

تصویر ابو عبد الرحمن الكردي

حياة الصحابة ^{رضي الله عنهم}

به كوردی

کاندهلوی

له صدیقی غه رهوودهکان

شیخ ناصر الدین الالبانی

وهرگیرانی: نههاد جه لال

یهه رگی بهه که ده

ژانی هاوه لان

(رضی اللہ عنہ)

نووسینی:

زانای پایه بهرز محمد یوسف الکانهلوی

وهرگیرانی:

نهاد جلال حبیب الله

هاوده م به ته حقیقی فهرمووده کان له سهر بنه مای برپاری فهرمووده ناس

محمد ناصرالدین الالبانی

به رگی یه که م

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیناسی کتیب

ناوی کتیب: ژیا نی ھاوہ لان (ﷺ).

نوسەر: محمد یوسف الکاندھلوی

وہرگیڑانی: نہاد جلال حبیب اللہ.

سال و نۆرہی چاپ: یہ کہم/۲۰۱۱-۱۴۳۲

شوینی چاپ: چاپخانہ ی ری نوی

ژمارہی سپاردن: ۱۲۷۵ - ۲۰۱۱

تیراژ: ۲۰۰۰

مافی لہ چاپدانہ وہی پاریزراوہ بو

کتیبخانہ ی رؤشنبیر

ئەم ۋەرگىرانه پىشكەشە

بە ھەر مۇسلماننىڭ كە لەگەل خويىندەنە ۋەيدا لە نزاى خىر بىبەشم
ناكات.

بە دايك ۋ باوكى ئازىزو خوشەويستىم خوا بەھەشت بىكاتە شوينيان.

بە ھەموو مامۇستايانى ئازىزم لە يەكەم فىربوونى پىتىكمەۋە تا
ئىستا.

بە ھاوسەرى باۋەردارم بىخال خان كە لە نىۋەندى ئەم ۋەرگىراندەدا خو
خەلاتى كردم.

بە مۇقايەتى بە گشتى ۋ ھەر شەيدايەكى راستى بە تايبەتى.

بە ۋانەى تامەزىۋى دىداريانم ۋ لىيان دورم.

ئەم وەرگیڕانە پیشکەشە

بە هەر موسلمانێک کە لە گەڵ خۆی نەوێت وەیدا لە نژادی خێر بێبەشم
ناکات.

بە دایک و باوکی ئازیزو خوشەویستم خوا بە هەشت بکاتە شوینیان.

بە هەموو مامۆستایانی ئازیزم لە یەکەم فێربوونی پیتی کەمە وە تا
ئێستا.

بە هاوسەری باوەردارم بێخاڵ خان کە لە نیوەندی ئەم وەرگیڕانەدا خوا
خەلاتی کردم.

بە مەرفەئەتی بە گشتی و هەر شەیدایەکی راستی بە تاییبەتی.

بەوانەیی تامەزرۆی دیداریانم و لییان دوورم.

پېشەكى ۋە رەڭگىز

سوپاس و ستايشى بېپايان بۇ خۋاي گەۋرە، خۋايە سوپاس بۇ تۇ تا پازى دەبىيت، سوپاس بۇ تۇ كاتى رازى دەبىيت، سوپاس بۇ تۇ پاش رازىبونىت، پەرۋەردگارا ھەموو سوپاس و ستايشىك بە جارىك شياۋى تۈيە، خۋايە سوپاس بۇ تۇ بەو جۈرەى شياۋى گەۋرەيى خۆتە، ئەى بېھاۋتا، ئەى بەخشندە، ئەى بېنيان، ئەى لېبوردە.

صەلات و سەلامى خۋاي گەۋرە لە پېغەمبەرى ئازىزمان موھەممەدى نېردراۋى خوا، نوۋرى چاۋو رووناكى ژيان و چراى تاريكى و ھاۋپى پى و ئازىزترين و خۆشەيىستىر كەس، كەسىك كە لە خۇمان لە پېشترە بۇمان، پېش بېنيانمان خۆشەيىستى و دلسۆزى بۇ نواندىن، بە مردنېشى كۆسى گەۋرەمان كەوت، بە دايك و باۋكەۋە بەقۇربانى بېن.

صەلات و سەلامى خوا لە ئالوبەيتى پېغەمبەرى ئازىزمان، ئەۋانەى خۋاي گەۋرە دەيەۋىت پاكىان راگىرېت، ئەۋانەى بە دل و گيانمان لە صەلەۋاتى ھەموو نوۋىژىكدا ناۋيان دەبەين، ئەۋانەى پەنگ و بۇى پېغەمبەريان گرتېۋو.

صەلات و سەلامى خوا لەسەر ھاۋەلەنى خۆشەيىست، ئەۋانەى بوون بە پردىك بۇ پەرىنەۋى ئىمە بەرەو ئاسوودەيى و رىيى دلىيى، ئەۋ كەسانەى لەگەل خواۋ پېغەمبەرەكەيدا راستيانكرد، خوا لىيان رازى و ئەۋانېش لە خوا رازى بوون، كەسانى تاريكى ژيانان بە چراى ئىسلام پووناك كردهۋە، بشكى دەستى و لال بى زمانى و كۆپر بىت چاۋى و كەپر بىت گۆيەك و لەئېش بکەۋىت دلى كە بە نيازى خراپ لە ژيانان دەنەۋىت.

مىژۋى مۇقايەتى تىكئالۋى لارى و راستى و حەق و ناحەق و بۋارە جىاجىاكانى ژيان بوۋە، مۇۋە لەۋ كاتەۋەى چاۋى بېرە ئەۋديو سنوۋرى خوا پىيى لە قۇداۋى لاسارىدا چەقى، بۇيە ھەردەم لادانى نوۋى و زياتر دەھاتە كايە، بەرامبەر

بەمەش خۇاى گەۋرە پېغەمبەرلىكى بە پەيامى ھەق ئارداۋە، ھەرىكەت بە شەيخى بەرپرسىياريىتىھە كەي بەرگەتۈۋە، ھەركام لەۋانەش چۈرۈدەۋرىان دژايەتتەيان كەردون دۈست و پالپشتىشيان ھەبۈۋە، ھەيانبۈۋە كەسى يان دوان شۈيىنكەۋتەي ھەبۈۋە، ھەشيانبۈۋە ژمارەيەكى زۆر شۈيىنكەۋتەي ھەبۈۋە.

پەشكى گەۋرەي بەرپرسىياريىتىھە كەۋتە بەر پېغەمبەرى ئازىزى ئىمە، نەخۈيىندەۋارىك بە تەنھا پەيامى ھەتاهەتايى خۇايى بە ھەموو مەۋقايەتى بگەيەنەت، بەراستى ئەم ئەركە ھىندەي دى قورستر دەيىت ئەگەر چۈرۈدەۋرى لاسارى بنۈيىن، ئەمەش ھاتە پەي پېغەمبەر (ﷺ)، بەلام ويىستى خۇاۋ پاشان ھەۋلى پېغەمبەر (ﷺ) بۈۋ بە ھۆكار تا لاسارتىن كەسانى چۈرۈدەۋرى پېغەمبەر (ﷺ) بىن بە كەسانى كە پېشەنگ بىن بۇ مەۋقايەتى، بەۋە لە بىرى دۈژمنانى خۇا ئازناۋى بەرزى ھاۋەلەن پېغەمبەرى خۇايان ۋەرگەرت، خالى بەرچاۋىشيان لەۋ كاتەۋە دەستىيىكەرد كە بە تەۋاۋەتى مليانكەچكەرد بۇ فەرمانى خۇا ۋەك ئەمەۋى ئىمە چەنەچەننىيان لەسەر شتەكان نەدەكەرد، ئەۋان بە ھايەكى بەرزتر لە گياننىيان بەدىكەرد لە يەكەم ھەنگاۋيانەۋە بەرامبەر بەۋ بە ھايە گياننىيان دانا تا خۇاى گەۋرە كەي بىيەۋىت گياننىيان بىكەرت، ئەۋان بۇ دىنەي كاتى نەدەسۈۋەتەن، بەلكو بە دىنەدەسۈۋەتەن بۇ پۇژى دۈايى، لە بىرى پىشت بەستەن بە درۈستكراۋان پىشتىيان دەبەست بە درۈستكەر (اللە)، بىرسىتى و تىنۈيىتتەيان دەچەشت تا لە رۇژى دۈايىدا بىرسىتى و تىنۈيىتى نەبىيىن، ئەگەر شتەكىيان بۈيىستايە-لاى درۈستكراۋ ھەبۈايە يان نا- خىرا رۈۋيانەدەكەرد بارەگەي پەرۋەردگارۋ باكيان بە كەس نەبۈۋ.

ئىدى ھىندە درۈست شۈيىنپى پېغەمبەرلىك (ﷺ) گەرتەبەر كە خۇاى گەۋرە لە قورئانەكەيدا لە چەندىن شۈيىندا شاھەتى بۇ داۋن ۋەسفىيان دەكات، شاھەتى دا كە

له واندې رازي و نه واندېش له خوا رازين، پيغهمبري نازيزيش (ﷺ) به چنه دين
فهرموده وه سفیان دهکات و درياهه تي دوژمنانېشيان دهکات.

به کورتي نه وه دهليين پيشهنگي کردن به که سانيکه وه که خواو پيغهمبره که ي
لييان رازين ژيرانه ترين کاره، بويه پيوسته چاک شاره زاي ژيانيان بين و له گهل
سات به ساتي ژيانياندا بژين تا چراکه ي دهستان له دهست بگريو و نيمه ش به
ريگه ي نه واندې بچين، به تاييه ت نه مړو که تيغي دوژمناني کينه له دلاني دژ به
هاوۀ لاندې تيز بوته وه دهبيت مهردانه خو مان بدهينه بهر نه و تيغه تا ري نه دهين
ماموستا کاني حق و راستي به دهستي درنده خراپ ويسته کان بريندار بگريو،
دوژمناني که که لبه ي سه گ و فيلي ريوپيان هيه تا دم بکوته هاوۀ لاندې کوتا
پيغهمبري خوا.

گه لي کورديش که به دريژاي ميژوو ري نه و هاوۀ لاندېان له بهر چاوبوه و پريان
نه داوه دوژمناني هاوۀ لاندې دزه بکونه ناويان له و نيوهنده دا پيشهنگيان پيشهکش کرد،
موجاهيدو سهرکرده ي وه که سلاحه ديني نه ييووبي و زانا و موجاهيدو نوپگري وه ک نيين
تيمييه و سهرپرشتياري فه تي قوسه نتينيه (شيخي گوراني ماموستاي موحه ممه
فاتح) و... هتد، به لام به داخه وه نوسين و هرگيران له سهر هاوۀ لاندې له نا و کوردا ده گمه نه و
دهکريت هه وليکي بهرچاو که ببينريت هه وله که ي ماموستا حبيب محمد سعيد بيت (خوا
ته مه ندريژي بکات بو خزمه تي نيسلام) چنه ده وليکي ديکه ي نازيزانېکي ديکه ش
هه بووه به لام به گشتي هه وله کان به شي پيوست نه بون.

خواي گه وره توانا و نيازي به بهنده يه که خوي به خشې تا هه ستيت به
هرگيرانې کتيبېک له سهر هاوۀ لاندې که تا ناستيکي باش راستي هاوۀ لاندې خسته وه
بهرچاو، نه ويش نه م کتيبېه ي برده ستانه (حياة الصحابة) که زاناي پايه بهرز محمد
يوسف الکاندهلوي نووسيويه تي، نووسينيکي دانسقه يه و به په نجه ي دهست
ناماژي بو دهکريت.

ئەو هەنگاوانەى لەم وەرگێڕانەدا گیراوە تەبەر:

لەم نووسینەدا هەولمانداوە چەند خالێک بگڕینەبەر:

- ۱- پاراستنى ته‌واوى سپاردەى زانستى.
 - ۲- پاراوکردنەوه‌ى وەرگێڕانەکه‌ تا خوینەر ماندوو نه‌کات، ئەمەش بە‌وپەرى ره‌چاوکردنى خالى يه‌که‌م.
 - ۳- ئەو ته‌خريجاته‌ى که‌ نووسەر له‌ نێو ده‌قه‌که‌دا هێناوه‌يه‌تى بردوومانه‌ته‌ په‌راویژه‌وه‌ تا بیری خوینەر ماندوو نه‌کات.
 - ۴- هه‌ستاوین به‌ دیاریکردنى (صحیح و حسن و ضعیف) ی فه‌رمووده‌کان به‌ تايبه‌ت به‌ پشت به‌ستن به‌ بریاردانى زانای فه‌رمووده‌ناس ئیمامى ئەلبانى (ره‌حمه‌تى خواى لى‌ بێت). ئەمەش به‌ سوود وەرگرتن له‌ به‌ره‌مه‌کانى ئیمامى ئەلبانى و وەرگێڕانە فارسیه‌که‌ که‌ کتیبخانه‌ى عه‌قیده‌ى ئەهلى سوننه‌ بلاوى کردووته‌وه‌.
 - ۵- هه‌ولمانداوه‌ نایه‌ت و فه‌رمووده‌کانى پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ ده‌قه‌ عه‌ره‌بیه‌که‌ش به‌ئین نه‌وه‌ که‌ له‌ وەرگێڕانەکه‌دا به‌ ته‌واوه‌تى نه‌مانییکابێت.
 - ۶- هێنانى کورته‌یه‌که‌ له‌ ژێانى نووسەر ره‌حمه‌تى خواى لى‌ بێت.
- له‌گه‌ڵ هه‌موو ئەمانه‌شدا هێچ کارى بێ‌ که‌موکورتى نیه‌، ئەگەر هه‌ڵه‌و که‌موکورتى تیدا به‌دی‌کرا داوا له‌ خوینهرى به‌ریز ده‌که‌ین ئاگادارمان بکاته‌وه‌ تا پشت به‌ خوا هه‌ولێ چاککردنى بده‌ین و هه‌موومان پێکه‌وه‌ خزمه‌تى به‌و بواره‌ بکه‌ین، داواشم له‌ خوینهرانى به‌ریزه‌ ئەگەر به‌ نزایه‌کیش بێت له‌بیرمان نه‌که‌ن.
- ﴿وما أريد إلا الإصلاح ما استطعت وما توفيقي إلا بالله عليه توكلت و إليه أنيب﴾

نهاد جلال حبيب الله

٢٩/٤/١٤٣١هـ.ق / سلیمانی

nihadhawramany@maktoob.com

گورتەيەك لە ژيانى نووسەر

موحەممەد يۈسۈف كاندەلەۋى كۆپى موحەممەد ئىلياسى گەرە زاناي ئىسلامى لە باكوورى ھىندىستان لە بنەمالەيەكى ئايىن پەرۋەر زانستخۋان لەدايكبۈۋە كە ھەر لەگەل شىرپىندانىدا زانستيان پىداۋە.

لە تەمەنى ۱۰ سالىدا ھەموو قورئانى پىرۋىزى لەبەر كىردۈۋە، لەگەل ۋەرگرتنى زانستە سەرەتايىيەكان بە دوايدا زانستى فەرمودەى لاي چەند مامۇستايەك ۋەرگرت، لە سالى ۱۳۵۴ كۆچىدا بىروانامەى زانستى ۋەرگرت.

موحەممەد يۈسۈف زۆر شەيداي خويندەنەۋە بوو كاتىكى زۆرى بۇ تەرخان دەكرد، دواتر بەيەتتى دا بە باوكى كە دامەزىنەرى كۆمەلى (التبليغ) بوو، باوكى لە ۲۱ رەجەبى سالى ۱۳۶۲ دا موحەممەد يۈسۈفى كۆپى كىرد بە جىگىرى خۆى و دواتر خۆى كۆچى دوايى كىرد، ئەۋكات موحەممەد يۈسۈف ئەركەكەى باوكى گرتە ئەستۈۋ كەۋتە بانگەۋاز كىردن بۇ ئىسلامو كاتىكى زۆرى بۇ ئەۋ بۈارە تەرخان كىرد.

ئەم كەسايەتتە لە ھىندىستان و پاكىستانەۋە دەستىپى كىرد و دواتر بانگەۋازەكەى بەرەۋ ناۋچەكانى دىكە نارد ۋەك مىسرو سوودان و عىراق و جەماۋەرىكى زۆرى لەخۇگرت، گىرنگىيەكى زۆرىشى دا بە جىھانى رۇژئاۋا بە دەيان دەستەى بانگەۋازكارى بەرەۋ ئەۋروپا نارد.

موحەممەد يۈسۈف پەيۋەندى زۆرى لەگەل حاجياندا دەبەست تا گۆيگرو گەيەنەرى بانگەۋازەكەى بن، خۆى سى جار حەج و دوچار عەمرەى بەجىگەياندۈۋە لە رىگەيدا درىژەى داۋە بە بانگەۋاز بۇ گەپرانەۋە بۇ لاي خوا. ئەم كەسايەتتە سالى دواى كۆتا حەجى پاش گەپرانىكى بەرچاۋ نەخۇشكەۋت و بەھۋى نەخۇشەكەيەۋە مرد، ھەۋالى مەرگى دەنگۆيەكى گەرەى لىكەۋتەۋە، دواى خۆيشى كۆپىكى بەجىھىشت بە ناۋى موحەممەد ھاروون كە ئەۋىش زانايەكى لىدەرچو.

ده روازه

نایه ته قورئانیه کان له باره ی گویرایه لی

په روه ردگارو پیغڅه مبه ره که ی موحومه د (ﷺ)

دہ روازہ

﴿نایہ تہ قورنانبہ کان لہ بارہی کویرایہ لی پەرودہ ردارو﴾

پیغہ مہرہ کہی موحہ مہد (ﷺ) ﴿﴾

خوای گہ ورہ دہ فہرمویت:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ ﴿٤﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٥﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا
الضَّالِّينَ ﴿٦﴾

واتہ ((بہ ناوی خوای بہ خشنده و میہربان. سو پاس و ستایش ہر شایستہی
خوایہ و بو خواہیہ. بہ خشنده و دلوقاٹہ، کانگای پرحمت و میہربانیہ. خاوند و
سہرداری پوڑی پاداشت و سزایہ. خواہیہ، تہنا ہر تو دہ پەرستین و ہر لہ تو ش
داوای یارمہ تی و پشتیوانی دہ کہین. خواہیہ بہرہ دہ وام پینوماییمان بفرموو بو ئہم
پیبازی راست و دروستی ئیسلامہ. کہ بہرنامہ و پیبازی ئہوانہیہ لہ نازو نیعمہ تی
خوت بہ ہرہ و ہرت کردوون، نہ مانخہیتہ سہر پیبازی ئہوانہی خہشم و قینیان
لیگیراوه، نہ مانخہیتہ سہر پیبازی ئہوانہش کہ سہرگہردان و گومران)).

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٧﴾

واتہ ((بہ پراستی ہر خوا پەرودہ رداری منیش و ئیوہشہ، کہ واتہ تہنا ئہو
بپہرستن و ملکہ چی ئہو بن، ئہمہیہ پیبازی راست و دروست)).

قُلْ إِنِّي مَدْنِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨﴾ قُلْ إِنْ صَلَاتِي
وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٠﴾

۱ - الفاتحة: ۱ - ۷

۲ - آل عمران: ۵۱

واته ((ئهی محمد ﷺ)) بلی: به پراستی من په روه ردگارم هیدایه ت و پښمونی کردووم بو پښه و پښازی پراستی و دروست، نایینیک که پراگری ژیانیکه لکه ئه ویش نایینی ئیبراهیمه که دوره له هه موو لاندان و ناپښکیه وه و ئه و هه رگیز له پښی موشریک و هاو ه لگه راندا نه بوو.

((ئهی محمد ﷺ))، ئهی ئیماندار بلی: به پراستی نویژو چه ج و دروشمه کانی و (سه رجهم چاکه و به ندایه تیم) هه روه ها ژیان و مردنم تایبه ته به خوا ی په روه ردگاری جیهانیانه وه. ئه و زاته هیچ هاو ه ل و هاو به ش و شه ریکیک ی نیه و من به وه فرمانم پیدراوه و من یه که م که سی موسولمانم)).

قُلْ يَتَّيِّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُخِي وَيُمِيتُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١﴾

واته ((ئهی محمد ﷺ)) بلی: ئهی خه لکینه به پراستی من پیغه مبهرو فرستاده ی خوام بو ئیوه به گشتی، ئه و خوییه ی که هه ر بو ئه وه خاوه ندریتی ئاسمانه کان و زهوی، هیچ خوییه که نیه جگه له و زاته، ده ژنییت و ده مرینییت، جا که و ابو و باوهری پته و بهینن به و خوییه و به پیغه مبه ره که ی،، گه هه و آلده ریک ی نه خوینده واره، (تا هیچ که س نه لییت پیاو یکی خوینده واره بووه و خوی قورئانی داناه) ئه و پیغه مبه ره ی که خوی باوهرده هینن به خوا و به فرمووده کانی، ده ئیوه ش شوینی بکهون، بو ئه وه ی ئیوه پښمونی وهرگرن)).

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ

لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١﴾

١ - الأنعام: ١٦١ - ١٦٣

٢ - الأعراف: ١٥٨

((هیچ فرستاده یه کمان نه نار دوه مه گهر ته نها بوئه وهی گوپرایه لی بکریت به فرمانی خوا، خوئه گهر نهو خه لکه به راستی کاتیک سته میان له خویان کرد (به لادان له شریعت) بهاتنایه بولای تو و داوای لیخو شبوونی له خوای گه وره بکردایه، پیغه بمهریش داوای لیخو شبوونیان بو بکردنایه، نه وه بیگومان نهو کاته دهیانزانی که خوا ته وبه و په شیمانی وهرگره و میهره بان و دلوفانه (نه گهر به راستیان بویه)).

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اطِيعُوْا اِلٰهَ وَرَّسُوْلَهٗ ۚ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهٗ ۚ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُوْنَ ﴿١٢﴾

((نهی نه وانه ی باوه پرتان هیناوه، فرمانبهرداری خوا و پیغه مبه ره که ی بن و له به برنامه ی نه وزاته پشت هه لمه که ن، له کاتیکدا نیوه تیتده گن و ده بیستن)).
وَأَطِيعُوا اِلٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۚ
((گوپرایه لی و فرمانبهرداری خوا و پیغه مبه ره که ی بن بوئه وهی په حمتان پی بکریت)).

وَأَطِيعُوا اِلٰهَ وَرَّسُوْلَهٗ ۚ وَلَا تَنَزَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذَهَبَ رِجَالُكُمْ ۖ وَاصْبِرُوْا ۚ اِنَّ اِلٰهَ مَعَ الصَّٰبِرِيْنَ ﴿١٣﴾

((گوپرایه لی خوا و پیغه مبه ره که شی بن له هه موو کردار و گوپتاریکدا و ناشوب و ئاژاوه مه گپن و مه چن به گژیه کدا، خوئه گهر بچن به گژیه کدا و یه کتر بشکینن، نه وه شکست و لاوازی پووتان تیتده کات و هه یبهت و شکو داری و ده سه لاتتان له بهین ده چیت و ده ییت خوگرو نه فهس دریژ بن (هه له مهیدانی جهنگدا، هه له ناو یه کتردا) چونکه به راستی خوا یار و یاوه ری خوگرو ئارامگرانه)).

١ - النساء: ٦٤

٢ - الأنفال: ٢٠

٣ - آل عمران: ١٣٢

٤ - الأنفال: ٤٦

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١﴾

((ئەو ئەوانەى باوەرتان هێناوه، فەرمانبەردارو گوێڕایەلى خواو پیغەمبەر و فەرمانپەر واکان بکەن کە لەخودی خۆتان (لە بیرو باوەر پابەندییدا)، خو ئەگەر لە شتێکدا بوو بە کێشه تان دەربارەى حوکمی خواى، ئەو ئەو کێشه یە بگێرێنەووە بۆلای خواو پیغەمبەرەکەى (ﷺ) (کە قورئان و سوننەت دەگەیه نیت)، ئەگەر ئێو ه باوەرتان بە خواو بە پوژى قیامەت هەیه، (پەفتارکردن) بەوشیو هە چاکترین و جواترین سەرچاوه یە بۆ چارەسەرى کێشه کانتان)).

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَخَشِيَ اللَّهَ وَيَتَّقِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٣﴾ * وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ إِنِ أُمِرَتْهُمْ لَيُخْرِجَنَّ قُلَّ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةً مَّعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٤﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَءَاتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٧﴾

واتە ((بەلام گوفتارى ئيمانداران کاتىک بانگ دەکړين بۆلای خواو پیغەمبەرەکەى تا فەرمانپەر وایى بکات لە نیوانیاندا تەنها ئەو هیه کە دەلین: بیستمان و گوێڕایەلین بۆ هەموو فەرمانیکی شەرعى، هەر ئەوانەشن سەرفرازو

١ - النساء: ٥٩

٢ - النور: ٥١ - ٥٦

18

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اسْتَجِيبُوْا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا تُحْيِيْكُمْ ۚ وَاعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ يَحْوُلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ۚ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾

((ئەوێ ئەوانەى باوەڕتان هێناوه، بە دەم بانگەوازی خوا و پیغەمبەرەوه بچن کاتیەک بانگتان دەکات بۆ بەرنامە و پێبازیەک کە دەتانژیینیتهوه و ژيان به خشه، چاک بزانن به پرستی خوا (زۆر به ئاسانی) دەتوانیت دەسەلاتی بکەویتە نێوان ئاده میزاد و (ئاواته کانی) دلێهوه (به گوڕینیان)، (بیرتان نه چیت) به پرستی ههه بۆلای ئەویش کۆدە کرینهوه)).

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اطَاعَ اللّٰهَ ۚ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ﴿٢٥﴾

((ئەوێ فەرمانبەرداری پیغەمبەر (ﷺ) بکات، ئەوێ به پرستی فەرمانبەرداری خوای کردووه، ئەوێش پشستی هه لکردووه (ئەوێ خۆی زەرهرمەند دەبیئت) خو ئیمه تو مان نه ناردوه تا ببیته چاودێر به سهه ئەوانهوه)).

وَمَنْ يُطِيعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّيْنَ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالشّٰهَدَاءِ وَالصّٰلِحِيْنَ ۗ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٢٦﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ ۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيْمًا ﴿٢٧﴾

((ئەوێ فەرمانبەرداری خوا و پیغەمبەر بکات، جا ئەوانه له گه ل ئەو که سانه دا ده بن (له به هه شتی به ریندا) که خوا نازو نعمه تی پزاندووه به سهه ریاندا له پیغەمبهران و راستگوێیان و شه هیدان و پیاوچاکان، ئای که ئەوانه هاو له و هاوهری و هاو ده میکی چاک و بی وینه ن!)).

١ - الأنفال: ٢٤

٢ - النساء: ٨٠

٣ - النساء: ٦٩ - ٧٠

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٤﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٥﴾

((ئوهان هی باسکران (دهرباره ی هه تیوان و چۆنیه تی دابه شکردنی میراتی) ئهو سنورانه ن خوا دیاری کردوون، جا ئهو که سه ی فرمانبرداری خواو پیغه مبه ره که ی بکات (له م بواره داو له هه موو بواره کانی تر دا)، ئه وه خوا ده ی خاته ناو باخه کانی به هه شته وه: که چه نده ها پووبار به ژیر دره خته کانیدا ده پوات، هاوړی له گه ل ژیا نی نه پراوه تیایدا، بیگومان هه ر ئه وه شه سه رفرازی گه وره و ده سته وتی بی سنوور به لام ئه وه ی یاخی بی ت له خواو پیغه مبه ره که ی و در چیت له سنوور ه کانی، ئه وه خوا ده ی خاته ناو ناگریکه وه که بو هه می شه تیایدا ده مین ته وه و سزایه کی سه رشو پکه رو ریسواکه ری بو هه یه)).

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ
إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٨﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ دَرَجَتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿١٩﴾

((ئهی محمد (ﷺ): پرس یارت لی ده که ن دربار ه ی ده سته وته کان، تو بلی: هه موو ده سته وته کان هی خواو پیغه مبه رن (هه ر ئه وان بو یان هه یه بر یاری چۆنیه تی دابه ش کردنی بده ن)، که واته له خوا بتر سن و چاک سازی نیوانی خوتان

١ - النساء: ١٣ - ١٤

٢ - الأنفال: ١ - ٤

بکهن (مهیه لن له سهر ته ماعی دونیا نیوانتتان بشیویت) و فه رمان به رداری خواو پیغه مبه ره که ی بن، نه گهر ئیوه ئیماندارن. بیگومان ئیماندارانی راسته قینه ته نها نه وانه: (یه کهم) که کاتیك ناوی خوا برا، نه وه دله کانیان ده ترسیت و ده ه ژیت، (دو وه م) کاتیك ثایه ت و فه رمانه کانی ئیمه یان به سهر دا بخوینریتته وه، نه وه ئیمان و باوهریان زیاد ده کات، (سی هه م) (له هه موو کارو باریکیشیاندا) ههر پشت به په روه ردگاری خو یان ده به ستن. (چواره م) نه وانه که نویژه کانیان به چاکی نه نجام دهن، (پینجه م) هه ندیک له و پزق و پوزیه ی پیمانداون، ده به خشن و سهر فی ده کهن. نا نه وانه ههر خو یان ئیماندارانی راسته قینه، چه نده ها پله و پایه ی به رزیان بو هیه لای په روه ردگاریان و لیخوشبوون و پزق و پوزی هه میشه یی له گه ل پیزدا)).

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ١

((ئیمانداران له پیاوان و له هه ندیکان خوشه ویست و پشتگیرو هاوکاری یه کترن (که نه مه ش سیفاتیان) فه رمان به چاکه دهن و قه دهغه له خراپه ده کهن و نویژه کانیان به چاکی نه نجام دهن و زه کاتی مالیشیان ده به خشن و گوپرایه ل و فه رمان به رداری خواو پیغه مبه ره که ی ده کهن، نا نه وانه له ناینده دا خوا په حمیان پی ده کات و سوژی ده بیت بو یان، به راستی خوا بالاده ست و دانایه)).

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٢

((نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) به ئیمانداران بلی: نه گهر ئیوه خواتان خوش ده ویت ده شوینی من بکه و نه و له فه رمانی من دهرمه چن، نه وکاته خواش ئیوه ی خوش ده ویت و له گوناو هه له کانیشتان خوش ده بیت، نه و خواجه لیخوشبو و میهره بانه)).

١ - التوبة: ٧١

٢ - آل عمران: ٣١

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ۖ

((سویند به خوا به راستی له پیغه مبهری خوادا چاکترین نمونه ی ته واو و پیکوپیک ههیه تا چاوی لی بکه و شوینی بکه و، به تایبته بو شه و که سانه ی په زامه ندی خویان مه به سته، سه رفرازی قیامت تاواتیانه، هه می شه و به رده وام یادی خوا به زوری شه انجام دده و زمانیان پاراوه به یادی خوا)).

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَذَ لَا يَكُونُ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝

((جا شه وهی پیغه مبهر (ﷺ) پیی به خشیون وهری بگرن، هه رفه رمانیکی پیدان به گوپی بکه، قه ده غه ی هه شتیکی لی کردن مه یکه، له خوا بترسن، چونکه به راستی خوا به توندی توله ده سینیت)).

((فه ره مووده سه باره ت به گوپرایه لی پیغه مبهر (ﷺ) و شوتکه وتنی خوی و جیتشینه کانی ره زای خویان لی بیت))

بوخاری له شه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رموی (من اعطاني فقد اطاع الله و من عصاني فقد عصى الله، و من اطاع اميري فقد اطاعني، و من عصى اميري فقد عصتني)). واته ((هه رکه س گوپرایه لی من بیت

۱ - الأحزاب: ۲۱

۲ - الحشر: ۷

ئەوہ گوپراپەئەلی خوا بووہ، ھەرکەسیش لەمەن لابدات ئەوا لە فەرمانی خوا لایداوہ، ھەرکەس گوپراپەئەلی ئەمیرم بێت ئەوا گوپراپەئەلی مەن بووہ، ھەرکەسیش لێی یاخی بێت ئەوہ لە مەن یاخی بووہ لایداوہ)).

ھەرودھا بوخاری لە ئەبو ھورەیرە (رضی اللہ عنہ) بە مەرفوعی ھیناویەتی ((کل امتی يدخلون الجنة الا من ابى، من اطاعني دخل الجنة، ومن عصاني فقد ابى))^۱ واتە ((ھەموو ئومەتەکەم دەچنە بەھەشتەو تەنھا کەسێک نەبێت کە یاخی دەبێت، ھەرکەس گوپراپەئەلی بێت دەچێتە بەھەشتەو، ھەرکەسیش لە مەن لابدات یاخی بووہ)).

ھەرودھا بوخاری لە جابرەو (رضی اللہ عنہ) ھیناویەتی کە دەلیت ((فریشتەیک ھات بولای پیغەمبەر (ﷺ) ئەو کات پیغەمبەر (ﷺ) خەوتبوو، وتیان: ئەم ھاوپی و گەرەتان نمونەیکە ھەیە بزانی دەیزانی، ھەندیکیان وتیان: خەوتووہ، ھەندێ وتیان چاوی خەوتووہ دلی بیدارە، ئەوانیش وتیان وەک ئەو کەسە وایە مالتیک دروست دەکات و تیایدا (مەئدەب) نانی ئاھەنگی بووکی نی دانابیت و کەسێک بنیڕیت تا خەلک بانگ بکات، ھەرکەس بچیت بە دەم بانگەواز کەرەکەوہ دەچیتە مالتەکەوہ و لە خواردنە کە دەخوات، ھەرکەسیش نەچیت بە دەمیەوہ ناچیتە مالتەکەوہ و لێی ناخواتوتیان: بوئی بگێرەوہ لێی تێدەگات، ھەندیکیان وتیان خەوتووہ، ھەندیکیان وتیان چاوی خەوتووہ دلی بیدارە، ئەوانیش وتیان مالتەکە بەھەشتەو موحمەد بانگەواز کەرەکەوہ ھەرکەس گوپراپەئەلی موحمەد بێت گوپراپەئەلی خوا بووہ، ھەرکەس لە موحمەد یاخی بێت لە خوا یاخی بووہ لایداوہ، موحمەد نیوانی خەلکی جیا کردوہ تەوہ)).^۲

^۱ لە (الجامع) ج ۲ من ۲۳۳ دا واهاتووہ.

^۲ - دارەمی لە پەربیعەیی جەرشییەوہ (رضی اللہ عنہ) ھیناویەتی و لە (المشكاة) ص ۲۱ دا واهاتووہ.

ههردو زاناي فهرموده ناس بوخاري و موسليم له ٺه بو موساوه (ﷺ) دهليٽ پيغه مبهه (ﷺ) فهرموي ((انا مثلي و مثل ما بعثني الله به كمثل رجل اتي قوما فقال يا قوم! مني رايت الجيش بعيني، واني انا النذير العريان، فالنجاء، فالنجاء، فاعطاء طائفة من قومه فادجوا، فانطلقوا على مهلهم فنجوا، و كذبت طائفة منهم فاصبحوا مكانهم فصبحهم الجيش فاهلكهم و اجتاحتهم، فذلك مثل من اعطاني فاتبع ما جئت به، ومثل من عصاني و كذب ما جئت به من الحق))

واته ((نمونه من و ٺهوي خوي گهوره پي ناردوم، وهك پياويك وايه بيته لاي ٺه و خه لکه و پييان بليٽ: گه له کهم من به چاواني خوٺ سوپام بيني، من بيدار که رهوي بهرگ لابهرم، فرياکهون، فرياکهون، دهسته يه کی گه له که ی به گويي ده کهن و له درهنگانيکی شهودا خويان پرگار ده کهن و له سه رخو ده چن و پرگاريان ده بيٽ، دهسته يه کيشيان به دروي ده زانن و له شويي خوياندا ده ميننه وه، که به ياني ديٽ سوپا ديٽ به سهرياندا و لييان ده دات و له ناويان ده بات، ده ٺه و نمونه ي ٺه و که سه يه که گوي پرايه لي من ده بيٽ و شوي ٺه و په يامه ده که ويٽ که پي هاتوم، له گه ل نمونه ي ٺه و که سه ي لي م ياخي بووه و لايدوه و ٺه و شته ي به هه ق پي هاتوم به دروي ده زانيٽ)).

ترمزي له عه بدولاي کوري عه مره وه (ﷺ) هيٺاويه تي که پيغه مبهه (ﷺ) فهرموي ((لياين على امتي كما اتي على بني اسرائيل حذر النعل بالنعل حتى ان كان منهم من امتي اتي امه علانية لكان في امتي من يصنع ذالك، وان بني اسرائيل تفرقت على اثنين و سبعين ملة، وتفرق امتي على ثلاث و سبعون ملة، كلهم في النار الا ملة واحدة، (هم) ما انا عليه و اصحابي)) واته ((پوڙيک ديٽ چي به سه به ني ئيسرائيلدا ديٽ به سه ٺومه ته که ي منيشدا ديٽ و ههنگاو به ههنگاو ده که ونه شوي به ني ئيسرائيل تا ٺهوي ٺه گه ر يه کيک له وان - به ني ئيسرائيل - به ناشکرا له گه ل دايکيدا سه رجی بکات له ناو ٺومه ته که ي منيشدا که سي و ده بيٽ ٺه وه ده کات، به ني ئيسرائيل بوون به هه فتاو دوو به شه وه، ٺومه تي منيش بو هه فتاو سي به ش دابه ش ده بن،

ہموویان دہچنہ ناو دوزخ جگہ لہیکہ دستہیان، وتیان، ئہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) ئہوانہ کین؟ فہرمووی: ئہوانہن لہسہر ئہو پربازہن کہ من و هاوہ لانم لہسہری دہروین))۔

ترمرزی و ئہبو داودیش لہ عیربازی کوری ساریہوہ (ﷺ) دہگیرنہوہ - دہقہکش ہی ئہبو داودہ - کہ وتی : پیغہمبہر (ﷺ) پوژیک نوژی بو دہکردین، پاشان پووی وەرگیرا بہ لامانداو ناموزگاریہکی بہہیزو پہوانبیژی وای کردین کہ چاوهکان فرمیسیکیان بو پرشت و دلہکان پیی راجلہکین، یہکیک وتی: ئہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) دہلییت ناموزگاری مالناویہ چیمان پی دہلییت؟ ئہویش فہرمووی ((اوصیکم بتقوی اللہ والسمع والطاعة وان عبدا حبشيا فانه من یعیش منکم بعدی فسیری اختلافا کثیرا، فعلیکم بسنتی وسنة الخلاء الراشدین المہدی، تمسکوا بہا وعضوا علیہا بالنواجذ، وایاکم و محدثات الامور فان کل محدثة بدعة، وکل بدعة ضلالة)) واتہ ((وہسیہتقان بو دہکہم لہ خوا بترسن و گویراہل بن با بو کویلہیہکی حہبہشیش بیت، چونکہ ہرکامتان دواي من بژین ناکوکیہکی زور دہبین، بوہ دہست بگرن بہ سوننہتی من و خہلیفہ راشیدینہ رینمونیکہرہکانہوہ، دہستی پیوہ بگرن و لہسہری دان بہخودا بگرن، زور خوتان بہدور بگرن لہ دہینراوہکان، چونکہ ہموو دہینراویک بیدعیہ و ہموو بیدعہیہکیش گومرایہ))۔^۱

رہزین لہ عومہرہوہ (ﷺ) بہ مہرفوعی ہیناویہتی ((سالت ربي عن اختلاف اصحابي من بعدي فارحی الي يا محمد! ان اصحابك عندي بمنزلة النجوم من السماء بعضها اقوى من بعض و لكل نور، فمن اخذ بشئی مما م علیہ من اختلافہم فہو عندي ہدی... اصحابي کالنجوم بايہم اقتديتم اهتديتم))^۲ واتہ ((پرسیارم لہ پہرورہدگارم کرد لہسہر ناکوکی هاوہ لانم دواي خوّم، ئہویش سروشی بو دابہزاندہم ئہی موحمہد، هاوہ لانی تو لای

^۱ - صحیح

^۲ - لہ (جمع الفوائد) ج ۲ ص ۲۰۱ دا ہاتوہ۔

من وهك ئه ستيړه كانى ناسمان وان، هه نديكيان له هه نديكي ديكه يان به هيزتره، هه چهنده هه موويان پووناكيان هه يه، ههركاميان له ناكوكيه كهيدا شتيك له وه بگرنه دست كه له سهري بوون لاي من له سهري پيښموني، پيښمبهري (ﷺ) دواتر فرموي، هاوہ لانم وهك ئه ستيړه كان وان ههركاميكيان بكنه پيښهنگ پيښموني (وړده گرن)).

ترمزي له حوزيفه وه (ﷺ) به مرفوعي هيناويه تي كه پيښمبهري (ﷺ) فرموي ((اني لا ادري قدر بقائي فيكم فاقتدوا بالذين من بعدي - اشار الى ابوبكر و عمر (ﷺ) واهتدوا بهدي عمار و ما حدثكم عن ابن مسعود فصدقوه)) واته ((من نازانم قهدهر و ابيت چهنده له ناوتاندا بميښمبهري، بويه پيښهنگي بكنه بهو دوانه ي دواي خومه وه - ئاماژه ي كرد بو ئه بوبه كرو عومهر (ﷺ) پيښي عه ممار بگرنه بهرو ئيښ مہ سعود هه رچي پي وتن بپرواي پي بكنه و به راستي بزائن)).

هه روه ها ترمزي له بيلالي كوپي حارسى موزهنبييه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: پيښمبهري (ﷺ) فرموي ((من احيا سنة من سنتي قد امتيت بعدي فان له من الاجر مثل اجر من عمل بها غير ان ينقص من من اجرهم شيئا، ومن ابتدع بدعة ضلالة لا يرضاها الله ورسوله كان عليه من الاثم مثل اثم من عمل بها لا ينقص ذلك من اوزارهم شيئا)). واته ((ههركهس سوننه تيكم زيندو و بكاته وه كه دواي خوځ مريڼر ابيت ئهوا وهك ئه وه كه سه ي كاري پي دهكات پاداشتي بو هه يه به بي نه وه ي له پاداشتيان هيج كه م بكات، ههركه سيش بيدع يه كي سه رشيويڼه رو گومپرا كهر دابه يڼيت كه خواو پيښمبهري كه ي پيښي پازي نه بن وهك ئه وه كه سه ي كاري پيښه كات تاواني بو دهنو سريټ به بي نه وه ي هيج له تاوانيان كه م بكات)). ئيښ ماجهش به هه مان

شیوه له کهسیری کوپی عهبدوللای کوپی عهمرهوه له باوکیهوه له باپیریوه هیناویهتی.^۱

ههروهها ترمزی له عهمری کوپی عهوهوه (ﷺ) هیناویهتی که دهلیت: پیغهمبهر (ﷺ) فهرموویهتی ((ان الدين ليارز الى الحجاز كما تارز الحية الى جحرها، و ليعقلن الدين من الحجاز معقل الاروية من راس الجبل، فان الدين بدا غريبا وسيعود غريبا كام بدا، فطوبى للغرباء وهم الذين يصلحون ما افسد الناس من بعدي من سنتي)) واته ((چون مار دهچیتتهوه ناو کونهکهی ئیسلامیش وا دهچیتتهوه ناو حیجاز، ئیسلام له حیجازدا دایدهکویتی، وهک چون وشت له لوتکهی شاخدا دایدهکویتی، چونکه ئەم ئایینه به نامویی دهستی پی کردووه (ﷺ) دهگهپریتتهوه بو نامویی وهک چون وا دهستی پی کرد، سهربهزی و بههشت بو ناموکان، ئەوانه - ناموکان - ئەوانه که چی له سوننهتی من دواي خوّم خهّك شیواندوویهتی چاکی دهکهنهوه)).^۲

ههروهها ترمزی له ئەنهسهوه (ﷺ) هیناویهتی دهلیت: پیغهمبهر (ﷺ) پیی وتم: ((يا بني! ان قدرت ان تصبح وتتمسى وليس في قلبك غش لاحد فافعل...يا بني! و ذالك من سنتي ومن احب سنتي فقد احبني، ومن احبني مان معني في الجنة)) واته ((کوپی شیرینم، ئەکهه توانیت بهیانی و ئیواره بکهیتتهوه بهبی ئەوهی دلت لهکههس کرمو نهبیّت بیکه... کوپی شیرینم ئەوه له سوننهتی منه وههکههسیش سوننهتی منی خویش بویت منی خویش دهویت، ههکههسیش منی خویش بویت له بههشتدا لهگهلمدایه)).^۳

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

۳ - ضعیف

بہیہ قی له ئیبن عہباسہ وہ (ﷺ) به مہر فوعی هیئاویہ تی ((من تمسک بسنتی عند فساد امتی فله اجر مائة شهید)) واتہ ((ہرکس له کاتی خراپ بوونی باری ئوممہ تہ کہمدا دەستبگریٹ به سوننہ تی منہ وہ ئہوا پاداشتی سہد شہیدی (ہیہ)). تہہ رانیس له ئہو ہورہ یرہ وہ (ﷺ) ئہمہی هیئاوہ، بہ ئام ئہو دەلیت ((فلہ اجر شہید)) (پاداشتی شہیدیکی ہیہ)). له (الترغیب ج ۱ ص ۴۴) دا واہاتوہ.^۱

تہہ رانی و ئہو نہ عیم له کتیبی (الحلیہ) له ئہو ہورہ یرہ وہ (ﷺ) هیئاویانہ کہ پیغہ مہر (ﷺ) دہہ رمویٹ ((التمسک بسنتی عند فساد امتی له اجر شہید)) واتہ ((ئہو کہسہی له کاتی خراپ بوونی باری ئوممہ تہمدا دەست دەگریٹ به سوننہ تہمہ وہ پاداشتی شہیدیکی ہیہ)).^۲

حہ کیمیش له ئہو ہورہ یرہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی کہ پیغہ مہر (ﷺ) فہرموویہ تی ((التمسک بسنتی عند اختلاف امتی کالقابض علی الجمر)) واتہ ((ئہو کہسہی له کاتی ناکوکی ئوممہ تہ کہمدا دەست دەگریٹ به سوننہ تی منہ وہ وک ئہو کہسہ وایہ پشتکووی گرتبیت به دەستیہ وہ)).^{۳، ۴}

موسلیم له ئہنہ سہ وہ (ﷺ) به مہر فوعی هیئاویہ تی ((من رغب عن سنتی فلیس منی)) واتہ ((ہرکس گوئی به سوننہ تہ نہ دات له من نی یہ)). ئیبن عہساگیریش له ئیبن عومہر وہ وای هیئاوہ و له سہرہ تاکہ یہ وہ ئہمہی بو زیاد کردوہ ((من اخذ بسنتی فہو منی)) واتہ ((ہرکس دەست بگریٹ به سوننہ تہمہ وہ ئہو له منہ)).

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

۳ - له (کنز العمال ج ۱ ص ۴۷) دا ہاتوہ.

۴ - حسن

دارقوتنی لہ عائشہ وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیٹاویہ تی ((من تمسک بالسنة دخل الجنة)) واتہ ((ہر کہس دہست بگریٹ بہ سوننہ تہ وہ - سوننہ تی پیغہ مہر (ﷺ) - دہجیتہ بہ ہشتہ وہ))^۱

سجزی لہ ئەئەسە وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیٹاویہ تی ((من احيا سنتي فقد احبني، ومن احبني كان معي في الجنة)) واتہ ((ہر کہس سوننہ تی من زیندوو راگریٹ ئە وہ منی خوش دەویٹ، ہر کہس سیش منی خوش بویٹ لہ بہ ہشتدا لہ گەلمدایہ))^۲

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی پیغہ مہر (ﷺ) و ہا وہ لانیہ وہ (ﷺ)

خوای گہ ورہ دہ فہ رمویٹ

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿١﴾

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

واته ((محمد باوکی هیچ کهس له پیاوالتان نیه، به لکو پیغه مبهري خواجه و دواهمینی پیغه مبهراڼه، هه میشه و بهرده و امیش خوا به هه موو شتیک زانایه)).
يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٠﴾ وَدَاعِيًا اِلَىٰ اللّٰهِ بِاِذْنِهِ�ْ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤١﴾

واته ((ئهی پیغه مبهري (ﷺ) ئیمه به پرستی تو مان په وانه کردوو که شایهت یت به سهر ئوممه تی ئیسلامه وه که په یامی خوات پی راگه یاندوون) و مژده ده به خشیت به ئیمانداران به وهی په زامه ندی خوا و به هه شتی به رین چاوه ریپانه) ترسینه ریت (بی) باوه پران ده ترسینیت له خه شم و قینی خوا و دوزه خ). هه روه ها به مو له ت و پشتیوانی خوا بانگه واز ده که یت بو به رنامه و ریپازی نه و زاته، هه روه ها چرایه کی پوونا که ره وهی بو سه رجه م سه رگه ردا فان)).

اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٠﴾ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ�ْ وَتُعْزِزُوْهُ وَتُقَرِّوْهُ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٤١﴾

واته ((ئیمه تو مان په وانه کردوو ئهی محمد (ﷺ) که شایهت و مژده دهر و به ناگاهینهر بیت بو گرووی ئاده میزاد. بو ئه وهی ئیوه باوه پر بهینن به خوا و پیغه مبه ره که ی و پشتیوانی له پیغه مبه ر بکه ن و ریزی شایسته ی خو ی لی بگرن و ته سبیحات و ستایشی خوا بکه ن له به ره به یان و عه سراندا)).
اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَنَذِيْرًا ۚ وَلَا تُسْئَلُ عَنْ اَصْحٰبِ الْجَحِيْمِ ﴿٤١﴾

١ - الأحزاب: ٤٠

٢ - الأحزاب: ٤٥ - ٤٦

٣ - الفتح: ٨ - ٩

٤ - البقرة: ١١٩

واته ((به راستی نهی محمد (ﷺ) ئیمه تو مان هاوپی له گه له هه ق و پاسته قینه کاندایه وانه کردوو تا مژده در بیت به ئیمانداران و ترسینه ر بیت بو بی باوه ران، بیگومان تو هه رگیز به رپر سیار نیت له نیشته جیکانی دوزه خ)).

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿١٠٨﴾

واته ((بیگومان ئیمه تو مان په وانه کردوو به هه ق و راستیه کی ته واده، مژده در و ترسینه ری (بی پروا کانیست) هیچ گه له و نه ته ویه کیش نه بووه که فرستاده و بیدار که ره ویه کی بو په وانه نه کرابیت).

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٩﴾

واته ((ئیمه ته نها بو هه موو خه لکی نه بیست، تو مان په وانه نه کردوو، له کاتی کدا مژده در و ترسینه ریت بو یان، به لام زو ربه ی خه لکی به م راستی یه نازان)).

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَّلٌ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١١٠﴾

واته ((ئیمه قورئانمان له سه ر بنچینه ی هه ق و راستی دابه زاندوو، بو چه سپاندنی هه ق و راستیش دابه زیوه، ئیمه تو مان په وانه نه کردوو ته نها بو نه وه نه بیست که مژده به خش بیت (به ئیمانداران) و ترسینه ر بیت (بو خوانه ناسان))).

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١١١﴾

واته ((نه ی محمد (ﷺ) ئیمه تو مان په وانه نه کردوو ته نها بو نه وه نه بیست که ببیته په حمه ت و به ره که ت بو هه موو جیهانه کان (جیهانی ئاده میزاد و گیاندار و پوهه و په ری و هتد...)).

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿١١٢﴾

١ - فاطر: ٢٤

٢ - سبا: ٢٨

٣ - الإسراء: ١٠٥

٤ - الأنبياء: ١٠٧

واته ((هر نهو زاته پیغه مبه ره که ی هاو پئی له گهل هیدایهت و پینموونی و ئایینی راست و دروستدا ره وانه کردوه تا سهری بخات به سهر هه موو بهرنامه و ئایینه کانی تردا، هه رچه نده موشریک و هاو هل دانه ران پیی سه غلهت و دلته نگ ده بن)).

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَتَزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَتَّبِعُنَا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهَدَى وَرَحْمَةً وَنُفِخُ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٢٨﴾

واته ((پوژنیخ هیده لله هه موو ئومه تیگدا شایه تیگ ده نیترین له خو یان بو سه ریان، تو شمان هینا و (هه ی محمد ﷺ) که شایهت بیت له سهر نهو خه لکه، قورئانی شمان بو تو داهازا و دوه، پوونکه ره وه ی هه موو شتی که، هیدایهت به خش و ره حکمه ته و مرگینیشه بو موسولمانان)).

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعَ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ أُمَّتَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفًا رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

واته ((به ی شیوه یه ش شیوه مان به گه لیکی میان ره و گیراوه (له هه موو پوویه که وه، له پووی عیب ادهت و به رستییه وه، له پووی دنیا و قیامه ته وه، له پووی داخوازیه کانی پو و نه هه وه... هتد) تا ببنه شایهت به سهر خه لکیه وه (تاجران نه م ئایین و بهرنامه یه هه مووی مایه ی خیر و سه ره رزیه بو تاک و کو مه ل له هه موو

۱ - التوبة: ۲۳

۲ - النحل: ۸۹

۳ - البقرة: ۱۴۳

سهرده میگرداو له هه موو بواره کانی ژیاندا) و بو ئه وهی پیغه مبه ریش (له هه موو ئه و بوارانه دا ماموستا و رابه ری ئیوه بیست له پوژی قیامه تدا) شایه تی بدلت (بو دلسوزانی ئوممه تی له سهر ئه وهی به ئه رکی سهرشانی خویمان هه ستاون) و ئه و قیبله و پرووگه یه ش پووت تیگردبوو (که بیت المقدس بو) گورانکاریشمان به سهردا هیئا ته نها بو ئه وه بوو بزانی و دهر بکه ویت، کی شوینکه وته ی پیغه مبه ر ده بیست و کییش پاشه و پاش هه لده گه ریته وه، هه رچه نده (گورانی قیبله) بوو به هو ی ناره حیه تیه کی گه وه، مه گه ره سهر ئه وانه ی خوا دلینی دامه زانندبوو و رینموونی کردبوون، بیگومان خوا ئیمان و باوهرداری و (نویژتان) زایه ناکات، چونکه به راستی خوا بو خه لکی، زور به سوژو به به زه یی یه)).

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَأْتِلُوا إِلَ الْآلْبَابِ الَّذِينَ ءَامَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿٦٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَفِي بُرْهَانٍ بِاللَّهِ يُعْمَلُ صَالِحًا يُدْخِلُهُ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۖ

واته)) دلنیاین خوا قورئانی بو ئیوه دابه زاندو و سهرده ها پیغه مبه ریک که ئایه ته پروونه کانی خواتان به سهردا ده خوینیته وه، تا سهرده ها پیغه مبه ریک که کردوه چاکه کانیان نه نجام داوه له تاریکیه کان دهریان ده بیست و بزگاریان بکات و بیانخاته ناو نوورو پرووناکیه وه، جا ئه وهی باوه ربه یی که خواو کردوه ی چاک نه نجام بدات، ئه وه ده یخاته باخه کانی به هه شته وه که چه ئه ها پروبار به ژیر درهخت و به به رده م کوشکه کانیدا ده روات و له وی ژیان و میسه وینی و هه تا هه تای

ده به نه سهر، بیگومان خوا پزق و پوزی چاک و پاک و فره و فراوانی بۆ ئاماده کردوون)).

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَزَكَّيَهُمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٠٠﴾

واته ((سویند بیست بیگومان خوا منه تی ناو ته سهر ئیمانداران کاتیك پیغه مبه ریکی بۆ په وانه کردوون له خویان نایه ته کانی نه ویان به سهر دا ده خوینیته وه، دل و دهرونیان پاک و پوخت ده کاته وه، ههروه ها فیری قورئان و دانایان ده کات، به راستی پیشت له گوپراییه کی ئاشکرادا پوچوو بوون)).

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ فَادْكُرُوا أَدْكُرْكُمْ وَأَشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُوا ﴿١٠٢﴾

واته ((ههروه کو (بۆ ته و اوکردنی ناز و نيعمه تم) له نیوتاندا پیغه مه ریکم له خوتان بۆ په وانه کردوون که نایه ته کانی منتان به سهر دا ده خوینیته وه، دل و دهرون و پوالت و ئاشکراتان خاوین ده کاته وه، فیری قورئان و حکمه ت و داناییتان ده کات، نه و شتانه تان فیر ده کات که هه رگیز خوتان نه تان ده زانی. (دهی که واته) نهی ئیمانداران نه گه ر یادی من بکه ن، منیش یادی ئیوه ده که م و سوپاسگوزاری من بن و سوپاس ناپه ریزو سپله یی به رام به رم مه که ن)).

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٢

١ - آل عمران: ١٦٤

٢ - البقرة: ١٥١ - ١٥٢

٣ - التوبة: ١٢٨

واته)) سویند به خوا بیگومان پیغه مبریکتان بۆ ره وانه کراوه که هر یه کیکه له خوتان، زۆر سهخته به لایه وه تووش بونتان به به لاء و ناخوشی، زۆر به تهنگیشتانه وهیه و په روشه له سه رتان، زۆر دلسوزی ئیماندارانه و میهره بان و دلوقانه بویان)).

فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَسْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿٣١﴾

واته)) ((ئهی موحه مه د)) به هوئی په حمه تی خوا وهیه تۆ نه رم و هیمن بویت له گه لیاندا، خو نه گهر توپرو و قسه په ق و بی به زه یی بویتایه، نه وه هه موو له ده ورت بلاءوه یان ده کرد، که واته چاپووشیان لیبکه و لییان ببوره و داوای لیخوش بوونیان بۆ بکه، له کارو پیشه اتدا پرس و پایان پی بکه، نه گهر بریار تدا (کاریک نه نجام بدهیت) پشت به خوا ببهسته، چونکه به راستی خوا نه وانه ی خوشده ویت که پشتی پیډه بهستن)).

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٢﴾

واته)) ((نه گهر ئیوه پشتگیری پیغه مبریک ﷺ نه که ن و یارمه تی نه دهن، نه وه به راستی خوا پشتگیری کرد و سه ری خست، کاتی که نه وانه ی بی باوه ر بوون ده ریان کرد له شاری مه که و یه کی که بوو له و دوو که سه کاتی که هه ردوویان له ناو

١ - آل عمران: ١٥٩

٢ - التوبة: ٤٠

ئه شه و ته که دا بوون (کاتیک بی باوه ره کان گه یشتنبوونه ده و رو به ری ئه شه و ته که نه بو به کری هاوه لی خه می لیّهات) پیغه مبه ریش ﷺ دلّی دایه وه و پیی وت: خه فته مه خو، دلّنیابه خوامان له گه له، ئه وسا ئیتر خوا ئاسووده ی و ئارامی خو ی دابه زانده سه ری و پشتگیری و به هیزی کرد به سه ربازانی که ئیوه نه تانده بینین و بهرنامه و ئایینی بی باوه پانی دانه واندو پرسیواتری کرد، بهرنامه و ئایینی خوایش هه می شه بهرزو بلندتره، خوایش هه می شه بالاده ست و دانایه)).

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْطَهُ فَفَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

واته ((محمد ﷺ په وانه کراوی خوایه، ئه وانه ش که له خزمه تیدان و شوینی که وتوون توند و تیژن بهرام بهر بیباوه پان و به به زهی و میهره بانن له نیوان خویاندا، ده یان بینیت سه رگه رمی نویژو خواپه رستین، کړنوش و سوچه ده بهن، هه رده م ئاواتیان به ده سته یانی په زامه ندی و پایه بهرزی یه له لای خوا، نیشانه ی چاکی و پاکی له ناوچه وانیاندا دیاره و ددره وشیتته وه له ئه نجامی سوژده بردن و خوا په رستیاندا، جا ئه و بهر یزانه ئه وه نمونه و پیناسه یانه له ته وراتدا، نمونه و پیناسه شیان له ئینجیلدا وه ک پروه کی که وایه که له سه ره تاوه چه که ره بکات، جا چه که ره که ی به هیز کردییت، پاشان ئه ستوور بییت و رابوه ستییت له سه رقه ده که ی، ئه وه نده زو و پیبگات کشتیاره کان سه رسام بکات و پییان سه یر بییت: چو ن پیگه یی؟ چو ن ئاوا خو ی گرت؟ ! ئه م پیناسه یه بو ئه وه یه خوا کافران داخ له دل

بکات، جا خوی به ده سولات به لینی به وانه داوه که باوه پریان هیئاوه و کرده وه چاکه کانیان نه نجامداوه له وان: که لیخو شیبوون و پاداشتی گه وره و بی سنووریاں پیببه خشیئت)).

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي الثَّوَرَةِ وَالْإِجْلِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُخِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

واته ((نه وانه ی که شوینی ئەم پیغه مبه ره (محمد ﷺ) هه والده ره نه خوینده واره ده که ون نه وه ی که (گاوارو جوو، ناویشانیان) دهستیان ده که ویئت نووسراوه لای نه وان له ته ورات و ئینجیلدا، فرمانیان پی ددات به چاکه و قه ده غه ی گوناوه خراپه یان لیده کات و هه رچیه ک پا کو چاکه بو یان هه لال ده کات و هه رچی پیس و نا پوخته لییان هه رام ده کات و نه رکه قورس و سه نگینه کان له سه ر شانیاں لاده بات، نه و کو ت و زنجیرانه ش که له ریاں بوو لای ده بات (وه ک خو کوشتن له کاتی ته و به دا... هتد)، جا نه وانه ی باوه پریان پیته ئیاوه و پشتیوانیاں لی کرد و وه و پشتگیریان کرد و وه شوینی نه و نووره که و توون، (که قورئانه) و هاوپی له که لیدا ره وانه کراوه، هه ر نه وانه سه رفراز و پزگاران)).

خوی گه وره له باره ی هاوه لانی پیغه مبه ره وه (ﷺ) ده فهرمویت:

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾

واته)) سویند به خوا به پراستی خوا ته و بهی قبول کرد له پیغمبر و کوچبه ران و پشتیوانان، نه وانهی که شوینی پیغمبر که و تن له کاتی سه غله تی و ته نگانه دا (له غه زای ته بو و کدا)، دوا ی نه و هی که خه ریک بوو دلی دهسته یه کیان له خسته بجیت و (بی زاری دهر بریت)، له و ه و دوا ته و به و په شیمانی نه و انیشی قبول کرد، چونکه به پراستی نه و په روه رد گاره به سوز و میهره بانه له گه لیاندا).

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

واته)) سویند به خوا به پراستی خوا پازیی بووه له و با و ه پرا دانه ی کاتیک په یمانیان له گه لدا به ستیت له ژیر دره خته که دا خوا خویشی ناگادار بوو به و هی له دله کانیاندا هیه (له نیاز پاک و دلسوزی) هر بویه نارامی و هیمنی و ناسو و دهی دابه زانده سهریان و پاداشتی به مژده ی سه رکه و تنیکی نزیک دانه وه. هه روه ها به لیانی چه ندین ده سته کوتی زوری پیدا و ن، که له نایینده دا ده ستیان ده که ویت و وهی ده گرن، خوا هه می شه و به رده و ام بالاده سته به سه ر خوا نه ناساندا و دانایه و ده زانیت چ کاتیک نیمانداران سه ر ده خات).

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣﴾

١ - التوبة: ١١٧

٢ - الفتح: ١٨ - ١٩

واته ((خوای میهره بان له وانهی که پیشکەوتن و یه کهم کهس بوون له ئیسلام بوون و خزمەت کردنی ئیسلامدا له کاروانی کۆچهران و پشتیوانان و ئەوانه‌ی که به ریکوپیکی شوینیان که وتوون، پازی بووه و ئەوانیش له و پازی بوون، باخه‌کانی به‌هەشتی بۆ ئاماده‌کردوون که چەنده‌ها پروبار به به‌رده‌م کۆشکەکانی و به‌ژێر درەختەکانیدا دەروات، هاوپی له‌گەڵ نه‌مریدا بۆ هەمیشه‌یی تیایدا دەمیننه‌وه، ئەو سەرەنجامه سەرکه‌وتنیکی زۆر گەوره‌یه)).

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١﴾

واته ((ئەوانه‌ی که پیشتر مال و شوینی خویان ئاماده کرد بۆ پیشوازیی له کۆچهران و دل و دەروونی خویان پازانده‌وه به ئیمان، ئەوانه‌شیان خوش ده‌وێت که کۆچیان کردوه بۆ لایان و له دل و دەروونیاندا جیی هیچ جوړه هه‌سوودی و به‌خیلییه‌ک نابێته‌وه (له‌سه‌ر ئەوه‌ی که به‌شی کۆچبه‌ران دراوه به‌شی ئەوان نه‌دراوه)، هه‌ز به به‌خشینی ده‌ستکه‌وته‌کان به‌وان ده‌که‌ن، فه‌زلی ئەوان ده‌ده‌ن به‌سه‌ر خویاندا هه‌رچه‌نده هه‌ژارو نه‌داریشن، جا ئەوه‌ی خوی له نه‌فسی په‌زیلی بپاریزێت و زال بێت به‌سه‌ریدا، ئائه‌وانه هه‌ر سه‌رفرازن)).

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَبِّهًا مِّثْلَ ثِقَلَيْنِ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ﴿٢﴾

١ - التوبة: ١٠٠

٢ - الحشر: ٩

٣ - الزمر: ٢٣

واته ((خوا جواترین و پیروزترین فهرمایشتی ناردو ته خواره وه که ئەم قورئانهیه، (له جوانی داپشتندا) بابه ته کانی له یهک دهچن، هه ندیک باسیشی به شیوازی جیاوان تیادا دووباره بو ته وه، جا کارکردی ئەم قورئانه ئە وهیه: ته زوو دهینیت به گیان و پیستی ئەو که سانه دا که ترسی پهروهردگاریان له دل و درووندا ههیه، پاشان گیان و پیست و دلایان نهرم و ناماده و چالاک دهیت بو یادی خوا و خواپهرستی نا ئە وه هیدایهت و پینموونی خوایه که ههرکس شایسته بیت هیدایهت و پینموونی دهکات بو ئەو پله و پایه بهرزانه ئە وهش که پربازی خوا ون بکات کهس نیه پینموونی بکات)).

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِهَا حُزُّوا وَسَجَدُوا يُحْمَدُ رَبَّهُمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٠٠﴾
تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٠١﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٢﴾^١

واته ((بهراستی ته نهها ئە وانه بهروا به ئایه ته کانی ئیمه دهینن، کاتی که یاده وهری دهکرین پیی، خیرا سوژده ده بهن ته سبیحات و سوپاسگوزاری پهروهردگاریان دهکن، له کاتی که ئە وانه به هیچ شیوهیه که فیزیان نیه و خویان به گه وه نازانن. (ئەو ئیمانداره به خته وه رانه) نیوانیان خوش نیه له گه ل ږاکشان له جیگه و پیگه ی گهرم نهرما (واته به نویژو خواپهرستی به شیکی شه و ده به نه سه)، هه میشه نزاو پارانه وه یان پوو به پهروهردگاریانه له خه شم و قین و دوزهخی ده ترسن، ئاواتی په زامه ندی و به هه شتیان ههیه و له و پزق و پوزی و داو نایی و زانیاریه ی پیمان به خشیون ده به خشن. جا هیچ کهس له و به خته وه رانه نازانیت چی بو هه لگراوه و شاراو ته وه له نازو نیعمه تی جوړاو جوړ لای پهروهردگاری، که چاوان پیی گهش

دهبنه وه و به دیتنی شاد دهبن، له پاداشتی کار و کرده وهی چاک و پاکیاندا که نه نجامیان ده دا)).

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾
وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا
تَبْدِيلًا ﴿٣٦﴾ لَيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٣٧﴾

أَمَّنْ هُوَ قَنِيتُ ءَانَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
وَالَّذِينَ لَا يَعْمَلُونَ إِنَّمَا يُتَذَكَّرُ أُولَٰؤُلَاءِ ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

واته (((نایا نه وانهی که له نایه ته که ی پیشوودا و هسفیان هاتوو چاکترن) ین
نه و نیمانداره ی که له دوو توئی شه و گاردا هه لده ستیت بو خواپه رستی، سوژده
ده بات و به پیوه ده وه ستیت، له لیپرسینه وه ی قیامت ده ترسیت و نومید و هیوای
به میهره بانی په روه ردگاری هه یه، نه ی پیغه مبه ر بللی: نایا نه و که سانه ی که
ده زانن و شاره زان، وه که نه وانه که هیچ نازانن و شاره زاییان نییه؟، به پاستی ته نها
خاوه ن بیرو هوشه کان له م جوړه یاده و هریانه سوود و هرده گرن و تیده گه ن)).

۱ - الشوری: ۳۶ - ۳۹

۲ - الأحزاب: ۲۳ - ۲۴

۳ - الزمر: ۹

باسی پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاوه لاند (ﷺ)

له کتیبه‌کانی پیش قورئاندا

ئه‌حمده له عه‌نائی کوری یه‌ساره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لێت: گه‌یشتم به‌عه‌بدوللای کوری عه‌مری کوری عاص (ﷺ) پی‌م وت: له‌سه‌ر سیفه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له ته‌وراتدا شتی‌کم پی‌ بلێ، ئه‌ویش وتی: به‌لێ سویند به‌خوا له ته‌وراتدا به‌هه‌مان سیفه‌تی له قورئاندا وه‌سف کراوه (یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا ومبشرا ونذیرا وحرزا للامیین، انت عبدي ورسولي سمیتک التوکل، لا فظ ولا غلیظ، ولا صخاب فی الاسواق ولا یدفع السیئة بالسیئة، ولكن یعفو و یغفر، ولن یقبضه الله حتی یقیموا الملة العوجاء بان یقولوا لا اله الا الله یفتح به‌اعینا عمیا و اذاننا صما و قلوبنا غلغا) واته‌(ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر ئیمه‌ تو‌مان وه‌ک شاهید و مرثه‌ده‌رو ترسینه‌رو پاریزه‌رو سه‌رخه‌ری نه‌خوینده‌واران نارده‌وه، تو‌به‌نده‌و پیغه‌مبه‌ری منیت و ناوم ناویت موته‌وه‌کیل، ره‌ق و تو‌وره‌و گرمینه‌ر نیت له‌بازاره‌کاندا، به‌رامبه‌ر به‌خرابه‌ وه‌لامی خراپه‌ی نابیت، به‌لکو لی‌بوردن و لی‌خوشبوونی هه‌یه، خوای گه‌وره‌ نایباته‌وه تا گه‌لی لارو ویر واریک ده‌بنه‌وه ده‌لێن لا اله الا الله چه‌ند چاوێکی کویر پی‌ی ده‌کرینه‌وه، کو‌مه‌لێ گو‌یی که‌رو دلی داپوشراویش پی‌ی ده‌کرینه‌وه).

بوخاریش به‌هه‌مان شیوه‌ له‌عه‌بدوللایه‌وه هی‌ناویه‌تی، به‌یه‌قیش له‌ئین سه‌لامه‌وه به‌هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی، له‌گیرانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا تا به‌هو‌ی ئه‌وه‌وه‌ گه‌لی لارو ویر واریک ده‌بنه‌وه، ئین ئیسحاقیش له‌که‌عبی نه‌حباره‌وه به‌هه‌مان واتا هی‌ناویه‌تی، به‌یه‌قیش له‌عائیشه‌وه (رضي الله عنها) به‌کورتی هی‌ناویه‌تی، وه‌هبی کوری مونه‌به‌یش ده‌لێت: خوای گه‌وره‌ له‌زه‌بووردا سروشی بو‌ داود دابه‌زاندوه‌وه: (ئه‌ی داود: له‌دوای تو‌ پیغه‌مبه‌ریک دیت ناوی ئه‌حمده‌وه‌ موحه‌مه‌ده‌، پاستگو‌و گه‌وره‌یه‌، هه‌رگیز لێی تو‌ره‌ نابم و ئه‌ویش هه‌رگیز له‌من بی‌زار نابیت، پی‌ش ئه‌وه‌ی لیم یاخی بی‌ت و لابدات له‌تاوانی پی‌ش و پاشی

خوش بووم، ئوممه ته که شی ره حمیان پی ده گریت و له سوننه ته کاندای چیم به پیغه مبه ران داوه به وانیشی ددهم، ئو فرزانه ی له سهر پیغه مبه ران دامناره له سهر ئه وانیش دامناره تا له پوژی دوايیدا هاتن بولام پروناکیان وهک پروناکی پیغه مبه ران وابیت - ئه ی داود - من فزلی موحه مه دو ئوممه ته که یم داوه به سهر هه موو ئوممه ته کاندای^۱.

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۵ ص ۲۸۶) دا له سه عیدی کوپی ئهبو هیلاله وه هیناویه تی که عه بدولای کوپی عه مر به که عبی وتووه: له باره ی سیفه تی موحه مه د (ﷺ) و ئوممه ته که یه وه هه والم پی بده، ئه ویش وتی: له کتیبی خوی گه ورده وام له سهر خویندوونه ته وه (ئه حمه دو ئوممه ته که ی زور سوپاس گوزارن و له سهر هه موو چاکه و خراپه یه که سوپاسی خوی گه ورده دهکن و له سهر هه موو شه ره فیك خوی گه ورده به گه ورده راده گرن، له هه موو شوینی کدا زکری خوا دهکن (سبحان الله) له ئاسماندا دهنگ و بانگه وازیان دهنگیکی نه رمی هه یه که له نوژیاندا دهیلین وهک دهنگی ههنگ له سهر بهرد، وهک ریزی فریشته کان ریز ده به ستن بو نوژ، له شه ریشدا وهک ریزی نوژیان ریز ده به ستن، ئه گهر له پیناو خوادا غه زاو شه ریان کرد فریشته کان له بهرو داوه به رمی توندو تیزه وه له گه لیان دهن، ئه گهر له پیناو خوادا ئاماده ی ریز بن خوی گه ورده به ریان بو ده گریت وهک چون سیسارک (بالنده یه کی گه وره یه) به رده گرن به سهر هیلاله که یاندا، هه گیز له کشان دوانا که ون). هه روه ها به سه نه دیکی دیکه له که عبه وه به هه مان شیوه هیناویه تی و ئه مه شی تی دایه (ئوممه ته که ی زور سوپاس گوزارن و له هه موو باری کدا سوپاسی دهکن و له هه موو شه ره فیك زیاتر گه وره ی راده گرن، چاودیری خوژ دهکن و پینج نوژده که یان به جیده که یه نن له کاتی خویاندا ته نانه ت ئه گهر له سهر زبندانیکیش بن خویان داده پوشن و چواره وریان پاک دهکنه وه). هه روه ها به سه نه دیکی دیکه له که عبه وه به دوورو دریژی هاتووه^۲.

هه رمووده له سهر سیفه تی پیغه مبه ر (ﷺ):

^۱ - له البداية والنهاية) شدا ج ۲ ص ۳۲۶ دا هاتووه.

^۲ - ضعیف

يەعقوبى كۆپى سوفيانى سەۋرىيە فەرمودەناس لە ھەسەنى كۆپى عەليەوھ
 (ﷺ) ھىناويەتى كە دەلىت: پەرسىيەم كەرد لە ھىندى كۆپى ئەبو ھالەى خالم كە بە
 چاكى وەسفى پىغەمبەر (ﷺ) ى دەكردو منىش تامەزۆ بووم شتىكم بو وەسفى
 بكات تا منىش وەك ئەو بم، ئەويش وتى: ((پىغەمبەر (ﷺ) زۆر شكۆدار بوو، وەك
 درەوشانەوھى مانگى چواردەشەو دەرەوشايەوھ، كەمىك لە مامناوھندى بالاي
 بەرزتر بوو، لە كەتە و قەبەيش بالاي كەمتر بوو، شان و شكۆى زۆر بوو، پەنگى
 درەوشاوھ بوو، قژى جۆرە شكانەوھىەكى ھەبوو كاتىك دەدرا بەلادا جيا دەبوويەوھ
 ﷺ ئەگەرنا وانەبوو، قژى لە نەرمایی گويى لايدەدا، قژى پەربوو، پەنگى درەوشاوھ
 بوو، تەوئل و ناوچەوانى پان و كراوھ بوو، برۆو برژانگى كەوانەيى و چەربوون و لە
 يەك نزيك نەبوو، لووتى كەمە بەرزىەك و نيمچە دريژ بوو، پووناكيەك بە سەريەوھ
 بوو، ھەركەس لىي ورد نەبوايەتەوھ وای دەزانی بەرزە، پيشى چەرو پەربوو، چاوى
 زۆر پەش بوو، پوومەتى تەخت بوو، دەمى سيمان و بەكار بوو، دەم و دانى جوان و
 پاراو بوون، دانەكانى شاش بووھ، مىلى وەك ئەوھى لە زيو داتاشرابييت، مامناوھند
 بوو، جەستەيەكى يەكانگير، سنگ و سكى پىكى يەك بوو، سنگى فراوان و پان بوو،
 نىۋانى شانەكانى زۆر بوو، سەرە ئىسقانەكانى گەورە بوون، سەرى جومگەى
 ئىسقانەكانى گەورە بوو، زۆر نوورانى بوو، ھىلىكى مووى نەرم ناوك و سەرسنگى
 پىكەوھ دەبەستەوھ، سەك و ھەردو مەمكى بى موو بوون، قوئل و شانى و سەرەوھى
 سنگى مووى زۆر بوو، قوئل دريژ بوو، ناو لەپى پان و قژى خاوبوو، دەست و قاچى
 گوشتن و پەنجەكانى شمشالى بوون، بازنەى چىر پيشى زۆر بەرز بوو، پىكانى
 قلىش و شكانيان نەبوو، كە دەپرويشت پىكانى چاك ھەلدەگرت (نەوھك بە نازەوھ
 بەرزيان بكاتەوھ) لىھاتوانە ھەنگاوى دەنا و لەسەرخو دەپرويشت، لە پوشتنيدا خيرا
 دەپرويشت وەك ئەوھى لە بەرزيايەكەوھ بەرەو خوار پىيى دابنييت، كە لای دەكردەوھ
 بە ھەموو جەستەيەوھ لای دەكردەوھ، سەيركردنى بوژەوى لە سەيركردنى بو

ناسمان زياتر بوو، زور بهي سهرڪردني تيبيني بوو، له گهل هاوه لانيدا دهچوو، ههرڪهسي پي بگه يشتايه نه م پيشتر سهلامي دهکرد).

منيش وتم دهی ودهسفي مهنتيقيم بو بکه، وتي (پيغه مبر ﷺ) ههميشه خه می هه بوو، بهردهوام بيري دهکردوه هه سانه وهی نه بوو، پيويست نه بوايه قسهی نه دهکرد، زور بيدهنگ ده بوو، به لا ليوه کاني دهستي دهکرد به قسه و کوتايي پي دههينا، قسه کاني کو ده کرده و پوخت ده دواو زياده و که میان نه بوو، نه رمونيان بوو، رهق و وشک و سوکايه تي پيکه نه بوو، به خششي به گه وره داده نا باکه م و ورد بوايه، هيچ کات تانه و ته شهي لي نه ددها، نه ده که وته پيا ه لدان، دونيا و نه وهی له سهر دونيا بوو توورهی نه دهکرد، له بهردهم هه قدا تووره نه ده بوو تا نه وهی هه ق سهر بخت، نه گهر هه ق بهاتايه ته پي کهي نه دهناسي، بو توورهی خوي هيچي نه هيشتبويوه مه گهر بو سهر خستني هه ق، بو خوي تووره نه ده بوو، نه گهر نامارهي بکرديا به هه موو دهستي نامارهي دهکرد، نه گهر يش سهر سام بوايه هه ليده گيرايه وه، نه گهر قسهی بکرديا به دهسته کاني ده گهيانده يه و به بهري دهستي راستي دهيدا به ناو په نجه موري چه پيدا، نه گهر تووره بوايه به ته واوه تي وزي دههينا، نه گهر يش خوي بوايه ده م و داني پيوه ددها، نه و په ري پيکه نيني زهرده خنه بوو، که پي ده که ني گه وه ره له ده مي دهباري، هه سهن ده ليت ماوه يه که ده مشارده وه له هه سهنی کوپي عه لي، دواتر بو م باسکرد، که چي سهر ده که م پيشم که و تووه و چوو بوو نه وهی من لي م پرسى پيشتر لي پرسیبوو، ده بينم پرسيا ري کرد بوو له باو کي سه باره ت به هاتنه ژووره وه و ده رچوون و دانيشتن و شيوه و ديمه ني و هيچي نه هيشتبويوه وه (هيچي بير نه چوو بوو).

هه سهن ده ليت پرسيام کرد له باو کم له سهر چوونه ژووره وهی پيغه مبر ﷺ نه ویش وتي: (چوونه ژووره وهی خوي به موله ت بوو، کاتيک ده چوويه وه مال وه چوونه ژووره وهی ده کرد به سي به شه وه، به شيکی بو خوا، به شيکی بو مال و خيزاني، به شيکی بو خوي، پاشان به شه که ي خوي له نيوان خوي و خه لکدا

دابه شەكردىبوو ئەۋەى بۆ خەلكى گىشتى و تايىبەت دەگىپرايەۋە بى دلى نەدەكردن، شتىكى ناو ژيانى لە بەشى ئومەتدا ئەۋە بوو لەگەل خەلكى خاۋەن فەزىدا پىزى زۆرى دەنۋاندو بەپىي گەۋرەيى و فەزلىان لە ئايىندا دابه شى دەكردن، ھەيانبوو پىۋىستىيەكى ھەبوو، ھەيانبوو دوو پىۋىستى ھەبوو، ھەيانبوو چەند پىۋىستى و كارى ھەبوو، ئەۋىش لەگەلىان سەرقال دەبوو و سەرقالى دەكردن بەشتىكەۋە كە خويان و ئومەتەش ۋەك پىرسىيالىكردنەيان و ھەۋالپىدانەيان كە دەبىت چى بگەن و چۆن بن، دەشەفەرەموو با ئەۋەتان ئامادەيە ئەمە بلىت بەۋەتان كە ئامادە نىە، كارو پىۋىستى كە سىكم پى بگەيەنن كە خۆى نەتوانىت بىگەيەننىت، چەنكە ھەركەس پىۋىستى و قسەى كە سىك بگەيەننىتە دەسەلاتدارىك كە ئەۋ كەسە خۆى نەتوانىت بىگەيەننىت خۋاى گەۋرە لە پوژى دوايىدا پىكەنى چەسپاۋ و سەقامگىر دەكەت تەنھا ئەۋى لا باس دەكرىت و پىگە نادىت كە سەنى دى جگە لەۋ بچن بۆ لاى و بەحەزى خويان نەبىت جىيانابنەۋە، كە دەرىش دەچن بە لىزانى و پىگەيشتوۋىيەۋە دەچن.

حەسەن دەلىت: پىرسىيالىكرد لەسەر دەرچوۋنى ئايا چۆن بوو چى دەكرد؟
 ۋتى: (پىغەمبەر ﷺ) زامانى لەسەر شتىك بەكار دەھىنا كە جىيى بايەخ و گىرنگى و دل پاكىشانەيان بىت و نەيان پەنجىننىت، پىزى كەسى بە پىزى ھەردەستە ۋەزىك (يان خىل يان نەتەۋە) دەگىرت و بە بەرپىرسى ئەۋانى دەزانى، خەلكى ھوشىيەر دەكردەۋە و بىدارى پىدەدان بەبى ئەۋەى پوۋى گەش و زەردەخەنەيان لە پوۋدا ھەلبىگىرت و ئاكارى خۆى بگورپىت، بەناۋ ھاۋەلانەيدا دەگەپراۋ پىرسىيالى لەسەر بارى خەل ك دەكرد، لەگەل چاكەكاردا چاك بوو و پالپىشتى دەكرد، خراپىشى بەخراب دەزانى و، بەكەم و سوكى دەزانى، ميانەپەرە و دوور لە ناكۆكى بوو، لە ترسى ئەۋەى خەل ك بىناگابن لادەن بە شوپىننىكى دىكەدا بىناگا نەدەبوو، لەھەر بارىكدا ئامادەباشى و شتىكى ھەبوۋكە بۆى گونجاۋ و شىياۋ بوو، بەرامبەر بە ھەق كەمتەرخەمى و لادانى نەبوو، ئەۋانەى لەگەلى بوون چاكترىنى خەل ك بوون،

گه ورتري نيان لاي ٿوهه ٻوو ڪه پشڪي ٿاموڙگاري زياتر ٻوو، پايه دارترين ڪه سيان ٿوهه ٻوو ڪه زياتر به دمه وهه ٻوون و هاريڪاري هه ٻوو).

ده لئيت: پرسيارم ليڪرد له سهر دانيشتنن ٿايا چوڻ ٻوو؟ وتي: (پيغه مبهه ﷺ) دابنيشتايه يان هه ستايه به رده وام زيڪري ده كرد، له سهره ريڪاندا دانه دهنشت و دوره پهريزي ده كرد له ويڏا دابنيشن، ٿه گهر بچوايه ته ناو خه لڪيه وه له ڪويڏا ڪوپري دانيشتنه ڪه ته واو ده ٻوو له ويڏا دانه نيشتن و فهرمانيشي ده كرد وابن، پشڪي به هر يه ڪ له ڪه ساني دانيشتنوي ده وري دها، ٿه وانهي له گه لي دانه نيشتن ڪه سيان واهه ستي نه ده كرد ڪه ستر هه بيت له و لاي پيغه مبهه ﷺ به ريزتر بيت، هه ڪه س له گه لي دابنيشتايه يان له پيوستيه ڪدا له پروي به دستايه پيغه مبهه ﷺ له گه ليڏا خوڙاگري به ڪارده هينا ٿا ڪه سي به رامبهه ده چوو و وزي ده هينا، هه ڪه س له سهر پيوستيه ڪ پرسيارم لي ڪرديا يان داوايه ڪي هه بوايه ٿه و پيوستيه ي پي دها يان وه نام و قسه يه ڪي ساده ي پيشڪهش ده كرد، ڪراوه يي و ٿاڪاري هه مواني گرتبويه وه و ٻوو به باوڪيڪ بويان و ٿه وانش لاي پيغه مبهه ﷺ له ڪه قدا به يه ڪساني سهير ده ڪران و هه مان مافيان هه ٻوو، ڪوپري ٿه و ڪوپري نه رم و نياني و شهرم و خوڙاگري و دنيايي ٻوو، تيايدا دهنگ به رزنه ده بويه وه، سنوروشڪيني نه ده ڪرا، نه رمونيان ٻوون، ريزي گه وريان ده گرت و سوڙيان بو بچوڪ هه ٻوو، پيوستتي ڪه سي خاوهن پيوستتيان دابن ده ڪرد و ڪه سي نامو و بيگانه يان ده پاراست).

ده لئيت پرسيارم ليڪرد له سهر ٿه وانهي له گه لي دانه نيشتن، وتي: (پيغه مبهه ﷺ) هه ميشه ليو به خنده ٻوو، ٿاڪاري نه رم و ساڪار ٻوو، نه رمونيان و دور له ره ق و توندي و پيا هه لشاخين و هاوارڪردن و جنيودان و ره خنه گرتن و رابواردن ٻوو، له سهر شتيڪ ڪه ڪهزي لي نه بوايه خوي بيٺاگا ده ڪرد و ڪه سي خوازياري ٿه وه ي بي هيو نه ده ڪرد له وشته، خوي له شت به دور ده گرت، نه چوونه ڙيربار، زيده پويي، شتي بي مانا (يان بليين ٿه وه ي لاي گرنگ نه ٻوو)، بو خه لڪيش سي شت هه ٻوو ڪه خوي لي به دور

دهگرت، قسه‌ی (به خراپه) له‌سەر که‌س نه‌ده‌کرد و تانه‌ی لی نه‌ده‌دا، چه‌زی نه‌ده‌کرد
 عه‌یب و که‌م و کو‌پیه‌کانی ده‌رکه‌ون، تهنه‌ا له‌سەر شتی‌ک قسه‌ی ده‌کرد که هی‌وای پادا‌شت و
 چاکه‌ی هه‌ب‌وایه، کاتی‌ک قسه‌ی ده‌کرد هاو‌ه‌لانی بی‌ده‌نگ ده‌بوون و وه‌ک نه‌وه‌ی بال‌نده
 به‌سەر سه‌ریان‌ه‌وه‌ نیش‌تب‌یت‌ه‌وه، که بی‌ده‌نگ ده‌بوو ئه‌وان قسه‌یان ده‌کرد و نا‌کو‌کی و
 پکه‌به‌ری‌یان له‌لای ئه‌ودا نه‌ده‌ن‌واند، له‌ چیدا ئه‌وان پی‌که‌نی‌بان ئه‌ویش پی‌ده‌که‌نی، به‌چی
 سه‌رسام بو‌ونایه ئه‌ویش سه‌رسامی ده‌ن‌واند، په‌قی قسه‌و پرس‌یارکردنی له‌ که‌سی بی‌گانه
 قبول ده‌کرد و له‌سه‌ری خو‌پا‌گری‌بوو تا نه‌وه‌ی هاو‌ه‌لان سه‌ریان سو‌پ‌ده‌ما له‌ مه‌نتیقه،
 ده‌یفه‌رموو ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان بین‌ی پی‌ویستی‌ه‌کی هه‌بوو یارمه‌تی بده‌ن و پ‌ین‌موونی بکه‌ن،
 ده‌ست‌خو‌شی له‌ ده‌ست‌گرو قبول نه‌ده‌کرد، قسه‌ی که‌سی نه‌ده‌بری تا مو‌له‌تی
 لی‌وه‌ده‌گرت و به‌ کو‌تایی پی‌ه‌ینان یان هه‌ستان قسه‌که‌ی پی‌ ده‌وه‌ستاند).^۱

ده‌ل‌یت پرس‌یارم لی‌کرد له‌سەر بی‌ده‌نگ‌بوونی، وتی: (بی‌ده‌نگ‌بوونی له‌سەر چوار بنه‌ما
 بوو، نه‌رموونیانی، هو‌شیاری و بی‌داری، پ‌یزگرتن و له‌به‌رچاو‌گرتن، بیرکردنه‌وه، سه‌باره‌ت
 به‌ سی‌یه‌میان پ‌وان‌ین و گو‌ی‌گرتنی بوو له‌ نی‌وان خه‌ل‌ک‌دا به‌ یه‌کسانی، سه‌باره‌ت به‌
 بیرکردنه‌وه‌شی له‌سەر نه‌وه‌ی ماوه‌و چووه‌ بوو، پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ نه‌رموونیانی و خو‌پا‌گری‌شی
 پی‌که‌وه هه‌بوو، هیچ تو‌وره‌و هه‌له‌شه‌ی نه‌ده‌کرد، له‌سەر چوار شت هو‌شیارو بی‌دار بوو،
 نه‌نجامدانی چاکه‌و نه‌نجامدانی کاری‌ک بو‌یان که دونیا و دوا‌پو‌ژی‌شیان بو‌ کو‌پ‌کاته‌وه).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - ترمذی ئەم فەرمووده‌ی به‌دو‌رو در‌ی‌ژی له (الش‌مائل) دا له‌ سه‌ه‌نی کو‌پی عه‌لیه‌وه (په‌زای خوا له
 هه‌ردو‌کیان) ه‌یناوه، ده‌ل‌یت پرس‌یارم کرد له‌ خا‌لم، ئینجا ده‌یه‌ین‌یت، تیا‌یدا فەرمووده‌که‌ی ه‌یناوه که له
 سه‌ه‌نی براه‌یه له‌ عه‌لی کو‌پی ئه‌بو تالی‌بی باو‌کیه‌وه ه‌یناویه‌تی، به‌یه‌ه‌قی‌ش له (الدلائل) دا له‌ حا‌که‌مه‌وه
 به‌ سه‌ه‌نه‌ده‌که‌ی له‌ سه‌ه‌نه‌وه ه‌یناویه‌تی که ده‌ل‌یت پرس‌یارم کرد له‌ ه‌یندی کو‌پی ئه‌بو هاله‌ی خا‌لم،
 ئینجا فەرمووده‌که‌ د‌ین‌یت، هه‌روه‌ک زانای فەرمووده‌ناس ئ‌ین که‌سیر له (البدا‌یة والن‌هایة ج ۶ ص ۳۳) دا
 ه‌یناویه‌تی. من‌یش ده‌ل‌یم: حا‌کم له (المستدرک فی الص‌ح‌یح‌ین) دا (ج ۳ ص ۶۴) سه‌ه‌ندی ئەم فەرمووده‌ی

((ئە ئە ره گان له سه ر سیفه تی هاوه لانی به ریز (ع)))

ئێین جهریرو ئێین ئەبی حاتەم له سوددیوه سه باره ت به فرمایشتی خوای گه وه (کنتم خیر امة اخرجت للناس) هیناویانه که ده لیت: عومهری کوپی خه تاب (ع) وتی: ئەگەر خوا بیویستایه ده یوت (انت) ئەوکات هه موومان ده بووین، به نام فه رموی (کنتم) ئەمه تایبه ته به هاوه لانی پیغه مبه ر (ع) و ئەوانه ی وه که نه وان ده که ن و چاکترین ئوممه تن بو مروقایه تی، لای ئێین جهریرو قه تاده (ع) هاتوو: بو ی باس کردووین عومهری کوپی خه تاب (ع) ئەم نایه ته ی خویند (کنتم خیر امة اخرجت للناس) پاشان وتی: خه لکینه، کامتان هه ز ده کات یه کیک بیت له و نایه ته با ئەو مه رجان به جی بگه یه نیت که خوای گه وه تیایدا دایان.

ئەبو نه عیم له (الحلیة ج ۱ ص ۳۷۵) له ئێین مه سعوده وه (ع) هیناویه تی که ده لیت: خوا سه یری دلی به نده که ی کردو کو مه لیک هاوه لی بو هه لبرارد و به و په یامه وه ناردی و به زانستی خو ی هه لیبزارد، پاشان سه یری دلی خه لکی کردو کو مه لیک هاوه لی بو هه لبرارد و کردنی به پشتیوانی ئایینه که ی و وه زیرانی

۴

هیناوه و دواتر فه رموده که ی به دوو درێژی هیناوه، ره ویانی و ته به رانی و ئێین عه ساکیریش هیناویانه، هه روه که (کنز العمال ج ۴ ص ۲۲) دا هاتوو، به غه ویش هیناویه تی، هه روه که (الاصابة ج ۲ ص ۶۱) دا هاتوو، نه وه ی کنز العمال له کو تاییه کهیدا هاتوو ده لیت (له چوار شتدا هوشیاری و بیداری و هه رده گرت: چاکه کاری تا پیشهنگی پیوه بکری، وه لانانی خراپه تا خه لکی دوو ره په ریزی له خراپه بکه ن. راو ئیجتیهاد له وه ی بو به رزه وه ندی ئوممه ته که ی به باشی ده زانی، نه نجامدانی کاری که دنیا و دواویش بو موسو لمانان کو بکاته وه) له (الجمع ج ۸ ص ۲۷۵) دا له ته به رانیوه به هه مان شیوه هاتوو.

۱ - له (کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۸) دا هاتوو.

پيڻه مبره ڪهي (ﷺ)، جا ٿوهي باوه ڀداران به باشي دھانن باشه و ٿوهش ٿهوان به خراب و ناشيري دھانن خراب و ناشيرينه.^۱

ٿه بو نه عيميش له عه بدولائي ڪوري عومره وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: هه ڪه س سوننه ده گريٽه بهر با سوننه تي ٿهوانه بگريٽه بهر ڪه مردون، ٿهوانه هاوہ لاني موحه مهن (ﷺ) چاڪريني ٿه م ٿوممه ته بوون، چاڪرين دل و قولن و چرو پرتين زانست و ڪه مٿين ٿه ڪيان هه بو، خوي گه وه بو هاوہ لائي پيڻه مبره ڪهي (ﷺ) و گواسته وهي ٿايننه ڪهي هه ليٻڙارن، بويه خوتان بچوين به ٿاڪارو پيو شوينيان وه، چونڪه ٿهوانه هاوہ لاني موحه مه د (ﷺ) بوون و له سهر پئي راست بوون سويند به پهروه دگاري ڪه عه.^۲

ههروه ها ٿين مه سعود (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: ٿيو له هاوہ لاني پيڻه مبره (ﷺ) زياتر به پوڙوون و نوڙده ڪن و ئيجتياهاد ده گرنه بهر، ٿهوانيش چاڪريني ٿوممه بوون، وتيان بوچي ٿه ٿه بو عه بدولپه حمان، وتي: چونڪه دنيا نه ويستر بوون و زياتر هه زيان به پوڙي دواي هه بو،^۳ ههروه ها له ٿه بو وائيله وه هيٺاويه تي دهليٽ: عه بدولائ گويي له ڪه سيڪ بوو دهوت: ڪوان ٿهوانه دنيا نه ويست و دواپوڙ ويستن؟ عه بدولائ وتي: ٿهوانه هاوہ لان بوون، پيڻج سه د موسولمانيان مهرجيان ڪرد تا نه ڪوڙين نه گه پرينه وه، سهر ٿهوانه بهره و پوي دوزمن چوون، هه موويان ڪوڙان ته نها ٿه وه نه بيت هه والي هيٺاويه وه.^۴

^۱ - ٿين و عه بدولپير له (الاستيعاب ج ۱ ص ۶) دا له ٿين مه سعوده وه (ﷺ) به و واتايه هيٺاويه تي، به لام ٿه مه ٿيڏا ني يه: ٿه وه باوه ڀداران.... تاڪوتايي، ته ياليسيش (ص ۳۳) هه مان شيوهي فرموده ڪهي ٿه بو نه عيمي هيٺاوه.

^۲ - له الحلية ج ۱ ص ۳۰۵ دا هاتوه.

^۳ - له الحلية ج ۱ ص ۱۳۶ دا واهاتوه.

^۴ - له (حلية الاولياء ج ۱ ص ۱۲۵) دا هاتوه.

ههروه ها ئیبنو عومەر (ﷺ) هیئاویه تی که گوئی له که سیڤ بوو دهیوت: کوان دونیا نه ویستان و دواپوژ ویستان؟ نهویش گوڤه که ی پیغه مبهەر (ﷺ) و نه بو به کرو عومەر (ﷺ) ی نیشاندای وتی پرسیار له سهه نه مانه ده که یته؟^۱ ئیبن نه بی دونیا له نه بو نه را که وه هیئاویه تی ده لیته: له گه ل عه لیدا (ﷺ) نو یژی به یانیم کرد، کاتی که لای کرده وه به لای راستیدا وه که جوړه ماندو و بوونی که را وه ستا، تا نه وه ی خوړ هینده ی پمیک له سهه دیواری مزگه وته وه بوو، دوورکات نو یژی کرد، پاشان دهستی هه لگی پرایه وه وتی: سویند به خوا هاوه لانی موحه مدهم (ﷺ) بینون، نه مرو هیچ نابینم له وان بچیت، نه وان به یانیا ن ده کرده وه به زهرد هه لگه پاوی، پشیوی و شیواوی، ته پوتوژاوی، نیوچاوانیا ن ماندو و نه بوو، به سوجدو و نو یژ کرد نه وه له بهردهم خوادا بوون، قورئانیا ن ده خویند، هه لده سان و داده نیشتن تا به یانی ده هات یادی خویان ده کرد و وه که چون درخت له پوژی په شه بادا ده بزویت ئاوا ده جولان، چاوه کانیا ن فرمیسیکیان ده کرد تا کراسه کانیا ن ته پ ده بوون، سویند به خوا ده لیته نه م خه لکه بیناگا که وتوون، پاشان هه ستا و نه بینرا دوا ی نه وه پی بکه نیته تا ئیبن مولجه می دوژمنی فاسقی خوی گه وه کوشتی.^۲

نه بو نه عیم له نه بو صالحه وه هیئاویه تی ده لیته: ضراری کوپی ضمه ره ی که نانی چوو بو لای موعاویه پیی وت: وه سفی عه لیم بو بکه نهویش وتی: نه ی نه میری باوه پداران ریم بده نه یلیم، وتی: نا ریت نادهم نهویش وتی ده ی چار نیه، سویند به خوا دوور بین و به هیژ بوو، به یه کلای قسه ی ده کرد و به داد په روه ری حوکی ده دا، له هه موو لاوه زانستی لی ده پژا و زوړ له دنیا و خوشیه کانی دنیا ده ترسا، به شه و و تاریکی شه و نارامی ده گرت، سویند به خوا پر په ندو به نه زمون بوو

^۱ - له (الحلیه ج ۱ ص ۳۰۷) دا هاتوه.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۸ ص ۶) دا هاتوه، نه بو نه عیمیش له (الحلیه ص ۷۶) و دهینه وه ری و عه سه کری و ئیبن عه ساکیرو له (کنز العمال ج ۸ ص ۲۱۹) یشدا و هاتوه.

بیرکردنه وهی دورو دریژ بوو، دهستی هه لده گپرایه وه و خوئی ده دواند، به کراسی کورت و خواردنی ساده و ناگران سه رسام بوو، سویند به خوا که ده چووین بولای وه که هه ریه کیکی ئیمه لیمان نزیک ده بوویه وه و نه گهر پرسیارمان لی کردبایه وه لئامی ده داینه وه، له گهل نزیک بوونه وهی لیمان و نزیکی خویشی لیمان له بهر سام و بیمی نه مانده دواند، که زهرده خه نه ده که و ته سه ر لیوی وه که لوتلوئی دره وشاوه بوو، ثاییندارانی بهر زاده گرت، هه ژارانی خوش ده ویست، که سی به هیژ هیوای نه بوو نه م به سته م ئیشی بو بکات، که سی لاوز له دادپه روهی بی هیوا نه ده بوو، خوا به شاهید ده گرم له هه ندی هه لویست و باریدا بینومه - شهو تاریکی خوئی دادابوویه وه و نه سستیره کان ئوغریان کردبوو - له میحرا به کهیدا پیشی خوئی ده گرت و وه که سی پیوه دراو نووزهی ده هات، وه که سی خه مبار ده گریا، وه که نه وهی ئیستا گویم لی بیته که ده یوت: په روه ردگارا! په روه ردگارا! له بهر ده میدا هه لده کروزا، دواپی به دنیا یی دهوت: ئه ری ده ته ویته من سه رکهش کهیت؟ بو من لینه ویت؟ نهی هاوار، برپو بو که سی تر، من سی ته لاقه م داویت و ته مهنت که م و کورت و سووکه و مه ترسیت ساده یه، ئاه، ئاه له که می کوئل و تویشوو و دوری سه فه رو ترسناکی پی، نه وکات فرمیسه که کانی موعاویه دابارین به سه ر پیشیداو خوئی پی نه گراو به سه ر قو له که ی ده یسپرین، هه موو که و تنه گریان، نه و کات موعاویه وتی: نهی ضرار نه بو سه سه ن و ابوو، وه ضع و حالت چونه بوئی؟ وتی: وه که که سی که یاره که ی له ماله کهیدا سه ر برپیت فرمیسه کی وشک نابیتته وه و خه فه تی دانا مرکیته وه، پاشان هه ستاو چوو.^۱

۱ - ضعیف.

۲ - هه روه ما ئین عه بدولیر له (الاستیعاب ج ۳ ص ۴۴) له حرمازیه وه - پیاوکی خه لکی هه مه دان - له ضراری سه داییه وه به هه مان و اتا هیئاویه تی.

ئەبو نەعیمیش له قەتادەوہ هیناویەتی دەلیت: پرسیار له ئیبن عومەر (ﷺ) کرا
ئایا هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) پیدەکەنین؟ وتی: بەلێ، ئیمانی ناو دلیشیان له
شاخەکان گەرەتر بو،^۱

حاکم له (المستدرک ج ۳ ص ۲۶۴) دا له ئەبو سەعیدی مەقبەرەوہ هیناویەتی
دەلیت: کاتیک ئەبو عوبەیدە (ﷺ) بریندار کرا، وتی موعاز بەرنوێژی بۆ ئەو خەلکە
بکە، موعازیش بەرنوێژی بۆ کردن، پاشان ئەبو عوبەیدە جراح مردو موعاز
هەستا و لەناو خەلکەکەدا وتی: خەلکینە بگەرێنەوہ بۆلای خوای گەرە و تەوبە
لەسەر تاوانەکانتان بکەن، تەوبە یەکی یە کجارەکی، چونکە هەربەندەیک بە
تەوبەکردن له تاوانیەوہ بگاتەوہ بە خوا ئەوا مافی بەسەر خواوہ هەیە لێی خوش
بیت، پاشان وتی: ئێوہ ئەی خەلکینە کەسیکتان لە دەستدا (مەبەستی ئەبو عوبەیدە
بوو) بانگەشە نیە ئەگەر بلیم سویند بەخوا هیچ بەندەیکەکی خوام نەبینیوہ تەمەنی
کەم و سنگی پەرخیرو جۆش سەندووی دنیا نەویست و خوشەویستی بۆ دوا
پوژو ناموژگاری بۆ هەموان هەبیت وەک ئەو، سوژتان بۆی هەبیت و دواي بچن بۆ
دەرەوہ تا نوێژی لەسەر بکەن. سویند بە خوا دواي ئەو کەسی وەک ئەو کارو
بارتان ناگریتە دەست، خەلکی کوڤوونەوہو ئەبو عوبەیدە (ﷺ) بڕایە دەرەوہو
موعازیش (ﷺ) چوو نوێژی لەسەر کرد تا بردیانە لای گوڤرەکەي، موعازی کوڤی
جەبەل و عەمری کوڤی عاص و زەحاکي کوڤی قەیس چوونە ناو گوڤرەکەي، کاتیک
لەناو گوڤرەکەیدا دایانناو هاتنە دەر و خولیان بەسەردا کرد موعازی کوڤی جەبەل
وتی: ئەبو عوبەیدە هەمیشە چاکەت دەلیم و هیچی ناھەق و باتل نالیم / دەرترسم

۱- له (الحلیه ج ۱ ص ۳۱۱) دا هاتووە، هەنادیش له سەعیدی کوڤی عومەری قوڤەیشیەوہ هیناویەتی
عومەر (ﷺ) دەستەیکەکی خەلکی یەمەنی دی کە کۆلەکیان پیستە بوو، وتی: کێ حەز دەکات بڕوانیتە
کەسانیک کە له هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) دەچن با سەیری ئەوانە بکات، له کنز العمال ج ۷ ص ۱۶۳ دا
بەر جۆرە هاتووە.

پق و تووره یی خوام تووش بیټ، سویند به خوا توّم دی وهك كهسى زیكر كه ری خوا كه زور زیكر بکات و لهسه بهسه زه ویدا بجیت و نه گهر نه قامان دواندیان بلیت سه لام و به خشنده بیټ و زیده پرویی نه کات و پیسکه نه بیټ و لهو نیوه نده دا راست بیټ، سویند به خوا توّیه کیك بوویت له وانه ی نه رم و نیان و خاکی بوویت و سوژت بوّ هه تیو و هه ژاران هه بوو و رقت له ناپاکان و خو به زلزانان بوو.

ته به رانی له ربیعیه وه له خه راشه وه هیئاویه تی ده لیټ: عه بدوللای کوپی عه بباس (ﷺ) موله تی له موعاویه (ﷺ) وهرگرت، کهسانی ناو قوره یش لای بوون و سه عیدی کوپی عاصیش له لای راستیه وه دانیشتبوون کاتیك موعاویه بینی وا دیټ وتی سه عید سویند به خوا کوّمه لیك پرسیار به ره و پروی ئین عه بباس (ﷺ) ده که مه وه که به ده ست وه لایمانه وه گیر بخوات، سه عیدیش پیی وت: کهسی وهك ئین عه بباس به ده ست پرسیار توّوه گیر ناخوات، کاتیك دانیشت موعاویه پیی وت: سه باره ت به نه بوو به کر چی ده لیټ؟ وتی: ره حمه تی خوا له نه بو به کر، سویند به خوا قورئان خوین بوو دووره ئاره زوو ویستی بوو، له داوین پیسی دوورو بیی دالغه بوون، له خراپه دووره په ریژی ده کرد، ئایینه که ی خوئی ده ناسی، له خوا ده ترسا، شه و نوژی ده کرد، به پوژ پوژووی ده گرت، پاریزراو بوو له ده ست دنیای، بوّ داد په روه ری له گهل خه لکدا لینه ویو بوو، فه رمانی به چاکه ده کرد پیش پره وی نه و بواره بوو، له هه موو باریکدا سوپاسگوزار بوو، سویند به خوا شه و و پوژ زیکری خوای ده کرد، بوّ به رژه وه ندی خوئی گوئی نه ده دا، له دنیا نه ویستی و له خواترسی و پاکی و ریایی و لیها توویدا له هاوه لانی زیاتر بوو، هه رکه س نه فرینی لیده کات خوا له پوژی دوا پیدا سزای بدات، موعویه وتی: نه ی چی ده لیټ سه باره ت به عومهری کوپی خه تخاب (ﷺ) وتی: ره حمه تی خوا له نه بو حه فص، سویند به خوا پشت و هاوپه یمانی ئیسلام و په ناگهی هه تیوان و پیگهی ئیمان و فریاد په سی لاوازان و قه لای پاک و چاکان بوون قه لا و قه لغان بوو بوّ خه لک، بوّ توندی هاریکار بوو، به خوږاگری و چاوه پروانی پاداشته وه مافی خوای به جی گه یاند تا

خوای ګه وره نیسلا می سهرخست و شارو ولاتانی فتح کرد، له بهرزی و نرمی شوین و ناوچه و گردو کوچو و ګولانه کاندای خوی ده کرد، نهرم و نیان و له سهر خو بوو، له کاتی توندی و حسانه و هڅدا سوپاسی خوی ده کرد، له هممو کات و ساتیکدا یادی خوی ده کرد،

خوای ګه وره سزای هرکس بدات که نه فرینی بو دهنیریت، سزاکه ی تا پوژی دواپی پوژی خفه تباری بهیلیتته وه، موعاویه (رضی الله عنه) وتی: نهی چی دهلیت سهارهت به عوسمانی کوپی عه فغان؟ وتی: په حمتی خوا له نه بو عمر، سویند به خوا به پرترترین نه وه و له همومان چاکه کارترو له سهر غزا خوراګرتربوو، به یانیانی به بیداری ده کرده وه له زیګری خوادا فرمیسی زوری دهرشت، له سهر ګرنگی کاری شو و پوژ زور بیری ده کرده وه، هرچی کاریکی به زو به پرزبوو نه نجامی ددا، بو هر دهر بازبونیک هه ولی ددا له ده ست هر تاوانیک رای ده کرد، خاوه نی سوپاو بیرو میردی دووکچی پیغه مبر (ﷺ) بوو، خوا تا پوژی دواپی په شیمانی بکاته به شی نه و که سهی که قسه ی پی ده لیت، موعاویه وتی: نهی چی دهلیت سهارهت به علی کوپی نه بو تالیب (رضی الله عنه)؟ وتی: په حمتی خوا له نه بو حه سن، سویند به خوا هیمای رینوونی بوو، په ناګه ی له خوا ترسی و پیګه ی عه قل و لانکه ی چاکه و پووناکی ناو تاریکی بوو، بانګه وازی بو به لګه ی بالآ ده کرد (په یامی خوا) شاره زایی له سهر کتیبه کانی پیشوو هه بوو، ته ئویل و یادخستنه وه ی به جی ده ګه یاند، چاکترینی نه وانه بوو که پروایان هیناوه و له خوا دترسن له ستم و نازاردانی خه لک به دور بوو، له نرمی و پی سووک و لار به دور بوو، ګه وره ی نه وانه بوو که بهرګ و پوشاک ده پوشن، له ناو نه وانه ی حه ج ده کن و هه ول ددهن ګه وره ترین فزلی هه بوو، له دادپه روهی و یه کسانیدا لیبوردنی زیاتر بوو، له ناو خه لکی دونیادا له دواپی پیغه مبران و پیغه مبر موحه مه د (ﷺ) و خاوه نی دوو

قیبله له هه موان و تابیرتر بوو، ئیتر مه گهر هیچ یه کتا په رستیکی پی ده گهشت؟ چاکترین ئافره تی به هاوسهر گرت، باوکی (سبگین) (حه سه ن و حوسهین) بوو، چاوانی من کهسی وهك ئهویان نه بینیه و تا قیامه تیش کهسی وا نابینن، هه رکهس نه فرینی لیده کات نه فرینی خواو بهنده کانی لی بیت تا پوژی دوایی، موعاویه وتی: ئه ی سه باره ت به ته لحه و زوبیر (عزیز) چی ده لیت؟ وتی: په حمه تی خویان لی بیت، سویند به خوا پاک و داوین پاک و چاکه کارو موسولمان و شهید و زانا بوون هه له یه کیان کرد به لکو خوی گوره به هو ی سه رخستنی جاران و هاوده می جاران و کاره جوانه کانیانه وه لیان خوش بیت، موعاویه وتی: ئه ی له باره ی عه باسه وه چی ده لیت؟ وتی: په حمه تی خوا له نه بولفه زل، سویند به خوا کهسی (مامه و برا) باو کم پیغه مبه ری خوا بوو، بیلبیله ی چاوی هه لبر ئیردراوی خوا بوو، په ناگه ی خه لك و گه وری هه موان بوو، له بهر چا و پوونی کارو باردا به رزو بلند و له بینینی سه ره نجامه کاند و ردتیر، پر زانست بوو له کاتی باسی گه ورییدا پیوه ر نایخوینیته وه، له باسی شکو ی خیله کهیدا په گهزو نه سه ب نامینیت، بوچی وانه بیت له کاتی کدا گه وریه و شکو دارترینی ناو قوره ش عه بد و لموته لیب وریا و سه ره پهرشتیاری بووه، ئینجا فه رموده که ی هیئا^۱،

۱- ضعیف

۲- هه یسه می (ج ۹ ص ۱۶۰) ده لیت: ته بهرانی گیراویه ته وه له سه نه ده کهیدا کهسانی واهن که من نایاناسم.

بهشی یه که م

(بانگه واز بو خوا)

چون بانگه واز کردن بو خوی گه وره و پیغه مبه ر

(ﷺ) او هاوه لآن (ﷺ) لایان له هموو شتیك

خوشه ویست تر بوو؟ چون سوور بوون له سه ر

ئه وه ی رینموونی خه لك بکه ن و بیانیه یینه ناو ئایینی

خواو له ناو ره حمه تی خوادا نغو ببن بو گه یاندنی

هه ق به خه لك هه ولدانیان چون بوو؟

02

زىاتريان وت، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (يا عم! انى ارىدھم على كلمة واحدة يقولونها تدين لهم العرب و تؤدى اليهم العجم الجزية) واتە ((ئەي مامە گيان من يەك قسەم لەوان دەۋىت بىلگىن، تا ھەموو ەرەب بىتە ژىر بارىان و ەرەبەمىش سەرلەنەن بەدەنى))، ئەوانىش بە قسەيە راجلەكىن و وتيان يەك قسە، ئەو دەقسەش بۆتۇ، ئەو قسەيە چى يە بىلگى؟ ئەبوتالىب وتى: برازاي شىرىنم ئەم يەك قسەيە چى يە؟ فەرموۋى (لا اله الا الله) ئەوانىش بەترس و راجلەكىنەو جەكەنەن گرتبۇ و ھەستەنە سەرپى و وتيان (ھەموو خواۋەندەكەن بەكىنە يەك، بەپاستى قسەيەكى سەر سوۋرەنەنە) ئايەتى خوا لەو بارەيەو دابەزى (اجعل الالهة اله واحدا... بل لما يذوقوا عذاب)^۱.

ئىبن ئىسحاقىش لە ئىبن ەبباسەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى - ھەروەك لە البدايە والنہايە ج ۳ ص ۱۲۳ دا ھاتوۋە -: كاتىك چوون بۆلای ئەبوتالىب و دواندىان - ئەوانەش خانەدانەكەن قورەيش، عوتبەي كۆپى رەببەو شەببەي كۆپى رەببەو ئەبو جەھلى كۆپى ھىشام و ئومەيەي كۆپى خەلف و ئەبو سوفايانى كۆپى ھەرب بوون لەگەل كۆمەلىك لە پىا و ماقولانى تریاندا - وتيان: ئەبوتالىب! تۆ لە ئىمەيت و تۆ دەزانىت، بىنىت چى بوو، ئىمە ترسمان لىنىشتوۋە بۆي، دەزانىت چى لە نىۋان ئىمە و برازاكەتدا ھەيە، دەي وازى لى بىنەو لە جياتى ئەو كەسىكى دى لە ئىمە وەرگەرە تا ھەردوولامان لە دەست يەك پزگارمان بىت و ئەو واز لە ئايىنمان بىنىت و ئىمەش واز لە ئايىنى بەننن، ئەبو تالىبىش ناردى بەشۋىنىدا و ئەۋىش ھات، ئەبوتالىب وتى: كۆپى شىرىنم، ئەمانە پىا و ماقولانى ھۆزەكەتن

۱ - ضعيف.

۲ - ئىمامى ئەحمەد و نەسائى و ئىبن ئەبى حاتمە و ئىبن جەرىرىش ھەمويان لە تەفسىرەكەنەندا ئەمەيان گىراۋەتەو، تەرمىش ھىناۋىيەتى و دەلىت پلەي فەرموۋەكە ھەسەنە،^۲ لە تەفسىرى ئىبن كەسىرىشدا ج ۴ ص ۲۸ و ھاۋە، بەيەقىش (ج ۹ ص ۱۸۸) ھىناۋىيەتى، ھاكىمىش لە المستدرک ج ۲ ص ۴۳۲ بە و اتايە ھىناۋىيەتى و دەلىت: سەنەدەكەي صحىحە و ئىمامى بوخارى و موسلىم ئەيان ھىناۋە، زەھەبىش دەلىت، صحىحە.

کۆبونه ته وه تا چیت دهویت پیت ببه خشن و شتیکت لی وهریگرن، نه و کات پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (کلمه واحده تعطونها تملکون بها العرب وتدين لکم بها العجم) (یه ک قسم بدهنه دهست، عهره بی پی دهخه نه ژیریاری خوتان و عهجه میش ملکه چ و قهرزارتان دهییت) نه بو جهل وتی: دهی ها نه وه ده قسهش بو تو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (تقولون لا اله الا الله ويخلعون ما تعبدون من دونه) واته (بلین لا اله الا الله و واز بهینن له په رستنی جگه له خوا) نه وانیش دایان به دهستی خویاندا (وهك جوړه چه پله لیدانیک)، دواپی وتیان موچه مه ده ته ویت هه موو خوا و نه ده کان بکهیت به یه ک، نه مه شتیکی سه رسوور هینه ره، پاشان له نیوان خویاندا وتیان سویند به خوا نه پیاوه نه و شته تان پی نادات که نیوه ده تانه ویت، بویه واز بینن و له سه ر ئایینی با و پایرانتان بچن تا خوا بریاری نیوان نیوه و نه و ده دات، ئینجا بلا و هیان لی کرد، نه بوتالیب وتی: برازای شیرینم! سویند به خوا نه مبینی داوای شتیکی له سنوور به ده ریان لی بکهیت، پیغه مبهەر (ﷺ) هیوای په یاد کرد تا موسولمان بیت، بویه پیی دهوت (ای عم! فانت فقلها استحل لك بها الشفاعة يوم القيامة) واته (دهی مامه گیان تو چی، دهی تو بیلی تا له پوژی دوا پیدا شه فاعهتت بو بکه) کاتی که نه ویش سوور بوونی پیغه مبهەر (ﷺ) ی بینی وتی " برازا گیان! سویند به خوا نه گهر له بهر ترسی لی دانی تو و کوپانی باوکت نه بویه له دوا ی خو، له بهر نه وه نه بویه قورهیش و ابرازن له ترسی مه رگ نه مه م و تو وه ده موت، نه وه شم دهوت ته نها له بهر نه وهی تو ی پی دلخوش بکه). ئینجا فهرمووده کی ته و او کرد. له سه نه ده کهیدا گیره ره وه یه کی جی گومان هیه که بریاری یه کلایی له سه ر نیه.^۱

بوخاریش له ئیبنو لمسه یبه وه له باوکیه وه هیناویه تی که کاتی که نه بوتالیب سه ره مه رگی هات، پیغه مبهەر (ﷺ) چوو بولای نه و کات نه بوجهل له لای بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (ای عم قل لا اله الا الله كلمة احاج لك عند الله) واته (مامه گیان بلی لا اله الا الله قسه یه که تا له لای خوا بی کهم به به لگه بو ت)، نه بوجهل و

عہد و لڈی کوری نہ بو ٹومہ یهش و تیان: ئه بوتالیب ئه ری واز دینیت له نایین و ریبازی عہد و لموتہ لیب؟ بہر دہوام ئه مہیان دہوت و دہیان دواند تائہ و ہی کوٹا قسہ ی وتی ئه وہ بوو: من له سہر میللہ تی عہد و لموتہ لیبم، پیغہ مہریش (ﷺ) فہرموی (لاستغفرن لك ما لم انه عنك) واتہ (سویند بہ خوا داوای لی خوشبوونت بو دہکەم مہگەر پریگرم لی بکریٹ) ئه وکات ئه م ئایہ تہ دابہزی (ماکان للنبي والذين امنوا انیستغفروا للمشركين ولو كانوا اولي قربى من بعد ما تبين لهم انهم اصحاب الجحيم) ئه م ئایہ تہش دابہزی (انك لاتهدي من احببت). موسلیمیش هیئاویہ تی.

ہہر وہا له گیرانہ و ہیکہ تر دابہ مان شیوہ هیئاویہ تی و تیایدا دہلیت: پیغہ مہر (ﷺ) بہر دہوام لی دووبارہ دہکردہ وہ و ئه وانیش بہر دہوام ئه و قسہ یهیان لی دوویات دہکردہ وہ تا کوٹا قسہ کہوتی ئه وہ بوو: من له سہر میللہ تی عہد و لموتہ لیبم، ئامادہ نہ بوو بلیت (لا اله الا الله) پیغہ مہریش (ﷺ) فہرموی (اما لاستغفرن لك ما لم انه عنك) خوی گہورہش ئه و دوو ئایہ تہی دابہزاند (دوای ئه وہ). ئیمامی ئه حمہد و موسلیم و نہ سائی و ترمزیش بہر جوڑہ له ئه بوہورہ یرہ وہ (ﷺ) هیئاویانہ کہ دہلیت: کاتیك ئه بوتالیب سہرہ مہرگی ہات پیغہ مہر (ﷺ) ہاتہ لای و پیی فہرمو (يا عماہ! قل لا اله الا الله اشهد لك يوم القيامة) واتہ (مامہ گیان! بلی لا اله الا الله تا له پوژی دواپیدا شایہ تیٹ بو بدم، ئه ویش وتی: ئه گہر قورہیش سہر کوئہیان نہ کردمایہ تا بلین: تہنہا ترسی مہرگ وای لیگرد چاوہ کانتہم پی سہقامگیر دہکرد (وام دہکرد بحہ سییٹہ وہ) و دہموت، ئه وہشم نہ دہوت مہگہر تہنہا لہ بہر چاوانی تو، ئه وکات خوی گہورہ ئه م ئایہ تہی دابہزاند (انك لا تهدي من احببت ولكن الله يهدي من يشاء وهو اعلم بالمهتدين).^۱

تہ بہرانی و بوخاریش له (التاریخ) دا له عقیلی کوری ئه بوتالیبہ وہ (ﷺ) هیئاویانہ کہ دہلیت: قورہیش ہاتن بولای ئه بوتالیب، ئینجا وہ چون فہرمودہ کہ

^۱ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۲۴ یشدا ہاتوہ.

هاتبوو له بابی (تحمل الشدائد) دا هیڼاویه تی، نه بوتالیبیش پیی وت: برازا گیان: سویند به خوا واده زانم به گویم دهکیت، وا هوزدهکت هاتوون و دهلین تو دهچیته که عبه یان و له کوپیاندا شتی وایان به گویند دهدهیت که نازاریان ددات، به لکو وازیان لیبهینیت، نهویش پرووی به ره و ناسمان به رزکرده وه و وتی (والله ما ان باقدر ان ادع ما بعث به من ان يشعل احدکم من هذه الشمس شعله من نار) واته (سویند به خوا چهنده هه رکام له نیوه ده توانیت له و خوړه پارچه ناګریک داګریسینیت (واته دهستی بگاته لای خوړ) منیش هینده ده توانم واز له مه بینم که پیی نیردراوم). لای به یهه قی واهاتووه نه بوتالیب پیی وت برازا گیان وا هوزدهکت هاتوون بولام و نه مه و نه وه دهلین، بویه چاویکت له من و خویشیت بیت و تووشی شتیکم مه که من و تویش دهره قه تی نه یهین، وازبینه لیان وړقیان له چیه مه یلی، پیغه مبه ریش (ﷺ) وای گومان برد مامی دهستی لی به رده دات و دایدات به دهسته وه و لاوازی دهنوینیت له وهی له گه لی بروت، بویه فهرمووی (یا عم! لو وضعت الشمس في يميني والقمر في يساري ماترتك هذا الامر حتى يظهره الله او اهلك في طلبه) واته (مامه گیان! سویند به خوا نه گهر خوړ بخه یته دهستی راستم و مانگ بخه یته دهستی چه پم واز له م کاره ناهینم تا خوا سه ری ده خات یان له پیڼاویدا له ناو دهچم) پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) دلی پر بوو و قورگی پر مهی گریانی گرت و گریا، نینجا فهرمووده که ی باسکرد، وهک دواتر باسی دهکین.^۱

عه بدی کوپی حه مید له موسنه دهکیدا له نین نه بی شه یبه وه به سه نه دهکدی خو ی له جابری کوپی عه بدوللأوه (ﷺ) هیڼاویه تی که ده لیت: پوژیکیان قوره یش کوږونه وه و وتیان: بزائن کامتان زور شاهه زای جادوو و فالچیته تی و شیعره با بجیته لای نه و که سه ی وانی تیګداوین و دو به ره کی بو دروست کردوین و عه بی ناو ه ته سه ر نایینه که مان، با قسه ی له گه ل بکات و بزانییت چون وه نامی

دهداته وه، نه وانیش و تیان مه گهر ته نها عوتبه ی کوپی ره بیعه، نه وانیش و تیان دهی نه بو وه لید برؤ، عوتبه ش هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: موحه مه د تو باشتری یان عه بدوللا؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) بیدهنگ بوو، نه ویش وتی: نه گهر ده لییت نه وانه له تو باشتر بوون نه و بزانه نه وانه خواوه ندانه یان ده په رست که تو په خنه یان لی ده گریت، نه گهریش ده لییت تو له وان باشتریت بیلی با قسه که ت بیستین، سویند به خوا هه رگیز هه رچی و په رچیمان نه دیوه وه تو شووم بیت بو هوزه که ی، یه کده نگیت نه هیشتووین و ئایینست عه یبدار کردووین و له ناو عه ره بدا ناوت زپاندووین تا نه وهی وابلأ بووه ته وه له ناویاندا ده لین قورهیش جادووگه ری تیایه و فالچی تیایه، سویند به خوا هینده ماوه شمشیر له پروی یه کتردا هه لبرگین تا یه کتر له ناو ببهین، هو کابرا! نه گهر پیو یستی هکت هیه واهینده مان بو کو کردوویته وه که ببیته ده وله مه ندرتین که سی قورهیش، نه گهریش عه شق ویلی کردوی چ ئافره تیکی قورهیشت به دله ده دانه یان لی به هاوسه ر بگره، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (فرغت؟) (لیبوویته وه؟) وتی به لی، پیغه مبه ریش (ﷺ) ده سته پی کردو فه رموی (بسم الله الرحمن الرحيم، حم تنزيل الكتاب من الرحمن الرحيم، کتاب فصلت آیاته قرانا عربیا لقوم یعلمون) تا گه یشته (فان اعرضوا فقل انذرتکم صاعقه مثل صاعقه عاد و ثمود) عوتبه وتی: به سه! جگه له مه هیچت لا نیه فه رموی نا، نه ویش گه پرایه وه بولای قورهیش، و تیان چیت کرد؟ وتی: هه رچی هک پیم و ابوو نیوه پیی ده لین پیم و ت، و تیان نه ی وه لای دایته وه؟ وتی به لی، دواپی وتی سویند به وهی کردی به کوپ هیچی لی تی نه گه ی شتم جگه له وهی هه ره شه ی هه وره بروسکه یه کی وه هه وره بروسکه ی عاد و سه مودی لی کردن، و تیان: قو پت به سه ر کابرا به عه ره بی دواندیتی که چی نازانیت چی و ت؟ وتی نا، سویند به خوا جگه له باسی هه وره بروسکه هیچی لی تی نه گه ی شتم.

بەيھەقى و حاكىمىش ھىناۋىيەنە و ئەۋەشىيان بۇ ھىناۋە، ئەگەر سەرۋاكيەتت دەۋىت ئاللى خۇمان دەدەينە دەستت، تاماۋى سەرۋك بە، ھەرۋەھا كاتىك فەرموۋى (فان اعرضوا فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) عوتبە داۋاى لىكرد پراۋەستىت و نەچۈيەۋە بۇلاى مالدەۋە (بۇلاى ھاۋپىكانى ئەۋانەى ناردىۋويان تا لەگەل پىغەمبەر گفتوگو بكات) و خۇى لى بەدوور گرتن، ئەبو جەھل وتى: ئەى كۆمەلى قورەيش وادىيارە عوتبە داۋيەتە پال موحەمەد و سەرسام بوۋە بەخواردنى، ئەمە لەبەر ئەۋەيە پىۋىستىيەكى لا پەيدا بوۋە، ۋەرن بابچىن بۇلاى، ھاتن بۇلاى عوتبە و وتيان دەتبىنن كاريگەر بویت بە موحەمەد، عوتبە پىى وتن لەبەر چى ھاتون، ئەبوجەھل وتى ئەگەر پىۋىستىت ھەيە با ھىندە لە مال و سامانى خۇمانت بۇ كۆبكەينەۋە كە پىۋىستىت بە خواردنى موحەمەد نەبىت، بۇيە عوتبە توۋرە بو و سويندى خوارد تاماۋە موحەمەد نەدوينىت، وتى: دەزانن من يەكىكم لەۋانەى لە قورەشدا پارەم زۆرە، بەلام من ھاتم بۇلاى - ئىنجا چىرۋكەكى بۇ گىرەنەۋە - ئەۋىش ۋەلامى خۋايى دامەۋە و جادو و شىعر و فالگىرى نەبو، ئەمەى خويندەۋە (بسم الله الرحمن الرحيم، حم تنزيل من الرحمن الرحيم) تا گەيشتە (فان اعرضوا فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) منىش پەنام بردەلاى تا بوەستىت، ئىۋە دەزانن موحەمەد ھەرچى بوتايە درۋى نەدەكرد، منىش ترسام سزا دابارىتە سەرتان.^۱

ئەبونەعيم لە (دلائل النبوة ص ۶۷) دا لە ئىبن عومەر ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە قورەيش كۆبۈۋنەۋە بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش لە مزگەۋتدا دانىشتىۋو، عوتبەى كۆپى پەبىيەش پىى وتن، ۋاز بىنن تا بچم بۇلاى و بىدوينم، بەلكو من لە ئىۋە

^۱ - لە البداية ج ۲ ص ۶۲ دا ۋا ھاتوۋە، ئەبو يەعلايش لە جابر ۋە (ﷺ) ۋەك ئەم فەرموۋەدى عەبدى كۆپى ھەمىدى ھىناۋە، ئەبو نەعيمىش الە (الدلائل ص ۷۵) دا ھەمان شىتى ھىناۋە، ھەيسەمى (ج ۶ ص ۲۰) دەلىت: لەسەنەدەكەدا ئەجەلە كندى ھەيە مە ئىبن مەۋەين و چەندىكى دى متمانەيان پى داۋە، نەسائى و چەندىكى دىكەش بەلاۋازى دەزانن، ئەگەرنا كەسانى دىكەى سەنەدەكە جىى متمانەن.

نهرمتر بم له گه لى، عوتبه چوو تا له لای دانیشته و وتی: برازا کهم! من وا سه یرت ده کهم گولی نیو کوړو گه وړه ی شوینی، بهرام بهر به هوژه کهت شتی کهت کردووه که هیچ کهس بهرام بهر هوژه که ی خو ی شتی وانا کات، نه گهر بهم قسانه ت پاره ت ده ویت نه وا هوژه کهت هیئده ت بو کوډه که نه وه تا ببیته ده وله مه ندرتینیان، نه گهر ناوبانگو گه وړه ییت ده ویت نه وا هیئده بهر زت ده که ی نه وه تا کهس نه گاته ناستت و به ی تو هیچ نه که ی، نه گهر نه مهش دهر دیکه و لی ت نابیته وه نه وا هه موو خه زینه کانمان ده خه ی نه بهر ده ستت تا بنییرین به دوا ی پزیشکداو بو چاره سهر ت، نه گهر یش ده سه لاتت ده ویت ده تکه ی نه ده سه لاتدار، نه وکات پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (افرغت یا ابا ولید؟) (نه بو وه لید لیبو ویته وه؟) وتی به لى، پیغه مبه ریش (ﷺ) نه م نایه ته ی خوینده وه (حم... سوره تی سجده) تا گه یشته سهر سه جده، نه وکات پیغه مبه ر (ﷺ) سو جده ی برد، عوتبهش ده ستی خستبو ویه پشتیه وه تا له خویندنه وه که ی ته واو بوو، نینجا عوتبه هه ستا و نه یزانی چی بلیت به هوژه که ی، کاتیک بینیان هاته وه وتیان: به پرویه که وه به ره و پروتان دیته وه جیاواز له و پروه ی پی چوو، عوتبهش له لایان دانیشته و وتی: نه ی کو مه لى قوره یش: چونتان پی و تم به و جوړه دواندم تا لیبو ومه وه نه وکات به جوړیک ئواندمی سویند به خوا دوو گویم تا نیستا شتی وایان نه بیستو وه و نه مده زانی چی پی بلیم، کو مه لى قوره یش نه مرو گویم لى بگرنو سبه ینى لیم یاخی بنو به گویم مه کن، نه و پیاوه وازی لى بهینن و که ناری لى بگرن، چونکه سویند به خوا واز له و کاره ی ناهینیت، وازی لى بینن با به ره و پروی هه موو عه رب بیته وه، چونکه نه گهر به سه ریاندا سه رکه ویت گه وړه یی و شکو مه ندی نه و بو ئیوه شه، نه گهر یش به سه رییدا سه رکه ون نه وا بی نه وه ی خو تان ماندو وکن که سی تر له ده ستی دهر باز تان ده کات، وتیان نه بو وه لید چاوبهس کراویت^۱.

بوخاری له مسوهری کوږی مه خرڅه مو مه پړاوه هیناویه تی که ده لاین: پیغه مبه ر (ﷺ) له سهرده می حوده ییبه دا چوویه دهره وه، به دوورو دريژنی فهرمووده که ی هیناوه، هه روه که له به شه دا نه و فهرمووده یه دینین، تیایدا ده لاین: له وکاته دا به دیلی کوږی وه رقای خوزاعی به ده سته یه کی خوزاعیه کانه وه هات، نه مانه جیی ناموژگاری و نهیننی پیغه مبه ر (ﷺ) بوون له خه لکی تیهامه بوون، وتی: من که عبی کوږی لوئه ی و عامری کوږی لوئه یم به جییه یشتووه که له سهر ناوی به رده وامی حوده ییبه دابه زیون و وشتریان پییه (عوذ المطفیل)،^۱ نه وان هاتون تا له گه لت بجهنگن و پری نه دن بچیه به یته وه (که عبه) پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی ((انا لم نجی لقتال احد ولکنا جننا معتمرین و ان قریشا نهکتهم الحرب و اضرت بهم فان ساؤه ماددتهم مدة ویغلوا بیني وبين الناس، فان اظهر فان شاء ان یدخلو فیها دخل فیہ الناس فعلوا الا فقد جموا، وان هم ابو فوالذي نفسي بیده لا قاتلنهم علی امري حتی تنفرد سالفتی و لینقذن امر الله) واته (ئیمه بو شه پرکردن له گه ل که سدا نه هاتوین، به لکو هاتوین تا عه مره بکه ین، قوره یش شه پر سهری کون کردوون و زیانی پی گه یاندوون، نه گهر ده یانه وی ت با ماویه کیان له گه ل دابنیم تا وازم لیبهینن له گه ل نه و خه لکه کاری خو م بکه م، نه گهر سهر که وتم نه گهر پییان باش بوو بین نه ناو نه و نایینه ی خه لک هاتوونه ته ناویه وه باشه نه گهر نا پالی لی بده نه وه، نه گهر رازی نابن نه و سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سته له سهر نه م کاره م

^۱ نینین ئیسحاق به دوورو دريژنی باسی کردووه، له البدايه والنهاية ج ۳ ص ۶۲ دا هاتووه، به یهه قیش به کورتی له فهرمووده ی نینین عه مره دا هیناویه تی، نینین که سیر له البدايه والنهاية ج ۳ ص ۶۴ دا ده لیت: نه مه فهرمووده یه کی ته واو (غریب) ه له م پړوه وه هاتووه.

^۲ دوو جوړ وشتن به پیی ته من نه وه که به پی جوړی شیوه یی.

لہ گہ لیان بہ شہر دیم نہ گہر خوّم بہ تہ نہاش بمینمہوہ دہیّت فہرمانی خوا بہ جیب گہیہ نم)۔^۱

بوخاری لہ سہلی کوپی سہلہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی کہ پیغہمبہر (ﷺ) لہ پوڑی خہیبہردا فہرموی (لاعطین ہذہ الراية غدا رجلا يفتح الله على يديه يحب الله ورسوله ويحبه الله ورسوله) واتہ (سبہینّی ئەم ئالایہ دەدەمە دەست کەسیک خوای گہورہ لہ سہر دەستی ئەو فہتھی دہکات، ئەو کەسە خواو پیغہمبہری خوای خوش دہویت، خواو پیغہمبہری خوایش ئەویان خوش دہویت) خہ لکیش ئەو شہوہیان وابر دہسہر تا بزانی ئالاکہ دہداتہ دەست کی، کہ بہیانی بوویہوہ خہ لکی دہچون بہ دەوری پیغہمبہردا (ﷺ) ہہر کامیان ہیوادار بوو ئالاکہ بداتہ دەست ئەو، پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی عہلی کوپی ئەبو تالیب لہ کوئیہ؟ وتیان: ئەوہ تا پیغہمبہری خوا بہ دەست چاویہوہ ہاواریہ تی، پیغہمبہری خوا (ﷺ) ناردی بہ شوینیداو عہلی ہات و پیغہمبہر (ﷺ) تفی دا لہ چاوہ کانی و نزای بوکرد، عہلی چاک بوویہوہ وک ئەوہی ہیچی نہ بوو بیت ئینجا (پیغہمبہر (ﷺ)) ئالاکہی دایہ دەست (عہلی)، عہلی وتی: ئەی پیغہمبہری خوا لہ گہ لیان بہ شہر دیم تا وک ئیمہ بن، پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (انفذ علی رسالتک حتی تنزل بساحتہم، ثم ادہم الی

^۱ - تہبہرانی بہ مہرفہعی لہ مہسور و مہوانوہ ہیناویہ تی کہ پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (یاویح قریش، لقد اكلتهم الحرب، فماذا عليهم لو خلو بيني وبين سائر العرب، فان اصابوني كان الذي ارادوا، وان الله اظهرني عليهم دخلوا في الاسلام واخرين، وان لم يقبلوا قاتلوا وبهم قوة، فما تظن قریش! فوالله لا زال اجاهدہم علی الذی بعثنی اللہ بہ حتی یظہرہ اللہ او تنفرد ہذہ السالفة) لہ کہ نزول عومال ج ۲ ص ۲۸۷ یشد اہاتوہ. ہہروہا ئیین ئیسحاقیش لہ پیگہی زوہریہوہ ہیناویہ تی، لہ فہرمودہ کہ دا و اہاتوہ، (فما تظن قریش؟ فوالله لا ازال اجاهد علی هذا الذی بعثنی اللہ بہ حتی یظہرہ اللہ او تنفرد ہذہ السالفة) لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۶۵ دا و اہاتوہ.

الاسلام و اخبرهم بما يجب عليهم من الله تعالى فيه، فوالله لان يهدي الله بك رجلا واحدا خير لك من ان يكون لك حمر النعم).^۱ واتہ (کاری خوٲ به جی بگہیہ نہ تا دہگہیتہ مہیدانیان، دواتر بانگیان بکہ بو ئیسلام و پییان بلی بہ موسولمان بوونیان چ مافیکی خودایان لہ سہر شان دہیئت، چونکہ سویند بہ خوا ئہ گہر خوی گہورہ بتکاتہ ہوکاری موسولمان بوونی یہ ک کہس لہ و شتری تہ واو گرانبہا بوٲ باشرتہ).

ئین سہ عید (ج ۴ ص ۱۳۷) لہ میقدادی کوپی عہ مرہوہ ہیئاویہ تی دہ لیئت: من حہ کہ می کوپی کہ یسانم بہ دیلگرت، ئہ میرہ کہ مان ویستی لہ ملی بدات، منیش پیم وت: وازی لی بیئہ بابیبہین بو لای پیغہ مہر (ﷺ) ئینجا بردمانہ خزمہ تی، پیغہ مہر (ﷺ) بانگی کرد بو ئیستلام و بارہ کہ ماوہیہ کی خیاند، عومہر وتی لہ سہر چی قسہ دہ کہیت لہ گہ لیذا ئہ ی پیغہ مہر ی خوا؟ سویند بہ خوا تا ماوہ موسولمان نابیت، وازیئہ بدہم لہ ملی و بہرہ و دوڑہ خی بنیرم، پیغہ مہریش (ﷺ) ری ئہ دا بہ عومہر تا حہ کہم موسولمان بوو، عومہر دہ لیئت: کہ بینیم موسولمان بوو ہہ موو پاربدوو و دواتری بو ہیئامہوہ، منیش وتم: چون شتیکم خستہ بہرہ دم پیغہ مہر (ﷺ) کہ ئہو لہ من شارہ زاتر بوو پیی؟ دوایی ئہ موت: مہ بہ ستم لہوہ ئاموژگاری بووہ بو خواو پیغہ مہرہ کہ ی، عومہر دہ لیئت: سویند بہ خوا زوڑ بہ چاکی موسولمان بوو و لہ پیئاوی خوا دا جیہادی کرد تا لہ شہری بیئر مہ عہ نہ دا شہید بوو پیغہ مہریش (ﷺ) لیی رازی بوو و چوویہ بہ ہشت.

ہہ وروہا لہ ئین سہ عدہوہ (ج ۴ ص ۱۳۸) لہ زوہیرہوہ دہ لیئت: حہ کہم وتی: ئیسلام چیہ؟ وتی: ئہوہیہ بہ تہنہا خوا بہرستیت و هاوہ لی بو دانہ نیئت، شایہ تی بدہیت موحمہد بہ ندہو پیغہ مہر ی خوایہ، ئہویش وتی و اموسلمان بووم، پیغہ مہریش (ﷺ) لایکر دہوہ بہ لای هاوہ ئانیداو فہرمووی (لو اطعم فیہ انفا

^۱ - موسلیمیش ج ۲ ص ۲۷۹ بہو جوڑہ ہیئاویہ تی

فقتلته دخل النار) واته (نه گهر لهو باره یه وه به گویم بگردنایه ده مکوشت و ده چوویه ناگری دوزخه وه).

ته به رانی له ئیبن عباسه وه (رضی الله عنه) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهری خوا (رضی الله عنه) ناردی به دواي وه حشی کوپی حه ربی بکوژی حه مزه دا (رضی الله عنه) و بانگی کرد بو ئیسلام، نه ویش (وه حش) هه والی بو نارد: نهی موحه مه د چوون بانگم ده کهیت بو ئیسلام و بانگه شهی نه وه ش ده کهیت هه رکه س که سیك بکوژیت یان هاو ل دابنیت یان زینا بکات تاوانبار و تاوانی پوژی دوايی چه ندباره ده بیت و به پرسیوایی هه میشه یی تیایدا (دوزخ) ده مینیت وه، دهی من نه وانم کرد وه! هیچ دهر فه تیکم بو هه یه؟ خوای گه وره ش نه م نایه ته ی دابه زاند (الا من تاب وامن وعمل عملا صالحا فاولئك يبذل الله سيئاتهم حسنات وكان الله غفورا رحیما) وه حشی وتی: نهی موحه مه د نه مه مه رجیک سیخته (الا من تاب وامن وعمل عملا صالحا) کی ده لیت ده توانم شتی وا بکه م، نه وکات خوای گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء) وه حشی وتی: نهی موحه مه د دواي نه وه پیم وایه ده توانم، به لام نازانم نایا خوا لیم خوش ده بیت یان نا؟ نایا شتی تر هه یه؟ خوای گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (یا عبادي الذین اسرفوا علی انفسهم لالا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم) وه حشی وتی: نه مه یان به لی، ئینجا موسولمان بوو، خه لکی وتیان نهی پیغه مبهری خوا نه وه ی بو وه حشی هه یه بو ئیمه ش ده بیت، فهرمووی نه مه بو هه موو موسولمانانه^۱.

بوخاری (ج ۲ ص ۷۱۰) دا له ئیبن عباسه وه (رضی الله عنه) هیناویه تی ده لیت: خه لکیکی بیباوهر کوشتارو زینایه کی زوریان نه نجام دابوو، هاتنه لای پیغه مبهر (رضی الله عنه) وتیان نه وه ی ده لیت و بانگه وازی بو ده کهیت چاکه، به لکو پیمان بلیت نایا لیخو شبوون بو کاره کانمان هه یه؟ نه م نایه ته دابه زی (والذین لا یدعون مع الله الها

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می (ج ۷ ص ۱۰۰) ده لیت: له سه نه ده کهیدا نه ببه نی کوپی سوفیان هه یه که زه هه بی به لاوازی داده نیت.

آخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق ولا يزنون) ههروها (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لالا تقنطوا من رحمة الله).^۱

ته بهراني و نه بو نه عيم له حليه الاولياء (ﷺ) حاكم له نه بو سه عله بهي خه شه ني وه هينا ويانه كه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) به كو مه لي جه نكاو ره وه پيش كهوت و هاته مز كهوت و تيايدا دو پر كات نو يژي كرد - حزي ده كرد له سه فهدا كه گه پرايه وه بجي ته مز كهوت و تيايدا دو پر كات نو يژ بكات و سهري فاتي مه بدات و دوايي چي ته لاي ژنه كاني، جاريكيان له سه فهد كه يه وه هاته وه و هات بو لاي فاتي مه ي كچي و پيش مالي ژنه كاني چوويه نه وي، فاتي مه له بهر ده رگاي ماله وه پيشوازي لي كرد و نيو چاواني پيغه مبهري (ﷺ) ماچ كرد، له ده قي كدا دم و چاوه كاني ماچ كرد و گريا، پيغه مبهري (ﷺ) فهد مووي (ما يبيكيك؟) چي واي كرد بگري ت؟ فاتي مه وتي: پيغه مبهري (ﷺ) ده تبينم رهنك گوپاوه و كراسه كهت كو ن و شېرول بو وه، پيغه مبهري (ﷺ) فهد مووي (يا فاطمة لا تبكي فان الله بعث اباك على امر لا يبق على الارض بيت مدر ولا وبر ولا شعر الا ادخله الله عزا او ذلا حتى يبلغ حيث يبلغ الليل) واته (فاتي مه مه گري چونكه خوا باوكتي به شتي كه وه نار دو وه له سه زه ويدا هيچ گوند و شارو شويني ك ناميني ت مه گه نه وه ي خواي گه وره به عيزه ت بيت يان به زه ليل كردنيان نه م په يامه ده گه يه ني ته نه وي تا نه وه ي شه و بگاته هه ز شويني ك نيسلاميش ده چي ته نه وي).^۲

^۱ - موسليميش ج ۱ ص ۷۶ و نه بوداود ج ۲ ص ۳۳۸ و نه سائي هينا ويانه، ههروك له العيني ج ۹ ص ۱۲۱ دا هاتتوه، بهيه قيش (ج ۹ ص ۹۸) دا هينا ويه تي.

^۲ - صحيح.

^۳ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۷ دا هاتتوه، هه يسه مي ج ۸ ص ۸۶۲ ده ليت: ته بهراني گپراويه ته وه و تيايدا يه زيدي كوري سناي نه بو وه قره هيه كه له گه ل لاوازيه كي زوردا فهد مووده ليك نزيك = ده كاته وه، حاكم ج ۳ ص ۱۵۵ ده ليت: نه م فهد مووده سه نه ده كه ي صحيحه و بوخاري و موسليم

ئه حمه دو ته به رانی له ته میمی داریه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو که ده یفه رموو (لیبغن هذا الامر ما بلغ الليل والنهار، ولا یترک الله بیت مدر ولا وبر الا ادخله الله هذا الدین بعز عزیز او بذل ذلیل، عزا یعز الله به الاسلام واهله، وذلیل یذل الله به الکفر) واته (ئهم په یامه ده گاته هه شوینیک که شهو و پوژی پیده گات و خوای گه وره هیچ گوندو شاریک ناهیلیت مه گهر ئهم نایینه به عیزه تی عیزه تمه ندو زه لیلی که سی زه لیل ده گه یه نی، عیزه تی خوای گه وره ئیسلام و موسولمانانی پی عیزه تمه ند ده کات و زه لیلیه ک خوای گه وره کوفری پی زه لیل ده کات).

ته میمی ده لیت: ئه وه له ئالوبه یته وه زانی، ئه وه یان موسولمان بوو شان و شکوی په یداکرد، ئه وه شیان بیباوه پ بوو زه لیل و بچوک بوو و سه رانه ی به سه ردا سه پا.

ته به رانی له میقداده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، عه بدولپه رزاق له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئه بو موسا (ﷺ) به فه تی توسته ره وه ناردمی بولای عومه (ﷺ)، عومه پرسپاری لی کردم - شهش که سی به کری کوپی وائیل له ئیسلام هه لگه رابوونه وه و چووبونه لای بیباوه ران - وتی: ئه وانه چییان کرد؟ وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران له ئیسلام هه لگه راونه ته وه و چوونه ته لای بیباوه ران ته نها

نه یانه یناوه: زه هه بی له سه ری ده چیت و ده لیت: یه زیدی کوپی سنان راهاویه و ئه حمه دو چه ندیکی دی به لاوازی ده رازن و عوقبه ی ماموستای نه ناسراوه؟ عوقبه له (اللسان) دا ده لیت: بوخاری ده لیت: قسه له سه ر صحیحی هیه، ئین حیبانییش له ناو که سانی جیمتمانده ناوی دینیت.

١ - له الجمع ج ٦ ص ١٤ و ج ٨ ص ٨٦٢ دا واهاتوه، (هه یسه می ج ٦ ص ١٤) ده لیت: پیماوانی سه نه دی ئه حمه دپیماوانی سه حیحن.

چاره يان ڪوشتنه، عومهر وتي: ٺهگر به ناشتي بيانگرم لهوه پيم خوشتره كه چي سهوازي سپيتي هيه و خوري له پوو هه ستاوه، (له هه موو دونيا و ساماني دونيا) وتم: ٺه ٺه ميري باوه پرداران: ٺهگر بيانگريت چييان پي ده كه يت؟ پي وتي: ٺه و ده رگايه يان بو ده خه مه پوو كه ليوهي ده رچوون تا بينه وه ناوي، ٺهگر كرديان باشه، ٺهگر نا به ره و به ندين خانه يان ده نيرم.^۱

ماليڪ و شافيعي و عهبدولرہ زاق و ٺه بوعوبه يد له (الغريب) و بهيه قى (۲۰۷) له عهبدولرہ حماني قاري ٺه وه ده گيرنه وه ده ليت: پياويڪ له لايه ٺه بو موسا وه (ﷺ) هات بولاي عومهرى ڪوپي خه تاب (ﷺ) پرسيارى ليڪرد ٺه ويش وه نامى دايه وه، پاشان وتي: هيچ هه واليڪي ناموتان پييه (واته هه والي تازهي ٺه ويتان نيه؟) وتي: با، پياويڪ دواي موسولمان بووني بيباوه ربووه، وتي: چيتان ليڪرد؟ وتي: له خو مان نزيك كرده وه و دامن له ملي، عومهر وتي: سي جار به نديتان كرد و پوڙانه ناننتان پيدا و داواتان ليڪرد ته وبه بڪات؟ به لكو ته وبه بڪات و بگه رپته وه، خوايه من ناماده نه بووم و فرمانم نه كرد وه، كاتيڪيش بيستم رازي نه بووم.

موسه ده و ٺين عهبدولحه كه له عه مري ڪوپي شهيب له باوكيه وه له باپيره وه هيئاويانه كه ده ليت: عه مري ڪوپي عاص (ﷺ) نامه ي نووسي بو عومهر (ﷺ) و پرسيارى ليڪرد له باره ي كه سيكه وه كه موسولمان بووه و دواتر بيباوه ربووه، دواتر موسولمان بووه و دواتر بيباوه ربووه، تا ٺه وه ي چهند جاريڪ ٺه مه ي كرد وه، ٺايا موسولمان بووني لي قبول ده كريت؟ عومهر يش بو ي نووسي تاخوا لييان قبول ده كات

^۱ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۹ دا و ا هاتو وه و بهيه قيش ج ۸ ص ۲۰۸ به و واتايه هيئاويه تي.

موسولمان بووني لي قبول بکه، پيشنياري ئيسلامي بو بکه، نه گهر پازي بوو وازي لي بهينه، نه گهرنا بده له ملي.^۱

بهيهه قى و ئين مونزيرو حاکم له نه بو عيمراني جوني يه وه هيناويانه ده ليت: عومهر (ﷺ) داي به لاي راهيب کداو وه ستا، هاوار کرا له راهيب و ترا نه وه نه ميري باوه دارانه، نه ویش هات که سيک بوو له وپه پري ئيجتیهادو دونيا نه ويستيدا بوو، عومهر که بيني گريا، وتيان: نه مه نه سرانيه، عومهر وتي: ده زانم به لام سوژم بوو جولنا، فهرمايشتي خوام بير که و ته وه (عامله ناصبه). تصلى نارا حاميه) دلم بو نه و کارو هه ولهي جولنا که دادی نادات و ده چيته دوزهخ.^۲

^۱ - له الكنز ج ۱ ص ۷۹ دا واهاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۱۷۵ دا واهاتوه.

بانگه وازی تا کو که سان

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی نه بوبه کر (ﷺ) دهکات)

زانای فەرمووده ناس ئه بولحه سه نی ته رابلوسی له عایشه وه (رضی الله عنها) ده لیت: ئه بوبه کر (ﷺ) چوو تا بجیت بولای پیغه مبهەر (ﷺ) - له سه رده می جاهیلیشدا دۆستی یه که بوون - له پێدا پێی گه یشت و وتی: ئه ی ئه بولقاسم له کوپی هۆزه که تدا نه ماویت وو تۆمه تبارت ده که ن که ره خنه و که موکو رتی له سه ر با پیر و دا پیریان ده لیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فەرمووی (انی رسول الله ادعوك الى الله) (من پیغه مبه ری خوام و بانگت ده که م بولای خوا) هه رکه له فەرما یشته که ی بوویه وه ئه بوبه کر موسولمان بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) له لای چوو، له نیوان هه ردوو ئه خشه بدا^۱ که س نه بوو هینده ی موسولمان بوونی ئه بوبه کر دلخووشی بکات، ئه بوبه کریش چوو بولای عوسمانی کوپی عه ففان و ته لعه ی کوپی عوبه یدوللا و زوبه یری کوپی عه وام و سه عدی کوپی ئه بی وه قاص و ئه وانیش موسولمان بوون، پاشان به یانی چوو بولای عوسمانی کوپی مقعون و ئه بو عوبه یده ی جه راح و عه بدولره حمانی کوپی عه وف و ئه بوسه له مه ی کوپی عه بدولئه سه دو ئه رقه می کوپی ئه رقه م، ئه وانیش هه موویان موسولمان بوون په زای خوا له هه موویان بیت^۲.

ئین ئیسحاق ده لیت ئه بوبه کر (ﷺ) گه یشت به پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: موحه مه د ئه ری قوره یش راست ده که ن وازت له خوا وه نده کانه مان هیناوه و گالت ه به ئه قلمان ده که یت و با و با پیرانه مان به بیباوه ر ده زانی؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فەرمووی (بلی، انی رسول الله ونبيه بعثني لابلغ رسالته، وادعوك الى الله بالحق، فوالله انه للحق، ادعوك يا ابا بكر الى الله وحده لاشريك له ولا تعبد غيره والموالاة على طاعته) واته (به لئ)، من پیغه مبه ری خوام ناردو می تا په یامه که ی بگه یه نم، به هه ق و راستی بانگت ده که م بولای خوا، چونکه

^۱ - دوو شاخی ده وری مه که ن، هه رشاخیکی ره ق و توندو سه خت پێی ده و تریت ئه خشه ب.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۹ دا واهاتوه.

سویند به خوا زور راسته، نه بوبه کر بانگت ده کهم بولای خواجه که تاک و ته نیایه و هاوه لی نه و جگه له و مه په رسته و له سهر گوپراهه لی نه و بېر)، ئینجا قورنانی به سهر دا خویند، نه ویش نکولی نه کرد و دانیسی پیا نه نا، دواتر موسولمان بو و بېر وای به بته کان نه ما و هاوه ل دانانی له بیریدا لبرد و دانی نا به حه قبوونی ئیسلامدا نه بوبه کر به باوه پرداری و دانپیانان هه گه پراهه وه، ئیین ئیسحاق ده لیئت: موحه مده دی کوپی عه بدولرپه حمانی کوپی عه بدوللای کوپی حوصهینی ته میمی بو ی گپراهه وه که پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ما دعوت احد الی الاسلام الا کانت عندي کبوة وتردد و نظر الا ابابکر، ماعکم عنه حین ذکرته ولا تردد فیه) واته (هر که سیکم بانگ کرد بیئت بو ئیسلام سهر تا داکه وتن و پارایی و بیرکرده نه وه یه کی بو هه بووه، جگه له نه بوبه کر کاتیک پیم وت به بی وهستان و دووللی وهریگرت)، نه مه ئیین ئیسحاق هیئاویه تی (نکولی نه کرد و دانیسی پیا نه نا) وانیه، چه نکه ئیین ئیسحاق و کهسانی دیکهش باسیان کردوه که پیش پیغه مبه رایه تی نه بوبه کر هاوړی پیغه مبه ر (ﷺ) بووه و دهیزانی پاستگو و سپارده کارو ناو و ناوبانگ پاک و به ریزه و درو به دهم خه لکه وه ناکا تا ئیستا درو به دهم خواوه بکات! بویه هه رکه بیستی خوا کردوویه تی به پیغه مبه ر یه کسهر بېر وای پی کرد و پاراو دوول نه بوو، له صه حیخی بوخاریشدا له نه بو دهر دانه وه (ﷺ) فهرمووده یه که له سهر ناکوکی نیوان نه بوبه کرو عومه ر هاتووه، تیایدا هاتووه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ان الله بعثني اليکم فقلتم کذبت وقال ابوبکر صدق، و اساني بنفیه و ماله، فهل انتم تارکولي صاحبی؟ مرتین) واته (خوا منی نارد بوتان، ئیوهش و تتان درو ده کهیت، نه بوبه کر وتی: راست ده کهیت، به مال و گیانی له گه لمداد بوو، دهی واز له هاوړیکه م دینن؟ دوو جار و تیه وه) دوا ی نه وه ئازار نه درا. نه مهش وه که دهق نه وه ده لیئت یه کهم کهس بووه موسولمان بووه.^{۱، ۲}

۱ - ضعیف.

۲ - له (البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶-۲۷) دا هاتووه.

(بانگردنی عومهری کوری خه تاب (ﷺ) بو ناو ئیسلام)

ته به رانی له عهبدوللای کوری مه سعو ده وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (اللهم اعز الاسلام بعمر بن الخطاب او بابي جهل بن هشام) واته (خوایه گیان ئیسلام عیزه تمه ند بکه به موسولمان بوونی عومهری کوری خه تاب یان نه بو جه هلی کوری هیشام) خوای گه ورهش نزا که ی پیغه مبه (ﷺ) ی کرده به شی عومهری کوری خه تاب، به وه ئیسلام له سهر دهستی بناغهی دانا و بته کان و یران بوون، هه یسه می (ج ۹ ص ۶۱) ده لیت پیاوه کانی سه نه ده که ی سه حیحن جگه له موجالیدی کوری سه عید، ئه ویش جیمتمانیه، ته به رانی له فهرمووده که ی سه وبانه وه فهرمووده که دینیت، وه که له باسی خوڤاگری هاوه لآن له سهر سه ختیه کان له سهر سه عیدی کوری زهید و فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومهر بوو هیناویه تی، له فهرمووده که دا هاتووه، پیغه مبه (ﷺ) هه ردوو بن بالی گرت و شه کاندیه وه فهرمووی (مالذي تريد مالذي جئت؟) (چیت ده ویت بو چی هاتوویت؟) عومهر پیی وت: ئه وه ی بانگه وازی بو ده که یت بو م بخروو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (تشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، وان محمد عبده ورسوله) (شایه تی بده یت هه چ په رستراویک نیه جگه له خواو هاوه لی نیه و ته نه یه، موحه مه دیش به نده و نیردرایه تی) عومهریش هه رله ویدا موسولمان بوو.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱ ص ۴۱) دا له ئه سه له مه وه هیناویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) پیی وتین، چه ز ده که م باسی سه ره تای موسولمان بوونی خو متان بو بکه م؟ وتان به لی، وتی من سه سه ختترین: دوژمنی پیغه مبه (ﷺ) بووم، هاتم بولای پیغه مبه (ﷺ) له مالیک له لای سه فا، له بهر ده میدا دانیشتم و ئه ویش کراسه که می گرت، دوا یی فهرمووی (اسلم يا ابن خطاب! اللهم اهده) (ئیین خه تاب موسولمان ببه! خوایه رینمونی بکه یت) منیش وتم: شایه تی ده دم هه چ په رستراویک نیه جگه له خواو تویش نیردرای ئه ویت، موسولمانانیش (الله اکبر) یکیان وت که له رینگا کانی مه که وه ده بیسترا، ئینجا فهرمووده که دینیت، به زاریش به ده برینیکی دیکه هیناویه تی و دواتر ده یخینه به رچاو.

(پېغەمبەر ﷺ) بانگەۋازى عوسمانى

كۆرى عەففان (ﷺ) دەكات

مەدائىنى لە عەمرى كۆرى عوسمانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت، عوسمان (ﷺ) ۋەتى:
چووم بۆلەي پوورم ئەردەي كچى عەبدولموتەلىب ۋە سەردانم كرد، پېغەمبەرەش
(ﷺ) ھاتە ژوورەۋە، منىش سەيرم دەكرد، -ئەۋ پوژە شتىك لە بارى پېغەمبەر
(ﷺ) دەرکەۋت- سەيرى منى كردو فەرموۋى (مالك يا عثمان؟) (چى بوو ئەى
عوسمان؟) ۋەتم: سەرسامى خۆت ۋە پلە ۋە پايتەم لە ناۋماندا كە چىت لە بارەۋە
دەۋترىت، عوسمان ۋەتى پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (لا اله الا الله) خوا دەزانىت
خەرىك بوو شەقم دەبرد (مەبەستى راجلەكىنىيەتى)، پاشان فەرموۋى (وفي السماء
رزقكم وما تواعدون. فو رب السماء والارض انه لحق مثل ما انكم تنطقون) پاشان
ھەستا ۋە چو، منىش چووم بە شوئىندا تا پىي گەيشتم ۋە موسولمان بووم، لە
(الاستيعاب ج ٤ ص ٢٥٥) دا ۋاھاتوۋە.

(پېغەمبەر ﷺ) بانگەۋازى عەلى

كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) دەكات

ئىبن ئىسحاق لە عەلى كۆرى ئەبوتالىبەۋە (ﷺ) دەلىت چو بۆ مالى پېغەمبەر
(ﷺ) سەير دەكات ھەردووكيان (پېغەمبەر ﷺ) ۋە خەدىجە رضى الله عنها) نويز
دەكەن، عەلى ۋەتى موخەمەد ئەۋە چىيە؟ پېغەمبەرەش (ﷺ) فەرموۋى (دين الله الذي
اصطفى لنفسه وبعث به رسلا، فادعوك الى الله وحده لا شريك له والى عبادته وان
تكفر باللات والعزى) ۋاتە (ئەمە ئەۋە ئايىنەى خوايە كە بۆ خۆى ھەلى بژاردوۋە
پېغەمبەرەنى پى ناردوون بانگت دەكەم بۆ لای خواى تەنھای بى ھاۋەل ۋە پەرستنى
ئەۋە خوايە ۋە پروانەبوونت بە لات ۋە عوززا)، عەلى ۋەتى: من پىشتەر شتى وام
نەبىستوۋە، بۆيە ھىچ شتىك ناكەم تا لەگەل ئەبوتالىب قەسە نەكەم، پېغەمبەر (ﷺ)

پيئي فہرموو با ٺہو نہيئيہ ٺاشڪرا نہڪات پيش ٺہوي کاتي خوي بيٽ، پيئي فہرموو (يا علي اذا لم تسلم فاکتم) واتہ (عہلي ٺہڪر موسولمان نابيت بيشارہوہو ٺاشڪراي مہڪہ) عہلي ٺہو شہوہ مايہوہ، پاشان خوي گہورہ ئيسلامي خستہ دلي عہلي و سبہيني چوو بولي پيغہمبہر (ﷺ) و تي: موحمہد پيشنياري چيت بو ڪردم؟ پيغہمبہر (ﷺ) پيئي فہرموو (تشہد ان لا اله الا الله وحدہ لا سريڪ لہ وتڪفر باللات والعزي وتبرا من الانداد) واتہ (شايہتي بدہيت هيچ پهرستراويڪ نہي جگہ لہ خوي تاڪ و تہنياي بي ھاوتا و بروتا بہلات و عوززا نہبيٽ و نڪوولي بڪيت لہ بووني ھاوہل ھاوبہش دانان بو خوا). عهليش ٺہوي ڪردو موسولمانان بوو و بہترسي ٺہبوو تاليبہوہ برديہ سہرو موسولمان بووني خوي شاردهوہو نيشاني نہدا.^۱

ٺہحمہدو جگہ لہویش لہ حہبہي ڪوري عورہينہوہ هيٺاويانہ دلٽ: عهليم بيني لہ سہر مينبہر پندہڪہني، نہمبينبوو هيچ کات هيٺدي ٺہوکاتہ پيبڪہنيٽ تا ٺہوي دانہڪاني دہرڪہوتن، دوايي و تي: بيري قسہڪہي ٺہبوتاليبم ڪہوتہوہ، ٺہبوتاليب ھاٽ و من و پيغہمبہر (ﷺ) لہ پشت خورمايہڪہوہ نويژمان دہڪرد، و تي: برازا گيان چي دہڪن؟ پيغہمبہر (ﷺ) بانگي ڪرد بو ئيسلام، ٺہویش و تي: ٺہوي دہيڪن قہيناڪات، بہلام ھہرگيز مہمدن بہ قن درينا، ٺہویش لہتاو سہرسامي بہ قسہڪہي باوڪي پي ڪہني، پاشان و تي خوايہ هيچ بہندہيہڪي ناو ٺہم ٺومہتہ ناناسم پيش من پهرستشي بو تو ڪردبيٽ، جگہ لہ پيغہمبہرڪہت سي جار وتيہوہ - پيش ٺہوي خهليڪي نويژ بڪن من نويژم دہڪرد.^۲

^۱ - ضعيف

^۲ - لہ البدايہ ج ۳ ص ۲۴ داھاٽوہ.

^۳ - ھيسہمي (ج ۹ ص ۱۰۲) دلٽ ٺہحمہدو ٺہبو يہعلاش بہ ڪورتي و بہزارو تہبراني لہ (الوسط) دا هيٺاويانہ وسنہدہڪشي حہسہتہ.

(پيڻه مبهري (ﷺ) عه مري ڪوري عه به سه (ﷺ))

بو نيسلام بانگ دهڪات

نه حمده (ج ٤ ص ١١٢) له شه دادي ڪوري عه بدوللاوه هيٺاويه تي ده لئيت: نه بو
 ئوسامه وتي: نه ي عه مري ڪوري عه به سه به ڇ شتيڪ بانگه شه ي نه وه دهڪيت تو
 پياويڪي ئيسلاميت؟ نه ويش وتي: من له نه زانيدا خه لڪم به گومراو بته كانم به هيچ
 ده زاني، پاشان گويم له كه سيڪ بوو هه والي له سهر مهڪه دهوت وهندي شتي
 دهوت، منيش سواي وئاخه كه م بووم تا هاتمه مهڪه، له وي به نهيني پيڻه مبهري
 (ﷺ) م به نهيني دي، چونكه هوڙهڪي چاويان له سهر بوو، منيش چوومه ژورو وه،
 پيم وت: تو چيت؟ فهرمووي (انا نبي الله) (من پيڻه مبهري خوام) وت: پيڻه مبهري
 خوا چيه؟ فهرمووي (رسول الله) (نيردراوي خوا) وت: خوا تو ي ناردووه؟ فهرمووي
 به لي، وت: تو ي به ڇ شتيڪ ناردووه (په يامه كهت چيه؟) فهرمووي (بان يوحد الله
 ولايشرك به شيئا و كسر الاوثان و صلة الرحم) واته (به وه ي خوا به تاك و ته نها
 دابنريت و هيچ هاوه ليكي بو دانه نريت و بته كان بشڪينرين و په يوهندي خزميه تي
 هه بيت)، منيش وت: له م كاره تدا كيت له گه لدايه؟ فهرمووي (حر و عبد) (نازاد و
 ڪويله) نه بوبه ڪري ڪوري نه بو قوحافه و بيلالي مه ولاي نه بوبه ڪري له گه لدا بوو،
 منيش وت: ده ي منيش شويٺت دهڪوم، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي تو نه مرو نه وهت
 پي ناكريت بگه پريزه وه بولاي كه س و ڪارت نه گهر بيستت په ياكه م كه وته پرو
 په يوهستم ببه، منيش گه رامه وه و موسولمان بووم، پيڻه مبهريش (ﷺ) كه ڪوچي
 ڪرد بو مه دينه هه والم وه رگرت تا ڪاروانيكي يه سريب هات، وت نه و كه سه مهڪيه
 ڪيه كه هاتووه بولاتان؟ وتيان: كه ساني خوي ويستيان بيڪوژن، نه يانتواني و
 نيوانيان تيكهوت و خيرا به جيئمان هيشت، عه مري ڪوري عه به سه ده لئيت: سواي
 وئاخه كه م بووم تا چوومه مه دينه و چووم بولاي و وت نه ي پيڻه مبهري خوا (ﷺ)
 نايا ده مناسيت؟ فهرمووي (نعم الست انت الذي اتيتني بمكة؟) (به لي مه گهر تو

ئەوێ نه بووێت له مهككه هاتیت بۆلام؟ و تم: به ئێ، ئینجا و تم ئه ی پیغه مبهری خوا
 ئەوێ خوا فیری کردووێت و من نایزانم فیرم بکه، ئنجا فرموده که دینیت^۱.
 ههروهها ئەحمەد (ج ۴ ص ۱۱۱) له ئەبو ئومامه وه له عه مری کوپی عه به سه وه
 هیناویه تی و فرموده که ی هینا، تیایدا هاتوو (و تم به چی تو ی ناردوو؟ فرمووی
 (بان توصل الارحام و تحقن الدماء و تامن السبل و تکسر الوثان و یعبد الله وحده لا
 شریک به شیئ) واته (په یوهندی خزمایه تی به جی بگه یه نیت و پێ به خوین پرشتن
 نه دهیت و پێگه مان د ل نیا بکهیت و بته کان بشکینیت و خوای تاک و ته نها به رستیت و
 هیچ هاوه لێکی بو دان نه نیت) و تم: ئەوێ پی ناردویت شتیکی زو ر باشه، من
 شاهیدی ده دم و باوه رت پی دینم (عه مدوی)، له گه لتدا بمینمه وه یان چیت پی
 باشه پیغه مبه ر (ﷺ)؟ فرمووی پی ده چیت رق و بیزاری خه لک له سه ر ئەوێ پی
 هاتووم به دی بکهیت، بۆیه له ناو که س و کاری خو تدا بمینمه وه، ئەکه ر بیستان
 ده رچووم بین بۆلام^۲.

۱ - صحیح

۲ - (ئین سه عد ج ۴ ص ۱۵۸) له عه مری کوپی عه به سه وه به دوورو درێژی هیناویه تی.

۳ - صحیح

۴ - موسلیم و ته به رانی و ئەبو نه عیم هیناویانه، له (الاصابه ج ۳ ص ۶) یشدا هاتوو نه ئین
 عه بدولبیر له الاستیعاب (ج ۲ ص ۵۰۰) دا له پێگه ی ئەبو ئوسامه وه به دوورو درێژی هیناویه تی،
 ئەبو نه عیمیش له دلائل النبوه ص ۸۶ دا هیناویه تی.

(پیغه مبهړ (ﷺ) بانگه وازی

خالیدي کوری سه عیدی عاص (ﷺ) دهکات

به یهه قی له جعفری کوری موحه مدهی کوری خالیدي کوری زوبه یر له باوکیه وه - یان له موحه مدهی کوری عه بدوللای کوری عه مری کوری عوسمانه وه - هیناو یه تی: ده لیت: موسولمان بوونی خالیدي کوری سه عیدی کوری عاص کوڼه، نه و یه که م که سی ناو براکانی بوو که موسلمان بوو، سه ره تای موسلمان بوونی نه وه بوو له خه ویدا بیینی له که ناری ناگردا وه ستینراوه - باسی فراوانی ناگره که دهکات که هینده ی خوا خو ی ده زانیت فراوان بووه - له خه وه که دا وا ده بینیت که سی که هات بولای و فرپی ده دایه ناو ناگره که و پیغه مبهړیشی (ﷺ) بیینی ده یگرت تا نه که ویته ناو یه وه، له خه وه که یدا ترسا ئینجا که هه ستا له خه و سویند به خوا نه م خه وه راسته، نه بوبه کری کوری نه بو قه حافه ی بیینی و باسی نه وه ی بو کرد، نه بوبه کریش وتی خیری تیا بووه نه وه پیغه مبهړی خوا یه (ﷺ) ده ی شوی نی بکه وه چونکه نه گهر شوی نی بکه ویت له که لیدا ده چیته ناو ئیسلام، ئیسلامیش ری نادات بچیته ناو دوزخ له کاتیکدا باوکت که وتوته ناو دوزخه وه نه ویش گه شت به پیغه مبهړ (ﷺ) له وکاته دا پیغه مبهړ (ﷺ) له نه جیاد بوو وتی نه ی پیغه مبهړی خوا! نه ی موحه مده! بانگه واز بوچی ده که یت؟ پیغه مبهړ (ﷺ) فهرمووی (ادعواک الی الله وحده لا شریک له وان محمدا عبده ورسوله وتخلع ما انت علیه من عبادة حجر لا یسمع ولا یبصر ولا ینفع ولا یدری من عبده ممن لا یعبد) واته (بانگت ده که م بولای خوی تاک و ته نه ای بی هاو هل و نه وه ی موحه مده پیغه مبهړو به نده یه تی واز له په رستنی نه و بتانه به ینیت که له به رد دروست کراون و نابیستن و نابینن و سودیان نیه و نازانن کی ده یان په رستیت و کی نایان په رستیت) خالید وتی: شایه تی دده م هیچ خوا یه که نیه جگه له الله، توش پیغه مبهړی خوا یت: پیغه مبهړ (ﷺ) به موسولمان بوونی دلخوش بوو، خالید دور که وتبوو یه وه و باوکی به موسلمان

بوونی زانی بوو، بویه ناردی به شوینیدا و هیئانیان، بهوپه‌ری توندی و گوپه‌شه‌وه دواندی و به دارده‌ستیک کهله ده‌ستیدا بوو لییدا و شکان‌دی‌ه‌وه به‌سه‌ریدا، وتی سویند به خوا نانت لی ده‌گرمه‌وه، خالد وتی نه‌گهر لییم ده‌گریته‌وه خوا هیئنده پوزیم ده‌دات پیی بژیم، چوو بولای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌ویش ریزی لی گرت و پیکه‌وه بوون.

حاکمیش له (المستدرک ج ۳ ص ۲۴۸) له ریگه‌ی واقدی له جه‌عفری کوپری موحه‌مه‌دی کوپری خالیدی کوپری زوبه‌یر له موحه‌مه‌دی کوپری عه‌بدله‌لای کوپری عه‌مری کوپری عوسمانه‌وه هیئاهیه‌تی و تیایدا هاتوه: باوکی کوره‌کانی تری (ئه‌وانه‌ی موسلمان نه‌ببوون) نارد به‌شوینیدا له‌گه‌ل رافعی مه‌ولایدا، رافع دوزیه‌وه و هیئانیان بولای ئه‌بو ئوحه‌یه‌ی باوکیان، نه‌ویش پاییدا هه‌لشاخا و به پیسی دواندی و به‌داریکی ده‌ستی لییدا تا شکان‌دی‌ه‌وه به‌سه‌ریدا، پاشان وتی شوین موحه‌مه‌د ده‌که‌ویت و ده‌شی بینیت پیچه‌وانه‌ی هوزه‌که‌ی خویه‌تی و خواوه‌نده‌کانیان به‌که‌م ده‌زانیت و رابردوی باو‌پیرانی به سووک سه‌یر ده‌کات؟ خالد وتی سویند به‌خوا راست ده‌کات و شوینی ده‌که‌وم، ئه‌بو ئوحه‌یه‌ی باوکی توره‌بوو جنیوی پیداو دوا‌یی وتی: برۆ کوپله، بو کوپ ده‌چی برۆ، سویند به‌خوا نانت لی قه‌ده‌غه ده‌که‌م خالد وتی نه‌گهر لییم بگریته‌وه نه‌وا خوای گه‌وره هیئنده پوزیم ده‌دات پیی بژیم، نه‌ویش ده‌ری کردو به کوپه‌کانی وت: که‌ستان قسه‌ی له‌گه‌ل نه‌کات مه‌گهر به‌و جوړه‌ی من دواندم، خالیدیش چوو بولای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌ویش ریزی گرت و پیکه‌وه بوون،^۲ له (الاستیعاب ج ۱ ص ۴۰۱) یشدا له‌ریگه‌ی واق‌دی‌ه‌وه به‌و جوړه هیئاویه‌تی و نه‌مه‌ش دینیت: له باوکی دوورکه‌وته‌وه و له

۱ - له البداية والنهاية ج ۲ ص ۳۲ دا واهاتوه

۲ - ثبین سهد ج ۴ ص ۹۴ له واق‌دی له جه‌عفری کوپری موحه‌مه‌دی کوپری عه‌بدولل‌اوه به‌و جوړه به‌دوورو دريژی هیئاویه‌تی،

دەۋرۈبەرى مەككە بوۋ تا ھاۋەلانى پېغەمبەر (ﷺ) چوون بوۋ خاكى حەبەشە لە كوچى دوۋەمياندا، خاليدىش يەكەم كەس بوۋ كوچى كىرە بوۋ حەبەشە، حاكم (ج ۳ ص ۳۴۹) لە خاليدى كوپرى سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى كە سەئىدى كوپرى عاصى كوپرى ئومەيە نەخۇش كەوت و تى ئەكەر خوا لەم نەخۇشىە چاكم بىكەتە ۋە ئەۋا خواۋەندى كوپرى ئەبو كەبشە لەناۋ مەككەدا ھەرگىز ناپەرسىتەيت خاليدى كوپرى سەئىد ئەۋكات و تى خوايە راست ئەبىتە ۋە بۇيە بەۋ نەخۇشىە ۋە مرد^۱.

(پېغەمبەر (ﷺ) بانگەۋازى زەھاد (ﷺ) دەكات)

موسلىم و بەيھەقى لە ئىبن عەباسە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيە دەئەت: چماد - پىياۋىكى ئەزىدى شەنۋە بوۋ - ھات بوۋ مەككە كۆيى لە ھەندى گەمژەى خەلكى مەككە بوۋ دەيانوت: موخەمەد شىتە، ئەۋىش و تى: ئەۋ پىاۋە لە كۆيە؟ بەلكو خوا لەسەر دەستى من شىفای بدات، چووم بولای موخەمەد و تى من نوشتە دەكەم بوۋ چاك بوۋنەۋەى شىتە، خۋاى گەۋرە كىي بويىت لەسەر دەستى من شىفای دەدات، دەى ۋەرە، موخەمەد فەرموۋى (ان الحمد لله نحمدہ ونستعينه، من يهده الله فلا مضل له ومن يضل فلا هادي له، اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له) واتە (سوپاسى خوا دەكەين و پىشتى پى دەبەستين، ھەركەس خوا پىنمۋونى بىكات گومرايى بوۋ نى، ھەركەس شىش گومرايىت پىنمۋونى بوۋ نى، شاھەتى دەدەم ھىچ پەرەستراۋىك نى جگە لە خۋاى تەنھاي بى ھاۋەل) سى جار ئەمەى فەرموۋ، ئەۋىش و تى: سوئند

^۱ - ضعيف

^۲ - ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۹۵ بەۋ جۈرە ھىناۋىيەتى.

به خوا گويم له قسه ي فالچي و جادو و گهرو شاعيران بووه، به لام شتي وام نه بيس تووه، ده ستت بينه با به يعه تي موسلمان بوونت پي بدهم، پيغه مبه ريش (ﷺ) به يعه تي پي داو پي و ت فهرموو: به يعه تي هوڙه كه شتم پي بده (بانگيان بكهيت بو ئيسلام) نه ویش به يعه تي پيدا، دوايي پيغه مبه ر (ﷺ) سوپايه كي نارد دايان به پال هوڙي زه ماددا، به پرسي سوپاكه به سريه كه ي و ت: هيچتان له و هوڙه بر دووه يه كيكيان و تي: من پا ككه ره و هيه كم لي بردن (مه سينه) نه ویش و تي بيگيږه وه بويان چونكه نه وانه كه ساني زه مادن، له گيږانه وه يه كي ديكه دا: زه ماد پي و ت: قسه كانت دو باره بكه ره وه بو، چونكه گه يشتونه ته نيوه ندي ده ريا (واته له و په پري به هيڙيدان).^۱

نه سائي و به غه وي و موسه دده ديش له موسنه ده كه يدا و ئين حه جهر له الا صابه ج ۲ ص ۲۱۰ دا هينا و يانه، نه بونه عيميش له دلائل النبوة ص ۷۷ له ريگه ي واقديه وه هينا و يه تي ده ليټ: موحه مه دي كوپري سوله يت له باوكيه وه له عه بدولږه حماني عه دويه وه بو ي گيږامه وه و تي: چووم بو مه ككه تا عه مره بكه، له كوږي كدا دانيشتم نه بوجه هل و عوقبه ي كوپري ره بيعه و ئومه يه ي كوپري خه له في تي دا بوون، نه بوجه هل و تي: نه م پياوه (مه به ستي پيغه مبه ر (ﷺ) ه نيواني تي كدا وين و به سووك سه يري هيو اكا نمان ده كات و نه و ه مان مردووه به گومراي ده زانيټ و گالته به خوا وه نده كا نمان ده كات ئومه ييه و تي: بيگومان شيته، زه ماد و تي: منيش نه م قسه يه م لاي خو م لي كدا يه وه و وتم من كه سي كم توشبو واني شي تي چاك ده كه مه وه، له كوږه كه هه ستام چووم به دواي پيغه مبه ر (ﷺ) به لام نه و پوڙه نه مبيني، به ياني هات و چووم بو لاي ده بينم له پشت مه قامه وه نو يڙ ده كات، منيش دانيشتم تا لي بوويه وه، پاشان لاي دانيشتم و وتم: كوپري عه بدولموت ه ليب! نه ویش پروي تي كر دم و فهرمو وي (ماتشاء) چيت ده ويټ؟؟ و تم: من چاره سه ري توشبو واني شي تي

^۱ - له البدايه و النهايه ج ۳ ص ۳۶ دا واهاتووه.

دهكهم، نه گهر هز دهكيت چاره سهرت دهكهم، شتهكەت له سهر سهخت نه بئيت، من چاره سهری كه سى وام كردوو كه له تو زیاتر توش بووه و چاره سهری وهرگرتوو، من گویم له هۆزهكەت بوو چەند خەسلەتیكى خراپی تۆیان دەوت كه ریزت تێك داو و نهوهیان مردوو به گومرای دهزانی و گالته به خواهندهكانیان دهكەيت، تهنه كه سێك نه مه دهكات كه جوړه شیتیهك لیى دابیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (الحمد لله احمده و استعینه، و اؤمن به و اتوکل علیه، من یده الله فلا مضل له، و من یضللہ فلا هادی له، و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له و اشهد ان محمد عبده و رسوله) زه ماد دهلیت: قسهیه کم بیست هیچ کات شتی وام له وه جوانتر نه بیستبوو، دوام کرد دووباره ی بکاته وه بو، نهویش دووباره ی کرده وه، وتم: بانگهواز بوچی دهكەيت؟ فهرمووی (الی ان تؤمن بالله وحده لا شریک له و تخلع الاوثان من رقبته و تشهد انی رسول الله) واته (بو پروهینانت به خوی تاکی بیهاوتا و لا بردنی په رستشی بتهکان له سهر گهردنت و شایه تی بدهیت من پیغه مبه ری خوام)، وتم: نه گهر نه مه بکه م چیم بو ده بئیت؟ فهرمووی (لک الجنة) (به هشتت بو ده بئیت) منیش وتم: شایه تی دده م هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و په رستشی بتهکان له سهر که ردنم ناهیل م و نکوولیان لی ده که م و شایه تی دده م تو به نده و پیغه مبه ری خوایت، ئینجا له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستم تا چەند سوورەتیکی قورئان فیڕ بووم، پاشان گه پامه وه بو ناو هۆزه که م، عه بدوللای کوپی عه بدولپه حمانی عه دوی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) عه لی کوپی نه بوتالیبی (ﷺ) به سهریه که وه نارد و له شوینیک بیست و شتریان گرت و به پریان خستن، عه لی کوپی نه بوتالیب بیستی نه وانه له هۆزی زه مادن (ﷺ) بویه وتی: بیانگیر نه وه بویان، نه وانیش بیست و شتره که یان بو گیرانه وه.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

حوصه یینی باوکی عیمران (ﷺ) دهکات

ئیین خوزه ییمه له عیمرانی کوپی خالیدی کوپی تهلیقی کوپی عیمرانی کوپی حوصه یینه وه هیناویه تی ده لیت: باوکم له باوکیه وه له باپیرییه وه بو ی گیرامه وه که قوره یش هاتن بولای حوصه یین - چونکه به گه وره سه یریان ده کرد - پییان وت: له گه ل نهو پیاهه قسه مان بو بکه چونکه قسه به خواوه نده کانمان ده لیت، له گه لی هاتن تا نزیک ی مال پیغه مبهەر (ﷺ) بوونه وه، ئه ویش وتی: ری به شیخ بدن با بیت - عیمران و هاوه له کانیشی له وی بوون - حوصه یین وتی: ئه مه چیه له سهر تو ده ییستین جنیو به خواوه نده کانمان ده ده یت و به خراپه باسیان ده که یت، خو باوکت چاک و ریك بوو؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (یا حصین ان ابي و اباک فی النار، یا حصین! کم تعبد من اله؟) واته (ئه ی حوصه یین باوکی من و باوکی تویش له دوزه خدان، حوصه یین تو چهند خوا ده په رستیت؟)، حوصه یینی وتی: حوت خوا له زه وی و یه که له ئاسماندا، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (فاذا اصابک الضر من تدعو؟) (که ناره حه تیه کت تووش بوو له کامیان ده پار ییته وه؟)، وتی: (ئه وه ی له ئاسمانه)، فهرمووی (فاذا هلك المال من تدعو؟) (ئه گهر مال و سامانت نه ما له کی ده پار ییته وه؟)، وتی: (ئه وه ی له ئاسمانه، فهرمووی (فیستجیب لک وحده و تشرکه معهم ارضیته فی الشکر ام تخاف ان یغلب علیک؟)، وتی: نا هیچ کام له و دوانه نا، زانیم من وه که ئه و قسه ناکه م، فهرمووی (یا حصین اسلم تسلم) (حوصه یین موسولمان ببه پار ییزاو ده بیت) به منی وت: من هوژو خیلّم هیه چییان پی بلیم؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (قل: اللهم استھیک لارشد امري و زدني علما ینفعني) (بلی: خوایه داوای رینمونیت لی ده که م تا ریم دروست بیت، خوایه زانستم زیاد بکه تا سوودم پی بگه یه نیت)) حوصه یین ئه مه ی وت و هه لئه سا تا موسلمان بوو، عیمران هه ستاو سهر و ده ست و پیکانی ماچ کرد، کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی

بینی گریا و فهرمووی (بکیت من صنیع عمران، دخل حصین وهو کافر فلم یقم الیه عمران ولم یلتفت ناحيته، فلما اسلم قضی حقه فدخلني من ذالك الرقة) واته (هه لویستی عیمران گریاندمی، حوصهین به بیباوه پری هاته ژوره وه و عیمران له پرووی هه لئه ساو لای به لادا نه کرده وه، به نام که موسلمان بوو مافی به جیگه یاند، ئیتر ئه وه وایلیکردم بگرم). حوصهین کاتیك ویستی بجیته دهره وه پیغه مبه (ﷺ) به هاوه له کانی فهرموو (قوموا فشیعوه الی منزله) (ههستن به ره و مالی خووی به پریی کهن) کاتیك له دهرگا که چوویه دهره وه قورهیش بینییان وتیان هه لئه له تا، ئینجا جیا بوونه وه.^{۱ ۲}

۴

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابة ج ۱ ص ۲۳۷ دا واهاتوه.

(پيغه مېهر (ﷺ) بانگه وازی پياويک دهکات که ناوی نه هاتووه)

نه حمده له نه بو ته ميمه ی هه جيميه وه له پياويکي ناو هوژه که يه وه ده گيريتته وه
که هاته لای پيغه مېهر (ﷺ)، يان وتی پيغه مېهرم (ﷺ) بينی و پياويک هات بو لای
وتی: تو پيغه مېهری خوايت؟ يان وتی تو موحه مه ديت؟ فهرمووی به لی، وتی
بانگه واز بوچی ده که يت؟ فهرمووی (ادعوالله عز و جل وحده من اذا كان بك ضر
فدعوته كشفه عنك، و من اذا اصابك عام فدعوته انبت لك، ومن اذا كنت في ارض
قفز فاضللت فدعوته رد عليك) واته (بانگه واز بو خوايه کی تاك و تهنها ده که م که
نه گهر زيانیکت تووش بوو لیی ده پاريتته وه (ﷺ) زيانه که ت له سهر لا دهبات، نه گهر
برسی و قاتی و قریت تووش بوولیی ده پاريتته وه و دیت به هاناته وه، نه گهر له
زهويه کی چول و ویلدا پریت لی تی که چوو لیی ده پاريتته وه ده تگه پریتته وه)
پياوه که ش موسلمان بوو و وتی: نه ی پيغه مېهری خوا (ﷺ) ناموزگاريه کم بکه،
فهرمووی (لا تسبن شيئا - او قال احدا) (جنيو به هيچ مه لی - يان فهرمووی جنيو
به که س مه لی)، وتی له و کاته وه ی پيغه مېهر (ﷺ) وه سيه تی بو کردم قسم به
وشترو مه پيکيش نه وتووه.^۱

^۱ - هه يسه می (ج ۸ ص ۷۲) ده لیت: له سه نه ده که يدا که که می کوپی فوزه یل هه يه که نه بو داود و
جگه له ویش متمانه ی پی دهن، به لأم نه بوزهرعو و جگه له ویش به لاوازی ده زانن، که سه کانی
ديکهي سه نه ده که سه حيحن.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی موعاوییه ی کوری حیده (ﷺ) دهکات)

ئیین عهبدولبیر له الاستیعابدا به سهحیحی له موعاوییه ی کوری حیده ی
قوشهیریه وه هیئاوییه تی دهلیت: هاتمه خزمهت پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم: ئهی
پیغه مبهری خوا نه هاتووم بۆ لات تا هینده ی ژماره ی میرووه کان سویندم
خواردوو- ناو له پی ئهم دهستی ده دا به سهر ئهو دهستی دیکهیدا - تا نه یه مه لای
خوت و ئایینه کهت، هاتووم بۆ شتیکی هیچی لی نازانم مه گهر ته نها خوا فیرم بکات،
له بهر خوا لیته ده پاریمه وه پهروه ردگارمان له پی تووه چی بۆ ناردووین؟ فه رمووی
(بدین الاسلام) (ئایینی ئیسلام) وتی ئایینی ئیسلام چیه؟ فه رمووی (ان تقول
اسلمت وجهي و تغليت و تقيم الصلاة و تؤتي الزكاة وکل مسلم علی کل مسلم
محرم اخوان نصیران، لا یقبل الله ممن اشرك بعدما اسلم عملا حتی یفارق
المشركین، ما لی امسک بحجزکم عن النار! الا و ان ربی داعی و انه سألنی هل بلغت
عبادی؟ فاقول رب قد بلغت الا فلیبلغ شاهدکم غائبکم، الا انکم تدعون مقدمة
افواهمک بالفدام، ثم ان اول شیئی ینبئ عن احدکم لفضذه و کفه) واته (بلییت و خوم
دا به دهست خواوه و له بهرده میدا موسولمان بووم و ازم له په رستنی جگه له خوا
هیئا و نویژ بکهیت و زهکات بدهیت و، هه موو شتیکی موسولمان له موسولمان
حه رامه، برای سه رخری یه کن، خوی گه وره هیچ له که سیکی و ه رناگریته که له دوی
موسلمان بوون کاریک بکات تا له بیباوه ران جیا نه بیته وه، من ناتوانم له دۆزه خ
بتانگیرمه وه (ته نها ئه وه ی ئاگارتان ده که مه وه) خوی گه وره بانگم دهکات و
پرسیارم لی دهکات په یامه کهت به بهنده کانم گه یاند؟ منیش ده لیم: پهروه ردگارا!
گه یاندم، ده ی ئه وه تان ئاماده یه با بیگه یه نیته به وه ی ئاماده نیه، پاشان دواتر به دهم

داخراوی بانگ ده کرین، یه کهم شت هه والتان له سهر دهدات ده ست و پانتانه). وتم:
 نهی پیغه مبه ر (صلوات) نه مه نایینه که مانه؟ فهرمووی: نه وه نایینه که ته و له هه رکویدا
 چاکه بکهیت (نه مه به چاکي بکهیت) به سته، دوايي هه موو فهرمووده که ی هیئاوه^۱.^۲
 نین حه جهر له الاصابه ج ۱ ص ۳۵۰ دا ده لیت: به لام ده کریت نه مه ی دواتر
 بیت، دووریش نیه دوان یه ک پرسیار بینن، به تایبه ت له گه ل جیاوازی هیئانه کهیدا،
 نین نه بی عاصم هیئاویه تی و فهرمووده که ی له عه بدولوه هابی کوپی نه جده وه که
 هوگی ماموستای نین نه بی خه یسه مه ی تیدایه هیئاویه تی.

۱ - ضعیف

۲ - نه م فهرمووده صحیح و سه نه ده که ی چه سپاو و ناسراوه و فهرمووده ی موعاویه ی کوپی
 حیده یه نه وه که حکیمی کوپی نه بو موعاویه، پیشت حه کیم فهرمووده یه کی هیئاوه که وتی: نه ی
 پیغه مبه ری خوا، خوای گه وره مان به چی تو ی ناردووه؟ فهرمووی (تعبد الله ولا تشرك به شیئا و
 تقیم الصلاة و تؤتی الزکاة وکل مسلم علی مسلم محرم، هذا دینک و اینما تکن یکفیک) نین
 خه یسه مه به جوړه هیئاویه تی، له سهر نه م سه نه ده قسه هه یه و سه نه ده که لاوازه. له الاستیعاب
 ج ۱ ص ۲۲۳ دا به و جوړه هاتووه.

(ﷺ) پیغه مبه ر عه دی کوری حاته م (ﷺ)

به ره و ئیسلام بانگ ده کات

ئه حمهد له ئیبن حاته مه وه هیئاویه تی ده ئیئت: کاتیك بیستم پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده رچوو زۆر رقم له وه بوو، چووم تا گه یشتمه ده وروبه ری پۆم، له گیرانه وه یه کی دیکه دا تا چوومه لای قه یسه ر، ئه و شوینه م زیاتر پق لی بوو له ده رچوونی پیغه مبه ر (ﷺ)، وتم: سویند به خوا ئه گه ر بچم بۆلای ئه و پیاوه ئه گه ر درۆزن بیئت زیانم پی ناگه یه نیئت، ئه گه ریش راستگو بیئت ده زانم، چووم تا هاتمه لای، کاتیك هاتم خه لکی دیتیان ئیبن حاته مه، چووم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (یا عدي بن حاتم! افلم تسلم) (عه دی کوپی حاته م موسو لمان به پاریزراویت، سی جار ئه مه ی فه رموو، وتی من له سه ر ئایینیکم، فه رمووی (انا اعلم بدینک منك) (من له تو زیاتر شاره زای ئایینه که تم) وتم: تو له من زیاتر شاره زای ئایینه که می؟ فه رمووی (اما اني اعلم الذي يمنعك من الاسلام، تقول انما اتبعه ضعفة الناس ومن لا قوت لهم وقد ر منهم العرب، اتعرف الحيرة؟) واته (من ده زانم چی ناهی ئیئت موسو لمان بیئت، ده ئیئت که سانی لاوازو بی هیزو ئه وانه ی عه ره ب ده ریکردوون، تو شاره زای حیره هه یئت)¹ وتم: نه مبینیوه به لام شتم له سه ر بیستوه، فه رمووی (فوالذي نفسي بيده لیتمن الله هذا الامر حتى تخرج الظعيلة من الحيرة حتى تطوف بالبیت في غير جوار احد، وليفتح الله كنوز كسرى بن هرمز) واته (ده ی سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سه خوای گه وره ئه م کاره ده باته سه ر تا ئافره ت به ته نها له حیره وه دیئت و ته وافی که عبه ده کات و که س چاودیرو پاسه وانی نیه، خوای گه وره ش سامانی خه زینه ی کیسرای کوپی هورمز فه تچ ده کات) وتم سامان و خه زینه ی هورمز؟ فه رمووی به لی: کیسرای کوپی هورمز (ولیبذل المال حتى لا يقباه احد) واته (پاره که خه رچ ده کری و دابه ش ده کریئت تا

¹ شاریکی دیرینه له پال کوفه دا.

ئەوێ کەس ئامادەنیه وەریبگریت. عەدی دەلیت ئەو ئافرەتە دیت و بەبی پاسەوان تەوافی کەعبە دەکات و خۆیشم لەناو فەتح کردنی سامانی کیسرادا بووم، سویند بەوێ گیانی منی بە دەستە سیبەمیش دیتە دی، چونکە پیغمبەر (ﷺ) فەرموویەتی^۱.

هەروەها ئەحمەد لە عەدیەوێ هیناویەتی وتی: ئەسپەکە ی پیغمبەر (ﷺ) هات و من لە عەقرب بووم، پوورم و چەندیکی دیکەیان بردن بۆ کوی؟ کاتیکی هینایانە لای وتی: وەسفی بۆ بکەن، پوورم وتی: ئەو پیغمبەری خوا وەفدەکە هاتن و کوپم لانهما و منیش پیرە ژنیکی پەککەوتەم و خزەمەتگوزارم نیه، یارمەتیەکم بدە خوا یارمەتیت بدات. فەرمووی کۆ وەفد بوو؟ وتی: عەدی کوپی حاتم، فەرمووی (الذي فر من الله ورسوله) واتە (ئەوێ لە خوا و پیغمبەرەکە ی رایکرد؟) وتی: دەو ئەم مەنەم پیبەخشە، کاتیکی گەرایەوێ لای دابەزی - وادەزانین دەلیت: پوورم هات بۆلام و وتی: کاریکت کردووە باوکت نەیکردووە، وتی بەحەز بیی یان بەترس بیی دەچیت بۆلای، فلان کەس هات بۆلای ئەوێ دەستکەوت و فلانکەس وای بەرکەوت -، منیش هاتم بۆلای ژنیکی و مندالی لە لا بوو - یان یەک مندال - باسی نزیککی ئەوانی لە خۆیەوێ کرد، ئینجا زانیم ئەمە وەک پاشای کیسرا و قەیسەر نیه، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا عدي بن حاتم ما افرك؟ افرك ان يقال لا اله الا الله فهل من اله الا الله؟ ما افرك؟ افرك ان يقال الله اكبر فهل شيء هو اكبر من الله عز وجل) واتە (عەدی چی وایکرد پابکەیت؟ ئەوێ بوتريت هیچ پەرستراویک نیه جگە لە خوا، مەگەر جگە لە خوا هیچ پەرستراویک هەیه؟ ئەوێ وایکرد پابکەیت نەوێک بوتريت خوا گەورەترینە، مەگەر لە خوای گەورە گەورەتر

۱ - حسن.

۲ - له البدايه والنهايه ج ۵ ص ۶۶ دا هاتوو، بەغەویش لە موعجەمەکیدا بەو واتایە هیناویەتی، لە الاصابه ج ۲ ص ۴۶۸ یشدا هاتوو.

هیه؟) منیش موسلمان بووم، سهیرمکرد پرووی گهش و موژده بهخش بوو فهرمووی (ان المغضوب عليهم اليهود وان الضالین النصاری) (ئهوانه ی غهزه بیان لی گیراوه جووله کهن، گومراکانیش مهسیحیه کائن) پاشان پرسیاریان لی کرد، ئه ویش سوپاس و ستایشی پهروه ردگاری کرد پاشان فهرمووی (اما بعد فلکم ایها الناس ان ترضخوا من الفضل ارتضختم امرؤ بصاع، ببعض صاع، یقبضه ببعض قبضة، شوعبه ده لیت: زیاتروا گومان ده بهم فهرمووی (بتمرة بشق تمرة، وان احدکم لاقی الله فقاتل ما اقول: الم اجعلک سمیعا بصیرا؟ الم اجعل لك ما لا ولدا؟ فماذا قدمت؟ فینظر من بین یدیہ ومن خلفه وعن یمنه وعن شماله فلا یجد شیئا فما یتقی النار الا بوجهه، فاتقوا النار ولو بشق تمرة، فان لم تجدوه فبکلمة لینه، انی لا اخشی علیکم الفاقة، لینصرکم الله ولیعطینکم - او لیفتحن علیکم - حتی تسیر الظعیلة بین الحرة ویثرب ان اکثر ما یخاف السرقة علی ضعیفاتها).^۱

^۱ - ترمزی گیراویه تیه وه و ده لیت: فهرموده که حه سه نی غه ریه، ته نها له فهرموده که ی سه ماکه وه بینومانه و به یه قیش هه ندیک کوا تیه که ی هینا وه، بوخاریش به کورتی هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۶۵ یشدا هاتوه.

پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

زیلجه وشه نی زه بابی (ﷺ) دهکات

ته بهرانی له زیلجه وشه نی ضه بابیه وه دهگیر ته وه دهلیت: پاش ئه وهی پیغه مبهەر (ﷺ) له شه پی به در بوویه وه کوری قه رحائم برد بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم موحه مه د وائل بن قرحائم بو هیئاویت تا بیگریت. فه رمووی (لا حاجة لي فيها، و ان اردت اقضيك بك المختار من دروع بدر فعلت) واته (هیچ پیویستییه کم پیی نیه، نه گهریش پیی خوشه له جیاتی قه لغانه کانی به در ده تده می) منیش وتم: ئه مروی هیچ بایه خه کی بو م نیه تا بیگوژمه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمووی (لا حاجة لي فيه) (منیش هیچ پیویستییه کم پیی نیه) پاشان فه رمووی (يا ذا الجوشن! الا تسلم فتكون من اول هذا الامر؟) واته (موسولمان نابیت تا ببیته یه که می ئه م کاره؟) وتم: ده بییم هوزه که ت گیروده ت ده که ن، فه رمووی (كيف بلغك عن مصارعهم ببدر؟) واته (له سهر له ناوچوونیان له به در چونت بیستووه؟) وتم: بیستوومه و هه و آلم پی گه یشتووه، فه رمووی (فانا نهدي لك) وتم: با به سهر که عبه دا زال بیت و له وی دابنیشیت، فه رمووی (لعلك ان عشت ترى ذالك) واته (به لکو بژیت ئه وه ببینیت) پاشان فه رمووی (يا فلان خذ حقیبة الرجل فزودوه من العجوة) واته (فلان که س کو له که ی ئه و کابرا بینن و خورمای زیاتری بو دابنن) کاتیک لام کرده وه تا بچم فه رمووی (اما انه من خير فرسان بني عامر) واته (ئه مه یه کی که له چاکترین سوارچاکانی به نی عامیر) دهلیت: سویند به خوا له گهل که سو کاره که مدا بووم که سواریک هات، وتم: خه لکی چی ده که ن؟ وتی: موحه مه د دهستیگرت به سهر که عبه دا و له وی سه قامگیر بووه، وتم: دایکم پوله پوم بو بکات نه گهر ئه و پوژه موسلمان بوومایه و دوایی داوای حیرم لی کرد بایه پیی ده دام، له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغه مبهەر (ﷺ) پیی فه رموو (ما يمنعك من ذالك) (چی واده کات موسلمان نه بییت؟) وتم: ده بییم هوزه که ت به درویان زانیویت و دریان کردوویت و له گه لتان به

شهر دین، بزانه چیت به‌سهر دیت؟ نه‌گهر به‌سهر یاندا سهر که وتیت باوهرت پی دینم و شوینت ده‌که‌وم، نه‌گهریش به‌سهرتدا زال بوون شوینت ناکه‌وم.^۱

پیغه‌مبه‌ر (علیه‌السلام) به‌شیری کوری خه‌صاصیه (رضی‌الله عنه) بو نیسلام بانگ ده‌کات

نین عه‌ساکیر له به‌شیری کوری خه‌صاصیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: چووم بو‌لای پیغه‌مبه‌ر (علیه‌السلام) نه‌ویش بانگی کردم بو نیسلام و دواتر پیی فهرمووم (ما اسمک؟) (ناوت چیه؟) وتم: نه‌زیر، فهرمووی (بل انت بشیر) به‌لکورو تو موژده‌ده‌ری (بشیر) نه‌و سیفه‌ته‌ی پیدام، نه‌گهر خه‌لاتیکی بو بهاتایه به‌شداری ده‌کردن تیایدا، نه‌گهر صه‌ده‌قه‌یه‌کی بو بهاتایه دابه‌شی ده‌کرد به‌سهر نیمه‌دا، شه‌ویکیان چوویه ده‌روه، منیش که‌وتمه شوینی، چوو بو به‌قیع، فهرمووی (السلام علیکم دار قوم مؤمنین و انا بکم لاحقون و انا لله و الیه راجعون، لقد ابصتم خیرا بجیلا و سبقتم شرا طیولا) واته (سه‌لامتان لی بیت خه‌لکی باوهردار، نیمه‌ش په‌یوه‌ستتان ده‌بین، هه‌موومان لای خواوه هاتووین و بو‌لای نه‌ویش ده‌گه‌ریننه‌وه، به‌پاستی خیریکی زور فراوانتان ده‌ستکه‌وت و پی‌شه‌وه‌تان خراپه‌یه‌کی دوورو دریز بو). پاشان لایکرده‌وه به‌لامداو فهرمووی نه‌وه کییه؟ وتم: به‌شیرم، فهرمووی (اما ترضی ان لاهم لا تفتکت الارض باهلها؟) واته (تایا پازی نیت خوا گووی و الفرس الذین یقولون ان لاهم لا تفتکت الارض باهلها؟) واته (تایا پازی نیت خوا گووی و دل و چاوت به‌ره و نیسلام ببات له‌ناو په‌بیعه‌ی فارسدا که ده‌لین نه‌گهر نه‌وان نه‌بوونایه زه‌وی هه‌موو خه‌لکی سهر او ژورر ده‌کرد؟) وتم: بانه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (علیه‌السلام) فهرمووی (ما جاء بك؟) (بوچی هاتوویت) وتم: ترسام شتیکت به‌سهر بیت، ته‌به‌رانی و به‌یه‌قی

۱ - صحیح.

۲ - هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۱۶۲ ده‌لیت: عه‌بدوللای کوری نه‌حمه‌دو باوکی گنپراویانه‌ته‌وه و ده‌قه‌که‌ی ته‌واو نه‌کردوه، ته‌به‌رانیش هیناویه‌تی و پی‌اوانی سه‌نه‌دی هه‌ردووکیان صه‌حیحن، نه‌بوداویش هه‌ندیکی گنپراوه‌ته‌وه.

واهينا ويا نه (يا بشير) الا تحمد الله الذي اخذ بناصيتك الى الاسلام من بين ربعة قوم يرون ان لولاهم لا تفتكت الارض بمن عليها) واته (بهشير) تايا سوپاسي خوا ناكهيت كه له ناو ربيعهدا ئيسلامي كرده بهشت، ئهو ربيعهي وادهبينين ئه گهر ئه وان نه بوونايه زهوي مه رچي كه سي سهر دونيا ههيه هه مووي سهر او ژورور ده كرد).^۱

(پيغه مبهري (ﷺ) بانگه وازي كه سيك دهكات كه ناوي نه هاتووه)

ئهبويه علا له حهربي كوري سوره يجه وه هيناويه تي ده ليت: پياويكي خه لكي به لعه دويه پئي وتم با پيرم بوي گيرامه وه وتي: چووم بو مه دينه و له دولدا دابه زيم، دوو پياو هه بوون و خه نجه ريك له نيوانياندا بوو كرپاره كه به فروشياريه كه ي دهوت: ريكيويك پيم بفروشه، منيش له دلي خو مدها وتم: ئه مه ئه و هاشميه يه كه خه لكي گومرا كردووه، ئائه مه ئه وه؟ سه يرم كرد پياويكي له ش جواني ته ويل گه وري لووت و برو ريكه، له سهر سنگيه وه تا ناوكي وهك ده زووي رهش وايه مووي ره شه، جليكي جواني له بهر دايه، لي مان نزيك بوويه وه وتي: (السلام عليكم) ئيمه ش وه لامان دايه وه، هينده ي نه برد كرپاره كه بانگي كردو وتي: ئه ي پيغه مبهري خوا پئي بلي به ريكيويكي پيم بفروشي، ئه ويش دهستي هيناو فهرمووه ي (اموالكم تملكون اني ارجو ان القى الله عز وجل يوم القيامة لا يطلبني احد منكم بشيئ ظلمته في مال ولا في دم وعرض الا بحقه، رحم الله امرا سهل البيع سهل الشراء، سهل الاخذ، سهل العطاء، سهل القضاء، سهل التقاضي) واته (مال و سامانيك هه تانه

^۱ - صحيح.

^۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۴۶ دا واهاتووه.

مولكتانه، من ھىوادارم لە پوژى دواييدا كە دەگەمەو بە خەوى گەورە كەستان
داۋاي شتىكم لى نهكات كە ستمەم لى كرديت لە مال و خوين و ئابروويدا تەنھا
ماڤى خوى نەبىت، پەحمەتى خوا لە كەسك فروشتن و كپين و ھەرگرتن و بەخشين و
دادوھرى و داخووزى سادە سووك بىت)، پاشان چوو، و تەم: سويند بە خوا دەچم
بوڤاي چونكە قەسەى چاكە، كەوتە شوينى و تەم موخەمەد، ئەويش لاي كەردەو
بەلامدا ۋەرمووى چىت دەويت؟ و تەم: تويت كە خەلكت گومراۋ گىرودە كەردو و
لەسەر پى با و باپىرانيان لاتداون؟ ۋەرمووى ئەو خەويە، و تەم: بانگەوازى چى
دەكەيت؟ ۋەرمووى (ادعو عباد الله الى الله) (بەندەكانى خوا بوڤاي خوا بانگ دەكەم)
و تەم: چى دەلئيت، ۋەرمووى (اشهد ان لا اله الا الله واني محمد رسول الله و توؤمن بما
انزله علي و تكفر باللات والزى و تقيم الصلاة و تؤتي الزكاة) و تەم زەكات چى؟
ۋەرمووى (يرد غنينا على فقيرنا) واتە (دەولەمەندمان بەشى ھەژارمان بدات) و تەم: بە
پاستى بانگەواز بو شتىكى چاك دەكەيت، جاران لەسەر زەويدا كەس نەبوو
ھىندەى من رقى لى بىت واخيرا لە مال و منال و باوكم و ھەموو كەس لام
خوشەويستتر بوو و تەم: زانيم، ۋەرمووى زانيت؟ و تەم بەلى ۋەرمووى (تشهد ان لا اله
الا الله واني محمد رسول الله و توؤمن بما انزل علي) و تەم بەلى ئەي پيغەمبەرى
خوا (ﷺ)، من ئاويكم ھەيە كە خەلكىكى زورى بۆديت بانگيان دەكەم بو ئەوھى تو
بانگت كەردم بوى بەلكو شوينت بكەون، ۋەرمووى (نعم فادعهم) (بەلى بانگيان بكە)
بەوھش خەلكەكە بە ژن و پياويانەو موسولمان بوون پيغەمبەريش (ﷺ) دەستى
ھىنا بەسەر سەريدا.^{۱، ۲}

۱ - ضعيف

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۸ دەلئيت: تيايدا گىرەروھىەك ھەيە كەناوى نەھاتو، كەسەكانى
ديكەى سەندەكە جىمتانەن.

ٺه حمده له ٺه نه سي ڪوري ماليڪه وه هيٺاويه تي پيڻه مبهري (ﷺ) چوو بو مائي
يه ڪيڪ له پياواني نه جاري سهرداني ڪرد، پيڻه مبهري (ﷺ) پيئي فهرموو (يا خال، قل
لا اله الا الله) واته (خاله گيان، بلي لا اله الا الله) وتي: من خالم يان مام؟ پيڻه مبهري
(ﷺ) فهرمووي نا، به ٽڪو خالوي، فهرمووي بلي (لا اله الا الله) وتي: ٺه وه چاڪهي
ههيه بوم؟ فهرمووي (به لي).^۱

بوخاري و ٺه بوداود له ٺه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويانه گه نجيڪي جووله ڪه ڪه
خرمه تي پيڻه مبهري (ﷺ) ده ڪرد نه خوش ڪه وت، ٺه ويش هات و سهرداني ڪرد و
لاي سهريه وه دانيشٽ و پيئي فهرموو (موسلمان بيه) ٺه ويش سهريري باوڪي ڪرد
له لاي بوو وتي: به گويي ٺه بولقاسم بڪه، ٺه ويش موسلمان بوو، پيڻه مبهريش
(ﷺ) چوو ده ره وه و ده يفهرموو (الحمد لله الذي انقذه من النار) واته (سو پاس بو
خوا ڪه له ڏوڙه خ پڙگاري ڪرد).^۲

ٺه حمده و ٺه بويه علا له ٺه نه سه وه هيٺاويانه ڪه پيڻه مبهري (ﷺ) به پياويڪي
فهرموو (موسلمان بيه پاريڙاو ده بيت) وتي: ده بينيت هه زناڪه م فهرمووي (ان ڪنت
ڪارها).^۳

۱ - صحيح.

۲ - ههيسه مي (ج ۵ ص ۳۰۵) ده لئيت: ٺه حمده گيڙاويه تيه وه و پياواني سه نه ده ڪه سه حيجن.

۳ - له جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۲۴ دا واهاتوه.

۴ - صحيح.

۵ - ههيسه مي (ج ۵ ص ۳۰۵) هيٺاويه تي و ده لئيت پياواني هه ردو وڪيان (سه نه ده ڪانيان)

سه حيجن

پيغه مبهري بانگه وازی نه بوو قوحافه (عليه السلام) دهکات

ته بهرانی له نه سمائی کچی نه بوبه کړوه هیناو یه تی ده لیت: له پوژي فه تحدا پيغه مبهري (عليه السلام) به نه بوو قوحافه ی فهرموو موسلمان ببه پاريزراو ده بیت، هه یسه می ج ۵ ص ۳۰۵ ده لیت پیاوani سه نه ده که ی صه حیجن.

ئین سه عدیش (ج ۵ ص ۴۵۱) له نه سمائه وه هیناو یه تی ده لیت: کاتیك پيغه مبهري (عليه السلام) هاته مه که و دلنیا بوو له مزگه وتدا دانیش ت نه بوبه کر نه بوو قوحافه ی برده خزمه تی، پيغه مبهري (عليه السلام) که بیني فهرمووی (یا ابا بکر الا ترک ت الشیخ حتی اكون انا الذي امشي اليه) واته (نه بوبه کر بو واز ت له و پیره نه هینا تا من بچم بولای) وتی: نه ی پيغه مبهري خوا (عليه السلام) ده بیت نه و بیت بولای تو نه ک تو بچیت بولای، پيغه مبهري (عليه السلام) له بهر ده م خویدا داینیشاندو دهستی له سهر دلای دانا و فهرمووی (یا ابا قحافة اسلم) نه بوو قوحافه موسلمان ببه پاريزراو ده بیت، نه ویش موسلمان بوو و شایه تماني حه قی هینا، که نه بوو قوماحه چوو بولای پيغه مبهري (عليه السلام) سهر و پيشی ته و او سپی ببوو، پيغه مبهري (عليه السلام) فهرمووی (غیروا هذا الشیخ و جنبوه السواد) واته (نه و پهنگی پیری ه ی بگوین و وریاش بن بوی رهش نه که ن).^۱

پیغه مبهەر (ﷺ) نهو بیباوه رانه بو ئیسلام بانگ دهکات که موسلمان نه ببون

به یههقی له موغهیره ی کور ی شو عبه وه هی ناویه تی ده ئیت: یه که م پوژ تیایدا پیغه مبهەر (ﷺ) ناسرا من و نه بو جه هلی کور ی هیشام به هندی کولانی مه که که دا ده چووین، پیغه مبهەر (ﷺ) که یشت پیمان و به نه بوجه هلی وت (یا ابا الحکم هلم الی الله و الی رسوله ادعوك الی الله) واته (نه بولحه که م ئاده ی وهره بو لای خوا و پیغه مبه ره که ی، بانگت ده که م بو لای خوا) نه بوجه هل وتی: موحه مه د ئه ری تو واز ناهینیت له قسه وتن به خوا کا نمان؟ ده شته ویت شایه تی له سه ر خوشت بده یین؟ ئیمه شایه تی دده یین تو قسه ی خو ت گه یاند، سویند به خوا ئه گهر بمزانیایه نه وه ی ده یلیت راسته شوینت ده که وتم، پیغه مبهەر (ﷺ) چوو و نه بوجه هلیش لای کرده وه به لای مندا و وتی: سویند به خوا ده زانم نه وه ی ده یلیت راسته، به نام شتی که یم لی ده گریت، نه وه ی قوصه ی ده لین، په رده داری هی ئیمه یه، وتمان وایه، وتیان، ئاودان هی ئیمه یه، وتمان وایه، وتیان نه دوه له ئیمه یه، سویند به خوا نه مه یان نا که م^۱. له کنزالعمال ج ۷ ص ۱۲۹ دا هاتوو، له فه رموو ده که دا واهاتوو (یا ابا الحکم هلم الی الله و الی رسوله والی کتابه ادعوك الی الله)^۲.

ئیسحاق ی کور ی راهویه له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هی ناویه تی وه لیدی کور ی موغهیره هات بو لای پیغه مبهەر (ﷺ)، نه ویش قورئانی به سه ردا خویند، له وه ده چوو دلی نه رم بوو بیت، نه بوجه هل نه وه ی بیست و هات بو لای و وتی: مامه گیان نهوا هوز ده که ت ده یانه ویت پاره ت بو کو بکه نه وه، وتی: بوچی؟ وتی: تا پیت بده ن چونکه تو هاتوویت تا پیشنیاری نه وه بکهیت بو موحه مه د که قبولی کردوو،

^۱ - حسن.

^۲ - له البدایه ج ۳ ص ۶۳ دا واهاتوو، ئین ئه بی شه یبه ش به هه مان شیوه هی ناویه تی،

^۳ - حسن.

وتی: قوره‌یش دهرانن من پارهم له هه‌موویان زیاتره، وتی: دهی قسه‌یه‌کی پی بلی تا به خه‌لکه‌که بگات تو رقت لییه‌تی، وتی: چی بلیم؟ وتی: سویند به خوا که‌ستان هینده‌ی من له شیعو قه‌سیده و شیعی جنوکه نازانی، سویند به خوا نه‌وه‌ی موحه‌مه‌د ده‌لیت له‌وانه ناچیت، سویند به خوا نه‌وه‌ی ده‌لیت شیرینه و په‌ونه‌ق و جوانی هه‌یه، سه‌ره‌وه‌ی به به‌ره‌هم و خواره‌وه‌ی چرو پره، به‌رز ده‌بیته‌وه و هیچ به‌سه‌ریدا به‌رز نابیته‌وه، چی هه‌یه له خوار خویه‌وه تیک ده‌شکینیت، وتی: خه‌لکه‌که به هیچ شتیک رازی نابن تا قسه‌ی پی نه‌لیت، نه‌ویش وتی: لیم راوه‌سته تا بیری لیبه‌که‌مه‌وه، که بیری کرده‌وه وتی: نه‌مه جادویه‌که و کار له که‌سانی دیکه ده‌کات، خوی گه‌وره‌ش نه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند (ذرني ومن خلقت وحيدا. وجعلت له مالا ممدودا. وبنین شهودا) به‌وجوره نایه‌ته‌کان هاتن، به‌یه‌قه‌ی له حاکمه‌وه له عه‌بدولای کوری زه‌یدی کوری نه‌یوویش له عیکره‌مه‌وه به‌مورسه‌لی هی‌ناویه‌تی و تیایدا هاتوو نه‌م نایه‌ته‌ی به‌سه‌ردا خوینده‌وه (ان الله يامرکم بالعدل و الاحسان وایتاء ذي القربى وينهى عن الفحشاء والمنکر ولبغی يعظکم لعلکم تذكرون).^۱

^۱ - صحیح.

^۲ - له البدایه والنهایه ج ۲ ص ۶۰ دا واهاتوو. ئین جهریریش له عه‌کره‌مه‌وه هی‌ناویه‌تی، له ته‌فسیری ئین که‌سیر (ج ۴ ص ۴۴۳) یشدا هاتوو.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی نه بوسوفیان و هیندی دهکات)

ئیین عه ساگیر له موعاویه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: نه بوسوفیان له گهل هیندا چوو بو دهواریکی خوئی، منیش له سهر گویدریژیکئی خوم له گهل غولامیکدا به دوايانه وه بووین که گویمان له پیغه مبهەر (ﷺ) بوو، نه بوسوفیان وتی: موعاویه دابهزه با موحه مه د سوار بیت، منیش دابه زیم و پیغه مبهەر (ﷺ) سوار بوو له سهر خو له پیشمانه وه چوو، پاشان لایکرده وه به پروماندا و فهرمووی (یا ابلسفیان بن حرب، وهند بنت عتبه والله لتموتن ثم لتبعثن ثم لیدخلن المحسن الجنة والمسیئ النار، وانا اقول لكم بحق و انکم لاول من انذرتکم) (نه بوسوفیانی کوپی حهر، هیندی کچی عوتبه، سویند به خوا دهمرن و دواتر زیندوو ده کرینه وه و چاکه کار ده چینه به ههشت و خراپه کار ده چینه دوزخ، من ئەمەتان به ههق پی ده لیم و ئەمە یه کهم کهس هوشیاریتان پی بدریت) پاشان پیغه مبهەر (ﷺ) ئەم نایه تهی خوینده وه (حم تنزیل من الرحمن الرحیم) تا گه یشته (قالتا اتینا طائعتی) نه بوسوفیان پیی وت: موحه مه د لیبوویته وه؟ فهرمووی به لی، ئینجا له سهر گویدریژه که دابه زی و من سوار بووم و هیندیش سهیری نه بو سوفیانی کردوو وتی کوپه که مت بو ئەو جادووگهره دابه زاند؟ نه بو سفیان وتی: نا سویند به خوا ئەمە جادووگهر و دروژن نیه،^۱

ئیین سه عد ج ۳ ص ۵۵ له یه زیدی کوپی رومان وه هیئاویه تی ده لیت: عوسمانی کوپی عه ففان و ته لعهی کوپی عه بدوللا و زوبهیری کوپی عه وام (ﷺ)، چوون بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و نهویش پیشنیاری ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سهر دا خویندن و هه والی ماف و به لینی ئیسلامی پیدان... پیزو گهرهیی لای خواجه، نهوانیش بروایان هیئا، عوسمان وتی: ئەی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) تازه له شامه وه

^۱ - له الکنز ج ۷ ص ۹۶ دا هاتوو، ته بهرانییش هه روا هیئاویه تی، هه یسه می (ج ۶ ص ۲۰) ده لیت حه میدی کوپی مونه هب ناناسم، ئەگهر چی کهسانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

ھاتمەۋە كە لە نىۋان مەعان و زەرقادا بووين ۋەك ئەۋەى خەۋتېن بانگى كردين ھۆ خەۋتوان ھەستەن ۋا ئەھمەد لە مەككە دەر كەۋت، ئىمەش ھاتىن ۋ ئەۋەمان بېست، موسولمان بوونى عوسمان زووتر بوو پىش ئەۋەى پىغەمبەر (ﷺ) بچىتە مالى ئەرقەم.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۴۷ لە ئەبو عوبەيدەى كوپى موحەمەدى كوپى عەممارەۋە دەلىت: عەممارى كوپى ياسر (ﷺ) ۋتى: لەبەر دەرگای مالى ئەرقەم صوھەبىي كوپى سنانم (ﷺ) بىنى ۋ پىغەمبەرىش (ﷺ) لە ژورەۋە بوو، پىم ۋت: چىت دەۋىت؟ ئەۋىش ۋتى: تو چىت دەۋىت؟ ۋتم: وىستم بچمە لای موحەمەد ۋ گوى لە قسەى بگرم، ئەۋىش ۋتى منىش بو ئەۋە ھاتووم، ھەردووكمان چووين ۋ پىغەمبەرىش (ﷺ) پىشنىارى ئىسلامى بو كردين، ئىمەش موسلمان بووين، دواتر ئەۋ پوژە بە ۋجورە ماينەۋە تاشەۋ داهات بە نەينى چووينەۋە، موسلمان بوونى عەممار ۋ صوھەب پاش سى ۋ ئەۋەندە كەس بوو.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۶۰۸ لە خوبەبىي كوپى عەبدولرەھمانەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: ئەسەدى كوپى زراۋە ۋ زەكوانى كوپى عەبدقەيس چوون بو مەككە، بە دۋاى عوتبەى كوپى رەببەدا دەگەرەن تا داخى خۇيانى پى برىژن، ھەۋالى پىغەمبەريان بېست ۋ ھاتن بو لای، ئەۋىش پىشنىارى ئىسلامى بو كردن ۋ قورئانى بەسەردا خويندن، ئەۋانىش موسلمان بوون ۋ نزىكى عوتبەى كوپى رەببە نەبوونەۋە ۋ گەرەنەۋە بو مەدىنە، ئەمانە يەكەم كەس بوون كە لە مەدىنە موسولمان بوون.

(پېغەمبەر ﷺ) پېشنیاری موسلمان بوون

بۇ كۆمەلېك دھكات

ئىبن جەریر لە ئىبن عەباس ھەو ھىناو ىھە تى عوتبە و شەىبە ى كوپانى رەبىعە و ئەبوسوفىانى كوپى حەرب و ىھكك لە پىاوانى بەنى عەبدودار و ئەبولبوختەرەى براى بەنى ئەسەد و ئەسودى كوپى عەبدولموتەلىبى كوپى ئەسەد و زەمەى كوپى ئەىوہد و وەلىدى كوپى موغەىرە و ئەبوجەھلى كوپى ھىشام و عەبدوللای كوپى ئەبونومەىيە و ئومەىيەى كوپى خەلف و عامى كوپى وائىل و نەبىھومونەبەھى دوو كوپى حەججاج پاش ئاوابوونى خور لە لاى كەعبە كۆبوونەوہ، ئەوانىش ھەوالیان نارد بۇ پېغەمبەر ﷺ كە پىاوماقۇلانى ھۆزەكەت كۆبوونەتەوہ تا بتدوینن، پېغەمبەرىش ﷺ خىراھات بولایان، ایزانى سەرەتای ھەنگاویانە بەرەو ئىسلام ئەویش سووربوو لەسەر خوشەو ىستى ژىربوون و پىگەىشتنىان و حەزى نەدەكرد بەرەو لەناوچوون و سەختى بچن، ھات تا لەلايان دانىشت، وتیان موھەمد ئىمە پوزشت بۇ دىننىنەوہ، خوا دەزانىت نەماندىوہ لەناو عەرەبدا كەس ئەوہ لەناو ھۆزەكەىدا بكات كە تو كرددوتە، جنىو بە باباپىران و گالتە بە ئاىن و بە گەمژە زانىنمان و قسەوتن بە خواوہندەكانمان و تىكدانى ىھكەدەنگىمانت گرتووەتە بەر، ئىتر ھىچ ناشىرىنىەك نەماوہ لە نىوانماندا بىگرىتەبەر، ئەگەر ئەم قسەىەت ھىناوہ مەبەستت كۆكردنەوہى پارىيە لىمان باھىندەت بۇ كۆبكەىنەوہ ببىتە دەولەمەندترىنمان، ئەگەر داواى شەرەقمەندى دەكەى وا دەتكەىنە گەرەى خوۋمان، ئەگەر پاشايەتت دەوئ دەتكەىنە پاشای خوۋمان، ئەگەرىش ئەمە دەرديكە و تووشت بووہ و جنوكەىە (رىئى) ئەوا پارەمان بە خەرچ دەدەىن تا پزىشك بىنن و چاك بىتەوہ، ئەگەر نا ھىچ بىانوو ىھكمان بوئ نىو لەوہ زىاترمان پى ناكرىت، پېغەمبەرىش ﷺ فەرمووى (ما بى ماتقولون ما جائتكم بما جئتكم بە اطلب اموالكم ولا الشرف فيكم، ولا الملك عليكم، ولكن الله بعثني اليكم رسولا، وانزا علي

کتابا، وامرني ان اکون لکم بشيرا ونذيرا، فبلغتکم رسالات ربي و نصحت لکم، فان تقبلوا مني ماجئتکم به حظکم في الدنيا والاخرة، وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحکم الله بيني وبينکم) واتہ(ئوہ چيم له بارهوه دهليڼ، ئهوهی پيتان دهليم بوئوہ نيه پارهو شہره فمہندی و پاشايه تي ناو ئيوہم بويټ، به لکو خواي گه وره ناردوومی بوئوہ و کتيبيکي دابه زاندووه بوم، فہرمانی پيکردم موژده دہرو ترسينہرتان بم، وا په يامي خوام پي گهيانندن و ناموژگاريم کردن، ئه گهر ئهوهی بوم هيټاون و هريگرن پشکی چاکي دونيا و دواپوژتان ديټه پي، ئه گهر يش بهر په رچی بدہنہوه له سہر فہرمانی خوا تا من خوږاگریم له سہرہ خوا حوکمی نيوان من و ئيوہش دہدات) ئهوانيش وتیان: موحه مہد ئه گهر بهوه رازی نيت که پيمان وتيت، بزانه کهس نيه هيټدهی ئيمه ولاتي بهر ته سک و سامانی کهم و ژباني سہخت بيټ، داوا له پهره ردگارت بکه که ئه و په يامہی پي ناردوويت با ئه و شاخہی باری سہرشانی سہخت کردووين ليټمان دور بخاته وه و شارمان بو فراوان بکات و تيايدا پووبارو کانياوی وه که ئهوانہی شامو عيراق به قينيټ و چی باوبا پيرانمان مردوون زيندوويان بکاته وه و لهوانہی بومان زيندووده کاته وه قوصہی کوږي کيلا ب بيټ چونکه پيريکي راستگو بو، تا پرسياريان لي بکهين له سہر قسہ کهی تو بزانيں راسته يان باتله؟ ئه گهر ئه و ت کرد ئهوانيش به راستيان زانيت ئيمه ش بپروات پي ده کهين و دان دهنين به پله و پايه تدا لای خواو دهليڼ خوا تووی ناردووه وه که خوټ دهليټ: پيغه مبه ريش (ﷺ) پي فہرموون (ما بهذا بعثت، انما جئتکم من عند الله بما بعثني به، فقد بلغتکم ما ارسلت به اليکم، فان تقبلوه فهو حظکم في الدنيا والاخرة وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحکم الله بيني وبينکم) واتہ(من بوئوہ نه نيردراوم، به لکو لای خواوه ئوہم بو هيټاون که پي نيردراوم، ئهوهی پي نيردراوم بوټان پيم گهياندوون، ئه گهر قبولي بکهن به ختي چاکي دونيا و دواپوژتانه، ئه گهر يش و هرينه گرن خوږاگري له سہرہ فہرمانی خوا تا خوا حوکمی نيوان من و ئيوہ دہدات). وتیان: ئه گهر ئهوه ناکهيت دهی شتيک بو خوټ بکه و

داۋابكە فرىشتە يەكت بو بنىرىت تا پشتىگىرى قسەكانت بكات و لەسەر تو بىدارمان بكاتە ۋە داۋاى لىبكە باخ و بىستان و كان و كانزا و كوشكى زىرو زىوت بو بنىرى و بىباكت بكات لەۋەى ئىمە پىمان واىە تو بو ئوۋە ھەول دەدەيت، چونكە تو ۋەك ئىمە دەچىتە بازارو ھەولى بىزىوى دەدەيت، ئەوانە داۋابكە تا ئىمە پلە و پاىيەت لاي خوا بزانين ئەگەر راست دەكەيت پىغەمبەرىت، ئەۋىش پىي فەرموون (ما ان بفاعل، ما انا بالذي يسال ربه هذا، وما بعثت اليكم بهذا، ولكن الله بعثني بشيرا ونذيرا، فان تقبلو ما جئتكم به فهو حظكم في الدنيا والاخرة وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحكم الله بيني و بينكم) و تيان دەى ئەگەر راست دەكەيت ۋەك خوت دەلىيت پەرۋەردگارت دەتوانىت ئاسمان دابارىنىت بە سەرماندا، بىروات پى ناكەين تا ئەۋە نەكەيت، پىغەمبەرىش (ﷺ) پىي فەرموون (ذالك الى الله ان شاء فعل بكم ذالك) واتە (ئەۋە بو خوا خويەتى ئەگەر وىستى واتان پى دەكات)، و تيان موخەمد مەگەر پەرۋەردگارت نازانىت ئىمە لەگەل تودا دادەنىشىن و ئەم پرسىيارانەت لى دەكەين و ئەم داۋاكارىيانەمان لىت ھەيە؟ دەى با بىت بولات و فىرت بكات چوون بمانگىرىتە ۋە پىت بلىت ئەگەر ئەۋەى پىي ھاتوويت لىمان ۋەرنەگرتىت چى دەكات، ئىمە بىستوومانە ئەم قسانە لە لايەن كەسىكە ۋە پىت دەوترىت لە يەمامە كەناۋى پەرحمانە، سوپىند بە خوا ئىمە ھەرگىز بىروا بە پەرحمان ناهىين، بمانبورو موخەمد بە خوا ۋابكەيت ۋازت لىناھىين تا لەناوت دەبەين يان لەناومان دەبەيت، يەكىكىان وتى: ئىمە فرىشتەكان دەپەرستىن كە كچانى خوان، يەكىكىان وتى: ھىچ كات بىروات پى ناكەين تا خوا فرىشتەت بو نەنىرىت لەبەر چاۋماندا، كاتىك ئەمەيان وت پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا، عەبدوللاى كوپى ئەبوئومەييەى كوپى موغەيرەى كوپى عومەرى كوپى مەخزوم كە پوورزاي بوو - كوپى عاتىكەى كچى عەبدولموتەلىب - لەگەلىدا ھەستا و تى: موخەمد: وا ھۆزەكەت ئەۋەيان بو خستىتە ۋو تۈيش رازى نەبوويت، پاشان داۋايان لىكرديت شتىان بو دابەزىينىت تا پلە و پاىيەت لاي خوا بزانن نەتكرد، پاشان داۋايان كرد سزايەك بىت تا

بیاترسیئیت، سویند به خوا هیچ کات بپوات پی ناکهم تا له ئاسمانه وه په یژه دابه زیت و پلیکان به پلیکان به بهر چاومه وه سهرکه ویت و پرویت و به وهره قهیه کی بئاو کراوه و به هاودومی چوار فریشته وه که شایهت بدن نه وهی تو ده یلیت راسته دابه زیوه ته خواره وه، کوره به خوا نه گهر نه وهش بکهیت بپروانا کهم باوه پرت پی بینم، پاشان لای پیغمبر (ﷺ) چوو و پیغمبریش (ﷺ) به دلگرانی و په ژاره وه گه پرایه وه بو ماله وه، کاتیک هیوای نه وکاتی نه ما که سهره تا بانگیان کرد، چونکه وای زانی باوه پردینن، که چی سهیری کرد زور دووری لی ده گهن، زیادی کوپی عه بدولای به کائی له ئین ئیسحاقه وه له هندی له زانایانه وه له سه عیدی کوپی جوبه یرو عیکرمه وه له ئین عه بباسه وه (ﷺ) به وجوره گیراویه تیه وه.^۱

نه بونه عیم له مه حمودی کوپی لوبه یدی برای به نی عه بدولنه شهه له وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوحه یسه م نه نه سی کوپی رافیع هات بو مه کهه - دهسته یه کی ناو به نی عه بدولنه شهه لیشی له گه لدا بو، له وانه ئیاسی کوپی موعاز (ﷺ) که هاتبون تا له گه ل قوره یش له سهر خه زره ج هاویه پمانی به ستن - پیغمبر (ﷺ) بیستی هاتون چوو بولایان و له لایان دانیشته و فهرمووی (هل لكم الي خير مما جنتم له؟) واته (چاکه و خیریکتان ده ویت باشتربیت له وهی بوئی هاتون؟) و تیات کامه یه؟ فهرمووی (انا رسول الله بعثني الله الى العباد ادعوهم الى الله ان يعبدوا الله ولا يشركوا به شيئا و نزل علي كتاب) واته (من پیغمبره ی خوام، خوا ناردوومی بو به نده کان تا بانگیان بکه م بولای خوا تا خوا بپه رستن و هیچ هاوه لیکی بو دانه نین، کتییکی بو دابه زاندووم) پاشان باسی ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سه ریاندا خویند، ئیساسی کوپی موعاز - تازه پیده گه یشته - وتی سویند به خوا هوزه که م نه مه له وه چاکتره که بوئی هاتون، نه بولحه سه میش چنگی

۱ - ضعیف

۲ - له ته فیسری ئین که سیر (ج ۲ ص ۶۲) و البدایة والنهاية (ج ۳ ص ۵۰) یشدا واهاتوه.

چه وو زیخی هه لگرت و دای به نیوچاوانی نیاسی کوپی موعازداو وتی: وازمان لی
 بیله سویند به ته مه نم بو شتی تر هاتووین نیاسیش بیدهنگ بو، پیغه مبه ریش
 (علیه السلام) هه ستاو ئه وانیش چوونه وه بو مه دینه، شه پی (بعث) له نیوان ئه وس و
 خه زه جدا پرویدا، هینده ی نه برد نیاسی کوپی موعاز له ناوچوو، موحه مه دی
 کوپی له بید ده لیت: یه کیك له وانه ی له سه ره مه رگیدا لای بوو پی و تم گوئیان لی
 بوو به رده وام (لا اله الا الله واله اکبر وسبحان الله) ی دهوت تا مرد، بو یه گومانیان
 نه بوو به موسولمانی مرد، ئه وکسه کاتیک له کوچه دا گوئی له پیغه مبه ر (علیه السلام) گرت
 ههستی به نیسلام کرد.^۱

^۱ - صحیح.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷ ص ۱۱) دا واهاتوه، ئه حمه دو ته به رانیش هیئاویانه، که سه کانی
 سه نه ده که جی متمانه ن، هه یسه میش (ج ۶ ص ۳۶) ده لیت نیین نیسحاقیش له المغزی دا
 داویه تیه وه پال مه حمودی کوپی وه لید، کو مه لیک له نیین نیسحاقه وه هیئاویانه، ئه مهش وه که له
 الاصابة (ج ۱ ص ۹۱) دا واهاتوه له فهرمووده سه حیحه کانیه تی.

(پیغمبر ﷺ) له کوره کاندایانگه واز دهکات

ئین سه عد له ئین عه بیاسه وه (ﷺ) هیئایه تی ده لیت: کاتیک خوی گه وه
 ئه م ئایه ته ی دابه زاند (وانذر عشیرتک الاقرین) پیغمبر (ﷺ) چویه دهر وه تا
 چویه سه ره مه وه و دواتر فرموی (یا ال فهر) به وه خه لکی قوره یش هاتن بولای،
 ئه بوله هه بی کوری عه بدولموته لیب وتی وا هه موویان لات کو بونه ته وه بلی بزاین
 چی ده لیت، فرموی (یا ال غالب) به نو مو حاریب و نورحاسی دوو کوری فیه ر
 گه رانه وه، فرموی (یا ال لوی بن غالب) به نو ته میمی ئه درمی کوری غالب
 گه رانه وه، فرموی (یا ال کعب بن مرة) به نو مه خزومی کوری یه قفه و مو ره و
 به نو ته میمی کوری مو ره گه رانه وه، فرموی (یا ال قصی) به نو زوهری کوری
 کیلاب گه رانه وه، فرموی (یا ال عبد مناف) به نو عه بدوداری کوری قوصه ی و به نو
 ئه سه دی کوری عه بدولعزای کوری قوصه ی و به نو عه بدی کوری قوصه ی گه رانه وه،
 ئه بوله هه ب وتی: وابه نو عه بدمه نافیش هاتن ده ی بلی، پیغمبر (ﷺ) فرموی
 (ان الله امرني ان انذر عشیرتي الاقرین و انتم الاقرین من قریش، و انی لا املك لكم
 من الله حظا ولا من الاخرة نصيبا الا ان تقولوا لا اله الا الله، فاشهد بها لكم عند
 ربکم وتدين لكم العرب وتذل لكم العجم) واته (خوی گه وه ره فرمانی پیکردوم تا
 نزیکه کانم بیدار بکه مه وه له ناگری دوزه خ بیاترسینم، ئیوه ش نزیکانی قوره یش،
 من لای خوا هیچ پشک و له دواپوژیشدا هیچ به ش و پشکیکم نیه بو تان مه گه ر بلی
 لا اله الا الله تا لای په ره ر دگارتان شایه تیتان بو بدهم و عه رب ملکه چتان بیت و
 عه جه میش بکه ویته ژیر ده ستان) ئه بوله هه ب وتی: ده ستت بشکی بو ئه مه بانگت
 کردین، خوی گه وره ش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (تبت یدا ابی له ب) ده لیت:
 ئه بوله هه ب دواپوژت و زیانمه ند بو ویت.

١ - له کنز العمال (ج ١ ص ٢٧٧) دا واهاتوه.

ئەحمەدیش لە ئیبن عەبباسەوه (ﷺ) هیناویەتی کاتیک خوای گەورە ئەم
 ئایەتە ی دابەزاند (وانذر عشیرتک الاقریبین) پیغەمبەر (ﷺ) هاتە سەر سەفا و
 سەرکەوت و هاواری کرد (یا صباحا) ^۱، خەلکیش لە دەوری کوپوونەوه، هەبوو
 خوای دەهات و هەبوو نێردراوی خوای دەنارد، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا بنی
 عبدالمطلب یا بنی فھر یا بنی کعب ارایتەم لو ان خیلا بسفح هذا الجبل ترید ان تغیر
 علیکم صدقتمونی؟) واتە (بەنی عەبدولموتەلیب، بەنی فیھر، بەنی کەعب دەلێن چی
 ئەگەر بلیم کاروانی لەلاپالی ئەو شاخەوه دەیهوێت شالآوتان بینیتە سەر بېروام پی
 دەکەن؟) وتیان: بەئێ، وتی (فانی نذیر لکم بین یدی عذاب شدید) (من
 بیدارکەرەوه ی ئیوهم تا لە سزای سەخت بقاترسیئم) ئەبو لەهەب وتی: هەموو پوژ
 دەستت بشکیت بو ئەمە بانگت کردین؟ خوای گەورەش ئەم ئایەتە ی دابەزاند (تبت
 یدا ابي لهب وتب) ^۲.

^۱ - ئەمە وشە ی هاوار کردنە، زیاتر بو هاواری فریادگوزاری کاتی شالآوبردنە، بەلام لیڤەدا بو
 کوکردنەوه ی ئەو خەلکە بەکارهاتوو.

^۲ - صحیح.

^۳ - بوخاری و موسلیم وەک ئەمە هیناویانە لە البدیة والنهاية ج ۳ ص ۳۸ یشدا هاتوو.

پيڻه مبهري (ﷺ) له وهرزي جهج و له سهر داني هوزه گاني عهري بدا بانگه واز دهکات

ئوبونه عيم له (دلائل النبوة ص ۱۰۱) دا له عهبدوللای کورې که عبي کورې مالیکه وه (ﷺ) هیناويه تي دهليټ: پيڻه مبهري (ﷺ) سي سالي پيڻه مبهريه تي به شاراو هي و نهيني برده سر، پاشان له سالي چواره مدا ناشکرای کردو ده سال بانگه وازي کردو له وهرزي جهجا دهکوته شوين حاجيان له نشينگه ياني عه کاظو ميجهنه و زيلمه جازو بانگي دهکردن و داواي دهکرد پشتي بگرن تا په يامي خواي گه وره بگه يه نيټ و بهه شت به شيان بيټ، داواي له يه که به يه کي هوزه کان دهکرد که سي نه دي سهری بخات تا گه يشته به ني عامري کورې صه عه صه عه، هينده ي له وان نازاري بيني لای هيچ کاميان نه ييني به جوړي کاتيک به جي هيشتن له پشته وه بهرديان تيده گرت، تا ئوه ي چوو بولای به ني موحاريبي کورې خه صفه و سهيري کرد پيري کي سه دويست ساله يان تي دايه، پيڻه مبهري (ﷺ) دواندي و بانگي کرد بو ئيسلام و داواي کرد پشتگيري بکات تا په يامي خوا بگه يه نيټ، ئه ويش وتي: کابرا! هوزه که ت چاکتر ده تناسن ده ي برو له ئيمه بيټاک به، ئه بوله هب وه ستابوو گوئي له قسه گاني موحاريبي ده گرت، پاشان ئه بوله هب له سهري موحاريبي وه ستاو وتي: نه گهر خه لکي وهرزي جهج هه موويان وه ک تو بن ئه م نايينه ي ئه م دروزه منالکاره ناميني، موحاريبي وتي: سويند به خوا تو باشت برازاو که سي خوت ده ناسيت، پاشان وتي: ئه بو عوتبه پي ده چيټ فيي له گه لدا بيټ، من که سي کم له گه لدا يه به ره و چاره سهري ده بات، ئه بوله هه بيش هيچي نه کردو نه چوو، به لام نه گهر بي بينيا يه پيڻه مبهري (ﷺ) لای کو مه ليکي عهري به کان ده و ستيټ هاواري ده کرد ئوه دروزه^۱ موحه مه دي کورې عهبدوللای کورې

۱ - ضعيف.

۲ - له سه نه ده کهيدا واقيد ي هيه. ئوبونه عيم له الدلائل ص ۱۰۳ دا له ريگي واقيد يه وه هينايه تي،

که سیری کوپی صهلت له ئین رومان و عهبدوللای کوپی ئەبویه کرو کهسانی دیکه وه (ﷺ) هیناویه تی وتووینا نه: پیغه مبهه (ﷺ) هات بولای کیفده له عهکاظ هیچ کام له شوینه کانی عه ره ب هیندهی ئەوان نه رم و نیان نه بوون، کاتی که نه رمی و پرو خوشی ئەوانی بینی دهیدواندن و فه رموی (ادعوکم الی الله وحده لا شریک له وان تمنعونی مما تصنعون منه انفسکم، فان اظهر فانتم بالخیر) واته (بانگتان ده کهم بولای خوای تاکی بی هاوتا، ههروه ها خوتان له چی ده پاریزن منیش وا پاریزن، ئەگه ره سه رکه وتم ئیوه سه ره به ست و ده ستره ون).

هه موو وتیان: قسه یه کی زور جوانه، به لام ئیمه خواوه نده کانی با واپیرانمان ده په ره ستین، بچوکه که یان وتی: هۆزه کهم گوئ بگرن، بچن به دهم ئەم کابراوه پیش ئەوهی کهس پیشتان که ویت، چونکه سویند به خوا ئەهلی کیتاب ده لێن پیغه مبهه ی ئیمه له هه ره مه وه دی و کاتی هاتوه، له ناویاندا که سی که وتی: ده ست به منه وه بگرن، خیله که ی ده ریان کردوه و ئیوه په نای ده دن شه ری عه ره ب تووشی خوتان ده کهن، هه رگیز شتی وانیه، نا، نابیت پیغه مبهه ریش (ﷺ) به دلگرانی به جیی هیشتن، ئەوانیش چوونه وه بولای هۆزه که یان و پییان وتن، یه کی که له جووله که کان وتی: سویند به خوا هه له تان کرد، ئەگه ره ده سته پی شخه ریتان بکر دایه بولای ده بوونه گه وره ی عه ره ب، سیفه تی ئەو که سه له کتییی ئیمه دا هاتوه، ئەوانه ی بینبوویان وه سفیان کرد هه مووی ئەو وه سفانه بوون که ئەو ده یوتن، پاشان وتی: ده بینن له مه که که ده رده که ویت و شوینی کوچی یه سرب ده بیت، هه مووان کو بوونه وه تا بو وهرزی دواتر ببیننه وه، به لام گه وره که یان نه یه هیشتن ئەو سه له هه ج بکهن، بویه هیچ کامیان پیی نه گه یشتنه وه، جووله که که ش مرد، له بیسترا بوو سه ره مه رگیدا پروایشی به موحه ممه د (ﷺ) هه بوو و باوه ری پیی هینا بوو.

ئەبونا عیم لە دلائل النبوة ص ۱۰۰ دا لە عەبدولپەرەحمانی عامری لە گەرەکانی
 ھۆزەکیەو ھیناویەتی وتیان: ئیئە لە بازاری عەکاژ بووین کە پیغەمبەر (ﷺ)
 ھات بۆلامان و فەرمووی (من القوم؟) واتە (لە چ ھۆزیکن؟) وتمان: لە بەنی عامری
 کوپی صەعصەعین، فەرمووی (من ای بنی عامر؟) واتە (لە کام بەنی عامر؟) وتمان:
 لە بەنوکەعەبی کوپی رەبیعە، وتی (کیف المنعة فيکم؟) واتە (پاراستن لاتان چۆنە؟)
 وتمان: لەسەر باری جارنامان، ئەویش پێی فەرمووین (انی رسول الله، فان اتیتم
 تمنعونی حتی ابلغ رسالۃ ربی ولم اکره احدا منکم علی شیئ) واتە (من پیغەمبەری
 خوام ئەگەر بێم بۆلاتان تا بمپاریژن تا پەیامی پەروردگارم دەگەییەنم و کەستان
 هیچ بێزار نەکەم چی دەلێن؟) وتیان: تۆ لە کامانە ی قورەیشیت؟ فەرمووی لە بەنی
 عەبدولموتەلیب، وتیان: ئەی عەبدولمەناف بۆچی پەنات نادەن؟ فەرمووی (ئەوان
 یەکەم کەسانیک بوون بەدرویان زانیم و دەریانکردم، وتیان، بەلام ئیئە دەرت
 ناکەین و بپرواشت پێ ناھێنین، پشتگیری دەکەین تا پەیامی پەروردگار
 دەگەییەنیت، ئەویش لەگەڵیان چوو و ئەوانیش ئیشی بازاریان ھەبوو، کە بەحرە
 کوپی قەیس قوشەیری ھات بۆلایان و وتی: ئەو کێیە لاتان؟ رقی لێی بوو، وتیان:
 موخەمەدی کوپی عەبدوللای قورەیشی، وتی ئیئە لە کوێ و ئەو لە کوێ؟ وتیان:
 بانگەشە ی ئەو دەکات پیغەمبەری خوا، داوامان لێدەکات بپاریژن تا پەیامی
 پەروردگاری بگەییەنیت، وتی: ئەی چیتان خستۆتە بەردەست؟ وتیان: وتمان بە
 بەخیرھاتن و کرلوھیی دەرفەتەو وەرە بۆ ولاتمان چۆن خۆمان دەپاریژن، بەجرە
 وتی: بپرواناکەم هیچ کەسی ئەم بازارە وەک ئیئە بە زیادمەندی بگەرێتەو،
 سەرھتای پکەبەری و رەخنەگیری عەرەبتان دەست پێکرد، ھۆزەکی خۆی باشتەر
 دەیناسن ئەگەر خیریان لێ بەدی بکرایە ئەوا خەلکی پێی دلخۆش دەبوون. پەنای
 کەسیک دەدەن و لەگەڵی دەوستان کە ھۆزەکی دەیان کرد و بە درویان زانیو و
 ئیئەش پەنای دەدەن و سەری دەخەن، بە راستی خراپتان کرد، پاشان سەیری
 پیغەمبەر (ﷺ) ی کردو و وتی: ھەستە و پەییوەستی ھۆزەکەت بە، سویند بەخوا

ٺه گهر لای هوزه گهم نه بوويتايه ٺهدا له ملت، پيغه مبهريش (ﷺ) ههستا و سواری و شتره کي بوو به جره ي پيس دای له لاتهنيشتي و شتره که و ٺه ویش پشيو کهوت و پيغه مبهري (ﷺ) خسته خواره وه، له ناو بهني عامردا له و پوژدها ضوباعه ي کچی عامري کوپي قورگ هه بوو - يه کيک بوو له و پوژانه ي له مه که له لای پيغه مبهري (ﷺ) موسولمان بيوون - به سهردان هاتبوو بولای ٺاموژاکاني، وتی: ٺه ي ٺال عامر ٺاوا ده کهن له پيغه مبهري (ﷺ) کاتيک له ناو ٺاندايه کهستان ناتوانيٺ بپاريٺيٺ؟ سي کهس له ٺاموژاکاني ههستان بو به جره و سيانيشيان چوونه يارمه تي به جره، هه رکاميان يه کيک له وانی گرت و دای به سهر زه ويداو دوايی له سهر سنگي دانيشٺ، دوايی به بوکزي دايان له دهم و چاويان پيغه مبهري (ﷺ) فه رموي (اللهم بارک علی هؤلاء والعن هؤلاء) واته (خوايه بهر کهت داباريٺنه به سهر ٺه و سيانه داو نه فرين داباريٺنه به سهر ٺه وانی ديکه شدا) ٺه و سيانه ي پيغه مبهريان (ﷺ) سهرخست موسلمان بوون و شهيد بوون ٺه و انيش بهر نه فرين کهوتن و قور به سهر بوون ناوی ٺه و سي کهسه ي پاليشٺي به جره بوون فراس و حه زمي دوو کوپي عه بدوللا و موعاويه ي کوپي عوباده بوون، ٺه و سيانه ش پيغه مبهريان (ﷺ) سهرخست، غيتريف و غه تفاني دوو کوپي سه هل و عوروه ي کوپي عه بدوللا بوون^۱.

ٺيين ٺيسحاق له زهر يه وه هيناويه تي پيغه مبهري (ﷺ) هات بولای بهني عامري کوپي صعصعه و بانگي کردن بولای خواو پيشنياري ٺه وه ي بو کردن بپاريٺن، يه کيکيان - که پيی دهوتريت بوچه يره ي کوپي فراس - پيی وت سويند به خوا من ٺه گهر ٺه گه نجه ي قوره يشم هه بيت سهر ي عه ربه ي پي دهخوم (هه موويان دهخه مه

^۱ - ضعيف.

^۲ - زانای فهرموده ناس سه عيدي کوپي يه حياي کوپي ٺومه وي له (المغازي) له باو کيه وه هيناويه تي، له البداية والنهاية (ج ۲ ص ۱۴۱) يشدا هاتوه.

ژیر دهستی، پاشان پیی وت: باشه نه گهر له سهر کاره که له پشتت بووین پاشان
خوای گهره سهری خستیت به سهر نه یارانتدا، ئایا دوی تو کارو بارو دهسته لات
بو ئیمه ده بیئت؟ فهرمووی (الامر لله یضعه حیث یشاء) (ئهم کاره هی خوییه و
دهیداته دهست ههرکه س خوی بیه ویئت) نه ویش پیی وت: خو مان بدهینه بهر رمی
عهر ب بو تو، که خوا سهری خستیت دهسه لات بو که سی تر بیئت، هیچ پیویستمان
به و کاره ت نیه، بویه رازی نه بوون، که خه لکی گهرانه وه به نی عامر گهرانه وه بولای
گهره یه کی به ته مه نیان که له بهر پیری نه ی توانیبوو له گه لیان بجیئت، کاتیک گهرانه وه
بولای بویان باسکرد چی بووه، کاتیک نهو ساله هاتن بولای پرسیری لی کردن چی
بووه، وتیان یه کی که له بهنی عه بدولموته لیب له قوره یشیه کان هات و بانگه شه ی
پیغه مبهری ده کرد و بانگی ده کردین بو نه وه ی پالپشتی بین و له گه لی بین و بیهینین
بو ولاتی خو مان، پیاره پیره کهش دهستی خسته سهر دهستی و وتی: قوربه سهرتان؟
سویند به وه ی گیانی فلانی به دهسته نه مه ته نها قسه ی که سیکی ئیسماعیلیه و
حه قه، نه ی رای ئیوه چون وابوو؟ (بو رازی نه بوون؟)^۱

ئیین ئیسه اقیش له زهریه وه هی ناویه تی پیغه مبهر (ﷺ) هات بولای کینده و
گهره یه کیان هه بوو پیی ده و ترا مه لیحن پیغه مبهر (ﷺ) بانگی کردن بولای خوا و
پیشنیاری بو کردن تا بیپاریزن، به لام نه وان رازی نه بوون.

له موحه مه دی کوپی عه بدولپرهمانی حوصه یه نه وه ده لیت پیغه مبهر (ﷺ) هات
بولای کوپو کو مه لی به نو که لب هات بولای به شیکیان که پییان ده و ترا
به نوعه بدوللا، بانگی کردن بو ئیسلام و پیشنیاری پاراستنی خوی بو کردن تا

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایة ج ۳ ص ۱۳۹ دا راهاتوو ن نه بونه عیم (ص ۱۰۰) له ئیین ئیسه اقیش له زهریه وه
هی ناویه تی (له ویوه که ده لیت کاتی خه لک چوونه وه به نی عامر گهرانه وه بولای گهره یه کیان)
تا کو تایی دینیت.

ئەۋەى فەرموۋى (يا بنى عبد الله ! ان الله قد احسن اسم ابىكم) واتە (بەنۇ عەبدوللا
خوۋى گەۋرە ناۋىكى جوانى داۋە بە باۋىكتان) كەچى پارزى نەپور.
لە عەبدوللاى كوپى كەبى كوپى مالىكەۋە (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە كۆپ و
كۆمەلى بەنۇ حەنىفە و بانكى كىردن بۆلەى خوا و پىشنىارى بۆ كىردن تا بىپارىزن،
ھىچ كەس لە عەرەبەكان ھىندەى ئەۋان ناشىرىن ۋە لامىان نەدايەۋە.^۱
ئەبۇ نەعیم لە عەباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پىى
فەرموۋن لای تۆۋ براكەشت پاراستن و پەنايەك بۆ خۆم بەدى كەم، دەى سبەينى
لەگەلم دىت بۆ بازار تا بچىنە لای ھۆزەكان كە كۆپۈنەۋەى عەرەبەكانە. منىش
ۋتم: ئەمە كىندەن و ئەمەش شوپىنەنە، چاكتىن كەسانى يەمەنن كە ھاتوۋن بۆ
حەجى بەيت، ئەمەش بەكرى كۆزى ۋائىل و ئەمانەش بەنى عامرى كوپى
صەعسەن. خۆت يەكىكىان ھەلبىزىرە؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كىندەۋە دەستى
پىكرد، فەرموۋى (من اى كىندە) واتە (لە كامانى كىندە؟) ۋتيان: لە بەنى عەمرى
كوپى موعاۋىەين، فەرموۋى (فهل لكم الى خير) واتە (خىر و چاكەيەكتان دەۋىت
پوۋتان تى بكات؟) ۋتيان: چىە؟ فەرموۋى (تشهدون ان لا اله الا الله و تقيمون
الصلاة و تؤمنون بما جاء من عند الله).

عەبدوللاى كوپى ئەجلەح دەلىت: باۋىك لە شىخەكانى ھۆزەكەيە و بۆى
گىرامەۋە كە كىندە ۋتيان بە پىغەمبەر (ﷺ): ئەگەر سەر كەۋتت دواى خۆت
دەسەلات دەدەيت بە ئىمە؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (إن الملك لله يجعله حيث
يشاء) واتە (دەسەلات ھى خوايە و بە كىى بويىت دەيداتى) ئەۋانىش ۋتيان: ھىچ
پىۋىستىيەكان بەۋە نىە بۆت ھىناۋىن، كەلبى دەلىت: دىت ۋامان لى دەكەيت بە
پوۋى خواكانماندا بوەستىن و ركابەرى عەرەب بىكەين، بپوۋە ناۋ ھۆزەكەى خۆت،

^۱ - ضعيف.

^۲ - له البدایہ ج ۳ ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە.

ئیمہ کہ هیچ پیوئیستیہ کمان پیّت نیہ، ئەویش لە لایان چوو و ھاتە لای بەکری
 کوپی وائیل و فەرمووی (ممن القوم؟) وتیان لە بەکری کوپی وائیلن، فەرمووی (من
 ای بکر وائیل؟) واتە (لە کامیان) وتیان (لە بەنی قەیسێ کوپی ئە علەبە،
 فەرمووی (کیف العدد؟) واتە (ژمارەتان چەندە؟) وتیان زۆر زۆرین، فەرمووی (کیف
 المنعۃ؟) واتە (پەنادان و پاراستن لای ئیوہ چۆنە؟) وتیان: پەنای کەس نادەین،
 دراوسی ئی فارسین و نەپەنایان دەدەین و نە لە دژیان دەبین، فەرمووی (فتجعلون الله
 علیکم ان هو ابقاکم حتی تنزلو منازلهم و تستنکحوا نسائهم و تستعبدوا ابنائهم ان
 تسبحوا لله ثلاثا و ثلاثین و تحمدوه ثلاثا و ثلاثین و تکبروه اربعا و ثلاثین) وتیان: تو
 کییت؟ فەرمووی من پیغەمبەری خوا، پاشان چوو، کاتی ک پووی لی وەرچەر خاندن
 تا بچیت کەلبی وتی: ئەبۆلەھەبی مامی بە دواوہ بوو بە خەلکی دەوت: قسەکە ی
 وەر مەگرن، پاشان ئەبۆلەھەب تیپەری و خەلکە کە وتیان: ئەم پیاوہ
 دەناسی؟ ئەبۆلەھەب وتی، بەلی ئەوہ لە وەجە ی ئیمە یە پرسیار لە چی دەکەن لە
 بارە یەوہ؟ ئەوانیش پێیان وت کە بوچی بانگی کردوون و وتیان دەلیت: پیغەمبەری
 خوا، ئەبۆلەھەب وتی: نا قسە ی لی مەگرن ئەو شیتە و بە دەست ناساگی سەر یەوہ
 و پێنە دەکات، بەنی قەیس وتیان: کاتی ک فتوحاتی فارسمان بینی ئەومان بینی کە
 پیغەمبەر (ﷺ) پێی فەرمووین.

ئین ئیسحاق لە رەببعی کوپی عەبادەوہ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: من گەنجیک
 بووم لە گەل باوکم لە مینا بووین، پیغەمبەر (ﷺ) یش دەچوو بۆ لای ھۆزەکانی
 عەرەب و دەیفەر موو (یا بنی فلان انی رسول الله الیکم امرکم ان تعبدوا الله ولا
 تشرکوا به شیئا و ان تخلعوا ما تعبدون من دونه من هذه الانداد، وان تؤمنوا بی،
 و تصدقوا بی، و تمنعونی حین این عن الله ما بعثنی به) واتە (ئە ی بەنی فلان من
 پیغەمبەری خوا، ناردوومی بۆ ئیوہ تا فەرمانتان پی بکەم خوا بپەرستن و ھاوہ لی

بو دانه نین و واز له پهره سستی جگه له خوا بهینن و هاوہ لی بو دانه نینن و باوہ پرم پی بهینن و پالپشتم بن تا نهوہی خوا پیی ناردووم بیخه مه پرو، پیاویکی چاو خیلی پاک و خاوین که دوو پرچی هه بوو کلاویکی عهده نی له سهر نابوو به دوايه وه بوو. که پیغه مبه ر (ﷺ) له قسه که ی ده بوویه و نهو پیاوه دهیوت: به نی فلان نه مه بانگتان دهکات بو نهوہی واز له لات و عوززا بهینن و دهست بهرداری هاوپه یمانه جنوکه کانتان بن له به نی مالیکی کوپی نه قیهش و چهند نه زانی و گومراییه کی وای بو ریز دهکردن و دهیوت به گوپی مه که ن و گوپی لی مه گرن، منیش و تم بابه گیان نه کابرا کییه و شوینی که و تووه و بهرپه رچی قسه کانی ده داته وه؟ وتی نهوہی عهده و لعززی کوپی عهده و لموته لیبه (نه بو له هه ب) ی مامیه تی^۱.

ته به رانی له مودریکه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل باو کم حه جم کرد، کاتی که له مینادا دابه زین له ناو کو مه لیکدا بووین، به باو کم وت نه مانه کی؟ وتی نهوہ صابیئه، پیغه مبه ریش (ﷺ) ده یفه رموو (یا ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا) واته (خه لکینه بلین لا اله الا الله سه رده که ون)^۲.

بوخاری له (التاریخ) و نه بو زهرعه و به غه و ی و ئین نه بی عاصم و ته به رانی له حارسی کوپی غمیدیه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له مینا له گه ل باو کم بووین به باو کم وت نه مانه کی؟ وتی نه وانه له دهوری صابیئه کو بوونه ته وه، منیش چوومه

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایه و النهایه ج ۳ ص ۱۳۸ دا واهاتوه. ههروه ها له عهده و لالی کوپی نه حمه دو ته به رانی له په بیعه وه به و واتایه هیناویانه، هه یسه می (ج ۶ ص ۳۶) ده لیت له سه نه ده که دا حوسه یینی کوپی عهده و لالی کوپی عهده ی دو لآ هه یه که لاوازه و ئین موعینیش له گیرانه وه که ییدا به جیتمانه ی دانه وه، منیش ده لیم: له گیرانه وه که ی ئین ئیسحاقدا که سینک هه یه که ناوی نه هاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۱ ده لیت: پیاوه کانی سه نه ده که ی جیتمانه ن.

پیشوه پیغه مبهەر (ﷺ) خه لکی بانگ ده کرد بو یه کتا په رستی و نه وانیش بهر په رچیان ده دایه وه.^۱

واقیدی له هه سانی کوپی سابیته وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: حه جم کرد ده بینم پیغه مبهەر (ﷺ) خه لک بانگ ده کات بو ئیسلام و هاوه له کانیشیزا ده دران، منیش لای عومهر وه وه ستام که سزای که نیزه کی به نی عه مری کوپی موئمهلای ده دا، پاشان چوو بولای زهنیرو وایشی به و کرد.^۲

ئه بونه عیم (ص ۹۶) له ئین عه بباس له عه لی کوپی ئه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک خوای گه وره فه رمانی کرد به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) تا پیشنیاری پاراستنی بخاته به رده م هوژه عه ره به کان من و پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه بوبه کر (ﷺ) چووین بو مینا تا چووینه کوپیک له کوپه کانی عه رب، ئه بوبه کر پیشکه وت و سه لامی کرد - هه موو کات ئه بوبه کر پیش ده که وت چونکه له ره چه له ک ناسیدا زیره ک بو - وتی له چ هوژیکن؟ وتیان: له ره بیعه، وتی: کامیان؟ ئینجا فه رمووده که ی به دوورو دریژی هیناوه و تیایدا ده لیت: پاشان گه شتینه کوپیک که سوکنایی و هیوری به سه ردا زالبوو و گه وره کانیان ریژو شان و شکویان هه بوو، ئه بو به کر پیش که وت و سه لامی کرد، پیی وتن له چ هوژیکن؟ وتیان ئیمه به نوشه یبانی کوپی سه عله به ی، ئه ویش لایکرد به لای پیغه مبه ردا (ﷺ) و پیی وت: به دایک و باو که وه به قوریانت بم دوا ی ئه مانه له ناویاندا عیزه تمه ند نیه، له نیوانیاندا مه فروقی کوپی هانیی کوپی قوبه سه و موسه ننای کوپی حارسه و نوعمانی کوپی شوره یک بوون، مه فروق له هه موویان زیاتر له ئه بوبه کر نزیکتر بوو، مه فروق به

۱ - صحیح.

۲ - له الاصابه (ج ۱ ص ۲۷۵) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الاصابه (ج ۴ ص ۳۱۲) دا واهاتوه.

قسه زانی و زمانپاراوی به سهریاندا زالّ بوو، دووپرچی هه بوون دریژ ببونه وه به سهر سنگیدا، نه بوبه کر پیی وت: ژماره تان چه نده؟ پیی وت: زیاتر له هزار که سین و که مینه یه کیش هه رگیز به سهر هه زاردا زالّ نابن، نه بوبه کر وتی پاراستن و په نادان لای ئیوه چونه؟ وتی هه ولمان له سهره و هه هوزیکیش گه وره یه کی هه یه، نه بوبه کر وتی: نهی شه پی نیوان ئیوه و دوژمنه کانتان چونه؟ مه فروق وتی: کاتیك شه پر ده که یه له وپه پی توند په ویداین، کاتیكیش توو په ده یه له وپه پی توندی به ریه که که وتنداین، ئیمه نه سپه کانمان له مندا له کان لا گرنگتره، چه کمان له وشتی شیردار لا گرنگتره، سهر که وتنیش لای خواجه، جاریك سهرمان ده خات و جاریكیش به سهرماندا سهر ده که ون، وادیاره تو له قوره ییشیت؟ نه بوبه کر وتی نه گه ر بیستووتانه پیغه مبهه (ﷺ) له ناو قوره ییشدا ده رکه وتوو ئا نه وه تا، مه فروق وتی: پیمان گه یشتوو شتی وا ده لیت، پاشان لای کرده وه به لای پیغه مبهه ردا (ﷺ) و وتی: بانگه واز بوچی ده که یه برای قوره ییش (که سیکی ناو قوره ییش)؟ پیغه مبهه ریش (ﷺ) دانیشیت و نه بوبه کریش به کراسه که ی سیبهری بو ده کرد، پیغه مبهه ریش (ﷺ) فه رموی (ادعوکم الی شهادة ان لا اله الا الله انی رسول الله وان تؤوونی وتنصرونی حتی اؤدی عن الله تعالی ما امرنی به، فان قریشا قد تظاهرت علی امر الله، وکذبت رسوله واستغنت بالباطل عن الحق، والله هو الغنی الحمید) واته (بانگتان ده که م بو نه وه ی شایه تی بدن هیچ په رستراویک نیه چکه له خوا و منیش پیغه مبهه ری خوام، په نام بدن و بمپاریزن و سهرم بخن تا نه وه ی خوا فه رمانی پی کردووم به جیی بگه یه نم، چونکه قوره ییش به رامبهه فه رمانی خوا وه ستان و پیغه مبهه رکه یان به درو زانی و به باتل خو یان له حق بیباک کرد، خوی گه وره ش ده و له مه ندو جی سوپاسه)، وتیان بانگه واز بو چیتر ده که یه؟ پیغه مبهه ریش (ﷺ) ئهم ئایه ته ی خوینده وه (قل تعالو اتل ما حرم ربکم علیکم الاتشرکوا به شیئا وبالوالدین احسانا) تا گه یشته (فتقرق بکم عن سبیلہ ذلکم وصاکم به لعلکم تتقون) مه فروق وتی: بانگه واز بو چیتر ده که یه؟ سویند به خوا نه مه قسه ی خه لکی سهر

زهوی نیه، ئه گهر قسه ی سهر زهوی بوايه ده مانزانی، پیغه مبه ریش (ﷺ) ئهم
 ئایه ته ی خوینده وه (ان الله یامرکم بالعدل و الاحسان) تاگه یشته (لعلکم تذکرون)
 مه فروق وتی: ئه ی قوره یشی سویند به خوا بانگه واز بو ره وشتی بالآ و کاری چاک
 ده کهیت، هوزیک به دروت دهرانن و له دژت هه لدهستن قورپان به سهره، وه که ئه وه ی
 حه ز بکات هانیئی کوپی قوبه یصه به شداری قسه که ی بکات، بو یه وتی: ئه مه ش
 هانیئی کوپی قوبه یصه ی گه وره و به رپرسی ئایمانه، هانیئ پیی وت: قسه کانم
 بیست و به راستیان دهرانم، من پیم وایه ئه گهر واز له ئایینمان به ینین و له سهر
 کوپیک له گه لت دانیشتووین به بی ئه ملاولا و بیرکردنه وه و پوانینه سهره نجامی
 ئه وه ی بانگمان ده کهیت، سهره نجامی گومرایی و ساده عه قلی و که مبینی تیایه،
 په له کردن شکستی له گه له، ئیمه خه لکیکمان به جیه یشتوو هه زناکهین به بی ئه وان
 بریاریان له سهر بدهین، به لام تو بگه پریره وه و ئیمه ش ده گه پرینه وه و چاره پرکه و
 ئیمه ش چاره ری ده کهین، وه که ئه وه ی حه زبکات موسه ننای کوپی حارسه ش
 به شداری له قسه کهیدا بکات وتی ئه مه موسه ننای گه وره و به رپرسی شه پرمانه،
 موسه نناش وتی: قسه کهم بیست و پیم باش بو و سهرسامی و ته کانت بووم،
 وه لامی منیش وه که ئه وه ی هانیئی کوپی قوبه یصه یه، ئیمه له نیوان دوو درزداین،
 له نیوان یه مامه و سه ماوه داین، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو (و ما هذا
 الصیران؟) واته (ئه و درزانه چین؟) پیی وت: یه کیکیان به رزایی و وشکانی خاکی
 عه ره ب و ئه وی دیکه ش خاکی فارس و پووباره کانی کیسرا، له گه ل کیسرا
 به لینیکمان هه یه که لی وهرگرتووین تا هیچ نه کهین و په نا بو هیچ شتیکی تازه
 نه بهین، کی ده لی ئه وه ی تو بانگه وازی بو ده کهیت جیی بق و ناره زایی پاشاکان
 نه بیست، سه باره ت به ولاتی عه ره بیش تاوانی خاوه نه که ی جیی لیخوشبوونه و
 پوزشی قبول ده کریست، به لام لای فارس تاوان لیخوشبوونی نیه و پوزش
 وهرناگریست، ئه گهر ده ته ویست له لای عه ره به وه سهرت بخهین رازین، پیغه مبه ریش
 (ﷺ) فهرمووی (ما اساتم الرد اذ افصحتم بالصدق انه لایقوم بدین الله الا من

حاطہ من جمیع جوانبہ) واتہ (وہ نامیکی خراپتان نہ دایہ وہ کہ بہ راستی قسہ تان کرد، ثابینی خوا لہ ہہ موولواوہ چواردہ ور نہ دریت ناگیریتہ بہر) پاشان پیغہ مہر (ﷺ) ہستاو دہستی نہ بوبہ کری (ﷺ) گرت و چوون بو کوپی نہوس و خہ زہج، ہرکہ ہستان یہ کسہر بہ یعہ تیاندہ بہ پیغہ مہر (ﷺ)، عہلی (ﷺ) وتی: زور راستگوو خوراکر بوون (رہزای خوا لہ ہہ موویان)،^۱ لہ البدایہ والنہایہ ج ۳ ص ۱۴۲ دا دہ لیت: نہ بونہ عیم و حاکم و بہیہ قی گیراویانہ تہ وہ و دہ قہ کہ ہی نہ بونہ عیمہ، ئینجا فہرمودہ کہ دینیت و تیایدا پاش (انہ لا یقوم بدین اللہ الا من حاطہ من جمیع جوانبہ) پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ارایتم! ان لم تلبثوا الا یسیرا متی یمنعکم اللہ بلادہم و اموالہم و بفرشکم بناتہم اتسبحون اللہ و تقدسونہ) واتہ (نہی چی نہ بیت نہ گہر کہ میک خوتان رابگرن تاخوای گہورہ ولات و مالیان بداتہ ئیوہ و کچانیان بداتہ ئیوہ ئایا ستایشی خوا دہ کەن و بہ پیروزی رادہ گرن؟) نوعمان پیی وت: خویہ گیان! نہری و ہلا، پیغہ مہریش (ﷺ) نہم ئایہ تہی خویندہ وہ (انا ارسلناک شاہدا و مبشرا و نذیرا و داعیا الی اللہ باذنہ و سراجا منیرا) پاشان ہستاو دہستی نہ بوبہ کری گرت، عہلیش دہ لیت: پاشان پیغہ مہر (ﷺ) لایکر دہ وہ بہ لاماند او فہرموی (یا علی، ایۃ اخلاق للعرب کانت فی الجاہلیۃ - ما اشرفھا - بہا یتحاجزون فی الحیاۃ الدنیا) واتہ (نہی عہلی عہرب لہ نہ زانیدا چ ناکاریکیان ہیہ - چہند شہرہ فمہندانہ یہ - نہو ناکارہ دہ کەنہ بہ ربہ ست لہ ژیانہ دونیادا) پاشان چوون بو کوپی نہوس و خہ زہج، کہ ہستان چوون بہ یعہ تیاندہ بہ پیغہ مہر (ﷺ)، نہوانہ راستگوو خوراکر بوون، پیغہ مہر (ﷺ) دلخوش بوو کہ نہ بوبہ کر (ﷺ) رچہ لہ کی دہناسین، ہیندہی نہ خیاند تا پیغہ مہر (ﷺ) چو بولای هاوہ لانی و پیی فہرموون (احمدوا اللہ کثیرا فقد ظفرت الیوم ابناء ربیعۃ باہل فارس، قتلوا ملوکہم و استباحوا عسکرہم و بی نصروا) واتہ (زور سوپاسی خوا بکہن، نہ مرو

^۱ - لہ دلائل النبویہ ی نہ بونہ عیمدا و اہاتوہ.

ڪوپرائي ڀرپي به سهر خه لڪي فارسدا سهرڪه وٽن، پاشاڪانيان ڪوشتن و سهر بازگهيان ڀروا ڪردو به منه وه بهر وه سهرڪه وٽن چوون).^۱

ئمه له ڀيگه يه ڪي ديكه وه هاتو وه تي ايڊا ده لئيت: ڪاتيك له گهل فارسدا به يه ڪه يشتين و له (قراقر) (شوينيڪي نزيڪ فورات) به شهرهاتن دروشميان ناوي پيغهمبر (ﷺ) بو، به وه به سهر فاسدا سهرڪه وٽن و دواتریش (فارس) هاتنه ناو ئيسلام، > ئين جهه له فه تحولباري ج ۷ ص ۱۵۶ دا ده لئيت: حاڪم و نه بونه عيم و به يهقي له الدائل دا به سه نه ديڪي سه سن له ئين عباسه وه (ﷺ) هي ناويه تي ڪه عهلي ڪوري نه بوتاليب پئي وٽم - ئينجا به شيڪي ئم فرموده يه دينيت -.

نه بونه عيم له الدائل ص ۱۰۵ له ڀيگه واقيدى له ئيسحاقى ڪوري جه باب له يه حياى ڪوري يه علاوه هي ناويه تي ده لئيت پوڙيڪيان عهلي ڪوري نه بي تاليب (ﷺ) باسى پشتيوانان و فهزل و گه وره ي و پيشينه ياني ده ڪرد وٽي: هه رڪس پشتيوانانى خوش نه وئيت و مافيان له به رچاو نه گريٽ باوه ڀدار نيه، سويند به خوا به شمشيره ڪانيان چاو ديڙي ئيسلاميان ڪردو زمان و ده وله مهندي خويان به ڪار هيئا، پيغهمبر (ﷺ) له وهرزه ڪاندا ده چوو و بانگه وازي هوڙه ڪاني ده ڪرد، ڪه س نه ده چوو به دهميه وه و ليى قبول نه ڪرد، هوڙه ڪان له مجنه و عوڪازو مينا بوون، پيغهمبر (ﷺ) ده چوو بولاي هوڙه ڪان و سال دواى سال ده چويه وه بولايان تا نه وهى هوڙي وا هه بوو ده يوت: ئيتريمان بي هيو نه بوويت؟ چونڪه پيغهمبر (ﷺ) زور ليى دووباره ده ڪردنه وه تا خواى گه وره خيرى بو ئم پشتيوانانه ويست، پيغهمبر (ﷺ) پيشنياري ئيسلامى بو ڪردن، نه وانيش خير هاتن به دهميه وه و په نايان داو سهريان خست - خواى گه وره پاداشتي خيريان بداته وه -

۱ - حسن.

۲ - ئين ڪه سير له البداية والنهاية (ج ۳ ص ۱۴۵) دا ده لئيت: فرموده يه ڪي غريبه، نوو سيومانه له بهر نه وهى به لگه ي پيغهمبرايه تي و ناڪاري به رزو ڀروا نبيڙي عه ره بي تيڊايه.

چووین بۆلایان و لهگه‌لیان دانیشتین و له کوڤو مالیان دابه‌زین و هه‌رکامیان ویستی زیاتر خزمه‌ت‌مان بکات تا ئه‌وه‌ی به‌شداریان کردین، پاشان وای لیهات زیاتر له خویان له مال و سامانیاندا مافیان دهدا به‌ کوچه‌ران تا به‌وه‌ خویان پاک پاگرن، پاشان بو پینگه‌مبه‌ره‌که‌یان گیانی خویان دانا.^۱

ئه‌بونه‌عیم له‌ الدلائل (ص ۱۰۵) دا له‌ ئوم سه‌عه‌دی کچی سه‌عه‌دی کوپی په‌بیعه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پینگه‌مبه‌ر (ﷺ) هینده‌ی له‌ مه‌که‌که‌ مایه‌وه‌ بانگه‌وازی هۆزه‌کانی ده‌کرد بۆ لای خوای گه‌وره‌، ئازار ده‌دراو قسه‌ی پی ده‌وترا تا خوای گه‌وره‌ پیزی کرده‌ به‌شی ئه‌و ده‌سته‌ی پشتیوانان، پینگه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ عه‌قه‌به‌ ده‌سته‌یه‌کی ئه‌وانی بینی که‌ سه‌ری خویان ده‌تاشی، و تم دایه‌ گیان ئه‌وانه‌ کی بوون؟ وتی: شه‌ش یان هه‌وت که‌ش بوون، سیانیان له‌ به‌نی نه‌جار بوون، ئه‌سه‌عه‌دی کوپی زوراره‌و دوو کوپه‌که‌ی عه‌فراو، ناوی ئه‌وانی دیکه‌ی پی نه‌وتم، وتی: پینگه‌مبه‌ر (ﷺ) دانیشت و بانگی کردن بۆ لای خوای گه‌وره‌و قورنانی به‌سه‌ردا خویندن و ئه‌وانیش چوون به‌ده‌م بانگه‌وازی خواو پینگه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه‌و قبولیان کرد، ئه‌مه‌ عه‌قه‌به‌ی یه‌که‌م بوو، دوایی عه‌قه‌به‌ی دووه‌میش هات، و تم: دایکی سه‌عه‌د: پینگه‌مبه‌ریش (ﷺ) چه‌نده‌ له‌ مه‌که‌که‌ مایه‌وه‌، ئه‌ویش وتی: مه‌گه‌ر وته‌که‌ی ئه‌بوصرمه‌ی قه‌یسی کوپی ئه‌نه‌ست نه‌بیستوووه‌؟ و تم: نازانم چی وتوووه‌، ئه‌ویش ئه‌م شیعره‌ی خوینده‌وه‌

ثوی فی قریش بضعة عشرة حجة يذكر لو لاقى صديقا مواتيا

ئینجا دیڤه‌ شیعره‌کانی دیکه‌ی هینا که‌ دواتر له‌ باسی سه‌رکوتن له‌ فه‌رمووده‌که‌ی ئیبن عه‌باسدا (ﷺ) ده‌یه‌نین.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

ئەبونه عیم له الدلائل (ص ۱۰۵) دا له عه قیلی کوپی ئەبوتالیبه وه (ﷺ) و زوهری (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک بیباوه پان فشاریان له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) توند کرده وه به عه بباسی مامی (ﷺ) فه رموو (یا عم ان الله عز وجل ناصر دینه بقوم یهون علیهم رغم قریش عزا فی ذات الله تعالی، فامض بی الی عکاظ فارنی منازل احياء العرب حتی ادعوم الی الله عز وجل وان یمنعونی و یؤوونی حتی ابغ عن الله عز وجل ما ارسلنی به) واته (مامه گیان خوا ی گه وره ئایینی خو ی به کو مه لیک سه رده خات که له تاو عیززه تی لای خوا قوره یشیان لا که م و بچوکه، ده ی بمبه بو عوکاز و شوینی دانیشتنی عه ره به کانم پی بلی تا بانگیان بکه م بو لای خوا و په نام بده ن و بمپاریزن تا ئه وه ی خوا پی ناردووم بیگه یه نم) عه بباسیش وتی: برازا که م برو بو عوکاز منیش له گه لت دیم تا شوینه کانیا نت پی نیشان بده م، پیغه مبه ریش (ﷺ) سه ره تا له سه قیفه وه ده ستی پی کرد، پاشان له و ساله دا چوو بو لای هوزه کانی دی، بو سالی دواتر- کاتیک خوا فه رمانی کرد به ئاشکرا بانگه واز بکات- شه ش که سی خه زره جی و ئه وسی بی نی: ئه سه عدی کوپی زه راره، ئه بولله یسه می کوپی تیهان، عه بدوللای کوپی ره واحة، سه عدی کوپی ره بیع، نوعمانی کوپی حارسه، عوباده ی کوپی صامت، پیغه مبه ر (ﷺ) به شه و له عه قبه له له پوژانی مینادا ئه وانی بی نی، لایان دانیش و بانگی کردن بو لای خوا و په رستشی خوا و پشتگیری ئه و ئایینه ی که ناردوویه تی بو پیغه مبه رانی، ئه وانیش دا وایان کرد ئه و سروشه ی بو ی دابه زیوه بو یان بخاته پوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) سووره تی ئیبراهیمی خوینده وه (واذ قال ابراهیم رب اجعل هذا البلد امنا....) تا کو تایی سووره ته که ی خویند، ئه وانیش دلایان نه رم بوو و هاتن به ده میه وه، عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب تیپه ری کاتیک یه کتریان ده دواند، ده نگ ی پیغه مبه ری (ﷺ) ناسیه وه و وتی: برازا که م ئه وانه ی لاتن کی ن؟ فه رموو ی (یا عم سکان یثرب الوس والخزرج قد دعوتهم الی ما دعوت الیه من قبلهم الاحیاء فاجابونی و صدقونی، و ذکرُوا انهم یخرجوننی الی بلادهم) واته (مامه گیان دانیشتوانی یه سرین، ئه وس و

خه زرهج، بانگم ڪردن ٻو ٺهوهي پيشتر ٺهواني ترم ٻو بانگ ڪردن، ٺه مان هاتن بهدم
 بانگه وازه ڪه مهوهو ٻرويان پي ٺهينام و دلين دمه به نهوه ٻو ولاتي خويان).
 عه ببا شيش دابهزي و سواره ڪهي بهسته وهو دوايي پيي وتن: ڪومه لي ٺهوس و
 خه زرهج ٺه مهه براز امه، خوشه ويسترين ڪه سمه، ٺه گهر ٻرواتان پي ٺهينا و ويستان
 له گهل خوتان بي بهن من دمه ويٽ به ليني ڪتان لي وهر بگرم تا دل ٺارام بيت و پشتي
 بهر نه دهن و نه يخه، چونڪه جووله ڪه دراوسي ٽان، جووله ڪهش دوزمني
 موحه مه دن و دنيا نيم له فيلي جووله ڪه دڙ به موحه مه د (ﷺ)، ٺه سعه دي ڪوري
 زهرار قسه ڪهي عه عباسي ٻري ڪاتيڪ سه عدو هاوه له ڪاني تو مه تبار ده ڪات - وتي:
 ٺهي پيغه مبهري خوا موله تمان بده با بهي دل ٺيشاندني توو دور له وتني
 هه رچيه ڪ تو پيٽ نا خوشه وه لامي بدهينه وهو دان بنين به راستي به دمه مهوه
 هاتنمان بوٽ و ٻروابو نمان پيٽ، ٺه ويش فهرمووي (اجيبوه غير متهمين)
 واته (وه لامي بدهنه وه بهي ٺهوهي تو مه تباري بڪهن) ٺه سعه دي ڪوري زهراريش
 پروي ڪرده پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺهي پيغه مبهري خوا هه ربانگه وازيڪ پيگه يه ڪي
 هه يه، يان نه رم يان رهق و توند، ٺه مڙو تو بانگه وازت ڪردوه ٻو بانگه وازيڪي وا
 بانگت ڪردين واز له ٺاينمان بهينين و بيينه شوين ڪه وتهي ٺايننه ڪهت، ٺه مهش
 ڪاريڪي سهخته، ٺي مهش هاتين بهدم داوا ڪه ته وه، داوات لي ڪردين دراوسي يه تي و
 خزميه تي دورو نريڪمان له گهل خه لڪدا ٻيچرينين، داوا ڪاريه ڪي سهخت بوو،
 ٺي مهش قبولمان ڪرد، ٺي مه و ڪومه له ڪه مانت له پيگه ي عيزهت و پاريز گاريدها ڪه
 ڪهس چاوي تي نابريٽ بانگ ڪرد تا ڪه سيڪي تر ڪه له خومان نيه بڪهينه
 سهر ڪرده مان، ڪه سيڪ ڪه هوزه ڪهي ته نهايان خسته وهو و مامه ڪاني داويانه
 به دمه سته وه، ٺه مهش ڪاريڪي سهخته و ٺي مهش رازي بووين، هه موو ٺه مانه لاي
 خه لڪ سهختن ته نها لاي ڪه سانڪ نه بن ڪه خوا ٺيري و پيگه يشتني پي به خشين و
 بو خيري سه رهنجامي بگه رين، ٺي مهش به زمان و دلان هاتين بهدم ٺه مانه وهو
 ٻروابووني خومان نيشاندا بهوهي ٺهناوته و له دلوه به راستمان زاني، به يعه تي

ئەمەت پی دەدەین، بەیعت بە پەرەردگاری خویمان و تویش دەدەین، دەستی
خوامان لە پشته و خوینمان خوینی تویه، دەستمان دەستی تویه، خویمان و منال و
ژنمان لە چی دەپاریزین بو تووش وا دەکەین، ئەگەر وهفامان بو ئەمە هەبوو وهفامان
بو خوا بووه، ئەگەریش ناپاک بووین لە پروی خوادا ناپاکیمان نواندوووه، ئەی
پیغەمبەری خوا ئەمە لە راستگوویی ئیمە و خواش پشت و پەنایە، پاشان پرویکردە
عەبباس و وتی: تو ئەی ئەوکەسە ئیم قسەمان لەسەر پیغەمبەر (ﷺ) پی
دەلییت و خوا دەزانیت مەبەستت لیی چیە؟ وت ئەمە برازاو خوشەویستەین
کەستە، ئیمە دوورو نزیک و پەیوەنیمان پچراندو شایەتیمان دا پیغەمبەری
خوایە و خوا ناردووێت و دروناکات و ئەوی ئەو هیناویەتی لە قسە مروت
ناچیت، ئەوی دەلییت لە بارە پیغەمبەرەوه (ﷺ) لیمان دلیا نیت تا بەلینمان
لی وەرنگریت، ئەمە شتیکی مادم بو پیغەمبەری خوا یە بو هەرکەس بیست
قبوولمانە، چیت دەوی ئیمە پازین، پاشان لایکردەوه بەلای پیغەمبەردا (ﷺ) و
وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) چیت پی باشە بریاری لەسەر بدەو چونت پی
باشە لەبەردەم پەرەردگارتدا بەمەرجی دانی -بویمان- پاشان بەدوورو درێژی
باسی بەیعتدانیان دەکات، پشت بەخوا دواتر فرمودەکانی بەیعتدان لە
بەشەکانی تردا دینن.

(پیغہ مہر (ﷺ) له بازاردا بانگہواز دهکات)

ټه حمده له په بیعه کورې عباد له بهنی دیله وه - بیباوه ربوو دوايي موسلمان بو - هیناویه تی ده لیت: پیغہ مہرم (ﷺ) بیني، له بازارې زیلمه جازدا، ټه وکات من گومر ابووم، فہرمووی (یا ایہا الناس قولوا لا الہ الا اللہ تفلحوا) واتہ (خه لکینه بلین لا الہ الا اللہ سہر دہ کون و دہیبه نہ وه) خه لکیش له دہوروبہری کو بیو نہ وه، له پشتیہ وه پیاو یکی دہموچا و گہشی چاوخیل که دوو پرچی هہ بوو دہیوت: ټه مہ صابیئہ و دروژنہ، پیغہ مہر بو کوی بجوايه ټه ویش دہکوتہ شوینی، منیش پرسیارم کرد ټه وه کیئہ؟ وتیان: ټه وه ټه بولہ هہ بی مامیہ تی^۱. ټه یسہ می ج ٦ ص ٢٢ ده لیت، له گیرانہ وهیہ کیشدا هاتووه: پیغہ مہر (ﷺ) له دہستی رایدہ کرد و ټه ویش شوینی دہکوت، له گیرانہ وهیہ کیشدا هاتووه: خه لکیش له دہوری گرمو لہیان کرد بوو، نہ مبینی کہس ہیچ بلیت، ټه ویش بی دہنگ نہ دہبوو (تہواو) پیشتہر باسما نکر د که بانگہوازي هوژہکانی دہ کرد ټه م فہرموودہ مان هینا.

تہ بہرانی له تاریقی کورې عہدوللاوہ هیناویہ تی ده لیت: من له بازارې زیلمه جاز بووم که پیاو یکی گہنج کلاو یکی خہت خہ تینی سووری له سہر بوو دہیوت (یا ایہا الناس قولوا لا الہ الا اللہ تفلحوا) واتہ (ټه خه لکینه بلین لا الہ الا اللہ دہیبه نہ وه و سہکوتو دہبن) کہ سیکیش له دوايہ وه دہچوو دہماری سہر پاژنہ و لاقہکانی خوین پرنګ بوون، دہیوت خه لکینه ټه مہ دروژنہ بہ گوئی مہ کهن،

١ - صحیح.

٢ بهیہقی بہہ مان شیوہ هیناویہ تی، له البدایہ ج ٣ ص ٤١ دا واهاتووه، هہ یسہ می ج ٦ ص ٢٢ ده لیت: ټه حمده و کورہکے و تہ بہرانی له (معجم الکبیر) وک خوئی و له (معجم الوسیط) بہ کورتی و بہچند سہنہ دیک هیناویانہ، یه کیک له سہنہ دہکانی عہدوللاي کورې ټه حمده کہسانی جی متمانہن، ټین جہر له فتحولباري ص ١٥٦ دا دہیباتوہ لای بهیہقی و ټه حمده و ده لیت ټین حہبان بہ صہیحی داناوہ.

منیش وتم ئەمە کییە؟ وتیان ئەو گەنجە ی بەنواشمە کە دەلیت پیغەمبەری خوا،
 ئەوەش عەبدولعوززای مامیەتی، ئینجا فەرموودە کە دینیت^۱.
 ئەحمەد لە پیاویکی بەنی مالیکی کوپی کینانەو هیناویەتی دەلیت: لە بازاری
 زیلمە جاز پیغەمبەرم بینی دەیفەرموو (یا ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا)
 ئەبوجە هلیش خۆلی بەسەردا فری دەداو دەیوت: ئەمە لە خشتەتان نەبات واز لە
 ئایینە کەتان بینن، ئەمە دەیهویت واز لە خواوەندە کانتان بینن، واز لە لات و عوززا
 بهینن، پیغەمبەریش (ﷺ) لای بەلادا نەدە کردووە، منیش دەلیم: وەسفی پیغەمبەر
 (ﷺ) ی بو کردوین و دەلیت: لەنیو دووختی سووردا بوو، گوشتی زۆرو
 چوارشانە بوو، پووی جوان و پەشی موو و سپیەتی لەشی زۆرو، قژی پریوون^۲.

۲.

۱- صحیح.

۲- هەیسەمی ج ۶ ص ۲۳) دەلیت: لەسەندە کەدا ئەبوجە بابی کەلبی هەیه کە دەست شوینەرە،
 ئین حەببانیش متمانە ی پی دەدات و کەسانی دیکە ی سەندە کەش صەحیحن.

۲- صحیح.

۴- هەیسەمی ج ۶ ص ۲۱) دەلیت: ئەحمەد گیراویەتیەو و پیاوانی سەندە کەشی صەحیحن،
 بەیەه قیش بەو واتایە هیناویەتی بەلام وەسفە کە ی نەهیناوە، لە (البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۳۹)
 یشتا دەلیت: لە دەقە کەدا ئەبوجە هل وای دەوت، دەکریت واش نەبیّت، یان هەر جارە و یەکیکیان
 بووبیّت، یەک لە دوا یەک بەکاری هینابن بو ئازاردانی پیغەمبەر (ﷺ)

پيڻه مبر (ﷺ) بانگه وازی نزیکه کانی خوی دهکات

ٺه محمد له عائيشه وه (رضي الله عنها) دهليٽ: کاتيک ٺه ٺايه ته دابه زی (وانذر عشيرتك الاقربين) پيڻه مبر (ﷺ) هستا و فهرمووی (يا فاطمة ابنة محمد، يا صفية ابنة عبد المطلب، يا بني عبد المطلب، لا املك لكم من الله شيئا سلوني من مالي ما شئتم) واته (ٺه ٺايمه ٺي کچي موحه مهده، ٺه ٺه صفيه ٺي کچي عه بدولموت هليب، کوپاني عه بدولموت هليب، له مال و سامان چيتان دهويٽ داوا بکن، به لام لای خوا هيچم پيٽ نا کريت بوتان).^١

هه روه ها ٺه محمد له عليه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: کاتيک ٺه ٺايه ته دابه زی (وانذر عشيرتك الاقربين) پيڻه مبر (ﷺ) له ٺالوبه يتي خووی سي که سي کوکرده وه و نان و ٺاويان خوارد، پاشان پيٽي فهرموون (من يضمن عني ديني ومواعيدي ويكون معي في الجنة ويكون خليفتي في اهلي؟) واته (کامتان ٺاين و مه وعيدم لي و هه ده گريٽ له به هه شتدا له که لمدا ده بيٽ و له ناو ٺالوبه يتي شمددا جيگيره وه ده بيٽ؟) يه کيکيان وتي ٺه ٺه پيڻه مبر ٺي خوا تو و هه ده ریا ايت کي ٺه وه دهکات؟ پاشان ٺه وي تر ٺه وي وت: سي جار ٺه مه ٺي وت، ٺينجا پيڻه مبر (ﷺ) ٺه مه ٺي خسته پروو بو بنه مال هه ٺي خووی، عه لي (ﷺ) وتي: من.

هه روه ها ٺه محمد له عليه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: پيڻه مبر (ﷺ) به ني عه بدولموت هليب کوکرده وه ٺه و انيش ده سته يه ک بوون و هه رکاميان جه زعه يه کي^٢ ده خوارد و فهرقيکيش^٣ ٺاوي ده خوارد وه، ٺه و يش نان يکي باشي بو ٺاماده کردن، نانيان خوارد تا تي ربوون، هيٺده له نانه که مايه وه وه ٺه وي

^١ - ته نها موسليم هيٺاويه تي.

^٢ - جه زعه له بنه رتدا بو ٺاڙهل به کار ديٽ، وه و شتر له ته مه ني پينج ساليديان گا له ته مه ني سي ساليديا، واته هيٺديان ده خوارد.

^٣ فهرقه: نزیکه ٺي شانزه رهل يان دوازه مشٺ دهکات.

دهستیان لی نه دابیت، پاشان بانگی کرد جامی خواردنه وه بیئن، هیئدهیان خوارده وه تا ماندووبوون و خواردنه وه که وهک نه وهی دهستی لی نه درابیت مایه وه، ئینجا فهرمووی (یا بنی عبد المطلب انی بعثت الیکم خاصة والی الناس عامة، فقد رایتم من هذه الایة ما رایتم، فایکم یبایعنی علی ان یكون اخي وصاحبی؟) واته (بهنی عهبدو لموته لیب من نیردراوم بو ئیوه به تایبته و خه لکی به گشتی، بینیتان نه و ئایه ته چی تیډا هاتوه، جاکامتان به یعه تم پی ددهات براو هاو له لم بیئت؟) هیچ کامیان هه لئه سان، منیش له هه موویان بجو کتر بووم هه ستم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی دانیشه، له سییه م جاردا دهستی خسته ناو دهستم.^۱

بهزار له علیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیئت: کاتیك نه م ئایه ته دابه زی (و انذر عشیرتک القرین) پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا علی اصنع زجل شاه بصاع من طعام و اجمع لی بنی هاشم) نه و پوژه نه وانه ی ئاماده بوون چل یان سی و نو پیاو بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی خواردنی کردو خستیه بردهستیان، هیئدهیان خواردا تا تیر بوون، هه یانبوو جه زعیکی ده خوارد، پاشان جام هیئراو تیریان خوارده وه (شیریان خوارده وه) هه ندیکیان و تیان جادووی و امان نه دیوه، ده لیئن نه بوله هه ب نه وهی و ته وه، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا علی! اصنع رجلا شاه بصاع من گعام و اعدد قعبا من لبن) منیش نه و خواردن و خواردنه وه م ئاماده کردو وهک پوژی یه که م هیئدهیان خواردو هه مان قسه ی نه و پوژهی کرده وه، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی فهرموو و منیش نه نجاممدا، ئینجا فهرمووی علی به می هاشم کو بکه ره وه، منیش کو مکردنه وه و نان و ئاویان خوارد، پیغه مبه ر (ﷺ) پووی تی کردن و فهرمووی (ایکم یقضي عني دینی) واته (کامتان ئایینه که م

^۱ - صحیح.

^۲ - له ته فسیری ئیین که سیر ج ۲ ص ۳۵۰ دا واهاتوه.

لی ودرده گریټ و به جینی دهگه یه نیت؟ هه موومان بیډهنگ بوون، پیڼغه مبهه (ﷺ) دوباره ی کردهوه، منیش وتم من ئه ی پیڼغه مبهه ری خوا (ﷺ) نهویش فهرمووی (علی تو، علی تو) ۱.

ئین ئه بی حاته م بهر واتایه هیئاویه تی، تیایدا هاتووه، فهرمووی (ایکم یقضي عني ديني ويكون خليفتي في اهلي؟) واته (کامتان ئایینه کهم لی ودرده گری و له بنه ماله کهمدا ده بیته جیگیره وه م؟) هه موو بیډهنگ بوون و عه بباسیش (ﷺ) بیډهنگ بوو له ترسی ئه وه ی نه وه که به هوییه وه سامانه که ی له ده ست بدات منیش له بهر ته مه نی عه بباس بیډهنگ بووم، پاشان پیڼغه مبهه (ﷺ) وتیه وه و عه بباس بیډهنگ بوو، که ئه مه م بین ی وتم: من ئه ی پیڼغه مبهه ری خوا، ئه و پوژه من شیوه و حال م له هه موویان خراپ تر بوو، چاوه کانم کز بوون، سکم گه وره بوو (ورگن)، لاقه کانم باریک و ره قول بوون ۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۸ ص ۳۲) ده لیت به زار گیراویه ته وه و ئه م ده قه ش هی ئه وه، ئه حمه دیش به کورتی هیئاویه تی، ته به رانی به کورتی له (الوسط) دا هیئاویه تی، پیاوانی سه نه دی ئه حمه دو یه کی که له سه کانی سه نه ده که ی به زار سه حیحن جگه له شریک هه رچه نده به زار متمانه ی پیداوه.

۳ - ضعیف

۴ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۳ ص ۳۵۱ واهاتووه، ههروه ها به یهه قی له (الدلائل) و ئین جه ریر ساده تر له وده قه به زیاده یه که وه به سه نه دی لاواز هیئاویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۳ ص ۳۵۰ و البدایه و النهایه ج ۳ ص ۳۹ یشدا هاتووه. له باسی بانگه وازی پیڼغه مبهه (ﷺ) له کوره کاندایا به ده ربړینیکی تر له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاومانه.

(پېغەمبەر ﷺ) لە سەفەردا بانگەواز دەكات

ئەحمەد ج ٤ ص ٧٤ لە ئىبن سەعدەھ (رحمەھۇللاھ) ھىناۋىيەتى - سەعد ئەو كەسە بوو كە پىي نىشانى پېغەمبەر (ﷺ) دا لە ركوبە كە دوورپانىكى ناسراۋى نىۋان مەككە و مەدىنەيە - دەلىت: باوكم پىي وتم پېغەمبەر (ﷺ) لەگەل ئەبوبەكردا (ﷺ) ھات بولايان، ئەبوبەكر كچىكى شىرەخۆرەى لاي ئىمە بوو، پېغەمبەر (ﷺ) دەيوست پىگەى مەدىنە كورت بكاتەو، سەعد پىي وت: ئەمە لەم دوورپانەوہىو دوو دزى سەر بە ئەسلەمى لەسەرن كە پىيان دەوترىت (موھانان) ئەگەر دەتەوئىت دەيانەننن، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى بمانبە بولايان، سەعد دەلىت: چوون تا گەيشتن، يەككىيان بەوى ترى دەوت ئەوہ يەمانىيە، پېغەمبەر (ﷺ) بانگى كردن و پىشنىارى موسلمان بوونى بو كردن، ئەوانىش موسلمان بوون، پاشان پرسىارى ناويانى لىكردن، وتيان پىمان دەلن (موھانان) فەرموۋى (بل انتم مكرمان) بەوہ ناۋى گوڭين و فەرمانى كرد لەگەلى بچن بو مەدىنە، ئىنجا فەرموودەكە دىنىت.

حاكەم ئەبو عبدوللاى نەيسابورى لە ئىبن عومەرەھ (رحمەھۇللاھ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل پېغەمبەر (ﷺ) لە سەفەرىكدا پىكەوہ بووين كە دەشتەكەى ھات، كاتىك لىي نزيك بوۋىوہ پېغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموۋ (بو كوى دەچىت؟) وتى بو لاي مال و منالەم، فەرموۋى (خىرىكت دەوئىت بىتە رىت؟) وتى كامەيە؟ فەرموۋى (شايەتى بدە ھىچ پەرسىراۋىك نىيە جگە لە خواو موھەمەدىش بەندەو نىردراۋىيەتى) ئەۋىش وتى ئەى ھىچ شايەتىكت بو ئەوہ ھەيە؟ پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەو درەختە) درەختەكە لەناو دولەكەوہ بوو، پېغەمبەر (ﷺ) بانگى كردو ئەۋىش بەخشەخش ھاتە بەردەمى و سى جار شايەتى بوڭا، من شاھىد بووم

١- ھەيسەمى (ج ٦ ص ٥٨) دەلىت: عبدوللاى كورى ئەحمەدو ئىبن سەعد ھىناۋىانە، ناۋى عبدوللايە و نايئاسم، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جىي متمانەن.

٢- ضعيف.

ڪھوتی، پاشان گھراپھوھ ٻوڙ شوینی خوئی، دھشتھ کھ کھش گھراپھوھ ٻوڙی
ھوڙھ کھ ی و وتی به پیغھ مبر (ﷺ): ٺھ گھر شوینم بکھون دھیانھینم ٻوڙات، ٺھ گھر نا
خوم دھ گھ ڀیمھوھ ٻوڙات و لھ گھ لت دھیم.^۱

ٽین سھ عد (ج ۴ ص ۲۴۲) لھ عاصمی ٺھ سلھ میھوھ ھیناویھ تی دھ لیت: کاتیک
پیغھ مبر (ﷺ) لھ مھ کھوھ کوچی کرد ٻو مھ دینھ گھیشته (غھ میم) بورھ یدھ ی
کوڀی حھ صیب ھات ٻوڙای، پیغھ مبر (ﷺ) بانگی کرد ٻو ئیسلام، ٺھویش لھ گھ ل
ھاوھ لھ کانیدا موسولمان بوو- نزیکی ھشتا مال دھ بوون- پیغھ مبر (ﷺ) نویژی
عیشای کردو ٺھوانیش لھ پشتیھوھ نویژیان کرد.

پیغھ مبر (ﷺ) به پی ری دھ بریت لھ پینا و بانگھ وازدا

تھ به رانی لھ عھ بدوللای کوڀی جھ عفھرھوھ (ﷺ) ھیناویھ تی دھ لیت: کاتیک
ٺھ بوتالیب مرد پیغھ مبر (ﷺ) به پی چوو ٻو تائیف و بانگی دھ کردن ٻو ئیسلام،
ٺھوانیش نہ چوون به دھم بانگھ وازھ کھ یھوھ، پیغھ مبر (ﷺ) گھراپھوھ و لھ ژیر
سیبھ ری کدا دوڀرکات نویژی کردو دواتر فھر مووی (اللھم انی اشکو الیک ضغ
قوتی وھواني علی الناس یا ارحم الراحمین انت ارحم الراحمین، الی من تکلني؟ الی
عدو یتھجمني ام قریب ملکتھ امري، ان لم تکن غضبان علي فلا ابالي غیر ان
عافیتک اوسع لي، اعوذ بوجھک الذی اشرق لھ الظلمات وصلح علیھ امر الدنیا
والاخرة ان ینزل بی غضبک او یحل بی سخطک، لک العتبی حتی ترضی ولا قوۃ الا
باللھ).^۲

۱- صحیح.

۲- سھنہ دھ کھ ی دروستھ و ھیچ کام ریوایھ تیان نہ کردوھ و نیمامی ٺھ حمھ دیش نہ یھیناوھ، لھ
البدایھ والنھایھ ج ۶ ص ۱۲۵ دا ھا توھ، ھیسھ می (ج ۸ ص ۲۹۲) دا دھ لیت: تھ به رانی
گھراویھ تیھوھ و پیوھ کانی سھنہ دھ کھ ی دروستن، ٺھ بویھ علاش لھ گھ ل به زاردا ھیناویانھ

۳- ضعیف.

بانگه واز بو خوا له کاتی شهردا

عهبدو په زاق له ئیبن عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له گهل هه ر کو مه لی کدا به شه ر به اتایه سه ره تا بانگه وازی ده کرد بو ئیسلام^۲.
 ئیبن مونده و ئیبن عه سا کیر له عه بدولر حمانی کو پی عائی ده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) نه گه ر ده سته یه کی بنار دایه ده یفه رمو و (تالفوا الناس و لا تغیروا علیهم حتی تدعوهم، فما علی الارض من اهل بیت مدر و لا وبر الا تاتونی بهم مسلمین احب الی من ان تاتونی بنسائهم و اولادهم و تقتلوا رجالهم) واته (دلی خه لک را گرن و شالو و مه به نه سه ری ان تا بانگیان ده که ن بو ئیسلام، چی خه لکی گوند و شاری سه رزه وی هه یه به موسولمانی بیان هی نه نه لام زور لام خوشتره له وه ی ژن و مناله کانیان به ی نه و پیا وه کانیان بکو ژن)^۴.

۱- هه یسه می (ج ۶ ص ۳۵) ده لیت: ئیبن ئیسا حاقی تیایه که گو مان له سه ر متمان ه ی هه یه، که سانی دی که ی سه نه ده که ی جیی متمان ه ن، دواتر له ری گه ی زو هری وه (ﷺ) و که سانی دی که شه وه به دو ورو در یژی فرمو وده دینن له سه ر سه ختی نازاره کان له پینا و بانگه وازی ری خوادا.

۲- صحیح.

۳- حاکمیش له (المستدرک) دا واهیناویه تی و ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه و بو خاری و موس لیم نه یان هی نا وه، نه حمه دیش له موس نه ده که ی دا و ته به رانی ش له مو عجه مه که ی دا هیناویانه، له (نصیب الرایة ج ۲ ص ۲۹۸) یشدا هاتو وه، هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۴) ده لیت: نه حمه دو نه بو یه علا و ته به رانی به چه ند سه نه دیک هیناویانن، سه نه دی یه کیکیان سه حیه، هه روه ها ئیبن ما جه هیناویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا هاتو وه، به یهه قیش له سونه نه که ی دا ج ۹ ص ۱۰۷ هیناویه تی

۴- ضعیف.

۵- له الكنز ج ۲ ص ۲۹۴ دا هاتو وه، ئیبن شاهین و به غه ویش هیناویانه، له الاصابه ج ۳ ص ۱۵۲ دا هاتو وه، ترمزی (ج ۱ ص ۱۹۵) هیناویه تی.

ئه‌بوداود (ص ۳۵۸) (ده‌قه‌کش هی نه‌وه) و موسلیم ج ۲ ص ۸۲ و ئیبن ماجه، ص (۲۱۰) و به‌یه‌قی ج ۹ ص ۱۸۴ له بوره‌یده‌وه (ع) هیناویانه ده‌لیت: پیغه‌مبهر (ع) نه‌گهر نه‌میری به س‌ریه‌یه‌که‌وه یان به سو‌پایه‌که‌وه بناردایه وه‌سیه‌تی بو ده‌کرد تا له خوا ب‌ترس‌یت به‌رام‌بهر که‌سانی ده‌وو به‌ری و نه‌و موسولمانانه‌ی له‌گه‌لیدان، ده‌یفه‌رموو (نه‌گهر به‌رام‌بهر به بی‌باوه‌پان وه‌ست‌ایت بانگیان بکه بو‌یه‌کیک له‌و سی خه‌سه‌ته، له کامیاندا وه‌لامیان دایته‌وه لییان قبول بکه وازیان لی بهینه، بانگیان بکه بو ئیسلام، نه‌گهر هاتن به ده‌مه‌وه و پازی بوون لییان قبول بکه وازیان لی بهینه، پاشان داویان لی بکه له مالی خو‌یانه‌وه به‌ره‌و مالی کوچه‌ران ب‌وون و پییان بلی نه‌گهر نه‌وه بکه‌ن چی نه‌رک و مافی کوچه‌ران هه‌یه بو نه‌وانیش ده‌بی‌ت، نه‌گهر ناماده نه‌بوون شوینی خو‌یان ویست پییان بلی وه‌ک ده‌شته‌کیه موسولمانه‌کان نه‌و حوکمه‌ی خو‌یان به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپیت که به‌سه‌ر باوه‌پداراندا هه‌یه و له فه‌ینو ده‌سته‌که‌ودا پشکیان نیه مه‌گهر له‌گه‌ل موسولماناندا جیهاد بکه‌ن، نه‌گهر پازی نه‌بوون بانگیان بکه بو دانی سه‌رانه، نه‌گهر پازی بوون لییان قبول بکه وازیان لی بهینه، نه‌گهرنا پشت به خوا به‌سته‌و له‌گه‌لیان به‌شه‌پ بی، نه‌گهر گه‌ماروی خه‌لکی قه‌لایه‌کت داو ویستیان له‌سه‌ر حوکمی خوا له‌گه‌لیان هه‌لبه‌که‌یت وامه‌که چونکه ئیوه نازانن حوکمی خوا له‌سه‌ریان چیه، به‌لام له‌سه‌ر حوکمی خو‌تان له‌گه‌لیان پیک بین، پاشان دواتر چو‌نتان ویست دادوه‌رییان تیدا ب‌گره‌به‌ن^۱.

ته‌به‌رانی له (ال‌اوسط) له نه‌نه‌سی کو‌ری مالیکه‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبهر (ع) عه‌لی کو‌ری نه‌بو‌تالیبی (ع) نارد بو کو‌مه‌لیک تا له‌گه‌لیان به‌شه‌پ بی‌ت، پاشان که‌سیکی نارد بو‌لای و فه‌رمووی (لا تدع من خلفه و قل له: لا تقا‌تلهم حتی تدعوهم) واته‌(له دوایه‌وه به ده‌ست به‌رداری مه‌به و پیی بلی له‌گه‌لیان شه‌پ مه‌که تا بانگیان بکه‌یت بو ئیسلام) هه‌یسه‌می ج ۵ ص ۳۰۵ ده‌لیت: که‌سانی

^۱ ترمزی ده‌لیت فه‌رموده‌که‌ی بوره‌یده‌هه‌نی سه‌حیحه، نه‌حمه‌دو شافعی و دارمی و ته‌حاوی و ئیبن حییان جاروود و ئیبن نه‌بی شه‌یبه و چه‌ندیکی دی هیناویانه، له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۷ یشدا هاتوه.

سہنہ دہ کہ صہ حیحن جگہ لہ عوسمانی کوپی یہ حیای قرسانی، ہرچہ نہ ئہو
 متمانہ ی پی دہ دات ئین رہاویہ لہ علی (ﷺ) ہیناویہ تی کہ پیغہ مبر (ﷺ)
 ناردی و دواتر بہ کہ سیکی فہرمو: (الحق ولا تدعہ من خلفہ فقل ان النبی (ﷺ)
 یامرک ان تنتقرہ وقل لہ لا تقاتل قوما حتی تدعوہم) واتہ (برو بہ دوایدا وازی لی
 مہینہ تا پیی دہ گہیت، بلی پیغہ مبر (ﷺ) فہرمانت پی دہ کات چا وہ پروانی
 بکوہیت و پی بلی لہ گہل ہیچ کو مہ لی کدا شہر نہ کہیت تا بانگیان دہ کہیت بو
 ئیسلام). لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۷ دا ہاتوہ، عہ بدولہ رزاق لہ عہ لییہ وہ (ﷺ)
 ہیناویہ تی کاتیک کہ پیغہ مبر (ﷺ) ناردی پیی فہرمو (بہ شہر مہیہ لہ گہل ہیچ
 کو مہ لی کدا تا بانگیان دہ کہیت بو ئیسلام)، لہ نصب الرایۃ ج ۲ ص ۳۷۸ دا و
 ہاتوہ،^۱ پیشتہ لہ فہرمو دہی سہلی کوپی سہعد (ﷺ) کہ بوخاری و چہندیکی
 دی ہینا بوویان ہاتبو کہ پیغہ مبر (ﷺ) لہ پوژی خہیہ ردا بہ علی (ﷺ)
 فہرمو (ہہنگای خوٹ بنی تا دہ چیتہ مہیدانیان، پاشان بانگیان بکہ بو ئیسلام و
 پییان بلی چ مافیکی خویان دہ کہ ویتہ نہ ستو، سویند بہ خوا ئہ گہر خوی گہورہ
 لہ سہر دہ ست کہ سیک پینموونی بکات بو ئیسلام بوٹ چاکترہ لہ وہی کو مہ لی
 وشتری گرانہ ہات ہہ بن).

ئین سہعد و ئہ حمہد و ئہ بو داود و ترمزی (ج ۲ ص ۱۵۴) و تہہ رانی و حاکم لہ
 فہرہی کوپی موسہیکی قہ تیعیہ وہ (ﷺ) - ترمزی بہ حہ سہنی داناوہ - ہیناویانہ
 دہ لیت چومہ خزمہت پیغہ مبر (ﷺ) و وتم: ئہی پیغہ مبر (ﷺ) خوا (ﷺ) لہ گہل ئہو
 کہ سانہی پرویان کردو تہ ئیسلام، ئہ وانہ نہ جہنگم کہ پرویان وہر گپراوہ لہ
 ئیسلام؟ ئنجا فہرموی: با، پاشان بو م دہر کہوت وتم: ئہی پیغہ مبر (ﷺ) خوا، ئہ وانہ
 خہ لکی سہ بہ ئن ئہ وان عیزہ تمہ ندترو بہ ہیترن پیغہ مبریش (ﷺ) فہرمان پی

۱ - حسن.

۲ - صحیح.

کردم مۆلّه تی دام تا له گه‌ل سه‌به‌و به‌شه‌په‌یم، کاتیك له‌لای چووم خوای گه‌وره ئه‌و
 ئایه‌تانه‌ی له‌سه‌ر سه‌به‌و دابه‌زاند، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (ما فعل ابقطیعی؟)
 (قه‌تیعی چی کرد؟) پاشان ناردی به‌شوینمداو سه‌یری کرد که‌وتوومه‌ته‌ پڕی
 گێڕامیه‌وه، که‌هاته‌وه‌ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌یر ده‌که‌م دانیش‌تووه‌ و له
 چوارده‌وریدا هاوه‌لانی دانشتوون، فه‌رمووی (ئه‌و گه‌له‌ بانگ بکه‌ بو ئیسلام
 هه‌رکه‌سیان هات به‌ ده‌مه‌توه‌ لیی وه‌ر بگره‌، هه‌ر کام نه‌هاتن په‌له‌مه‌که‌ تامن ئاگادار
 ده‌که‌یته‌وه‌) یه‌که‌یک وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری سه‌به‌ء زه‌وی بووه‌ یان ئافره‌ت؟ ئینجا
 فه‌رمووی (زه‌وی و ئافره‌ت نه‌بووه‌، به‌لکو پیاویک بوو ده‌ کوپی له‌ عه‌ره‌ب بوو
 شه‌شیان لای یه‌مه‌نیان گرت، چواریشیان لای شامیان گرت ئه‌وانه‌ی لای شامیان
 گرت له‌ خم و جوزان و غه‌سان و عا‌میله‌ بوون، ئه‌وانه‌ی یه‌مه‌ن ئه‌زت و کینه‌ده‌و
 حیمیه‌رو ئه‌شه‌عریه‌کان و ئه‌نمارو مه‌زحیح بوون، وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا
 ئه‌نماره‌کان کی بوون؟ فه‌رمووی (ئه‌وانه‌ بوون که‌ خه‌لتعه‌م و به‌جیله‌ له‌وان).^١

ئه‌حمده‌و عه‌بدی کوپی حه‌مید له‌ فه‌روه‌وه‌ (ﷺ) هی‌ناویانه‌ ده‌لیت: هاته‌م بو‌لای
 پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا به‌وانه‌ی به‌ره‌و ئیسلام هاتوون له‌گه‌ل
 ئه‌وانه‌ به‌شه‌په‌یم که‌ پوو‌یان وه‌رگێڕاوه‌؟ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی به‌لی، به‌وانه‌ی
 به‌ره‌و ئیسلام هاتوون له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ به‌شه‌په‌ی که‌ پوو‌یان وه‌رگێڕاوه‌ (له‌ ئیسلام))
 کاتیك ئه‌و کاره‌م گرته‌ ده‌ست و چووم بانگی کردم و فه‌رمووی (له‌گه‌لیان شه‌په‌مه‌که‌
 تا بانگیان ده‌که‌یت بو ئیسلام) منیش وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌ی سه‌به‌و
 بی‌ت چۆنه‌؟ دو‌له‌ یان شاخه‌ یان چیه‌؟ فه‌رمووی (نا، به‌لکو پیاویک بوو له‌ عه‌ره‌ب ده‌
 کوپی بوو) ئینجا فه‌رمووده‌که‌ دی‌نی‌ت. ئه‌م سه‌نه‌ده‌ حه‌سه‌نه‌، ئه‌گه‌ر چی
 ئه‌بو‌حه‌بابی که‌لبی تیاده‌یه‌ که‌ قسه‌یان له‌ سه‌ر کردووه‌ به‌لام ئین جهریر له‌ ئه‌بو

١ - صحیح.

٢ - له‌ کنز العمال ج ١ ص ٢٦٠ دا وا هاتووه‌.

کورهی به وه له عه بقهریه وه له نه سباتی کورپی نه سفه وه له یه حیای کورپی هانیئی
مورادی له مامیه وه یان له باوکیه وه - نه سبات دوو دله کامیانه - هیئاویه تی
دهلیت: فرهوی کورپی موسه یک هات بولای پیغه مبه (ﷺ) ئینجا دهیه نیئت^۱.
ته به رانی له خالیدی کورپی سه عیده وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت پیغه مبه (ﷺ)
نارد می بو یه مهن و فره مووی (گه یشتی به هر شوینیکی عه رب بانگی تیادا بستر
به ره و پوویان مه به ره وه، هر شوینیکیش بانگی تیادا نه بیسترا بانگیان بکه بو
ئیسلام)^۲.

به یه هقی ج ۹ ص ۱۰۷ له ئوبه ی کورپی که عبه وه (ﷺ) دهلیت: دیله کانی لات و
عوزا هیئران بولای پیغه مبه (ﷺ) پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (ئایا بانگتان
کردوون بو ئیسلام؟) وتیان: نه خیر، پیی فره مووی (ئایا بانگیان کردوون بو
ئیسلام؟) وتیان: نه خیر فره مووی (خلو سبیلهم حتی یبلغ مامنهم) (وازیان لی بهینن
تا ده چنه وه شوینی خویان) پاشان ئهم دوو ئایه ته ی خوینده وه (انا ارسلناک شاهدا
ومبشرا ونذیرا. وداعیا الی الله باذنہ و سراجا منیرا) (واوحی الی هذا القرآن
لانذرکم به من بلغ ائکم لتشهدون ان مع الله الها اخری) تاکوتای ئایه ته که^۳.

حارس له پیگهی واقیدییه وه له کنز العمال ج ۲ ص ۲۰۷ یشدا هاتووه دهلیت:
پیغه مبه (ﷺ) دهسته یه کی نارد بو سه ز لات و عوزا و دایان به سه ر ناوچه
نشینیکی عه ره بدا و جه نگاوه روژن و منالیان به دیل گرتن، وتیان: ئه ی پیغه مبه ری
خوا به بی ئه وه ی بانگمان بکه ن بو ئیسلام دایان به سه رماندا، پیغه مبه ریش (ﷺ)

۱ - حسن.

۲ - له ته فسیری (ئین که سیر ج ۳ ص ۵۳۱) یشدا واهاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۷) دهلیت: یه حیای کورپی عه بدولحه میدی حه مانی تیادیه که لاوازه.

۵ - ضعیف.

۶ - به یه هقی دهلیت: روحی کورپی موسافیر - که له سه نه ده که یدایه - لاوازه

پرسىياري لى خەلكى سىرىيە كەرد، ئەۋانىش وتيان راست دەكەن بانگمان نەكردون
بۆ ئىسلام، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (ردوهم الى مامنهم بعد ادعوم)
۱. واتە (بىيانگىرەنەۋە بۆ شوۋىن و جى پەنای خوۋيان پاشان بانگيان بىكەن بۆ ئىسلام).

(پىغەمبەر (ﷺ) كەس دەنىرىت بۆ بانگەۋازى)

رېئى خواۋ پىغەمبەر (ﷺ)

ئەبۇنەئىم (الحلىه ج ۱ ص ۱۰۷) لى عروھى كۆپى زوبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
كە پىشتىۋانان كاتىك بىستىيان پىغەمبەر (ﷺ) چى فەرموۋە دۇنياۋون لى
بانگەۋازەكەى و بىروايان ھىنا، بوۋنە ھۆكارى خىرو ماۋەى سالى دواييان لى گەل
دىارى كەرد تا يەكتىرى بىيىنەۋە، گەپانەۋە بۆلەى خەلكى خوۋيان و ناردىيان بى دواى
پىغەمبەردا (ﷺ) وتيان لى لايەن خوتەۋە كەسىكمان بۆ بىنرە تا خەلەك بۆلەى كىتېبى
خوۋ بانگ بىكات، چونكە زۆرتىر نىزىكتە تا شوۋىنى بىكەن، پىغەمبەرىش (ﷺ)
موسەبى كۆپى عەمەيرى (ﷺ) نارد بۆلەيان كە لى بىنى عەبدودار بوۋ، لى ناۋ بىنى
غەنەم لى ئەسەدى كۆپى زەرارە دابەزى و دەيدۈاندن و قورئانى بۆ دەگىرەنەۋە،
موسەب بى بەردەۋام لى سەدى كۆپى موعاز بوۋ بانگەۋازى دەكرد و لى سەر
دەستى ئەۋ خۋاى گەرە پىنمۈنى خەلكى دەكرد تا ئەۋەى كەم مالى پىشتىۋانان
ھەبوۋ موسلمانى تىادا نەبىت، بىلەكۈ پىاۋماقۇلە كانىشىيان موسلمان بوۋن، عەمىرى
كۆپى جەموۋ موسلمان بوۋ و بىتەكانى شكاند، موصەبى كۆپى عەمەيرىش بى
(موقرى) ناۋ دەبرا گەپرايەۋە بۆلەى پىغەمبەر (ﷺ).

تەبەرانى لى عورۋەى كۆپى زوبەيرەۋە (ﷺ) بى دۈۋرو دىرىشى ھىناۋىيەتى،
باسى ئەۋە دەكات كە پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرمۈن بانگەۋاز بىكەن، تىايدا ھاتۈۋە

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف.

گەرەنەۋە بولاي خەلەكەكەي خويان و بە نەينى بانگيان دەكردن بۆ ئىسلام و باسى پىغەمبەر (ﷺ) و ئەو پەيامەيان بۆ دەكرد كە خوا ناردېۋى، تا ئەۋەي كەم مالى پىشتىوانان مابوۋ مەگەر ئەۋەي كەسانىكى تىدا مۇسلمان بېۋون، پاشان ناردىيان بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان لەلايەن خوتەۋە كەسىك بىئىرە بولامان تا خەلك بانگ بكات بولاي قورئان، ئەۋىش مۇسەبى كوپى عومەيرى (ﷺ) لە بەنى عەبدودار بۆ ناردن، ئەۋىش لەناۋ بەنى غەنەمدا لەلاي ئەسەدى كوپى زرارە دابەزى و خەلكى بانگ دەكردو ئىسلام بلاءو بوۋىيەۋە ژمارەي مۇسولمانان زىادى كرى، لەۋكاتەدا بە نەينى بانگەۋازيان دەكرد.

پاشان باسى بانگەۋازى مۇسەب بۆ سەدى كوپى موعازو مۇسلمان بوۋنى سەدو مۇسلمان بوۋنى بەنى عەبدولئەشەل دەكات، ۋەك لە باسى بانگەۋازى مۇسەبدا باسى دەكەين، پاشان دەئىت: بەنى نەجار مۇسەبى كوپى عومەيرىيان دەركردو فىشاريان لەسەر سەدى كوپى زرارە دانائو مۇسەبىش چوۋ بولاي سەدى كوپى موعاز، بەردەۋام خەلكى بانگ دەكرد بۆ ئىسلام و لەسەر دەستى خەلك مۇسلمان دەبوۋن تا كەم مالى پىشتىوانان مايەۋە مۇسلمانى تىدانەيىت، خانەدانەكانىشيان مۇسلمان بوۋن، عەمرى كوپى جەمۇح مۇسلمان بوۋ، مۇسەب كەرايەۋە بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و پىي دەۋترا (موقرى)^۱.

۱ - ضعیف

۲ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۲ دەئىت: لە سەنەدەكەيدا ئىبن لوھەيە ھەيە كە لاۋازىەكى لەسەرە، بەئام قسەۋ گىرەنەۋەي باشە، كەسەكانى دىكەي جى متمانەن. ئەبۇنەعیم لە الدلائل النبۋە ص ۱۰۸ بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى، ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۰۷ لە زوھەيرىيەۋە بە واتاى فەرمودەكەي عروە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە فەرمودەكەدا ئەمەش ھاتوۋە: ئەۋان موعازى كوپى عەفراۋ رافىعى كوپى مالىكيان نارد بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان لەلايەن خوتەۋە كەسىكمان بۆ بىئىرە تا خەلك بانگ بكات بولاي قورئان، چونكە زىاتر جىي ئەۋەيە شوينى

ته به راني له نه بوئو مامه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغهمبره ريش (ﷺ) ناردمي بولاي هوڙه ڪم تا بانگيان بڪم بولاي خواي گه وره و شهريعه تي ئيسلاميائون بول بڙه مه پرو، منيش چووم ئاوي و شتره ڪه يان دابوو و دوشيبويان و خوارد بويانه وه، ڪاتيك منيان بيني و تيان مه رحبا له صوده ي ڪوري عه جلان بيستومانه داوتنه پال نهو ڪابرا، و تي نا، به نام بپروام هيٺاوه به خواو پيغهمبره ڪه ي و پيغهمبره ريش (ﷺ) ناردوومي بولاتان تا ئيسلامتان بول بڙه مه پرو، له م قسانه دا بووين ڪه ته شتره ڪه يان هيٺاوه دايان ناو له دهوري ڪو بونونه وه و چي تي دابوو خوارديان، و تيان صوعده وهره بخو، و تم: قورٿان به سهر من لاي ڪه سيڪه وه هاتووم ڪه نه مه تان لي به حرام ده زانئيت ته نها نه وه ي به پيئي په يامي خوا ماويه تي به پاڪي بيخون، و تيان، چي و ت؟ و تم: نه م ئايه ته دابه زي (حرمت عليكم الميتة والدّم ولحم الخنزير) تا (وان تستقسموا بالازلام) منيش ئاوا به رهو ئيسلام بانگم ده ڪردن و نه وانيش ئاماده نه بوون وهره بگرن، پيم و تن: مالتان ويران بيت ڪه ميڪ ئاووم بول بينن تينومه ميزه ريڪيش به سهرمه وه بوو، و تيان نا، به نام وازت لي دينين تا به تينوويي بمریت منيش ميزه ره ڪم پيچاياه وه و سهرم له سهره داناهو له گهرمايه ڪي سه ختدا له (رة مضاء) خه و تم، له خه ومدا ڪه سيڪ هاتو جاميڪي شووشه ي پي بوو، ڪه شتي لهو چاڪتر نه بينرابوو، خواردنه وه يه ڪي تي دابوو خه لڪي شتي و ايان نه ديبوو، بوي هيٺاوه و منيش لي م خوارده وه، ڪه له خواردنه وه ي بوومه وه بيدار بوومه وه، سويند به خوا دواي نه وه نه مزانيوه تينويه تي ياني چي.^۱

بڪهن، پيغهمبره ريش (ﷺ) موضع به ي ڪوري عوميري (ﷺ) بول ناردن، ئينجا وه ڪ نه وه ي ده يه يئيت.

۱- هه يسمه ج ۹ ص ۳۸۷ ده لئيت: تيادا به شيري ڪوري شوريج هه يه ڪه لاوازه، ئين عه ساڪيريش به دريڙي وه ڪ نه وه هيٺاويه تي، له ڪنز العمال ج ۷ ص ۹۴ يشدا هاتوه، نه بويه علاش به ڪورتي هيٺاويه تي و له ڪوتاييه وه نه مه شي بول زياد ڪردوه (پاشان يه ڪيڪيان و تي: يه ڪيڪ له دوره ريي هوڙه ڪه تان هات بولاتان و ئيوهش و اي پي ده ڪن؟ بويه شريان بول هيٺاوه، منيش و تم: پيويستم پيئي نيه،

ئىبن ئىبى عاصم له ئه حنه فى كورى قهيسه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: من له سه رده مى عوسماندا (ﷺ) ته وافى كه عبهم ده كرد كه يه كيى كه له پياوانى بهنى له يس ده ستى گرتو وتى: مژده ت پى بدهم؟ وتم به لى، وتى: بىرت دى ت پيغه مبه ر (ﷺ) نارد مى بولاي هوزده كه ت، منيش ئىسلام بو خستنه پروو بانگم كردن بو ئىسلام، توش وتت: بو چا كه بانگمان ده كه يت و به چا كه فرمانمان پى ده كه يت، ئه ويش پيغه مبه ر (ﷺ) بانگه واز بو خيرو چا كه ده كات؟ ئه مه گه يشته وه به پيغه مبه رى خوا (ﷺ)، ئه ويش فهرمووى (خوايه له ئه حنه ف خوش ببه) ئه حنه فيش ده يوت: هيچ كاريكم هينده ي ئه وه م هيوابه خش نه بو، - واته نزاكه ي پيغه مبه ر (ﷺ).^۱

ئهممه دو ته به رانيش هيناويانه و ئه مه شيان هيناوه: پيغه مبه ر (ﷺ) نارد مى بولاي هوزده كه ت له به نى سه عد تا بانگيان بكه م بو ئىسلام، توش وتت: سويند به خوا ته نها خيى وت و ته نها چا كه م لى بىست، منيش گه رامه وه و ئه وه م به پيغه مبه رى خوا (ﷺ) وت، ئه ويش فهرمووى (خوايه له ئه حنه ف خوش به) ئه حنه ف ده لئيت، هيچ شتيكم هينده ي ئه وه هيواي پى نه دام.^۲

ئىنجا سكم پى نيشاندان، به وه هه موويان موسلمان بو،^۳ به يه قى له الدلائل هيناويه تى و ئه مه شى بو زياد كردووه: به كه سوكاره كه يه وه ناردى بولاي هوزده كه ي، له الاصابه ج ۲ ص ۱۸۲ دا واهاتووه، ته به رانيش به ده قى ئه بويه علاو جگه له ويش هيناويانه، هه يسه مى ج ۹ ص ۳۸۷ ده لئيت به دووسه نه د هيناويه تى سه نه دى يه كه ميان سه نه، تيايدا ئه بوغاليب هه يه كه جيى متمانه يه، حاكم له المستدرک ج ۳ ص ۶۴۱ هيناويه تى و زه هه بى ده لئيت به راستى داناوه و ئىبن موعينيش به لاوازی داناوه.

۱- عه لى كورى زه يد به ته نها هيناويه تى، لاوازيه كى تيدايه، له الاصابه ج ۱ ص ۱۰۰ دا هاتووه، حاكم له المستدرک ج ۳ ص ۶۱۴ دا به وجوره هيناويه تى،
۲- ضعیف.

۳- هه يسه مى ج ۱۰ ص ۲ ده لئيت: پياوه كانى سه نه ده كه ي ئه حممه د سه حىحن، جگه له وه ي عه لى كورى زه يدى تيايه كه فهرمووده ي سه نه.

ئه بویه علا له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) یه کیك له هاوه لانی نارد بولای یه کیك له گه وره کانی سه رده می نه زانی و بانگی کرد بولای خوای گه وره، ئه ویش وتی: ئه و په روه ردگارهی بانگه وازی بو ده کهیت چونه؟ له ئاسن دروست کراوه؟ یان له مسه؟ یان له زیوه؟ یان له زیره؟ ئه ویش هاته وه بولای پیغه مبه (ﷺ) و پیی وت وای وتوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) دووباره ناردیه وه و هه مان شتی پی وتوه، ئه ویش هاته وه و هه والی پی دایه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) بو جاری سییه م ناردیه وه و هه مان شتی پی وت، ئه ویش هاته وه و بو پیغه مبه ری (ﷺ) گیرایه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی خوای گه وره هه وره بروسکه یه کی بو نارد و سوتان دی، ئینجا ئه و ئایه ته دابه زی (ویرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء وهم یجادلون فی الله وهو شدید المحال).^۱ به لام به زار ده لیت: ناردی بولای یه کیك له فیرعه ونه کانی عه رب، هاوه له که له باره یه وه وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه و له وه ره قتره و سه رکه شتره، بو جاری سییه م که گه راپیه وه بولای قسه که ی لی دووباره کرده وه، له کاتی که دا دهیدواند خوای گه وره هه ورکی هینا یه سه ر سه ری و هه وره بروسکه ی و ه شان د و لی داو سه ری برد، ته به رانی به و شیوه یه له (اللاوسط) دا هیناویه تی، ده لیت: هه وره بروسکه ی کرد و برقه ی دا، پیاوانی سه نه ده که ی به زار سه حیح، جگه له ده یله مه ی کوپی غه زوان، هه رچه نده متمانه ی پی دهادات، له سه نه ده که ی ئه بویه علا و ته به رانی دا عه لی کوپی ئه بوشاره هیه که لاوازه، پیشت ریش فه رموده که ی خالیدی کوپی سه عیدمان هینا که وتی: پیغه مبه (ﷺ) نارد می بو یه مه ن و فه رموی (گه یشتی ته هه رشوینکی عه رب و بیستت بانگی تیایه به ره و پرویان مه به ره وه و ئه گه ریش بانگت له لا نه بیستن بانگیان بکه بو ئیسلام)، دواتر باسی ئه وه ده که ی پیغه مبه (ﷺ) عه مری کوپی مرره ی جوههینی ده نیریت بولای هۆزه که ی.

^۱ - هه یسه می ج ۷ ص ۴۲ ده لیت: ئه بویه علا و به زار به هه مان شیوه هیناویانه.

(پیغه مبهەر (ﷺ) سریه ده نیریت بو بانگه وازی رپی خودا)

دارقوتنی له ئیین عومهر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) عه بدوره حمانی کوپ عه وفی (ﷺ) بانگ کردو فهرمووی (جو ت ناماده بکه چونکه به سریه یه که وه ده تنیرم (تجهز فانی باعثک فی سریه) ئینجا فهرمووده که دینیت، تیایدا هاتوو: عه بدوره حمان که وته رپی تا گه یشت به هاوه له کانی و چوو تا گه یشته ده ومه ته لجه ندهل، کاتی که چوویه ناوی بانگی کردن بو ئیسلام، ئه مهش سی پوژی خایاند، له پوژی سی یه مدا ئه صبوگی کوپی عه مری که لپی (ﷺ) که نه سرانی و گه وره یان بوو موسولمان بوو، عه بدوره حمانیش له گه ل پیاویکی جوه یینیدا که پی ده و ترا پافیعی مه کیس نامه ی نارد بو پیغه مبهەر (ﷺ) و هه والی پید، پیغه مبه ریش (ﷺ) نامه ی بو نووسی کچی ئه صبه غ به هاوسه ر بگره، ئه ویش به هاوسه ری گرت، ئه م ئافره ته • تماضر) دواتر ئه بوسه له مه ی کوپی عه بدوره حمانی بوو.^۱

ئیین ئیسه ق له موحه مه دی کوپی عه بدوره حمانی ته میمه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) عه مری کوپی عاصی (ﷺ) نارد تا عه رب به ره و ئیسلام بانگ بکات، دایکی عاصی کوپی وائیل له به نی به لی بوو، بویه پیغه مبهەر (ﷺ) ناردی تا دلایان رابکیشت تا گه یشته ئاوێ که خاکیکی پرووته ن که پپی ده و ترا سه لاسیل - شه ری زاتوسه لاسیل به م هویه وه ئه و ناوه ی لی نرا - که چوویه ئه وێ ترسا و ناردی بو لای پیغه مبهەر (ﷺ) و داوای یارمه تی لی کرد، ئه ویش ئه بو عوبه یده ی کوپی جه راحی به کوچه رانی یه که مه وه نارد که ئه بو به کرو عومهریش (ﷺ) ی تیادا بوون، ئینجا فهرمووده که ی هینا^۲.

۱ - له الاصابه ج ۱ ص ۱۰۸ دا واهاتوو.

۲ - ضعیف

۳ - له البدایه ج ۴ ص ۲۷۲ دا واهاتوو.

بەيھەقى لە بەراۋەتە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كۆپى ۋەلىدى (ﷺ) نارد بولاي خەلكى يەمەن تا بانگيان بگات بۇ ئىسلام، بەراۋەتە: من يەككە بووم لەۋانەى لەگەل خالىد چووين، شەش مانگ ماینەۋە ۋە خالىد بانگى دەكردن بۇ ئىسلام ۋە ئەۋانئىش بە دەمىيەۋە نەھاتن، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ەلى كۆپى ئەبوتالىبى (ﷺ) نارد ۋە فەرمانى پىكرد خالىد بنىرئەتەۋە بە ھاۋدەمەكانىيەۋە جگە لە كەسك كە ھەزى دەكرد لەگەل ەلى بمىنئەتەۋە، بەراۋەتە من يەككە بووم لەۋانەى لەگەل ەلى مامەۋە، كاتىك لىيان نرىك بووینەۋە ھاتن بولامان، پاشان ەلى ھات تا نويزمان بۇ بگات، دوايى يەك يەك رىزى كردين، ەلى ھەۋالى موسولمان بوونى ئەۋانى نووسى بۇ پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك نامەكەى خويندەۋە سوجدەى برد، دواتر سەرى بەرزكردەۋە ۋە فرموى * سەلام لە ھەمەدان، سەلام لە ھەمەدان^{۲۱}

ئىبن ئىسحاق دەلئەت پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) نارد بولاي كەعب لە نەجران ۋە فەرمانى پىكرد تا پىش ئەۋەى لەگەلئان بەشەر بىت سى جار بانگيان بگات بۇ ئىسلام، ئەگەر ھاتن بە دەمىيەۋە باشە لىيان قبول بگە، ئەگەرنا لەگەلئان جەنگە، خالىدئىش چوۋ تاگەيشتە لايان، دەستەى بە ھەموو لايەكدا نارد تا بانگەۋاز بگەن بۇ ئىسلام ۋە بلىن: خەلكىنە موسلمان بن پارىزراۋ دەبن، خەلكىش موسلمان بوون ۋە ھاتنە ناۋ بانگەۋازەكەۋە، خالىدئىش خەلكى لادانان تا ئىسلام ۋە قورئان ۋە سوننەتى پىغەمبەر (ﷺ) يان فىر بگەن، ۋەك چوۋ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردن ئەگەر موسلمان بوون ۋە شەرپان نەكرد ۋا بگات، پاشان خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) نامەى نووسى بۇ پىغەمبەر (ﷺ).
(بەناۋى خۋاى بەخشندە ۋە مېرەبان)

۱ - صحيح.

۲ - بخارى بەكورتى ھىناۋىيەتى، لە البداية و النهاية ج ۵ ص ۱۰۵ ادا ھاتوۋە.

بو موحه مەدی پیغه مبهري خوا له خالیدی کوپی وهلیده وه سهلامت لی بیټ
 ئەی پیغه مبهري خوا، رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیټ، سوپاسی ئەو خوایه ت
 له سەر دهکەم که هیچ په رستراویکی دی نیه جگه لهو، پاشان: ئەی پیغه مبهري خوا
 سهلاتی خوات لی بیټ، تو ناردمت بولای بهنی حارسی کوپی که عب و فرمانت پی
 کردم ئەگەر هاتم بولایان سی پوژ له گه لیان به شهر نیه م و بانگیان بکه م بو
 ئیسلام، ئەگەر موسولمان بوون لیان قبول بکه م و پینماییه کانی ئیسلام و قورئان و
 سوننه تی پیغه مبهري خویان فی ر بکه م، ئەگەر موسلمان نه بوون له گه لیان
 به شهر پی م، منیش هاتم و هک پیغه مبهري خوا فرمانی پی کردم سی پوژ بانگم
 کردن بو ئیسلام، که سم بو ناردن تا بلین ئەی بهنی حارس موسلمان بن پاریزراو
 دهن، ئەوانیش موسولمان بوون و شهریان نه کرد، منیش له نیویاندا ماومه ته وه و
 فرمان و پیگری خویان له لا جیبه جی دهکەم و مه شخه ل و پینماییه کانی ئیسلام و
 سوننه تی پیغه مبهري (ﷺ) یان فی ر دهکەم تا پیغه مبهري (ﷺ) نامه م بو بنووسیټ،
 سهلام و رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیټ ئەی پیغه مبهري خوا).

پیغه مبهريش (ﷺ) بوی نووسی:

(به ناوی خوی به خشنده و میهره بان)

له موحه مەدی پیغه مبهري خواوه بو خالیدی کوپی وهلید، سهلامت لی بیټ، من
 سوپاسی ئەو خوایه دهکەم که هیچ په رستراویک نیه جگه لهو، پاشان نامه که ت
 له گه ل نیردراوه که تدا گه یشته دهستم که هه والی دها بهنی حارسی کوپی که عب
 پیش نه وهی له گه لیان به شهر بیټ موسلمان بوون و هاتوون به دهم بانگه وازه که ته وه
 که بانگت کردن بو ئیسلام و شایه تییان داوه هیچ خوایه ک نیه جگه له الله و
 موحه مەدیش به نده و پیغه مبهريه تی، خوی گه ورهش پینموونی خووی پی
 به خشیون، دهی مژده یان پی بده و بیاتترسینه (به دوزهخ) و وه ره وه با له گه ل
 خویشتا وه فدی ئەوانیش بیټ، سهلام و رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیټ).

خاليديش به وه فديڪي بهني حارسي ڪوري كه عبه وه هاته وه خزمهت
 پيڻه مبه (ﷺ) ڪاتيڪ هاتن بولاي پيڻه مبه (ﷺ) و بينيني فهرمووي (من هؤلاء
 القوم الذين كانهم رجال الهند؟) واته (ڪامانهن نه وانهي له پياواني هيند دهچن؟)
 وتيان: نهى پيڻه مبهري خوا نه وانه بهنو حارسي ڪوري كه عين، ڪاتيڪ هاتنه
 خزمهت پيڻه مبه (ﷺ) سه لاميان لي ڪردو وتيان شايه تي ددهين تو پيڻه مبهري
 خوايت و هيچ په رستراويڪيش نيه جگه له خوا، نه ويش فهرمووي (منيش شايه تي
 ددهم هيچ په رستراويڪ نيه جگه له خوا و منيش پيڻه مبهري خوام) پاشان
 فهرمووي (انتم الذين اذا زجروا استقدموا) واته (ئيوهن كه نه گهر پياتانا هه لشاخن
 ٺامادهي دهرده بزن) هه مو بيدهنگ بوون و كه سيان له سهري نه چوو، پاشان
 دووباره و سي باره ڪرده وه و كه سيان وه ٺامي نه دايه وه، پاشان بو جاري چواره م
 وتيه وه و يه زيدي ڪوري عه بدولمدان وتي به لي نهى پيڻه مبهري خوا ئيمهين كه
 نه گهر پيامان هه لشاخن ٺامادهي دهرده بزين چوارجار وتيه وه، پيڻه مبهريش
 (ﷺ) فهرمووي نه گهر خاليد بوئي نه نووسيمايه موسولمان بوون و شه پرتان
 نه ڪردوه سه ره ڪانتانم ده خسته ژير پيڪانتان، يه زيد وتي دهى به خوا سوپاسي
 توو خاليديشمان نه ڪرد فهرمووي نهى سوپاسي ڪيتان ڪرد وتيان سوپاسي نهو
 خواهيه مان ڪرد كه به هوئي تووه پيڻه مبهري ڪردين نهى پيڻه مبهري خوا، پيڻه مبهريش
 (ﷺ) فهرمووي راست ده ڪهن پاشان فهرمووي (بم كنتم تغلبون من قاتلكم في
 الجاهية؟) واته (له ڪاتي نه فاميتاندا ڪاتيڪ كه سيڪ شهري له گهل ده ڪردن چوڻ
 سه رده ڪه وتن؟) وتيان نهى پيڻه مبهري خوا به سه ركه سدا سه رنه ده ڪه وتن فهرمووي
 با به لكو سه رده ڪه وتن به سه ر نه وهى له گهلتن به شه ر ده هات وتيان نهى پيڻه مبهري
 خوا ئيمه وابه سه رياندا سه رده ڪه وتن ڪو ده بوينه وه و جيانه ده بوينه وه و به رامبه ر

به كهس دهستان نه ده كرد به ستم كردن، فهرمووي: راست دهكهن، پاشان قهيسي
كوپي حوصهيني كرد به نه ميريان^۱.

((بانگه واز بو فهرزه کانی نيسلام))

به يهه قى له جهريري كوپي عه بدوللاوه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: پيغه مبه ر
(ﷺ) كه سيكي نارد بولام و فهرمووي ئه ي جهرير بو چي هاتوويت؟ وتي تا له سهر
ده ست موسلمان بم ئه ي پيغه مبه ري خوا، نه ويش په رده يه كي خسته ژيرم و دواي
سهيري هاوه لاني كرد و فهرمووي (اذا اتاكم كريم قوم فاكرموه) واته (نه گهر به پيزو
گه وړه ي كو مه ليك هات بولان پيزي بگرن) پاشان فهرمووي (جهرير: بانگت ده كم
بو شايه تي دان به وه ي هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و منيش پيغه مبه ري
خوام و بروت به خوا و پوژي دواي و خيرو شهري قه در هه ييت و نويزه له سهر
نوسراوه كانت بكه يت و زه كاتي فهرزكرا و بده يت) منيش نه ودم كرد، دواي نه وه
هه ركه س مني بديبايه زه رده خه نه ي بو نيشان دهادام، البداية والنهايه ج ۵ ص ۷۸،
هه روه ها ته به راني و نه بونه عيم له جهريره وه به و شيوه هيناويانه. له كنز العمال ج ۷
ص ۹۵ يشدا هاتووه. بوخاري له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت:
پيغه مبه ر (ﷺ) به موعازي كوپي جبه ل (ﷺ) ي فهرموو- كاتي ك نارد ي بو يه مه ن-
(تو ده چيت بولاي خه ليك كه نه هلي كيتابن كه چوويت بولايان بانگيان بكه
بو نه وه ي شايه تي بده ن هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغه مبه ري
خوايه، نه گهر گوپرايه لت بوون بلي خوا له هه موو شه و و پوژيكا پينج نويزي
له سهر فهرز كردوون، نه گهر له وه شدا گوپرايه لت بوون پييان بلي خوا سه ده قه يه كي

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهايه ج ۵ ص ۹۸ دا هاتووه، واقدى له ريگه ي عيكرمه ي كوپي عه بدوره حماني
كوپي حارسه وه هيناويه تي، له (الاصابة ج ۳ ص ۶۶۰) يشدا هاتووه.

له سهر داناون تا له دوله مهنده کانتان وهریگریټ و بدریټ به هه ژاره کانتان نه گهر له وه شدا به گویان کردیت وریای مال و سامانیان به خویشټ له نرای ستم لیکراو بیاریزه چونکه پرده له نیوان نهوسته ملیکراو و خوادا نیه.^۱

نه بو نه عیم له هوشه بی زی زه لیمه وه هیناویه تی ده لیټ: کاتیټ خوی گه وره موحه مه د (علیه السلام) ی سهر خست به چل سوار چاکه وه له گهل عه بدشهر پدا چوومه وه به دم بانگه وازه که یه وه، نه وانه به نامه یه کی منه وه به ره و مه دینه چوون عه بدشهر وتی کامتان موحه مه ده؟ وتیان نه وه یه، وتی چیت بو هیناوین؟ نه گهر راست و هقه شوینت ده که وین، فهرمووی نویژ بکه ن و زه کات بده ن و خوین نه ریژن و فهرمان له چاکه و ریگری له خراپه بکه ن، عه بدشهر وتی: نه مه که باشه ده ستت بینه با به یعتت بده می، پیغه مبه ر (علیه السلام) فهرمووی (ناوت چیه؟) وتی عه بدشهر فهرمووی (نا، به لکو عه بد خه یر) و له نامه که شی بو نووسی بو هوشه ب، نه ویش باوه یری هینا.^۲

بوخاری له نین عه عباسه وه (علیه السلام) هیناویه تی ده لیټ: وه فدی عه بدولقه یس هاتن بولای پیغه مبه ر (علیه السلام) نه ویش فهرمووی (مرحبا بالقوم غیر خزایا ولا ندای) واته (مه رحبا له م هوژه بی شهرمه زاری و په شیمانی بن) وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) نیوانی نیمه و تو بیباوه رانی موزه رن، ته نها له مانگی حهرامدا ده توانین بین بولات، بویه به جوانی شتی کمان پی بلی نه گهر بیکه ین پی بجینه به هه شته وه و خه لکی دیکه شی بو بانگ بکه ین، نه ویش فهرمووی (امرکم باربع و انهاکم عن اربع: الايمان بالله شهادة الا اله الا الله وایقام الصلاة وایتاء الزكاة وصوم رمضان وان

^۱ - نه وانی دیکه ش هیناویانه و له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۱۰۰ یشدا هاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۲۵ دا واهاتووه، هه روه ها نین مونده و نین عه ساکیر هیناویانه، له کنز ج ۱ ص ۸۴ یشدا هاتووه، نین سه که نیش هیناویه تی، هه روه ها له الاصابه ج ۱ ص ۳۸۲ یشدا هاتووه.

تعطو من المغانم الخمس، وانهاكم عن اربع: ما ينتبذ في الدباء و النقيير والحنتم و المزفت).^۱

حاکم له علقه مهی کوری حارسه وه (ﷺ) دهلیت: - هوتهم کهسی هوزدهم بووم - که چوین بولای پیغه مبه (ﷺ) و سه لامان لیکردو نهویش وه لامي داینه وه، نیمهش دواندمان و نهویش به قسه کانمان سه رسام بوو و فرموی نیوه کی؟ وتم: نیمه باوه پردارین، فرموی (لکل قول حقیقته ما حقیقة ایمانک؟) واته (هر قسه یه که راستیه کی هیه راستی باوه پرداری نیوه چیه؟) وتمان پانزه خه سلته، پینجیان تو فرمانت پی کردین، پینجیان نیردر اوانت فرمانیان پی کردین، پینجیشیان له سرده می نه فامیدا خوومان پیوه گرتوون و تا نیستاش له سهریان ده چین مه گهر تو ریگریمان لی بکهیت نیمهش وازیان لی دینین، فرموی: نهو پینجهی فرمانم پی کردوون کامانه؟ وتمان: فرمانت پی کردین بروابهینین به خواو فریشته کانی و کتیبه کانی و پیغه مبه ره کانی و چاک و خراپی قه دهر، فرموی: نهی نهو پینجهی نیردراوه کانه فرمانیان پی کردن چی بوون؟ وتمان: فرمانیان پی کردن شایه تی بدهین هیچ په رستراویک نیه جگه له خواو تاک و بی هاوتایه توش به ندهو نیردراوی نهویت، فرزه کان بکهین و زه کاتی فرزه کراو بدهین و مانگی رهمه زان به پوژوو بین و نه گهر توانیمان هج بکهین، فرموی: (نهی نهو پینج خه سلته چین که له نه فامیدا خوتان پیوه گرتبوو؟) وتمان: سوپاسی کاتی هه سانه وه و خوشگوزهرانی، خوږاگری کاتی سهختی، راستی له کاتی پیگه یشتندا، رازی بوون به قه زاو قه دهر، خوشحال نه بوون به چهره سهری به رامبه کاتیک به سهر دوزمندا سهرده کهوین، پیغه مبه (ﷺ) فرموی (فقهاء ادباء کادوا ان یكون انبیاء من خصال ما اشرفها) زهرده خه نیه کی

^۱ - ته یالیسیش هه روا هیناویه تی و له کوتاییه وه زیاده یه کی بو هیناوه، نه م راسپاردانه پاریزرون و بانگه وازیشیان بو بکهن، له البدایة والنهایه ج ۵ ص ۴۶ یشدا هاتووه.

بو کردین و دواتر فهرمووی (منیش وهسیه تی پینچ خهسله تتان بو ده کهم به لکو خوا خهسله ته چاکه کانتان بو کامل بکات، هرچی نایخون کو می مه که نه وه، شتیک بنیاد مه نین که تیایدا دانانیشن، له سه ره نه وه ی سبهینی لیی دستبه ردار ده بن رکه بهری مه کهن، لهو خوا بترسن که ده که پینه وه بو لای، به ره و نه وه بچن که به هه تای ی تیایدا بمیننه وه) ۱. ۲.

نه بونه عیمیش له الحلیة ج ۹ ص ۲۷۹ دا له سویدی کو پی حارسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیّت: حهوت که سی هۆزه کهم بووین که چووین بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) دواندمان سه رسام بوو که رهنگو بو ی بینین، وتی: (ما انتم؟) وتمان: باوه ردارین، نه ویش بزه یه کی کردو فهرمووی (ان لكل قوم حقرقة، فما حقيقة قولکم و ایمانکم؟) سوید وتی: ئیمه ش وتمان پانزه خهسله ته، پینجیان نیردراوانی تو فهرمانیان پی کردین تا باوه رمان پیان هه بیّت، پینجیان نیردراوانت فهرمانیان پی کردین کاریان پی بکهین، پینجیشیان له سه رده می نه فامیه وه خوومان پیوه گرتوون و له سه ری ده پوین مه کهر تو بلییت وازی لی بینین، ئینجا به و اتایه هیناویه تی، به لام له جیاتی خیر و شه ری قه در زیندوو بوونه وه ی دوا ی مردنی هیناوه. پیشتیش فهرمووده ی پیای به لعه دیه مان له با پیره وه هینا که فهرمووده که ی هینا و تیایدا دهیوت: بانگه واز بوچی ده کهیت؟ فهرمووی (بهنده کانی خوا بو لای خوا بانگ ده کهم) وتم: چی ده لیّت؟ وتی: شایه تی دده م هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و منیش موحه مه د پیغه مبه ری خوام، باوه رت هه بیّت به وه ی بو م دابه زیوه و بروت به لات و عوزا نه مینیت، نو یژ بکهیت و زه کات بدهیت...

۱ - ضعیف.

۲ - نه بوسه عیدی نه یسا بووری له عهلقه مه ی کو پی حارسه وه (ﷺ) هیناویه تی، عه سه که ری و رشاتی و ئیین عه سا کیر له سویدی کو پی حارسه وه (ﷺ) هیناویانه و به دوور در یژی فهرمووده که هاتوه، هه روه که له الاصابه ج ۲ ص ۹۸ دا هاتوه،

(پېغەمبەر (ﷺ) نامە بە ھاوہلانیدا دەنیریت بو پاشایانی ناسوکان و شوینانی دیکو بانگیان دەکات بو لای خوای گەورەو ھاتنە ناو ئیسلام)

تەبەرانی لە میسورە کۆری مەخزومەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پېغەمبەر (ﷺ) چوو بو لای ھاوہلانی و فەمووی (خوای گەورەو منی بە پەرحمەت ناردوو بو ھەموو خەلک، دەی پەرحمەتی خواتان لی بیئت - ئەو مە لێو بەگیەنن و دووبەرە مەبن وەك ئەوێ حەوارێەکانی عیسا (علیه السلام) کردیان، چونکە ئەویش بانگی کردن بو ئەوێ من بانگتان دەکەم بو، ھەرکەس شوینەکە ی دور بوایە ناپازی دەبوون عیسای کۆری مەریەمیش لای پەرورەدگاری سکا لای ئەوێ کرد بو بەیانی ھەرکامیان بە زمانی ئەو گەلە قسە ی دەکرد کە ئاراستە کرابوو و بی، عیسا پیی وتن: ئەمە کاریکە خوا بپاری لەسەر داوہ بو تان دە ی بیکەن)

ھاوہلانی پېغەمبەریش (ﷺ) وتیان: ئە ی پېغەمبەری خوا بو ت بەجی دەگەییەنن، بو کۆی دەلیت بماننیرە، پېغەمبەریش (ﷺ) عەبدوللای کۆری حوزافە ی (ﷺ) نارد بو کیسرا، سولەیتی کۆری عەمری (ﷺ) نارد بو لای ھوزە ی کۆری عەلی بەرپرسی یەمامە، عەلانی کۆری خەزەمی (ﷺ) نارد بو لای موزیری کۆری ساوای بەرپرسی ھەجەر، عەمری کۆری عاصی (ﷺ) نارد بو لای جیفر و عەو بادی دوو کۆرانی جەلەندی کە پاشای عەمان بوو، دیعە ی گەلبیشی (ﷺ) نارد بو لای قەیسەر، شوجاعی کۆری وەھبی ئەسەدی (ﷺ) نارد بو لای موزیری کۆری حارس ی کۆری ئەبو شومەری غەسانی، عەمری کۆری ئومەییە ی چومەری (ﷺ) نارد بو لای نەجاشی، ھەموویان لە پیش کوچی دوایی پېغەمبەردا (ﷺ) گەرانەو جگە لە عەلانی کۆری خەزەمی، چونکە ئەو لە بەحرەین بوو کە پېغەمبەر (ﷺ) کوچی دوایی کرد.

ئیین چه جهر له فه تحولباری ج ۸ ص ۸۹ دا ده لیت: موهاجیری کوپی
 نه بوئومه یه کوپی حارسی کوپی عهد کلال و جهریری (الله) نارد بولای
 زیلکیله ع، سائیپی (الله) نارد بولای مه دوسه یله مه و حاتیپی کوپی ئه بی به لده عه ی
 (الله) نارد بولای مقوقس.^۲

موسلیم له نه سه وه (الله) هیئاویه تی پیغه مبه ر له پیش مردنی نامه ی نووسی
 بو کیسراو قه یسه ر و نه جاشی و هر خو سه پی نیکی لاسار، بانگی ده کردن بولای
 خوی گه و ره و، نه وه نه و نه جاشیه نه بو و که نو یژی له سه ر کرد.^۳

ئه حمه د و ته به رانی له جابه ره وه (الله) هاویانه ده لیت: پیغه مبه ر (الله) پیش
 نه وه ی کوچی دوایی بکات نامه ی نووسی بو کیسراو قه یسه ر و هر خو سه پی نیکی.^۴

(نامه ی پیغه مبه ر (الله) بو نه جاشی پاشای چه به شه)

به یه قی له ئیین عه به سه وه (الله) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (الله) عومه ری
 کوپی ئومه یه ی زومه ری (الله) نارد بولای نه جاشی سه به رت به جه عفه ری کوپی
 نه بو تالیب و هاوړیکانی (الله) له گه لیدا نامه یه کی بو نارد و نووسی بووی: به ناوی
 خوی به خشنده و میهره بان له موحه مه دی پیغه مبه ری خواوه بو نه جاشی نه زعه می
 پاشای چه به شه، سه لامت لی بیت، من سوپاسی خوی مه لیک قودوسی موئمی نی
 موهه یمین ده که م و شایه تی ده ده م عیسا روحی خوداو په یامی نارد و وه ته سه ر
 مه ری مه ی به تولی پاک و بیگه ردی داوین پاک و ئه ویش سکی به عیسا پر بوو خواش

^۱ - هه یسه می ده لیت: له سه نه ده که دا موحه مه دی کوپی ئیسماعیلی کوپی عه یاش هه یه که لاوازه، له
 المجمع ج ۵ ص ۳۰۶ دا هاتوه.

^۲ - حسن.

^۳ - له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۶۲ دا هاتوه.

^۴ - هه یسه می ج ۵ ص ۳۰۵ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیین لوه یعه هه یه و فرموده ی چه سه نه و که سه کانی
 دیکه ی سه نه ده که سه حیجن.

له پوڅى خوځى و فوى خوځى دروستى كرد وهك چوځ ئاډه مى به دهست و فوى خوځى دروست كرد، من بانگت دهكهم بولاي خواى تاك و ته نهاى بى هاوتا و گوپرايه ل بوونى و شوينم بكه ويت و بپروا بهينيت به خوځم و نهو په يامه ي بوځم ها تووه، چونكه من پيغه مبهري خوام، جه عفهرى ئاموزام به دهسته يه كي موسولمانانه وه ناردبوو بولات نه گهر هاتن بولات نهرم به له گه ليان و واز له خوځه پيښى بهينه چونكه من خوځ و سه ربا زانت بانگ دهكهم بولاي خواى كه وره، وامن گه ياندم و ئاموزگاريم كردن ئيوه يش و هريگرن، سه لام له وهى شوين پيښموني دهكه ويت)

نه جاشى له وه لاماډا نه مه ي بو پيغه مبهري (ﷺ) نووسى:

به ناوى خواى به خشنده و ميهره بان

(بو موحه مه دى پيغه مبهري خوا له نه جاشى نه سه مه مى كوپى نه بجه ره وه، سه لامتان لى بيت نهى پيغه مبهري خوا، سه لات و ره حمه ت و به ره كه تى خواتان لى بيت، نهو خوايه ي كه تاك و ته نهايه و پيښموني كردم بو ئيسلام نامه كه تم پى گه يشت نهى پيغه مبهري خوا كه باسى عيسات كردبوو، سويند به په روه ردگارى ئاسمان و زهوى عيسا له وه زياتر نيه كه تو باست كرد، نه وهى بوځ ناردن لى تيگه يشتين و به رامبهري ئاموزا كه ت و هاوه لاني وابووين، شايه تى ده دم تو پيغه مبهري خوايت و راستگوو به راست دانهرى ت به يعه تم به خوځ و ئاموزا كه شت داو له سه ر ده ستى جه عفهرى ئاموزاي پيغه مبهري (ﷺ) خوځدا به ده ست په روه ردگارى جيها نه وه و موسولمان بووم، نهى پيغه مبهري خوا نه ريعى كوپى نه سه مه مى كوپى نه يحره م نارد بولات. من ته نها ده سه لاتم به سه ر ده روني خوځدا هيه نه گهر ده ته ويت بيم بولات ديم نهى پيغه مبهري خوا، چونكه من شايه تى ده دم نه وهى ده يلىيت راست و حقه) ^۱.

۱ - ضعيف.

۲ - له البدايه ج ۳ ص ۸۲ دا وها تووه.

نامه‌ی پیغه مبه‌ر (ﷺ) بو قه‌یسه‌ری پاشای پۆم

به‌زار له دحیه‌ی کهلبیه‌وه (ﷺ) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناردی بو‌لای قه‌یسه‌رو نامه‌یه‌کیشی پیدام تابیده‌می، منیش چووم بو‌لای و نامه‌که‌م پیدای، برازیه‌کی که سورو زه‌ردی تیا‌بوو و قرئی خا‌وبوو له‌لای بوو، کاتی‌ک نامه‌که‌ی خوینده‌وه تیا‌یدا هات‌بوو:

(له موحه‌مه‌دی پیغه‌مبه‌ری خواوه بو‌هیرقلی به‌رپرسی پۆم) برازا‌که‌ی مشه‌یه‌کی کردو وتی: ئە‌مه نابیت بخوین‌ریته‌وه، قه‌یسه‌ر وتی بو‌چی؟ وتی: ئە‌و سه‌ره‌تا ناوی خو‌ی دینیت و ده‌لیت (به‌رپرسی پۆم) و نه‌ینووسیوه (پاشای پۆم) قه‌یسه‌ر وتی: به‌ خوا ده‌بیت بیخوین‌ریته‌وه، کاتی‌ک نامه‌که‌ی خوینده‌وه و له‌لای چوونه‌ ده‌روه‌وه منی بانگ کرده ژوره‌وه بو‌لای خو‌ی و هه‌والی بو‌قه‌شه - به‌رپرسیان - ناردو ئە‌وانیش هه‌والیان پیداو ئە‌ویش هه‌والی پیدراو نامه‌که‌ی پی‌ خوینده‌وه، قه‌شه‌ پی‌ وت: ئە‌مه ئە‌وه‌یه که چاوه‌ریمان ده‌کردو عیسا (علیه السلام) مرگینی پی‌ له‌سه‌ر دابو‌وین، قه‌یسه‌ر پی‌ وت: ده‌لیت چی بکه‌م؟ قه‌شه‌ وتی: من بپروای پی‌ ده‌که‌م و شوینی ده‌که‌وم، قه‌یسه‌ر پی‌ وت: ئە‌ی من ئە‌گەر ئە‌وه بکه‌م ده‌سه‌لاتم له‌ ده‌ست ده‌چیت، پاشان له‌لای چووین قه‌یسه‌ر ناردی به‌دوای ئە‌بوسوفی‌اندا، ئە‌و کات ئە‌بوسوفیان له‌و‌ی بوو، پی‌ وت: باسی ئە‌و که‌سه‌م بو‌بکه‌ که له‌ خاکی ئی‌وه ده‌رکه‌وتوو ئە‌وه کی‌ یه؟ وتی: گه‌نجی‌که، وتی: ره‌چه‌له‌کی له‌ناوتاندا چۆنه؟ وتی: که‌سمان ناگه‌ینه‌ ناستی، وتی: ئە‌مه نیشانه‌یه‌کی پیغه‌مبه‌رایه‌تیه، ئە‌ی راستگو‌ویی چۆنه. وتی: هه‌رگیز درو‌ی نه‌کردوه، وتی: ئە‌مه‌ش هی‌مایه‌کی پیغه‌مبه‌رایه‌تیه، وتی: هی‌چ کات لاده‌دات ئە‌گەر له‌ هاوه‌لانی بکوژین؟ وتی: خه‌لکی‌ک له‌گه‌لی به‌شه‌ر هاتن ئە‌ویش شکاندی و ئە‌وانیش ئە‌ویان شکاندوه، ئە‌مه هی‌مایه‌کی پیغه‌مبه‌رایه‌تیه، وتی: پاشان بانگی کردم و پی‌ وتم: به‌ هاوه‌له‌که‌ت بلی‌ من ده‌زانم ئە‌و پیغه‌مبه‌ره، به‌لام ده‌ستبه‌رداری ده‌سه‌لاتم نابم،

ده لیت: قه شه کهش هه موو پوژیککی یه کشه ممه له دهوری کو ده بوونه وه و قسه ی بو
 ده کردن و بیرى ده مینانه وه، که پوژى یه کشه ممه ده هات نه چوو بولایان و دانیشیت تا
 یه کشه ممه که ی تر، منیش ده چووم بولای و قسه و پرسى یارى لی ده کرد، که پوژى
 یه کشه ممه ی دواتر هات چاوه پریان ده کرد تا بجیت بولایان، نه ویش نه چوو بولایان و
 بیانوی هی نایه وه که نه خوشه، چهند جار نه ممه ی کرد، دواى ناردیان به دوایدا و
 وتیان: ده بیت بییت بولامان نه گهر نا ئیمه دین و ده تکوژین، چونکه له وکاته وه ی
 نه و عه ره بیه هاتوو له لیت بیزارین، قه شه ش وتی: نه م نامه یه ببه بو پیغه مبه ر
 (ﷺ) و سه لامی لی بکه و پیى بلی، شایه تی ده دم هیچ په رستراویک نیه جگه له
 خوا و موحه مه دیش پیغه مبه رى خویه و من باوه رم پیى هی ناوه و شوینی که وتووم،
 نه وان رقیانه له م کاره م، چیت بینیه و پیى بلی، دواى چوو بولایان و نه وانیش
 کوشتیان، ئینجا فره مووده که دینیت^۱ عه بدان له ئین ئیسحاق له هه ندی له
 زانایانه وه هی ناویه تی هه رقل به دحیه ی (ﷺ) وتوو: قوړت به سه ر سویند به خوا
 ده زانم هاوه له که ت پیغه مبه ریکی نیردراوه و نه و که سه یه که چاوه ری بووین و له
 کتیه که ماندا باسمان بیستوو، به لام ترسم له پومه لی م هه ستن، نه گهر نه وه
 نه بووایه شوینی ده که وتم، ده ی به ر بولای قه شه و باسی نه وه ی بو بکه، چونکه نه و
 له نا و پومدا گه وره ترو قسه پویش توتره له من، دحیه ش چوو بولای و بو ی باسکرد،
 نه ویش پیى وت: سویند به خوا نه وه پیغه مبه ریکی نیردراوه و ناو و سیفه تی

۱ - ضعیف .

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۳۶ - ۲۳۷ ده لیت: له سه نه ده دا ئیراهیمی کوپى ئیسماعیلی کوپى
 یه حیا هه یه که لاوازه. ته به رانی فره مووده که ی دحیه ی (ﷺ) به کورتی هی ناوه، تیایدا یه حیا ی
 کوپى عه بدولحه میدی حه مانى هه یه که لاوازه، هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۶) هه مان شت ده لیت
 نه بونه عیم له الدلائل ص ۱۲۱ دا به کورتی به و واتایه هی ناویه تی، هه روه ها عه بدانی کوپى
 محه مه دی مروزی له عه بدلای کوپى شه داده وه به و جوړه هی ناویه تی،

دهزانی پاشان چوو جله که ی فریداو جلیکی پیسی پوشی و چوو بولای پوم و شایه تی حقی هیئا، نهوانیش دایان به سهریدا و کوشتیان.^۱

عه بدوللای کوری نه حمه دو نه بویه علا له سه عیدی کوری نه بوپاشیده وه هیئاویانه ده لیت: ته نوخی - نیردراوی هیرقل بولای پیغه مبهری خوا - م له حیمس بینی که دراوسیم بوو پیاویکی پیر بوو ته واو به ته مه ندا چوو بوو، منیش وتم نه ره باسی نامه که ی هیرقل بو پیغه مبهر (ﷺ) و نامه که ی پیغه مبهر (ﷺ) م بو هیرقل بو ده که یت؟ وتی به لی. پیغه مبهر (ﷺ) چوو بو ته بووک و ده حیه ی که لبی (ﷺ) نارد بولای هیرقل، کاتی که نامه که ی پیغه مبهر (ﷺ) گه یشته قه شه و به ترکیه کانی پومی کوکرده وه و درگای له سهر نه وان و نهویش داخست، وتی: وه که ده بینن نه و پیاوه هاتووه و نامه ی بو نارد ووم و بانگم ده کات بو سی شت: بانگم ده کات تا شوین نایینه که بکهوم، یان نه سهر خاکمان بری له سامانی خو مانیان پی بدهین و خاکی خو مان بیت: یان شه ری له گهل بکهین سویند به خوا وه که له کتیبه کاندای خویند و ناته وه ده زانن چی له ژیر پیمدایه دهی وهرن با شوین نایینه که ی بکهوین یان له خاکی خو مان شتی که له سامانی خو مان پی بدهین، نهوانیش یه کده نک مینگه یه کیان کرد و وتی بانگمان ده که یت تاواز له مه سیحیه ت بهینن یان ببینه کو یله ی ده شته کیه که له حجازه وه هاتووه، کاتی که زانی نه گهر بچنه دره وه بارو ده سه لاتی ده شیوینن، وتی: من ته نها بویه نه ووم وت تا بزائم چه نده له سهر قسه ی خو تان سوورن، پاشان عه ره ییکی تجیبی بانگ کرد که له مه سیحیه کانی عه رب بوو وتی: که سیکم بو بیننه قسه له بهر بکات و زمانی عه ره بی بیت تا بینیرم بولای نه و کابرا و وه لامی نامه که ی بده مه وه نهویش وتی: منی هیئا، هیرقل نامه یه کی لوول خو اردووی پیدام و وتی نه م نامه م ببه بو نه و کابرایه، چیت له قسه ی بیست له سی

^۱ - یه حیای کوری سه عیدی نومووی له (المغازی) و ته بهری له نیبن نیسحاقه وه هیئاویانه له الاصابه ج ۲ ص ۲۱۶ یشدا هاتووه.

شیدا بهوردی له بهری بکه، بزانه هیچ باسی ئهو نامه دهکات که ناردی بۆم؟ بزانه که نامه که ی خۆینه دهوه باسی شهو دهکات؟ پروانه بۆ پشته وهی بزانه شتیکی پییه تا بترسی نییت؟ منیش نامه که یم برد تا هاتمه ته بووک، ده بینم له گهل هاو لهانیدا لای ناوه که دانیشتون، وتم: کامه یه به پرستان؟ وترا ئه وه یه - منیش چووم تا له بهرده میدا دانیشتم، نامه که یم پیدایا، ئه ویش خستیه چووره که ین پاشان فهرمووی (ممن انت؟) واته (تو خه لکی کویت؟) وتم یه کیکم له ته نوخ، فهرمووی (هل لك في الحنیفیه ملة ابیکم ابراهیم) واته (هیچ له سه ر ئایینی حنیفی ئیبراهیمی باپیرتان ده زانیته؟) منیش وتم: من نیردراوی گه لیکم و له سه ر ئایینی گه لیکم که وازی لی ناهینم تا ده پریمه وه لایان، ئه ویش فهرمووی (انک لا ته دی من احببت ولكن الله یهدی من یشاء وهو اعلم بالمهتدین) ئینجا فهرمووی (ته نوخی من نامه نووسی بۆ کیسرا، ئه ویش دراندی خوا خو ی ده سه لات ی له ت و په ت بکات، نامه نووسی بۆ به پرسی ئیوه ش ئه ویش وه ری گرت، به رده وام تا له ژیاندا یه خه لکی خیری لی ده بینن) وتم ئه مه یه کیکه له و سیانه ی وه سیه تی بۆ کردم، ئینجا له به رگی شمشیره که م نووسیم، پاشان یه کیکه که له چه پیه وه بوو نامه که ی وه رگرت، منیش وتم: کی نامه که که تان بۆ ده خوینیته وه؟ وتیان مو عاویه، له نامه ی به پر سه که مدا هابتوو: (بانگی ده کردم بۆ به هه شتیکی فراوانی واکه پانتاییه که ی هینده ی ناسمانه کان و زهویه و نامه ده کراوه بۆ له خواترسان، ئه ی دۆزه خ کوا؟) پغه مبه ریش (ع) فهرمووی (سوبحانه للآلهی ئه گهر پوژه لات ئیتر شه و له کو ی بی؟) منیش نووسیم: کاتی که له خویندنه وه ی نامه که م بوومه وه فهرمووی (ان لك حقا وانت رسول الله، فلو وجدت عندنا جائزة جوزناک بها، انا سفر مرملون) واته (ما فی خوته، تو نیردراوی، ئه گهر خه لاتمان لا بوایه خه لاتم ده کردیت، به لام له سه فهردا ین و هیچمان پی نه ماوه)، ئینجا یه کیکه هاواری لی کرد من خه لات ی ده که م، تو یشوه که ی کرده وه و کلاویکی صفوری هی ناو خستیه تو یشوه که م، منیش وتم: ئه مه کی بوو؟ وتیان عوسمان، پاشان پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من ینزل هذا الرجل؟) واته (کی

ٺهه پياوه ده باهه لاي خوي؟ گه نجیکی پشتيوانان وتي: من، منيش له گه لي هه ستام و چووين، که له کوږه که چوومه دهره وه پيځه مبهه (ﷺ) بانگي کردم و فهرمووي (يا اخاتنوخ) منيش لامکرده وه و هر له و کاته شه وه له کوږه که يدا له بهر ده ستيدا بووم چاوه ري بووم پيځه مبهه (ﷺ) پشتي خوي هه لمالي و فهرمووي (هاهنا امض لما امرت به) واته (سهيري ئيره بکه بو نه وه ي فهرمانت پي کراوه) منيش که سهير مرکد موریکم دي، له شوييني کپرکراگه ي شانيدا بوو وهك شوييني که له شاخ گرتن وابوو.^۱

بوخاري له ئين عه عباسه وه (ﷺ) هيناويه تي نه بوسوفيان پي و تووه هيرقل نار دوويه تي به شوينيدا، نه وکات له گه ل ده سته يه کی قوره يشدا بوو - بازگان بوون له شام -- نه مهش له و کاته دا بوو که پيځه مبهه (ﷺ) چو و تا چاوه پرواني نه بوسوفيان و بيباوه راني قوره يش بکات،^۲ هات و نه وانيش له ئيليا و بوون، قهيسه ر بانگي کردن و له کوږه که يدا گه وره کاني پوم له وي بوون، پاشان بانگي کردن و داوای وهر گيريشي کرد، وتي: کامتان له پروي ره گه زه وه له و پياوه نزیکتره که بانگه شه ي نه وه ده کات پيځه مبهه؟ نه بوسوفيان وتي: من له هه موويان لي ي نزیکترم، وتي: نزیکي بکه نه وه لي و هاوه لانيشي نزیک بکه نه وه و له پشتيه وه رايان

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسه مي ج ۸ ص ۲۳۵-۲۳۶ ده ليت: پياواني سه نه ده که ي نه بويه علا جي متمانه ن، پياواني سه نه ده که ي عه بدو لاي کوري نه حمه ديش هه روه ها. ئيمامي نه حمه د له البدايه و النهايه ج ۵ ص ۱۵ دا هيناويه تي و ده ليت: فهرمووده يه کی غريبه و سه نه ده که ي کيشه ي نيه، ئيمامي نه حمه د به سوفره دي هيناويه تي، هه روه ها يه عقوبي کوري سوفيان هيناويه تي، له البدايه و النهايه ج ۶ ص ۲۷ يشدا هاتوه.

^۳ نه و کاته ي که نه بو سوفيان له شام بوو شه ري به درو ئو خود پرويدا بوو، پيځه مبهه (ﷺ) له دراي شه ري ئو خود به نه بو سوفيان و ت ساليکی تر له به در به يه که ده گه ينه وه، پيځه مبهه (ﷺ) چاوه رپيان بوو تا له شام بگه ري نه وه.

وهستينن، پاشان به وهرگيره كهي وت پييان بلي: من پرسياړي لي دهكهم له سهر
 نهو كهسه نه گهر دروي كرد به دروي بخنه وه. پاشان يهكهم پرسياړي نهو وه بوو:
 رهچه لهكي له ناوتاندا چونه؟ وتم: خاوهن رهچه لهكه له ناوماندا، وتي: هيچ كهس له
 نيوه پيش نهو بانگه شه ي پيغه مبه رايه تي كردووه؟ وتم: نا وتي: نه ي هيچ كام له
 باو بايراڼي پاشاو دهسه لاتدار بوون؟ وتم: نا، وتي: نه ي خانه دانان شويڼي كه وتوون
 يان هه ژاران و لاوازان؟ وتم: بهلكو هه ژاران و لاوازان. وتي: زياد دهكهن يان كه
 دهكهن؟ وتم: زياد دهكهن. وتي: نه ي هيچ كاميان دواي نهوه ي موسلمان دهبيت
 به دهست بيزاري نايينه كه يه وه هله دهگه پرته وه؟ وتم: نا، وتي: پيش نهوه ي
 بانگه شه ي پيغه مبه رايه تي بكات تومه تبارتان دهكرد به درو؟ وتم: نا، وتي: نه ي
 ناپاكي ده نوينيت؟ وتم: نا، ماوه يه كيشه نازانم چي دهكات و چي ناكات، وتي: هيچ
 شتيكي لي نه پرسيم هيچي بو زياد بكهم جگه له و قسه، وتي: نه ي له گهلي به شهر
 هاتن؟ وتم: به لي، وتي: چون له گهلي به شهر هاتن؟ وتم: شهر ي نيوانمان به سهره
 بوو، هه رجاره و يه كيكان سهر دهكوت. وتي: فهرمان ي چيتان پي دهكات؟ وتم:
 دهليت: خواي تاك و ته نهاپه رستن و هاوه لي بو دامه نين، واز له قسه ي باو بايراڼتان
 بينن، فهرمانمان پي دهكات نويژ بكهن و راستگو و پاك بين و په يوه ندي
 خزمه يه تيمان هه بيت، به وهرگيره كهي وت: پي بلي: من له سهر رهچه لي پرسياړم
 لي كرديت و تو وت له ناوتاندا خاوهن نه سه به، پيغه مبه رانيش و ابوون، وتم
 كهستان پيشتر نه مه ي وتووه و وت نا، نه گهر كه سيك پيشتر بيوتايه ده موت نه مه
 دهيه ويټ پيشهنگي به قسه كه يه وه بكات كه پيش خو ي و تراوه، پرسياړم لي
 كرديت باو بايراڼي كه سيان پاشاو دهسه لاتدار بوون وت نا، وتم نه گهر كه سيان
 پاشا بوايه ده موت نه مه داواي دهسه لات و كورسي پاشايه تي باوكي دهكات، وتم
 پيشتر به دروژن تومه تبارتان دهكرد وت نا، بويه زانيم ناماده نيه له گه ل خه لك
 درونه كات كه چون درو به دم خواوه هله ده واسيت، وتم خانه دانه كان شويڼي
 دهكهون يان هه ژاران وت هه ژاران ده ي هه نه واننه (هه ژاران) شويڼي كه وتواني

پېغەمبەرەن بوون، وئەم زیاد دەكەن يان كەم وئەتت زیاد دەكەن، دەي ئيماننیش ھەروايە تا دەگاتە ئەوپەر، وئەم كەسيان لە بېزارى ئايىنەكەيدا ھەلدەگەرپىتەو وئەتت: نا، دەي ئيماننیش وايە كاتىك چىژى تىكەل بە دل دەبىت، پرسىيارم لى كرديت ئايا ناپاكى دەنوئىت، وئەتت نا، دەي پېغەمبەرەنیش وابوون، وئەم: بە چى فەرمانتەن پى دەكات، وئەتت دەلەتت خوا بپەرستەن ھاوھلى بو دامەنىن و لە پەرستەشى بئەكان بە دوورتەن دەخاتەو و فەرمانتەن پى دەكات نوئىژبەكەن وراستگۆو پاك بن، ئەگەر ئەمەي دەلەتت راست بىت ئەوا پۆژىك دىت شوئىنى ئەم دوو جى پىيەم دەگرىت، من وامدەزانى لە دەرەوئەي ئىوئەيە و نەمدەزانى لە ئىوئەيە، ئەگەر دەمزانى خۆم پى دەگەياندو ھەولى بىننىم دەدە، ئەگەرپىش لای بومايە سوئند بە خوا قاچەكانىم دەشۆرد، پاشان داواي ئەو نامەي پېغەمبەرى (ﷺ) كرد كە بە دحىدە (ﷺ) ناردبووى بو گەورەي بوصرى، دايە دەسى ھىرقل، تيايدا ھاتبوو:

بەناوى خواي بەخشندەو مېھرەبان

(لە موخەمەدى كۆرى عەبدوللا و پېغەمبەرى خواو ھەلەو ھىرقلى گەورەي پۆم! سەلامى خوا لەو كەسەي پىي پىنموونى دەگرپتەبەر، پاشان: من بانگت دەكەم بو ئىسلام، موسلمان بە پارىژراو دەبىت و خوا دووجار پاداشتت پى دەدات، ئەگەر نا تاوانى ئەرسىسەكانت لەسەرە، (يا اهل الكتاب تعالى الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون).

ئەبوسوفيان دەلەت: كاتىك ئەوئەي وئىستى وئى و لە خوئندەوئەي نامەكە بووئەو و توورەي و ھاوارو دەنگ و گالە بەرزبووئەو و كراينە دەرەو، بە ھاوھلەكانم وئەتت - كاتىك دەركرائىن - بارى ئىبن ئەبى كەبشە وئەي لى ھاوئە پاشاى بەنى ئەسفەر لىي بترسىت، ئىدى دلىابوون سەردەكەوئەتت تا ئەوئەي خواي گەورە ئىسلامى خستە دلمەو، ئىبن ناتورى بەرپرسى ئىلييا و ھىرقلى قەشەي مەسىحەكانى شام بوو، دەلەت ھىرقل كاتىك ھات بو ئىلييا ئەو پۆژە بوو كە

کھسیکی دھروون پیس، هندیٰ له بهتريکه کان وتیان چه زمان له چارهت نيه، ئين ناتوری وتی: هيرقل کھسیکی زور پيشبینی کهر بوو، سهیری ئه ستيړه کانی دهکرد، کاتيک پرسياريان لی کرد پیی وتن: کاتيک سهیری ئه ستيړه کانم کرد بينيم پاشای خهته نه کراو سه رکهوت، کی له ناو ئه و گه لانه دا خهته نه دهکات؟ وتیان: تهنها جووله که، خو ئه وانیش لات گرنگ نين، نامه بنووسه بو مه داین تا چی جووله که ی تیدایه بیکوژن، لهم کاته دا پیاویک که پاشای غهسان نارد بووی هات بولای و هه والی پیغه مبهری (ﷺ) پیدا، هيرقل کاتيک داوی هه والی لی کرد وتی بزانن خهته نه کراو یان نا؟ ئه وانیش سهیریا نکرد و تیان خهته نه نه کراوه، پرسياری لی کرد له سهر عه رهب وتی ئه وان خهته نه دهکن هيرقل وتی: ئه وه پاشاکه یه واده رکهوت. پاشان نامه یه کی نووسی بو هاو له یکی له پومیه - که له زانستدا هاو وینه ی نه بوو - هيرقل چوو بو حیمس و دانیششت تا نامه یه کی هاو له که ی بو هات و هه مان رای له سهر هاتنی پیغه مبهر (ﷺ) هه بوو و وتی: پیغه مبهری خوايه.

پاشان هيرقل گه وره کانی پومی له ده سکه ره کهیدا (وهک کوشک وایه) له حیمس کوکرده وه و فرمانی کرد دهرگاگان دابخه ن، پاشان هات و وتی: ئه ی کو مه لی پوم ئایا سه رکه وتن و گه وره ییتان ده ویت تا ده سه لایتان بچه سپیت؟ ده ی بکه ونه شوین ئه و پیغه مبهره، هيرقل که ئه مه ی بینی و بی هیوابوو له وه ی موسلمان بن وتی: بیانگیر نه وه بوم، تهنها ئه مه م وت تا سوربو و نتان له سهر ئایینه که تان تا قی بکه مه وه، وابینیم، ئه وانیش سوچه دیان بو برد و لیی رازی بوون، ئه مه ش کو تا کاری هيرقل بوو.^۱

^۱ - بوخاری له صه حیه کهیدا له چند شوی نیکدا به دوورو دريژي هیناویه تی، ئه وانی دیکه ش جگه له ئين ماجه له ريگه ی زوهری له عه بدولای کوپی عوتبه ی کوپی مه سعود له ئين عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویانه. له البدايه والنهایه ج ۴ ص ۲۶۶ یشدا هاتوه. ئين ئيسحاقیش به دوورو دريژي له زوهریه وه هیناویه تی، هه روه که البدايه والنهایه (ج ۴ ص ۲۶۲) دا هاتوه.

(نامه‌ی پیغهمبهر (ﷺ) بو کیسرای پاشای فارس)

بوخاری له فهرمودهدی له یس له یونس له زوهری له عهبدوللای کوری
 عهبدوللای کوری عوتیبه له ئیبن عهباسهوه (ﷺ) هیئاویه‌تی پیغهمبهر (ﷺ)
 نامه‌کی به که سینکدا نارد بو کیسرا و فهرمانی کرد بیدات به گه‌وره‌ی به‌حره‌ین،
 ئه‌ویش دای به کیسرا، کاتیک کیسرا خویندیه‌وه له‌وی یه‌تی کرد، و ارزانم ئیبن
 موسه‌یب وتی: پیغهمبهر (ﷺ) دوعای لی کردن تا خوا له‌ت و په‌تیان بکات،
 عهبدوللای کوری وه‌هب له یونس له زوهریه‌وه هیئاویه‌تی عهبدوره‌حمانی کوری
 عهبدولقاری (ﷺ) پیی وتم پیغهمبهر (ﷺ) روژیک له‌سه‌ر مینبه‌ر هه‌ستا و تاری
 پی‌شکه‌ش کرد و سوپاس و ستایشی په‌روه‌ردگاری کرد و شایه‌تومانی وت و
 فهرمووی (پاشان، من دهمه‌ویت هه‌ندیگ له ئیوه بنیرم بولای پاشایانی عه‌جه‌م، جا
 له‌گه‌لم ناکوک مه‌بن وه‌ک ئه‌وه‌ی به‌نو ئیسرائیل به‌رامبه‌ر به‌عیسای کوری مه‌ریه‌م
 ناکوک بوون) کوچه‌ران وتیان ئه‌ی پیغهمبه‌ری خوا ئیمه‌هیچ کات له‌هیچ شتی‌کدا
 لی‌ت لانه‌ده‌ین، ده‌ی بماننیر، ئه‌ویش شوجاعی کوری وه‌ه‌بی (ﷺ) نارد بولای
 کیسرا، ئه‌ویش فهرمانی کرد هه‌یوانه‌که‌ی برازی‌نیته‌وه، پاشان گه‌وره‌کانی فارسی
 کو‌کرده‌وه، پاشان مو‌له‌تی شوجاعی کوری وه‌ه‌بی دا تا بی‌ت، که هاته‌ ژوره‌وه
 کیسرا فهرمانی کرد تا نامه‌که‌ی پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) ی لی‌وه‌ر بگرن، ئه‌ویش وتی:
 نا ده‌بی‌ت خو‌م بیده‌مه‌ ده‌ست خو‌ت چونکه‌ پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) فهرمانی پی
 کردوم، کیسرا وتی: نزیک به‌ره‌وه، ئه‌ویش نزیک بوویه‌وه و نامه‌که‌ی دایه‌ ده‌ست،
 پاشان نووسه‌ریکی خو‌ی بانگ کرد که خه‌لکی حیره‌ بوو، نامه‌که‌ی بو‌ خوینده‌وه،
 تیایدا هاتبوو:

(له موحه‌مه‌دی کوری عهبدوللای و پیغهمبه‌ری خواوه بو کیسرای گه‌وره‌ی فارس).

ئه‌بونه‌عیم له دلائل النبوه (ص ۱۱۹) له ږنگه‌ی زوهریه‌وه به‌ دوورو دریژی به‌وجوره‌ هیئاویه‌تی،
 به‌یهه‌قی‌ش چ ۹ ص ۱۷۸ به‌و سه‌نده‌ به‌ دوورو دریژی به‌وجوره‌ هیئاویه‌تی.

کاتیک بینی پیغه مبهەر (ﷺ) ناوی خوئی پیش خستووہ توورہ بوو و هاواری کردو
 نامه کهی دراند پیش نه وهی بزانیّت چی تیدایه، فرمانیشی کرد به شوجاع تا
 بچیتہ دهر وه، کاتیک نه وهی بینی له سهر و لاخه کهی دانیشته و دواتر چوو، پاشان
 وتی: سویند به خوا لام گرنگ نیه به ره و کام پریان ده چم، ماده م نامه کهی
 پیغه مبهرم (ﷺ) گه یاند، کاتیک کیسرا تووره ییہ کهی نه ما هوالی نارد بو شوجاع
 تا بیت بولای، به لام سهیری کرد نه ماوه، ناردی بو حیره که چی فریای نه کهوت،
 کاتیک شوجاع هات بولای پیغه مبهەر (ﷺ) بوئی گیرایه وه کیسرا چون نامه کهی
 دریوه، پیغه مبهەر (ﷺ) فره مووی (مزق کیسری ملکه) (دهسه لاتی کیسرا له ت و
 په ت بیت) ۱. ۲

نه بوسه عیدی نه یسا بووری له کتیبی (شرف المصطفی) له ریگه ی ئین
 ئیسحاق له زوهری له نه بوسه له مه ی کوپی عه بدورہ حمانه وه (ﷺ) هیناو یه تی
 ده لیت: کاتیک نامه کهی پیغه مبهەر (ﷺ) گه یشته لای کیسرا و خویندیہ وه و دراندی
 نامه ی بو بازان - بهرپرسی له یه مه ن - نووسی دوو که سی به هیژ بنیره بولای نه و
 که سه ی له حیجاز نه و نامه یی بو نارد ووم تا بیهینن بو، نه ویش قه ره مان ی خوئی
 - نه بانووی بوو که نووسه ریکی چاک بوو - به نامه یی کی فارسه وه نارد و له گه لیدا
 یه کی که له فارسه کانی نارد که پیی ده و ترا (جدج میزة) نامه یی کیشی پیایاندا نارد بو
 پیغه مبهەر (ﷺ) و فره مان ی پیی ده کرد تا له گه لیدا بچیت بولای کیسرا، به
 قه ره مانه ی وت: سهیری نه و کا برام بو بکه بزانه کییه و بیدویننه و هوالی
 بهینره وه بو، نه وانیش چون تا گه یشته تائیف، کو مه لیک بازرگانی قوره یشیان
 له وی بینن، پرسیاریان لی کردن له سهر پیغه مبهەر (ﷺ) نه وانیش وتیان: له
 یه سربیه، دلخوش بوون، وتیات "کیسرا بریاری گرتنی داوه، ئینجا نه و دووانه

۱ - صحیح.

۲ - له البدایه ج ۴ ص ۲۶۹ دا واهاتووہ.

چوون بو مه دینه و نه بانوه دواندی و وتی کیسرا نامه ی نووسیوه بو بازان تا که سیک بنیریت تو ببات بولای، نه ویش منی ناردووه تا له گه لت بییت، نه ویش فهرمووی بگه پیره وه به یانی وهرنه وه بولام، به یانی پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموون: خوا کیسرای کوشتووه و شیرویه ی کوپی له شهوی نه وهنده و له مانگی نه وهنده دا به سه ریاندا زال کردووه، وتیان نه ری دهرانی ت چی ده لییت؟ نه مه بنووسین بو بازان؟ فهرمووی (به لی پیشی بلین نه گهر موسلمان بییت چی ناوچه ت له ژیر ده ستدایه پییت ده ده م) (نعم و قولوا له: ان اسلمت اعطیک ما تحت یدیک) پاشان ناوچه یه کی دا به جد جمیره که پیشکشی کرابوو تیایدا زیرو زیو هه بوو، نه وانیش چوون بولای بازان و هه والیان پییدا، نه ویش وتی سویند به خوا نه مه قسه ی پاشا نیه و سهیر ده که یین بزانی نه وه ی و توویه تی چونه، هینده ی نه برد نامه یه کی شیروره ی بو هات ده یوت: من وهک تووره ی یم بو فارس کیسرام کوشت چونکه کوشتنی خانه دانانی فارسی رهوا کردبوو، ده ی گوپراهی له نه وانیه ی لای خوتم بو وهر بگهره و گوی به که س مه ده که کیسرا شتیکی بو نووسیویت له سه ری، کاتیکی خویندیه وه وتی: ئوم کابرا (موحه مه د) پیغه مبه ریکی نیردراوه، بویه موسولمان بوو و نه ندامانی بنه ماله ی فارسیش نه وانیه ی له یه مه ن له گه لییدا بوون هه موویان موسولمان بوون، نه بونه عیمی نه سبه هانی له الدلائل له ئیین ئیسحاقه وه به و جوړه به بی سهنه د گیراویه ته وه، به لام ناوی ناوه خدخه سره و له سه رناوی (نه بانوه) ی هاوپی هاوپایه ^۱ ۲.

ئیین نه بی دونیاش له دلائل النبوه له ئیین ئیسحاقه وه هیئاویه تی ده لییت: پیغه مبه ر (ﷺ) عه بدولای کوپی حوزافه ی (ﷺ) به نامه یه یه که وه نارد بولای کیسراو بانگی کرد بو ئیسلام، کاتیکی نامه که ی خوینده وه نامه که ی دراند، پاشان

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

نامه‌ی نووسی بو بازانی کاربه دهستی یه مهن، وهك ئەو فهرمووده‌كه‌ی هیناوه،
 تیایدا هاتوو: پاشان ئەو دووانه چوون بو مه‌دینه و بابویه وتی: شاهه‌نشاه
 کیسرا نامه‌ی بو بازان نووسیوه و فهرمانی پی کردوو كه سیك بنی‌ریت تا تو‌ی بو
 ببات، ئەگەر رازی بین شتیكت بو دهنوسم كه لای ئەو به دهردت بخوات، ئەگەر نا
 خو‌ت و هو‌زه‌كه‌شت له‌ناو ده‌بات و ولاتت ویران ده‌كات، ئەویش پی‌ی فهرموو
 بگه‌رینه‌وه و به‌یانی وهرنه‌وه، ئینجا فهرمووده‌كه‌ی وهك ئەو هیناوه^۱.

ئین جهریریش له‌ ریگه‌ی ئین ئیسحاق له‌ زه‌یدی کو‌ری ئەبو‌حه‌بیبه‌وه
 هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌بدوللای کو‌ری حوزافه‌ی (ع) نارد بولای کیسرای کو‌ری
 هورمزی پاشای فارس و له‌گه‌لیدا ئەم نامه‌ی نارد:

(به‌ناوی خوای به‌خشنده‌ و میهره‌بان)

له‌ موحه‌مه‌دی پیغه‌مبه‌ری خواوه بو کیسرای گه‌وره‌ی فارس! سه‌لام له‌و كه‌سه‌ی
 ری‌ی پینموونی ده‌گریته به‌رو بپروا ده‌هینیت به‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌كه‌ی و شایه‌تی
 ده‌دات هیچ په‌رستراویك نیه جگه له‌ خوای تاك و بی‌ هاوتا و موحه‌مه‌دیش به‌نده‌و
 نیردراوی ئەوه، بانگت ده‌كه‌م بولای خوا، چونكه من پیغه‌مبه‌ری خوام بو‌ه‌موو
 خه‌لك تا هه‌رچی زیندوو هیه هو‌شیاری بكه‌مه‌وه و قسه‌ی حه‌ق به‌سه‌ر بی‌باوه‌راند
 سه‌ره‌كه‌وی، ئەكه‌ر موسولمان بیت پاریزراویت، ئەگه‌ر نا تاوانی موجووسیه‌كان له
 ئەستوتدا ده‌بی‌ت).

كاتیك خویندی‌هوه دراندی و وتی ئەمه كه به‌نده‌و كو‌یله‌ی منه ئاوام بو
 بنووسی‌ت؟! پاشان کیسرا نامه‌ی نووسی بو بازان - ئینجا فهرمووده‌كه‌ی ئین
 ئیسحاق دینیت - تیایدا ده‌لیت: هاتنه لای پیغه‌مبه‌ر (ع) و ریشیان تاشیبوو و

۱ - ضعیف.

۲ - ئین ئەبی دنیا له‌ ئەبوسه‌عیدی مه‌قبه‌ریه‌وه ته‌واو به‌ کو‌رتی هیناویه‌تی، هه‌روه‌ها له
 الاصابه ج ۱ ص ۱۶۹ یشدا هاتوو.

سميٽيان بهردابوويه وه، پيڻه مبه (ﷺ) هنڙي نه ده ڪرد سهيري ان بڪات و فهرمووي قوپتان به سهه نه وه ڪي فهرماني پي ڪردن و ابن؟ وتيان: پهروهردگارمان فهرماني پي ڪردين - مه به ستيان ڪيسرا بوو - پيڻه مبه ريش (ﷺ) فهرمووي (به لام پهروهردگاري من فهرماني پي ڪردووم تا ريشم به ربه ده وه و سميٽم ڪورت بکه مه وه^۱).

ته به راني له نه بويه ڪره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ پيڻه مبه (ﷺ) نيٽر راوي، ڪيسرا هه والي نارد بو ڪاريه ده ستي له يه مهن و ناوچه عه ره بيه ڪاني ژير ده ستي - پي ده و ترا بازان - وتي: بيستوومه پياويڪ له لاي ئيوه ده رکه و تو وه و ده لئيت پيڻه مبه رم، پي بلئيت واز بينئيت نه گهر تا ڪه سيڪي بو ده نيٽرم تا خوئي يان هوڙه ڪهي بکوڙئيت، نيٽر راوي بازانئيش هات بو لاي پيڻه مبه (ﷺ) و نه وه پي وٽ، پيڻه مبه ريش (ﷺ) فهرمووي (نه گهر شتيڪ بو وايه له لايه ن خو مه وه بم ڪردايه وازم ده هيٺا، به لام خواي گه و ره ناردوومي) نوينه ره ڪهش له لاي هه سستا و پيڻه مبه ريش (ﷺ) پي فهرموو (ان ربي قتل ڪيسري ولا ڪيسري بعد اليوم و قتل قيصر ولا قيصر بعد اليوم) وايه (پهروهردگارم ڪيسراي ڪوشت و له مڙو به دواوه ڪيسرا نيه، قهيسه ريشي ڪوشت و له مڙو به دواوه قهيسه ر نيه) نه ويش نه و قسه ي له و ڪات و پوڙو مانگهي پي وٽ نووسي، دوايي گه رايه وه بو لاي بازان ده بينئيت ڪيسرا مردو وه و قهيسه ريش ڪوڙاوه^۲.

۱ - حسن.

۲ - له البدايه و النهايه ج ۴ ص ۲۶۹ دا واهاتو وه.

۳ - صحيح.

۴ - هيسه مي ج ۸ ص ۲۸۷ ده لئيت پياواني سه نه ده ڪه صهحيجن جگه له ڪه سيري ڪوپي زياد هه رچه نده نه و متمانهي پي دواوه.

بهزار له دحيه ي كه لبييه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: پیغه مبهري خوا (ﷺ) نامه يه كي پی ناردم بو قهيسهر، ئينجا فهرموده كه دينیت، له كو تايدا ده لیت: پاشان دحيه چوو بولای پیغه مبهري (ﷺ) كه نيردراواني كاربه دهستاني پياواني كيسرا له سهر سه نعا له لای بوون، نهو كاربه دهسته نارد بووني بولای، كيسرا پيی وتبوو نهو كابرام له كول ده كه يته وه كه له خاكي تو دركه وتوو وه بانگم دهكات بو نايينه كه ي يان ده لیت ده بيت سهرانه بدهم يان ده مكوژيت يان وات پی ده كه م، بهرپرسی سه نعا ش بيست و پينچ كه سي نارد بولای پیغه مبهري (ﷺ)، دحيه سهير دهكات لای پیغه مبهري (ﷺ) كا تيك بهرپرسه كه يان نامه كه ي خوينده وه پانزه شهو به جيی هيشتن، دواتر هاتنه وه لای، كه بينيني بانگي كردن و فهرمووی (برون بولای پهروه دگار كه تان و پيی بلين: پهروه دگارم نه مشه و پهروه دگاري نه وي كوشتوو) نه وانيش چوون و هه واليان پيدا، نه ویش وتی: نه م شهو بژميړن و له ييري مه كن، وتی: پيم بلين كه بينيتان چون بوو؟ وتیان: هيچ پاشايه كمان نه دی له و به خته وه رتر بيت به ناوياندا ده هات و ده چوو له هيچ نه ده ترسا و پاسه وانی نه بوو، دهنگيان لادا بهرزه كرده وه، دحيه ده لیت: پاشان هه وال هات كه له و شه ودا كيسرا كوژراوه.^۱

(نامه ي پیغه مبهري (ﷺ) بو مقوقسي پاشای نه سكه ندریه)

به يه قی له عه بدوللای كوری عه بدولقاري نه وه (ﷺ) هيناويه تي پیغه مبهري (ﷺ) حاته بي كوری نه بي به لعه تي (ﷺ) نارد بولای مقوقسي بهرپرسی نه سكه ندریه، نه ویش نامه كه ي پیغه مبهري خواي (ﷺ) بو برد، نه ویش نامه كه ي ماچ كردو

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه می ج ۵ ص ۳۰۹ ده لیت: تيايدا ئيبراهيمی كوری ئيسماعيل هه يه كه له باوكيه وه

هيناويه تي، ههردووكيان لاوازن

پەيزى حاتەبى گەرت و لە شوينى باشدا دای نيشاند و نارديه وه بولای
پيغه مەھر (ﷺ) بە کۆمەلای دياريه وه و جل و بەرگ و وئاخيشى بە دوو کەنيزه کە وه
پيدا نارد، يە کيکيان دايكى ئيبراهيم بوو، ئەوى دیکەشيان پيغه مەھر (ﷺ) دای بە
موحه مەدى کورپى قەيسى عەرەبى (ﷺ).^۱

هەر وه ها بە يهه قى (ﷺ) لە حاتەبى کورپى ئەبى بە لته عه وه (ﷺ) هيناويه تى
دەلێت: پيغه مەھر (ﷺ) نارد مى بولای مقوقسى پاشای ئەسکەندەريه، منيش
نامە کە پيغه مەھر (ﷺ) بو برد، ئەويش لە شوينى خویدا دای نيشاند و لای
هەستام، دوايى بە تريکه کانی کوکرده وه و ناردى بە شويندا و تى پرسيارى کت لى
دەکمە حەز دەکم ليم تى بگەيت، و تە دەى بيلی، و تى: لە بارەى ھاوھەلە کە تە وه پيم
بلی مەگەر ئەو پيغه مەھر نيه؟ و تە بە لگو پيغه مەھرى خوايه، و تى: ئەى بوچى داوا
دەکات و نزا ناکات لەو هۆزەى کە لە شارى خوێ دەريانکرد بو شوينى تر؟ و تە:
مەگەر تو شايه تى نادەيت عيسای کورپى مەريەم پيغه مەھرى خوايه؟ و تى: با، و تە
ئەى بوچى کاتیک کە هۆزە کەى برديان تا لە خاچى بدەن نزای لى نەکردن تا خوا
لە ناويان ببات لە جياتى ئەوهى خوا بەرزی بکاتە وه بو ئاسمانى دونيا؟ ئەويش
پيى و تە: تو دانايى و لای کەسيکی داناو هاتوو، ئەم دياريانەت پيدا دەنيرم بو
موحه مەدو لەگەل تەدا دەستەيه ک دەنيرم تا بگەيه نە ئارامگەى خوت، دوو
کەنيزه کى بە ديارى نارد بو پيغه مەھر (ﷺ) يە کيکيان دايكى ئيبراهيمى کورپى
پيغه مەھر (ﷺ) بوو. يە کيکيشيان پيغه مەھر (ﷺ) بە خشى بە حەسانى کورپى
سابتى ئەنسارى (ﷺ).^۲

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - له البدایه والنهایه ج ۴ ص ۲۷۲ دا واهاتوو، هەر وه ها ئين شاهينيش فەرمودە کەى
حاتەبى هيناوه، لە الاصابه ج ۱ ص ۳۰۰ يشدا هاتوو.

نامەى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ خەلكى نەجران

بەيھەقى لە يونسى كۆرى بەكىر لە سەلەمەى كۆرى عەبدىيەسوع لە باوكىيەو لە باپىرىيەو ھىناۋىيەتى يونس - كە مەسىحى بوو دواىي مۇسلمان بوو - دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) نامەى نووسى بۇ خەلكى نەجران پېش ئەو (كس)ى سولەيمان (يۈەتى نەمل) دابەزىت بۆى:

(بە ناۋى پەرۋەردىگارى ئىبراھىم و ئىسحاق و يەعقوبەو، لە موحەمەدى پېغەمبەرى خواو بۇ ئوسقوفى نەجران و خەلكى نەجران، سەلامتان لى بىت، من سوپاسى خۋاى ئىبراھىم و ئىسحاق و يەعقوب دەكەم، پاشان بانگتان دەكەم بۇ پەرسىشى خۋا تاۋاز لە پەرسىشى بەندەكان بەيىن، لە ويلايەتى بەندەكانەو بانگتان دەكەم بۇ ويلايەتى خۋا، ئەگەر پازى نەبوون ئەوا سەرەنەتان لەسەرە، ئەگەر پازى نەبوون ئەوا شەرتان لە دژ پادەگەيەنم، والسلام).

كاتىك ئوسقوف نامەكەى پى گەيشت و خويندىيەو تەواۋ پى پاجلەكا و ناردى بەدۋاى كەسىكى خەلكى نەجراندا كە پىي دەوترا شەرحەبىلى كۆرى وەداعە - خەلكى ھەمەدان بوو ئەگەر مەسەلەيەكى سەخت بەھاتايەتە پېش لە پېش كەس ئەودا بانگ نەدەكرا، نە دىرو نە گەرەو نە عاقب - ئوسقوف نامەكەى دا بە شەرحەبىل و ئەويش خويندىيەو، ئوسقوف وتى: ئەبومەرىيەم رات چۈنە؟ شەرحەبىل وتى: دەرزانى خۋاى گەرە بەلىنى پېغەمبەرايەتى بە ئىبراھىم و نەوۋى ئىسماعىل داو. دور نىيە ئەم پىاۋە ئەو بىت، ئىتر لەسەر پېغەمبەرايەتى قسە و پام نىيە، ئەگەر مەسەلەيەكى دونياىي بۋايە پايەكم پى دەوتىت، ئوسقوفىش پىي وت: پەلە مەكە و دانىشە، ئەويش بە گوۋى كرد، ئوسقوف ناردى بە دۋاى كەسىكى خەلكى نەجراندا كە پىي دەوترا عەبدوللەى كۆرى شەرحەبىل، لەناۋ حىمىيەردا ئامازەى پى دەكرا، نامەكەى بۇ خويندەوۋ وتى: رات لەسەرى چىيە؟ ئەويش

۱ عاقىب: پەلەيەكى ناۋ ئايىنى مەسىحىيەكانە.

هه مان قسه ى شه رحه بيلي كرد، ئوسقوف وتى: توش له شوينى دانيشه په له مه كه،
 ئه ویش دانیششت، ئوسقوف ناردى به دواى پياويكى خه لكى نه جراند ا كه پيى
 ده و ترا جه بارى كوږى فه يز كه له به نى حارسى كوږى كه عب بوو. يه كي ك بوو له
 به نى حه ماس، نامه كه ى بو خوینده وه و داواى پريار له سه ردانى لى كرد، ئه ویش
 قسه كه ى شه رحه بيل و عه بدوللاى كرد، ئوسقوف وتى: دانيشه، ئه ویش دانيششت،
 كاتيك هه موويان هه مان پريان هه بوو ئوسقوف فه رمانى كرد ناقوس لي دراو ئاگر
 به رزكرايه وه كورسى په رستگاكان هي تراو ئه مه ش له كاتى مه ترسى ږوژدا ده كرا،
 ئه گه ر مه ترسى شه و بووايه ناقوسيان لى دداو له په رستگاكانه وه ئاگر
 به رزده كرايه وه، كاتيك ناقوس لي درا خه لك كوږونه وه و خه لكى دول له سه ر خوارى
 مسوچه وه (وه ك كورسى وايه) يان به رزكرده وه، يه ك ږوژ ږيږينى سوارچاكيك
 ماوه ى دوله كه بوو، حه فتاوسى گوندى تي دا بوون، سه دو بيست هه زار جه نگاوه ر
 بوون، ئه ویش نامه كه ى پيغه مبه ر (ﷺ) ى بو خویندنه وه وتى: راتان له سه رى
 چونه، هه موو له سه ر ئه وه يه كده نگ بوون شه رحه بيلي كوږى و داعه ى هه مه دانى و
 عه بدوللاى كوږى شه رحه بيلي ئوصبوحي و جه بارى كوږى فه يزى حارسى بني رن
 بولاى پيغه مبه ر (ﷺ) و هه والى ئه و به يئنه وه. ئه وانيش چوون تا گه يشتنه مه دينه
 جلى سه فه ريان لا بردو جلى جوانيان پوشى به ئه لقه ى زيږه وه، پاشان چوون تا
 هاتنه لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و سه لاميان لي كرد، ئه ویش وه لامي نه دانه وه، ږوژيكي
 دوورو دريژ ويستيان بيدوينن ئه ویش وه لامي نه دانه وه چونكه به و جلو به رگو
 ئه لقانه وه هاتبوون، بويه چوون بولاى عوسمانى كوږى عه ففان و عه بدوږه حمانى
 كوږى عه وف (ﷺ) چونكه ده يانناسين، له ناو پشتيوانان و كوچه راندا له كوږيكد ا
 دوزياننه وه و وتيان عوسمان، عه بدوږه حمان پيغه مبه ر كه تان نامه يه كه ى بو
 نوسيوين، ئيمه يش هاتووين به ده ميه وه و سه لامان لي كړدوه كه چى وه لامي
 نه داوينه ته وه، ږوژيكي دوورو دريژ ويستمان بيدوينن كه چى ئاماده نه بوو، ئيوه
 ده لين چى؟ بگه ږيئنه وه؟ ئه وانيش به عه لى كوږى ئه بو تاليب (ﷺ) ئه بولحه سه ن

وت تو له باره ی نه مانه وه چی ده لیت؟ علی به عوسمان و عه بدولر همانی وت:
 پیم وایه جل و بهرگی رازاندنه وه و نه لقه کانیاں لا ببهن و جلی سه فهران بیوشتن و
 بچنه وه بولای، نه وانیش وایان کردو سه لامیان کرد، نه ویش وه لانی دانه وه و
 پاشان فهرمووی (سویند به و که سه ی به هق ناردوومی جاری یه کهم هاتن بولام
 شهیتان له گه لیاں بوو) پاشان پرسپاری لی کردن و نه وانیش پرسپاریان لی کرد،
 له سه ره نه وه چوون تا پیان وت: له باره ی عیساوه چی ده لیت؟ نیمه مه سیحین و
 ده چین وه لای خه لکه که مان- نه گهر تو پیغه مبه ریت- هه ده کهین بزانی تو له
 باره یه وه چی ده لیت؟ پیغه مبه ریش (علیه السلام) فهرمووی له سه ری هیچم پی نیه،
 هه ستن تا دواپی پیتان ده لیم په روه ردارم چی له باره ی عیساوه پی فهرموون، بو
 به یانی خوی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (ان مثل عیسی عند الله کمثل ادم) تا
 (الکاذبین) نه وانیش رازی نه بوون به وه وازیئن، بو به یانی پیغه مبه ر (علیه السلام) پاش
 نه وه ی هه والی پیدان هه سن و حوسه یینی برد بو بیستانیکی خوی و فاتیمه ش له
 دواپه وه ده چوو، نه وکات چهند هاوسه ریکی هه بوو، شه رحه بیل به دوو هاوړیکه ی
 وت: نیمه ده زانن خه لکی دول نه گهر سه روخواریان کوپوونه وه نه وه ته نها یه ک
 رایان هه یه، به خوا من نه مه به کاریکی قورس ده زانم، سویند به خوا نه گهر نه م
 کابرایه نیردراو بیئت یه که مینی عه رب ده بین که تانه ی لی ده گرین و به رپه رچی
 ده دینه وه، دلی نیمه و هاوړیکانی نه ویش هیچ ری نابرن تا دوو چاری
 ده رده سه ریمان ده کهن، نیمه له عه ربه کاند له هه موویان لیان نزیکترین، نه گهر نه م
 کابرا پیغه مبه ریکی نیردراو بیئت و نیمه ش نه فرینی لی بکه یین له سه ره ویدا هیچمان
 نامینی و هه موو له ناو ده چین. نه و دوو هاوړیکه شی وتیان: نه ی تو ده لیت چی
 بکه یین نه ی نه بومه ریه م؟ وتی: پیم باشه بیدوینم، چونکه وای ده بینم هه رگیز
 خو به خو قسه ناکات، نه وانیش وتیان ده ی باشه، شه رحه بیل چوویه لای پیغه مبه ر
 (علیه السلام) و پیی وت: من باشر له وه م پی یه. فهرمووی: چونه؟ وتی: حوکم (له پوژه وه
 تاشه و شه ویش تا به یانی) کامیان له ناو ماندا ده گریته به ر دروسته، پیغه مبه ریش

(عربی) فەرمووی (لعلک وراک اڅا یثرب علیک) واته (له وانه یه له پشته وه که سیك هه بیټ سه رزه نشتت بکات) نه ویش وتی دهی پرسیار له دوو هاوړیکه م بکه، نه ویش پرسیار ی لئ کردن، نه وانیش وتیان خه لکی دول ته نها ئه م رایه ی شه رحه بیلان هیه، پیغه مبه ریش (عربی) گه رایه وه و له گه لیان ړیک نه که وت تا به یانی هات بولایان و ئه م نامه ی بو نووسین:

به ناوی خوی به خشنده و میهره بان

(ئهمه نامه ی پیغه مبه ر موحه مه د پیغه مبه ری خوی به بو نه جران، نه گهر ده سه لاتی به سه ریانه وه هیه له هه موو به رخه میکدا، و له هه موو زه ردو سپی و په شی کدا، له هه موو کوپله یه که لیان زیاد بیټ، هه موو ئه مانه یان بو به جی دیلیت به رامبه ر به دوو هزار پوشاک، له هه موو په ج به بی کدا هزار پوشاک و له هه موو صه فه ری کدا هزار پوشاک) هه موو مه رجه کانی باسکرد،^۱ له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۵۵ دواى وتنی - هه موو مه رجه کانی باسکرد - ده لیټ: تائه وه ی ئه بوو سوفیانی کوړی حه رب و غه یلانی کوړی عه مرو مالیکی کوړی عه وف و له به نی نه صرو ئه قره عی کوړی حاسبی حه مزه لئ و موغه یره بوون به شاهد، ئه مه ی نووسی و که نامه که یان وهرگرت چوونه وه بو نه جران، له گه ل ئوسقوفه که دا برایه کی هه بوو له دایکیه وه که به په چه له ک ئاموزای بوو پیی ده و ترا به شیرى کوړی موعاویه و ئه بوعه لقه مه کونیه که ی بوو، وه فده که نامه که ی پیغه مبه ریان (عربی) دا به ئوسقوف، کاتیك ده یخوینده وه ئه بوو عه لقه مه ی له گه لدا بوو پریان ده بری تا ئه وه ی وشتره که ی بیشر وهرچه رخا و بیشر نزاى له ناوچوونی کرد، به ئام نه یدایه وه پال پیغه مبه ر (عربی)، ئه وکات ئوسقوفه پیی وت: ده ی سویند به خوا قسه ت به پیغه مبه ریکی نیردراو وت، ده ی به خوا دانا به زم تا نه چمه خزمه ت پیغه مبه ر (عربی)، ئینجا پروی وشتره که ی به ره و مه دینه وهرچه رخاندو ئوسقوف وشتره که ی هیئایه به رده می و

^۱ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۱ ص ۳۶۹ دا هاتوه،

پیی وت: لیم تیښکه، تهنه بویه ئه وه و ت تا عه رب لیم بییستن نه وه و ابزانن مافمان بردون یان به دهنگی پازی بووین ملکه چی نه و پیاوه بووین له کاتیڅدا له هه موویان به عزیزترین بیشر پیی وت: سویند به خوا هه رگیز نه وه قبول ناکه م که له سه رته وه درچوو (واته نه وه ی وا بیرت لیچ کرده وه) بویه دای له وشتره که ی که پشتی کرد بوویه وه له ئوسقوف - ئینجا وتی:

ایک تغد و قلقا و ضهینا وعرضا فی بطنها جنینها

مخالفا دین النصاری دینها

تا هاته لای پیغه مبهه (ﷺ) و موسولمان بوو و بهرده وام له گه لیدا بوو تا دواتر کوژرا، ده لیت: وه فده که چوونه نه جران و راهیب ئین نه بی سومه ری زوبهیدی که له سه ره وه ی که ژاوه که ی بوو هات، پیی وت: پیغه مبهه ری که له توها مه نیردراوه - ئینجا باسی وه فدی نه جرانی کرد که چوون بولای پیغه مبهه (ﷺ) و ئاماده ی پیشنیار وه رگرتنه که ی نه و نه بوون و بیشری کوری موعاویه چووه بولای و موسولمان بوو - راهیبیش وتی: دامبه زینن نه گه رنا خوّم ده خمه خواره وه، نه وانیش دایانه زاند، نه ویش دیاریه کی له که ل خو ی بردو چوو بولای پیغه مبهه (ﷺ) له وانه نه و کراسه ی که خه لیفه کان ده یانپوشی، له گه ل کلاو و دارده ستیڅدا، (ماوهیه که لای پیغه مبهه (ﷺ) مایه وه و گوئی له سروش ده گرت، دواپی هاته وه ناو هۆزه که ی و قه ده ری وانه بوو موسلمان بیت، به لنیندا بگه ریته وه، نه وه شی بو نه گونجا تا پیغه مبهه (ﷺ) کوچی دواپی کرد، ئوسقوف نه بولحارسیش هاته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) و سهیدو عاقبی له گه لدا بوو له گه ل که سانی دیاری هۆزه که شدا، له و ی لای مانه وه و گوئیان له وه ده گرت که خوا بو ی داده به زاند، پیغه مبهه (ﷺ) نه م نامه ی نووسی بو ئوسقوف و نه وانی دیکه ی نه جران له دوا ی نه م:

به ناوی خوی به خشنده و میهره بان

(له موچه مهدي پيڻه مبهروهه بو ٿوسقوف ٿه بو حارس و ٿوسقوف و ڪاهين و پروهبانه ڪاني نه جران و هه مو ٿه وانهي له ڙير دهستياندان به زور و ڪه مهوه، پاراستني خواو پيڻه مبهريان ههيه هيچ ٿوسقوفيڪ و راهيبيڪ و ڪاهينيڪ هه ٿه تيان نابريته سهرو هيچ مافيڪيان ناخوريٽ و هه ٿه ت نه نابريته سهرو دهسه ٿا تيان و ٿه وهي له سهري دهرون، پاراستني خواو پيڻه مبهروهه ڪي به هه ميشه يي بويان ههيه تا ٿه و ڪاته ي چاڪ بن و ٿاموڙگاريان له سهريٽ و نه ڪه و نه سته و سته مڪاري)^۱.

(نامه ي پيڻه مبهرو (ﷺ) بو به ڪري ڪوري وائيل)

ٿه حمده له مهر نه دي ڪوري زيبابه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيٽ: له پيڻه مبهري خواوه (ﷺ) نامه يه ڪمان بو ٿه و ڪه سمان ده ست نه ڪه و ت بيخويني ته وه تا يه ڪيڪ له ڪه ساني په بيغه خويندي وه (له پيڻه مبهري خواوه بو به ڪري ڪوري وائيل موسلمان بن پاريزراو ده بن)^۲.

(نامه ي پيڻه مبهرو (ﷺ) بو به ني جوزامه)

ته به راني له عومهي ري ڪوري موقبيلي جوزاميه وه له باوڪيه وه هيٺاويه تي ده ٿيٽ: روفاعي ڪوري زهيد ي جوزامي به وه فديڪ چوو بو لاي پيڻه مبهرو (ﷺ) ٿه ويش نامه يه ڪي بو نووسي تي ايڏا هاتوه:

۱ - ضعيف.

۲ - موغيره ي ڪوري شوعبه ٿه مه ي نووسي، له البداية والنهاية ج ۵ ص ۵۵ هاتوه.

۳ - ضعيف.

۴ - هه يسه مي (ج ۵ ص ۳۵۰) ده ٿيٽ: ڪه ساني سه نه ده ڪي سه حجن، به زارو ٿه بويه علاو ته به راني له ٿه نه سه وه (ﷺ) به و اٿا يه هيٺاويانه، هه يسه مي ج ۵ ص ۳۰۵ ده ٿيٽ: ڪه سه ڪاني سه نه دي دوو ڪه سي يه ڪه م سه حجن.

(لە موحەمەدى پېغەمبەرى خواۋە بۇ روفاعى كۆپى زەيد، من ناردىم بۇ ھەموو ھۆزەكەي و ئەوانەيان دەچنە پىزىانەۋە تا بانگيان بىكات بۇلاي خواۋ پېغەمبەرەكەي، ھەركاميان باۋەپىيان ھىنا لە حىزبى خوادان، ھەركەس پوۋى ۋەرگىپرا دوومانگ پەناي بۇ ھەيە). كاتىك چوۋ بۇلايان ھاتن بە دەمىيەۋە، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت.^۱

۲.

^۱ - ھەيسەمى جە ۳۱۰ دەلىت تەبەرانى بەۋ جۆرە بە مۇتەسىلى (لكاۋى) ھىناۋىيەتى بە مۇنقەتەيى (پىچراۋ) لە ئىبن ئىسحاق ھەۋە ھاتوۋە، لە سەنەدەكەدا كۆمەلىك ھەن نايانناسم، سەنەدىشيان تا ئىبن ئىسحاق باشە، ئومەدى لە (المغازى) لە پىگەي ئىبن ئىسحاق ھەۋە لە گىرپانەۋەي عەمەيرى كۆپى مەعبەدى كۆپى فلانى جوزامىدا لە بارىيەۋە ھىناۋىيەتى، الاصابە ج ۳ ص ۴۴۱ يشدا ھاتوۋە.

(به سه رها ته کانی پیغه مبهه (ﷺ) له ناکاره به رزه کانیدا که

بوونه هووی رینموونی کردنی خه لک)

﴿موسلمان بوونی زهیدی کوری

سه عنهی حبری ئیسرائیلی (ﷺ)﴾

ته به رانی له عه بدوللای کوری سه لاهوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: خوی گه و ره کاتیک ویستی زهیدی کوری سه عنه رینموونی بکات زه عنی کوری سه عنه وتی: هر ده مدی نیشانه یه کی پیغه مبهه رایه تی هه بوو بیت له پوخساری موحه مه ددا (ﷺ) کاتیک سه یرم ده کرد، ته نها دوو نیشانه نه بیت که نه مده زانین: نه رمونیانی پیش نه زانی ده که وت، توندی نه زانی ته نها نه رمونیانی بو ئه و زیاد ده کرد، زهید ده لیت: پوژیکیان پیغه مبهه (ﷺ) له مال چوویه ده ره وه - عه لی کوری نه بوتالیبیشی (ﷺ) له گه لدا بوو - پیاویک به ولل خه که یه وه وه خیله کیه هات بولای، وتی: ئه ی پیغه مبهه ری خوا من له گوندی به نی فلاندا که سانیکم هه ن که موسولمان بوون، من پیم ده وتن ئه گهر موسلمان بن پوژی ده باریت به سه رتاندا، که چی وا وشکه سالی و قات و قبری نابارانی پووی تی کردووین، ئیستا ئه ی پیغه مبهه ری خوا ده ترسم به و هو یه وه له ئیسلام بچنه ده ره وه وه چوون به و هو یه وه هاتنه ناو ئیسلام، ئه گهر پیٹ باشه شتیکیان بو بنیره تا فریایان بکه ویت، سه یری پیاویکی کرد له لایه وه بوو و ابرانم عه لی بوو، وتی ئه ی پیغه مبهه ری خوا هیچی لی نه ماهه، منیش لی نزیك بوومه وه و وتم: ئه ی موحه مه د هیئده ت هیه له حه وشه ی به نی فلاندا و بو ماهه ی ئه و نه ده و ئه و نه ده خورما م پی بفروشه، ئه ویش فهرمووی (لا تسمى حائط بني فلان) منیش وتم به لی، ئینجا پیی فروشتم، منیش کیسی پاره که م داته کاندو بو بریک خورما هه شتا مسقالی زیرم پیدا بو ماهه ی ئه و نه ده و ئه و نه ده ئه ویش دای به کابرا و فهرمووی (اعدل علیهم و اغثم) واته (چاپووشیان لی بکه و یارمه تیان بده)، زهید ده لیت: دوو پوژ پیش کاتی خوی (یان سی پوژ)

پیغه مبهەر (ﷺ) له گهل ئه بوبه کړو عومهر و عوسماندا (ﷺ) به دهسته یه کی
 هاوه لانیوه و چوو، ساتیک نویژی له سهر تهر میک کړدو له دیواره که نریک بوویه وه تا
 پالی پیوه بداته وه چووم بولای و کراس و عه باکیم گرت و به پویه کی تووره ی یه وه
 سه یرم کړدو و پیم وت: موحه مه د ئه ری مافه که م بو ناگی پریته وه؟ به نی
 عه بدو لموته لیب سویند به خوا هه رفیری ماوه دریژ کړدنه وه بوون، خه لکیش ده زانیت
 تیکه لیتان چونه، سه یری عومهر م کړد چاوه کانی سوور ببون و وه ک گهر دوون
 ده سوور پرایه وه، پاشان چاری لی زیت کړد مه وه و تی: ئه ی دوژمنی خوا ئاوا به
 پیغه مبهری خوا ده لیت و وای پی ده که یت؟ سویند به خوا نه گهر له بهر پیغه مبهری
 خوا نه بوايه به شمشیره که م ده مدا له ملت، پیغه مبه ریش (ﷺ) به نه رمی و
 له سه رخو سه یری ده کړد م به عومهر ی فهرموو: ئه ی عومهر من و ئه م کابرا بارمان
 جیاوازه، ده بیټ به من بلیت په رفتارم له گه لی جوان بیټ و ئه ویش جوان پی
 بگریته بهر، عومهر بیبه و مافه که ی خو ی بده ره وه و له جیاتی ئه وه ی تر ساندت
 بیست ساع خورمای زیاتری بده ری، عومهر یش بردی و مافه که ی پیدایه وه و بیست
 ساعی بو زیاد کړد، وتم: عومهر ده مناسیت؟ وتی: نا، وتم: من زهیدی کوپی
 سه عنه م، وتی: حیر تویت؟ وتم: به لی، وتی: ئه ی بوچی به رامبه به
 پیغه مبهر (ﷺ) واکرود؟ منیش قسه ی خو م بو کړد، وتم: عومهر له هیماکانی
 پیغه مبه رایه تیدا هه رچی هه بوو له هه لسو وکه وتی پیغه مبهر (ﷺ) بینیم کاتیک
 سه یرم کړد، تنه ها دوانیان نه بن که لیم نه بیني، نه رمونیانی له پیش تووره ی یه وه
 بیټ، له کاتی تووره ی یدا نه رمونیانی زیاد بکات، واهه ردو وکیانم بینن، ده ی عومهر
 واتو به شایه ت ده گرم رازیم به وه ی خوا په روه ردگارم بیټ، ئیسلام ئایینم بیټ،
 موحه مه د پیغه مبهرم بیټ، به شایه تیش ت ده گرم به شیکی ئه و سامانه زوره ی هه مه
 بیکه م به خیر بو ئوممه تی موحه مه د (ﷺ)، عومهر یش وتی: بللی بو هندیکیان
 چونکه ناتوانیت بیده تی به هه موو ئوممه ت، ئه ویش وتی: هه ندیکیان، عومهر و
 زهید گه رانه وه بولای پیغه مبهر (ﷺ) و زهید وتی: شایه تی ده دم هیچ په رستراویک

نیه جګه له خوا، موخه مه دیش بهنده و پیغه مېهری خوايه، باوهرې پي هیناو بهیعتی پيداو له چه ندین کات و شهرو حالدا له گه لیدا بوو، پاشان له شهري ته بووک کوچی دوايي کرد- په حمه دی خوا له زهید-^۱

ثین سهد دهلیت: یه زید له جهریری کوپی حازمه وه له که سیکه وه له زوهری بیستبوو دهلیت: جووله که یه ک وتی: له وه سفی پیغه مېهر (ﷺ) له ته وراتدا چی هه بوو هه موویم بینی جګه له نه رمونیانی، ثینجا چیروکه که دینیت.^۲

(چیروکی ریکه وتنی حوده ییبه)

بوخاری له میسوه ری مه خره مه و مه روانه وه هیناو یه تی که دهلین: پیغه مېهر (ﷺ) له کاتی حوده ییبه دا چوو تاله نیوهی پيدا بوون پیغه مېهر (ﷺ) فرموی (ان خالد بن الوليد بالغميم في خيل لقريش طليعة فخذوا ذات اليمين) واته (خالیدی کوپی وه لید له غه میمه، به نه سپیکی قوره یی شیه وه (کاروانیکی سوارچاکانی قوره ییش) وه ک پیشره و هاتوه، بویه لای راست بگرنه بهر) سویند به خوا خالید هه سستی پی نه کردن تا هاتنه پیشه وهی سوپاکه، خالیدیش رایکرد تا قوره ییش ناگادار بکاته وه، پیغه مېهر (ﷺ) چوو تا گه یشته نه و دوپړانه ی که له وی

۱ - حسن.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۴۰ دهلیت: ته به رانی گیراویه ته وه و که سانی سه نه ده که ی جی متمانه ن، ثین ماچه به شیکی لی گیراوه ته وه. ثین حیبانیش له گه ل حاکم و نه بوشه یخ له کتیبی (اخلاق النبی ﷺ) و چه ندیکی دیکه ش هیناویانه، له الاصابه ج ۱ ص ۵۶۶ یشدا هاتوه، دهلیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن. وه لید دهلیت که قسه ی تیدا کردوه بو موخه مه دی کوپی نه بوسری که له وه لیده وه گیراویه تیه وه، ثین موعینیش متمانه ی پی ددات، نه بو حاتم له پرویدا نه رمی ده گریته بهر، ثین عه دی دهلیت: (موخه مه د) هه له ی زوره، خواش باشر ده زانیت، شاهیدیکی دیکه له پرویه کی تره وه بو چیروکه که ی به دی کردوه، به لام تیایدا ناونه هاتوه،
۳ - نه بونه عیم له الدلائل (ص ۲۲) دا هیناو یه تی.

سواره کې دایکوتا، خه لکی وتیان (حل حل) به لام هر نه چوو، وتیان وا (قصواء) دایکوتاوه و ناپرات، پیغه مبهړ (ﷺ) فهرمووی (ما خالت القصواء، و ما ذاك لها بخلق، ولكن حبسها حابس الفيل) واته (نا قصواء داینه کوتاوه و نه وه له ناکاری نه و نیه، به لکو نه وه پری نه دا فیلی (نه برهه) بچیت پری نادات نه میش بچیت) پاشان فهرمووی (والذي نفسي بيده لا يسألوني خطة يعظّلون فيها حرّمات الله الا اعطيتهم اياها) واته (سویند به و کهسه ی که گیانی منی به دهسته داوی ههرشتیک لی بکن نه گهر به زاندنی سنوری خوا نه بیټ رازی ده بم و پیان ده به خشم)، پاشان پیایدا هه لشاخا و وشتره کهش چوو تا له و په پری حوده یبیه لای ناویکی کهم دابه زی که کهم کهم ناوی ددها، هینده ی نه برد ته وایان کرد، سکالای تینویه تی برایه لای پیغه مبهړ (ﷺ) نه ویش رمیکي دهرهینا و فهرمانی کرد بیخه نه ناویه وه، سویند به خوا به رده وام ناو قلیه ی ددها تا دواپی رمه که یان لبرد، له وکاته دا ئیبن وهرقائی خوزاعی به دهسته یه کی خوزاعیه کانه وه هات - نه مانه جیی متمانه و ناموژگاری پیغه مبهړ (ﷺ) بوون له ناو خه لکی توها مه دا - وتی: من که عبی کوپی لوئه ی و عامری کوپی له ئیم بینین که له سه ر ناوه کانی حوده یبیه بوون و ته پل و ده فو شمه کیان پی بوو و هاتبوون تا له گه لت به شه ر بیّن و نه هیلن بچنه که عبه وه، پیغه مبهړ (ﷺ) فهرمووی (ثیمه بو شه پری که س نه هاتوین، به لکو هاتوین تا عه مره بکهین، قوره یش که شه ر سه ری خوار دوون و زیانمه ندبوون، نه گهر پیان باشه ماوه یه کیان دده می با واز له من و خه لک بهینن، نه گهر سه رکه و تم نه وکات نه گهر ویستیان بابینه ناو نه و نایینه ی خه لک دیته ناوی، نه گهر نا پاریزراو دهن با پال بده نه وه، نه گهر به وه رازی نابن ده ی سویند به و کهسه ی گیانی منی به دهسته له سه ر نه م کاره م له گه لیان ده جه نگم تا ده گاته قورقور اگه م (نه گهر به ته نه اش بیټ) و کاری خوا جی به جی ده بیټ (واته سه ر خستنی نایینه که ی خوئی)). ئیبن وهرقائی

^۱ بو و شتر به کار دیت کاتیک نه پرات.

وتی: ئەمە ی وتت دەیکە یەنمە ئەوان، چوو تا گەیشته لای قورەیش و وتی ئیمە لای ئەو کابراوە هاتین و بیستمان شتیکی وت، دەتانه ویت پیتان بلیین؟ گەمژەو هەرزەکارەکانیان: پیویستمان بە هیچ قسەو هەوالیکی نیە، یەکیکیان کە قسەپویشتوو بوو وتی: ئادە ی بیللی بابزانین چیت بیستوو، وتی: بیستم ئاوا ی دەوت، ئیتەر چی قسە ی پیغەمبەر (ﷺ) بوو پیی وتن، عورو ی کوپی مەسعود وتی: خەلکینە، من باوک نیم؟ وتیان: با، وتی: ئیو کورن؟ وتیان: با، وتی هیچ تۆمەتیکم دەدەنە پال؟ وتیان: نەخیر، وتی: دەزانن من خەلکی عوکام بانگ کرد تا بین بو یارمەتیتان کاتیک ئامادەنەبوون خووم و منال و ئەوانە ی گوپرایەلم بوون هەموو هیئان بولاتان، وتیان: وایە، وتی: دە ی ئەم کابرا پیشنیاریکی چاک و بەویژدانانە ی کردوو، لیی قبول بکەن و پیی بدەن بابجم بولای، وتیان: برۆ بولای، ئەویش چوو بولای، پیغەمبەر ی دواند، ئەویش (ﷺ) هەمان قسە ی پیشووی کردوو، ئەوکات عورو وتی: موخەمەد پیئت چۆنە بنەوێتە پێشە ی هۆزەکەت، مەگەر بیستووتە پیئت تو کەس لە عەرەب و ابکات؟ ئەگەریش شتیکی ترە ئەوا سویند بە خوا من کەسانی دیار و تیکەلی خەلک نابینم تا بین بە دەمتەو، ئەبۆبەکر (رضی اللہ عنہ) وتی: دەمت داخە بەزری لات، ئیمە وازی لی دینن و لیی رادەکەین؟ ئەبۆبەکر وتی ئەویش وتی: سویند بەو ی گیانی منی بە دەستە ئەگەر دەست لام نەبوا یە (پێزی جارەن نەبوا یە) لیم قبول نەدە کردیت و وەلام دەدایتەو، ئینجا کەوتە دواندن ی پیغەمبەر (ﷺ)، هەرچی دەیدواند پێشی دەگرت، موغەیرە ی کوپی شوعبەش لە سەر سەری پیغەمبەرەو (ﷺ) راوہستا بوو بە سووچی شمشیرەکە ی دەیدا بەسەر دەستیدا و پیی دەوت: دەستت لە پێشی پیغەمبەر (ﷺ) دووربخەرەو، عورو سەری بەرز کردوو و وتی: ئەمە کییە؟ وتیان: موغەیرە ی کوپی شوعبە، وتی: ئای چ ناپاکیکە! مەگەر ئاگام لە ناپاکیت نیە؟ ئاخو موغیرە لە سەردەمی نەفامیدا چوو بولای خەلکیک و کوشتنی و پارە و سامانی بردن، دواتر هات و موسلمان بوو، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (اما الاسلام فاقبل و اما المال

فلسټ منه في شيئ) واته (بوئ اسلام قبولمه، به لآم بو پارو سامانه که هچي قبول ناکه م)، پاشان عوروه چاوی بریپووه هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) و چاوه کانی زیته یان نه ده کرد، وتی: سویند به خوا، پیغه مبه ر (ﷺ) به لغه می بکرد بایه نه ده که و ته سهر زهوی و ده که و ته ناو دهستی یه کیکیان و دهیئنا به سهر دم و چاو و پیستیدا، نه گهر فرمانی پی بکردنایه رایان ده کرد به دهمیه وه، که دهست نویژی ده گرت له سهر نه وهی کامیان ناوی دهست نویژی بدات پالپالینیان بو، که قسه ی ده کرد پیده نگ ده بوون، له تاو به گه وره دانانیدا نه یاننده توانی چاوی له پودا بوه ستینن، عوروه گه پایه وه بولای هاوه لانی و وتی: هوژه که م سویند به خوا چووم بولای پاشاکان، چووم بولای قه یسهر و کیسراو نه جاشی، سویند به خوا نه گهر پاشایه کم دیبیت هاوه لانی به رزی راگرن موحه مه د بووه، سویند به خوا به لغه میکی بکردایه ده که و ته دهست یه کی که له هاوه لانی نه یاننده هیشت به لغه می بکه ویته سهر زهوی و ده یاننه ینا به سهر دم و چاو و پیستیاندا، که فرمانی کی پی ده کردن به پراکرنه وه ده چوون به دهمیه وه، که دهست نویژی ده گرت شهریان بو له سهر نه وهی کامیان ناوی دهست نویژی بدن، که قسه ی ده کرد دهنگیان نزم ده کرده وه له خرمه تیدا، له تاو به گه وره دانانیدا نه یاننده توانی جوان سهیری بکه ن، به راستی نه م پیاوه پیشنیاریکی دروستی خستووه ته به رده ستان لی قبول بکه ن، یه کی که له پیاوانی کینانه وتی: وازیئنن بامن بچم بولای، وتیان برؤ، کاتی که چو بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی نه وه فلان که سه له هوژی که که قوربانی به گه وره پاده گرن، دهی که س بنیرن بولای، خه لکی چوون به دهمیه وه و به (لا اله الا الله) وتنه وه پیشوازییان لی کرد، نه ویش وتی: سوبحانه للآ، نه مانه به قوربانیه وه هاتوون ناکریت پییان لی بگریت تا نه چنه که عبه، ئینجا گه پایه وه بولای خه لکه که ی و پی و تن: پیموانیه پییان لی بگریت، یه کیکیان که ناوی موکزی کوړی حه فص بوو وتی: وازیئنن با من بچم، وتیان: برؤ، که چو به ره و لایان پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (هذا مکرز وهو رجل فاجر) واته (نه وه موکریزه پیاویکی

خرای و فاجیره) هات و پیغه مبهری خوی دواند، له کاتی قسه کردنیدا بوو که سوهیلی کوپی عه مر هات - عومهر ده لیت ئه یوب له عیکر مه وه پئی وتم: کاتیک سوهیلی کوپی عه مر هات - پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (لقد سهل لکم من امرکم) واته (کاره که تان ئاسان بووه) موعه مهر ده لیت: زوهری له فهرمووده کهیدا ده لیت: سوهیل هات و وتی: وهره شتیک له نیوان هه رد و لا ماندا بنووسه، پیغه مبه ریش (ﷺ) بنووسه ری بانگ کرد و فهرمووی (بنووسه به ناوی خوی به خشنده ی میهره بان) (اكتب بسم الله الرحمن الرحيم) سوهیل وتی: به خوا نازانم ره حمان چیه. بنووسه (باسمک اللهم) (خوایه به ناوی تووه) وه چوّن جاران وات ده نووسی، موسولمانان و تیان: سویند به خوا ده بیّت (بسم الله الرحمن الرحيم) بنوسریّت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی بنووسه (خوایه به ناوی تووه) پاشان فهرمووی (هذا ما قال علیه محمد رسول الله) واته (ئه مه بریارو دادوهریه که که موحه مه دی پیغه مبهری خوا له سهری پیکه و تووه) سوهیل وتی: به خوا ئه گهر پیمان و ابوایه پیغه میهری خوایت پیمان لی نه ده گرتیت بو که عبه و له گه لیت نه ده جه نگاین، به لکو بنووسه له موحه مه دی کوپی عه بدوللا وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (سویند به خوا من پیغه مبهری خوام، ئه گهریش به راستم دانانین و پروام پی ناکه ن دهی بنووسه موحه مه دی کوپی عه بدوللا) زوهری ده لیت: له به ره ئه و فهرمایشته ی بوو که ده یفه رموو (داوای هه رچی که لی بکه ن شکاندنی سنووری خوی تیدا نه بیّت پیمان ده به خشم و رازیم)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (له سه ر ئه وه ی پیمان بده ن بچینه که عبه و ته وافی بکهین) سوهیل وتی: نا به خوا به عه ب نالییت که فشارمان له سه ر داناوه، بابو سالی دواتر ته واف بکه ن، ئه ویش نووسی، سوهیل وتی: له سه ر ئه وه ی هه رکه س له ئیمه بیّت بولاتان با موسلمانیش بیّت بیگی ریته وه بو مان، موسولمانان و تیان: سوبحانه للا، چوّن بیگی رینه وه بو بیبا وه پان له کاتیکدا به موسلمان ی هات بیّت؟ له مه دا بوون که ئه بوجه نده لی کوپی سوهیلی عه مر (ﷺ) به ماندوویه تی و وه ک کو ترا و هات، له خوارووی مه که که وه هات بوو تا

ہاتہ لای موسلمانان، سوہیل وتی: موحمہد ئہمہ یہکہم شتہ لہگہلت لہسہری
 ریک دہکہوم دہبیت بیگیریتہوہ بوّم، پیغہمبہریش (ﷺ) فہرمووی (انا لم نقچی
 الکتاب بعد) واتہ (ئیئمہ ہیشتا نامہکہمان نہنوسیوہ) ئہویش وتی: دہی سویند
 بہخوا لہسہر ہیچ لہگہلت ریک ناکہوم، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (فاجزہ لی)
 سوہیل وتی نابیت فہرمووی با وابکہ، وتی نایکہم، موکریز دہلیت: دہی باشہ،
 ئہبو جہندہل وتی: ئہی کوّمہلی موسلمانان بیریمہوہ بوّلائی بیباوہران لہ کاتیکدا بہ
 موسلمانان ہاتووم؟ نابینن چیم لی کرا؟ - چونکہ لہسہر ئایینی خوا زور
 سزادرابو - عومہر (ﷺ) دہلیت: ہاتم بوّلائی پیغہمبہر (ﷺ) و وتم: مہگہر تو
 پیغہمبہری خوا نیت؟ فہمووی: با، وتم: مہگہر ئیمہ حق و دوژمنانمان ناحق نین؟
 فہمووی: با، وتم: ئہی ئیتر بوّچی ئاوا سازش بکہین لہ ئایینمان؟ فہرمووی (من
 پیغہمبہری خوا و لہ فہرمانی خوا لاندہم و ئہو سہرخرمہ) وتم: مہگہر تو نہتوت
 دہچین بوّکہعبہ و لہوئی تہواقی دہکہین؟ فہرمووی (با، پیّم وتیت، ئہی پیّم وتیت
 ئہم سال دہچین؟) عومہر دہلیت وتم: نا، فہرمووی (دہی تو دہچیت بوّکہعبہ و
 تہوافی دہکہیت) ئہوکات چووم بوّلائی ئہبوبہکر (ﷺ) و وتم: ئہبوبہکر مہگہر
 موحمہد نیردرای خوا نیہ؟ وتی: با، وتم: مہگہر ئیمہ لہسہر ہق و
 دوژمنانیشمان ناحق نین؟ وتی: با، وتم: ئہی ئیتر بوّچی سازش لہسہر
 ئایینہکمان بکہین؟ وتی: ئہری کابرا ئہوہ پیغہمبہری خوایہ و لہ فہرمانی
 پەرورہدگاری لاندات و خوا سہری دہخات دہی گوپرایہلی بہ و لیّی لا مہدہ،
 چونکہ سویند بہخوا راست دہکات، وتم: مہگہر ئہو نہیدہوت دین بوّکہعبہ و
 تہوافی دہکہین؟ ئہبوبہکر وتی: با، مہگہر پیّی وتیت ئہمسال دہچیت؟ وتم: نا،
 وتی: دہی دہچیت بوّکہعبہ و تہوافی دہکہیت، عومہر وتی: بوّیہ زانیم ئہمہ شتیکہ و
 وایہ، کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) لہنامہ نووسینہکہ بوویہوہ پیغہمبہر (ﷺ) بہ
 هاوہلانی فہموو (قوموا فانحروا ثم احلقوا) واتہ (ہستن قوربانیہ کانتان سہرپن،
 دوایی سہرتان بتاشن) سویند بہخوا کہسیان نہیانکرد، سی جار پیغہمبہر (ﷺ)

وتیەو و نەیانکرد، ئینجا پیڤەمبەر (ﷺ) چوو بۆلای ئوم سەلەمە (رضی اللہ عنہا) و بۆی باسکرد کە ھاوھەلان چییان کردوو، ئەویش وتی ئەی پیڤەمبەری خوا ھەزەدە کەیت ئەو بەکەین؟ بڕۆ بە ھیچ کامیان مەلێ تا خۆت قوربانیکەت سەردەبریت و سەرت چاک دەکەیت، ئەمیش چوو ئەوێ کرد، قوربانیکەت سەردەبری و کەسیکی بانگ کرد سەری چاک کرد، کەئەمیان بینی ئەوانیش لێنەوین و قوربانیکەکانیان سەربەڕین و کەوتنە تاشینی سەری یەکتەری خەریک بوو زیانیان بەیەک دەگەیان، پاشان ئافەرتانیکێ باوەردار ھاتن و خوای گەورەش ئەم ئایەتە دابەزاند (یا ایھا الذین امنوا اذا جائکم المؤمنات مهاجرات فامتحنوهن) تا دەگاتە (بعصم الکوافر) ئەو پۆژە عومەر دوو ئافەرتی بیباوەری تەلەقداو موعاویە کۆری ئەبوسوفیان یەکیکیانی ھینا و صەفوانی کۆری ئومەیش ئەوێ دیکە ھینا، پاشان پیڤەمبەریش (ﷺ) گەراپەو بو مەدینە و ئەبوبەسیریش (رضی اللہ عنہ) —یەکیک بوو لە قورەیشیەکان موسلمان ببوو، ھات بۆلای، ئەوانیش دوو کەسیان نارد بە شۆینیدا و وتیان: لەسەر بەلێنی نیوانمان ئەبوبەسیرمان بدەرەو دەست، ئەویش دایە دەست دوو کەسە و بردیان تا گەیشتە زیاحولەیفە و لەوێ دابەزین تا بڕیک خورما بخۆن کە پێیان بوو، ئەبوبەسیر بە یەکیکیانی وت: سویند بەخوا شمشیرەکە ھەو باشترە، ئەویش رایکیشاو وتی: ئەرێ وەللا وایە، پێی راھاتووم، ئەبوبەسیریش وتی ئادەبێ با سەیری بکەم، ئەویش دایە دەستی، ئەبوبەسیریش لێیدا تا خستی و ئەوێ تریش رایکرد و ھاتەو بو مەدینە و چوو یە مژگەوت، پیڤەمبەر (ﷺ) کە بینی فەمووی (لقد رای هذا ذعرا) واتە (بەخوا بە ترساوی دەیبینم) کاتیکی ھاتە لای پیڤەمبەر (ﷺ) وتی: بەخوا ھاو پێکەمی کوشت و منیش دەکوژام، ئەبوبەسیر ھات و وتی: ئەی پیڤەمبەری خوا سویند بەخوا زیمەمی خۆت بەجێ ھینا و گیرامتەو بۆیان، خوای گەورەش پزگاری کردم لە دەستیان، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ویل امە مسعرحوب، لوکان لە احد) ئەبوبەسیر کە ئەمە بیست زانی دەیگێرتەو بۆیان، بۆیە چوو تا لە کەنارای دەریا دابەزی،

ئەبو جەندەلی کۆری سوهیلی کۆری عەمریش (ﷺ) لە دەستیان پرایکرد و چوو بۆلای ئەبوبەسیر، ئیتر هەرقورەیشیەک موسولمان بواوە دەچوو بۆلای ئەبوبەسیر تا بوون بە کۆمەڵیک، سویند بەخوا بیان بیستایە هەرکاروانیکی قورەیش دەچیت بۆ شام پریان پی دەگرت و دەیانکوشتن و مال و سامانیان دەبردن، قورەیش ناریدیان بۆلای پیغمبەر (ﷺ) و سکاڵایان لاکرد لەبەر خواو خزماوەتی هەركەس هات بۆلای پارێزراوە، پیغمبەریش (ﷺ) ناردی بە شوینیاندا، خۆی گەورەش ئەم نایەتە (و هو الذي كف ايديهم عنكم و ايدكم عنهم ببطن مكة من بعد ان اظفركم عليهم) تا (الحمة حمية الجاهلية) ئەو گۆرو تینەشیان ئەوە بوو کە دانیان بەوەدا نەدەنا موحەمەد (ﷺ) پیغمبەری خۆیە و بە (بسم الله الرحمن الرحيم) رازی نەدەبوون و نەیانھێشت بچن بۆ کەعبە.^۱

ئێین عەساکیرو ئێین شەیبە لە عورودە (ﷺ) هیناویەتی لەسەر دابەزینی پیغمبەر (ﷺ) لە حودەیبیە دەلیت: قورەیش کە ئەویان بیس ترسان و پیغمبەریش (ﷺ) حەزی کرد یەکیک لە هاوەلانی خۆی بنیڕیت بۆلایان، بۆیە عومەری کۆری خەتابی (ﷺ) بانگکرد تا بینیریت بۆلایان، ئەویش وتی: ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) من لایان بیزاراوم و هیچ کەس لە مەککە لە بەنی کەعب نین ئەگەر ئازاریان دام لەسەرم بیئە جواب، عوسمان بنیڕە چونکە خێڵەکە لەوین و ئەوەی دەتەویت دەیکە یەنیت، پیغمبەریش (ﷺ) عوسمانی کۆری عەففانی بانگکرد و ناردی بۆلای قورەیش و فەرمووی پریان بلی ئیمەش بۆ شەر نەهاتووین، بەلکو بۆ عەمرە هاتووین، بانگیان بکە بۆ ئیسلام، فرمانیشی پیکرد تا باوەردارانیکی ناو مەککە ببینیت و موژدەیی فەتھیان پی بدات و بلیت خۆی گەورە

^۱ - ئێین کەسیر لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۷۷ دا دەلیت: ئەم دەقە زیادە و سودیکی باشی هەیه کە لە گیرانەوهی ئێین ئیسحاق لە زوهریەوه نیە. بەیەهقی ج ۹ ص ۲۱۸ بە دوورو درێژی هیناویەتی.

بهم زوانه ئایینی خوئی له مهككه سهردهخات تا ئهوهی به ئاشکرا ئیمان تیايدا دهچهسپیت، عوسمانیش چوو تا دای به لای قورهیشدا له (به لدهح)، قورهیش وتیان بو کوی دهچیت؟ وتی: پیغمهبر (ﷺ) ناردوومی بولاتان تا بانگتان بکهه بولای خوای گه وره و ئیسلام و پیتان بلیم ئیمه بو شهپر له گهل که سدا نه هاتووین و بو عه مره هاتووین، عوسمانیش هه مان شتی جی به جی کرد، وتیان بیستمان چی ده لئین، ئیستا ئیشه که ت بلی، ئیبانی کوپی سه عیدی کوپی عاص له بهری هه ستاو پیشوازی لی کرد و له ئه سپه که ی خوئی دابهزی و عوسمانی سوار کرد و په نای داو بردی تا هاته مه ککه. پاشان قورهیش ئین وهرقای خوزاعی و برای بهنی کینانه یان نارد، پاشان عروهی کوپی مه سعودی ته قه فی هات.^١

ئین سه عد له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لئیت: عومه ری کوپی خه تاب (ﷺ) ده لئیت: پیغمه بر (ﷺ) له سه ر پیکه وتنی که له گهل خه لکی مه ککه پیکه وت و شتیکی پیدان، ئه گه ر پیغمه بری خوا (ﷺ) ئه ویریکی له سه ر دابنا مایه و ئه وه ی بکرا دایه که پیغمه بر (ﷺ) کردی گوپرایه لی نه ده بووم، له به شیکی پیکه وتنه که دا ده لئیت هه ریه که له بیباوه پان هاته ناو موسولمانان ده بیئت بیگه رپننه وه، ئه گه ر له موسلمانان چوو بولای بیباوه پان نایگپرنه وه، له کنزالعمال ج ٥ ص ٢٨٦ هاتوو و سه نه ده که ی به سه حیح داناوه.

ئین عه ساکیر له واقیدی هه هیئاویه تی ده لئیت: ئه بوبه کری صدیق (ﷺ) ده لئیت: هه یج فه تحیک له ئیسلامدا له فه تحی حوده یبیه گه وره تر نه بوو، به نام خه لکی ئه و پوژه رایان نه بوو له سه ر ئه وه ی له نیوان موحه مه د و نیردراوه کهیدا هه بوو،

١ - ضعیف.

٢ - له کنز العمال ج ٥ ص ٢٨٨ دا هاتوو، ههروه ها ئین ئه بی شه یبه له لایه کی تره وه به دوور دریزی له عروه ه هیئاویه تی، له کنز العمال ج ٥ ص ٢٩٠ یشدا هاتوو، به یه قی ج ٩ ص ٢٢١ له موسای کوپی عوقبه وه (ﷺ) هیئاویه تی.

بہندہ کان پہلہ دہکن و خواش وک بہندہ کان نیہ پہلہ ناکات تا بارہ کہ دہگاتہ کاتی
خوئی و نہوہی خوا دہیہ ویت، سہیری سوہیلی کوپی عہرم کرد لہ حہجی
مالئاواییدا وہستابوو خوئی لہ جہستہی پیغہمبہر (ﷺ) نزیک دہکردہوہو
قوریانیہ کہی دہبردہ بہردہستی پیغہمبہر (ﷺ) نہویش بہدہستی خوئی سہری
ہری و سہرتاشی بانگ کردو سہری تاشی، سہیری سوہیلیم دہکرد موہکاشی
پیغہمبہری (ﷺ) دہگرتہوہو دہیخستہ سہر چاوانی، نہوکات نہو پوژہی
خودہیبیہم بیرکہوتہوہ کہ نامادہ نہبوو بنووسریت (بسم اللہ الرحمن الرحیم) و
(محمد رسول اللہ) نہوکات سوپاسی خوام کرد کہ پینموونی کرد بوئیسلام^۱.

(چیرۆکی موسلمان بوونی عہمری کوپی عاص (ﷺ))

ئین ئیسحاق لہ عہمری کوپی عاصوہ (ﷺ) ہیناویہتی دہلیت: کاتیک لہ
پوژئی نہحزاب لہ خہندہقہکہ پاشہکشہمان کرد کوہلیک لہ پیوانی قورہیشم
کوکردہوہ کہ ھاوړاو گوینگرم بوون پیم وتن: دہزانن سویند بہخوا وای دہبینم
موحہمد زور بہ خراپی سہردہکہویت، من رایہکم ہیہ نیوہ چی دہلین؟ وتیان رات
چیہ؟ وتم: بچن بولای نہجاشی و لای نہو بین، نہگہر موحہمد بہسہرماندا
سہرکہوت لای نہجاشی دہبین، نہگہریش ھوزو کہسمان سہرکہوتن ئیمہ دہناسن و
تہنہا چاکہمان لی دہبینن، نہوانیش وتیان رایہکی جوانہ، منیش وتم دہی شتیک
کوہکہنہوہ با بہ دیاری بوئی بہین، نہوہی نہو زور حہزی پییہتی بوئی بہین
کہرہیہ، ئیمہش بریکی زورمان بو کوکردہوہ، ئینجا چووین بولای، سویند بہخوا
لہلای بووین کہ عہمری کوپی ئومہیہی زومہری (ﷺ) ہات بولای، پیغہمبہر (ﷺ)
سہبارت بہ جہعفر و ھاوہ لانی ناردبووی بولای، چوویہ ژورہوہ بولای و دوایی

^۱ - ضعیف.

^۲ - کنز العمال ج ۵ ص ۲۸۷.

هاته دهره وه، منیش به هاو له کانه وت: ټوه عه مری کورې ټومه یه یه ټه گهر بچم بولای نه جاشی و داوای بکه بمانداته دست و بمانداتی ددهم له ملی، ټه گهر ټوه بکه قوره یش واده زانن به کوشتنی نیږدراوی موحه مه د پاداشتم داونه ته وه، بویه چوومه ژوره وه بولای و سوجه دم بو برد وه جارن، ټویش وتی: مه رحه با له هاوړیکه م، له ولاتی خو ته وه هیچت بو هیناوم؟ وتم: به لای ټه ی پاشا بریکي زور که ره مان بو هیناویت، پاشان بوم بردو ټویش پیی سه رسام بوو و هزی پی کرد، پاشان وتم: ټه ی پاشا من که سیکم دی له لات چوو، ټوه نیږدراوی که سیکی دوژمنمانه، دهی بیده به من تا بیکورژم چونکه زوریک له پیاو ماقولانی ټیمه ی کوشتووه، ټویش تووره بوو، پاشان دهستی دریژ کردو دای له لووتم وامزانی شکان دی، ټه گهر زه زوی شه قی بر دایه له ترسا ده چووم به ناویدا، پاشان وتی ټه ی پاشا سویند ده خوا وای ده بینم رقت بوو له و داواکاریه م، ټویش وتی: داوام لی ده که یت نیږدراوی که سیکت بده مه دست که ناموسی گه وره (جوبریل) هاتووه بولای، ټوه ی که هات بولای موسا، ټینجا نیږدراوی ټه و پیاووت بده مه دست بیکورژیت؟ منیش وتم: ټه ی پاشا وای لی هات؟ وتی: قورپ به سهر عه مر به گویم بکه و شوینی بکه وه، چونکه سویند به خوا له سهر هقه و به سهر یاندا سهر ده که ویت چوون موسای کورې عیمران به سهر فیرعه ون و سهر یازه کانیدا سهر که وت، منیش وتم: له سهر ټیسلام به یعه تی منی بو وهر ده گریت؟ وتی: به لای، ټینجا دهستی کرده وه و منیش به یعه تی ټیسلام پیدا، دواپی چووم بولای هاوړیکانه و له سهر باری جارن چووم بولای پیغه مبه ر (ﷺ) گه یشتم به خالیدی کورې وه لید، ټه مه ش که میک پنیش فه تی مه کهه بوو، خالید له مه کهه وه هاتبوو، وتم ټه بوو سوله یمان بو کوئی ده چیت؟ وتی: من تیر بووم و به سه، ټه و کابرا پیغه مبه ره و ده چم موسولمان بم، ټیتر تاکه ی؟ منیش وتم: دهی به خوا منیش هر بو ټوه هاتووم، ټینجا به ره و مه دینه چووین خالیدی کورې وه لید پیش که ت و به یعه تیدا و موسلمان بوو، منیش نزیک بوومه وه و وتم: له سهر لیخو شبوونی تاوانی پیشرتم به یعه تت پی ددهم، باسی

تاوانی دواترم نه خسته ناوی، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی ئه ی عه مر (بایع فان الاسلام يجب ما كان قبيله، وان الهجرة تجب ما كان قبلها) واته (به یعت بده، چونکه ئیسلام پيش خو ی ده سړیته وه و کو چیش پيش خو ی ده سړیته وه) منیش به یعت تم پيدا، پاشان چووم.^۱

به یه قیش له ریگه ی واقیدیه وه به فراواترو باشت هیناویه تی، تیایدا هاتووه: پاشان چووم تا گه ی شتمه (هده) له وی دوو که س که می ک پيشم که وتبوون ده یانه ویست دابه زن، یه کیکیان له چادریکدا بوو، ئه ویش دوو و ناخی گرتبوو، سه یرم کرد خالیدی کوپی وه لیده، وتم: چی ده که یت لیږه دا؟ وتی: بو لای موحه مه د ده چم، خه لکی چوونه ته ناو ئیسلام و ته نها چا وچنو که کان ماون، سویند به خوا ئه گهر و ابپروات ملمان ده گریت وه ک چو ن ملی که متیار ده گرن، منیش وتم: ده ی به خوا منیش ده مه وی ت بچم بو لای موحه مه د و موسلمان بم، عوسمانی کوپی ته له ش (ﷺ) هاته ده ره وه و به خیر هاتنی کردم و هه موو دابه زین، دوا یی ری که که وتین تا چو وینه مه دینه، قسه ی ئه و پیاوهم بیرنا چیت که له بیر ی ئه بو عوتبه پی ی گه ی شتین هاواری ده کرد، ئه ی ره باح ئه ی ره باح، ئیمه ش به قسه که ی گه شاینه وه و چو وین، پاشان سه یری کردین، گویم لی بوو ده یوت: مه که که دوا ی ئه م دووانه چی ده می نیت، وام ده زانی مه به سستی من و خالیدی کوپی وه لیده، پاشان خیرا به ره و مزگه وت چوو، وامده زانی موژده به پیغه مبه ر (ﷺ) ده دات که هاتووین، هه رواش بوو، جلی پیک و پیکمان پوشی و بانگی عه سر دراو به ره و پووی چو وین، پووخساری زیکری ده کرد و موسلمانانیش له ده وری بوون به موسلمان بوونمان دلخوش بوون، خالیدی کوپی وه لید پيش که وت و به یعتی دا، پاشان

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۴۲ دا واهاتووه، ئه حمه د و ته به رانیش له عه مره وه به و جوړه به دوو رو دریژی هیناویانه، هه یسه می ج ۹ ص ۳۵۱ ده لیت: که سانی سه نه ده که ی صه حیحن،

(پېغەمبەر ﷺ) بانگەوازی عوسمانی

کۆری عەففان (ﷺ) دەکات

مەدائینی لە عەمری کۆری عوسمانەو ھیناویەتی دەلیت، عوسمان (ﷺ) وتی: چووم بۆلای پوورم ئەردای کچی عەبدولموتەلیب و سەردانم کرد، پېغەمبەریش (ﷺ) ھاتە ژوورەو، منیش سەیرم دەکرد، -ئەو پوژە شتیک لە باری پېغەمبەر (ﷺ) دەرکەوت- سەیری منی کردو فەرمووی (مالک یا عثمان؟) (چی بوو ئەو عوسمان؟) وتم: سەرسامی خۆت و پلەو پایەتم لە ناوماندا کە چیت لە بارەو دەوتریت، عوسمان وتی پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (لا اله الا الله) خوا دەزانیت خەریک بوو شەقام دەبرد (مەبەستی راجلەکی نیەتی)، پاشان فەرمووی (وفي السماء رزقکم وما توعدون. فوبر السماء والارض انه لحق مثل ما انکم تنطقون) پاشان ھەستا و چوو، منیش چووم بە شوینیدا تا پێی گەیشتم و موسولمان بووم، لە (الاستیعاب ج ٤ ص ٢٥٥) دا و ھا توو.

(پېغەمبەر ﷺ) بانگەوازی عەلی

کۆری ئەبو تالیب (ﷺ) دەکات

ئێبن ئیسحاق لە عەلی کۆری ئەبو تالیبەو (ﷺ) دەلیت چوو بۆ مائی پېغەمبەر (ﷺ) سەیر دەکات ھەردووکیان (پېغەمبەر ﷺ) و خەدیجە رضي الله عنها) نوێژ دەکن، عەلی وتی موخەمەد ئەو چیه؟ پېغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (دين الله الذي اصطفى لنفسه وبعث به رسله، فادعوك الى الله وحده لا شريك له والى عبادته وان تكفر باللات والعزى) واتە (ئەمە ئەو ئایینەى خوايە کە بۆ خۆی ھەلى بژاردوو و پېغەمبەرانى پێ ناردوون بانگت دەکەم بۆ لای خواى تەنھای بى ھاوہل و پەرستنى ئەو خوايە و پڕوانەبوونت بە لات و عوززا)، عەلی وتی: من پێشتر شتى وام نەبیستوو، بۆیە ھىچ شتیک ناکەم تا لەگەڵ ئەبو تالیب قسە نەکەم، پېغەمبەر (ﷺ)

چون سهری باری خومان دهکیت؟ وه نیشتهوی بنمان لی هاتوهو مهحه مه دیش سهرکه وتوه به سهر عهره ب و عهجه مد، دیت بچین بولای موحه مه دو شوینی بکهوین چونکه گهره یی موحه مه دو بۆ ئیمه ش گهره ییه، به لام ئه و زور به توندی ناره زایی دهر بری و وتی: ئه گهر ته نها خوشم بمینمه وه شوینی ناکه وم، ئینجا له یه ک جیا بووینه وه، وتم: ئه م کابرا له به در براکه ی و باوکی کوژراون بویه واده لیت، ئینجا چوم بولای عهره مه ی کوری ئه بوجه هل و چیم به سه فوان وت به ئه ویشم وت، ئه ویش هه مان وه لامی سه فوانی هه بوو، منیش وتم: ده ی لای که س باسی مه که، ئه ویش وتی: باسی ناکه م.

ئینجا چومه ماله وه و وتم سواره که م بۆ ئاماده بکه ن، ئینجا که وتمه پری تا گه یشتیم به عوسمانی کوری ته لحه و وتم: ئه مه هاوپییمه، به لکو به میش بلیم، دواپی بیرم کرده وه باوک و که سی کوژراوه، وتم پیی نالیم، دواتر وتم: ته نها هینده م له سه ره ئیستا بچم ئیتر چی ده بیئت با بیئت، بویه هه مووم بۆ باسکردو وتم: من وه ک پریوی ناو کون وام، ئه گهر سه تللی ناوی تی بکه هیت دیته دهره وه، چیم به و دوانه که ی تروت ئه ویش خیرا رازی بوو، پییم وت: من ئه مپروم داناوه و ده مه ویت بچم، وا ولاخه که شم بۆ ئه وه ئاماده کردوه، له سه ر شوینی (یه ئجوج) وه عدمان به یه کتردا ئه گهر ئه و پیشکه وت چاوه پییم بکات، ئه گهریش من پیشکه وتم چاوه پری ده که م.

به ره به یان بوو که وتینه پری و خوره لنه هات تا گه یشتینه یه ئجوج، چووین تا گه یشتینه (الهده) له وی عهری کوری عاصمان بیینی، سه لامی لی کردین و ئیمه ش وه لامان دایه وه، وتی: بۆ کوئی ده چن؟ وتمان: ئه ی تو بۆ کوئی ده چیت؟ وتی: ئه ی ئیوه بۆ کوئی ده چن؟ وتمان: ده چن تا موسلمان بین و بکه وینه شوین موحه مه د (عالیق) ئه ویش وتی: ده ی منیش هه ربۆ ئه وه هاتووم، ئینجا پیکه وه چووین تا گه یشتینه مه دینه و له کانه ره وه ولاخه کانه مان به ستنه وه هه وال گه یه نرا به پیغه مبه ر (عالیق) ئه ویش پیمان دلخوش بوو، جلی چاکم پووشی و دواتر چوم به ره و لای

پیغه مبهەر (ﷺ)، براکه هم پیگه یشت و وتی: زووکه وا پیغه مبهری خوا (ﷺ) هه والی هاتنی توئی داوه و به هاتنت خوش حال بووه و چاوه ریټ دهکات، ئیمه ش خیرا چووین و گه یشتمه خزمه تی سهیر دهکه م زه رده خه نه م بو دهکات تا له به رده میدا وه ستام و سه لامی پیغه مبهرایه تیم لی کرد و ئه ویش به پرویه کی کراوه و گه شه وه وه لامی دامه وه، وتم: شایه تی دهم هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و توش پیغه مبهری خوایت، فه رموی وهره، پاشان فه رموی (الحمد لله الذي هادك، قد كنت اری لك عقلا رجوت ان لاسلمك الا الى خير) واته (سو پاس بو خوا که رینموونی کردیت، عاقلیه کم لی به دی کردیت هیوام خواست ته نها به ره وچاکه ت ببات)، منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا من هه میشه دژ به هه ق لینه ویوم ده ی لای خوا نزام بو بکه تا لیم خوش بیټ، ئه ویش فه رموی (ئیسلا م پیش خوئی ده سړیته وه) وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا ده ی نزام بو بکه، فه رموی (اللهم اغفر لخالد بن الوليد كلما اوضع فيه من صد عن سبيل الله) واته (خوا له هه ر کاریکی خالیدی کوپی وه لید خوش ببه که مایه ی پیگرتن له په یامی خوا بووه).^۱

خالد ده لیت: عوسمان و عه مریش (ﷺ) هاتن و به یعه تیان دا به پیغه مبهەر (ﷺ)، ئه م هاتنه شمان له مانگی سه فه ری سالی هه شتدا بو، سویند به خوا دوا ی ئه وه پیغه مبهەر (ﷺ) پیش هه موو هاوه لانی ده خستم.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۲۳۸ دا واهاتوه، ئیبن عه ساکی ریش به و جوړه به دوورو داریژی هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۳۰ دا هاتوه.

(چىرۆكى فەتى مەككە خوا شەرھە فەمەندەرى بىكەت)

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسە ھە (ﷺ) ھىناوئەتە دەلىت: پاشان پىغەمبەر (ﷺ) چو ھەبەر ھەمى كۆرى كەلسومى كۆرى ھوسەين غەففارى (ﷺ) لەسەر مەدینە دانائە لە دەى پەمەزاندە كەتەپرى، پىغەمبەر (ﷺ) پوژووى گرتە ھاوھالانىش ھەك ئەويان كەرد تا گەشتىنە كەدەد (ئەوئىكە لە نىوان عوسفان و ئومج) لەوى پوژووى شەكەندە دواتر چو ھەكە (مەر الظھران) بە دەھەزار مۇسلمانە ھەدەبەزى، لەگەل ھەزار كەسى موزەينە و سولەيمەلە ھەنا و ھەموو ھۆزەكاندە چەك و پەداوئەستى ھەبوو، ھەروەھا كۆچەرەن و پەشتىوانانىش لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا ھاتنە كەسىيان دوا نەكەوت كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لە مەر الظھراندا دابەزى قورەيش بىناگابوون و ھىچ ھەوئەلىكىيان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) بو نەچو بو ھەنەيان دەزانى چى دەكەت، لەو شەوھەدا ئەبوسوفىيانى كۆرى ھەرب و ھەكىمى كۆرى چىسام و ئىبن ھەرقا چوونە دەروھە بو ھەوال دەگەپان تا بزەن ھىچ دەبەستەن، ھەبباسى كۆرى ھەدولموتەلەبەش (ﷺ) لە نىوھى پەدا گەشت بە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبوسوفىيانى كۆرى كەرشى كۆرى ھەدولموتەلەب و ھەدوللەى كۆرى ئەبو ئومەيەى كۆرى مۇغەيرەش لە نىوان مەككە و مەدینەدا گەشت بە پىغەمبەر (ﷺ) و داويان كەرد بىبەن، ئوم سەلەمەش ئەوھى بە پىغەمبەر (ﷺ) وت، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئاموزا و پوزا و كەسەكەت ھاتوون، فەرمووى (لا حاج لى بەما اما ابن عمى فھد عرضى بمكە، واما ابن عمى و صھرى فھو الذى قال لى بمكە ما قال) واتە (ھىچ ئىشىكەم پەيان نىھ ئاموزاكەم ئەوھەبوو كە لە مەككەدا دای لە ئابرووم، پوزاكەيشەم ئەوھەبوو لە مەككەدا ئەوھى پەوتەم كە وتى) كاتىك ئەوھى پەوتە – لەگەل ئەبوسوفىياندا كۆرىكى ھاتبوو – وتى: سوئەند بەخو يان مۇلەتم دەدەن يان دەستى ئەم كۆرەم دەگرم و دەچەن تا لە برسەتەتە و تەنووئەتەدە مەرىن، كاتىك

پیغهمبر (ﷺ) ئەمەى بیست دلی بویان سوتاو موله تی پیدان و هاتن و موسلمان بوون.

کاتیک پیغهمبر (ﷺ) له مر الظهران دابهزی عه بباس وتی: قور به سهرتان قورهش، چ به یانیه کی رهش، سویند به خوا ئەگەر پیغهمبر (ﷺ) بیته ناو مه ککه پیش ئەوهی داوای په نای لی بکه ن ئەوا قورهش به ههتا مه تایی له نا و ده چیته، ده لیت له سهر و لاخه سپیه که ی پیغهمبر (ﷺ) و، له لای چووم تا هاتمه ئەراک، به عه لیم (ﷺ) وت ده چم بۆلای دارکوکه رهوه یان که سیك شیرى هه بیته یان پیوستیه کی هه بیته و بچیته بۆ مه ککه تا پێیان بلیم پیغهمبر (ﷺ) له کوییه و پیش ئەوهی له نا کاودا بچیته ناوی و داوای په نای لی بکه ن، سویند به خوا ده مویست بچم بۆ ئەوه بگه رپم که بۆی چووم تا قسه ی ئەبوسوفیان و ئیین وهر قام بیست که ده گه رانه وه و ئەبوسوفیان وتی ئاگرو سهر بازگه ی وه که ئەمروم نه بینیه، ئیین وهر قاش وتی سویند به خوا ئەمه ئاگری خوزاعیه وه جهنگ دایگرتوان ئەبوسوفیان وتی: سویند به خوا خوزاعه له وه که متره ئەمه ئاگرو سهر بازگه ی ئەو بیت، منیش ده نگیم ناسیه وه و وتم ئەبو حه نزله، ئەویش ده نگى ناسیمه وه و وتی ئەبولغه زل؟ وتم: به لی، وتی چی ده لیت به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، وتم: قورته به سهر ئەبو سوفیان وا پیغهمبر (ﷺ) به خه لکیکه وه هاتوو، قور به سهر قورهش، وتی: ئەی پلان چیه به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، وتم: ئەگەر به سهرتدا زال بیت له ملت ده دات، ده ی زو له گه لمدا سوار به تا بته م بۆلای پیغهمبر (ﷺ) و داوای په نا بکه م بۆت، ئەویش له پشتمه وه سوار بوو هاوپییه کهیشی گه رایه وه و منیش بردم، ده ماندا به پال ئاگری ههر ده سته یه کی موسلماناندا ده یانوت ئەمه کییه؟ که ولاخه که ی پیغهمبر (ﷺ) یان ده دی ده یانوت مامی پیغهمبره ی خوایه، تا دام به پال ئاگری عومهری کوپی خه تابدا (ﷺ) وتی ئەوه کییه؟ هات بۆ لام، کاتیک ئەبو سوفیانی له پشتمه وه دی وتی ئەبو سوفیانی دوژمنی خوا که به بئ به لئین و په یمان هینایتیه ژیر ده ستم، پاشان به

تورہ ییہوہ چوو بۆ لای پیغہمبەر (ﷺ) و منیش سوار بوومہوہ و پیشی کہوتم و
 هاتم بۆ لای پیغہمبەر (ﷺ) و عومہریش هات و وتی: ئەہی پیغہمبەری (ﷺ) خوا
 ئەوہ ئەبو سوفیانہ خوا بہ بئی بہلین و پەیمان هیناویہ تہ بەردەست دەہی پیم پییدہ
 با بدەم لە ملی، منیش و تم: ئەہی پیغہمبەری خوا (ﷺ) من پەنام داوہ، پاشان لای
 پیغہمبەر (ﷺ) دانیشتم و تم: نہ بہ خوا ئەم شەو جگہ لە من کەس پزگاری
 ناکات، کە عومەر زۆر لەسەری چوو و تم: عومەر کەمیک لەسەر خۆبە، سویند بہ خوا
 ئەگەر لە بەنی عەدی کوپی کەعب بوایہ وات نەدەووت، بەلام دەزانیت لە بەنی عەب
 مەنافە بۆیہ وا دەلییت، ئەویش وتی لەسەر خۆبە عەباس، سویند بہ خوا ئەو
 پۆژەہی موسلمان بویت هیندە پیخوشحال بووم وەک ئەوہی باوکم موسلمان
 بووبیت، ئەمەش تەنہا لەبەر ئەوہی دەمزانی پیغہمبەر (ﷺ) موسلمان بوونی توی
 لا خوشەویست ترە تا موسلمان بوونی خەتتاب، پیغہمبەریش (ﷺ) فەرمووی:
 (اذهب به الى رحلك يا عباس، فاذا أصبحت فاتني به) واتە (بیبەرەوہ بۆ لای خۆت،
 بەیانێ بیہینەرەوہ بۆ لام) منیش بردم و لام مایەوہ و بەیانێ بردمەوہ لای پیغہمبەر
 (ﷺ)، کە پیغہمبەر (ﷺ) بینی فەرمووی: (ويحك يا ابا سفيان الم يان لك ان
 تشهد ان لا اله الا الله) واتە (قورپت بەسەر ئەبو سوفیان ئیتراکاتی ئەوہ نەہاتووہ
 شایەتی بدەیت هیچ پەرستراویک نیہ جگہ لە خوا) وتی: بە دایک و باوکمەوہ
 بەقوربانت بم چەندە نەرم و نیان و بەرپز و خاوہن خزمایەتیت تا ئەوہی پیم وایہ
 ئەگەر جگہ لە خوا کەسی تریش (خوای تریش) ھەبیت ئیشم پیی نیہ، فەرمووی:
 (قورپت بەسەر ئەبو سوفیان ئایا ئیتراکاتی ئەوہ نەہاتووہ بزانییت کە من پیغہمبەری
 خوام؟) وتی: بە دایک و باوکمەوہ بەقوربانت بم، چەندە نەرم و نیان و بەرپز و
 خاوہن خزمایەتیت، سویند بہ خوا تا ئیستا لە دەروندا شتیکی وا ھەبوو،
 عەباس (رضی اللہ عنہ) وتی: ئەبو سوفیان ھاوار بوۆت موسلمان بہ و شایەتی بدە هیچ
 پەرستراویک نیہ جگہ لە خوا و موحمەدیش پیغہمبەری خوایہ و پیش ئەوہی بدات
 لە ملی، ئەویش شایەتی حەقی ھینا و موسلمان بوون، و تم: ئەہی پیغہمبەری خوا

ئەبو سوفيان ھەزى بە گەورەيىيە دەى شتىكى بۆ بکە، ئەويش فەرمووى (بەلى) ھەركەس بچىتە مالى ئەبو سوفيان پارىزراوہ و ھەركەس دەرگای مالى دابخات پارىزراوہ، ھەركەس بچىتە مزگەوت (كەعبە) پارىزراوہ) كاتىك چو پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (يا عباس احبسہ بالوادي عندہ ختط الجبل حتى تمر به جنود اللہ فیراها) واتە (عەبباس لە دۆل لای بەرزى شاخەكەوہ رايوہ ستيئە تا سەربازانى خوا بدەن بە پالیدا و بيان بينيت). منيش بردم و فەرمانى پىغەمبەرى خوام بەجى گەياند، ھەركە ھۆزىك بە ئالاکەيەوہ دەيدا بە پالیدا دەيووت عەبباس ئەمانە كىن؟ وتم: بەنى سولەيم، وتى سەيريان بکە، پاشان ھۆزىكى تر دەھات و دەيووت ئەمانە كىن؟ وتم: موزەينە، وتى: سەيريان بکە، تا ئەوہى ھەموويان تىپەپەرين و ھەردەيووت ئەمانە كىن؟ منيش دەمووت فلانە كەس، تا ئەوہى پىغەمبەر (ﷺ) بە ئالای سەوزەوہ بە پشتيوانان و كۆچەرەرانەوہ تىپەپەبوو تەنھا سەرنجدانيان لى دەبينرا، وتى سوبحانە لا ئەمانە كىن؟ عەباس وتى: ئەمە پىغەمبەرى خوايە بە كۆچەر و پشتيوانانەوہ، وتى: ئەمانە سەر و خواريان نيە و كەس دەرەقەتيان نايەت، ئەبولفەزل دەسەلاتى برازاكەت زۆر گەورەيە، وتم: ئەبو سوفيان ئەوہ پىغەمبەرايەتيە، وتى: ئەرى دەى، وتم: بپۆرەوہ بۆ لای ھۆزەكەت، ئەويش چو تا بەوپەرى دەنگيەوہ ھاواری دەکرد ئەى قورەئش و موحمەد بە سوپايەكى بى شوومارەوہ ھاتن بۆتان، ھەركەس بچىنە ناو مالى ئەبو سوفيان پارىزراوہ، ھىندى كچى عوتبەش كە ھاوسەرى بوو سميلى گرت و وتى: قورپتان بەسەر ئەم كابرا بەم قسانە لە خشتەتان نەبات، وتيان: قورپت بەسەر مالى تو بۆچى؟ وتى: دەى ھەركەس دەرگای مالى خووى دابخات پارىزراوہ ھەركە سيش بچىتە مزگەوتەوہ پارىزراوہ، خەلكيش چوونەوہ بەرەو مال و مزگەوت.^۱ لە كنز العمال ج ۵ ص ۲۹۵

۱- ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۶۷ دەلييت: تەبەرانی گىراويەتەوہ و كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيح. بەيەقيش بە دورو دريژى ھىناويەتى، لە البداية والنهاية ج ۹ ص ۲۹۱ يشدا

یشدا هاتوو و هه مان شتی گیرانه وهی ته بهری هیئاوه، له دهقه کهیدا هاتوه پاشان پیغه مبهەر (ﷺ) پیی فهرموو (احسبه بمضیق الوادی الى خطم الجبل حتی تمر به جنود الله فیراه) عه بباس وتی: منیش وامکرد، کاتی که نه بوسوفیانم له وی وهستاند، وتی: به نی هاشم ناپاکیتان نواند، عه بباس وتی: ئه هلی پیغه مبهرایه تی ناپاکی نانویئن، به لام پیشکش بیت؟ وتی: دهی هر ئیستا دهستی پی بکه، وتم: ئیشیکم پیته. بروام نه ده کرد و ابیر بکه یته وه پیغه مبهەر (ﷺ) هاوه لانی ئاماده کرد و سه رکرده کان به هۆزه کانیا نه وه و که تیه کانیش به ئالاکانیا نه وه چون. یه کهم کهس که پیش کهوت خالیدی کوپی وه لید بوو به به نی سوله یمه وه که هه زار کهس بوون به ئالایه که وه چون که عه باسی کوپی مرداس هلی گرتبوو، ئالایه کی دیکهش به دهستی خه فانی کوپی نه دبه و ئالایه کیش به حه جاجی کوپی عه لات هه لیگرتبوون ئه بوسوفیان وتی: ئه مانه کی؟ عه بباس وتی: خالیدی کوپی وه لیده، وتی: غولام، وتم: به لی، کاتی که خالید دای به پال عه باسدا که ئه بوسوفیانیشی له پالدا بوو سی جار الله اکریان وتو دواتر چون، پاشان به دوایدا زوبهیری کوپی عه وام هات و پینج سه د کوچه رو خه لکیکی دی له گه لدا بوو به ئالایه کی ره شه وه هاتن و هه مان شتیان کرد، ئه بوسوفیان وتی: ئه مه کییه؟ وتی: زوبهیری کوپی عه وام، وتی: خوشکه زاکه ت؟ وتم: به لی، له غیفاریشدا دهسته یه کی سی سه د که سی هاتن و ئه بوزه ری غه فاری ئالاکه ی هه لگرتبوو، یان ده لی ئیمانی کوپی ره حزه ئالاکه ی هه لگرتبوو، ئه وانیش سی جار الله اکریان کرد، وتی: ئه مانه کی نه بولفه زل؟ وتی: به نوغه فار، وتی: به نی غه فار بو؟ پاشان ئه سه له مه به چوار سه د که سه وه به دوو ئالاه هاتن یه کیکیان به ده ست بورهیده ی کوپی حه صیب و ئه وی دیکهش به ده ست ناجیه ی کوپی ئه عجه مه وه بوو، ئه وانیش وایان کردوو و ئه بوسوفیان وتی: نه بولفه زل ئه مانه کی؟ وتم: ئه سه له م، وتی: ئه وان بو؟ خو تا ئیستا تاله موویه کیش

هاتوو، ئین عه ساگیریش له ریگه ی واقیدی له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی

چیہ پہ یوہ نییان نہ بووہ له گه لمان، عہ عباس وتی: ئه وانہ ده سته یه کن هاتو نہ ته ناو
 ئیسلام پاشان به نی که عبی کوپی عمر به پینج سہد که سہوہ به ئالایه کهوہ هاتن
 بیشری کوپی شہ بیان هہ لی گرتبوو، وتی ئه مانہ کیّن؟ وتم: ئه وہ که عبی کوپی
 عمرہ، وتی: به لی ئه مانہ هاو پھیمانی مو حہ مد بوون، ئه وانیش که هاتن سیّ الله
 اکبریان کرد، پاشان موزہ ینہ به هہ زار که س و به سیّ ئالاوہ هاتن و سہد
 سواریشیان هہ بوون نہ عمانی کوپی موقہرین و بیلالی کوپی حارس و عہدوللای
 کوپی عمر ئالاکانیان هہ لگرتبوو، ئه وانیش که هاتن سیّ الله اکبریان کرد، وتی:
 ئه مانہ کیّن؟ وتم: موزہ ینہ، وتی: خو دہنگیان گوئی کہر دہ کرد، پاشان جوہ ینہ به
 هہ شت سہد که سہوہ له گه ل سہر کردہ که یاندا به چوار ئالاوہ هاتن، ئالایه کیان به
 ئه بوزہ رعہ مه عبہ دی کوپی خالید و یه کیکیان به سوہیدی کوپی صہ خرو یه کیکیان
 به رافعی کوپی مه کیس و یه کیکیان به عہدوللای کوپی به در بوو، ئه وانیش سیّ
 الله اکبریان وت، پاشان کینانہ و به نولویس و زہم و و سہدی کوپی وائیل به دوو
 سہد که سہوہ هاتن و ئه بو واقدید ی له یسی ئالاکہی هہ لگرتبوو، ئه وانیش وایان
 کرد، وتی ئه مانہ کیّن؟ وتم: به نی به کر، وتی: به لی، سویند به خوا شوومن، به هوئی
 ئه مانہ وہ مو حہ مد له گه لمان به شہر هات، سویند به خوا له سہری پاویژم پی
 نہ کراوہ و نہ مزانیوہ و کاتیکیش بیستم حہ زم نہ کرد، به لام تازہ هہ لگیرسا بوو،
 عہ عباس وتی: خوا له شہری مو حہ مد دا دژ به ئیوہ خیری بو هینان و هہ مووان
 هاتنہ ناو ئیسلاموہ.

واقیدی ده لیت: عہدوللای کوپی عامر له عمری کوپی حہ ماسوہ بوچی
 گیراموہ و وتی: به نولہ یس به تہنہا هاتن که دوو سہد و پہنجا که س بوون و
 سہدی کوپشی جو سامہ ئالاکہی هہ لگرتبوو، که تیپہرین سیّ جار الله اکبریان
 کرد، ئه بوسوفیان وتی: ئه مانہ کیّن؟ عہ عباس وتی: به نولہ یس، پاشان ئه شجہ ع هاتن
 که کوّتا ده سته بوون و سیّ سہد که س بوون و ئالایه کیان به ده ست مه عقلی کوپی
 سنان و ئالایه که به ده ست نہ عیمی کوپی مه سعود بوو، ئه بوسوفیان وتی: ئه مانہ

لەناو ەھرەبدا سەرسەخترىن نەييارى موھەمد بوون، ەھبباس وتى: خوا ئىسلامى خستە ناو دلىانەۋە، ئەمەش فەزلى خوايە، ئەۋىش بىدەنگ بوو پاشان وتى: ئەى موھەمد تىنەپەرى؟ ەھبباس وتى: ھىشتا نەھاتوۋە، ئەگەر ئەۋ كەتتەبەيە بىيىت كە لەگەل موھەمدان ئاسن و سوارو سەرباز ھىندە دەبىيىت كە ھىچ كەس دەرەقەتيان نايەت، بەخوا منىش وا گومان دەبەم، كى ھەيە دەرەقەتى ئەمانە يىت، كاتىك كەتتەبەي پىغەمبەر (ﷺ) دەرکەوت تەپ و تۆز بە دواى ئەسپەكانەۋە بەرز بوۋىيەۋە و ھەموۋان تىدەپەرىن، ئەۋىش وتى: ئەى موھەمد بو نەھات؟ ەھبباس وتى: جارى تىپەر نەبوۋە تا بە حوشترەكەيەۋە (القصواء) لە نىۋان ئەبوۋەكر و ئوسەيدى كوپرى حوچەيردا كە دەيدۋاندن تىپەر بوو، ەھبباس وتى: ئەۋە پىغەمبەرى خوايە و بە كەتتەبە سەۋزەگەيەۋە، كۆچەران و پشتىۋانانى تىدان، ئالاي تىدا بەرز بوۋنەۋە و لەگەل ھەر پالەۋانىكى پشتىۋاناندا ئالايەك بەرز كرابوۋىيەۋە، عومەرى كوپرى خەتتابىش پىكى دەخست و بە دەنگى بەرز ھاۋارى دەكرد، ئەبوسوفيان وتى: ئەۋەى قسە دەكات كىيە؟ ەھبباس وتى: عومەرى كوپرى خەتتابە، وتى: كاروبارى بەنى ەدى گرتەدەست بەۋكەمى و زەلىليەۋە، ەھبباس وتى: ئەبوسوفيان خۋاي گەۋرە ھەرکەسى بويت پلەۋپايەي بەرز دەكاتەۋە بەۋەى خۋى دەيەۋىت، عومەرىش يەكىكە لەۋانەى ئىسلام پلەۋپايەي بەرز كەدەۋە، لە كەتتەبەكەدا دوۋەزار قەلغان ھەبوون، پىغەمبەر (ﷺ) ئالاکەى دايە دەست سەدى كوپرى عوبادە كە لەپىش سوپاكەۋە بوو، كە سەد بە ئالاکەى پىغەمبەرەۋە (ﷺ) تىپەرى وتى ئەبوسوفيان ئەمپۇر پۇژى (ملحمة) (دەستە و يەخە بوۋنە)، ئەمپۇر ھەرامەكان (كوشتار) پەۋادەبن، ئەمپۇر خوا قورەيش زەلىل دەكات. ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) ھات كە داي بە پال ئەبوسوفياندا ھاۋارى لە پىغەمبەر (ﷺ) كەردو وتى: پىغەمبەرى خوا فەرمانت كەردوۋە ھۆز و كەسى خۆت بكوژن؟ سەد و ھاۋدەمەكانى كە بە لاماندا تىپەر بوون وايان وت، فەرموۋى: ئەى ئەبوسوفيان ئەمپۇر پۇژى (دەستە و يەخە بوۋنە) ئەمپۇر ناپەۋايىيەكان پەۋادەبن، ئەمپۇر خوا

قورەیش زەلیل دەکات، بۆ خوا فریای ھۆزەکەت بکەوہ توۆ لە ھەموان باشتەر و خاوەن خزمایەتی تریت، عەبدورەحمانی کوپری عەوف و عوسمانی کوپری عەفان وتیان: ئەھ ی پێغەمبەرێ خوا (ﷺ) لە سەعد دُنیا بین بەرامبەر بە قورەیش؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا اباسفیان الیوم یوم المرحمة، الیوم اعز الله فيه قریشنا) واتە (ئەمڕۆ پوژی رەحم و سۆزە، ئەمڕۆ خوا تیایدا قورەیش عیزەتمەند دەکات)، پێغەمبەر (ﷺ) یش ناردی بە دواى سەعد داو لایبرد و ئالاکەى دایە دەست قەیس، پێغەمبەر (ﷺ) ئالاکە لە دەست سەعد دەرناچیت کاتیک درایە دەست کوپرەکەى، سەعدیس ئامادە نەبوو ئالاکە بداتە دەست کەس مەگەر بە فەرمانی پێغەمبەر (ﷺ) نەبیت، پێغەمبەر (ﷺ) یش میژەرەکەى بۆ نارد، سەعدیش ناسیوہ و ئەو کات ئالاکەى دایە دەست قەیسى کوپری.

تەبەرانی لە ئەبولمیلاوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) بووین وتی ئەبوسوفیان لە ئەراک بوو، چووین و بردمان، موسلمانانیش بە کالانی شمشیرەکانیان بەرپیان کرد، تا ھینایان بۆ لای پێغەمبەرێ خوا (ﷺ)، ئەویش پێی فەرموو (ویمک یا اباسفیان قد جئتکم بالدنیا و الآخرہ فاسلموا) (تسلموا) عەباسیش دۆست و ھاوپی بوو، وتی ئەھ ی پێغەمبەرێ خوا (ﷺ) ئەبوسوفیان حەزی لە ناویانگە، پێغەمبەر (ﷺ) یش کەسیکی نارد تا لە مەککەدا ھاواری بکات (ھەرکەس دەرگای داخات پارێزراوہ، ھەرکەس چەکەکەى فەری بدات پارێزراوہ، ھەرکەس بچیتە مالى ئەبوسوفیانوہ پارێزراوہ، پاشان عەباسى مامى لەگەڵدا نارد تا لە دوریاندا دانیشتن، بەنوسولەویم ھاتن وتی عەباس ئەمانە کین؟ وتی بەنوسولەویم، وتی: ئەوان بۆ؟ پاشان عەلى کوپری ئەبو تالیب (ﷺ) بە کوچەرانەوہ ھات وتی عەباس ئەمانە کین؟ وتی: عەلى کوپری ئەبو تالیب بە کوچەرانەوہ، پاشان پێغەمبەر (ﷺ) بە پشتیوانانەوہ ھات، وتی عەباس ئەمانە

کین؟ وتی: مهرگی سوور، نهوه پیغه مبهری خواجه (ﷺ) به پشتیوانانه وه، نه بوسوفیان وتی: دسه لاتی کیسرا و قهیسهرم بینیه به لام وه دسه لاتی برازا کهت نین، عه بباسیش وتی: نه مه تهنه پیغه مبهرایه تیه.^۱

ته بهرانی له عوروه وه (ﷺ) به مورسلی هیناویه تی ده لیت: پاشان پیغه مبهری خوا (ﷺ) به دوانزه هزار کوچهر و پشتیوان و نه سلهم و غیفار و جوهینه و بهنی سوله یمه وه درچوو و پیشکه وتن تا له مرالظهران دابه زین و قورهیش پیی نه زانین، حه کیمی کوپی حیزام و نه بوسوفیان یان نارد بو لای پیغه مبهر (ﷺ) و وتیان: یان په نامان بو وهر بگره له لای یان بریاری شهر بدن نه بوسوفیانی کوپی حه رب و حه کیمی کوپی حیزامیش چوون و گه یشتن به وهر قاء و بردیان له گه ل خو یان تا له ئه راک که دمه و عیسا بو چادریان دی که هه لدرابوون و سهر بازان دایان کووتابوو، دهنگی نه سپیان بیست، نه مه ترساندی و وتیان: نه مانه بهنی که عب بو شهر هاتوون، نین وهر قاء وتی: نه وانه له بهنی که عب زور زیاترن، بلیت هوارین په نایان هینا بیت بو خاکی ئیمه، به خوا نازانین نه مه چیه له حه جی خه لک ده چیت، پیغه مبهر (ﷺ) یش دهسته یه کی نارد تا جاسوسه کان بگرن، خوزاعه ش له سر پی بوون و رییان نه ده دا که بجیت، کاتیک نه بوسوفیان و هاوه لانی چوونه ناو سهر بازگهی موسلمانان دهسته ی موسلمانان له تاریکه شه ودا گرتنیان و به ترساندن کوشتنه وه بردنیان عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هه ستا و به ره و نه بوسوفیان چوو و دای به پشت ملیدا و نه وانیش به دایدا هاتن و بردیان تا بیبهن بو لای پیغه مبهر (ﷺ)، نه ویش ترسا بیکوژن، - عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ) له سهرده می نه فامیدا دل سوژی بوو - به وپه ری دهنگیه وه هاواری لی کردن - ناکریت عه بباسم بو بانگ بکه ن؟ عه بباسیش هات بو لای و

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۷۰ ده لیت: ته بهرانی گپراویه تیه وه، له سه نه ده که دا حه ربی کوپی حه سه ن هیه که لاوازه، هه ندیکیش متمانهی پی دهن.

پاراستي و داواي له پيغهمبر (ﷺ) ڪرد بيداته دست نهو و له تاريخي شهودا سواري ڪرد و بردی به سهربازگه ڪدا تا هه موويان بينيان، عومر ڪاتيڪ دای به پشت ملي نه بوسوفياندا وتی: سويند به خوا نابيت له پيغهمبري خوا (ﷺ) نزيك ببيته وه دهبي بمریت، نهویش هاواری برده لای عه بباس و وتی وا ده ڪوڙيتم، به لام عه بباس نه يهيششت ليی بدن، ڪاتيڪ زوري و گوپراهيلي خه لکه ڪهي بينی وتی هرگيز شتی وهك نه مهی نه مشهوم نه بينيوه، به وه عه بباس له دهستيان پرزگاري ڪرد و وتی: نه گهر موسلمان نه بيت و شايه تی نه دهيت موحه مه د پيغهمبري خوايه ده ڪوڙيتم، نهویش دهيوست نه وهی عه بباس پيی ده ليت بيليت به لام زماني گوی نه ده ڪرد و له گهل عه بباس مایه وه، هه کيمي ڪوپری حيزام و ئين وهرقاش هاتن بو لای پيغهمبر (ﷺ) و موسلمان بوون و پيغهمبر (ﷺ) يش هه والی خه لکی مه ڪهي لی ده پرسين، ڪاتی نويزی به يانی هات و بانگ درا هه موو هاتن، نه بوسوفيان ترسا و وتی عه بباس نه مه چيه، ده تانه ویت چی بکهن؟ نهویش وتی نه مانه موسلمانن و هز ده ڪن له خزمه تی پيغهمبر (ﷺ) دابن، عه بباس نه وهی برد، ڪاتيڪ نه بوسوفيان موسلمانانی بينی وتی عه بباس نه گهر فرمانيان پي بکات به هرشتی ده ڪن؟ وتی نه گهر بليت نان و ناو مه خون به گوپی ده ڪن، پاشان به نه بوسوفيانی وت: دهی له سر هوزده ڪت بيانديوته بزانه لييان ده بووریت؟ دواتر نه بوسوفيانی برد تا چوونه خزمهت پيغهمبر (ﷺ)، عه بباس وتی نهی پيغهمبر خوا (ﷺ) نه مه نه بوسوفيانه، نه بوسوفيان وتی نهی موحه مه د هانای سرکه و تنم برده لای خوا خوّم و توش هانای سرکه و تنم برده لای خواي خوت به خوا وا ده بينم تو سرکه و تيت، نه گهر خواي من حق بوايه و خواي تو حق نه بوايه من به سهرتدا سهرده ڪوتم، نه وڪات شايه تومانی هيئا، عه بباس وتی: نهی پيغهمبري خوا هز ده ڪم مؤله تم بدهيت تا بچه لای خه لکی مه ڪه و بيداريان بکه مه وه و بانگيان بکه م بو لای خوا و پيغهمبره ڪهي، نهویش مؤله تی پيدام، عه بباس وتی: چوَن پييان بليت نهی پيغهمبري خوا؟ په نايه کم پی بلی تا دنيايان بکه م،

پیغه مبه ریش (عزیزالله) فهرمووی (پییان بلئی ههرکس شایه تی بدات هیچ په ستر او یک نیه جگه له خوای تاك و ته نه ای بی هاوتا و موحه مه د بهنده و نیژدراوی نه وه پاریزدراوه، ههرکس لای که عبه دابنیشیت و چه که که ی دابنیت پاریزدراوه، ههرکس دهرگای مالی دابخات پاریزدراوه) عه بباسیش وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا ئین عه بباس ناموزمانه و حه زده کات له گه لمایته وه، به لکو ریژیکی پی بفهرمووی، نه ویش فهرمووی (ههرکس بجیته مالی نه بوسوفیان پاریزدراوه) نه بوسوفیانیش داوای ده کرد پیی بگه یه نیت، چونکه مالی له سه روی مه که وه بوو، فهرمووی (ههرکس بجیته مالی چه کیمی کوپی حیزام و دست بگریته وه پاریزدراوه) مالی چه کیمیش له خوارووی مه که وه بوو، پیغه مبه ر (عزیزالله) عه بباسی سواری نه و ولاخه سپیه کرد که دحیه ی که لبی (عزیزالله) پیئشگه شی کرد بوو، عه بباسیش چو بولای نه بوسوفیان و تی گه یاند، که عه بباس به ری که و ت پیغه مبه ر (عزیزالله) ناردی به شوینیداو فهرمووی: بگن به عه بباسداو بیگیرنه وه بولام نه وه ی لیی دهرسا پیی وتن (ترسی هه بوو شتی که به عه بباس بکن) نیژدراوه که ش خو ی گه یانده عه بباس، عه بباسیش حه زی نه کرد بیگیریتته وه و وتی: پیغه مبه ری خوا دهرسیت نه بوسوفیان به حه زی خو ی بگه ریته وه ناو نه و خه لکه و داوای موسلمان بوونی بیباوه ریته وه؟ ده ی رایوه ستینن، نه ویش رایوه ستاند، نه بوسوفیان وتی: به نی هاشم ناپاکیان نواند؟ عه بباسیش وتی: ئیمه ناپاکی نانوینن، به لکو هندی کارم پیته، وتی: کامه ئیش بابوت نه نجام بدهم؟ وتی: پیئ ده لیم کاتیک خالیدی کوپی وه لید و زوبهیری کوپی عه وام (عزیزالله) دین بو لات، عه بباس له بهر ته سکی کدا لای نه راک وه ستا و ههرکس و ده سته یه که به وییدا تیپه ر ده بوون نه بوسوفیانی تیده گه یاندن، پاشان پیغه مبه ر (عزیزالله) ده سته به ده سته ده ی ناردن و دابه شی کردن به سه ر دوو به شدا، زوبهیری به سوپای نه سه لم و ئیفار و قوزاعه وه نارد، نه بوسوفیان وتی: عه بباس نه مه پیغه مبه ری خوا یه؟ وتی: نا، به لام خالیدی کوپی وه لید، ئینجا پیغه مبه ر (عزیزالله) سه عدی کوپی عوباده ی به ده سته ی پشتیوانانه وه

نارد، دەبیوت: ئەمڕۆ پۆژی تیکرژانە، ئەمڕۆ ناپەرەواکان پەرە دەبن، پاشان پیغەمبەر (ﷺ) بە کەتیبە ی ئیمانی کۆچەران و پشتیوانانەو هات، ئەبوسوفیان کە ئەو ھەموو دەم و چارە نەناسراوەی دی وتی: ئەی پیغەمبەر (ﷺ) ئەمانەت بۆ زیادبوون ھێناون یان دژ بە ھۆز و کەست، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: (تۆ و ھۆزە کەت ئەو هەتان کرد، ئەمانە بە راستیان دانام کاتیک ئیو بە درۆتان زانیم، سەریان خست کاتیک دەرتان کردم) ئەوکات لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) ئەقرەعی کوپی حابس و عەباسی کوپی میرداس و عویەینەیی کوپی حصنی کوپی بە درۆ فەزاری (ﷺ) ھەبوون، لەگەڵ ئەو ھەمووانەدا پشتیوانان و کۆچەران دەبینران، وتی: عەباس بڕۆ ھیچ کات سەرباز و سوپای وام نەدیو، زوبەیریش بە خەلکە کەوھ چوو تا لە (حجون) وەستا، خالید چوو تا چوویە ناو خوارووی مەککە و سووکە شەریکی بەنی بەکر بەرەو پووی بوویو و لەگەڵیان جەنگا و خوا شکاندنی و لە (حزورە) بە شەپ هاتن تا چوونە مائەکان، دەستەییەکیان لە شاخی خەندەمەو چوونە سەرەو، پیغەمبەریش (ﷺ) لە دواو بوو هات و کەسیک ھاواری کرد ھەرکەس دەرگای مالی دابخات و دەستی بگریتەو پارێزراو، ئەبوسوفیانیش لە مەککە ھاواری کرد موسلمان بن پارێزراو دەبن، خوای گەورە بە ھۆی عەباسەو پاراستنی، ھندی کچی عوتبە هات و پیشی ئەبوسوفیانی گرت و ھاواری کرد ئەی (ال غالب) سەرکەتووان ئەم پیرە گەمژەییە بکوژن، ئەویش وتی: پیشم بەردە سویند بە خوا ئەگەر تۆش موسلمان نەبیت دەدریئت لە ملت، قورپ بەسەر وا بە حەق و راستی ھاتوو دەی بڕۆ ژوورەو تا پیت بلین - یان وتی: لە مائەوە دابنیشە^۱.

۱ - صحیح.

۲ - ھەیسەمی ج ۶ ص ۱۷۳ دەلیت: تەبەرانی بە مۆرسەلی گیراویەتیو و تیایدا ئین لۆھەییە ھەیی و فەرموودەکی حەسەنە، لاوازیشی تیادیە ھەرەو ھا ئین عائیز لە (مغازی عروہ (ﷺ)) دا ھیناویەتی، لە الفت ج ۸ ص ۴ ھیناویەتی، بوخاری بە کورتی لە عروہ ھیناویەتی.

واقدي و ئيين عه ساكړ و ئيين سه عد له سه وهيلي عه مره وه (ﷺ) هيناويانه ده لیت: کاتیک پیغمبر (ﷺ) هاته مه ککه وه و سه رکه وت چومه ماله وه و ده رگام له سه ر خوّم داخست و عه بدولای کورې سه وهيلي برام نارد تا داوای په نا له موحه مه د بکه م چونکه دلنیا نه بوون له وهی نه کوژیم، عه بدولای کورې سه وهيلش چوو وتی: نهی پیغمبري خوا (ﷺ) به هوې منه وه په نای ده دیت، فه رموی (به لئ)، نه و به په نای خوا پاریزاو و په نادراوه با ده رکه ویت) پاشان پیغمبر (ﷺ) به وانه ی ده ورو به ری فه رمو (هه رکامتان گه یشته به سه وهيل با چاوی لی زیت نه کاته وه، چونکه (فلعمري) واته (سوینده به ته من) سه وهيل عه قل و شانوشکوې هیه و که سی وه سه وهيل له ئیسلام بیئاگا نیه) عه بدولای چوو بولای باوکی و پیی وت: نه ویش وتی: به خوا پیغمبر (ﷺ) به بچوکی و گه وریشنی چاکه کاربو، سه وهيل دهات و ده چوو و بو حونه ين له گه ل پیغمبر ده (ﷺ) هیشتا بیباوه ربوو تا له عرانه موسلمان بوو، پیغمبریش (ﷺ) نه و پوژ له ده سته وتی حونه ين سه د و شتری پی به خشی^۱

ئین عه ساکړ له عومری کوری خه تابه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژي فه تحدا پیغمبر (ﷺ) له مه ککه بوو ناردی به شوین صه فوانی کورې ئومه ییه و نه بوسوفیانی کورې هه رب و حارسی کورې هیشامدا، عومه ر وتی: منیش وتم: خوای گه وره هینانیه به رده ستم ده زانم چیان کردووه تا نه وهی پیغمبر (ﷺ) فه رموی (نمونه ی من و ئیوه وه نه وهیه که یوسف (عليه السلام) به براکانی وت: هیچ لومه و سووکیه تیه کتان له سه ر نیه نه مړو خوا لیتان خو ش ده بیت، چونکه نه و گه وره ی میهره بانه) عومه ر وتی: منیش له تاو شهرمی پیغمبر ده (ﷺ) سه رم دانه واند نه وه ک هیچ بکه م له کاتیکدا پیغمبر (ﷺ) وای پی فه رموون^۲.

۱ - ضعیف

۲ - له الكنز العمال ج ۵ ص ۲۹۴ دا واهاتووه، حاکمیش له المستدرک ج ۳ ص ۲۸۱ دا به هه مان شیوه هیناویه تی.

۳ - له الكنز ج ۵ ص ۲۹۲ دا واهاتووه.

ئین زہنجہویہ له کتیبی (الاموال) له ریگهی ئین ئه بی حوسهینه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) مه ککهی فه تح کرد چوویه ناو که عبه، دوایی هاته دهره وه و دهستی له سهر دوو لای دهرگا که دانا و فهرمووی چی ده لیت؟ سو هیل وتی: قسه و گومانی خیرمان هیه، برایه کی به خشنده و برازایه کی به خشنده، دهشتوانیت هرچی بکهیت، ئه ویش فهرمووی (اقول کما قال یوسف، لا تسریب علیکم الیوم) (ئه وه ده لیم که یوسف وتی: ئه مړو هیچتان له سهر نیه).^۱

به یه قی ج ۶ ص ۱۱۸ له ریگهی قاسمی سه لامی کوپی مسکین له باوکیه وه له سابتی به نانی له عه بدوللای کوپی ره باح له ئه بوهوره یروه (ﷺ) هیناویه تی و فهرمووده که دینیت، تیایدا ده لیت: پاشان هاته که عبه و دهستی گرت به دوو لای دهرگا که وه و فهرمووی (چی ده لیت؟ و چوون گومان ده به ن؟) وتیان: ده لیت برازا و ئاموزایه کی نهرم و نیان و میهره بان بیت، سی جار ئه مه یان وت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (یوسف چی وت منیش واده لیم: بړوون ئه مړو لومه و سه رکونه تان له سهر نیه خوا لیتان خووش بیت، چونکه خوا گوره ترینی میهره بانه). ئیتر وه ک چوون له گوړدا دهریین چوونه دهره وه و هاتنه ناو ئیسلام.

به یه یقی ده لیت: شافعی له ئه بو یوسف له و چیرۆکه وه ئه وه دینیت که کاتیک له مزگه وت کووونه ته وه پیی فهرموون (پیتان وایه چیتان له گهل بکه م؟) وتیان چاکه، برایه کی به خشنده و به ریز و برازایه کی به ریز و به خشنده، فهرمووی (اذه بوا فانتم الطقاء) واته (بړوون ئیوه ئازادن).^۲

۱ - له الاصابه ج ۲ ص ۱۹۳ واهاتوره.

۲ - ضعیف.

(چىرۆكى مۇسلىمانىيەتتىكى ئەبۇجەھەل (ﷺ) ھەكرەمەنى كۆرى ئەبۇجەھەل (ﷺ))

واقىدى و ئىبن ەساكىر لە ەبۇلئەلى كۆرى زوبەيرە ھە (ﷺ) ھىناۋىيە دەلىت:
لە پۇرۇقى ھەتھدا ئوم ھەكىمى كچى ھارسى كۆرى ھىشامى ژنى ەكەرەمەنى كۆرى
ئەبۇ جەھەل مۇسلىمان بوو، پاشان ئوم ھەكىم وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
ەكەرەمە لە دەست تۇپاىكردوۋە بۇ يەمەن و ترساۋە بىكۆزىت دەى پەناى بەدە،
پىغەمبەرىش (ﷺ) ھەرمۇى (ھو امن) (پەنا دراۋە) ئوم ھەكىم چوو بە شوئىندا و
بەندەيەكى پۇمىشى لەگەلدا بوو، لە پىدا بەندەكە چاۋى تىپرى تا ھەلمەتى بباتە
سەر(داۋىن پىسى) ئوم ھەكىمىش دەمەدەمى پىكرد تا گەىشتە قەرەبالغىەك و
ھاۋارى برە لايان، ئەوانىش بەستىانەۋە.

ئوم ھەكىم گەىشت بە ەكەرەمە لە كەئاراۋى توھامەدا بوو، ەكەرەمە دەچۈۋىە ناو
دەريا، ھەر كەشتىەك دەھات پىى دەوت خۇت پزگاركە، ئەىوت چى بلىم؟ دەىوت
بلى لا الە الا اللە، ەكەرەمە وتى من لە دەست ئەۋە رامكردوۋە، ئەۋكات ئوم ھەكىم
ھات و زۆر لىى پارايەۋە و وتى ئامۇزاكەم لای كەسىكەۋە ھاتووم كە لە ھەمووان
خزم دۇست تر و چاكترە، خۇت لەناۋ مەبە، ئەۋىش ەستتا تا پىى گەىشت، ئوم
ھەكىم وتى: من لای پىغەمبەر (ﷺ) داۋای پەنام بۇ كروۋىت، ەكەرەمە وتى تۇ
وات كروۋە؟ وتى بەلى. من پىم وت و ئەۋىش پەناى دايت، ەكەرەمەش لەگەلىدا
گەپرايەۋە، ئوم ھەكىم پىى وت بەندە پۇمىەكەى چى بەرامبەر نواند، ەكەرەمەش
كوشتى، ئەۋكات ھىشتا مۇسلىمان نەببوو.

كاتىك لە مەككە نزىك بوۋىەۋە پىغەمبەر (ﷺ) بە ھاۋەلانى ھەرمۇ (ەكەرەمەنى
كۆرى ئەبۇ جەھەل بە باۋەردارى و كۆچكردوۋى دىت بۇ لاتان، ورىابن قسە بە
باۋكى مەلىن، چۈنكە قسە وتن بە مردوۋ ئازار بە زىندوۋ دەگەيەنىت و ناگات بە
مردوۋ). ەكەرەمەش داۋای لە ژنەكەى دەكرد سەرچىى لەگەل بكات ئەۋىش پازى
نەدەبوو و دەىوت تۇ بىباۋەرىت و منىش مۇسلىمانم، ئەۋىش دەىوت شتىكى لەۋە
گەرەتر ناھىلىت سەرچىم لەگەل بكەىت، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ەكەرەمەنى بىنى

چوو به دهمیه وه و له تاو خوشحالی بۆ عه کر مه عه بای به سه رشان وه نه بوو، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) دانیش ت و له به رده میدا عه کر مه و ژنه که شی که په رده ی به دهم و چا ویدا دا بوو و ده ستان عه کر مه وتی: موحه ممه د ئه م ژنه پی ی و تم تو په نات داوم، پیغه مبه ر (ﷺ) وتی (پاست ده کات تو په نا دراویت) عه کر مه وتی: موحه ممه د بانگه واز بۆ چی ده که یت؟ فه رمووی (بانگت ده که م بۆ ئه وه ی شایه تی بده یت که هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و من پیغه مبه ری خوا م، نو یژ بکه یت و زه کات بده یت و ئه وه و ئه وه بکه یت) تا خه سلّه ته کانی ئیسلامی ژمارد، عه کر مه وتی سو یند به خوا ته نها بانگه واز بۆ حق ده که یت و قسه ت جوانه، سو یند به خوا ئه وه ی بانگه واز بۆ ئه وه بکه یت له نا وماندا راستگوترین و چاکترین که سمان بوو یت، عه کر مه شایه تومانی هی نا، پیغه مبه ریش (ﷺ) به وه دلخو ش بوو، پاشان وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا چاکترین شتی کم پی بلی تا بیلیم، فه رمووی بلی (اشهد ان لا الله الا الله و ان محمدا عبده و رسوله) عه کر مه وتی: ئه ی دواتر چی؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (بلی خوا و ئاماده بوان به شاهید ده گرم من موسلمان ی موجهیدی کوچ کردووم)، عه کر مه ش ئه وه ی وت، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئهمرو داوام لی بکه یت هه رچی ببه خشم پی ت ده یبه خشم) عه کر مه ش وتی داوات لی ده که م له هه موو دژایه تی یه کی جارام بو ت لی م خو ش بیت یان یان له هه ر هه نگا ونان یان پووبه پروو بوونه وه یه کی یان قسه یه کم له دژت ئایا خو ت له وی بووبیت یان نا پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (اللهم اغفر له کل عداوة عادانیها، و کل مسیر سار فیه الی موضع یرید بذک المسیر إطفاء نورک و اغفر له مانال منی من عرض فی وجهی اد و انا غائب عنه) عه کر مه ش وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئیستا رازی بووم.

پاشان عه کر مه وتی: سو یند به خوا ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ر پاره یه کم له دژایه تی په یامی خوا دا خه رج کرد بیت چه ند به رامبه ری له پیی خوا دا ده به خشم، هه ر شه پی کم کرد بیت بۆ پیگری ریی خوا ده بیت له پیی خوا دا چه ند به رامبه ری

بڪم، پاشان تهواو نهويه جيهاد تا شهيد بوو، پيڻه مبهريش (ﷺ) بهوه ڙنهڪهي به ماره بريني يهڪمي گيڙايهوه.

واقيدى له باره ي كهسه كانيهوه دهليٽ: سوهيلي ڪوري عهمر له پوڙي حونهيندا وتي: موجهمهد و هاوہ لاني تاقيان كهنهوه، عهكرمه پيئي وت: نهو هيچ ناليٽ هه موشت به دهست خوايه نهوهك موجهمهد، نهگه نهمرؤ له دڙي بم سبهيني بؤ نهو دهليٽ، سوهيل وتي: سهردهمي دڙايه تيش قسهيهكه، وتي: نهبو يهزید سويند به خوا نهوڪات بي مانا لينهوي بووين و عهقلمان دانابوو، بهرديڪمان دهپرست كه سود و زياني نهبوو.^۱

حاکم ج ۷ ص ۲۴۱ له فهرمودهڪهي عهبدولاي ڪوري زوبهيردا (ﷺ) هيٺاويهتي، بهنام ڪورتي ڪردوهتهوه تا نهوهي: کاتيڪ گهيشته بهردهرگاي پيڻه مبهريش (ﷺ) پيڻه مبهريش (ﷺ) خوشحال بوو لهتاو خوشحالي به هاتني له پرويدا ههستا، پاشان له عوروهي ڪوري زوبهيرهوه (ﷺ) هيٺاويهتي دهليٽ: عيكرمهي ڪوري نهوجههل وتي: کاتيڪ گهيشتمه لاي پيڻه مبهريش (ﷺ) وتم: موجهمهد (نهم ڙنه دهليٽ توپهنا تداوم، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرموي (انت امن) واته) توپهنا دراويت) منيش وتم: شايهتي ددهم هيچ پهريستراويڪ نيه جگه له خوي تاكي بيهوٽا و توپهندهو پيڻه مبهري خوي، توپاڪترين و راستگوترين و بهوهفاترين كهسيت، عيكرمه دهليٽ: نههم دهوت و لهتاو شهرم لي ڪردنيديا سهرم دانهواندبوو، پاشان وتم: نههي پيڻه مبهري خوا نزام بو بڪه تا خوا له ههر دڙايهتيهڪم بوٽ ليم خوش بيت يان له ههر شتيڪم خوش بيت كه ويستبيتم هاوهل داناني تيڏا زال و به دياربخم، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرموي (اللهم اغفر لعمره كل عداوة عادانيها او موڪب اوضع فيه يريده ان يصد عن سبيلك) وتم: نههي

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمان ج ۷ ص ۷۵ دا واهاتوه.

پيغه مبهري خوا چاكترين شتم پي بلي تا فيري بيم، فهرمووي (بلي شايه تي ددهم هيچ په رستراويك نيه جگه له خواو موحه مه ديش بهنده و پيغه مبهري خوايه و له و پيناوهدا جيهاد بكه (ليبنه وه)). پاشان عيكره مه وتي: ئه ي پيغه مبهري خوا سويند به خوا چهندهم له ري پيگري له ناييني خوادا به خهرج داييت دوو بهرامبهري له ري خوادا ده به خشم، چهنده دژ به په يامي خوا جهنگام دوو بهرامبهري نه وه له پيناوي خوادا ده جهنگم پاشان كه وته جيهاده وه تا له پوژي شهري (نه جنادين، له سهرده مي نه بوبه كردا (ﷺ)) شهيد بوو، پيغه مبهري خوا (ﷺ) له سالي حه جيدا له سهر هه وه زان دينا، پيغه مبهري (ﷺ) مردو عيكره مه نه و پوژ له (تباله) بوو.^۱

(چيروكي موسلمان بووني صه فواني كوري ئومه ييه (ﷺ))

واقيدى و نيين عه ساكير له عه بدوللاي كوري زوبه يره وه (ﷺ) هيناويانه ده ليت: له پوژي فه تحدا ژنه كه ي صه فواني كوري ئومه ييه به غومي كچي معدل له كينانه موسلمان بوو، صه فواني كوري ئومه ييه ش پايكرد تا چوويه شيويك و به كويله كه ي (يه سار) - كه له گه ليدا نه بوو - وت قورپت به سهر وريابه بزانه كي ده بينيت؟ نه ويش وتي: نه وه عومه يري كوري وه مبه (ﷺ)، صه فوان وتي: چي بكه م به عومه ير، سويند به خوا ته نها بو كوشتنى من هاتووه، موحه ممه د به سهرمدا سهر كه وتووه و نه ويش په يوه ستى بووه، وتي: عومه ير هينده به س نيه چيت پي كردم منت خسته سهر نايين و كه سى خو، ئيستا هاتوويت ده ته وييت بمكوژيت، نه ويش وتي: نه بو وه ب به قوربانن بم، له لاي چاكترين و خزم دؤست ترين كه سه وه هاتووم بؤ لات،

^۱ - صحيح.

^۲ - ته به راني له عيكره مه وه (ﷺ) چيروكي موسلمان بوونه كه ي به كورتي هيناوه. هه روهك له المجمع ج ۶ ص ۱۷۴ دا هاتووه.

عومهير به پيڻه مبر (ﷺ) وتبوو ٿي پيڻه مبري خوا گهره وري هڙه ڪم
 ڀاڳ ڀروو تا خوي فري بداته ناو درياوه و دترسيت تو په ناي نه ديت، ده به
 دايڪ و باوڪمه وه به قوربانٽ بم په ناي بده، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي وا په نام
 دا (قد امنته) ٿه ويش چوو به شوينيدا و وتي پيڻه مبري خوا په ناي دايٽ،
 صه فوانيش وتي: نا به خوا له گه لٽدا ناگه ڀيمه وه تا نيشانه يه ڪم بو بهينيت
 بيناسمه وه، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي (ميڙه ڪم ببه) عومهيريش به
 ميڙه ڪه يه وه گه ڀايه وه بو لاي، عومهير بو جاري دوهم چوويه وه بو لاي تا
 بورده ڪي برد و وتي ٿه بو وهب لاي چاڪترين و خزم دوست ترين و نه رم ترين
 ڪه سه وه هاتووم بو لات، شڪو و عيزه تي ٿه هي توشه و دهسه لاتي ٿه بو توشه،
 ڪوري دايڪ و باوڪت، بو خاتري خوا بيدار به ره وه، ٿه ويش پيئي وت: ده ترسم
 بڪوڙيم، وتي: بانگي ڪردويت تا بجيته ناو ئيسلامه وه ٿه گهر هن ده ڪهيت،
 ٿه گهرنا دوو مانگي بو داناويت، ٿه و له هه مووان به وه فاتر و چاڪتره، وا ٿه و
 ميڙه ريه ي خوي بو ناردوويت ڪه هيڻايه دره وه ڪاتيڪ هاته ژورره وه دم وچاوي
 پي داپوشيبوو، ٿه ويش ناسيه وه و وتي به ٿي و وتي به ٿي ٿه وه خويه تي،
 صه فوانيش گه ڀايه وه تا هاته لاي پيڻه مبر (ﷺ) ٿه وڪات پيڻه مبر (ﷺ) نوڙي
 عه سري له مزگه وٽدا ده ڪرد، ٿه وانش وهستان، صه فوان وتي له شه و پوڙيڪدا
 چهند نوڙ ده ڪن؟ وتي پينج نوڙ، وتي موحه ممد به نوڙيتان بو ده ڪات؟ وتي
 به ٿي، ڪاتيڪ سه لامى دايه وه صه فوان هاواري ڪرد موحه ممد عومهير ڪوري
 وهب ٿه ميڙه ريه ي بو هيڻاوم ده ليت تو وتوته بيم بو لات، ٿه گهر رازيم باشه
 ٿه گهرنا دوو مانگت بو داناوم، فهرمووي (انزل يا ابوهب) واته (دابهزه ٿه بو وهب)،
 وتي نا به خوا تا بوم پوون نه ڪه يته وه، فهرمووي به لڪو چوارمانگت بو هيه،
 صه فوانيش دابهزي و پيڻه مبر (ﷺ) به ره و لاي هه وهزان چوويه دره وه،
 صه فوانيش به بي باوهري له گه ليدا چوو، ناردى داواي لي ڪرد به ڪاتي چه ڪه ي
 بدات به لايه وه، ٿه ويش سه ده قه لغان و شمه ڪه ڪانيشي دا به لايه وه، صه فوان وتي:

به زوريان يان به ويست، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرمووي (عاريه رادّه) به
 کاتي ودهيگيرمه وه) نهو ویش دای به لایه وه، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرماني پيکرو
 نهو ویش بردی بو حونهين و لهو شهرو له ئيفيشدا به شداربوو، پاشان پيڻه مبهريش
 (ﷺ) گهرايه وه بو جهعرانه، کاتيک پيڻه مبهريش (ﷺ) دهستکه وته کاني بهري دهکرد
 نهو سهيري دهکرد- صهفواني له گه لدا بوو- صهفوان سهيري دوليکي پرمهرو
 بهرخی دهکردو چاوي له سهري بوو، پيڻه مبهريش (ﷺ) پيئي فهرموو (نهو وهه
 نهو دوله سه رسامي کردو ویت؟ وتی: به لي، فهرمووي (هولك وما فيه) (چی تيايه
 به خويه وه بو تو) نهو کات صهفوان وتی: مه گهر ته نها دلي پيڻه مبهريک هينده پاکو
 چاک بيت، يه کسهر شايه توماني هيناو له ويدا موسلمان بوو.^۱

ثيمامي نه حمده ج ۶ ص ۴۶۵ له نومه يه کوري صهفواني کوري نومه يه له
 بارکيه وه هيناويه تي که پيڻه مبهريش (ﷺ) له پوڙي حونهيندا هندی قه لغانی لا هينا
 به کاتي، نهو ویش وتی نهی موحه مهده به زوره؟ فهرمووي (بل عاريه مضمونه)
 هندیکی له ناو چوو، پيڻه مبهريش (ﷺ) پيشنياري بوکرد تا قهره بووي بو
 بکاته وه، نهو ویش وتی: نهی پيڻه مبهري خوا نه مپرو ئيسلام لا گرنگتره.^۲

۴.

۱ - ضعيف.

۲ - له الكنز ج ۵ ص ۲۹۴ دا واهاتوره، ثين ئيسحاق له موحه مهدي کوري جه عفري کوري زوبهير
 له عروه وه له عايشه وه (رضي الله عنها) به کورتي هيناويه تي، له البدايه والنهايه ج ۴
 ص ۳۰۸ یشدا هاتوره.

۳ - حسن.

(چیرۆکی موسلمانبوونی حوهریتی کوری عهبدولعوززا (ﷺ))

حاکم ج ۳ ص ۴۹۲ له مونزیری کوری جههمیه وه هیناویه تی دهلیت: حوهریتی کوری عهبدولعوززا وتی: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) له سالی فتهحدا هاته مهککه من زور ترسام و له مالی خوّم دهرچووم و خیزانم له شوینیکدا دانا که تیایدا دلنیا و پاریزراو بن، چووم بۆلای دیواری عهوف و لهوی بووم تا ئهوهی ئهبوزه ری غیفاریم بینی (ﷺ) من و ئهو ریگرو جیاییهکی هه می شه یی هه بوو، له دهستی پامکرد وتی: ئهه بوو موحه ممه د، منیش وتم: بهه لی، وتی: ئهه وه چیه؟ وتم: دهترسم، وتی: ترست له سه ر نیه، په نای خوات پیدراوه، منیش گه پامه وه بۆلای و سه لامم لی کرد، وتی: برۆره وه بۆ ماله وه، وتم: هیچ ریگه یه ک هیه تا بجمه وه ماله وه؟ سویند به خوا برۆا ناکه م به زینووی بگه مه وه ماله وه ده گیریم و ده کوژیم یان دینه ماله کم و ده مکوژن، مال و منالیش به ملاولام په رش و بلاو بوونه ته وه، وتی: دهی مال و منالت له یه ک شویندا کو به ره وه و منیش له گه لتا دیم تا ماله وه، له گه لم هات و هاواری ده کرد حوهریت پاریزراوه کهس هی رشی نه با ته سه ر، پاشان ئه بوزه ر (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبه (ﷺ) پیی وت که چی کردووه، ئه ویش فه رمووی (اولیس قد امن الناس کلهم الا من امرت بقتلهم؟) منیش دلنیا بووم و مال و منالم گیرانه وه بۆ ماله وه و ئه بوزه ریش گه پرایه وه بۆ لام و وتی: ئه بو موحه ممه د تا که ی؟ له هه موو باره کاندای پیشکه وتیت و خیریکی زورت له ده ستدا، خیریکی زۆریشی ماوه، دهی وهره بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان به و پاریزراو ده بیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) چاکترین و خزم دۆست ترین و نه رم و نیاترین که سه، گه وریی و شکوی ئه و بۆ تۆشه، منیش وتم: له گه ل تۆدا دیم و ده چم بۆلای، له گه لی چووم تا هاته خزمه ت پیغه مبه (ﷺ) له به تحاء، ئه بو به کر و عومه ریش (ﷺ) له لای بوون، له سه ر سه ری پاوه ستام و پرسیارم له ئه بوزه ر کرد له سه لام کردندا چی دهوتریت، وتی بلئی (السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته) منیش وتم: ئه ویش فه رمووی (وعلیک السلام

حویطب) منیش شایه تومانم هینا و ئه ویش فهرمووی سوپاس بو ئه و خواجهی
 رینمونی کردیت، پیغه مبه‌ر (علیه‌السلام) به موسلمان بوونم دلخوش بوو و داوی
 قهرزیکه لیکردم، منیش چل هه‌زار دره‌م به قهرز پیدایا و له شه‌ری حونه‌ین و
 تائیفیشدا به‌شداریم کرد له‌گه‌لیدا و له ده‌ستکه‌وتی حونه‌یندا سه‌د و شتری پیدام^۱.
 حاکم له ج ۳ ص ۴۹۲ له ئیبراهیمی کوپی جه‌عفهری کوپی مه‌حمودی کوپی
 موحه‌مه‌دی کوپی سه‌له‌مه‌ی ئه‌شه‌ه‌لی له باوکیه‌وه هیناویه‌تی، ئینجا فهرمووده‌که
 دینیت، تیایدا ده‌لیت: پاشان حوه‌یتب وتی: له‌ناو قوره‌یشدا هیچ کام له‌گه‌ره‌کان
 له‌سه‌ر ئایینی هۆزه‌که‌یان نه‌ماوه تا مه‌که‌که‌ فته‌ح کرا من پیم ناخوش بوو به‌لام قه‌ده‌ر
 وابوو، له‌به‌دردا له‌گه‌ل بیباوه‌پاندا به‌شداریم کرد و چه‌ند په‌ند و نه‌زمونی‌کم
 وه‌رگرت، فریشته‌کانم بینین له‌ نیوان ئاسمان و زه‌ویدا شه‌ریان ده‌کرد و بیباوه‌ریان
 به‌ دیل گرت، وتم: ئه‌م کابرا ری لی گراوه، باسی ئه‌وه‌م بو که‌س نه‌کرد، شکاین و
 گه‌راینه‌وه بو مه‌که‌که و له‌وی ماینه‌وه و قوره‌یشیه‌کانیش یه‌که له‌ داوی یه‌که
 موسلمان ده‌بوون، که‌ پوژی حوده‌یبیه‌ هات ئاماده‌ بووم له‌ ریکه‌که‌ وتنه‌که‌دا
 تا کو‌تایی تیایدا بوون، هه‌موو ئه‌مانه‌ ئیسلامی زیاد ده‌کرد و ویستی خوا ده‌چوویه
 سه‌ر، که‌ ریکه‌که‌ وتنی حوده‌یبیه‌مان نووسی من کو‌تا شاهیدی بووم و وتم: قوره‌یش
 ته‌نها ئه‌وه له‌ موحه‌مه‌د ده‌بینن که‌ زیانی خو‌یاغه، من پازی بووم به‌ یم به‌رگری لی
 بکه‌م، کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ر (علیه‌السلام) هات بو عه‌مه‌ری قه‌زا و قوره‌یش له‌ مه‌که‌که‌ چوونه
 ده‌ره‌وه من یه‌کی‌ک بووم له‌وانه‌ی له‌ مه‌که‌که‌ مانه‌وه، من و سو‌هه‌یلی کوپی عه‌مر تا له
 کاتی ته‌واو بووندا پیغه‌مبه‌ر (علیه‌السلام) ده‌ربکه‌ین، که‌ سی پوژ ته‌واو بوو من و سو‌هه‌یل
 چووین و وتمان مه‌رجه‌که‌ت ته‌واو بوو ده‌ی له‌ شارمان به‌روره‌ ده‌ره‌وه، ئه‌ویش

۱ - ضعیف.

۲ - ئین سه‌د له‌ الطبقات له‌ ینگه‌ی مونزیری کوپی به‌هم و که‌سانی دیکه‌وه له‌ حوه‌یتیبه‌وه
 هیناویه‌تی له‌ الاصابه ج ۱ ص ۳۶۴ یشدا هاتوه.

هاواری کرد ئه ی بیلال (لا تغیب الشمس و احمد بن المسلمین بمكة ممن قدم معنا) واته (خوړئاوا نه بیټ تا هه رچی موسلمانان ناو مه ککه که له گه لمان هاتوون بچنه دهره وه).^۱

(چیرۆکی موسلمانانووی حارسی کوری هیشام (ع))

حاکم ج ۳ ص ۲۷۷ له عهبدوللای کورپی عهکره مه وه هیناویه تی دهلیت: له پوژی فهتدا حارسی کورپی هیشام و عهبدوللای کورپی نه بو په بیعه چون بو لای ئوم هانیئی کچی نه بوتالیب و په نایان برده لای و وتیان با له په نای تو داین، نه ویش په نای دان، عه لی کورپی نه بوتالیب چوو بو لایان و سهیری کردن و نه وی له شمشیر بویان، به لام ئوم هانیئی باوهشی پیا کرد و وتی له ناو خه لکدا وام پی ده که یت به خوا ده بیټ پیش نه و دوانه من بکوژیت، نه ویش وتی په نای بیباوه پان ده دهیت؟ ئینجا چوو به دهره وه و ئوم هانییش دهلیت چوومه خزمهت پیغه مبه ر (ع) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا عه لی کورپی دایکم (عه لی برام) بیزار و تو په ی کردم من دوو خزمم په ناداون که بیباوه پان که چچی نه و ویستی بیانکوژیت، پیغه مبه ریش (ع) فهرمووی: (ما کان ذالک له قد اجرنا من اجرت و امنا من امنه) واته (ما فی نه وه ی نیه، تو په نای کیټ داوه ئیمهش په نای ده دهین) ئوم هانییش گه پرایه وه بو لایان و پیی وتن: نه وانیش چوونه وه بو مالی خو یان، به پیغه مبه ر (ع) و ترا حارسی کورپی هیشام و عهبدوللای کورپی نه بی په بیعه له کوپی خو یاندا دانیشتون و خو یان هه لده کیشتن؟ فهرمووی: هیچ چاریکمان نیه واپه نامان داوون، حارس دهلیت: شهرم ده کرد پیغه مبه ر (ع) بمبینیت و بیری بینینیم له هه ر شه پرکدا له گه ل موسولماناندا بیته وه یاد و دواتر بیری چاک و مهربانی بکه مه وه، له ناو مزگه و تدا پیی بگه م و نه و پووی خوش بیټ، وه ستا تا چووم بو لای و سه لامم لی کرد و شایه تی هه قم هینا، نه ویش فهرمووی (الحمد لله الذي هداك، ماکان مثلك یجهل الاسلام).^۲

- ضعیف.

- ضعیف.

(چيرڙي مومنان موني)

نه زيري ڪوري حارسي عهده ري (ﷺ)

واقيدى له ئبراهيمي ڪوري موحه مهدي ڪوري شهر حيلي عهده ري له باوڪيه وه
هيناويه تي دهليٽ: نه زيري ڪوري حارس له هموان شاره زاتر بوو، دهوت:
سوپاس بو خوا كه به ئيسلامه وه به پيڙي ڪردين و به موحه مهديش (ﷺ)
منه تباري ڪردين و له سر باري باو باپيرانمان نه مردين، من به هموو باريڪه وه
لهگل قوره يشدا بووم تا سالي فته، چوو بو حونهين و ئيمهيش له گهلي چووين و
دهمانه ويست نه گهر هر شڪستڪ توشى موحه مهدي بو ئيمهيش سه ختري بكهين
له سرى، به لام بومان نه ڪرا، له جهه رانه دا بوو سويند به خوا هر له سر نه و باوه ره
بووم تا بينيم پيغه مبه (ﷺ) به خنده يه كه وه پيم گهيش و فهرمووى: نه زير،
وتم: بهلي، فهرمووى (ئمه باشته يان نه وهى پوڙي حونهين دهتويست؟) منيش
خير به ره و پوي چووم، فهرمووى (ئيسا ڪاتي هاتوه پروانيت له چ بارو
حاليڪدايت) وتم: ده بينم، فهرمووى (خويه چه سپاوى زياد بكهيت) سويند به خوا
دلم وه به ريكي چه سپاو له سر ئيسلام و سرخستنى حقه مايه وه، پاشان
هاتمه وه بو ماله وه و ده بينم يه ڪيڪ له بهنى ديئل دهليٽ: نه بولحارس پيغه مبه
(ﷺ) سه وشتري بو داناويت، شتيكى بده به من چونكه قهر زارم، منيش ويستم
وهري نه گرم وتم ئمه تنها بو دلپراڪيشانه، نامه ويٽ له سر ئيسلام به رتيل وه گرم،
پاشان وتم: سويند به خوا داوام لي نه ڪردوه بويه وه مرگرت و ده يانمبه خشى به
ديلى^۱.

۱ - ضعيف.

۲ - الاصابه ج ۳ ص ۵۸۸ دا هاتوه.

(چیرۆکی موسلمانبوونی سەقیف خەڵکی تائیف)

ئێبن ئیسحاق دەلیت پیغەمبەر (ﷺ) کە سەقیفی بەجیهیشت عورووی کۆری مەسعود کەوتە شوینی تا پیش ئەوێ بگاتە مەدینە پێی گەشت و موسلمان بوو و داوای لێ کرد بە موسلمان بوونەوه بگەریتەوه بۆناو ھۆزەکە، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (انهم قاتلوك) واتە (دەتکوژن) پیغەمبەریش (ﷺ) زانی دەمارێکی ناپەزایی و ڕیگریان ھەیە، عوروو وتی: ئەو پیغەمبەری خوا من لە ناویاندا خوشەوێستم و ھەشیانە گوێزایەلەو دیت بە دەممەو، ئینجا چوو ھۆزەکە خۆی بەرو ئیسلام بانگ بکات، ھیوای وابوو لەبەر پلەو پایە لە ناویاندا دژایەتی نەکەن کاتیگ گەشتە لای کە پریگ بانگی کردن بۆ ئیسلام و موسلمان بوونی خۆی بۆ نیشان دان، ئەوانیش لە ھەموولاه تیربارانیان کرد تا تیریکی بەرکەوت و کۆشتی، بە عوروو و ترا: چی لە ئایینەکەت بەدی دەکەیت؟ وتی: پریگ کە خوا لێی ناوم و شەھیدیەکە کە خوا نوێی کردم کە تەنھا بۆ ئەو شەھیدانە ھەبوو کە پیش بەجی هیشتنی ئیو شەھید بوون، دەو لای ئەواندا بە خاکم بسپێرن، ئەوانیش وایان کرد، ئەوان دەیانوت پیغەمبەر (ﷺ) لەبارەییو فەرموویەتی (ان مثله في قومه كمثل صاحب يس في قومه) پاشان لە دواي گەشتنی عوروو لە سەقیف چەند مانگیگ مانەو و دواتر لە نیو خویاندا کۆبوونەو و زانییان تونای شەریان لەگەڵ عەرەبی چواردەوری خویاندا نەماو و بەیعتیان داو موسلمان بوون، پاشان یەنگدەنگ بوون لە سەر ئەوێ کەسیگ بنێرن، بۆ ئەمەش عەبدیالیلی کۆری عەمریان لەگەڵ دوو ھاوپەیمان و سێ لە بەنی مالیکدا نارد، کە لە مەدینە نزیک بوونەو و دابەزین گەشتنە موغەیرە کۆری شوعبە لە سەرەو خویدا و لاخەکە ھاوہلانی دەلوەراند، کە ئەوانی بینی بە خیرایی چوو تا مۆژدە بدات بە پیغەمبەر (ﷺ)، لە ڕیدا ئەبوبەکر (رضی اللہ عنہ) پێی گەشت و پێی وت: ئەو سەقیف ھاتوون ئەیانەوێت بەیعت بدەن و موسلمان بن ئەگەر پیغەمبەر (ﷺ) چەند مەرجیکیان پێ

بدات و له ناو هۆزه که یاندا نووسراویک بنووسن، ئه بوبه کر به موغهیره ی وت: سویندت ددهم به خوا پیشم مه که وه با من به پیغه مبهری خوا (ﷺ) بلیم، موغهیره ش رازی بوو، ئه بوبه کریش چوویه خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) و هه واله که ی پی وت، پاشان موغهیره گه رایه وه بولایان و له گه لیان بوو و فیری کردن چون سه لام بکه ن له پیغه مبهری خوا (ﷺ) به لام ئه وان سه لامی سه رده می نه فامییان به کارهینا. کاتیک هاتنه خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) چادریکیان له مزگه وتدا بو ه لدر، خالیدی کوپی سه عدی کوپی عاص له نیوان ئه وان و پیغه مبهردا (ﷺ) دهات و دهچوو، کاتیک پیغه مبهر (ﷺ) نانی بو دهناردن لیان نه ده خوارد تا خالیدی کوپی سه عد پیش ئه وان لی نه خوات، ئه ویش نووسراویکی بو نووسین، له ناو مه رجه کانیاندا له سه ر پیغه مبهر (ﷺ) ئه وه بوو رییان بدات سی سال بته که یان (الطاغیة) بیه رستن به ره به ره سال به سال که میان ده کرده وه تا وتیان یه ک مانگ له دوا ی هاتنیان تا دلی گه مژه کانیان رابکیشن، به لام پیغه مبهر (ﷺ) رازی نه بوو بریاریدا ئه بوسوفیانی کوپی حه رب و موغهیره ی کوپی شوعبه بنی ریت تا بیشکیئن، له گه ل ئه وه شدا داویان کرد تا نویژ نه که ن و به دهستی خو یان بته کانیان نه شکینن، ئه ویش فه رموی (اما کسر اصنامکم بایدیکم فسنعفیکم واما الصلاة فلا خیر فی دین لا صلاة فيه) واته (بو شکاندنی بته کانتان به دهستی خوتان چاوپوشیتان لی ده که یز، به لام بو نویژ خیر له ئایینی کدا نیه که نویژی تیدا نه بیئت) ئه وانیش وتیان با سوکی و رسوا یشمان بیئت رازین^۱.

ئه حمه د له عوسمانی کوپی عاصه وه هی ناویه تی وه فدی سه قیف هاتنه خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) ئه ویش له مزگه وت دایبه زاندن تا دلیان نه رمتر بیئت، ئه وانیش مه رجیان له سه ر پیغه مبهر (ﷺ) دانا تا بی جه نجال و بی ده یه ک دان و بی پاره دان بن و که سی جگه له خو یان نه کریت به به رپرسیان، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی

(لکم ان لا تحشروا ولا تجبوا ولا يستعمل علیکم غیرکم ولا خیر فی دین لارکوع فیه) عوسمانی کوپی نه بو عاص و تی: نهی پیغه مبهری خوا قورئانم فی ربکه و بمکه به پیشه وای هوزه کهم، نه بوداودیش هیئاویه تی ده لیت: سه بارعت به سه قیف که به یعتیان دا پرسیارم کرد له جابر (ﷺ) و تی: مهر جیان له سهر پیغه مبهر (ﷺ) دانا تا سه دهقه و جیهادیان له سهر نه بیت، ده لیت گوپی له پیغه مبهر (ﷺ) بوو که دوی نه وه ده یفه رموو (که موسلمان بوون سه دهقه ده دهن و جیهادیش ده کهن) ^۱.

نه حمه دو نه بوداودو ئیین ماحه له نهوسی کوپی حوزه یفه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: به وه فدیکی سه قسفه وه چوینه خرمهت پیغه مبهر (ﷺ) نه حلاف لای موغه یره ی کوپی شوعبه (ﷺ) دابه زین پیغه مبهر (ﷺ) به نی مالیکی له خیوه تیکی خویدا دابه زاندو هه موو شه ویک دوی عیسا ده هات بولامان و له سهر پی راده وه ستاو دهیدواندین تا له تاو زور وه ستاندا پیکانی ماندو ده بوون، زیاتر که دهیدواندین له سهر قورهیش بوو، پاشان ده یفه رموو (لا اسی)، وکنا مستضعفین مستذلین بمکه، فلما خرجنا الی المدینة کانت سجال العرب بیننا و بینهم ندال علیهم ویدالون علینا) واته (گرفت نیه، ئیمه له مه که که ده سه لات و لاواز بووین، که چووین بو مه دینه نو به کاری جهنگ له نیوان ئیمه و نه واندا بوو به سه ریاندا سه رده که وتین و به سه رماندا سه رده که وتن، شه ویکیان دواکه وت له کاتی جارن وتمان نه مشه و دواکه وتی؟ فه رموو (انه طرئ علی جزئی من القران فکرهت ان اجیئ حتی اتمه) (دوو به شی قورئانم به سه ردا خویندرا، بویه هه زم نه کرد بیم تا ته وای بکه م) ^۲.

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۲۹ به کورتی هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۳۲ دا هاتوه، ئیین سه عد ج ۵ ص ۵۱۰ له نه سه وه ده (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی.

(بانگه‌وازی هاو هلاک بو کهس و تاکه‌کان)**(بانگه‌وازی نه‌بویه‌کری صدیق (عزیزه))**

ئین ئیسحاق ده‌لێت: که نه‌بویه‌کر (عزیزه) موسلمان بوو و موسلمان بوونه‌که‌شی ناشکرا کرد بانگه‌وازی کرد بو خوای گه‌وره، نه‌بویه‌کر لای هۆزه‌که‌ی که سیکی نه‌رم و نیان و ساده و خوشه‌ویست بوو، له‌ناو قوره‌یشدا له‌هه‌مووان زیاتر شاره‌زای ره‌چه‌له‌ک و نه‌سه‌ب بوو، ده‌یزانی چی چاک و خراپیان هه‌یه، پیاویکی بازرگان و خاوه‌ن ره‌وشت و چاکه‌ بوو، کهسانی هۆزه‌که‌ی ده‌هاتن بو‌لای و له‌به‌ر زانست و بازرگانی و ره‌فتاری جوانی له‌چه‌ندین کاردا پشتیان پی ده‌به‌بست، نه‌ویش متمانه‌ی به‌هه‌ر کهس بدایه‌ له‌گه‌لی داده‌نیشته‌ و بانگی ده‌کرد بو ئیسلام، له‌سه‌ر ده‌ستی نه‌م هینده‌ی پیم گه‌یشته‌وه‌ زوبه‌یری کوپی عه‌وام و عوسمانی کوپی عه‌فان و ته‌له‌ی کوپی عه‌بدوللا و سه‌عدی کوپی نه‌بی وه‌قاص و عه‌بدو ره‌حمانی کوپی عه‌وف (عزیزه) موسلمان بوون، نه‌مانه‌ له‌گه‌ل نه‌بویه‌کر چوون بو‌لای پیغه‌مبه‌ر (عزیزه) و ئیسلامی بو‌ خستنه‌پرو و قورئانی به‌سه‌ردا خویندن و حه‌قی ئیسلامی پی گه‌یاندن و نه‌وانیش باوه‌ریان هینا، نه‌مانه‌ هه‌شت که‌سی یه‌که‌م بوون که موسلمان بوون و به‌روایان هینا به‌ پیغه‌مبه‌ر (عزیزه) و نه‌وه‌ی لای خواوه‌ هیناویه‌تی.^۱

(بانگه‌وازی عومه‌ری کوپی خه‌تاب (عزیزه))

ئین سه‌عد له‌ ئوستقه‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لێت: من به‌نده‌ی عومه‌ری کوپی خه‌تاب (عزیزه) بووم و مه‌سیحیش بووم، پی‌شنیاری ئیسلامی بو‌کردم و ده‌یوت: نه‌گه‌ر موسلمان بیت له‌سه‌ر سپارده‌که‌م پشتم پی ده‌به‌ستیت چونکه‌ دروست نیه‌ له‌ سپارده‌ی موسولماناندا پشتت پی به‌ستم له‌ کاتی‌کدا له‌سه‌ر ئایینی نه‌وان نیت،

^۱ - له‌ البدایه‌ والنهایه‌ ج ۳ ص ۲۹ دا واما توه‌.

بەلەم مەن پازى نەبووم، ئەۋىش دەيوت: زۆر كەردەن لە ئىسلامدا نىيە، كاتىك سەرە مەرگى ھات مەن ھەر مەسىھى بووم ئەۋىش ئازادى كەردەم، وتى: بۇ كۆي دەتەۋىت پىرۋ.^۱

دارقوتنى و ئىبن عەساكىر لە ئەسلەمەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: لە شام بوۋىن ئاۋىكم ھىنا بۇ غومەرى كۆرى خەتاب (ﷺ) تا دەست نۆيژى پى بگىت، وتى: ئەم ئاۋەت لە كۆي ھىنا؟ ئاۋى شىرىن و ئاسمانى پاكى لەم جۆرەم نەدىۋە، وتى: لە مالى ئەۋ پىرەژنە مەسىھى ھىنام، كاتىك دەست نۆيژى لىگرت چوۋ بولاي پىرەژنەكە و وتى: پىرەژنە مۇسلمان بە، خۋاي گەۋرە موحەمەدى (ﷺ) بە ھەق ئاردوۋە، ئەۋىش موى سەرى خۋى نىشاندا چوۋ سىپى ببوۋ پىرىكى بە تەمەن واخەرىكە دەمرى، غومەرىش (ﷺ) وتى: خۋايە شاھىد بە.^۲

(بانگەۋازى موصەبى كۆرى غومەير (ﷺ))

ئىبن ئىسحاق لە غەبدوللەي كۆرى موحەمەدى كۆرى غەمرى كۆرى ھەزم و كەسانى دىكەشەۋە ھىناۋىيەتى ئەسەدى كۆرى زەرارە موصەبى كۆرى غومەيرى برد بەرەۋ مالى بەنى غەبدوللەشەھەل و بەنى زەفەر، سەدى كۆرى موعاز پوورزاي ئەسەدى كۆرى زەرارە بو، بردى ھەۋشەيەكى بەنى زوفەر لەسەر بىرىك كە پىنى دەۋترىت بىرى (مەرق)، لە ھەۋشەكەدا دانىشتن و پىياۋانىكى ھۆزى ئەسلەم لەلايان

^۱ - ضعیف.

^۲ - سەدى كۆرى مەنسور ئىبن ئەبى شەيبە و مۇنزیرو ئىبن ئەبى حاتەمىش بە كورتى ھىناۋىيانە، لە الكنز ج ۵ ص ۵۰ یشدا ھاتوۋە، ئەبۇنەعیم لە الحلیە ج ۹ ص ۳۴ لە وسقى پوومىيەۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، بەلەم لە گىرپانەۋەكەى ئەمدا دەلىت: لەسەر سپاردەى مۇسلمانان چونكە ئاكرىت لەسەر سپاردەى مۇسلمانان پىشتت پى بىستەم لە كاتىكدا تۆ لەسەر ئايىنيان نىت.

^۳ - لە الكنز العمال ج ۵ ص ۱۴۲ دا ۋاھاتوۋە.

كۆپۈنەنە، ئەۋكات سەعدى كۆپى موعازو ئوسەيدى كۆپى حوزەير گەۋرەى
 ھۆزەكانيان بوون لە بەنى عەبدولئەشھەلدا، ھەردووكيشيان بېباۋەر بوون و لەسەر
 ئايىنى ھۆزەكەيان بوون، كاتىك ھەۋالىيان بىست، سەعد بە ئوسەيدى وت: بى باوك
 بېر بۆلەي ئەو دوو كەسەى ھاتوون بۆ مائمان تا لاۋازەكانمان سەرگەردان نەكەن،
 بېر سەرگۆنەيان بکەو مەھىلە بىنەمائمان، چونكە ئەگەر ئەسەعدى كۆپى زەرارەم
 نەبوايە كە دەزانىت ئەوا تۆم بەس بوو بۆ ئەۋە، ئەو پورزاسەو كەس لەو لەپىشتەر
 نازانم.

ئوسەيدى كۆپى حوزەيرىش خەنجەرەكەى ھەلگرت و بەرەو پوويان چوو،
 كاتىك ئەسەعدى كۆپى زەرارەى بىنى بە موصەبى وت: ئەمە گەۋرەى
 ھۆزەكەيەتى و ھاتوۋە، بە راستى دابنى، موصەب وتى: ئەگەر دابنىشىت قسەى
 لەگەل دەكەم، ئەۋىش بە جنىۋدانەۋە لەسەريان ۋەستا و وتى: چى وای كرد بىن تا
 لاۋازەكانمان سەرگەردان بکەن؟ ئەگەر خوتان پىۋىستىيەكتان ھەيە لە ئىمە كەنار
 بگرن، موصەب پىي وت: دادەنىشىت تا گوۋى بگريت، ئەگەر پازى بوويت باشە،
 ئەگەر نا بە دووربە لىي، ئەۋىش وتى بە ۋىژدانەۋە قسەت كرد.

پاشان خەنجەرەكەى چەقاند بە زەۋىدا ۋە لايان دانىشت، موصەب لەسەر
 ئىسلام قسەى بۆ كرد و قورئانى بەسەردا خویند، سەبارەت بەۋەى بۆى باس
 دەگردن وتيان: سویند بەخوا پىش ئەۋەى قسە بکات لە پوخسار و نەرمونيانىدا
 ئىسلامان ناسى، پاشان وتى: قسەكەت چەندە جوان و چاكە، ئەگەر بتانەۋىت
 بچنە ناو ئەم ئايىنە چى دەكەن؟ پىي وتن: خوت دەشۋرىت و خوت و جل و بەرگت
 پاك رادەگريت، پاشان شاھەتمانى ھەق دىنىت، پاشان نوۋژ دەكەيت، ئەۋىش
 ھەستا وخۆى شت و جل و بەرگەكەى پاك راگرت و شاھەتى ھەقى ھىنا و دواتر
 ھەستا و دوپرکات نوۋژى كردو پىي وتن: مەن كەسىكى ترم لەگەلدايە ئەگەر
 شوینتەن بکەۋىت ھەموو ھۆزەكەى شوینتەن دەكەن، ئىستا دەى نىرم بۆ لاتان،
 ئەۋىش سەعدى كۆپى موعازە.

پاشان خه نجره که ی هه لگرت و چوو بۆ لای سهد و هۆزه که ی که له کوپری خویاندا دانیشتبوون، کاتی که سهدی کوپری موعاز سهیری کرد وتی: به خوا ئوسهید به و پوخساره وه نه هاته وه که پی چووبوو، کاتی که هاته لایان سهد پی وت: چیت کرد؟ وتی: قسم له گهل کردن سویند به خوا خراپه یان نابینم. ریگریم لی کردن، وتیان تو چۆن هه زده کهیت وا ده کهین، بیستم به نی حارثه چوون تا سهدی کوپری زرا ره بکوژن، چونکه زانیویانه پورزای تویه تا سوو کایه تی پی بکه.

سهدی کوپری موعادیش به ترس و توورهی یه وه به رامبه به وه هه واله ی به نی حارثه هه ستا و خه نجره که ی دهستی هه لگرت و وتی: سویند به خوا جوړیک ده تبینم، پاشان چوو بۆ لایان و سهیر ده کات بیخه دانیشتوون به مه زانی ئوسهید ویستویه تی قسه یان بیستی، له پوویندا وه ستا و جنیوی پی دان و دواتر به سهدی کوپری زرا ره وت: ئه ی ئه بو ئوسامه سویند به خوا نه گهر خزمیه تی نیوانمان نه بوايه ئه مه م لی قبول نه ده کردی، له مالی خوماندا شتی که ده که ی که ئیم پی رازی نین؟ سهدیش به موسعه بی وت: سویند به خوا که سی که هاتوو بۆ لات ئه وه هۆزه ی به دوا ی ئه مه وه نه گهر شوینت بکه ویت دوانیان نابینیت شوینت نه که ون.

موسعه بیش پی وت داده نیشت و گوی بگریت نه گهر پیت باش بو وه ری بگره، نه گهر نا چیت پی ناخوشه لیت به دوور ده خهینه وه، سهدیش وتی: قسه یه کی به ویزدانانه یه، پاشان خه نجره که ی داچه قاند و دانیشت، موسعه بیش ئیسلامی بۆ خسته پرو و قورئانی به سهردا خویند، موسای کوپری عوقبه ده لیت: سهره تای سوره تی زو خرو فی به سهردا خوینده وه. ده لیت پیش ئه وه ی قسه بکات له پوخسارو نهرمونیا نیدا ئیسلامان به دیکرد، پاشان پی وتن: نه گهر موسلمان بن و بینه ناو ئه و ئایینه وه چی ده کهن؟ وتیان: خوت ده شویت و خوت و جل و بهرگت پاک ده کهیته وه و دواتر شایه تی هه ق دینیت و پاشان دوو پکات نویژ ده کهیت، ئه ویش هه ستا و ئه وانه ی کرد، پاشان خه نجره که ی هه لگرت و گه رایه وه بۆ لای

هۆزهكهى كه بينيان دىت وتيان سويند به خوا ساعد به و پوخساره وه نه گه پرايه وه كه پيشتر پيى چوو، كاتيك هات بولايان وتى: ئهى بهنى عهبدولئه شههل له بارهى منه وه چۆن ده پوانن؟ وتيان: گه وره و رادروستترينمانيت، وتى: دهى قسهى پيا و ژنتان ليم حه رام بيىت تا بپروابهينن به خوا و پيغه مبهركهى، سويند به خوا ئيتر نه هات تا هه رچى ژن و پياوى ناو مالى بهنى عهبدولئه شههل هه بوون هه موويان موسلمان بوون.

سعد و مه صعب گه پانه وه بو مالى ئه سعهدى كوپى زه راره و لاي مانه وه و خه لكيان بو ئيسلام بانگ ده كرد تا هه رچى ژن و پياوى ناو مالى پشتيوانان بوون موسلمان بوون مه گه ر له ناو بهنى ئومه ييهى كوپس يه زيد و خه تمه و وائيل و واقيف و ئه وسدا نه بيىت.

ته به رانى و ئه بونه عيميش له دلائل النبوه له عروه وه به دورودريژى هيناويه تى، باسى ئه وه ده كات پيغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازى بو پشتيوانان خسته پرو و ئه وانيش موسلمان بوون، وهك دواتر له باسى سه ره تاي پشتيواناندا باسى ده كه ين، ئه ويش موضعه بى نارد بولايان وهك پيشتر له باسى ئه وهى پيغه مبه ر (ﷺ) كه س و تاكه كانى نارد وه بو بانگه واز بولاي خوا و پيغه مبه ركهى باسى ئه ومان كرد. پاشان ده ليىت: ئه سعهدى كوپى زه راره له گه ل موضعه بى كوپى عومه يردا چوون تا هاتنه لاي بىرى (مرق) يان له نزىكيه وه دانىشتن و ناردىان به دواى ده سته يه كى خه لكه كه داو ئه وانيش به شاره زاييه وه هاتن، كاتيك موضعه بى كوپى عومه ير قسهى بو ده كردن و قورئانى به سه ردا ده خويندن هه واليان پيىدرا كه سعهدى كوپى مه عاز دىت، ئه ويش به پمه كه يه وه هات و له سه ر سه ريان پاره ستا و وتى: چۆن كه سى تاكى ناموى ته نها ديننه مالمات تا لاوازه كانمان سه رگه ردان بكات و بانگيان بكات بولاي خوئى، دواى ئه مه له لاي ئيمه نه مينيتته وه، ئه وانيش چوونه وه و بو

جاري دووہم گہرانہوہ ئهوى، ھه وال ڊرا به سہعد بو جاري دووہم ئهويش جيا له جاري يہ کہم ھہرہشہي ليکړدن، به لام کاتيک ئهسعد نہرميہکي لي بهدي کرد وتي: پورزا گوئي لي بگرہ به لکو ئه گہر پيت باش نہبوو به وه لامي به هيتر وه لامي بدہرہوہ، ئه گہريش پيت باش بوو وه لامي پهيامي خوا بدہرہوہ، ئهويش وتي: (موحہمہد) چي ده ليت؟ موضعي کوري عومہيري ش ئہم ئايہتہي به سہردا خويندہوہ (حم والکتاب المبين. انا جعلناہ قرانا عربيا لعلکم تعقلون) سہعد وتي: شتي وام نہبيستوہو، گہرايہوہو خوا پينمووني کرد بو ئيسلام و موسلمانبوونہکي دہرنہخست تا گہرايہوہ، کہ گہرايہوہ ناو ھوزہکي بهني عہدولئہشہلي بانگ کرد بو ئيسلام و موسلمانبووني خوي ئاشکرا کرد، تيايدا وتي: ھہرکس به گہورہو بچوک و ژنو پياوتانہوہ گوماني ھيہ با لہوہ چاکترمان بو بهيئت تا لي وەر بگرين، سويند به خوا ئہمہ لہ ناوبردني سہرہکان نيہ، بهوہ بهنوعہ بدولئہشہل به موسلمانبووني سہعد و بانگہوازہکي موسلمان بوون مہ گہر ئهوي نہبيستايہ، بهمہش يہ کہم دہستہي پشتيوانان بوون کہ بهيہکجار ھہمويان موسلمان بوون، ئينجا فہرموودہکہ دينيت وک چو پيشتر لہ باسي ئهوہدا باسما نکر دوہ کہ پيغہمبہر (ﷺ) تاکہ کہساني نار دوہ بو بانگہواز بولاي خواو پيغہمبہرہکي، دواجار موضعي کوري عومہير (ﷺ) گہرايہوہ بولاي پيغہمبہري خوا (ﷺ)، واتہ گہرايہوہ بو مہککہ.

(بانگہ وازی توله یبی کوری عومہ یر)

واقیدی له موحه مه دی کوپی ئیبراهیمی کوپی حارسی تهیمیه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک توله یبی کوپی عومہ یر (ﷺ) موسلمان بوو چوو بولای ئه روای کچی عه بدولموته لیبی دایکی پیی وت: موسلمان بووم وکه وتوومه ته شوین موحه مه د (ﷺ) تیايدا باسی کردووه و ده لیت: پیی وتووه: دایه چی ناهیلیت موسلمان بیت و شوینی نه که ویت؟ واهه مزه ی برات (ﷺ) موسلمان بووه، نه ویش وتی: بابزانم خوشکه کانم چی ده کهن ودا تر منیش یه کیك ده بم له وان.

منش وتم: دهی لای خوا نرات بو ده کهم تا بییت و سهلامی لی بکهیت و شایه تی به دیت هیچ په رستراویك نیه جگه له خوا، دایکی وتی: دهی من شایه تی ده دم هیچ په رستراویك نیه جگه له خوا و موحه مه دیش پیغه مبه ری خوایه، پاشان به زمانی پالپشتی پیغه مبه ری ده کردو کوپه که ی هانده دا له سه ر سه ر خستنی و نه جامدانی کاره کانی،^۱ حاکمیش له المستدرک ج ۳ ص ۲۹۳ دا له ریگه ی ئیسحاقی کوپی موحه مه دی فره ویه وه له موسای کوپی موحه مه دی کوپی ئیبراهیمی کوپی حارسی تهیمیه وه له باوکیه وه له نه بوسه له مه ی کوپی عوبدولر حمانه وه هیئاویه تی ده لیت: توله یبی کوپی عومہ یر (ﷺ) له مالی نه رقه مدا موسلمان بوو، دواتر چوو بولای ئه ورائی کچی عه بدولموته لیبی دایکی و وتی: من شوینکه وته ی موحه مه دم و خوم داوه ته ده ست په روه ردگاری جیهانیان، دایکیشی وتی: زور چاکت کردووه پشتی خالوزاکه ت گرتووه، به خوا نه گه ر ئیمه ش توانای پیوا انمان هه بوایه شوینی ده که وتین و بوی ده تواینه وه، ده لیت منیش وتم: نه ی دایه گیان ئیر بوچی موسلمان نابیت؟ ئینجا نه و باسه ی پیشوو دینیت.^۲

^۱ له الاستیعاب ج ۴ ص ۲۲۵ دا واهاتووه، عوقه یلش له ریگه ی واقیدییه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هروه که له الاصابه ج ۴ ص ۲۲۷ دا هاتووه،

^۲ ئیین سه عد له الطبقات ج ۳ ص ۱۲۳ دا له موحه مه دی کوپی ئیبراهیمی تهیمی له باوکیه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، حاکم ج ۳ ص ۲۹۳ ده لیت: سه حیجی غه ربیه له سه ر مه رجی بوخاری، به نام بوخاری و موسلیم نه یان هیئاوون ئیین هه جهر له الاصابه ج ۲ ص ۲۳۴ دا له سه ری ده چیت و

(بانگه وازی عومهیری کوپی وهه بی جومه حی (ﷺ) و چیرۆکی موسلمان بوونی)

ئێبن ئیسحاق له موحه مه دی کوپی جه عفه ری کوپی زوبه یر له عوروه ی کوپی زوبه یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهیری کوپی وهه بی جومه حی له گه ل صه فوانی کوپی ئومه ییه له حیجر بوو، پاش ماوه یه کی که م لای توشبوانی خه لکی به در دانیش، عومهیری کوپی وهه یه کی که بوو له شهیتانه کانی قوره یش، یه کی که بوو له وانیه ی نازاری پیغه مبه ر (ﷺ) و هاو هلانی دهاو نازاری ده هینا یه پئی کاتیک له مه که بوو، وهه بی کوپیشی له دیله کانی به در بوو صه فوان وتی: سویند به خوا دوا ی هاو هلانی قولیب خیر نه ما، عومه یریش وتی: راست ده که یت، سویند به خوا نه گه ر قه رزم له سه ر نه بوایه تابیده مه وه و ژن و منالم له سه ر بوایه و بترسایه م له دوا ی خو م له ناو ده چن سواره بووم و ده چووم بو لای موحه مه د تا بیکوژم، چونکه کوپه که م لایان به نده، سه فوانی کوپی ئومه ییه ش ده رفه ته که ی قو سته وه و وتی: من قه رزه که ت ده ده مه وه، ژن و منالیش له سه ر من تاماوم ناهیل م نه دارو گیرۆ ده بن، عومه یریش پئی وت: ده ی با ئه مه له نیوان من و تو دا شارا وه و پارێزرا و بی ت، ئه ویش وتی: باشه، ئینجا شمشیره که ی هینا و ژه راوی کرد، پاشان چوو تا ها ته مه دینه، عومه ری کوپی خه تاب (ﷺ) به ده سته یه کی موسلمانانه وه باسیان له پوژ ی به در ده کرد و ده یانوت: خوا چ پێزیکی لی گرتووین و چی نیشانی دوژمنانی دا، عومه ر سه یری عومه یری کوپی وهه بی کرد که له ده رگای مزگه وت به شمشیره که وه وه ستا وه، ئه ویش وتی: ئه و سه که دوژمنی خوا عومه یری کوپی وهه بی ته نها به شه رو خراپه وه ها تو وه. ئه مه ده ردی پوژ ی به در ی له پوودا نواندین، دوا یی ها ته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا وا دوژمنی خوا عومه یری کوپی

ده لیت: وانیه که ده لیت چونکه موسا (که سی ناو سه نه ده که) لاوازه و گیرانه وه که ی ئه بو سه له مه یش لییه وه مورسه له و ئه وه یه ده لیت: وتم: دایه گیان، تا کو تایی ده یه ینیت.

وه هب به شمشیره که یه وه هاتووه، نه ویش فهرمووی (فادخله علی) واته (بیهینه لام) عومهریش هینای و شمشیره که ی خسته لای ملی و لئی توند کرده وه و به پشستیانانای چوارده وری وت: بچن بولای پیغه مبه (ﷺ) و لای دابنیشن و وریای نه م پیسه بن چونکه متمانای له سهر نیه، پاشان بردی بولای پیغه مبه (ﷺ)، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) بینی عومهر شمشیره که ی لای ملی داناوه فهرمووی (ارسله یا عمر، ادن یا عمیر) واته (عومهر بینیره، عومهر نریک به ره وه) نه ویش نریک بوویه وه، وتی: به یانیت باش (انعم صباحا) - سه لامیکی سهرده می نه قامی بوو - پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (قد اکرنا الله بتحیه خیر من تحیتک یا عمیر بالسلام تحیه اهل الجنة) واته (نه ی عومهر خوا سه لامیکی پی ره و فهرمووین چاکتره له وه ی تو، سه لامی نه هلی به هه شته). وتی: سویند به خوا نه ی موحه مه د سه رده میکی نوی بوویت، فهرمووی (عومهر بوچی هاتوویت؟ وتی: هاتووم بو نه وه ی نه دیله ی له به رده ستاندایه له گه لیدا چاکبن، فهرمووی (فما بال السیف فی عنقک؟) واته (نه ی نه و شمشیره ی ملت؟) وتی: شمشیریکی پیسه، هیچ سوودیکی هیه، فهرمووی (پاست پیم بلئی بوچی هاتوویت؟ وتی: تهنه بو نه وه هاتووم. فهرمووی (به لکو تو و صه فوانی کوپی ئومه یه له حیجر دانیشن و باسی هاوه لانی قه لیب له قوره یشتان کرد، دواپی تو و تت: نه گهر قهرزی سهرشانم و مال و منالم نه بوایه ده چووم تا موحه مه د بکوژم، صه فوانی کوپی ئومه یه ش قهرزو ئهرکی مال و منالی گرتیته نه ستو تا من بکوژیت بوی، خوا ری نه دا نه وه بکهیت) عومهر وتی: شایه تی ددهم تو پیغه مبه ری خوات نه ی پیغه مبه ری خوا نه وه ی له سهر هوالی ئاسمان و دابه زینی سروش بو سهرت ده توت به درومان ده زانیت، نه م کاره ش تهنه من و صه فوان ئاگاداری بووین، سویند به خوا دلنیام تهنه خوا نه م هه والی پی داویت، ده ی سوپاس بو نه وی خوایه ی رینمونی کردم بو ئیسلام و نه م رییه ی پی گرتهم بهر، پاشان شایه تی حقه ی هینا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (فقهه اخاکم فی دینه و علموه القران و اطلقوا اسیره) واته (براکه تان له ئایینه که ی

تيڙيگهيه نزن و قورناني فير بڪهن و ديله كه شي به ريدهن) نه وانيش و ايانكرد، نه ويش
وتی: نهی پيڻه مبهري خوا من بو ڪوڙانده و هي پروناكي ناماده و ڪارابووم، نازاري
زوري كه ساني موسلمانم دها، نيسقا حه زده كه م موته م بدهيت تا بچم بو مه ڪكه و
بانگيان بڪه م بولاي خوا و پيڻه مبهري كه ي و ناييني نيسلام، به لكو خواي گه و ره
پيڻه مونيان بڪات، نه گه نا چون هاوه لاني تو م له سر نيسلام نازار دها نه وانيش
له سر نايينيان نازار دهم پيڻه مبهريش (ﷺ) موته تي پيدا و نه ويش چوو بو
مه ڪكه، ڪاتي عومير له مه ڪكه دهر چوو صه فوان ده يوت موڙدهيه ڪتان له م چهند
پوڙدها بو ديت كه جهنگي به درتان پي له بير ده باته وه، صه فوان پرسپاري له
ڪاروانه ڪان ده ڪرد تا ڪاروانيڪ هات و تي: عومير موسلمان بووه، نه ويش
سويندي خوارد هه رگيز نه يدوينيت و سوودي پي نه گهيه نييت، له ڪنز العمال ج ۷
ص ۸۱ دا هاتووه و نه مه شي بو زياد ده ڪات: ڪاتيڪ عومير (ﷺ) چوو بو مه ڪكه
له وي بانگه وازي ده ڪرد بو نيسلام و نازاري توندي نه ياراني نيسلامي دها، له سر
دهستي عومير خه لڪيكي زور موسلمان بوون،^۲ له عوروهي ڪوري زوبه يريشه وه به
مورسه لي گيڊر اووه ته وه تيايدا ده لييت: ڪاتيڪ خوا پيڻه موني ڪرد موسلمانان
دلخوش بوون و عوميري ڪوري خه تابيش (ﷺ) وتي: ڪاتيڪ هات به رازيڪ له و زياتر
لام خوشه و يتربوو، نه مپوش له هه ندي له ڪوپه ڪانم زياتر خوشم ده ويت.^۳

^۱ - له البداية و النهايه ج ۳ ص ۳۱۳ دا هاتووه نيين جهرير له عوميره وه (ﷺ) به دورو دريڙي
هيناويه تي،

^۲ - ته به راني له موحه مدي ڪوپي جه عفري ڪوري زوبه يره وه (ﷺ) به و جوڙه هيناويه تي،
هه يسه مي ج ۸ ص ۲۸۶ ده لييت: سه نه ده ڪي باشه،

^۳ - سه نه ده ڪي حه سه نه، ته به رانيش له نه نه سه وه (ﷺ) به مه و صولي هيناويه تي (به هه مان
واتاو به ڪورتي)، هه يسه مي ج ۸ ص ۲۸۷ ده لييت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي صه حيحن، نيين
مندهش به مه و صولي له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي و ده لييت: فهرموده ڪه غريبه و تنها له
نه بو عيمرانه وه له م پوه وه هاتووه، له الاصابه ج ۳ ص ۳۶ يشدا هاتووه.

واقیدی له عبداللای کورپی ئومه ییه له باوکیه وه هینایه تی ده لیت: کاتیک عومه یری کورپی وه هب (ﷺ) پاش موسلمان بوونی هاته مه که لای خه لکه که ی دابه زی و نه چوو بولای صه فوانی کورپی ئومه ییه، موسلمان بوونی خو ی را که یاندو بانگه وازی بو کرد، صه فوان ئه مه ی بیسته وه و وتی: که هاته وه و یه که مجار نه هاته لای من زانیم لایداوه، بویه هه رگیز نایدوینم و سوود به خو ی و ژن و منالی ناگه یه نم، عومه یریش له حیجردا بوو له سه ر سه ری پاره ستا و بانگی کرد، ئه ویش ده ست به رداری بوو عومه یر پیی وت: تو گه وره یه کی ئیمه یت چی ده لیت له سه ر په رستنی به ردو شت سه ربهرین بوی؟ ئایا ئه مه ئایینه؟ شایه تی ده دم ه یچ په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و پیغه مبه ری ئه وه، صه فوانیش ه یچ وه لانیکی نه دایه وه.^۱

(بانگه وازی ئه بوهوره یره (ﷺ))

موسلیم له ئه بوهوره یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من دایکم بانگ ده کرد بو ئیسلام چونکه بباه و پوو، پوژیکیان بانگم کرد بو ئیسلام و ئه ویش به رامبه ر به پیغه مبه ر (ﷺ) هه ندی قسه ی ناشیرینی پیوتم، منیش چووم بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و چاوه گریان گه یشته لای و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا من دایکم بو ئیسلام بانگ ده کرد که چی پازی نه بوو، ئه مرق که بانگم کرد بو ئیسلام به رامبه ر به تو قسه ی وای وت که پیی بیئاقته بووم، ده ی له خوا بپاریزه وه تا دایکی ئه بوهوره یره رینموونی بکات، ئه ویش فه رمووی (اللهم اهدي ام ابی هريرة) واته (خوایه دایکی ئه بوهوره یره رینموونی بکه) منیش به خوشحالیه وه چووم و

^۱ - ضعیف.

^۲ - له الاستیعاب ج ۲ ص ۴۸۶ دا هاتوه، پیشترا باسما نکرد که عومه یر هه ولیدا صه فوان به ره و ئیسلام به نیت.

گەيشتە ھە بەر دەرگا دەبىنم داخراۋە گويم لە تەپەي پيى دايكم بوو كەوتى
ئەبۇھورەيرە مەيە ژورە ھە، گويم لە شلقەي ئاوبو، جەكەي كەدەبەري و
ھەنگاۋەكانى خيراكرد و دەرگا كەي كەدە ھەوتى: ئەبۇھورەيرە شاھتەي دەدەم
ھيچ پەرستراۋيك نە جگە لە خوا و موحەمەد ش پيغەمبەري خوايە، منيش
گەرامە ھە بۆلای پيغەمبەر (ﷺ) و بۆم گيپايە ھە، ئەويش سوپاسى خواي كەرد و
قسەي خيري كەرد.^۱

ئەين سەد ج ۴ ص ۳۲۸ لە ئەبۇھورەيرە (ﷺ) ھىناويەتي دەلييت: سويند بە
خوا ھەر مۇسلمانىك ناۋى منى بىستىت خۆشى ويستوم، دەلييت و تەم: ئەمە
چۆنە؟ دەلييت و تى: مەن دايكم بانگ دەرگە بۆ ئىسلام، ئىنجا ئەو فەرمودەي
پيشوو دىنييت و لە كۆتاييە كەشيدا ئەمەش دىنييت: ھاتە بە گريانى خۆشە ھە خۆم
گەياندە پيغەمبەري خوا چۆن پيشتر لە خەفە تا دەرگريام، و تەم: ئەي پيغەمبەري خوا
مۆژدە بىت خوا نزاكەي گيراكردىت و دايكى ئەبۇھورەيرەي پىنموني كەرد بۆ
ئىسلام، پاشان و تەم: ئەي پيغەمبەر لە خوا بپايرە ھە تا مەن و دايكم لای باۋەرداران و
ھەر مۇسلمانىك خۆشە ويست بكات، ئەويش فەرمودى (اللهم حبيب عبيدك هذا
وامه الى كل مؤمن و مؤمنة) واتە (خوایە ئەم بەندەت لە گەل دايكيدا لای ھەموو
باۋەردارىكى نىرینە و مېنە خۆشە ويست بکە) ئىتر ھەر مۇسلمانىك ناۋى منى
بىستايە خۆشى دەويستەم؟

^۱ - ئەحمەد ش ھىناويەتي، لە الاصابە ج ۴ ص ۲۴۱ يشدا ھاتوۋە.

(بانگه وازی ئوم سوله یم (ﷺ))

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ئه بوتله له (ﷺ) چوو به داوای ئوم سوله یم (ﷺ) واته پیش موسلمان بوونی، ئه ویش وتی: ئه بوتله له نازانیت ئه و خوا به ی ده پهرستیت له زهویه وه هاتووه؟ وتی: با، وتی: دهی شهرم ناکه یت داریک ده پهرستیت؟ ئه گهر موسلمان بویت ماره ییه که م با بهس ئه وه بیت، ئه ویش وتی: بابزانم، چوو و هاته وه و شایه تومانی هینا، ئه ویش وتی: ئه نهس مارهم بپره له ئه بوتله له، ئه ویش ماره ی بپری.

(بانگه وازی هاوه لان له ناو هوزه کانی عه ره بدا)

(بانگه وازی زه مامی کوپی سه عله به له ناو به نی سه عدی کوپی به کردا)

ئین ئیسحاق له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به نوسه عدی کوپی به کر زه مامی کوپی سه عله به یان نارد بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش چوو بۆلای و شتره که ی له به رده م ده رگای مزگه وتدا به جیه یشت، دوایی به ستیه وه و چوو به مزگه وته وه پیغه مبه ر (ﷺ) له ناو هاوه لانیدا دانیشتبوو، زه مام که سیکی قژ دریزێ خواهن پرچ بوو که دوو پرچی هه بوو، هات تا له به رده م پیغه مبه ردا (ﷺ) له به رده م هاوه لانیدا وه ستاو وتی: کامتان کوپی عه بدولموته لیه؟ پیغه مبه ری (ﷺ) فه رمووی (انا ابن عبد المطلب) من، وتی: موحه مه د، فه رمووی به لی، وتی: ئه ی کوپی عه بدولموته لیب من له مه سه له یه کدا پرسیا رت لی ده که م و لیت توو پرده م ده ی وریای خۆت به، ئه ویش فه رمووی (لا اجد في نفسي فسل عما بدالك) واته (هیچ له خو ما شک نابه م، ده ی پرسیا ر له سه ر ئه وه بکه که وای ده بینیت) ئه ویش وتی: بۆ خاتری خوا ی تو و خوا ی ئه وانه ی پی شووت و ئه وانه ی دواتریش ت ئایا خوا تو ی به پیغه مبه ری ناردوو به بۆ ئیمه؟ فه رمووی (ئهری به خوا) (اللهم بعم) وتی: ده ی بۆ خاتری خوا ی خۆت و ئه وانه ی پیش تو و دوا ی تو و خوا فه رمانی پیی کردوو یت تا

١ - ئین سه عدیش به و واتایه هیناویه تی. له الاصابه ج ٤ ص ٤٦١ یشدا هاتووه.

فرمانمان پی بکهیت به تهنهئا ئه و بهرستین و هیچ هاوه لئیکی بو دانه نئین و واز له و
بتانه بهینین که با و باپیرانمان په رستویان؟ فره مووی: ئه ری به خوا، وتی:
سویندت ددهم به خوی خوت و ئه وانی پیش خوت و دوی خوت خوا فره مانی پی
کردوویت تا ئه و پینچ نویژه بکهیت؟ فره مووی: به لی، پاشان فره زه کانی ئیسلامی
هیئا، فره زی زه کات و پوژو و حه ج و شه ریه ته کانی ئیسلام و له هه رکامیاندا
سویندی ددها تا له هه موویان بوویه وه وتی: دهی شایه تی ددهم هیچ په رستراویک
نیه جگه له خوا و موحه مه دیش پیغه مبه ری خوییه و ئه و فره زانه به جی ده گه یه نم
دوور ده که و مه وه له وهی دووره په ریزیت لی کردوون، ئیتر زیاد و که می تیا ناکه م،
پاشان گه پرایه وه به ره ولای و شتره که ی، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (ان صدق
ذوالعقیصتین دخل الجنة) واته (ئه گهر خاوه ن دوو پرچ راست بکات ده چیتته
به هه شته وه)، ئینجا په شووی و لاخه که ی کرده وه و گرتی و چوویه وه بو ناو
هۆزه که ی و هه موویان له ده وری کو بوونه وه، یه که م قسه کردی ئه وه بوو: ئای له
خراپی و پیسی لات و عوززا، ئه وانیش وتیان: وس به زه مام، له نه خوشی پیشت
بترسه که تووشت نه بیئت، بترسه له وهی تووشتی شیئی نه بیئت، ئه ویش وتی قو پرتان
به سه ر به خوا ئه م دووانه سوود و زیان ناگه یه نن، خوا پیغه مبه ریکی ناردووه و
کتیییکی بو دابه زاندووه که له و باره تان پرگارتان ده کات، من شایه تی ددهم هیچ
په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و پیغه مبه ری ئه وه، من له لای
ئه وه وه فره مان و پیگریه کانم بو هیئاوون، سویند به خوا ئیواره نه هات تا هه موو ژن و
پیاویان موسلمان بوون، ئیبن عه بباس (ﷺ) ده لیئت: نه مان بیستوو وه فدی هیچ
هۆزیک چاکتر بیئت له زه مامی کوپی سه عله به، ئه حمه دیش له پیگه ی ئین
ئیسحاق و ئه بوداودیش له و پیگه وه هیئاویه تی، واقدیش ده لیئت: ئیواره ی ئه و پوژه
نه هات تا هه موو ژن و پیاویان موسلمان بوون و مزگه وتیان بنیادناو بانگیاندا.^۱

(بەنگەۋازى غەمىرى كۆپى مۇرەى جۈھەينى (ﷺ)) لە ناۋ ھۆزە كەيدا

رەۋيانى و ئىبن غەساكىر لە غەمىرى كۆپى مۇرەى جۈھەينى ھە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: لە سەردەمى نەزائىدا بە كۆمەللىكى ھۆزەكە مەۋە ھاتىن بۇ ھەج و لە خەۋمدا بىنىم لە مەككە بووم كە پووناكىەكى درەۋشاۋە لە كەعبەۋە دەرگەۋت تا شاخى يەسرىبى بۇ پۇشن كىردەۋە، لە پووناكىەكەۋە گويم لە دەنگىك بوو دەيوت: سىتەمكاران لە ناۋ چوون و پووناكى دەرگەۋت و كۆتاي پىغەمبەران نىردرا، پاشان پووناكىەكى ترى دايەۋە و سەيرى كۆشكەكانى حىرە و سىپايى مەدائىنم كىرد، لە پووناكىەكەۋە گويم لە دەنگىك بوو دەيوت: ئىسلام سەرگەۋت و بىتەكان شكان و پەيۋەندى خىزمىەتى گەيەنرا، منىش لە ترسا بىداربوومەۋە و پىم وتن: سويند بەخا لەم شوينەى قورەيشدا پوداۋىك دەبىستىن، وتم كە چ خەۋىكم بىنىۋە، كە گەيشتىنەۋە ۋلاتى خۇمان ھەۋالەت كەسىك بە ناۋى ئەحمەدەۋە نىردراۋە، منىش چووم تا گەيشتە لاي و وتم چ خەۋىكم بىنىۋە؟ ئەۋىش فەرموۋى (ئەى غەمىرى كۆپى مۇرە، من پىغەمبەرى نىردراوم بۇ ھەمۇ بەندەكان و بانگيان دەكەم بۇ ئىسلام). (و امرهم بحقن الدماء و صلة الاحرام، و عبادة الله وحده، و رفض الاصنام، و حج البيت، و صيام شهر رمضان - شهر من اثني عشر شهرا - فمن اجاب فله الجنة ومن عصى فله النار، فامن يا عمرو، يؤمنك الله من هول جهنم) واتە (فەرمانيان پى دەكەم تا خوین نەپىژن و پەيۋەندى خىزمىەتى بگەيەنن و خۋاى تەنھا بپەرستىن و بەرپەرچى بىتەكان بدەنەۋە ۋە ھەج بگەن و پۇژۋوى مانگى پەمەزان

۱- لە البداية والنهاية ج ۵ ص ۶۰ دا ۋاھاتوۋە. حاكم لە المستدرک ج ۳ ص ۵۴ لە پىنگەى ئىبن ئىسحاق ھە ھىناۋىەتى و دواتر دەلىت: بوخارى و موسلىم لەسەر ھاتنى زەمام بۇ مەدىنە و چوونى يەكەدەنگەن و ھىچ كاميان بە دوور و درىژى فەرمۇدەكەيان نە ھىناۋە، ئەمەش صەھىحە، زەھەبىش لەسەرى يەكەدەنگە و دەلىت صەھىحە.

بگرن، مانگیك له ناو دوانزه مانگدا، ههركهس بیئت به دهم ئه مه وه به ههشتی بو ده بیئت، ههركهسیكیش سهركهش بیئت دۆزهخی بو ههیه، ئه ی عه مر ده ی بره وابهینه خوا ده تپاریزیت له گوهر و تینی دۆزهخ) منیش شایه تومانه هیئا و وتم: باوه رهم هیئا به هه رچی حه لال و حه رامیک که ده یلیت، پاشان چه ند دیرشه شعریکم له سه روت کاتیک بیستم هاتوه، بتیکمان هه بوو که باوکم سادینی (خزموتکاری) بوو، منیش هه ستام و شکاندم، پاشان گه یشتم به پیغه مبه ر (ﷺ) و ده موت:

الاله الا حجار اول تارک

شهدت بان الله حق و انني

اجوب اليك الوعث بعد الدكادك

و شمرت عن ساق الازار مهاجرا

رسول ملك الناس فوق الحباك

لاصبح خير الناس نفسا و والدا

پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (مرحبا یا عمرو) وتم: به دایک و باوکمه وه به قوریانت بم بمنیره بولای هۆزه کم به لکو خوای گه وه به هو ی منه وه منه تباریان بکات وه چۆن تو منه تبارت خردم، ئه ویش ناردمی و فه رموی (عليك بالرفق والقول السديد ولا تكن فظا ولا متكبرا ولا حسودا) واته (نهرمونيانبه و قسه ی دروست بکه و ره ق و توند و خۆبه زلزان و حه سوود مه به) منیش چومه وه لای هۆزه کم و وتم: به نی ره فاعه به لکو نه ی کۆمه لی جو هینه من نیردرای خوام بانگتان ده کم بو ئیسلام و فه رمانتان پی ده کم تا خوین نه ریزن و په یوه ندی خزمایه تیتان هه بیئت و خوای تا ک و ته نها په رستن و بت نه په رستن و حه ج بکه ن و پۆژووی مانگی ره مه زان بگرن کامتان پازی بوو به ههشتی بو ده بیئت، کامیشتان یاخی بوو دۆزهخ به شیه تی، ئه ی کۆمه لی جو هینه خوای گه وه به چاکترینی ئه وانه ی له ون و ئه وه ی لای عه ره بی تر خۆشه ویست بوو له سه رده می نه فامیتاندا لای ئیوه ناشیرینی کردوه، چونکه ئه وان دوو خوشکیان پیکه وه ده هیئا و له مانگی حه رامدا شه ریانه کرد و که سیك له دوا ی باوکی ژنه که ی باوکی ده هیئا به وه، ده ی وهرن به دهم ئه م پیغه مبه ره وه که له به نی لوئه ی کوپی غالبدا نیردراوه، به وه سه ره برزو به ریزی دونیا و دوا پۆژ ده بن، هه ر کامیان ده هات بۆلام ده یوت: ئه ی عه مر ی کوپی مو په خوای گه وه ژیا نی والیکرد و یست، فه رمانان پی ده که ییت تا واز له خوا وه نده کانمان به ینین و یه کده نگیمان نه هیلین و له ئایینی با و با پیرانمان واز به ینین بو ئه وه ی ئه و قوره ی شیه ی ناو

توھامە بانگەشەى بۆدەكات؟ ئەۋە ھىچ خۆشەۋىستى و پېژدارىكى تېدا نىە، پاشان پىسىكىان ئەم شەرى وت:

ليست بمقالة من يريد صلاحا

ان ابن مرة قد اتى بمقالة

يوما وان طال الزمان ذباحا

اني الاحسب قوله فعالة

من رام ذلك لاصاب فلاحا

ليسفه الاشياخ ممن قد مضى

عەمىرىش وتى ژيانى درۆزىمان تال بكات و زمانى لە گۆ بخات و سەرى سىپى بكات، سوئند بەخوا نەمرد و كوئىربو و عەقلى لە دەستدا و نان خواردنى نەبوو، عەمىرى كوپى ئەسلەمىش لەلايان چوو تا ھاتنە لاى پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش سەلامى لىكردن و بەخىرھاتنى كردن و نامەىەكى بۆ نووسىن بەم جۆرە:

(بەناۋى خۋاى بەخشندە و مېرەبان)

(هذا كتاب من الله العزيز على لسان رسوله بحق صادق وكتاب ناطق مع عمرو بن مرة لجهينة بن زيد، ان لكم بطون الارض وسهولها وتلاع الاودية وظهورها على ان ترعو انياتها وتشربوا ماءها على ان تؤدوا الخمس وتصلوا الخمس وفي الغنيمة والصريمة شاتان اذا اجتماعا فان خرفتنا فشاة شاة ليس على اهل المثيرة صدقة ولا على الواردة لبقة، والله شهيد على ما بيننا ومن حضر من المسلمين)^۱ (ئەمە نامەىەكى خۋاى بەدەسەلاتە لەسەر زارى پىغەمبەرەكەى بە ھەقىكى راست و كتيبيكى دەرپر كە بە عەمىرى كوپى موررەىە بۆ زەيدى كوپى جۋەىنە، ناو و دەشت و دەرو دۆل و سەرى زەويتان بۆ ھەىە تا درەخت و گىاي سەرپەرشتى بكەن و ئاۋى بخۆنەۋە بەرامبەر بەۋەى پىنج يەك بدەن و پىنج نۆژەكە بكەن و لە دەستكەوتى صەرىمەشدا دوو بەرخ ئەگەر كۆبونەۋە، ئەگەر جىابونەۋە يەك يەك، لەسەر خەلكى.....خۋاش شاھىدە لەسەر ئەۋەى لەنىۋان ئىمە و ئامادەبوانى موسلماناندا ھەىە).

^۱ - قەيسى كوپى شەمامە نووسى. لە كنز العمال ج ۷ ص ۶۴ دا ھاتوۋە، ھەروەھا ئەبونەعىم بەدوورو درىژى ھىناۋىەتى، لە البداية والنهاية ج ۲ ص ۳۵۱ دا ھاتوۋە و تەبەرانى بە دوورو درىژى ھىناۋىەتى، لە المجمع ج ۸ ص ۲۴۴ دا ھاتوۋە.

(بانگەۋازى عوروى كورى مەسعود (ﷺ) لە ناو سەقىفدا)

تەبەرانى لە عوروى كورى زوبەيرە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: كاتىك خەلكى لە سالى نۆى كۆچىدا ھاتن بۆ ھەج عوروى كورى مەسعود (ﷺ) بە موسلمانى ھاتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و مۆلەتى خواست تا بچىتە ھە ناو ھۆزەكەى، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموى (دەترسم بىتكوژن) فەرموى ئەگەر بە خەوتوۋىيى بىمىنن بىدارم ناكەنە ھە، پىغەمبەرىش (ﷺ) مۆلەتى پىداو عوروش بە موسلمانى گەرايە ھە ناو ھۆزەكەى و شەو گەرايە ھە و سەقىف لە دەورى كۆبۈنە ھە، ئەۋىش بانگى كردن بۆ ئىسلام، ئەۋانىش تۆمەتباريان كردو قەسەى ناشىرىنيان پىوت و كوشتيان، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموى (نمونهى عوروه وەك نمونهى ياسين وايه كه ھۆزەكەى خۆى بانگكرد بۆلاى خوا و ئەۋانىش كوشتيان) ^۱.

ئىبن سەعد ج ۵ ص ۳۶۹ لە واقىدىيە ھە لە عەبدوللەى كورى يەحيا لە چەند كەسكى زاناۋە ھىناۋىيەتى و بە دوورو درىژى فەرمودەكەى ھىناۋە، تىايدا ھاتوۋە: شەو گەيشتە ھە تائىف و چوۋىيە ھە مالى خۆى، سەقىفىش ھاتنە لاي و سەلامكردنى سەردەمى نەفامن لىكرد، ئەۋىش پىگىرى لى كردن و وتى: سەلامى بە ھەشتىيەكان بلىن (السلام) ئەۋانىش نازاريان داو لە دژى ھەستان، ئەۋىش نەرمى نواند و ئەۋانىش چوون و بىلاليان بۆ دانا، كە بەيانى ھات چوۋىيە ژورىكيە ھە و نويزى دابەست، سەقىف لە ھەموو لايەكە ھە بۆى ھات و كەسكى لە بەنى مالىك كە پىي دەوترا ئەۋسى كورى عەۋف تىرىكى بۆ ۋەشاند و داى لە چاۋى، بەلام خويىنى نەپرشت، غەيلانى كورى سەلەمە و كىنانەى كورى عەبدىاللىل و ھەكىمى كورى عەمر و ناۋدارانى ئەخلاف ھەستان و نەۋىنە چەك و كۆبۈنە ھە و وتيان يان

^۱ - ضعيف.

^۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۸۶ دەلىت: تەبەرانى ھىناۋىيەتى، لە زوھرىشە ھاتوۋە، ھەردووكيان بەمورسەلى ھىناۋىيە ھە سەنەدەكەيان ھەسەنە، ھاكىمىش ج ۳ ص ۶۱۶ بە ۋاتايە ھىناۋىيەتى.

ھەممۇمان دەكۆزىنى يان لە تۆلەيدا گەورەى بەنى مالىك دەكۆزىنەو، كاتىك عروھ ئەمەى بىنى وتى: لەسەرمن شەر مەكەن لە خوینى خۆم بوراوم تا بەوھ صولحى نىوانتان بىكەم، چونكە ئەمە پىزى خاويە و شەھادەتیکە كە خوا پىی بەخشىوم، شاھەتەى دەدەم موھەمەد پىغەمبەرى خاويە و ئەو پىی فەرموم كە ئىوھ من دەكۆز، پاشان دەستەو كەسى خۆى بانگكرد و وتى ئەگەر مەردم لەگەل ئەو شەھیدانەدا بە خاكەم بىسپىرن كە لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) پىش ئەوھى لىرە بچىت شەھید بوون، دواتر مەرد و ئەوانىش وەسىيەتەكەيان بە جىگەيانە، ئەم ھەوآلە گەیشتەوھ لای پىغەمبەر (ﷺ) و ئەویش ئەو فەرمودەيەى پىشووۋى فەرموو، پىشتەر لە باسى ئاكار و بەھا بەرزەكانى پىغەمبەردا (ﷺ) كە بوونە ھۆى پىنموونى خەلك باسى موصلمان بوونى سەقىفمان كەردوھ.

(بانگەوازی توفەیلی كۆرى عەمرى دەوسى (ﷺ) لەناو ھۆزەكەيدا)

ئەبۇنەعیم لە الدلائل ص ۷۸ لە موھەمەدى كۆرى ئىسحاقەوھ ھىناوۋىيەتى دەلىت: (ﷺ) چى لە ھۆزەكەى بىنىيايە ئەوپەرى ئامۆزگارى دەكردن و بانگى دەكردن تا لە دەست ئەو بارەى تىايدان پىزگارىيان بىت، كاتىك خوا قورەيشى لەو پىغەمبەرە بىبەش كەرد (قورەيش نەیانتوانى پىی پاست بگرن) كەوتە بىداركەردنەوھى خەلك لىی و ھەر عەرەبىك بەتايە بۆلايان دەیانوت وریای بە، توفەیلی كۆرى عەمرى دەوسىش دەلىت ھاتووھ بۆ مەككە، ئەوكات (ﷺ) لەوئى بوو، كەسانى قورەيش ھاتن بۆلاى، توفەیل كەسىكى پىاوماقولى شاعىرى ھەلكەوتوو بوو، پىیانوت توفەیل تو ھاتوویت بۆ ولاتمان ئەم كەسەى لە نىوانماندايە دووبەرەكى خستووین و قسەكانى وەك جادوو ناكۆكى دەخەنە نىوان

كوپرو باوك و براو ژن و مېردەو، دەرسيڭ تۆ ھۆزەكەشت دووچارى ئەم
 دەرەبن، بۇيە مەيدويىنە و گويى بۇ مەگرە، سويند بەخوا ھىندەيان پيوتە تا ئەوھى
 وتم ھىچ گويى لىناگرم و نايدويىنم تا كاتىك چووم بۇ مزگەوت لۆكەم كىردە گويىم
 ئەوھك شتىكى لى بېيستم كە نەمەويىت گويى لىبگرم، چووم بۇ مزگەوت دەبىنم
 پىغەمبەر (ﷺ) لەلەي كەعبە نويز دەكات، منيش لە نزيكەوھ وەستام، بەلام خواي
 گەورە وای لىكردم گويىم لە ھەندى قسەي بىت، قسەيەكى جوانم بىست و لە دلى
 خۇمدا وتم دايكم پۇلە پۇم بۇ بكات من كەسيكى زمانپاراو و شاعىرم و ھىچ چاك و
 خراپىكم لى شاراوھ نىھ، دەي بۇچى گويى لى نەگرم؟ ئەگەر ئەوھى باشبىت لىي
 وەردەگرم، ئەگەرنا بەجىي دىلم، مامەوھ تا پىغەمبەر (ﷺ) بەرەو مالەوھ چوويەوھ،
 كەوتمە شوپىنى تا چوويە مالەوھ و منيش چووم بۇلای و وتم: ئەي موھەمەد
 ھۆزەكەت دەلین تۆ ئەمە و ئەوھ دەلپىت تائەوھى سويند بەخوا ترساندىان لە تۆ و
 گويىم پىركرد لە لۆكە تا قسەت نەبىستم، بەلام دواتر ويستى خوا وابوو ھەندى شت
 بېيستم و شتىكى جوانم بىست، دەي باسى خوتە بۇ بخەپوو، پىغەمبەرىش (ﷺ)
 ئىسلامى بۇ خستەپوو و قورئانى بەسەردا خویندەوھ، توفەيل وتى: سويند بەخوا
 ھەرگىز قسەيەكى لەوھ چاكترو دروست و پىك و پىكترم نەبىستووھ، بۇيە موسلمان
 بووم و شاھتومانى حەقم ھىنا و وتم: ئەي پىغەمبەرى خوا من لەناو ھۆزەكەمدا
 كەسيكم گويپاھەلى دەكرىم، من دەگەرپىمەوھ بۇ ناويان و بانگيان دەكەم بۇ ئىسلام،
 دەي لای خوا نزام بۇ بكة تا بەلگەيەكم پىبىدات تا بىپتە پىشتىوانم لەسەريان
 وپالپىشتى بانگەوازم بىت لەلايان، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووى (اللهم اجعل له
 اية) منيش چوومەوھ بۇلای ھۆزەكەم تا گەيشتمە دووپانىك خىرا پووناكيەك لە
 نيوچەوانمدا وەك چرا دەرکەوت وتم خوايە با لە دەم و چاوانمدا نەبىت چونكە
 دەترسم واگومان ببەن ئەمە سزايەكەو دووچارى دەم و چاوم بووھ لەبەرئەوھى وازم
 لە ئايىنى ئەوان ھىناوھ، خىرا گوپاۋ كەوتە سەر قامچىكەم، ئىدى كەسى
 نامادەبوو قامچىكەي بەو پووناكيەوھ وەك چراي ھەلواسراو دەبىنى، منيش لە

دووپرېئانەكەۋە دابەزىم بۇلايان تاھاتمەۋە ناويان، كە دابەزىم باۋىك - كە پىياۋىكى پىر بوو - ھات بۇلام، وتى: باۋىكە گىيان ۋەرە ئەمەم لىۋەر بىگرە، نەمن بۇ تۆۋ نە تۆش بۇ منى، وتى: ئەى بۇچى كۆپى شىرىنم؟ وتى: مۇسلىمان بوومۇ كەۋتمە شوۋىن ئايىنى مۇھەمەد (ﷺ)، باۋىكىشم وتى: ئايىنى من ئايىنى تۆيە، ھەستىاۋ خۇشى شۇردو جىلو بەرگى پاك راگرتو دواتر ھاتو منىش ئىسلام بۇ خىستەپوۋو ۋ ئەۋىش مۇسلىمان بوو، پاشان ھاۋسەرەكەم ھات بۇلام ۋ پىم وت: منو تۆلەيەك جىيان، وتى بۇ؟ بە دايكو باۋىكەۋە بە قۇربانتىم، وتى: ئىسلام نىۋانى منو تۆى جىاكرىدۇتەۋە، ئەۋىش مۇسلىمان بوو، دەۋسىم بانگ كرىن بۇ ئىسلام كەچى خىرا نەھاتن بە دەمەۋە، پاشان ھاتنە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لە مەككە ۋ وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا دەۋس بەسەرمدا زال بوون نىزايان لى بىكە، ئەۋىش فەرمۇى (اللهم اهد دوسا، ارجع الى قومك وافق بهم) واتە (خوایە پىنمۇونى دەۋس بىكەيت، بىگەرپىرەۋە بۇلايان ۋ لەگەلىان نەرمبە) منىش گەپامەۋە نەكەۋتمە بانگەۋازيان بۇ ئىسلام تا پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى كرىد بۇ مەدىنە ۋ بەدرو ئوچودو خەندەق پوۋىدا، پاشان لەگەل ئەۋانەى مۇسلىمان بىون ھاتم بۇ خەيبەر بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) تا خەفتا يان ھەشتا مالى دەۋسىم لە مەدىنە دانا.

ئىبن عەبدوللىر لە الاستىعاب ج ۲ ص ۲۳۲ پىگەكەى ئومەۋى لە ئىبنولكەلبى لە ئەۋسالىح لە ئىبن عەبباس لە توفەيلى كۆپى عەمرەۋە دىنىيت ۋ چىرۆكى مۇسلىمان بوونى ۋ بانگەۋازى بۇ باۋىكى ۋ ژنەكەى ۋ ھۆزەكەى ۋ ھاتنى بۇ مەككە بەۋشىۋەى

۱- لە البدایە والنہایە ج ۳ ص ۱۰۰ لە ئىبن ئىسحاق ۋە بە زیادەيەكى كەمەۋە ھاتوۋە، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۲۵ دا دەلىت: ئىبن ئىسحاق لە ھەموو نۇسخەكاندا بەبى سەنەد ھىناۋىيەتى، لە يەككە لە نۇسخەكانى المغازى ج ۲ ص ۲۲۵ دا كىرپىدراۋەتەۋە لە پىگەى صالحى كۆپى كەيسان لە توفەيلى كۆپى عەمرەۋە لە چىرۆكى مۇسلىمان بوونىدا بە دوورو دىرژى ھىناۋىيەتى، ھەرۋەھا ئومەۋى لە ئىبنولكەلبىيەۋە بە سەنەدىكى دىكە ھىناۋىيەتى، بەم كورتىيە تەۋابوۋ،

پېشوو دىنىت، دواتر باس لەو دەكات دەستەى ناردوو تا بتى (ذي الكفين) بسوتىنىت، پاشان چوو بۆ يەمامە و لە خەويدا چى بينيوە و لەوى لە پۆزى يەمامە شەھيد بوو، لە الاصابة دا دەلىت: ئەبوفەرەجى ئەصفەھانى لە رېگەى ئىبنولكەلبىيەو ھىناوئىيەتى كە توفەيل كاتىك ھات بۆ مەككە خەلىكى قورەيش باسى پىغەمبەريان دەكرد و داوايان لىكرد لە حالى بېرسىتەو، ئەوئىش ھات و شىعەرىكى بۆ خوئندەو، پىغەمبەرىش (ﷺ) سورەتى الاخلاص و الناس و الفلق ى بۆ خوئندەو، ئەوئىش يەكسەر مۇسلمان بوو و گەرايەو ناو ھۆزەكەى، باسى چراو رىنومايەكەشى دەكات، دەلىت: باوك و دايكى بانگ كرد بۆ ئىسلام و باوكى مۇسلمان بوو بەلام دايكى مۇسلمان نەبوو، بانگەوازى ھۆزەكەشى كرد، تەمھا ئەوبھورەيرە (ﷺ) چوو بەدەمىيەو، پاشان ھات بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: قەلایەكى پتەو و رىگىكت ھەيە واتە خاكى دەوس، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) نزاى بۆ كرد توفەيل پىى وت: حەزم بەو نەدەكرد، ئەوئىش فەرمووى نمونەى ەك توئى زۆرى تىايە، جەندوبى كوپى عەمرى كوپى حەمەمەى كوپى عەوفى دەوسى لە سەردەمى نەفامىدا دەيوت: ئەم بوونە دروستكراوئىكى ھەيە بەلام نازانم كىيە، كاتىك ھەوالى پىغەمبەرى (ﷺ) بىست بە حەفتا و پىنج كەسى ھۆزەكەيەو ھات و مۇسلمان بوون ئەوبھورەيرە دەلىت: جوندوب يەك يەك دەيبردنە پىشەو پىشتريش باسماكرد كە عەلى (ﷺ) لەناو ھۆزى ھەمداندا بانگەوازى كرد.^۱

ناردنى هاوه لان به تاك و كۆمه ل بۆ بانگه وان

به يههقى له الدلائل له نه بو ئوماهى باهيلىه وه له هيشامى كورى عاصى ئومهويه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لىت: من و كه سىكى ديكه نىردراين بۆلاى هرقلى بهرپرسى پۆم تا بانگى بكهين بۆ ئىسلام، ئىمهيش چووين تا هاتينه (غوته) واته (ديمه شق) له لاي جه به لهى كورى ئه يهه مى غه سانى دابه زين و چووين بۆلاى ده بينن پالى داوه ته وه، نىردراوىكى نارد بۆ لامان و دواندىنى، ئىمهش و تمان سويند به خوا له گه ل نىردراودا قسه ناكهين، ئىمه نىردراوين بۆ لاي پاشا، نه گهر مۆله تمان ده دات ده يدوينن نه گهرنا له گه ل نىردراودا قسه ناكهين، نىردراوه كهش چويه وه بۆلاى و پىي وت، نه وىش مۆله تى داين و تى: قسه بكه ن، هيشامى كورى عاصيش دواندى و بانگى كرد بۆ ئىسلام، جليكى ره شى له به ربوو، هيشام پىي وت: نه مه ت بۆ چى پۆشيوه؟ وتى: پۆشيوه و سويندم خواردوو لاي نه به م تا له شامه وه بىم به ره و پوتان، و تمان: سويند به خوا نه و شوي نه شت لى ده سينن و پشت به خوا ده سه لاتى گه و ره ت ده به ين، پىغه مبه ره كه مان موحه مه د (ﷺ) هه والى نه وه ي پىداوين، وتى: ئىوه له وانه نين، نه وانه به پۆژ به پۆژوو ده بن و به شه وىش نويز ده كهن، ئىنجا به دوورو دريژى فهرمووده كه دىنىت وهك له باسى پالپشته غه يبيه كاندا ده يهينن^۱ ۲.

نه بو نه عيم له الدلائل (ص ۹) له موساى كورى عوقبه ي قوره يشيه وه هيناويه تى هيشامى كورى عاص و نه عيمى كورى عه بدوللا و كه سىكى ديكه كه ناوى نه هاتوو نىردراين بۆلاى پاشاى پۆم له سه رده مى نه بو به كرا (ﷺ) ئىمهيش چووين بۆلاى جبالى كورى نه به هم كه له غه وته بوو، جليكى ره شى له به ربوو و هه موو شتىكى ده ورو به رى ره ش بوو، وتى: هيشام بيدوينه، نه وىش دواندى و بانگى كرد بۆلاى خواى گه و ره، ئىنجا به دوورو دريژى فهرمووده كه ي هيناوه.

۱ - ضعيف.

۲ - حاكميش به دوورو دريژى هيناويه تى، له ته فسيري ئيبين كه سىر ج ۲ ص ۲۵۱ يشدا به هه مان شيوه هاتوو.

(ھاۋەلان نامە دەنیرن بۆ بانگەۋازى رېتى خواۋ ھاتنە ناۋ ئىسلام) (نامەى زىادى كورى حارس بۆ ھۆزەكەى)

بەيھەقى لە زىادى كورى حارسى صەدائىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھاتم بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) و بەيھەتى مۇسلمان بوونم پىداۋ ھەۋالم بىست سوپايەكى ناردوۋە بۆ ھۆزەكەم، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا سوپاكە بگەرپنەرەۋە مۇسلمان بوون و گۆپرايەلبوونى ھۆزەكەم بۆت لەسەر من، ئەۋىش فەرموۋى: دەى بېر سوپاكە بگەرپنەرەۋە، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا ۋلاخەكەم پىنى نەماۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) كەسىكى ناردو سوپاكەى گىپرايەۋە صەدائى دەلىت: نامەيەكم بۆ نووسىن و ۋەفدىكىان بە مۇسلمانبوونىانەۋە ھاتن، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (يا اخا صداء انك لمطاع في قومك) واتە(تۆ لە ناۋ ھۆزەكەتدا گۆپرايەل كراۋىت) منىش وتم بەلكو خاۋى گەۋرە پىنموۋى كردن بۆ ئىسلام، ئەۋىش فەرموۋى (افلا اؤمرك عليهم؟) واتە نەتكەمە بەرپرسىيان؟ وتم: با، ئەى پىغەمبەرى خوا، ئەۋىش نامەيەكى بۆ نووسىم و كرمى بە بەرپرسىيان، منىش وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا شتىك لە سەدەقەيان بدە بە من، فەرموۋى: بەلى، ئىنجا نامەيەكى دىكەى بۆ نووسىم، صەدائى دەلىت ئەمە لە ھەندى سەفەۋىدا بوۋە پىغەمبەرىش (ﷺ) لە شۈيىنىك دابەزىۋە ۋە خەلكى ئەۋى ھاتوون بۆلاى و سكالايان لە كاربەدەستەكەى كردوۋە دەيانوت: شتىكى لى سەندۈين كە لە سەردەمى نەفامىدا لە نىۋان ئەۋ و ھۆزەكەيدا ھەبوۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) پرسى ئايا شتى ۋاى كردوۋە؟ وتيان: بەلى، ئەۋىش لاى كردەۋە بەلاى ھاۋەلانىداۋ منىش لە نىۋانىندا بووم، فەرموۋى (لا خير في الامارة لرجل مؤمن) صەدائى دەلىت قسەكەى لە دەرونمدا چەسپاۋ دواتر كەسىكى تر ھات بۆلاى، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىم بېخشە، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (من سال الناس عن ظهر غنى فصداع في الراس وداۋ

في البطن) (ههركهس به دهوله مهندي داوا له خهك بكات ئهوه ژانه سهرو دهرده سكه)، داواكه ره كهش وتی: له سهدهقه شتيكم پي ببه خشه، پيغه مبه ريش (ﷺ) فرموی (ان الله يرضى في الصدقات بحكم مني ولا غيره حتى حكم هو فيها، فجزاها ثمانية اجزاء، فان كنت من تلك الاجزاء اعطيتك) واته (خوا له سهدهقه كاندا به حوكمی من و كهسی ديكهش پازي نيه تا خوئی حوكمی له سهر بدات، ئينجا كردی به ههشت به شهوه و فرموی ئه گهر يه كيكيك له وانه پيټ ده به خشم)، ئهم قسهش چوويه دهروونمهوه كه من دهوله مهند بووم و داواي سهدهقه شم ليكرد، ئينجا فرموده كه دينيټ، سه دائي ده ليټ: پيغه مبه ر (ﷺ) كه نويژي كرد چووم بولاي و دوونامه كه م بو برد و وتم ئه ي پيغه مبه ري خوا له م دووشته دوورم بخهروه فرموی (ما بدا لك؟) واته (چيت ديوه؟) وتم: ئه ي پيغه مبه ري خوا گويم ليبوو فرموت (لا خير في الامارة مؤمن) منيش بروام به خوا و پيغه مبه ره كه ي ههيه، گويم ليټ بوو به داواكاره كهت فرموو (من سال الناس عن ظهر غني فهو صداع في الراس وداء في البطن) منيش دهوله مهندم كه چي داوام ليكرديت، فرموی (هو ذاك، فان شئت فاقبل وان شئت فذر) واته (وايه ئه گهر ده ته ويټ قبولي بكه، ئه گهر نا وازي لي بهينه) وتم: واز دينم، پيغه مبه ريش (ﷺ) پيټي فرموم (ده ي كه سيكم پي بلي با بيكه م به بهرپرستان، منيش يه كييك له ئه نداماني ئه و وه فدهم پي و ت كه هاتبوون بولاي، ئه ويش كردی به بهرپرسیان^۱ ۲.

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهايه ج ۵ ص ۸۳ دا واهاتوه. به غهوي و ئين عه ساكيري ش به دوورو دريژي هيناويانه، ده ليټ: فرموده كه هه سه نه، وهك له الكنز العمال ج ۷ ص ۳۸ يشدا هاتوه، ئه حمه ديش به دوورو دريژي هيناويه تي، له الاصابه ج ۱ ص ۵۵۷ دا هاتوه. ته به راني به دوورو دريژي هيناويه تي، هه سه مه ي ج ۵ ص ۲۰۴ ده ليټ: له سه نه ده كه دا عه بدولپرهماني كوپي زيادي كوپي نه نعم ههيه كه لاوازه، ئه حمه دي كوپي صالحيش متمانه ي پنده دات و بهرپرچي ههركهس ده داته وه قسه ي له سهر بكات، كه سه كاني ديكه ي سه نه ده كه جي متمانه ن.

نامہ ی بوحہیری کوری زوہہیری کوری

نہ بوسہ لا (ﷺ) بو کہ عبی برای

حاکم ج ۳ ص ۵۷۹ له ئیرامیمی کوری مونزیری حزامی له حہجای کوری زی روقیبہی کوری عہدورہ حمانی کوری کہ عبی کوری زوہہیری کوری نہ بوسہ لمای موزہنی له باوکیہ وہہ له باپیریہ وہہ میناویہ تی دہ لیت: کہ عب و جوبہیر کہ دوو کوری زوہہیر بوون کہ وتنہ پئی تا هاتنه (ئہ برہق عہ زفاف) جوبہیر بہ کہ عبی وت: لیڑہ بہ تا دہ چمہ لای ئہو پیاوہ واتہ پیغہ مہر (ﷺ) و گوئی لی دہ گرم، ئہویش مایہ وہہ و جوبہیر ہاتہ خزمہت پیغہ مہر (ﷺ)، پیغہ مہریش (ﷺ) ئیسلامی بو خستہ پروو و جوبہیریش موسلمان بوو، کہ عب ئہمہی بیست وتی:

على اي شيئ ويب غيرك دلکا

الا ابغا عني بحيرا رسالة

عليه ولم تدرک عليه اخا لکا

على خلق لم تلف اما ولا ابا

و انهلك المامون منها و علکا

سقاك ابوبکر بكاس روية

کاتیئک پیغہ مہر (ﷺ) ئہم دپرانہی بیست خوینی پەواکردو فەرمووی ہەرکەس گەیشت بە کہ عب با بیکوژیت، جوبہیر ئہمہی نووسی بو براکە ی و پیئی وت پیغہ مہر (ﷺ) خوینی پەواکردوو، پیئی دہوت: فریاکە وہہ با لہ ناو نہ چیت، پاشان ئہمہی بو نووسی (بزائہ پیغہ مہر (ﷺ) ہەرکەس بیئت بۆلای و شایہ تی بدات ہیچ پەرہستراویک نیہ جگہ له خواو موحمەدیش پیغہ مہر ی خوایہ لیئی قبول دہکات، ئہگەر ئہم نامەت گەیشتہ دەست موسلمان بہو وەرہ) ئہویش موسلمان بوو و قەسیدە یەکی وت و تیایدا وەسفی پیغہ مہر (ﷺ) ی دہکرد، پاشان ہات و لہ بەردەم دەرگای مزگەوتی پیغہ مہر (ﷺ) و لاخەکی بہستەوہ و چوویہ مزگەوت، پیغہ مہر (ﷺ) لہ گەل هاوہ لانیدا دانیشتبوو و ہەموو لہ دەوری چەند بازنیہ کیان بہستبوو، ہەر جارہ و لای دہکردوہ بہ لای کۆمەلکیاندا و دەیدواندن، کہ عب دہ لیت: لہ بەردەم دەرگای مزگەوتدا و لاخەکەم بہستەوہ و پیغہ مہر (ﷺ) بہ سیفاتەکانیدا ناسیہوہ، چوومہ پیئشەوہ و لہ لای دانیشتم و سەلام لی کردو وتم: شایہ تی دہدەم ہیچ پەرہستراویک نیہ جگہ له خواو تۆش پیغہ مہر ی خوایت، پەنام بدە ئہی پیغہ مہر ی خوا، فەرمووی (تۆ کینیت؟) وتم: من

که عبی کوپی زوهه یرم، فهرمووی (تۆ که دهوت) پاشان سهیری نه بوبه کر (ﷺ) کرد و
فهرمووی (ئهی چی دهوت؟) نه بوبه کریش (ﷺ) نه می وته وه:

سقاك ابوبكر بكاس روية و انهلك المامور منها و علکا

وتی نهی پیغه مبهری خوا شتی وام نه وتوه، فهرمووی نهی چیت وتوه؟ وتی وتومه:

سقاك ابوبكر بكاس روية و انهلك المامون منها و علکا

فهرمووی سویند به خوا وایه، پاشان هه موو چیژوکه کی پی و ت تا ته واوی کرد،
قه سیده که دینیت.

حاکمیش ج ۳ ص ۵۸۲ له ئبراهیمی کوپی مونزیر له موحه مادی کوپی فلیح له موسای
کوپی عوقبه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهر (ﷺ) به که عبی کوپی زوهه یری ده فهرموو
(بانث سعاد) له مرگه وتی مه دینه، کاتیک که عب بیستی وتویه تی:

ان الرسول ليسف يستضاء به و صارم من سيوف الله سلول

في فتية من قريش قال قائلهم ببطن مكة لما اسلموا زولوا

پیغه مبهر (ﷺ) به سهر قۆلی ناماژهی به خه لکه که دا تا بیبیستن، جوبه یری کوپی زوهه یر
نامه ی نووسیوو بۆ که عبی کوپی زوهه یری کوپی نه بوسه لمای برای و دهیترساند و
بانگی ده کرد بۆ ئیسلام، چهند دیریکی له سهر وت:

من بلغ كعبا؟ فهل لك في التي تلوم عليها باطلا؟ و هي احزم

الى الله لا العزى ولا اللات وحده قننجو اذا كان النجاء و تسلم

لدى يوم لاينجو و ليس بمفلت من النار الا طاهر القلب مسلم

فدين زهير وهو لا شين باطل ودين ابي سلمى علي محرم

۱- حاکم ج ۳ ص ۵۸۳ ده لیت فهرمووده که چهند سه نه دیکى هیه ئبراهیمی کوپی مونزیری خرامی کۆی
کرد و نه ته وه، فهرمووده که ی موحه مادی کوپی فولیج له موسای کوپی عوقبه وه و فهرمووده که ی
حه جاجی کوپی زیروقه سه حیحن، موحه مادی کوپی ئیسحاقی قورهیشی له (المغازی) دا به کورتی
هیناویه تی و به سه نه ده که ی دهیداته وه لای ئین ئیسحاق. قه به رانیش له ئین ئیسحاق وه هیناویه تی،
هه یسه می ج ۹ ص ۳۹۴ ده لیت: که سه کانی تائین ئیسحاق جی متمانه ن، ئین نه بی عاصمیش له
فهرمووده (ناحاد و مه سانیه کاند) له یه حیای کوپی عه مرى کوپی جورهیج له ئبراهیمی مونزیر له
حه جاجه وه هیناویه تی، له الاصابة ج ۳ ۳۹۵ دا هاتوه. به یه قیش له ئین مونزیره وه به هه مان سه نه د
هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷۲ یشدا هاتوه.

(نامہ ی خالیدی کوپی ولید بۆ خہ لکی فارس)

تہہ رانی لہ ئہ بووائیلہ وہ (ﷺ) ہیئاویہ تی دلّیت: خالیدی کوپی ولید (ﷺ)
نامہ ی بۆ خہ لکی فارس نووسی و بانگی کردن بۆ ئیسلام:

(بہ ناوی خوای بہ خشنده و میہربان)

لہ خالیدی کوپی ولیدہ وہ بۆ پرسیم (پُستہم) و مہران و فارسہ کان سہلام
لہو کہسہ ی شوین پینموونی دہکہ ویت، پاشان بانگتان دہکہم بۆ ئیسلام، ئہ گہرنا
سہرانہ بدہن و ژیردہستہ دہبن، ئہ گہرنا کہسانیکم لہ گہلدان حہزیان لہ وہیہ لہ
پینا و خوادا بکوژیت و ہک سہرمہستہ کان، سہلامی خوا لہ وہی پینموونی
دہگریتہ بہر).^۱

ئین حہجہ ریش ج ۲ ص ۵۵۳ لہ موجائید لہ شہعبیہ وہ ہیئاویہ تی دلّیت: بہنوبہ قلیہ
نامہ کہی خالیدی کوپی ولیدیان بۆ خہ لکی مہدائین پی خویندہ وہ:

(لہ خالیدی کوپی ولیدہ وہ بۆ مہرزہ بانہکانی خہ لکی فارس سہلامی خوا لہ وہی
پینموونی دہگریتہ بہر، پاشان سوپاس بۆ ئہو خوایہ ی خزمہ تی شکاندن و مولکی
نہہیشتن و فیلی رسواکردن ہرکس نویرمان بکات و پرووبکاتہ پرووگہمان و سہرپراومان
بخوات و ئہو موسلمانہیہ کہ ئہرک و مافی ئیمہ ی ہییہ، پاشان ئہ گہر ئہم نامہم گہیشٹ
پیتان دوو کہسم پی بگیہنن و زیممہ ی من ببہستن، ئہ گہرنا سویند بہو کہسہ ی جگہ لہو
ہیچ پەرہستراویک نیہ خہ لکیکتان بۆ دہنیرم چہندہ ئیوہ حہز بہ ژیان دہکەن ئہوان ہیندہ
حہز بہ مہرگ دہکەن). کاتیک نامہ کہیان خویندہ وہ پیی سہرسام بوون، ئہمہش لہ سالی
دوانزہدا بوو.

ئین جہریر لہ میژوہ کہیدا ج ۲ ص ۵۵۴ لہ موجالیدہ وہ لہ شہعبیہ وہ ہیئاویہ تی
دلّیت: خالید (ﷺ) نامہ ی نووسی بۆ ہورموز پیش ئہ وہی لہ گہل ئہزاز بہ ی باوکی
ئہبوزبازبہکانی ناو یہمامہ دہرچیت، ہورموزی بہرپرسی ئہوکاتی سہرسنور بوو،

^۱ - مہیسہ می ج ۵ ص ۳۱۰ دلّیت: تہہ رانی گیراویہ تہوہ و سہنہ دہکہی حہسہنہ یان صہحیحہ،

حاکمیش لہ المستدرک ج ۳ ص ۲۹۹ لہ ئہبووائیلہ وہ ہیئاویہ تی،

خالد نووسی (پاشان موسلمان به پاریزراو دهییت یان زیممه بۆخوت و گهلهکته ببهسته و سهرا نه بده، نه گهرنا سهركونهی كهس مهكه، چونكه كهسانیکم بۆ هیناویت وهك هزی ئیوه بۆ ژیان هزیان له مهرگه).

ئین جهریر (ج ۴ ص ۵۷) به سه نه دی خوئی هیناویه تی خالد كه دهستیگرت به سه ر دوولای سواددا كه سیکی خه لکی حیره ی بانگ کردو نامه یه کی نارد بۆ خه لکی فارس كه له هه مه دان بوون و پاچیا وازبوون له سه ر مهرگی نه رده شیڕ ببونه پالپشتی یهك، به لام به هه من جازه وه یه یان له بوهرسیر دانا وهك نه وه ی له پیشه وه بیټ، نه م كه سه چه ند نمونه یه کی له گه لدا بوو، دوو كه سی به دوو نامه وه بانگ کرد، یه کیکیان بۆ كه سانی تایبه ت و نه وی دیکه ش بۆ خه لکی گشتی، یه کیکیان خه لکی حیره و نه وی دیکه ش نه بی تی بوو، خالد به نیردراوی خه لکی حیره ی وت: ناوت چیه؟ وتی: موړه، وتی: نه و نامه بگهرو ببیه بۆ خه لکی فارس به لكو خوای گه وره ژیا نیان به ری بکات یان موسلمان ببن یان ته و به بکه ن، به نیردراوی سه لوبای بای وت: ناوت چیه؟ وتی: هیرقیل، وتی: نه و نامه بگهرو وتی: خوایه له ناویان ببه ییت، ئین جهریر ده لیټ: نه مه دوو نامه که ن:

(به ناوی خوای به خشنده و میهره بان)

(له خالیدی کوپی وه لیده وه بۆ پاشایانی فارس، پاشان سوپاس بۆ نه و خوایه ی سیستمی هه لوه شانده وه و فیلی نه هیشت و یه کدهنگی نه هیشتن، نه گه ر نه وه ی تووش نه کردنایه خراب ده بوو بوټان، ده ی وهر نه پریمانه وه وازتان لیده هینین و خاکتان بۆ خوټان و وهك خه لکی تر پیتان ده ده یین، نه گه رنا كه سانیک به سه رتاند زال ده بن كه هینده ی ئیوه هز به ژیان ده که ن نه وان هینده هز به مهرگ ده که ن).

(به ناوی خوای به خشنده و میهره بان)

(له خالیدی کوپی وه لیده وه بۆ مهره بانه کانی فارس، پاشان موسلمان بن پاریزراو ده بن، نه گه رنا له منه وه زیممه وهر بگرن و سهرا نه بده ن، نه گه رنا كه سانیکتان بۆ ده نیرم هینده ی هزی ئیوه بۆ ژیان هزیان له مهرگه). ته و او.

(بانگەۋازى ھاۋەلان (ﷺ) لە شەردا)

لە سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) دا

ھەسەنى كۆرى سۇفيان و ئەبونەعیم لە عەبدولرەحمانى كۆرى ھەسەنى كىنانى
 یەو ھىناویانە دەلیت: موسلىمى كۆرى ھارىسى كۆرى موسلىمى تەمىمى بۆى
 گىرامەو ھاۋى بۆى گىراۋەتەو پىغەمبەر (ﷺ) بە سىرىيەكەو ھەردوونى،
 دەلیت: كاتىك گەشىتىنە شوینی ھەلمەت بىردن غارى ئەسپەكەم داو شوینی
 ھاۋەلانم كەوتەو بە دەنگو ھەراۋە بەرەو پوویان چووین، پىم و تن: بلىن لا الە الا الله
 پارىزراو و براۋە دەبن، ئەوانىش وتیان، ھاۋەلانم ھاتن و لۆمەیان كردم و تیان لە
 دەستكەوت بىبەشت كردىن پاش ئەو ھاۋەتەو بەردەستمان، كاتىك چووینەو
 ئەمەیان گىراپەو بۆ پىغەمبەر (ﷺ)، ئەویش بانگى كردم و دەستخوشى لە
 كارەكەم كرد و ھەرمووی (اما ان الله قد كتب لك من كل انسان منهم كذا و كذا)
 واتە (بزانە خۆى گەورە لەسەر ھەركامیان ھىندەو ھىندە خىرى بۆ نووسىت)
 عەبدولرەحمان وتى: من ھۆكارى ئەو ھەم، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووی (اما
 اني ساكتب لك كتاب واوصى بك من يكون بعدي من ائمة المسلمين) نامەكەى بۆ
 نوسى و مۆرى كرد و پى ھەرمووم (ئەگەر نوێژى بەیانیت كرد پىش ئەو ھەم كەس
 بدوینىت بلى: اللهم اجرني من النار، ھەوت جار بىلى، چونكە ئەگەر ئەو پۆژە
 بمریت خۆى گەورە بۆت دەنووسىت لە ئاگر پارىزراۋىت، ئەگەریش نوێژى
 ئىۋارەت كرد پىش ئەو ھەم كەس بدوینىت بلى: اللهم اجرني من النار (خوایە
 بمرارزە لە دۆزەخ) ھەوت جار بىلى، ئىتر ئەگەر ئەو شەو ھەم بمریت خۆى گەورە
 بۆت دەنووسىت لە ئاگر پارىزراۋىت، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ھەفاتى كرد ھاتن
 بۆلای ئەبوبەكر (ﷺ) و نامەكەم داپە دەست و كرديەو ھەم خويندەو ھەم بۆى
 نووسىم و مۆرى كرد، پاشان ھىنام بۆ عومەرىش (ﷺ) ئەویش ھەرواى كرد، ھىنام
 بۆ عوسمانىش (ﷺ) ھەرواى كرد، موسلىمى كۆرى ھارس دەلیت لە سەردەمى

موھەمدى كۆپى عەبدوللاى موسلىم لە زوھرىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك
 پىغەمبەر (ﷺ) لە عەمرى قەزا لە زىلجەجەى سالى ھەتتا گەرايە ۋە ئىين
 ئەبولعەوجانى سەلمى (ﷺ) بە پەنجا سوارە ۋە نارد، ھەۋالگر چوۋ بۇناۋ
 ھۆزەكەى و بىدارى كردنە ۋە ھەۋالى پىدان، ئەۋانىش كۆبۈنە ۋە ھاتن بۇ ئىين
 ئەبولعوجانو لە ۋەپەرى ئامادە سازىدا بوون، كاتىك كە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ)
 ئەۋانىان بىنى بانگيان كردن بۇ ئىسلام، ئەۋانىش گويىيان لى نەگرتن و تىربارانىان
 كردن و وتيان: پىۋىستمان بە بانگەۋازەكەتان نىيە، ماۋىيەك تىربارانىان كردو
 فرياكوزارى دەھات تا لە ھەموۋلاۋە گەمارۆيان دان، شەپكى سەخت پوۋيدا تا
 ھەموۋيان شەھىد بوون و ئىين ئەبىلەۋجائىش چەندىن برىنى توۋش بوو، خۇى
 راگرت تا بە ھاۋەلانى ھاۋدەمىيە ۋە لە يەكەم پۇژى مانگى سەفەرى سالى ھەشتى
 كۆچىدا گەرايە ۋە بۇ مەدىنە^۱.

۱ - ضعيف.

۲ - له البدايه والنهايه ج ۴ ص ۲۳۵ دا وا ھاتوۋە. ئىين سەعد لە الطبقات ج ۲ ص ۱۲۳ دا بەبى
 سەنەد بە ۋجۇرە ھىناۋىيەتى.

(بانگەۋازى ھاۋەلەن بۆلەي خواۋ پىغەمبەرەكەي لە

شەرەكانى سەردەمى ئەبۇبەكر داۋ ۋەسىيەتى ئەبۇبەكر بۆ

سەركردەكان تا بانگەۋاز لە شەردا بگرنەبەر)

بەيھەقى ج ۹ ص ۸۵ و ئىبن عەساكىر لە سەئىدى كۆرى موسەيبەۋە ھىناۋىيەنە
 كە ئەبۇبەكر (ر.ھ.ھ.) كاتىك سەربازى بەرەۋ شام نارد يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان و
 عەمرى كۆرى عاص و شەرەبىلى كۆرى ھەسەنى دانا، كاتىك سوار بوون ئەبۇبەكر
 لەگەل سەركردەكانى سەربازاندا بەپى دەپۇيشت و مائىئاۋىي لى دەكردن تا
 گەيشتە دوورپانى مائىئاۋىي، وتيان ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تۆبەپى بپۇيت و
 ئىمەش سواربىن؟ وتى: من ئەم ھەنگاۋانە لە پىناۋى خوادا دەنىم و چاۋەپى
 پاداشتىان دەكەم، ۋەسىيەتى بۆ كردن، وتى: ۋەسىيەتتان بۆ دەكەم لە خوا بترسن، لە
 پىناۋ خوادا بگەنگن لەگەل ھەركەس بگەنگن بپراي بەخا نىە چونكە خوا خۆي
 ئايىنەكەي سەردەخات، زىادەپۆۋ ناپاك و ترسنۆك مەبن و لەسەر زەۋيدا خراپە
 مەنىنەۋە، لە فەرمان لامەدەن، ئەگەر بەرەۋ پوۋى دوزمنى بىباۋەر بوونەۋە ئەگەر
 ويستى خۋاي لەسەر بوو ئەۋا سىجار بانگيان بگەن بۆ ئىسلام، ئەگەر ھاتن
 بەدەمتانەۋە لىيان قبول بگەن و ازىان لىيىنن، پاشان بانگيان بگەن تا لە ۋلاتى
 خۋيانەۋە بچنە ۋلاتى كۆچەرەنەۋە، ئەگەر كرديان پىيان بلىن ھەمان ئەرك و مافى
 كۆچەرانيان ھەيە، ئەگەر شى ھاتنە ناۋ ئىسلام و ۋلاتى خۋيان پى باشتر بوو پىيان
 بلىن ۋەك موسلمانەكانى دى (اعراب المسلمين) ئەۋ ھوكمەي خۋايان بەسەردا
 جىبەجى دەكرىت كە بەسەر موسلماناندا فەرزەۋ لە فەيئەۋ دەستكەۋتدا پشكيان
 نىە تا ئەۋ كاتەي لەگەل موسلماناندا جىھاد بگەن، ئەگەر شى پارزى نەبوون
 موسلمان بن بانگيان بگەن بۆ سەرەنە، ئەگەر كرديان باشە، ئەگەر نا پشت بەخا
 بىستەن بە ويستى خوا لەگەل يان بەشەر بىن، دارخورما نەپرن و لەناۋمەبەن، بىھودە
 ئازەل لەناۋ مەبەن، درەختى بەردار لەناۋ مەبەن، پەرسىتگاكانى جوۋلەكەۋ

مه سیحیه کان و یران مه کهن، مندال و پیرو ژن مه کوژن، دواتر که سانیکی ده بینن له ناو په رستگاکاندا خویان به ند کردووه و ماونه ته وه وازیان لیبه یینن با له حالی خویاندا بن، که سانیکی دیکه ده بینن له ناوه راستی سهریاندا چه ند هیمایه کیان بو شه یقان داناهه، جا نه گهر نه وانه تان بینن به ویستی خوا له ملیان بدهن.^۱

به یه هقی ج ۸ ص ۲۰۱ له عورووه هیناویه تی که نه بوبه کری صدیق (ع) فه رمانی کردووه به خالیدی کوپی وه لید کاتیکی ناردی بو لیدانی هه لگه پراوه کانی عه رب تا بانگیان بکات بولای ئیسلام بو یان پوون بکاته وه نه رک و مافیان چیه و سوور بیست له سه ر پینموونیان. هه رکامیان پازی بوون ره شو سپی و سوور جیا وازیان نیه و لییان وه رگریت، ته نها له گه ل که سیکیدا شه ر بکات که بروای به خوا نه بیست، نه گهر نه وه که سه ی بانگه واز ده کریت به ره و ئیسلام پازی بوو لی نادریت، خواش خو ی ناگای لییه، هه رکه سیش نه هات به دهم بانگه وازی ئیسلامه وه و له سه ر هه لگه پرانده وه که ی سوور بوو ده کوژریت.^۲

ئینن جه ریری ته به ری ج ۲ ص ۵۵۱ له ئینن چه مید له سه له مه له ئینن ئیسه قاق له صالحی کوپی که یسه انه وه هیناویه تی که خالید له حیره دابه زی و پیاوما قولانی نه وی له گه ل قوبه یسه ی کوپی ئیسه ی کوپی حه ییه ی تائیدا به روو پووی چوون، قوبه یسه له لایه ن کیسه راوه له دوا ی نوعمانی کوپی مونزیر دانرا بوو، خالید به قوبه یسه و هاوه لانی وت: بانگتان ده که م بولای خوا و ئیسلام، نه گهر پازی بوون نه وا نه رک و مافی موسلمانانتان هه یه، نه گهر نا سه رانه بدهن، نه گهر سه رانه ش نادهن نه وا که سانیکم بو هیناون له سوور بوونی ئیوه بو ژیان زیاتر له سه ر مه رگ سوورن،

۱- له الكنز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ دا واهاتووه، مالیک و عه بولر هزاق و به یه هقی و ئینن نه بی شه یبه ش له یه حیای کوپی سه عید و به یه هقی له صالحی کوپی کیسان و ئینن زه نجه ویه ش له ئینن عومه ره وه (ع) به کورتی هیناویانه، له الكنز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ یشدا هاتووه.

۲- له الكنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتووه.

له گه لټان دهجه نګین تا خوا نیوانمان له گه لټان یه کلا ده کاته وه، قوبه یصهش وتی: پیو یستمان به شه پری نیوه نیه، له سهر ئایینی خو مان ده مینینه وه و سهرانه دده دین، نه ویش له سهر نه وه د هزار درهم له گه لیان ریکه وت.^۱

به یهه قی ج ۹ ص ۱۸۷ له ریگه ی یونسی کوپی به کیر له ئیبن ئیسحاق وه هیناویه تی و تیایدا ده لیت خالید وتی: بانګتان ده کم بؤ ئیسلام و شایه تیدان له سهر نه وه ی هیچ په ستر او یك نیه جگه له خوا ی تاك و تهنها و موحه مه دیش به نده و نیردراوی خویه و نویژیکه و زه کات بده و دان بنی به حوکی موسلماناندا، به وه ئهرك و مافی موسلمانان تان هیه، هانیش وتی: نه ی نه گهر نه وه نه ویت چی ده بیت؟ وتی: نه گهرنا سهرانه بده و، وتی: نه گهر نه وه مان نه کرد؟ وتی: نه وا که سانیکتان به گزدا دده م که له هزتان بؤ ژیان زیاتر هزبان به مهرگه، هانیش وتی: نه مشه و دهر فتمان بده تا بیر ی لی بکهینه وه، نه ویش وتی: باشه، بؤ به یانی هانی وتی: له سهر نه وه یه کده نگ بووین سهرانه بده دین ده ی وهره با له گه لټ ریك بکهوین، ئینجا چیړکه که دینیت، له البدایه والنهایه ج ۷ ص ۹ دا ده لیت: کاتیک خه لکی له پوژ ی یهرموکدا له یهك نزیك بوونه وه نه بو عوبه یده و یه زیدی کوپی نه بوسوفیان له گه ل زیراری کوپی نه زهر و حارسی کوپی هیشام و نه بوجه نده لی کوپی سه هل پیشکه وتن و تیان: ئیشمان به سهر کرده کاته تا له گه لی کو بیینه وه، پریان پیدرا و چوونه لای ته زاریق ده بینین له چادر یکی ئاوریشمدا دانیشتو وه، هاوہ لان و تیان: به ره وای نازانین بیینه ناویه وه، نه ویش وتی: ده ی فهرشیکی ئاوریشمیان بؤ راخه و، و تیان له سهر نه ویش دانا نیشین، نه ویش به هزو رازیبوونی نه وان دانیشت و ریکه وتن له گه ل به ستن و هاوہ لانیش پاش نه وه ی بانگیان کردن بؤ لای خوا ی گهره گه رانه وه، به لام نه مه نه گه یشته کوتا.

له البدايه و النهايه ج ۷ ص ۱۲ دا له واقيدى و كه سانى ديكه شه وه هاتووه كه ده لښ: جورجى سهر كرده يكي گه وړه پريزه كه (واته پوڙى يه رموك) هات و داواى خاليدى كوپى وه ليدى كرد، هات بولاي تا ملي ئه سپه كانيان ده ياندا له يه كتر، جورجى وتى: خاليد به پراست پيم بلئ و دروم له گهل مه كه، چونكه كه سى نازاد درو ناكات فيلم لئ مه كه چونكه كه سى به پريز فيل ناكات له كه سيك كه خواى به شاهد داناو، نايا خوا له ناسمانه وه شمشيرى بو پيغه مبهركه تان دابه زانده و داويه ته دهست تو، چونكه له پووى ههركه سدا به رزى ده كه يته وه دهيشكي نيت و به سهريدا سهرده كه ويت؟ وتى: نا، وتى: ئه ي بوچى پيت ده و تربيت شمشيرى خوا؟ وتى: خواى گه وړه پيغه مبهري خوى له ناو ماندا نارد بانگى كردين و ئيمهش ليئى دووركه وتينه وه و هه موو له دڙى بووښ پاشان هه نديكمان بپرويان پئى هيئاو شوښنى كه وتن و هه نديكمان به دروى زانى و ليئى دووركه وتنه وه، من له وانه بووم كه به دروم داناو ليئى دووركه وتمه وه پاشان خوا دلئى پاك كردينه وه و پښموونى كردين و به يعه تماندا به پيغه مبهري (ﷺ)، ئه ويش پيئى فهرمووم (تو شمشيرى كى خوايست كه خوا دڙ به بپاوه پان به رزى كردو و ته وه (هه لئى گرتووه)) نزاى سهركه وتنئى بو كردم، بويه ئه و نازناوهم ليئرا، جامن له هه موو موسلمانان زياتر توندم له سهر بپاوه پان.

جورجى وتى خاليد بانگه واز بوچى ده كه ن؟ وتى: شا به تيدان له سهر ئه وهى هيچ خوايه كه نيه جگه له خوا و موحه ممد بنده و نيږدراوى خوايه و داننان به وهى له لاي خواوه هاتووه، وتى ئه ي ههركه س به مه پازى نيه و نايهت به ده متانه وه چى؟ وتى: سهرانه ده دات و ئيمهش ده پياريزين، وتى: ئه ي ئه گهر ئه وهش نه دات؟ وتى: شه پر يان له گهل ده كه ين، وتى: ئه ي ئه گهر كه سيك ئه مپرو بيته ناو ئيسلامه وه پله وپايه و مافي چيه؟ وتى: (فه رزى خوا به سهر گه وړه و بچوك و يه كه م و كو تمانه وه يه كه شته، جورجى وتى: ئه ي ههركه س ئه مپرو بيته ناو تان هه مان پاداشت و خه زيننه ي ئيوه ي هه يه؟ وتى: به لئى، به لكو چاكتريش، وتى چوڻ

پيشڪه وتوون ڪه چي له گه ٿاندا يه ڪسانه؟ خالد وتي: ئيمه ڪتوپر ٿه مه مان قبول
 ڪرد و بهيعه تمان به پيغه مبه رمان دا، ٿه وڪات له ناو ماندا بوو و له ٿاسمانه وه
 هه والي بو دهات و پئي دهوتين و ٿايه ته ڪاني پئي نشان ده داين و حق بوو
 هه ڪاممان ڪه ده مان بيني و لي مان ده بيست باوه پي پي بهينين و بهيعه تي پي
 بدين، به لام ٿيو ٿه وه تان نه بينيو و ٿه و سه سرور هيٺنري و به لگانه تان نه بيستن
 ڪه ئيمه بيستان و بينيمان، بويه هه ڪام له ٿيو به راستي و نيازي پاڪه وه
 موسلمان بيت له ئيمه باشتره، جورج و تي: سويند به خوا له گه لمان راستت و ت و
 فيلت لي نه ڪردووم؟ وتي: به لي، سويند به خوا راستم له گه ل ڪردويت و خوا
 شاهيد بي له سر ٿه وه پريسيارت له سر ڪرد، ٿه وڪات جورج قولي لي نه لڪرد و به
 خاليد و ت فيري ٿيسلام بڪه، خاليديش بردي بو چادره ڪي خوي و بريڪ ٿاوي
 به سر دا ڪرد و دوايي دوو پڪات نوڙي پي ڪرد، له گه ل هه لگه پانده وه ٿه و له پوم
 خيرا پوم ڪان هه لمه تيان برده سر خاليد چونڪه پتيان وابو ٿه مه هه لمه ته بو
 سهريان، بويه موسلمانانان له و شوينه ده ڪرد جگه له عه ڪره مه ڪوپي
 ٿه بو وجهل و حارسي ڪوپي هيشام، خاليديش له گه ل جورج هه ستا و سوار بوو
 و پوم ڪانيش له ده و روبه ري موسلمانان بوون، خه لڪي هاواريان ڪرد و هه ستان و
 پوم ڪانيش ڪشانه وه دواوه و خاليد به موسلمانانه وه چويه پيشه وه تا شه پر
 شمشير دهستي پي ڪرد، خاليد و جورج هه ل به رزايي خوري نيوه پوم تا
 ٿا وابووني خور شهريان ڪرد و موسلمانان نوڙي نيوه پوم و عه سريان به ٿيما و ڪرد
 و جورج په حمه تي خوي لينيت بريندار بوو و تنها ٿه و دوو پڪات نوڙه ٿي له گه ل
 خاليد دا (ﷺ) بو خوا ڪرد. ٿيبن هه جهر له الاصابه ج ١ ص ٢٦٠ دا ده ليت: ٿيبن
 يونسي ٿه زدي له (فتوح الشام) دا باسي ڪردووه، له ريگه ٿي ٿه بونه عيم له
 (الدلائل) يشدا هاتووه و ده ليت جرجير، سهيفي ڪوپي عومر له (الفتوح) دا ده ليت:
 جورج هه، ده ليت له سر دهستي خاليد موسلمان بوو و له يه رموڪ شه هيد بوو،

ئه بو حوزه یفه ئیسحاقی کوپی بشیر له (الفتوح) دا چیرۆکه که ی دینیت، به لام ناوی ناهینیت.

له البداية و النهایه ج ٦ ص ٣٤٥ له خالیدی کوپی وه لیده وه هیناویه تی که له ناو خه لکدا وتاری داوه و هانیداو بۆ ولاتی عه جه م وای کردو وه چاویان لای ولاتی عه رب نه مینیت، وتویه تی: نابین لیره چ به خشینیک هیه، سویند به خوا ئه گهر جیهادی پیتی خوا و بانگهواز بۆ ئیسلام نه بویه و ته نها ژیان و بژیوی هه بویه رام وابوو له سه ر ئه م خا که به نگین تا ببینه خاوه نی و له برسیتی و که می به دووربین و ئه وانه ی له سه ری ده ژنی که م بکه ن نه وه ک ئیوه.^١

(بانگه وازی هاو هلاک بۆ خوا و پیغه مبه ره که ی له شهردا له سه رده می عومهری کوپی خه تابدا (ع) و وه سیه تی عومهر بۆ سه رکرده کان تا له شهردا بانگه واز بکه ن)

ئه بو عوبهید له یه زیدی کوپی ئه بو حه ببه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تاب (ع) نامه ی نووسی بۆ سه عدی کوپی ئه بی وه قاص (ع) که من نامه م بۆ نووسیویت تا بۆ ماوه ی سی رۆژ خه لکی بانگ بکه یت بۆ ئیسلام، هه رکامیان له پیش شهردا به ده مه ته وه هات ئه وایه کی که له موسلمانان و له پشکی ناو ئیسلامدا وه ک موسلمانانه، هه رکامیشیان دوا ی شه ر یان شکست هات به ده مه ته وه له فه ینی موسلماناندا پشکی نیه چونکه موسلمانان له پیش موسلمان بوونی ئه ودا به ده ستیان هیناوه ن جا ئه مه فه رمان و نامه ی منه بۆت.^٢

^١ - ئیبن جهریر له میژوه کهیدا ج ٢ ص ٥٥٩ له ریگی سه یف له موحه مده ی کوپی ئه بو عوسمانه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^٢ - له الكنز العمال ج ٢ ص ٢٩٧ دا واهاتووه.

ئىبن كەسىر لىك البىدائىيە والنھايە ج ۷ ص ۳۸ دا دەلىت: سەئىدى كۆپى ئەبى
 ۋەقاص (ﷺ) دەستەيەك لىك گەۋرەكانى نارد، لىك ۋانە نۇعمانى كۆپى مۇقەررىن و
 فوراتى كۆپى ھەببان و ھەنزەلەى كۆپى پەببىعى تەمىمى و عەتاردى كۆپى صاجب
 و ئەشعەسى كۆپى قەيس و مۇغەيرەى كۆپى شۇعبە و عەمرى كۆپى مەئدى
 يەكرب (ﷺ) تا بچن پۇستەم بانگ بىكەن بۇلاى خوا، پۇستەم پىئى وتن بۇچى
 ھاتوون؟ وتيان: بەپى بەلىنى خوا بۇ ئىمە ھاتووين تا ۋلاتقان بگىرن و ئن و مائالتان
 بە كەنىزەك و كۆيلە بگىرن و سامانتان بىەين و لەمەش زۇر دلىيائىن، پۇستەم لىك
 خەويدا بىنىبىۋى فرىشتەيەك لىك ئاسمانەۋە دابەزىۋە و كۆتايى بە ھەموو چەكى
 فارس ھىتابو و دابىۋى بە پىغەمبەر (ﷺ) پىغەمبەرىش (ﷺ) دابىۋى بە عومەر
 (ﷺ) سەيف لىك مامۇستاكانيەۋە دىھىنىت دەلىت كاتىك ھەردو سۇپا بەروو
 پووى يەك بوونەۋە پۇستەم ناردى بۇلاى سەعد (ﷺ) تا كەسىكى ژىرو زانى بۇ
 بىئىرىت تا پىرسىارى بۇ بىئىرىت، ئەۋىش مۇغەيرەى كۆپى شۇعبەى بۇنارد، كاتىك
 چو پۇستەم پىئى دەۋت: ئىۋە دراۋسى ئىمەن و ئىمەش چاكەمان بۇتان ھەبوو و
 ئازارمان لەسەر لادەبرن، دەى بگەپىنەۋە بۇ ۋلاتى خۇتان و پى لىك بازىگانىتان
 ناگىرن بىتە ۋلاتمان بەلام بۇ شۇيىنانى تر ھەقمان نىە، مۇغەيرە پىئى وت: ئىمە بۇ
 ۋىستى دۇنيا نە ھاتووين، بەلكو ۋىست و داۋامان پۇژى دوايىە، خوا پىغەمبەرىكى
 بۇ ناردووين، پىئى وت: مەن ئەم دەستە زال دەكەم بەسەر ئەۋەدا كە ئايىنم
 ۋەرناگىرىت، بەمانە تۆلەيان لىدەستىنم و زال دەبم بەسەرياندا تا ئەۋەى دانى پىدا
 دەنن چونكە ئايىنى ھەقە و تەنھا زەلىلى خۇى لى بەدوور دەگىرىت و ھەركەسىش
 پىشتى پىبەستىت عىزەتمەندە، پۇستەم پىئى وت: ئەۋ ئايىنە چىە؟ وتى: ئەۋ
 پاىەى كە بەبى ئەۋ ناگىرىت شاىەتىدانە بەۋەى ھىچ پەرسىراۋىك نىە جگە لىك خوا
 مۇھەمەدىش پىغەمبەرى خوايە و داننان بەۋەى لىك خواۋە ھاتوۋە، ئەۋىش وتى:
 چەند جوانە، چىتر؟ وتى: دەرکردنى بەندەكان لىك پەرسىشى بەندەكانەۋە بۇ
 پەرسىشى خوا، وتى ئەمىش باشە، چىتر؟ وتى: خەلكى ھەمووى نەۋەى ئادەمن،

بران لە داىك و باۋكەۋە، وتىش ئەمىش باشە، دواتر وتى: ئەگەر بېينە ناو ئايىنتانەۋە لە ۋلاتمان دەگەرپىنەۋە؟ وتى: ئەرى بەخۇا، پاشان مەگەر تەنھا بۇ بازىرگانى يان ئىشىك بېينە ۋلاتتان، وتى: ئەمەش باشە، كاتىك موغەيرە لەلەي چوۋ پۇستەم لەگەل گەۋرەكانى گەلەكەيدا لەسەر ئىسلام قەسەي كىرد، بەلام ئەۋان پارى نەبوون بېنە ناو ئىسلام (خۇا پىسۋاۋ سەرشۆپىيان بىكات، وايشى پىكردن) پاشان سەعد نىردراۋىكى دىكەي ناردە لەلەي لەسەر داۋاي پۇستەم، ئەۋىش پەبىيەي كوپى عامىر بوو، ھات بۇلەي و سەيردەكات بە پىشتى زىپرېن و پاىەخى ئاورىشم و مروارى نىشاندان و شتى گرانبەھا و پارازندەۋەيەكى گەۋرەۋە شۆينەكەيان پارازندەۋە، و پۇستەمىش تاجەكەي خۇي لەسەرە لەگەل چەندىن شتى دىكەي پارازندەۋەي گرانبەھادا، پۇستەم لەسەر پاخەرىكى زىپرېن دانىشتىبوون پەبىيەي بە جلىكى سادە و شمشىرو ئەسپىكى كورتەۋە چوۋ بۇلەي، ھىندە سواری ببو تا شوين پىي چاك كوتابوۋىەۋە، پاشان دابەزى و بەستىەۋە بەرەۋ پىش چوۋ، چەك و قەلغان و كىلەۋەكەي لەسەر سەرى بوو، پىيان وت: چەكەكەت دابىنى، ئەۋىش وتى: مەن نەھاتووم بۇلاتان بەلكو لەسەر داۋاي خۇتان ھاتووم ئەگەر پى دەدەن بەمجۆرەم باشە ئەگەر نا دەگەرپىنەۋە، پۇستەم وتى: پىي بدەن، ئەۋىش پەمەكەي كىردبوو بە گالۇك و لەسەر پىشتىە دايدەنا ھەمان بىزاربوون و پىيان وت: بۇچى ھاتوۋى؟ وتى: خۇاي گەۋرە ئىمەي ناردوۋە تا بە ۋىستى خۇا بەندەكان لە پەرسىشى بەندەۋە بەرەۋ پەرسىشى خۇا بېين، لە تەنگەبەرى دونياۋە بەرەۋ فراۋانى دونيا بېين، لە ستەمى ئايىنەكانەۋە بۇ دادوۋەرى ئىسلام بېين، بەم ئايىنەي خۇيەۋە بۇ بەدەكانى ئىمەي ناردوۋە تا بەندەكان بانگ بىكەين بۇلەي ئىسلام ھەركەس بەمە پارى بوو قىبولمانە و ۋازى لى دىنن، ھەركەسىش پارى نەبىت تاماۋىن بەشەپدىن تا بەلىنى خۇا دىت، وتيان: بەلىنى خۇا چىە؟ وتى: بەھەشت بۇ ئەۋەي لەسەر شەپى نەياران دەكوژىت و سەركەوتنىش بۇ ئەۋەي دەمىننەۋە. پۇستەم وتى قەسەم بىستى ئىستا دەكرىت ئەمە دۈبەخەن تا بىرى لى بىكەينەۋە؟ وتى: بەلى، چەند پۇرتان پى

خوشه پوڙيڪ يان دوپوڙ؟ وتي نا، به لڪو تا پاي خومان و گه وره ڪاني ولاته ڪه مان وهرده گرين، ٺهويش وتي: سوننه تي پيغه مبه رمان (ﷺ) ٺهوه نيه له گهل ڊوڙمندا زياتر له سي پوڙ دوابڪه وين، پروانه پاي خوت و ٺهوانيش، دواي ٺهوماوه يه ڪيڪ لهو سيانه هه لٽيڙه، وتي: تو گه وره يانيت؟ وتي: نا، به لام موسلمانان وهك يهڪ جهسته وان له خوار تا سهرو گه وره تا بچوڪيان يهڪن.

پوسته له گهل گه وره ڪاني هوزه ڪهي ڪو بوويه وهو وتي: هه رگيز قسه ي به عيزه ترو باشتر له قسه ي ٺهه ڪابراتان بيستوه؟ وتيان: پهنا به خوا ٺه گهر هيچ هه واداري بيت و واز له ٺايني خوت بهي نيت بو ٺهوه سهگه، مه گهر سهيري جله يهڪت نه ڪرد؟ وتي: قورٿان به سهه مه پروانه جل و بهرگ، پروانه قسه و پراو ڙيان، عه ره به ڪان جل و خوار دنيا ن ساده و پشت و ناوبانگيان به هيڙ دهيلنه وه.

پاشان له پوڙي دوه مڊا داواي ڪه سيڪيان ڪرد، ٺهويش حوزه يفه ي ڪوري موحسيني بو ناردن و هه مان قسه ڪاني رهبيعي ڪرد، له پوڙي سييه ميشدا موهه يره ي ڪوري شوعبه ي (ﷺ) نارد و قسه يه ڪي چاڪي دوورو دريڙي ڪرد، تيايدا پوسته به موهه يره ي وت: نمونه ي ٺيوه ڪه هاتونه ته خاڪه مان وه وهڪ ٺهوه ميشه وايه ڪه ههنگوين ده بينيت ده ليت ڪي بوم دينيت دوو درهه مي ددهه مي؟ ڪه بو ي هيئرا تيايدا نغرو ده بيت و داواي فرياهه وتن دهڪات و ڪهس نيه پزگاري بڪات، ٺهوهڪات ده ليت هه رڪهس پزگارم بڪات چوارد رهه مي ددهه مي نمونه ي ٺيوه وهڪ پٽويه ڪي لاواز وايه ڪه ده چي ته شويني ڪي پر ميوه تري خاوه نه ڪهش ڪه ده بينيت لاوازه سوڙي بو ي ده جوليت و وازي لي دينيت، ڪه قه لهو بوو خراپه يه ڪي زور ده نيته وه، بو يه به سوپا ڪه يه وه ديت و ڪه سه ڪاني له دڙي هه لدهستن، ده چي تاهه ده رچي تاهه بهر قه لهه ويه ڪه ي ناتواني ت، بو يه لي ي ده دات تاهه ده ڪوڙيت، بهه و جو ره ٺيوهش له وتمان دهرده چن، پاشان هه لچوو و هاواري ڪردو سويندي بهه خوا خوار ڪه سبهيني ده تانڪوڙم، موهه يرهش وتي: ده بينيت.

پاشان پوښتم به موغیره ی وت: وتومه جل و بهرگتان بو بیښن و ههزار دینار
بو سهرکرده که تان و جل و بهرگو و لاختان ددهمی تاپوون، موغیره ش وتی: پاش
نهو هی دسه لانتان سوک و عیزه تمان لاوازکردن، پاش ماویهک بهرو و لانتان
دین و سهرانه تان لیوهرده گرین و ژیردهسته دهن و دهنه کویله مان، که نه مه ی وت
هه لچوو و ته و او تووره بو.

ئین جهریر له حوسهینی کوپی عه بدولپرهمانه وه هیناویه تی ده لیت
نه بولوا ئیل وتی: سه عد (ﷺ) هات له قادسیه به خه لکه که وه دابه زی، نازانم
پیده چیت زیاتر له هه وت هه زار یان هه شت هه زار نه بیوون، بیباوه رانیش (۳۰)
(سی) هه زار بوون، له و گیرانه وه دا واهاتوه، له البدایه والنهایه ج ۷ ص ۳۸ له
سه یف و که سی دیکه شه وه هاتوه که هه شتا هه زار بوون، له گیرانه وه یه کدا:
پوښتم به سه دویست هه زاره وه و هه شتا هه زاریش به دوایه وه هات، سی و سی
فیلی پیبوو، فیلیکیان سپی بوو هی شاپوور بوو که له هه موویان گه وره ترو له
پیش هه موویانه وه بوو وه پیی راهاتبوو. به و جوړه ته و او بوو.

وتیان ده ست و هیزو چه کتان نیه، بوچی هاتوون؟ بگه ریښه وه، ئیمه ش وتمان:
ئیمه ناگه ریښه وه، نه وانیش پیمان پیده که نین و ده یانوت (دوک دوک) وهک ناسک
سه یریان ده کردین، کاتی که رازی نه بووین بگه ریښه وه وتیان: که سیکی ژیری خو تان
بنیرن بولامان تا نه وهی هیناونی پوونی بکاته وه بو مان، موغیره ی کوپی
شوعبه ش (ﷺ) وتی: من ده چم، چوو بولایان و له گه ل پوښتم له سه ر نوین
دانیششت و نه وانیش هه لچوون و هاواریانکرد، وتی: نه مه هیچ له پایه ی من
به رزناکاته وه و له گه وره شتان که م ناکاته وه، پوښتم وتی: راست ده کات، وتی:

۱- ته به ری ج ۴ ص ۱۰۵ له ئین په فیل له باوکیه وه و له نه بو عوسمانی مه هدی و که سی
دیکه شه وه هیناویه تی، له باسی بانگه وازه که ی زوهره و موغیره و په بیعی و حوزیفه (ﷺ) به
دورو دریزی به و واتایه ی پیشوو هیناویه تی.

بۆچى ھاتوون؟ وتى: ئىمە گەلىك بووين لە خراپە و گومراييدا بووين، خۋاى گەورە پىغەمبەرىكى بۆ ناردين و بەھۆيەۋە پىنمونى كردين و لەسەر دەستى ئەو پۆزى داين، لەوانە دانەۋىلەيەك كە لەم ۋلەتەدا دەچىنرا، كە دەمانخواردو دەرخواردى كەس و كارمان دەدا دەيانوت خۇمان ناگرين بمانبەن بۆ ئەو ئەۋخاكە تا لە دانەۋىلەبخۆين، پۇستەم وتى: دەى دەتانكوژين، ئەۋيش وتى: ئەگەر بمانكوژن دەچىنە بەھەشت و ئەگەرىش ئىمە ئىۋە بگوژين دەچنە دۆزەخ، كەوتى دەبىت سەرانە بدن ھاۋاريان لىھەستا و وتيان ھىچ رىككەوتنىك لە نىۋان ئىمە و ئىۋەدا نىە موغەيرە وتى يان ئىۋە بپەرەۋە بۆلامان يان ئىمە دەپەرپىنەۋە، پۇستەم وتى ئىمە دەپەرپىنەۋە بۆتان، موسلمانان مانەۋە تا ئەۋان پەرپىنەۋە و ھەلمەتيان بىردنە سەرۋ موسلمانان ئەۋانيان شكاندان،^۱ ھاگم ج ۳ ص ۴۵۱ لە رىگەى حۋسەينى كوپرى عەبدولرەحمان لە ئەبۋائىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە قادسيەدا بەژدارىم كردو موغەيرەى كوپرى شوعبە (ﷺ) چو، ئىنجا بە كورتى باسى دەكات.

حاكم ج ۳ ص ۴۵۱ لە موغەيرەى كوپرى قرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پۆزى قادسيەدا موغەيرەى كوپرى شوعبە (ﷺ) نىردرا بۆلاى بەرپىرسى فارس، وتى: دە كەسم لەگەلدا بنىرن، ئەۋانىش نارديان، كراسەكەى پەكى كەۋتبو، پاشان بەرگىكى ھەلگرت و چوۋ تا ھاتەلاى و وتى: شتىكم بۆ پراخەن لەسەرى دابنىشم، كەلەگەتتىكيان وتى: ئەى كۆمەلى عەرەب دەزانم بۆچى ھاتوون بۆلامان، ئىۋە لە ۋلاتى خۇتاندا نانتان نىە تاتىر بخۆن دەى ھا چەندەتان پىۋىستە خواردن بىەن، چونكە ئىمە مەجوسىن و ھەزناكەين بتانكوژين، ئىۋە خاكمان پىس دەكەن، موغەيرەش وتى: سويىند بەخۋا بۆ ئەۋە نەھاتووين، بەلام ئىمە جاران گەلىك بووين بەردو بتمان دەپەرست، كە بەردىكى باشرمان دەبىنى ئەۋىترمان فرىدەداۋ ئەممان دەپەرست و پەرۋەردگارمان نەدەناسى تا خۋا لەناۋ خۇماندا پىغەمبەرىكى بۆ

^۱ - له البداية و النهاية ج ۷ ص ۴۰ دا ھاھاتوۋە.

ناردین و بانگی کردین بۆ ئیسلام ئیمهش شوینی که وتین، ئیمه بۆ خواردن نه هاتووین، به لکو نه و فهرمانی پی کردین تا له گه ل نه و دوزمانه مان به شه پربین که ئیسلام وهرناگرن، نه هاتووین بۆ خوراک به لکو تا جهنگاوهرتان بکوژین و ژن و منالتان بگرن، باسی نه و خوراکهش که دهیکهیت سویند به خوا هیئنده نانمان نیه تیربخوین و ئاوی زوریشمان نیه، سویند به خوا وازناهیئین تا یان بۆ ئیمه ده بیئت یان بۆ ئیوه، فارسه کهش به زمانی فارسی وتی: راست ده کهیت، وتی: تۆ سبهینی چاوت له دست ده دهیت، سبهینی چاوی له دستدا تیریکی بهرکهوت و چاوی کویرکرد،^۱

له البداية والنهاية ج ۷ ص ۴۱ له سهیغه وه هیئاویهتی که سهعد (ﷺ) دهستهیهکی هاو هه لانی نارد بۆلای کیسرا تا بانگی بکه ن بۆلای خوا له پیش پوودانی شهردا، چوون و داوایان کرد کیسرا ببینن، پێیان پێداو خه لکی ولات هاتنه دهره وه تا شیوه و پوخسارو سهرو ملیان و قامچی دهستیان و نه علی پێیان و ئه سپی لاوازیان و جیی کاریگه ری زهوی له سه ر پێیان ببینن، له و په ری سه رسو پمانیادا بوون چون کهسانی وا ژماره ی زوری سوپای ئه وان به ناماده سازه وه ده شکینن، کاتی که چوونه لای یه ز دگورد مۆله تی پێدان و لای خو ی داینیشاندن، - که سیکی خۆبه زلزان ی کهم ئه ده ب بوو - له سه ر جل و بهرگه کانیان پرس یاری لی ده کردن که ناویان چیه، پاشان هه رچه کیان پی دهوت له و باره یه وه دلخۆش ده بوو خوای گه و رهش ده یدایه وه به دهم و چاویدا، پاشان پی و تن بۆ چی هاتوون بۆ ئه م ولاته؟ واده زانن له بهر ئه وه ی که سه ر قالی ن به خۆمانه وه پیمان دهوین؟ نوعمانی کوپی موقه رین (ﷺ) پی وت: خوا رهحمی پی کردین و

۱- فهرموده که غه ربه، حاکم ده لیت: سه نه ده که ی سه حیحه بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه هبه ی ده لیت: سه حیحه، ته به رانی له مو عاویه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۲۷۵ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن

پنهنجي مبريڪي بڻ ناردنن تا بهرو چاڪه مان ببات و فهرمان به چاڪه مان پي بڪات و خراپه مان پي بناسينيت و به دورمان بگريت لئي، به ليني پيداوين نه گهر به دهميه وه بچين چاڪه ي دونيا و دواپوژمان ديته ري، هر هوڙيڪي بانگ بگردايه بڻ ئيسلام ده بونه دووبه ش، دهسته يهك ده ياندايه پالي و دهسته يه كيش دوريان لئي ده گرت، تنها تايبه تان له گه ليذا ده چوونه ناو ئايينه كه يه وه، به وجوره مايه وه تا نه وهنده ي خوا ويستي، پاشان فهرمان ي پي كرد تا هه لمهت بباته سهر عهر به نه ياره كاني و له وانه وه ده ست پي بڪات، نه ويش وايگرد، ئيتر هه موو عهر به دووچور هاتنه ژير ده سه لاتي هه ندي به ناحهزي كه دامركانه وه، هه ندي به ملڪه چي و حهز كه زياديانگرد، هه موومان نرخی نهو ئايينه ده زانين كه بو ي هيناوين و له درايه تي و تنه گه به ري پڙگاري كردين، فهرمان ي پي كردين تا گه لاني پالمان بانگ بكهين بڻ ئينساف، ئيمه بانگ تان ده كهين بڻ لاي ئايينه كه مان كه ئيسلامه و هه موو چاڪيه كه به چاك و هه موو خراپه يه كه به خراپ داده نيت نه گهر پازي نه بوون شتيك كه خراپه ي له و كه متره دي، نه گهرنا شه ر له نيوانماندايه، نه گهر هاتن به دهم ئيسلامه وه له ناوتاندا قورئان به جي ده هيلين و له سه ري ده پون تا حوكمه كاني جي به جي بكهين و ئيمه ش به جيتان ده هيلين تا ولاتتان بڻ خوتان بيت، نه گهر سه رانه بدن رازين و ده تانپاريزين، نه گهرنا له گه لتان به شه ر ديبن.

يه زدگورديش وتي له سه ر زه ويذا گه ليڪي سه ركه شترو ژماره كه مترو خراپتر له ئيوه نابينم، ئيمه گونده كاني ده وروبه رمان دايه ده ستان تا ده ستگرو تان بين و فارس ليتان نه دات، ئيستا كه ژماره تان زيادي كردووه ياخي مه بن ليتمان، نه گهرنا چاري واي ليكردوون موچه و خوراكتان بڻ ده برينه وه و پڙي گه ورو دياره كانتان ده گرين و جل و بهرگتان پي ده دهين و ده سه لاتيكي شياو به خوتان پي ده دهين، هه مووان بي ده نگ بوون موغه يره ي كوپي شزعه بش (ﷺ) هه ستاو وتي: نه ي پاشا نه و گه ورو كه سه ديارانه ي عهر به خانه دانن و شه رم ده كهين، كه ي به پڙي ده توانيت پڙي به پڙي بگريت و كه سي خانه دان ده توانيت خانه دان به پڙي راگريت،

ھەموو ئەۋەدى بۇيان ئاردوۋىت بۇيان كۆنە كىردوۋىت ھەموۋى ئەۋەدى ۋەتت
 ۋە ئالمان نەدايتەۋە لەسەرى، چاكاھيان ئۈندۈۋە ۋە ئەمەش نەمۈنە چاكاھىيە، ۋە ئالما
 مەن بىدەر ۋە تا مەن پىت بىلەم ۋە ئۈنەش شايەتە لەسەر بىدەن، تۆ ۋە سىڧىكت كىردىن
 كە شارەزەي نىت، باسى خراپى بارمانت كىرد كە لە ئىمە خراپىتر نەبوۋ
 بىرسىتتىشمان ھەروا، ئىمە مېرو ۋە مەگەزو دۈپشك ۋە مارمان دەرۋارد ۋە ۋە مان بە
 خۇراكامان دەرۋانى، خانوۋ ۋە مالىشمان ھەر زەۋى بوۋە ۋە جىل ۋە بەرگىشمان لە موۋ
 خورى ۋە شىترو مەر بوۋا، ئايىنمان كۈشتىنى يەككى ۋە ياخىبوۋ لە يەككى بوۋ،
 ھەمانبوۋ لە ترسى خۇراك كەكەي خۇي زىندە بە چال دەرۋ، پىش ئەمرو ۋە ئالمان
 بە ۋە جۆرەبوۋ كە بۆم باسكىدەت تا خۇي گەرە كەسىكى ناسراۋى بۇ ئاردىن كە
 پەرچەلەك ۋە پوخسارو لە دايكىبوۋ ۋە بارى دەرۋانىن، خاكى ئەۋ چاكتىن خاك
 شۈيىنە، پەرچەلەكىشى ھەروا، مالىشى ھەروا، ھۆزەكەشى ھەروا، خۇيشى لەۋ
 بارەماندا لە ھەموۋمان چاكتىبوۋ چۈنكە راستگۈتتىن ۋە نەرمۈنىاتىنمان بوۋ،
 بانگى كىردىن بۇ شىتەك ۋە كەسمان نەچۈۋىن بە دەمىيەۋە تا بىيىنە جىگىرى دۋا
 خۇي، ئەۋ ۋەتى ۋە ئىمە ۋەتەن ئەۋ پاستى كىرد ۋە ئىمە دەرۋ، ئەۋ زىيادى كىرد ۋە ئىمە
 كەم، ھەرچى دەۋت خۇي گەرە بە پاست دانانى خۇي ۋە شۈيىنە ۋە تۈەكانى
 دەرۋەستە دەرۋەستە ئىدى لە نىۋان ئىمە ۋە خۇي پەرۋەردىگارى جىھانىيەندە بوۋ، چى
 پىۋىتىن فەرمايشىتى خۇا بوۋ، چى فەرمانى پىكىردىن فەرمانى خۇا بوۋ، پىيى ۋەتىن:
 پەرۋەردىگارتان فەرۋەستە: (مەن خۇي تاك ۋە تەنھەي بىيەۋەلەم مەن ھەبوۋم ۋە ھىچ
 نەبوۋ ھەموۋ شىتەك لەناۋ دەرچىت جگە لە خۇم، مەن ھەموۋ شىتە دەرۋەست كىردوۋە
 ھەموۋ شىتەك بۇلاي مەن دەرگەرەيتەۋە، سۆزۈ پەرەمەتە گەيشتۈۋە پىتان، ئەم كەسەم
 ئاردوۋە بۇتان تا ئەۋ پىگەتان پى نىشانىدەم كە لە دۋا مەرگ لە سزەي خۇم
 دەرۋەستە ۋە تا داۋسەلامى خۇمتان (بەھەشت) بۇ پەرۋە بىيىنەم. ئىمە شايەتە
 دەرۋەستە لەلەيەن ھەق ۋە ھەقى بۇ ھىيەن، فەرۋەستە (ھەرگەس لەسەر ئەمە شۈيەناتان
 كەۋت ئەۋا ئەرك ۋە مافى ئىۋەي ھەيە، ھەرگەس پازى نەبوۋ سەرەنەي بۇ بىخەنەپرو

پاشان چۆن خۆتان ده پاریزن ئه ویش بپاریزن، هه رکه س پازی نه بوو له گه لی به شه پریڤ، من دادوهی و یه کلاکه ره وهی نیوانتانم، هه رکامتان کوژرا ده یخه مه به هه شته که مه وه، هه رکامیشتان مایه وه سه رکه وتن به سه ر نه یاراندا ده که مه به شی). جا هه لبرژیره ئه گه ر ده ته ویته سه رانه بده و ژێرده ستهیت، ئه گه رنا شمشیر، یان موسلمان ببه و خۆت پرگاربکه، یه زگورد وتی: وابه ره و پووم دیته؟ وتی: به ره و پووی که س ناچم تا نه مدوینیت، ئه گه ر که سیت بوایه واشم نه ده وت، وتی: ئه گه ر له بهر نه وه نه بوایه نێردراوان ناکوژرین ده مکوشتن و هیچتان لام نه ده بوو، وتی: بریک خۆلم بو بهینن و بیبهن بو گه وره ی نه مانه، پاشان بیبهن تا له ماله کانی مه دائین ده چیته ده ره وه، بگه پینه وه بۆلای گه وره که تان و پیی بلین پۆسته می بو ده نیرم تا خوی و سه ربازه کانی له خنده قی قادسیه دا به خاک بسپیڤریت و نه و ئیوه ش له ناو ببات، پاشان بجیت بو ولاتتان و خراپتر له و باره تان به سه ر بیڤیت که له گه ل سابووردا نواندتان، پاشان وتی: گه وره تان کامه یه؟ هه موو بیده نگ بوون، عاصمی کوپی عه مر (ﷺ) هه ستا و کوا باخۆله که بیڤیت من گه وره یانم ده ی بیده ن به من؟ وتی وایه؟ وتیان: به لی، ئه ویش خسته سه ر پشتی و له هه یوان و خانووه که بریه ده ره وه تا بریه لای ولآخه که ی و له سه ری دانا و خیرا چوو تا گه یان دیه لای سه عد (ﷺ) عاصم پشیمان که وت و له ده رگای قه دیس تیپه ری و دا یخست، وتی: مژده بدن به نه میره که سه رده که ویته، پشت به خوا سه رکه و تووین، پاشان چوو تا خۆله که ی برد و گه پرایه وه و هاته وه لای سه عد (ﷺ) و هه والی پیدا، ئه ویش وتی: موزده تان لیڤیت سویند به خوا به سه ریاندا سه رده که وین (خوا کللی ده سه لاتی نه وانی پیداوین) به وه دلخۆش بوون و ولاتیان گرت، ته واو.

ئیین جه ریر (ج ٤ ص ١٨٦) له ریگه ی سه یفه وه له موحه مه د و ته لحه و که سانی دیکه وه هینا وایانه ده لین: کاتی که پۆم بینیان - واته له پوژی شه ری تکریتدا - هه رچی

١ - ته به ری ج ٤ ص ٩٤ له شوعه ی کوپی سه یف له عه مر ی شه بییه وه به جوړه هینا ویه تی.

دەردە چن شىكست دىنن وازيان لەسەر كىردە كانيان ھىنا و كەلوپە لە كانيان خستە ناو
كۆشيانە ۋە ھەوالگىرانى تىلب و ئىداد و نەمىر ھاتن بۆلای عەبدوللای كۆپى
موتەسەم ۋە ھەواليان پىدا ۋە داوايان كىرد بە رامبەر عەرەب ئاشتى بنوئىنىت، پىيانوت
ئە ۋا ھاتوون بە دەميانە ۋە، ئەوئىش ھەوالى بۆ ناردن ئەگەر راست دەكەن شايە تومەن
بەينن و دان بنىن بە ۋەى پىغەمبەرى خوا لەلایەن خوا ۋە ھىنا ۋە پاشان پاشان پاشان
خۆتەنمان پى بلىن، ئەوانىش بە ۋە قسە ۋە گەرەنە ۋە بە موسلمانن بونە ۋە ۋە لاميان بۆ
ناردنە ۋە، ئىنجا چىرۆكەكە باس دەكات.

ئىبن جەرىج ۴ ص ۲۲۷ لە رىگەى سەيف لە ئەبوعوسمان لە خالىد ۋە عوبادە ۋە
(ﷺ) ھىنا ۋە پىدا: عەمرى كۆپى عاص (ﷺ) پاش ئە ۋەى عومەر گەرەنە ۋە بۆ
مەدىنە چو ۋە بۆ مىسر تا گەيشتە (باب ئەلەين) زوبەيرىش بە دايدا چو ۋە
بەيەكگەيشتن، لە ۋى ئەبو مەرىم - جاسلىقى مىسر - لەگەل ئوسقوف بە خەللى
لىاتە ۋە كە مقوقس نارد بوى تا ۋە لاتيان پىاريزن بەرە ۋە پىويان بوى ۋە، عەمر (ﷺ)
كە دابەزى لەگەلى جەنگان، ئەوئىش ھەوالى بۆ ناردن پەلە مەكەن تا پوزشمان بۆتان
ھەبىت ۋە ئىۋەش سەيرى پاش خۆتان بىكەنە ۋە، ئەوانىش دەستيان گرتە ۋە، عەمر
ھەوالى بۆ ناردن مەن دىارم دەى با ئەبو مەرىم ۋە ئەبو مەرىمىش بىن، ئەوانىش پازى
بوون، پەناى يەكتىراند، عەمر پىي و تن: ئىۋە پەھىبى ئەم ۋە لاتەن دەى گوى بگرن،
خوای گەرە موخەمەدى (ﷺ) بە ھەق نارد ۋە ۋە فەرمانى پى كرد ۋە ۋە ئەوئىش
فەرمانى بە ئىمە كرد ۋە ۋە چى فەرمانى پىكرابو پىي گەياندىن، پاشان
پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى داوى كرد ۋە لەسەر پىي پوون بەجىي ھىشتىن، لە ۋەى
فەرمانى پى كردين پوزش خوازىن بۆ خەلك، ئىمە بانگتان دەكەين بۆ ئىسلام،
كامتان پازىبو ۋەك ئىمە وايە، كامتان پازى نەبو ۋە سەرەنە بدات ۋە دەپپاريزىن،
پىمان و تراۋە ئىمە ۋە لاتان فەتە دەكەين، ۋەسىيەتى بۆ كردين (پىغەمبەر ﷺ) تا
بتانپاريزىن لەبەر تىكەلى ۋە سۆزەن لەگەلتان، ئەگەر ئەمە بىكەن زىممەتەن دەبىت،
ئە ۋەى ئەمىرەكەمان پىي پاسپارد ۋە ۋە ۋە لەگەل قىبتيەكاندا باشن ۋە باش بلىن

چونڪه پيڻه مبر (ﷺ) وا وه سيه تي بڙ ڪردو وين، چونڪه سوڙو نزيڪي و زيممهيان بڙ هيه، نه وانيش و تيان نزيڪا يه تيه ڪي دور ڪه ته نها پيڻه مبران پيڻي دهگن، به پريزو ريڪوپيڪه، ڪچي پاشامان ڪه خه لڪي مه نف بوو و لهنا و ياندا دهسه لاتدار بوو، خه لڪي عهين شهمس دايان به سهرياندا و ڪوشتيان و مولڪ و ولاتيان بردو ناموڪه وتن، بهمه ڪه وته دهست ئيبراهيم (عليه السلام) سهلام له خوڻي و خيڙاني، په نامان بده تا بگه پريينه وه لات، عه مروتي: ڪه سي وه ڪ من فيلستان ليٽاڪا، به لام سي پوڙ دهره فتان ددهم تا بپروانه پاي خوٽان و خه لڪه ڪه، نه گهر نا شهر دهگهين، و تيان بومان زياد بڪه، نه و يش پوڙي ڪي بڙ زياد ڪردن، گه پانه وه بڙ لاي مقوقس و نه و ناماده بوو به لام نه رتبوون پازي نه بوو وه لاميان بداته وه و فهرمان ڪرد هه لمه تيان ببه نه سهر، نه و دوانهش به خه لڪي ميسريان و ت ئيمه هه ول ددهين بتانپاريڙين و بگه پريينه وه بڙ لايان وا چوار پوڙ ماوه، هيچ شتيڪتان تووش نابيت چونڪه داوامان ڪردوه په نامان بدات، ڪه چي عه مرو زوبه ير ده بينن بهيات به ره و پويان هاتن و عه مريش هه روا تووش بوو، شهر يان له گهل نه ستبوون ڪردو شڪاو دواتر سوار بوونه وه و عه مرو زوبه ير (ﷺ) به ره و عهين شهمس چوون.

ته بهري ج ٤ ص ٢٨٨ له نه بو حارس و نه بو عوسمانه وه هيٺاويه تي ده ليت: ڪاتيڪ عه مر (ﷺ) له عهين شهمس دابهزي، خه لڪي ميسر به پاشاڪه يان و ت: چي ده ڪه يت به رامبر ڪه سيڪ ڪيسرا و قهيسهريان شڪاند و ولاتيان گرتن؟ بڙيه ريڪه و تنيان له گهل ببه سته و به ره و پويان مه به ره وه و نه وانيش به ره و پومان نابنه وه، نه مهش له پوڙي چواره مدا بوو، به لام نه و پازي نه بوو و هه لمه تي بردنه سهرو شهر يان ڪرد زوبه ير به سهر شور ڪانيدا سهر ڪه وت، ڪه به وه يان زاني ده رگايان بڙ عه مر (ﷺ) ڪرده وه و له گه لي ريڪه وتن، نه و يش پازي بوو و زوبه ير (ﷺ) خير له وي دابهزي.

ته بهري ج ٥ ص ٩ له سوله يمان ڪوپي بوره يده وه هيٺاويه تي نه ميري باوه پداران عومهر ڪوپي خه تاب (ﷺ) نه گهر سوپا يه ڪي نه هلي باوه ري ڪو بڪردا يه ته وه ڪه سيڪي زاناي له سهر داده نا، سوپا يه ڪي ڪو ڪرده وه و سهله مه ي ڪوپي قهيسي

ئەشجەئى (ﷺ) نارد بۇلايان ۋە وتى: بە ناۋى خواۋە بېرۇ ۋە لە پېناۋى خواۋا لەگەل
 ھەردەستەيەك بىجەنگى كە بېرۋى بە خوا نىيە، ئەگەر بە دوژمنى بېباۋەرتان گەيشتن
 بانگيان لەسەر ۋە لە فەيئەي مۇسلماناندا پىشكيان نىيە، ئەگەر پىش لەگەلتان ھاتن ئەۋا
 ھەمان ماف ۋە ئەركى ئىۋەيان ھەيە، ئەگەر پازى نەبوون بانگيان بىكەن بۇ خەراج،
 ئەگەر پازىبوون لەگەل دوژمىيان بىجەنگن ۋە ورياي خەراجيان بىن ۋە لە سەرۋو تواناي
 خۇيان مەدەن بەسەرياندا، ئەگەر بەۋەش پازى نەبوون لەگەلئان بىجەنگن تا خوا
 سەرتان دەخات بەسەرياندا، ئەگەر لە شۇيىنىكىدا خۇيان قايم كىردى ۋە داۋايان لىتقان
 كىرد لەسەر حوكمى خوا ۋە پېغەمبەرەكەي لەگەلئان بىجولئىنەۋە ۋە مەكەن چۈنكە ئىۋە
 نازانن حوكمى خوا ۋە پېغەمبەرەكەي بۇيان چىيە، ئەگەر داۋايان لىكىردن پەناي خوا
 پېغەمبەريان پى بىدەن پەناي خۇتانيان پى بىدەن، ئەگەر لەگەلئان جەنگان زىدەپۇيى ۋە
 ناپاكى مەكەن ۋە جەستە مەشۇيىنن، مىندال مەكۇژن، سەلەمە دەلىت چۈيىن تا
 گەيشتىن بە دوژمنى بېباۋەرتان بانگمانكىردن بۇ ئەۋەي ئەمىرى باۋەرداران فەرمانى
 پىكىردىن، كەچى مۇسلمان نەبوون، بانگمانكىردن بۇ سەرانە، بەۋەش پازى نەبوون،
 لەگەلئان جەنگان ۋە خوا بەسەرياندا سەرى خىستىن، جەنگاۋەرەكانمان كۈشتن ۋە
 مىنالەكانمان گىرتن ۋە سامانمان كۆكىردنەۋە، بە دوۋرو دىرىژى فەرمودەكە دىنىت.

ئىبن سەعد ج ۴ ص ۱۱۰ لە بەشىرى كۆرى ئەبۇئومەييە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى كە
 ئەشعەرى لە ئەسبەھان دابەزى ۋە پىشنىيىرى ئىسلامى بۇ كىردن كەچى مۇسلمان
 نەبوون، پاشان پىشنىيىرى سەرانەي بۇ كىردن لەسەر ئەۋە لەگەلى پىككەۋتن،
 بەۋجۇرە لەسەر پىككەۋتنەكەيان مانەۋە تا ئەۋەي ناپاكىيان نواند، ئەۋكات
 لەگەلئاندا كەۋتە شەپەرەۋە، ھىندەي نەبىر تا خۋاي گەۋرە سەرى خىست بەسەرياندا.

(چىرۆكى ھاۋەلان لە ۋىكارو ئاكارانەى بوۋنە ھۆى رىنموۋنى خەلك)

ئەبۇنەئىم لە الدلائل ج ۱۰۹ لە ئىبن ئىسحاق ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پشتىوانانى مەدىنە ھاتن لە دۋاى بەيەتدانىيان بە پىغەمبەر (ﷺ) ئىسلام لە ناۋ مەدىنەدا دەرگەوت و ھەندىكىش لە سەر ئايىنى بىباۋەرى خۇيان مابۋنە ھە، لە ۋانە عەمرى كۆپى جەمۇح، موعازى كۆپى لە عەقەبەدا ئامادەبوو و بەيەتتى دابوو بە پىغەمبەر (ﷺ) و عەمرىش گەورەيەكى بەنى سەلمە ۋە خانەدانىكىيان بوو، لە مال خۇيدا لە دار بتيكى داتاشىبوو پىي دەوترا (منات) خانەدانان بتەكانىيان كە بەخۋا دەزانى پاك راىان دەرگرتن، كاتىك گەنجانى بەنى سەلمە موعازى كۆپى جەبەل و موعازى كۆپى عەمرى كۆپى بە دەستەيەكى دىكەى گەنجانە ۋە مۇسلمان بوون و لە عەقەبەدا بە شدارىيانكرد، دەچۈنە لاي بتەكەى عەمرو دەيانبرد و فرىيان دەدايە ناۋ چال و چۆلى بەنى سەلمە كە شەخەلى تىدابوو و شەخەلىيان بەسەردا دەرگرت، عەمرىش بۆ بەيەنى دەيوت قۇرتان بەسەر ئەمشە و كى ۋاى بە خواۋەندەكەمان كىردوۋە؟ پاشان خۆى دەچوو بۆى دەرگەرا تا دەيدۇزىيە ھە، دەيشۆرد و پاكىدەكردە ھە ۋە بۆنى خۆشى لىدەدا، پاشان دەيوت: ئەى بەخۋا ئەگەر دەمزانى كى ۋاى پى كىردوۋىت سەرشۆپم دەرگرت، بۆ شەو عەمردەخەوت و ئەۋانىش دەھاتنە ھە ۋە ھەمان شتىيان دەرگرت، چەند جارىك دووبارە بوۋىيە ھە، جارىكىيان عەمردەريھىناۋ شتى و پاكى كىردە ھە ۋە بۆنى لىداۋ دواتر شمشىرەكەى ھىناۋ ھەلىۋاسى پىايداۋ دواتر پىي و ت: سۆيىند بەخۋا نازانم كى ۋات پىدەكات، ئەگەر خىرت تىايە بەو شمشىرە بەرگى لە خۆت بكە، شەو ھات و خەوت و ئەۋانىش ھاتن برىيان و شمشىرەكەش لە ملېدا بوو، پاشان سەگىكى تۆپىويان بە پەتتىكە ۋە بەستە ۋە بەو بتە ھە، پاشان فرشىاندایە چالە شەخەلىكى بەنى سەلمە ھە، عەمرى كۆپى جەمۇح كە بەيەنى ھەستا نەبىنى چوو گەرابۆى تا لە پال سەگىكى تۆپىودا دۆزىيە ھە، كە بىنى

لیی ورد بوویه وه و هندی له وانه ی موسلمان ببون داواندیان موسلمان بوو (په حمه تی خوی لییت) و به باشیش ئیسلامی وهرگرت.

منجاب له زیاد له فهرمووده که ی ئیبن ئیسحاق وه ئه وهش دینیت که ده لیت: ئیسحاقی کوپی یه سار له که سیکی به نی سه له مه وه بوی گیرامه وه که وتی: کاتیک گهنجانی به نی سه له مه موسلمان بوون ژنه که ی عه مری کوپی جه موخ و کوپه که ی موسلمان بوون، به ژنه که ی وت: هیچ له که س و کارت بانگ مه که تا بزانی نه وانه چی ده که ن، وتی: باشه، به لام نایا ده کری له کوپه که ته وه ئه وه ی فلان بیستیت که لیوه ی گیراوه ته وه؟ وتی: له وانه یه هه لخه له تابیت، وتی: نا به لام له گه ل ئه و خه لکه دا بوو، ئه ویش ناردی به دوایداو وتی: پیم بلی چیت له قسه ی ئه و پیاوه بیستوه؟ ئه ویش سورته ی فاتحه ی له سه ره تاوه تا (الصراط المستقیم) به سه ردا خوینده وه، وتی: چهند جوان و چاکه، هه مووی وایه؟ وتی: بابه گیان له وهش باشته ره، وتی: ئه ی تو به یعه تی پیده ده یته؟ هه موو هۆزه که ته وه یان کردوه، وتی: نا تا فرمان له مه نات وهر بگرم بزانه چی ده لیت، ئه گهر بیانویستایه له گه ل مه نات قسه بکه ن پیره ژنیک ده هات له پشتیه وه ده وه ستاو وه لامي ده دایه وه، که ئه و ده هات پیره ژنه که نه ده ماو ئه میش لای ده وه ستاو سوپاسی ده کردو ده یوت: ئه ی مه نات هه ست ده که یته ئه و پرسپاری له تو کردوه و توش بیناگایته، که سیك هاتوه ده لیت تو نه په رستین و فرمانمان پیده کات تا لات ببه ین، منیش هه زم نه کرد به یی فرمانی تو به یعه تی پی بده م، زور دواندی و وه لامي نه دایه وه، وتی: وابزانم توو په بوویت خو هیچ نه کردوه، بویه هه ستاو شکاندی.

ئیه راهیمی کوپی سه له مه له فهرمووده که ی ئیبن ئیسحاق وه ئه مه شی هیناوه عه مری کوپی جه موخ کاتیک موسلمان بوو و خوی ناسی بیری بته که ی ده کردوه و سوپاسی ئه و خوایه ی ده کرد که له گومرایی و کویربینی پزگاری کرد ﷺ وتی:

و استنقذ الله من ناره	اتوب الى الله مما مضى
اله الحرام و استتاره	و اثنى عليه بنعماته
وقطر السماء ومداراه	فسبحانه عدد الخاضعين
حليف مناة و احجاره	هداني وقد كنت في ظلمة
من شين ذاك بمقداره	و انقذني بعد شيب القذال
تدارك ذاك بمقداره	فقد كدت اهلك في ظلمة
اله الاصنام و جباره	فحمدا وشكرا له ما بقيت
مجاورة الله في داره	اريد بذلك اذ قلت

ههروهها كهوته سهركونه و لومهى بتهكهى و وتى :

انت و كلب وسط بئر في قرن	تا الله لو كنت الها لم تكن
الا فتشناك عن سوء الغبن	اف لمصرعك الها مستدن
اكون في ظلمة قبر مرتهن	هو الذي انقذني من قبل ان
الوهاب الرزاق ديان الدين	الحمد لله العلى ذي المنن

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۳۶ له واقیدییه وه هیئاوییه تی ده لیئت: ئه بو ده رداء (ﷺ) ده لیئت: کو تا شوینی ئیسلام بوو، هیشتا په یوه سستی بئیکی خوئی هه بوو که په رده یه کی به سه ردا دابوو، عه بدوللای کورپی ره واحة (ﷺ) بانگی ده کرد بو ئیسلام که چی رازی نه بوو، ده چوو بولای و ژنه که شی خیرا ده چوو ئه وکات سه ری داده هیئا، وتی: ئه بو ده رداء کوا؟ ژنه که ی وتی: براهه که میکه چوو، ئینجا چوویه ژووری بته که ی و چه ند شخلیکی له گه لدابوو، دایبه زاندو پارچه پارچه ی کردو به نه یینی ناوی هه موو شه ی تانه کانی له خو ده گرت، ده یوت هه رچی له گه ل خوا دا بپه رستریت پووجه له، پاشان چوو و ئافرته که ده نگی ده بیست که له و بته ی ده دا، وتی: ئیین ره واحة قوربه سهرت کرد، چوو هیچ نه بوو تا ئه بو ده رداء هات بو ماله وه سه یرده کات ژنه که ی به دانیشتنه وه وه ک سوژداری بوئی ده گریا، وتی: چیه ته؟ وتی: عه بدوللای کورپی ره واحة ی برات هات بولام و ئه مه ی کرد که ده ییینیت، ئه ویش ته و او توورپه بوو،

پاشان بىرى كىردە ۋە ئەگەر ئەم بىتە سوۋدى ھەبىۋايە بەرگىرى لە خۆى دەكرد، بۆيە چوۋ بۆلای پىغەمەر (ﷺ) ئىبن رەۋاحەشى لەگەلدا بوو، لەۋى مۇسلمان بوو.^۱

ئىبن جەرىرى تەبەرى ج ۴ ص ۲۲۷ لە زىيادى كۆپى جۈزئى زوبەيدى ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەر دەمى خىلافەتى عومەردا (ﷺ) ئەسكەندەرىيە مان فەتھ كرد، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت، تىايدا ھاتوۋە: پاشان لە بەھىب ۋە سىتائىن و چاۋەرپى نامەى عومەرمان دەكرد تا نامەى ھات و عەمر (ﷺ) بۆى خويندەنەۋە:

(پاشان نامەى تۆم پىگەيشت كە باس لەۋە دەكەيت بەرپىرسى ئەسكەندەرىيە پىشنىارى بۆ كىردوۋىت سەرئانەت پى بدات بەرامبەر بەۋەى چى دىلت لە خاكىدا گىرتوۋە بۆى بگىرپىتەۋە، بەخۇا سەرئانەيەك كە بۆ ئىمە ۋە مۇسلمانانى دۋاى خۇمان بىت لام خۇشەۋىستىرە لە فىئەيەك كە دابەش بىرىت و دۋاتىر نەمىنىت، بۆيە پىشنىار بىكە بۆ بەرپىرسى ئەسكەندەرىيە تا سەرئانەت پىبدات تا چى دىليان ھەيە سەرپىشكىان بىكەيت لە نىۋان ئىسلام ۋە ئايىنى خۇياندا، ھەركاميان ئىسلامى ھەلېژارد لە مۇسلمانانە ۋە ماف ۋە ئەكى ئەۋانى ھەيە، ھەركەسىش ئايىنى ھۆزەكەى ھەلېژىرىت سەرئانەى لەسەر دادەنرىت ۋەك ئەۋانى دى، ھەركەس لەۋ دىلانە گەيەنرايىتە لای عەرەب لە مەككە ۋە مەدىنە ۋە يەمەن ناتۋان بىگىرپىنەۋە، ھەزناكەين لەسەر شتىك لەگەلى رىككەۋىن ۋە فامان بۆى نەبىت).

عەمىرىش ناردى بۆلای بەرپىرسى ئەسكەندەرىيە ۋە ھەۋالى نامەكەى ئەمىرى بىرۋادارانى پىدا، ئەۋىش ۋتى: باشە پازىم، ئىمەش چى دىلمان ھەبوو كۇمان كىردنەۋە ۋە مەسىحىيەكان كۆكرانەۋە ۋە يەك يەك دەمانھىنان، دەمانۋت سەرپىشكىت مۇسلمان دەبىت يان مەسىحى، ئەگەر ئىسلامى ھەلېژاردىيە اللە اكبرىكمان دەۋت كە لە اللە اكبرەكانى فەتھى گۈندەكە بەھىزىتر بوو، پاشان دەماندايە لای خۇمان، ئەگەرىش مەسىحى بوۋايە مەسىحىيەكان ھاورىيان دەكرد ۋە دىاندايە پال خۇيان ۋ

ئي مهش سهرانه مان له سهر داده نا و زور به وه بيزار دهبووين وه كه نه وهى كه سيك له خو مان لا مان چووييت، نه مه وابو تا هه موويان ته واوبوون، يه كيك له وانهى هي نا مان نه بومهر بهم عه بدوللى كورى عه بدولر حمان بوو، قاسم ده لييت: ناسيم كه نه و عه ريفى بهنى زوبه ير بوو، وه ستان دمان و پيشنياري ئيسلام و مه سيحيه تمان خسته بهرده ست، باوكى و دايكى و براكانى مه سيحي بوون، نه و يش ئيسلامى هه لبرارد و دامانه پال خو مان باوكى و دايكى و براكانى دايان به سهريدا تا نه وهى كراسه كه يان دراند، پاشان نه و نه مړوش وه كه ده بينيت عه ريفمانه، ئينجا فهرموده كه دينيت.

ترمزي و حاكم له شه عبيه وه هي ناويا نه ده لييت: عه لى كورى نه بوتاليب (ﷺ) چو بو بازار ده بينيت مه سيحيه كه قه لغان ده فرو شيت، عه لى (ﷺ) قه لغانه كهى خو ي ناسيه وه و وتى: نه وه هى منه و با دادوهرى موسلمانان نيوانمان يه كلا بكا ته وه، دادوهرى موسلمانان يش شوره يح بوو، عه لى داواى دادوهرى لى كرد، كا تي ك شوره يح نه ميرى باوه پردارانى دى له دادوهر به كهى هه ستا و عه لى له شوينيدا دانا، شوره يح له خواره وه له پال مه سيحيه كه دا دانيسشت، عه لى وتى: شوره يح نه گهر نه ياره كه م موسلمان بووايه له گه لي دا داده نيستم، به لام گويم له پيغه مبه ر (ﷺ) بووه كه ده يفهرمو (لا تصافحهم ولا تبدؤهم بالسلام، ولا تعودوا مرضاهم ولا تصلوا عليهم و البحبؤهم الى مضايق الطريق، و صغرمهم الله) و اته (له گه ليان ته و قه مه كه ن و له سه لا م دا ده ستپيشخه رييان بو مه كه ن، سهر داني نه خوشيان مه كه ن و نويزيان له سهر مه كه ن، به ره و كه نارى ريگه يان ببه ن و وه كه چو ن خوا به بچووكى دانا ون به بچوكيان دابني ن) نهى شوره يح نيوانى من و نه و دادوهرى بكه، شوره يح وتى: نهى نه ميرى باوه پرداران تو ده لييت چى؟ عه لى وتى: نه وه قه لغانى منه ده مي كه لام نه ما وه و لي م كه و تو وه، شه ره يح وتى: نهى مه سيحي تو چى ده لييت؟ مه سيحيه كه وتى: نه ميرى باوه پرداران دروده كات نه وه قه لغانى منه، شوره يح وتى: نازانم له ده ستى ده ري بكه م، هي چ پرو نكر د نه وه و به لگه يه كت هه يه؟ عه لى وتى: شوره يح راست ده كات، مه سيحيه كه وتى: من شا به تى ده ده م نه مه حوكمى پيغه مبه رانه و نه ميرى باوه پرداران

دېت بۆلەي دادوهرى و ئەۋىش داداگايى دەكات، ئەي ئەمىرى باۋەر داران سويند بەخۋا ئەۋە قەلغانتە، شۈيىنت كەۋتووم و لە وشتەر كەت كەۋتوۋ مەنىش بىردەم، شاھىتە دىدەم ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ مۈھەمەدىش پىغەمبەرى خۋايە، عەلى ۋتى: دەي كە مۇسلمان بوۋىت بۇ خۇت و بىردىيە سەر ئەسپىك.^۱

حەكەم لە شەئبىيە ۋە ھىناۋىيە ۋتى دەلىت: عەلى (ﷺ) لە پۇژى جەمەلدا قەلغانە كەي لىكەۋتوۋ كەسپك بىردى و فرۇشتى ۋ لاي كەسپكى جۈۋلەكە بىنرايە ۋە، بىردىيە لاي شۈرەيىچ و حەسەن ۋ قەنبەرى ۋ مەۋلاي شاھىتە تىيان دا بۇ عەلى، شۈرەيىچ ۋتى: شاھىدەم لە جىياتى حەسەن بۇ بەيئە، ئەۋىش ۋتى: شاھىتە تى حەسەنت ناۋىت؟ ۋتى: با، بەلام شاھىتە تى كۆپ بۇ باۋكى نابىت.

حەكەم لە (الكنى) ۋ ئەۋنەئىم لە (الحلىيە ج ۴ ص ۱۳۹) لە پىگەي يىراھىمى كۆپى يەزىدى تەمىمى لە باۋكىيە ۋە بە دوۋور و دىرژى ھىناۋىيە ۋ تىايدا دەلىت، شۈرەيىچ ۋتى: شاھىتە تى مەۋلاكەت درۈستە، بەلام شاھىتە تى كۆپەكەت بۇ تۈبەرەۋاي نازانىن، عەلى (ﷺ) ۋتى: داىكت پۇلە پۇت بۇ بىكات مەگەر گۈيىت لە عومەر (ﷺ) نەبۈۋە كە دەيۈت: پىغەمبەر (ﷺ) دەيۈت (حەسەن ۋ حوسەين گەۋرەي گەنجانى بەھەشتىن) پاشان بە جۈۋلەكە كەي ۋت: قەلغانەكە بگەر، جۈۋلەكەكەش ۋتى: ئەمىرى بىرۋاداران لەگەلما ھات بۆلەي دادوهرى مۇسلمانان ۋ ئەۋىش لە بەرژەۋەندى مندا بىريارىداۋ ئەۋىش پازى بوۋ، راست دەكەيت سويند بەخۋا ئەي ئەمىرى بىرۋاداران ئەمە قەلغانى تۈيە لە دەستت كەۋت و مەنىش بىردەم، شاھىتە تى دىدەم ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ مۈھەمەدىش پىغەمبەرى خۋايە، عەلىش داي بە خۇي، حەۋت سەدىشى پىداۋ لەگەلما بوۋ تا لە پۇژى صفىن كۆرزا.^۲

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - له كنز العمال ج ۴ ص ۶ دا ۋا ھاتوۋە.

(به شي دووهم)

(به يعه تدان)

هاوېلان (رضي الله عنه) چوون و له سهر چي

به يعه تيان ددها به پيغه مېهر (عليه السلام) و

خه ليفه کاني دواي خووي

(بەيغەتدان لەسەر ئىسلام)

تەبەرانی لە جەریرەو (۱) ھىناۋىيەتى دەلىت: بەيغەتماندا بە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەك بەيغەتى ئافرەتەكان ھەركامان مردو ھىچى لە پۈۋى ئافرەتەكاندا نەبوو زامنى بەھەشتى بۆ ھەيە، ھەركامىشىيان مردو ھىچى لە پۈۋى ئافرەتەكاندا نەبوو (داۋىن پىسى) ھەددى ئىسلامى بەسەردا جى بەجى كرابىت كەفەرەتى ئەو تاوانەيەتى، ھەركەس لە پۈۋىياندا شتىكى كرىبىت و شارەبىتەو ھەيچىنەو ھى لای خوايە^۱.

ئەھمەد لە عەبدوللای مۇرى عوسمانى كۆرى خەيسەمەو ھىناۋىيەتى موحەمەدى كۆرى ئەسودى كۆرى خەلەف پىي وتوو كە ئەسودى باوكى (ﷺ) پىغەمبەرى (ﷺ) بىنىو لە پۈۋى فەتى مەككەدا بەيغەتى لە خەلەك ۋەردەگرت لای شاخى (قەپن) دانىشت و پۈۋىكردبوو خەلەك ۋە خەلەكى لەسەر ئىسلام و شاىەتومان بەيغەتەيان پىدا، وتم: شاىەتومان چىە؟ وتى: موحەمەدى كۆرى ئەسودى كۆرى خەلەف پىي وتم لەسەر ئىمان بە خواو شاىەتەيدان لەسەر ئەو ھىچ پەرسەراۋىك نىە جگە لە خواو موحەمەدىش بەندە و نىرداراۋى خوايە^۲.

بوخارى و موسلىم لە موحاشى كۆرى مەسعودەو (ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: من و براكەيشم ھاتن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ)، وتم: بەيغەتى ھىجرەت پىدەدەين، فەرموى

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۶ دەلىت: لە سەنەدەدا سەفى كۆرى ھارون ھەيە، ئەبۇنەعمى مەنەئى پىدەدات و دەستەيەكەش بە لاۋى دادەنن، كەسەكانى دىكە سەنەدەكە سەحىح. ئىبن جەريرىش لە الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ھىناۋىيەتى، دواتر لە بەيغەتى ئافرەتەكاندا دەيھنن.

۳ - ضعيف.

۴ - لە البدایە و النہایە ج ۴ ص ۳۱۸ دا ھاتوو، ئەھمەد بەتەنھا ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۳۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەحىح، بەيھەقى دەلىت: گەرە و بچوك و ژن و پىا ھاتن و لەسەر ئىسلام و شاىەتومان بەيغەتەيان پىدا لە البدایە و النہایە ج ۴ ص ۳۱۸ دا ھاتوو، بەم دەربەرەنە تەبەرانی لە (المعجم الكبير) و (المعجم الصغير) دا ھىناۋىيەتى، لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۷ یشدا ھاتوو، بەغەوى و ئىبن سەكەن و ھاكم و ئەبۇنەعمىش ھىناۋىانە، لە الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ یشدا ھاتوو.

ئەبو عوانە لە موسنەدەكەیدا ج ۱ ص ۲۸ لە زیادى كۆپى علاقه‌وه هېناويه‌تى ده‌لييت: لە جەريرى كۆپى عەبدوللەم بىست لە كاتى مەرگى موغەيرەى كۆپى شوعبەدا (عليه السلام) وتارى بۆ خەلك دەداو ده‌يوت: وه‌سيه‌تقان بۆ ده‌كەم لە خواى تاكو ته‌نهاى بى هاوتا بترسن و نه‌رم و نيان و له‌سه‌رخۆ بن، چونكه‌ من به‌م ده‌ستانەم به‌يعه‌تمدا به‌ پيغه‌مبەر (عليه السلام) له‌سه‌ر ئىسلام و مەرگى له‌سه‌رم دانا تا ئامۆزگارى هەموو موسلمانك بكەم، ده‌ى سويئت به‌خواى كه‌عبه‌ من ئامۆزگارى هەمووتان ده‌كەم، دواتر داواى ليخوشبوونى كردو دابه‌زى،^۲ به‌يهه‌قى و كه‌سانى ديكەش له‌ زيادى كۆپى حارسى سه‌دائيه‌وه (عليه السلام) هېناويا نه‌ ده‌لييت: ها تمه‌ خزمەت پيغه‌مبەر (عليه السلام) و به‌يعه‌تم پيدا له‌سه‌ر ئىسلام، ئينجا به‌ دوورو دريژى فه‌رموده‌كه‌ ديئييت وه‌ك پيشتەر له‌ باسى بانگه‌وازدا هېنامان.^۲

١- له كنز العمال ج ١ ص ٢٦، ٨٣ دا واها توه.

۲- بخاری به پراو پرتر هیناویه تی ج ۱ ص ۱۴،

٢ - صحيح.

(به یعه تدان له سهر کاره کانی ئیسلام)

حه سه نی کوپی سوفیان و ته به رانی له معجم الاوسط و نه بونه عیم و حاکم و به یه قی و ئین عه ساگیر له به شیری کوپی خه صاصیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لی: هاتمه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پیبده م، وتم: له سهر چی به یعه تم لیوهرده گریست نه ی پیغه مبه ری خوا؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی هینا و فه رمووی (شایه تی بدهیت هیچ په رستراویک نیه جگه له خوای تاک و ته نه ی بیهاوه ل و موحه مه د به نده و نیردراوی خواجه پینج نویژه که له کاتی خویدا بکهیت و زه کاتی فه رزکراو بدهیت و پوژووی په مه زان بگریست و حه ج بکهیت و له پینا و خوادا جهاد بکهیت) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا هه موویان ده توانین جگه له دوانیان نایان توانین، زه کات، چونکه سویند به خوا ده وشتی زه ودم هیه (له نیوان دوو بو نو سالد) که شیر خیزانه که م ده دن و و لآخی ماله وهن بو بارکردن، جهادیش من که سیکی ترسنوکم و ده لین هه رکه س پوو وهرچه رخی نیئت تووره یی خوای به رده که ویت، ده ترسم نه گهر شه ر دهستی پیکرد بترسم و رابکه م و تووره یی خوام به رکه ویت، پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی گرت و دواتر ته کاندی و فه رمووی (نه ی به شیر نه سه ده قه و نه جهاد، نه ی ئیتر به چی ده چیت به هه شته وه؟) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دهستت بینه تا به یعه ت پیبده م، نه ویش دهستی کرده وه و به یعه تم پیدایا له سهر هه موو نه وانه^۱.

نه حمه دیش له جهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: به یعه تم دا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نویژکردن و زه کات دان و ناموزگاری کردنی هه موو موسلمانیک^۲.

۱ - ضعیف

۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۲ دا هاتوه، نه حمه دیش هیناویه تی که سه کانی سه نه ده که ش جیی متمانه ن، هه یسه میش ج ۱ ص ۴۲ هیناویه تی،

۳ - هه روه ها ئین جه ریره که نه وه هیناویه تی له کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ یشدا هاتوه، بوخاری و موسلیم و ترمیز هیناویانه، له الترغیب ج ۲ ص ۲۳۶ دا هاتوه،

ٺه حمه ديش له لايه كي ديكه وه هيٺاويه تي ده لئيت: وتم: ٺه ي پيغه مبهري خوا (ﷺ) مهر جيڪم له سهر دابني چونكه تو شار ه زاتريت به وه، فهر مووي (به يعه تت ليوه رده گرم له سهر په رستشي خوي تاك و ته نها تا هيچ هاوه ليكي بو دانه نييت، نويز بكيه يت و زهكات بدهيت و ٺاموژگاري موسلمانان بكيه يت و له هاوه لدانان دووره په ريز بيت)^١،^٢ ٺيين جهر ريش هيٺاويه تي، به لام ٺهم ده لئيت (ٺاموژگاري موسلمانان بكيه يت و له هاوه لدانان جيا بيته وه)^٣ ته به راني له (الكنز العمال) دا هيٺاويه تي ده لئيت: جهر ريش (ﷺ) هاته خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) ٺه ويش فهر مووي (ٺه ي جهر ريش ده ستت بينه) ٺه ويش وتي: له سهر چي فهر مووي (ان تسلم وجهك لله و النصيحة لكل مسلم) واته (خوت بدهيته ده ست خوا و ٺاموژگاري هه موو موسلمانن بكيه يت) مو له تي پيدا - كه سيكي ژير بوو - وتي: ٺه ي پيغه مبهري خوا چنده توانيم، دواي توانا نه مان ده رفهت به خه لك ده دريٽ^٤.

په وياني و ٺيين عساكير له عه وني كوري ماليكي ٺه شجه عيه وه (ﷺ) هيٺاويانه ده لئيت: له خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) دا نو يان هشت يان كهوت كهس بووين وتي: ٺايا به يعهت نادهن به پيغه مبهري (ﷺ)؟ سي جار وتيه وه، ٺيمه يش چويينه پيشه وه و به يعه تماندا به پيغمبر (ﷺ)، وتمان ٺه ي پيغه مبهري خوا به يعه تمان پيداويت، به لام له سهر چي؟ فهر مووي (له سهر ٺه وه ي خوا به رستن و هيچ هاوه لي بو دانه نيٺ و پينچ نويزه كه بكن و وشه يه كي به دهنگي نزم ٺه وه بوو هيچ له خه لك داوانه كهن) هه ندي له وانه م ده دي قامچيه كه ي ده ستي لي ده كهوت به كه سي نه دهوت بيداته وه ده ست و خوي داده به زي بوي^٥.

١ - صحيح.

٢ - ٺه سائي گيڙاويه تيه وه، له البداية والنهايه ج ٥ ص ٧٨ دا هاتوه،

٣ - له الكنز العمال ج ١ ص ٨٢ دا هاتوه.

٤ - ضعيف.

٥ - له الكنز ج ١ ص ٨٢ دا هاتوه.

٦ - له الكنز العمال ج ١ ص ٨٢ دا هاتوه، موسليم و ترمذي و ٺه سائيش هيٺاويانه له الترغيب ج ٢

ص ٩٨ يشدا هاتوه.

ته بهرانی له (المعجم الكبير) له ئه بوئوما مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (کی به یعت دعات؟) سهوبان (ﷺ) مه ولای پیغه مبه (ﷺ) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا به یعت تمان لیوه بگره، فهرمووی (له سهر ئه وه ی داوای هیچ له کهس نه کهن) سهوبان وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پاداشتی چیه؟ فهرمووی (به هشت). سهوبانیش به یعتی پید، ئه بوئوما مه ده لیت: له مه که له ناو خه لکیکی زوردا بینیم قامچیه که ی دهستی له سهر و ناخه که ی له دهست ده که وت، جار به بو ده که وته سهر شانی که سیك، که سه که هه لی ده گرت وه تا بیداته وه دهستی که چی له دهستی وه رنه ده گرت تا خو ی داده به زی و هه لی ده گرت وه^۱،^۲ ئه حمده و نه سائی و که سانی دیکه ش به کورتی له سهوبانه وه هیناویانه، چیرۆکی قامچیه که ی ئه بو به کریان (ﷺ) هیناوه^۳.

ئه حمده له ئه بوزه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سهر پینج شت به یعتی لیوه گرتم و متمانیه ی هه وت شتی پیدام و له هه وت شت خوای له شایه ت له سهر گرتم، له سهر ئه وه ی له بهر خوا له لۆمه ی لۆمه کاران نه ترسم، ئه بولموسه نناش ده لیت: ئه بوزه ره وتی: پیغه مبه (ﷺ) بانگی کردم و فهرمووی (به یعت تم پی ده دهیت تا به هه شتت بو بیت؟) وتم: به لی، دهستم کرده وه و پیغه مبه ریش (ﷺ) مهرجی له سهر دانام تا داوای هیچ له کهس نه کهم و منیش وتم: به لی، فهرمووی (ته نانه ت نه گهر قامچیه که شت له دهست که وت داوانه کهیت و خوت دابه زیت و وه ری بگریته وه) له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (سته ایام ثم اعقل یا اباذر ما یقال لك بعد) له پوژی هه وته مدا فهرمووی (وه سیه تت بو

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۰۰ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - ههروهه له الترغیب ج ۲ ص ۹۹، ۱۰۱ یشدا هاتوه.

دهكهم له نهیني و ناشكرای بارتدا له خوا بترسه و نهگهر خراپهت له پوودا كرا چاكه بكه، داواي هيچ له كهس مهكه نهگهر قامچيهكهت له دهست بكه ویت (داوا مهكه بیده نه وه دهست) سپاردهش مه هیله وه) ^۱ ۲.

شاشي و نيين عساكیر له سه هلی كوپړی سه عده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من و نه بوزرو عوباده ی كوپړی صامت و نه بوسه عیدی خودری و موحه مده ی كوپړی مه سله مه (ﷺ) له گهل كه سی شه شه مدا به یعه تماندا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نه وه ی له پیناو خوادا گوی به لومه ی لومه كاران نه دهین، شه شه میش داواي كرد دهست له و بریاره بکی شیته وه، نه ویش پړی پیدا ^۲ ۳.

موسلیمیش له عوباده ی كوپړی صامته وه (ﷺ) هیناویه تی: من یه كيك بووم له و نه قیبا نه ی به یعه تیاندا به پیغه مبه ر (ﷺ)، وتی: به یعه تمان پیدا تا هیچ هاوه ل بو خوا دانه نیین و دزی نه كهین و زینانه كهین و كه سیك نه كوژین كه خوا به حه رامي داناه مه گهر به حه قی نیسلا م نه بیئت، تالانی نه كهین و یاخی نه بین، نه گهر نه مه بكهین به هه شت به شمانه، نه گهر له وه دا شتیكمان پی نه كرا قه زاكه ی لای خوایه.

ئیین جه ریر (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووین فره مووی (به یعه تم پی بدن له سهر نه وه ی هیچ هاوه لیک بو خوا دانه نیین و دزی و زینا نه كهین، ههركامتان بر دیه سهر پاداشتی لای خوایه، ههركامتان له شتیك له وانه تووش بو و خوا دایپووشی خوا خو ی ده زانیئت، ویستی سزای دهادت، یان نه گهر ویستی لیئی خوش ده بیئت) ^۳ ۴.

۱ - ضعیف

۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۹۹ دا واها توه.

۳ - صحیح.

۴ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ها توه. ته به رانی به وجوره هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۲۶۴ ده لیت: له سه نه ده كهیدا عه بدو لموه یمنی كوپړی عیاش هیه كه لاوازه.

۵ - له كنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا واها توه.

ئیین ئیسحاق و ئیین جهریر و ئیین عه ساکیر له عوبادهی کوری صامته وه (ﷺ)
 هیئاویانه ده لیت: یانزه کهس بووین له بهیعه تی عه قه بهی یه که مدا بهیعه تماندا به
 پیغه مبه (ﷺ) وه که بهیعه تی ئافره تان پیش ئه وهی شه پرمان له سهر فهرز بیت،
 بهیعه تمان پیدا تا هیچ هاوه لیک بو خوا دانه ئیین و دزی و زینا و بوختان
 له بهر ده ست و پیماندا نه که یین و مندا له کانمان نه کوژین و له چاکه دا یاخی نه یین و
 لانه ده یین، هر کهس ئه وهی برده سهر به هه شتی بو هه یه، هر کهس نه ییرده سهر یان
 خوا به ویستی سزای ده دات یان لیی خوش ده بیت، پاشان بو سالی دواتر له
 بهیعه ته که یان جیا بوونه وه.^۱

(بهیعه تان له سهر کوچکردن)

بهیعه قی ج ۹ ص ۱۶ له یه علای کوری مونی وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له دووه
 پوژی فه تدا هاتمه خزمه ت پیغه مبه (ﷺ) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا بهیعه تی کوچ
 له باو کم وه ربگره، فهرمووی (به لکو بهیعه تی جیهادی لیوهرده گرم، له پوژی فه تح وه
 کوچ پچرا) پیشتریش فهرمووده که ی موحاشیعمان (ﷺ) هیئا که وتی: وتم: ئه ی
 پیغه مبه ری خوا له سهر کوچکردن بهیعه تمان لیوهرده گرم، فهرمووی (مضت الهجرة
 الاهلها) یان فهرمووده که ی جهریر که فهرمووی (له هاوه لدانان جیا بیت ه وه
 دوور که ویت ه وه) بهیعه قی ج ۹ ص ۱۳ له فهرمووده که ی جهریر دا (ﷺ) هیئاویه تی:
 (ناموژگاری باوه ردار بکه یت و له هاوه لدانان جیا بیت ه وه). ئه حکود و بوخاری له
 (التاریخ) و ئیین ئه بی خه یسه مه ئه بو عه وانه و به غه وی و ئه بونه عیم و ته به رانی له
 حارسی کوری زیادی سه عیدیه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: له پوژی خه نده قدا هاتمه

^۱ - صحیح.

^۲ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا هاتووه و بوخاری و موسلیمیش به هه مان شیوه هیئاویانه، له
 البدایه و النهایه ج ۳ ص ۱۵۰ دا هاتووه.

خزمت پيڻه مبر (ﷺ) و خه لڪي به يعه تي ڪوچيان پيڏهدا، وامن ده زاني بانگه واز بو به يعهت ده ڪن وتم: ئه ي پيڻه مبري خوا (ﷺ) له سر ڪوچ به يعهت له مه وهر بگره، فهرمووي (ئمه ڪييه؟) وتم: ئمه ههوسي ڪوري يه زيد يان يه زيدي ڪوري ههوسي ٿامو زامه، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي (به يعهت تان ليوه رناگرم، خه لڪي ڪوچ ده ڪن بولاي ئيوه نه وهك ئيوه ڪوچ بڪن بولايان، سويند به وه ي گياني مني به دهسته هه ڪهس پشتيواناني خوشبويٽ ڪه ده گاته وه به خوا ئه وڪات خواي ڪه وره خوشي ده ويٽ، هه ڪه سيش رقي له پشتيوانان بيٽ ڪه ده گاته وه به خوا ئه وڪات خواي گه وره ليئي تووره يه) ^۱.

سته به راني له ئه بوئوسه يدي ساعيديه وه (ﷺ) هيٺاويه تي خه لڪي هاتنه خزمت پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي هه لڪه ندي خه نده قه ڪه داو به يعه تي ڪوچيان پيڏا، ڪه ليٻوويه وه فهرمووي (ئه ي ڪو مه لي پشتيوانان له سر ڪوچ ڪردن به يعهت مه دن، به لڪو خه لڪي ڪوچ ده ڪن بولاتان، هه ڪهس بگاته وه به خواو پشتيواناني خوش بويٽ ئه وڪات خوا خوشي ده ويٽ، هه ڪه سيش بگاته وه به خواو رقي له پشتيوانان بيٽ ئه وڪات خوا ليئي تووره يه) ^۲.

۱ - ضعيف

۲ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا هاتوه. ئه بوداوديش هيٺاويه تي، له الاصابه ج ۱ ص ۲۷۹ يشدا هاتوه، هي سهه مي ج ۱۰ ص ۳۸ ده ليٽ: ئه حمه دو ته به راني به چه ند سه نه ديڪ هيٺاويانه، ڪه سه ڪاني هه ندي ڪيان سه حيحن جگه له موحه مه دي ڪوري عمر ڪه فهرمووده ڪاني سه نه نن.

۳ - ضعيف

۴ - هي سهه مي ج ۱۰ ص ۳۸ ده ليٽ: له سه نه ده ڪه دا عه بدولحه ميدي ڪوري سو مه يل هه يه ڪه ناياناسم، ڪه سه ڪاني دي ڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه.

(به یعه تدان له سهر سه رخستن)

ئه حمده له جابره وه (ﷺ) هیٴاویه تی ده لیت: پیٴغه مبه ر (ﷺ) ده سال له مه که که مایه وه و چوو بۆلای خه لکی له شوینه کانیان له عوکاظ و مه جه ننه، له وه رزه کاند دهیوت (من یووینی؟ من ی نصرنی؟ حتی ابلغ رساله ربی وله الجنة) واته (کی په نام ده دهات؟ کی سهر مده خات تا په یامی په روه ر دگارم بگه یه نم و به هشت به شی بیت) که س نه بوو پالپشت و سهر خه ری بیت تا ئه وهی که سیٴ له یه مه نه وه یان له موزه روه دهات و که س و نزیکانی ده یانوت: وریای ئه و که سه ی قوره یش به له خشته ت نه بات، که به ناویاندا ده چوو به په نجه ئاماره یان بۆ ده کرد تا خوای گه وره له یه سربیه وه ئیمه ی نارد بۆلای و په یمانماندا و بپرومان پیی هیٴا، ئیدی که سی ئیمه ده چوو بپروای پیٴده هیٴا و قورئانی لا ده خویند و ده گه پرایه وه ناو که سوکاری و ئه وانیش له گه لیدا موسلمان ده بوون تا هه رچی مالی پشتیوانان بوو ده سته یه کی موسلمانانی تیٴد ابوو که ئیسلامیان نی شانده دا، پاشان هه موو پلانیان دانا، وتمان تاکه ی پیٴغه مبه ری خوا (ﷺ) به جی به یلین، ته واف بکات و له شاخه کانی مه که که دا ده ربکریٴ و بترسیٴنریٴ؟ بۆیه حه فتا که سمان چوون بۆلای له وه رزه که دا به لیمناندا له دولی عه قه به، له وی یه ک و دوو کوٴبووینه وه تا بینیمان وتمان: ئه ی پیٴغه مبه ری خوا (ﷺ) له سهر چی به یعه تت پیٴ بده ین؟ فه رمووی (به یعه تم پیٴده ن له سهر گوٴگری و گوٴپرایه لی له چالاکی و ته مبه لیدا، له سه ختی و خوشیدا ببه خشن و فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه بکه ن له پیٴنا و خوا دا بلین و له بهر خوا له لۆمه ی لۆمه کاران نه ترسن، سهر م بخه ن و بمپاریزن ئه گه ر هاتم بۆلاتان وه ک چۆن خۆتان و ژن و مندالتان ده پاریزن، به وه به هه شتتان بۆ هه یه).

ئیمه ش چوونه لای و ئه سه ده ی کوٴری زه زار (ﷺ) که بجوکی هه موویان بوو ده سته خسته ده سته یه وه، له گپرا نه وه ی به یه قیدا بجوکتیری حه فتا که سه که بوو جگه له من، فه رمووی په له مه که ن ئه ی خه لکی یه سرب ئیمه ده زانین ئه و پیٴغه مبه ری

خوایه، ئەمڕۆ بردنی دۆژمنایەتی هەموو عەرەب و کۆشتنی چاکە کانتان و شکاندنی شمشیرە کانتان، ئەگەر ئێوە لەو بێوانن لێی بنەو و پاداشتتانی لای خوایه، ئەگەر ئەگەر لە خۆتان دەترسن وازی لێ بهێنن، ئەو پوون بکەنەو چونکە ئەو لای خوا زیاتر جێی پۆزشە، وتی: ئەو سەعد لێیان دوورکەو، سویند بەخوا واز لەو بەیەتە ناهێنن و هەرگیز پشستی بەرنادەینن هەستاین و بەیەتمان پێدا و ئەویش مەرجی لەسەر داناین و لە بەرامبەردا بەلێنی بەهەشتی پێداین.^۱

ئێبن ئیسحاق لە ئەکەبی کۆری مالیکەو (ع) هیناویەتی دەلێت: کە لە دۆخی عەقەبە کۆبووینەو چاوەروانی پیغەمبەر (ص) بووین و تا هات بۆ لامان و عەبباسی کۆری عەبدولموتەلیب (ع) لەگەڵیدا بوو، ئەوکات هینشتا ئەو موسلمان نەببوو، بەلام حەزی دەکرد لە کاروباری برازاکییدا ئامادە بێت و لێی دُنیا بێت. کاتیئێک دانیشت یەکەم کەس قسە ی کرد عەبباسی کۆری عەبدولموتەلیب بوو وتی: ئەو کۆمەڵی خەزەرەج موحەممەد لە ئیمەیه و دەزانن لە دەست هۆزمان پاراستوومانە لەسەر ئەو وای دەبینی لەناو هۆزەکییدا عیزەت و پاراستنی ناو شارەکی هیه و بەلام بێریاری داو پەيوەستی ئێوە بێت، ئەگەر وا دەبینن وەفاتان بۆ ئەو هیه کە بانگتان کردووە بۆی و دەپاریزن لە نهیاری دەبێت بەرگی ئەو بگرن، ئەگەر دەتانهوێت بیدەن بە دەستەو و بیشکێنن، دوا ئەو دێت بۆ لاتان ئەوا هەر لە ئیستاو وازی لێ بهێنن و چونکە ئیستا عیزەتمەند و پارێزراوە لە ناو هۆز و شاری

۱ - صحیح.

۲ - ئەحمەد و بەیەقیش لە ڕێگەی ترەو ئەم فەرموودەیان هیناوە، سەنەدەکی بەپیتی مەرجی موسلیم باشە، بەلام بوخاری و موسلیمیش ئەیان هیناوە، لە البدایة والنهایة ج ۳ ص ۱۵۹ دا هاتووە، ئێبن حەجەر لە فتح الباری ج ۷ ص ۱۵۸ دا دەلێت: سەنەدەکی حەسەنە و حاکم بە صەحیحی داناوە و ئێبن حەببانیشت هیناویەتی، هەیسەمی ج ۶ ص ۴۶ دەلێت: کەسەکانی ئەحمەد کەسانی صەحیحن، بەزاریش گێراویەتیەو لە فەرموودەکییدا دەلێت: سویند بەخوا واز لەو بەیەتە ناهێنن و دەستبەرداری نابین.

خۇيدا، ئىمەش پىمان وت: بىستان چى وت ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تۆ بفەرموو چى مەرجت ھەيە بۆ خۆت و پەرودەگارت لەسەرمان داینى، پىغەمبەرىش (ﷺ) قەسەى کرد و قورئانى خویند و بانگەروازی کرد بۆلای خوا و بەرەو ئىسلام ھانىداين، فەرمووی (بەيەتتان لى وەرەگرم لەسەر ئەوھى بمپارىزن لەوھى ژن و منالى خۆتانی لى دەپارىزن) بەرائى كۆپى مەعو دەستى گرت و وتى: بەلى، سویند بەوھى تۆى بە حەق ناردووہ چۆن خۆمان و ژن و منالمان دەپارىزن تۆیش دەپارىزن دەي ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەيەتتان لى وەرەگرم، سویند بە خوا ئىمە كۆپى جەنگین و بەرەوام بە میراتمان گرتووہ، ئەبۆلھەيسەمى كۆپى تەيھان لەسەر قەسەكە وەستاندى كاتىك بەراء لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) قەسەى دەکرد، وتى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىمە و ئەو خەلكە پەتیکمان لە نىواندايە دەپچىرینىن - واتە جوولەكەكان - ئەي ئەگەر ئەوھمان کرد پاشان خوا تۆى سەرخست دەگەرپىتەوہ ناو ھۆزەكەت و واز لە ئىمە دىنیت؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) زەرەخەنەيەكى کرد و دواتر فەرمووی (بل الدم الدم والهدم انا منكم و انتم منى، احارب من حاربتم و اسالم من سالمتم) واتە (بەلكو خوینم خوینتانه و گوپم لەوئى دەبىت، من لە ئىوہم و ئىوہش لە منن، لەگەل ئەوھى دەجەنگن دەجەنگم، لەگەل كئى ئاشتى دەكەن ئاشتى دەكەم) كەعب (ﷺ) وتى: (ﷺ) فەرمووی (اخرجوا الى منكم اثنى عشر نقيبا يكونون على قومهم بما فيهم) ئەوانىش دوانزە كەسيان ھەلبژاردن، نۆيان لە خەزرج و سىيان لە ئەوس بوون.^{۱، ۲}

۱ - حسن.

۲ - البدایہ والنہایہ ج ۳ ص ۱۶۰ دا ھا تووہ، ئەحمەد و تەبرانىش بە دووردیژى ھىناويانە، لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۴۲ یشدا بە دووردیژى ھا تووہ ج ۶ ص ۴۵ دەلیت: كەسەكانى سەنەدى ئەحمەد سەحیح جگە لە ئىبن ئىسحاق، ئىبن حەجەر ج ۷ ص ۱۵۷ دەلیت: ئىبن ئىسحاق ھىناويەتى و ئىبن حەبانىش بە دوورو دیژى لە وریگەوہ ھىناويەتى.

تەبەرائى لە عروھە (ﷺ) بە مۇرسەلى ھېناۋىيەتى دەلىت: يەكەم كەس بەيەتتى
 دا بە پىغەمبەر (ﷺ) ئەبۇلھەيسەمى كۆپى تەيھان (ﷺ) بوو وتى: ئەي پىغەمبەرى
 خوا ئىمە و ئەو خەلکە پەيۋەندىە كمان ھەيە - پەيمان و ھاۋپەيمانى - با بىپچرىنن،
 ئايا ئەگەر ئەو ھەمان كەرد تۆ دەگەرپىتە ۋە ناۋ ھۆزەكەت و ئىمەش لە ۋارە دەيىن و لە
 گەلىان لە شەردايىن، پىغەمبەرىش (ﷺ) بە ۋ قسە پىكەنى و فەرموۋى (بل الدم الدم
 الھدم الھدم) كە ئەبۇلھەيسەمى بە ۋە ئامەي پىغەمبەر (ﷺ) پازى بوو وتى: ھۆزەكەم
 ئەمە پىغەمبەرى خوايە و من شايتە دىدەم راستە ۋە مەۋ لە سنورو پەنا و
 پاراستنى خوادايە و لەبەر دەستى ھۆزە خىلىدايە، بزەن ئەگەر دەيىبەنە لاي خۇتان
 عەرەب يەكەدەستە لە دژتان دەبن، ئەگەر دەتەنە ۋىت لە پىناۋ خوادا مال و گيان و
 مندالتان دابنن بانگى بگەن بۆ خاكى خۇتان چونكە بەراستى پىغەمبەرى خوايە،
 ئەگەر شەرتى دەترسن دەستى لىبەردەن لە ئىستەۋە ۋازى لىبەينن، ئەۋكات وتيان:
 پازىن خواۋ پىغەمبەرەكەي چى دەلنن و ئىمەش مال و گيانمان بەختى تۆ دەكەين
 ئەي پىغەمبەرى خوا، ئەبۇلھەيسەم پىمان بۆ چۆل بگە تا بەيەت بدەين بە پىغەمبەر
 (ﷺ)، ئەبۇلھەيسەم وتى: من يەكەم كەس بەيەتەم پىدا، پاشان ھەمو ئەۋانىش
 بەيەت ياندا.^۱

ئىبن ئىسحاق لە عاصمى كۆپى عومەرى كۆپى قەتادەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى خەلكى
 كە كۆبۈنە ۋە تا بەيەت بدەن بە پىغەمبەر (ﷺ) عەبباسى كۆپى عوبادەي كۆپى
 نەزەلە - لە بەنى سالىمى كۆپى عەۋف - وتى: ئەي كۆمەلى خەزەرە دەزانن لە سەر
 چى بەيەت دەدەن بە ۋ پىاۋە؟ وتيان بەلى: ئىۋە لە سەر شەپرى سوورو پرەشى خەلک
 بەيەتتى پىدەدەن ئەگەر ۋا دەيىنن ئەگەر مال و سامان و خانەدانە كانتان بە كوشتن
 لەناۋ دەچن دەيدەن بە دەستەۋە؟ ئەۋا ھەر لە ئىستەۋە - سوپىد بە خوا ئەگەر شتى

^۱ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۷ دەلىت: لە سەئەدەكەدا ئىبن لوھەيە ھەيە و فەرموۋەدى ھەسەنە و جۆرە
 لاۋازىەكى تىدايە.

وابګهـن- سهر شوړې دونیا و دواړوژ دهن، نه ګهریش دوزانن دهیبه نه سهر با مال و گیانیشتان دابننن نهوا ببیهـن -سویند به خوا- خیری دونیا و دواړوژ تیا یه، وتیان: نیمه له سهر دانی گیان و سامانمان دهیبه یـن، نه ی پیغه مبهری خوا نه ګه ر نه وه مان برده سهر چیمان بو هیه؟ فرمووی (به هشت) وتیان: دهستت بیـنه، نه ویش دهستی کرده وه و به یعه تیان پیدا^۱.

ناین نیسحاق له مه عبده ی کوړی که عب له عه بدوللای برایه وه هیناویه تی، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ارفضوا الی رحالکم) واته (به ره و لای شمه ک و ناژه له کانتان بچن) عه بباسی کوړی عوباده وتی: نه ی پیغه مبهری خوا سویند به و خوا یه ی به حق تو ی نار دووه نه ګه ر حه ز ده که یت سبه ینی به شمشیره کانه مان وه دده یـن به سهر خه لکی مینادا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمووی (فرمانی نه وه مان پی نه کراوه) به لام بګه رینه وه بولای شمه ک و ناژه له کانتان^۲.

۱ - حسن.

۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۶۲ دا واهاتووه.

۳ - حسن.

۴ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۶۴ دا واهاتووه.

(به یعه تدان له سهر جیهاد)

بوخاری ص ۳۹۷ له نه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) چوو بو
 خه نده ق و سه یرده کات کوچه ران و پشتیوانان (ﷺ) له که شیکی ساردا هه لده که نن و
 کوپله یان نیه له جیاتی نه وان بیکه ن، که سه ختی و بریستی لی به دیکردن فهرمووی:
 اللهم ان العیش عیش الاخرة فاغفر للانصار والمهاجرة
 نه وانیش له وه لامایدا وتیان:

نحن الذين بايعوا محمدا على الجهاد ما بقينا ابدا

موسلمیش له ترمزیش هیئاویانه، له جمع الفوائد ج ۲ ص ۵۱ یشدا هاتوه، پیشت
 فهرمووده که ی موجاشیعمان هیئا وتی وتم: له سهر چی به یعه تمان لی وهرده گریت؟
 فهرمووی له سهر ئیسلام و جیهاد، یان فهرمووده که ی به شیری کوپی خه ساسیه (نه ی
 به شیر سه ده قه و جیهادیش نه بی، نه ی به چی ده چیه به هه شته وه؟) وتم ده ستت یینه
 تا به یعه تت پیبده م، نه ویش ده ستی هیئا و منیش به یعه تم پییدا، یان فهرمووده که ی
 نه بویه علا: وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا به یعه تی کوچ له باو کم وهر بگره، فهرمووی:
 به لکو له سهر جیهاد به یعه تی لی وهرده گرم.^۱

(به يعه تدان له سهر مهرګ)

بوخاری ص ۴۱۵ له سهر له مهره (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: به یعه تمدا به پیغه مبه (ﷺ) پاشان چوومه ژیر سیبهری دره خته وه، که خه لکی کهم بوونه وه فهرمووی (ثینولنه کوه به یعت نادهیت؟) وتم نهی پیغه مبهری خوا به یعتم داوه، فهرمووی (همدی) منیش بو جاری دوهم به یعتم پیدا، پیی وتم: نهی نه بوموسلیم نه وپوژ له سهر چی به یعتتان پیدا؟ وتم: له سهر مهرګ.^۱

بوخاری ص ۴۱۵ له عه بدوللای کورې زهیده وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: له سهرده می شه پری (الحره)^۲ دا که سیګ هات بولای و پیی وت: ثین حه نزه له سهره مهرګ به یعت ودره گری، وتی: له دواي پیغه مبه (ﷺ) له سهر نه وه به یعت به کهس نادهم، موسلیم هیڼاویه تی.^۳

(به يعه تدان له سهر ګویګری و ګویرایه لی)

به یه هقی له عه بدوللای کورې پافعه وه (ﷺ) هات و پژاندی و وتی: ئیمه به یعتماندا به پیغه مبه (ﷺ) له سهر ګویګری و ګویرایه لی له چالاکی و ته مبه لیدا، له سه ختی و خوشیدا ببه خشین، فرمان به چاکه و ریګری له خراپه بکهین، له پیڼاو خوادا بلین و ګوی به لومه ی لومه کاران نه دهین و پیغه مبه ریش (ﷺ) سهر بخین نه گهر هات بو یه سرب بولامان تا بیباریزین له وهی خو مان و ژن و منالمانی لی دا پاریزین به هه شت ده بیته به شمان، نه مه نه وه به یعت ته بوو که دامان به پیغه مبه (ﷺ)،

^۱ - موسلیم و ترمزی و نه سائی هیڼاویاته، له العینی ج ۷ ص ۱۶ و به یه هقی ج ۲ ص ۱۴۶ و ثین سعد ج ۴ ص ۳۹ دا هاتوه.

^۲ - الحره: نه وه شه پوهو له سهرده می یه زیدی کورې موعاویه دا که تیایدا په وایی له مه دینه دا ګیرایه به رو که و تنه تالان و بری و کوشتنی خه لکی ناو مه دینه، نه مه ش په لیه کی په شعی ناو میژوی که شی ئیسلامه.

^۳ - له العینی ج ۷ ص ۱۵ و به یه هقی ج ۸ ص ۱۴۶ دا هاتوه.

سہنہ دہکھی تہ او بہ ہیژہ و بوخاری و موسلیم و ئەوانی دیکەش نہ یانہیناوە، یونس
لہ ئین ئیسحاقوہ ہیناویہ تی دەلیت: عوبادہی کوپی وەلیدی کوپی عوبادہی کوپی
صامت لہ باوکیہوہ لہ باپیروہ عوباردہ (ﷺ) ہیناویہ تی دەلیت: بەیعیہ تی جہنگمان
دا بہ پیغەمبەر (ﷺ) لہ سەر گوڭگری و گوڭپرایہ لی لہ سەختی و خوشی و چالاکی و
لاوازی و ناڤەحە تیماندا، لہ گەل کەسی خاوەن کاریدا ڤکەبەری نہکەین و لہ ھەرکوی
بین حەق بلّین و لہ پینا و خوادا لہ لۆمە ی لۆمە کاران نہ ترسین.^۱

ئین جەریر لہ جەریروہ (ﷺ) ہیناویہ تی دەلیت: بەیعیہ تم دا بہ پیغەمبەر (ﷺ)
لہ سەر گوڭگری و گوڭپرایہ لی و ئامۆڭگاری کردنی موسلمانان، ھەر وہا لہ
فەرموودە کەیدا ہیناویہ تی دەلیت: ھاتمە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و وتم: بەیعیہ تت
پی دەدەم لہ سەر گوڭگری و گوڭپرایہ لی لہ ویدا حەزم پییہ و حەزم پیی نیہ، پیغەمبەر
(ﷺ) فەرمووی (ئایا ئەوہ دەتوانیت یان دەرەقە تی ئەوہ دییت؟ وامە لی، بلّی چەندە
توانیم) منیش وتم: چەندە توانیم، ئەویش بەیعیہ تی لیوہرگرتە، ھەر وہا لہ سەر
ئامۆڭگاری کردنی موسلمانان^۲، ئەبو داود و نەسائی لہ فەرموودە کەیدا ہیناویانہ
دەلیت، بەیعیہ تمدا بہ پیغەمبەر (ﷺ) لہ سەر گوڭگری و گوڭپرایہ لی و ئامۆڭگاری ھەموو
موسلمانیک بکەم، ئەگەر شتیکی بفروشتایە یان بیکریایە دەیوت: ئەوہ ی لیمان
وہرگرتیت لہوہ لامان خووشە ویستترە کە پیت دەدەین خوت ھەلبژیرە.^۳

بوخاری لہ ئین عومەر وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دەلیت: ئەگەر بەیعیہ تمان بدایە بہ
پیغەمبەر (ﷺ) لہ سەر گوڭگری و گوڭپرایہ لی پیی دەفەر مووین (فیما استطعت)
واتە (چەندە توانیم).^۴

^۱ - لہ البدایة و النہایہ ج ۳ ص ۱۶۲ دا ھاتووہ، بوخاری موسلیمیش بہ و واتایە ہیناویانہ، الترغیب ج ۴
ص ۳ دا ھاتووہ.

^۲ - ضعیف

^۳ - لہ کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا و ھا تووہ.

^۴ - الترغیب ج ۳ ص ۲۳۷.

^۵ - نەسائی ہیناویہ تی، ئین جەریریش بہ و واتایە ہیناویہ تی، لہ الكنز ج ۱ ص ۸۳ دا ھاتووہ.

به غه وی و نه بونه عیم و ئین عه ساگیر له عوتبه ی کوپی عه بدو لآوه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: حهوت به یعه تم دا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپرایه لی و دوانیان له سه ر خوشه ویستی.^۱

ئین جهریر له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به م ده ستانه م به یعه تمدا به پیغه مبه (ﷺ) له سه ر گوپیگری و گوپرایه لی چه نده بتوانم.^۲

(به یعه تی نافره تان)

ئه حمده و نه بویه علا و ته به رانی - که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن - وه که هیه می ج ۶ ص ۳۸ ده لیت: له ئین ئوم عه تییه وه (ﷺ) هیناویانه وتی: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) هاته مه دینه نافره تانی پشتیوانان له مایکدا کوپونه وه، پاشان عومهری کوپی خه تابی (ﷺ) نارد بۆلایان، نه ویش له به رده رگا که دا پراوه ستا و سه لامی لی کردن و نه وانیش وه لأمیان دایه وه وتی: من نیردراوی پیغه مبه ری خوام بۆتان، وتیان: سه لام له نیردراوی پیغه مبه ری خوا و خودی پیغه مبه ری خواش (ﷺ)، وتی: به یعه ت ده دن له سه ر نه وه ی هیچ هاوه ل بۆ خوا دانه نی و دزی و زینانه که ن و منداله کانتان نه کوژن و له نیوخۆتاندا بوختان نه که ن و له چاکه و راستیدا سه رکه ش و یاخی نه بن، وتیان: به لی، عومهریش له دهره وه ی دهرگا که وه ده ستی برد و نه وانیش له ناوه وه ده ستیان برد، پاشان وتی: خوایه شاهیدبه، فرمانیشی پیگردین تا له دووچه ژندا به چه یزو ده ستگیرۆیشه وه بچین بۆ جه ژن و ریگری لیگردین بکه وینه شوین ته رمی مردوو له سه ر بوختان و له سه ر سه رکه ش بوون له چاکه دا پرسیارم لیگرد وتی: شین و واوه یلایه ن نه بوداود زۆر به کورتی هیناویه تی.^{۱، ۲}

^۱ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۳ دا هاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا هاتوه.

^۳ - صحیح.

دهلیم: بوخاریش به کورتی هیئاویه تی، ئین سهدو عهد بن حمید به دورو دریژی هیئاویانه،^۲ هه یسه می ج ۶ ص ۳۸ دهلیت: له سه لمای کچی قه یسه وه (ﷺ) - پوریکی پیغه مبه (ﷺ) بوو که له هه ردو قبیله دا نویژی له گه لدا کرد و یه کیك بوو له ژنانی به نی عه ددی کوپی نه جار- وتی: هاتمه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و له گه ل هه ندی له نافرته تانی پشتیواناندا به یعه تم پیدا، که مه رجی له سه ر دانان تا هیچ هاوه ل بو خوا دانه نین و دزی و زینا نه که یین و مندا له کانمان نه کوژین و بوختان نه که ن و له چاکه دا سه رکه شی نه نوینن، فه رمووی (ولا تتغشش ازواجکن) واته (غش له میرده کانتان نه که یین) ئیمه ش به یعه تمان پیدا، پاشان چووین، به نافریکیانم وت: بگه پریره وه پرسیاربکه له پیغه مبه (ﷺ) بلی: غش کردن له میرده کانمان چیه؟ وتی: پرسیارم لی کرد فه رمووی (مال و سامانی به ییت و هه روا بیده ییت به که سی دیکه)^۳.

ته به رانی له المعجم الکبیر والمعجم الاوسط له غوفه یله ی کچی عوبه یدی کوپی حارسه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: من و قوره یری کچی حارسی عه نواریه ی دایکم له گه ل هه ندی نافرته تانی کوچه ردا هاتیبه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) به یعه تمان دا به پیغه مبه (ﷺ) شه ویش به یعه تی لی وهرگرتین له سه ر ناوه پروکی ئایه ته که، کاتیك دانمان به وه دا ناو ده ستمان برد تا به یعه تی پی بده یین فه رمووی * من ده ست ناده م له دهستی نافرته تان) داوای لیخو شبوونی بو کردین، شه وش به یعه ته که مان بوو.^۴

۱ - له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۸ دا هاتوه.

۲ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا هاتوه، نه حمه دو نه بویه علاو ته به رانی - که سه کانی جی متمانه ن- هیئاویانه

۳ - ضعیف

۴ - ئیمامی نه حمه د له عائیشه ی کچی قودا ماوه (ﷺ) به و واتایه له به یعه تدان به پی ئایه ته که هیئاویه تی، له ئین که سیر ج ۴ ص ۳۵۳ دا هاتوه.

۵ - ضعیف

مالیک هیئاوییه تی و ئیین حه ببا نیش به سه حیجی داناوه له ئومه یه ی کچی روقیه وه هیئاوییه تی ده لیت: له گهل کومه لیک ئافره تدا هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پی بده ی، وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا به یعه ت پی دده ی له سه ر ئه وه ی هیچ هاوه ل بو خوا دانه نیین و له چاکه دا لیت یاخی نه بین، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (هینده ی بتوانن و دهره قهت بیّن) وتمان: خوا و پیغه مبه ر که ی له خو مان زیاتر سوزیان هیه بو مان، ده ی ده ستت بی نه با به یعه ت پی بده ی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فره مووی (من له گهل ئافره تدا ته وقه ناکه م، به لکو قسه م بو سه د ئافره ت وه ک قسه م بو یه ک ئافره ت وایه) ۲. ۳

ته به رانی - که سه کانی سه نه ده که جی متمان ه ن - له عه بد و لالی کو پی عه مره وه (ﷺ) هیئاوییه تی ده لیت: ئومه یه ی کچی روقیه (رضی الله عنها) هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پی بدات له سه ر ئیسلام، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (ابایه ک علی ان لا تشرکی بالله شیئا ولا تسرقی ولا تقتلی ولدک ولا تاتی ببهتان تفرینه بین یدیک ورجلیک ولا تنوحی ولا تبرجی تبرج الجاهلیه الاولی) ۴. ۵

ئه حمه دو به زار - که سه کانی سه نه ده که سه حیج - له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویانه ده لیت: فاتیمه ی کچی عوتبه ی کو پی ره بیعه (رضی الله عنها) هات تا به یعه ت بدات به پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش به یعه تی لیوهرگرت له سه ر ئایه ته که، ئه ویش ده ستی له سه ر ده ستی دانا له تاو شه رما، پیغه مبه ریش (ﷺ) سه ری سو رما له و کاره ی، عائیشه (رضی الله عنها) وتی: دانی پی دا بنی ئه ی ئافره ت سو یند به خوا

۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۳۹ ده لیت: له سه نه ده که دا موسای کو پی عوبه یده هیه که لاوازه.

۲ - صحیح.

۳ - ترمزی و که سانی دیکه ش به کورتی هیئاویانه، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۰ دا هاتوه.

۴ - صحیح.

۵ - له الجمع ج ۶ ص ۳۷ دا هاتوه، نه سائی و ئیین ماچه و ئیمامی ئه حمه دیش هیئاویانه، ترمزی به سه حیجی داناوه و له ته فسیری ئیین که سیر ج ۴ ص ۳۵۲ یشدا هاتوه.

کهس بهس له سهر ئه مه به یعه تمان داوه، وتی: به لئی، ئینجا به یعه تی پێدا له سهر نایه ته که^۱.

ته به رانی له عزه ی کچی خه یله وه (رضی الله عنها) هیناویه تی هاتووه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ع) و به یعه تی پێدا له سهر ئه وه ی زینا و دزی نه که ن و به ئاشکرا و نه یینی زینده به چال نه که ن، زینده به چالی ئاشکرا ئه وه ده یزانم، به لام زینده به چالی نه یینی پرسیارم نه کرد له پیغه مبه ر (ع) و پێی نه وتم، له ده رووندا و امزانی خراپکردنی مندا له، سویند به خوا هه رگیز شتی وام نه کردوه^۲.

حاکم ج ۲ ص ۸۶ له فاتیمه ی کچی عوتبه ی کوپی په بیعه ی کوپی عه بدشه مسه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ئبو حوزه یفه (ع) ئه و و هیندی کچی عوتبه ی هیناوه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ع) تا به یعه تی پێبذه ن، ده لیت مه رچی له سهر داناین، منیش پیم وت: نامۆزا گیان هیچ له وانه له نا و هۆزه که تدا ده زانیت؟ ئه بو حوزه یفه ده لیت: ده ی ئاده ی، ئینجا به یعه تی پێدا چونکه به وجۆره به یعه تی وه رده گرت و به وه ش مه رچی داده نا، هیند وتی له سهر دزی به یعه ت پێنا ده م، چونکه من له مالی می رده که م ده دزم، پیغه مبه ریش (ع) ده ستی گرت ه وه و ئه ویش ده ستی گرت ه وه تا ناردی به شوین ئه بو سوفیا ندا و ئه ویش پێی پێدا شتیک له مالی ببات، ئه بو سوفیا ن وتی: بو خورمای (الرطب) باشه، به لام بو وشکه که نا، ئافره ته که ده لیت: سویند به خوا رقم له گومه زی تو بووه و حه زم نه ده کرد خوا خو ی و ناوی په واکات، سویند به خوا ئیستا له هه مووی لام خو شه ویستره، پیغه مبه ریش (ع) فه رمووی (سویند به خوا وایه،

۱ - صحیح.

۲ - له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۷ دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۳۹ ده لیت: ته به رانی له معجم الاوسط و معجم الکبیر به وجۆره له عه تائی کوپی مه سعودی که لبیه وه له باوکیه وه له ئافره ته وه هیناویه تی و مه سعود نانا سم و که سه کا نی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن،

کهستان باوهری تهواو نیه تا له خوئی و منال و باوکی لای خوشه ویستتر نه بم) حاکم دهلیت: ئەم فەرمووده سەنەدەکی صەحیحە، بەلام بوخاری و موسلیم نەیانەیناوه، زەهەبی بە صەحیحی داناوه ئەبویەعلا لە عائیشەو (رضی الله عنها) هیناویەتی دهلیت: هیندی کچی عوتبە ی کوپی رەبیعه (رضی الله عنها) هاته خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) تا بەیعتی پێدات، ئەویش سەیری دەستی کرد و فەرمووی (بەرۆ دەستەکانت بگوێه) (اندهبی فیغیری یدیك) منیش چووم و بە خەنە رەنگیانم گوێپین، پاشان هاتهو خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و ئەویش فەرمووی (بەیعتت پی دەدەم لەسەر ئەوێ هیچ هاوڵیک بۆ خوا دانەنییت و دزی و زینا نەکەیت) وتی: مەگەر ئافرەتی ئازاد زینا دەکات؟ فەرمووی (منداڵەکانتان لە ترسی نەبوونیدا نەکوژن) وتی: مەگەر هیچ منالت بۆ بەجیهیشتووین تا بیانکوژین، بەیعتی پێدا و دواتر بە پیغەمبەری (ﷺ) وت - دوو بازنی زیڕینی لە دەستدا بوو - چی دهلیت لەبارە ی ئەم دوو بازنەیه؟ فەرمووی (دوو پشکووی ناو دۆزەخن) ١. ٢.

له الاصابه ج ٤ ص ٤٥٢ دهلیت: چیرۆکەکی لە کاتی بەیعتی ئافرەتاندای هیناوه - دەفەر مویت (دزی و زینا نەکەن) وتی: مەگەر ئافرەتی ئازاد دزی دەکات؟ لە کاتی فەرمايشتی (ولایقتلن اولادهن) واتە (منداڵەکانتان مەکوژن) وتی: بە بچوکی گەورەیان بکەین و بە گەورەیی بیانکوژین، لە ڕێگەی هینانی ئێین سەعدەو بە سەنەدی صەحیحی مۆرسەل لە شەعبیەو لە مەیمونی کوپی میهرانی شەو هاتوو، لە گیراڤانەو کە ی شەعبیەو هاتوو: زینا نەکەن، هیند وتی: مەگەر ئافرەتی ئازاد زینا دەکات؟ بۆ (منداڵەکانتان مەکوژن) وتی: تۆ کوشتنت، لە گیراڤانەو کە ی هاو شێو شیدا هاتوو، بەلام وتی: مەگەر لە پوژنی بەدردا منالت بۆ هیشتینەو؟ ئێین منده هیناویەتی: لە سەر تاکەیهو هاتوو: هیند وتی: دەمەوێت بەیعت بەدەم بە

١ - حسن.

٢ - هەیسەمی ج ٦ ص ٣٧ دهلیت: لە سەنەدەدا کەسی وا هەیه کە نایناسم. ئێین ئەبی حاتم بە

کورتی هیناویەتی، ئێین کە سیر ج ٤ ص ٣٥٤ هیناویەتی

موحه مهه، وتي: ده مبینیت تو بیباوه پر بویت، وتي: نه ری به خوا، سویند به خوی
 گه وره نه مبینیوه پیش نه مشه و له م مژگه و ته دا خوا به حق به رستریټ، سویند به
 خوا ده بینم به هه ستان و کرنوش و سوجه وه نویژیان ده کردتوش نهوت کرد که
 کردت، دهی له گهل خوتدا پیاویکی هوزده کت ببه، نه ویش چوو بولای عومهر (ﷺ) و
 له گهلیدا چوو به یعه تی بو وهر گرتن به ده و چاو داپوشراوی چوویه خزمهت
 پیغه مبه (ﷺ) و باسی به یعه ته که ده کات، هیند وتی: من له مال و سامانی
 نه بوسوفیانم خرج کردوه، نه بوسوفیان وتی: چی له مال و سامانم بردوه حالاله،
 به کورتی ته و او بوو، نیین جهریر له فهرمووده که ی نیین عه بباسه وه (ﷺ) به دوورو
 دریژی هیناویه تی، نیین که سیر له ته فسیره کهیدا ج ۴ ص ۳۵۲ ده لیټ: تیایدا هاتوه:
 نه بوسوفیان وتی: له پابردودا چیت بردوه یان نه ودهش که ماوه حالالت بیټ،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) پیکه نی و ناسیه وه و بانگی کرد (څنه که ی نه بوسوفیان) هیند
 دهستی گرت و داوی لیبور دنی لیکرد، فهرمووی تو هیندی؟ وتی: خوا له پابردووت
 خوش بووه، با پیغه مبه ریش (ﷺ) پشتگوئی بخت، نه ویش فهرمووی (زینا نه کهن)
 وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا مه گهر شافره تی نازاد زینا ده کات؟ فهرمووی: نه به خوا
 شافره تی نازاد زینا ناکات، فهرمووی (من داله کانتان مه کوژن) هیند وتی: تو له پوژی
 به دردا کوشتنن، تو و نه وان با شتر ده بینن، فهرمووی (ولا یاتین ببهتان یفترینه بین
 ایدیهن و ارجلهن) ده لیټ: هه روه ها له چاکه شدا یاخی نه بن، پی لی گرتن شیوه
 بکهن، چونکه خه لکی نه زانی له کاتی شیوه ندا جله کانیان داده پرین و ده موچاویان
 داده رنی و قژیان ده پرین و هاوارو شیوه نیان ده کرد، نیین که سیر ده لیټ: نه مه
 نه سه ریکی غه ربه، نیین نه بی حاتم له نه سهیدی کوپی نه بو نه سهیدی به زار له
 شافره تیکی به یعه تده روه هیناویه تی ده لیټ: له ناو به یعه ته که ماندا نه بو له چاکه دا
 لی یاخی نه بین و پرونه مالین و قژنه رنن و به روک دانه پرین و شین و واوه یلا نه کهین^۱.

۱ - ضعیف

۲ - له ته فسیری نیین که سیر ج ۴ ص ۳۵۵ دا هاتوه.

(به یعتی هه زه کاران)

ته به رانی له موحه مه دی کوپی حوسهینه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) به یعتی له حه سه ن و حوسه یین و عه بدوللای کوپی عه بباس و عه بدوللای کوپی جه عفر (ﷺ) وهرگرت و هه مووشیان بچوک بوون و هیشتا پشیمان رهش نه کردبوو و بالغ نه ببون، له ناو مندا لاند ته نها به یعتی له ئیمه وهرگرت.^۱

ته به رانی له عه بدوللای کوپی زوبه یرو عه بدوللای کوپی جه عفر وه (ﷺ) هیناویه تی له ته مه نی حه وت سالییدا به یعته تمان داوه به پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) که بینیونی زه رده خه نه ی کردوو و دهستی بردوو و به یعتی لیوهرگرتوون.^۲

نه سانی له هر ماسی کوپی زیاده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: دهستم به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) برد و هیشتا مندا ل بووم، داوام کرد به یعته تم لی وهرگرت، به نام به یعتی لی وهرنه گرت.^۳

(به یعتی هاوولان (ﷺ) له سه ر دهستی)

خه لیفه کانی پیغه مبه (ﷺ)

ئین شاهین له (الاصابة) له ئیبراهیمی کوپی مونته شر له باوکیه وه له باپیری وه هیناویه تی ده لیت: کاتیك خوی گه وره ئایه تی دابه زانده سه ر پیغه مبه (ﷺ) (ان

۱- هه یسه می ج ۶ ص ۴۰ ده لیت: فهرموده که مورسه له و که سه کانی سه نه ده که ش سه حیحن.

۲- هه یسه می ج ۹ ص ۲۸۵ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیسماعیلی کوپی عه بباسیش هه یه که له سه ری راجیاوازن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که که سانی سه حیحن، نه بونه عیمی ئین عه ساکیریش له عروه هیناویانه عه بدوللای کوپی زوه یرو عه بدوللای کوپی جه عفر - له ده رپینیکی ترده جه عفری کوپی ز به یعته تیاندای به پیغه مبه (ﷺ) هه روه که له المنتخب ج ۵ ص دا هاتوو.

۳- حسن.

۴- له جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۴ دا هاتوو.

الذین یبایعونک انما یبایعون الله) ئەو بەیعهتە ی پێغه مبهەر (ﷺ) لێم وەر دەر گرت بەیعهتدان بوو بە خوا و گوێڕایه‌لی حەق، بەیعهتی ئەبۆبەکریش (رضی اللہ عنہ) لەسەر ئەو بوو بەیعهتم پێ دێدەن لەوێ گوێڕایه‌لی خوا بۆم، بەیعهتی عومەریش (رضی اللہ عنہ) و ئەوانی دواتریش وەک بەیعهتی پێغه مبهەر (ﷺ) بوو.^۱

بەیهه‌قی ج ۸ ص ۱۴۶ لە ئێبن عەففەو (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی دەلیت: ئەبۆبەکر (رضی اللہ عنہ) دی کە لەدوای پێغه مبهەر (ﷺ) بەیعهتی لە خەڵک وەر دەر گرت، دەستەیک دەهاتنە لای و ئەویش دەیوت: بەیعهتم پێ دێدەن لەسەر گوێگری و گوێڕایه‌لی خوا و قورئانەکی پاشان بۆ ئەمیر؟ دەیانوت: بەلی، ئەویش بەیعهتی لی وەر دەر گرت، منیش ئەو کات تازە بالغ ببوم ماوێهێک لای مامەو و مەرجه‌کەیم لەسەر خەڵک زانی و هاتم بۆ لای و لەگەڵی کەتمە قسە و وتم: بەیعهتت پێ دێدەم لەسەر گوێگری و گوێڕایه‌لی خوا و قورئانەکی، پاشان ئەمیر، ئەویش سەری چەماندەو و سەیری کردم و دواتر خۆی ئاسایی کردەو، دەمبینی سەرسام کردبوو (پەرجمەتی خۆی لی بیت).

موسەدد لە ئەبوسەفەرەو (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی دەلیت: ئەبۆبەکر (رضی اللە عنہ) کە دەستەیکە دەنارد بۆ شام لەسەر تانە و تاعون بەیعهتی لی وەر دەر گرت.^۲

ئێبن سەعد و ئێبن ئەی شەیبە و تەیا لێسی لە ئەنەسەو (رضی اللہ عنہ) هیناویانە دەلیت: هاتمە مەدینە و ئەبۆبەکر مردبوو و عومەر (رضی اللہ عنہ) شوینی گرتبوویەو، بە عومەر و ت: دەستت بێنە با هەمان بەیعهتی هاوێ پێش خۆت پێ دێدەم بەیعهتی گوێگری و گوێڕایه‌لی چەندە بتوانم.^۳

ئێبن سەعد لە عومەری کۆری عەتیە لەسیه‌و (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی دەلیت: هاتمە لای عومەری کۆری خەتتاب (رضی اللہ عنہ) و وتم: ئەی ئەمیری باوەرداران دەستت بێنە - خوا

^۱ - له الاصابه ج ۳ ص ۴۵۸ دا واهاتوو.

^۲ - له كنز العمال ج ۲ ص ۳۲۳ دا واهاتوو.

^۳ - له كنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتوو.

دهست بهرز بکاته وه - تا له سهر سوننه تی خواو پیغه مبه ره که ی به یعه تت پی بدهم،
نه ویش دهستی هیئا و پیکه نی و وتی: نه مه له سهر ئیویه بو ئیمه و له سهر ئیمه شه
بو ئیوه.

عه بدوللای کوپی حه کیم (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: بهم دهستانه م به یعه تم دا به
عومر (ﷺ) له سهر گوپیگری و گوپیراه لی^۱

ئه حمده له (السنة) له سه لیمی نه بو عامره وه (ﷺ) هیئاویه تی: وه فدی حه مرا
هاتنه لای عوسمان (ﷺ) و به یعه تیان پیدا تا هیچ هاوه لیک بو خوا دانه نی و
نویژبکه ن و زه کات بدن و پوژووی رهمه زان بگرن و واز به یئن له جه ژنی مه جوس، که
وتیان به لی به یعه تی لی وهرگرتن.^۲

بوخاری له میسوه ری کوپی مه خره و (ﷺ) هیئاویه تی نه و دهستی عومر
(ﷺ) داینا بوون کۆبوونه وه و راویژیان کرد، عه بدولپرهمان (ﷺ) پیی وتن: من
له سهر نه م کاره پکه به ریتان ناکه م، به لام نه گهر حه زده که ن له ناو خو تاندا که سیکتان
بو هه لده بژیرم، نه وانیش دایانه دهست عه بدولپرهمان، خه لکی به ره و لای چوون تا
هه رکه سی بدیبا یه شوینی نه و دهسته که وتوون و به شوینیدا دین و به ره و لای
عه بدولپرهمان دین له و شه واندا راویژیان پی ده کرد، تا نه و شه وه ی بو به یانیه که ی
به یعه تمان دا به عوسمان (ﷺ) میسوه وتی: عه بدولپرهمان دره نگه شه ویک هات و
ته قهیدا له درگا تا له خه و هه ستام، وتی: ده بینم خه وتوویت، سویند به خوا نه مشه و
هینده چاوم نه داوه به یه کدا، هه سته سه عد و زوبه یر (ﷺ) بانگ بکه، منیش بانگم
کردن و نه ویش راویژی پی کردن، پاشان بانگی کردم و وتی: عه لیم (ﷺ) بو بانگ
بکه، منیش بانگم کرد، تا دره نگه شه وانیک دواندی، پاشان عه لی له لای هه ستا و
چاوی له خیلافه ت بوو، عه بدولپرهمان که میک له عه لی ده ترسا، پاشان پیی وتم:

^۱ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتوه.

عوسمانم بو بانگ بکه، منیش بانگم کرد، نهویشی دواند تا بانگی بهیانی، که خه لکی نویژی بهیانیان کرد و نهو دهسته له مینبهر کوپوونهوه عهبدولپرهمان ناردی بهدوای کوچه ران و پشتیوانانی ئاماده بوو و سهر کرده سهربازیه کاندای، نهوان له گه ل عومهردا بو نهو حهجه چوو بوون، که کوپوونهوه عهبدولپرهمان شایه تومانی وتهوه و دواتر وتی: پاشان نهی عهلی من سهیری باری قسهی خه لکم کرد و دیتم له سهر عوسمان کیشیه یان نیه، بویه نه ملاو لاو پهله مه کهن دهستی عوسمانی گرت و وتی: له سهر سوننه تی خواو پیغه مبه ره کهی و دوو خه لیفه ی دوا ی پیغه مبه ره (ﷺ) بهیعه تت پی دهدهم، عهبدولپرهمان بهیعه تی پیداو کوچه ران و پشتیوانان و سهر کرده سهربازیه کان و موسلمانانیش بهیعه تیان پیدای.

^۱ - بهیعه تی ج ۸ ص ۱۴۷ بهه مان شیوه هیناویه تی.

(بهشى سييه م)

(خوگرتن له سهر)

سه ختیه کان له پیناو خوادا)

(پیغمبر ﷺ) و هاوه لانی (ﷺ) چون له سهر سهختی و
 تازاره کان و برسیتی و تینویتی له پیناو دهر خستنی ئایینی
 بهرز و پته وداو له پیناو خوی گهره دا بو بهرز راگرتنی
 په یامی خوا خو یان ده گرت)

(بەشى سىيەم)

(خۆگرتن لەسەر سەختىەكان لە پىناو خوادا)

(پىغەمبەر ﷺ) ۋ ھاۋەلانى (ﷺ) چۆن لەسەر سەختىە

نازارەكان و برسیتی و تىنوییتی لە پىناو دەر خستنى ئایىنى

بەرزو پتەوداۋ لە پىناو خۋای گەورەدا بۆ بەرز راگرتنى

پەيامى خوا خۋيان دەگرت

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۱۷۵ لە جوبەیری كۆپى نۆفەیر لە باوكیەو
 هیناویەتی دەلیت: لە پال میقدادی كۆپى ئەسوددا (ﷺ) پوژیکیان دانیشتبووین
 كەسیك دای بە پالیدا، وتی: سەربەرزى بۆ ئەو دووچاۋە كە پىغەمبەریان (ﷺ)
 بینىو، سویند بەخوا حەزمان دەکرد ئەوێ تۆ بینىوتە ئیمەش بیبینن، منیش گویم
 گرت و سەرم سووپما دیتم تەنھا خیر دەلیت: پاشان ھاتە پىشەو و وتی: بۆچی هیوا
 بەشتیک دەخوازن كە خۋای گەورە دورى خستوونەتەو لى، نازانى ئەگەر لەو
 سەردەمەدا بوايە چۆن دەبوو، سویند بەخوا كەسانىك لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ)
 ھەبوون خۋای گەورە بەرەو دۆزەخى ناردن نەھاتن بەدەمیەو و بە راستیان نەزانی،
 یان چۆن سوپاسى خوا ناکەن كە خۋای گەورە هیناۋانى و تەنھا پەرەدگار تان
 دەناسن و ئەوێ پىغەمبەرتان هیناویەتی دانى پىدا دەنن و لە بەلا و سەختیەك
 پارىزاون كە جگە لە ئىۋە توشى بوون؟ سویند بەخوا پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر
 سەختترین بارىك نىردرا كە پىغەمبەران لە ماویەكدا دەنیردرین سەردەمى نەزانی
 بىت و چاكتىن ئایىن لایان بپەرستى بوو، خوايش یەكلا كەرەویەكى هینا و حەق و
 باتلى لەیەك جیا كەردەو، نىۋانى خستە نىۋان باوك و كۆرەو، تا ئەوێ كەسىك
 باوكى یان كۆپى یان براى بە بىباۋەرى دەدى و خوا قوفلى دلى خوى بەرەو ئیمان
 كەردبوویەو دەیزانى ھەركەس بچىتە ناو دۆزەخ قۆرپەسەرە چاۋى ئۆقرەى نەدەگرت

کەسە نزیکە کە ی بېښت دەرچیتە دۆزەخە وە و ئەو فەرماشتە ی پەرودگاری دەرماوە ییر (ربنا هب لنا من ازواجنا و زرياتنا قرۃ اعین)^۱.

ئێبێ ئیسحاق لە موخەمەدی کوپی کە عی قورزیە وە هیناویەتی دەریت: پیاویکی خەلکی کوفە بە حوزەیفە ی کوپی یەمانی (ﷺ) وت: ئە ی ئەبوعەبدوللای ئیو بێنەر و ھاوہلی پیغەمبەر (ﷺ) بوون، وتی: بەلای ئە ی برازا، وتی چیتان کرد؟ وتی: سویند بە خوا زۆر تیدەکو شاین و ماندو دەبووین، وتی: سویند بە خوا ئەگەر ئیمەش بمانبێنایە نەماندە هیشت بچیت بەسەر زەویدا و دەرمانخستە سەر شانمان، حوزەیفە وتی: برازا سویند بە خوا لە خەندە قدا لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) بووین، ئینجا فەرموودە کە دینیت لەسەر خوگرتنیان لەسەر سەختی ترس و برسیتی و سەرما.^۲

موسلیم هیناویەتی، حوزەیفە پیی وت: تۆ لەوی بوویتایە چیت دەکرد؟ لە شەوی ئەحزاب لە شەویکی رەشەبای توند و سارددا لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) بووین، ئینجا فەرموودە کە دینیت، حاکم و بەیەقی هیناویانە حوزەیفە دەیوت: هیوای ئەو مەخوازن، ئینجا فەرموودە کە ی هینا وە ک لە باسی خوگرتن لەسەر ترس دەیهینن.^۳

۱ - صحیح.

۲ - تەبەرائی بە و واتایە بە چەند سەنەدیک هیناویەتی، لە سەنەدیکیاندا یەحیای کوپی صالح هەیه کە زەهەبی متمانە ی پی دەدات، بەلام هەندی قسە ی لەسەر دەرمان کە سەکانی دیکە ی سەنەدە کە وە ک هەیسەمی لە المجموع ج ۶ ص ۱۷ دا دەریت کە سەکانی صحیحین.

۳ - صحیح.

۴ - صحیح.

(خوگرتنی پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر سه ختی و نازار

له پیناو بانگه وازی پئی خوادا)

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) ده فهرمویت (نازاریکم چه شتووه کهس نهی چه شتووه، له بهر خوا هینده ترسینراوم کهس وا نه ترسینراوه، سی شهو و پوژم به سهر دا هاتووه من و بیلال شتی کمان نه بوو که جهرگ ناوساویکیش بیخوات مه گهر ئه وهی له بن بالی بیلالدا چه شارده درا).^۱

ته به رانی له معجم الاوسط و معجم الکبیر له عه قیلی کوپی ئه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: قوره ش هاتن بۆلای ئه بوتالیب و وتیان: ئه ی ئه بوتالیب براههت دیته کوپو کوومه لمان و هه ندی شت ده لیت که نازارمان ده دات، به لکو پئی لی بگریته، ئه ویش پئی وتم ئه ی عه قیل برۆ نامۆزاکه ت بو بانگ بکه، منیش له مائیکی ئه بوتالیب دا دۆزیمه وه، له گه لم هات و به دوا ی فهینه دا ده چوو، ده هات و ده چوو و دهستی نه کهوت تا گه یشته لای ئه بوتالیب، ئه بوتالیب پئی وت: برازا کهم، سویند به خوا ده زانم تو گوپرایه لیم ده کهیت، وا هۆزه کهت هاتوون و بانگه شه ی ئه وه ده کهن ده چیته کوپو کوومه لیان و قسه یه که ده کهیت که نازاریان ده دات، به لکو وازیان لی بهینیت، ئه ویش چاوی به ره و ئاسمان به زر کرده وه و وتی (سویند به خوا چه ند یه کی که له ئیوه ده توانیت له و خۆره وه به شه ئاگری که بکاته وه هینده منیش ده توانم واز بهینم له مه ی پئی نیردراوم). ئه بوتالیب وتی: سویند به خوا برازا کهم هه رگیز درۆ ناکات، بکه پینه وه به وجۆره.^۲

۱ - صحیح.

۲ - له البدایه و النهایه ج ۳ ص ۴۷ دا واهاتووه، ترمزی و ئیین ماچه له سه حیه که یاندا هیناویانه ترمزی ده لیت فهرمووده که سه سه نی سه حیه، له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۹ دا هاتووه، ئیین ماچه و ئه بونه عیمیش هیناویانه.

۳ - حسن.

بهیهه قی و هیئاویه تی نه بوتالیب پیی وت: برازا کهم و اهۆزه کهت هاتوون بۆلام و نه مه و نه وه ده لئین، دهی من و خویشت بهیله ره وه و شتیکم تووش مه که من و تویش دهره قه تی نهیهین، واز له و قسه بینه که هۆزه کهت پیی بیزار دهن، پیغه مبه ریش (ﷺ) وای زانی مامی وازی لی دینیت و دیدات به دهسته وه و ناتوانیت له گه لیدا بروت بویه فهرمووی (مامه گیان، نه گهر خۆر بخه نه دهستی راستم و مانگ بخه نه دهستی چه پم واز له م کاره ناهینم تا خوا سه ری ده خات یان له پیئاویدا له ناو ده چم) پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) دلی پرپوو و گریا و لایکرده وه تا بجیت، کاتیک بینی پیغه مبه ر (ﷺ) چی به سه ر هاتوو و تی: برازا کهم، نه ویش سهیری کرد، وتی: له سه ر کاری خۆت برۆ و چیت پی خوشه بیکه، سویند به خوا هه رگیز ده ستت لی به ر ناده م.^۲

بهیهه قی له عه بدوللای کوپی جه عفه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوتالیب مرد پیغه مبه ر (ﷺ) به ره وپووی گه مژه یه کی قوره یش که وته وه و خۆلی کرد به سه ر پیغه مبه ردا، نه ویش گه رایه وه بۆ ماله وه و یه کی له که چه کانی خۆلی سه ر ده موچاوی لاده برد و ده گریا، نه ویش فهرمووی (کچی شیرینم، مه گری، چونکه خوا باوکت ده پاریزیت) له نیوان نه مه شدا ده یوت (قوره یش هیچیان نه کرد بیزارم بکه ن تا نه بوتالیب مرد، دواتر ده ستیان پیکرد).^۱ نه بونه عیم له الحیه ج ۸ ص ۳۰۸ دا هیئاویه تی له نه بوهوره یه وه (ﷺ) ده لیت: کاتیک نه بوتالیب مرد هیرشیان برده سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) نه ویش فهرمووی (مامه گیان! چه نده زوو هه ستم به له ده ستدانت کرد).

۱- هه یسه می ج ۶ ص ۱۴ ده لیت: ته به رانی و نه بویه علا به کورتی له سه ره تاکه یه وه هیئاویانه، که سه کانی سه نه ده که ی نه بویه علا سه حیجن، بوخاری له (التاریخ) هیئاویه تی، له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۲ یشدا هاتوو.

۲- حسن.

۳- له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۲ دا واهاتوو.

۴- ضعیف.

۵- له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۳۴ دا هاتوو.

ته به راني له حارسي ڪوڀي حارسه وه ده لڙيت به باوڪم وت: ٺه و ڪو مه له چي بوون؟
وتى: ٺه وانه دڙ به هه لڙهه تا ويڪيان ڪو بوو ته نه وه، ده لڙيت: دابه زين ده بينين پڙغه مبه ر
(ﷺ) خه لڪ بانگ ده ڪات بو يه ڪتا په رستي خواي گه وره بروداداري و ٺه وانيش
به رپه رچيان ده دايه وه و ٺا زاريان ده دا تا نيوه پڙو، ٺه وڪات خه لڪي چوون و ڙنيڪ هات و
سه رسنگي ده رڪه و تبوو و سه تل و په پڙيه ڪي پڙيو ٺاوي پڙده دا و ٺه ويش ٺاوي
خوارده وه و ده ست نوڙي گرت و دواتر سه ري به رز ڪرده وه و وتي (يا بنيه خمري
عليك نحرک ولا تخافين على ابيک) واته (ڪچي شيرينم سه رسنگت دابو شوه و ترست له
باوڪت نه بيٺ) وتمان ٺه وه ڪييه؟ وتيان زهينه بي ڪچيه تي (رضي الله عنها)^١.

هه روه ها ته به راني له منبتي ٺه زديه وه هيٺاويه تي ده لڙيت: له سه رده مي نه فاميدا
پڙغه مبه رم (ﷺ) ده بيني ده يفه رموو (ٺه ي خه لڪينه بلين لا اله الا الله سه رڪه و توو و
براوه ده بن) هه يان بوو تفي ده ڪرده نيوچه واني، هه يان بوو خو لي به سه ردا ده ڪرد،
هه يان بوو قسه ي پي ده وت تا نيوه پڙو، ٺينجا ٺا فره تيڪ سه تلڪ ٺاوي هيٺا و
ده موچاوي و ده سته ڪاني شور و ٺه ويش ده يفه رموو (يا بني لا تغشي على ابيک غيلة
ولا ذلة) واته (ڪچي شيرينم له وه نه ترسيت ڪه بلڙيت باوڪم ده ڪوڙن يان زه ليلي
ده ڪن). منيش وتم: ٺه و ٺا فره ته ڪييه؟ وتيان زهينه بي ڪچي پڙغه مبه ره (ﷺ) ڪچي ڪي
جوان و رهنگ دره و شاوه بوو^٢.

بوخاري له عوروه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لڙيت: پرسيارم ڪرد له ٺيبنو لعاص (ﷺ)
وتم: له سه ر سه ختري ڪاري بيٺا وه ڀان به رام به ر به پڙغه مبه ر (ﷺ) هه و آلم پي بده،

١ - حسن.

٢ - هه يسه مي ج ٦ ص ٢١ ده لڙيت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي جي متمانن.

٣ - ضعيف.

٤ - هه يسه مي ج ٦ ص ٢١ ده لڙيت: له سه نه ده ڪه دا منبتي ڪوڀي مدرڪ هه يه ڪه نايناسم، ڪه سه ڪاني
ديڪه جي متمانن.

پیاوماقوله کانیان له حجر دا کوښونه وه - منیش لایان بووم، وتیان: بهرگه ی بینینی
 ئەم کابرا ناگرین وا گه نجه کانیانی له خشته بردووه و قسه ده لیت به با و با پیرانمان و
 نایینمان به عیبه ده زانی و دووبه رهکی خستووین و قسه به خواوه نده کانیان
 ده لیت: به راستی له سهر شتیکی گه وه بهرگه مان گرتووه، یان شتیکی له و جوړه یان
 وت، له م باره دا بووین که پیغه مبه (ع) ده رکوت و چوو تا نزیک بوویه وه و ته وافی
 که عبه ی کرد، که دای به پالیاندا و هندی له قسه کانیان و ته وه، ئەوهم له پوخساریدا
 به دی کرد پاشان چوو، که جاری دووم چوو دووباره یان کرده وه و ئەوهم لی
 به دی کرده وه، که جاری سییم چوو ئەو هیان کرده وه و ئەویش فهرمووی (ئهی
 کوهم لی قوره ییش ده بیستن؟ سویند به وکه سه ی گیانی موحه مده ی به ده سته هاتووم
 بولاتان به سهر برینه وه) قسه که ی خه لکه که ی گرت تا کامه یان زور پرشنگی هه بوو
 ئەو هی قبول کرد تا دایمرکینیته وه و به جواتر دهیدواند و دهیوت ئەبولقاسم و ره
 برو، برو به پرزه وه سویند به خوا نه فام نیت، پیغه مبه ریش (ع) چوو تا بو به یانی
 کوښونه وه و منیش له گه لیاندا بووم، به یه کدی یان دهوت: بیرتان دیت چیتان پی هات
 تا ئەو هی گالته ی پی کردن و ئیو دهش وازتان لی هینا، له م کاته دا پیغه مبه (ع)
 هات و هه موو به یه کجار دایان به سهریدا و چوارده وریان دا و وتیان: تو بوویت ئەمه و
 ئەوه ت دهوت؟ چونکه به عیبه ی خواوه ند و نایینه کانیان ده زانین، ده لیت: پیغه مبه
 (ع) ده یفه رموو (به لی من بووم ئەوهم وت) دهمدی هه رکامیان سوچیکی عه باکه ی
 ده گرت، ئەبو به کریش هه ستا تا لایان ببات و ده گریا و دهیوت (اتقتلون رجلا ان یقول
 ربی الله) پاشان لیی دوورکه و تنه وه ئەمه سه ختترین کاری قوره ییش بوو به رامبه ری
 که هه رگیز نه گه یشتبووه ئەو باره ^۲.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۶ ده لیت: ئین ئیسحاق به سه ماع هاتووه و که سه کانی دیکه ی سه نه ده که ی
 سه حیجن.

به يهه قيش له عوروه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به عه بدولای کوری عه مری کوری عاصم وت: که ی زیاتر د ژایه تی قوره یشت بینوه؟ نه ویش به دوورو دریژی به و جوړه هیناویه تی،^۱ نه بویه علا له نه سمائی کچی نه بویه کره وه (رضي الله عنها) پیان وت: که ی بینو ته بیباوه پان زور د ژایه تی پیغه مبه (ﷺ) بکن، وتی: بیباوه پان له که عبه دا قسه یان له سر پیغه مبه (ﷺ) و قسه ی بهرام بهر خواو نه دکانیان ده کرد، له و کاته دا پیغه مبه (ﷺ) هات و هستان بوی تا هاور گیشته لای نه بویه کر وتیان: فریای هاوړیکه ت بکه وه، نه ویش له لمان هه ستاو دهیوت (قورتان به سر، که سیګ ده کوژن که ده لیت خوا په روه دگار مه و به لگه ی پوونی بو هینا ون) نه وانیش وازیان هینا له پیغه مبه (ﷺ) و پوویان کرده نه بویه کر.^۲ نه بویه علا له نه نه سی کوری مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: جاريکیان هینده یان دا له پیغه مبه (ﷺ) تا له هوش خو ی چوو، نه بویه کر (ﷺ) هه ستاو هاواری کرد قورتان به سر که سیګ ده کوژن که ده لیت په روه دگارم خواجه، وتیان نه وه کییه؟ وتیان نه بویه کره شیته.^۳

به زار له موسنه ده که یدا له موحه مه دی کوری عقیل له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی که وتاری بو خویندو نه ته وه و وتویه تی: خه لکینه کامتان دلیرترین که سه؟ وتیان: تو نه ی

۱ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۶ یشدا هاتوه.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۷ ده لیت: له سه نه ده که دا تهروسی باپیری نه بوزوبه یر هیه که نایناسم، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ټین عه بدولیریش له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۴۷ دا له ټین عویه ینه وه له ولیدی کوری که سیر له ټین عه بدوس له نه سمائه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی و به جوړه ده پینیت، نه بونه عیمیش له (الحلیه ج ۱ ص ۳۱) به کورتی به و سه نه ده هیناویه تی، له سه نه ده که دا (ټین تهروس له نه سمائه وه) هیه.

۳ - به زاریش هیناویه تی و ده لیت: وازیان له و هینا و پوویان کرده نه بویه کر، که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، هه روه که هه یسه می ج ۶ ص ۱۷ ده لیت، حاکمیش ج ۲ ص ۶۷ هیناویه تی و ده لیت: فرموده که به پیتی مهرجی موسلیم سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نهیناوه.

ئەمیری باوەرداران، وتی: دەی من هەركەس لە پرۆم دەرکەوتایە بپیری خۆم لەسەر دەدا (لێی دوور دەکەوتمەوه) بەلکو ئەوه ئەبویەکر بوو، ئێمە کە پریکمان کردبوو بۆ پیغەمبەر (ﷺ) وتمان: کێ لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا دەبێت تا هیچکام لە بیباوەران هەلمەتی بۆ نەبەن؟ سویند بەخوا کەس لێی نزیک نەبوویەوه جگە لە ئەبویەکر (ﷺ) کە شمشیرەکی لەسەر سەری پیغەمبەر (ﷺ) دا راوەستاند و هەركەس بەاتایە بۆی هەلمەتی بۆ دەبرد، ئەو دلیرترین کەس بوو، بینیم پیغەمبەر (ﷺ) کە وتبوویە بەرھەلمەتی قورەیش یەکیک تووڕە و لە دژی بوو، یەکیک بوو باری دەشیواند و دەیانەت: تۆ هەموو خواوەندەکانت کردووه بەیەک، سویند بەخوا کەس لێی نزیک نەبوویەوه مەگەر ئەوهی ئەبویەکر لێی دەدا و دەیوت قورئان بەسەر کەسیک دەکوژن کە دەلیت پەرەردگارم خواپە؟ پاشان عەلی عەباکەکی سەری بەرز کردەوه و گریا تا پیشی تەپبوو، پاشان وتی: سویندتان دەدم بەخوا باوەرداری ناو بنەمالەیی فرعەون باشتربوو یان ئەو؟ هەموو بی دەنگ بوون، عەلی (ﷺ) وتی: دەی سویند بەخوا ساتیکی ئەبویەکر لە هەموو دونیایەکی پەرەباوەرداری ناو بنەمالەیی فرعەون باشتەر، ئەو کەسە باوەری خۆی شار دەوه و ئەبویەکر بە ئاشکرا ئیمانی خۆی نیشاندا.^۱

بەزار و تەبەرانی لە عەبدوللای کوپی مەسعودەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە مزگەوتدا بوو و ئەبوجەهلی کوپی هیشام و شەیبە و عوتبەیی دوو کوپی رەبیعە و عوقبەیی کوپی ئەبی موعیت و ئومەییەیی کوپی خەلفە و دوو کەسی دی کە حەوت کەس بوون لە حیجردا بوون و پیغەمبەریش (ﷺ) نوێژی دەکرد، کاتیک سوجدەیی برد زۆر لە سوجدەدا مایەوه، ئەبوجەهل وتی: کێ دەچیت بۆلای بەنی فلان و ناو سکی ئازەلەکی بەیئیت تا بیکەین بە سەری موحەمەددا، سەرکەشتینیان عوقبەیی کوپی ئەبوموعەیت چوو و هیئای و کردی بەسەر شانی پیغەمبەردا (ﷺ) لەو کاتەیی لە سوجدەدا بوو، ئێین مەسعود دەلیت: منیش

^۱ پاشان بەزار و تەبەرانی: تەنها لەم پرۆمەو بیستوومانە، لە البدایة والنهایة ج ۳ ص ۲۷۱ و اهاتوو، هەیسەمی ج ۹ ص ۴۷ دەلیت: لە سەنەدەدا کەسی واهەیه کە نایاناسم.

وه ستابووم و نه مده توانی هیچ بلّیم چونکه کهس نه بوو بمپاریژیت بویه چووم تا گویم له فاتیمه ی کچی پیغه مبه (ﷺ) بوو هات و له سهر شانی پیغه مبه (ﷺ) لایبرد و دواتر سهیری قوره یشی کرد و قسه ی پی و تن، نه وانیش هیچیان نه وت، پیغه مبه ریش (ﷺ) سهری بهر زکرده وه و وه ک چون له ته واوکردنی سو جده دا سهر بهر زده که یته وه، کاتیک نویژی ته واوکرد فرموی (اللهم عليك بالقريش) سی جار وتیه وه (عليك بعنبة وابي جهل وشيبة) پاشان له مزگه وت چویه ده ری نه بولبوخته ری بینی که قامچیه کی پی بوو، که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بینی ده بینیت پووی خوش نیه وتی چیه؟ نه ویش فرموی و ازم لی بهینه، وتی: خوا نه زانیت و ازت لی ناهینم تا پیم نه لیت چیه، تووشی شتیک بوویت، که پیغه مبه (ﷺ) زانی و از ناهینیت پی و وتی نه بوجه هل فرمانی کرد و پیسی و ناوسکی ئاژهل کرا به سهرمدا، نه بولبوخته ری وتی وهره بابچین بو مزگه وت، پیکه وه چوونه مزگه وت و نه بولبوخته ری سهیری نه بوجه هلی کرد و وتی: نه ی نه بولحه کهم تو فرمانت کرد نه وه بکه ن؟ وتی: به لی، نه ویش قامچیه که ی بهر زکرده وه و دای له سه ری، هه موو شله ژان و نه بوجه هل هاواری کرد مالویران بن، سهیری کهن دهیه ویت موحه مه د دوژمانیه تی بخاته نیوانمان و خو ی و هاوه لّانی دهر باز بن،^۱ له ده قی صه حیحد ا هاتوه: کاتیک نه وه یانکرد پیکه نین تا نه وه ی له تا و زوری پیکه نیندا به ریه ک ده که وتن، نه حمه د هیناویه تی عه بدولّا وتی: بینیم نه وانه له پوژی به دردا هه موویان کورژان.^۲

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۸ ده لیت: له سه نه ده که دا نه جله حی کوپی عه بدولّای کندی هیه که لای ئیین مو عین و که سانی دیکه ش جی متمانه یه، به لّام نه سانی و چه ندیکی دی به لاوازی دهرانن، نه بونه عیمیش له (الدلائل ص ۹۰) هه مان گیرانه وه ی به زارو ته به رانی هیناوه، بوخاری و موسلیم و ترمزی و هی دیکه ش به کورتی جیروکی نه بولبوخته ریان هیناوه،

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۴۲ دا هاتوه.

بهیهه قی له عه عباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پوژیکیان له مزگه وتدا بیوم که نه بوجهل - نه فرینی خوی لی بیت - هات وتی: سویند به خوا نه گهر موحه مه دبیینم به سوجه شه وه بیت نه دم له ملی، منیش چووم بولای پیغه مبه (ﷺ) و پیم وت وای وتووه، نه ویش به تووره یی هات به ره و که عبه و له وی له ده رگاوه هاته ژووره وه و پالی به ده رگای هه یوانه که وه نا، وتم نه مپو شه رده بیینم، که وتمه شوینی، پیغه مبه (ﷺ) چووه ژووره وه نه م نایه ته ی خوینده وه (اقرا باسم ربك الرئی خلق....) که گه یشته سه رباری نه بوجهل (کلا ان الانسان ليطغی ان راه استغنی) یه کیك به نه بوجهلی وت: نه بولحه که م نه وه موحه مه ده، نه بوجهل وتی: نابینن چی ده بیینم؟ سویند به خوا ئاسوی ئاسمان له پرودا داخراوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) که گه یشته کو تایی سوره ته که سوجه ی برد^۱.

ئیین سه عد له واقیدی وه به سه نه دیکی خوی که ده بیاته وه سه ربهری کچی نه بی تجرات هیئاویه تی ده لیت: نه بوجهل و ده سته یه که له گه لیدا به ره و پروی پیغه مبه (ﷺ) بوونه وه و ئازاریاندا، توله بیی کوپی چوو بو نه بوجهل و لی داو هاواری کرد و بردیان، نه بوله هه ب هه ستا تا سه ری بخات، نه مه گه یشته وه لای نه روا، نه ویش وتی: چاکترین پوژی پوژی سه رخستنی خالوزاکه ی بوو، به نه بوله هه ب وترا: نه روا وای وتووه، نه ویش چوو بولای و سه رکونه ی کرد، نه رواش وتی: بپو بو جگه له برازا که ت چونکه نه گهر سه ربکه ویت بو تو چاکه یه و نه گهر نا برازا که ت به دوورو پاریزراو ده بیت، نه بوله هه ب وتی: له ناو عه ره بدا توانای ته واومان هه یه، نه و ئایینیکی دا هیئراوی هیئاوه^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۴۲ دا واهاتووه، ته به رانییش له معجم الکبیر و معجم الاوسط دا هیئاویه تی، هه یسه می ج ۸ ص ۲۲۷ دا ده لیت: ئیسحاقی کوپی نه بی فره هه یه که مه تروکه، حاکم ج ۳ ص ۳۲۵ به هه مان شیوه هیئاویه تی، ده لیت: سه نه ده که ی سه حیجه، بوخاری و موسلیم نه یانه یئاوه، زه هه بی له سه ری ده چیت و ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی صالح هه یه، ئیسحاقی کوپی عه بدوللای کوپی نه بی فره هه یه که مه تروکه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الاصابة ج ۴ ص ۲۲۷ دا واهاتووه.

تەبەرانى لە قەتادە بە مۇرسەلى ھېناۋىيەتى دەلىت: ئوم كەلسومى كچى پېغەمبەر (ﷺ) ھاۋسەرى عوتەيبەى كوپى ئەبولەھەب بوو، پوقىەيش ژنى عوتبەى كوپى ئەبولەھەبى براى بوو، بەوجۆرە بوو تا پېغەمبەر (ﷺ) نىردرا، كە ئەم ئايەتە دابەزى (تبت يدا ابى لەب) ئەبولەھەب بە دوو كوپەكەى وت: سەرم لەسەرتان حەرام بىت ئەگەر ئەو دوو كچەى موحەمەد تەلاق نەدەن، دايكىشىيان كە كچى حەربى كوپى ئومەييە بوو (حمالة الحطب ئەو بوو) وتى: كوپەكانم ئەم دووانە تەلاق بەدەن، ئەوانىش تەلأقيان دان، كاتىك عوتەيبە ئوم كەلسومى تەلأقادا ھاتە لاي پېغەمبەر (ﷺ) وتى: يان واز لە ئايىنت دىنىت يان لە كچەكەت جىادەبمەۋە و نايەيت بۆلام نايەم بۆلات، پاشان قەسەى لى ھەلگرت و توورەى نواند و كراسەكەى پېغەمبەر (ﷺ) ى دراند، كاتىك بەرەو شام دەچوو بۆ بازىرگانى، پېغەمبەر (ﷺ) فەرەمۋى (اما انى اسال الله ان يسلط عليك كلبه) ئەۋىش چوو بۆ بازىرگانى قورەيش تا لە شويىنىك كە پىنى دەوترىت (زقرقاء) دابەزىن و شەو بوو، ئەو شەۋە شىر بە دەورىاندا دەھات و دەچوو، عوتەيبە دەيوت: ھاۋار بۆ دايكم بەخوا ئەمە ۋەك موحەمەد وتى: ئەم شەۋە دەمخوات ئىبن ئەبى كەبشە كە لە مەككەيە و من لە شامم بكوژمە، شىرەكە لەناۋ ھەمووياندا ھەلمەتى ئەمى داۋقەپى پىاكردوۋ كوشتى، زوھەيرى كوپى ەلەا وتى: ھىشامى كوپ عورۋە لە باۋكەيەۋە بۆى گىراينەۋە شىرەكە كاتىك ئەو شەۋە بە دەورىاندا دەسوۋرايەۋە چوو، ئەۋانىش خەۋتن و عوتەيبەش لە نىۋانىاندا بوو، گورگ ھاتە نىۋيان تا سەرى عوتەيبەى گرت و قەپى پىاكرد، عوسمانى كوپى ەففان لە دۋاى پوقىە ئوم كەلسومى (رضي الله عنها) ھىنا^۱ ۲.

بوخارى ج ۱ ص ۴۸۵ لە عرۋەۋە ھېناۋىيەتى عائىشە (رضي الله عنها) ى ژنى پېغەمبەر (ﷺ) پىنى وتم كە بە پېغەمبەر (ﷺ) ى وتوۋە ھىچ پوژىكت بەسەردا ھاتوۋە

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۸ دەلىت: لە سەنەدەكەدا زوھەيرى كوپى ەلەا ھەيە كە لاۋازە.

لە پۇژى ئوھود سەختەر بوۋىت؟ فەرموۋى (بەدەست ھۆزەكە تەۋە سەختى زۆرم چەشت، سەختىن شت لە پۇژى عەقەبەدا بوو، پىشنىارم بۇ ئىبن عەبدىيالىلى كوپرى عەبدىكلال كىردو نەھات بەدەم خواستەكە مەۋە، بە غەمبارى و پوخسارى خەفەتبارى ھە چووم و چووم تا (قرن الثعالب) سەرم بەرزكردەۋە، دەبىنم ھەۋرىك سىبەرى بۇ كىردوم، سەرم كىرد تىايدا جبرىل (عليه السلام) بوو بانكى كىردم و تى: خوا قسەى ھۆزەكە تى لە پوتدا بىست چوون ۋەلمايان دايەتەۋە، خوا فرىشتەى شاخەكانى ناردوۋە بۆلات تا چىت پى خۆشە فەرمانى پى بىكەت پىيان بىكات، فرىشتەى شاخەكان بانكى كىردم و سەلامى لىكردم، پاشام تى: ئەى موحەمەد، ئەۋەى وت چىت دەۋىت، ئەگەر دەتەۋىت با دووشاخى (ئەخشەبەين) بەدەم بەسەرىاندا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى بەلكو ھىوام وايە خۋاى گەۋرە لە پشت و نەۋەى ئەمانەۋە كەسانىك بىنىت كە خۋاى گەۋرەى تاك و تەنھا پەرسىن و ھىچ ھاۋەلىكى بۇ دانەنن) موسلىم و نەسائىش ھىناۋىانە.

موساى كوپرى عوقبە لە المغازى لە ئىبن شابەۋە باسى دەكات كاتىك ئەبوتالىب مرد پىغەمبەر (ﷺ) چو بۇ تائىف بەلكو پەناى بدەن، چو بۆلای سى كەسى سەقىف كە گەۋرەيان بوون، عەبدىيالىل و ھەبىب و مەسعود كە كوپرانى عەمىر بوون، پىشنىارى بۇ كىردن و سكاللى لا كىردن كە ھۆزەكەى چى پى دەكەن، ئەۋانىش زۆر بە ناشىرىنى بەرپەرىچىان دايەۋە.

ئەبۇنەعم لە دلائل النبوة ص ۱۰۳ لە عروەى كوپرى زوبەرىرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ئەبوتالىب مرد و سەختى سەر پىغەمبەر (ﷺ) زىيادى كىرد، بۇيە چو بۆلای سەقىف بە ھىۋاىيە پەناى بدەن و سەرى بخەن، سى كەسى لە گەۋرەكانىان بىنى كە برا بوون: عەبدىيالىل و خەبەب و مەسعودى كوپرى عەمىر، پىشنىارى بۆكردن و

۱- ھەروەھا ئىبن ئىسحاق بەبى سەنەد و بە دوورو درىژى باسى كىردوۋە ھەروەھا ئىبن ھەجەر لە فتح البارى ج ۶ ص ۱۹۸ د ھىناۋىەتى.

سكالاى خۇي لەسەر ھۆزەكەي لا كردن، يەككىيان وتى: ئەگەر خوا تۆى بە شتىك ناردىيت ئەوا بەرگى كەعبە دەدزم؟ ئەۋى تريان وتى: لە دواى ئەمە دانىشتنەت ھىچ كات قسەت لەگەل ناكەم ئەگەر تۆ بيت ئەوا تۆ لەۋە گەۋرە ترو خاۋەن حەق تريت تا من بتدوينم، سىيەميان وتى: خوا نەيتوانى كەسى جگە لە تۆ بنىريت؟ ئەمەيان لەناۋ سەقىفدا بلاۋ كردهۋە و كەۋتنە گالته كردن بە پىغەمبەر (ﷺ) و بە دوو پىز لە سەرە پىيدا بۆى دانىشتن و بەردىيان لە دەستدا بوو، ھەر كە پىغەمبەر (ﷺ) پىنى بەرز دەكردهۋە و دايدەنا بەردبارانيان دەكرد و گالته شيان پىدەكرد، كاتىك دوو پىزەكەنى تىپەپاند و پىكانى خوينيان لى دەچۆرا چوو بۆ باخىكى ميويان، ھاتە ژىر سايەى ميوىك و دانىشتن و خەمبار و دلشكاو و خوین لە پىكانى دەچۆرا، ئەۋ ميوە ھى عوتبەى كوپرى پەبىيە و شەبەبەى كوپرى پەبىيە بوو، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋانى بىنى حەزى نەكرد بچىت بۆ لايان چونكە دەيزانى دوژمنايەتى خوا و پىغەمبەر (ﷺ) و پەيامەكەى دەكەن، ئەۋانىش كۆيلەى خۇيان نارد بۆ لاى و بىرك تىريان بۆ نارد، ئەۋ كۆيلە مەسىحى بوو، خەلكى نەينەۋا بوو، كە تىركەى لە بەردەستىدا دانا پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بسم الله) عداس سەرسام بوو، پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرموو: (ئەى عداس خەلكى كوييت؟) وتى: من خەلكى نەينەۋام، فەرموۋى (لە خەلكى شارى پىاۋ چاك يونسى كوپرى مەتا؟) عداس پىنى وت: تۆ چۆن ئەمە دەزانىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) یش چى لەسەر يونس دەزانى پىنى فەرموو، پىغەمبەر (ﷺ) كەسى بە كەم نەدەزانى كە پەيامى خۋاى پى گەيشتبىت، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا لەسەر يونسى كوپرى مەتا شتم پى بلى، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) چى بۆ نىردار بوو لەسەر يونس بۆى وت سوجدەى برد بۆ پىغەمبەر (ﷺ) و پىكانى ماچ كرد كە خوينيان لى دەچۆرا، كاتىك عوتبە و شەبەبەى براى بىنيان ئەۋ كۆيلەيان چى كرد بىدەنگ بوون، كاتىك ھاتەۋە بۆ لايان وتيان بۆچى وات كرد كەچى بۆ ھىچ كام لە ئىمە واناكەيت؟ وتى: ئەمە پىاۋ چاكىك بوو ھەندى شتى پى و تم كە لەسەر پىغەمبەرىك زانىم خۋاى گەۋرە نارد بوۋى بۆمان پىنى دەوترا يونسى كوپرى مەتا،

ئینجا ئەو پێو و تەم ئەو پێغه مبه‌ری خوا بووه، ئەوانیش پێکه‌نین و وتیان: لە مه‌سیحیه‌تیه‌که‌ت هه‌لته‌ نه‌گێڕیته‌وه، ئەم کابرا هه‌لخه‌ له‌ینه‌ره، پاشان پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) گه‌رایه‌وه بۆ مه‌که‌که، ته‌واو.

له‌ البدایة و النهایة ج ٣ ص ١٣٦ دا له‌ موسای کوپری عوقبه‌وه هاتوو هه‌که‌ خه‌لکی تائیف به‌ دوو پرێز له‌ سه‌ر پرێگه‌ که‌یدا وه‌ستان، کاتی که‌ تێپه‌ری هه‌ر که‌ پێی به‌رز ده‌کرده‌وه و دایده‌نا به‌رد بارانیان ده‌کرد تا خوینیان لی هینا، که‌ لیان دوور که‌وته‌وه پێکانی خوینیان لی ده‌چو‌را، ئیبن ئیسحاق ده‌لیت: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) لایان هه‌ستا و له‌ خیری سه‌قیف بی هیوا بوو، پێی وتن: ئەگه‌ر ئەوه‌تان کرد ده‌ی باسی مه‌که‌ن، چونکه‌ هه‌زی نه‌ده‌کرد ئەوه‌ بگاته‌وه دهم هۆزه‌که‌ی نه‌وه‌ک زیاتر پێی بو‌یرن، به‌لام وایان نه‌کرد و گه‌مزه‌ و منال و کۆیله‌کانیان که‌وته‌نه‌ قسه‌ پی و وتن و هاوار کردن به‌ سه‌ریدا تا خه‌لک لی کۆبوونه‌وه و به‌ره‌و لای باخی عوتبه‌ی کوپری په‌بیعه‌ و شه‌بییه‌ی کوپری په‌بیعه‌یان نارد، ئەو دوانه‌ خو‌یان له‌ باخه‌که‌ بوون، نه‌فامه‌کانی سه‌قیف که‌ که‌وته‌بوونه‌ شوینی گه‌رانه‌وه، ئەویش چوویه ژێر سایه‌ی دار میویک و له‌وی دانیشته‌ و دوو کوپانی په‌بیعه‌ش سه‌یریان ده‌کرد که‌ چیان پی کردوو، ئەو ئافره‌ته‌ی له‌ به‌نی جومه‌ح بوو گه‌یشته‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیی فه‌رموو: سه‌یر که‌ خزمانته‌ چیان لی کردم؟ که‌ دُنیا بوو ئەو کات فه‌رمووی (اللهم انی اشکو الیک ضعف قوتي و هواني علی الناس یا ارحم الراحمین انت رب المستضعفین، و انت ربی الی من تکیلنی الی بعید یتجهمني او الی عدو ملکته امري، ان لم یکن بک غضب علی فلا ابالی، و لکن عافیتک اوسع لی، اعذو بنور وجهک الذی اشرفت له‌ الظلمات، و صلح علیه امر الدنیا و الآخرة من ان ینزل به‌ غضبک او یحل سخطک، لک العتبی حتی ترضی، لا حول و لا قوه‌ الا بک) (پیشتر وه‌رمان گێراوه) ده‌لیت: کاتی که‌ کوپانی په‌بیعه‌ بینیان هه‌ستیان جوولا و کۆیله‌یه‌کی خو‌یان بانگ کرد که‌ مه‌سیحی

بوو پیی دهوترا عداس، پییان وت بری لهو ترییبه ببه و بیخه نهو قاپه و بوئی ببه، پیی بلئی لیی بخوات، عداسیش بوئی برد و خستیه بهردهستی و پیی وت بخو، پیغه مبه (ﷺ) یش که دهستی خسته ناوی فهرمووی (بسم الله) پاشان خواردی، پاشان عداس سهیری پروو خساری کرد و وتی: به خوا ئهم قسه هی خه لی ئهم شوینه نی یه، پیغه مبه (ﷺ) یش پیی فهرموو (تو خه لکی کام ولایتی ئهی عداس؟ ناینت چی یه؟) وتی: مه سیحیم و خه لکی نهینه وام، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (له گوندی پاو چاک یونسی کوپی مه تا؟) عه داس پیی وت: تو یونس چون دهناسیت؟ پیغه مبه (ﷺ) یش فهرمووی (ئهو برای منه، ئهو پیغه مبه بوو و منیش پیغه مبه رم) عداسیش خوئی دا به سهر پیغه مبه (ﷺ) داو سهر ودهست و پیی ماچ کرد، ده لیت: یه کیک له کوپانی ره بیعه به وی دیکه ی دهوت: کوپله که ت لی شیوا، کاتیک عداس هاته وه پییان وت، قوړت به سهر عداس بوچی وات کرد؟ وتی: گه ورهم له سهر زه ویدا له مه باشتی نی یه، شتیکی پیی وتم ته نها پیغه مبه ردهیزانیت، وتیان: ها عداسی داماو وریابه له ناینه که ت هه لته گپریته وه (ﷺ) چونکه ناینه که ی تو له هی ئهو باشتی، سوله یمانی ته میمی له (السیره) ده لیت: به پیغه مبه (ﷺ) ی وت: شایه تی ددهم تو بهنده و پیغه مبه ری خوات^۲.

ئین مەردەویە له عائیشە وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: ئه بوبه کر وتی: ئه گهر ده تدم له گهل پیغه مبه (ﷺ) چووینه ئه شکه وته وه، پیکانی پیغه مبه (ﷺ) خوینیان لی ده چوړاو پیکانی منیش رهق و تهق که وتبوون، عائیشه (رضی الله عنها) وتی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به بی خوف و نه عل پیی ده بری^۴.

۱ - له البدایه و النهایه ج ۲ ص ۱۲۵ دا هاتووه.

۲ - ضعیف.

۳ - له الاصابه ج ۲ ص ۴۶۶ دا واهاتووه، له ناو هاوه لانیشتا ناوی هیناوه.

۴ - له الكنز العمال ج ۸ ص ۳۲۹ دا به وجوړه هاتووه.

بوخاری و موسلیم و ترمزی له ئەنەسەوه (ع) هیناویانە پیغەمبەر (ع) له پوژی ئوحووددا دانی شکا و ئازاری سەری هەبوو، خوینی له پوخساری دەسپری و دەیفەرموو (کیف یفلح قوم شجوا نبیهم وکسروا باعیتە و هو یدعوهم الی الله) ئینجا ئەم ئایەتە دابەزی (لیس لک من الامر شیئ) تەبەرانی له المعجم الکبیر له ئەبوسەعیدەوه (ع) هیناویەتی دەلیت: دەموچاوی پیغەمبەر (ع) له پوژی ئوحووددا بریندار بوو، مالیکی کوپی سنان هات بەرهو پووی و برینەکی بە زمان لێسیهوه و قووتی دا، پیغەمبەریش (ع) فەرمووی (کیّ حەزەکات سەیری کەسیک بکات کە خوینم تیکەلی خوینی بوو بە سەیری مالیکی کوپی سەنان بکات) ^۱.

تەیاڵیسی له عائیشەوه (رضی الله عنها) هیناویەتی دەلیت: ئەبوبەکر (ع) کە باسی پوژی ئوحوودی دەکرد دەیوت: ئەو پوژە هەمووی هی تەلحە بوو، پاشان دەیوت: من یەکەم کەس بووم له پوژی ئوحوود گەرامەوه کەسیکم بینی له پینا و خوادا دەجەنگا و بینیم وتی: (حمیه) وتم: تەلحەیت کاتیک ئەوهم له دەست چوو کە له دەستم چوو، وتم: کەسیکە له هۆزەکەم لام خوشەویستەر، نیوانی من و بیباوەران کەسیکە نایناسم و من له پیغەمبەر (ع) لێی نزیکتر بووم، دەمدی هەنگاوی وای دەنا من نەمدەنا، ئەویش ئەبوعوبەیدە جەراح (ع) بوو، گەیشتی ئەو لای پیغەمبەر (ع) و دانی شکا و دەموچاوی بریندار بوو، دوو ئەلقە چەقیبوونە ناو سەرگۆنای.

پیغەمبەر (ع) فەرمووی بچن بە دەم هاوڕیکەتانەوه، مەبەستی تەلحە بوو، خوینی لی دەچوو بۆیە گوێمان بە قسەکە نەدا، چووم تا ئەو له پوخساری لابەم، ئەبوعوبەیدە وتی: سویندت دەدم وازی لیبهینه بۆ من، منیش وازم لی هینا، حەزی نەدەکرد بە دەست لایببات نەوه ک پیغەمبەر (ع) ئازار بچەژیت، بۆیە بە دەم گرتی و

۱ - ضعیف.

۲ - له مجمع الزوائد ج ۲ ص ۴۷ دا واهاتوو.

یه کیك له دوو ئەلقه که ی دهرهینا، له گەل ئەلقه که دا دانیکی پی شه وه ی که وت، منیش چووم تا وابکه م، وتی: سویندت دهره م وازی لی بهینه بو من، هه مان شتی جاری یه که می کرد و له گەل ئەلقه که دا دانیکی دیکه شی که وت، ئەبوعوبه یده له هه مووان چاکتر نه وه ی ده زانی، پاش چاکبوونی باری پیغه مبه ر (ﷺ) چووین بو لای ته لحه له چالاییه که دا بوو، هه فتا و نه وهنده برینی هه بوو، په نجه شی برابوو، فریای نه ویش که وتین^۱.

خۆراگری هاوه لان (ﷺ) له سه ر

سه ختی و نازاره کانی ری بانگه وازی خوا

خۆراگری نه بوبه کری صدیق (ﷺ) له سه ر سه ختیه کان

زانای فه رموده ناس نه بولحه سه نی ته رابلوسی له عائی شه وه (رضی الله عنها) هی ناویه تی ده لیت: کاتیک هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) کو بو نه وه - سی و هه شت پیاو بوون - نه بوبه کر زور داوای له پیغه مبه ر (ﷺ) کرد تا خویان دهر بخه ن، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (نه بوبه کر ئیمه که مین) نه بوبه کریش وازی نه هی نا تا پیغه مبه ر (ﷺ) دهر که وت و موسلمانان به به شه کانی مزگه وتدا بلاوه یان کرد و هه ریه که و دایه پال خیلای خوی، نه بوبه کر له ناو خه لکه که دا هه ستا و وتاری داو پیغه مبه ریش (ﷺ) دانیشتبوو، به وه یه که م که س بوو وتاری داو بانگه وازی بو خواو پیغه مبه ر (ﷺ) کرد، بیباوه ران دایان به سه ر نه بوبه کرو موسلماناندا و به توندی لیان دان، به سه ختی له نه بوبه کر دراو عوتبه ی کوپی ره بیعه ی فاسق لی نزیك بوویه وه و به دوو نه علی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۹ دا واهاتوه. ئین سه عیدیش ج ۳ ص ۲۹۸ و ئین سنی و شاشی و به زار و ته به رانی له المعجم الاوسط و ئین هه بیان و دارقوتنی له (الافراد) و نه بونه عیم له (المعرفة) و ئین عه ساکیر و هه روه ها له (الکنز العمال ج ۵ ص ۲۷۴ دا هه موو نه مانه هی ناویانه.

به نوتيم هاتن و بيباوه پان له ئه بوبه كر دوور كه وتنه وه، به نوتيم ئه بوبه كريان خسته ناو به تانيه ك و برديان ه وه ماله وه گومانيان له وه نه بوو ده مريت، پاشان به نوتيم گه پانه وه و چوونه مزگهوت و وتيان: سويند به خوا نه گه ر ئه بوبه كر بمريت عوتبه ي كوپي ره بيعه ده كوژين، گه پانه وه بولاي ئه بوبه كر و ئه بوقوحافه و به ني تيم ئه بوبه كريان ده دواند تا وه نامي دايه وه، پاشان هه ستا و به ئوم خهيري دايكيان وت: بزانه شتيكي بده ري بابيخوات يان ناوبخواته وه، كاتي ك بو ي برد زور داواي لي كر د ئه ويش ده يوت: پيغه مبه ر (ﷺ) چي لي هات؟ دايكي وتي: هه والي هاو ري كه تم نيه، وتي: ده ي برؤ بولاي ئوم جه ميلي كچي خه تتاب و پرس ياري لي بكه له سه ر پيغه مبه ر (ﷺ). ئه ويش چوو بولاي ئه م جه ميل و وتي: ئه بوبه كر له سه ر موحه مه دي كوپي عه بدوللا پرس يارت لي ده كات؟ وتي: ئه بوبه كر موحه مه دي كوپي عه بدوللاش ناناسم، به لام ئه گه ر حه زده كه يت له گه لت دي م بولاي كوړه كه ت، وتي: به لي، چوون تا هاتنه لاي ئه بوبه كر به په ككه وته يي و نه خو شي بين ييان، ئوم جه ميل لي ي نزيك بوويه وه و قيژه يه كي كر د و وتي: سويند به خوا (كه ساني فاس و بيباوه و ايان پي كر د و ويت، له خوا ده پاريمه وه تو له ت بكاته وه لي يان، وتي: ئه ي پيغه مبه ر (ﷺ) چي لي هات؟ وتي: ئه وه داي كه ده يبيستيت، وتي: گرفت يك نيه، وتي: ساغ و سه لامه ته ن وتي: له كو ييه؟ وتي: له مال ئيبنولنه رقه م، وتي: ده ي به خوا نان ناخوم و هيچ ناخومه وه تا نه چمه لاي پيغه مبه ر (ﷺ).

ئەوانىش وەستان تا كەمىك بە ھۆش خۇدا ھاتە ۋە خەلكى چۈنە ۋە مال،
شانىيان دايە ژىربالى تا برديانە لا پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەرىش (ﷺ) باۋەشى
پىاكردو ماچى كردو موسلمانانىش وايان كرد، پىغەمبەر (ﷺ) تەواۋ دلى بوى
سووتا، ئەبۈبەكرۋتى: بە دايك و باۋكە ۋە بە قوربانت بىم ئەي پىغەمبەرى خوا من
ھىچم نىيە تەنھا ئەو فاسقە داي لە دەموچاۋم، ئەمە دايكە كە بۇ كۆرەكەي چاكەي

زوره و تويش پيروزيت، دهی نزای بؤ بکه و بانگی بکه بؤلای خوا، به لکو خوا به هوئی
تؤوه له دؤزهخ پزگاری بکات، پيغه مبهريش (ﷺ) نزای بؤ کردو بانگی کرد بؤ
ئيسلام و ئه ویش موسلمان بوو، هه موو له خزمهت پيغه مبهريش (ﷺ) له ماله کهدا
مانگيک مانه وه، ژماره يان سی و نوکەس بوو.

حه مزه ی کورپی عه بدولموته لیب (ﷺ) ئه و پؤژه موسلمان بوو که له ئه بویه کردرا،
پيغه مبهريش (ﷺ) نزای کرد تا خوا پيتموونی عومهری کورپی خهتتاب يان ئه بوجه هلی
کورپی هیشام بکات، ئه وه بوو عومهر بهرنزاکه کهوت، نزاکه له پؤژی چوار شه ممه دا
بوو عومهریش له پؤژی پينچ شه ممه دا موسلمان بوو، پيغه مبهريش (ﷺ) و خه لکی ناو
ماله که الله اکبريکیان کرد که له و په ری مه که وه بیسترا، ئه بولئه رقه م — که کويړيکی
بيباوه ر بوو — هات و وتی: خوايه له به نی عه بيدولئه رقه م خوش به چونکه بيباوه ر
بوون، عومهر و تی: ئه ی پيغه مبهري خوا تا که ی ئيمه ئايينمان بشارينه وه له کاتيکدا
له سه ر هه قين و ئاييني ئه وان پووچه و ئاشکرا و دياربييت؟ فه رمووی (عومهر ئيمه
که مين بينيت تووشی چی بووین) عومهر و تی: سویند به وکه سه ی توئی به حه ق
ناردووه هه ر کۆريک هه بیئت تيايدا دانیشتبم بيباوه ر بووین ئيمانی تیدا دهرده خه م،
پاشان چوو ته وافي که عبه ی کردو چوو به لای قوره يشدا، ئه وانیش چاوه روانی بوون،
ئه بوجه هلی کورپی هیشام و تی: فلان کهس ده لئین توش له خسته براویت؟ عومهریش
له بهر چاويدا شايه تومانی هینا، بيباوه ران هاتن بۆی، ئه ویش دای به سه ر عوتبه داو
خستی و ليیده داو دهستی ده کر به نیوچاوانيدا و عوتبه ش هاواری ده کردو خه لکی
دوور که و تنه وه و عومهریش هه ستا و کام ليی نزیک بوونايه ته وه گه وره که يانی ده گرت
تا هه مو وازیان هینا، ده چوويه هه مو کۆره کان و ئيمانی نيشانده دا، پاشان به و
باره وه چوو بؤلای پيغه مبهريش (ﷺ) و تی: به دايک و باوکمه وه به قوربانتم به خوا هیه
کۆريکی سه رده می بيباوه ريم نه ما مه گه ر ئه وه ی به بی ترس و بیم ئيمانم تیدا
نیشاندا، پيغه مبهريش (ﷺ) چوو و عومهریش له به رده میه وه و حه مزه ی کورپی
عه بدولموته ليبيشی له گه لدا بوو، چوو تا ته وافي که عبه ی کردو نويزی نيوه پۆی به بی

صەحىجەكەي ئەۋەيە: عومەر لە دىۋى دەرىچىۋى كۆچەرەن بۇ خاكى جەبەشە
موسلمان بوو، ئەمەش لە سالى شەشەمى پىغەمبەرەيەتيدا بوو.^۲

١- ضعيف.

۳۲۴

ئەبوبەکر کە سێکی وابوو زۆر دەگه‌ریا، لە کاتی خویندنی قورئاندا بە سەر چاوه‌کانیدا زāl نە دەبوو، ئەمە خانە دانانی بێباوەری قورەیشی ترساند و ناریدیان بۆلای ئێین دوغنه و ئەویش چوو بۆلایان، وتیان: ئێمە لە پەنای تۆدا پێماندا بە ئەبوبەکر تا لە مائی خۆیدا پەرەردگاری بپەرسیت، بەلام ئەو ئەو لەو لایدا مزگەوتیکی دروست کردوو و تیایدا نوێژدەکات و قورئان دەخوینیت، ئێمەش دەترسین ژن و منالمان لە خشته بەریت، دەی پیتی لی بگرن، ئەگەر حەزەدەکات لە ماله‌وه‌ی خۆی بیکات باشە، ئەگەر نا داوای لی بکە پەناکەت پی بداتەو چونکە دەترسین وابکات بەلێن بشکینیت و رازی نین ئەبوبەکر بە ئاشکرا وابکات، عائیشە (رضي الله عنها) دەلیت: ئێین دەغنه‌هات بۆلای ئەبوبەکر و تی: تۆ دەزانیت من لەسەر چی پەنام دایت، یان با بەس ئەو بێت یان زیمەم بۆ بگێرەو، من حەزناکەم عەرەب وابیستن لە بەلێن لامداو، ئەبوبەکریش و تی: پەناکەت بۆ دەگێرەو و بە پەنای خوای گەرە پازیم، ئینجا فەرموودەکە بە دوورو درێژی لەسەر کوچ کردن دینیت.

ئێین ئیسحاقیش بەهەمان شیوه‌هیناویەتی لە دەقەکیداتووه: ئەبوبەکر چوو تا کوچ بکات تا ئەوێ ماوه‌ی پوژیک یان دوو پوژپی لە مەککەو چوو، ئێین دەغنه‌ی پیگەیشت کە گەرەو ئەحابیش بوو، و تی: ئەو ئەبوبەکر بۆ کوێ دەچی؟ و تی: هۆزەکەم دەریان کردم و فشاریان لەسەر دانام، و تی: بۆ چی؟ سویند بە خوا تۆ جوانی خیلیت، پالپشتی لاوازو چاکەکارو دەستگرووی نەداریت، بگەرێرەو تۆ لە پەنای مندایت، ئەویش لەگەلی گەرەوێوە چوونە مەککە، ئێین دەغنه‌ و تی: ئەو کۆمەلی قورەیش من پەنای ئێین ئەبی قوحافەم داو کەستان لە گۆلی کەتری پی نەلێن، ئەوانیش دەستیان لە ئەبوبەکر گرتەو، لە کۆتاییەکیداتووه و تی: ئەبوبەکر من پەنات نادەم بۆ ئەوێ ئازار بدەیت، ئەوان لەو شوینە هەتە (مزگەوتەکە لای مائی) بیزارن و بەو ئازاریان پی دەگات، دەی بپۆرە ماله‌وه‌ و چیت پێخۆشە بیکە، ئەبوبەکر و تی: پیت چۆنە پەناکەت بۆ بگێرەو و بە پەنای خوا پازیبم، ئەویش و تی: دەو پەناکەم بۆ بگێرەو، و تی: وا بۆم گێرایتەو، ئێین

دەغنىش ھەستاي وتى: كۆمەلى قورەيش ئىبن ئەبى قوحافە پەناكەي بۇ گىرامەۋە ئىتر چى پى دەكەن خۇتان دەزانن^۱.

ئىبن ئىسحاق لە قاسمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكرى صديق (ﷺ) كاتىك لە پەناي ئىبن دەغنى دەرچوو گەمژەيەكى قورەيشى پىي گەيشت كاتىك بەرەۋ كەعبە دەچوو، خۇلى كرد بەسەرىدا، ۋەلىدى كوپى مۇغەيرە - يان عاصى كوپى ۋائىل - داي بەپال ئەبۇبەكرىدا ۋەبۇبەكرى پىي وت: ئابىنىت ئەۋ گەمژەيە چى دەكات؟ وتى: تۇ خۇت وات كرد بە خۇت، ئەۋىش دەيوت: ئاي خۋايە چەند لەسەر خۇيت، ئاي خۋايە چەند لەسەر خۇيت، ئاي خۋايە چەند لەسەر خۇيت، البدايە والنھايە ج ۳ ص ۹۵ پىشتەر لە فەرمودەكەي ئەسمائدا (رضي الله عنها) ص ۲۶۰ لاي ئەبۇبەكرى ۋەلى دىكەش ھاتوۋە وتى: يەككى ھاۋارىيى كرد ئەۋ ئەبۇبەكرى ھاۋرىيەكەت كەۋە لامان، ئەۋىش دەيوت: قورقان بەسەر، ئايا كەسىك دەكوژن كە دەلىت خوا پەرۋەردگارمە ۋە لەلايەن پەرۋەردگار تانەۋە بەلگەي پوونى بۇ ھىناۋن) ئەۋانىش ۋازيان ھىنا لە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەكەۋتنە ئەبۇبەكرى^۲.

۱ - صحيح.

۲ - له البدايه والنهائيه ج ۳ ص ۹۴ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

(خوږاگرۍ عومهرۍ کورۍ خه تتاب (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)

ئین ئیسحاق له ئین عومره وه (ﷺ) هیناوویه تی ده لیت: کاتیك عومهر (ﷺ) موسلمان بوو وتی: نهی قوره یش کی زور قسه ده هیئت و ده بات؟ پیان وت: جه میلی کوږی موعه ممر، نهویش چوو بولای، عه بدوللا ده لیت: که و تمه شوینی تا بزانه چی ده کات - نه و کات هه رزه کار بووم و هه رچیم ده دی عه قلم پیی ده شکا - تا چوو بولای، پیی وت: جه میل ده زانیت من موسلمان بووم و چوومه ته سهر نایینی موحه مه د (ﷺ)؟ وتی: سویند به خوا هه رکه پیی وت عه باکه ی هه لگرت و عومهر یش که و ته شوینی و منیش که و تمه شوینی تا له بهر ده رگای که عبه دا به ده نگی بهرز هاواری کرد: نهی کو مه لی قوره یش - له کوږی خو یاندا بوون له ده وری که عبه دا - بزانه ئین خه تتاب هه لخه له تا، عومهر یش له پشتیه وه ده یوت: درود ده کات، به لکو من موسلمان بووم و شایه تی دده م هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مه دیش پیغه مبه ری خوایه، نه و انیش هه ستان بو ی و لیاندا تا خوږ هاته سهر سهر یان (نیوه ی پوژ) دانیش و نه و انیش له سهر سهر ی پاوه ستان، نهویش وتی: چی ده توان بیکه ن، سویند به خوا نه گهر سی سده که س بووینا یه یان ئیره مان بو به جی ده هیشتن یان ئیره تان بو به جی ده هیشتن، له م باره دا بووین که پیریکی قوره یش کلاویک و کراسیکی خه تخه تاوی له بهر بوو له لایان پاوه ستا و وتی: چیتانه؟ و تیان عومهر هه لخه له تاوه، وتی: به سه کا برا بوخوی شتیکی هه لبرارد ووه و ئیتر چیتان ده ویت؟ واده زانن به نی عه دی به و جوړه نه و که سه ی خو یان دده نه ده ستان؟ وازی لی بهینن، سویند به خوا وه نه و ده ی کراسیک بیت و له سهر ی لایر بیت، منیش - پاش کوچکردن بو مه دینه - به باو کم وت: بابا گیان نه و کا برا کی بوو؟ وتی: کوږی شیرین نه وه عاصی کوږی وائیلی سه همی بوو.^۱

۱ - صحیح.

۲ - سه نه ده که شی ته و او به هیزه، هه روه ها له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۸۲ دا هاتوه.

بوخارى ج ۱ ص ۵۴۵ لە ئىبن عومەر رەھ (رەھىمەتۇللىھى) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە مائەۋە بوو و ترسى داىگرتىبوو كە عاصى كۆرى وائىلى سەھمى ئەبوعەمر بە كلاًۋىك و كراسىكى ئاورىشماۋىيەۋە كە لە بەنى سەھمى ھاۋپەيىمانانى سەردەمى نەزانىمان بوو ھات: پىنى وت: چىتە؟ وتى: ھۆزەكەت دەلىن: ئەگەر مۇسلمان بىم دەمكۆژن، وتى: ھىچ نىيە دۋاى ئەم قسەت لە خۆت دۇنياۋىيە، عاص چۈۋىيە دەرو خەلكى بىنى كە بەلىشاۋ كۆيۈنەۋە وتى: چىتان دەۋىت؟ وتيان: ئەۋە ئىبن خەتتابە ھەلخەلەتاۋە، وتى: دەستى بۇ نەبەن، ئەۋانئىش كىشانەۋە دۋا.^۱

(خۆگرى عوسمانى كۆرى عەففان (رەھىمەتۇللىھى) لە سەر سەختىيەكان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۷ لە مۇھەمدى كۆرى ئىبراھىمى تەيمىيەۋە ھىناۋىيەتى كاتىك عوسمانى كۆرى عەففان (رەھىمەتۇللىھى) مۇسلمان بوو ھەكەمى كۆرى ئەبۇلعاۋى كۆرى ئومەييە گرتى و بەستىيەۋە و وتى: ئەرىۋاز لە ئايىنى با و باپىرانت دىنىت بۇ ئايىنىكى داھىتراۋ؟ سۆيىد بە خوا بەرت نادەم تا ۋاز لە ئايىنە نەھىنىت، عوسمان وتى: سۆيىد بە خوا ھەرگىز ۋازى لىناھىنم دەستبەردارى نابم، كە ھەكەم بىنى سۈۋرە لە سەر ئايىنەكەى ۋازى لىھىنا.

(خۆگرى تەلھەى كۆرى عوبەيدۇللا (رەھىمەتۇللىھى) لە سەر سەختىيەكان)

بوخارى لە (التارىخ) لە مەسعودى كۆرى خوراشەۋە (رەھىمەتۇللىھى) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە لە نىۋان صەفاۋ مەپۋەدا تەۋافمان دەكرد خەلكىكى زۆر كە وتىۋونە شوئىنى گەنجىك كە دەستى لە ملیدا بوو، وتم ئەۋە چىيەتى؟ وتيان: ئەۋە تەلھەى كۆرى عوبەيدۇللايە ھەلخەلەتاۋە، ئافرەتتىك لە دۋايەۋە بوو و لىى توۋرە دەبوو و قسەى پى دەۋت، وتم: ئەۋرئە كىيە؟ وتيان: صەمى كچى ھەزەرەمى داىكى.^۲

۱ - صحيح.

۲ - له الاصابه ج ۳ ص ۴۱ دا ۋاھاتۋە.

حاكم له المستدرک ج ۳ ص ۳۶۹ له ئىبراھىمى كوپى موحەمەدى كوپى تەلحەۋە
 ھىناۋىيەتى دەلىت: تەلحەى كوپى عوبەيدوللا (ﷺ) پىيى وتم: چوۋمە بازارى بوسرا
 لەۋى قەشەيەك لە پەرستگاگەيدا بوو دەيوت: پرسیار لە خەلکى ئەم کاروانە بکەن
 بزەنن کەسى خەلکى حەرامیان لەگەندایە؟ تەلحە (ﷺ) دەلىت: وتم: بەلى، من وتى:
 ئەرى ئەحمەد دەرکەوت؟ وتم: ئەحمەد كىيە؟ وتى: كوپى عەبدوللاى كوپى
 عەبدولموتەلىب لەم مانگەدا دەرېكەۋىت و كۆتای پىغەمبەرانىشە، لە حەرەم
 دەرەكەۋىت و كۆچ دەكات بۆلاى خورما و شويىنى بەرد و زىخ و چەو و رىابە پىش
 بکەۋىت و زوو فرىاي كەۋىت، تەلحە دەلىت: قسەكەى چوۋىە دلمەۋە و خىرا
 چوۋمەۋە بۆ مەككە و وتم: ھىچ پوۋىداۋە؟ وتیان بەلى: موحەمەدى كوپى عەبدوللاى
 ئەمىن دەلىن بووم بە پىغەمبەر و ئىبن ئەبى قوحافەش شويىنى كەوتوۋە، منىش چووم
 بۆلاى ئەبوبەكر (ﷺ) وتم: ئەرى تۆ شوین ئەو كابرە كەوتوۋىت؟ وتى: بەلى: بېرۆ
 بۆلاى و شويىنى بکەۋە چونكە بانگەۋاز بۆ حەق دەكات، تەلحەش پىيى و ت كە
 راھىبەكە چى وتوۋە ئەبوبەكرىش تەلحەى برد بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) و تەلحە
 موسلمان بوو، تەلحە پوۋداۋەى راھىبەكەى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) گىرايەۋە، ئەۋىش
 دلخۆش بوو، پاش موسلمان بوۋنى ئەبوبەكر و تەلحە نەۋفەلى كوپى عەدۋىە گرتنى و
 بەيەك پەت بەستنىۋەۋە بەنو تىمىش بەرگىيان لى نەكردن، نەۋفەلى كوپى خەۋەلىلە
 پىيى دەۋترا شىرى قورەيش، بۆيە ئەبوبەكر و تەلحە لە پال يەكدا و بە (قىرىن) ناۋيان
 دىت، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت، بەيەھقىش ھىناۋىيەتى و لە فەرمودەكەيدا ھاتوۋە كە
 پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋىەتى (اللهم اكفنا شرابن العدوية) واتە (خوایە بەدورمان بگرە
 لە خراپەى ئىبن عەدۋىە).^۱

۱ - ضعيف.

۲ - له البدایه والنہایه ج ۳ ص ۲۹ دا ھاھاۋوۋە.

خوگری زوبهیری کوپی عهوام (ﷺ) له سهر سه ختیه کان

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۸۹ له ئه بوئه سووه ده وه هیئاویه تی ده لیت: زوبهیری کوپی عهوام (ﷺ) له ته مه نی هه شت سالی دا موسلمان بو و له ته مه نی هه ژده سالی دا کوچی کرد، مامی زوبهیر بو ئازاردانی زوبهیر له سهر چه سیری ک ده یبه سته وه و به ئاگر له ژیره وه دوو که لی بو ده نارد و ده یوت: بگه پتوه بو بیباوه پی، زوبهیریش ده یوت هه رگیز شتی وا ناکه م.^۱

ئه بونه عیمیش له چه فسی کوپی خالی ده وه هیئاویه تی ده لیت: مامو ستایه ک که له موسله وه ها تبوو بۆلامان بۆی گپرامه وه وتی: هاوده می زوبهیری کوپی عهوام (ﷺ) بووم له چه ند سه فه ری کدا، له وشکه لانی کدا تووشی له شگرانی بوو وتی: دامپوشه، منیش دامپوشی، لایه کی به پرودا وه رچه رخاندم و سه یرمکرد به شمشیر بریندار بووه، وتم: سویند به خوا شوینه واریک به چه سته ته وه ده بینم به که سی دیکه وه نه مبینوه، وتی: ئه وه ت بینی؟ وتم به لی، وتی: سویند به خوا هه ربرینیکی له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) و له پیناو خوادا بووه.^۲

۱- ته به رانی ش هیئاویه تی و ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن، فه رموده که ش مورسه له، هه یسه می له مجموع الزوائد ج ۹ ص ۱۵۱ دا هیئاویه تی، حاکم ج ۳ ص ۳۶۰ له ئه بوئه سووه له عوروه وه (ﷺ) هیئاویه تی.
۲- ضعیف.

۳- ته به رانی هیئاویه تی، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۳۶۰ هیئاویه تی، ثیین عه ساکیریش هیئاویه تی، له المنتخب ج ۵ ص ۷۰ یشدا ها تووه، هه یسه می ج ۹ ص ۱۵۰ دا ده لیت: زانا موسلیه که نانا سم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو. ئه بونه عیمش له عه لی کوپی زه یده وه ده لیت: که سی ک که زوبهیری بینیه بۆی گپرامه وه: له سهر سنگیدا وه ک چال شوینی شمشیر و تیری پیوه دیار بوو، له الحلیه ج ۱ ص ۹۰ دا واهاتوه.

(خوگري بيلالی کوری رباحی بانگدهر (ﷺ)) له سهر سه ختیه کان

ئیمامی ئەحمەد و ئیبن ماجە لە مەسعودەو (ﷺ) هیناویانە دەئیت: یەكەم كەسانێك موسلمان بوونی خوێان نیشاندا هەوت كەس بوون، پیغەمبەر (ﷺ) و ئەبوبەكر و عەممار و سوما ییە دایکی و سوما ییب و بیلال و مقداد (ﷺ)، خۆای گەرە پیغەمبەر (ﷺ) بە هۆی مامیەو پاراست، ئەبوبەكر خوا بەهۆی هۆزەكە یەو پاراستی، ئەوانی دیکەش بیباوەرەن دەیانگرتن و بەرگی ئاسنیان دەکردنەبەر و دەیانخستە بەرخۆر، هەركامیان ئەوێ ویستی بۆیان هاتەدی (كەسیك هات بەهانا یانەو)، جگە لە بیلال كە لە پینا و خوادا خۆی گرت و ئازاری چەشت، هینان دایانە دەست دوو كۆر و بە دۆلەكانی مەككەدا رایان دەكیشا ئەویش دەیوت ئەحەد ئەحەد^۱.

ئەبونا عیمیش لە الحلیە ج ۱ ص ۱۴۰ لە فرمودەكە ی موحاهیدەو هیناویەتی، لە فرمودەكەیدا هاتو: ئەوانی دیکەش جلی ئاسنیان دەکردنەبەر و دەیانخستە بەرخۆر و تا ئەوێ خوا ویستی سەختی گەرما ی ئاسن و خوێان تووش بوو، بەیانیان ئەبوجەهل - ئەفرینی خۆای لی بیئت - بە خەنجەرێكەو دەهات و قسەو جنیوی پی دەوتن، ئیبن عەبدولبیر لە فرمودەكە ی موحاهیددا - لە سەر هەوالی بیلال دەچیت و دەئیت: پەتیان كردهووە ملی و بەناو دارو بەردی مەككەدا دەیانگێرا، ئیبن سەعد ج ۲ ص ۱۶۶ لە موحاهیدەو بەوشیوێه هیناویەتی زوبەیری كۆری بەكار

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۸ دا هاتوو، حاكم ج ۲۸۴ دا هیناویەتی، سەنەدەكە ی صەحیحە و بوخاری و موسلیم نەیان هیناوە، زەهەبی دەئیت: صەحیحە، ئەبونا عیم لە الحلیە ج ۱ ص ۱۴۹ دا هیناویەتی، ئیبن ئەبی شەیبەش هیناویەتی، لە الكنز العمال ج ۷ ص ۱۴ دا هاتوو، ئیبن عەبدولبیر لە الاستیعاب ج ۱ ص ۱۴۱ دا لە فرمودەكە ی ئیبن مەسعودەو هیناویەتی.

لە عورەھى كۆپى زوبەيرەھە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: بىلال ھى ئافرىتىكى بەنى جەمىھ بو، لە رەمزى مەككە سزاىان دەدا، پىشتىيان دەخستە سەر زەۋىيەكە تا بىباۋەر بىت، ئەۋىش دەيوت ئەھد ئەھد، لەۋبارەدا ۋەرەقە دەيدا بەپالیدا ۋەيوت: ئەھد ئەھد ئەھى بىلال، سوئند بەخۇا ئەگەر بىكۆژن ئەيكەمە سۆزۈ بەزەيى.

ئەبۇنەئىم لە الحىيە ج ۱ ص ۱۴۸ لە ھىشامى كۆپى عورەھە لە باۋكىيەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: ۋەرەقەھى كۆپى نەۋفەل دەيدا بەپال بىلالدا كە سزا دەدا دەيوت ئەھد ئەھد، ئەۋىش دەيوت: ئەھد ئەھد ئەھى بىلال گىيان، پاشان سەيرى ئومەييەھى كۆپى خەلفە دەكرد كەۋا سزاى بىلالى دەدا دەيوت: سوئند بەخۇاى گەۋرە ئەگەر بىكۆژن ئەيكەمە جىئى سۆزۈ بۇ كۆرۈنەۋەي، تا ئەۋەي ئەبۇبەكرى صدىق پۇژىك دای بەلايدا كە سزاىان دەدا، بە ئومەييەھى ۋت: ئەرى لە خۇا ناترسىت ۋابە ۋەژارە دەكەيت، كۆيلەيەكەم ھەيە لەۋ رەشترو بەھىزترە بۇ ئايىنەكەت دەتدەمى لەجىياتى ئەۋ، ۋتى: قىۋلەمە، ئەمە بۇ تۇ، ئەبۇبەكرىش كۆيلەكەي پىداۋ بىلالى ئازاد كەرد، لە پىش كۆچكردنى لە مەككە - شەش كۆيلەي دىكەي لەسەر ئىسلام پزگار كەرد، بىلال خەۋتەمىيان بو، ئەبۇنەئىم الحىيە ج ۱ ص ۱۴۸ لە ئىبن ئىسحاقەۋە ھېناۋىيەتى: ئومەييە لە گەرمای پۇژدا بىلالى دەبرد ۋ لەسەر پىشت لە چەم ۋ زىخى ناۋ مەككەدا رايەدەكىشا، دواتر فەرمانى دەكرد بەردىكى گەۋرەيان دەخستە سەر سنگى، ئومەييە پىئى دەۋت: ئاۋادەبىت تا دەمرىت يان بەرامبەر بە موحەمەد بىباۋەر دەبىت ۋ لات ۋ عوززا دەپەرستىت، ئەۋىش لەۋ سەختىەدا دەيوت ئەھد، ئەھد، عەممارى كۆپى ياسر باسى بىلال ۋ ھاۋەلانى ۋ سەختى ۋ ناپەھەتتىيانى دەكرد ۋ لەسەر ئازاد كەردنى بىلال لەلايەن ئەبۇبەكرەۋە دەدوا كە بە ئەبۇبەكر دەۋترا (عتىق) دەيوت:

جزى الله خيرا عن بلال و صحبه
عتيقا و اخزى فاكها و ابا جهل
عشية هما في بلال بسوءة
ولم يحذرا ما يحذر المرء ذوالعقل

بتوحیده رب الانامل وقوله
 فان یقتلوننی فلم اکن
 فیارب ابراهیم والعبد یونس
 لم ظل یهوی الغی من ال غالب
 شهدت بان الله ربی علی مهل
 لاشرك بالرحمن من خیفۃ القتل
 موسی و عیسی نجنی ثم لا تبلى
 علی غیر برکۃ منه ولا عدل^۱

(خوگري عه مھاری کوری یاسرو خیزانیان (ﷺ)) له سهر سه خیه کان

ته بهرانی و حاکم و بهیه قی وئین عه ساکیر له جابیره وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر
 دای به پال عه مھارو خیزانه کهیدا که سزاده دران فھرمووی (ابشروا ال عمار وال
 یاسر فان موعدکم الجنة)^۲
 حاکم له (الکني) و ئین عه ساکیر له عوسمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له
 به تھاء له گھل پیغه مبه ر (ﷺ) دھرچووم دامان به پال عه مھارو دایک و باوکیدا که له بهر
 خوړدا سزاده دران تا واز له ئیسلام بهینن، ئه بو عه مھار و تی: ئه ی پیغه مبه ری خوا
 ژیان وایه (زھمانه وایه) پیغه مبه ر (ﷺ) فھرمووی (صبرا یا ال یاسر اللهم اغفر لال
 یاسر وقد فعلت)^۴

^۱ - له الحلیۃ ج ۱ ص ۱۴۸ دا واهاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۹۳ ده لیت: که سه کانی ته بهرانی سه حیحن جگه له ئیبراهیمی کوپی
 عه بدولعه زیزی موقه وم که ئه ویش جینی متمانه یه.

^۴ - ضعیف.

^۵ - ئه حمده و بهیه قی و به غه وی و عقیلی ئین مونده و ئه بونه عیم و که سانی دیکه ش به و واتایه له
 عوسمانه وه (ﷺ) هیناویانه، هه روه ها له (الکنز العمال ج ۷ ص ۷۲) هاتووه، ئین سه عد ج ۳
 ص ۱۷۷ دا له عوسمانه وه (ﷺ) به وشیوه هیناویه تی.

ئەبوئەحمەد حاکم لە عەبدوللای کوپی جەغەرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت:
 پیغەمبەر (ﷺ) دای بە پال یاسرو عەممار و دایکی عەمماردا کە لەبەر خوا سزا دەران،
 پیغەمبەر (ﷺ) پیتی فەرموون (صبرا ال یاسر صبرا ال یاسر فان موعدکم الجنة) ئیبن
 کەلبی لە ئیبن عەبباسەو (ﷺ) بەوجۆرە هیناویەتی و عەبدوللای کوپی یاسریشی
 بۆ زیاد دەکات، هەرودەها دەلیت: ئەبوجەهل دای لە سومەییە و کوشتی. یاسریش بە
 سزا مردو و عەبدوللای مردو فەردراو کەوتە خوار.^۱

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۴۰ لە ئەبوعوبەیدە ی کوپی موحەمەدی کوپی
 عەممارەو هیناویەتی دەلیت: بیباوەران عەماریان گرت و وازیان لێنەهینا تا قسە
 و ت بە پیغەمبەر (ﷺ) و بەچاکە باسی خواوەندەکانی ئەوانی کرد، کاتیک هات بۆلای
 پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (چیت بوو؟) وتی: خراپەم هاتە پێ ئەو پیغەمبەری خوا،
 دوا جار قسەم پێ وتیت و بە باشە باسی خواوەندەکانی ئەوانم کرد، پیغەمبەر (ﷺ)
 فەرمووی (کیف تعبد قلبک؟) واتە (ئەو دلت چۆن بوو؟)

وتی: لە دڵمدا باوەر چەسپاوە بوو، فەرمووی (فان عادوا فعد) واتە (ئەگەر هەمتر
 ناچاریان کردیتەو و ابکەرەو).^۲

هەرودەها لە موحەمەدەو هیناویەتی: کە پیغەمبەر (ﷺ) گەیشت بە عەممار سەیر
 دەکات دەگریت، چاوەکانی سەری فەرمووی (اخذک الکفار فغطوک فی الماء فقلت کذا
 وکذا فان عادوا فقل لهم ذاک لهم).

هەرودەها ج ۳ ق ۱ ص ۱۷۷ لە عەمری کوپی مەیمونەو دەلیت: بیباوەران عەماری
 کوپی یاسریان بە ناگر سوتاند، پیغەمبەریش (ﷺ) دای بە پالداو دەستی دەهینا

۱ - ضعیف.

۲ - له الإصابة ج ۳ ص ۶۴۷ دا هاتوو. ئەحمەدیش لە موحەمەدەو هیناویەتی دەلیت: یەکەم شەهیدی ناو
 ئیسلام دایکی عەممار سومەییە بوو کە ئەبوجەهل خەنجەرێکی کرد بە سکیداو کوشتی، لە البدایة
 و النهایة ج ۳ ص ۵۹ دا هاتوو.

۳ - ئیبن سەعد ج ۱ ق ۱ ص ۱۷۸ لە ئەبوعوبەیدەو بەوجۆرە هیناویەتی.

بەسەر سەرىداۋ دەيفەرمۇ (يا نار كوني بردا وسلاما على عمار كما كنت على ابراهيم عليه السلام تقتلك الفئنة الباغية) واتە (ئەي ئاگر ساردو سەلامەتتە بەسەر عەممار ھەرۈەك چۆن بۆ پېغەمبەر ئىبراھىم (عليه السلام) واتكرد، ئەي عەممار دەستەيەكى سەركەش (ياخى) دەتكۆژن.^۱

(خۆگى خەببى كۆرى ئەرەت (ﷺ) لەسەر سەختىەكان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۱۷ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەببى كۆرى ئەرەت (ﷺ) چوۋ بۆلای عومەرى كۆرى خەتاب (ﷺ) ئەۋىش لە شۈينى خۇى دايىنىشان، وتى: لەم دونىايەدا كەس نىيە ھىندەي ئەم كەسە شىاۋى ئەم شۈينە بىت جگە لە يەك كەس، خەببى پىيى وت: ئەي ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە كىيە؟ وتى: بىلال، خەببى وتى: لەم شىاۋترنىيە، بىلال لە نىۋ بىباۋەراندا كەسىكى نارد تا بىپارىزىت: بەلام من كەسم نەبوۋ بىپارىزىت، ئەگەر ئەۋ پۇژ دەتتىنىم گرتىمىان و ئاگرىكىيان بۆ كەرمەۋە پاشان خستىمانە ناۋىيەۋە پاشان يەكىكىيان پىيى خستە سەرسىنگم و پىشتم كەۋتە سەرزەۋى، پاشان پىشتى پىيى نىشاندا كە پەلە گرتىۋى (ھى سوۋتاۋى).^۲

ئەبۇنەعىم لە الحلىيە ج ۱ ص ۱۴۴ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) پىرسىيە لە بىلال كەرد كە بىباۋەران چۆن ئازارىيەداۋە، خەببى وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا سەيرى پىشتم بىكە، عومەر وتى: تا ئىستى شىتى وام نەدىۋە، وتى: ئاگرىكىيان بۆ كەرمەۋە چەۋرى پىشتم ئاگرەكەي كۆژاندەۋە، ھەرۈەھا ئەبۇنەعىم و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە ھىناۋىيە، لە كىز العمال ج ۱ ص ۷۱ لە ئەبۇلەيلى كەندىيەۋە ھاتۋە دەلىت: خەببى كۆرى ئەرەت ھات بۆلای عومەر (ﷺ) وتى:

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۱ دا ۋاھاتوۋە.

نزريڪي بڪه نه وه ڪهس له توڻ شيان ورتري ٺهه شوڻه ٺيه جڳه له عه ميماري ڪوري ياسر،
خه بابا بيش شوڻه واري پشتي پي نيشاندهدا ڪه چوڻ بيباوه پان سزايانداوه.

ٺه حمده له خه بابا به وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لڀت: من ڪه سيڪي ٺاسنگه ر بووم،
قه رزيڪم به سهر عاصي ڪوري وائيلاه وه بو، چووم بولاي تا داواي قهرزه ڪم بڪم،
ٺه ويش وتي: به خوا ناتده مه وه تا به رام بهر به موحه مه بيباوه رنه بيت، منيش وتم:
به خوا هه رگيز شتي وا ناڪم تا ٺه وڪاته ي ده مريت پاشان زيندو ده بيته وه، وتي:
ٺه گهر من بمرم و داوي زيندو بوومه وه دييت بولام و ٺه وڪات مال و سامان و مندالم
هه يه ده تده مه وه، خواي گه ورهش ٺهه ٺايه ته ي دابه زانده (افرايت الذي كفر بئاياتنا
وقال لاوتين مالا ولدا) تا (وياتينا فردا).¹

بوخاري له خه بابا به وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لڀت: چوومه خزمت پيغه مبه ر (ﷺ)
ڪه له پال ڪه عبه دا پالي دابوويه وه، ٺا زاري بيباوه رانمان زور پيگه يشتبو، وتم: ٺايا
له خوا نا پار پي ته وه؟ ٺه ويش داننشت و رهنكي ده موچاوي سوور هه لگه را و فهرمووي
(ٺه وانه ي پيش ٺيو هه يانبو به مشاري ٺاسنين له ت ده ڪرا به گوشت و ٺيسقانيه وه
ڪه چي وزي له ٺايينه ڪه ي نه ده هيٺا، خواي گه وره ٺهه ڪاره ته واو ده ڪات و
ده گه يه ني ته جي تا ٺه وه ي ڪه سيڪ له سه نعا ته وه سوار ده بيت بول حه زره مهوت له خوا
نه بيت له ڪهس ناترسيٽ (گورگيش ترسي بول مه ر ڪه ي هه يه) به لام ٺيو هه په له
ده ڪه ن)²

¹ - لة البداية و النهاية ج ٣ ص ١٥٩ واهاتوه، هه روه ها ٺيين سه عد ج ٣ ص ١١٦ له خه بابا به وه
به وجره هيٺا يه تي.

² ٺه بوداود و نه سائي هيٺا وياهه، له العيني ج ٧ ص ٥٥٨ و حاڪم ج ٣ ص ٢٨٢ به هه مان واهاتوه

(خۆگى ئەبوزەرى غەفارى (ﷺ) لەسەر سەختىيەكان)

بوخارى ج ۱ ص ۵۴۴ لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناوئىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبوزەر بىستى پىغەمبەر (ﷺ) بوو بە پىغەمبەر بە براكەى وت: سواربە و بىرۆ بۆ ئەو دۆلە و لەسەر ئەو كەسەى بانگەشەى پىغەمبەرايەتى دەكات و دەلىت لە ئاسمانەو ھەوالى بۆ دىت زانىاريم بۆ وەرگىرە و گوئى لە قسەكانى بگىرە و دوايى وەرەو بۆلام، ئەوئىش چوو و تا گەيشتە لای و گوئى لىگرت، پاشان گەپايەو بۆلای ئەبوزەر و پىئى وت: بىنىم فەرمانى دەکرد بە ئاكارى چاك و قسەكانى شىعر نەبوون، ئەوئىش وتى: ئەوئى وىستم پىت نەگەياندەم، بۆيە خۆى كۆكردەو و بىرۆ ئاوى لەگەل خۆى برد تا گەيشتە مەككە، چوويە كەعبە و بە دواى پىغەمبەردا (ﷺ) گەپرا و نەيدۆزىيەو و ھەزىشى نەدەكرد لەسەرى ھەوال بىرسىت، ئەمە وابوو تا شەوى لىھات، پاكشام، ەلى (ﷺ) بىنى و زانى نامۆيە، كەبىنى كەوتە شوئىنى، ھىچكام پىرسىاريان لەوى تر نەكرد تا بەيانى بوويەو، بۆ پۆژى دووم چوويەو كەعبە و دووبارە پىغەمبەرى (ﷺ) نەدى نا ئىوارە ھات، گەپايەو بۆ شوئىنى خۆى، ەلىش برديەو و وتى: مەگەر پىياو نابىت شوئىنى خۆى بزانيت، برديەو بۆ مالىەو و كەسيان پىرسىاريان لەوى دىكەيان نەدەكرد، پۆژى سىيەمىش ھەروابوو، پاشان ەلى وتى: پىم نالىيت بۆچى ھاتوويت؟ وتى: ئەگەر بەلئىم پى بدەيت يارمەتىم بدەيت پىت دەلئىم، ئەوئىش وتى: باشە، ئەبوزەر پىش پىئى وت، ەلىش وتى: بەلئى وايە پىغەمبەرى خوايە، بەيانى بگەرە شوئىم ئەگەر شتىكى مەترسىدارم دى ھەلدەستم ەك ئەوئى ئا و بىرۆم، ئەگەر پىش چووم شوئىم بگەرە تا دىيتە ئەو شوئىنەى من بۆى دەچم، ئەوئىش وای كردو شوئىن پىئى ھەلگرت تا گەيشتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، لەوى ئەبوزەر گوئى لە پىغەمبەر (ﷺ) گرت و ھەر لەویدا موسلمان بوو، پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرموو (بگەر پىرەو بۆلای كەسەكانت و ھەواليان پىبەدە تا فەرمانى منت پىدەكات) ئەوئىش وتى: سوئند بەوئى گيانم بە دەستىەتى لە نىوياندا ھاوارى بۆ

دهڪم، ٽينجا چوو ٻوڪه عبه و به دهنگي به رز هاواري ڪرد شايعه تي ددهم هيچ
پهرستراويڪ نيه جگه له خواو موحه مهديش پيغه مبهري خوايه، پاشان نه وان
ههستان و ليياندا تا خستيان، عه عباس هات و خوي دا به سهريدا و تي: قورٿان
به سهر مهگر نازانن نه مه له غيفاريه ڪانه و پيگه ي بازرگانيان له شام له ويوهيه؟ به وه
پزگاري ڪرد له دهستانيان، پاشان ٻو به ياني نه وه ي ڪرده وه و نه وانيش ليياندايه وه و
عه عباسيش خوي دا به سهريدا.

بوخاري ج ۱ ص ۵۰۰ له فهرموده ڪي ٽين عه عباسه وه (ﷺ) هيئاويه تي، و تي:
نه ي ڪومه لي قورهيش من شايعه تي ددهم هيچ پهرستراويڪ نيه جگه له خواو
موحه مهديش به نده و نيردراوي نه وه، نه وانيش و تيان: ناده ي ههستن ٻو نه و
هه لئه له تاوه، نه وانيش هيئنديان ليڏام خهريڪ بوو بمرم تا عه عباس فريام ڪه وت و
خوي دا به سهرمدا و دوايي سهيري ڪردن و تي: قورٿان به سهر، ڪه سيڪي
غيفاريه ڪان ده ڪوڙن ڪه بازرگاني و پيٿان له ويوهيه؟ نه وانيش ليڏم دور ڪه وتنه وه، ٻو
به ياني هه مان شتم و ته وه، نه وانيش و ايان ڪرده وه، عه عباسيش فريام ڪه وتنه وه و
هه مان شتي و ته وه.

موسليم له پيگه ي عه بدولائي ڪوري صامته وه له نه بوزه روه (ﷺ) هيئاويه تي و
چيروڪي موسلمانن بوني به شيويه ڪي تر ده گيرپي ته وه و له فهرموده ڪه يدا
هيئاويه تي: براهه ڪم چوو تا گهيشته مه ڪه پاشان پئي و تم: چوومه مه ڪه و ڪه سيڪم
دي خه لڪي به خراپ ناويان ده برد زور له تو ده چووده ليڏم: منيش چووم ٻو مه ڪه و
ڪه سيڪم دي قسه ي پي دهوت و تم: نه وه له ڪوييه؟ نه ويش دهنگي به سهرمدا
به رز ڪرده وه و تي: (صابي، صابي) خه لڪي لي هاندام و منيش له نيو ڪه عبه دا خوڻ
حه شارداد و پانزه شه و پوڙ تيايدا مامه وه به بي نان و ٿاو جگه له ٿاوي زه مزه م، دوايي
گهيشتين به پيغه مبهري (ﷺ) و نه بوبه ڪر (ﷺ) ڪه هاتنه ڪه عبه وه، سويند به خوا من
يه ڪه ڪم ڪه س بووم سه لام ي موسلمانانهم لي ڪرد، و تم: سلامت ليبييت نه ي پيغه مبهري
خوا، فهرموي ((عليك السلام ورحمة الله) تو ڪييت؟) و تم: ڪه سيڪ له به ني غه فار،

هاوه له كه ي وتي: نه ي پيغهمبر (ﷺ) موله تم بده تا نه مشه و ميواني من بيت، بردمي بؤ مالئك له خواري مه ككه وه و بريك ميوزي بؤ هي نام، منيش چوومه وه و به براكه مم وت كه موسلمان بووم، نه ويش وتي: منيش هاوئايننت ده بم، ئينجا چووين بؤلاي دايكمان وتي: منيش ديمه سه رئايننتان، چووم بؤلاي هؤزه كه م هه نديكيان شوينم كه وتن.

ته به راني به هه مان شيوه به دورو دريژي هي ناويه تي، نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۱۵۸ له ريگه ي ئين عه بباسه وه (ﷺ) له نه بوزه ره وه (ﷺ) هي ناويه تي ده لئيت: له مه ككه له خزمه ت پيغهمبر (ﷺ) دا بووم ئيسلامي فير كردم و شتيكي قورثاني بؤ خويندمه وه و وتم: نه ي پيغهمبري خوا من ده مه وي ت موسلمان بووني خو م ئاشكرا بكه م، پيغهمبريش (ﷺ) فه رموي (اني اخاف عليك ان تقتل) واته (ده ترسم بكوژييت) وتم: نه گه ريش بكوژيم نه وه ده كه م، نه ويش بيده نگ بو، منيش چووم و قوره يش له كه عبه دا باز نه يان به سته بو و قسه يان ده كرد، وتم: شا به تي ده ده م كه هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغهمبري خوايه، هه موو ليم هه ستان و هيته ديان لي دام په كيان خستم، وا يان زاني كوشتوميان، دوايي هه ستام و هاتمه خزمه ت پيغهمبر (ﷺ) و سه يري كردم چيم ليها ت بو و فه رموي (مه گه ر نه موت و امه كه؟) وتم: نه ي پيغهمبري خوا گرييه كي دلم بو و كردمه وه، ئينجا له گه لي مامه وه و فه رموي (الحق بقومك فاذا بلغك ظهري فاتني) واته (په يوه ستي هؤزه كه ت به ره وه كه بيستت سه ركه و تووم و ره بؤلام).

(خوګري سه عیدي کوری زهیدو فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومهر بوو له سهر سه ختیه کان)

بوخاری ج ۱ ص ۵۴۵ له قه یسه وه هیناویه تی ده لیت: له سه عیدي کوری زهیدي کوری عه مری کوری نوفه یلم بیست (ﷺ) که له مرګه وتی کوفه دا بوو دهیوت: سویند به خوا عومهر له سهر نیلام به ستبو ومیه وه، ئینجا فرموده که دینیت، له ګیرانه وه یه کی دیکه دا له بوخاریه وه ج ۱ ص ۵۴۶ هیناویه تی: عومهر هیشتا موسلمان نه ببو من و خوشکه که ی له سهر نیسلام کوټ کردبوو.

ئین صه عد ج ۳ ص ۱۹۱ له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی: ده لیت: عومهر (ﷺ) شمشیریکي به دهسته وه بوو هات که سیکی به نو زوهره ی پیګه یشت وتی: بو کی ده چیت ئه ی عومهر؟ وتی: ده مه ویت موحه مه د بکوژم، وتی: چون پاریزراو ده بیت له به نی هاشم و به نی زه هره نه ګر بیت و مه حه مه د بکوژیت؟ عومهر پیی وت: و ابرازم توش هه لڅه له تاویت و ازت له ئایینی خوټ هیناوه، وتی: شتیکی له وه سه رسوړه یته رترت پی بلیم؟ وتی: چیه؟ وتی: خوشکه که ت و زاواکه ت هه لڅه له تاوون و ازیان له ئایینه که ت هیناوه عومهر یش به هه پرده شه خوازیه وه چوړ بولایان له وی یه کی که له کوچه ران له لایان بوو پیی ده وترا خه باب، خه باب هه سستی عومهر ی بیست و له ماله وه خوی حه شارداو عومهر یش چوویه ژوړه وه و وتی: نه و دنگ و زریکه چی بوو لاتان بیستم؟ نه و کات سوره تی (طه) یان ده خویند، نه و انیش وتیان: ته نها له نیوان خو ماندا قسه مان ده کرد، عومهر وتی پیده چیت هه لڅه له تابن، زاواکه ی پیی وت: عومهر ده لیت چی نه ګر حه ق له ئایینیکی جګه له ئایینی توډا بیت؟ عومهر دای به سه ریداو به توندی لیی داو خوشکه که شی هات تا عومهر لابیات، نه ویش به ده ست لیی داو خوین له دهم و چاوی هات، خوشکه که ی به وپه ری تووره ی یه وه وتی: نه ګر حه ق له جګه له ئایینی توډایه نه و شایه تی دهم هیچ په ستر او ی که نیه جګه له خواو موحه مه دیش پیغه مبه ری خوايه، که عومهر هیوا ی نه ما و وتی: نه و کتیبه ی لاتان بوو

بمدەنی نا بیخوینمەوه، عومەر خویندەواری هەبوو خوشکەکە ی وتی: تۆ پیسیت و ئەوەش تەنھا کەسانی پاک دەیگرن بە دەستەوه، هەستە خۆت بشۆ یان دەست نویژ بگرە ئەویش هەستا و دەست نویژی گرت پاشان سورەتی (طه) خویندەوه تا (انني انا الله لا اله الا انا فاعبدني و اقم الصلاة لذكري) عومەریش وتی: بمبەن بۆلای موحەمەد، کە خەباب ئەو قسە ی بیست هاتە دەرەوه و وتی: عومەر موژدەت لیبیت، هیوام وایە تۆ بەر نزاکە ی پیغەمبەر (ﷺ) بکەویت کە شەوی پینج شەممە بۆی کردیت و فەرمووی (خوایه ئیسلام عیزەتمەند بکە بە عومەری کوپری خەتاب یابە عمری کوپری هیشام) پیغەمبەریش (ﷺ) لەو مالدەا بوو کە لە کەنار صەفا بوو، عومەر چوو تا گەیشتە لای مالدە کە. حەمزە و تەلحە و هەندی لە هاوه لانی لەبەر دەرگادا وەستابوون، کە حەمزە عومەری بیینی هەمووان لە عومەر بە هۆش هاتنەوه حەمزە وتی: بەلێ ئەوه عومەرە، ئەگەر خوا چاکە ی بۆ عومەر بویت و موسلمان بیت و شوین پیغەمبەر (ﷺ) بکەویت باشە، ئەگەر نا کوشتنی لامان ئاسانە، پیغەمبەریش (ﷺ) لە ناوه چاوه پیتی بوو، پیغەمبەر (ﷺ) هاتە دەرەوه تا هاتە لای عومەر و کراسەکە ی گرت و فەرمووی (وازاناهینیت ئە ی عومەر تا خوای گەورە سەر شوپری و سزات بۆ دانەبەزینیت وەک ئەوه ی دایبە زاند بۆ وەلیدی کوپری موعەیرە؟ خوایه ئەمە عومەری کوپری خەتابە، خوا بە ئیسلام بە عومەری کوپری خەتاب عیزەتمەند بکە) عومەریش وتی: شایەتی دەدەم تۆ پیغەمبەری خوات، ئینجا موسلمان بوو و وتی: ئە ی پیغەمبەری خوا وەرە دەرەوه (بانگە وازەکەت ئاشکرا بکە)

تەبەرانی لە سەوبانەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (خوایه ئیسلام عیزەتمەند بکە بە عومەری کوپری خەتاب) سەرەتای شەو کاتیک خوشکەکە ی (اقرا باسم ربك الذي خلق) ی دەخویند دای لە خوشکەکە ی تا ئەوه ی

١- له العيني ج ٨ ص ٦٨ دا هاتوو، ئین ئیسحاق بەو شیوهیه بە دوورو درێژی هیناویەتی، له البداية والنهاية ج ٣ ص ٨١ دا هاتوو.

وای زانی کوشتوویه تی، پاشان له بهر به یاندا هه ستا و بینی هه رڼه وه ده خوینیت،
وتی: سویند به خوا نه مه شیعوو چپه چپ نیه، چوو تا که بشته لای پیغه مبه (ﷺ)
سهیر ده کات بیلال (ﷺ) له بهر دهر گایه، دهر گاکه ی پال پیوه نا، بیلال وتی: کییه؟
وتی: عومهری کوږی خه تاب، وتی: دهییت لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) مؤله تت بو
وهر بگرم، چوو بولای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) عومهر
له بهر دهر گایه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (نه گهر خوا چاکه ی بو عومهر بویت
دهییه نیت ته ناو ئیسلامه وه) به بیلالی فهرموو (دهر گاکه بکه ره وه) پیغه مبه (ﷺ) بن
باله کانی گرت و ته کاندی و فهرمووی (چیت دهویت؟ بوچی هاتوویت؟) عومهر پنی
وت: نه وه ی بانگه وازی بو ده کیت بو م بخه پرو، فهرمووی (شایه تی بدهیت هیچ
پهرستراویک نیه جگه له خوای تا و ته نه ای بیهار تا و موحه مه دیش به نده و
پیغه مبهری خوايه) عومهر هه رله ویدا موسلمان بو و وتی: ده ی به دهر که وه.^۱

به زار له نه سله می مه ولای عومهر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهری کوږی
خه تاب وتی: حه زده که ن باسی سهره تای موسلمان بوونم بکه م بو تان؟ وتمان: به لی،
وتی: من سهر سه ختترین دوژمنی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بووم، له پوژیکي زور گهرمدا
له ری پی مه که که دا بووم که که سیکی قوره شیی بینیمی و وتی: ئیبن خه تاب بو کو ی
ده چیت؟ وتم: بولای نه و کا برا ده چم، وتی: خوشکه که ت چووه ته سهر ئایینی نه و،
منیش به تووره ی یه وه که پامه وه و چوومه بهر دهر گای مالی خوشکه که م، پیغه مبه (ﷺ)
(ﷺ) نه گهر که سیکی موسلمان بووی بدایه هیچی نیه که س و دوو که سی ده هینا تا
شتیکي بده نی، بو میړدی خوشکه که شم دوو هاوه لی نار دبوو، دام له دهر گا، پیم و ترا
کییه؟ وتم: عومهری کوږی خه تاب، نه وکات نوو سینیکیان له بهر ده ستدا بوو

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۶۲ ده لیت: له سنده ده که دا زیدی کوږی په بیعه هیه که مه تروکه ئیبن عه دی
ده لیت: هیوا خوازم هیچی له سهر نه بیت، که سه کانی دیکه ی سنده ده که جی متمانه ن، ته واو.

دەيانخوئىندەۋە كە دەنگى منيان بىست ھەستان و خۇيان لە شوئىنىكىدا شار دەۋە و نووسىنە كەيان لا برد، كە خوشكە كەم دەرگا كەى بۇ كەردمەۋە و تەم: ئەى دوزمنى گىانت ھەلخە لە تايىت؟ وتى: شتىكەم بەرز كەردەۋە و دام بەسەر سەرىدا، ئەۋىش گىريا و وتى: عومەرى كوپى خەتاب چىت پى دەكرىت بىكە من موسلمان بووم، منىش چووم و دانىشتم، دەبىنم لە بەردەمىاندا پەراۋىك ھەيە، و تەم: ئەمە لىرەدا چى دەكات؟ پىنى و تەم: كوپى خەتاب وازمان لى بىنە، تا خوت نە شوئىت و پاك نەبىتەۋە نابىت، چونكە تەنھا كەسانى پاك دەستى لى دەدەن، منىش زور پىم و تەم: ئىنجا بە دوورو درىژى باسى موسلمان بوونى عومەر (ﷺ) دەكات كە دواتر چى ھاۋەتە پى^{۱۰}.

(خۇگىرى عوسمانى كوپى مەچغون (ﷺ) لەسەر سەختىەكان)

ئەبۇنەئىم لە الحلىە ج ۱ ص ۱۳ لە عوسمانەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك عوسمانى كوپى عەففان (ﷺ) بىنى ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) لە چ سەختىەكان و ئەۋىش لە پەنای وەلىدى كوپى موغەيرەدا بوو وتى: سوئند بە خوا ناتوانم ببىنم لە پەنای كەسىكى بىباۋەردا بوم ھاۋەلەنم و ھاۋنايىنم ئازار و سەختىەك بچەن كە نايەتە پىنى من، ئەمە كەم و كورتىەكى گەۋرەيە لە دەروونى مندا، بۇيە چو بۇلاى وەلىدى كوپى موغەيرە و پىنى و تەم: ئەى ئەبۇعەبد شەمس زىممەى بردەسەر و بۇم گىرايتەۋە، وتى: برازاكەم پىدەچىت يەكىك لە ھۆزەكەم ئازارت بدات؟ وتى: نا من بە پەنای خوا پازىم و نامەۋىت پەنای كەسى تر وەربگرم، وتى: دەى پرۇ بۇ كەعبە و لەۋى بە دەنگى بەرز پەناكەم بە ئاشكرا بۇ بگىرەۋە وەك چۆن من بە ئاشكرا پەنام دايت.

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۶۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ئوسامەى كوپى زەيدى كوپى ئەسلىم ھەيە لاۋازە. تەۋاو.

چووين بۇ مزگەوت و ولید به خەلکەكەى وت: ئەمە عوسمانە و ھاتووە پەناكەم دەگێرپێتەو، ئەویش پێى وتن راست دەكات، ئەو بە وەفا و بەخشندە بوو لە پەناكەیدا، بەلام من ھەزدەكەم تەنھا پەناى خوا وەرېگرم، وا پەناكەيم بۇ گێرايەو، پاشان عوسمان و لەبیدی كۆپى رەبیعی كۆپى مالیكى كۆپى قیسی لە كۆرەكەى قورەیشدا ھەستان، عوسمان لەگەڵیان دانیشتبوو، لەبید ئەم شعرەى بۇ دەوتن:

الا كل شیئ ما خلق الله باطل

عوسمان وتی: راست دەكەیت، ئەویش وتی:

و كل نعيم لا محالة زائل

عوسمان وتی: درۆ دەكەیت خۆشی بەھەشتیەكان وانا بێت، لەبید وتی: ئەى قورەیش سویند بەخوا ئەم كایرا ئەزبەت دەرە تاكەى ئەمە لەناوتاندا پروبدات؟ یەكێكان ھەستا و وتی: ئەو گەمژەییەكى قورەیشە وازى لە ئایینمان ھێناو، گوی بە قسەى مەدە، عوسمانیش وەلامى دایەو تا ئیوانیان تێكچوو، ئەو كەسە ھەستا بۆى و بۆكسیكى دا لە چاوى و مۆرى كردەو، ولیدی كۆپى موغەیرەش ئەمەى بینى وتی: برازاكەم سویند بەخوا بیمانا چاوت واى لیھات، خۆ تۆ لە پەنايەكى بە ھێزدا بوویت، عوسمان وتی: بەلى سویند بەخوا چاوەساغەكەم ھەژارە چونكە بەخششەى پێنەدرا كە خوا داى بەم چاوەكەم، من لە پەناى وەدام كە لە تۆ بەعیزەت ترو بە تواناترە ئەى عەبەد شەمس، ئینجا عوسمان لەسەر تووشبوونى چاوى ئەم شیعرەى وت:

يدا ملحد في الدين بمهتد

فان تك عيني في رضى الرب نالها

ومن يرضيه الرحمن يا قوم يسعد

فقد عوض الرحمن منها ثوابه

سفيه على دين الرسول محمد

فاني وان قلت غوى مضلل

على رغم من بيغي علينا ويتعدى

اريد بذلك الله و الحق ديننا

عەليش لەسەر چاوى عوسمانى كۆپى مەضغون وتی:

اصبحت مكتئبا تبكي كمحزون

امن تذكر دهر غير مامون

یغشون بالظام من یدعوا الی الدین

و الغدر فیهم سبیل غیر مامون

انا غضبنا لعثمان بن مظعون

طعنا دراکا و ضربا غیر مافون

کیلا بکیل جزاء غیر مغبون^۱.

امن تذکر اقوام ذوی سغه

لا ینتهون عن الفحشاء ما سلموا

لا ترون اقل الله خیرهم

اذ یلطمون ولا یخشون مقتله

فسوف یجزیهم ان لم یمت عجلا

(خۆگری موصعه بی کوپی عومه یر له سه ره ختیه کان)

ئێبێن سه عه د ج ۲ ص ۸۲ له موچه مه دی عه بده ریه وه له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: موصعه بی کوپی عومه یر که نه جیکی جوان و قرژ خاوی ناو مه کهکه بوو، دایک و باوکی خۆشیان ده ویست، دایکی ده وه له ندو به توانا بوو، جل و به رگی زۆر جوان و پازاوه بوو، له هه مووان زیاتر بۆنی خۆشی له خۆی ده دا، نه علی هه ززه می ده کرده پی، پیغه مبه ر (ﷺ) باسی ده کردو ده یفه رموو (ما رایت بمکه احسن لمة ولا ارق حلة ولا انعم من مصعب بن عمیر) موصعه ب بیستی پیغه مبه ر (ﷺ) له مائی نه رقه می کوپی نه رقه مدا بانگه واز ده کات بۆ ئیسلام، چوو بۆلای و موسلمان بوو و باوه ری هینا و چوو یه ده ره وه و له ترسی دایکی و هۆزه که ی موسلمان بوونی خۆی شار ده وه، به نه یینی ده چوو بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) عوسمانی کوپی ته لحه بیینی موصعه ب نوێژ ده کات، خیرا هه وائییدا به دایکی و هۆزه که ی بلی، نه وانیش گر تیان و به ندیان کرد، به ر ده وام و ابوو تا له کوچی یه که مدا کوچی کرد بۆ حه به شه، پاشان له گه ل موسلماناندا گه رایه وه، که هاته وه باره که گوڤا بوو، دایکی وازی له سه رکۆنه کردنی هینا بوو.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له الحلیة ج ۱ ص ۱۰۳ دا واما تووه. له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۹۳ دا چیرۆکی عوسمان له ئێبێن ئیسحاق وه به بی سهند هاتوه، نه وه شی بۆ زیاد ده کات: وه لید پی وت: ده ی برازا که م بگه رێزه وه بۆ په نای جارانت، وتی: نا، ته به رانی له عروه وه به مور سه لی هیناویه تی، هه یسه می ده لیت: له سه نه ده که دا ئێبێن له یعه هه یه (ج ۶ ص ۳۴).

۳ - ضعیف.

(خۆگری عەبدوللای کۆری حوزافە ی سەھمی (ﷺ) لە سەر سەختیەکان)

بەبەھەقی و ئێین عەساگیر لە ئەبێ رابعووە هیناویانە دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ) سوپایەکی نارد بۆ پۆم و لەناویاندا کەسیک هەبوو پێی دەوترا عەبدوللای کۆری حوزافە کە هاوێ پێغەمبەر (ﷺ) بوو پۆمەکان گرتیان و بردیان بۆلای پاشاکەیان، پێیان وت: ئەمە لە هاوێلانی موخەمەدە، (طاغیة) پاشای پۆم پێی وت: دەبیت بە مەسیحی تا لە دەسلالت و ساماندا بەشدارت بکەم؟ عەبدوللای پێی وت: ئەگەر چیت هەیه بە هەموو مولکی عەرەبیشووە بۆمەیتێ تا وازبەینم لە ئایینی موخەمەد (ﷺ) بۆ ماوێ یەک چاوتر و کاندیش بێت نایکەم، وتی: دەی دەتکوژم، وتی: دەی بۆمکوژە، فەرمانی پێکراو لە خاچ دراو بەتیر هاوێژانی وت: تیر بدەن بەلای دەست و پێیدا، ئەویش وازی نەهینا، پاشان فەرمانی کرد بیهیننەووە دایان بە زاندا پاشان داوای مەنجه لێک ئاوی کولای کرد و دوو دیلی موسلمانانی هینا، فەرمانی کرد تا بیخەنە ناویەو، خستیانە ناوی، پاشان پێشنیاری مەسیحیەتی بۆ عەبدوللای دەکرد و ئەویش ئامادە نەبوو، ئینجا فەرمانی کرد ئەویش بخەنە ناویەو، کاتیەک عەبدوللای برا دەستی کرد بە گریان، پێیان وادەگرت، پاشان وایزانی ترساو، وتی: دەی بیگەریننەووە پێشنیاری مەسیحیەتی بۆ بکەن، بەلام پازی نەبوو، وتی: ئەی ئیتیر بۆچی گریایت؟ وتی: بۆ ئەووە گریام لە دەروونی خۆمدا و تەم: ئیستە فری دەدرییتە ناو ئەو مەنجه لە و کۆتایی بە ژیاخت دیت، ئارەزوومەند بووم بە هیندە ی مووەکانی لە شەم گیانم هەبیت تا هەموویان لە پینا و خوادا دابنیم، پاشان پێی وت: ئامادە ی سەرم ماچ بکەیت تا ئازادت بکەم؟ عەبدوللای وتی: هەموو دیلەکانی موسلمانانیش ئازاد بکە باشە؟ وتی: باشە، عەبدوللای دەلیت: لە دەروونی خۆمدا و تەم: سەری دوژمنیکی خوا ماچ بکەم بە هویەووە خۆم و هەموو دیلە موسلمانەکان ئازاد بکەم گرتێک نیه، لێی نزیک بوویەووە سەری ماچ کرد و ئەویش دیلەکانی پێیدا،

عه بدول لاش بردنیه وه بولای عومهر (ﷺ) و هه والی پیدایا که چی بووه، عومهر وتی: نه رکی هه رموسلمانیکه سه ری عه بدول لای کوری حوزافه ماچ بکات، منیش یه که م کهس نه وه ده که م، نه وکات هه ستا و سه ری ماچ کرد.^۱

(خوگری گشتی هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ)) له سه ر سه ختیه کان)

ئین ئیسحاق له حکیم له سه عیدی کوری جوبه یه وه هیناویه تی ده لیت: به عه بدول لای کوری عه ببلاسم (ﷺ) وت: نایا بیباوه ران سزای وای هاوه لانیان ده دا تا ناچار یان بکه ن به واز هینان له ئایینه که یان؟ وتی: به لی، سویند به خوا ده یاندا له یه کی و برسی و تینویان ده کرد تا نه وه ی له تا و نازاریدا چوکی ده دا و چیان لی داوا ده کرد ده یوت تا نه وه ی پییان ده وت: لات و عوززا دوو خواوهندن جگه له خوا، ده یوت به لی، نه مهش له تا و نه و نازاره ی توشیان ده کرد، له البداية والنهاية ج ۳ ص ۵۹ دا واهاتوه.

ئین مونزیرو ته به رانی و حاکم و ئین مه رده ویه و به یه قی له الدلائل و سه عیدی کوری مه نسور له ئوبه ی کوری که عبه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی هاتن بو مه دینه و پشتیوانان پیشوازیان لی کردن عه رب به یه کجاری له دژیان بوون، ئیدی به چه که وه ده خه وتن و هه لده سان، ده یانوت: ده بینن ئیمه واده ژین تا به دلنیا ییه وه بژین و ته نها له خوا ده ترسین، نه م ئایه ته دابه زی (وعد الله الذين امنوا منكم وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۶۲ دا واهاتوه، له الاصابة ج ۲ ص ۲۹۷ دا ده لیت: ئین عه ساکیر بو نه م چیرۆکه شایه تیکي له فرموده که ی ئین عه بباسه وه (ﷺ) به مه وصولی هیناوه یه کیکیش له فه وائییدی هیشامی کوری عوسماندا له مورسلی زوهریه وه. ته واز.

۳ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۵۹ دا واهاتوه، ده قه که ی ته به رانی له ئوبه ی کوری که عبه وه ده لیت/ کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی هاتن بو مه دینه پشتیوانان پشتگیر و عه رب نه یاریان بوون خوا

ئیین عه ساکیرو ئه بویه علا له ئه بوموساوه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا چووین بو غه زایه ک، شهش کهس بووین، له نیوانماندا و شتریک هه بوو که وتینه شوینی، له چوون وه ستاین منیش وه ستام نینۆکه کانم که وتن سه رقال بووین به پیکانمانه وه، بویه به شه ره که وترا (ذات الرقاع) چونکه له تاو چه قیندا گیرۆده ی ده ست پیمان بووین،^۱ ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۶۰ به و جوړه هیناویه تی ئه وه شی بو زیاد ده کات که ئه بو بورده وتی: ئه بو موسا ئه و فه رمووده ی گیرایه وه، پاشان باسی کرد ئه گهر ئه م فه رمووده م گیرایه وه چی بکه م وه ک ئه وه ی حه زنه کات شتیک له کاره که ی ئاشراییت، وتی: خوا پاداشتی بداته وه.

(خۆگری له سه ر برسیتی له پینا و بانگه وازی ری خوادا)

(خۆگری پیغه مبه (ﷺ) له سه ر برسیتی)

موسلیم و ترمزی له نوعمانی کوپی به شیره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: مه گهر ئیوه هه ر خواردن و خواردنه وه یه کتان بویت نیتانه؟ ده ی من پیغه مبه ره که تانم بیینی ده نکه خورما یه کیشی نه بوو تا سکی پی تیر بکات، له گیرانه وه یه کی موسلیم له نوعمانه وه (ﷺ) ده لیت: عومه ر (ﷺ) باسی سه ختی ژیا نی خه لکی کرد و وتی: پیغه مبه رم (ﷺ) بیینی پوژی به برسیتی ده برده سه رو ده نکه خورما یه کیشی نه بوو سکی پی تیر بکات.^۲

ئه بونه عیم له الحلیه و خه تی و ئیین عه ساکیرو ئیین نه جار له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: چومه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) به دانیشتنه وه نوێژی

ئهم ئایه ته ی دابه زاند (لیستخلفنهم فی الارض) هه یسه می ج ۷ ص ۸۲ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن.

۱- له الکنز العمال ج ۵ ص ۳۱۰ دا واهاتوه،

۲- له الترغیب (ج ۵ ص ۱۵۴) دا واهاتوه، ئیمامی ئه حمه د و ته یالیسی و ئیین سه عد و ئیین ما جه و ئه بو عه وانه و کهسانی دیکه ش هیناویانه. له الکنز ج ۴ ص ۴۰ یشدا هاتوه.

دہکړد، وټم ټه ی پیغہ مبهری خوا دہ تبینم بہ دانیشتنہ وه نو یژ دہکیت چی بووہ،
فہرمووی (ټہ بوہورہ یرہ برسیتہ) منیش گریام، فہرمووی (ټہ بوہورہ یرہ مہگری،
چونکہ سہ ختی لپیچینہ وهی پوژی دواپی تووشی کہ سی برسیتی نابیت ټہ گہر لہ
ژیانی دونیادا چاوہرپی پاداشتی پوژی دواپی بیت).^۱

ټہ حمہد - کہ سہکانی سہنہ دہکے صہ حیحن - لہ عائیشہ وه (رضی اللہ عنہا)
ہیناویہ تی دہ لیت: مالی ټہ بوہکر (ﷺ) پیہ کی مہرپیکی بو ناردین، منیش
دہمگرت و پیغہ مبهہر (ﷺ) دہیرپی یان بہ پیچہ وانہ وه، ټینجا کہ ټہم فہرموودہی
دہگیرایہ وه دہیوت: ټہمہ بہ بی چرا، تہ بہرانیش ہیناویہ تی و ټہ و ہش دینیت وټم:
ټہی دایکی برواداران چرای چی؟ وټی: ټہ گہر جگہ لہ می چرا کہ پوټیکمان ہہ بوواہ
دہمانخوارد،^۲ ټہ بویہ علاش لہ ټہ بوہورہ یرہ وه (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: ماوہیہ ک
بہ سہر مالی پیغہ مبهہر (ﷺ) دا دہچو لہ مالی کہ سیاندا ناگر نہ دہکرایہ وه و ټہ گہر
زہیتیکیان بہ دی بکرایہ بو چہ ورکردن بہ کاریان دہینا، ټہ گہریش چہوری
گوشتیان بہ دہست بکوتایہ دہیانخوارد.^۳

ټہ حمہد لہ ټہ بوہورہ یرہ وه (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: مانگ تیپہر دہبوو بہ سہر
بنہ مالہی پیغہ مبهہر (ﷺ) دا و لہ مالی ہیچکامیاندا ناگر نہ دہکرایہ وه نہ وټان و نہ بو

^۱ - لہ الكنز العمال ج ۴ ص ۴۱ دا واهاتوہ.

^۲ - ضعیف.

^۳ - لہ الترغیب ج ۵ ص ۱۵۵ دا هاتوہ، ټین جہریرنش ہیناویہ تی، لہ الكنز العمال ج ۴ ص ۳۸

یشدا هاتوہ

^۴ - صحیح.

^۵ - لہ الترغیب ج ۵ ص ۱۵۴ دا واهاتوہ، ہیسہمی ج ۱۰ ص ۳۲۵ دا دہ لیت: ټہ بویہ علا
گیراویہ تیہ وه و لہ سہنہ دہکہ دا عوسمانی کوپی عتای خوراسانی ہہیہ کہ لاواہ، دحیم متمانہی
پی دہدات، کہ سہکانی دیکہی سہنہ دہکہ صہ حیحن.

چیشیت، وتیان به چی دهژیان ئه ی نه بوهورهیره؟ وتی: به دوو ره شهکه، خورما و ئاو، دراوسییه کی پشتیوانیان هه بوو (خوا پاداشتی بداته وه) شیریی بو ده ناردن.^۱

بوخاری و موسلیم له عورووه له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی که دهیوت: سویند به خوا خوشکه زاکه م ئیمه له مانگی چواردده شه وه بو مانگی داهاتووتر پاشان بو دوی ئه ویش سی جار له ماوه ی دوو مانگدا ده ماینه وه له ماله کانی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ئاگر نه ده کرایه وه، وتم: پوری ئه ی به چی دهژیان؟ وتی: خورما و ئاو، به لام پیغه مبه ر (ﷺ) دراوسییه کی پشتیوانانی هه بوو ئاژه لی هه بوو بریک شیریی ده نارد بو پیغه مبه ر (ﷺ) و نه ویش ده ر خواردی ده داین.^۲

ئیین جه ریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیئت: چل پوژمان به سه ر ده برد له مالی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ئاگرمان نه ده کرده وه، وتم: ئه ی به چی دهژیان؟ وتی: به ئاو و خورما نه گهر هه بووایه، له الكنز العمال ج ۴ ص ۲۸ دا هاتووه، ترمزی له مه سروق وه هیئاویه تی ده لیئت: چوومه خزمه ت عائیشه (رضی الله عنها) بانگی خواردنی کرد بوم، وتی: ئای تیری، ویستم بگریم گریام، وتم: بوچی؟ وتی: بیی ئه و باره م که وته وه که پیغه مبه ر (ﷺ) دونیای به جی هیشت، سویند به خوا تیرنان و گوشتی نه ده خوارد له پوژیکدا دووجار،^۳ ئیین جه ریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیئت: بنه ماله ی محمد دوو پوژ به سه ریه که وه تیریان له گه نم نه ده خوارد تا پیغه مبه ر (ﷺ) دونیای به جی هیشت، هه ر ئیین جه ریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) گیانی سپارد و له خورما و ئاو

^۱ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۲۱۵ ده لیئت: سه نه ده که ی سه نه، به زاریش به و جوژه هیئاویه تی، ته و او.

^۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۵ دا واهاتووه، ئیین جه ریری ش به و جوژه هیئاویه تی، نه حمده به سه نه دی سه نه هیئاویه تی، به زار له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) به و واتایه هیئاویه تی، له المجمع ج ۱۰ ص ۳۱۵ دا هاتووه.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۸ دا هاتووه،

تیری نه خوارد، له الكنز العمال ج ۴ ص ۳۸ دا واهاتووه، له گیرنه وهی بهیهه قیشدا ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) سی پوژ به سه ریه که وه تیر نه بوو، نه گهر بمانو یستایه تیرده بووین، به لام نهو به وجوره خو ی راده هیئا^۱.

بوخاری له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سه سفره نانی نه ده خواردو ته واو نانی نه ده خوارد تا کوچی دوا یی کرد، له گیرانه وه یه کی تر دا به چاوانی خو ی مه ری برژاوی نه دی،^۲ ترمزی - به سه حیچی دانا وه - له ئیین عه ببا سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) شه وانی به سه ر ده بردو خیزانه کانی برسی بوون و نانی خوارد نیان نه بوو، زور هه یان بوایه نانی جو بوو، ترمزی و بوخاری له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویانه: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای کو مه لی کدا که مه ری کی برژاویان له به رده ستدا بوو، بانگیان کرد تا بخوات، به لام ئاماده نه بوو بیخوات، وتی: پیغه مبه (ﷺ) دونیای به جی هیشت و تیر نانی جو ی نه خوارد، له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۸، ۱۵۱، نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: فاتیمه (رضی الله عنها) پارچه نان یکی جو ی دا به پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو نه مه یه که م نان یکه له ما وه ی سی پوژ دا باوکت ده یخوات، ته به رانی ش هیئاویه تی و نه مه ی بو زیاد کردوه، فهرمووی نه وه چیه؟ وتی: نان یکه نه متوانی بیخوم تا نه مه ت بو دانه نیم ئینجا فهرمووده که دینیت^۳. به یه هقی به سه نه دی سه حیج له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: خوارد نیکی گهرم هیئرا بو پیغه مبه (ﷺ) لیی خوارد، که لی بوویه وه فهرمووی

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۹ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۳ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۲ له پاش باسی نه حمده و ته به رانییه وه ده لیت: که سه کانی سه نه ده کانیان جی متمانه ن. ئیین ماجه ش به سه نه دی سه سن هیئاویه تی،

(سوپاس بۇ خوا كە لە ماۋەى ئەۋەندەۋە خواردنى گەرمى گەياندە سكم) (الحمد لله ما دخل بطني طعام سخن منذ كذا وكذا).^۱

بوخارى لە سەھلى كوپى سەعدەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەو كاتەۋەى خوا ناردى تا گيانى سپارد نانى گەرم و كوپى نەخوارد، وترا: ئەى ئايا لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) بىزنگان نەبوو؟ وتى: پىغەمبەر (ﷺ) لەو كاتەۋەى خوا ناردى تا گيانى سپارد نەيدى، وتى: ئەى چۆن بەبى بىزنگ جۆتان دەخوارد؟ وتى: دەمانھارى و فومان پيا دەكرد و ئەۋىترمان دەكرد بەتان، لە الترغيب ج ۵ ص ۹۵۳ دا ۋاھاتوۋە، تەبەرانى بە سەندى حەسەن لە عائىشەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەسەر سفرەى پىغەمبەردا (ﷺ) كەم و زۆر نانى جۆ نەدەمايەۋە، لە گىرپانەۋەيەكى دىكەدا: لە بەردەم پىغەمبەردا (ﷺ) سفرە ئەنەگىراۋە كە خواردنى زىادەى لەسەر بووبىت.^۲

ترمىزى لە ئەبوتەلخەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى و دەلىت: سكالامان بىردەلەى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر برسېتى و كراسەكەمان بەرز كەردەۋە بەردمان لەسەر سكمان بەستېبو، پىغەمبەر (ﷺ) كراسەكەى لادا و دوو بەردى لەسەر سكى بەستېبو.^۳

ئىبن ئەبى دونيا لە ئىبن بىجرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژىكىيان پىغەمبەر (ﷺ) توۋشى برسېتى بوو چوو بەردىكى لەسەر سكى دانا، پاشان فرموى (الا رب نفس طاعة ناعمة في الدنيا جائعة عالية يوم القيامة الا رب مكرم لنفسه وهو لها مهين، الا رب مهين لنفسه وهو لها مكرم).^۴

۱ - صحيح.

۲ - له الترغيب ج ۵ ص ۱۴۹ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - له الترغيب ج ۵ ص ۱۵۱ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۱۳ دەلىت: بەزار ھەندىكى گىراۋەتەۋە.

۵ - له الترغيب ج ۵ ص ۱۵۶ دا ۋاھاتوۋە.

۶ - ضعيف.

۷ - له الترغيب و الترهيب ج ۳ ص ۴۲۲ دا ھاتوۋە، خەتتېبىش ھىناۋىيەتى، ئىبن مەندەش ھىناۋىيەتى،

له الاصابه ج ۲ ص ۴۸۶ دا ھاتوۋە.

بوخاری له (كتاب الضعفاء) و ئین نه بی دونیا له (كتاب الجوع) له عائشه وه
(رضي الله عنها) هیناویه تی ده لیت: یه کهم دهر د له دای پیغه مبه ر (ﷺ) تووشی نه م
ئومه ته بوو تی ری بوو چونکه ئومه ت که سکی تی ر بوو له شیان قه له و و دلیان لاواز و
ناره زویان هه لده چی ت^۱.

(برسی تی پیغه مبه ر (ﷺ) و بنه ماله که ی و

نه بوبه کرو عومه ر (ﷺ))

ته به رانی و ئین حه بان له سه حیه که یدا له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویانه
ده لیت: نه بوبه کر (ﷺ) له گه رمادا چوو بو مزگه وت، عومه ری کو پی خه تاب (ﷺ)
بیستی وتی: نه ی نه بوبه کر له م کاته دا بو چی هاتوو یته دهر وه؟ وتی: ته نها سه ختی
برسی تی وای لی کردووم، عومه ر وتی: به خوا منیش هه ر له به ر نه وه یه، له م باره دا
بوون که پیغه مبه ریش (ﷺ) هات بۆ لایان، فه رموو ی له م کاته دا بو چی هاتوونه ته
دهر وه؟ وتیان: ته نها برسی تی سکمان وای لی کردووین، فه رموو ی (سویند به وه ی
گیانی منی به ده سته منیش هه روا، ده ی هه ستن) چوون تا گه یشتنه به ر دهر گای
نه بوئه یوبی نه نصاری (ﷺ) نه بوو نه ییوب خو اردن یان شیر ی ده هینا بو پیغه مبه ر
(ﷺ)، به لام نه و پو ژه له کاتی خویدا نه یهینا و دای به مال و منالی خو ی و چوو بو
با خه که ی خو ی تا ئیشی تیا بکات، که هاتنه به ر درگا که نافر ته که ی هاته دهر وه و
وتی: مه ر حه با له پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی، پیغه مبه ر (ﷺ) پی سی فه رموو
(نه بوئه یوب له کو پی یه؟ نه ویش که له نا و دار خو رما کاند ا ئیشی ده کرد ده نگ ی
بیست و خیرا هات و وتی: مه ر حه با له پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی، جار ان نه م کاته
نده هات، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو ی راست ده که یت، نه بوئه یوب چوو بریک خو رمای

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۳ ص ۴۲۰ دا و هاتووه.

لی کرده وه و هیئای، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (ما اردت الی هذه الاجنیت لنا من تمره؟) وتی: ئەوی پیغه مبهەری خوا حەزم کرد لەم خورمایه بخۆیت، ئەگەر نا ئازە ئیکت بو سەر دەر بپر، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (ئەگەر سەرت بپری شیردەر سەر مەپرە) ئەویش چوو بەرخیکی هیئا و سەری بپری بە ژنە کەوی وت نانمان بو ئامادە بکە تو چاکتری لی دەزانی، نانی ئامادە کرد و هیئایه بەردەم پیغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لانی، پیغه مبهەر (ﷺ) هەندیکی لی جیا کردە وه و فهرمووی ئەبوئەیبوب ئەوه بگهیه نه به فاتمه چونکه چەند پوژیکە شتی وای نه خواردوه، ئەبوئەیبوبیش بردی بو فاتیمه، که نانیان خوارد و ئاویان خوارد وه پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (خبز ولحم وتمر و بسر و رطب) چاوه کانی فرمیسیکیان پژاند فهرمووی (سویند به خوا له سەر ئەم به خششانه له پوژی دوا ییدا لی پیچینه وه ده کرین) هاوه لانی له سەر ئەوه الله اکبریان وت، فهرمووی (بل اذا اصبت مثل هذا فضربتم بايديکم فقولوا بسم الله، فاذا شبعتم فقولوا الحمد لله الذي اشبعنا وانعم فافضل فان هذا كفاف بهذا) کاتی که هەستا به ئەبوئەیبوبی فهرموو به یانی وەرە بۆ لامان، چونکه هەر که سیئ چاکە ی له گەل بکر دایه حەزی دەر کرد پاداشتی بداتە وه، ئەبوئەیبوب ئەوه ی نه بیست، عومەر پیی وت: پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمانی پی کردی به یانی بجیت بۆ لای، به یانی چوو بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) که نیزه که کەوی خوی پید او فهرمووی (ئەبوئەیبوب له گەلی چاکه چونکه تا لای ئیمه بوو تهنه چاکه مان بو نیشان داوه) که ئەوه ئەیبوب له پیغه مبهەر (ﷺ) ی وەر گت وتی: چاکترین شت بو به دیهینانی وه سیه ته که ی پیغه مبهەر (ﷺ) ئەوه یه نازادی بکه م، بۆیه نازادی کرد^{۱، ۲}

بەزارو ئەبویه علاو عوقه یلی و ئیین مردو و مەردەویه و بهیه قی له الدلائل و سه عیدی کوپی مه نسور له ئیین عه بباسه وه (ﷺ) هیئا وایانه که گوئی له عومەری

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب ج ۳ ص ۴۳۱ دا واهاتوه.

كۆپى خەتاب بوو (ﷺ) دەيوت: پېغەمبەر (ﷺ) نىۋە پۇيەك چۈيە دەرهۋە و سەير دەكات ئەبۇبەكر لە مزگە و تدايە، فەرموۋى بۇچى لەم كاتەدا ھاتوۋىتە دەرهۋە؟ وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەۋەى تۆى ھىناۋە تەدەر بۇ منىش ھۆكار ھەمان شتە، عومەرىش ھات و پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ئەي ئىبن خەتاب تۆچى وای لى كر دوۋىت بېتە دەرهۋە، وتى: ھەمان ھۆكارى ئىۋە، ئىنجا دانىشت و پوۋىكرە پېغەمبەر (ﷺ) و دەيدواندن، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھل بكما قوۋە تىنطقان الى النخل فتصيبان طعاما و ترابا و طلا؟ قال: سىروا بنا الى منزل ابي الهيثم بن التيهان الانصاري) ئىنجا بە دوۋرو درېژى فەرموۋەكە دىنئىت.^۱

تەبەرانى بە سەنەدى ھەسەن لە فاتىمەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى پېغەمبەر (ﷺ) پۇژىك ھات بۇلاى و فەرموۋى دوو كۆرەكەم - واتە ھەسەن و ھوسەين - لە كۆين؟ وتى: بەيانى ھەستايىن لە مالماندا ھىچ نەبوو تا بىخۆين، ەلى (ﷺ) وتى: دەيانبەم دەترسم بگرين بەسەرتدا و تۆش ھىچت نەبىت، چوۋ بۇلاى فلان كەسى جوۋلەكە پېغەمبەرىش (ﷺ) چوۋ بۇ بەرە و ئەۋى سەير دەكات لە ھەۋزىكدا يارى دەكەن و قاپىك خورمايان لەبەردەستدايە، فەرموۋى (يا على الا تقلب ابني قبل ان يشتد الحر؟) وتى: بەيانى ھەستايىن ھىچ نەبوو لە مالماندا، وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا دانىشە، تا قاپىك خورما كۆ بىكەمەۋە بۇ فاتىمە، پېغەمبەرىش (ﷺ) دانىشت و دوايى چوۋن، پېغەمبەر (ﷺ) يەككىيانى ھەلگرت و (كۆرەكان) و ئەۋى دىكەشيان بە ەلى بوو، تا بردىانەۋە^۲.

۱ - لە كىز العمال ج ۴ ص ۴۰ دا ھاتوۋە، موسلىم بە كورتى ھىناۋىەتى، مونزىرى ج ۵ ص ۱۶۷ دەلىت: وا دياره ئەم چىرۆكە جارىك لەگەل ئەبۇلەيسەم و جارىك لەگەل ئەبۇئەيۇبا بوۋىت.

۲ - ضعيف.

۳ - لە الترغيب ج ۵ ص ۱۷۱ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۱۶ دەلىت: سەنەدەكى ھەسەنە.

هه ناد له عه تاوه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: بیستم عه لی (ﷺ) وتی: چه ند پوڙيک هيچ له مالي ئيمه و پيغه مبهريشدا (ﷺ) نه بوو، منيش چووم ديناريک له سهر پي که وتبوو، له سهر خو هه لمگرت و دوودل بووم نايا هه لي گرم يان نا، پاشان زورم له خو م کرد و هه لمگرت، هاتم بولاي کپياران و فروشتم و گهنم پي کري و هينامه وه بو فاتيمه (رضي الله عنها) وتم: بيهاره و بيگه هه ويرو بيبرڙينه، هاتم بولاي پيغه مبهري (ﷺ) و پيم وت چي بووه؟ فهرمووي (بيخون چونکه نه وه پوڙيهک بوو خواي گه وره پي بي به خشين).^۱

نه حمه د له موحه مه دي کوږي که عبي قرظيه وه هيناويه تي عه لی (ﷺ) وتی: له گه ل پيغه مبهري دا (ﷺ) بووم و له تاو برسي تيدا به رد م به ستيبوو له سکم و نه مړو خه رجي مالم ده گاته چل هه زار دينار، له گيڙانه وه يه کي تر دا خه رجي نه مړوم چل خه زاره، که ساني هه ردوو گيڙانه وه که صه حيحن جگه له شوره يکي کوږي عه بدوللای نه فه عي که فهرمووده ي حه سه نه، به لام له وه ي موحه مه دي کوږي که عه لب له عه لی (ﷺ) بيستبيتي گومان هه يه.^۲

ته به راني له نوم سه ليمه وه (ﷺ) هيناويه تي پيغه مبهري (ﷺ) پي بي فهرموو (خو راگره، سويند به خوا حه وت پوڙ له مالي موحه مه ددا هيچ نه بووه، ماوه ي سي پوڙ له ناگرداندا ٽاگر نه کراوه ته وه بويان، سويند به خوا نه گهر داوا له خوا بکهم شاخي تيهامه هه مووي بکات به زيږ ده يکات).^۳

^۱ - عه دني له موحه مه دي کوږي که عبي قرظيه وه به دوورو دريڙي هيناويه تي، له الكنز العمال ج ۷ ص ۳۲۸ دا هاتووه، نه بوداود ج ۱ ص ۲۴۰ له سه هلي کوږي سه عده وه (ﷺ) به دوورو دريڙي هيناويه تي.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له مجمع الزوائد هه يسه مي ج ۹ ص ۱۲۳ دا واهاتووه.

^۴ - ضعيف.

^۵ - له الكنز العمال ج ۴ ص ۴۲ دا واهاتووه.

(برسیتی سہ عدی کوری ئہ بی وہ قاص (ﷺ))

ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۹۲ لہ سہ عدہ وہ (ﷺ) هیناویہ تی ده لیت: ئیمہ کو مہ لیک بووین لہ مہ ککہ لہ گہل پیغہ مہردا (ﷺ) سہ ختی و نارہ حہ تی ژیا نمان دہا تہ ری، کاتیک سہ ختیمان دہا تہ ری خو مان دہ گرت و لہ سہ ری دہ چووین، لہ گہل پیغہ مہردا (ﷺ) بووم لہ مہ ککہ چوومہ دہرہ وہ تا میز بکہم کہ گویم لہ تہ قہی شتیک بوو لہ ژیر میزہ کدہا، سہ یرم کرد پارچہ پیستیکی و شترہ، هہ لمگرت و شوردم و دواپی سوتاندم و خستمہ نیوان دوو بہرد، پاشان بہ بی پیچانہ وہی هہ لمگرت و ناوم لہ سہر خوارد و پیی ژیا م.

بوخاری و موسلیم لہ سہ عدی کوری ئہ بی وہ قاصہ وہ (ﷺ) هیناویہ تی ده لیت: من یہ ککہ عہ رب بووم کہ لہ پیی خوا دا تیرم و ہ شان د، لہ گہل پیغہ مہردا (ﷺ) غہ زامان دہ کرد و نان نہ بوو بیخوین جگہ لہ (ورق الحبلۃ) کہ ئہ ویش هیندہ رہق و وشک بوو تی کہل نہ دہ بوو.^۱

(برسیتی مقدادی کوری ئہ سوہد (ﷺ) و دوو هاوریکی (ﷺ))

ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۱۷۲ لہ میقدادی کوری ئہ سوہد وہ (ﷺ) هیناویہ تی ده لیت: من و دوو هاوړیم کہ لہ تاو هیلاکیدا خہریکبوو چاو و گویمان لہ دہ ست دہ دا هاتین و خو مان دہ خستہ بہردہم هاوہ لانی پیغہ مہر (ﷺ) بہ لام کہ سیان قبولیان نہ کردین تا پیغہ مہر (ﷺ) بردینی بو لای خو ی - مالی پیغہ مہر (ﷺ) سی بزنیان هہ بوو شیریان لی و ہر دہ گرتن - پیغہ مہر (ﷺ) لہ نیوانماندا شیرہ کہی دابہ ش دہ کرد و ئیمہ ش بہ شہ کہی پیغہ مہر مان (ﷺ) هہ لدہ گرت، ئہ ویش دہ هات و سہ لامیکی دہ کرد کہ بیدار دہ بییست و خہ وتوو پیی بیدار نہ دہ بوویہ وہ، شہیتان پیی

^۱ - لہ الترغیب ج ۵ ص ۱۷۹ دا و ا هاتوہ، ئہ بونہ عیمیش لہ الحلیہ ج ۱ ص ۱۸ دا و ئین سہ عدیش ج ۲ ص ۹۹ بہر شیوہیہ هیناویانہ.

وتم: با نه و هشت بخوار دایه ته وه، چونکه پیغه مبه (ﷺ) ده چیت بولای پشتیوانان و نه وان ناگایان لییه، هینده ی پی و تمه وه تا خوار دمه وه، هرکه خوار دمه وه په شیمانی بونیشان دام و وتی: چیت کرد؟ موحه مد دیت و شیره که ی نیه و نزات لی ده کات و قور ده بیت به سهرتدا، دوو هاوړیکه شم به شه که ی خویان خوار دمه وه و خه وتن، به نام من خه وم لی نه که وت، بهرگینکم پی بوو، دابووم به سهر خومدا که چی پیکانم دهرکه وتبوون، نه گهر بمدایه به سهر پیکانمدا سهرم ده رده که وت، پیغه مبه (ﷺ) هات و نویژیکي زوری کرد، دواتر سهیری خوار دمه وه که ی کرد هیچی بو نه مابوو، دهستی بهر ز کرده وه و وتم ئیستا نزام لی ده کات و له نا و ده چم، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (اللهم اطعم من اطعمني واسق من سقاني) ئینجا چه قوکه م ه لگرت و بهر که که م برد و چووم بولای بزنه که و سه یرم کرد بزانه کامیان قه له ون تا سه یری بېرم بو پیغه مبه (ﷺ) سه یر ده که م ه موویان پر شیرن، قاپیکي مالی پیغه مبه (ﷺ) ه لگرت که تیایدا نان و شیریان ده خوارد، دوشیم تا چه وریه که ی سه رکه وت، پاشان هاتمه لای پیغه مبه (ﷺ) و لیی خوار دمه وه، پاشان دای به منیش، منیش لیم خوار دمه وه، پاشان دامه وه پیی و نه ویش لیی خوار دمه وه، نه ویش دایه وه به من و لیم خواره وه، دواتر هینده پیکه نیم تا که وتمه سه ر زه وی پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (احدی سوواتک یا مقدار) منیش هه ستام و پیم وت چیم کرد وه، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (ما کانت الا رحمة من الله عز وجل لو کنت ايقظت صاحبک فاصابها منها) واته (نه وه په حمه تی خوا بوو، بریا دوو هاوړیکه ت بت بیدار ده ر کرده وه تا لیی بیبه ش نه بن) له ریگه ی میقدادیشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک له مه دینه دابه زین ده ده لای پیغه مبه (ﷺ) دابه ش بووین، من له نا و نه وه ده که سه دا بووم که پیغه مبه (ﷺ) تیدابوو، ته نها مه ریگمان هه بوو شیره که یمان دابه ش ده کرد.^۱

۱ - صحیح.

۲ - له الحلیة ج ۱ ص ۱۷۴ دا هاتووه.

(برسیتی ئەبوهورهیره)

ئەحمەد لە موحاممەدە هیناویەتی ئەبوهورهیره (ع.ه) دەیوت: سویند بە خوا
 لەتاو برسیتیدا خۆم دەدا بە زەویدا، لەتاو برسیتیدا بەردم دەبەست لە سک،
 پوژیکیان لەسەر پێیدا دانیشتم و ئەبوبەکر (ع.ه) دای بە پالمدا، پرسیارم لیکرد
 لەسەر نایەتیکی قورئان، هات و پرسیارم لێ کرد تا بلیت وەرە لەگەلم، کەچی نەیوت،
 عومەریش هات و هەروا بوو، پاشان ئەبولقاسم (ع.ه) هات و زانی چی لە پوخسارو
 دەرونمدا دیارە و فەرمووی ئەبوهورهیره، وێ: بەلێ ئەی پیغەمبەری خوا، فەرمووی
 (الحق) مۆلەتم وەرگرت و مۆلەتی پێدام، لە قاپیکدا بڕیک شیرم بەدی کرد، فەرمووی
 ئەم شیرەتان لە کوێ بوو؟ وتیان: فلان کەس بۆی هینان، فەرمووی (ئەبوهورهیره)
 وێ: بەلێ ئەی پیغەمبەر (ع.ه)، فەرمووی (انطلق الى اهل الصفة فادعهم لي) واتە (برۆ
 بۆلای ئەهلی صوففە و بانگیان بکە بۆم) ئەهلی صوففە میوانانی ئیسلام بوون و
 بەرە و لای مال و منال نەدەچوون، کە پیغەمبەر (ع.ه) دیاریەکی بۆ بهاتایە بەشی
 دەدان و بەشی بۆ دەناردن، ئەگەر صدەقە ی بۆ بهاتایە هەمووی بۆ دەناردن و خۆی
 هیچی لێ هەلنەدەگرت، ئەمە منی خەفەتبار کرد و هیوام وابوو هیندە لە و شیرە
 بخۆمە و بەرگە ی شە و پوژیک ی بگرم، وێ: من نێردراوم، ئەگەر هاتن من پێیان
 دەدەم و لەم شیرە هیچ بۆ نامینێ، ناشکریت بە گوێی فەرمانی خوا و پیغەمبەرەکی
 نەکەم، چووم و بانگمکردن ئەوانیش هاتن و مۆلەتیان وەرگرت پیغەمبەر (ع.ه)
 مۆلەتی پێدان و دانیشتن، پیغەمبەر (ع.ه) فەرمووی (ئەی ئەبوهورهیره بیهینە و
 پێیان بدە) منیش جامەکەم هینا و شیرەکەم پێ دەدان، هەركامیان لێی دەخوارد و
 تا ئەوەی هەموویان تەواو بوون، پاشان بردمەو بۆ پیغەمبەر (ع.ه)، جامەکە
 (سەتەلەکە) ی خستە بەردەستی و کەمیکی تیا ماو، سەری بەرزکردەو و سەیری

١- ئەمانە کۆچەرە هەژارەکان بوون کە مالی نیشته جیبوونیان نەبوو، لە کونجیکی مژگە و تدا
 بوون و سەرقالی پەرستش و وەرگرتنی قورئان و فەرموودە و هەندی کاری تر بوون.

کردم و زه رده خه نه یه کی کرد و فه رمووی ئه ی ئه بوهورهیره، وتم: به لئ ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، فه رمووی من و تو ماوین، وتم: راست ده فه رمویت، فه رمووی ده ی دابنیشنه بنۆشه، من دانیشتم و خواردمه وه، پاشان فه رمووی بنۆشه، منیش خواردمه وه، به رده وام وای پی ده فه رموم تا وتم: نا به سه سویند به و که سه ی به حق تو ی ناردوو ئیتر ناتوانم، فه رمووی (ناولنی القدح) ده ی بیده به من و منیش پیما و خویشی لی خواردمه وه.^۱

ئین حه ببان له سه حیه که یدا له ئه بوهورهیره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: سی پوژم به سه ردا تیپه ری و هیچ نه بوو بخۆم، چووم بو لای ئه هلی صوفقه و خه ریکبوو ده که وتم، منالان ده یانوت ئه بوهورهیره شیئ بووه، منیش بانگم ده کردن و ده موت خو تان شیئن، تا گه یشتمه ئه و ی، ده بینم دوو قاپ تریت هیئرا بو پیغه مبه ر (ﷺ)، خه لکی صوفقه ی بانگکرد و لییان خوارد، منیش ده مویست بانگم بکات، تا هه موو هه ستان و ته نها که میک مابوویه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) کو ی کرده وه و بوو به تیکه یه ک و له سه ر په نجه کانی هه لیگرت و پیی فه رموم به ناوی خوا وه بیخو، سویند به و که سه ی گیانمی به ده سته که خواردم تیربووم.^۲

بوخاری و ترمزی له ئین سیرینه وه هیئاویانه ده لیت: لای ئه بوهورهیره بووین و دوو جلی په نگ خو ل سووری که تانی له به ردا بوو، ده سستی کرد له کراسیکیان و وتی: به خ به خ ئه بوهورهیره و که تان، سویند به خوا له نیوان مینه ری پیغه مبه ر (ﷺ) و ژووره که ی عایشه دا (رضی الله عنها) ده که وتم و هیلاک که و تبووم که سیك ده هات و پیی ده نا به ملمدا و وای ده زانی شیئ بووم ته نها برسیئتیش وای لی کردبووم.^۳

^۱ - بوخاری هیئاویه تی، ترمزی هیئاویه تی و ده لیت سه حیه، له البدایة والنهایة ج ۶ ص ۱۰۱ هاتوو، حاکم هیئاویه تی و ده لیت: له سه ر مه رجی بوخاری و موسلیم سه حیه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۶ دا واهاتوو.

^۴ - له الترغیب ج ۳ ص ۳۹۷ دا واهاتوو.

ئەحمەد - گېرەرەدەكانى صەحيح - لە عەبدوللەي كورپى شەقيقەو ھىناويەتى دەلييت: لەگەل ئەبوھورەيرەدا (رضي الله عنه) لە مەدينە ساليك مامەو، پوژيک پيى وتم: ئيمە لاي ژوورى عائيشەدا (رضي الله عنه) بووين، جلمان نەبوو، جلى كوون و خراپ نەبييت، ھەمانبوو پوژى بەسەر دەبرد و ھيئەدە نانى نەبوو پيى بژييت تا ئەوھى بەردى ھەلدەگرت و دەيبەست لە سكى، پاشان جەگەي توند دەرکەدەو تا پشتى راست ببيتەو،^۱ ئەحمەد ھىناويەتى دەلييت: نانمان لەگەل پيغەمبەردا (ﷺ) خورما و ئاو بوو، سويئە بە خوا ئەم گەنمەي ئيوەمان نەدەدى و نەماندەزانی چيە، جلمان لەگەل پيغەمبەردا (ﷺ) بەرگى دەشتەکیەکان بوو.^۲

۲- له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۷ دا هاتوو، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که

٢ - صحيح.

(برسیتی نه سمای کچی نه بوبه کر (ﷺ))

ته به رانی له نه سمای کچی نه بوبه کره وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: جاریکیان له خاکی بهی نه زیردا له زهویه کدا بووین که پیغه مبه ر (ﷺ) بریبوویه وه بو نوم سه له مه، زوبه یر له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) چوو و دراوسییه کی جووله که شمان هه بوو، مه پیکی سه بربری و لیینا و بونه که ی هات به سه رمدا و نه وه ی هه رگیز به خه یالما نه ده هات هات به بیرمدا، سکم پرپوو به خه دیجه ی کچه مه وه، خو م نه گرت و چووم بولای ژنه جووله که که و داوای که میک ناگرم لی کرد و وتم: به لکو که میک خواردنم به ش بدات نه گینا هیچ پیویستم به ناگر نه بوو، که بونم کرد و بینیم زیاتر چه زم چوویه سه ری و جاریکی تر چوومه وه، جاری سییه میش چوومه وه، پاشان دانیشتم و گریام و له خوا پارامه وه، میردی ژنه جووله که که هات و وتی: نه مپو که س هاتوه بولاتان؟ وتی: ژنه عه ره به که بو ناگر هات، وتی: هه رگیز لیی ناخوم تا خواردنی بو نه نیریت، نه ویش جامیکی بو ناردم، له دونیادا هیچ خواردنیک هینده ی نه وه تامی نه بوو له لام ۲۲.

۱- هه یسه می ج ۱ ص ۲۲۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، به زاریش به کورتی گپراویه تیه وه. ته واور.

۲- ضعیف.

۳- له الاصابه ج ۴ ص ۲۸۴ دا هاتوه. هه یسه می ج ۸ ص ۱۶۶ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیبن له یعه هه یه و فهرموده ی سه نه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن. ته واور.

(برسيٽي گسٽي هاوه لاني پيغه مبهري (ﷺ))

نه بونه عيم له نه بوجيهادهوه (ﷺ) هيٺاويه تي كه ڪور هڪه ي پي وٽ: باب ه گيان
 نيوه له گهل پيغه مبهري دا (ﷺ) بوون و هاوده مي بوون، سويند به خوا نه گهر من
 ده مبيني نه وه و نه وه دم ده ڪرد، باوڪي پي وٽ: له خوا بترسه و راست بکه، سويند به و
 كه سه ي گياني مني به ده سته شهوي خندهق له گهليدا بووين و ده يفه رموو (ڪي)
 ده چيٽ هه والي نه وانمان بو بينيٽ له پوڙي دواييدا خوا ده يڪاته هاوپيم) كه س له
 تاو برسيٽي و هيلاكيدا هه لئه سا، سي جار هاواري ڪرد، نينجا فه رموي حوز ه يفه
 تو^۱.

به زار به سه نه دي جهيد له نيين مه سعوده وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ليٽ: پيغه مبهري
 برسيٽي ناو پوخساري هاوه لاني بيني و فه رموي (ابشروا فانه سياتي عليکم
 زمان بغدي على احدکم بالقصة من الثريد و يراح عليه بمثلها) و تيان نه ي
 پيغه مبهري خوا نيمه نه مڙو باشترين، فه رموي (بل انتم اليوم خير منکم
 يومئذ) (به لکو نه مڙو له و روڙه باشتين)^۲.

نيين نه بي دنيا به سه نه دي جهيد له موحه مه دي ڪوري سيرينه وه (ﷺ)
 هيٺاويه تي ده ليٽ: له ناو هاوه لاند هه بوو سي پوڙ هيچي نه بوو بيخوات، ده چوو
 پيستي ده هيٺا و ده بيرژاند و ده يخوارد، نه گهر هيچي ده ست نه کهه و تايه به رديڪي
 ده به ست له سڪي^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - دولا بي له م پروه وه هيٺاويه تي، له الاصابة ج ۴ ص ۳۵ دا هاتوه، دواتر فه رموو ده كه ي حوز ه يفه
 (ﷺ) به دورو دريڙي دينين.

۳ - صحيح.

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۴۲۲ دا واهاتوه.

۵ - حسن.

۶ - له الترغيب ج ۵ ص ۱۷۹ دا واهاتوه.

ترمزي به صهحيحى داناهو و هيناويه تي وئين هه ببا نيش له صهحيحه كيدا له
فه زالهى كوپى عوبه يده وه (ﷺ) هيناويه تي پيغه مبه (ﷺ) كه نويزي ده كرد بو
خه لك هه يانبو له برسيتيدا ده چه ميه وه، نه وانه نه هلى صوفه بوون تا
ده شته كيه كان ده يانوت نه وانه شين، كه پيغه مبه (ﷺ) نويزه كهى ده كرد سه يري
ده كردن و ده يفرمو (نه گهر بزانن لاي خوا چ پاداشتيكتان بو هيه هه زتان ده كرد
پيوستي و سه ختيتان زياد بكات) ۱.

ته به راني له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: ههوت كهس له هاوه لاني
پيغه مبه (ﷺ) يهك خورمايان هه بوو و گه لاهه يان ده خوارد تا ليوه كانيان وه ره ميان
ده كرد ۲.

ئين ماچه به سه نه دى صهحيح له نه بوهوره يره وه (ﷺ) هيناويه تي ههوت كهس
بوون و برسيتيان تووش بووه، وتي: پيغه مبه (ﷺ) ههوت خورماي پيدام،
ههركامان و خورمايه كمان خوارد ۳.

ئين سه عد ج ۴ ص ۳۲۹ له نه بي هوره يره وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: پوڙيكيان
له ماله وه به ره و مزگهوت ده چووم، ته نها برسيتي واي ليكردم بچم، ده سته يه كي
هاوه لاني دى وتيان: نه بوهوره يره له م كاته دا بوچي هاتوويته ته دهره وه؟ وتم:
برسيتي، وتيان: سويند به خوا ئيمه ش هه روا، هه ستاين و چووين بو لاي پيغه مبه
(ﷺ) فهرموي (ما جاء بكم هذه الساعة؟) واته (له بهرچي له م كاته دا هاتوون؟) وتمان:
نه ي پيغه مبه ري خوا برسيتي وايكردوه، پيغه مبه ريش (ﷺ) داواي بريك (هوشيك)

۱ - صحيح.

۲ له الترغيب ج ۵ ص ۱۷۶ دا واههتوه، نه بونه عيم به كورتي له الحلية ج ۱ ص ۳۲۹ دا هيناويه تي.

۳ - ضعيف.

۴ - هه يسه مى ج ۱۰ ص ۳۲۲ ده لئيت: له سه نه ده كيدا خوله يدي كوپى ده عله ج هيه كه لاوازه.

۵ - صحيح.

۶ - الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۱۷۸.

خورماي کرد و هەريەكەمان دوو خورماي پى دايىن و فەرمووى (كلوا هاتين التمرتين واشربوا عليهما من الماء فانهما ستجزيانكم يوكم هذا) واتە (ئەو دوو خورما بخۆن و ئاوى بە دوو دابخۆنەو بەشى ئەمپوتان دەكات، ئەبوهورەيرە دەلەيت: منيش يەكەيانم خوارد و يەكەيانم ھەلگرت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ئەبوهورەيرە بۆ ئەو خورمايەت ھەلگرت؟) و تەم: بۆ دايەم، فەرمووى (بيخۆ دوو خورماشت دەدەينى بۆ دايەكت) ئىنجا دوو خورماي پى دام بۆ دايەم.^۱

بوخارى لە ئەنەسەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلەيت: پىغەمبەر (ﷺ) چوو بۆلای خەندەقەكە و سەيرى کرد كۆچەرەن و پشتيوانان لە بەيانىيەكى سارددا خەندەق ھەلەكەنن و كۆيلەيان نىيە ئەو كارەيان بۆ بىكات، كە برسیتی و سەختى بارى ھاۋەلانى بىنى فەرمووى:

فاغفر للانصار و المهاجرة

اللهم ان العيش عيش الاخرة

ئەوانىش وەلەمیان دايەو:

على الجهاد ما بقينا ابدًا^۲

نحن الذين بايعوا محمدا

ھەرەھا بوخارى لە ئەنەسەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلەيت: كۆچەرە پشتيوانان لە دەورى مەدینەدا خەندەقيان لیدەدا و لەسەر شانيان خۆليان دەگواستەو دەيانوت:

على الاسلام ما بقينا ابدًا

نحن الذين بايعوا محمدا

پىغەمبەرىش (ﷺ) دەيفەرموو:

فبارك في الانصار والمهاجرة

اللهم انه لا خير الا خير الاخرة

دوو مشت گەنمیان دەھىنا و بە پۆن بۆيان چەرەكراو دەخرايە بەردەستيان، ئەوانىش برسى بوون و خواردنەكەش چاك قووت نەدەدراو بۆنىكى ناخۆشى ھەبوو.^۱

۱ - ضعيف.

۲ - صحيح.

بوخاری له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی خنده قدا سه رقالی
 هه لکه ندن بووین، پارچه یه کی رهق هاته پیمان، هاتن بولای پیغه مبه (ﷺ) و تیان
 ئه مه هاتو ته پیمان، فهرمووی (من داده به زم) هه ستا و به ردیکی له سکی به ستبوو،
 سی پوژ هیچمان نه خواردبوو، ئینجا فهرمووده که دینیت، ته به رانی له ئیبن
 عه عباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له گه ل هاوه لانیدا خنده قیان
 هه لده که ند و به ردیان به ستبوو له سکیان له تا و برسیقتیدا، ئینجا فهرمووده که دینیت،
 ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۷۹ له عه بدوللای کوپی عامری کوپی ره بیعه وه له
 باوکیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به سریه یه که وه دهیناردین و ته نها
 بریک خورما مان هه بوو، به پررسی سریه کهش له نیوانماندا دابهشی ده کرد تا ده بوو
 به دنکه دنکه ی خورما، ده لیت: وتم چهند خورما ده بوون؟ وتی: کوپی شیرینم ئه وه
 مه لی، ئه حمده و به زارو ته به رانی هیئاویانه.^۲

به یه قی له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) نار دینی و
 ئه بو عوبه یده ی (ﷺ) کرد به به پرسمان، گه یشتینه کاروانیکی قوره یش و کومه لیک
 خورما مان لیوه رگرت، ئه بو عوبه یده خورما پیی ده داین، ده لیت وتم: چیتان
 پی ده کرد؟ وتی: ده مان کو تا و ده مان کردنه ناو ناو و ده مان خوارد، ئینجا فهرمووده که
 دینیت،^۳ لای مالیک ده لیت: وتم: خورما یه ک چ سودیکی هه بوو؟ وتی: کاتیک نه ده ما
 ئینجا نرخمان ده زانی.

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۹۵ داوا هاتوه.

۳ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۹ ده لیت: له سه نه ده که دا مه سعودی هه یه که شت تیکه ل ده کات،
 متمانه ی له سه ر بوو.

۴ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷۶ داوا هاتوه، مالیک و بوخاری و موسلیم و که سانی دیکه ش هیئاویانه
 و له گیرانه وه که یدا هاتوه که سی سه د که س بوون، ته به رانی هیئاویه تی و تیایدا هاتوه شه ش سه د
 که س بوون، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۲ ده لیت: له سه نه ده که دا زمعه ی کوپی صالح هه یه که لاوازه،

به زارو ته به رانی - که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن - له نه بو حوبه یشی غه فاریه وه (ﷺ) هیئاویه تی له غه زای تیهامه دا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بو، که گه یشتینه ناو خه یمه کان هاوه لآن هاتن بولای و وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا ته واو برسیمانه ده ی مؤله تمان بده با ئازله کانه مان سه ربهرین و بیخوین، فه رمووی باشه، ئه م هه واله درا به عومه ر (ﷺ) و هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا چیت کردووه؟ فه رمانت کردووه خه لک ئازله کانیان سه ربهرن ئه ی ئیتر سواری چی بین؟ فه رمووی (فما تری یا ابن الخطاب؟) واته (ئه ی چاره چیه ئه ی ئین خه تاب؟) وتی: ده لیم زیاده ی شمه کیان بینن و له قاپیکدا کو ی بکه یته وه و نزای به سه ردا بخوینیت، ئه ویش وایکرد و هه موو کو یان کرده وه و پیغه مبه ر (ﷺ) نزای بو کردن و دوایی فه رمووی (ائتوا باوعیتکم) واته (قاپ و قاچا خه کانتان به ینن) هه رگامیان قاپه که ی پر بو، فه رمووده که دینیت.

ئه بو یه علا له عومه ری کو ری خه تاب وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) له غه زایه کدا بووین و تمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا دوژمن هاتوه و تیره و ئیمه ش بر سین، پشتیوانان ده لین ده کریت و شتره کانه مان سه ربهرین و ده ر خواردی خه لکیان بده ین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (هه رکه س خوارد نیکی زیاده ی لایه با به ینیت) هه رکه سه و به مشت و دوو مشت و که مترو زیاتر ده یه ینا هه موو بیست و ئه وه نده ساع بو، له پالیدا دانیشتوو نزای به ره که تی به سه ردا خویند، فه رمووی (خذوا ولا تنتهبوا) واته (لیی هه لبگرن و تالانی مه که ن) هه رکه سه و بری خو ی ده رکه چاکی و ده چوو تا ئه وه ی چاکی پر ده کرد و هه موو ته واو بوون و خواردنه که وه ک خو ی و ابو، پاشان فه رمووی (اشهد ان لا اله الا الله و انی رسول الله لا یاتی بها عبد محق الا و قاه الله حر النار)^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۰۴ ده لیت: له سه نه ده که دا عاصمی کو ری عوبه یدو لالی عومه ر هه یه که (العجلی) متمانه ی پی دده ات، کو مه لیک به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن. ته واو.

بوخارى له سه هلى كورى سه عده وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: ئافره تیکمان له گهل
 بوو كه له كیلگه كهيدا (سلق) ى ده چاند، له پوژى ههینیدا تووه كه ى ده ته كاند و له
 قاپیكدا دايدنه نا، پاشان بريك گهنمى ده هینا و ده یهاری و له گهل ئهوى ترده تیکه لى
 ده كرد، سه هل ده لیت: له دواى نویتى ههینی ده چووین و سه لاممان لى ده كرد و
 ئه ویش ئه و خواردنه ى بو ده هیناين، ئیمهش له بهر ئه و خواردنه ى هیوامان به ههینی
 ده خواست، له گیرانه وه كهیدا: چهورى و بهزى تیدا نه بوو، به پوژى ههینی دلخوش
 ده بووین.^۱

ئیین سه عد ج ۴ ص ۳۶ له ئیین نه بی ئه فاوه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: له گهل دا
 حهوت غه زامان كرد و تیايدا كوله كه مان ده خوارد.^۲

ته به رانی - گیره وه كانیشی سه حیح - له ئه بی به رزه وه (ﷺ) هيناويه تى
 ده لیت: له غه زایه كماندا بووین، كه سانیکى بیباوه پمان پیگه یشتن. له بارگه و
 بنه یه کیان پاوه دوومان نان و چووینه سه ر خواردنه كه یان و لیمان خوارد، له
 سه رده مى نه فامیدا بیتبوومان هه ركهس نان بخوات قه له و ده بیئت، كه لیمان خوارد
 هه ركامان سه بری ورگی ده كرد بزانی قه له و بووه؟^۳ هه یسه مى ج ۱۰ ص ۳۲۴
 ده لیت: له گیرانه وه كه دا هاتوه له پوژى خه یبه ردا له گهل بووین دوژمنمان به سه ر
 خواردنیکیان (نان) پا په پاند و ده رمان كردن،^۴ ئه بونه عیمیش له الحیه ج ۶ ص ۳۰۷ له
 ئه بو هه رهیره (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: كه خه یبه رمان فه تح كرد دامان به پال هه ندی
 جووله كه دا نانیا ن ده كرد پاوه دوومان نان و نانه كه مان دابهش كرد، من پارچه یه كم
 به ركهوت كه هه ندیکى سووتا بوو، بیستبووم هه ركهس نان بخوات قه له و ده بیئت، كه
 خواردم سه بری ورگم كرد بزانه قه له و بووم؟

۱ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۲ دا واهاتوه.

۲ - ئه بونه عیم له الحیه ج ۷ ص ۲۴۲ له ئیین نه بی ئه فاوه (ﷺ) به و شیوه هیناويه تى.

۳ - ضعیف.

۴ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۷ دا واهاتوه.

۵ - ته به رانی هیناويه تى و كه سه كانى سه حیح، ته واو.

(خوگري له سهر تینویه تی له پیناو بانگه وازی ریی خوادا)

ئین و هه ب له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویه تی به عومری کوپی خه تاب (ﷺ)
وترا: له سهر پوژی سه ختی قسه مان بو بکه (ساعة العسرة) وتی: له گهرمایه کی
سه ختدا چووین بو ته بوک و له شوینیک دابه زین و ته واو تینوومان بوو تا نه وهی
وامان زانی ملمان له له شمان جیا ده بیته وه، هه رکاممان ده گه پرا هیچی ده ست
نه که وت و وای گومان ده برد کویریایی دیت له تینوویه تیدا، هه موو وشتره که ی
سه رده پری و ناوه که ی ده گرت ه وه و ده یخواره وه، نه بو به کروتی: نه ی پیغه مبه ری
خوا ده زانی خوای گه وره نزات و ده رده گریت ده ی نزامان بو بکه، فه رمووی (حه ز
ده که یت؟) وتی: به لی، نه ویش ده سته کانی به ره و ئاسمان به رزکده وه و ده سته کانی
دانه نایه وه تا نه مه ی باران هات و زیادی کرد و چییان پی بوو پریان کرد، پاشان
چون، ده بینین بارانه که ته نها له و شوینه بووه.^۱

نه بونه عیم و ئین عه ساکیر له حه بیبی کوپی نه بی سابه ته وه (ﷺ) هیناویانه
حارسی کوپی هیشام و عکر مه ی کوپی نه بوجه هل و عه یاشی کوپی نه بی ره بیعه
(ﷺ) له پوژی یه رمووک بریندار بوون تا نه وه ی نه یانده توانی بجولین، حارس داوای
ناوی کرد، عه کر مه سه یری کرد، وتی: بیده به عه کر مه، که عه کر مه وه ری گرت
عه یاش سه یری کرد عه کر مه وتی بیده به عه یاش، که گه یانده لای عه یاش گیانی
سپارد، که ده گه پرایه وه بو لای هه رکام له وانی دی نه وانیش گیانیان سپارد.^۲

۱ - صحیح.

۲ - سه نه ده که ی جهیده، نه وانی دی نه یانته یناوه، له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۹ دا هاتوه، ئین
جه یرییش له یونس وه له ئین وه به وه به و سه نه ده هیناویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۲
ص ۳۹۶ دا هاتوه، به زار و ته به رانی (المعجم الاوسط) هیناویانه، که سه کانی سه نه ده که ی به زار
جی متمانه، نه مه قسه ی هه یسه مه ج ۶ ص ۱۹۴.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۱۰ دا واهاتوه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۴۲ به و جوړه هیناویه تی، زوبه یر له
ما مه وه له با پیره وه له عب دلولای کوپی مه صعه به وه (ﷺ) هیناویه تی و به و واتیه با سی ده کات به لام له

تەبەرەننى لە موحەمەدى كۆپى ھەنەفەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: ئەبوعەمرى ئەنسارىم (ﷺ) دى - لە بەردو ەقەبە و جودوددا بەشدار بوو - بە پۇژو ۋو بوو لە تاو تىنۋىيە تىدا پىچى خۇى دەدا ۋە غولامەكەى دەوت قوربەسەر دەى قەلغانم بۇ بىبەستە، ئەۋىش بۇى بەست، پاشان سوگىك تىرىكى ۋەشانىدو گەياندە سى تىر، پاشان وتى: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (من رمى بسهم في سبيل الله قصرا وبلغ كان له نورا يوم القيامة) واتە (ھەركەس لە پىناو خوادا تىرىك بەاۋىژىت، بگات يان نەگات لە پۇژى دوايىدا پووناكى بۇ ھەيە) لە پىش ئاۋابوونى خۇردا كۇژا^۱، حاكم ج ۲ ص ۳۹۵ دەلىت: لە گىزانە ۋىيە كدا ھاتوۋە: قورب بەسەر ئاۋر شىنم بگە، ئەۋىش ئاۋر شىنى كىرد.

(خۇگىرى لەسەر سەختى سەرما لە پىناو بانگەۋازى رىى خوادا)

ئەحمەد ۋە نەسائى ۋە تەبەرەننى لە ئەبۇرەيخانەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەت دەلىت: لە شەپرىكدا لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بوو، دەلىت: شەۋىكىيان چوۋىنە شوپىنىك ۋ زۆر سەرمامان بوو تا ئەۋى كەسى ۋا ھەبو چالى ھەلدەكەندو دەچوۋىيە ناۋىيەۋە ۋ قەلغانەكەى دەدا بەسەر خۇيدا، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەى بىنى فەرموۋى (كى ئەمشە ۋ پاسەۋانىمان دەكات تا نزاكىسى بۇ بگەم فەزەكەى پى بگات) كەسىك لە پىشتىۋانان ھەستە وتى: من ئەى پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى تۆكىيت؟ وتى: فلان كەس، فەرموۋى نزاك بەرەۋە، نزاك بوۋىيە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەندىك لە جەكەى گىرت ۋ نزاى بەسەردا خويند، كەبىستەم وتم: منىش، فەرموۋى تۆكىيت؟ وتم: ئەبۇرەىخانە، نزاىكى جيا لە نزاكەى ئەۋى بۇ خويندم، پاشان فەرموۋى (ئاگر ھەرامە لەسەر چاۋىك كە لە پىناو خوادا پاسەۋانى بگات)^{۱، ۲}

جىياتى عەياش سۈھەيلى كۆپى ەمەر دىنىت، ئىبن سەعد لە ھەبىبەۋە ۋەك گىزانەۋەكەى ئەبۇنەعمىم ھېناۋىيەتى، لە الاستىعاب ج ۲ ص ۱۵۰ دا ۋاھاتوۋە.

۱ - ضعيف.

۲ - له الترغيب ج ۲ ص ۴۰۴ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - صحيح.

۴ - له الاصابة ج ۲ ص ۵۶ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدى

ئەحمەد جى متانەن، بەيھەقى ج ۹ ص ۱۴۹ بەجۆرە ھېناۋىيەتى.

(خۆڭرى لە سەر كە مى جل و بەرگ) لە پىناو بانگەوازی رىتى خوادا)

تەبەرانى لە خەبابى كۆرى ئەرەتەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەمزەم (ﷺ) بىنى ھىندە بەرگمان پى نەبوو كە كفىنى پى بگەين جگە لە عەبايەك، كە پىكانىمان پىدادەپۆشى سەرى دەرەكەوت، كە سەرىمان دادەپۆشى پىكانى دەرەكەوتن، سەرىمان داپۆشى و لەسەر پىكانى (اذفر) (پووش و پەلّا) مان دادەنا.^۱

تەبەرانى و بەيھەقى لە شىفای كچى عەبدوللّو (رضي الله عنها) ھىناۋىيە دەلىت: چووم بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) تا پرسىارى لى بگەم، پۆزىشى بۆ دەھىنامەو و منىش سەركۆنەم دەكرد، لە نويزدا نامادەبووم و چوومە دەرەو و چووم بۆلای كچەكەم لەلای شەرھەبىلى كۆرى ھەسنە بوو (ﷺ)، دەبىنم شەرھەبىل لە مالدایە، و تەم: كچەكەم نامادەى نويزبوو و تۆ لە مالدەو بوويت؟ كە و تەم لۆمە كەردنى ئەویش وتى: پورى گيان لۆمە مەكە، من جلىكم ھەبوو پىغەمبەر (ﷺ) داۋاى كرد ماۋىيەك لای بىت، منىش و تەم بە داىك و باوكەو بە قوربانى بىم لەو پۆژەو لۆمە دەكرد و ئەو ھالى بوو و نەمدەزانى، شەرھەبىل وتى: تەنھا ئەو مان ھەبوو.^۲

ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۷ ص ۱۰۵ لە ئىبن عومەرەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبۇبەكرىش (ﷺ) دانیشتىبون و ئەبۇبەكرىش عەبايەكى ھەبوو

۱ - صحيح.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۷۰ دا واما توو.

۳ - ضعيف.

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۳۹۶ دا واما توو. ئىبن عەساكىرو لە الكنز العمال ج ۴ ص ۴۱ يشدا و ئىبن نەبى عسم و لە رىنگەى خۆيەو ئەبۇنەعیم و لە الاصابە ج ۴ ص ۲۴۲ يشدا ھاتوو دەلىت: لە سەنەدەكەيدا عەبدوللّو ھابى كۆرى زەھال ھەيە كە قەسى لەسەر، ئىبن مەندەش ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۷۱ يشدا ھاتوو، ھاكم لە المستدرک ج ۴ ص ۵۸ دا ھىناۋىيەتى.

دای به سهر سنگیدا، جبریل (علیه السلام) دابه زی بولای پیغه مبه (ﷺ) و سه لامی خوای پی گه یاند و فهرمووی: ئهی پیغه مبه ری خوا بوچی ئه بوبه کرای کردوه؟ پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئهی جبریل له پیش فهتخدا مال و سامانی خوئی به خشی به من) جبریل فهرمووی: دهی سه لامی خوای پی بگه یه نه و پیی بلی پهروه دگارت پیئت ده لیت: تو له م هه ژاریهت رازیت یان بیزاریت؟ پیغه مبه (ﷺ) لای کرده وه به لای ئه بوبه کرداو فهرمووی (ئهی ئه بوبه کرای جبریل سه لامی خوای بو هیئاویت و ده فهرمویت: ئایا تو له و هه ژاریهت رازیت یان بیزاریت) ئه بوبه کریش گریا و وتی: له پهروه دگام تووره بم، من رازیم له پهروه دگام، من رازیم له پهروه دگام.

ئه بونه عیم له (فضائل الصحابة) له ئه بی هوره یره وه به و واتایه هیئاویه تی، ئیبن کسیر ده لیت: نامویییه کی زوری تیدایه و شیخی ته به رانی عه بدولپرهمانی کوپی موعاوییه ی عه تبی و موحه مده ی کوپی نه سری فارسی ماموستای نایاننا سم، که سیشم نه بینیه باسیان بکات^۱.

هه نادای دهینه وه ری له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: عه لی (ﷺ) وتی: فاتیمه ی کچی پیغه مبه (ﷺ) به هاوسه رگرت و کومباریکیشم نه بوو پراخه م جگه له به رگی به رخیک شه وانه له سه ری ده خه وتین و پوژانیش بو له وه پدان له سه ری به کارمان ده هیئا، جگه له فاتیمه ش خزمه تگوزارم نه بوو^۲.

ئه بوداود و ترمزی به سه حیجی و ئیبن ماجه له بوره یده وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: باوكم پیی وتم: ئه گهر ئیمهت له گه ل پیغه مبه رماندا ده بیینی که ناسمان چی به سه ره یئا بووین ده توت بوئی مه رو په ز ده ده ین^۳.

۱- ضعیف.

۲- له المنتخب کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۲ دا واهاتوه.

۳- صحیح.

۴- له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۳۳ دا هاتوه.

۵- صحیح.

۶- له الترغیب ج ۲ ص ۲۹۴ دا واهاتوه.

ٺيڻ سھد ج ٤ ص ٨٠ لھ سھ عيڊي ڪڍي ٺھبي ٻورھيدھوھ لھ ٻاوكيھوھ ھيٺاويھتي
 دھليٽ: ٻاوكم - واتھ ٺھبو موسا (ﷺ) - پيئي وتم: ڪڍي شيرينم ٺھگر ٺيھمت لھ گھل
 پيغھمبھر (ﷺ) دا دھبيٺي ٺاسمان چي ٻھ سھردا ھيٺا ٻووين (ٻاران ليڊا ٻوھ) ٻو
 نيڪت لھ جلھ ڪانمان دھبيست لھ ٻھر ٺھوھي لھ خوري ٻوون لھ ٻوٺي مھرو پھز دھچو،
 تھ ٻھرائي ٻھو جوڙھ لھ ٺھبو موساوه ھيٺاويھتي و ٺھوھشي ٻو زياد دھڪات: جلھ ڪانمان
 تھنھا لھ خوري و نانيسھمان ٺاو و خورما ٻو.^١

ٻوخاري لھ ٺھبوھورھيرھوھ (ﷺ) ھيٺاويھتي دھليٽ: حھفتا ڪھسي ٺھھلي
 صوففھم بيٺي ڪھسيان عھبايان لھ سھر شان نھبو، يان ٻھرگيڪ تا خوارھوھ يان
 ٻھرگيڪ ڪھ لھ شانيان ٻھستبو، ھھيانبو يان نيوھي ڇاچي و ھھيانبو تا قولھ پيئي
 دھچو، لھ ترسي ٺھوھي عھروھتي دھرنھ ڪھويٽ ٻھ دھستھ ڪاني ڪوي دھ ڪردھوھ،^٢
 ٺھ ٻونھعيم لھ الحية ج ١ ص ٢٤١ لھ واسلھي ڪڍي ٺھسقوھوھ (ﷺ) ھيٺاويھتي
 دھليٽ: من لھ هاوھ لاني صوففھ ٻووم و ڪھ سمان جليڪي تھواوي نھبو، عارھقي
 پيستماني چينيڪ تھ پوتوڙي لھ خوگر تبو.

ٻوخاري لھ عائيشھوھ (رضي الله عنها) ھيٺاويھتي ڪھسيڪ ھات ٻولي و
 ڪھنيزھ ڪيڪي لھ لاٻو، زريپوشيڪي پيڻج درھمي لھ ٻھربو، وتي: چاوت ھلڀرھ ٻولي
 ڪھنيزھ ڪھ ڪھم، سھيري ڪھ ٺامادھنيھ لھ مالدا بيڪا تھ ٻھري، منيش زريپوشيڪم ھھبو
 لھ سھردھمي پيغھمبھردا (ﷺ) ھر ٺافرھتيڪي مھدينھ بيويستايھ خوي ٻراڙينيٽھوھ
 دھھات ٻو ماوھيھ ليئي وھردھگرتم.^٣

١ - ھھيسھمي ج ١٠ ص ٣٢٥ دھليٽ: ڪھسھ ڪاني سھنھدھڪھي صھحيجن، ٺھبوداوديش ٻھ ڪورتي
 ھيٺاويھتي.

٢ - لھ الترغيب ج ٣ ص ٢٩٧ دا وا ھاتوھ،

٣ - لھ الترغيب ج ٥ ص ١٦٤ دا وا ھاتوھ.

(خۆگری له سەر سهختی ترس له پیتاوا بانگهوازی ریی خوادا)

حاکم و بهیهه قی ج ۹ ص ۱۴۸ له عهبدولعهزیزی برازای حوزهیفهوه (ﷺ) دهلیت: حوزهیفه (ﷺ) باسی دیمهنی خۆیانی لهگهڵ پیغهمبهر (ﷺ) دهکرد، ئهوانه ی لهگهڵی دانیشتبوون وتیان: سویند به خوا ئهگەر وهك ئیوه لهگهڵ پیغهمبهر (ﷺ) دا بووینایه ئهوه و ئهوه مان دهکرد، حوزهیفه وتی هیوا بهوه مهخوازن، له شهوی ئهزابدا به پیز دانیشتبووین و ئهوسوفیان و هاوده مهکانی له سهرهوه و قورهیزه ی جووله کهش له خوارمانهوه بوون و دهترساین دهست بگهیهننه لای ژن و مناله کانمان، هیچ شهویک تاریکی و رهشه بای وای نهبوو، دهنگی رهشه با وهك دهنگی هه وره گر مه بوو، هینده تاریک بوو که سمان په نجهکانی خۆی نه دهبینی، دوو پروه کان مۆله تیان له پیغهمبهر (ﷺ) وهر دهگرت و دهیانوت مالمان چۆله و مۆله تمان بده، پیغهمبهر (ﷺ) مۆله تی هه موویانیدا، بهره بهره دهچوون ئیمهش نزیکه ی سی سهد کهس بووین، یهک یهک دهچووینه خزمهت پیغهمبهر (ﷺ) تا سهره ی من هات و منیش تهنها شتی که هه مبوو له دوژمن و سه رمایش به پاریزیت جلیکی خوری ژنه کهم بوو که له سهر ئه ژنۆم نه دهچووینه خوار، هات بۆلام و منیش له سهر چۆک دانیشتبووم، فهرمووی (ئمه کییه؟) وتم: حوزهیفه، فهرمووی حوزهیفه، سهرم دانه واندو وتم: به لئى ئه ی پیغهمبهری خوا، بۆیه واموت نه وهك هه ستم، کهچی هه ستم، فهرمووی (انه کائن فی القوم خبر فاتنی بخر القوم) واته (له ناو ئهوانه دا هه والیک هه یه برۆ هه والییان بهیننه بۆم) دهلیت: منیش له هه موویان زیاتر دهترسام و سه رمام بوو، چووم و پیغهمبهر (ﷺ) فهرمووی (خوایه له بهرو دواو له پراست و چهپ و سه رو خواره وه بیپاریزه) سویند به خوا چی ترس و سه رما هه بوو له ناخمدان هه ما وهك ئه وه ی نه بووین، که رووم وهر گێرا پیغهمبهر (ﷺ) فهرمووی (حوزهیفه له ناو ئهواندا هیچ مه که تادییت

بۆلەم) مەنەش چووم ۋە لەسەربازگەكەيان نەزەك بوومە ۋە ۋە پووناكى ئاگرم بىنى،
 كەسەيكى كەلەگەتەم بىنى، پەستى لە سەربازگەكە داندەنا ۋە دەپەننا بەسەردەم ۋە
 لووتەدا، دەيوت: كۆچ، كۆچ، پەشتەر ئەبوسوفيانە دەنەناسى، تەرىكمە ھەنا ۋە خەستەم
 كەوانەكە ۋە تا بىۋەشەنەم بۆي، بىرى ھەرمەيشەكەي پەغەمبەر (ﷺ) كەردە ۋە
 (لەناۋياندا ھەچ مەكە تا دىيەتە ۋە بۆلەم) ۋەزم ھەنا ۋە تەركەم ھەلگەتە ۋە ۋە خەم ھەنا
 تا چوومە ناۋە سەربازگەكە، نەزەكەتەن كەس لەم بەنەوامر بوون دەيانوت بەنەوامر
 كۆچ، كۆچ، شەيئەنە مانە ۋە تەنە ماۋە، پەشەبە تەنگە بە سەربازگەكان
 ھەلچەنبو، سەيئە بەخە ۋە تەنگە بەردەم لە شەك ۋە پەخەرياندا دەيەست كە پەشەبە
 ئەۋ بەردەنەي بۆ دەبەردەن، ئەنجا چوومە ۋە بۆلەي پەغەمبەر (ﷺ) لە نەۋەي پەيدا
 بىست سوار ھەتە ۋە دەمچاۋيان داپۇشەبو، ۋە: بە ھاۋەلەكەت بۆي خە پاراستى،
 گەرامە ۋە بۆلەي پەغەمبەر (ﷺ) بىنەم نەۋەزەكەت، سەيئە بەخە ۋە كە گەرامە ۋە
 سەرمەكەم بۆ گەرامە ۋە دەلەرزەم، پەغەمبەر (ﷺ) كە نەۋەزە ۋە كە بە دەستى
 ئامازەي بۆ كەردەم لەي نەزەك بوومە ۋە، بەرگەكەي دا بەسەردەم - پەغەمبەر (ﷺ) كە
 بارەيكى بەھاتەي پەي نەۋەزە ۋە كەردەم - ھەۋالى ئەۋانەم پەيدا ۋە تەم: كە كەتەك بەجەم ھەشتەن
 دەچوون. خەي گەۋرەش ئەم ئەيەتەي دابەزەندە (يا ايها الذين امنوا اذكروا نعمة الله
 عليكم اذ جائتكم جنود.....) تا (وكفى الله المؤمنين القتال وكان الله قويا عزيزا)^{۱، ۲}

موسلىم لە يەزىدى تەيمە ۋە ھەناۋەيەتە دەلەيت: لاي حوزەيفە (ﷺ) بووين
 كەسەيك پەي ۋە: ئەگەر دەگەيشەم خەزەمەت پەغەمبەر (ﷺ) لەگەلەدا شەپەيكى چاكي

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۱۴ دا ۋە ھاۋەلە، ئەبۇداۋود ئىبن عەسەكەر بە دورو درىۋەزى بە
 دەۋەيكى تەرمەناۋەنە، لە كەزەلەم ج ۵ ص ۲۷۹ دا ھاۋەلە.

مهردانه دژ به نه ياراني دهکرد، حوزه يفه پيئي وت: وات دهکرد؟ نه گهر شهوي نه حزاب ده تبينين له گهل پيغه مبهردا (عليه السلام) له شهويكي ساردي ره شهبه سه خندا، پيغه مبهردا (عليه السلام) فهرموي (كي هه والي نه وانه بؤ وه ربگريئت تا له پوژي دواييدا له گهلندا بيت) ئينجا به كورتي وهك فهرموده كه عه بدولعه زيز دينيت، تيايدا هاتوه، هاتمه خزمهت پيغه مبهردا (عليه السلام) و كاتيك هاتمه وه سه رمام ببو و هه والم دا به پيغه مبهردا (عليه السلام) و نه ويش عه بايه كي سه رشاني خوئي كه نوپژي پيوه دهکرد داي به سه ر منداو تا به ياني خه وتم، كه به ياني هات پيغه مبهردا (عليه السلام) فهرموي هه سته خه والوو (قم يا نومان).

ئيين ئيسحاق له موحه مهدي كوپي كه عبي قرظيه وه (عليه السلام) به مونقه تيغي هيناويه تي، له فهرموده كه يدا هاتوه: فهرموي: كي هه لده ستييت بزانييت نه وانه چي دهكهن و دواتر بيته وه؟ پيغه مبهردا (عليه السلام) مهرجي گه پرانه وهي بؤ دانا، له خوا ده پاريمه وه خوا له به هه شتدا بيكات هه او ده مم، له تاو زوري ترسو برسيتي و سه رما كه س هه لنه سا.

¹ زاراويه كي زانستي فهرموده يه.

ئىبن ئىسحاق لە ئەبى سائىبە (ﷺ) ھىناوئىيەتى كەسئىكى بەنى عەبدولئەشھەل
وتى: من و براىە كم لە شەرى ئوحددا بەشدارىمان كرد و بە برىندارى گەپراىنە ھە، كە
بانگدەرى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ھەرن با بچىن بۆ دوزمن بە براكەم وت - يان ئەو پىئى
وتم- بۆچى غەزايە كمان لە گەل پىغەمبەردا (ﷺ) لە دەست بچىت؟ سوئند بە خوا
ئاژەلىكمان نەبوو سوارى بىن و برىنىشمان سەخت بوو، لە گەل پىغەمبەر (ﷺ)
چووين، برىنمن لەو سوكتەر بوو، كاتىك برىنەكەى لىئى توند دەكرد دەمگرت بە كۆلە ھە
تا گەشتىنە ئو شوئىنەى موسلمانان لىئى ھەستان.

ئەحمەد لە ئەبى قەتادەوھ (رضی اللہ عنہ) ھیناویەتی ئامادەى بووھ دەلالت: عەمرى كوپرى
جەموح ھات بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر لە پىناو خوادا

٢ - له البداية والنهاية ج ٤ ص ٣٧ داواها توه.

بجەنگم تا شەھىد بىم بەم قاچە ناتەواۋەم دەچمە بەھەشتەۋە - پىيەكى شەل بوو -
 پىيغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى بەلى، لە پۇژى ئوحدو خۇي و برازەكەي و مەۋلاكەيان
 كوشت، پىيغەمبەر (ﷺ) داي بە پالیدا و فەرموۋى (كانى انظر اليه يمشي برجله هذه
 صحيحة في الجنة) پىيغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد خۇي و برازاكەي و مەۋلاكەيان بخزىنە
 گۆرەۋە.^۱

بەيھەقى لە يەھياي كوپى عەبدولھەمىد لە دايە گەرەيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 رافىعى كوپى خودەيج (ﷺ) تيرىك درا لە سەر مەمكى - عومەر (ﷺ) وتى نازانم لە
 شەپى ئوحدو بوو يان حونەين - ھات بۇلاي پىيغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەي پىيغەمبەرى
 خوا ئەم تيرەم لى لايىبە، پىيغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموو (ئەي رافىع ئەگەر دەرەۋىت
 تيرەكە و گۆپكەكەش ھەموۋى لادەبەم، ئەگەر ئىش دەرەۋىت تيرەكە لادەبەم و گۆپكەكە
 دەرەۋىلەۋە و لە پۇژى دوايىدا شاھەتەت بۇ دەدەم تۆ شەھىدەت) وتى: ئەي
 پىيغەمبەرى خوا تيرەكە لايە و گۆپكەكە بەيلىۋە و لە پۇژى دوايىدا شاھەتەت بۇ بدەكە
 شەھىدەم.

دەلىت: ژيا تا خىلافەتى موعاۋىيە (ﷺ) بىرەنەكەي كەۋت و دواي عەسرەرد، لە و
 گىرەنەۋەدا و ھاۋە، راستەر وايە: لە دواي خىلافەتى موعاۋىيە مرد.^۲

۱- ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۱۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە صەھىحن جگە لە يەھياي كوپى نەسرى
 ئەنسارى خۇي تەمانەي پى دەدات، تەۋاۋ. بەيھەقىش ج ۹ ص ۲۴ لە رىگەي ئىبن ئىسحاق ۋە
 ھىناۋىيەتى.

۲- لە البداية والنهاية دا ھاۋاتوۋە، لە الاصابة ج ۱ ص ۴۹۶ دا دەلىت: دەرەۋىت ماۋەيەك ھەبوۋىت
 لە نىۋان كەۋتنى بىرەنەكە و مەركىدا. ھەرۋەھا بارودى و ئىبن مەندە و تەبەرائى ھىناۋىيە، لە
 الاصابة ج ۴ ص ۴۷۴ دا ھاۋاتوۋە، ئىبن شاھىن ھىناۋىيەتى، لە الاصابة ج ۱ ص ۴۹۶ دا ھاۋاتوۋە،
 دواترىش لە باسى خۇپاگرىدا فەرموۋەدى تر دىنەن.

بەشى چۈرەم

(كۈچكۈرۈن)

ھەۋەلەن چۈن نىشىتمانى ئازىزى خۇيان بەجىيىشتىن لەگەل ئەۋەى
بەجىيىشتىن نىشىتمان لەسەر دەروون زۇر سەختە بە جۇرىك تا
مردن نەگەرەنەۋە بۇ نىشىتمانى خۇيان؟ چۈن ئەمەيان لە دونيا
خۇشەكانى دونيا لا خۇشەويستىر بوو؟

چۈن ئايىنيان پىش دونيا خست و گويان نەدا بە لە دەستدانى
دونيا و لايشيان بەلادا نەكردەۋە؟ چۈن لە پىنا و پاراستنى ئايىنيان
لە دەست فیتنە و لاتە و ولات پايانده کرد وەك ئەۋەى بۇ رۇژى
دوايى دروست كرابن و نەۋەى رۇژى دوايى بن كەچى دونيا وای
لېھات وەك ئەۋەى بۇ ئەۋان دروست كرايىت؟

(بهشی چوارهم)

(کوچکردن)

(کوچکردنی پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کر)

ته بهرانی له عوروه وه (ﷺ) به مورسه لی هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له دوا ی حج پوژانی دیکه ی زیلحه جه و موحه ره و صه فهر مایه وه، پاشان بیباوه پرانی قوره یش ریکه و تن و پیلانیان دانا کاتیگ زانیان پیغه مبهه (ﷺ) دهرده چیت، زانیان خوای گه وه له مه دینه دا په نا و په نا گه ی بو داناره و هه وائی موسلمان بوونی پشتیوانان و چوونی کوچه رانیان بولای پشتیوانان بیستبوو، له سه ره وه یه کده نگ بوون بچن بو پیغه مبهه (ﷺ) یان بیکوژن یان به دیل بیگرن - به ندی بکه ن - عه مری کوپی خالید گومانی هه بوو کامیان بوو، یان دهری بکه ن یان بیبه ستنه وه، خوای گه وره ش پیغه مبهه (ﷺ) ناگادار کرده وه، خوای گه وره فهرمووی (واذ یمکرک الذین کفروا لیثبتوک او یقتلوک او یخرجوک ویمکرون ویمکر الله والله خیر الماکرین) نه و پوژهی پیغه مبهه (ﷺ) چوو مائی نه بوبه کر (ﷺ) بیستبووی شه و دین بو ی، بویه له گه ل نه بوبه کردا (ﷺ) پیشتی چووبوون به ره و نه شکه وتی شه ور، نه و نه شکه وتی خوای گه وره له قورئاندا باسی کردوه.

عه لی کوپی نه بوتالیب (ﷺ) له سه ره شوینه که ی خه وت و سه رو چاوی داپوشی، بیباوه پرانی قوره یشیش سه رقائی پیلان دانان بوون نایا بده ین به سه ره سنگی نه م خه وتوه داو دوا یی هه لیگرن، به مجوره قسه یان کرد تا به یانی، به یانی عه لی (ﷺ) له جیگه که ی هه ستا، وتیان نه ی موحه مه د کوا، وتی: هیچ له باره یه وه نازانی، نه و کات زانیان چووه، به هه مو لایه کدا ده گه پران به شوینیدا، ناردیان به شوینیدا، ناردیان بو شوینه کان و خه لاتی گه وره یان بو داده نان نه گه ر بیدوژنه وه. هاتن بولای شاخی شه ور که نه شکه وته که ی تیدا بوو پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کر (ﷺ) له وی بوون، هاتنه سه ره وه و پیغه مبهه (ﷺ) ده نگ ی بیستن، نه بوبه کر ترسا و ترس و

خه فته دا يگرت، ۽ هو کات پيڻه مبر (ﷺ) پيڻي فهرموو (لا تحزن ان الله معنا) واته (خه فته مه خو خوامان له گه له) ٽينجا نزي کردو خوي گه ورهيش سوکنايي خوي دابه زاند (فانزل الله سكينته على رسوله وعلى المؤمنين وانزل جنودا لم تروها وجعل كلمة الذين كفروا السفلى و كلمة الله هي العليا والله عزيز حكيم).

ٽه بوبه کر له مه ککه پشکيکي هه بوو بو خوي و خه لکه کهي، ٽه بوبه کر عامري کوپي فهيره ي مه ولاي جي متمانه و متمانه داري موسلمان بووي ٽه بوبه کر ناردو که سيکي به ني عهدي کوپي عهدي به کر گرت، ٽه و که سه پيڻي دهوتر ٽي بنو لثوره يقت، هاوپه يمانی قوره يش بوو له به ني سه هم له به ني عاصي کوپي وائيله وه، ٽه و کات عهدي بي باوه رپوو و پي نيشاندهر بوو - پي هاتن و چوون - ٽه و شوانه و لاخه کانمان دهشارده وه و عهدي لاي کوپي ٽه بوبه کر يش ٽيواران هه والي ناو مه ککه ي بو دهينان، عامري کوپي فهيره شهوانه مه پي دهيننا به و شوينه داو شيري پي دهان و بويشي سه رده برين، پاشان به ياني زوو ده چوو له گه ل شوانيکي خه لکي ترده ده چوو و که س پيڻي نه ده زاني تا دهنگ و گاله هيور ده بوييه وه، ده هاته وه بولايان و وشتره کان ياني بو ده برده وه، دوو شه و پوژ له ٽه شکه و ته که دا مانه وه، پاشان چوون و عامري کوپي فهريش له گه لايان چوو و خزمه تي ده کردن و ناگاي لييان بوو، ٽه بوبه کر ده چوويه پيشه وه ي پيڻه مبر (ﷺ) و دواتر ده هاته وه دواوه و که سيان له گه لدا نه بوو، جگه له عامري کوپي فهيرو که سيکي به ني عهدي که پي نيشان دهان^٢.

ٽين ئيسحاق له عائشه وه (رضي الله عنها) هي ناويه تي ده ليت: وا پيک نه ده که و ت پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي نيوه پرواندا بجيت بو مالي ٽه بوبه کر (ﷺ) يان به ياني زوو يان

١ - ضعيف.

٢ - هه يسه مي ج ٦ ص ٥١ ده ليت: له سه نه ده که دا ٽين له يعه هه يه که قسه ي له سه ره و فهرموو ده که ي حه سه نه.

ئىۋاران دەچو، بەلام ئەو پۇژەي مۇلەتى كۆچكردنى پىدرا تا ھۇزەكەي لە مەككە بەجى بھىلىت، پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتىكى جيا لە جاران ھات بۇلامان، كە ئەبوبەكر (رضي الله عنه) پىغەمبەر (ﷺ) ى بىنى وتى: پىغەمبەر (ﷺ) لەم كاتەدا بۇشتىكى گرنگ نەبىت نەھاتو، كە پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە ژورەو ئەبوبەكر لەسەر جىگەكەي دايىنىشاند، پىغەمبەر (ﷺ) دانىشت و كەس لاي نەبوو جگە لە ئەسمانى كچى ئەبوبەكرى خوشكم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (اخرج عني من عندك) واتە (با تەنھا بىن، بىياننيرە بۇ شويىنىكى تر) وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا ئەمانە كچى خۇمن و كەسى ترليەرە نيە بە دايك و باوكمەو بە قورىانت بىم، فەرمووى (خوا مۇلەتى چوون و كۆچى پىداوم) ئەبوبەكر وتى: منىش ھاودەمت دەبىم ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرمووى بەلى (الصحابۃ) ھاودەم دەبىت، دەلىت: سويىند بە خوا پىش ئەو نەمدىبو كەس لە خوشيدا بگريت تا ئەو ئەو پۇژە ئەبوبەكرم دى لە خوشيدا دەگريا، پاشان وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا دوو و لاخام ئامادە كردبوون بۇ ئەمە، عەبدوللاى كوپرى ئەرقەدى بەنى دئلى كوپرى بەكرىان بە كرى گرت - دايكى لە بەنى سەھمى كوپرى عەمر بوو و بىباو پىش بوو - پىنى نىشان دەدان، دوو و لاخەكەيان دايە لاي ئەو و ئەويش لە كاتى خويىدا بۇي دەھىنان و دەبردن، بە غەوى بە سەنەدى حەسەن لە عائىشەو (رضي الله عنها) شتىكى لى ھىناو، لە فەرموودەكەدا ھاتو ئەبوبەكر وتى: (الصحابۃ) ھاوھل، فەرمووى (الصحابۃ) ھاوھل، ئەبوبەكرىش وتى: من شەش مانگە دوو و لاخام حازر كردون و ئالفم داون، يەككىيان بۇتۇ، فەرمووى (بەلكو دەيكرم) و لاخەكەي لى كپرى و چوون و لە ئەشكەوتەكەدا بوون، ئىنجا فەرموودەكە دىنىت^۱.

تەبەرانى لە ئەسمانى كچى ئەبوبەكر (رضي الله عنه) ھىناويەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە مەككە پۇژانە دووجار دەھات بۇ مالمان، ئەو پۇژ نيوەپۇ بوو ھات، وتى: بابەگيان وا

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۴ دا واهاتو.

پيڻه مبهري خوا به دايڪم و باوڪمه وه به قورباني بم هات، ڪاريڪي گرنگي نه بيت لهم
 ڪاتهدا نايهت، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ٿايا زانيوته خواي گه وره مؤله تي پيداوم تا
 دهرچم؟) نه بوبه ڪر وتي: نه ي پيڻه مبهري خوا من هاوه لت دهم، فهرمووي (هاوه لم
 ده بيت) وتي: من ده ميڪه چاوه پيئي نه م پوڙه ده ڪم و دوو و لاخم به ستوونه ته وه
 يه ڪيڪيان بو تو، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (بثمنها يا ابا بڪر) واته (به پاره ڪهي
 ده مه ويت نه ي نه بوبه ڪر) نه ويش وتي: به دايڪ و باوڪمه وه به قوربانت بم مادهم
 واحه زده ڪه يت، نه سما ده ليت: ناني سه فهرمان بو پيچانه وه و دواتر قايشه ڪهي
 پچراندو به ستهيه وه به وه وه، هردو وڪيان چوون و له نه شڪه وتي شاخي نه وردا
 مان وه، ڪه گه يشته لاي پيشت نه بوبه ڪر چووبويه ناو نه شڪه وته ڪه و چي ڪوني
 تيدا بو په نجهي ڪرد به ناويدا نه وه ڪ شتيڪي تيدا بيت، قورهيش ڪه نه ياندوزينه وه
 دهرچوون و سه و شتريان دانا بو نه وه ي پيڻه مبهري (ﷺ) بدوزيته وه، به شاخه ڪاني
 ده وري مه ڪهدا ده گهران تا گه يشته شاخي نه ور، نه بوبه ڪر ڪه سيڪي دي ڪه به ره و
 نه شڪه وته ڪه ده هات و وتي پيڻه مبهري (ﷺ) ده مان بيت، فهرمووي (نه خير،
 فريشته يه ڪي خوا به باله ڪاني دامانده پو شيت) نه و ڪه سه له به ردهم نه شڪه وته ڪهدا
 دانيشت، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (نه گهر ٿيمه ي بد يايه واي نه ده ڪرد) سي شه و
 مان وه و عامري فيهره ي مه ولاي نه بوبه ڪر مه پري ده برد بولاي نه بوبه ڪر و ده مه و
 ٿيواره ده چو بولايان و له وي له گهل شوانه ڪاني دي بو و خوي دواخت تا تاريخي
 ده ڪرد، مه پره ڪاني ده برد بولاي نه وان، شوانه ڪانيش و ايانده زاني له گه لئاندايه،
 عه بدوللای ڪوري نه بوبه ڪر يش له ناو مه ڪهدا ده مايه وه و ه والي و ده رده گرت و دواتر
 له تاريخي شه ودا ده هات بولايان و ه والي بو ده هينان، له وي ده بو دوايي
 ده چويه وه و به ياني له مه ڪه ده بو، نه وانيش له نه شڪه وت دهرچوون و پيئي
 ڪه ناروايان گرته بهر، نه بوبه ڪر ڪاتيڪ ترسي هه بوايه له پيشه وه بين بو پيڻه مبهري
 (ﷺ) له پيشه وه ده چو، نه گهر بترسايه له دواوه مه ترسي ديت ده چويه دواوه،
 به وچوره ده چو، نه بوبه ڪر له ناو خه لڪدا ناسراو بو، نه گهر ڪه سيڪي پي

بگهيشتايه و بيوتايه نه بوبه ڪر نه وه ڪيڻه له گه لٽدا؟ ده يوت: ڪه سيڪه پريم نيشان دهدات، ڪه سي به رامبر وايد ه زاني پڙي نيوان شوينه ڪان ده لٽت تا گه يشتنه (قديد) ڪه له سهر پڙيان بوو ڪه سيڪ هات بولاي بهني مودليج و وتي: دوو ڪه سم بيني به و لاخه وه به رهو ڪه ناراو ده چوون، و ابرزام نهو ڪه سانه بوون ڪه نيوه به دواياندا ده گهرين، سوراقي ڪوري ماليڪ وتي: نا نه وانه خو مان ناردومانن به شوينياندا، دواتر ڪه نيزه ڪه ڪي بانگ ڪردو ناردی بولاي و فرماني ڪرد نه سپه ڪه ڪي بو بهينيت، پاشان چوو به شوينياندا، سوراقي ده لٽت: لييان نزيڪ بوومه وه، ئينجا فرموده ڪه دينيت، وه ڪ دواتر ده يهينين^۱.

به يهه قي له ئين سيري نه وه هي ناويه تي ده لٽت: ڪه سانڪ له سهرده مي عومهر دا هه بوون وا قسه يان ده ڪرد فهرزلي عومهر يان دها به سهر نه بوبه ڪردا (ﷺ) عومهر نه مه ي بيسته وه و وتي: سويند به خوا يه ڪ شهوي نه بوبه ڪر له هه موو بنه ماله ي عومهر باشتره و پوڙي ڪيش له هه موو بنه ماله ي عومهر باشتره، نهو شهو له گهل پيغه مبر (ﷺ) ده رچو بو نه شڪه وت و ده ميڪ له پيشه وه و ده ميڪ له دواوه ده چوو تا نه وه ي پيغه مبر (ﷺ) هه ستي پي ڪرد و فرموي (نه ي نه بوبه ڪر نه وه چيته ده ميڪ له دواوه وه و ده ميڪ له پيشه وه ده چيت؟) وتي: نه ي پيغه مبر ي خوا بير له وه ده ڪه مه وه بين بومان له پشتته وه ده چم، دواي ده ليم نا له پيشه وه قهره وليان بوو گرتووين بويه له پيشه وه ده چم، پيغه مبر (ﷺ) فرموي (يا ابا بڪر لوڪان شيئ لاحببت ان يڪون بڪ دوني) واته (حه زده ڪه يت نه گهر شتيڪمان بيته پي تووشي تو بيت و من لي ي به دور بم؟) وتي: به لي سويند بهو ڪه سه ي تو ي به حق ناردوه،

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۵۴ ده لٽت: له سه نه ده ڪدا يه عقوبي ڪوري حه ميدي ڪاس هه يه، ئين حه بيان و ڪه ساني ديڪه ش متمانه ي پي ده دن و نه بو حاته م و چه نديڪي دي به لاوازي ده زانن، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه صه حيحن.

كاتىك گەيشتنە ئەشكەوت ئەبوبەكر وتى: لىرە بوەستە ئەى پىغەمبەرى خوا تا ئەشكەوتەكەت بۇ پاك بكمەو، چوو و پاكى كردهو و ھاټەو و دوایی بىرى كردهو بەردىكى تيا مابوو وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ٲاوەستە تا ئەوش پاك دەكمەو چوو و ھاټەو و وتى: دەى فەرموو دابەزە ئەى پىغەمبەرى خوا، ئىنجا دابەزىن عومەر وتى: سویند بەو كەسەى گيانى منى بە دەستە ئەو شەو لە ھەموو بنەمالەى عومەر باشتەر.^۱

ئەبوبەكر قازى لە ھەسەنى بەسرىەو ھىناوئەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبوبەكر (رضي الله عنه) چوون بۇ ئەشكەوت، قورەيش ھاټن تا پىغەمبەر (ﷺ) بدۆزنەو، كە سەيرى دەركاى ئەشكەوتەكەيان كرد جالجالۆكە چنىبووى، وتیان: نەچوۋە ئىرە، لەو كاتەدا پىغەمبەر (ﷺ) بە ٲىوۋە نوئىژى دەكرد، ئەبوبەكرىش بە پىغەمبەرى وت: وا ھۆزەكەت ھاټوون بۆت، سویند بە خوا لەبەر ئاھىكى خۆىشم نىە، دەترسم شتىك بە تۆبكن، پىغەمبەر (ﷺ) ٲىى فەرموو (ئەبوبەكر مەترسە خوامان لەگەلە).^۲

ئەحمەد لە ئەنەسەو (رضي الله عنه) ھىناوئەتى ئەبوبەكر (رضي الله عنه) ٲىى وتوۋە: بە پىغەمبەرم (ﷺ) وت كاتىك لە ئەشكەوتدا بووین، ئەگەر يەككىيان سەيرى ٲىكانى بكات لە ژىر ٲىكانىو دەمانبىنىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (ئەى ئەبوبەكر گومانەت بە دووان چىە كە سىيەمیان خوابىت؟).^۳

۱- لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۰ دا و ھاټوۋە، ھاكمىش ھىناوئەتى، لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۸ دا ھاټوۋە، بەغەوى بە مورشەلى لە ئىبن ئەبى مولىكەو بەو واتايە ھىناوئەتى، ئىبن كەسیر دەلىت: ئەم فەرموودە مورشەلى ھەسەنە، لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۵ یشدا ھاټوۋە.

۲- ضعيف.

۳- صحيح.

۴- لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۱-۱۸۲ دا ھاټوۋە، بوخارى و موسلىمىش ھىناوئەتى، ترمزى و ئىبن ئەبى شەيبەو چەندىكى دى ھىناوئەتى، لە الكنز ج ۴ ص ۳۹۲ یشدا ھاټوۋە.

ئەحمەد لە بەرائی کۆپی عازبەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: ئەبۆبەکر بە سیانزە درھەم سەرچینکی (کۆپانیکی) لە عازب کپی، پئی وت: بەرا، بنیرە تا ببھینیتەوہ بۆ مائەکەم، وتی: نا تا پیم نەلیت کاتیک لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دەرچوون تۆی لەگەڵدا بوویت چیت بوویت؟ ئەبۆبەکر وتی: چووین و شەومان بردە سەر و شەو و پوژ ماینەوہ تا نیوہ پوژات چاوم گیرا تا بزنام سیبەرک ببینم بچینە ئەوی، سەیری بەردیکم کرد چوومە ژیری، سیبەرەکە ی ترم دانا بۆ پیغەمبەر (ﷺ) و راخەریکم بۆ راخست و وتم: ئەی پیغەمبەری خوا پاکشی، ئەویش پاکشا، ئینجا ھەستام تا بزنام کەس نایەت بە شوینماندا، سەیری کەسیکم کرد شوان بوو مەری دەلەوہراند، وتم: تۆ ھی کییت؟ وتی: ھی کەسیکی قورەیش، ناوہکە ی ھینا و منیش ناسیمەوہ، وتم: مەرەکانت شیریان ھەیە؟ وتی: بەلی، وتم: شیرم پئی دەدەیت؟ وتی: بەلی، مەریکیانی گرت و گوانی لە تەپوتۆز پاک کردەوہ، پاشان دەستەکانی خۆیشی لە تەپوتۆز پاک کردەوہ، قاپیکم پی بوو، بړیک شیرێ کردەناو بۆم، کردمە پەرداخەوہ و خوارەوہ ی سارد بوو، دوایی ھاتم بۆلای پیغەمبەر (ﷺ) دەبینم لەخەو ھەستاوہ، وتم: بنۆشە ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ)، ئەویش ھیندە ی نۆشی تا دلّم حەسایەوہ، پاشان وتم: ئیستا بپوین؟ کەوتینە پێ و دوژمنیش بە دواماندا دەگەرا، کەسیان نەگەشت پیمان جگە لە سوراقە ی کۆپی مالیکی کۆپی جەعسەم بە ئەسپەکە یەوہ ھات، وتم: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) وا گەشت پیمان، فەرمووی (خەفەت مەخو خوامان لەگەڵدا یە) تا لیمان نزیک بوویەوہ و ھیندە ی پمیک یان دوو پم یان سی پم لیمان دوور بوو، وتم: ئەی پیغەمبەری خوا وا گەشت پیمان، دەستم کرد بە گریان، فەرمووی بۆچی دەگریت؟ وتم: بە خوا بۆ خۆم ناگیرم بۆ تۆ دەگیرم، پیغەمبەر (ﷺ) نزی لێ کرد و فەرمووی (اللھم اکفناہ بما شئت) واتە (خوا یە چۆن پیّت باشترە لە دەستی بە دوورمان بگرە) پیکانی ئەسپەکە ی تا لای سکی چوون بەناو زەویەکی رەقدا، ھاواری لێ ھەستا و وتی: محمد دەزانم ئەمە ئیشی تۆیە داوا لە خوا بکە لەم بارە پزگارم بکات، سویند بە خوا بەلین بیت ئەوانە ی لە دوامەوہ دین بۆت پریان لێ

بشیوینم، ئەمەش تیردانە کەم تیریکی لێهەلبگرە و لەو شوینەدا دەدەیت بە پال و شترو
مەرەکاندا چەندت پیویستە لییان ببە، پیڤەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (هیچ پیویستم
پییان نیە) نزای بۆ کرد و پزگاری بوو و گەڕایەو و بۆلای هاو له کانی. پیڤەمبەر (ﷺ)
لەگەڵ مندا درێژەیی بە پێدا تا گەیشتیێنە مەدینە و خەلکی پیشوازیان لێکرد، لەسەر
پێگە و دیوارەکاندا هەستابوون و خزمەتکارو مندالان لە سەرەپێکاندا قەرەبالغان
دروست کردبوو و دەیانوت: الله اکبر پیڤەمبەری خوا هات، محمد هات هەمووان
لەسەر ئەو ناکوکییان بوو لەلای کامیان دابەزیت؟ پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی
(ئەمشەو لای بەنی نەجاری خالوانی عەبدولموتەلیب دادەبەزم تا بەو پزداریان
بکەم) بۆ بەیانی بەوجۆرەیی و یستی هەنگاوی نا.

بوخاری لە عوروی کۆری زوبەیرەو (ﷺ) هیئاویەتی پیڤەمبەر (ﷺ) گەیشت بە
زوبەیر کە کاروانیکی موسلمانانی پیبوو لە شامەو دەهاتنەو (بۆ بازرگانی
چووبوون) زوبەیر جلی سپی پیشکەشی پیڤەمبەر (ﷺ) و ئەبوبەکر (ﷺ) کرد،
موسلمانانی مەدینە بیستیان پیڤەمبەر (ﷺ) لە مەککە دەرچوو، ئەوان پۆژانە
بەیانی لە دەرەو چاوەرپی هاتنی پیڤەمبەر (ﷺ) بوون تا گەرماي نیوهر پۆ
دەگێرانهو، پۆژیکیان پاش چاوەروانیەکی زۆر گەرانهو بۆ مالهو، یەکیک لە
جوولەکان لەسەر قەلایە وەستا و سەیری شتیکی دەکرد، کەچی پیڤەمبەر (ﷺ) و
هاو له کەیی بە سپی ڕەنگی بینی بە چاکی دەرەو کەوتن، کابرای جوولە کە خۆی
نەگرت و بەوپەڕی توانایەو هاواری کرد ئەی کۆمەڵی عەرەب ئەو ئەو پاریتەنانه کە
چاوەرپی دەکەن موسلمانانیش نەوینە چەک و لە دەرەو چوون بۆ پیشوازی

١- بوخاری و موسلیم لە صەحیحەکانیاندا هیئاویانە، لە البداية والنهاية ج ٣ ص ١٨٧-١٨٨ دا
واهاتوو، ئین ئەبى شەیبە هیئاویەتی، ئین سەعد ج ٣ ص ٨٠ بەوجۆرە بە زیادەیکەو بە
دوو درێژی هیئاویەتی، ئین خوزەیمو کەسانی دیکەش هیئاویانە، لە الكنز العمال ج ٨
ص ٣٣٠ یشدا هاتوو.

پېغەمبەر (ﷺ) لاي راستى گرتن تا لەناو بەنى عەمرى كۆپى عەوف دابەزى، ئەمەش لە پۇژى دووى مانگى ربيع الاولدا بوو، ئەبۇبەكر ھەستا و پېغەمبەر (ﷺ) بەبى دەنگى دانىشت، ھەر پشتىوانىك دەھات كە پېغەمبەرى نەدىبوو سەلامى لە ئەبۇبەكر دەكرد تا خۆر دای لە پېغەمبەر (ﷺ)، ئەبۇبەكر بە عەباكەى سىبەرى بۆ كر، ئىنجا خەلكى ئەوكات زانىان ئەو پېغەمبەرى خوايە، پېغەمبەر (ﷺ) لەناو بەنى عەمرى كۆپى عەفدا زياتر لە سيانزە شەو مایەو و ئەو مزگەوتەى بنیادنا كە لەسەر تەقوا بنیاد نرا و تیايدا نوێژى دەكرد، پاشان سواری و شترەكەى بوو و خەلكى لەگەلیدا چوون تا لای مزگەوتى پېغەمبەر (ﷺ) لە مەدىنە و شترەكەى وەستاندو دایكو تا، ئەو ھەيە كە ئەو پۇژە موسلمانانىك نوێژيان تیدا دەكرد و شوینی دارخورماى سەھل و سۆھەیل بوو كە دوو مندالى ھەتیو بوون لە مالى سەعدى كۆپى زارەدا (ﷺ) بوون، كاتىك و شترەكەى لەوى دایكو تا پېغەمبەر (ﷺ) فرموى پشت بە خوا ئىرە دەبیئت، پاشان دوو مندالەكەى بانگكردو لە برى شتى بۆ پېشنیار كردن تا بىكات بە مزگەوت، ئەوانىش وتیان: ئەى پېغەمبەرى خوا ئىمە خەلالتى توى دەكەین بەلام پېغەمبەر (ﷺ) پازى نەبوو بەو تا ئەو ھى لىی كپین و دوايى مزگەوتى بنیادنا، پېغەمبەر (ﷺ) لەگەلئاندا خشتى ھەلدەگرت بۆ بنیادنانى لە كاتى خشت بردنەكەدا دەیفەرموو:

هذا ابر ربنا و اطهر

هذا العمل لاحمال خير

دەیفەرموو:

لا هم ان الاجر اجر الاخرة فارصم الانصار والمهاجرة

شىعەرى يەككە لە موسلمانانى و تەو كە ناو كەى پى نەوتم، ئىبن شەھاب دەلیت: لە فەرموودەكەدا نەمان بىستو پېغەمبەر (ﷺ) شەرىكى تەوا و بلیت جگە لەمانە ئەمە دەقى بوخارىە موسلىم نەيھناو، لە چەند پوویەكى ترەو چەند شاھیدیكى ھەن، لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۶ دا واھاتوو.

ئەھمەد لە ئەنەسى كۆپى مالىكە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: من لەناۋ مىندالاندا
 بووم دەيانتوت: محمد ھات، ھەردەگەر پام ھىچم نەدەبىنى، پاشان وتيان محمد ھات،
 دووبارە ھەولم دا ھىچم نەدى، دەلىت تا پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ئەبۇبەكرى ھاورپى
 (ﷺ) ھاتن لە كەلاۋىيەكى مەدىنەدا خۇمان داگرتبوو، پاشان كەسىكى خەلكى
 لادىيان نارد تا پشتىوانان ئاگادار بىكەنەۋە، ئەۋانېش نىزىكەى پىنج سەد پشتىوان
 بوون چوون بۆ پىشۋازىيان ۋەگەيشتە لايان، پشتىوانان وتيان: بە دۇنایى ۋە
 گوپرايە لىكراۋى فەرموون، پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ھاۋەلەكەشى لەناۋياندا پىيان دەپرى،
 خەلكى مەدىنە ھاتنە درەۋەۋە تا ئەۋەى كچۆلە گەنج ۋە جوانەكانىش لەسەر مائەكان
 بۆى دەپۋانېن ۋە دەيانتوت كاميان ئەۋە؟ كاميان ئەۋە؟ دىمەنى ۋەمان نەدىبوو، ئەنەس
 دەلىت: ئەۋ پۆرەى ھات بۆلامان ۋەۋ پۆرەى كۆچى دۋاىى كرد دوو پۆرە بوون
 ۋىنەيانم نەدىۋە^۱.

بەيھەقى لە ئىبن عائىشە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۆ
 مەدىنە ژن ۋە مىنانان دەيانتوت:

من ثنيات الوداع

طلع البدر علينا

ما دعا لله داع^۲

وجب الشكر علينا

۱ - صحيح.

۲ - بەيھەقىش ھەربەۋجۇرە ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۹۷ دا ھىناۋىيەتى.

۳ - ضعيف.

(کوچکردنی عومهری کوړی خه تاب و هاوه لآن (ﷺ))

ئین ئه بی شه یه له بهرائی کوړی عازیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: یه کهم که س له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) هات بولا مان مه صعبی کوړی عومهر و ئین ئوم مه کتوم (ﷺ) بوون، قورئانیان پی ده خویندین، پاشان عه ممار و بیلال و سه عد (ﷺ) هاتن، پاشان عومهری کوړی خه تتاب (ﷺ) به بیست که سه وه هات، پاشان پیغه مبه (ﷺ) هات، نه مبینیوه خه لکی مه دینه هینده ی هاتنی پیغه مبه (ﷺ) به هیچ دلخوش بوون، هر که هات ئه م نایه ته م خویند (سبح اسم ربك الاعلی).^۱

ئه حمده له فهرموده که ی به راء له ئه بویه که وه (ﷺ) له باره ی کوچه وه هیناویه تی، به راء ده لیت: یه کهم کوچه ر که هات بولا مان موضعبی کوړی عومهر بوو له به نی عه بدودار، پاشان ئین ئوم مه کتومی کویر (ﷺ) یه کی که له به نی فهر بوو هات بولا مان، پاشان عومهری کوړی خه تتاب به بیست که سه وه هات، وتمان: پیغه مبه (ﷺ) چی کرد (بوچی نه هات؟) وتی: به دوامه ویه، پاشان پیغه مبه (ﷺ) و ئه بویه کریش (ﷺ) پیکه وه هاتن، به راء ده لیت: که پیغه مبه (ﷺ) هات چهند سوره تی کم خویندن.^۲

ئین ئیسحاق له نافع له ئین عومهر له عومهر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک ویستم بچم بولا مه دینه من و عه ییاشی کوړی ئه بی ره بیعه و هیشامی کوړی عاش (ﷺ) به لینمان دا له (تناضب) له ئه ضای به نی غه ففار له سهر (سهر ف) یه که ببینن، وتمان هر که س به یانی له وئی نه بوو با ئه دوانه که ی تر بچن. ده لیت: من و عه ییاش گه یشتینه ئه وئی، به لام هیشام نه هاتوو توش بوو، که چوینه مه دینه بولای به نی عومهری کوړی عه وف له قویاء، ئه بوجه هل و حارسی کوړی هیشام هاتن بولای عه ییاش - ئاموزا و برای شیرییان بوو - هاتنه مه دینه و پیغه مبه ریش (ﷺ) له مه که بوو، وتیان: دایکت نه زری کردوه شانه نه دات له سهری و نه چیته بهر سیبهر تا نه گه رییته وه، ئه ویش دلی بوی سووتا، پیم وت: سویند به خوا ئه مانه ده یانه ویت زیان به نایینه که ت بگه یه زن، وریایان به، سویند به خوا ئه گهر رشک و ئه سپی سهری دایکت ئازار بدن شانه ده کات، که گهرمای مه که ش زوری بو

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واهاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - بوخاریش هیناویه تی، له البدایة والنهایة ج ۸ ص ۱۸۸ یشدا هاتوه.

ھىنا دەچىتەۋە بەر سىبەر، وتى: سۆيىندەكەي دايىك دەپارىزىم و لەۋى پرىك پارەم ھەيە دەيھىنم، عومەر (ﷺ) دەلىت وتى: بە خوا دەزانىت من لەناۋ قورەيشدا لە ھەموۋان زياتر پارەم ھەيە دەي نىۋەي پارەكەم بۆ تۆ بەلام مەرۋ لەگەلىيان، بەلام پازى نەبوو و وتى: دەچم، كە بىرارى دا ھەر بچىت وتى: ئەگەر ھەر دەپۇيت و شترەكەي من ببە، چونكە پرىك و پىك و لەبارە و سواری بە، ئەگەر ھۆزەكەت ترسىكىيان ھىنايە پىت بەۋە راكە، ئەۋىش بىردى و لەگەلىيان چو، لە پىگەدا ئەبوجەھل پىي وتى: برا گيان بە خوا و شترەكەم بىزىرى كرەم، بۆچى ئەۋ و شترەت نادەيتە لاي من؟ وتى باشە، راۋەستا تا بىگۆرم، كە دابەزىن ھەلمەتيان بۆ برد و بەستىانەۋە و بىردىانەۋە مەككە و تۈۋشيان كرە، عومەر (ﷺ) دەلىت: خوا تەۋبە لەۋ كەسە ۋەرناگرىت كە تۈۋش بوۋە ئەۋانىش و ايان بە خۇيان دەۋت تا پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە مەدىنە و خۋاي گەرە ئەم ئايەتەي دابەزاندا (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله..... واتبعوا احسن ما انزل اليكم من ربكم من قبل ان ياتيكم العذاب بغتة وانتم لا تشعرون) عومەر دەلىت: ئەۋ ئايەتەم نوۋسى و ناردەم بۆلای ھىشامى كۆپى عاص، ھىشام دەلىت: كە بۆم ھات لە (ذي طوى) بوۋم دەچۈمە ئەۋى و ورد دەبوۋمەۋە دەمخویندەۋە و لىي تىنەدەگەيشتم تا ئەۋەي وتى خوايە تىم بگەيەنە لىي، خۋاي گەرە خستىە دلمەۋە كە ئەمە لەسەر ئىمە دابەزىۋە سەبارەت بەۋەي چىمان بە خۇمان دەۋت و چىمان پى دەۋترا، دەلىت: گەرەمەۋە بۆلای و شترەكەم و سواری بوۋم و خۇم گەياند بە پىغەمبەر (ﷺ) لە مەدىنە.^۱

^۱ - صحيح.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۷۲ دا ۋاھاتوۋە. ئىبن سەكك ھىناۋىيەتى بە سەنەدى صحىح لە ئىبن ئىسحاق ۋە بە سەنەدى خۇي بە دورو درىژى ھىناۋىيەتى. ھەرەك ئىبن جەھەر لە الاصابە ج ۳ ص ۶۰۴ دا و بەزارىش بە دورو درىژى بەۋشيوە ئامازەيان پى كرەۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۶۱ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي صحىحن، ھەرەھا بەيھەقى ج ۹ ص ۱۳ و ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۴ و ئىبن مەردەۋىيە بەزار لە عومەر ۋە (ﷺ) ھىناۋىيانە، لە كىز العمال ج ۱ ص ۲۶۲ يشدا ھاتوۋە، تەبەرائىش بە مورسەلى لە عروۋە ھىناۋىيەتى و لە سەنەدەكەدا ئىبن لەيھە ھەيە كە جۆرە لاۋزىيەكى لى بەدەدەكرىت، ھەرەھا بە مورسەلى لە ئىبن شەھابە ۋە ھىناۋىيەتى و كەسەكانى سەنەدەكەشى كەسانى صحىحن، ھەرەھا لە المجمع ج ۶ ص ۶۲ دا بەجۆرە ھاتوۋە.

كۆچكردىنى عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ)

بەيھەقى لە قەتادەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم كەس بە مال ۋە منالىيەۋە لە پىناۋ خوادا كۆچى كرد عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) بوو، لە نەزرى كۆرى ئەنەسم بىست دەيوت: كۆيم لە ئەبوحەمزە - ئەنەس (ﷺ) - بوو دەيوت: عوسمانى كۆرى عەففان ۋە پوقىيەى ژنى (رضي الله عنها) كچى پىغەمبەر (ﷺ) چوون بو خاكى حەبەشە، ھەۋالىيان درەنگ ھاتەۋە لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئافرەتتىكى قورەيشى ھات ۋەتى: ئەى موحەمەد زاۋاكەت ۋە ژنەكەيم بىنى، فەرموۋى (لە چ بارىكدا بىنىت؟) ۋتى: بىنىم ژنەكەى لەسەر ئەم كۆيدىرىژە ھىۋاشانە سوار كىرد بوو ۋە خويشى دەيىرد بە رىۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خو ھاۋدەمىيان بىت، عوسمان يەكەم كەسە لەدۋاى لوط (عليه السلام) بە مال ۋە منالىيەۋە كۆچ بىكات) ^۱.

ئىبنۇلموبارەك لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۴ ص ۳۰۵ يىشدا ھاتوۋە، تەبەرائى لە ئەنەسەۋە بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى، لە فەرموۋدەكەيدا ھاتوۋە: ھەۋالىيان نەگەيشتە لاي پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەر (ﷺ) دەچوۋ ۋە دەگەپا تا ھەۋالىيان بزانىت، تا ئافرەتتىك ھات ۋە ھەۋالى پىدا. ^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۶۶ دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۸۱ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ھەسەنى كۆرى زىيادى بەرجەمى ھەيە كە نايناسم، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جى متمانەن. تەۋاۋ.

(كۆچكردنى ئەلى كورى ئەبوئالىيب (ﷺ))

ئىبن سەعد لە ەلىھو (ﷺ) ھىناوېھىتى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆچكردنىدا چو بۆ مەدىنە فەرمانى بە من كىرد تا لە دواى خۆى بىمىنمەوھ بۆ ئەوھى سپاردەكانى خەلك بىدەمەوھ كە لاى پىغەمبەر (ﷺ) بوو بۆيە پىپى دەوترا ئەمىن (دەستپاك) سى پۆژ مامەوھ، پۆژىك مامەوھ و خۆم نەشاردەوھ، دوايى كەوتمە پى و پىپى پىغەمبەر (ﷺ) گرتەبەر، تا ھاىمەلاى بەنى ەمىرى كورى ەووف و پىغەمبەرىش (ﷺ) دابەزىبوو، منىش لاى كەاسومى كورى ەيدم دابەزىم، ئەوى شوپىنى دابەزىنى پىغەمبەر (ﷺ) بوو.^۱

(كۆچكردنى جەغفەرى كورى ئەبوئالىيب و ھاوھلان (ﷺ) بۆ

جەبەشەو دواترىش بۆ مەدىنە)

ئەحمەد و تەبەرانى - كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن - لە مەحمەدى كورى حاتەبەوھ (ﷺ) ھىناوېانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (انى رايت ارضا ذات نخل فاخرجوا) واتە (من خاكىكى خاوەن دارخورمام بىنى دەى بېرۆن) دەلىت: حاطب و جەغفەر (ﷺ) لە دەرياوھ چوون، منىش لەو كەشتىدە لە دايك بووم.^۲

تەبەرانى و بەزارىش لە عومەيرى كورى ئىسحاقەوھ ھىناوېانە دەلىت: جەغفەر (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا مۆلەتم بىدە تا بچمە خاكىك تىايدا خوا بپەرستم و لە كەس نەترسم، ئەوېش مۆلەتى پىدا، جەغفەر چو بۆلاى نەجاشى، فەرمودەكە بە دوورو درىژى دىنىت ەك دواتر دەيھىن.^۳

^۱ - لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۵ دا واما تووھ.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە مجمع الزوائد ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۷ دا واما تووھ.

^۴ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۹ دەلىت: ئىبن حەببان و چەندىكى دى متمانە دەدەن بە عومەيرى كورى ئىسحاق، سوکە قسەيەكى لەسەرە بەلام شتىكى وانيە، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە صەحىحن. تەواو.

ئیبین ئیسحاق له ئوم سه له مه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیك مه که که بو
 هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) سه خت بوو و نازار دران و تووشی ئه و به لاه سه ختییه ی
 پیی ئایینیان بوون و پیغه مبه ریش (ﷺ) نه یتوانی پی به وشته بگریت، پیغه مبه ر
 (ﷺ) خوئی له په نای هۆزه که ی و مامیدا بوو و زیان و نازاریك که به هاوه لانی
 ده که یشته به م نه ده که یشته، بویه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموون (ان بارض الحبشة
 ملکا لا یظلم احد عنده فالحقوا ببلاده حتی یجعل الله لکم فرجا ومخرجا مما انتم فیه)
 واته (له خاکی حه به شه دا پاشایه که هیه له لای ئه و که س سته می لی ناکریت، بچن بو
 ولاتی تا خوای گه وره ده روو و ده روازه یه کتان لی ده کاته وه له و باره ی له سه ری بوون)
 ئیمه یش ده سته به ده سته چوین تا له وی کۆبووینه وه، له چاکترین شوینه وه چوین
 بۆلای چاکترین دراوسی و په نادر که له ئایینمان بیخه م بووین و تیایدا له سته م
 نه ده ترساین، کاتیك قوره یش نه مه یان بینی خویان نه گرت و پیکه وتن له سه ر نه وه ی
 که سیك بنیرن بۆلای نه جاشی تا له ولاتی دا ده رمان بکات و بمانگیریتته وه بۆیان بویه
 عه مری کوپی عاص و عه بدوللای کوپی ئه بی په بیعه یان نارد بۆلای به کۆمه لیک
 دیاریه وه بو خوئی و به نه جاش تریکه کانی، هه رکه سه و له ئاست خویدا خه لاتی
 ناماده کردبوو، پییان وتن هه ر به تریکه و خه لاتی خوئی بده نی پیش نه وه ی له سه ر
 نه وان قسه بکه ن، پاشان دیاریه کانیش بده ن به نه جاشی، نه گه ر توانیتان پیش
 نه وه ی نه جاشی بیاندوینیت بیانگیرنه وه بیکه ن، نه وانیش چوون و واینکردو
 دواندنیان و پییان وتن: هاتووین بۆلای پاشا سه باره ت به م گیل و گه مرانه مان وازیان
 له ئایینی هۆزه که یان هیئاوه و نه هاتوونه ته ناو ئایینی ئیوه شه وه، ئیستا هۆزه که یان
 ئیمه یان ناردوو تا پاشا بیانگیریتته وه بۆلایان، له مه دا بووین که نامارژه یان پیدا تا
 بیکات، وتیان ده یکه یان، پاشان چوون بۆلای نه جاشی و خه لاته کانیان پیشکه شکردو
 خوشترین دیاری مه که ش له لای نه جاش (ادم) (پیسته ی خوشکراو) بوو، کاتیك
 چوون بۆلای خه لاته کانیان بو برد پییانوت: نه ی پادشا ده سته یه کی گه مرژه
 نه فامه کانمان وازیان له ئایینی هۆزی خویان هیئاوه و نه هاتوونه ته ناو ئایینی

ئىۋەش، ئايىنىكى تازەيان ھىناۋە نايناسىن، پەنايشيان ھىناۋە بۇ ۋىلاتى تۇ،
خىلەكانيان باپىرو باۋك ومام و كەسيان ئىمەيان ناردوۋە تا ئەمانەيان بۇ بگىرپىنەۋە،
چونكە ئەوان باشتەر ئاگادارىيان، چونكە ئەمانە نەھاتوۋنەتە ناۋ ئايىنى تۆۋە تا
بىناپارىزىت، ئەۋىش توۋرە بوۋ و دواتر وتى: سويند بەخا نايانگىرپمەۋە بۇيان تا
بانگيان نەكەم و بىاندوۋىنم و بزانم چى دەلۋىن، ئەۋانە پەنايان ھىناۋە بۇ ۋىلاتم و لەناۋ
ھەمواندا پەناي منيان ھەلبىژاردوۋە، ئەگەر قەسەكەي ئىۋە و ابىت دەيانگىرپمەۋە،
ئەگەر نا پەنايان دەدەم و ازىيان لىناھىنم و ناھىلم بەرى چاۋيان كلى پىۋەبىت، كە
چوۋنەلاي سەلاميان كرد و كپروونشيان بۇ نەبرد، وتى: ئەي كۆمەل پىم نالۋىن بۇچى
ۋەك ئەۋانەي ھۆزەكەتان دىنەلام سوجدەم بۇ ناۋەن؟ پىم بلۋىن ئىۋە سەبارەت بە عىسا
(عليه السلام) چى دەلۋىن؟ ئايىنتان چىيە؟ ئىۋە مەسىحىن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي
جوۋلەكەن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي لەسەر ئايىنى ھۆزەكەتان؟ وتيان: نا، وتى: ئىتر
ئايىنتان چىيە؟ وتيان: ئىسلام، وتى: ئىسلام چىيە؟ وتيان: خوا دەيەرستىن و ھىچ
ھاۋەلۋىكى بۇ دانانىن، وتى: كى ئەم ئايىنەي بۇ ھىناۋن؟ وتيان: كەسىك لە خۇمان
كە پەچەلەك و ناۋبانگى دەناسىن خۋاي گەۋرە ۋەك چۇن پىغەمبەرانى پىشتىرى نارد
ئەمىشى نارد بۇمان، فەرمانان پىدەكات بە چاكە و بەخشىن و ۋەفادارى و
سپاردەدانەۋە، پىگرىشمان لىدەكات لەۋەي بت بپەرستىن و دەلۋىت خۋاي تاك و
تەنھاي بى ھاۋەل بپەرستىن، ئىمەش باۋەرمان پىكرد و شارەزاي فەرمايشى خوا
بوۋىن و زانىمان ئەۋەي ھىناۋىيەتى لە خواۋەيە، كاتىك ئەمەمان كرد ھۆزەكەمان لە
دژى ئىمە و پىغەمبەرى راستگۇ ھەستان و بە درۋىانزانى و ويستيان بىكوژنن
دەيانويست ئىمە بت بپەرستىن، ئىمەشى پامانكرد بۇلاي تۇ بە ئايىن و خوينمانەۋە
لە دەست ھۆزەكەمان پامانكرد بۇلات، ئەۋىش وتى: سويند بەخا ئەمە لە ھەمان
چرادانەۋە ھاتوۋە كە فەرمانى بە مووسا كرد، جەغفەر (ﷺ) وتى: ئىمەش ئەۋ
سەلامەمان لىكردىت كە لەناۋ خۇماندا بە كارى دىنن، سەبارەت بە عىساي كوپرى

مهریه می‌ش (علیه السلام) به‌نده و نیردرای خوییه و تهی خوییه‌تی و ناردویه‌تی بۆ مهریه‌م و له پۆخی خوییه‌تی، کوپی ئافره‌ته داوین پاکه‌که‌یه.

ئەویش بری خۆلی هه‌لگرت و تی: سویند به‌ خوا کوپی مهریه‌م له کیشی ئەمه زیاتر نه‌بووه، گه‌وره‌کانی هه‌به‌شه‌ وتیان: سویند به‌ خوا ئەگه‌ر هه‌به‌شه‌ بیبیسیتیت لاتده‌بات، تی: سویند به‌ خوا هه‌رگیز جگه‌ له‌وه‌ زیاتر له‌سه‌ر عیسا (علیه السلام) نالیم کاتیک خوا ده‌سه‌لاتی بۆ گێرامه‌وه‌ گوێرایه‌لی خه‌لکی نه‌کرد تا ئیستا من گوێرایه‌لی خه‌لک بکه‌م سه‌باره‌ت به‌ ئایینی خوا، - په‌نا به‌ خوا له‌ شتی و -^١

ئەحمەد له‌ ئوم سه‌له‌مه‌وه‌ (ﷺ) خیزانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ دوورو دریشی هیناویه‌تی، له‌ فه‌رموده‌که‌یدا هاتوه‌ ده‌لیت: پاشان ناردی به‌ شوین هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) داو بانگی کردن، کاتیک نیردراره‌که‌ی هات له‌ نیوان خۆیاندای کوپونه‌وه‌ و وتیان: ئەگه‌ر چووین بۆلای چی پێبڵین؟ وتیان: سویند به‌ خوا ئەوه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فیری کردووین و فه‌رمانی پیکردوین هه‌رئه‌وه‌ ده‌لین ئیتر چی ده‌بیئت با بیئت، که‌ چوون بۆلای نه‌جاشی قه‌شه‌کانی بانگ کرد، په‌راوه‌کانیان له‌ ده‌وریدا کوکړده‌وه‌ و ئەویش پرسکاری لی کردن ئەو ئایینه‌ی پیی له‌ هۆزه‌که‌تان جیاپونه‌ته‌وه‌ چیه‌ له‌ کاتیکدا نایه‌نه‌ ناو ئایینی من و ئایینی هیچ گه‌لیکی دیکه‌شه‌وه‌؟ ئوم سه‌له‌مه‌ (رضی الله عنها) ده‌لیت: جه‌عفهری کوپی ئەبو تالیب (ﷺ) دواندی و تی: ئەه‌ی پاشا ئیمه‌ گه‌لیک بووین نه‌زان بووین و بتمان ده‌په‌رست و مرداره‌وه‌بوومان ده‌خوارد و داوین پیسیمان ده‌کرد و په‌یوه‌ندی خزمایه‌تیمان ده‌په‌چراند و دراوسییه‌تیمان له‌ بیرده‌کرد و به‌ هیزمان هه‌ژارمانی ده‌چه‌وساندنه‌وه‌، به‌ه‌جۆره‌ بووین تا خوی گه‌وره‌ پیغه‌مبه‌ریکی له‌ خۆمان بۆ ناردین که‌ په‌چه‌له‌ک و راستگویی و ده‌ستپاکی و پاکداوینی ئەومان لا ئاشکرا بوو، بانگی کردین بۆلای

١ - صحیح.

٢ - له‌ البدایة والنهایة ج ٢ ص ٧٢ دا واهاتوه‌.

خوای تاك و تەنھا تا بېپەرستىن و واز لە پەرستىشى بىتەكانى خوۋمان و با و باپىرانمان بېنىن لە پەرستىشى بەرد و بت، فەرمانى پىكردين قەسەى راست بىكەين، سپاردە بدەينەو، دراوسىيەتيمان باش بىت، پەيوەندى خزمایەنيمان ھەبىت، واز لە ھەرآم و خوینىرىژى بھىنن، پىگىرى لىدەكردىن لە داوین پىسى و شايەتى درۆ و خواردنى مالى ھەتو و بوختان كردن بۆ ئافرەتى پاك داوین، فەرمانى پىكردين خوای تاك و تەنھا بېپەرستىن و ھىچ ھاۋەلىكى بۆ دانەننن، نويز بىكەين و زەكات بدەت، ئىنجا بەش و پايەكانى ئىسلامى ژمارد، ئىمەش بىرومان پى ھىنا و شوینى كەوتىن، خوای تاك و بىھا و تامان پەرست و ھەلال و ھەرمانمان گرتەبەر، ھۆزەكەشمان ھەلمەتياں ھىنايە سەرمان و سزايان داين تا واز لە ئايىنمان بېنىن و بىتەكان لە جياتى خوا بېپەرستىن و پىسىيەكان بە پەوا بزانن، كاتىك نەيانتوانى و ھەرستەمیان لىكردىن و ئازاريان داين ھاتىن بۆ ولاتى تۆو لەناو ھەمواندا تۆمان ھەلبىژارد و پەناى تۆمان پى باش بوو بەو ھىۋايەى لای تۆستەممان لى نەكرىت ئەى پاشا.

نەجاشى وتى: لەوھى خوا بۆى دابەزاندوۋە ھىچ دەزانىت بىلىيت؟ جەغفەر (ﷺ) وتى: بەلى، نەجاشى پىى وت: دەى بىخوینە، ئەویش بىرىك لە (كەيىص) ى بەسەردا خویند، نەجاشى ھىندە گىريا تا پىشى تەپبوو، قەشەكانىشى گىريان تا پەراۋەكانيان تەپبوون كاتىك گوييان لەو قورئانە بوو، پاشان نەجاشى وتى: ئەمە و ئەوھى مووسا ھىناى لە يەك چرادانەو، بۆن بە خوا ھەرگىزا و ھەرگىز ناياندەمەو دەستتان.

ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) كاتىك لەلای چوون ەمرى كوپى عاص وتى: سویند بەخوا سبەينى دىم لەكەداريان دەكەم لەلای و پىشەيان دەردىنم، ەبدوللای كوپى ئەبى پەبىيە - كە لەناوماندا لە ھەموومان چاكتىر بوو - پىى وت: وامەكە چونكە ئەوانە ئەگەر چى پىچەوانەمانن بەئام كەس و خزميان ھەيە، وتى: سویند بە خوا دەلىم ئەوان دەلىن عىسا كوپى مەريەمە و بەندەيە، پاشان بەيانى چو بۆلای وتى: ئەى پاشا ئەمانە سەبارەت بە عىسا قەسەيەكى سەخت دەكەن بنىرە بە شوينىاندا و پىسياريان لى بىكە، ئەویش ناردى بە شوينىاندا تا پىسياريان لىبكات، ئوم سەلەمە دەلىت: بارىكى زۆر سەختمان تەووش بوو، ھەموو كۆبونەو و وتيان: سەبارەت بە عىساي كوپى مەريەم چى بلىنن؟ جەغفەرى كوپى

نه بوتالېب پيی وتن نه وه ده لښ که پیغه مېره که مان له باره یوه وتویه تی نه و به ننده و نیردراوی خواو پوځیه تی و وتهی خوځیه تی نار دویه تی بو مه ریه می پاکداوین، نه جاشی دهستی خسته سهرزه وی و بری خوځی ه لگرت و وتی: سویند به خوا عیسای کوپی مریه م له وه زیاتر نیه، به تریکه کانی ه لچوون و نارازی بوون، نه جاشی وتی: به خوا نه گهریش ه لېچن ه روا ده لیم، پرځن ئیوه پاریزراون، هر که س قسه تان پی بلیت (پرتان پی بگریت) سزا ده دریت، چه زنا که م شاخیک زیرم ه یت به لام که س له ئیوه نازار بدهم، دیاریه کانیان بو بگرینه وه هیچ پیویستم پییان نیه، سویند به خوا کاتیک خوا ده سه لاته که می بو گپرامه وه به رتیلی لی و نه رنه گرت تا من و هری بگرم، گوپرایه لی خه لکی نه کرد تا من گوپرایه لیان بکه م، نه وانیش به بیزاری و سهر شوپی و دیاریه کانیان وه له لای دهرچوون و گه رانه وه ئیمهش له لای به چاکترین شیوه ماینه وه، سویند به خوا له وکاته دا که سیک بوو به رکه به ری ده سه لاتی، به خوا پیشت خه فه تمان نه ده زانی، به لام نه مه گه وره ترین خه ته تمان بوو، نه وه که نه و که سه به سهر نه جاشیدا سهر که ویت و نه و مافه مان نه زانیت که نه جاشی ده می زانی، نه جاشی چوو و بانی نیل له نیوانیاندا بوو، هاوه لانی پیغه مېره (ﷺ) فه موویان کی ده چیت بو نه وی و دواتر بیت ه وه لمان؟ زوبهیری کوپی عه وام (ﷺ) وتی: من، له هه موومان ته مه نی که متر بوو، نه وانیش مه شکیه کیان هیئا و فوویان تی کرد و به سستیان به سهر سنگیه وه، مه له ی پی کرد تا چوویه نه و به شه ی نیل که له وی شه ریان ده کرد، پاشان چوو تا گه یشته لایان، ئیمهش ده پارینه وه له خوا تا نه جاشی به سهر دوژمنه که یدا سهر بخت و له ولاتیدا ده سه لاتی بو بمینیت ه وه، کاروباری حه به شه ی بو سه قامگیر بوو و ئیمهش له لای بووین له چاکترین باردا تا هاتینه وه خزمه ت پیغه مېره (ﷺ) که له مه کهه بوو.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۷ ده لیت: نه حمه د گپراویه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که ی صه حیحن جگه له ئیسحاق، نه بونه عیمیش له الحیه ج ۱ ص ۱۱۵ دا له ریگه ی نیین ئیسحاق وه به و جوړه و به دوورو دریتی هیئاویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۹ ناوه پوکی فرموده که له ریگه ی نیین ئیسحاق وه به و ده قه دینیت، پاشان ده لیت: فرموده که ی به دوورو دریتی هیئاوه، له السیر ج ۹ ص ۱۱۴ یشدا فرموده که ی هیئاوه.

ئیمامی ئەحمەد لە عەبدوللای کورپی مەسعودەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت:
 پیغەمبەر (ﷺ) ناردینی بۆلای نەجاشی، ئیمەش نزیککی هەشتا کەس بووین لەوانە
 عەبدوللای کورپی مەسعود و عەبدوللای کورپی عەلاتەفە و عوسمانی کورپی مەظفون و
 ئەبوموسا (رضی اللہ عنہ) هاتن بۆلای نەجاشی، قورەیش عەمری کورپی عاص و عەماری
 کورپی وەلیدیان بە خەلاتەوہ نارد، کە هاتنە لای نەجاشی سوچدەیان بۆ برد، پاشان
 بە راست و چەپدا هاتن بە دەوریا و پاشان پییان وت: دەستەیکە لە ناموزاکانمان
 هاتوونەتە خاکی تو و پشتیان هەڵکردوو لە ئیمە و خەلکمان، وتی: ئەوانە کوان؟
 وتیان: لە خاکی تۆدان بنێرە بە شوینیاندا، ئەویش ناردی بە شوینیاندا، جەعفەر
 (ﷺ) وتی: ئەمڕۆ من وتەبیژتانم، ئەوانیش کەوتنە شوینی، چوو سەلامی کردو
 سوچدە نەبرد، پییان وت: ئەوہ چیە سوچدە نابە بۆ پاشا؟ وتی: ئیمە تەنها
 سوچدە بۆ خوای گەرە دەبەین، وتی: ئەمە بۆ؟ وتی: خوای گەرە پیغەمبەرێکی بۆ
 ناردین، فەرمانی پیکردین تا جگە لە خوا سوچدە بۆ کەس نەبەین، فەرمانی پیکردین
 بە نوێژ و زەکات، عەمروتی: ئەوانە لە مەسەلە ی عیسای کورپی مەریەمدا هاوڕات نین،
 نەجاشی وتی: سەبارەت بە عیسای کورپی مەریەم و دایکی چی دەلێن؟ جەعفەر وتی:
 ئەوہی خوا فەرموویەتی، وتە و پۆحی خوایە و ناردوویەتی بۆ مەریەمی پاک داوین
 کە مڕۆ نزیککی نەکە و تۆو تەوہ و کورپی لە مڕۆ نەبوو، ئەویش مشتیککی لە خۆلە
 هەلگرت و وتی: ئەی کۆمەلی حەبەشە و قەشە و پوھبانەکان سویند بە خوا لەوہی
 ئیمە دەیلێن جگە لەمە زیاتر نالین، بەخیریین بە خۆتان و ئەوہی لەلایەوہ هاتوون،
 شایەتی دەدەم ئەو پیغەمبەری خوایە و ئەوہیە کە لە ئینجیلدا دەمانخویندەوہ، ئەو
 پیغەمبەرە کە عیسای کورپی مەریەم مۆژدە ی پی داوہ، لە کوێ حەز دەکەن دابەزن،
 سویند بە خوا ئەگەر من پاشای ئیرە نەبوومایە دەهاتم بۆلای تا ناعلەکانی بۆ

هه لېگرم، فرمانی کرد به و دووانه که تا خه لاتا کانیان بیه نه وه و بچنه وه، پاشان ئین مه سعود (ﷺ) په له ی کرد تا فریای به در که وت.^۱

ته به رانیش له نه بوموساوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمانی پیکردین تا له گه ل جه عفری کوپی نه بوتالییدا بچین بولای نه جاشی، قوره یش نه مه ی بیسته وه و عه مری کوپی عاص و عه ماری کوپی وه لیدیان نارد، ئینجا به و اتایه ی فهرموده که ئین مه سعود هیناویه تی، تیایدا هاتوه: نه جاشی وتی: نه گهر من پاشای ئیره نه بوومایه ده هاتم تا نه عله کانی ماچ بکه م، چیتان پی خوشه له خاکمدا بمیننه وه، فرمانی پی کردین نان و جل و به رگیان پی داین.^۲

ئین عه ساگیر له جه عفری کوپی نه بوتالییه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: قوره یشی عه مری کوپی عاص و عه ماری کوپی وه لیدیان به خه لاتی نه بوسوفیا نه وه نارد بولای نه جاسی و پییان وت - ئیمه له لای بووین - هندی له گیل و گه مره کانمان هاتوون بولای تو، بیانده وه پیمان، وتی: نا تا گوئی له قسه یان ده گرم، ناردی به شوینماندا وتی: نه مانه چی ده لین؟ وتان: نه مانه گه لیکن بت ده په رستن، خوی گه وره یش پیغه مبه ریکی بو ناردووین بروامان پی هیناوه و به راستی ده زانین،

۱ - حسن.

۲ - نه م سنده به هیزه و ده قه که شی حه سنه ئین که سیر له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۶۹ دا نه مه ده لیت، ئین حه جهریش له فتح الباری ج ۷ ص ۱۳۰ دا سنده که ی به حه سنه داده ئیت، هه یسه می ج ۶ ص ۲۴ پاش هینانی فهرموده که ده لیت: ته به رانی گیراویه تیه وه و له سنده که دا خوده جی کوپی موعاویه هیه که نه بو حاتم متمانیه ی پی دوات، ده لیت: لاوازی له هندی فهرموده یدا هیه، ئین مو عین و چه ندیکی دی به لاوازی داده ئین، که سه کانی دیکه ی سنده که صه حیحن. ته واو.

۳ - هه یسه می ده لیت: که سه کانی سنده که صه حیحن ج ۶ ص ۳۱، هه روه ها نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۴ فهرموده که ی نه بوموسای هیناوه، به یه قی ده لیت: نه و سنده صه حیحه، له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۷۱ یشدا هاتوه.

نه جاشی پی و ت: نه مانه کۆیله ی ئیوه ن؟ وتیان: نا، وتی: ئه ی قهرزتان هه یه به سهریانه وه؟ ویان: نا، وتی: ده ی وازیان لی بهینن، ده لیت: ئیمه یش له لای چووین، عه مری کۆپی عاص وتی: نه مانه سه باره ت به عیسا قسه ی تۆیان نیه، وتی: نه گهر هه مان قسه ی منیان له سه ر عسیا نه بی ت نا هیلم ساتیکیش له خاکمدابن، ناردی به شوینماندا، بانگکردنی دووه له یه که م لامان سه ختر بوو، وتی: پیغه مبه ره که تان سه باره ت به عیسا ی کۆپی مه ریه م چی ده لیت؟ وتمان: ده لیت: پۆحی خوا و ته یه تی ناردوویه تی بۆ (مه ریه می پاک داوین)، ئه ویش ناردی و وتی: فلان قه شه و فلان راهییم بۆ بانگ بکه ن، هه ندیکیان هاتن بۆلای وتی: سه باره ت به عیسا ی کۆپی مه ریه م چی ده لیت؟ وتیان: تۆ له ئیمه باشتر ده زانیت ئیتر ئیمه چی بلین؟ نه جاشیش مشتیک خۆلی هه لگرت و وتی: عسیا جگه له وه ی ئه وان ده لیتن هیچی تر نیه، له مه زیاتر نیه، دوا یی وتی: که س نازارتان ده دات؟ وتمان: به لی، که سیکی بانگ کرد وتی: هه رکه س نازاریان بدات چوار دره م سزای بدن، وتی: به ستانه؟ وتمان: نا، ئه ویش زیادی کرد، کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) کۆچی کرد بۆ مه دینه و له وئ سه که وت پیمان و ت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کۆچی کردووه بۆ مه دینه و ئه وانیه ی بۆمان باسکردیت ئه وانیه ی کوشتووه، ده مانه ویت بچین بۆلای، پیمان بده، بارگه و بنه ی بۆ پیچانه وه و دواتر وتی: به هاوه له که تان بلین چیم بۆ کردوون، ئه مه ش هاوه لیکی منه له که لتان شایه تی ده دم هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و ئه ویش پیغه مبه ری خوایه، پیی بلین داوای لیخۆشبوونم بۆ بکات، جه عفه ر وتی: که چووینه مه دینه پیغه مبه ر (ﷺ) باوه شی پیدا کردم و دواتر فهرمووی: نازانم به فه تحی خه یبه ر دلخۆش بم یان به هاتنی جه عفه ر؟ ئه مه ش هاوکاتی فه تحی خه یبه ر بوو، پاشان دانیشیت و نیردراوی نه جاشی وتی: ئه مه جه عفه ره و پرسیا ری لی بکه گه وره مان چی بۆ کردووه؟ وتی: به لی ئه مه و ئه وه ی بۆ کردووین و بارگه و بنه ی بۆ پیچاینه وه و شایه تومانیشی هیئا و پیی وتم: پیی بلی داوای لیخۆشبوونم بۆ بکات، پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستا و ده ستنویژی گرت، پاشان سی جار ئه م نزایه ی کرد (خوایه له نه جاشی خۆش بیت)

موسلمانانیش وتیان: ئامین، جە عفر دەلیت: بە نیردراوہ یەکم وت: بپۆ بە ھاوہ الەکەت بلی چیت بینى له پیغەمبەر (ﷺ).^۱

ئین ئیسحاق لە عەبدولعەزیزی کوپی عەبدوللای کوپی عامری کوپی پەبیعە لە دایکیەوہ (ئوم عەبدوللای کچی ئەبی حەسمەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: سویند بە خوا چووین بۆ خاکی حەبەشەو عامریش چوو بوو بۆ ھەندی پێویستیمان عومەر (ﷺ) ھاتە پێم ئەوکات ھیشتا بی باوہ پوو، وتی: پێشتر ئازارو نارەحەتیمان لەوہوہ تووش ببوو، عومەر وتی: ئوم عەبدوللای دەپۆن؟ وتم: بەلی بە خوا لە خاکیکەوہ دەچین بۆ خاکی خوا ھیندە ئازارتان داین دەپۆین بە لکو خوا دەروویە کمان لی بکاتەوہ، ئەویش وتی: خوا یارو ھاو دەمتان بیت، جۆرە دلسووتانیکم لابەدی کرد کہ پێشتر نەمدیبوو، پاشان چوو و بینینی چوونی ئیمە دلگرانی کرد، عامر گەرایەوہ و پیم وت: ئەبوعەبدوللای ئەگەر کەمیک لەمە و پێش عومەرت دەبینی چۆن خەفەتی بۆ دەخواردین، وتی: بە تەمایت موسلمان بیت؟ وتم: بەلی، وتی: تا کەرەکە خەتتاب موسلمان نەبیت عومەر موسلمان نابیت، ئەمەش لەتاو ئەو توندی و پەقیە عومەر بەرامبەر بە ئیسلام نواندی وتی.^۲

۱ - ضعیف

۲ - ئین عەساکیر دەلیت: فەرمودە کہ حەسەنی غەریبە، لە پیغەمبەر (ﷺ) ج ۳ ص ۷۱ دا واهاتوو، تەبەرانیشت لە پێگەئەسەدی عەمر لە موجالیدەوہ ھیناویەتی کہ ھەردووکیشتیان لاوازن، ھەیسەمی ج ۶ ص ۲۹ ئەمە و تووہ.

۳ - لە البدایە والنہایە ج ۳ ص ۷۹ دا ھاتوو، ناوی دایکی عەبدوللای لایلا بوو، لە الاصابە ج ۴ ص ۴۰ دا ھاتوو، تەبەرانیشت ھیناویەتی، حاکم لە المستدرک ج ۴ ص ۵۸ بە دھقیکی لە ئین ئیسحاق لە پێگەئەوہوہ ھیناویەتی، بەلام لە سەنەدەکا دا واهاتوو لە عەبدولعەزیزی کوپی عامری پەبیعە لە باوکیەوہ لە دایکیەوہ ئوم عەبدوللای ئەم جۆرەیان دیارتەر، لە کۆتاییشتا دەلیت: لەتاو بێھیاو بوونیەوہ

۴ - حسن.

ئین منده و ئین عه ساگیر له خالیدی کوپی عاصمه وه - له کۆچه رانی حه به شه بوو خۆی و عومهری برایشی - هیئاویه تی کاتیك چوون بۆلای پیغه مبه (الله) که لئی نزیک بوونه وه بینینی، ئەمهش سالیك دواي به در بوو، ئەوان دلگران بوون به وهی له به دردا ئاماده نه بوون، پیغه مبه (الله) فهرمووی (بۆچی خه فته ده خۆن؟ خه لکی یه ک کۆچی بۆ ههیه و ئیوه دوو کۆچتان بۆ ههیه، کاتیك چوون بۆ حه به شه کۆچتان کردن، دواتر له لای بهر پرسى حه به شه وه کۆچتان کرد و هاتن بۆلای من).

بوخاری له ئەبوموساوه (الله) هیئاویه تی ده لیت: ئیمه له یه مه ن که بیستمان پیغه مبه (الله) چوه، من و براکانم که من بچووکتریان بووم یه کیکیان ئەبو بورده و ئەوی تریشیان ئەبوو روهم بوو چووین کۆچمان کرد بۆلای، - یان وتی چەند که سیك یان په نجا و سئ یان په نجا و دوو که سی هۆزه که م بووین چووین - سواری که شتی که بووین و که شتی که بردینی بۆلای نه جاشی له حه به شه، له وی جه عفه ری کوپی ئەبو تالیبمان بینى، له گه لى ماینه وه تا هه موو پیکه وه چووین، له فه تحی خه یبه ردا گه یشتین به پیغه مبه (الله)، هه ندی خه لک پییان ده وتین _ به وانە ی ناو که شتی که - پێش ئیوه کۆچمان کرد، ئەسمای کچی عومه ریش له گه ل ئیمه هاتبوو چوو بۆلای دایکی باوه رداران ژنی پیغه مبه (الله) تا سه ردانی بکات، ئەویش له ناو ئەوانه دا بوو که کۆچیان کرد بوو بۆ حه به شه (هه فسه ماویه تی (الله)) عومه ر (الله) وتی: ئەمه حه به شیه؟ ئەسما وتی: به لئى، وتی: پێش ئیوه کۆچمان کرد، ئیمه شیاوترین به پیغه مبه (الله) له ئیوه، ئەویش توورپه بوو و وتی: نا سویند به خوا ئیوه له گه ل پیغه مبه (الله) دا بوون نانی برسی ئیوه ی ده دا و نه فامتانى ئاموژگاری ده کرد، به لام ئیمه له خاکیکی دور و په قه وه له حه به شه بووین، ته نها له بهر خوا و پیغه مبه ره که ی، ئەه ی به خوا نان و ئاو ناخۆم تا ئەم قسه یه ت نه گه یه نمه پیغه مبه (الله) و پرسیا ری لئى بکه م، سویند به خوا درۆ و ساخته ی تی دا نا که م، که م و زیادی نالیم، که چوو بۆلای

١- له کنز العمال ج ٨ ص ٣٣٢ دا واهاتووه.

پیغہ مبر (ﷺ) وتی: ئەہی پیغہ مبرەری خوا (ﷺ) عومەر (ﷺ) ئەمە و ئەوہی وت، ئەویش فەرمووی ئەہی تو چیت پئ وت؟ وتی ئەمە و ئەوہم پئ وت، فەرمووی (لە ئیوہ بە من شیاو تر نیہ، ئەو و هاوہ لەکانی یەك کۆچیان بۆ ھەییہ، بە لām ئیوہی خەلکی ناو کەشتیە کە دوو کۆچتان بۆ ھەییہ) دەلیت: ئەبو موسا و خەلکی ناو کەشتیە کەم بینی دەستە دەستە دەھاتن بۆ لām و لەو بارەوہ پرسیاریان لی دەکردم، لە دنیای خوادا ھیچ نەبوو ھیندە دلیان خوش بکات کە پیغہ مبر (ﷺ) وای پئ فەرموو بوون، ئەبو بور دەلیت: ئەسما وتی: ئەبو موسام بینی زوو زوو ئەو فەرموودەییە پئ دوو بارە دەکردمەوہ، ئەبو بور دەلیت لە ئەبو موساوە کە پیغہ مبر (ﷺ) فەرموویەتی (انی لاعرف اصوات رفقة الاشعریین بالقران حین یدخلون باللیل و اعرف منازلهم من اصواتهم بالقران باللیل وان کنت لم ارمنازلهم حین نزلوا بالنهار، و منهم حکیم بن حزام الی لقي العدو - او الخیل - قال لهم ان اصحابي یامرونکم ان تنظروهم) ئیین سەعد بە سەنەدی صەحیح لە شەعبیەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئەسمای کچی عومەیش وتی: ئەہی پیغہ مبرەری خوا کە سانیک نازمان بە سەردا دەکەن و دەلین ئیمە لە کۆچەرانی یە کەم نین، فەرمووی (بەلکو ئیوہ دوو کۆچتان بۆ ھەییہ، کۆچ بۆ خاکی حەبەشە پاشان دواتر کۆچتان کرد).^۲

۱ - موسلیمیش و ھیناویەتی، لە البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۰۵ ییشدا و ھااتووہ.

۲ - لە فتح الباری ج ۷ ص ۳۴۱ دا بە وجۆرە ھااتووہ، ئیین ئەبی شەیبەش بە دوورو درێژی ھیناویەتی، لە کنز العمال ج ۷ ص ۱۸ دا ھااتووہ، ھەر و ھا حەسەنی کۆری سوفیان و ئەبو نەعیم بە کورتی فەرموودە کە ی ئەبو موسایان ھیناوە، لە کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۳ ییشدا ھااتووہ.

(كۆچكەرنى ئەبوسەلەمە ۋ ئوم سەلەمە (ﷺ) بۇ مەدەنە)

ئىبن ئىسحاق لە ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبوسەلەمە بىر يارىدا بچىت بۇ مەدەنە ۋ شترەكەى ھىنا بۇ من ۋ دواتر سواری كردم ۋ سەلەمەى كۆپى ئەبوسەلەمەى كۆپىشى خستە باۋەشم، پاشان خۆى رەشۋى ۋ شترەكەى گرتىبو، كاتىك پىاۋانى بەنى موغىرە بىنىيان ھەستان بۆى ۋ وتیان: واخۇت داۋەتە لاسارى ئەم دوانە بۆچى، چۆن دەھىللىن بىانبەيت؟ رەشۋى ۋ لاخەكەيان لە دەست گرت ۋ بردمیان، ئەۋكات بەنوعەبدولئەسەدى يارانى ئەبوسەلەمە توۋرەبوون بە خوا ناھىللىن كۆرەكەمان لای ئەۋ ژنە بىت مادەم ئەم ژنەتان لەم كەسەمان سەندەۋە، بەمجۆرە ھىنايان ۋ بردیان تا بەنوعەبدولئەسەد بردیان ۋ بەنوموغىرە منیان لای خۆيان ھىشتەۋە ۋ ئەبوسەلەمەى مىردىشم چوۋ بۇ مەدەنە، بەمە من ۋ كۆرەكەم ۋ مىردەكەم لەيەك جىاكراينەۋە، ھەموۋ بەيانىك دەچوۋم لە دەرۋە دادەنىشتىم ۋ دەرگىام تا ئىۋارە، يەك سال يان نىكەى سالىك ۋ ابوۋم تا كەسىكى ئامۇزاكانم كە يەكك بوۋ لە بەنى موغىرە بىنىيى ھالەم ۋايە بردمى ۋ وتى: بەنى موغىرە ئايا ۋاز لەم ژنە ھەژارە ناھىنن؟ لە مىردو كۆرەكەى جىاتان كىرۋتەۋە، ئەۋانىش پىيان ۋ تەم دەى ئەگەر ھەزەكەيت بىرۋ بۆلای مىردەكەت، بەنوعەبدولئەسەدىش ئەۋ كات كۆرەكەمىيان بۇ گىرامەۋە، منىش ۋ شترەكەم بردو كۆرەكەم نايە كۆشم، پاشان چوۋم بەرەۋ مەدەنە بۆلای مىردەكەم، ھىچ كەسىكەم لەگەلدا نەبوۋ تا گەيشتىم بە عوسمانى كۆپى تەلەھى كۆپى ئەبى تەلەھە لە بەنى عەبدودار، وتى: ئەى كچى ئەبى ئومەييە بۇ كۆى دەچىت؟ ۋ تەم: بۆلای مىردەكەم دەچم لە مەدەنە، وتى: كەست لەگەلدا نىە؟ ۋ تەم: بەس خوا ۋ ئەم كۆرەم، وتى: بە خوا ۋا بەجىت ناھىللىم، رەشۋى ۋ لاخەكەى گرت ۋ خىرا بردمى، سوئند بە خوا ھىچ كات لەگەل ھىچ پىاۋىكى عەرەبدا سەفەرم نەكروۋە ھىندەى ئەۋ بەرىز بىت، كە دەگەيشتىنە شوئىنىك دايدەبەزاندەم لىم دورور دەكەۋتەۋە تا

داده به زیم و شتره که می دهد به دیبه ست به دره ختی که وه، و له سایه یدا پاده کشا، که کاتی چوون دهات و شتره که می ده هی نام و دهیوستان و خوئی دور ده کرده وه و دهیوت: سوار به، که سوار ده بووم په شوه که می ده گرت و دهیو بر دم، به وجوره بوو تا بر دمی به دینه، که سهیری گوندی به نی عه مری کوپی عه وفی کرد له قوبا و تی: می رده که ت له و گونده یه - نه بوسه له مه له وی بوو - به به رده که تی خواوه بر و، خویشی گه پرایه وه بو مه که، نوم سه له مه دهیوت: نابینم هیچ مالیک له نیسلامدا هینده ی دهر دی مالی نوم سه له مه یان چه شتبیّت و هاوده می کم به ریتر له عوسمانی کوپی ته لحه نه بینوه، عوسمانی کوپی ته لحه ی کوپی نه بوته لحه ی عه بدهری (ﷺ) له دوا ی حوده بیبه موسلمان بوو و له گه ل خالیدی کوپی وه لیددا (ﷺ) پیکه وه کوچیان کرد.^۲

(کوچکردنی صوهه یی کوپی سنان (ﷺ))

به یبه قی له صوهه یبه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیّت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ارایت دار هجرتکم صبغة بین ظهرا نی حرتین فاما ان تکون هجر او تکون یثرب) پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مه دینه و نه بو به کریش (ﷺ) له گه لیدا چوو منیش ویستم بچم له گه لیدا به لام گه ناجانیکی قوره یش نه یان هیشت، نه و شه وه به پیوه بووم دانه نه یشتم، و تیان: خوا نانی لی حه رام کردوه، - منیش سکا لام نه بوو - خه وتن، خیرا دهر چووم و پاش نه وه ی چووم هندیکیان که وتنه شوینم تا بمگیر نه وه، پیم وتن: نه گه ر کو مه لیك نوقیه ی زیرتان بده می و ازم لی دینن؟ نه وانیش پازی بوون و چوومه وه بو مه که، وتم: ژیر لا دهر گاکه هه لکه نن له ویدان و بچن بو لای فلان که س و دوو حوله ببه ن، چووم تا گه یشتمه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له قوبا، پیش نه وه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۶۹ دا به وجوره ها تووه.

لهوئ بچیت، که منی بینی فهرمووی (ئهی ئه بو یه حیا مامه له یه کی به قازانج بوو) وتم ئهی پیغه مبهری خوا کهس پیش من نه هاتوو بۆ لات و هه والی پی نه داویت جگه له جبریل (علیه السلام)^۱.

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۶۲ حارس و ئین مونزیر و ئین عه ساکیر و ئین ئه بی حاتم له سه عیدی کوری موسه یبه وه (ﷺ) هیناویانه صوه یب (ﷺ) چوو به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) و دهسته یه کی بیباوه رانی قوره یش که وتنه شوینی، دابه زی و چی تیری پی بوو ده ری هینا، وتی: ئهی کۆمه لی قوره یش ده زانن له هه مووتان تیر هاویژ ترم، سویند به خوا هه رکامتان بین تیرتان بۆ ده هاویژم تا تیرم پی ماییت، پاشان به شمشیر کهم تا بتوانم لیتان ده دم، دوایی چی ده کهن خۆتان ده زانن، ئه گه ریش حه ز ده کهن پیتان ده لیم له مه کهه سامانه کهم له کوییه بیبه ن و وازم لی بینن، وتیان باشه، به لئینان دا له سه ر ئه وه، صوه یبیش پی نیشان دان، خوای گه وره یش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله) تا کۆتایی ئایه ته که، که پیغه مبه (ﷺ) صوه یبی بینی فهرمووی (ئهی ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه، ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه، ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه) ئینجا قورئانی به سه ردا خویند^۲.

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۳۹۸ له پیگه ی سوله یمانی کوری حه رب له حه مادی کوری یه زید له ئه یوب له عیکره مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که صوه یب (ﷺ)

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۳ دا واهاتوو، ته به رانیش به و جوړه هیناویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۶۰ ده لیت: له سه نه ده که دا که سانیک هه ن که نایانناسم، ته وای. هه روه ها ئه بوو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۵۲ دا هیناویه تی.

۳ - ضعیف

۴ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۷ دا واهاتوو، ئین عه بدولیر له الاستیعاب ج ۲ ص ۱۸۰ له سه عیده وه به و جوړه هیناویه تی.

چوۋ بەرەۋ مەدىنە خەلكى مەككە شوئىنى كەۋتن، ئەۋىش ھەموو تىرەكانى دەرھىنا و چل تىرى تىدا بوو، وتى: ھەركامتان بىت بۆم تىرىكى تى دەرگرم، پاشان شمشىرەكەم بەكار دىم، ئەۋكات دەرزانن كىم، لە مەككەش دوو كەنيزەكم بەجىھىشتووہ بۆ ئىۋە، دەلىت: ھەمادى كوپى سەلەمە لە سابتەۋە لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋجۆرە بۆى گىپراينەۋە، ئەم ئايەتەش دابەزى بۆسەر پىغەمبەر (ﷺ) (ومن الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله) كە پىغەمبەر (ﷺ) صوھەبى بىنى فەرمودى (ابا يحيى ربح البيع) واتە (مامەلەكەت بىردەۋە ئەبۈيە حيا) ئايەتەكەشى بەسەردا خويندەۋە.^۱

ئىبن مەردەۋىيەش لە رىگەى ئەبۇعوسمانى نەدىيەۋە لە صوھەبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت وىستەم لە مەككەۋە كۆچ بەكم بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) قورەيش پىيان وتم: صوھەب تۆ كە ھاتىت بۆلامان ھىچت نەبوو، كاتىك دەچىت ئەم ھەموو پارەت ھەبىت، نەبەخا ھەرگىز شتى وانا بىت، منىش پىم وتن: ئەگەر پارەكەتان بدەمى وازم لى دىنن؟ وتيان: بەلى، منىش پارەكەم پىدان و وازيان لىھىنام، چووم تا كەيشتمە مەدىنە، ئەمە گەيشتەۋە لاي پىغەمبەر (ﷺ) فەرمودى (ربح صهيب، ربح صهيب) (صوھەب قازانجى كرد، صوھەب قازانجى كرد).^۲

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت: بەپىنى مەرجى موسلىم فەرمودەكە صەھىحە، بەلام بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە، ھەرۋەھا ئىبن سەدىش لەلايەكى دىكەۋە لە ئەبۇعوسمانى نەدىيەۋە ھىناۋىيەتى، كەلبى لە تەفسىرەكەيدا لە ئەبۇصالىح لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) گىپراۋىيەتەۋە رىگەيەكى دىكەى گىپراۋىيەۋەشى ھەيە. تەۋاۋ.

۳ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۱ ص ۲۴۷ دا ۋاھاتووہ، ئىبن سەد ج ۳ ص ۱۶۲ لە رىگەى ئەبۇعوسمانەۋە بەۋجۆرە ھىناۋىيەتى. تەۋاۋ.

کوچکردنی عهبدوللای کوری عومهر (ﷺ)

ئەبونه عیم له الحلیة ج ١ ص ٣٠٣ له عومهری کوری موحه مه دی کوری زهید له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: ئین عومهر (ﷺ) ئەگەر دهیدا به پالیاندا و کوچی کردبوو لیتی چاوهکانی داده خست و سهیری نه ده کرد و هه رگیز له وێ دانه ده به زی، بهیهه قی له (الزهد) دا به سه نه دی سه حیح له موحه مه دی کوری زهیدی کوری عهبدوللای کوری عومهر وه هیناویه تی ده لیت: ئین عومهر هه رچی باسی پیغه مبهری (ﷺ) بکرایه ده گریا، بیدایه به پال شوینیاندا چاوهکانی داده خست.^١

عهبدوللای کوری جوحش (ﷺ)

ته به رانی له ئین عهبا سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عهبدوللای کوری جه حش (ﷺ) کوتا کهس بوو که کوچی کرد، چاوی داخستبوو، کاتی که بپاری کوچی دا ژنه که ی که کچی هه ربی کوری ئومه ییه بوو به وه رازی نه بوو، پیتی وت با کوچ بو ئه وێ نه کات، ئه ویش به مال و منالیه وه به شاراو هی کوچی کرد تا چوویه مه دینه بۆ لای پیغه مبهری (ﷺ)، ئەبو سوفیانی ش چوو ماله که ی له مه که که دا گیر کرد و فروشتی، پاشان ئەبو جه هلی کوری هیشام و عوتبه ی کوری ره بیعه و شه یبه ی کوری ره بیعه و عهبا سی کوری عهبدولموته لیب و حوه ی تیبی کوری عهبدولعوززا چوونه ناویه وه، له ناویدا پیسته ی گه نیو هه بوو، چاوانی عوتبه فرمی سکیان پزانند و ئەم دیره شیعه ری وت:

یوما سندرکها النکباء والعوب

وکل دار و ان طالت سلامتها

ئەبو جه هل وتی: چوو بۆ لای عهبا س و وتی ئاواتان کرد پیمان، که پیغه مبهری (ﷺ) له پوژی فه تخی مه که که دا چوویه مه که که وه ئەبو ئەحمه د ده گه را به شوین

^١ - له الاصابه ج ٢ ص ٣٤٩ دا واهاتوه.

ماله کهیدا، پیغه مبهەر (ﷺ) فرمانی کرد به عوسمانی کوپی عه ففان و نهویش چوو بو لای نه بو نه حمده و خوئی دا به لایدا، نهویش بیدهنگ بوو له گهرانی به دوی ماله کهیدا، ئیین عه بباس (ﷺ) وتی: نه بو نه حمده کاتیک پیغه مبهەر (ﷺ) پالی دابوویه وه به لاشانیدا له پوژی فهتخدا دهیوت:

بها امشی بلادهاي

حبذا مكة من وادی

بها تركز اوتادی^۱

بها يكثر عوادی

ئیین ئیسحاق دهلیت: یه کهم کهس له کوچه ران دوی نه بو سه له مه هاته مه دینه عامری کوپی ره بیعه و عه بدوللای کوپی جه حش بوون، عه بدوللای به مال و منال و براکه یه وه عه بد نه بی نه حمده هات، نه بو نه حمده که سیکی چاو کز بوو، به بی نه وهی کهس دهستی بگریت سهر و خواری مه کهکی ده کرد، شاعیر بوو، فارعهی کچی نه بو سوفیانی کوپی حه ربی لا بوو، نه مه یه می کچی عه بدولموته لیبی کوپی هاشم دایکی بوو، له کاتی کوچدا مالی جه حش داخرا، عوتبه دای به پالیدا و به وجوړه ی پیشوو چیروکه که دینیت،^۲ وادیاره باسی نه بو نه حمده له فهرمووده کهدا نه بوو، راستتر نه وه یه عه بدی کوپی جه حش چاو کز بووه، نه وه که عه بدوللای کوپی جه حشی برای، دهلیت: نه بو نه حمده ی کوپی جه حش له کوچه که یاندا بووه، وه که ئیین که سیر له البدایة والنهاية له ئیین ئیسحاق وه ج ۳ ص ۱۷۱ دا میناویه تی:

بذمة من اخشي بغيب و ارب

ولما راتني ام احمد غاديا

فيهم بنا البدان ولننا يثرب

تقول فاما كنت لابد فاعلا

وما يشا الرحمن فالعبد يركب

فقلت لها ما يثرب بمظنة

الى يوما وجهه لا يغيب

الى الله وجهي والرسول ومن يقم

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۶۴ دهلیت: له سه نه ده کهدا عه بدوللای کوپی شه بیب هه یه که لاوازه.

۳ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۰ دا واهاتووه.

ونا صحتە تېكى بدمەق و تەندەب
وللەق نەرى ان الرغائەب نطلب
و للەق لىما لاه للناس ملەب
الى اللق داق و النجاء فاعبوا
اعانوا علينا بالسلاح و اجلبوا
على اللق مەدى و فوج مەذب
عن اللق ابلىس فخابوا و خىبوا
فطاب ولاة اللق منا و طىبوا
ولا قرب بالارحام اذ لا تقرب
واية صەر بعد صەرى ىرقب
و زىل امر الناس لللق اصوب

فكم قد تركنا من حميم مناصح
ترى ان وترا نائيا عن بلادنا
دعوت بنى غنم لىقن دماهم
اجابوا بىمىللە لىما دعام
وكنا واصحابا لنا فارقوا الهدى
كفوجين اما منها فموفق
طفوا و تمنوا كذبة و ازلهم
ورعنا الى قول النبى محمد
منت بارحام اليهم قريبة
فاي ابن اخت بعدنا يامنكم
ستعلم يوما اينما اذ تزايلوا

(كۆچكردنى چەمەردى كۆرى ئەبولەھەيس)

يان ئىبنولەھەيس

فەريابى لى سەئىدى كۆرى جوبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك خۋاى
گەرە ئەم ئايەتەى دابەزاند (لايستوى القاعدون من المؤمنين غير اولى الضرر)
پاشان ھەندى لى ھەژارنى ناۋ مەككە مۇلەتياپ پىدرا تا ئەم ئايەتە دابەزى (ان
الذين توفاهم الملائكة ظالمي انفسهم) وتيان ئەمە لىرەزە وشەكانەۋەيە، تا ئەم
ئايەتە دابەزى (المستضعفين من الرجال والنساء والولدان الذين لا يستطيعون
حيلة ولا يهتدون سبيلا) ھەمەردى كۆرى عەيس - لىبەنى لىيىث بوۋ و چاۋى پىكرا
بوۋ و دەۋلەمەندىش بوۋ - وتى: ئەگەر چاۋم ھەيە ئەۋا من مال و كۆيلەم نىيە و
دەتۈنم بەشدارىم دەى ھەلمگرن بىمەن، بە نەخۋشى لىسەرخۇ سۋار بوۋ و چوۋ، تا
مەرگى ھات، لى مەزگەۋتى تەنعىم بە خاك سىپىردا (لەۋى مرد) ئەم ئايەتە لىسەر

ئهو دابه زى (ومن يخرج من بيته مهاجرا الى الله ورسوله) ٽئين مونده دهيداته وه پال هوشه يمي ڪوڀي سالم، ٽئين نه بي حاتم له ريگه ي ٽيسرائيل له سالمى نه فته سه وه هيناويه تي ده لئيت: له سه عيدي ڪوڀي جوبه ير له نه بي ضمه رهي ڪوڀي عه يصى زه رقى يه وه (ﷺ)، نه بويه علاش له ٽئين عه عباسه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: ضمه رهي ڪوڀي جوندوب له ماله وه بؤ ڪوچ ڪه وته پڙي و به ماله وه ي وت: سوارم بڪن و له خاكي بي باورانه وه بمبهن بؤلاي پيغه مبه (ﷺ) له ريگه ا پيش نه وه ي بگاته پيغه مبه (ﷺ) ڪوچي دوايي ڪرد، نه و ڪات نه م ٿايه ته دابه زى (ومن يخرج من بيته مهاجرا الى الله ورسوله ثم يدرکه الموت) تا (وكان الله غفورا رحيمًا).

(ڪوچ ڪردني واسيلي ڪوڀي نه سقه (ﷺ))

ٽئين جهرير له خاليد ي ڪوڀي وه ليد له نه سقه وه هيناويه تي ده لئيت: له مال و منالم دهرچووم تا به ره و ٽيسلام بچم، چوومه خزمت پيغه مبه (ﷺ) ده بينم نويز ده ڪات، منيش له ڪوتايي ريزه ڪاندا ريزم به ست و نويزه ڪه يانم ڪرد، ڪه پيغه مبه (ﷺ) له نويزه ڪه بويه وه فهرمووي با نه وه ي ريزي ڪوتايي بيت بؤلام، فهرمووي (پيوستيت چييه؟) (ٽيشت چييه؟) وتم ٽيسلام، فهرمووي نه وه ت بؤ باشتره، فهرمووي ڪوچيش ده ڪه يت؟ وتم: به لي، فهرمووي (هجرة البادي او هجرة الباتي) وتم ڪاميان باشتره؟ فهرمووي (هجرة الباتي) نه م ڪوچه نه وه يه له گه ل پيغه مبه ردا (ﷺ) بمبينته وه، به لام ڪوچي (بادي) نه وه يه بگه رييته وه بؤلاي ديڪه ت، فهرمووي (وعليك الطاعة في عسرك ويسرك و منشطك ومكرهك واثره عليك) وتم: به لي، ٽينجا ده ست ي هينا و ده ستم برد، ڪاتيڪ بيني هيچ بؤ خووم ناليم فهرمووي (چه نده توانيت) وتم (چه نده توانيم) ده ست ي خسته ده ستمه وه.^۲

۱ - له الاصابة ج ۲ ص ۲۱۲ دا واهاتوه.

۲ - له كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۳ دا واهاتوه.

(کوچکردنی به نی نه سله م)

نه بونه عیم له نیاسی کوپی سه له مه ی کوپی نه کوهه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نه سله م تووشی نازاریک بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (یا اسلم ابدوا) واته (نه ی نه سله م بچنه وه لادی) وتیان نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) هه زناکه ی ن به شوین خو ماندا بگه ریینه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (انتم بادیتا ونحن حاضرتمک اذا دعوتمونا اجبناکم واذا دعوناکم اجبتمونا، انتم المهاجرون حیث کنتم) واته (ئیوه لادی نشینی ئیمه و ئیمه ش شارنشین نیوه ی ن، که ی بانگتان کردین دین و دین و که ی بانگمان کردن ورن، ئیوه له هه رکوی بن کوچه رن).^۱

(کوچکردنی جه ناده ی کوپی نومه ییه (ﷺ))

نه بونه عیم و هه سه نی کوپی سوفیان له جه ناده ی کوپی نومه ییه ی نه زدیوه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) کوچمان کرد و راجیاواز بووین له سه ر کوچ، هه ندیکمان ده یانوت: کوچکردن ته واو بووه، هه ندیکی دی ده یانوت: هیشتا ماوه، چووین بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و له و باره یه وه پرسیارمان لیکرد، فره مووی (لا تنتقطع الهجرة ما قوتل الکفار)^{۱، ۲}. ئیبن مفده ش هیناویه تی، ئیبن عه ساکیر له عه بدوللای کوپی سه عدیوه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به ده سته یه کی به نی سه عدی کوپی به کروه و چووم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) هه وت یان هه شت که س بووین، من له هه موویان بچووکتر بووم، هاتن بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و کاریان به جیگه یاند و منیان به جی هیشت، چووم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و تم نه ی پیغه مبه ری خوا پیویسته یه که ی من چی؟ فره مووی پیویستیت چیه؟ و تم: هه ندی ده لیت کوچ

^۱ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۶۲ دا هاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واهاتوه،

نه ماوه، فهرمووی (انت خیرهم حاجة او حاجتک خیر من حاجتهم، لا تنطع الهجرة ما قوتل الکفار) واته (تۆ له هه موویان کاره کهت باشتره یان کاره کهی تۆ له هی نه وان باشتره، کۆچ ناچپریت تا نه وکاتهی بیباوه ران سهرقالی کوشتنن).^۱

نه وهی به سه فوانی کوری ئومه ییه و کهسانی دی وترا له بارهی کۆچکردنه وه)

ئیین عه ساگیر له ئیین عه بباسه وه هیناویه تی به سه فوانی کوری ئومه ییه - که له سه رووی مه کهکه وه بوو - وترا هه رکهس کۆچ نه کات موسلمان نیه، وتی: ناچمه وه ماله وه تا نه گه مه مه دینه، هاتمه مه دینه و لای عه بباسی کوری عه بدولموته لیب دابه زی و دواتر هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئه ی نه بو وه هب بۆچی هاتویت؟) وتی ده لێن هه رکهس کۆچ نه کات ئاینی نیه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئه ی نه بو وه هب بگه پریره وه بۆ دۆلی مه کهکه و له وێ له مالتاندا سوکنا بگرن کۆچ نه ما، به لام جیهاد و نیاز پاک ی ماوه، نه گه ر وترا بێن بۆ جیهاد وه رن) له کنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ داها توه، به یه قی به وده قه ج ۹ ص ۱۷ هیناویه تی، عه بدوره زاق له تاوسه وه هیناویه تی ده لیت: به سه فوان وترا هه رکهس کۆچی نه کرد قوربه سه ر بوو، نه ویش سویندی خوارد سه ری نه شوات تا بجیته لای پیغه مبه ر (ﷺ) سواری و لاخه که ی بوو و چوو له به رده رگای مزگه وتدا گه یشت به پیغه مبه ر (ﷺ) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئاوه هام پێ وتراوه، سویندم خواردوه سه رم نه شووم تا نه یه مه لات، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (سه فوان ئیسلامی بیست و وه ک ئایین پێی پازی بوو، کۆچ له دوا ی فه تج نه ما، به لام جیهاد و نیاز پاک ی ماوه، نه گه ر بانگکران بۆ جیهاد وه رن).^۲

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ داها توه، نه بو حاتم و ئیین حه بان و نه سائیش هیناویانه، نه بو زهره ده لیت: فهرموده که سه حیه، له الاصابه ج ۲ ص ۳۱۹ داها توه.

۲ - ضعیف.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۸۴ داها توه.

بہ غہوی و ئین موندہ و ئہ بو نہ عیم لہ صالحی کوپی بہ شیریں کوپی فودہ یکہ وہ
 ہیناویانہ فودہ یکی باپیری مات بولای پیغہ مبہر (ﷺ) و وتی: ئہی پیغہ مبہری خوا
 دہ لئین ہرکس کوچی نہ کرد بیئت قوربہ سہر و مال ویرانہ، پیغہ مبہر (ﷺ) فہرموی
 (ئہی فودہ یک نویتڑ بکہ و زہکات بدہ و لہ خراپہ بہ دووربہ و لہ ناو خاکہی ہوزہ کہ تدابہ
 ہرکات ویستت کوچہ ریت) ^۱ بوخاری لہ عہتای کوپی ئہبی رہ باحہ وہ ہیناویہ تی
 دہ لئیت: سہردانی عایشہ م (ﷺ) کرد لہ گہل عوبہ یددی کوپی عہمری لہ یسیدا،
 پرسیارمان لیکرد سہ بارہت بہ کوچ کردن، وتی: ئہ مورؤ کوچ نیہ، باوہرداران لہ بہر
 خوا و پیغہ مبہر کہی لہ ترسی ئایینہ کہیان پایاندہ کرد، دہی ئہ مورؤ خوا ئیسلامی
 سہر خستووہ و کہی و لہ کوئی دہ تہوئیت پەروردگات دہ پەرستیت، بہ لام ئہ مورؤ
 جیہاد و نیہت پاکی ہیہ ^۲.

^۱ - لہ کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واما تووہ، بہ بیہقی ج ۹ ص ۱۷ ہیناویہ تی،

^۲ - بہ بیہقی ج ۹ ص ۱۷ ہیناویہ تی.

(کۆچکردنی ژنان و منداڵان)

(کۆچکردنی خیزانی پیغه مبه‌ر (ع) و نه‌بویه‌کر (ع))

ئێبێن عه‌بدولبیر له‌ عائیشه‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتی‌ک پیغه‌مبه‌ر (ع) کۆچی کرد ئێمه‌ و که‌چه‌کانی به‌ جیه‌یشت کاتی‌ک ئه‌وی سه‌قامگیر بوو زه‌یدی کوپی حارسه‌ی له‌گه‌ڵ ئه‌بوو رافیعدا (ع) که‌ مه‌ ولای بوو ناردن و دوو وشت و پینج سه‌د دره‌مه‌ی پێدان که‌ له‌ ئه‌بو به‌که‌روه (ع) و ه‌ریانگرتبوو تا پێویستی پێیانی پێ بکهن، ئه‌بو به‌که‌ر عه‌بدوللای کوپی ئوره‌یقتی به‌ دوو وشتریان سێ وشتروه‌ نارد له‌گه‌ڵیاندا و نامه‌ی نووسی بۆ عه‌بدوللای کوپی ئه‌بو به‌که‌ر که‌ ئوم پۆمانی دایکم و من و خوشکه‌که‌م ئه‌سامی ژنی زوبه‌یر (ع) بێنیت بۆ مه‌دینه، ئه‌وانیش پێکه‌وه‌ ده‌رچوون، که‌ گه‌یشتنه (قوده‌ید) زه‌یدی کوپی حارسه‌ به‌ و پینج سه‌د دره‌مه‌ سێ وشتی کپی، پاشان چوونه‌ مه‌که‌ و گه‌یشتن به‌ ته‌له‌ی کوپی عه‌بدوللای (ع) که‌ ده‌یویست کۆچ بکات، هه‌موو پێکه‌وه‌ چوون، یه‌زید و ئه‌بو رافیع فاتیمه‌ و ئوم که‌ ئشوم و سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌عیان هینا، زه‌ید ئوم ئه‌یمه‌ن و ئوسامه‌ی سوار کرد تا له‌ به‌یداء وشتره‌که‌م بۆی ده‌رچوو، من له‌گه‌ڵ دایکه‌دا له‌ که‌ژاوه‌یه‌که‌دا بووم، دایکم ده‌یوت: وه‌ی پۆ بۆ که‌چه‌که‌م، وای بۆ بووکه‌که‌م، تا گه‌یشتنه‌ وشتره‌که‌مان و له‌ سه‌نیه‌لیای شاخی هه‌رشێ نیشته‌وه‌ و خوا پاراستی، پاشان چوینه‌ مه‌دینه و له‌گه‌ڵ مائی ئه‌بو به‌که‌ر دا به‌ زیم و مائی پیغه‌مبه‌ر (ع) دا به‌ زین، پیغه‌مبه‌ر (ع) مزگه‌وته‌که‌ی بنیاد ده‌نا له‌گه‌ڵ چه‌ند مائی‌که‌دا له‌ ده‌ره‌وه‌ی مزگه‌وته‌که‌دا، له‌وی مال و منالی دانا، چه‌ند پوژیک ماینه‌وه‌، ئینجا فه‌رمووده‌که‌ به‌ دوورو درێژی دینیت سه‌باره‌ت به‌ هاوسه‌رگیری عائیشه‌^۱ هه‌یسه‌می له‌ مجمیع الزوائد ج ۹ ص ۲۲۷ دا هیناویه‌تی به‌ ئام باسی ده‌رچوونه‌که‌ی نیه‌، ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا موچه‌مه‌دی کوپی حه‌سه‌نی کوپی زباله‌

۱ - ضعیف.

۲ - له‌ الاستیعاب ج ۴ ص ۴۵۰ دا واهاتوه،

ھەيە كە لاۋازە، پاشان لە عائىشە ۋە دىنىيەت دەلىت: بەرەو مەدىنە چوۋىن بۆ
كۆچكردن، پىي (ثنية) مان گرتەبەر، ئەو وشترەى من لەسەرى بووم غارىكى خراپى
دا و سويند بە خوا ھەرگىز بىرم ناچىت دايكم دەيوت: بووكەلە گيانەكەم، سەرى بۆ
بەرزكردمە ۋە گويم لى بۆ دەنگىك دەيوت: پەشۋەكەى بگرە، منىش گرتەم ۋەك چۆن
كەسىك دەست بداتە ژىر بالى ئەۋى دى پىك بوۋىە ۋە.

ئىبن ئىسحاق لە زەينەبى كچى پىغەمبەرى خواۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خۆم
ئامادەكرد كە ھىندى كچى عوتبە پىم گەيشت وتى: ئەى كچى موحەمەد مەگەر پىم
نەگەيشتۋە تۆ دەتەۋىت بچىت بۆلای باوكت، دەلىت: وتەم: نەمويست، وتى: ئەى
ئاموزا وامەكە، ئەگەر پىويستىيەكى رىت ھەيە بۆكەس يان سامان تا پىي بگەيت بە
باوكت من لامە، لىم زىز مەبە چونكە كىشەى پياۋان ناچىتە بازنەى ژانەۋە، وتەم: بە
خوا نامەۋىت، وتى: دەبىت بتەۋىت، دەلىت: بەلام لى ترسام حەزم نەكرد ئەۋەم
بويىت، ئىبن ئىسحاق دەلىت: خۆى ئامادەكرد كە لى بوۋىە ۋە براى مېردەكەم
كىنانەى كۆپى رەبىع وشترىكى بۆ ھىنا و سۋارى كرد و خۆيشى تىرو كەۋانەكەى
ھەلگرت و بەرۆژ بە پىي خست و خۆى لەگەلدا بوو و زەينەبىش لە كەژاۋەكەدا بوو،
پياۋانى قورەيش ئەمەيان بىست و چوون بە دوايدا تا لە (ذى طوى) پىي گەيشتن،
بەلام يەكەم كەس پىي گەيشت ھبارى كۆپى ئەسۋەدى فەرھەرى بوو، ھبار بە پم
دەيترساند، زەينەبىش ۋەك ئەۋەى دەلىن سكى پىپو، كەۋتە خوارەۋە، كىنانەى
براى مېردەكەى تىرەكانى دەرھىناۋ وتى: سويند بەخوا ھەركامتان نزيك بىتەۋە
تيرىكى تى دەگرم، چەند جار چوون و ھاتن ئەبوسەفىان بە دەستىيەكى قورەيشەۋە
ھات و وتى: كابرا تىرەكەت لابە تا قسەت لەگەل بگەين، ئەۋىش تىرەكەى لابرە،
ئەبوسوفيان چوۋلای ۋەستا و وتى: باشت نەكردۋە بە ئاشكرا ئەم ژنەت

۱- پاشان ج ۸ ص ۲۲۸ دەلىت: تەبەرانى گىراۋىيەتەۋە و سەنەدەكەى حەسەنە، تەۋاۋ. حاكەمىش
لە المستدرک ج ۴ ص ۴ بە دورو درىژى ھىناۋىيەتى.

دەرکردووه، تو دهنایت به دست موحه مه دهوه تووشی چی بووین، ئیستا خه لکی واده زانیت ئه وه له لاوازی و ترسنوکی ئیمه وهیه، سویند به خوا هیچ پیوستمان به وه نیه، له باوکی دووری بخهینه وه یان سامانی ببهین، به لام ئافره ته که بینه ره وه تا باره که هیور ده بیته وه و خه لکی و ابزانیت گپراو مانه ته وه، دوایی به نهینی بیبه بۆلای باوکی، ئه ویش وای کرد^۱.

ته به رانی له عوروهی کوپی زوبهیره وه (ﷺ) هیناویه تی پیاویک هات بۆلای زهینه بی کچی پیغه مبه ر (ﷺ) و دوو کهس له قورهیش پیی گه یشتن و شهریان له گه لدا کرد تا به سه ریدا سه رکه وتن و زهینه بیان برده وه، ئه ویش که وت به سه ر به ردیکدا و خوینی لی هات، بردیان بۆلای ئه بوسوفیان، ئافره تانی به نی هاشم هاتن بۆلای و ئه ویش زهینه بی دانه ده ست، دواتر کوچی کرد و هر ئه و ئازار و زامه ی هه بوو تا به و برینه وه گیانی سپارد، بۆیه پییان وایه شه هیده^۲.

ته به رانی له المجمع الکبیر له عائیشه ی ژنی پیغه مبه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ مه دینه زهینه بی کچی له مه که که له گه ل کینانه یان کوپی کینانه دا له مه که که دهرچوون ئه وانیش چوون به شوینیدا، هباری کوپی ئه سه ود پیی گه شت و به په که ی دهیدا له وشتره که ی تا که وته خوار و مناله که ی ناوسکی له بار برد، به نو هاشم و به نو ئومه ییه له سه ر ئه وه بوو به ده مه قاله یان، به نو ئومه ییه و تیان ئیمه شیاوترین پیی چونکه لای ئه بولعاصی ناموزایان بوو، هه ره ها هالای هیندی کچی عوتبه ی کوپی په بیعه بوو ده یوت ئه مه به هوی باوکه ته وه بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) به زهیدی کوپی حارسه ی فه رموو بۆ ناچیت زهینه ب بینیت؟

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۳۳۰ دا واهاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۱۶ هیناویه تی و ده لیت مورسه له و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن.

ۋتى: بەلى ئەي پىڭمەبەرى خوا فەرمۇى خاتەمەكەم بىبە و بىدەرە دەستى، زەيد چوۋ لە سەر خۇبوو تا گەيشتە شۋانىك ۋتى شۋاىى بۇكى دەكەيت؟ ۋتى: بۇ ئەبولعاص، ۋتى: ئەو مەرانە ھى كىن؟ ۋتى: زەينەبى كچى موخەمەد، ماۋەيەك لەگەلىدا چوۋ دۋاىى ۋتى: ئەگەر شتىكت بدەمە دەست دەتۋانىت بىدەيتە دەست زەينەب و بە كەس نەلىيت؟ ۋتى: بەلى، ئەۋىش خاتەمەكەى پىدا، زەينەبىش ناسىيەۋە ۋتى: كى ئەمەى بىدايت؟ ۋتى: پىاۋىك، ۋتى: لە كۋى بەجىت ھىشت؟ ۋتى: لە فلان شوين، ئەۋىش بىدەنگ بوو تا شەو چوۋ بۇلاى، كە چوۋ بۇلاى زەيد پىى ۋت: سۋارى وشتەكەبە، ۋتى: نا تۇ سۋاربە ئىنجا من، زەيد سۋاربوۋ و زەينەبىش لە دۋايەۋە سۋار بوو تا گەيشتن، پىڭمەبەر (ﷺ) فەرمۇى ئەمە چاكترىن كچمە كە لەسەر من توۋش بوو، عەلى كۋرى حوسەين (ﷺ) ئەمەى بىستەۋە و چوۋ بۇلاى عۋرۋە ۋتى: ئەم فەرمۇدەى لە تۋۋە بىستۋومە چىيە لەماق فاتىمە كەم دەكاتەۋە، عۋرۋە ۋتى: سۋىند بەخوا حەزناكەم ھىندەى ماۋەى نىۋان پۇژھەلات و پۇژئاۋام ھەبىت بەلام ھىچ لەماق فاتىمە كەم بكەمەۋە، لە دۋاى ئەمەش ھەرگىز ئەم فەرمۇدە ناگىرپمەۋە.^۱

^۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۱۳ دەلىت: تەبەرانى لە المجمع الكبير المجمع الوسيط ھەندىكى ھىناۋە، بەزارىش ھىناۋىيەتى، كەسەكانى سەنەدەكەش صەحىچن. تەۋاۋ.

(كۆچكردنى دورېرى كچى ئەبۇلەھەب (رضى اللہ عنہا))

تەبەرانى لە ئىبن عومەر و ئەبو ھورەيرە و عەمارى كۆرى ياسرەوھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: دورېرى كچى ئەبو لەھەب كۆچى كرد و لای پافىعى كۆرى موعەللای زورەقى دابەزى، ھەندى ئافرەتى بەنى زورەيق كە لەلای دانىشتىبون پىيان وت: تۆ كچى ئەبو لەھەبىت كە خوا لە بارەيەوھ دەيفەرموو (تبت يدا ابى لھب وتب ما اغنى عنہ مالہ وما كسب) بۆيە كۆچكردنەكەت دادت نادات، دورېش چوو بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) و سكالای لەسەر ئەو قەسەيان كرد پىغەمبەر (ﷺ) دايىنىشانىد و فەرمووى (دابىشە) پاشان نويژى نيوپۆى كرد و دەمىك لەسەر مېنبەر دانىشت و فەرمووى (يا ايها الناس مالي اودي في اهلي؟ فوالله انا شفاعتي لتنال حى حا و حكم و صدا و سلھب يوم القيامة)^۱.

پىشتريش باسى كۆچى ئوم سەلەمە و ئەبو سەلەمەمان كرد، لەگەل باسى ئەسمای كچى عومەر و ئوم عەبدوللە لەيلای كچى ئەبى حەسمە لە كاتى كۆچى جەعفەرى كۆرى ئەبى تالېب و ھاۋەلاندا بۆ حەبەشە.

(كۆچكردنى عەبدوللە كۆرى عەبباس (ﷺ) و مىنادانى دىكەش)

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەوھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سالى پىنجەمى كۆچىدا ھاتىن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ)، لەگەل قورەيشدا لە سالى ئەحزاب گەيشتىن، من و فەزلى بىرام و كۆيلەكەمان ئەبو پافىعمان لەگەلدا بوو، گەيشتىنە عەرچ، لە پىدا كاروانىكىمان بىنى، لەو پىگەوھ چووین تا لە بەنى عەمرى كۆرى عەوف دەرچووین تا گەيشتىنە مەدىنە و پىغەمبەر (ﷺ) مان بىنى لە خەندەقەكەيدا بوو، ئەوكات من تەمەنم ھەشت سال بوو، براكەم سىانزە سال بوو^۲.

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۵۷ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەبدورەھمانى كۆرى بەشىرى دىمەشقى ھەيە كە ئىبن حەببان متمانەى پى دەدات و ئەبو حاتم بە لاۋازى دەزانىت، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە صەحىحن.

۳ - ضعيف.

۴ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۶۴ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الوسيط لە پىگەى عەبدوللە كۆرى موحەممەدى كۆرى عەممارەى ئەنسارى لە سولەيمانى كۆرى داۋدى كۆرى حوسەينەوھ ھىناۋىيەتى و ھىچ كاميان نە بە متمانە و نە بە لاۋاز دانانىت، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جى متمانەن. تەواو.

(بهشي پيڻجهه)

(سهرخستن)

چون هاوه لان سهرخستني ٿايني راست و ربي راستيان له
 هه موو شتيڪ لا خوشهويت تر بوو؟ چون شانازيان بهوه
 ده کرد و كهسيان شانازي به عيززه تي دنيا ييه وه
 نه ده کرد؟ چون له گهل ٿه مه دا له سهر خوشيهه کاني دونيا
 خوراگر بوون؟ وهك ٿه وهي هه موو ٿه مه ته نها له پيناو
 خوا و شوينکه وتني پيغه مبهه (ﷺ) دا ٿه وه بکهن.

(بهشي پيئجه م)

(سهر خستن)

(سهره تاي باري پشتيوانان (ﷺ))

ته بهراني له المجمع الاوسط له عائشه وه (رضي الله عنها) هيناويه تي دهليٽ:
 پيغه مبهر (ﷺ) هه موو ساليڪ دهچوو بولاي هوز به هره به كان و داواي لي دهكردن
 په ناي بدن تا په يامي خوا بگه يه نيٽ له بهرام بهردا به هه شت به شيان ده بيٽ، هيچ
 هوزيكي عهر ب نه هات به ده مي ه وه تا نه وه ي خواي گه وره نايينه كه ي سهر بخت و
 پيغه مبهر كه شي سهر بخت و نه وه به لي نه ي دابووي بيهيني ته دي، نه وه بوو خواي
 گه وره نه مه ي كرده به شي پشتيوانان و هاتن به ده مي ه وه و خواي گه وره مالي كوچي
 بو پيغه مبهر كه ي ديار ي كرد.^۱

به زار - به فهرموده ي حه سه ني ده زانيٽ - له عومه ره وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ:
 پيغه مبهر (ﷺ) له مه كهكه ده رچوو بولاي هوز به هوزي عهر ب له وهرزه كاندا، كه سيان
 نه بوو بيٽ ب ده ده مي ه وه تا خواي گه وره نه وه ده سته ي پشتيواناني هينا كاتيڪ
 به خته وه ري كردن و ريزي لينان، پشتگيرو سهر خه ري پيغه مبهر (ﷺ) بوون، خواي
 گه وره له سهر پيغه مبهر كه ي پاداشتي خير يان بداته وه.^۲ له جمع القوائد ج ۲ ص ۳۰
 له فهرموده كه ي عومه ر (ﷺ) نه مه ي هينا وه، سويند به خوا وه فامان نه بوو بويان
 له سهر نه وه ي به لينمان دابوو پييان له سهر ي ئيمه پيمان وتن: ئيمه سهر كرده و ئيو

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۴۲ دهليٽ: له سه نه ده كه دا عه بدولاي كوپي عومه ره هيه، نه حمه د و كومه ليڪ
 متمانه ي پي دهن و نه سائي و كومه ليكي ديكه ش به لاوازي ده زانن، كه سه كان ي ديكه ي
 سه نه ده كه جي متمانن.

۳ - صحيح.

۴ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا واهاتوه،

ۋەزىر، ئەگەر بۇ ئەمىر بىلەن مەككە كارىبە دەستىم ناھىيە ۋە مەككە لە پىشتىوانان بىت.

ئىمامى ئەھمەد لە جايىرى كۆپى عەبدوللا ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) چو بۇلاى خەلىق و پىشنىارى سەرخستنى بۇ دەكردن و دەيفەرموۋ كەس ھەيە لە سەر ھۆزەكەم پالپىشتم بىت چونكە ناھىلن پەيامى پەرۋەردگارم بگەيەنم، كەسىك لە ھەمدان ھات بۇلاى، فەرموۋى (تۆلە كىيىت؟) وتى: لە ھەمدان، فەرموۋى: (لاى ھۆزەكەت ھىچ پەنا و پىشتىگىرەكت ھەيە؟) وتى: بەلى، پاشان كاپرا ترسا ھۆزەكەى پىشتىگىرى نەكەن، ھات بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: دەچم بۇلايان و پىيان دەلىم دوايى دىمەۋە بۇلات، فەرموۋى (باشە) كاپرا چوۋ و لە مانگى رەجەبدا پىشتىوانان ھاتن^۱. پىشتىرىش لە سەر بەيەتدان لە سەر سەرخستنى فەرموۋدەكەى جابرمان (ﷺ) لە ئىمامى ئەھمەد ۋە ھىنا كەوتى: پىغەمبەر (ﷺ) دەسال لە مەككە ماىەۋە و دەچوۋ بۇلاى خەلىق لە شۆيەكانىيان لە عوكاۋو مىجەننە و لە ۋەرزەكاندا دەچوۋ بۇلايان و دەيفەرموۋ (كى پەنام دەدات، كى سەرم دەخات تا ئايىنى پەرۋەردگارم بگەيەنم و بەھەشتىش بۇ ئەۋ بىت) كەس نەبوۋ بىت بە دەمىەۋە تا ئەۋەى كەسىك لە يەمەنەۋە يان لە موزەر دەھات و ھۆزەكەى و خىزمانى پىيان دەۋت وىارى ئەۋ كاپرا قورەيشىيە بە ھەلت نەخەلەتتىن، لە نىۋياندا دەگەرا و ئەۋانىش بە پەنجە ئامازەيان بۇ دەكرد تا خۋاى گەرە لە يەسەربەۋە ئىمەى نارد بۇلاى و پەنامان داۋ بىروامان پى ھىنا ۋە ھەركەسمان چوۋ بۇلاى و باۋەرى پى دەھىنا ۋە قورئانى

۱- دەلىت: ھى بەزارە بە لاۋازى، لە مجمع الزوائد دا لە بەزارەۋە بە تەۋاۋەتى بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى دەلىت: بەزار ھىناۋىيەتى و سەنەدەكەى بە ھەسەن داناۋە لە سەنەدەكەيدا ئىبن شەبىب ھەيە كە لاۋازە.

۲- صحيح.

۳- ھەيسەمى ج ۶ ص ۳۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن، ئىبن ھەجەر لە فتح البارى ج ۷ ص ۱۵۶ دەيداتەۋە پال زانايانى سونەن و ئىمامى ئەھمەد دەلىت: حاكم بە صەحىحى زانىۋە،

دەخوئىند دەگەپايەۋە بۆلەي مال و منالى و ئەۋانئىش مۇسلمان دەبوون تا ھىچ مالىكى پىشتىۋانان نەما دەستەيەكى مۇسلمانانى تىدا نەبىت، پاشان ھەموو پايۇژيان كىردو وتيان تاكەي وازىنن پىغەمبەر (ﷺ) بە شاخ و داخى مەككەدا رابكات و بىت و بچىت و بترسىت؟ بۆيە ھەفتا كەسمان لە ۋەرزى ھەجدا چوون بۆلەي لە دۆلى ەقەبە كاتى دىدار دانراۋ يەك كەس و دوۋكەس چووين بۆلەي تا ھەموو كۆبوۋىنەۋە و وتان: ئەي پىغەمبەرى خوا لەسەر چى بەيەتت پى بدەين؟ ئىنجا فەرمودەكە دىنئىت^۱.

تەبەرانى لە عورۋە (ﷺ) بە مۇرسەلى ھىناۋىەتى دەئىت: لە كاتى ۋەرزى ھەجدا دەستەيەك لە پىشتىۋانانى بەنى مازنى كۆپى نەجار ھاتن بۆ ھەج، لەۋانە: موعازى كۆپى ەغرا، ئەسەدى كۆپى زورارە، لە بەنى زورەيىق: پافى كۆپى مالىك و زەكورانى كۆپى ەبدولقەيس، لە بەنى ەبدولئەشھەل ئەبولھەيسەمى كۆپى تەيھان، لە بەنى ەمەرى كۆپى ەوف: ەۋەيمى كۆپى ساعدە (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۆلەيان و ھەۋالى پىغەمبەرايەتى و پىزىكى پى دان كە خوا پىي بەخشيۋە، قورئانى بەسەردا خوئندەۋە، كاتىك گويىيان لىگرت بىدەنگ بوون و دەرۋونيان بۆ بانگەۋازەكەي ئارامى گرت و لەۋەي لە ئەھلى كىتانيان بىستبوو سىفەتەكانيان زانى و بېروايان پى ھىنا و بوونە ھۆي خىر، پاشان پىيان وت: تۆ دەزانىت لە نىۋان ئەۋس و خەزەجدا خوئن پزان ھەيە و ئىمەش ھەزەكەين بزائىن خوا فەرمانى چى پى كردويت و ئىمەش نامادەين قسەي پەرۋەردگارو تۆ ۋەربگرىن، جا لەمەدا پرس بە تۆ دەكەين، بەناۋى خواۋە خۆ بگرە تا بگەرپىنەۋە لاي ھۆزەكەمان و سەبارەت بە تۆ ھەۋالەيان پى بدەين و بانگيان بكەين بۆلەي خوا و پىغەمبەرەكەي، بەلكو خۋاي گەۋرە نىۋانمان چاك بكات و يەكەدەنگمان بكات، چونكە ئەمپۇ دژبەيەك و دوزمنى

۱ - صحيح.

۲ - حاكم ج ۲ ص ۶۲۵ ھىناۋىەتى و دەئىت سەنەدەكەي صەحىحە.

يەكترىن، ئەگەر ئەمرو بىت و ئىمە رېكنەكە وتىن بۆت يەك دەنگ ناين، بەلىنى دىدارمان وەرزى ھەجى داھاتوۋە، پىغەمبەر رىش (ﷺ) بە قسەكەيان پازى بوو، گەرەنە ۋە بۆلای ھۆزەكەيان و بە نەينى بانگيان كردن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) و پەيامى خواۋ قورئان تا ئەۋەى كەم مالى پىشتىوانان مابوو كەسانىك تىيدا موسلمان نەبوۋىن، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت، ۋەك لە باسى بانگەۋازى موصەبى كۆرى عومەيردا (ﷺ) ھاتوۋە.^۱

حاكم ج ۲ ص ۶۲۶ لە يەحيى كۆرى سەئىدە ۋە ھىناۋىەتى دەلىت: گويم لە پىرىكى پىشتىوانان بوو دەيوت: ئىبن عەبباسم (رضي الله عنه) دى دەچوو بۆلای صرمەى كۆرى قەيس و ئەم دىرەنەى لىۋە فىردەبوو:

يذكر لو الفي صديقا مواليا	ثوى في قریش بضع عشرة حجة
فلم ير من يؤوي ولم ير داعيا	و يعرض في اهل المواسم نفسه
و اصبح مسرورا بطيبة راضيا	فلما اتانا واستقرت به النوى
بعيد وما يخشى من الناس باغيا	و اصبح ما يخشى ظلامه ظالم
و انفسنا عند الوغى والتاسيا	بذلنا له الاموال من جل مالنا
بحق و ان كان الحبيب المواليا	نعادى الذي عادى من الناس كلهم
و ان كتاب الله اصبح هادي	و نعلم ان الله لاشيئ غيره

^۱ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۲ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ئىبن لەيغە ھەيەكە جوړە لاۋازىەكى تىدايە، فەرمودەى ھەسەنە، كەسەكانى دىكەى جىيى متمانەن، تەۋاۋ.

برایہ تی نیوان کوچہ ران و پشتیوانان (ﷺ)

نیمامی ئەحمەد لە ئەنەسەوہ (ﷺ) ھیناویہ تی دەلیت: عەبدولپرەحمانی کوپی عەوف (ﷺ) چوو بۆ مەدینە و پیغەمبەر (ﷺ) برایہ تی خستە نیوان ئەو و سەعدی کوپی رەبیعی ئەنسیاریەوہ، سەعد پیی وت: ئەی برا گیان من لە ھەموو خەلکی مەدینە پارەم زیاترە، سەیرکە نیوہی پارەکم ببە بۆ خۆت و دوو ژنیشم ھەیە کامیان جیی حەزی تۆیە بیلی با تەلانی بدم بۆت، عەبدولپرەحمان وتی خوا بەرەکەت بخاتە مال سامانتەوہ، بازارم پی نیشان بدە، بازاریان پی نیشان دا لەوئ کەوتە کرین و فروش و قازانجی کرد و ھەندئ پەنیر و پۆنی کپی و پاشان ھیندە نەبردات و بۆنی زەغفرانی پیوہ بوو، پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (مھیم؟) واتە (چۆن وا؟) وتی ئەی پیغەمبەری خوا ژنیکم بە ھاوسەر گرتووە، فرمووی (مارەییکیە چەندت بۆ کرد؟) وتی: ھیندە دیکک زێرم بۆ کرد، فرمووی (چیشتی وەلیمە بکە با بە مەریکیش بیئت)، عەبدولپرەحمان دەلیت: ئەگەر بەردیکم بەرز بکردایەتەوہ وام دەبینی زێر و زیوم دەست کەوی.

بوخاری لە ئیبن عەبباسەوہ (ﷺ) ھیناویہ تی دەلیت: کوچەرەن کە ھاتن بۆ مەدینە کەسی کوچەر بە پیی ئەو برایہ تیە پیغەمبەر (ﷺ) لە نیوانیاندا داینابوو وەک نزیکەکانی کەسی پشتیوان میراتی وەردەگرت، کاتیک ئەم ئایەتە دابەزی (ولکل جعلنا موالی) سەرایەوہ، لەو گێرانی وەدا و ھااتووہ سەرەرەوہی میراتی حەلیف ئەو ئایەتە، لەوہی دواتر دا سەرەرەوہ ئەم ئایەتە (و اولو الارحام بعضهم اولی ببعض) ئیبن حەجەر دەلیت: ئەمەیان جیی پشت پی بەستنە و دەگریت دوو جار سەراپیئەوہ، یەکەمیان ئەوہیە کەسی عەقدبەستوو بەجیا لە دەستە میرات وەردەگریت، ئەم ئایەتە

١- له البداية والنهاية ج ٣ ص ٢٢٨ و ھااتووہ، بوخاری و موسلیمیش لە ئەنەسەوہ ھیناویانە، بوخاری لە فرمودەکە عەبدولپرەحمانی کوپی عەوفیشەوہ (ﷺ) ھیناویہ تی، الاصابة ج ٢ ص ٢٦ یشدا ھااتووہ، ھەرەھا ئیبن سعد ج ٣ ص ٨٩ لە ئەنەسەوہ (ﷺ) ھیناویہ تی.

دابه زى (ولكل جعلنا) به مه هموويان ميراتيان ودرده گرت، له سهر نه مه فهرمووده كهى
 ئيبن عه بباس (ﷺ) دينيت، پاشان نايه تي نه حزاب نه مهى، سپريه وه و ميراتى به
 ده ستهى ديارى كردو كه سى عه قدبه ستوو سهر خست و نه و جورانهى بو مايه وه،
 له سهر نه مه بهر بهر له سهرى ده هات، نه حمده له فهرمووده كهى عه مري كورى
 شوعه يپ له باوكيه وه له باپريه وه (ﷺ) به و جور هيناويه تي، هه روه ها له فتح
 البارى ج ۷ ص ۱۹۱ هاتووه.

ئين سهد به چهند سهندى كى واقيدى له كومه ليكي تابعينه وه هيناويه تي
 ده لييت: كاتيک پيغه مبه (ﷺ) چوو بو مه دينه برايه تي خسته نيوان كوچه ران به جيا و
 كوچه ران و پشتيوانان له سهر به دمه وه بوون و ميراتيشيان به دركه وت، نه وانه نه وه
 كه س بوون، هه نديكيان كوچه رو هه نديكيان له پشتيوانان بوون، يان ده لييت: سهد
 كه س بوون، كاتيک نايه تي (والوا الارحام) دابه زى ميراتى نيوانيان به و برايه تيه
 پووجهل بوويه وه و له كار خرا، له فتح البارى ج ۷ ص ۱۹۱ دا واهاتووه.

(پشتيوانان به مال و سامانيان دلى كوچه ران ده ده نه وه)

بوخارى ج ۱ ص ۳۱۲ له نه بوهوره يره وه (ﷺ) هيناو هتي ده لييت: پشتيوانان به
 پيغه مبهريان (ﷺ) وت: دارخورما كانمان له نيوان ئيمه و براكانماندا دابه ش بكه،
 فهرمووى نا، وتيان: دهى يارمه تيمان بدن تا له بهر هه مدا به شدارتان بكهين؟ وتيان
 به لي باشه، عه بدولر حمانى كورى نه سله م ده لييت: پيغه مبه (ﷺ) به پشتيوانانى
 فهرموو (براكانتان پاره و سامان و منداليان به جي هيشتووه و هاتوون بولاى ئيوه)
 وتيان دهى پاره و سامانمان له نيوانماندا دابه ش بكه، پيغه مبه (ﷺ) فهرمووى نهى
 جگه له وه؟ وتيان چى بكهين نهى پيغه مبه رى خوا؟ فهرمووى (نه وانه كومه ليكن كار
 نازانن هاو كاريان بن و بهر هه ميان له گه لدا دابه ش بكهين) وتيان به لي.

۱ - له البداية والنهاية ج ۲ ص ۲۲۸ دا واهاتووه.

ٽي مامي ته حمده له يه زيد له حميد له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺا ويه تي ده لئيت: ڪوچهران وٽيان نه ي پيڻه مبهري خوا ڪه سي وامن وه نه مانه نه ديوه ڪه هاتووين بولا يان وا دلنه واييمان ده ڪن و زورمان پي ده به خشن، هيٺده به سه يارمه تيمان بدهن و له به ره مدا به شداريان ڪردووين تا نه وه ي ده ترسايين هه موو پاداشته ڪه ببهن فهرمووي (لا ما اثنيتم عليهم و دعوت الله لهم) واته (نا مادام سوپاسيان ده ڪن و لا ي خوا نزا يان بو ده ڪن) ^۱.

به زار له جابره وه (ﷺ) هيٺا ويه تي نه ڪهر پشتيوانان درهخته ڪانيان (دارخورما ڪان) ده بپري خورما يه ڪيان دابهش ده ڪرد بو دووبهش، يه ڪي ڪيان له وي دي ڪه متر بوو، پاشان ڪه لاکه ڪيان له ڪه ل ڪه مه ڪه ياندا داده نا، پاشان به ڪوچهرانيان دهوت: به دلي خوتان يه ڪي ڪ له و دووانه هه لبرن، نه وانيش زوره ڪيان هه لده ڪرت و پشتيوانان يش له پيٺا و ڪه لاکه يدا ڪه مه ڪه يان هه لده ڪرت، نه مه تا فه تي خه يبه و ابو، ٽينجا پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (قد وفيتم لنا بالذي كان عليكم، فان شئتم ان تطيب انفسكم بنصيبكم من خير و يطيب ثماركم فعلمت) وٽيان: ٽيمه چهند مهرجي ڪمان له سر شان بوو، ٽيمه ش مهرجي ڪمان له سر تو هه بوو نه ويش به هه شت بوو، نه وه ي پيٽ وٽين ڪردمان به رام بهر مهرجه ڪت، فهرمووي (فذاكم لكم) واته (مهرجه ڪتان بو هه يه) ^۲.

بوخاري له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺا ويه تي ده لئيت: پيڻه مبهري (ﷺ) پشتيواناني بانگ ڪرد تا به حره نيان پي بدات، وٽيان مه ڪهر هيٺدهش بپريته وه بو برا ڪوچهره ڪانمان، فهرمووي (اما لا فاصبروا حتى تلقوني فانه سيصيبكم اثره).

^۱ - صحيح.

^۲ - ٽيم فهرمووده له سر مهرجي بوخاري و موسليم سه نه دي سيايه، هيچ ڪام له شهش ڪتيبي فهرمووده له م پرووه نه يانه يٺا وه له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۲۸ دا واهاتوه، ٽين جهريريش له ڪه ل حاكم و به يهه قيدا هيٺا ويانه، له كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هه يسه مي ج ۱۰ ص ۴۰ ده لئيت: به زار له دوو ريگه وه هيٺا ويه تي، له هه ردو ريگه ڪه وه موجاليدي تي دايه ڪه پاي جياوازي له سره، ڪه سه ڪاني دي ڪي سه نه ده ڪه سه حيحن.

(پشتيوانان (خوایان لی رازی بیت) چۆن بۆ بە ھیزکردنی پەتی ئیسلام پەتی نەفامییان پچراند)

بوخاری لە جابری کوپری عەبدوللّوھ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (کی دەچیت بۆ کە عەبی کوپری ئەشەرەف چونکە خواو پیغەمبەرەکی ئازار دەدات؟) موخەمەدی کوپری مەسلەمە (ﷺ) ھەستا و وتی: ئەی پیغەمبەری خوا ھەزدەکەیت بیکوژن؟ فەرمووی بەئێ، وتی: دەی مۆلەتم بدە تا ھەندێ شت بلیم، فەرمووی بیلێ، موخەمەدی کوپری مەسلەمە چوو بۆلای و وتی: ئەم کابرا داوی بەخشینمان لێ دەکات و بیزاری کردوین و منیش ھاووم داوی قەرزت لێ بکەم، وتی: بە خوا دووبارە بیزاری دەبیت، وتی: ئیئە ماندوو مان کردوو و نامانەویت وازی لێ بەینین تا بزانی چى لێ دیت، ھاووین تا بڕیک قەرزمان بدەیت، ەمر چەند جاریک بۆی گیراوینەتەو و بپرەکی نەھیناوە، منیش پیم وت: بپرەکی یەك یان دوو کۆل، وتی: بەدیدهکەم، وتی: بەئێ دەی پەرھەن بدەنە لام، وتیان چیت دەویت؟ وتی: ئافرەتە کانتان بە پەرھەن بدەنە لام، وتیان چۆن ئافرەتە کانتان دەدەینەلات و تۆ جواتترینی ەرەبی؟ وتی: دەی منالە کانتان، وتیان: چۆن دەبیت ئەو کات قسەیان پى بلییت، وتی: دەی یەك یان دوو کۆل و بار، وتیان: ئەو ەیبە یە بۆمان بەلام (الامە) چەکت دەدەینە لا، ئینجا بەئینی پێدا بۆی بەینیت، شەو ھات بۆلای و ئەبونائیلەشی لەگەڵدا بوو، براى شیرى کەعب بوو، ئەویش بانگی کردن بۆ قەلاکە و چوون بۆلایان، ژنەکی پى وت: بەم درەنگە بۆ کوێ دەچیت؟ ئەو موخەمەدی کوپری مەسلەمە و ئەبونائیلی براى من، جگە لە ەمر وایان ھیناوە، ژنەکی وتی: دەنگیک دەبیستم چۆرەى خوینی لێ دیت، وتی: کورە ئەو موخەمەدی کوپری مەسلەمە دوو کەسى لەگەڵدا بوو، بە ئەبوسوفیان و ترا ەمر ناوی ھینان؟ وتی: یەکیکیانی ھینا، ەمر دەلیت: دوو کەسى لەگەڵدا بوو، کەسانی دی دەلین ئەبوعەبسی کوپری جەبرو حارسى کوپری ئەوس و ەبادى کوپری بیشر بوون، ەمر

دەلىت: دوو كەسى لەگەلدا بوو، وتى: ئەگەر ھات من دەست بۇ قىزى دەبەم و بۇنى دەكەم، كە بىنيتان سەرىم گرت لىنى دەن، ئەۋىش بەجلى (وشخ) پىستەيىھە ھات بۇلايان و بۇنى خۇشيان لى دەھات، وتى: بۇنى لەۋە خۇشترم نەبىستوۋە، لەلەي جگە لە ەمەر ھاتوۋە دەلىت: بۇنخۇشترىن ئافرەتى ەرەب و كاملترىنى ەرەبەم لايە، ەمەر دەلىت: وتى: مۇلەتم دەدەيت بۇنى سەرت بەكم؟ وتى: بەلى، پاشان بۇنى كرد، ئىنجا ھاۋەلاننىشى بانگكرد تا بۇنى بەكن، پاشان وتى: مۇلەتم دەدەيتەۋە؟ وتى: بەلى، كە سەرى گرت وتى ئادەي، ئەۋانىش كۇشتىيان و ھاتنەۋەي لاي پىغەمبەر (ﷺ) پىيان وت، لە گىرپانەۋەيەكى ەمردا (ﷺ) ەۋالايان دايەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش سوپاسى خۋاي كرد، لە گىرپانەۋەي ئىبن سەعددا كە گەيشتنە بەقىعى غەرقدە اللە اكبرىان وت، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋ شەۋە شەۋنوئىزى دەكرد، كە اللە اكبرى ئەۋانى بىست اللە اكبرى كرد و زانى كۇشتوويانە، پاشان گەيشتەنەۋە لاي، ئەۋىش فەرموۋى (افعلت الوحدة) واتە (ئەم دەم و چاۋانە سەرگەۋتن) وتيان پووخسارى تۇش ئەي پىغەمبەرى خوا، ئىنجا سەرى كەعبان خستە بەردەستى، ئەۋىش سوپاسى خۋاي كرد لەسەر كۇشتىنى، لە فەرموۋەدى مۇرسەلى عىكرەمەدا (ﷺ) جوۋلەكە ترسان و ھاتن بۇلەي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان گەۋرەكەمان بە پىلان كۇژراۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) پىنى فەرموۋن كە چى كردوۋە خەلكى لە دىزى پىغەمبەر (ﷺ) ھاندادە و ئازارى مۇسلمانانى داۋە، ئىبن سەعد ئەۋەشى بۇ زىاد دەكات: ترسان و ھىچيان نەۋت،^۱ ئىبن ئىسحاقىش ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (كى دەچىت بۇ ئىبن ئەشەرەف؟) مۇحەمەدى كۇرى مەسلەمە وتى: من دەچم بۇي ئەي پىغەمبەرى خوا، من دەيكۇژم، فەرموۋى (دەي ئەگەر دەتۋانىت بىكۇژە) مۇحەمەدى كۇرى مەسلەمەش ھاتەۋە سى شەۋ و پۇژنان و ئاۋى نەخۋارد مەگەر تەنھا بەشى مان و ژيانى، ئەمەي باسكرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش پىنى فەرموۋ (بۇچى ۋازت لە نان و ئاۋ ھىنا؟)

^۱ - لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۹ دا بەجوۋرە ھاتوۋە.

وتی: ئەو پیڤه مبه‌ری خوا قسه‌ی حکم پی و تیت نازانم چاری قسه‌که‌م ده‌که‌م یان نا،
 فهرمووی (لك الحیعد) هه‌ر ئین ئیسحاق له ئین عه‌ب‌اسه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت:
 پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌لیان تا به‌قیع‌ولغه‌رقه‌د چوو دوا‌یی ناردن‌ی و فهرمووی (به‌ناوی
 خواوه‌ برۆن، خوا‌یه‌ یارمه‌تیان بده‌یت).^۱

(کوشتنی ئە‌بو‌راف‌یع سه‌لام‌ی کو‌ری ئە‌بو‌ل‌حو‌قه‌یق)

ئین ئیسحاق له‌ عه‌بدوللای کو‌ری که‌عی مالیکه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت:
 یه‌کی‌ک له‌و شتانه‌ی خ‌وای گه‌وره‌ به‌خشی به‌ پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) ئە‌وه‌بوو ئە‌و دوو‌به‌شه‌ی
 پشتیوانان ئە‌وس و خه‌زه‌ج له‌گه‌ل پیڤه‌مبه‌ردا (ﷺ) ک‌ی برکییان بوو، ئە‌وس هه‌رچی
 بک‌ردایه‌ بو پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) خه‌زه‌ج ده‌یوت سویند به‌خوا ناب‌یت له‌ خ‌زمه‌ت
 پیڤه‌مبه‌ردا (ﷺ) فه‌زلیان له‌ ئیمه‌ زیاتر بکات بۆیه‌ وازیان نه‌ده‌هینا تا ئە‌وانیش وه‌ک
 ئە‌وان بکه‌ن، بو خه‌زه‌ج‌یش هه‌روابوو، کاتی‌ک ئە‌وس که‌عی کو‌ری ئە‌شره‌فیان له‌
 دو‌ژمنایه‌تی پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) دو‌ور خسته‌وه‌ خه‌زه‌ج و تیان سویند به‌خوا ناب‌یت
 هه‌رگیز فه‌زلیان له‌ ئیمه‌ زیاتر ب‌یت، بۆیه‌ لای پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌وتنه‌ باسی
 دو‌ژمنایه‌تی که‌سی‌ک که‌وه‌ک ئین ئە‌شره‌ف و ابوو، باسی ئین ئە‌بی ح‌و‌قه‌یقیان کرد که‌
 له‌ خه‌یبه‌ر بوو، مۆله‌تیان له‌ پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌رگرت تا بیکوژن، ئە‌ویش مۆله‌تی دان،
 بۆیه‌ له‌ناو خه‌زه‌ج‌دا له‌ به‌نی سه‌له‌مه‌ پ‌ینج که‌س چوون: عه‌بدوللای کو‌ری عوته‌یک و
 مه‌سه‌عودی کو‌ری سنان و عه‌بدوللای کو‌ری سنان و ئونه‌یس و ئە‌بو‌قه‌تاده‌ ح‌ارسی
 کو‌ری پ‌بیع و خ‌وزاعی کو‌ری ئە‌سه‌ود، چوون و پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) عه‌بدوللای کو‌ری
 عوته‌یکی کرد به‌ ئە‌میریان، پ‌یگری لی کردن له‌وه‌ی مندا‌ل یان ئا‌فره‌ت بکوژن،

۱ - ضعیف.

۲ - له‌ ب‌دا‌یه‌ و الن‌ها‌یه‌ ج ۴ ص ۷ دا واهاتووه، ئین حه‌جه‌ر سه‌نه‌دی فهرمووده‌که‌ی ئین عه‌ب‌اس به‌
 حه‌سه‌ن داده‌نی‌ت، ئە‌مه‌ له‌ فتح‌ الباری ج ۷ ص ۲۳۷ دا.

٤٣٢

کوشتوویه تی، نه ویش فهرمووی (شمشیره کانتان بینن) ئیمهش شمشیره کانمان پیدا، سهیری کردو به شمشیره کهی عه بدوللای کوپی ئونه یسی فهرموو (هذا قتله اری فیه اثر الطعام) ۱.

بوخاری له بهرائه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) هه ندی له پشتیوانانی نارد بۆلای نه بوپافعی جووله که، عه بدوللای کوپی عوته یکی (ﷺ) کرد به نه میریان، نه بوپافعی نازاری پیغه مبهه (ﷺ) داو خه لکی هانده دا له دژی، له قه لایه کی خاکی حجازدا بوو، که لئی نزیک بوونه وه خور ئاوابوو و خه لکی نازهل و شتی خویان بردبوویه وه، پاشان به جله کهی خوی داپوشی وه که نه وهی پیو یستی خوی به جی بگه یه نیت، خه لکی چوونه ژورره وه، ده رگاوان هاواری لیکرد نه ی عه بدوللا نه گه ر ده ته ویئت بییته ژورره وه وهره ده مه ویئت ده رگا که دابخه، منیش چوومه ژورره وه و خۆم حه شاردا، که خه لکی چوونه ژورره وه ده رگا کهی داخست، پاشان کلله کانی به سته وه به په تیکه وه، منیش هه ستام و کلله کانم بردو ده رگا کهم کرده وه، نه بوپافعی له خانویه کدا بوو و خه لکی لای کو ده بوونه وه، کاتی که خه لکی چوونه وه سه رکه وتم بۆلای و هه رکه ده رگا یه کم ده کرده وه له ناوه وه له سه ر خۆم داده خست وتم خه لکه که وازم لینا هینن با وابکه م تا بیکوژم، که گه یشتمه لای له مائیکی تاریکدا بوو، نازانم له کوئی ماله که وه بوو، وتم: نه بوپافعی، وتی: نه وه کییه؟ منیش چووم به ره و لای ده نگه که و به شمشیر لیمدا و ته واو شله ژابووم و هیچم پی نه ده کرا، نه ویش هاواری کردو منیش له ماله که پامکردو ژور نه مامه وه، دوا یی چوومه وه بۆلای و وتم: نه بوپافعی نه وه ده نگه چیه. وتی: دایکت پۆله پۆت بۆ بکات له م ماله دا به شمشیر کوژرام، منیش شمشیریکی توندم لیداو هیشتا نه مکوشتبوو، پاشان لای شمشیره کهم کرد به سکیدا تا له پشتیه وه ده رکه وت ئینجا زانیم

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۷ دا واهاتووه، له سیره ابن هشام ج ۲ ص ۱۹۰ دا هاتووه.

کوشتوومه یه که ده رگا کانم کرده وه تا گه یشتمه لای په یژده که، پیم خسته سهرو وام زانی ته واده، که چی له وشه وده مانگ پووناکی خوئی ددها که وتم و پیم شکا، به میژهریک پیم به سته وه و که وتمه ری تا له سهرو ده رگا که دانیشتم، وتم: نه مشه و ناچم تا نه زانم کوژراوه، که که له شیر خویندی هه والدهری مهرگ له سهرو شووره کان هه ستا و وتی: نه بورافیعی سهرخه ری خه لکی حیجاز مرد، منیش چوومه وه بۆلای هاوړیکانم و تم: موژده خوا نه بورافیعی کوشتم، ئینجا چوومه وه بۆلای پیغه مبهرو (ﷺ) و پیم وت، نه ویش فهرمووی (ابسط رجلک) واته (پیټ راکیشه)، پیم راکشاند و نه ویش دهستی به سهردا هیئا وه که نه وه و ابو هیچ کات تووشی هیچ نه بوویټ بوخاریش به ده قیکی تر هیئا ویه تی، بوخاری به و دهقانه له نیوان شهش فهرمووده ناسدا به ته نها هیئا ویه تی، پاشان ده لیت: زوهری ده لیت: ئوبه ی کوپی که عب وتی: چوون بۆلای پیغه مبهرو (ﷺ) که له سهرو مینهرو فهرمووی (افلحت الوحده) نه ویش وتی: پوخساری تووش نه ی پیغه مبهرو خوا، فهرمووی (ئایا کوشتتان؟) وتیان: به لی، فهرمووی (شمشیره کهم بدهری) نه ویش شمشیره که ی پیدا، پیغه مبهرویش (ﷺ) فهرمووی (اجل هذا طعامه في رباب السيف)^۱

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۳۷ دا واهاتووه.

(کوشتنی ئیبن شەیبە ی جوولە کە)

ئەبونەعیم لە کچی موخە یصە لە باوکیەو (ﷺ) ھیناویەتی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (من ظفرتم به من رجال یهود فاقتلوه) موخە یصە ش دای بە سەر ئیبن شەیبە دا - بازەرگانیکێ جوولە کە بوو کە جلی بو دەھینان و شتی پی دەفرۆشتن - کابرای جوولە کە ی کوشت، موخە یصە ئەو کات ھیشتا موسلمان نەببوو، لە حوہ یصە بە تەمە مەتر بوو، کە کوشتی حوہ یصە لییدا و وتی: ئە ی دوزمنی خوا کوشتنت سویند بە خوا چە وری وەرگت لە نانی ئەو وە بوو، وتی: سویند بە خوا ئەگەر بلیت تۆش بکوژم دەدەم لە ملی تۆش، وتی: سویند بە خوا ئەگەر ئەمە سەرەتای موسلمان بوونی حوہ یصە بیت، سویند بە خوا ئەگەر موخە مەد بلیت بمکوژیت بیت بمکوژیت؟ موخە یصە وتی: ئەرغی سویند بە خوا، حوہ یصە وتی: بە خوا ئایینی وات پێگە یشتبیت جیی سەر سوپمانە، لە کنز العمال ج ۷ ص ۹۰ دا واھاتوو، ئیبن ئیسحاقیش بە و جوورە ھیناویەتی، لە فەرموودە کەیدا ھا توو: موخە یصە وتی: وت: سویند بە خوا ئەو ی فەرمانی پیدام بیکوژم بو تۆش بلیت دەدەم لە ملت، لە کو تاییشدا ئەمە دینیت: حوہ یصە موسلمان بوو، ئە بو داودیش لە و پێگە یەو ھیناویەتی، بە لام لە و قسەیدا کو تایی پی دینیت (ئەو ی لە سکتدایە لە پارە ی ئەو) ئیتر دواتری ناھینیت.

(شهره‌کانی به‌نی قه‌ینووقاع و به‌نی نه‌زیرو به‌نی قوره‌یزه و له‌و بواره‌دا پشکی پشتیوانان چی بوو)

ئین ئیسحاق به‌سه‌ندی سه‌ن له‌ ئین عه‌بباسه‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتیک پیغمبر (ع) له‌ پوژی به‌ردا وای به‌ قوره‌یش کرد جووله‌که‌کان له‌ بازاری به‌نی قه‌ینووقاعدا کو‌بوونه‌وه، پیغمبر (ع) فهرمووی (نه‌ی جووله‌که، موسلمان بن پیش نه‌وه‌ی تووشی نه‌وه‌بن که له‌ پوژی به‌ردا قوره‌یش تووشی بوو) وتیان نه‌وان شهریان نه‌ده‌زانی، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل ئیمه‌دا شه‌رت بگردایه‌ ئوکات ده‌تزانێ مه‌رد کامه‌یه، خوای گه‌وره‌ش نه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند (قاللذین کفروا ستغلبون..... لاولی الابصار) له‌ فتح الباری ج ۷ ص ۳۳۴ دا به‌جو‌ره‌ هاتوو، نه‌بوداودیش ج ۴ ص ۱۴۱ له‌ پیگه‌ی ئین ئیسحاقه‌وه به‌و واتایه‌ هیناویه‌تی و له‌ فهرمووده‌که‌شیدا نه‌مه‌ش هاتوو: وتیان: نه‌ی موحه‌مه‌د له‌ خو‌ت بایی نه‌بیته‌ به‌وه‌ی ده‌سته‌یه‌کی بی‌ نه‌زموونی نه‌شاره‌زای قوره‌یشته‌ کوشتوو، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل ئیمه‌ شه‌ر بکه‌یت ده‌زانیت ئیمه‌ کی‌ن و که‌سی وه‌ک ئیمه‌ت به‌دی نه‌ده‌کرد.^۱

ئین جه‌ری‌یش هه‌روه‌ک له‌ ته‌فسیری ئین که‌سیر ج ۲ ص ۶۹ یشدا هاتوو له‌ زوهریه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتیک قوره‌یش له‌ به‌در شکان موسلمانان به‌ جووله‌که‌کانیان وت: موسلمان بن پیش نه‌وه‌ی ده‌ردی قوره‌یشی پوژی به‌درتان تووش بیته‌، مالیکی کو‌ری صه‌یفیش وتی: به‌وه‌ی ده‌سته‌یه‌کی نه‌شاره‌زای شه‌ری قوره‌یشته‌ شکاندوو له‌ خو‌تان بایی بوون، نه‌گه‌ر بریاری نه‌وه‌ ده‌هین به‌هین به‌سه‌رتاندا ده‌ستی نه‌وه‌تان نه‌ده‌بوو ده‌ستمان لی‌ بکه‌نه‌وه، عوباده‌ی کو‌ری صامتیش (ع) وتی: نه‌ی پیغمبره‌ی خوا جووله‌که‌کان به‌ هی‌زن، چه‌کیان زوره‌، شاننوشکو‌یان به‌هی‌زه، من خو‌م به‌ دو‌ور ده‌گرم له‌ دو‌ستایه‌تی جووله‌که‌و ده‌مه‌وه

پال خواو پیغه مبه رکه ی و نه وانم به سه، عه بدوللای کورپی ئوبه ی وتی: به لام من نکولی ناکه م له دوستای جووله که، من که سیکم هه رده بیئت له که لیان هه بم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (یا ابا الحباب ارایت الذی نفست به من ولایة یهود علی عبادۃ بن الصامت فہولک دونہ) واتہ (ئہی نه بولحه باب نه گهر واده زانیت به دوستایه تی جووله که شتیکت له عوباده ی کورپی صامت بردوتہ وه نه وه هه ر بوتو) نه ویش وتی: باشه قبوله، نه وکات خوی گه وره نه م ئایه ته ی دابه زاند (یا ایہا الذین امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولیاء) قا (واللہ یعصمک من الناس).^۱

ئین ئیسحاق له عوباده ی کورپی صامته وه (ﷺ) هیئاویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۴ یشدا هاتوو که عوباده ده لیئت: کاتیک به نوقه ینوقاع له گهل پیغه مبه ردا (ﷺ) شهریان کرد عه بدوللای کورپی ئوبه ی دایه پالیان، عوباده ی کورپی صامت (ﷺ) که له به نی عه وف نه و هارپه یمانیه ی که عه بدوللای کورپی ئوبه ی له گهل یان هه یبوو چوو بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و نکولی لی کردن و دایه پال پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا خواو پیغه مبه رکه ی و باوه رداران هه لده بژیرم و نکولی ده که م له هارپه یمانی و دوستایه تی نه و بیباوه رانه، هه روه ها ده لیئت له سه ر نه و عه بدوللای نه م ئایه تانه ی سورته تی (المائدة) دابه زین (یا ایہا الذین امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولیاء..... ومن یتولی اللہ ورسولہ والذین امنوا فان حزب اللہ ہم المفلحون).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

(فہر موودہ سہارہ ت بہ بہ نونہ ضير)

ئيبن مہر دہويہ بہ سہ نہ دی صہ حیح لہ موعہ ممہر لہ زومريہ وہ هيٺاويہ تي کہ
 عہدوللای کوري عہدولپرہ حمانی کوري کہ عبي کوري ماليک لہ يہ کيک لہ هاوہ لانی
 پيغہ مبرہ وہ (ﷺ) هيٺاويہ تي دلئت: بيٺاوه پانی قورہيش نامہيان نووسی بؤ
 عہدوللای کوري ثوبہ ی و ہندیکی دی لہ وانہ ی بت پرست بوون، ئەمہ لہ پيش
 بہ دردا، ہرہ شہيان لی دہ کردن بؤچی پەنای پيغہ مبرہ و هاوہ لانیان داوہ و
 ہرہ شہيان لی دہ کردن بہ ہموو عہر بہ وہ بيٺ بویان، بہ مہ عہدوللای کوري
 ثوبہ ی و هاوہ مہ کانی ویستیان لہ گہل موسلماناندا بجہ ننگن، پيغہ مبرہ (ﷺ) ہات
 بؤلایان و فہر مووی (ماکادکم احد بمثل ما کادتکم قریش یريدون ان تلقوا بالسنتکم
 بینکم) واتہ (کہس وہ کورہيش فیلی لی نہ کردوون، دہیانہ ویت شہرہ کہ بخنہ نیوان
 خوتانہ وہ) کہ ئەمہيان بیست حہ قیان بؤ پروون بوویہ وہ و بؤاویان لی کرد، لہ شہری
 بہ دردا کہ ئەوہ پرویدا دواتر بيٺاوه پانی قورہيش نامہيان نووسی بؤ جوولہ کہ (ئيوہ
 خاوەنی بازنہ و قہلآ و پەنان، بہ نونہ ضيریش يہ کدہنگ بوون لہ سہر ناپاکی و ناردیان
 بؤلای پيغہ مبرہ (ﷺ) و وتیان لہ گہل سی ہاوہ لی خوتدا وەرہ بؤلامان تا سی لہ
 زاناکانمان بتبینن، ئەگہر باوہریان پی هيٺايت شوینت دہکەوين، ئەویش چوو، سی
 جوولہ کہ خہنجہریان لہ گہل خویان ہہ لگرت، ئافرہ تيکی بہ نی نہ ضير ہہ والی نارد بؤ
 براہی کی لہ پشتیوانان کہ موسلمان ببوو ہہ والی پيدا کہ بہ نونہ ضير دہیانہ ویت چی
 بکەن، ئەویش ہہ والہ کہ ی گہیانندہ پيغہ مبرہ (ﷺ) پيش ئەوہ ی بگاتہ لایان، بؤیہ
 گہراہیہ وہ و بہ سوپاوه گہراہیہ وہ بؤلایان و گہ ماروی دان، پاشان بؤ بہیانی گہ ماروی
 بہ نی قورہ ی ضی داو ئەوان لہ گہلی ريککە و تن، ئەوکات وازی لہ وان هيٺا و گہراہیہ وہ
 بؤ بہ نی نہ ضير و لہ گہلیان بہ شہرہات تا بریاریاندا شاربہ جی بہیلن و ئەوہ ی و شتر
 پی دہکريت بیبہن جگہ لہ چہک، ئەوانیش تەنانەت دہرگای مالہکانیشیان لہ گہل
 خویاندا برد و مالہکانی خویان بہ دەستی خویان ویران دہکرد و چی دارو پەردووی

بوو لەگەل خۇيان بىرد، ئەۋە يەكەم چوونيان بۇ شام بوو^۱. ھەرۋەھا بەيھەقى لە ئىبن
 عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) گە مارۆى دان تا ھالىيان
 گەيشتە ئەۋەى تووشيان بوو پىغەمبەر (ﷺ) چى لى داۋاكرد ئەۋان پىيى پازى بوون،
 پىغەمبەر (ﷺ) لەگەلىيان پىككەوت تا ۋاز لە خوئنيان بەيئىت و لە خاك و نىشتمان و
 مالى خۇيان دەريان بىكات و بىيان نىرەت بۇ (اذرعات) لە شام، بۇ ھەرسى كەسيان
 وشترىك يان ۋلاخىك، ھەرۋەھا موخەمەدى كوپى مەسلەمە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
 پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇلاى بەنۋەضىرو فەرمانى پىكرد ماۋەى سى پۇژ
 دەرچوونەكەيان بۇ درىژ بىكاتەۋە، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۳۳۳ دا ۋاھاتوۋە،
 ئىبن سەعد ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) موخەمەدى كوپى مەسلەمەى (ﷺ) نارد
 بۇلايان تا پىيان بلىت (ان اخرجوا من بلدي فلا نساكنوني بعد ان هممت بما هممت به
 من الغدر وقد اجلتكم عشرا) ۋاتە (لە خاك و شارم بچنە دەرۋە پاش ئەۋەى ئەۋ نىيازى
 ناپاكىەتان ھەبو ئىتر لەلام دامەنىشن و ماۋەى دە پۇژم بۇ داناون تا بچن)^۲.

۱ - صحيح.

۲ - عەبدوللاى كوپى ھەمىد لە تەفسىرەكەيدا لە عەبدولرەزاقەۋە ھىناۋىيەتى، لە مەدا
 ۋەلأمدانەۋەيەك ھەيە بۇ ئىبن تىن كە دەلىن لەۋ جىۋك و باسەۋە فەرموودەيەكى بە سەنەد نىيە، لە
 فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۲ يشدا ھاتوۋە، ئەبوداۋد لە رىگەى عەبدولرەزاق لە موخەمەرۋە بە دوورو
 درىژى ھىناۋىيەتى لەگەل زىادەكەيدا، عەبدولرەزاق و ئىبن مونزىرو بەيھەقى لە الدلائل دا
 ھىناۋىيانە، لە بىل المجھود ج ۴ ص ۱۴۲ لە الدر المنثور شەۋە ھاتوۋە،

۳ - لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۳ بەۋ جۆرە ھاتوۋە.

(فہر موودہ کہی بہ نی قورہی ظہ)

ئیمامی ئەحمەد لە عائیشەوہ (رضی اللہ عنہا) هیناویەتی دەلیت: لە پۆژی خەندەقدا بە داوی خەلکەوہ بووم کە گویم لە گرمە و دەنگی داوہ بوو، سەیردەکەم سەعدی کوپی کوغاز و حارسی کوپی ئەوسی برازای (ﷺ) بوون کە (مجنە) یەکی پی بوو، منیش لەسەر زەوی دانیشتم و سەعد چوو و قەلغانیکی ئاسنی پۆشیبوو کە چواردەورەکە ی دەرچوو بوو، منیش دەترسام بەرم بکەوێت چونکە سەعد لە هەموویان کەلەگەت ترو درێژتر بوو، تیپەری و دەیوت:

لبث قليلا يدرك الهيجا جمل ما احسن الموت ان حان الاجل

عائیشە (رضی اللہ عنہا) دەلیت هەستام و چوومە باخیکەوہ و دەبینم دەستە یەکی موسلمانان لەوانە عومەری کوپی خەتتابی تێدا بوو لەگەڵ کەسیکدا کە شتیکی لەسەر بوو (مغفر) دەچوو، عومەر وتی: بۆچی هاتوویت؟ بەخوا تۆ نەترسیت چوزانیت تووشی شتیک نابیت، بەردەوام سەرکۆنە ی کرد تا ئەوێ هیوام دەخواست زەوی بکریتەوہ و بچم بە ناخیدا، کابرا بەرگەکە ی بەسەر دەم و چاوی لا برد و دەبینم تەلحە ی کوپی عوبەیدوللایە (ﷺ) وتی: عومەر هاوار بۆ تۆ ئەمڕۆ زۆر دەچیت، جگە بۆلای خوا پاکردن بۆ کوێ هەیه؟ عائیشە دەلیت: کەسیک لە قورەیش شمشیریکی دا لە سەعد و وتی: بیگرە من ئیبنولعرقەم، دا ی لە ژێر چاوی و بری، سەعدیش وتی: خوا یە نەمکوژی تا چاوم بە نەمانی بەنی قورە ی ظە سوکنایی بگریت، بەنوقورە ی ظە دۆست و هاو پەیمانی سەردەمی نەفامی سەعد بوون، برینەکە ی برینپیچ کرد و خوا رەشەبای نارد بۆ بیباوەرەکان و باوەرداران ی لە شەر پاراست، خاوی گەورەش بە هیزو سەرکەوتوو، ئەبوسوفیان و هاو دەمەکانی گەیشتنە تیهامە، عوبەینە ی کوپی بەدرو هاو دەمەکانیشی گەیشتنە نەجد، بەنوقورە ی ظەش گەرانەوہ لە قەلأ و پەناکانی خویاندا سەنگەریان گرت، پیغەمبەر (ﷺ) گەرایەوہ بۆ مەدینە و داوای چادریکی پیستەیی کرد و لە مزگەوتدا هەلدرا بۆ سەعد، جبریل (علیه السلام) تەپوتۆزی شەری

له سهر مابو وٽي: ٺهري دهليٽ ڇهڪت دانا؟ نه سويند به خوا فريشته ڪان هيشتا ڇهڪيان دانه اوه، پرڻو ٻو بهني قوره ي ظه و له گه ليان بجهنگه، پيغه مبهريش (ﷺ) بهرگي شهري پوشي و به خه لڪي وٽ: بهري ڪهون، بهني غه نه م ڪه دراوسيني مزگه وٽ بوون ڪه وٽنه پري، پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (من مر بكم؟) (ڪي داي به لاتاندا) وٽيان: دوحيه ي ڪه لبي (ﷺ)، دوحيه ي ڪه لبي پيش و ته من و پوخساري له جبريل (عليه السلام) ده چوو، پيغه مبهريش (ﷺ) چوو ٻو بهني قوره يظه و بيست و پينج شهو گه ماروي دان، ڪاتيڪ باريان سهخت بوو پييان وٽرا بينه ژيبرباري فهرماني پيغه مبهريش (ﷺ)، ٺهوانيش راويژيان ڪرد به ٺه بولوبابه ي ڪوري عه بدو لمونزير، ٺه ويش پيئي وٽن سهريرين ديته پيٽان، ٺهوانيش وٽيان ده ي حوڪم و برياري سه عدي ڪوري موعازمان ده وٽي، پيغه مبهريش (ﷺ) رازي بوو و فهرموي (انزلوا علي حكم سعد بن معاذ) گويدرئزئڪ هيٺراو سه عدي پي هيٺرا، هوڙه ڪه شي له چوارده وريدا بوون، وٽيان: ٺه ي ٺه بوعه مرهاوپه يمان و دؤستي جارانت، خوڻيشت ده زانيت، ٺه ويش نه وه لامي دانه وه نه لاي به لادا ده ڪردنه وه، تا لپيان نزيڪ بوويه وه سهيري هوڙه ڪه ي ڪرد و وٽي: ٺيستا ڪاتي هاتوه تا له پيٺاو خوادا گو ي به لؤمه ي لؤمه ڪاران نه ده م، ٺه بوسه عديش دهليٽ: ڪه هات پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (قوموا الي سيدكم فانزلوه) واته (بچن گه وره ڪه تان دابه زينن) عومه وٽي: خوا گه وره مانه، فهرموي (انزلوه) (دايبه زينن) ٺهوانيش دا يانه زانده پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (احڪم فيهم) واته (حوڪميان له سهر بده) سه عد وٽي: من حوڪميان له سهر ده ده م جهنگا وره ڪانيان بڪوژين و ژن و منداليشيان بريٺن و مال و سامانيشيان دابه ش بڪريٽ، پيغه مبهريش (ﷺ) فهرموي (بهراستي حوڪمي خواو پيغه مبهريش ڪهيت به سهرياندا دا) پاشان سه عد پارايه وه له خواو وٽي: خوايه ٺه گهر شهري قوره يشت ٻو پيغه مبهريش ڪه هيت هيشتو ته وه بمهيت ره وه، ٺه گهر نا بمبهريه وه ٻولي خوت، ٺه م قسه ي ڪرد و پيئي نه ما و گه رايه وه ٻو ناو ٺه و چادري پيغه مبهريش (ﷺ) ٻوي دادابوون پيغه مبهريش (ﷺ) و ٺه به به ڪرو عومه (ﷺ) چوون ٻولي، عانيشه (رضي الله عنها) دهليٽ: سويند به و

کەسە ی گییانی موحەمەدی بە دەستە لە ژوورە کە ی خومدا بووم کە دەنگی گریانی عومەر و ئەبوبە کرم لە یە کدی جیا دە کردە وە، وە ک چۆن خوا دە فەر مویت (رحماء بینهم) ئا و ابون، عەلقە مە (ﷺ) دە لیت: و تە: دایە گیان ئە ی پیغە مە بری خوا (ﷺ) چی دە کرد؟ و تی: چا وە کانی فرمیسکیان بۆ کە س نە دە رشت، بە لام ئە گەر باری و ھا وایە دەستی دە گرت بە ریشیە وە، ئە م فەر موودە سە نە دە کە ی جەیدە و لە چە ندین لا وە شاهییدی هە ن^۱.

هەر وە ھا ئە بونە عیم بە دوور و در یژ ی هینا و یە تی، لە ک نزالعمال ج ۷ ص ۴۲ لە عائیشە وە (رضی اللہ عنہا) ھا تو وە، پیغە مە بر (ﷺ) و ھا وە لانی بە مەرگی سە عدی کو پری مە عاز گریان، عائیشە (رضی اللہ عنہا) دە لیت: پیغە مە بر (ﷺ) ئە گەر حالی زۆر سە خت بوایە دەستی دە گرت بە ریشیە وە، منیش گریانی با و کە م و عومەر م دە ناسیە وە، تە بە رانی لە عائیشە وە هینا و یە تی کە پیغە مە بر (ﷺ) لە سەر قە برانی سە عدی کو پری مە عاز گە رایە وە و فرمیسکە کانی بە سەر ریشیە وە دیار بوون^۲.

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۳ دا و ھا تو وە. ئین سە ع ج ۲ ص ۲ لە عائیشە وە (رضی اللہ عنہا) بە هە مان شی وە هینا و یە تی، هە ی سە می ش ج ۶ ص ۱۲۸ دە لیت: ئە حمە د گێ را و یە تیە وە و لە سە نە دە کە یدا موحەمەدی کو پری عە مر ی کو پری عەلقە مە هە یە کە فەر موودە ی حە سە نە، کە سە کانی دیکە ی سە نە دە کە جی متانە ن. تە و او. ئین حە جەریش لە الاصابة ج ۱ ص ۲۷۴ دا دە لیت: فەر موودە کە صە حیحە، ئین حیببە ن بە صە حیحی دانائە و، تە و او.

۳ - هە ی سە می ج ۹ ص ۳۰۹ دە لیت: سە ه ل ئە بو حورە یز لا وازە.

شانازى پشتيوانان به عيزهت و شكوى ئايينه وه

ئەبويە علاو بەزارو تەبەرانی - کەسەکانى سەنەدە کە سەحیح - هیناویانە،
 هەروەك هەیسەمى ج ۱۰ ص ۴۱ دەلیت: لە ئەنەسە وه (ﷺ) هیناویانە دەلیت:
 ئەوس و خەزرج شانازیان دەکرد، ئەوس دەیوت: ئیمە خەنەزەلەى كۆرى راهیبمان
 هەیه کە فریشتە شۆردوویەتی، کەسیکمان هەیه کە عەرشی خوا بوى لەریه وه کە
 سەعدى كۆرى مەعازە، کەسیکمان هەیه کە زەرەدەوآلە و سورپیاز پاراستیان کە
 عاصى كۆرى پانیتی ئەبى ئەلقەحە، کەسیکمان هەیه شایەتى خوئ تەنیا بە
 دووشایەتى قبول کرا کە خوزەیمەى كۆرى پابته، خەزرجە کانیش دەیانوت: ئیمە
 چوارکەسمان هەیه کە لە سەردەمى پیغەمبەرەدا (ﷺ) تەنها ئەوان قورئانیان
 کۆدەکردە وه، زەیدى كۆرى ثابت و ئوبەى كۆرى کەعب و موعازى كۆرى جەبەل و
 ئەبوزەید^۱.

خۆراگرى پشتيوانان لەسەر خوئى و شادیە کاتیه کانی

دونیاو رازیبوون به خوای گەوره و پیغەمبەرە کەى (ﷺ)

ئیمامى ئەحمەد لە عەبدوللای كۆرى رەباحە وه (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: هەندى
 وه فد چووین بۆلای موعاویە و من و ئەبوهورەیرەش لەگەڵیان بووین، ئەمەش لە
 مانگی رەمەزەندا بوو، هەندیکیان نانیان بۆ ئەوانى تر ئامادە دەکرد، ئەبوهورەیرە
 زۆرجار بانگی دەکردین، هاشم دەلیت: زۆرجار بانگی دەکردین بۆلای خوئ، دەلیت:
 وتم: ئەرى بۆ خواردنیك حازرنەکەم و بانگیان بکەم بۆلای خۆم؟ وتم: خواردنیك چاک
 بکەین، عیسا گەیشتم بە ئەبوهورەیرە و وتم: ئەى ئەبوهورەیرە ئەمشەو لای من
 میوانى، وتى: پێشم کەوتیت، هاشم وتى: وتم بەلى، بانگم کردن و لای من بوون،

۱ - صحیح.

۲ - ئەبوعەوانەش هیناویەتى، ئیبن عەساكریش هیناویەتى و دەلیت: ئەم فەرمووده خەسەنى
 سەحیحە، هەروەك لە المنتخب ج ۵ ص ۱۳۹ یشدا هاتوو.

ئەبۇھورەيرە وتى: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان با فەرمودەيەكتان بۇ بگىر مەۋە لەسەر ئەۋە، ئىنجا باسى فەتخى مەككەي كرد و تى: پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە مەككە و زوبەيرى كۆرى عەۋامى لەسەر بەشىكى سوپاكە و خالىدېشى (ﷺ) لەسەر بەشەكەي تر دانا و ئەبوعوبەيدەيش (ﷺ) لەسەر پى قەلغانەكان دانا، چۈنە ناو دۆلەكە و پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كەتتەكەي خۇيدا بوو، قورەيش خۇي كۆكر دېۋىيەۋە، دىانوت پىش ئەوان دەكەوين، ئەگەر شتىكىان بۇ بوو لەگەلىان دەبىن، ئەگەرەيش بەركەوتن ئەۋەي داۋاي لىكردوين دەيدەينى، پىغەمبەرىش (ﷺ) سەيرى منى كرد و فەرموۋى (ئەي ئەبۇھورەيرە) وتم: بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى (اھتف لي بالانصار ولا ياتيني الا انصاري) واتە (پىشتىوانەكانم بۇ بانگ بكە و جگە لە پىشتىوانەكانم كەسىكى تر نەيەت بۆلام) منىش بانگم كردن و ئەۋانىش ھاتن و لە چۈاردەۋرى پىغەمبەردا (ﷺ) كۆبۈنەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (كۆرۈ كۆمەل و شۈيىنكە وتوانى قورەيش دەبىنن؟) پاشان دەستىكى دەدا بەسەر ئەۋ دەستەكەي تىرداۋ دەيفەرموۋ (احصدوهم حصدا حتى توافوني بالصفاء) ئەبۇھورەيرە دەلىت: ئىنجا چۈۈين و ھەركاممان دەمانوۋىست بە دلى خۇي لە قورەيش بكوژىت، كەس لەۋانىش بەرەۋرپوومان نەدەبۈۋىيەۋە، ئەبوسوفيان وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا زۆرىنەي قورەيش خۇينى رەۋاكرا، لەمۇ بەدۋاۋە قورەيش بوۋنى نابىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھەركەس دەرگاگەي دابخات پارىزراۋە، ھەركەس بچىتە مال ئەبوسوفيان پارىزراۋە) خەلكىش دەرگاكانيان داخست، پىغەمبەر (ﷺ) چۈۋ بەرەۋ حىجر و گرتىە دەست و دواتر تەۋافى كەعبەي كرد، لە دەستىدا گەۋانىك ھەبۈۋ لايەكى كەۋانەكەي گرتبۈۋ و لە تەۋافەكەيدا دەيدا لەۋ بتانەي كە لە پال كەعبەدا دەپەرستران و دەيدا لە چاۋى بتەكە و دەيفەرموۋ (جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل كان زهوقا) پاشان چۈۋىيە سەر سەفا و سەيرى كەعبەي كرد و دەستەكانى بەرزكردەۋە و تىر ياد و سوپاسى خۋاي كرد و لىي پارايەۋ، پىشتىوانانىش لە خۋارەۋە بەيەدكىيان دەۋت دەلىت ھەزى گۈندەكەي و سۆزى بۇ خىلەكەي بزاۋە،

نېوکات سړوش دابهزی کاتيک نه وه مان له بهرچاو بوو کهس سهری له پوويدا بهر نه ده کرده وه، پاشان فهرمووی (نهی کومه لی پشتيوانان نایا وتان نه م کابرا هاته ئیره حهزی گونده کهی و سوزی بو خيله کهی بزوا؟) وتیان: نهی پیغه مبهری خوا وامان وت، فهرمووی (فما اسمي اذا؟ کلا اني عبدالله ورسوله، هاجرت الى الله واليکم فالحميا محياکم و الممات مماتکم) (دهی ئیدی ناوم چ بی؟ نا من بهنده و نیردراوی خوام و کوچم کردوه بو خوا و بولای ئیوه، زیندوو زیندووتانه و مردوو مردووتانه) نه وانیش بهر و پووی چوون و گریان و وتیان: سویند به خوا ته نها له گومان بردن به خوا و پیغه مبهره که یوه نه مه مان وت، نه ویش فهرمووی (خوا و پیغه مبهره کهی پرواتان پی ده کن و پوزشتان لی وهرده گرن).^۱

بوخاری له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی حونه یندا هه وه زان و غه تان و چه نديکی دی به ژن و منال و نازه لیا نه وه هاتن، پیغه مبه ریش (ﷺ) ده هه زار کهس و نازاد کراوانی پوژی مه که کی له گه لدا بوو، چوارده وریان چول کردن تا به ته نها مایه وه، نه و پوژ دوو هاواری کرد که هه رگیز تی کهس نابن، لای کرد به لای راستیدا و فهرمووی (نهی کومه لی پشتيوانان) وتیان به لی نهی پیغه مبهری خوا له گه لتداین، پیغه مبه ریش (ﷺ) له سه ر و لاخیکی سپی بوو، دابهزی و فهرمووی (من بهنده و نیردراوی خوام) بیباوه ران شکان و نه و پوژه ده سته و تیکی زوری ده سته وت، پیغه مبه ر (ﷺ) دابه شی کرد به سه ر کوچه ران و نازاد کراوانی مه که که داو هیچی نه دا به پشتيوانان، پشتيوانان وتیان: نه گه ر سه ختی بیت ئیمه بانگ ده کات و له کاتی ده سته وتدا به که سی تری ده دات، پیغه مبه ر (ﷺ) نه مه ی بیسته وه و کو ی کردنه وه و چوویه سه ر به رزاییه ک و فهرمووی (نهی کومه لی پشتيوانان چیه قسه ی

^۱ - موسليم و نه سانیش له فهرمووده که ی نه بوهوره یروه به هه مان شیوه هیناویانه، له البداية والنهایه ج ۴ ص ۳۰۷ دا هاتوه، ئین نه بی شه یبه به کورتی هیناویه تی، له کنزالعمال ج ۷ ص ۱۳۵ دا هاتوه.

وام بیستووہ؟) ھەموو بیدەنگ بوون پاشان ھەرمووی (ئەی کۆمەلی پشٹیوانان نایا رازین خەلکی بە دنیاوہ بچنەوہ و ئیوہش بە پیغەمبەری خواوہ بچنەوہ مالە کانتان؟) وتیان بەلی، ھەرمووی (ئەگەر خەلکی شیویک بگرنەبەر و پشٹیوانانیش شیویک بگرنەبەر، من شیوی پشٹیوانان دەگرمەبەر) ھیشام دەلیت: وتم ئەبووحەمزە تۆ لەوی بوویت؟ وتی: ئەی لە کوی بم.^۱

ئەین ئیسحاق لە ھەرموودەکە ی ئەبوسەعیدی خودریەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: کاتیك پیغەمبەر (ﷺ) لە پوژی حونەیندا دەستکەوتەکانی دابەشکرد بەسەر تازەموسلمانبوانی قورەیش و ھەموو عەرەبداو بەشی پشٹیوانانی ئەدا، پشٹیوانان شتیك لە دەرونیاندا دروست بوو و وتیان: سویند بە خوا پیغەمبەر (ﷺ) داویەتیەوہ پال ھۆزەکە ی، سەعدی کوپی عوبادە (ﷺ) چوو بۆلای پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: ئەی پیغەمبەری خوا ئەم پشٹیوانانە شتیك لە دەرونیاندا لە پوتدا دروستبووہ، ھەرمووی لەسەر چی؟ وتی: سەبارەت بە دابەشکردنی دەستکەوتەکان بەسەر ھۆزەکەت و ھەموو عەرەبدا کەچی ئەوان بەشیان نەبوو، پیغەمبەر (ﷺ) ھەرمووی (ئەی تۆ لەوبارەییەوہ چی دەلیت سەعد؟) وتی: منیش یەکیکم لە ھۆزەکەم، ھەرمووی (لەو شوینەدا ھۆزەکەت بۆ کوپکەرەوہ، ئەگەر کوپوونەوہ پیم بلی)، سەعدیش چوو بانگی کردن و لەوی کۆی کردنەوہ، یەکیك لە کوچەرەن ھات و مۆلەتی پید، ھەندیکی تری کوچەرەن ھاتن بەلام پێی نەدان، ھەموو پشٹیوانانەکان کوپوونەوہ، ئینجا ھات و وتی: ئەی پیغەمبەری خوا وەك چۆن ھەرمانت پێ کردم لەوی کۆمکردنەوہ، پیغەمبەر (ﷺ) ھات و ھەستا و وتاری خویندەوہ و سوپاس و ستایشی پەروەردگاری کرد، پاشان ھەرمووی (ئەی کۆمەلی پشٹیوانان کاتیك ھاتم بۆلاتان گومرانیەبوون خوا رینمونی کردن؟ ھەژارنەبوون خوا دەولەمەندی کردن؟ دوزمن نەبوون خوا دلی

۱- له البداية والنهاية ج ٤ ص ٣٥٧ دا بەو جۆرە ھاتووہ. ئەین ئەبی شەیبە و ئەین عەساکی بەوجۆرە ھیناویانە، لە الكنز العمال ج ٥ ص ٣٠٧ یشدا ھاتووہ.

يەكخىستىن؟) وتيان بەلى، پاشا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئەي كۆمەلى ئەنسار ۋە ئام نادەنەۋە؟) وتيان: چى بلىن ئەي پىغەمبەرى خوا، ۋە ئامى چىت بدەينەۋە؟ مەنەت بۇ خوا ۋە پىغەمبەرەكەيەتى، ھەرموۋى (سويىند بەخوا ئەگەر بتانەۋىت دەتوانن بلىن ۋە راستىش بلىن ۋە پرواشتان پى بىرىت، بلىن بە دەرنراۋى ھاتىت بۇلامان ۋە پەنامان دايت، ھەژار بوۋىت دىنەۋايىمان كىرىت، ترست لەسەر بوۋ دىنئامان كىرىت، دەست لى بەردراۋ بوۋىت سەرمان خىستىت) وتيان: مەنەت بۇ خوا ۋە پىغەمبەرەكەيەتى، ھەرموۋى (ئەي كۆمەلى پىشتىوانان لەسەر بەرىكى كاتى دونىيائى كە دلى كەسانىك پى راگرت كە موسلمان بوۋن دلتان شتىكى كىرۋ ئىۋە دەكەمە ۋەكىل لەۋەي خوا لە ئىسلامدا دەپىرپىتەۋە بۇتان؟ ئەي كۆمەلى پىشتىوانان ئايا رازىن خەلكى بە مەپرو وىترەۋە بەرە ۋە مالىان بچنەۋە ئىۋەش بە پىغەمبەرى خواۋە بچنەۋە مالىەكانتاتان؟ سويىند بەۋ كەسەي گىيانى مەنى بەدەستە ئەگەر خەلك شىۋىك بگرنەبەرۋ پىشتىوانانىش شىۋىك بگرنەبەر مەن شىۋى پىشتىوانان دەگرەبەر، ئەگەر كۆچكردن نەبوايە يەكك دەبوۋم لە پىشتىوانان، خوايە رەحم بىكە بە پىشتىوانان ۋە كورپانى پىشتىوانان ۋە كورپوزاكانى پىشتىوانان) ئەۋانىش ھىندە گىيان تا رىشيان تەپرو، وتيان: رازىن بە بەشى خوا ۋە پىغەمبەرەكەي، پاشان چوۋن ۋە بىلاۋەيان لى كىرد^۱.

۱ - صحيح.

۲ - ئىمامى ئەحمەد لە ھەرموۋەكەي ئىبن ئىسحاقدا بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى ۋە لەۋ پوۋەۋە زانايانى تر نەيانھىناۋە، ھەرموۋەكەش سەھىيە، لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۳۵۸ يىشدا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۰ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي ئەحمەد سەھىحن جگە لە مۇھەمدى كورپى ئىسحاق. تەۋاۋ. ھەروەھا ئىبن ئەبى شەيبە لە ھەرموۋەكەي ئەبوسەئىدەۋە (ﷺ) بە دوۋرۋ درىژى بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۵ يىشدا ھاتوۋە، بوخارىش ھەندىكى لە ھەرموۋەكەي عەبدوللەي كورپى زەيدى كورپى عاصمەۋە (ﷺ) ھىناۋە، لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۳۵۸ يىشدا ھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ يىشدا ھاتوۋە.

ته به رانی له فهرموده که ی سائی بی کوری یه زیده وه (الله) هیناویه تی پیغه مبه ر (الله) نه وه فهینه ی دابه شکرد که له حونه یندا له ده سته که وتی هه وه زان ده سته که وت، به خشیه وه، له ناو خه لکیکی قوره یش و خه لکی تر دا دابه شیکرد، پشتیوانان توو ره بوون، کاتی که پیغه مبه ر (الله) نه مه ی بیست چوو بۆلایان، پاشان فهرمو ی (هر که س له پشتیوانان لیره یه بابچیت بۆ شوینه که ی و دواتر پیغه مبه ر (الله) ببینیت) سوپاسی خوی کردو پاشان فهرمو ی (نه ی کو مه لی پشتیوانان له سه ر نه وه سته که وتی خه لکانیکم دیاری کردن پییان بده م تا له سه ر ئسیلام دلایان رابکیشم قسه ی ئیوه م بیست به لکو له مه ودوا شایه تی بده ن (شه یه تومانی حه ق) خوی گه وه ئیسلامی خسته دلایانه وه، پاشان فهرمو ی نه ی کو مه لی پشتیوانان مه گه ر خوی گه وه به ئیمان منه تبارو به پیز جیای نه کردنه وه و جوانترینی ناوه کانی لی نان پشتیوانانی خوا و پشتیوانانی پیغه مبه ر که ی؟ نه گه ر کوچکردن نه بوا یه من یه کی که ده بووم له پشتیوانان، نه گه ر خه لک دۆلێک بگر نه به رو ئیوه ش دۆلێک بگر نه به ر من دۆله که ی ئیوه ده گر مه به ر، ئایا رازی ده بن خه لکی به مه رو و ناخ و وشتر وه بچنه وه ئیوه ش به پیغه مبه ری خوا وه؟

که پشتیوانان نه م قسه یان بیست وتیان: رازین، فهرمو ی (اجیبونی فما قلت) پشتیوانان وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا له گو مپرایید ابوین خوا به هوی تووه به ره و پروناکی بر دین، له که ناری دۆزه خد ابوین خوا به هوی تووه پزگاری کردین، گو مپرابووین خوا به هوی تووه پینمونی کردین، رازین خوا په ره ردگار مان و ئیسلام ئایینمان و موحه مه د (الله) پیغه مبه رمان بیست، نه ی پیغه مبه ری خوا چیت پی باشه و ابکه، پیغه مبه ر (الله) فهرمو ی (سویند به خوا نه گه ر وه لآمی دیکه شتان بدایه مه وه هه ر ده موت راست ده که ن، نه گه ر بتانوتایه: مه گه ر به وه در نراوی نه هاتیت بۆلما ن ئیمه ش په نامان دایت، به درو نه خرایته وه به راستمان زانیت، پشتت به ر نه درا ئیمه سه رمان خستیت و رازی نه بووین به وه لآمادانه وه ی خه لکی له دژت؟ نه گه ر نه وه شتان بوتایه راستتان ده وت، پشتیوانانیش وتیان: به لکو منه ت بۆ خوا و

پیغه مبه ره که یه تی و پیغه مبه ری خوا فه زل و منه تی به سه ر ئیمه و جگه له ئیمه شدا هیه، نه وکات تیر گریان و پیغه مبه ریش (ﷺ) له گه لیان گریا^۱.

بوخاریش له فهرموده که ی نه نه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک خوی گه وه نه و سامانه ی هه وه زانی خسته به رده سستی پیغه مبه ره که ی و نه ویش به خه لکی ده به خشی، هه بو سه د و شتری به رده که وت، هه ندی له پشتیوانان و تیان خوا له پیغه مبه ر (ﷺ) خوش بیئت به قوره یش ده به خشیئت و ئیمه له بیر ده کات که چی هیشتا شمشیره کانمان خوینی نه وانیان لی ده چوپریت؟ نه مه گه شته وه به رگوپی پیغه مبه ر (ﷺ)، نه ویش ناردی به شوین پشتیواناندا و له به رزاییه کدا کوپی کردنه وه و جگه له وان که سی تری بانگ نه کرد، که کوپونه وه پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستا و فهرمووی (چی ه نه و قسه تان له باره وه ده بیستم؟) زاناکانی نه نسا ر و تیان: نه ی پیغه مبه ری خوا گه وره کانمان شتی وایان نه وتوه، هه ندی هه رزه و تازه پیگه یشتوو و تیان خوا له پیغه مبه ر (ﷺ) خوش بیئت به قوره یش ده خشیئت و ئیمه له بیر ده کات له کاتیکدا هیشتا شمشیره کانمان خوینی نه وانیان لی ده چوپریت، پیغه مبه ر (ﷺ) یش فهرمووی (من به که سانیکم به خشیوه که تازه له کوفر وازیان هیئاوه تا دلیان پابگرم، ئایا پازی ده بن خه لکی به سامانه وه بچنه وه و ئیوه ش له گه ل پیغه مبه ردا بچنه وه بۆ ماله کانتان؟ سویند به خوا نه وه ی ئیوه ده یبه نه وه زور با شتره له وه ی نه وان ده یبه نه وه) و تیان نه ی پیغه مبه ری خوا رازین، پیی فهرموون (له مه ودوا سه ختییه کی زور ده بینن، ده ی خوڤاگرن تا ده گه نه وه به خوا و پیغه مبه ره که ی، چونکه من له سه ر هه وزم (چاوه پریتانم) نه نه س ده لیت به لام خویان پانه گرت.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱ ده لیت: له سه نه ده که دا رشدینی کوپی سه عد هیه، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ته وار.

ئەخمەدىش لە ھەرمودەكەي ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئىۋە بەرگى بەر و سەرن پازى دەبن خەلكى بە مەر و وشترەۋە بچنەۋە ئىۋەش بە پىغەمبەرەۋە (ﷺ) بچنەۋە بۇ مالەكانتاتان؟) وتيان بەلى، ھەرموۋى (الانصار كرشي و عيبتي) پاشان ھەرموۋى (ئەگەر خەلكى دۆلىك بگرنەبەر و پىشتىوانان دۆلىك بگرنەبەر من دۆلەكەي ئەوان دەگرمەبەر، ئەگەرىش كۆچ نەبوايە يەكك دەبوم لە پىشتىوانان).^۱

(سېفەتى پىشتىوانان (رەزاي خاۋيان لى بىت))

عەسكەرى لە (الامثال) لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە بەحرەينەۋە پارە و سامانىك ھىنرا بۇلاي پىغەمبەر (ﷺ) كۆچەران و پىشتىوانان ئەمەيان بىست و چوون بۇلاي پىغەمبەر (ﷺ)، ئىنجا ھەرمودەيەكى دور و درىژ دىنىت، تيايدا ھاتوۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بە پىشتىوانانى ھەرموۋى (ھىندەي من دەتاناسم ئىۋە لە كاتى ترس و سەختىدا زىاد دەكەن و لە كاتى خوشى و بەخشىندا كەم دەكەن).^۲

بەزار لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) بە ئەبو تەلھەي (ﷺ) ھەرموۋى (سەلام بگە لە ھۆز و قەۋمەكەت و پىيان بلى ھىندەي من لەسەريان بزائم زۆر دەست لە خوشى دەگرنەۋە و زۆر خۇپاگرن).^۳ لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ يشدا ھاتوۋە،

۱ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۵۶ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - ضعيف.

۳ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا ۋاھاتوۋە.

۴ - صحيح.

۵ - ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۴۱ دەلىت: لە سەنەدەكەدا موحەممەدى كوپى سابىتى بەنانى ھەيە كە لاۋازە، دواتر لە پرويەكى ترەۋە، دەلىت: لە ئەنەسەۋە دىنين، ھەروەھا ئەبو نەعيم لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى،

دهلیت: نه بوتله له (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبه (ﷺ) بۆ ئه و سکا لایه هه یبوو،
ئه ویش پێی فهرموو (سه لام له هۆزو قه و مه کهت بکه، چونکه زۆر ده ست له خو شى
ده گرنه وه.^۱

ئێین سه عد ج ۳ ص ۹ له عه بدول لای کو پى شیداره وه (ﷺ) هینا ویه تی ده لیّت:
پیغه مبه (ﷺ) چوو بۆلای سه عدى کو پى موعاز (ﷺ) و پێی فهرموو (جزاك الله خيرا
من سيد قوم، فقد انجزت الله ما وعدته و لينجزن الله ما وعدك) واته (خوا پا داشتى
خیرت ب داته وه له سه رگه و ره یی هۆزو قه و مه کهت، ئه وه ی به لیّت دابوو به خوا
به جیّت گه یاند، خواش ئه و به لیّنه ی پێی داو یست به جیّ ده گه یه نیت). ئیما مى
ئه حمه دو به زاریش له عائی شه وه (رضي الله عنها) هینا ویه تی پیغه مبه (ﷺ)
فه رمو ی (ما يضر امرأة نزلت بين بيتين من الانصار او نزلت بين ابويها) (ئافره تیك
زیانی چی پیده گات كه له نیوان دوو مالى پشتیوانان یان له لای دایك و باوكی
دابه زیت)^۲.

(ریزگرتن و خزمه ته کانی پشتیوانان (رهزای خویان لی بیت))

ئێین عه دی به یه قی و ئێین عه سا کیر له ئه نه سه وه (ﷺ) هینا ویا نه ده لیّت:
ئۆسه یدی کو پى حوضه یر (ﷺ) هات بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و خو راکی دابه شکرد،
باسی مائیکی پشتیوانانی بۆ کرا له به نی ظو فره که پێویستی یان زۆره و نه دارن و
زۆر به شیان ئافره تن، پیغه مبه (ﷺ) فه رمو ی (ترکتنا یا اسید حتی ذهب ما فی
ایدینا، فاذا سمعت بشيء قد جاءنا فاذا ذکر لي اهل ذلك البيت) (ئه ی ئۆسه ید قسه ت
نه کرد تا هیچمان به ده سه ته وه نه ما، ئه گه ر بیستت شتی کمان بۆ هات ئه و ماله م

^۱ - زه هه بیش له سه ری کو که و ده لیّت سه حیه.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۴۰ ده لیّت: که سه کانی سه نه ده کانی هه ردوکیان که سانی سه حیه.

بیربخەر وه) دواى ئه وه له خه یبهر وه خواردنى گهن و خورماى بۆهات، پیغه مبه ر (ﷺ) به ناو خه لکه که دا به خشیه وه و له ناو پشتیواناندا زیاتری به خشیه وه و ئه و ماله ش زیاتر، ئوسه یدی کوپی حوضه ییرو هك ده ست خو شى وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا خوا ی گه وره پاکترین و چاکترین پاداشتت بداته وه، ئه ویش فهرمووی (وانتم یا معشر الانصار فجزاکم الله اطيب الجزاء فانکم ما علمت اعفة صبر وسترون بعدي اثره في الامر والقسم فاصبروا حتى تلقوني على الحوض) (ئیه وه ئه ی کۆمه لی پشتیوانان خوا باشتترین پاداشتتان بداته وه هینده ی لیقان بزانه ئیه جوان خوراکرن دواى منیش شوینه واری ده بینن، ده ی خورابگرن تا له سه ر چه ز پیمده گهن).^۱

ئیمامی ئه حمه د له ئوسه یدی کوپی حوضه ییرو وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: دوو مال له هۆزه که م له ظرفه رو به نی موعاویه هاتن و وتیان: لای پیغه مبه ر (ﷺ) قسه مان بۆ بکه شتیگمان بۆ بریته وه یان شتیگمان پی ببه خشیت یان شتیکی له و جو ره، منیش دو اندم، فهرمووی به لی بۆ هه رکامیان به شیک بپه ره وه، ئه گه ر خوا هه متری بۆ نار دین بۆ یان ده نی رین، وتم: خوا پاداشتی خیرت بداته وه ئه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (وانتم فجزاکم الله خیرا، فانکم ما علمتکم اعفة صبر انکم ستلقون اثره بعدي) کاتیک عومه ری کوپی خه تتاب (ﷺ) له ناو خه لکه دا شتی دابه شکرد کلاویکی بۆ نار دم، منیش به که م زانی، نویژم ده کرد که گه نجیکی قوره یش دا ی به پالمد او ئه و کلاوه ی له سه ر بوو پرایده کی شنا، ئه و کات فهرموو ده که ی پیغه مبه رم بیر که وته وه (انکم ستلقون اثره بعدي) (ئیه وه دواى من شوینه واری ده گرنه به ر) وتم: خوا و پیغه مبه ره که ی راستیان کرد، ئینجا یه کیگ چو و بۆلای عومه رو پیی وت، ئه ویش هات و من نویژم ده کرد، وتی: ئه بو ئوسه ید نویژه که ت بکه، لیبوومه وه وتی چیت وت؟

^۱ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۲۵ دا و ا هاتووه، حاکمیش له المستدرک ج ۴ ص ۷۹ دا هیناویه تی و ده لیئت: فهرموو ده که سه نه دی سه حیه، بوخاری و موسلیمیش نه یان نه یناوه، زه هه بی ده لیئت: سه حیه.

منیش بۆم گئیرایه وه، ئه ویش وتی: ئه وه کلاویکه ناردم بۆ فلان کهس که له به درو ئو خود و عهقه به دا به شداری کردوه، ئه و گه نجهش چو وه و لی کړیوه و کردویه تیه سه ری، وام زانی ئه وه له سه رده می مندا بیئت، ده لیت: وتم: سویند به خوا ئه ی ئه میری با وه پداران وام زانی له سه رده می تۆدا نه بیئت.^۱

ئین عه ساکیر له موحه مه دی کوپی مه سه له مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: چووم بۆ مزگه وت و سه یر ده که م کابرایه کی قوره یشی کلاویکی له سه ره، وتم: کی ئه مه ی پی داوایت؟ وتی: ئه میری با وه پداران، که میک چووم و که سیکی دیکه م له قوره یش دی کلاویکی له سه ر بوو وتم: کی پیی دایت؟ وتی: ئه میری با وه پداران، ده لیت: چوویه مزگه وته وه و دهنگی به رز کرده وه وتی: الله اکبر خوا و پیغه مبه ره که ی راست ده که ن، دووباره ئه وه ی وته وه، عومهریش (ﷺ) دهنگی بیست و ناردی به شوینیدا، ئه ویش وتی: با دوورکات و یژیکه م، ئه ویش که هاته وه سووربوونی له سه ر راگه یاند، موحه مه دی کوپی مه سه له مه ش وتی: منیش سووربووم له سه ر ئه وه ی تا دوورکات نو یژنه که م ناچم بۆلای، ئینجا نو یژی کرد و عومه ر (ﷺ) هات و له لای دانیش، که له نو یژه که ی بوویه وه وتی: پیم بلی بۆ چی له جی نو یژی پیغه مبه ردا (ﷺ) ئه وه ت وت؟ وتی: ئه ی ئه میری با وه پداران بۆ مزگه وت ده هاتم فلانی کوپی فلانی قوره یشیم بینی کلاویکی له سه ر بوو، هه متر هاتم و فلانی کوپی فلانی قوره یشیم بینی کلاویکی له سه ر بوو وتم کی پیی دایت؟ وتی: ئه میری با وه پداران، چووم و گه یشتمه لای فلانی کوپی فلانی نه نساری و کلاویکی جیا له و دوو کلاوه ی تری هه بوو وتم: کی پیی دایت؟ وتی: ئه میری با وه پداران، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه مووی (انکم سترون بعدی اثره) منیش چه زم نه کرد ئه مه له سه ر دهستی تو بیئت ئه ی ئه میری با وه پداران، عومهریش (ﷺ)

^۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۲۹ دا واهاتوه. هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۳ ده لیت: ئیمامی نه حمه د گئیرایه تیه وه و که سه کا نی سه نه ده که ی جی متمانه ن، به لام ئین ئیسحاق قسه ی له سه ره.

گه و دواتر وتی: داوای لیخو شیبوون له خوا ده کهم و شتی وا دووباره ناکه مه وه، ئیتیر داوای ئه وه نه بینرا هیچ که سیکێ قوره شیه فه زلی پیش پشتیوانان بخریت، ئین عه ساگیر له زهیدی کۆری سابتوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: سه عدی کۆری عوباده (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و کۆره که شیه له گه لدا بوو سه لامی لی کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (هاهنا وهاهنا) (نائیره و نائه وی) ئینجا له لای راستیه وه داینیشاند و فه رمووی (مه رحه با له پشتیوانان، مه رحه با له پشتیوانان) کۆره که ی له به رده م پیغه مبه ردا (ﷺ) پاره ستا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (من له پشتیوانان و کۆری پشتیوانانم) سه عد (ﷺ) وتی چۆن ریزدارت کردین خوا ریزدارت بکات، فه رمووی (خوا له پیش ریزی مندا ریزی لی گرتن، له داوای من سه ختیتان دیته پری، خو تان رابگرن تا له سه ر هه وز پی م ده گهن) به غه وی و به یه قی و ئین عه ساگیر له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: جه ریر له سه فه ریکدا له گه لدا بوو و خزمه تی ده کردم، وتی: من پشتیوانانم بینێ له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) شتیکیان ده کرد، منیش هه رکامیانم بینیبیت خزمه تم کردوون.^۲

ره ویانی و ئین عه ساگیر له هه بیی کۆری ئه بی سابتوه هیناویانه ئه بوئه یوب هات بۆلای مو عاویه (ﷺ) و سکا لای لا کرد قه رزیکی له سه ره، ئه ویش شتیکی وای لی نه دی که دلخو شیه بکات و بیزاریشی کرد، وتی: گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (انکم سترون بعدی اثره) وتی ئه ی چی پی وتن؟ فه رمووی (خو پرا گرن) وتی: ده ی خو پرا گرن، وتی: سویند به خوا تا ماوم داوای هیچت لی ناکه م، چوو بۆ

^۱ - له سه نه ده که دا عاصمی کۆری عه بدولعه زیزی ئه شجه عی هیه، خه تیب ده لیت: به هیز نیه، له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا واهاتوه، نه سائی و دارقوتنیش واده لین، بوخاریش ده لیت: قسه و پوانینیکی له سه ره، منیش ده لیم: عه لی کۆری مو دینی فه رمووده ی لی گیراوه ته وه و معنی قه زاز متمانه ی پی داوه، له میزان ج ۲ ص ۱۳ دا واهاتوه،

^۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوه.

به سره و لای ئین عه بباس (ﷺ) دابه زی و ئه ویش مال هکه ی بو چول کرد و وتی چیم کرد بو پیغه مبهری خوا بو توش وا ده کم، فرمانی کرد به مال و مال هکه ی و چوونه دره وه و وتی: چی له م مال هدايه هه مووی بو تو، چل هه زاریشی پيدا، له گه ل بیست مه ملوکدا.^۱

ته به رانیش هیناو یه تی و له المجمع ج ۹ ص ۳۲۳ یشتا هاتووه و له فرموده که یدا هاتووه: هات بولای عه بدوللای کوپی عه بباس له به سره که علی (ﷺ) کرد بووی به والی ئه وی، وتی: ئه ی ئه بوئه یوب ده مه ویت وه چوون مال هکه م چول کرد بو پیغه مبهری خوا بو توش و ابکم، فرمانی کرد به مال و منالی بچنه دره وه و چی له مال هکه یدا هه بووی پئی دا. کاتیک چوو وتی: ئه ی پیویستی خو ت؟ وتی: موچه که مه و هه شت کویله شم هه ن له زهویه که مدا ئیش ده کن، موچه شی چوار هه زار بوو، پینج بهرام بهری کرد و کردی به بیست هه زارو چل کویله.^۲

حاکم ج ۳ ص ۵۴۴ له عه بدولپرهمانی کوپی ئه بی زناده له باوکی و له عه بدوللای کوپی فه زلی کوپی عه بباسی کوپی ئه بی ره بیعی کوپی حارسه وه هیناو یه تی هه سانی کوپی سابت (ﷺ) وتی: ئیمه ی کومه لی پشتیوانان داوامان له عومه ریان عوسمان کرد (ئین ئه بی زناده گومانی هه بوو ئایا عومه ربوو یان عوسمان) عه بدوللای کوپی عه بباس و ده سته یه کی هاوہلانی پیغه مبه رمان (ﷺ) برد، ئین عه بباس و هاوہلآن قسه یان کرد و باسی فه زل و پله و پایه ی پشتیوانان یان کرد، والیش ئاماده یی درنه بری، هه سان ده لیت:

۱- له کنز العمال ج ۷ ص ۹۵ دا واهاتووه، حاکمیش هیناو یه تی، حاکم ده لیت: ئه م فرموده سه نه ده کی صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه ئی ناوه، زه هه بی ده لیت صه حیه.

۲- هه یسه می ده لیت: ته به رانی به دوو سه نه ده فرموده که ی هیناوه که سه کانی سه نه دی یه کیکیان صه حیح جگه له وه ی هه بیبی کوپی ئه بی سابت له ئه بوئه یوبی (ﷺ) نه بیستوه، منیش ده لیم: حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۶۱ له ړنگه ی هه بیبی کوپی ئه بی سابتوه هیناو یه تی و له دواوه ئه وه ی بو زیاده دکات: له موچه مه دی کوپی علی کوپی عه بدوللای عه بباس له باوکیه وه له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناو یه تی و به ده که که ته به رانی به دوورو دریزئی فرموده که دینیت، پاشان ده لیت: به سه نه دیکی صه حیحی موته صیل ئه م فرموده هاتووه و له بر چنده زیاده یه کی به م سه نه ده هیناو یه تی. ته واو.

شتیکی گه وره مان لی داواکرد، بهردهوام دهیبینینه وه تا ههستان و پوزشیان بو هینایه وه، به نام عهبدولای کوپی عهباس وتی: نه به خوا پشتیوانان هیچیان نیه، نه وان په ناو سه رخه ربوون، که وته باسی فهزلیان و وتی: نه مه شاعیرو بهرگریکاری پیغه مبهری خوایه، عهبدولأ بهردهوام قسه یه کی پراوپری پی دهته وه که هه موو شته کانی دهگرتیه وه، نه ویش ناچار بوو پیو یستیه که ی به دیهینان، دهلیت: هاتینه دهره وه و خوی گه وره به قسه که ی نه و پیو یستیه ی به جی گه یان دین، من دهستی عهبدولأم گرتبوو و سوپاسم دهکرد و نزام بو دهکرد، له مزگه وتدا دام به پال نه وانه دا که له گه لیدابوون و نه گه یشته ئاسته که ی نه و، کاتیک نه وان دهنگیان ده بیستم وتم: نه و له ئیوه بو ئیمه له پیشتره، وتیان: وایه، منیش به عهبدولأم وت: نه مه دوام او هیه کی پیغه مبهرایه تی و میراتیکی نه حمه ده (ﷺ) له هه مووتان زیاتر شیاهو پیی، حهسان دهلیت: ئاماره م دهکرد به عهبدولأ و ده موت:

بملفوظات لایری بینها فصلا

اذ قال لم یرک مقالا لقائل

لذي اربة في القول جدا ولا هزلا

کفی وشفی ما فی الصدور فلم یدع

فقات ذراها لا دنیا ولا علا

سموت الی العلیا بغير مشقة

له مجمع الزوائد ج ۹ ص ۲۸۴ دا به جوړه هاتوه، له فهرمووده کهیدا هاتوه سویند به خوا له هه مووتان له پیشتره پیی، سویند به خوا نه مه ماوه و میراتی پیغه مبهرایه تی نه حمه ده (ﷺ) په چه له کی و دامالینی شیوه موړکی پینموونی دهکات، نه وانیش وتیان جوانه نه ی حهسان، ئیبن عهباسیش وتی راست دهلین، نه ویش بهم جوړه مه دخی ئیبن عهباسی کرد:

اذا ما ابن عباس بدلك وجهه رایت له فی کل مجمعه فضلا

پاشان سی دیړه که ی پیشتی دینیت و دواتر نه مه شی بو زیاد دهکات:

بلیغا ولم تخلق کها ما ولا حلا

خلقت حلیفا للمروءة والندی

والی وتی: سویند به خوا مه بهستی به ته مبهل و ته وهن ته نها منه خوا له نیوان من و نه ودا

بیئت.

۱ - ته به رانیس له حهسانی کوپی سابتیه وه (ﷺ) هیناویه تی.

(نزائ پارانەو ھە پشٹیوانان (ﷺ))

نیمامی ئەحمەد لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پشٹیوانان ناوڕشینیان لەسەر سەخت بوو، چوونە لای پیغەمبەر (ﷺ) و داویان لێ کرد پووباریکی (جوگەیکە) بە خوڕیان بۆ لیبدات، ئەویش پیی فرمۆن (مەرحەبا لە پشٹیوانان، مەرحەبا لە پشٹیوانان، مەرحەبا لە پشٹیوانان، ئەمڕۆ داوی ھەرچیم لێ بکەن پیتان دەبەخشم، منیش لای خوا داوی ھەرچیتان بۆ بکەم خوا پیم دەبەخشیت) ھەندیکیان بە ھەندیکی دیکەیان دەوت: دەرەت بۆزنەو و داوی لیخۆشبوونی لابکەن، وتیان: ئەی پیغەمبەر! خوا نزای لیخۆشبوونمان بۆ بکە ئەویش فرموی (خوایە لە پشٹیوانان و کوپانی پشٹیوانان و کوپانی کوپانی (کوڕەزاکانی) پشٹیوانان خوش بە) لە گیرانەوێکی تردا (لە ھاوسەرانی پشٹیوانان) ١، ٢

بەزارو تەبەرائی لە پەفەغەیی کوپی رافەو (ﷺ) ھیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فرموی (خوایە لە پشٹیوانان و نەوێ پشٹیوانان و نەوێ نەوکان و دراوسێکانیشیان خوش بە) ٣، ٤

بەزار لە عوسمانەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لە پیغەمبەر (ﷺ) بیست دەیفەرموو (الایمان یمان، الایمان فی قحطان، القسوة فی ولد عدنان، حمیر راس العرب و نابھا و مذحج هامتها و عمتھا و الازدکاهلھا و جمجمتها، و ھمدان غاربھا و ذروتھا،

١ - صحیح.

٢ - ھەیسەمی ج ١ ص ٤٠ دەلیت: نیمامی ئەحمەد گیراویەتیو ھەو بەزاریش بەوژو ھیناویەتی دەلیت (مەرحەبا لە پشٹیوانان) - سی جار - تەبەرائیش لە ھەر سی موعجەمەکیدە ھیناویەتی، دەلیت (وللکنازن) یەکیک لە سەنەدەکانی ئەحمەد کە سەکانی صەحیح، تەواو

٣ - ضعیف.

٤ - ھەیسەمی ج ١٠ ص ٤٠ دەلیت: لە سەنەدەکیدە کەسی و ھەن نایانفاسم، تەواو.

اللهم اعز الانصار الذين اقام الله الدين بهم، الذين اووني ونصروني وحموني وهم اصحابي في الدنيا وشييعتي في الآخرة واول من يدخل الجنة من امتي^١، له كنز العمال ج ٧ ص ١٣٤ له عوسمانى كورى موحه مەدى كورى زوبه يره وه هاتوره ده لیت: نه بوبه كرى صديق (ﷺ) له هەندى وتاریدا ده یفه رموو: سویند به خوا ئیمه لای پشتیوانان وهك نه وه واین كه ده لیت:

جزى الله عنا جعفر احين اشرفت
بنا نعلنا للوائين فزلت
ابوا ان يملونا ولو ان امنا
تلاقى الرى يلقون منا لمت

پشتیوانان (خوایان لى رازى بیت) له مه سه له ی خیل افه تدا خو دوورده گرن

ئیمامى نه حمه دو ئیبن جهریر به سه نه دی حه سه ن له حه میدى كورى عه بدولر حمانى حومه یریه وه هیئاویانه ده لیت: کاتیك پیغه مبه ر (ﷺ) كوچی دوا یی كرد نه بوبه كر (ﷺ) له ناو ده سته یه كى خه لكى مه دینه دا بوو، هات و په رده ی سه رده م و چاوى (پیغه مبه ر) ی لا برد و تى: دایك و باوكم به قوربان ت بن، به زیندوویى و مردو ویش چه نده بو نت چۆشه، سویند به په ره ورد گارى كه عبه موحه مه د مرد، نه بوبه كرو عومهر (ﷺ) خیرا چوون بۆلایان، نه بوبه كر قسه ی كرد و چى له سه ر پشتیوانان دابه زى بوو هه مووی و ت، پیغه مبه ر (ﷺ) چى له باره یانه وه فه رموو بوو باسى كرد، و تى: ده زانم پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تى (نه گه ر خه لكى دۆلێك بگرنه به ره پشتیوانانیش دۆلێك بگرنه به ر من دۆلى پشتیوانان ده گرمه به ر) نه ی سه عد ده زانم تو دانیشتبوو ی پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو ی (قریش و لاة هذا الامر،

^١ - هه یسه مى ج ١٠ ص ٤١ ده لیت: سه نه ده كى حه سه نه، ته واو. ئیبن نه بی دونیا له (الاشراف)

فبر الناس تبع لبرهم وفاجرهم تبع لفاجرهم) سهعد (ﷺ) پيئي وت: راست دهكەيت،
ئيمه وهزيرو ئيوهش ئه مير.^۱

ته ياليسي و ئيين سهعد ج ۳ ص ۱۶۱ و ئيين ئه بي شهيه و بهيهه قى ج ۸ ص ۱۴۳ و
كه ساني ديكهش له ئه بوسه عدى خودريه وه (ﷺ) هيناويا نه ده لئيت: كاتيك پيغه مبه
(ﷺ) كوچى دوايى كرد و تاربيژانى پشتيوانان ههستان و يه كيكيان وتى: ئه
كومه لى پشتيوانان ئه گهر پيغه مبه (ﷺ) كه سيكى له ئيوه دابنايه له پاليدا يه كيكي له
ئيمه شى دادنا، بويه پيمان باشه دوو كهس ئه م كاره (خيلافهت) وه بگرن، يه كيكيان
له ئيوه و ئه وى تريش له ئيمه، بهردهوام ئه ميان دهوت، زهيدى كورى سابت (ﷺ)
ههستا و وتى: پيغه مبه (ﷺ) له كوچه ران بوو و دهبيت پيشه و ايش له كوچه ران
بيت، ئيمه ش پشتيوانى ئه وين وهك چون پشتيوانى پيغه مبه (ﷺ) بووين، ئه بوبه كر
(ﷺ) ههستا و وتى: ئه كومه لى پشتيوانان خواي گه و ره پاداشتي خيرتان
بداته وه و قسه ي بيژه رتان بچه سپينيت پاشان وتى: سويند به خوا نه گهر ئه وه
نه كه ن، چون له گه لتان بگونجيين، پاشان زهيدى كورى سابت دهستي ئه بوبه كرى
گرت و وتى: ئه مه بهرپرستانه و ده ي بهيهه قى پي بدنه، ئينجا فهرموده كه دينيت.^۲
ئيين سهعد و ئيين جهرير له قاسمى كورى موحه مه ده وه هيناويا نه پيغه مبه (ﷺ)
كاتيك كوچى دوايى كرد پشتيوانان لاي سهعدى كورى عوباده (ﷺ) كو بوونه وه،
ئه بوبه كرو عومره و عوبه يده ي كورى جهراحيش هاتن بولايان، حه بابى كورى موندير

۱- له كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۷ دا واهاتوه، هه يسه مى ج ۵ ص ۱۹۱ ده لئيت: ئيمامى ئه حممه
گيژاويه تيه وه، له صه حيحيشدا به شيكى سه ره تاكه ي هاتوه، كه سه كانى سه نه ده كه جي
متمانه ن، به لام حه ميدى كورى عه بدولر حمان ئه بوبه كرى نه بينيوه، ته واو.

۲- هه روه ها له كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۱ دا هاتوه، هه يسه مى ج ۵ ص ۱۸۳ ده لئيت: ته به رانى
گيژاويه تيه وه، ئه حممه ديش هيناويه قى و كه سه كانى سه نه ده كه ي صه حيحن ته به رانى له
ئه بوته لحه وه (ﷺ) هيناويه قى، له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتوه.

(ﷺ) که له به درددا به شداری کردبوو وتی: ئەمیریکی له ئیمه و ئەمیریکی له ئیوه، چونکه سویند به خوا ئیمه بو ئەم کاره به خیلیمان به ئیوه نیه به نام دوترسیین دواتر که سانیکی بین که باوک و براکانیا نمان کوشتون، عومەر (ﷺ) پیی وت ئەگەر وایه دهی ئەگەر ده توانیت بمره، ئەبویه کریش (ﷺ) قسهی کردو وتی: ئیمه ئەمیر و ئیوه وهزیر، ئەمه له نیوانماندا نیوه به نیویه، یه کهم کهس به شیرێ کوپی ئوسهیدی کوپی نوعمان (ﷺ) به یعه تی دا، که خه لکی له سه ر ئەبویه کریه کدهنگ بوون شتی له ناو خه لکدا دابهش کرد، بو پیریکی به نی عه دی کوپی نه جا زهیدی کوپی سابتی نارد، وتی: ئەمه چیه؟ وتی: ئەبویه کر بو ئافره تانی بریوه ته وه، وتی: له سه ر ئایینه کهم به رتیلیم پی ده دن؟ وتیان: نا، وتی: دوترسن واز له وه بینم که له سه ریمی (ئیسلا م)؟ وتیان: نا، وتی: نا سویند به خوا هه رگیز هیچی لی وەرناگرم، زهیدیش گه رایه وه بو لای ئەبویه کرو پیی وت: ئەو پیره ژنه چی وتوو؟ ئەویش وتی: له وهی پیمان داوه هیچ کات هیچی وەرناگرینه وه.^۱

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۰ دا واهاتوو.

(بهشی شه شهه)

(جیهاد کردن)

پیغمبر (ﷺ) و هاوه لانی اره زای خویان لی بیتا چون
 له پیناو خوادا جیهادیان ده کردو له پیناو بانگه وازی ری
 خواو پیغمبره کهیدا گه وره و بچوک و لاواز و چالاکیان
 ده چوون بو جیهاد؟ چون له کاتی سهختی و خوشی و
 زستان و هاویندا خویان بو ئه وه ئاماده ده کرد؟

(به شى شه شه م)

(جيهاد كړدن)

هاندان و گهرم و كورى پيدانى پيغه مېهر (ﷺ) له سر

جيهاد و پاره و سامان به خشين

ئيبين نه بى حاته م و ئيبين مېر ده ويه - ئهم ده قهش هى ئه وه - له نه بى عيمرانه وه
 هيئاويانه كه گوئى له نه بوئ يوبى نه نساى (ﷺ) بوو ده يوت ئيمه له مه دينه
 بوو ين و پيغه مېهر (ﷺ) فېرمووى (بيستومه كاروانى نه بو سو فيان واديته وه، ئه رى
 دين بچين به ره ولاى ئه و كاروانه به لكو خواى گه وره به غنيمه ت و ده سكه وت پيمان
 ببه خشيت؟) وتمان: به لى، چووين، پوژيكيان دوو پوژ پيمان برى فېرمووى (ما ترون
 فى القوم فانهم قد اخبروا بمخرجكم) واته (چونيان ده بينن بيستويانه ئيوه ده رچوون)
 وتمان نه به خوا تواناى شه رى نه و انمان نيه ئيمه بو ئه و كاروانه هاتووين، پاشان
 فېرمووى (چى ده لىن بو شه رى نه وانه؟) ئيمه ش هه مان شتمان و ته وه، مقدادى كورى
 عه مر (ﷺ) هه ستا و وتى: ئه ي پيغه مېهرى خوا ئيمه وه كه نه وانه ت پينا لىن كه به
 موسا (عليه السلام) يان وت (اذهب انت وبك فقاتلا انا هاهنا قاعدون) هه ركام له
 كومه لى قوره يش ئا واته خواز بوو ين ئيمه نه و قسه ي مقدادمان بكر دايه نه وه مان له
 سامانيكى زور لاخوشه ويستتر بوو، خواى گه وره ش ئهم نايه ته ي دابه زاند (كما غ
 اخرجك ربك من بيتك بالحق وان فريقا من المؤمنين لكارهون) ئينجا هه موو
 فېرمو وده كه دينيت.^۱

^۱ - له البدايه والنهايه ج ۳ ص ۲۶۳ دا هاتووه. له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۷۲ دا به ته واوه تى
 هه مووى هاتووه، پاشان ج ۶ ص ۷۴ ده لىت: به زار هه مووى هيئاوه و ته به رانيش هه نديكى هيئاوه
 له سه نه ده كه يدا عه بدولعه زيزى كورى عيمران هه يه كه مه تروكه. ته واو.

نیمامی نه حمده هیناوییه تی و له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۶۳ یشدا له نه نه سه وه (ﷺ) هیناوییه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) له سر چوونی بو به در پ او یژی کرد، نه بوبه کر (ﷺ) ناماژهی به چوون کرد، پاشان پ او یژی پی کردنه وه، عومهریش هه روا، پاشان پ او یژی پی کردنه وه هندی له پشتیوانان وتیان: نهی پشتیوانان وریابن پیغه مبه ری خوا مه به سستی ئیوهیه، نه وکات هندی له پشتیوانان وتیان: نهی پیغه مبه ری خوا ئیمه وهك قسه که ی به نوئیسرائیل به رامبه ر به موسا (علیه السلام) نالیین (اذهب انت وبك فقاتلا انا هاهنا قاعدون) به لکو سویند به وهی تو ی به حق ناردووه نه گهر بدهیت به ناو (برك الغماد) یشدا شوینت ده که وین،^۱

هه روه ها نیمامی نه حمده له فرموده که ی نه نه سه وه (ﷺ) هیناوییه تی پیغه مبه ر (ﷺ) کاتیک بیستی نه بو سوفیان دیئت پ او یژی کرد، نه بو به کر و عومهر قسه ی خو یان کرد و پیغه مبه ر (ﷺ) چاوه رپی قسه ی نه وانی دیکه شی ده کرد و سه عدی کوپی عوباده (ﷺ) وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) قسه ی ئیمه ی ده ویت، سویند به وهی گیانی منی به ده سته نه گهر فرمانمان پی بکهیت بدهین به ناو ده ریاکاندا ده چین، نه گهر بلاییت بدهین به ناو (برك الغماد) دا ده یکه یین.^۲

ئیین مه رده ویه له نه لقه مه ی کوپی وقاصی له یسیه وه (ﷺ) هیناوییه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو به در تا له ره وحاو، وه ستا و وتاری بو خه لکه که خوینده وه و فره مووی (کیف ترون؟) نه بو بوبه کر (ﷺ) وتی: نهی پیغه مبه ری خوا بیستوومانه له و ی و نه ویدا، پاشان به خه لکه که ی فره موو (کیف ترون؟) عومهر (ﷺ) هه مان قسه که ی نه بوبه کری وته وه، پاشان به خه لکه که ی فره موو (کیف ترون؟) سه عدی

^۱ - ئیین که سیر ده لیئت: نه مه سه نه دیکی دروستی سیانیه له سر مه رچی سه حیجی دروست و سه حیجه

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۶۳ دا واهاتووه، ئیین عه ساکی ریش له نه نه سه وه به وجو ره هیناوییه تی، له کنزالعمال ج ۵ ص ۲۷۳ یشدا هاتووه.

كوپى موعاز وتى: (ﷺ) پیغه مبهەر (ﷺ) مه به سست ئیمه یه دهی سویند به وهی
 ریزداری کردیت و قورئانی دابه زانده سهرت هیچ کات نه مگرتوونه ته بهر و شاره زاییم
 له سهری نییه، ئەگەر بچیت بۆ (برک الغماد) له (ذی یمن) له گهلت دین، ئیمه وهک
 ئەوانه نین که به موسا (علیه السلام) یان وت (اذهب انت و ربک فقاتلا انا هاهنا
 قاعیدون) به لکو ده لئین تو و پهروهردگارت بهر و بجهنگن ئیمه ش شوینتان
 ده کهوین و له گهلتانین، پیده چیت بۆ شتی که هاتبیت و خوای گه و ره شتیکی تری
 هینا بیته پیت چی ده کهیت بیکه، له مال و سامانمان هه لیگره، ئەوکات له سهر
 قسه که ی سه عد (ﷺ) ئەم ئایه ته دابه زی (کما اخرجک ربک من بیتک بالحق...)
 ئومه ویش له المغازی دا هیناویه تی، ئەمه شی بۆ زیاد ده کات: چیت له مال و
 سامانمانت ده ویت بیبه و ئەوهی لیمان ده بهیت لامان خو شتره له وهی نایبهیت، چی
 فرمان ده کهیت بیلئ ئیمه گوپرایه لی فرمانی توین، سویند به خوا ئەگەر بمان بهیت
 تا (برک) له (غمدان) له گهلت دین^۱،^۲ ئیبن ئیسحاقیش هیناویه تی و له ده که یدا
 هاتوو: سه عدی کوپى موعاز (ﷺ) و وتی سویند به خوا واده بینم ئەی پیغه مبههری
 خوا مه به سست ئیمه یه، فهرمووی به لئ، وتی: ئیمه بهرومان پی هینایت و به راستمان
 زانیت، شایه تیمان دا ئەوهی هینا و ته حقه، له سهر ئەوهش به لئینی خو مان پی دایت،
 به لئیمان دا له سه رگو یگری و گوپرایه لی، دهی ئەی پیغه مبههری خوا چونت پی خو شه
 ههنگاو بنی و ئیمه ش له گه لئداین، سویند به وهی به حقه تو ی ناردوو ئەگەر بلئیت
 تا و بدهینه ده ریا له گه لئ دین و که سمان دوانا کهوین، ناترسین سبهینی بگهین به
 دوژمن، ئیمه له شهردا زور خو پرا گرین، له کاتی پی که یشتندا راستگوین، به لکو
 خوای گه و ره شتی که پی نیشان بدات که دلتی پی شاد بکات، دهی به به ره که تی
 خوا وه بهر یکه وه، پیغه مبههر (ﷺ) یش به و قسه و چالاکییهی سه عد دلخو ش بو و

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۴ دا واهاتوو

فهرمووي (سيروا و ابشروا قال الله قد وعد ادي الطائفتين و الله لكانى الان انظر الى مصارع القوم) واته (برؤن و موژده تان لى بيٽ، چونكه خوا به ليني سهر كه وتن يان شه هيدى پي داوم، سويند به خوا وه كه وهى له ناو چوونى ئه وان (قوره يش) بيينم) ^۱

ثيمامى ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى ده ليٽ: پيغه مبه ر (ﷺ) بوسوبسى وه كه هه والگر نارد تا بزانيٽ كاروانه كه ي ئه بوسوفيان چى ده كات، ئه ويش هات و ته نها من و پيغه مبه ر (ﷺ) له مال بووين، نازانم ئايا هندي له ڙنه كاني له وي بوون يان نا، ئينجا قسه كه ي بؤ گيڙايه وه و تى: پيغه مبه ر (ﷺ) چويه دهره وه و قسه ي كرد و فهرمووي (ان لنا طلبة فمن كان ظهره حاضرا فليركب معنا) كه سانيك له سه رووي مه دينه وه بوون مؤله تيان لى و هرگرت تا بچن بارگه و بنه يان بينن، ئه ويش فهرمووي: نا ته نها ئه وه ي بارگه و بنه ي ناماده يه پيغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لاني چوون تا پيش بيباوه ران گه يشتنه به در، بيباوه ران هاتن پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (لا يتقدم من احد منكم الى شئ حتى اكون انا دونه) واته (كه ستان به ي من له خويه وه هيچ نه كات) بيباوه ران نزيك بوونه وه، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (قوموا الى جنة عرضها السماوات والارض) ده ليٽ: عومه يري كوپى حه مامى ئه نسارى ده يوت: ئه ي پيغه مبه رى خوا به هه شتيك كه پانتاييه كه ي هينده ي ئاسمان و زهويه؟ فهرمووي: به لى، و تى: به خ به خ، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (چى وايگرد بي ليٽ به خ به خ؟) و تى: نه به خوا ئه ي پيغه مبه رى خوا ته نها به و هيوايه وه و تم يه كيٽ بم له كه ساني ناو به هه شت، ئه ويش فهرمووي (فانك من اهلها) واته (ده ي تو يه كيٽ له كه ساني ناو به هه شت) ئه ويش

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۲. داو هاتوه

چەند خورمايەكى لە گىرفانى دەرھىنا بوو دەيخواردن دوايى وتى: ئەگەر زىندووبم تا ئەم خورمايانە بخۆم ژيانىكى دوورو دريژ دەكات، چى خورماي پى بوو فرى داو لەگەليان جەنگا تا شەھيد بوو. پەحمەتى خاۋى لى بىت، موسلىمىش ھىناويەتى.^۱

ئىبن ئىسحاق ھىناويەتى: پاشان پىغەمبەر (ﷺ) چو بۆلاي خەلکەكە و ھانىدان و فەرموۋى (سۆيىند بەو كەسەي گيانى موخەمەدى بەدەستە ئەمرو ھەركەس لەگەليان بىجەنگىت و بە خۆپاگرى و چاۋەرى پادا شتەو بەبى پاكردن بىجەنگىت و بكوژرىت خوا دەيخاتە بەھەشتەو) عومەيرى كوپى حەمام (ﷺ) لە بەنى سەلەمە بوو چەند خورمايەكى بەدەستەو بوو دەيخواردن وتى: بەخ بەخ نىۋانى من و بەھەشت تەنھا ئەو بىت ئەوانە بىكوژن؟ خورماكانى دەستى فرى داو شمشىرەكەي ھەلگرت و لەگەليان جەنگا تا شەھيد بوو، ئىبن جەرىر دەلىت: عومەير جەنگا و دەيوت:

ركضا الى الله بغير زاد
الا التقى وعمل المعاد
و الصبر في الله على الجهاد
و كل زاد عرضة النفاق
غير التقى والبر والرشاد^۲

ئىبن عەساكىر ج ۱ ص ۱۰۵ لە ئىبن عەباسەو ھىناويەتى دەلىت: شەش مانگ دواي دەرچوۋنى پىغەمبەر (ﷺ) لە تائىف ھاتم بۆلاي پىغەمبەر (ﷺ)، پاشان خوا فەرمانى پىكرد بە شەرى تەبوك، ئەمە ئەو كاتە بوو كە خوا لە قورئاندا بە (ساعة العسرة) ناۋى ھىنا، ئەم شەپە لە گەرمایەكى سەختدا بوو، دوورووكان زىادىيان كىردبوو، ھاۋەلانى صوففە زىادىيان كىردبوو، صوففە بۆ نەداران بوو كە تىايدا كۆ دەبوۋنەو بەخششى پىغەمبەر (ﷺ) و موسلمانان بۆ دەچو، لەكاتى شەپدا موسلمانان دەچوون بۆلايان و ھەرىكە و كەسكىيان لەوان دەبرد و چەك و تفاقيان بۆ

^۱ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۷ دا ھاۋەلە بەيھەقى ج ۹ ص ۹۹ بە دوورو دريژى ھىناويەتى، حاكم ج ۳ ص ۴۲۶ بە كورتى ھىناويەتى.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۷ دا ھاۋەلە.

ٺاماده ده ڪرد، پيڻه مبهري (ﷺ) فھرمانی ڪرد تا له پيڻا و خواڊاو بڻ چاوه پواني
 پاداشت ببه خشن، نه و انيش بخشيان بڻ چاوه پواني پاداشت، به لام هه نديڪ وا
 نه يا نبه خشي، كه سان يڪي هه ڙاري موسلمانان ٺاماده ڪران و هه نديڪيش مان هه
 چاڪترين به خشي نه و پڙهي عه بدولر حمانی ڪوري عه وف (ﷺ) بوو ڪه دووسه
 ٺوقيه ي به خشي، عومري ڪوري خه تتاب سه ٺوقيه ي به خشي، عامري نه نسا ري
 نه وه ڪول خورماي به خشي، عومري ڪوري خه تتاب وتي: نه ي پيڻه مبهري خوا
 ده بينم عه بدولر حمانی ڪوري عه وف هيچي بڻ و مالهه ڪي به جي نه هيشتوه،
 پيڻه مبهريش (ﷺ) پرسيا ري لي ڪرد ٺايا بڻ و مالت هيچت به جي نه هيشتوه؟ وتي:
 به لي زياترو چاڪترو له وه ي ڪه به خشيومه، فھر مووي چهنده؟ وتي: هي نده ي خوا
 پيڻه مبهري ڪي به لي ن ي پڙي و خيريان داوه، يه ڪي ڪ له پشتيوانان هات ڪه پي
 ده و ترا عوقه يل هات و مشتي خورماي هي نا و به خشي، دوپوه ڪان ڪاتيڪ نه و
 به خشي نه يان دي چاوه چاوييان بوو، ڪه سيڪ ڪه زوري ده به خشي ده يانوت: سه يري
 نا ڪه يت؟ ڪه سيڪيش ڪه مه خورمايه ڪي ده هي نا ده يانوت شته ڪي بي نرخه، ڪاتيڪ
 عوقه يل نه و پر خورماي هي نا وتي: شه و مامه وه و به رده وام ٺاوم هه لده ڪوڙي، سويند
 به خوا به س نه وه مه بوو، شهرمي ده ڪرد، يه ڪي ڪ له و دوومشتهم هي نا و نه و يشم بڻ
 ماله وه به جي نه هيشت، بي باوه ڀان وتيان: نه وه زور هه ڙا تره له و، له مه شدا چاوه پي بوون
 ده و له مه نده و هه ڙاريان له و سه ده قه شتيڪي به رڪه ويٽ، ڪاتيڪ ده رچووني پيڻه مبهري
 (ﷺ) نزڪ بوويه وه هاتن و داواي موله تيان ڪرد و سڪالاي گهرمايان بوو و ده ترسان و
 ده يانوت: ده ترسين نه گهر شه رپڪن تووشي فيتنه ده بن، سويندي درويان به ده م
 خواوه ده خوارد، پيڻه مبهريش (ﷺ) موله تي ده دان و نه يده زاني چي له دل يا ندياه،
 ده سته يه ڪيان مزگه وتي دوپروويان دامه زرانده و نه بو عامري فاسقيان به قهره ول
 گرتبوو بوي، نه و لاي هيرقل بوو، هاته نه وي و ڪي نانه ي ڪوري عه بد ياليل و عه لقه مه ي
 ڪوري علاسهي عامريش هاتن سورهي (براءة) له سر نه وه دابه زي و ٺايه تيڪي تي دا
 دابه زي ڪه موله تي به دان يشتوه نه ده دا.

کاتیڭ خوای گه وره ئه م ئایه ته ی دابه زاند (انفروا خفا و وثقالا) که سی لاواز له ئاموژگاری پئی خواو پیغه مبهرداو که سی نه خوش و هه ژار لای پیغه مبهرد (ﷺ) سکا لایان ده کرد و وتیان ئه مه هیه پیدانیکی تیدانیه، له ناو دو پرواندا تاوانی نادیار هه بوو که هیشتا دهر نه که وتبوو، که سانیکی نادلنیا و باوه ربه رز دوا که وتن، ئه م سوره ته به پروونکرده وه و ورده کاریه وه سه باره ت به پیغه مبهرد (ﷺ) دهر که وتن و هه و آلیان ددها به هه و آل و باسی نه وه ی شوینی که وتوو ه تا گه یشته ته بووک، له و ی علقه مه ی کوپی موجه زه زی مودلیجی (ﷺ) نارد بو فله ستین، خالی دی کوپی وه لیدی (ﷺ) نارد بو دوه م توله نده ل، فهرمووی خیرا که به لکو له دهر وه ببینیت قهره و لی گرتبی و بیگریت، ئه ویش وایکرد.

دو پرووه کانی مه دینه به هه هه و آلیکی خراپ ده شله ژان، کاتیڭ ده بان بیست موسلمانان تووشی سه ختی و ناره ختی بوون پئی دلخوش بوون و ده یانوت: ئیمه ئه وه مان ده زانی و هوشیاریمان له سه ر ددها، ئه گه سه لامه تی و چاکه ی موسلمانان بایستایه ده لته نگ ده بوون و هه موو که س ئه مه ی لی به دیده کردن، هیه دو پروویه کی ئه عرابی و ئه وانی دیکه ش نه بوو مه گه ر کاریکی خراپ و ره وشتیکی خراپی ده شارده وه و به ئاشکرا ده یکرد، هه رچی خاوه ن بیانوش بوو چاوه رپی ده کرد دهر وویه که له وه ی خوای گه وره له قورئاندا دایه زاندوه به دی بکات.^۱

به یه قی له ریگه ی ئین ئیسحاق له عه بدوللای کوپی ئه بو به کری کوپی حه زمه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهرد (ﷺ) بو هه ر غه زایه که بچوایه وای نیشانددها بو شوینی دی ده روات، به ئام له شه ری ته بووکدا فهرمووی (خه لکینه، ده مه ویت بچم بو پوم) پئی وتن ده چییت، ئه مه ش له باریکی ته و او سه خت و گرانی گه رما و وشکه سالی ولاتدا، کاتیڭ به ره م کاتی بوو و خه لکی چاویان له وه بوو له لای به ره مه که یان بمیننه وه و حه زیان نه ده کرد دهستی لی به رده ن، پیغه مبهرد (ﷺ) پوژیک له و باره دا به

جهددي ڪوڀي قهيسي فهرموو (يا جد هل لك في جلاذ بني الا صفر؟) وتي: ئهي پيڻه مبهري خوا مؤله تم بدهو تاقيم مه ڪه رهوه، هوزه ڪم دوزانن ڪه سيان هيئدهي من سهرسام نيه به ئافرهت، ده ترسم ئه ڪهر ئافرهتي بهني ئه سفرم دي تووش بيم، دهي ئهي پيڻه مبهري خوا مؤله تم بده، پيڻه مبهريش (ﷺ) وازي لي هيئا و فهرموي (قد اذنت لك) خواي ڪه ورهش ئهم ئايه ته ي دابه زانذ (ومنهم من يقول اذن لي ولا تفتني الا في الفتنة سقطوا) ده ليئت ئهو فيتنه ي تيئي ڪه وت به دوا ڪه وتني له پيڻه مبهري (ﷺ) و ڪه زي خوي به وه ي ترسي له فيتنه ي ئافره تاني بهني ئه سفر هه بوو، (وان جهنم لم يحكه بالكافرين) ده ليئت بو ئه وانه ي دواتري، يه ڪيڪ له دووڀوه ڪان وتي: بهم ڪه رمايه مه پوڻ، خواي ڪه ورهش ئهم ئايه ته ي دابه زانذ (قل نار جهنم اشد حرا لو كانوا يفتقون) ده ليئت: پاشان پيڻه مبهري (ﷺ) ڪولي سه فري ڪرده شان و فهرماني جيهادي به خه ڪ ڪردو دهوله مهندي هاندا تا ببه خشن و خه ڪ بو جيهاد ئاماده بڪن، ئه وانيش و ايان ڪردو عوسمان (ﷺ) لهو بوارهدا به خششيكي به خش ي ڪه هيچ ڪهس لهو زياتري نه به خش ي، ئه ويش باري دووسه د وشتربوو.^۱

ته به راني له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليئت: ڪاتيڪ پيڻه مبهري (ﷺ) ويستي بجيئت بو غزاي ته بو ڪ به جهددي ڪوڀي قهيسي فهرموو (ما تقول في مجاهدة بني الا صفر؟) وتي: ئهي پيڻه مبهري خوا من ڪه سيكي ژن خوشه ويستم و ئافرهتي بهني ئه سفر بيبينم له خشته ده بريم، مؤله تم ده دهيت دابنيشم و تووش نه بم؟ خواي ڪه ورهش ئهم ئايه ته ي دابه زانذ (ومنهم من يقول اذن لي ولا تفتني الا في الفتنة سقطوا).^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - له التاريخي نيين عساڪير ج ۱ ص ۱۰۸ دا واهاتوه، به يهه قيش له السير ج ۹ ص ۳۳ له عروه وه (ﷺ) به ڪورتي هيئاويه تي، له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲ له نيين نيسحاق له زهرري و يه زيدي ڪوڀي پومان و عه بدولاي ڪوڀي ئه بوبه ڪرو عاصمي ڪوڀي عومره وه بهو جوڙه هيئاويه تي.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هه يسه مي ج ۷ ص ۳۰ ده ليئت: له سه نه ده ڪدا يه حياي حه ماني هه يه ڪه لاوازه.

ئىبن ئەسكەر ج ۱ ص ۱۱۰ ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى نارد بۇ ھۆزەكان و بۇ مەككەش تابىن بۇ شەرى دىرى دوزىمىيان، بورەيدەى كوپى خەسىبى (ﷺ) نارد بۇلاى ئەسەلم تا ئاگادارىيان بىكەتەۋە، ئەبۇرەھمى (ﷺ) نارد بۇلاى ھۆزەكەى و فەرمانى پىكرى داۋايان لى بىكەت لەۋى بىن، ئەبۇواقىدى لەيسى (ﷺ) بە ھۆزەكەيەۋە دەرچوۋ، ئەبۇجەعدى ۋەمەرى (ﷺ) بە ھۆزەكەيەۋە بە كەنارادا كەۋتەرى، پافىعى كوپى مەكىث و جوندى كوپى مەكىث (ﷺ) نارد بۇلاى جۈھەينە، نەعىمى كوپى مەسعودى (ﷺ) نارد بۇلاى ئەشجەع، لە بەنى كەبى كوپى عەمردا چەندىكى نارد، ئەۋانىش بدىلى كوپى ۋەرقاۋ عەمرى كوپى سالم و بشىرى كوپى سوفيان (ﷺ) لە سەلىمىشدا چەندىكى نارد، لەۋانە عەبباسى كوپى مرداس (ﷺ).

پىغەمبەر (ﷺ) مۇسلمانانى ھاندا بۇ جىھاد و گەرمى دەكرىن لەسەرى و فەرمانى سەدەقەى پى دەكرىن، ئەۋانىش سەدەقەيەكى زورىيان بەخشى، يەكەمىيان ئەبۇبەكرى صدىق بوو كە ھەموو سامانى خۇى چۈر ھەزار درھەم بوو ھىناى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھىچت ھىشتۋەتەۋە بۇ مال و مەنەكەت؟) وتى: خۈاۋ پىغەمبەرەكەى چاكتىر دەزانن، پاشان عومەر (ﷺ) نىۋەى سامانى خۇى ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرموۋى (ھىچت ھىشتۋەتەۋە بۇ مال و مەنەكەت؟) وتى: نىۋەى ئەۋەى ھىناۋە.

عومەر بىسىتى ئەبۇبەكر چەندەى ھىناۋە وتى: ھەركەت خىرىكەمان كرىبىت پىشتىم كەۋتوتىت، عەبباسى كوپى عەبدولموتەلىب و تەلحەى كوپى عوبەيدوللا (ﷺ) بىرىك سامانىيان ھىنا بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، عەبدۇرەھمانى كوپى عوف (ﷺ) دوو سەد ئوقىيەى بۇ ھىنا، سەعدى كوپى عوبادە (ﷺ) سامانىكى بۇ ھىنا، موحەمەدى كوپى مەسەلمەش (ﷺ) ھەروا، عاصمى كوپى عەددى (ﷺ) نەۋەد كۆل خورماى ھىنا، عوسمانى كوپى عەفان (ﷺ) سى يەكى ئەو سوپايەى پىرچەك و تفاق كرىد، لە ھەموۋىيان بەخشى زىاتىر بوو تا ئەۋەى بەشى سى يەكى ئەو سوپايەى كرىد تا ئەۋەى دەۋترىت تىر بەشى پىۋىشىستى كرىد، دەلىن ئەو پۇزە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (مايضر عثمان ما فعل بعد هذا) واتە (دۈاى ئەمە ھىچ زىيان بە عوسمان ناگات) دەۋلەمەندان كەۋتنە خىرخۈاۋى و چاۋەرى پاداۋىت بوون، ھەشبوۋ لەۋان لاۋازىرىۋو كەس ھەبوو وشتىرىكى دەھىنا بۇيەك يان دۈۋكەس و

دہیوت ئہم و شترہ بؤ ئہم دوانہ تان بہ سہرہ سواری بن، ہہ بوو خہرجی و بہ خششیکی دہینا، تہ نانہ تافرہ تان چییان ہہ بوو دہیانہینا، ئوم سنانی ئہ سہلہ می (ﷺ) دہلئت: کراسیکی کراوہم دی لہ بہرہ دہستی پیغہ مہر (ﷺ) لہ مال عائیشہ دا (رضی اللہ عنہا) عاج و پاوانہ و خہ لخال و ئہنگوستیلہی لہ سہرہ بوو، پریبو لہ و شتانہ کہ تافرہ تانی موسلمان بؤ جیہاد ناردیوونیان، خہ لکی لہ سہختیہ کی زوردا بوون، کاتی بہرہم بوو، خہ لکی حہ زیان دہ کرد و رقیان لہ وہ بوو واز لہ و بارہیان بہینن، پیغہ مہر (ﷺ) پلہ و توند و تولی گرتہ بہرہ لہ (ثنیۃ الوداع) سہربازہ کانی کوکر دہوہ و خہ لکیش زور بوون و کہس ہہ بوو بیہوئیت نامادہ نہ بیئت وای دہ زانی ئہ گہر خوا ئایہ تی لہ سہرہ دانہ بہ زینئت کہس پیی نازانئت.

کاتیک پیغہ مہر (ﷺ) بریاری کہ و تنہ پری دا لہ سہرہ مہ دینہ سباعی کوپری عورتہ فہی غیفاری دانا یان دہلین موحمہ دی کوپری مہ سہلہ مہی (ﷺ) داناوہ، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (استکثروا من النعال فان الرجل لایزال راکبا مادام منتعلا) کاتیک کہ و تنہ پری ئیین ئوبہی لہ گہل دوپروہ کاندانہ چوو و دہیوت: موحمہ د بہ و بارو گہرما لہ و ولاتہ دوپروہ دا شہر لہ گہل بہنی ئہ سہرہ دا دہکات، موحمہ د وادہ زانئت شہری ئہ وانہ گالتہ و گہ پہ، دوپروہ هاو دہ مہ کانیشی ہہ مان رایان ہہ بوو، پاشان ئیین ئوبہی وتی: سوئند بہ خوا دہ بینم سبہینئ ہاوہ لہ کانی ملیان بہ پتہ داکراوہ و ہہ وال خراپی لہ سہرہ پیغہ مہر (ﷺ) و ہاوہ لانی دہوت.

کاتیک پیغہ مہر (ﷺ) لہ (ثنیۃ الوداع) چوو بؤ تہ بووک و ئالاکانی بہرز کردہوہ، ئالاکا گہورہ کہی دایہ دہست ئہ بوہ کرو زوبہ یریش ئالاکا گہورہ کہی لہ دہست بوو، ئالای ئہوس لہ دہست ئوسہیدی کوپری حوضہ یرو ئالای خہ زرج لہ دہستی ئہ بود و جانہ یان دہلین حہ بابی کوپری مونزیردا (ﷺ) بوو، سی ہزار کہس لہ گہل پیغہ مہر (ﷺ) بوون، دہہزار سوار، ہہرہ شیکی پشتیوانان فہرمانی و ہرگرت ئالای خوئی ہہ لبرگرت و ہوزہ کانی عہرہ بیش ہہروا، بہ لیپرینیکی کہ مہوہ. تہواو.^۱

(گرنگيدانى پىغەمبەر (ﷺ) بە ناردنى ئوسامە (ﷺ) لە كاتى نە خوئى سەرە مەرگىدا، زۆر گرنگيدانى ئەبوبەكرى صدىقىش (ﷺ) بە ۋە لە سەرەتاي خىلافەتە كەيە ۋە)

ئىبن عەساكىر ج ۱ ص ۱۲۰ لە پىگەي زوھرىيە ۋە لە ئوسامەي كوپى زەيدە ۋە (ﷺ)
ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردوۋە تا لەبەرى بەياندا بدات بەسەر (ئوبنا)
داۋ بىسووتىنى، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) بە ئوسامەي فەرموو (امش على اسم الله)
واتە (بە ناۋى خواۋە بېرۇن) ئەۋىش ئالاکەي ھەلگرت و چوو داىيە دەست بورەيدەي
كوپى خەصىبى ئەسلەمى، بردى بۆ مالى ئوسامە و پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد بە
ئوسامە و لە (جورف) سەنگەرى گرت و لە شوئىنى ئاۋدانى سولەيمانى ئەمىر
سەنگەرى گرت، خەلكى دەردە چوون و ھەركەس پىۋىستىيەكەي دابىن دەكرد و دەچوو
بۆ سەربازگەكەي، ئەگەر نا بە دەست بە تالى دەمايە ۋە، ھىچكام لە كۆچەرانى يەكەم
نەمانە ۋە مەگەر ئەۋەي چوونە ئەۋ شەپەرە ۋە: عومەرى كوپى خەتتاب، ئەبوعوبەيدە،
سەعدى كوپى ئەبى ۋە قاص، ئەبولئەعوەر سەعيدى كوپى عەمرى كوپى نوفەيل،
لەگەل دەستەيەكى كۆچەراندە، پىشتىوانانىش چەندىك بوون: قەتادەي كوپى
نوعمان و سەلەمەي كوپى ئەسلەمى كوپى ھەرىش (ﷺ) ھەندى لە كۆچەرەن كە
عەياشى كوپى ئەبى رەبىيە (ﷺ) لە ھەمويان قسە توندتر بوو وتى: ئەم ھەرزەكارە
لەسەرۋو ئەم كۆچەرەيانە ۋە دابىرىت؟ لەۋ بارە ۋە قسە و بلى بلى زۆر ھەبوو،
عومەرى كوپى خەتتابىش ھەندى لەۋ قسانەي بىستە ۋە ھات بۆلاي پىغەمبەر
(ﷺ) و بۆي گىرايە ۋە دواي ئەۋ خۆي بەرپەرچى ئەۋ خەلگەي دەدايە ۋە، پىغەمبەر
(ﷺ) كە ئەمەي بىست تەۋاۋ توۋرە بوو و چوۋىيە سەر مەنبەر و سوپاس و ستايشى
پەرۋەردگارى كرد و دواتر فەرموۋى (پاشان ئەۋى خەلگىنە ئەۋ قسەي ھەندىكتان
چىيە بىستۈۋمە لەسەر دانانى ئوسامە كە بە ئەمىر دانائە؟ سوئند بەخۋا ئەگەر
لەسەر دانانى ئوسامە تانە و تەشەر بەدن لەسەر دانانى پىشتىرى باۋكىشى تانە و

ته شهر ددهن، نهی هاوار (لهو خوامه) که به راستی بؤ نيمارهت زور له بار بوو، له
 دواي خویشی کوره کهی بؤ نيمارهت زور له باره، نه گهر خوښه ويستړين کهس لام
 هه بوو نهوا نهه له وانه يه له هه موان لام خوښه ويستړه، نهه دوانه کان و کانزاي
 هه موو چاکه يه کن، دهی له گه لی چاک بن چونکه له چاک تريني نيوه يه) پاشان پيغه مبهه
 (ﷺ) دابه زی و چوويه ماله وه، نه مهش له پوڙی شه ممه دهی په بيعولنه وه لدا بوو، نهو
 موسلمانان نهش که بريار بوو له گه ل نوسامه (ﷺ) بچن مالئاواييان ده کرد له پيغه مبهه
 (ﷺ) عومهری کوپي خه تتا بيشيان له ناودا بوو، پيغه مبهه (ﷺ) دهی فهرموو (انفذوا
 بعث اسامة) نوم نهيمه ن (رضي الله عنها) چوويه ژوره وه و وتی: نهی پيغه مبهه
 خوا نه گهر نوسامه ت له سهربازگه کهيدا بهيشتايه ته وه تا راييت، چونکه بهم باره يه وه
 نه گهر بچيت سوودی بؤ خویشی ناييت، نهو يش فهرمووی (انفذوا بعث اسامة)
 خه لکی چوون بؤ سهربازگه که و شهوی شه ممه مانه وه، نوسامه له پوڙی يه کشه ممه
 دابه زی، پيغه مبهه (ﷺ) هيلاک و ناساغ بوو، نهو پوڙه درمان و چاره سهریان پيښه دا،
 نوسامه به چاو به گريانه وه چوو بؤ لای پيغه مبهه (ﷺ)، عه عباسی له لاهو و
 ژنه کانيشی له دوری بوون، نوسامه ليی نزيك بوويه وه و ماچی کرد، پيغه مبهه ريش
 (ﷺ) هيچی نه دهوت، دهسته کانی بهر زده کرده و بؤ ناسمان و دواتر دهستی دهينا
 به سهر نوسامه دا، منيش گه پامه وه بؤ سهربازگه کهم، بؤ پوڙی دوو شه ممه له
 سهربازگه کهيدا بوو، پيغه مبهه (ﷺ) هوښيکی به بهر دا هاته وه و نوسامه ش هات
 بؤ لای پيغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (اغد على بركة الله) و اته (به بهر که تهی خواوه بهر ي
 که وه) نوسامه ش بهو باره وه مالئاوايی له پيغه مبهه (ﷺ) کرد و خيزانه کانی
 پيغه مبهه ريش (ﷺ) له تاو له ش ساغی پيغه مبهه ردا (ﷺ) شان يان ده کرد، نه به بهر
 (ﷺ) چوو بؤ لای پيغه مبهه (ﷺ) و وتی: نهی پيغه مبهه ری خوا سوپاس بؤ خوا حالت
 باش دياره، مؤله تی ليوه رگرت و چوو بؤ (سنخ)، نوسامه ش بهر و سهربازگه کهی
 چوو و هاواری کرد تا هه موو بينه ناو سهربازگه که، گه يشته سهربازگه که ی و
 دابه زی و به خه لکه که ی وت: به ريکه ون خوړيش هه لها تبوو، نوسامه ويستی له

(جرف) بڙوات ڪه نيٽر دراوي ٿوم ٺهيمهن (ﷺ) هات ٻڙاي و هه والي پيدا پيڻه مبهري (ﷺ) له سهره مهري گدايه ٺوسامه له گهل عومرو ٺه بوعوبه يدهدا هاته وه مهدينه و گهيشته لاي پيڻه مبهري (ﷺ) له کاتي سهره مهري گدايه، له گهل لاريوونه وي خوري پوڙي دوو شه مبهري دوانزه ي ڀه بيلعنه وه لدا پيڻه مبهري (ﷺ) ڪوچي دوايي ڪرد، موسلماناني ناو سهر بازگه ي جهر ف هاتنه وه مهدينه، بوره يده ي ڪوري حه صيب (ﷺ) به ٺالاکه ي ٺوسامه وه هاته بهر دهري گاي پيڻه مبهري (ﷺ) و له وي چه قاندي به زهويدها. کاتيڪ به يعهت درا به ٺه بوبه ڪر بوره يده ي نارد تا ٺالاکه ببات بو مالي ٺوسامه و دايه نيٽ تا ٺوسامه شهري ڪه دهکات، بوره يده دهليٽ: ٺالاکه م برد بو مالي ٺوسامه و دواتر له گهل ٺوسامه دا بردم بو شام و دواتر گيڙامه وه بو مالي ٺوسامه، بهرده وام له مائيدا بوو تا ڪوچي دوايي ڪرد، کاتيڪ عهري به هه والي ڪوچي دوايي پيڻه مبهري (ﷺ) بيست و هه نديڪيان له ٺيسلام هه لگه پانه وه، ٺه بوبه ڪر به ٺوسامه ي وت: فهرماني پيڻه مبهري (ﷺ) به جيبيگه يه نه، خه لڪي برد و له شويئي يه ڪه مياندا سهنگهريان گرت، بوره يده ٺالاکه ي برد و گهيشته سهر بازگه ي يه ڪه ميان، ٺه مه له سهر گه وره ڪوچه راني يه ڪه م سهخت بوو، عومرو عوسمان و ٺه بوعوبه يده و سه عدي ڪوري ٺه بي وه قاص و سه عيدي ڪوري زهيد (ﷺ) چون ٻڙاي ٺه بوبه ڪرو وتيان ٺه ي خه ليفه ي پيڻه مبهري خوا عهري به له هه مو لايه ڪه وه داويانه به سه رتدا، توپش ٺه م سوپايه بلاوه پي مه ڪه، با بو ليدياني هه لگه پراوه کان لات بن و بيده به گزياندا، هه روه ها متمانه ي ٺه وه ني هه لمهت نه بريته سهر مهدينه ڪه ڙن و مندالي تيدياه، به لڪو غزاي پوم دوا بخهيت تا ٺيسلام جيئي خوي ده چه سپيني و هه لگه پراوه کان ده گه پينه وه سهر باري جارانيان يان له ناو ده بريڻ، ٺينجا ٺوسامه بنيري، ٺيمه له وه دلنيان پوم نايهت بومان، ٺه بوبه ڪر ڪه گوئي ليگرتن وتي: ڪهستان ماوه شتيڪي مابيٽ بيليٽ؟ وتيان: نا، گويت لي گرتين، وتي: ده ي سويند بهو ڪه سه ي ڪه گيانمي به دهسته ٺه گهر بزانم له مهدينه گورگ ده مخوات ٺه م دهسته يه ده نيڙم، هه رده بيٽ بجيٽ، چون ٺه و پيڻه مبهري ڪه له ٺاسمانه وه سروي شي بو داده بهزي بفهرمويٽ (سوپاڪه ي ٺوسامه بنيڙن و به پيئي بخن)

ئیسنا نه ینیږم، به لآم شتیک هیه له سهر ئوسامه ده یلیم، ده لیم با عومهرمان لا بمینیتته وه، چونکه پیویستمانه پیی، به خوا نازانم ئوسامه ده یکات یان نا، سویند به خوا زوړیشی لی ناکه م ئه وانیش زانیان ئه بوبه کر سووره له سهر ئه وهی ئوسامه بنیریت، ئه بوبه کر چوو بومالی ئوسامه و داوای لیکرد تا عومهر لای به جی به یلیت، ئه ویش پازی بوو.

ئه بوبه کریش وتی: به په زامه ندیه وه ده لیت باشه؟ وتی: به لی، ئینجا چوو، به بانگه رکه ی وت بانگ بکات هر که س له سهر ده می پیغه مبهردا (ﷺ) له گه ل ئوسامه دا نیردراوه به سوور بوونی من له سهر ئه وه با له ئوسامه دوانه که ویت چونکه هر که س له چوون له گه لیدا دواکه ویت خوم به پیی خوم ده چم به شوینیدا، ناردی به شوین ئه و کۆچه رانه دا که له سهر ئیماره تی ئوسامه قسه یان هه بوو، لیان تووړه بوو و وتی: بچن، که س دوانه که وت، ئه بوبه کریش ئوسامه و موسلمانانی به ری کرد کاتیک له جورف له گه ل سی هه زار هاوه له که لیدا ئوسامه به ریکه وت (که هه زاریان خاوه ن سوار بوون) ئه بوبه کر له گه ل ئوسامه دا ده میک چوو و دواپی وتی: ئایین و سپارده و سهره نجامی کاره که ت ده ده مه ده ست خوا، پیغه مبهر (ﷺ) وه سیه تی بو کردویت، به فرمانی خوا به جی بگه یه نه، ئیت من هیچ فرمان و پرگریه کم بو ت نیه، من ته نها ئه وه به جی ده گه یه نم که پیغه مبهر (ﷺ) فرمانی پی کردوه، ئه ویش خیرا چوو و چوویه چهند ولایتیکی هیور که وازیان له ئیسلام نه هینا بوو وهک جو هینه و ئه وانی دی له قوزاعه، که له (وادی القری) دابه زی هه والگریکی به نی عوزره که پیی ده و ترا (حریث) هات و له پیشیه وه چوو و کاره که ی به جی گه یاند تا گه یشته (ئوبنا) سهیری ئه وپی کرد و گه راپه وه و گه یشته وه به ئوسامه، له دوری دوو پوژ ری له ئوبنا، هه والی پیدا که خه لکی بیناگان و خویان کوئه کرد و ته وه، فرمانی پیکرد تا پیش ئه وهی خویان کو بکه نه وه بجیت بویان و هه لمه تی بباته سهریان.^۱

^۱ - ضعیف.

^۲ - له مختصر ئین عه ساکیردا واهاتوه، له کنز العمال ج ۲ ص ۳۱۲ له ئین عه ساکیر له رنکه ی واقیدی له ئوسامه وه هیناو یه تی، ئین حه جهریش له فتح الباری ج ۸ ص ۱۰۷ دا ناماژی پیکردوه.

ھەرۋەھا ئىين عەساكىر لە ھەسەنى كۆرى ئەبولھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) لە پىش مردنیدا دەستەيەكى خەلكى مەدینە و چواردەۋرى كۆكردەۋە
 بۇ ناردن، لەۋانە عومەرى كۆرى خەتتابى (ﷺ) تىدا بوون ئوسامە كۆرى زەيدى كرد
 بە ئەمىريان، كۆتا كەسيان لە خەندەقەكە تىپەرى نەكرد تا پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى
 دوايى كرد، ئوسامە خەلكەكەى ۋەستاندودواتر بە عومەرى وت: بگەپرەۋە بۆلای
 خەلىفەى پىغەمبەرى خواۋ مۆلەتى لى ۋەربگرە تا مۆلەتم بدات خەلكەكە بگىرمەۋە
 چونكە كەسانى ديارو زۆرىنە لەگەلمدان و ترسم ھەيە خەلىفە شتىكى لى بگرى و
 بىباۋەران بكوتنە سەر ئەۋ، پشتيوانان وتيان ئەگەر وتى ھەردەبىت بچن قسەى
 ئىمەى پى بگەيەنە و داۋاي لىبەكە با كەسىكى بە تەمەتتر لە ئوسامە بكا تە ئەمىرمان،
 عومەرىش بە فەرمانى ئوسامە چوو و ھاتەلای ئەبوبەكر و قسەى ئوسامەى پى
 گەياند، ئەبوبەكرىش وتى: ئەگەر سەگ و گورگ بمرفىنن فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)
 ناگىرمەۋە، وتى: دەى پشتيوانان پىيان وتم تا پىت بلىم ئەۋان داۋات لى دەكەن
 كەسىكى بە تەمەتتر لە ئوسامە بگەيتە ئەمىريان، ئەبوبەكر ھەستايە سەر پى و پىشى
 عومەرى گرت و وتى: داىكت پۆلە پۆت بۆ بكات ئىين خەتتاب پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋى
 داناۋە و تۆش دەلىت لايىبە؟ عومەرىش چوو بۇناۋ خەلكەكە، وتيان: چىت كرد؟
 وتى: داىكتان پۆلە پۆتان بۆ بكات لەبەر ئىۋە خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) زۆرى پى
 كردم، پاشان ئەبوبەكر ھات و ھانىدان و بەرپى كردن، خۆى بە پىادە دەچوو و
 ئوسامەش لەسەر ئەسپ بوو، عەبدولرەھمانى كۆرى عەۋف و لاخەكەى ئەبوبەكرى
 (ﷺ) پى بوو، ئوسامە پىى وت: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر يان سۋاردەبىت يان
 دادەبەزم، وتى: بە خوا دانا بەزىت و منىش سۋارنايم، چى دەبىت با منىش كەمىك
 لەپىناۋ خۋادا پىكانم تۆز بىانگىرىت، چونكە جەنگاۋەر ھەر ھەنگاۋىك دەينىت
 ھەۋت سەد چاكەى بۆ دەنۋوسرىت و ھەۋ سەد پلە بەرز دەبىتەۋە و ھەۋت سەد

تاوانیشی دهسپینه وه، تا گه یشته کوتا پیی وت: ئه گهر پیئت باشه عومهری کوپی خه تتابم بۆ به جی بهیله، وتی: باشه و مؤله تی دا.^۱

ئین عه ساگیر له عروه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: کاتیک له به یعه تدان بووینه وه و خه لکی دامرکانه وه ئه بوبه کر به ئوسامه ی (ع) وت: برۆ بۆ ئه و کاره ی پیغه مبه ر (ع) ناردیتی، که سانیک کی کوچه رو پشتیوانان دواندیان و وتیان ئوسامه و سوپاکه ی بهیله ره وه چونکه ده ترسین عه ره ب به هه والی مردنی پیغه مبه ر (ع) بده ن به سه رماندا، ئه بوبه کر وتی: من سوپایه ک راوه ستینم که پیغه مبه ر (ع) ناردوو یه تی؟! به راستی له سه ر کاریکی گه وه بویری ده نویتم، ده ی سویند به و که سه ی گیانمی به ده سته ئه گهر عه ره ب بده ن به سه رمدا لام خوشره له وه ی سوپایه ک راگرم که پیغه مبه ر (ع) ناردوو یه تی، ئوسامه به سوپاکه وه برۆ بۆ ئه و ئا راسته ی فه رمانت پی کراوه و به پیی فه رمانی پیغه مبه ر (ع) له لای فه له ستینه وه بجه نگه و له گه ل خه لکی موئته بجه نگه، خوا زامنی ئه وی تره، به لام ئه گهر ده کریت عومهری کوپی خه تتابم بۆ به جی بهیله تا راویژی پی بکه م چونکه خاوه ن رایه، و بۆ ئیسلام نامۆزگاری ده گریت به ر، ئه ویش پازیبوو، به گشتی عه ره ب و خه لکی پوژه لات و غه تفان و به نوئه سه د و زۆرینه ی ئه شجعه وازیان له ئیسلام هینا و ته یئیش له سه ر ئیسلام مانه وه، هاوه لان وتیان: ئوسامه و سوپاکه ی راگه وه دژ به هه لگه راوه کانی غه تفان و عه ره ب به کاریان به یینه، ئه بوبه کریش پازی نه بوو و وتی: ئیوه ده زانن له سه ر ده می پیغه مبه ردا (ع) راویژ له وه دا بوو که سوننه تی پیغه مبه ره که تانی له سه ر نه بیئت و له قورئاندا هیچی له سه ر نه هاتبیئت، ئیوه قسه ی خو تان کرد و منیش راویژی خو متان پی ده لیم، چاکترین هه لبرژیرن به جیی بگه یه نن، چونکه له سه ر گو مپایی

۱ - ضعیف.

۲ - له مختصر ئین عه ساگیر ج ۱ ص ۱۱۷ دا واهاتوو، له کنز العمال ج ۵ ص ۲۱۴ دا هاتوو، له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۰۵ یش به کورتی له سه یف له حه سه نه وه هیناویه تی.

کوټان ناکاته وه، سویند به وهی گیانمی به دهسته کاریک له و جیهاده چاکتر نابینم که په تی بگرینه وه که پیغه مېهر (ﷺ) به دهستی خوئی داویه تیه دهست (تا بچیت بو جیهاد) نه و انیش ملکه چی ږاکه یی نه بوبه کر بوون و زانیان له ږاکه یی نه و ان چاکتره، نه و کات نه بوبه کر نوسامه یی کوپی زهیدی نارد، له و غه زایه دا کاریکی گه وړه یی نه و جامدا و خوی گه وړه خوئی و سوپاکه یی به سه لامه تی و دهستکه و ته وه گه ږانده وه، نه بوبه کر (ﷺ) به کوچه رو موسلمانان کانه وه چو کاتیک نوسامه چو، عه ربه کان به ټن و منالیان وه ږایانکر. که موسلمانان نه مه یان بیست و تیان به نه بوبه کر بگه ږیره وه بو مه دینه و بولای ټن و مناله کان و که سیک له هاوه لانت له سر سوپا دابنی و کاری خوئی پی بسپیږه، موسلمانان زوریان لی کرد تا گه ږایه وه، نه ویش خالیدی کوپی وه لیدی (ﷺ) له سر سوپاکه دانا و پیی و ت: نه گه ر موسلمان بوون و سه ده قیان دا کامیان ویستی با بگه ږینه وه، نه بوبه کر به وه گه ږایه وه بو مه دینه^۱.

له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۰۴ له سهیفی کوپی عومر له هیشامی کوپی عورو له باوکیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک به یعت درا به نه بوبه کر و پشتیوانان له سر نه و باره یی ږاجیا واز بوون یه کده نگ بوون نه بوبه کر و تی: با سوپاکه یی نوسامه بچیت، عه ربه ییش که مو زور له هه موو هوژیک وازیان له نیسلام هیناوو، دوو پووی زالبوو و مه سیحیه و جووله که په لیان هاویشتبوو و موسلمانانیش وک مه پی ناو تاریکی و ابوون له بهر له دهستدانی پیغه مېهره کیهان و شهرو زوری دورنمان، خه لکی به نه بوبه کریان دهوت: نه وانه زورینه یی موسلمانان و عه ربه ییش ده بینیت هات بوټ، چاک نیه نه و کو مه له موسلمانان له خوټ دوور بڅه یته وه، نه ویش و تی: سویند به وهی گیانمی نه بوبه کری به دهسته نه گه ر بزانم گورگ ده مرفیننی نه و سوپای نوسامه ده نیرم وک چو پیغه مېهر (ﷺ) فهرمانی پی کرد، نه گه ر له م شاره شدا جگه له خوټ که س نه مینیت هه ر جیبه جیټی ده کم^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - له مختصر نیین عه ساگیر ج ۱ ص ۱۱۸ دا واهاتوه، له کنز العمال ج ۵ ص ۳۱۴ یشدا هاتوه.

۳ - نیین که سیر ده لیت: نه مه له هیشامی کوپی عورو له باوکیه وه له عائیشه وه (رضی الله عنها) کیږدراوه ته وه.

له فہر موودہ کهي قاسم و عہ مرہ له عائشہ وہ هاتوہ ده لیت: کاتيک پیغہ مہر
(ﷺ) کؤچی دوايي کرد عہ رب يہک پارچہ هہ لگہ پرانہ وہ و دوو پرويي زالبو، سویند
به خوا باريک تووشي باو کم بوو نه گہر تووشي شاخه کان بوايه تيکده شکان،
هاوہ لاني موچه مہد (عليه السلام) وهک مہري ويلى ناو خاکی گورکانيان ليہات،
سویند به خوا له هہر شتيکدا ناوکؤ بوونايہ باو کم گہني و لاري و ناوکؤ کهي
نہدہ هيشت، تہ او^۱.

ئہو ہورہ يرہ ده لیت: سویند بهو خوايہي هيچ پەرستراويک نيہ جگہ له و نه گہر
ئہو بہ کر نہ کرايہ به خليفہ خوا نہدہ پەرسترا، سي جار وتيہ وہ، پيي وترا، بؤ
واده لیت نيہ ئہو ہورہ يرہ؟ وتي: پیغہ مہر (ﷺ) ئوسامہي کؤري زهيدی (ﷺ) به
حوت سہد کسہ وہ نارد بؤ شام، کاتيک له (زي خشب) دابہ زي پیغہ مہر (ﷺ) گياني
سپارد و عہ ربی دەوری مہدينہ هہ لگہ پرانہ وہ، هاوہ لاني پیغہ مہر (ﷺ) کؤبوونہ وہ و
وتيان: ئہو بہ کر نہ وانه بگيرہ وہ کہ نيتر دراون بؤ پؤم وا عہ ربی دەوری مہدينہ
هہ لگہ پرانہ تہ وہ، وتي: سویند بهو خوايہي جگہ له و هيچ پەرستراويکی تر نيہ نه گہر
سہگ قاچہ کاني ژنہ کاني پیغہ مہر (ﷺ) پابکيشن ئہو سوپايہ ناگيرہ وہ کہ
پیغہ مہر (ﷺ) نارد و ويہ تي و ئالايہ کہ پیغہ مہر (ﷺ) ديناوہ لاينا بہم، ئوسامہي
نارد و ئهويش ديدا به پال ہہر هؤزيکدا کہ نيازي هہ لگہ پرانہ وديان هہبو دہيانوت
ئہ گہر نہ وانه هيژيکی زؤريان نہ بيٹ ئہم هہ مووہ نانيرن، بہ لام وازيان لي دینين تا
بگہن به پؤم، گہيشتن به پؤم و پؤميان شکاند و به سہ لامہ تي گہ پرانہ وہ و ئهوانيش
لہ سہر ئيسلام مانہ وہ^۲.

۱ - ضعيف.

۲ - تہ برانيش له عائشہ وہ (رضي الله عنها) به هہ مان شيوہ هيئاويہ تي، هہيسہ مي ج ۹ ص ۵۰
ده لیت: تہ براني له چہند ريگہ يہ کہ وہ هيئاويہ تي و کہ سہ کاني سہ نہ ديکيان جي متمانہن.

۳ - ضعيف.

تہبہری ج ۴ ص ۴۳ لہ ریگہی سہیفہ وہ ھیناویہ تی: ۱۰۰ بوبہ کر دوا۱ چوونی خالید (ﷺ) بو شام تووشی ۱۰۰ نہ خووشیہ بوو کہ دوا۱ چہند مانگیک بہ ھویہ وہ مرد، موسہ ننا (ﷺ) ھا ت و ۱۰۰ بوبہ کریش چاک ببویہ وہ، عومہری پاسپارد ۱۰۰ ویش ھا والی پیدا، ۱۰۰ ویش وتی: دہبیت عومہر ببینم، عومہر ھا ت، ۱۰۰ ویش پیی وت: گوی بگرہ عومہر بزانه چیت پی دہلیم بیکہ، ھاوام وایہ ۱۰۰ مړو بمرم، ۱۰۰ پوژیش پوژ۱ دوو شہ ممہ بوو، ۱۰۰ گہر مردم نہ گاتہ ئیوارہ تا خہ لک لہ گہل موسہ ننا دہنیریت، ۱۰۰ گہر کہ وتمہ شہو بہ یانی نہ کہ یتہ وہ تا کہ س لہ گہل موسہ ننا بنیریت، موسیبت و سہختی سہر قالتان نہ کات تا لہ سہر مہ سہلہ ی نایین و وہسیہ تی پەر وہر دگارتان لاتان سہختر بی، بینیت کہ پیغہ مہر (ﷺ) مرد من چیم کرد، کہ سیش وک ۱۰۰ نہو نیہ، سویند بہ خوا ۱۰۰ گہر لہ فہرمانی خواو پیغہ مہر کہ ی لامبدا یہ خوا سہر شوپری دہ کردین. تہواو.

۱- لہ البدایہ والنہایہ ج ۶ ص ۳۰۵ دا واما تووہ. صابونی و ہر وہا لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۹ و ئین عہ ساگیر لہ مختصر ج ۱ ص ۱۲۴ لہ ۱۰۰ بوبہرہ یرہ وہ بہ ھا مان شیوہ ھا نوا یانہ، ئین کہ سیر دہلیت: لہ سہ نہ دہ کہ دا عبادی کوپی کہ سیر ھا یہ کہ وادہ زانم بہر مہ کیہ، چونکہ فریابی فہر موودہ ی لیوہ گپراوہ تہوہ، بہ لام بو بہ صری سہ قہ فی فہر موودہ ی مہ تروکہ، تہواو. لہ کنز العمال دا دہلیت: سہ نہ دی فہر موودہ کہ ی ۱۰۰ بوبہرہ یرہ حہ سہ نہ، تہواو.

(گرنگیدانی نه بوبه کری صدیق (ﷺ) به جهنگی هه لگه راوه کان و نه وانه ی زه کاتیان نه ده دا)

خه تیب له گیرانه وهی مالیک له ئین عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) کوچی دوایی کرد دوو پوو یی ناو مه دینه ی گرتیه وه و عه ره ب و عه ره جه م هه لگه رانه وه و هه ره شه ی نه هانه ندیان ده کرد و ده یانوت: نه و پیا وهی عه ره ب خوی پی سهرده خست مرد، نه بوبه کریش (ﷺ) کوچه رو پشتیوانانی کو کرده وه و وتی: عه ره ب ناماده نین مه رو و شتری زه کاتیان بده و وازیان له ئایینیان هینا وه و عه حه میش له نه ها وه ند کو ده ب نه وه بو شه ری ئی وه و ده لیت نه و که سه ی پیی سهرکه وتن مرد، ده ی بلین چی بکه م منیش یه کیکم له ئی وه و بو نه م بنیاده ش نه رکی قورستم له سهر شانه، زوریان پی چوو تا عومهر (ﷺ) قسه ی کرد و وتی: به خوا ئه ی خه لیفه ی پیغه مبه ر پیم باشه نویژی عه ره ب قبول بکه یت و واز له زه کاتیان به ینیت، چونکه تازه موسلمان بوون و ئیسلامیان لا نه چه سپا وه، یان خوا ده یانگیریتیه وه بو خیر یان خوا ئیسلام به هیز ده کات و توانای شه ریانی ده بیت، چونکه کوچه ران و پشتیوانان ناتوانن به یه کجار له پووی عه ره ب و عه جه میشدا بوه ستن، سهیری عوسمانی کرد و عوسمانیش (ﷺ) هه مان شتی وت، عه لیش (ﷺ) هه مان شتی وت، کوچه رانیش هه راییان وت، پاشان سهیری پشتیوانانی کرد و نه وانیش هه راییان وت، که نه مه ی بیینی چوو یه سهر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای کرد و دواتر وتی: پاشان خوای گه وره موچه مه دی (ﷺ) نارد و حه قیش که م و وه درنراو بوو، ئیسلامیش نامو و راوه دوونراو بوو، په تی ته نک و خه لکی که م بوون، خوا به هو ی موچه مه ده وه کو ی کردنه وه و کردنی به ئوممه تی میانر ده ی ما وه و له نا ونه چوو، سویند به خوا له فه رمانی خوا چاکترم لانیه و له پینا و خوادا جیهادی خو م ده که م تا خوا به لینی خو یمان بو بینیتیه دی، هه رکامان کوژرا شه هیدی ناو به هه شت و هه رکامان مایه وه خه لیفه ی خوا بیت له سهر زه ویدا و میراتی په رستشی حه قی

هه‌بیٚت، چونکه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموٚیت (وعد الله الذین امنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم) سوٚیند به خوا نه‌که‌ر به‌رخیک نه‌ده‌ن به من که پیشت‌ره‌یاندا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پاشان دارو دره‌خت و مروٚف و جنوٚکه‌شیان له‌گه‌لدا بیٚت له‌سه‌ر نه‌وه له‌گه‌لیان ده‌جه‌نگم تا گیانم ده‌گاته‌وه لای خوا، خوای گه‌روه جیاوازی نیوان نویژو زه‌کاتی نه‌کردوه و کوٚیشی کردونه‌ته‌وه پیکه‌وه، عومه‌ریش (ﷺ) الله اکبری کردو وتی: سوٚیند به خوا کاتیک خوا نه‌بویه‌کری له‌سه‌ری نه‌وان سوورکرد زانیم نه‌بویه‌کر حه‌قه.^۲

ئیین عه‌ساگیر له‌صالحی کوپی کیسانه‌وه هیئاویه‌تی ده‌لیٚت: کاتیک خه‌لکه‌که‌ه گه‌پارانه‌وه نه‌بویه‌کر (ﷺ) هه‌ستاو سوپاس و ستایشی په‌روه‌ردگاری کرد، پاشان وتی: سوپاس بوٚو خوایه‌ی پٚنموونی کردین و پیوٚیستی پی نه‌بوو، به‌خشی و له‌و ده‌وله‌مه‌ندتر بوو، خوا موحه‌مده‌ی به‌ده‌رکراوی نارد و ئیسلامیش ناموٚ بوو، په‌تی ته‌نک و خه‌لکی لیٚ بیئاگابوون، خوا تووره‌ی نواند بوٚو هلی کیتاب و خیری پی نه‌به‌خشین و خراپه‌شی له‌سه‌ر لانه‌بردن، نه‌وان کتیبه‌که‌ی خوٚیان گوٚی و هه‌ندی شتیان بوٚو هیئا که تیایدا نه‌بوو، عه‌ربه‌به‌نه‌خوٚنده‌واره‌کان خویان نه‌ده‌په‌رستی و لیٚ نه‌ده‌پارانه‌وه، کامیان ژییانی جیاترو ئایینی گومراتر بوو ده‌سته‌یه‌کی هاوه‌لانی له‌گه‌لدا بوو، خوای گه‌وره به‌موحه‌مه‌د (ﷺ) کوٚی کردنه‌وه و سه‌ری خستن تا خوای گه‌وره پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی برده‌وه نه‌وکات شه‌یتان پریه‌پشتی کوٚیان و ده‌ستی گرتن به‌ره‌و نابوودی بردن (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم ومن ینقلب علی عقبیه‌ فلن یضر الله شیئا و سيجزي الله الشاکرین) نه‌و عه‌ربه‌یه‌ی له‌ده‌ورتان ناماده‌نین مه‌رو وشتی زه‌کاتیان و له‌سه‌ر ئایینیان نه‌ماونه‌ته‌وه، نه‌گه‌ر بگه‌رینه‌وه چاوپوٚشی له‌مروٚیان ده‌کریٚت، له‌ئایینی‌شدا

۱ - ضعیف.

۲ - له‌کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۲ دا واهاتوه.

ئه مپۆ له و کاته ی ئیوه به هیژترین که به ره که تی پیغه مبه ر (ﷺ) تان له ده ستدا،
ئه ویش ئیوه ی دایه ده ست ئه و که سه ی که له گومراییه وه پینمونی کرد و له
هه ژاریه وه ده وه مهن دی کرد، ئیوه له که نار دۆزه خدا بوون که له دۆزه خ پزگاری کردن،
سویند به خوا به رده وام له سه ر فره مان ی خوا ده جه نگم تا خوا به لینی خویمان بو
بینیته دی و ئه وه مان کوژرا شه هیدی ناو به هه شت و ئه وه ی مایه وه خه لیفه ی
میرا تگری سه رزه وی بیّت، خوا حه قی گه یان دووه و قسه شی لادانی تیانیه (وعد الله
الذین امنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض) پاشان له مینه ره که دا
دابه زی.^۱

عه ده نی له عومه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیّت: کاتی که کوچه ران یه که رابوون و
منیشیان له ناو دا بووم، - ئه و کات عه رب هه لگه رابوونه وه - وتمان ئه ی خه لیفه ی
پیغه مبه ر پێ به خه لکی بده نوێژه که یان بکه ن و زه کات نه ده ن، چونکه ئه گه ر ئیمان
چوویه دل یان زه کاته که ش ده ده ن، ئه بو به که ر (ﷺ) وتی: سویند به و که سه ی گیان می
به ده سه ئه گه ر له ئاسمان وه بکه ومه خواره وه لام خوشه ویسته ره له وه ی شتی که وان
لی به یتم که پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ری جه نگاوه ده بیّت منیش له سه ری بجه نگم، له گه ل
عه رب جه نگا تا ها تنه وه سه ر ئیسلام، عومه ر (ﷺ) ووتی سویند به و که سه ی
گیان می به ده سه ئه ئه و پۆژه له هه موو بنه ماله ی عومه ر با شتر بوو.^۲

دهینه وه ری له المجالسه و ئه بولحه سه نی کوپی بشران له (الفوائد) یدا به یه قی له
(الدلائل) و لاله کانی له (السنة) له ضبه ی کوپی مو حصینی غه نهویه وه هیناویانه ده لیّت: به
عومه ری کوپی خه تتابم (ﷺ) وت تو له ئه بو به که ر با شتری، ئه ویش گریا و وتی: سویند

^۱ - ئیبن که سیر ده لیّت: له نیوان صالحی کوپی کسان و ئه بو به که ردا پچرانی که هیه، به نام هه رخوی
شایه تی راستی و دروستی بو ده دات له به ر راستی ده که ی و زۆری شایه ت له سه ری، له کنز
العمال ج ۳ ص ۱۴۲ دا واهاتوه، له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۳۱۰ له ئیبن عه ساکی ره وه به هه مان
شیوه هیناویه تی.

^۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۷۱ دا واهاتوه.

به خوا شه و پوژيكي نه بوبه كر له عومر و خيزانه كهي باشته، باسى شه و پوژي نه بوبه كرت بؤ بكه م؟ وتم: به لى نهى نه ميرى باوه پداران، وتى: شه و كهى نه وكات بوو كه پيغه مبه ر (ﷺ) مه كه كهي به جى هيشته، شه و ده چوو و نه بوبه كريش شويني كه وت، نينجا فهرموده كه له سهر كوچكر دن دينيت، بؤ پوژه كه يشى كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) كوچى دوايى كرد و عه رب هه لگه رانه وه، هه نديك ده يانوت: نويز ده كه ين و زه كات ناده ين، هه نديكيش ده يانوت: نويزيش ناكه ين و زه كاتيش ناده ين، منيش چووم بؤ لاي و وتم: نهى خه ليفه ي پيغه مبه ر (ﷺ) دلى خه لك رابگره و له گه ليان نه رم به چونكه نه مپو له بارى درنده يى دان، وتى: سهر خستنى دواخستوه و زه بوونى دينيت له نه فاميدا توند و پق و له ئيسلامدا لاواز؟ له چى ده ترسيت به قسه ي برق و باق و جادوو دليان راكرم، نهى هاوار نهى هاوار پيغه مبه ر (ﷺ) چوو و سروش نه ما، سويند به خوا ده ترسم شمشير بگريته له سهر نه دانى به رخيكيش بيت له گه ليان ده جه نكم.^۱

نيمامى نه حمه د و بوخارى و موسليم له نه بوهوره يره وه (ﷺ) هيناويا نه كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) كوچى دوايى كرد و نه بوبه كره ات و عه رب بيباوه رپوونه وه، عومر (ﷺ) وتى: نهى نه بوبه كر چوون خه لكى ده كوژيت (شهريان له گه ل ده كه يت) له كاتيكدا پيغه مبه ر (ﷺ) ده فهرمويت (فه رمانم پيكر تا له گه ل خه لك بجه نكم تا ده لين هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا، هه ركه س وتى (الا اله الا الله) مال و سامان و گيانى ليم حه رامه مه گه ر به حه قى ئيسلام له سهرى، حساب و ليبيچينه وه شى لاي خوايه) نه بوبه كر (ﷺ) وتى: سويند به خوا له گه ل هه ركه س ده جه نكم كه جياوازي بكات له نيوان نويزو زه كاتدا، چونكه زه كات مافى بيت و الماله، سويند به خوا نه گه ر به رخيكيان داييت به پيغه مبه ر (ﷺ) و نه يده ن به من له سهرى له گه ليان ده جه نكم، عومر وتى: سويند به خوا زانيم خوا سنگى نه بوبه كرى بؤ نه و شه ره كردو ته وه و حه قه.^۲

^۱ - له منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۸ دا هاتوه.

^۲ - نه و چواره كه ي تريش هيناويا نه جگه له نيين ماجه، نيين حه بيانيش و به يه قيش هيناويا نه، له كنز العمال ج ۳ ص ۳۰۱ يشدا هاتوه.

گرنگيدانى ئەبۇبەكر (ﷺ) بە ناردنى سوپا لە پىناۋ خوادا گوروتىن پىدان لە پىناۋ جىھادو راۋىژكردنى بە ھاۋەلەن لەسەر جىھادى رۆم)

ئىبن عەسكەر ج ۱ ص ۱۳۳ لە قاسمى كوپى موحەمەد ھەدو ھىناۋىيەتى و
فەرمودەكە دىنىت، تىايدا ھاتوۋە، ئەبۇبەكر (ﷺ) ھەستاۋ لەناۋ خەلكەكەدا وتارى
دا، سوپاسى خۋاى كردو سەلاۋاتى دا لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ھەركارىك
كۆدەنگىيەكى ھەيە ھەركەس پىنى گەيشت بەسيەتى، ھەركەسى كار بۇ خوا بكات
خۋاى بەسە، وردو بەنياز بن، چونكە نياز لە پىشتەر، ھەركەس ئىمانى نەبىت نايىنى
نيە، ھەركەس چاۋەرپى پاداشت نەبىت پاداشتى بۇنيە، ھەركەس نيەتى نەبىت ھىچ
كارىكى بۇنيە، لە كىتپى خوادا پاداشتى جىھادى رپى خوا باسكراۋە، دەبىت
موسلمان تايىبەتمەندى ھەبىت بۇى و لىى نەۋىت، ئەمە ئەۋ پزگارى و (بازرگانىيە)
كە خۋاى گەرە رىنمونى لەسەر داۋە لەسەر شوپى پزگارى كردن و رپزى دونيا و
دۈپۈژى پى پەيوەست كردوۋە.^۱

بەيھەقىش لە سونەنەكەيدا ج ۹ ص ۱۷۹ لە ئىبن ئىسحاق ھەدو لە چىزۈكى خالىدى
كوپى ۋەلىد ھەدو (ﷺ) ھىناۋىيەتى كاتىك لە يەمامە بوۋىيە ۋە دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ)
نامەى نووسى بۇ خالىدى كوپى ۋەلىد (ﷺ) كە ھىشتا لە يەمامە بوۋ، (لە بەندەى
خوا ئەبۇبەكرى خەلىفەى پىغەمبەرى خواۋە بۇ خالىدى كوپى ۋەلىد ئەۋ كۆچەر و
پشتىۋان و شۈيىنكە ۋتوۋە چاكانەى لەگەلىدان، سەلامتان لى بىت، من سوپاسى ئەۋ
خۋايەتان لەسەر دەكەم كە ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لەۋ، پاشان سوپاس بۇ ئەۋ
خۋايەى بەلىنى خۋى بەدى ھىناۋە ۋ بەندەى خۋى سەرخستوۋە ۋەلى خۋى

۱- لە المختصر دا ۋا ھاتوۋە، لە كنز العمال ج ۸ ص ۲۰۷ يشدا ۋا ھاتوۋە. تەبەرى ج ۴ ص ۳۰ لە

قاسمى كوپى موحەمەد ھەدو بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى،

سهربلند ڪردو ڊورڙمڻي خوي پيسوا ڪردو به تنها به سهر هه مواندا سهر ڪهوت، نهو
خوايهي هيچ په رستراويڪ نيه جگه لهو ده فهرمويت (وعد الله الذين امنوا منكم و عملوا
الصالحات ليستخلفنهم في الارض كما استخلف الذين من قبلهم و ليمكّن لهم دينهم
الذي ارتضى لهم) هه موو نايه ته كه ي نووسي و خويندي هه - به لييني خوايه و لاداني
نيه و ته يه كي بيگومانه، جيهادي له سهر باوه پرداران فهرز ڪردوه و ده فهرمويت (كتب
عليكم القتال وهو ڪره لكم) - تا هه موو نايه ته ڪاني خوينده هه - ده ي چاوه پري
به لييني خوا بن بوتان و له وه ي له سهرتان فهرزي ڪردوه گوپرايه لي بن نه گهر چي
سه ختي و هه ولي زوري بويت و ناره ختي هه بيت و مال و سامان و گياني خوتاني
بويت، چونكه نه مه له چاو گه وره يي پاداشتي خوادا ساده يه، ده ي - په حمه تي
خواتان لي بيت - غه زاي پري خوا بڪن (خفافا و ثقافا و جاهدوا باموالكم
وانفسكم) - نايه ته كه ي نووسي - بزائن وا خاليد ي ڪوپي وه ليدم پاسپارد تا بچيت بو
عيراق، نه وه ستييت تا فهرماني مني پي ده گات، له گه لي برون و ته مبه لي له پرودا
مه نوينن، چونكه ريگه يه كه خوا پاداشتي گه وره ي له سهر داناهه بو نه وه ي نيه تي
خير ي بوي هه يه و حزي بوي خير ي زوره، نه گهر چونه عيراق له وي بن تا فهرماني
منتان بو دييت، خوامان به سه، ورياي ڪاره گرنگه ڪاني دنيا و دواپوژ بن، والسلام
عليكم و رحمة الله وبركاته)، ته و او.

ئين عه ساڪير ج ۱ ص ۱۲۶ له زهر يه وه له عه بدولاي ڪوپي نه بي نه وفاي
خوزاعيه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لييت: ڪاتيڪ كه نه بوبه ڪر (ﷺ) ويستي هه لمهت بياته
سهر پوم عه لي و عومهر و عوسمان و عه بدولپهر حماني ڪوپي عه وف و سه عدي ڪوپي
نه بي وه قاص و سه عيدي ڪوپي زهيد و نه بوعوبه يده ي ڪوپي جهراح و ناوداراني
ڪوچهران و پشتيواناني خه لڪي به درو هاوه لاني ديكه ي بانگ ڪردو چوون بولاي،
عه بدوللا ده لييت: منيش له ناوياندا بوم، نه بوبه ڪروتي: به خششه ڪاني خوا
ناژميردريڻ و ڪارو ڪرداريش ناگه نه پاداشتي، سوپاس بو خوا، خوي گه وره
يه ڪدهنگي ڪردن و نيواني باش ڪردن و به ره و نيسلام پرينموني ڪردن و شهيتاني لي

دوور خىستىنەۋە، خوا تەماعى لەۋە نىيە ھاۋەلى بۇ دابىنىن و جگە لەۋ كەسى تر بېرستىن، ئەمىرۇ غەرب نەۋەى يەك دايك و باۋكن، پىم باشە مۇسلمانان بۇ جىيەدى پۇم لە شام بىنىرم تا خوا پالپىشتى مۇسلمانان بىكات و ئەۋ پەيامەى خۇى بائا بىكات، لەگەل ئەۋەى مۇسلمانان لەۋەدا پىشكى لەباريان ھەيە، چۈنگە ھەركەسىيان لەناۋبىچىت شەھىدەۋ بۇ چاكەكاران لاي خوا چاكە و پاداشت ھەيە، ھەركەسىش بىژى لە بەرگىرىكىردن لە ئىسلام و چوون بە دەم خواۋە و پاداشتى مۇجاھىداندا دەژى، ئەمە پاي مەۋ با ئىۋەش پاي خۇتانم پى بلىن. عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) ھەستا و تى: سوپاس بۇ ئەۋ خۋايەى ھەربەندەيەكى خۇى بويت خىرى پى تايىبەت دەكات، سوپىد بە خوا چووين بۇ ھەرب خىرىك تۇ پىشمان دەكەۋتيت، ئەمەش فەزلى خۋايە و بەكىى بويت دەيىبەخىشيت، خواش خاۋەن فەزلى گەۋرەيە، سوپىد بە خوا ويستم ئەۋ پايەت بلىم بەلام ئەۋەبوو تۇ باست كىرد، - خوا پىرى پاست و دروست بىكاتە بەشت - پاست پىكا، سوپا لە دۋاى سوپا بۇيان بىنرەۋ سەرباز لە دۋاى سەربازيان بۇ بىنرە، چۈنگە خوا سەرخەرى ئايىنەكەى و عىزەتبەخىشى ئىسلام و مۇسلمانانە، غەبدولرەحمانى كوپى عەۋفىش (ﷺ) ھەستا و تى: ئەى خەلىفەى پىغەمبەرى خوا ئەۋانە پۇم و بەنۋەسفىرى پۇلايىن و پايەچەسپاون، مەن وانا بىنم بىدەين بەسەرياندا، بەلام سوپا بىنرە تا ھەلمەت بىنە سەرباز چەكەنارى و دوورەكانيان پاشان بگەپىتەۋە بۇلات، ئەگەر چەند جارىك ئەۋە بگەين زىانيان پى دەگەيەن، لە كارو دوورەكانى خاكىاندا دەستكەۋت بە دەست دىن، بەۋە لە دوژمىيان پارىزاۋ دەبن، پاشان بىنرە بۇ خاكى يەمەن و دوورايىەكانى پەبىيەۋ موزەر، پاشان ھەموويان لاي خۇت كۆدەكەيتەۋە، پاشان دۋاتر ئەگەر ويستت ھەلمەتيان بىەرە سەريان ھەلمەتيان بۇ بىنرە، پاشان بىدەنگ بوو و خەلكەكەش بىدەنگ بوون، پاشان ئەۋبەكر پى و تى: چى دەلىن؟ عوسمانى كوپى عەففان (ﷺ) و تى: مەن وادەتبىنم ئامۇزگارى كەرى ئەم ئايىنەيت، نەرمىت بەرامبەريان و سۇزت بۇيان ھەيە، ئەگەر پايەكت بۇ ھەموان ھەيە بىريارى بەجى گەياندنى بىدە چۈنگە تۇ

جى گومان و تۆمه تبار نيت، ته لحه و زوبه يرو ئه بوعوبه يده و سه عىدى كورى زهيد و كۆچهران و پشتيوانانى ئاماده بوو وتيان عوسمان راست دهكات، چ پايهكت ههيه بيگره بهر ئيمه لىت لانه دين و تۆمه تبارت ناكهين، قسه ي لهو جوړه يان كرد، عه ليش (ﷺ) له ناوياندا بوو هيجى نه دهوت، ئه بوبه كر وتى: ئه بولحه سه ن تو چى ده لىيت؟ وتى: پىم وايه ئه گهر خوٲ بچيت يان كه سيك بنىريت بو يان پشت به خوا به سه رياندا سه رده كه وين، ئه وىش وتى: خوا موژده ي خيرت پىبدات چوٲ ئه مه ده زانيت؟ وتى: گويم له پيغه مبهر (ﷺ) بوو ده فهرموو (لا يزال هذا الدين ظاهرا على كل من ناوا حتى يقوم الدين واهله ظاهرون) وتى: سوبحانه للآ چ فهرموو ده يه كى جوانه به پر استى دلخوشت كردم پنى خوا دلخوشت بكات، پاشان ئه بوبه كر (ﷺ) له ناو خه لكه كه دا هه ستا و يادى خواى كرد و سه لاواتى له سه ر پيغه مبهر (ﷺ) داو وتى: خه لكينه خوا به خششى ئيسلامى به سه ردا پژاندين به جيهاد ريزدارى كردن، به م ئايينه فهرزلى دان به سه ر هه موو ئايينيكا، ده ي به نده كانى خوا خوٲان ئاماده بكه ن بو غه زاي پۆم له شام، من چهند سه ركرده يه كم بو داناون و ئالام بو داناون، گوپرايه لى په روه ردگار تان بن و له سه ركرده كان تان لامه دن تا نيازو خوړاك و خواردنه وه تان باش بىت، چونكه خواى گه وره له گه ل له خواترسان و چاكه كار اندايه، خه لكه كه ش بىده نگ بوون و كه سيان هيجيان نه وت، عومه ر (ﷺ) وتى: نه ي كۆمه لى موسلمانان بو چى وه لامى خه ليفه ي موسلمانان ناده نه وه له كاتيكدا بانگتان دهكات بو شتيك كه ده تان بوژينيته وه؟ ئه گهر خسته نه پروه يه كى نزيك يان سه فهرىكى به نياز بوايه ده ست پيشخه ريتان بو ده كرد، عه مرى كورى سه عد (ﷺ) هه ستا و وتى: ئيبن خه تتاب بزانه نمونه ي دوورپوانمان بو ناهينيته وه؟ بو چى ده ست پيناكه يت به وه عه ييدارمان بكه يت؟ عومه ر (ﷺ) وتى: ئه و ده زانيت ئه گهر بانگم بكات وه لامى ده ده مه وه و ده چم بو غه زا، عه مرى كورى سه عد (ﷺ) وتى: به لام ئيمه ئه گهر غه زامان كرد بو ئيوه نايكه ين بو خوا ده كه ين، عومه ر وتى: ده ي خوا سه ركه و توت بكات زور باشه، ئه بوبه كر به عه مرى وت: په حمه تى خوات لى بىت دانيشه، چونكه مه به ستى به و قسه

ئازاردانى مۇسلىمانان نەبوو، بەلكو ويستى ھانى ئەۋانە بىدات كە لە جىھاد كە مەترخەمن و تەمبەلن، خالىدى كوپى سەئىد (ﷺ) ھەستاو وتى: خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) راست دەكات براگيان دانىشە، ئەۋىش دانىشت و خالىد وتى: سوپاس بۇ ئەۋ خاۋىەى كە ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لەۋەى موحەمەدى بە پىنمونى و ئايىنى ھەق نارد تا بەسەر ھەموو ئايىنەكاندا سەرى بخات ئەگەر چى بىباۋەران ھەزناكەن، سوپاس بۇ خوا بەلئىنەكەى بەدى دىنىت و ئايىنەكەى سەردەخات و دوژمنى دەشكىنىت و ئىمەش لانا دەين و توش كە والى ئامۇزگارىكەرى بە سۆزىت لادان لە ئارادا نىيە ئەگەر بلئىت بچن دەچىن و ئەگەر فەرمانمان پى بەكەيت گوپرايەلت دەين، ئەبۇبەكر (ﷺ) بە قسەكەى دلخۇش بوو و پىي وت: خوا پاداشتت بىداتەۋە ئەى براۋ دۇستم، تۆ لە بارى ترسدا مۇسلىمان بوويت و بە چاۋەپىي پاداشتەۋە كۆچت كرد، لە دەست بىباۋەران لە پىناۋ ئايىنتدا راتكرد تا خواۋ پىغەمبەرەكەى پازى بەكەيت و پەيامى خوا سەرخەيت، تۆ ئەمىرى خەلكىت، پەحمەتى خوات لى بىت برۆ، پاشان دابەزى، خالىدى كوپى سەئىد (ﷺ) گەپرايەۋە و خۇى ئامادە كرد، ئەبۇبەكر بىلالى پاسپارد ھاۋارى لەناۋ خەلكدا كرد تا بچن بۇ جىھادى پۆم لە شام، خەلكى وايان دەبىنى خالىدى كوپى سەئىد ئەمىريان بىت، گومانىان لەۋە نەبوو، پىش ھەموان سەنگەرى گرت، پاشان خەلكى دەدە و بىست بىست و سى سى و جل و جل و پەنجا پەنجا و سەد سەد چوون بۇ سەربازگەكانيان تا خەلكىكى زۆر كۆبوونەۋە، ئەبۇبەكر (ﷺ) لەگەل ھەندى لە ھاۋەلانىا چوۋ تا گەشىتە سەربازگەكانيان، ئامادەسازىيەكى باشى دى كە پىشتىر بۇ دژ بە پۆم پىي پازى نەبوو، بە ھاۋەلانى وت: دەلئىن چى ئەگەر بو جوۋرە بىاننىرم بۇ شام؟ عومەر (ﷺ) وتى: من بەمە پازى نىم دژ بە بەنى ئەسفەر بەكاربىن، بە ھاۋەلانى وت: ئەى ئىۋە چى دەلئىن؟ وتيان: ئىمەش ھەمان پراى عومەرمان ھەيە، ئەۋىش وتى: ئەى چى دەلئىن نامە بنىرم بۇ خەلكى يەمەن بانگيان بەكەين بۇ جىھاد و لەسەر

پاداشته که ی هانیان بدهین؟ هه موو هاوہ لآن پییان باش بو و وتیان: به لئی چونت پی باشه و ابکه، نه م نامه ی نووسی:

(به ناوی خوی به خشنده و میهره بان)

(له خه لیفه ی پیغه مبهری خواوه بو نهو موسلمان و باوه پدارانه ی خه لکی یه مه ن که نه م نامه م ده خویننه وه، سه لامتان لی بیټ، من سوپاسی نهو خوايه تان له سه ر ده که م که هیچ په رستراویک نیه جگه له و، پاشان خوی گه وره جیهادی له سه ر موسلمانان نووسیوه و فرمانی پی کردوون هه موو بچن و به مال و گیانیان له پیئاو خوادا بجه ننگن، جیهاد فره زه و پاداشتی ش لای خوی گه وره زوره، نیمه موسلمانانمان بانگ کردوون بو جیهادی پوم له شام، خیرا هاتون به دهمیه وه، به مه نیازیان باشه و چاوه پئی پاداشتن، ده ی ئیوه ش به نده کانی خوا خیرا ورن بو نه وه ی که نه وان بو ی هاتن، با نیازتان بو ی چاک بیټ، چونکه یه کیک له دوو چاکه که تان دیته پئی، یان شهیدی یان فه تح و ده سته کوت، خوی گه وره قسه ی بی کرداری له به نده کانی ناویټ، جیهادیش دژ به دوژمنه کانی خوايه تا ئایینی حه ق وهر بگرن و ملکه چی فرمانی قورئان بن، خوا ئایینتان بپاریزیت و پرینموونی دلّه کانتان بکات و کردارتان پاگریټ و پاداشتی موجهیدانی خوږاگرتان پیبdat) نهو نامه ی له گه ل نه نه سدا (ﷺ) نارد.^۱

ئین عه ساکیر له عه بدولپرهمانی کوپی جوبه یره وه هیئاویه تی نه بوبه کر (ﷺ) کاتیک عه بدولپرهمانی نارد بو حه به شه له ناویاندا هه ستا و سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد و دواتر فرمانی پی کردن تا بچن بو شام و موژده ی فه تحی خوی پی دان تا تیايدا مزگه وت بنیاد بنین، وا نازانن ئیوه به گالته و گه په وه بچن بو نه وی، شام تیرو پره و خواردنی زوری تیا به بوټان، ده ی وریای خوشگوزهرانی بن، سویند به په روه ردگاری که عبه خوشی خوشگوزرانیان ده بیټ، جا ئاموژگازیتان ده که م وریایان بن پیرو په که که وته مه کوژن.^۲

^۱ - له المختصر ج ۲ ص ۱۲۶ و کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

^۲ - ئینجا فرموده که دینیت، کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

(عومهری کوری خه تباب (عزیز الله) موسلمانان له سهر جیهادی ری خوا هانده دات و له وهی ده هاته ری راویژی به هاوه لانی ده کرد)

ته به ری ج ٤ ص ٦١ له قاسمی کوری موحه مه ده وه هی ناویه تی ده لیت: موسه نای
کوری حارسه قسه ی کرد و وتی: خه لکینه نه مه تان له سهر سه خت نه بیټ، ئیمه
خاکی به پیټی فارس مان گرت و به سهر که شانی سواددا سهر که وتین و به سهر یاندا زال
بووین و نه وانی پی شمان پییان و یران و پشت به خوا دواتریش واده بیټ، عومهر (عزیز الله)
له ناو خه لکه که دا هه ستا و وتی: حیجاز شوینی له وهر نیه بو تان و خه لکه که شای به وه
به سهریدا زالن، کوان نه و کوچه ره کت و پرانه ی بو به لینی خوا ده چوون؟ بچن بو نه و
خاکی خوا له قورئاندا به لینی پی داوون بو ئیوهی به یلیته وه چونکه ده فهرمویت
(لیظهره علی الدین کله) خوی گه وره ئایینه که ی سهر ده خات، سهر خهری سهر به رز
ده کات و میراتی گه لانی بو ده هیلیته وه، کوان به نده چا که کاره کانی خوا؟ یه که م که س
که پی ئی نه وهی گرته بهر نه بو عوبه یده ی کوری مه سعود بوو، پاشان سه عیدی کوری
عوبه یه یان سوله یټی کوری قه یس (عزیز الله) کاتیک کو بوونه وه به عومهر و ترا: یه کی که له
کوچه ران و پشتیوانانی سهر تاییان له سهر بکه به نه میر، وتی: نه به خوا به پراستی
خوی گه وره به پیشکه وتن و خیراییان به ره و پروی دوژمن به رز رایگرتوون نه گهر
بترسن و پقتان له پووه پووه بوونه وه بیټ نه وه یټان خیرا تر به ره و بانگه وازه که چو
نه وه شیواوتری سهر کردایه تی تانه، سویند به خوا یه که میان کی بوو پیشهری کرد
نه وه ده که م به نه میریان، پاشان نه بو عوبه یه ی سوله یټ و سه عدی بانگ کرد و وتی:
نه و دوانه تان نه گهر پیشی بکه و تنایه ئیوه ده کرد به نه میر و ده گه یشتن به پایه که ی
نه و، بویه نه بو عوبه یه ی کرد به نه میری سوپاکه و به نه بو عوبه یه ی و ت: گوئی له
هاوه لانی پیغه مبه ر (عزیز الله) بگروه له باره که شدا به شدارییان پی بکه و خیرا خوت بریار
مه ده تا پروون ده بیته وه شه ره، شه ریش که سی نه رم و له سهر خوی ده ویت که ده بیټ
ده رفه ت و کات بزانیټ، ته به ریش (ج ٤ ص ٦١) له ریگه ی شه عبیه وه هی ناویه تی و له

فهرموده كهيدا هاتووه: به عومهر (ﷺ) وترا: كه سيكيان بكه به نه مير كه هاوهل بيت، عومهر (ﷺ) وتي: فهرزلي هاوه لان به پيشپره وي پوو به دوژمن و توانايه، نه گهر هر كه س نه وه ي كردو كاميش كه مته رخه م بوون له چووندا نه وا خير اكه يان له پيشتره، سويند به خوا يه كه م پيشپره ويان ده كه م به نه مير يان، بويه نه بو عوبه يدي كرد به نه مير و ناموژگاري بو كرد له سهر سهر بازه كاني، ته واو.

ته به ري ج ٤ ص ٨٣ له عومهر ي كوږي عه بدولعه زيزه وه هيناويه تي ده ليت: كاتيك عومهر بيس تي نه بو عوبه يدي كوږي مه سعود كوژراوه فارس له سهر كه سيكي بنه ماله ي كيسرا كوږبووه ته وه كوچهران و پشتيواناني بانگ كردو چوو تا گه يشته يري (صرار) ته لحه ي كوږي عه به يدوللا پيش كوت تا بگاته (نه عوه ص) بولاي راست عه بدولپرهماني كوږي عه وف و لاي چه پ زوبه يري كوږي عه واف و عه ليشي (ﷺ) له سهر مه دينه دانا و راويژي به خه لك كردو هه موو وتيان بجيت بو فارس، له وه ي بوو راويژي نه كرد تا له صرار دابه زي، ته لحه گه پرايه وه و راويژي به خاوه ن پاك ان كرد، ته لحه له وانه بوو كه له گه ل خه لك بوو، عه بدولپرهماني كوږي عه وف نه و پوژ ريگري لي كرد، عه بدولپرهمان وتي: له دواي پيغه مبهر (ﷺ) تا نيس تاو بو داهاتووش به دايك و باوكمه وه به قورباني كه س نابم و نابم، وتم: به دايك و باوكمه وه به قورباني تويم و له مني بگروه هه سته و سهر باز بنيړه، ده بينم قه زاي خوا بو تو پيشتر و دواتريش له سهر بازه كاننديا، چونكه نه گهر سوپا كه ت بشكييت وك شكستي خوت نيه، نه گهر بكوژرييت يان له و نيوه نده دا بشكييت ده ترسم موسلمانان الله اكبر نه كه ن و هه رگيز شايه تي نه دن كه هيج په رستراويك نيه جگه له خوا، نه و كات به دواي كه سيكا ده گه پرا، نامه كه ي سه عدي له و نيوه ندي راويژدا هينا و له سهر به خششي نه جد له قسه دا بوون، عومهر وتي: ده ي كه سيكم پي بلين، عه بدولپرهمان وتي: دوزيمه وه، وتي: كي؟ وتي: سه عدي كوږي ماليك شيړي مه يدان، خاوه ن پاك انيش هاوپاي بوون. ته واو.

ھاندانى عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) بۆ جىھادى رىي (خو)

ئىمامى ئەھمەد ج ۱ ص ۶۵ لى ئىبۇصالى مەۋلاى عوسمانى كۆرى عەففانەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: گويم لى عوسمان بوو لى سەر مېنبەر دەپوت: خەلكىنە من فەرمودەيەكم لى شاردنەۋە كە لى پىغەمبەر (ﷺ) م بىستبوو ئەۋىش لى ترسى ئەۋەى لى سەر كۈنە جىابوونەۋە دواتر وتم دەپىت بۆتان بگىر مەۋە تا ھەركەسە و خۆى بارى خۆى ھەلبىزىت، گويم لى پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەر موو (رباط يوم في سبيل الله تعالى خير من الف يوم في ما سواه من المنازل)^۱

ئىمامى ئەھمەد ج ۱ ص ۶۱ لى موصەبى كۆرى سابتىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ) لى سەر مېنبەرەكەى وتارى دەداو وتى: فەرمودەيەكتان بۆدەگىر مەۋە كە لى پىغەمبەر (ﷺ) م بىستوۋە تەنھا لى بەر ئەۋە پىشتىر پىم نەۋتن لى بەر ئەۋە گومانم لى سەرتان ھەبوو، من گويم لى پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەر موو (حرس ليلة في سبيل الله تعالى افضل من الف ليلة يقام ليلها ويقام نهارها) واتە (پاسەۋانى شەۋىك لى پى خوادا باشتىر لى ھەزار شەۋ كە شەۋەكەى ھەستىت و پۆژەكەى بە پۆژوۋىت)^۲.

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

(عەلى كۆرى ئەبوتالىب (خا روخسارى رىزدار بىكاتولى رازى بىت) لەسەر جىھاد مۇسلمانان ھاندەدات)

تەبەرى ج ۴ ص ۹ لە زەيدى كۆرى ۋە ھەبە ۋە ھىناۋىيەتى عەلى (ﷺ) لەناۋ خەلەكەدە ۋە تارى دەدا، ۋە: ئەۋەى ھەلى دەۋە شىننىتە ۋە كۆنا بىتە ۋە ئەۋەى كۆى دەكاتە ۋە كەس ھەلى ناۋە شىننىتە ۋە، ئەگەر بىيە ۋىت دوو لە دروستىكراۋە كانى ناكۆك نابىن ۋە ھەمۇۋان لە ھىچ فەرمانىكىدا دووبەرەك نابىن، كەسى جى فەزىل نكۆلى لە فەزلى خاۋەن فەزىل ناكات، قەدەر ئىمە ۋە ئەۋانى بەپى كىردوۋە ۋە ۋالىرداين، ئەگەر كۆيگىرى بەردەم پەرۋەردىگار مانىن، ئەگەر خاۋا بىيە ۋىت چەرەسەرى پىش دەخات ۋە دىگۆپى تا خاۋا ستەمكار بەردۆبختە ۋە ۋە ھەق بلى پىرەۋى لە كۆيۋە، بەلام دونىاي كىردە شۆينى كىردار ۋە داپۆژ شۆينى بىرارى كۆتايى (ليجزي الذين اسأوا بما عملوا ويجزي الذين احسنوا بالحسنى) ۋە رىابىن سەبەينى دەگەن بە ۋە گەلە، دەى شە ۋۆر بىداربىن ۋە قورئانى ۋۆر بخوئىن ۋە داۋاى سەر كەۋتن ۋە خۇپاگىرى لە خاۋا بىكەن ۋە بە ۋەرە ھەول ۋە توندىيە ۋە بەرە ۋە پوۋيان بىنەۋە ۋە پاستگۆبىن، پاشان چو، تەۋاۋ.

دووبارە ج ۴ ص (۱۱) لە ئەبى عەمرى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەلى (ﷺ) لە پۆژى صفىن دا خەلەكى ھاندەداۋ دەيوت: خاۋا گەرە بازىرگانىيەكى پى نىشان داۋن لە سزاي سەخت پىزگارتان دەكات، بەرە ۋە خىرتان دەبات، بىرۋابوۋن بەخاۋا پىغەمبەرەكەى ۋە جىھادى پى خاۋا، پاداشتىشى لىخۆشبوۋن لە تاۋانەكان ۋە شۆينى باشى ناۋ بەھەشتى نەپراۋە، پاشان ھەۋالى پىدان ئەۋانەى خۆش دەۋىت كە يەكپىز لە پىناۋىدا دەجەنگەن ۋەك خىشتى پىز بەستوۋ (دىۋارى پىك) ۋان، دەى پىزەكانتات ۋە پىكەكەن ۋە قەلغانىيەكانتات پىشكەۋن ۋە بى قەلغانەكانتات بچنەداۋە، ئىنجا بە دوروۋ دىرژى فەرمودەكە دىننىت.

ھەرۋەھا لە ج ۴ ص ۵۷ لە ئەبولوۋەداكى ھەمەدانىيە ۋە ھىناۋىيەتى كاتىك عەلى (ﷺ) لە نۇخەيلە دابەزى ۋە لە خەۋارىجەكان بىھىۋا بو، ھەستا ۋە سوپاس ۋە ستايشى

پەرۋەردىگارى كىردۇ دواتر وتى. پاشان ھەركەس ۋاز لە جىھادى پىيى خوا بەيئىت و كەمتەرخەمى بنويئىت لە كەنارى لەناوچووندايە مەگەر خوا فرىاي كەوئىت، دەى لە خوا بترسن و لە پىناو خوادا بجهنگن و دژ بەۋەى سنورى خوا دەشكىنى و دەيەۋى پروناكى بكوژىنئىتەۋە ئەۋانە ھەلەكارو گومپراۋ سستەمكارو تاۋانبارن و قورئان ناخوينن و شارەزاي دىن و زاناي لىكدانەۋە نىن و پىششىنەيان لەسەر ئىسلام نىيە، سويند بەخوا ئەگەر دەسەلاتقان بگرنە دەست (مەبەست خەۋارىجەكانە) ۋەك كىسراۋ ھىرقل دەكەن، خوتان نامادە بكن بۇ چوون بۇ دوژمنانتان لە پوژئاناۋاۋە، ۋا ناردوۋمانە بۆلای براكانتان لە بەسرە تا بىن بۆلاتان، ئەگەر ھاتن كۆببنەۋە پشت بە خوا سەردەكەۋىن و ھىزو تواناش بەس لای خوايە، تەۋاۋ.^۱

ئىبن عەبدولبەر لە الاستيعاب ج ۱ ص ۳۱۵ لە عەبدولواھىدى دىمەشقىيەۋە ھىۋايەتى دەلئىت: ھەۋشەبى ھمىرى لە پوژى صفىندا عەلى (ﷺ) ى بانگكرد، وتى: ئەى ئەبوتالەب بکشىرەۋە دواۋە ۋازمان لى بىنە سويند دەدەين بەخوا با خوينى ئىمە و توش نەپژئىت، با ۋازبىنن عىراق بۇ توۋ و شام بۇ ئىمە تا خوينى مۇسلمانان نەپژئىت، عەلى (ﷺ) وتى: ئەى ھاۋار كوپى ئوم قولەيم سويند بەخوا ئەگەر بمزانىبا ئاگرەست بۇ ئايىنى خوا باشە دەمكرد، ئەمەم بۇ ئاساتر بو، بەلام خوا لە قورئاندا بەبىدەنگى و ۋازھىنان پازى نابىت، ئەگەر لەخوالا ياخى بوون و مۇسلمانانىش تواناي بەرگىرى و جىھادىيان ھەبو دەبىت بجهنگن تا فەمانى خوا سەركەوئىت. تەۋاۋ.^۲

^۱ نووسەر لىدەدا گىپراۋەۋەيەكى ئەبى مۇخنەف ھىناۋە كە بەھىچ جۇرىك فەرمودەى ۋەرناگىرئىت و كەسىكى ھەۋادارى توندى شىعەيە و ساختەكارى تۆمارى مېژۋى زۆرە بۆيە نەمانھىناۋە.

^۲ - ئەبۇنەعىمىش لە الحلىة ج ۱ ص ۸۵ بەۋجۆرە ھىنايەتى.

(سه عدى كورى نه بى وه قاص (ﷺ) موسلمانان له سه ر جيهاد هانده دات)

ته بهرى ج ۳ ص ۴۴ له ريگه ي سه ي ف له موحه مه دو ته لحه و زياده وه (ﷺ) به سه نه ده كه يانه وه هيناويه تي ده ليت: سه عد له پوژي قادسيه دا و تاري داو سوپاس و ستايشي په روه ردگاري كردو وتي: خوا حق و بى هاوتايه و قسه ي بهر په رچ نادريته وه، خواي گه وره ده ف رمويت (ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادي الصالحون) نه مه ميراتي ئيوه و به ليتي په روه ردگار تانه و ماوه ي سي حه جه به په واي داناوه بو تان، لي بخون و خه لكه كه ي بكوژن و پاره يان لي كو بكه نه وه و بيان گرن به وه ي پوژاني جاران هاو هلاقتان ليان به ده ست خستن، نه واه و كو مه له ي نه و انتان بو هاتون و ئيوه ش كه سه ديار و ه لكه و تو وه كاني عه رب و هه ر هوژي كن، نه گه ر دونيا وه لا بني ن و چاوب پر نه پوژي دوايي خوا دونيا و دواپوژ تان بو كو ده كاته وه، تاكاتي خو ي كه س له وه نزيك نابيته وه، نه گه ر شكست بي ن و بترسن و لاوا زين سامتان ناميني ت و دواپوژ له ده ست ده دن، عاصي كوپي عه مر (ﷺ) هه ستا و وتي: خوا نه م و لاتي بو په و اكر دوون له خه لكه كه ي، سي ساله نه وه ي كه له ئيوه ده ستان ناكه وي ت ئيوه له وان به ده ستي ده خه ن، ئيوه به رز ترن و خواتان له گه له نه گه ر خو پرا گ ر بن و به راس تي ليان بدن مال و سامان و ژن و منال و ولاتيان بو ئيوه ده بيت، نه گه ر يش بترسن و لاوا زين خوا له وه دا له گه لتانه و پاريزه ره، به خوا كه ستان ناميني ته وه له ترسي نه وه ي به ره و ه يلاكي پرون، الله الله بيري پوژان بكه نه وه خوا چي پي به خشين، نابي ن زه وي له پيش تانه وه وشك و بى ناو و پووته ن و بى دره خت و بى په نايه، جي ي په نا نيه؟ ده ي پوژي دوايي بكه ن به نياز و مه به ستان. ته واه.

(حه زو گوروتيني هاوه لان (ﷺ) بؤ جيهادي ريي خوا)

١. نه بونه عيم له الحلية ج ٩ ص ٣٧ له نه بي ئوماه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: پيغه مبه (ﷺ) برياريدا بچيت بؤ به در، كه خوئي كوكرده وه تا له گه لي بچي نه بوبه رده ي كوري دينار پئي وت: لاي دايكت بمينه ره وه، وتي: نا تولاى خوشككت به، نه وه ي بؤ پيغه مبه (ﷺ) باسكرد، نه ويش فهرمانى كرد تا نه بو ئوماه بمينيته وه و نه بو بورده چوو، پيغه مبه (ﷺ) گه پرايه وه و ڙنه كه ي مردبوو و نويڙي له سر كرد. نيمامى نه حمده له (الزهد) و سه عيدي كوري مه نسورو ئين نه بي شهيبه و چه نديكي دى له عومره وه (ﷺ) هيئاويانه ده لئيت: نه گه ر سى شت نه بو نايه حزم ده كرد بگه مه وه به خوا، نه گه ر له پيئاو خوادا پيم نه بريايه، يان ته ويليك نه مخستا يه ته ناو خول و سوجد هم بؤ خوا نه بردايه، يان له ناو خه لكيدا دانه نيشتمايه كه قسه ي پاك و چاك بكن وهك خورماي پاك وه رگرتن.

٢. ئين نه بي شهيبه ش له عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: حه ج بكن چونكه كار يكي چا كه و خوا فهرمانى پيكرد وه، به لام جيهاد له و باشتره.

٣. ئين عه ساكير له ئين عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: برام بولاى پيغه مبه (ﷺ) له پوڙي به دردا تا به شداري بكم، به لام نه و به بچوكي دانام و پازي نه بوو، هيچ شه ويكم نه بوو هينده ي نه و شه وه خه فه تبارو چاو به فرميسك بم له سر نه وه ي پيغه مبه (ﷺ) نه يه يشت بچم بؤ غه زاكه، بؤ سالي دواتر چووم و پازي بوو، منيش سوپاسي خوام له سر كرد، كه سيك وتي: نه ي نه بو عه بدولږه حمان له پوڙي پيگه يشتندا له وي بوون پاتان كرد، وتي: به لي، به لام خوا له هه موومان خوش بوو، سوپاس بؤ خواي گه وره.

١ - له كنز العمال دا واهاتوه.

٢ - له كنز العمال ج ٢ ص ٢٨٨ دا واهاتوه.

٣ - له منتخب كنز العمال ج ٥ ص ٢٣١ دا واهاتوه.

هه نناد له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بۆلای عومەر (ﷺ) و وتی: ئه ی ئه میری باوه پرداران تویشووم به ری ده مه ویت بچم بۆ جیهاد، عومهریش (ﷺ) به که سیکی وت: دهستی بگره و بیبه بۆ به یتولمال تا چی ده ویت هه لیگریت، که چوویه ژووره وه سپی و زهردی ده بینی، وتی: ئه مه چیه من ئه مانهم ناویت، من بارو بنه و وئاخم ده ویت، ئه وانیش بر دیان بۆلای عومهر و وتیان: وای وتووه عومهریش وتی: ده ی بیده نی، عومهر به دهستی مالئاوایی لی ده کرد، که سوار بوو دهستی بهرز کرده وه و سوپاسی خوای کرد که وای بۆ کردووه، عومهریش له دوايه وه ده چوو و هیواخواز بوو نزای خیری بۆ بکات، که لیبوویه وه وتی: خواجه پاداشتی خیری عومهر بده ره وه.^۱

ئین عه ساکیر له ئه رته ئه ی کوپی مونزیره وه هیناویه تی عومهر (ﷺ) به وانه ی لای دانیشتبوون وتی: کی پاداشتی گه وره تره؟ ئه وانیش ده یانوت: که سی نوێژکه رو که سی پۆژووگر، یان فلان که سو و فلان که س دوا ی ئه میری باوه پرداران، ئه ویش وتی: پیتان بلیم کی له وانه پاداشتی زیاتره که ئیوه ناوتان هینان، به لکوله ئه میری باوه پردارانیش پاداشتی زیاتره؟ وتیان: به لی، وتی: پیاویکه (پیاویکی ساده) له شام ره شوه ی وئاخه که ی گرتیت و له پشته ری موسلماناندا بیه وه رینیت و نه زانیت ئایا گورگ په لاماری ده دات یان مارو دوو پشک ده یکه زیت یان دوژمن دیته بۆی؟ ئه مه پاداشتی له وانه زیاتره و له ئه میری باوه پردارانیش پاداشتی زیاتره.^۲

ئین سه عد له پێگه ی واقیدی له که عبی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب ده یوت: موعاز چوو بۆ شام و چوونی زیان بوو بۆ مه دینه له بواری فیه قهداو فه توادانی بۆیان، من به ئه بوبه کرم (ﷺ) وت: با نه هیلت بچیت چونکه خه لکی پنیوستان پییه تی، به لأم ئه و پازی نه بوو و وتی: که سیك ده یه ویت به ره و

^۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا هاتووه

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۹ دا واهاتووه >

شهيدی بچیت من پئی لی ناگرم، منیش وتم: سویند به خوا کس له سهر جيگه که و له ماله کهيدا دهوله مندو بيٺاک له ولاتی هه شههیدی پئی ده به خشریت، که عبی کوپی مالیک ده لیت: موعازی کوپی جه به له سهرده می پیغه مبر (ﷺ) و نه بوبه کردا له مه دینه فه توای بو خه لک ده دا.^۱

ئین عه ساکیر له نه وفه لی کوپی عه مماره وه هیناویه تی و ده لیت: حارسی کوپی هیشام و سوهه یلی کوپی عه مره اتن بۆلای عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) و له لای دانیشتن و نه ویش له نیوانیاندا بوو، کوچه رانی سهره تا دهه اتن بۆلای عومهر و نه ویش ده یوت ئالیروه نه ی سوهه یل، ئالیروه نه ی حارس، له جيگه که یان لایده دان بو خه لکه که، پشتیوانانیش هاتن و هه ر وایکرد تا که وتنه کوتای خه لکه که وه، کاتی لای عومهر چوون حارسی کوپی هیشام به سوهه یلی کوپی عه مری وت: بینیت چی له گه ل کردین؟ سوهه یل پئی وت: کابرا سهرکونه ی نه و مه که، ده بیئت سهرکونه ی خو مان بکه یین، خه لکه که بانگرا و خیرا هاتن، ئیمه بانگراین و خاو و خلیچکیمان نواند، کاتی لای عومهر چوون نه م لاوانه چوون بۆلای و وتیان نه ی نه میری برواداران بینیمان نه مړو چیت کرد و زانیمان له خو مانه وه بوو، نه ی هیچ هیه ئیمه ش خو مان ی پئی فریا بخه یین؟ نه ویش پئی وتن: ته نها له م پروده وه شک ده به م، ئاماره ی به سهر سنووری پوم کرد، نه وانیش چوون بۆ شام و له وئ مردن.^۲

حاکم ج ۳ ص ۲۸۲ له ریگه ی ئیبنو لموباره ک له جه ریری حازم له هه سه نه وه هیناویه تی ده لیت: هه ندی خه لک هاتنه به رده رگای عومهر و سوهه یلی کوپی عه مرو نه بو سوفیانی کوپی حه رب و گه وره گه لیکی ناوقوره ییش له ناویاندا بوون، مؤله ت

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۸۷ دا واهاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوه، زوبه یریش له موضعه بی مامیه وه له نه وفه لی کوپی عه مماره وه به وجوره هیناویه تی، ئین عه بدولیریش له الاستیعاب ج ۱ ص ۱۱۱ دا هیناویه تی.

دهره که ی هات و مؤلته تی به خه لکی به در دا وهك صوهه یب و بیلال و عه ممار (ﷺ) وتی: به خوا ئه مانه له به در دا به شدار بوون و خه لیفه خو شی دهوین و وه سیه تی چاکه ی بو ئه وان کردو وه، ئه بو سوفیان وتی: هیچکات وهك ئه و پوژهم نه بینو وه مؤلته به و کو یلانه درا و ئیمهش دانیشتبووین و لامان به لادا نه ده کرایه وه، سوهه یلی کو پی عه مر وتی: سهیری ئه م کابرا ناکه یت! خه لکینه من که هیچ نالیم نه وه ی له پوخسارتاندا هه یه ده یبینم، ئه گهر توو پهن له خو تان توو پره بن، ئه وانه بانگ کراون و ئیو هس بانگ کراون، ئه وان چوون به ده میانه وه و ئیو هس ته مبه لیتان نواند، ئه وانه پیشتان که وتوون و هیچ چاره یه کتان نیه له وه یدا ئه وان پیشتان که وتوون، ده ی بپواننه ئه و جیهاده و پوژن به شداری بن به لکو خوای گه وره جیهاد و شه هیدیتان پی ببه خشیت، پاشان جله که ی کو کرده وه و هه ستا و چوو بو شام، هه سه ن ده لیت: سویند به خوا راست ده کات، خوای گه وره حسابی به نده یه ک که خیرا به ره و پرو ی ده چیت له گه ل به نده یه کدا که که مته رخه می ده نوی نیت وهك یه ک دانانیت^۱.

ئین سه عد ج ۵ ص ۳۳۵ له ئه بی سه عدی کو پی فوزا له وه هیناویه تی - هاو له ی تی هه بو وه - ده لیت: من و سوهه یلی کو پی عه مر چووین بو شام گویم لی بوو ده یوت: گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفرمو و (مقام احدکم فی سبیل الله ساعة من عمره خیر من عمل عمره فی اهله) (ساتی کار ی یه کیکتان له پتی خوادا باشتره له ئیشی ته مه نی له ناو مال و منالیدا) سوهه یل وتی: بویه تامردن سه نگه ر ده گرم و ناگه ریتمه وه بو مه ککه، ئه بی سه عد ده لیت: له شام مایه وه تا به نه خو شی تا عون له (عه مواس) مرد.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له الاستیعاب ج ۲ ص ۱۱۰ دا واهاتوو ته به رانیس به دوورو در یژی به و واتایه له هه سه نه وه هیناویه تی، هه یسه می ج ۸ ص ۴۶ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که صه حیحن، به نام هه سه ن نه وه ی له عومه ر نه بیستوو ه. ته را و. بوخاریش له (التاریخ) دا و باروودی له ریگه ی هه مید له هه سه نه وه به کورتی به و واتایه هیناویه تی، له الاصابه ج ۲ ص ۹۴ یشدا هاتوو ه.

۳ - له الاصابه ج ۲ ص ۹۴ دا هاتوو ه، حاکم ج ۲ ص ۲۸۲ له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) به و جوژه هیناویه تی.

ٺيبنو لموبارهڪ له نه سوهدي ڪوري شهيبان له نه بي نه وفلي ڪوري نه بي
عه قربه وه هيناويه تي ده لئيت: حارسي ڪوري هيشام (ﷺ) له مهڪه دهرچو،
خه لڪي مهڪه زور بيتاقت بوون وه موو چوون بو به پيڪردني، تا گه يشته به تاحيان
شوينيڪ له وه دهره وه وه ستاو خه لڪيش له دهری وه ستان وه دگريان، کاتيڪ نه وه
بيني وتي: خه لڪينه - سويند به خوا من به هزي خوم لاي ئيوه ناچم وه هزم له
شاريڪي تر نيه جگه له شاري ئيوه به لام نه مه ناچارويه، كه سانيڪي قورهيش لي ره
چوون كه ديارو بهرچاو نه بوون، دواتر سويند به خوا هيندهي شاخهڪاني مهڪه
زيړمان له ريگهي خوادا به خشيايه نه ده گه يشتينه وه به پوڙيڪي نه واندان، نه گهر
نه مه مان له ده ست دا ده به لڪو له دواپوڙدا به شداريان بين، چوو بو شام
سه ختيهڪي ماندوي ڪردو شهيد بو، ره حمه تي خوي لي بيت.^۱

ٺيبن سه عد له زيادي مه ولاي مائي خاليد وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: خاليد له
سهرمه رگيدا وتي: له دونيادا هيچ شهويڪ نيه لام خوشه ويستتر بيت هيندهي
شهويڪي به سته لهڪي سارد له ناو سريه يهڪي ڪوچهراندا تا به ياني به رامبه به دوڙمن
له گه لياندا بووم، ده ي پرون بو جيهاد.^۲ نه بويه علاش له قهيسي ڪوري نه بو حازمه وه
هيناويه تي ده لئيت: خاليد ڪوري وه ليد (ﷺ) وتي: شهويڪي بوڪيني ناو مالم كه
مزگيني مندا ل بوونم پي دهريت هيندهي شهويڪي ساردو به سته لهڪي ناو سريه
ڪوچهران نيه كه تابه ياني دڙ به دوڙمن له گه ليان بووم.^۳

نه بويه علا له قهيسي ڪوري نه بي حازمه وه هيناويه تي ده لئيت: خاليد ڪوري
وه ليد (ﷺ) وتي: جيهادي پي خوا نه يه يشت زور قورئان بخوينم، هه سيمي ج ۹

۱ - له الاستيعاب ج ۱ ص ۳۱۰ دا هاتوه، حاكم ج ۳ ص ۲۷۸ له پي ٺيبن موبارهڪ وه به و جوره
هيناويه تي.

۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۴۱۴ دا وا هاتوه.

۳ - المجمع ج ۹ ص ۳۵۰ دا وا هاتوه ده لئيت: كه سهڪاني سه نه دهڪي سه حيحن.

ص ٣٥٠ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن له الاصابة ج ١ ص ٤١٤ له نه بی یه علا له خالیده وه (ﷺ) هاتوو که دهلیت: جیهاد پی نه دام زور له قورئان فیریم. ئیبنو لموباره که له (کتاب الجهاد) له عاصمی کوپی به هد له نه بی وائیله وه هیناویه تی دهلیت: خالید له سه ره مه رگیدا وتی: ته و او به دوا ی کوژراند ا گه رام که چی قه دهرم و ابو له سه ر جیگه که م بمرم له دوا ی وتنی (لا اله الا الله) هیچ شتیک هینده ی نه وه لام خوشتتر نه بو وه شه ویک سه نگه ر بگرم و تا به یانی ئاسمان بارانم به سه ردا ببارینی تا بدهین به سه ر دوژماندا، دواتر وتی: نه گه ر مردم سه یری چه ک و نه سپه که م بکه ن و له پی ناو جیهادی پی خوادا به کاری به یئن که مرد عومه ر (ﷺ) چوو بولای ته ره مه که ی و وتی: هیچ له ژنانی وه لید با له سه ر خالید فرمی سک نه پیریت مادهم تینوو نه بو و زمانی (له تینوویه تیدا) دهر نه هی نا، له الاصابة دا و هاتوو و له ج ١ ص ١٤٥ دا دهلیت: نه مه به لگه یه له سه ر نه وه ی له مه دینه مردوو، پای زیاتر له سه ر نه وه یه له حمص مردوو، ته و او.^١

ته به رانی له عه بدوللای کوپی موحه مه د و عومه رو عه مزاری دوو کوپی حه فص له باوکیانه وه له با پیریانه وه هیناویه تی دهلین: بیلال هات بولای نه بو به کړو وتی: نه ی خه لیفه ی پیغه مبه ر (ﷺ)، من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفرموو (ان افضل عمل المؤمنین جهاد فی سبیل الله) واته (چاکترین کاری باوه رداران جیهادی پی خوا یه) منیش دمه ویت تا مردن له پی ناو خوادا سه نگه ر بگرم، نه بو به کړ (ﷺ) وتی: بو خاتری خوا نه ی بیلال له به ر ماف و حورمه تی منیش بیت که ته مه نم زور بو وه و هی زم نه ماوه و سه ره مه رگم ماوه له گه لم به، بیلالیش له گه لی مایه وه، که نه بو به کړ مرد هات بولای عومه رو هه مان شتی پی و ته وه، عومه ریش وای وت و بیلالیش پازی نه بوو، عومه ر وتی: نه ی کی بانگ بدات بیلال؟ وتی: سه عد، چونکه له مزگه وتی (قباء) دا له

^١ - ته به رانی ش له نه بی وائیله وه به و جوړه به رکورتی هیناویه تی، هه یسه می ج ٩ ص ٣٥٠ دهلیت: سه نه ده که ی حه سه نه، ته و او.

سہرہ می پیغہ مبر (ﷺ) دا بانگی داوہ، بہوہ عومہر بانگی دایہ دست عوقبہ و سہعد^۱ موسای کوپی موحہ مہدی کوپی ئیبراہیمی کوپی تہیمی لہ باوکیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) کوچی دواپی کرد بیلال (ﷺ) بانگی داو ہیشتا پیغہ مبر (ﷺ) نہ خرابوویہ ناو گوڑہ وہ، کہ گہیشته (اشہد ان محمد رسول اللہ) خہ لکی ناو مزگہوت دہ گریان، کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) خرایہ ناو گوڑہ وہ نہ بوبہ کر (ﷺ) پی پی وت: بانگ بدہ، وتی: نہ گہر لہ بہر نہ وہ ئازادت کردم کہ لہ گہلت بم نہ وہ باشہ، نہ گہریش لہ بہر خوا ئازادت کردووم وازم لی بینہ با لہ گہل خوا ی خو مدا بم، وتی: تہ نہا لہ بہر خوا ئازادم کردوویت، بیلال وتی: دہی لہ دوا ی پیغہ مبر (ﷺ) بانگ بو کہ س نادم، وتی: دہی باشہ، دہ لیت: مایہ وہ تا دہستہی سوپا بو شام چو، لہ گہ لیان چو بو شام بو ٹہوی، لہ سہ عیدی کوپی موسہ یبیشہ وہ ہاتوہ کہ نہ بوبہ کر کاتیک پوڑی ہہینی لہ سہر مینبہر دانیششت بیلال (ﷺ) پی پی وت: نہی نہ بوبہ کر، وتی: بہ لی، وتی: لہ بہر خوا ئازادت کردووم یان لہ بہر خوٹ؟ وتی: لہ بہر خوا، وتی: دہی مؤلہ تم بدہ تا بچم لہ پینا و خوادا غہزا بکہم، ٹہویش مؤلہ تی دا، بیلالیش چو بو شام و لہوی مرد^۲.

ٹہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۹ ص ۴۷ لہ ٹہبی یہ زیدی مہکیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: ٹہو ٹہویوب و میقداد (ﷺ) دہیانوت: فہرمانمان پیکراوہ لہ ہہ موو باریکدا بچین بو جیہاد، ٹہم ٹایہ تہیان دہ خویندہ وہ (انفروا خفافا وثقالا).

ٹہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۷۶ لہ ٹہوپاشیدی حیرانیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: گہیشتمہ خزکہت میقدادی کوپی ٹہسوہدی سوارچاکی پیغہ مبر (ﷺ) لہ لای

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسہ می ج ۵ ص ۲۷۴ دہ لیت: لہ سہنہ دہ کہدا عہدولرہ حامنی کوپی سہلی کوپی عہ مہار ہہیہ کہ لاوازہ، تہوار. ئین سہعدیش ج ۳ ص ۱۶۸ بہو سہنہ دہو بہو جوڑہ ہیناویہ تی،

۳ - ٹہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۵۰ لہ سہعیدہ وہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی.

تابوتی که سیکی پاره گوڤه وهی ناو حیمص دانیشتبوو، له و زیاتری مه به ست بوو دهیویست بچیت بو غهزا، پیم وت: خوای له سهر توژی نه نووسیوه وتی: ئهم سورته مان بو دابهزی (انفروا خفافا وثقالا) ته به رانی له ئه بی راشیده وه به و جوړه هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۳۰ ده لیت: له سه نه ده که دا به قیه ی کوپی وه لید هه یه که لاوازیه کی لی به دی ده کریت، که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته واو.^۱

به یه قی ج ۹ ص ۲۱ له جوبه یری کوپی نوفه یه وه هیناویه تی ده لیت: له دیمه شق لای میقدادی کوپی نه سوود له سهر تابوتی که سیکی خاوه ن فزل دانیشتن، که سیکی پیی وت: به لکو نه مسال نه چیت بو غهزا، وتی: سورته تی ته وه به مان له سهر دابه زیوه، خوا ده فرمویت (الزخروا خفافا وثقالا) دهی من خوم به (خفیف) ده زانم.

ئین عه بدولبیر له الاستیعاب ج ۱ ص ۵۵۰ له حه مادی کوپی سه له مه له سابتی به نانی و عه لی کوپی زهید و له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ته بوتله (ﷺ) سورته تی (براءة) ی خوینده وه و گه یشته (انفروا خفافا وثقالا) وتی: خوای په ره ردگارمان فره مانمان پی ده کات به گه نچ و پیره وه بچین بو جیهاد، کوپه شیرینه کانم دهی ئاماده م بکه ن، ئامده م بکه ن، ئه وانیش پییان وت: په حمه تی خوات لی بیت تو له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) دا به شداری غهزا بوویت تا کوچی دوایی کرد، له گه ل نه بوبه کرو عومهریشدا هه روات کرد، دهی وازیینه ئیمه له جیاتی تو ده چین بو غهزا، وتی: نا ئاماده م بکه ن بو غهزا، چوو بو غهزای ده ریا تا له ده ریادا مرد، هیچ دوورگه یه کیان به دی نه کرد تا به خاکی بسپیرن تا نه وهی حه وت پوژی پی چوو ئینجا له دوورگه یه کدا به خاکیان سپارد و ته رمه که ششی هیچ گوڤانی به سه ردا نه ها تبوو.^۲

۱- حاکم هیناویه تی، ئین سه عد ج ۳ ص ۱۱۵ له ئه بی راشیده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، حاکم ج ۲ ص ۳۴۹ ده لیت: سه نه ده که ی صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه، ته واو.

۲- چه ند لیکنه وه یه ک بو واتای خفاف یان خفیف کراوه وه: پیری، لاوازی، بچوکی... هتد.

۳- ئین سه عد ج ۲ ص ۶۶ له ریگه ی سابت و عه لی له نه سه وه به دوورو دریزی به هه مان شیوه هیناویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۲۱ و حاکم ج ۳ ص ۳۵۳ له ریگه ی حه ماد له سابت و عه لی له نه سه وه به و واتایه به کورتی هیناویانه، حاکم ده لیت: فره مووده که له سهر مه رچی موسلیم صه حیحه و بوخاری و

حاکم ج ۳ ص ۴۵۸ له موحه مه دی کوری سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: نه بوئه یوب (ﷺ) له گهل پیغه مبه (ﷺ) دا به شداری به دری کرد، دواتریش له هه موو غزاکانی موسلماناندا ناماده بوو جگه له یه ک سال نه بیت که نهو ساله که سیکی گهنج سه رکرده ی سوپاکه بوو نهو سال نه بوئه یوب به شداری نه کرد، دواتر خه فه تی ده خواردو دهیوت: گرنگ نیه کی سه رکرده یه، نه خوش کهوت و یه زیدی کورده موعاویه سه رکرده ی سوپا بوو هات بو سهردانی، وتی: پیویستیت چیه؟ وتی: نه گهر مردم سوارم بکهو بمبه بوو خاکی دوژمن و له کویدا کرا له وی دامن، نه گهرنا به خاکم بسپیره، پاشان بگه ریره وه، ده لیت: نه بوئه یوب (ﷺ) دهیوت: خوا فهرموویه تی (انفروا خفا و ثقالا) نه ی ئیدی من هه ریه کی که له و دوانه.^۱

ئین عه بدولبر له الایتعب ج ۱ ص ۴۴ له نه بی ظیان له ماموستا کانی وه له نه بوئه یوب وه (ﷺ) هیئاویه تی که له سه رده می موعاویه دا (ﷺ) چوو بوو غهزا، کاتیک توانای نه ما به هاو له کانی وت: نه گهر مردم بمبه نه که گه یشتنه لای دوژمن له ژیر پیی خوتاندا به خاکم بسپرن، نه وانیش وایان کرد، ئینجا هه موو فهرموده که دینیت، ته واو.

ئیمامی نه حمده هیئاویه تی و له البدایة والنهایة ج ۳ ص ۵۹ یشدا له نه بو قبیانه وه هیئاویانه ده لیت: نه بوئه یوب (ﷺ) له گهل یه زیدی کوری موعاویه دا چوو بوو غهزا وتی: نه گهر مردم بمبه نه خاکی دوژمن و له کو ی گه یشتن به دوژمن له ژیر پیی خوتاندا به خاکم بسپرن، پاشان وتی: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو دهیغه رموو (هه رکهس بمریت و هیچ هاو له بو خوا دانه نیت ده چیت به هه شته وه).^۲

موسلیم نه یانه ئیناوه، نه بویه علاش هیئاویه تی، له المجمع ج ۹ ص ۳۱۲ دا به کورتی هاتوه و ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن.

۱- ئین سه عدیش ج ۳ ص ۴۹ له موحه مه ده وه بهو جوړه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۴۰۵ یشدا هاتوه و ده لیت: نه بوئیسحاقی فزاری له موحه مه ده وه هیئاویه تی و ناوی گهنجه که شی هیئاوه که عه بدولمه لیک کی کوری مه روان بووه، ته واو.

۲- ئین سه عد ج ۳ ص ۴۹ بهو جوړه ی ده قی ئین عه بدولبر هیئاویه تی.

ئین ئیسحاق باس لهوه دهکات نه بوخوزهیمه - پاش چوونی پیغه مبهه (ﷺ) به چهند پوژیک - له پوژیکی گهرمدا گه پرایه وه بو ماله وه و سهیر دهکات دوو نافرهت له حهوشه کهیدا له ژیر که پردان، هه رکامیان ئاوپرژینی دهکات و تییدا ئاوفینک دهکاته وه و خواردنی تییدا بو ناماده دهکات، که چوویه وه ژوره وه سهیری ههردوو ژنه کهی کرد چی بو دهکن وتی: پیغه مبهه (ﷺ) له گهرما و بهرخوور په شه بادا بیت و نه بوخوزهیمه ش لای ئاوی سارد و سیبهرو خواردن و ژنی جوان له ماله وه دانیشتیبت؟ به خوا نه مه ویزدان نیه، سویند به خوا ناچمه ناو هیچ کام له دوو که پره تا نه گهم به پیغه مبهه (ﷺ) خوی ناماده کرد و چوو بولای و شتره کهی و نامادهی کرد و چوو به دواي پیغه مبهه (ﷺ) و له ته بوک گه یشته خزمه تی، عومهیری کوپی وه هبی جومه حی له پیگه دا گه یشت به پیغه مبهه (ﷺ) و نه ویش دهیویست بجیت بولای پیغه مبهه (ﷺ) و پیکه وه چوون تا له ته بوک نزیک بوونه وه، نه بوخه یسه مه به عومهیری کوپی وه هبی وت: من تاوانیکم هیه ئیتر پیویست ناکات تو به دوامه وه بیت تا دهچمه لای پیغه مبهه (ﷺ) نه ویش وتی: باشه، چوو تا له پیغه مبهه (ﷺ) نزیک بوویه وه و خه لکی وتیان و له ریوه سواریک دیت، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (دهی نه بوخه یسه مه بیت) وتیان: سویند به خوا نهی پیغه مبهه (ﷺ) خوا خویه تی، کاتیک گه یشت چوو و سه لامی کرد له پیغه مبهه (ﷺ)، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (اولی لك یا ابا خیشمه) پاشان نه ویش هه واله کهی بو پیغه مبهه (ﷺ) باسکرد و نه ویش فهرمووی خیر ده بیت نزای خیریشی بو کرد.

عورهی کوپی زوبه یرو موسای کوپی عوقبه چیرۆکی نه بوخه یسه مه دینن به شیوهی دهقه کهی ئین ئیسحاق و به فراوانتر دهیهینن، دهلین: له ده مه و پاییزدا چوو بو ته بوک، له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۷ دا واهاتوه، ته به رانی هیناویه تی و له المجمع ج ۶ ص ۱۹۲ یشدا هاتوه له سه عدی کوپی خه یسه مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پیغه مبهه (ﷺ) دواکه وتم و چوو مه وه حهوشه ی مال و ده بینم که پر ناو پرژین کراوه و ژنه کهم له وییه، وتم: نه مه ویزدان نیه پیغه مبهه (ﷺ) له ناو گهرما و من

له سڀهرو خوشيدابم، هه ستام و سواري و شتره كه م بووم خورما م برد و ڙنه كه م وتي: بؤ كوي نه بوخه يسه مه؟ منيش چووم به ره و لاي پيغه مبه (ﷺ) تا له نيوه ي پيدا عومه يري كوري وه بم پي گه يشت، وتم: تو كه سيكي نه ترس و دليري من ده زانم كه ده چمه خزمه ت پيغه مبه (ﷺ) به تا وانباري ده چمه خزمه تي، ده ي تو دوا بكه وه تا من به ته نها بچه خزمه تي، عومه ير دوام كه وت و كه منيش نزيكي سه رباز گه كه بوومه وه خه لكي بينيميان، پيغه مبه (ﷺ) فه مووي (ده ي نه بوخه يسه مه بيت) چووم وتم: نه ي پيغه مبه ري خوا خه ريك بوو مال ويران بم، پرو داهه كه م بؤ گيڙايه وه، پيغه مبه ريش (ﷺ) قسه و نزي خيري شي بؤ كردم.^{۱ ۲}

(خه م و په څاره ي هاوه لان (ﷺ) له سه ر نه توانين بؤ چوون بؤ غه زاو به خششي رتي خوا)

ئيبن ئيسحاق ده ليت: بيستم ئيبن ياميني نه زري گه يشت به نه بوله يلاو عه بدوللاي مغفل (ﷺ) ده گريان وتي: بؤ چي ده گرين؟ وتيان: چووين بؤ لاي پيغه مبه (ﷺ) تا چه كمان پي بدات كه چي پي نه بوو، ئيمه يش نه مانتواني له گه لي بچين، نه و يش وش تريكي دا به هه ردووكيان و بريك خورماي پيدان نه وانيش له گه ل پيغه مبه (ﷺ) دا چوون.

يونس له ئيبن ئيسحاق وه نه وه ش زياد ده كات: عه لبه ي كوري زه يد (ﷺ) شهو چوو تير نويڙي كردو گريا، وتي: خوا تو فه رمانت به جهاد كردو وه هانت داوين بؤي، ده ي من هيچم نيه تا پي بجم، پيغه مبه ره كه يشت له ده ستيدا نيه تا پيم بدات، من گه ردي هه رموسلماننك نازاد ده كه م له سه ر مال يان جهسته يان نابروم، پاشان

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۱۹۲ ده ليت: له سه نه ده كه دا يه عقوبي كوري موحه مه دي زوه ري هه يه كه لاوازه. ته واو.

به یانی له گه‌ل خه‌که‌که چوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (این المتصدق هذه الليلة؟) که‌س هه‌لنه‌سا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی کییه‌ با هه‌ستیت، ئه‌ویش چوو بۆ‌لای و پئی وت: پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی (ابشر فوالذي نفسي بيده لقد كتبت في الزكاة المتقبلة) واته‌ (موژده‌ت لی بیئت سویند به‌وه‌ی گیانمی به‌ ده‌سته‌ له‌ زه‌کاتی قبول‌کرداودا نووسرا).^۱

ئین مندا له‌ ئه‌بی عه‌بسی کوپی حبروه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لبه‌ی کوپی زه‌یدی کوپی حارسه‌وه‌ (ﷺ) یه‌کیک له‌ هاو‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، کاتیک هانی سه‌ده‌قه‌ی دا که‌سیکیان چی لابوو هینای، عه‌لبه‌ی کوپی زه‌ید وتی: خواجه من هیچ نیه‌ بیه‌خشم، خواجه وا ئاپرووم به‌رامبه‌ر هه‌موو دروستکراوه‌کانت ده‌به‌خشم، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمانی کرد یه‌کیک هاواری کرد (این المتصدق بعرضه البارحة؟) عه‌لبه‌ هه‌ستا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (سه‌ده‌قه‌که‌ت قبول‌کرا). به‌زار له‌ علیه‌وه‌ (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هانی به‌خششی دا، ئینجا فهرمووده‌که‌ دینیت.^۲

^۱ - له‌ البدایه والنهایه ج ۵ ص ۵ دا واهاتوو. له‌ الاصابه ج ۲ ص ۵۰۰ دا ده‌لیت: ئین ئیسحاق به‌بی سه‌نه‌د فهرمووده‌که‌ی هیناوه‌، له‌ فهرمووده‌که‌ی مه‌جمعی کوپی حارسه‌و فهرمووده‌که‌ی عه‌مری کوپی عه‌وف و ئه‌بی عه‌بسی کوپی حبرو فهرمووده‌که‌ی عه‌لبی کوپی زه‌ید و قوته‌بیه‌وه‌ موسنه‌دی مه‌وصول هاتوو، ئین مرده‌ویه‌ له‌ مه‌جمعی کوپی حارسه‌وه‌ هیناویه‌تی.

^۲ - به‌زار ده‌لیت ئه‌م عه‌لبه‌یه‌ له‌ئاو پشتیواناندا که‌سیکی ناسراوه‌ و جگه‌ له‌م فهرمووده‌ی فهرمووده‌ی تریمان نه‌بیستوو، ئین ئه‌بی دونیا و ئین شاهین له‌ پیگه‌ی که‌سیری عه‌بدوللای کوپی عه‌مری عه‌وف له‌ باوکیه‌وه‌ له‌ باپیره‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هیناویه‌تی، به‌ کورتی ته‌واو بوو، ئین نه‌جاشی به‌ کورتی له‌ عه‌لبه‌ی کوپی زه‌یده‌وه‌ هیناویه‌تی، له‌ کنز العمال ج ۷ ص ۸۰ یشدا هاتوو.

(نکولی له سهر نه وهی دهر چوونی له پیناو خوا دا درهنگ خستبیت)

نیمامی نه حمده له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) دهسته یه کی نارد بو مۆته و زهیدی کرد به نه میریان، نه گهر زهید کوژا جه عفر، نه گهر نه ویش کوژا ئین ره واحة، ئین ره واحة دواکه وت، له گهل پیغه مبهه (ﷺ) مایه وه، پیغه مبهه (ﷺ) فره مووی (بو چی دواکه وتویت؟) وتی: له گهل تو دهم، فره مووی (لغدوة او روحة في سبيل الله خير من الدنيا وما فيها)^۱.

نیمامی نه حمده له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) عه بدولای کوری ره واحة ی به سریه یه که وه نارد، نه و پۆژه پۆژی هینی بوو، هاوه لانی پیشخست و وتی: من له گهل پیغه مبهه (ﷺ) نویرتی هینی ده که م پاشان ده که مه وه پینان، کاتیک پیغه مبهه (ﷺ) نویرتی کرد بینی و فره مووی (بو چی له گهل هاوه له کانتدا نه چویت؟) وتی: ویستم له گهل تدا نویرتی هینی بکه م ئینجا بکه مه وه پینان، پیغه مبهه (ﷺ) فره مووی نه گهر چی له سهر زهیدا هیه هه مووی ببه خشیت ناگه یته وه به و چوونه یاندا^۲.

هه روه ها نیمامی نه حمده له موعازی کوری نه نه سه وه (ﷺ) له پیغه مبهه وه (ﷺ) هیناویه تی که فره مانی غزای به هاوه لانی کردوه، یه کیکیان وتویه تی: من ده مینمه وه تا

^۱ - صحیح.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۲ دا واهاتوه، ئین ئه بی شه یبه ش له ئین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، هه روه که له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۹ دا هاتوه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - ترمزی هیناویه تی و دواتر له سهر نه وهی له شوعبه وه هیناویه تی قسه ده کات و ده لیت: حه که م له موقه سه م ته نها پینچ فره مووده که ی بیستوه، نه مه ش له وانیه، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۲ دا واهاتوه.

له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نوێژ ده‌که‌م و سه‌لامی لێده‌که‌م و مائناوایی لێ ده‌که‌م تا نزایه‌کم بۆ بکات و ببێت به‌ پشتمینه‌م بۆ پۆژی دوا‌یی، که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نوێژی کرد کابرا چوو و سه‌لامی لێکرد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرموده‌ی (ده‌زانیت هاو له‌لانت چه‌نده‌ پێشت که‌ وتوون؟) وتی: ئه‌م‌پ‌ر به‌ چوونیان پێشم که‌ وتوون، فهرمو‌وی (والذي نفسي بيده لقد سبقك بأبعد ما بين المشرقين والمغربين في الفضيلة) (سویند به‌وه‌ی گیانمی به‌ده‌سته‌ له‌ فه‌زندا زیاتر له‌ دووری نیوان پۆژه‌ه‌لات و پۆژناوا پێشت که‌ وتوون)^١.

به‌یه‌ه‌قی ج ٩ ص ١٥٨ له‌ ئه‌بی هوره‌یره‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمانی به‌ سهریه‌یه‌ک کرد تا ده‌ریجن، وتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌مشه‌و بچین یان بمینینه‌وه‌ تا پۆژ ده‌بێته‌وه‌؟ فهرمو‌وی (اولا تحبون ان تبیتوا في خريف من خراف الجنة؟) واته‌ (ئایا چه‌زناکه‌ن له‌ باخچه‌یه‌ک له‌ باخچه‌کانی به‌ه‌شتدا بمیننه‌وه‌؟)^٢.

ئێین راهه‌ویه‌و به‌یه‌ه‌قی له‌ ئه‌بی زه‌رعه‌ی کو‌ری عومه‌ری کو‌ری جه‌ریره‌وه‌ هیناویانه‌ ده‌لێت: عومه‌ری کو‌ری خه‌تتاب (ﷺ) سوپایه‌کی نارد که‌ تیایدا موعازی کو‌ری جه‌به‌ل (ﷺ) هه‌بوو، که‌ چوون و موعازی بی‌نی، وتی: نه‌چوویت؟ وتی: ویستم نوێژی هه‌ینی بکه‌م ئینجا بچم، عومه‌ر وتی: مه‌گه‌ر گویت له‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌بووه‌ که‌ ده‌فه‌رمو‌یت (العدوة والروحة في سبيل الله خير من الدنيا وما فيها) (هاتن و چوون له‌ پیناو خوا‌دا چاکتره‌ له‌ دنیا و ئه‌وه‌ی تیا‌ی‌دا‌یه‌)^٣.

١ - ضعیف.

٢ - هه‌یسه‌می ج ٥ ص ٢٨٤ ده‌لێت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌یدا زببایی کو‌ری فائیده هه‌یه‌ که‌ ئه‌بوحاته‌م متمانه‌ی پێ ده‌دات و هه‌ندی به‌ لاوازی ده‌زانن، که‌ سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که‌ جی متمانه‌ن، ته‌واو.

٣ - ضعیف.

٤ - ته‌به‌رانیش هه‌روا هیناویه‌تی، هه‌یسه‌می ج ٥ ص ٢٧٦ ده‌لێت: به‌کری کو‌ری سه‌ه‌لی دمیا‌تی مام‌وستایه‌تی، زه‌هه‌بی ده‌لێت: فهرموده‌ی موقاریبه‌، نه‌سائیش ده‌لێت: لاوازه‌، له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا ئێین له‌یه‌ش هه‌یه‌، ته‌واو.

٥ - صحیح.

٦ - له‌ کنز العمال ج ٢ ص ٢٨٩ دا واهاتوه‌.

(سەرکۆنەى ئەۋەكەسى لە رىي خوا دۋادەكە وىتو كە مەرخە مى تىدا دەنويىت)

بوخارى لە كەبى كوپى مالىكەو (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: لە ھىچ غەزايەكى
پىغەمبەردا (ﷺ) دوانەكە و تەم جگە لە غەزاي تەبوو، بەلام لە غەزاي بەدر
دۋاكە و تووم كە سىش لەسەر ئەۋەكە سەرکۆنە نەكرا، بەلكو پىغەمبەر (ﷺ) بۆ
كاروانىكى قورەيش چوو تا بەبى كات و بەلەن خوا گەياندى بەيەك، لەگەل
پىغەمبەردا (ﷺ) لە عەقە بەدا بەشداربووم كە بەلەنى ئىسلامان دا، ھەزناكەم لە
جياتى ئەۋەكە بەدردا بەشداربوومايە ھەرچەندە بەدر لەناو خەلكدا زياتر لە عەقە بە
باس دەكرىت، لەسەر باس و خواسى من ئەۋەكە ھىچ كات ھىندە بە ھىزو سادە
نەبووم كاتىك لەو غەزايەدا دۋاكە و تەم، سوپىد بە خوا ھىچ كات پىش ئەۋەكە دوو و لاخەم
نەبوون بەلام لەو غەزايەدا دوانە كۆكردنەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەر غەزايەكى وىستىت
ۋاى نىشانداۋە بۆ شوپىنىكى تەردەچىت تا ئەۋەكە پىغەمبەر (ﷺ) كە لە
گەرمايەكى سەختدا كرى، بەرە و سەفەرىكى دوور چوو و ژمارە و ئامادە سازىيەكى
زورى ھەبوو، بە ئاشكرا بە مۇسلمانانى راگەياندا تا ئامادە سازى خۇيان بۆ جەنگە كە
بەن، بۆيە پىنى فەرموون كە دىيە وىت بۆ كۆى بچىت، مۇسلمانانىش لەگەل
پىغەمبەردا (ﷺ) زۆر بوون و لە ژمارەى نووسىن نەدەھاتن (نەدەكرا ناو نووسىن
بكرىن) ھەركەس بىويستايە ئامادە نەبىت ۋاى دەزانى ئەگەر سەروشى خۋاى لەسەر
دانە بەزىت كەس پىنى نازانىت.

پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى بەرھەم گەيشتندا ئەۋەكە پىش كرىد و خۋى بۆ ئامادە كرىد و
مۇسلمانانىش لەگەلدا خۇيان ئامادە كرىد، منىش دەچووم تا خۆم لەگەلدا ئامادە
بەكەم، دوايى دەگەرەمەۋە ھىچ نەدەكرد، لە دەروونى خۆمدا دەموت من دەتوانم
بچەم، بەردەوام و ابووم تا خەلكى مەسەلەكەيان تەۋا و توند كرىدەۋە و پىغەمبەر (ﷺ) و
مۇسلمانان ئامادە بوون و منىش ھىچ خۆم ئامادە نەكردبوو، و تەم: دواى پۇژىك يان

دوو پوژ خوم ناماده دهکهم، دواتر خوم دهگهیهنم پییان، پاش نهوهی چوون که و تمه خو ناماده کردن، گه پامه وه هیچم نه کرد، پاشان چووم و گه پامه وه دووباره هیچم نه کرد، هه روا بووم تا نهوهی چوون و کات له دهست چوو، ویستم برؤم و خوم بگهیهنمه لایان، -خوزگهش بچومایه- به لام نه چووم، دواي چوونی پیغه مبه (ﷺ) ده چوومه ناو خه لک نه وه خه فته تباری ده کردم هیچ پیایو یکم نه ده بیینی مه گهر نهوهی تو مه تبار به دوو پرویی بیئت یان په ککه و تهیه که خوا جیهادی له سهر نه نوو سیبوو، پیغه مبه (ﷺ) منی بیرنه که و ته وه تا گه یشته ته بووک، له ناو خه لکه که دا له ته بووک له ناو خه لکه که دا دانیشتبوو فهرمووی (ما فعل کعب؟) واته (که عب چی کرد؟) یه کی که له به نی سه له مه وتی: نهی پیغه مبه ری خوا، دوو کراسه که ی و نه ملا و نه ولا که ی نه یان نه یشت بیئت، موعازی کوپی جه به لیش وتی: خراپت وت سویند به خوا ته نها خیرمان لی بینیه، پیغه مبه (ﷺ) بیدهنگ بوو، که عبی کوپی مالیک ده لیئت: کاتیک به ره و ری که و تووه، گیرم خوارد و بیرم کرده وه درؤبکه م یان نا، ده موت: سبه یینی چؤن له تووره یی پیغه مبه (ﷺ) خوم دهر باز بکه م؟ بو نه مه پای هه موو خاوه ن پراکانی مال و منالم و هرگرت، کاتیک وترا: پیغه مبه (ﷺ) وا به ریو هیه نه وه له سهر دا نه ماو زانیم هه رگیز به درؤ پزگارم نابیئت، بویه بریارمدا راستیه که ی پی بلیم، پیغه مبه (ﷺ) ده هاته وه، کاتیک له سه فهریک ده هاته وه ده چوویه مزگه وت و دوو رکات نویژی تییدا ده کرد و دواتر لای خه لکه که دانیششت، نه وانه ی دواکه و تبوون ده چوونه لای و پوزشیان ده هیئایه وه سویند یان و ده خوارد، نه وانه ش هه شتا و نه ونده که س بوون، پیغه مبه (ﷺ) به پروکه ش وازی لی هیئان و به یعه تی لی و هرگرتن و لییان خوشبوو و ناخ و نه نییه که شیانی دایه ده ست خوای گه وره، منیش چووم بو لای، که سه لام لی کرد زهرده خه نه یه کی تووره ئامیزی کرد و دواتر فهرمووی (وهره) منیش چووم تا له به رده میدا دانیشتم، پیی فهرمووم (ما خلفک؟ الم تکن قد ابتغي ظهرك؟) وتم: با، سویند به خوا نه گهر له لای که سیکی تری جگه له تو بوومایه به پوزش و بیانوویه که خوم له تووره یی و رهقی دهر باز ده کرد من فیتری مشتومرم، به لام سویند

بە خوا زانېم ئەگەر درۋىھەكت بۆ بىكەم پازىت دەكەم بەلّام لەوانەيە خوا توورەيى تۆ
 بەسەرمدادابارىنى، ئەگەر يىش راستىيەكەت پى بلىم لىم توورە دەبىت، ھىوام وايە
 بە ھۆيەوہ خوا لىم خۆش بىت، بە خوا من ھىچ بىيانوويەكەم نەبوو، بە خوا ھىچ كات
 ھىندە بوئرو نەترس نەبووم تا لە تۆ دوابكەوم، پىغەمبەر (ﷺ) فەر مووى (ئەمە
 راستى وت، دەي ھەستە تا خوا ھوكمى خۆي لەسەرت دەدات) منىش ھەستام و
 ھەندى لە كەسانى بەنى سەلەمە كەوتنە شوئىم و وتيان: بە خوا نەمانبىنيوہ پىش
 ئەمەش درۆت كەردىت؟ تۆ نەتتوانى وەك ئەوانى تر كە دواكەوتن بىيانو بەنىتەوہ
 بۆ پىغەمبەر (ﷺ)، ھىندەت بەسە پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي لىخۆشبوونت بۆ بكات،
 سوئىند بە خوا بەردەوام سەركۆنەيان دەكردم تا ئەوہى خەرىكبوو بگەرئىمەوہ و خۆم
 بەدرۆبخەمەوہ، پاشان پىم وتن: كەسى تر ئەمرو و ايكردوہ؟ وتيان: بەلى دووكەس
 وەك تۆيان وت و ھەمان شت كە بەتۆ وترا بەوانىش وترا، وتم: ئەو دوانە كى بوون؟
 وتيان: مرارەي كوپى پەبىعى عومەرى و ھىلالى كوپى ئومەييەى واقفى، دووكەسى
 پىاۋچاكيان پى وتم كە لە بەدردا بەشداربوون و پىشەنگ بوون، پىغەمبەر (ﷺ)
 پىگىر لە مۇسلمانان كەرد كە ئەم سىيانەمان بدوئىن، خەلك لىمان دوور دەكەوتنەوہ و
 بەرامبەرمان گۆران تا ئەوہى خۆم بىزرا، ماوہى پەنجا شەو لەوبارەدا بوو، دوو
 ھاوپىكەي ترم سەريان دانەواندو لە مائەوہ دادەنىشتن و دەگريان، بەلّام من وەك
 ئەوان نەبووم لەگەل مۇسلماناندا بەشدارى نوئىژم دەكرد و دەچومە بازارو كەس
 نەيدەداندم، دەچوم بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) لە داۋاي ئەوہى لە داۋاي نوئىژ دادەنىشت
 سەلام لى دەكرد و لە دەروونى خۆمدا دەموت ئەرى بۆ وەلّامدانەوہى سەلامەكەم
 لىوہكانى جولاند يان نا؟ دواتر لە نزىكەوہ نوئىژم دەكرد و لە ژىرچاۋەوہ سەيرم
 دەكرد، كاتىك لە نوئىژ دەبوومەوہ سەيرى دەكردم، كاتىك لام دەكردەوہ بەلايدا چاۋي
 لى لادەبردم، تا ئەوہى دوورەپەرىزى خەلك زۆر بىزاري كردم و چومە سەر دىۋارى
 ھەوشەي ئەبوقەتادە - ئامۇزام بوو و لە ھەمووكەس لام خۆشەويستتر بوو - سەلام
 لى كرد، سوئىند بە خوا وەلّامى سەلامەكەي نەدامەوہ، وتم: ئەي ئەبوقەتادە بۆ

خاتری خوا تو دهنایت من خواو پیغه مبهری خواو خوش دهویت؟ بیدهنگ بوو، دووباره پیم وتهوه بو خاتری خوا، نهویش بیدهنگ بوو، بو جاری سییه میش وتمهوه بو خاتری خوا، وتی: خواو پیغه مبهره که ی دهنانم، منیش پر فرمیسک بوون و چووم تا له دیواره که دابهزیم، بهرهو بازاری مه دینه ده چووم تا هندی له خه لکی شام که ده هاتن له مه دینه خوراکیان ده فروشت هاتن یه کیکیان وتی: کی که عبی کوپی مالیکم پی نیشان ددهات؟ هه موو خه لک ناماژهیان بو ده کرد که بهرهو پروی من بیت، نهویش نامه یه کی پاشای غهسانی پیدام، نامه که له پارچه یه کی ناوری شمدای بوو، تیایدا هاتبوو:

(بیستوومه هاوه له کهت دورره پهریزی لی کردوویت، خواش تو ی ریسواو زه بوون نه کردووه، وهره بۆلای ئیمه دالدهو دلنه واکه رت بین)

کاتی که خویندمه وه وتم: نه مهش به لایه کی تره، بردم و خستمه ناو ته نووره که وه، بهوباره وه ماوه ی چل شهو ماینه وه، پیغه مبهر (ﷺ) که سی نارد بۆلام وتی: پیغه مبهر (ﷺ) فرمانی پی کردویت له ژنه کهت دورره ویته وه، وتم: ته لاقی بدهم یان چی بکه م؟ وتی: نا لینی نزیک مه بهره وه و که ناری لی بگرن، بو هاوه له کانیشم ههروای فهرموو بوو، منیش به ژنه کهم وت: برۆره وه بو مالی باوکت و له وی به تا خوا بریاری سهر ئه م مه سه له ددهات، ژنه که ی هیلالی کوپی ئومه ییه هات بۆلای پیغه مبهر (ﷺ) وتی: نه ی پیغه مبهری خوا هیلالی کوپی ئومه ییه پیریکی په که که وته یه، خزمه تکاری نیه، ده کریت خزمه تی بکه م؟ فهرمووی ئاساییه به لام لینی نزیک نه بیته وه، نه و ژنه ده لیت: سویند به خوا جووله ی نه کرد، بهس ده گریا، که عب ده لیت: هه ندی له که سوکارم پییان وتم: بوچی وه هیلالی کوپی ئومه ییه مؤله ت له پیغه مبهر (ﷺ) وهرناگریت بو ژنه کهت، وتم: نه به خوا نه وه ناکه م، چوزانم نه گهر نه و داوای لی بکه م پیغه مبهر (ﷺ) چی ده لیت له کاتی که دا من که سیکی گه نجم؟ ده شه و داوای نه وه بهو باره وه مامه وه و په نجا شه و مان ته و او کرد بهو باره وه، کاتی که نویژی به یانیم کرد له به یانی شه وی په نجاهه مدا له لای مالی خو مان بووم بهوباره وه

دانىشتىبوم كە دونيام لى ھاتىبوۋىيەك - گويم لى ھاۋارى يەككى بوو لەسەر شاخ بە دەنگى بەرز ھاۋارى دەكرد ئەى كەعب موژدەت لى بىت، منىش سوجدەم برد و زانىم دەرووى خىر كراۋەتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بەلىخۇشبوۋنى خوا بۇمان مۇلەتى بە خەك دا تا بماندوينن، ئەمەش لە كاتى نويزى بەيانىدا بوو، خەلكى ھاتن و موژدىيان پى دايىن، ھەندى موژدەدەر بەرەۋلاى دوو ھاۋرىكەم چوون، يەككىش بە ئەسپەۋە ھات بەرەۋ لام و يەككىش لە بەرزايى شاخەۋە ھاۋارى دەكرد (لە بەنى ئەسەلم بوو) دەنگەكە لە ئەسپەكە خىراتر بوو، كاتىك ئەۋ دەنگەم بىست و ئەۋكەسەش ھات، كراسەكەم لابرە بۇى ھەردوۋكىم پىدا، سويند بە خوا ئەۋ پۇژ تەنھا ئەۋ دوو جەلم ھەبوو، دواىى دووكراسم بەماۋە ۋەرگت و چووم بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، خەلكى دەستە دەستە دەھاتن پىرۇزبايىان لى دەكردم و دەيانوت: تەۋبەى خوات لى پىرۇزبىت، منىش چوومە مزگەۋت و پىغەمبەر (ﷺ) لەۋى دانىشتىبوو و خەلكى لە دەۋرى بوون، تەلەھى كوپى عوبەيدوللا بەپەلە ھات بەرەۋ لام و تەۋقە و پىرۇزبايى لەگەل كىردم، سويند بەخوا لەناۋ كۇچەراندە بەس ئەۋ ھات بۇلام، ئەۋەش لەبىرناكەم، كاتىك سەلام كىرد لە پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەر (ﷺ) لەتاۋ خۇشىدا دەموچاۋى پىرشنكى دەدا فەرموۋى (ابشر بخير يوم مر عليك من رلدتك امك) واتە (موژدەت لى بىت بە پۇژىك لەۋ كاتەۋەى لەدايك بوۋىت تا ئەمپۇ پاكترىن پۇژتە) منىش و تەم: ئەى پىغەمبەرى خوا لە تۆۋەۋە يان لە خواۋە؟ فەرموۋى (نا، بەلكولە خواۋەيە) پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر بەشتىك دلخۇش بوايە پوخسارى ۋاپىرشنكى دەدايەۋە دەتوت پارچەيەكى مانگە، ئىمەش ئەۋەمان دەزانى، كاتىك لە خىزمەتىدا دانىشتەم و تەم: ئەى پىغەمبەرى خوا تەۋبەكەم لەسەر ئەۋەيە مال و سامانم بە سەدەقە لە پىناۋ خواد و پىغەمبەر كەيدا بىخەشم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھەندىك لە مال و سامانت بۇ خوت بەئىلەرەۋە ئەۋە بۇت باشترە) منىش و تەم: پىشكەكەى خەبەرم دەھىلمەۋە، و تەم: ئەى پىغەمبەر (ﷺ) خۋاى گەۋرە بە راستگوۋى پىزگارى كىردم و بەلەن بى تاماۋم لەگەل كەس درۆنەكەم و تەنھا راست بلىم، سويند بە خوا لەۋكاتەۋە ھىچ كەس لە

موسلمانانم نه ده دی خوا له راستگویدا پشکداری بکات وهک من، له وکاته وه تا نه مړو
 یهک درؤم نه کردو وه و هیوام وایه خوا له مه وداش بمپاریزیت، خوای گه ورهش نه م
 نایه ته ی بو پیغه مبه ره که ی دابه زاند (لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والانصار) تا
 (وكونوا مع الصادقين) سویند به خوا داوای به خششی ئیسلام گه وره ترین شت لام
 راستگو ییم له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) بوو به وه ی درؤم له گهل نه کردو وه وهک نه وانه ی
 درو یان کرد قوربه سر نه بووم، چونکه خوا له باره ی نه وانه وه نه م نایه ته ی دابه زاند
 (سیحلفون بالله لكم اذا انقلبتم اليهم لتعرضوا عنهم) تا (فان الله لا ترضى عن القوم
 الفسقين) که عب ده لیت: نه ی سی که سه که ئیمه وانه دواکه وتین که لای پیغه مبه ر
 (ﷺ) سویند یان خواردو به یعت و داوای لیخو شبوونی پیغه مبه ر یان ده سته وت،
 پیغه مبه ر (ﷺ) کاره که ی ئیمه ی دواخت تا خوای گه وره بریاری له سر دا، نه وه بوو
 فه رموی (وعلى الثلاثة الذين خلفوا) نه و دواکه وتنه مه به سستی له دواکه وتنی
 غه زامان نه بوو، به لکو دواختنی بارمان بوو له وانه ی سویند و پوزش یان لای
 پیغه مبه ر (ﷺ) نیشان داو نه ویش لی وهرگرتن، موسلیم به و جوړه هی ناویه تی، ئین
 ئی سحاقیش هه روا. ئیمامی نه حمده به زیاده یه کی که مه وه هی ناویه تی، له البداية
 والنهاية ج ۵ ص ۲۳ دا هاتو وه، نه بوداودو نه سائیش به کورتی و به جیا به و جوړه
 هی ناویه انه، ترمزی به شیکی سه ره تای هی ناوه دوا یی ده لیت: فه رموده که ی هی ناوه،^۱

^۱ - له الترغیب ج ۴ ص ۲۶۶ یشدا هاتو وه. به یهه قیش ج ۹ ص ۲۲ به دوورو درژی هی ناویه تی.

هه ره شه له و که سه ی له ناو ژنو ماییدا ده مینیتته وهو

واز له جیهاد دینیت

به یهه قی ج ۹ ص ۴۵ له ئه بی عمران وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له قوسته ننتینه بوون و عوقبه ی کوپی عامر به پررسی خه لکی میسرو که سیکیش - فوضاله ی کوپی عوبه ید - به پررسی خه لکی شام بوو، له شاره که وه پزیککی گه وره ی پومه کان هاتن، ئیمه ش پریمان بو به ستن، یه کیك له موسلمانان دای به سهر پومه کاندای تا چوو یه ناویان و دوا یی هاته وه بۆلامان، خه لکی هاواریان به ره و پوو کرد و تیان (سبحان الله) خوی تووشی ناره حه تی و مالتویرانی کرد، ئه بوئه یوبی ئه نساری (ﷺ) هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستاو وتی: خه لکینه ئیوه به و جوړه ته ئویلی ئه و ئایه ته ده که ن، ئه م ئایه ته له ناو ئیمه ی کومه لی پشتیواناندا دابه زی، کاتیک خوا ئایینی خوی سهر بلند کرد و سهر خه رانی زوړ کرد - له نیوان خو ماندا له دوور چاوی پیغه مبه ره وه (ﷺ) - وتمان واپاره و سامانمان فه و تا بریا بمانه یشتایه ته وه، خوای گه وره ش به رمبه ر به و نیاره مان وه لامي داینه وه و فره مووی (وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة) بۆیه ئه و مالتویرانی و خو به هیلاک بردنه له سهر ئه وه بوو، فره مانی غه زای پی کردین، ئه بوئه یوب تا مردنی سهر قالی غه زای پی خوا بوو. به یهه قی ج ۹ ص ۹۹ له لایه کی دیکه وه له ئه بی عیمران وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه لمه تمان برده سهر شاری قوسته ننتینه و عه بدولپرهمانی کوپی خالیدی کوپی وه لید به پررسمان بوو و پومیش پیشتیان دابوو به دیواری شاره که وه، یه کیك له موسلمانان هه لی کوتایه سهر دوژمن، خه لکی و تیان: سهر کرکه، لا اله الا الله چون خوی تووشی سه ختی و هیلاکی کرد، ئه بوئه یوب (ﷺ) وتی: ئه م ئایه ته له ناو ئیمه ی کومه لی پشتیواناندا دابه زی کاتیک خوا پیغه مبه ری خوی سهر خست و ئیسلامی زاکرد، وتمان: باشترا یه له ناو مال و سامانی خو ماندا بین و به وه سهر قال بین، خوای گه وره ش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی

التهلکة) بویه دهستانه دونیا و سامان و ازهینان له جیهامان به هیلاکیدا چوونه،
 نه بو عیمران وتی: نه بوئه یوب بهرده وام له پرسی خوادا جیهادی دهکرد تا له
 قوسته ننتینه به خاک سپیردرا.^۱

نه بوداود و ترمزی و نه سائی له نه بی عیمرانه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: یه کیك له
 کۆچه ران له قوسته ننتینه بوو، هه ندی خه لك وتیان به دهستی خوی و اخوی به
 هیلاکدا برد، نه بوئه یوبی نه ساریشمان له گه لدا بوو، هه ندی خه لك وتیان: به دهستی
 خوی و اخوی به هیلاکدا برد، نه بوئه یوب وتی: ئیمه چاکتر شاره زای نه و نایه تهین و
 له ناو ئیمه دا دابه زی، هاوده می پیغه مبه ر (ﷺ) بووین و له شه ره کاندایه گه لیدا
 بووین و سه رمان ده خست، کاتیك ئیسلام بئاو بوویه وه و سه رکه وت، ئیمه کۆمه لی
 پشتیوانان کۆبووینه وه و وتمان خوا پیزداری کردین به هاوده می پیغه مبه ر (ﷺ) و
 سه رخستنی تا ئیسلام بئاو بوویه وه و موسلمانان زۆر بوون، ئیمه ئیسلامان پیش
 ژن و منال و سامانمان خست، و شه ر کۆتایی پی هات، ده ی بابگه پزینیه وه ناو ژن و
 منالمان و لای نه وان دانیششتین، ئوکات نه و نایه ته مان له سه ر دابه زی (و انفقوا فی
 سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة) بویه دانیششتن له ناو ژن و منال و ازهینان له
 جیهاد مالویرانیه.^۲

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - عه بدی کۆپی حه میدیش له ته فسیره کهیدا و ئیبن نه بی حاته م و ئیبن جهریر و ئیبن مه رده ویه و
 نه بویه علا له موسنه ده کهیدا و ئیبن حه ببان له سه حیه کهیدا و حاکم له المستدرک دا هیناویانه،
 ترمزی ده لیت: فه رموده که حه سه نی سه حیه ی غه ریه، حاکم ده لیت: له سه ر مه رجی بوخاری و
 موسلیم سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه، له ته فسیری ئیبن که سیر ج ۱ ص ۲۲۸ یشدا و
 هاتوه.

ۋەتەن: ئەي پىغەمبەر، خۇدا يەككە لە كۆچەرەن بە دەستى داۋىيەتى لە يەككە لە پىشتىۋانان، فەرەمۇى (دەۋھا فائىھا منتە) ۋاتە (ۋازى لى بىنن ئەۋ دىدە بۆگەنە).

عەبدوللانى كۆرى ئوبەي ئەمەي بىستەۋە ۋەتە: ئەۋەيان كەرد، دەي بە خۇا ئەگەر بگەرپتەۋە بۇ مەدىنە دەپت سەربىلند سەرشۆر دەربىكات لە مەدىنە، پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەي بىستەۋە، عومەر ھەستە ۋەتە: ئەي پىغەمبەر، خۇا پىمبەدە با بدەم لە مى ئەۋ دوپروۋە، فەرەمۇى (دە لا يتحدث الناس ان محمدا يقتل اصحابه) ۋاتە (ۋازى لى بىننە باخەك ئەلەين موحەمەد ھاۋەلەكانى خۇى دەكۆرپت) كاتىك چۈنەۋە مەدىنە پىشتىۋانان لە كۆچەرەن زىاتر بوون، دواتر كۆچەرەن زىادىيان كەرد، موسلىم ۋە ئىمامى ئەحمەدىش ھىناۋىيەتى، بەيھەقىش لە جابرەۋە (ﷺ) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۳۷۰ یشدا ۋا ھاۋە.

ئىبن ئەبى ھاتەم لە عورەي كۆرى زوبەيرو عەمرى كۆرى سابىتى ئەنسارىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: پىغەمبەر (ﷺ) غەزەي مۇرەيسىيى ئەنجامدا ۋا تىايدا پىغەمبەر (ﷺ) مەناتى شكاند پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كۆرى ۋەلىدى ناردو مەناتى شكاند، لەۋ شەپەدا دوۋكەس بە شەپەتەن، يەككىيان لە كۆچەرەن ۋەتە دىكەش لە (بەن) ھاۋەيىمانانى پىشتىۋانان بوو، ئەۋەي لە كۆچەرەن بوو خۇى ھەلنا بەسەر ئەۋى تەردا، ئەۋىش ۋەتە: ئەي كۆمەلى پىشتىۋانان، بۇ يەككە لە پىشتىۋانەكان چۈۋ بە دەمىيەۋە، كۆچەرەكەش ۋەتە: ئەي كۆمەلى كۆچەرەن، يەككە لە كۆچەرەن چۈۋ بە دەمىيەۋە، خەرىك بوو لە نىۋانىندا جۆرە شەپەك پەۋىدەدا، پاشان لە يەككى جىكارەنەۋە، ھەر دوپروۋىيەك يان كەسىك نەخۇشى لە دلىيەۋە ھەبوو دەگەرپايەۋە بۇلای عەبدوللانى كۆرى ئوبەي كۆرى سەلۋول، ئەۋىش ۋەتە: تۇ ھىۋا خۋازو پىدەرەۋىيەت، ئىستەنە زىيان نە سودت نىيە، تۇ دژ بە ئىمە پالپىشتى تازە كۆچكردۋىيەك بوۋىت، عەبدوللانى كۆرى ئوبەي دۆرۋىنى خۇا ۋەتە: سۆيىند بە خۇا ئەگەر بگەرپىنەۋە بۇ مەدىنە سەربىلند دەپت سەرشۆر تىدا دەربىكات، مالىكى كۆرى دىخشن كە لە دوپروۋەكان بوو ۋەتە پىم نەۋتن يارمەتى ھاۋەلانى پىغەمبەر مەدەن تا ۋايان كەرد!

عومەرى كۆرى خەتتاب ئەمەي بىستەۋە ۋەتە بۇلای پىغەمبەر (ﷺ) ۋەتە: ئەي پىغەمبەر، خۇا مۇلەتم بدە با بدەم لە مى ئەۋ كابرەي كە خەلكى لە خىشتەبردۋە

(عبداللای کوری ثوبی) پیغمبر (ص) فرمودی (اوقاتله انت ان امرتک بقتله؟) واته (نه گهر بلیم بیکورده دهیکوریت؟) وتی: سویند به خوا نه گهر فرمانم پی بکهیت ددهم له ملی، پیغمبر (ص) فرمودی (دانیشه) نوسهیدی کوری حوضیر (ص) که یه کیك بوو له پشتیوانان و له بهنی عبدالنه شهل بوو هات بولای پیغمبر (ص) و وتی: نهی پیغمبر ی خوا مؤلتهم بده با بدهم له ملی نه و کابرای که خه لکی له خشته بردوو، پیغمبر (ص) فرمودی (اوقاتله انت ان امرتک بقتله؟) وتی: به لی به خوا نه گهر فرمانم پی بکهیت به شمشیر له بنا گوئییه وه ملی ده برم پیغمبر (ص) فرمودی (دانیشه) پاشان فرمودی (مؤلتهی چون به خه لکه که بدن) خه لکه که چون، شه و و پوریک و به یانیه که شی تا نیوه پو چون، پاشان خه لکی دابه زین، پاشان هه متر چون تا له به ره به یانی پوریک سییه مدا له (قفا المشلل) وه چون، کاتیک پیغمبر (ص) گه یشته مه دینه عومری بانگ کرد، پیغمبر (ص) فرمودی (عومر نه گهر فرمانم پی بکوردیتایه بیکورده ده تگوشه؟) عومر وتی: به لی، پیغمبر (ص) فرمودی (والله لو قتلته یومئذ لارغمت انوف رجال، لو امرتخ الیوم بقتله لقتلوه فیحدذ الناس انی قد وقعت علی اصحابی فاقتلهم صبرا) ئینجا خوای طه ورة ثم نایة تئی دابه زاند (هم الذین یقولون لا تنفقوا مع عند رسول الله حتی ینفضوا) تا (یقولون لن رجعا الی المدینة.....)^۱

ئین ئیسحاقیش به و دورو دریکری هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۵۷ یشدا هاتوو و له ده که یددا هاتوو: پاشان پیغمبر (ص) نه و پورده خه لکه که ی به پیکرد تا ئیواره هات، نه ویش تا به یانی، تا نیوه پو پاشان خه لکه که ی دابه زاند، هه که دابه زین یه کسه ر خه و تن، نه مه ی بویه کرد تا بیریان لای نه و مه سه له ی دویینی عبداللای کوبه ی نه مینیت که چی وت.

^۱ - ئین که سیر له ته فسرده که یددا ج ۴ ص ۳۷۲: ده لیت ده قیکی غه ربه و هندی شتی گرانبه های تیدایه که تنها لیره دا هن، ته وای. ئین حه جهر له فتح الباری ج ۸ ص ۴۸۵ دا ده لیت: فرموده که جهیدی مورسه له، ته وای.

(نکوولی له سه ره وهی له پیناو خوادا) (چل شهو سه نگرگیری ته واو نه کات)

عه بدولر ه زاق له زوبه یری کوپی نه بی حه بیبه وه هی ناویه تی ده لیت: که سیك هات
بو لای عومهری کوپی خه تتاب و نه ویش وتی: له کوپی بوویت؟ وتی: له سه نگر بووم،
وتی: چه نده له وی بوویت؟ وتی: (۳۰) پوژ، وتی: ده بوو چل پوژ که ته واو بکهیت^۱.

(دهر چوون بو سی چل پوژی له پیناو خوی گه وره دا)

عه بدولر ه زاق له ئین جور ه یجه وه هی ناویه تی ده لیت: که سیك که جی متمانه مه
پی و تم عومهر (ﷺ) به شه قامه کاند ده گه را که گوپی له دهنگی ئا فره تیك بوو
دهیوت:

وارقني ان لا حبيب الا عبه

تطاول هذا الليل و اسود جانبه

لزعزع من هذا السر جوانبه

فلولا حذار الله لا شيء مثله

عومهریش (ﷺ) وتی: چیه؟ وتی: چه ند مانگی که پیاوه که مت لی
دوور خستوومه ته وه و منیش تامه زرویم، وتی: خراپه ته ده ویت؟ وتی: په نا به خوا،
وتی: دهی خوت پاگره، وا ده نیرم به شوینیدا. ناردی به شوینیدا، دوایی چوو بو لای
حه فصه (رضي الله عنها) وتی: پرسیاریکت لی ده که م وه لاسی راستم بده ره وه،
ئا فره ته به ماوهی چه ند شه و شهیدای پیاوه که ی ده بیت و بیری ده کات؟ نه ویش
سه ری دانه واند و شهرم دایگرت، عومهر وتی: خوا شهرم له حه ق ناکات، نه ویش به
دهستی ئا ماژهی بو سی مانگ کرد، نه گه ر نا چوار مانگ، عومهریش (ﷺ) نووسی
نا بیت له سه روو چوار مانگ زیاتر سوپا بمینیتته وه^{۱، ۲}.

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا وا ها تووه.

۳ - صحیح.

به یهه قی ج ۹ ص ۲۹ له ریگهی مالیک له عه بدوللای کوری دینار له ئیبن عومره وه
هیناویه تی ده لیت: عومری کوری خه تخاب شه و ده گه را گوئی له ئافره تیک
بوو دهیوت:

تطاوول هذا الليل و اسود جانبه و ارقني ان لا حبيب الا عبه
عومره به حه فصهی کچی وت: ئافره ت تا چهند خوی له دووری میردی ده گریت؟
وتی: شه ش یان چوار مانگ، عومر وتی: نابیت زیاتر له وه سوپا بهیلمه وه.

(حه زی هاوه لانی له تاودانه ته پوتۆز له پیناو خوی گه وره دا)

ته به رانی له ره بیعی کوری زهیده وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر خو
ده چوو که گه نجیکی قوره یشی دی له دووره وه (که ناری گرتبوو) ده پویششت،
فه رمووی (مه گه نه وه فلانه که س نیه؟) وتیان: با، فه رمووی (دهی بانگی بکه ن) هات،
پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فه رموو (ما لك اعتزلت عن الطريق) واته (بو چی وا ده چوویت به
ریدا؟) وتی: رقم له ته پوتۆزه، فه رمووی (فلا اعتزل عنه فوالذي نفسي بيده لذيرة
الجنة) واته (دهی خوئی لی دور مه گره سویند به و که سه ی گیانمی به دهسته نه وه
بوئی به هه شته) ۲. ۱.

ئین حبان له سه حیحه کهیدا له نه بی موصبه حی مقرائیه وه هیناویه تی ده لیت:
له خاکی پۆمدا دهسته یه ک بووین ده چووین که نه میره که ی مالیکی کوری عه بدوللای
خه سه می بوو، مالیک دای به پال جابری کوری عه بدوللادا که ولأخیک پیبوو به پی
ده چوو، مالیک پیی وت: نه بو عه بدوللأ سواریه خوا نه وه ی پی داویت، جابر وتی:

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۰۸ دا واهاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۷ ده لیت: ته به رانی گپراویه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که شی جی
متمانه ن، ته وار.

ورىاي ولآخەكەمەم و بىياكم لە ھۆزەكەم، گويم لە بوو كە دەيفەرموو (ھەركەس لە پىناو خوادا قاچەكانى تۆز بىيانگرىت خوا لە دۆزەخى ھەرام دەكات) چوو تا ئەو شويئەى دەنگى دەبيست بەو پەپى دەنگىەو ھەمان شتى بە جابر دەوت، جابريش زانى و ھەمان شتى وتەو، خەلكى لەسەر ولآخەكانيان دابەزىن، ھىچ كات ھىندەى ئەو پۆژە پىادەم نەدىبوو.

ئەبويەعلا بە سەنەدى جەيد ھىناويەتى دەلىت: لە سولەيمانى كوپى موساۋە دەلىت: ئيمە دەچووين ئىنجا ھەمان شت دىنىت، تيايدا دەلىت: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (قاچەكانى ھىچ بەندەيەك لە پىناو خوادا تۆزناگرن مەگەر ئەو ھى خوا دۆزەخيان لى ھەرام دەكات) مالىك و خەلكەكەش دابەزىن بەپى دەچوون، پۆژى وا نەبىنرابوو بەپى بچن.^۱

لە الاصابة ج ۳ ص ۱۲۶ دا دەلىت: ئەم فەرموودە ئەبوداۋدى تەيالىسى لە موسنەدەكەيدا بە سەنەدى خۆى ھىناويەتى واتە لە ئەبى مەصبەحەو، تيايدا دەلىت: عامرى كوپى عەبدوللا تىپەپى.^۲

^۱ - لە الترغيب ج ۲ ص ۳۹۶ يشدا وا ھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۶ دەلىت: ئەبويەعلا ھىناويەتى و كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن، تەواو.

^۲ - صحيح.

^۳ - ئىبن موبارەكيش لە كتاب الجھاددا ھىناويەتى، لە موسنەدى ئىمام ئەحمەددا ھاتوۋە، لە صەحىحى ئىبن حەببان لە رىئەى ئىبنولموبارەكەو ھاتوۋە، تەواو. بەيھەقى ج ۹ ص ۲۶۲ لە رىئەى ئەبى لموصبەحەو بە ھەمان شىۋە ھىناويەتى.

خزمهت له جیهادی ری خوادا

موسلیم ج ۱ ص ۳۵۶ له ئەنەسەو (ع) هیناویەتی دەلیت: له سه فەردا له گەل پیغەمبەر (ع) دا بووین، هەمانبوو بە پۆژوو بوو، هەمانبوو پۆژووی نەگرتبوو، له شوینیک له پۆژیک گەرمدا دابەزین و زۆربەمان جلهکە ی دەکرد بە سیبەر بۆ خۆی، هەمانبوو بە دەستی سیبەری دەکرد، پۆژوو گرەکان کە وێنوو پۆژوو نەگرتووەکانیش هەستان و چادریان لێداو ئاوی و لاخەکانیان دا، پیغەمبەر (ع) فەرمووی (ذهب المفترون اليوم بالاجر) واتە (ئەمڕۆ پۆژوو نەگرتووەکان پاداشتیان بردەو).

بوخاری له ئەنەسەو (ع) هیناویەتی دەلیت: له گەل پیغەمبەر (ع) دا بووین زۆبەمان بە جلهکەمان سیبەرمان بۆ خۆمان کردبوو، ئەوانە ی بە پۆژوو بوون هیچیان نەکرد، ئەوانە ی بە پۆژوو نەبوون سوارەکانیان بردن و کەوتنە خزمەتکردن، پیغەمبەر (ع) فەرمووی (ذهب المفترون اليوم بالاجر).

ئەبونەعیم له الحلیه ج ۱ ص ۳۶۹ له سەعیدی کۆری جورمانەو هیناویەتی دەلیت: پرسیارم له سەفینە کرد چون ئاوی ئەو یه، وتی: با پیت بلیم چون، پیغەمبەر (ع) ئاوی واهینام، وتم: بۆچی ئەو ئاوی لێنای؟ وتی: له گەل هاو ئەنیدا چوو، بارو کەلوپەلیان له سەر سەخت بوو، فەرمووی (ابسط کسانک) منیش کردمەو، ئەویش کەلوپەلهکە ی ئەوانی خستە ئاویەو دوا یی دای بە سەرمداو فەرمووی (احمل ما انت الا سفینه) دەلیت: ئەگەر ئەو پۆژە باری وشتریک یان دوو یان پینج یان شەش حوشرتم هەلبگر تاییه له سەرم سەخت نەدەبوو.^۱

حەسەن له سوفا یان و ئیبن موندەو ئەبونەعیم له ئەحمەدی مەولای ئوم سەله مەو (رضی الله عنها) هیناویەتی دەلیت: له غەزایه کدا له گەل پیغەمبەر (ع) دا بووین، دامان بەناو دۆلێکداو منیش خەلکم دەپەراندەو، پیغەمبەر (ع) پێی فەرمووم (ما کنت فی هذا اليوم الا سفینه) (لهو رۆژەدا کەشتی بوویت).^۲

۱ - حسن.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۹۴ دا واهاتوو.

ئەبونەعیم لە الحیلە ج ۳ ص ۲۸۵ لە موحامەدەوہ ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ ئیبن عومەر دا (ﷺ) لە سەفەریکدا پیکەوہ بووین، کە دەمویست سواربم دەهات و سوارەکە ی دەگرتم، کە سواریش دەبووم کراسەکە ی دەگرتم، موحامەد دەلیت: جارێک هات و منیش بەوہ بیزاربووم، وتی: موحامەد تۆ دەروون بەرتەسکی.

ئەبوداود لە ئەبی قلابەوہ (ﷺ) ھیناویەتی ھەندی لە هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) سوپاسی کە سیکیان دەکرد کە چاکە ی بۆیان ھەبوو، وتیان کەسی وەك فلانمان ھەرگیز نەدیوہ، لە پۆشتندا قورئان خوین بوو، لە ھەر شوینیکیشتدا دادەبەزی نوێژی دەکرد، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (فمن كان يكفيه في عتو) كی کاروباری بۆ پادەپەپاند تا فەرمووی (ومن كان يعلف جمله او دابته؟) واتە (کە نالی دەدا بە وشترەکە ی یان و لاخەکە ی؟) وتمان: ئیمە، فەرمووی (فكلکم خير منه) واتە (دە ی ھەمووتان لەو باشترن).^۱

(پۆژوو لە پیناو خوادا)

موسلیم ج ۱ ص ۳۵۷ لە ئوم دەردائەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئەبودەرداء (ﷺ) وتی: لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا لە چەند سەفەریکدا لە پۆژی زۆر گەرمدا بووین تا ھەبوو لەتاو گەرمادا دەستی دەخستە سەرسەری، تەنھا پیغەمبەر (ﷺ) و عەبدوللای کوپی پەواحە لەناوماندا بە پۆژوو بوون.

لە گێرانیوہیەکی تری موسلیم لە ئوم دەرداء لە ئەبودەردائەوہ دەلیت: لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) لە مانگی پەمەزان لە گەرمایەکی سەختدا چووین، ئینجا فەرموودەکە دینیت، ھەروہا موسلیم ج ۱ ص ۳۵۶ لە ئەبی سەعیدی خودریەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا لە پەمەزاندای غەزیمان دەکرد، ھەبوو بە پۆژوو بوو، ھەبوو پۆژووی شکاندبوو، هیچ کام بەرامبەر ئەو ی دی هیچیان نەبوو، وایان دەبینی ھەرکەس توانای ھەبیت و پۆژوو بگریت باشە، ئەوہش لاوازییت و پۆژوو نەگریت ئەویش باشە.

^۱ - له الترغیب ج ۴ ص ۱۷۲ دا واهاتوہ.

ئىبن عەبدولبر لە الاستيعاب ج ۲ ص ۳۱۶ له ئىبن عومەر (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: ھاتم بۆلای عەبدوللای کوپى مەخرەمە (ﷺ) له پۆژى يەمامەدا كە وتبوو، چوومە سەرى و وتى: ئەى عەبدوللای کوپى عومەر پۆژوھوان پۆژووی شكاندوھ؟ وتم: بەلى، وتى: دەى كەمىك ئاوم بدەرى با پۆژووی پى بشكىنم، منیش چووم بۆلای ھەوزەكە و پریبوو له ئاو، جامىكم پى بوو كردم بە ناويدا و ئاوم بۆ ھىنا كە چى دەبینم مردوھ.

ئىبن ئەبى شەیبە (مصف) كەیدا بە سەئەدى صەحیح له قەیسى کوپى ئەبى قاسم له مودریكى کوپى عەوفى ئەحمەسیەوھ ھىناويەتى دەلىت: من لاى عومەر (ﷺ) بووم كە نوینەرى نوعمانى کوپى موقرین ھات بۆلای، عومەر لەسەر خەلكەكە پرسىارى لیكد، ئەویش باسى بارى خەلكى بۆ كرد و وتى فلان و فلان كوژراون و ئەوانى دیکەش نایانناسم، عومەر وتى: بەلام خوا دەیانناسیت، وتیان: یەككیش خۆی فرۆشتوو، مەبەستیان عەوفى کوپى ئەبى حەیبەى ئەحمەدى ئەبوشبیل بوو، مودریكى کوپى عەوف وتى: ئەى ئەمیری پڕواداران سویند بە خوا خەلكى دەیانوت خۆم خۆی بوو تە ھۆی بە ھىلاك بردنى خۆی، عومەر (ﷺ) وتى: سویند بە خوا ئەوانە درۆ دەكەن، خالۆت دواپۆژى بە دنیا كړى، كاتيك كوژرا بە پۆژوو بوو، بریندار بوو ئامادە نەبوو ئاو بخواتوھ تا مرد،

پیشتریش فەرموودەكەى موحمەدى کوپى حەنەفیمان لەسەر (خوگرى لەسەر تینویتی) ھىنا كە وتى: ئەبو عەمرى ئەنساریم دى - لە بەدر و عەقەبە و ئوھوددا بەشداربوو - بە پۆژوو بوو له تاو تینویتییدا پیچی بە خۆی دەدا و بە كۆیلەكەى دەوت: مال وێران، تیرم بدەرى، ئەویش تیریكى پێدا و ئەویش بە لاوازیك وەشاندى، ئینجا فەرموودەكە دینیت، تێیدا ھاتوو: پیش ئاوابوونى خۆر كوژرا.

۱- ئىبن ئەبلى شەیبە و بوخارى لە التاريخ ھىناويانە، لە الاصابة ج ۲ ص ۳۶۶ دا ھاتوو و دەلىت: ئىبنولموبارك لە (الجهاد) له لایەكى دیکەوھ له ئىبن عومەر (ﷺ) بە وردەكارى زیاترەوھ ھىناويەتى.

۲ - لە الاصابة ج ۳ ص ۱۲۲ دا ھاتوو.

۳ - تەبەرانى و حاکم ھىناويانە.

(نویژ له پیښاو خواډا)

ئین خوزهیمه له علیهوه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: له پوژي به دردا ته نها میقداد سواری پی بو، ته نها پیغه مبهري خوایش (ﷺ) له ژیر دره ختیګدا نویژي ده کرد و ده گریا تا به یانی بوویهوه.^۱

ئیمامی ئەحمده له ئین عه بپاسه وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: له عوسمان له گه ل پیغه مبهري (ﷺ) دا بو، بهرام بهر به بیباوه پان بوینه وه که خالیدی کوپی وه لیدیان تیدا بو، بیباوه پان که وتبونونه نیوان ئیمه و قیبله وه، پیغه مبهري (ﷺ) نویژي نیوه پوژی بو کردین، ئەوانیش وتیان له باریکدان به لکو له کتوپریګدا بدهین به سه ریاندا، پاشان وتیان: ئیستا نویژیک ده که ن که له خوین و منالیان لایان خوشه ویستتره، جبریل (علیه السلام) ئەم ئایه تانه ی له نیوان نیوه پوژی و عه سردا دابه زاند (واذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلاة) باسی نویژي ترس ده کات، موسلیمیش له جابره وه (ﷺ) هیڼاویه تی بیباوه پان وتیان: نویژیک ده که ن که له مناله کانیا ن له لایان خوشه ویستتره.^۲

ئین ئیسحاق له جابره وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبهري (ﷺ) له شه پی (ذات الرقاع) چوین، یه کیګ له موسلمانان چوویه لای ژنیکی بیباوه پان، کاتیګ پیغه مبهري (ﷺ) گه رایه وه میردی ژنه که هاته وه، کاتیګ هه واله که ی بیست سویندی خوارد دانه نیشتیت تا خوینی ھاوه لانی موحه ممه د بریژیت، که وته شوین پیغه مبهري (ﷺ)، پیغه مبهريش (ﷺ) له شوینیک دابه زی و فه رموی (ئهمشه و کئ پاسه وانیمان ده کات؟) یه کیګ له کوچه ران و یه کیګ له پشتیوانان وتیان: ئیمه ئە ی پیغه مبهري خوا، فه رموی (فكونا بقم الشعب من

۱ - له الترغیب ج ۱ ص ۲۱۶ واهاتوه.

۲ - صحیح.

۳ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۸۱ واهاتوه.

(الوادى) ئەۋدوانەش ەمارى كوپى ياسر و ەبادى كوپى بېشر بوون، كاتىك چوون بۇ دەروازەى دۆلەكە پىشتىوانەكە بە كۆچەرەكەى وت: ەز دەكەيت كەى پاسەۋانىەكەت بكەيت سەرەتاي شەۋيان كۆتايىيەكەى؟ وتى: سەرەتاكەى، كۆچەرەكە پاكشا و پىشتىوانەكە نەخەوت و نوپۇزى دەكرد، كابراش ەات، كاتىك ھاۋەلەكەى بىنى زانى چاۋدىرى مۇسلمانەكانە، بۇيە تىرىكى ەشانىد و لىى دا، ئەۋىش تىرەكەى لابرە و لەسەر پى ەستا، پاشان تىرىكى تىرى لىدا، ئەۋىش تىرەكەى لابرە و لەسەر پى ەستا، جارى سىيەم ئەۋەى كىردەۋە، ئەۋىش تىرەكەى لابرە و دواتر كىرنوش و سۇجەدى برە، پاشان ھاۋەلەكەى بىدار كىردەۋە، ھاۋەلەكەى وتى: دانىشە پىكراۋىت، كابراش ەستا و ەات، كە زانى دوو ھاۋەلەكە بەۋيان زانىۋە رايكرد.^۱

كاتىك كۆچەرەكە خۇيىنى پىشتىوانەكەى بىنى وتى: سوبحانەللا بۇ چى لە سەرەتاۋە بىدارت نەكردمەۋە وتى: لە سورەتىكدا بووم دەخۇيىند ەزم نەكرد بىپرەم تا تەۋاۋى بكەم، كاتىك تىرەكانى تىرى لى دام كىرنوشم برە و تۆم ەستاند، ئەى بەخۋا نەگەر لەبەر لە دەستدانى سەنگەرى پاسەۋانى نەبىت كە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردم بىپارىزم پىش ئەۋەى نوپۇزەكە گىانم دەردەچوۋ (ۋاتە تامردن نوپۇزەكەم نەدەپرى)^۲. بەيەھقىش لە دلائل النبۋە دا ەيىناۋىيەتى و دەلىت: عوممارى كوپى ياسر خەوت و ەبادەى كوپى بىشر نوپۇزى دەكرد، سورەتى (الكەف) م لە نوپۇزەكە دا دەخۇيىند ەزم نەكرد بىپرەم.

۱ - ەسن

۲ - ەسن.

۳ - ئەبۇداۋد ج ۱ ص ۲۹ لەۋ رېنگەۋە ەيىناۋىيەتى، لە البدایة والنهاية ج ۴ ص ۸۵ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن حىببائىش لە صەھىھەكەيدا و ەاكەم لە المستدرک بە صەھىھى زانىۋە دارقوتنى و بەيەھقى لە سونەئەكە ياندا ەيىناۋانە، بوخارىش لە صەھىھەكەيدا لەسەرى ەيىناۋە لە نصب الراية ج ۱ ص ۴۳ يىشدا ەاتوۋە،

ئىمامى ئەھمەد لىھە بىدوللانى كۆپى ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) بانگى كىردىم ۋە ھەرمۇۋى (بىستۇمە خالىدى كۆپى سۇفىيانى كۆپى
 نوبەيى ھوزەلى خەلەم بۇ كۆدەكەتەۋە تا شەپم لەگەل بىكات، ئىستا لە (عورنە) يە،
 بېرۇ بىكۆزە) ۋەتم: ئەي پىغەمبەرى خوا ۋەسفى بىكە بۇم تا بىناسمەۋە، ھەرمۇۋى
 (ئەگەر بىنىت قەشەمىكى لى بەدى دەكەيت) مەنىش شەمشىرەكەم گىرتە دەستم ۋە
 چووم لە عورنە بىنىم ھەندى ئافىرەتى پى بوو دەيىردنە شوپىنىك تا دىارنەبىت، كاتى
 عەسر بوو، كاتىك بىنىم ۋەسفىكەي پىغەمبەر (ﷺ) م لى بەدى كىرد، چووم بەرەۋ
 پوۋى، ترسام ھەول ۋە ھىلاكىەك بىكەۋىتە نىۋان مەن ۋە ۋەۋە كە نوپىزەكەم پى لە
 دەست بىدات، بۇيە كاتىك بەرەۋ پوۋى دەچووم نوپىزەم دەكرد ۋە بە ئامازەي
 سەركىر نوۋش ۋە سۇجەم دەبىرد، كە گەشتمەلەي ۋەتى: تۆكىيت؟ ۋەتم: كاپرايەكى
 عەرەب ھەۋالى تۆۋ دەۋرۋەرەكەتى بىستۇۋە كە دەتەۋىت ھەلمەت بىيەتە سەر ئەۋ
 كاپرا ھاتووم تا يارمەتەت بىدەم، ۋەتى: بەلى ۋايە، مەنىش ھەندى لەگەلى چووم تا
 دەرفەتم بۇ گونجا بە شەمشىرەكەم لىمدا تا كۆشتم، دوايى چووم ۋە ئافىرەتەكەنەم بەجى
 ھىشت بەسەرىدا كەۋتېۋون، كاتىك چوومەۋە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لە دۈۋرەۋە
 بىنىمى ۋە ھەرمۇۋى (افلح الوجه) ۋاتە (ئەۋ پوخسارە سەركەۋەت) ۋەتم: ئەي
 پىغەمبەرى خوا كۆشتم، ھەرمۇۋى (پاست دەكەيت) پاشان پىغەمبەر (ﷺ) لەگەلم
 ھەستا ۋە چوۋىە مالى خۇي ۋە دارىدەستىكى پىدام ۋە ھەرمۇۋى (با ئەمەت لىمىنىتەۋە
 ئەي عەبدوللانى كۆپى ئونەيس) مەنىش بە دارىدەستەكەۋە چوومە ناۋ خەلەكەۋە،
 ۋەتىان: ئەۋ دارىدەستە چىيە؟ ۋەتم: پىغەمبەر (ﷺ) پىيى دام ۋە ھەرمانى پى كىردىم تا لام
 بىمىنىتەۋە، ۋەتىان بۇ چى ناچىتەۋە خىزمەتى ۋە لەۋ بارەۋە پىسىارى لى بىكەيت؟
 مەنىش چووم ۋەتم: ئەي پىغەمبەرى خوا بۇچى ئەم دارىدەستەت پى دام؟ ۋەتى
 (ھىمايەكى نىۋان مەن تۆبىت لە پۇژى دوايىدا ئەۋ پۇژ كەمترىن كەسەكان گۇچان

بہ دستہ کانن) عہد و لالاش داردہ ستہ کہی بہ دستہ وہ بہ شمشیرہ کہی وہ بہ ردہ وام
پی بو تا مرد، کہ مرد خرایہ ناو کفہ کہی وہ دوی خرایہ ژیر گل^۱.

تہ بہری ج ۲ ص ۶۱ لہ عروہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلایت: لہ پوژی یرمووکدا کہ
دو سہربازگہ کہ لہ یہک نزیک بوونہ وہ قہبہ قلاز کا برایہ کی عہ ربی نارد، نینجا
فرمودہ کہ دینیت، تیایدا ہاتوہ: پی وت کیت لہ گہ لدایہ؟ وتی: ئہ وانہی کہ نارگیرو
پہرستشکاری شو و سوارچاکی پوژن.

ئہ حمہ دی کوپی مہ پوانی مالیک لہ نین نیسحاقوہ فرمودہ یہک دینیت و تیایدا
دلایت: ہیرقل وتی: بوچی دہشکین؟ یہکیک لہ گہ ورہ کانیان وتی: چونکہ ئہ وان شو
شو نووژو پوژیان بہ پوژو و گرتنہ.^۲

دواتریش لہ باسی (ھوکارہ کانن پالپشتیہ خودایہ کاندا) ئہو فرمودانہ دینین،
پیشتریش فرمودہ کہی ہیندی کچی عوتبہ مان لہ نین موندہ وہ لہ بیعہ تی
نافرہ تاندا ہینا کہ ہیند وتی: دہتہ ویت بیعت بدم بہ موحمہ د، ئہ بوسوفیان وتی:
وادیارہ بیباوہر دہبیت، وتی: ئہری بہ خواا سویند بہ خوا نہ مبینیوہ خوا ی گہ ورہ
لہم مزگہ وتہ دا پیش ئہ مشہو بہ ہق بیہرسترت، سویند بہ خوا بہ ردہ وام نووژیان
دہ کرد و کرنووش و سوجدہ یان دہ برد.

۱ - صحیح.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۴ دا واهاتوہ.

۳ - نین عہ ساگیریش ج ۱ ص ۱۴۲ لہ نین نیسحاقوہ ہیناویہ تی.

(یادوزیکر له پیناو خوای گه وره دا)

به یهه قی له سه عیدی کوپی موسه بیه وه هیناویه تی ده لیت: شهو خه لك چوونه ناو مهككه (شهوی فه تیج) به رده وام الله اكبرو لا اله الا الله یان دهوت و ته وافی كه عبه یان ده كرد تا به یانی، نه بوسوفیان به هیندی وت: پیت وایه نه مه له خواو هیه؟ وتی: به لی، پاشان بو به یانی نه بوسوفیان چوو بولای پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فرموو (قلت لهند اترین هذا من الله؟ قالت نعم هذا من الله) نه بوسوفیان وتی: شایه تی ددهم تو به نده و پیغه مبه ری خوایت، سویند به وهی نه بوسوفیان سویندی پی ده خوارد جگه له هیند كهس نه قسه ی منی نه بیستبوو.^۱

بوخاری له نه بوموسای نه شعریه وه (ﷺ) هیناویه تی و ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) غه زای خه بیه ری كرد، یان ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) به ره و خه بیه ر چوو، خه لی پوانییان به سه ر دلیكداو به دهنگی به رز و تیان: الله اكبر لا اله الا الله، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (له سه ر خو، ئیوه داوا له كه پرو ناماده نه بوو ناكهن، ئیوه داوا له بیسه ری نزیك ده كه ن كه له گه لتاندایه) منیش له پشت و لا خه كه ی پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووم گوئی له دهنگم بوو ده موت (لا حول ولا قوة الا بالله) فرمووی (نه ی عه بدوللای کوپی قه یس، وتم: به لی نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی (الا ادلك على كلمة من كنز الجنة) واته (وشه یه كت پی بلیم له كانی به هه شته وه؟) وتم: به لی به دایك و باو كه مه وه به قوربانت بم نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله). نه وانی دیکه ش نه م فرمووده یان گپراوه ته وه، راستریش نه وه یه له کاتی گه رانه وه یان له خه بیه ر بووه، چونكه نه بوموسا له دوا ی فه تی خه بیه ر گه یشته جی.^۲

^۱ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۳۰۴ دا واهاتووه، ئین عه ساکیر له سه عیده وه وه كه نه وه هیناویه تی، له كنز العمال ج ۵ ص ۲۹۷ یشدا هاتووه ده لیت: سه نه ده كه ی صه حیحه.

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۱۳ دا واهاتووه.

بوخاری له جابرہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت: کاتیک سہرہ کہوت اللہ کبرمان دهوت، کاتیک دادہ بہ زین سبحان اللہ مان دهوت، له گیرانہ وہیہ کی دیکہ دا دهلیت: کہ سہرہ کہوتین اللہ اکبرمان دهوت: کہ بہرہ و خوارده بووینہ وہ سبحان اللہ مان دهوت.^۱

ئیین عہ ساگیر له ئیین عومہرہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت: خہ لکی له غہ زادا دووبہش بوون، بہ شیک زور یادی خویان دهکرد و له پویشتنیشدا خویان له خراپہ دوور دهگرت و دلنہ واو یاریدہی هاوہ لیان بوون و چاکترینی سامانی خویان دهہبہ خشی، له مہیدانی شہر دا شہرمیان له خوا دهکرد له وہی ناگادار بہ دوودلی ناو دہرونیان یان شکستی موسلمانان بیت، کہ پیسی و پهلہ له دلیاندا بواہی ئہ و پهلہ یان له دل و دہرون و کرداریاندا لادہبرد، شہیتان نہیدہ توانی له خشتہ یان ببات و دلیان بدوینیت، ئایینی خوا بہ وہ سہرہ رزو دورژمنانی خوا بہ وہ زہلیل و شکستخواردو دہبوون، بہشی دووم دہچوون و زور یادی خویان نہدہکرد و له خراپہ خویان بہ دوور نہدہگرت و بہ ناحہزی نہ بیت سامانی خویان نہدہبہ خشی، ئہ و شہ دیانہبہ خشی شہیتان دہستی تیوہر دہدا، له مہیدانی شہر دا له گہل کوٹای کوٹاکان و شکستخواردواندا بوون، پہنایان دہبردہ بہر لوتکہی شاخہ کان و سہیریان دہکرد بزائن خہلک چی دہکات، کہ خوا فہتی دہنارد تاویان دہدایہ درؤ، ئہ گہر توانای ناپاکیان ہہبواہیہ له خوا نہدہترسان و دہیانکرد و شہیتان پیسی دہوتن ئہ وہ دہستکہوتہ، ئہ گہریش له خوشیدابوونانہ پالیان لی دہدایہ وہ، له پاداشتی موسلماناندا ہیچ پاداشتیکیان نہبوو، بہ لام جہستہ و پیکردنیان له گہل جہستہ و پیکردنی موسلماناندا بوو، بہ لام نیاز و کاریان جیاواز بوو تا خوی گہورہ له پوژی دواپییدا کویان دہکاتہ وہ و له یہکیان جیا دہکاتہ وہ.^۲

^۱ - نہ سائیش له (اليوم واليلة) له جابرہ وہ بہو شیوہیہ هیئاویہ تی، له العینی ج ۶ ص ۳۶ یشتا ہاتوہ.

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۰ دا و ہاتوہ.

(گرنگیدان به نزاکان له کاتی جیهادی رپی خوادا) (نزای کاتی ده رچوون له گوندو شوینی خوت)

ئه بونه عیم له رینگه ی ئیبراهیمی کوپی موحه مه دی کوپی ئیسحاق وه هیناویه تی ده لیت: بیستوومه پیغه مبه ر (ﷺ) که له مه که وه له پینا و خوادا به ره و مه دینه ده رچوو فه رموی (الحمد لله الذي خلقني ولم اك شيئا، اللهم اعني على هول الدنيا و بوائق الدهر، و مصائب الليالي و الايام، اللهم اصحبني في سفري، و اخلفني في اهلي، و بارك لي فيما رزقتني، و لك فذللي، و على صالح خلقي فضومني، و اليك رب فحببني، و الى الناس فلا تكلني، رب المستضعفين و انت ربي، اعوذ بوجهك الكريم الذي اشرقت له السماوات و الارض، و كشفت به الظلمات، و صلح عليه امر الاولين ان تحل على غضبك، و تنزل بي سخطك، اعوذ بك من زوال نعمتك و فجاءة نقمتك، و تحول عافيتك، و جميع سخطك، لك العقبی عندي خير ما استطعت لاحول و لا قوة الا بك) ^١.

(نزای کاتی چوونه لای گوندو شوینیك)

به یهه قی له ئه بی مه روانی ئه سه می له باوکیه وه له باپییه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) چوون بو خه یبه ر تا لیی نزیک بووینه وه و ده مانروانی به سه ریدا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (پاوه ستن) ئیمه ش پاوه ستاین، فه رموی (اللهم رب السماوات السبع و ما اظللن، رب الارضین السبع و ما اقللن، رب الشیاطین و ما اظللن)، فانا نسالك خير هذه القرية و خير اهلها و خير ما فيها، و نعوذ بك من شر هذه القرية و شر اهلها و شر ما فيها) پاشان فه رموی به (بسم الله الرحمن الرحيم) وه پیشکه ون ^٢.

١ - ضعیف.

٢ - له البدایة و النهایة ج ٣ ص ١٧٨ دا واهاتووه.

٣ - حسن.

(نزای کاتی ده ستیگردنی جیهاد)

نیامی نه حمده له عومره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی به دردا پیغه مبه ر (ﷺ) سهیری هاو ه لانی کرد که ژماره یان سی سده و نه و نه ده که س بوو، سهیری بیبا و پرانیشتی کرد که ژماره یان له سهرو هزار که سه وه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) پرویکرده قیبله و عبا که ی به سه رشانیه وه بوو، پاشان فرمووی (اللهم اجزلي ما وعدتني، اللهم ان تهلك هذه العصابة من اهل الاسلام فلا تعبد في الارض ابدا) واته (خوايه نه وه ی به لیت پئی داوم بیهینه ره دی، خوايه نه گهر نه م دهسته ی نیسلام له ناو بچن له مه ودا هه رگیز له سه ر زه ویدا نا په رسترییت) به رده وام له په روه ردگاری ده پاراپیه وه تا عبا که ی که وته خوارو نه بوبه کر (ﷺ) هات و عبا که ی داوه به سه رشانیدا و دواتر وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا به سه خوی گه وره به لیت که ی بو ت دینیت ده ی، خوی گه وره ش نه م نایه ته ی دابه زاند، (ان تستغیثون ربکم فاستجاب لکم انی ممدکم بالف من الملائكة مردفین) نینجا هه موو فرموده که دینیت^۲.

نه بوداود له عه بدوللای کوپی عه مری کوپی عاصه وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له پوژی به دردا سی سده و پانزه که سه وه ده رچوو، که گه یشته به در فرمووی (اللهم انهم حفاة فاحملهم اللهم انهم عراة فاکسهم، اللهم انهم جیاع فاشبعهم)

۱- نین نیسحاق له پنگه ی نه بی مه پوان له نه بی موغبه وه هیئاویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۸۲ دا واهاتوه، ته به رانی له نه بی موغبی کوپی عه مره وه هیئاویه تی، له کو تاییه که شیدا نه مه زیاد ده کات بچوایه بو هه ر شوینیک نه وه ی ده فرموو پینش چوونه ناوی، هه یسه می ج ۱۰ ص ۱۳۵ ده لیت: له سه نه ده که یدا ناوی یه کیکیان نه هاتوه، که سه کانی دیکه شی جی متمانه ن.

۲- حسن.

۳ موسلیمیش هیئاویه تی، هه روه ها نه بوداود و ترمزی و نین جهریرو که سانی دیکه ش هیئاویانه، عه لی کوپی مدینی و ترمزی به سه حیچی هیئاویانه، له البدایة والنهاية ج ۲ ص ۲۷۵ دا واهاتوه، نین نه بی شه یبه و نین عه وانه و نین حییبان و نه بونه عیم و نیبنو لمونزیرو نین نه بی حاته م و نه بوشه یخ و نین مه رده ویه و به یه قی هیئاویانه، له کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۶ یشدا هاتوه.

واته (خوايه ئەمانه پى پەتین وا مه يانھێڵەوه، خوايه ئەمانه بى جلن پۆشتهيان بکه، خوايه ئەمانه برسین تێریان بکه) خۆى گەورەش فەتخى بەدرى پى بەخشین و ھەركامیان بەيەك يان دوو وشترو جل و بەرگو تێريەوه دەگەرانهوه.^۱

نەسائى لە ئیبن مەسعودەوه (ﷺ) ھیناویەتى دەلیت: ھىچ پڕانەوہیەکم وەك پاپرانەوہى موحمەد (ﷺ) لە پۆژى بەدردا نەدیوہ كە دەیفەرموو (اللهم اني انشدك عهدك ووعدك، اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد) پاشان لا یكردەوہ و دەموچاوى دەتوت مانگە فەرمووى (كاني انظر الى مصارع القوم عشية) (وادەروانم ئیوارە ئەو خەلكە (بیباوەرەن) دەشكێن).^۲

ئیمامى ئەحمەد لە ئەنەسەوہ (ﷺ) ھیناویەتى پینگەمبەر (ﷺ) لە پۆژى ئوحووددا، دەیفەرموو (اللهم ان تشا لا تعبد في الارض).^۳

ئیمامى ئەحمەد لە ئەبى سەعیدى خودریەوہ (ﷺ) ھیناویەتى دەلیت: لە پۆژى خەندەقدا وتمان ئەى پینگەمبەر! خۆا ھىچ ھەيە بیلێن وا دلەكان پنیان نەما؟ فەرمووى (اللهم استر عوراتنا وامن روعاتنا) خۆى گەروەش دای بە پووى دوژمنانیدا، ئیبن ئەبى حاتم ھیناویەتى.

ئیمامى ئەحمەد لە جابرەوہ (ﷺ) ھیناویەتى پینگەمبەر (ﷺ) دەچوویە مزگەوتى (الاحزاب) و عەباکەى دانا و دەستەکانى بەرزکردەوہ بۆ نزاو نوێژى نەدەکرد، پاشان

۱ - حسن.

۲ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۲۸ دا واهاتووہ، بەیەھقى ج ۹ ص ۵۷ بەو جۆرە ھیناویەتى، ئیبن سەعد ج ۲ ص ۱۳ بە ھەمان شێوہ ھیناویەتى.

۳ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۶ دا بەو جۆرە ھاتووہ، تەبەرانیشت ھەر وا ھیناویەتى، ھەیسەمى ج ۶ ص ۸۲ دەلیت: كەسەكانى سەنەدەكە جى تمانەن بە ئام ئەبوعوبەیدوللأ لە باوكیەوہ نەیبیستووہ.

۴ - صحيح.

۵ - موسليم ھیناویەتى، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۸ یشدا واهاتووہ.

هات و نزای لی کردن و نویژی کرد، له سه حیچی بوخاری و موسلمیشدا له عهبدولای کوی ئه بی ئه وفا (ﷺ) هاتوو دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) نزای له نه حزب کرد و فهرموی (اللهم منزل الكتاب سريع الحساب اهزم الاحزاب اللهم هزمهم و زلزلهم) له گیرانه وهیه کی تر دا (اللهم اهزمهم وانصرهم وانصرنا عليهم) بوخاریش له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) دهیغهرموو (لا اله الا الله وحده، اعز جنده، ونصر عبده، وغلب الاحزاب وحده، فلا شئ بعده).^۱

(نزای کاتی جهاد)

بهیه قی له علیه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: له پوژی به دردا جوړه شه پرکم کرد خیراها تن تا بزانم پیغه مبه (ﷺ) چی دهکات، هاتم سهیر دهکهم سوجه دی بردوو وه ده فره مویت (یا حی یا قیوم یا حی یا قیوم) له وه زیاتر هیچی نه ده وت، گه پامه وه بو شه پرکه و دواتر هاتمه وه ده بینم هه روا له و باره دایه، چوومه وه بو شه پرکه و دووباره هاتمه وه هه مان شتی ده وته وه تا خوای گه وه له سه رده سستی ئه و فه تی پی به خشین.^۲

(نزای کاتی شه و)

ئین مه رده وهیه و سه عیدی کوی مه نسور له علیه وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) شه وی به در نویژی ده کرد و دهیغهرموو (اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد) ئه و شه وه باران باری، ئه بویه علا و ئین حیببان و هیناویانه، دهلیت: به یانی پیغه مبه (ﷺ) له به در پوژی کرده وه ئه و شه وه هه مووی بی دار بوو، له کاتی کدا له سه فهدا بوو.^۳

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۱۱ دا واهاتوو.

^۲ - نه سائیش هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۱ ص ۲۷۵ یشدا واهاتوو.

^۳ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۶۷ دا واهاتوو.

(نزای دواى لیبونه وه)

ئیمامی ئەحمەد لە رفاعەى زورقیه وه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: لە پۆژی ئوحووددا
 که بیباوه پان گه پانه وه پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (پریزین و پیک بوەستن تا ستایشی
 پەرورەدگارم بکەم) ئەوانیش لە پشتیە وه چەند پریزیک وهستان، پیغه مبهەر (ﷺ)
 فەرمووی (اللهم لك الحمد كله، اللهم لا قابض لما بسطت، ولا بسط لما قبضت،
 ولا هادي لمن اضللت، ولا مضل لمن هديت، ولا معطي لما منعت، ولا مانع لما اعطيت،
 ولا مقرب لما باعدت، ولا مبعد لما قربت، اللهم ابسط علينا من بركاتك ورحمتك
 وفضلک ورزقک، اللهم اني اسالك النعيم المقيم الذي لا يحول ولا يزول، اللهم اني اسالك
 النعيم يوم العلية والامن يوم الخوف، اللهم اني عاخذ بك من شر ما اعطيتنا وشر ما
 منعتنا، اللهم حبيب الينا الايمان وزينه في قلوبنا، وكره الينا الكفر والفسوق
 والعصيان وجعلنا من الراشدين، اللهم توفنا مسلمين و احين مسلمين و الحقنا
 بالصالحين غير خزايا ولا مفتونين، اللهم قاتل الكفرة الذين يكذبون رسالتك،
 ويصدون عن سبيلك، واجعل عليهم رجزك وعذابك، اللهم قاتل الكفرة الذين اوتوا
 الكتاب اله الحق^۱، پیشتیش نزای پیغه مبهەرمان (ﷺ) لە دواى لیبونه وه لە
 خستنه پرووی بانگه واز بو خه لکی هینا.

^۱ - ئەسانی هیناویەتی، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۸ یشدا هاتوه، بوخاریش لە (الادب) دا و
 تبهرائی و به غهوی و بارودی و ئەبونه عیم لە الحلیه و حاکم و بهیه قی هیناویانە، زهه بی دەلیت:
 فەرمووده که له گه ل پاکى سه نه ده کهیدا مونکهره، ده ترسم هه لبه ستر او بیئت، له کنز العمال ج ۵
 ص ۲۷۶ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۶ ص ۱۲۲ پاش هینانی فەرمووده که دەلیت: ئیمامی ئەحمەد و
 بهزار هیناویانە و که سه کانی سه نه ده کهی ئەحمەد کهسانی سه حیحن، ته و او

گرنگیدان به فیڕکاری له کاتی جیهادی رپی خوادا

بهیههقی ج ٩ ص ٤٧ له ئین عهباسهوه هیئاویهتی دهلیت: خوای گهوره دهفرمویت (خذوا حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جمیعا) ههروهه دهفرمویت (انفروا خفافا وثقالا) ههروهه دهفرمویت (الا تنفروا یعذبکم عذابا) دواتر ئهه ئایهتانه نهسخ بوونهوه بهه ئایهته (وكان المؤمنین لینفروا کافه) دهلیت: دهستهیهه لهگهڵ پیغهمبهر (ﷺ) غهزابهکن و دهستهیهکیش بمیینهوه، ئهوانهی لهگهڵ پیغهمبهر (ﷺ) ئهوانهه شارهزای ئایین، ئهوان کهس و هۆزی خوایان له کاتی غهزادا بیدار دهکردهوه به لکو ئاگاداری فرهزو سنوورو ههدههکانی ناو قورئان بن.^١

ئادهمی کوپی ئهبی ئیاس له نهحوهسی کوپی چهکیمی کوپی عومهیری عهبهسیهوه هیئاویهتی دهلیت: عومهری کوپی خهتتاب (ﷺ) نامه ی نووسی بو سههرکرده سهربازیهکان: شارهزای ئایین بن و خه لک فیڕکهه، چونکه هههرکهس چهقی ناسی و کهوته شوینی ناحهق یان زانی شتی که ناحهقه وازی لهحهق هیئا پۆزش و بیانوی بو ئیه.^٢

عهبدولهرزاق له خهتتانی کوپی عهبدوللای قاشیهوه هیئاویهتی دهلیت: له سوپایهکی سههرکه نارای دیجله دا لهگهڵ ئهبوموسای ئهشعهریدا (ﷺ) که کاتی نوێژ هات و بانگی نیوه پۆ درا و خه لک دهست نوێژ یان گرت و ئهبوموسا نوێژی بو کردن و دوایی باز نهیان بهست، له کاتی نوێژی عهسردا خه لکه که ههستان بو دهست نوێژ نهویش به بانگ بیژه که ی وت: بلی ته نهه ئهوهی دهست نوێژی شکاوه دهست نوێژ گرتنهوهی له سههره، وتی: خهریکه زانست دهروات و نهفامی و نهزانی دیت تا ئهوهی کهس هیه به نهزانی به شمشیر ده دات له دایکی خوێ.^٣

١ - ضعیف.

٢ - له کنز العمال ج ٥ ص ٢٢٨ دا واهاتوه.

٣ - له کنز العمال ج ٥ ص ١١٤ دا واهاتوه، تهحاوی له شرح المعانی الاثار ج ١ ص ٢٧ دا به کورتی هیئاویهتی.

(به خشین له پیئاو جیهادی ریئی خوادا)

موسلیم ج ۲ ص ۳۷ له ئه بومه سعودی ئه نساریه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کابرایه ک و شتریکی هه و سارکراوی هیئاو وتی: ئه مه له پیئاو خوادا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (لك بها يوم القيامة سبعمائة ناقة كلها مخطومة) (بهرام بهر به وه له رۆژی دوا ییدا جهوت سه د و شترت ده بیئت که هه موویان مه ختومه ن).^۱

ئیما می ئه حمه د - که سه کانی سه نه ده که شی سه حیجن - له عه بدوللای کوری صامته وه هیئاویه تی ده لیت: له گه ل ئه بوزه ردا (ﷺ) بهووم به خششه که ی ده رکرد و که نیه کیکی خۆیشی له گه لدا بو، ئه و که نیه که ئیشه کانی ئه وی پا په راند، وتم: ئه و که نیه که بهیله ره وه تا یارمه تیت بدات یان میوانداریت بۆ بکات، وتی: خۆشه ویستم رایسپاردم هه رچی زیریان زیو هیه و کۆکراوه ته وه ده بیته پشکۆ بۆ خاوه نه که ی تا له پیئاو خوادا بیبه خشیت، ئه حمه د و ته به رانیش - ده که که ش هی ئه مه - هیئاویانه (من اوکی علی ذهب او فضة ولم ينفقه في سبيل الله كان جمرًا يوم القيامة یکوی به) ^۲.

ته به رانی له معجم الوسیط له قه یسی کوری سلعی ئه نساریه وه (ﷺ) هیئاویه تی براکانی سکا لایان برده لای پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ری و وتیان ئه و پاره که ی به خه رج ده دات و دهستی زۆر کراویه، وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا من به شه خورمای خۆم هه لده گرم و ئه وی تری ده به خشم له ریئی خوادا، پیغه مبه ر (ﷺ) دای به سه ر سنگیدا و فهرمووی (ببه خشه خوا پیئت ده به خشیت) سی جار ئه مه ی فهرموو، دوا ی ئه وه له پیئاو خوادا ده رچووم و لئا خیکم پیبوو من ئه و پۆژ له که س و کارم ل هه موویان زیاترم هه بوو و بارم با شتر بوو ^۳.

^۱ - نه سائی هیئاویه تی، له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳ ی. شدا هاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۷۸ دا واهاتووه.

^۴ - ضعیف.

^۵ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۷۳ دا واهاتووه و ئین منده ش هیئاویه تی، له بوخاریشه وه له و پرووه به کورتی هاتووه، له الاصابه ج ۳ ص ۲۵۰ یشدا هاتووه.

ته بهرانی له موغازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فرمووی (طوبی لمن اکثر فی الجهاد فی سبیل الله من ذکر الله تعالی، فان له بكل کلمة سبعین الف حسنة، کل حسنة منها عشرة اضعاف مع الذي له عند الله من المزید) واته (سهر به رزی بۆ که سیك له جیهادی پئی خوادا زۆر زیکری خوا ده کات، هه ره وشه یه کی حه فتا هه زار خیری بۆ ده نوو سرت، هه ره چاکه یه کی ده به رامبه ره سهره پای نه و زیاده ی له لای په ره دگاری بۆی هه یه) وترا نه ی پیغه مبه ری خوا نه ی ببه خشین؟ فرمووی (النفقة علی قدر ذالك) واته (به خشینیش هه روا) عه بدولپر حمان ده لیت: به موغازم وت: به خشینیش حه وت سه د به رامبه ره، موغازم وتی: چاک تیمه که یشتوویت، نه مه کاتیک که له ماله وه به بی جیهاد دانیشتن و نه وه ببه خشن، نه گه ره له غه زادا بیبه خشن خوای گه وه ره له خه زینه ی په حه تیدا هینده ی به سه ردا داده پیریت که له زانست و سیفه تی به نده کاندا جیی نابیتته وه، نه وانه حیزبی خوان، حیزبی خواش سه رده که ویت.^۱

له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳ له حه سه نی کوپی عه لی و نه بوو ده ردا و نه بوو هوره ی ره و نه بوو ئوسامه و ئیبن عه مری کوپی عاص و جابرو عمران ی کوپی حوصه ی نه وه هاتوو (من ارسل بنفقة فی سبیل الله و اقام فی بیه فله بكل درهم سبعمئة درهم، ومن غزا بنفسه فی سبیل الله و انفق فی وجهه ذلک فله بكل درهم سبعمئة الف درهم) پاشان نه م ئایه ته ی خوینده وه (والله یضاعف لمن یشاء).

پیشتر باسی به خشین ی نه بوو یه کوه عومره و عوسمان و ته لحه و عه بدوره حمان ی کوپی عه وف و عه بباس و سه عدی کوپی عوباده و موحه ممه دی کوپی مه سه لمه و عاصمی کوپی عه ددیمان کرد له کاتی هاندانی پیغه مبه ره له سه ره جیهاد و به خشین ی سامان.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۲ ده لیت: له سه نه ده که دا که سیك هه یه که ناوی نه هاتوو، ته واو.

نیازپاکی له جیهادی ری خوی گه وره دا

ئه بوو داوودو ئین جیبان له سه حیه کهیداو حاکم به کورتی و به سه حیهی له ئه بوو هورهیره وه هیناویانه کابرایه ک وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا که سیك دهیه ویت بجیت بو جیهادو شتیکی دنیا یی مه به سته، پیغه مبه ره فرمووی (لا اجر له) (هیچ پاداشتیکی بو نیه)، ئه مه لای خه لک سه خت بوو، وتیان بروره وه بو لای پیغه مبه ره به لکو تیتبگه یه نیت، کابرا وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا که سیك ده چیت بو جیهادی ری خوی و هیوای وایه شتیکی دنیا یی ده ست بکه ویت، فرمووی (لا اجر له) ئه مه لای خه لک سه خت بوو و تیان بروره وه بو لای، جاری سییه میش هه ر و ابوو، له الترغیب و الترهیب ج ۲ ص ۱۹ داوا ها تووه.

ئه بوو داوودو نه سائی له ئه بوو موسا وه هیناویانه ده لیت: که سیك هات بو لای پیغه مبه ره وتی: ئه ری چی ده فرموویت سه باره ت به که سیك که چاوه ری پاداشت و ناو بانگیش بیت؟ فرمووی (لا شیء له) (هیچی بو نیه) سی جار هه مان پرسیارو هه مان وه لام هه بوو، پاشان فرمووی (إن الله لا یقبل من العمل إلا ما کان خالصاً و ابتغی به وجهه) (خوا هیچ کاریکی ناویت مه گه ر ته نها له پینا و خویدا نیازپا کانه بکریت) له الترغیب و الترهیب ج ۲ ص ۲۱ داوا ها تووه.

ئین ئیسحاق له عاصمی کوپی عومهری کوپی قه تا ده وه هیناویه تی کابرایه کمان له ناودا بوو پیی ده و ترا قه زمان، پیغه مبه ره که ناوی ده بیست دهی فرموو (إنه لمن اهل النار) (ئه و دۆزه خیه)، له پۆژی ئو خوددا شه ریکی سه ختی کرد و خوی به ته نها هه شت یلن جه و ت بیباوه ری کوشت، ئینجا بریندار بوو، برا بو مالی به نی زوفر، هه ندی له موسلمانان پییان ده و ت: سویند به خوا ئه ی قه زمان ئه مپۆ چاکت نواند مۆزده ت لیبت، ئه ویش وتی: مۆزده ی چی، به خوا به س له به ره هۆزه که م ئه مه م کرد، ئه گه ر ئه وه نه بوایه شه رم نه ده کرد، کاتیک نازاره که ی زیادی کرد تیریکی ده رهینا و خوی پی کوشته وه، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۶ داوا ها تووه.

ئىبن يىسھاق لى ئىبنى ھورەيرە ھىناۋىيەتى دەپت: بابى كەسىم بۇ بىكەن ھەرگىز ئۆزى نە كەردىت چۈشۈپتە بەھەشتە، ئەگەر خەلىكى نە يانزانىيە دەپت كىيە؟ دەپت: ئۆسەيرم بۇ لى بەنى ئەشھەل ھەمى كۆپى سابتى كۆپى ۋەقش، ھۆسەين دەپت: بە مۇھەمدى كۆپى ئەسەم وت: بارى ئۆسەير چۈن بۇ؟ وتى: پى ئىسلامى لى ھۆزەكەى دەگرت، بەلام لى ئۇخوددا مۇسلمان بۇ ۋ شمشىرەكەى ھەلگرت ۋ چۈيە ناۋ خەلگەكە ۋ شەپى كرت تا بىرىنداربۇ، ھەندى لى بەنى ئەشھەل لى شەپەكەدا بۇ كۆزراۋەكەنىان دەگەرپان تا ئۆسەيرىان بىنى، وتيان: بۇ چى ھاتوۋە؟ خۇ ئىمە بە جىمان ھىشتىبو ۋ ئۆش پقى لەم پەيامە بۇ، وتيان: ئەى ھەم بۇچى ھاتىت؟ لەبەر ھۆزەكەى يان لەبەر ئىسلام؟ وتى: بەلكو لەبەر ئىسلام، بارەم بە پەردىگار ۋ پىغەمبەرەكەى ھىنا ۋ شمشىرەكەى ھەلگرت ۋ ھاتم تا بىرىنداربۇ، لە بەردەستىاندا گىيانى سىپارد، ئەوانىش ئەۋەيان باسكرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرمۇى (انە من اهل الجنة) واتە (بەھەشتىە) ^۱ ۲.

ئەبۇداۋد ۋ ھاكەم لەلەيەكى تەرەۋە لە ئەبۇھورەيرە (ﷺ) ھىناۋىيە كە ھەكەمەى كۆپى ئوقەيش لەناۋ نەفامىدا سۈۋەكى ھەبۇ، ھەزى دەكرد مۇسلمان نەپىت تا ۋەربىگىرەتەۋە، لە پۇژى ئۇخوددا وتى: كوان ئامۇزاكانم؟ وتيان لە ئۇخودن، وتى: لە ئۇخود! يەكسەر جلوبەركى شەپى پۇشى ۋ سۈۋى ئەسپەكەى بۇ ۋ چۈۋ بەرە ۋ ئەۋى، كە مۇسلمانان بىنىيان وتيان ھەم ھاتىت (بەخىر بىت) وتى: بارەم ھىنا، شەپى كرت تا بىرىنداربۇ، بە بىرىندارى براپەۋە بۇ مالىۋە، موعاز (ﷺ) ھات بۇلاى ۋ

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷ دا ۋ ھاۋوۋە، لە الاصابة ج ۲ ص ۲۶ دا دەپت: سەنەدەكەى ھەسەنە، كۆمەلىك لە پىگەى ئىبن ئىسھاقەۋە ھىناۋىيە، تەۋاۋ. ئەبۇنەعمىش لە (المعرفة) دا بە ۋ جۆرە ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۸ دا ھاۋوۋە ئىمامى ئەھمەدىش ھەروا ھىناۋىيەتى، لە المجمع ج ۹ ص ۲۶۲ یشدا ھاۋوۋە دەپت: كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن.

به براكه ي وٽ: پرسيارى لى بڪه له بهر هؤزه كه ي يان له پيٺا و خوا و پيغه مبه ره كهيدا
 هاتووه؟ وٽى: له پيٺا و خوا و پيغه مبه ره كهيدا هاتم، مردو چوويه به ههشت و يهك
 ركات نوڙيشي نه كردبو،^۱ به يهه قى له شداى كورى هاده وه هيناويه تي كا براهه كي
 دهشته كي هات بؤلاي پيغه مبه ره (ﷺ) و موسلمان بو و وٽى: له گهلت كوچ ده كه م،
 هه ندى له هاوڙ له كانى خوى پاسپارد تا له گهلى بن، له غه زاي خه ي بهردا پيغه مبه ره
 (ﷺ) ده سٽكه و ته كانى دابهش كردو به شى ئه ويشتى دا، پيغه مبه ره (ﷺ) به شه كه ي دا
 به هاوڙ له كانى، ئه و و لا خه كانى ئه وانى ده له وه پرا ند، كه هات هاوڙ له كان به شه كه يان
 پيدا، وٽى: ئه مه چيه؟ وٽيان: به شيكه پيغه مبه ره (ﷺ) بؤى بريويته وه، وٽى: من
 له سهر ئه مه شوڀنت نه كه و تووم، به لكو بؤيه شوڀنت كه وٽم تا تيريڪ بهر ئيره م
 بڪه ويٽ، ئا ماڙه ي به قورگي كرد تا تيريڪ ليى بدات و بمرم و بچمه به ههشت،
 پيغه مبه ره (ﷺ) فه رموى (ان تصدق الله يصدقك) واته (ئه گهر له گه ل خوا راست
 بكه يت خوا بوٽ ديني ته دى) پاشان چوو بو شه ري دورژمن، هينرا بؤلاي پيغه مبه ره
 (ﷺ) و تيريڪ درابوو له و شوڀنه ي كه خوى وٽى، پيغه مبه ره (ﷺ) فه رموى (هو هو؟)
 واته (ئه مه خويه تي، ئه مه خويه تي؟) وٽيان: به لى، فه رموى (صدق الله فاصدقه)
 ئينجا له جبهه كه ي پيغه مبه رد (ﷺ) كفنى كردو دواتر نوڙي له سهر كرد، له
 نوڙه كهيدا ئه مه ي ده فه رموو (اللهم هذا عبدك خرج مهاجرا في سبيلك، قتل شهيدا وانا
 عليه شهيد) (خوايه ئه مه به نده كه ته له پيٺا و توڊا كوچي كردو به شه هيدى كورڙاو
 منيش شا يه تم له سهرى)^۲.

۱- له الاصابة ج ۲ ص ۵۲۶ دا ده لئت: سه نه ده كه ي حه سه نه، به يهه قى ج ۹ ص ۱۶۷ به و ده قه

هيناويه تي

۲- صحيح.

۳- نه سائيش به هه مان شيوه هيناويه تي، هه روه ها له البدايه و النهايه ج ۴ ص ۱۹۱ دا هاتووه،
 حاكم ج ۳ ص ۵۹۵ به هه مان شيوه هيناويه تي.

به بهه قى له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پياويڪ هات بولاي پيغه مبهري (ﷺ) و تي: نه ي پيغه مبهري خوا من كه سيكي رهش پيستي ده موچاو ناشيرين و بيٺراوم، هيچ پارو سامانم ني، نه گهر له گهل نه مانه بجهنگم تا ده كوڙيم ده چمه به هه شته وه؟ فهرمووي: به لي، نه ويش چو جهنگا تا كوڙا، پيغه مبهري (ﷺ) هاته سهر تهرمه كه ي و فهرمووي (لقد حسن الله وجهك وطيب ريحك وكثر مالك) واته (خوا پوخساري جوان و بوني خوش و پارهي زور كرديت) فهرمووي (لقد رايت زوجتيه من الحور العين يتنازعان جبته عليه يدخلان فيما بين بلده وجبته) له البداية والنهاية ج ٤ ص ١٩١ دا واهاتووه، حاكم به و جوڙه هيٺاويه تي و ده لئيت له سهر مهرجي موسليم صه حيحه، له الترغيب ج ٢ ص ٤٤٧ دا هاتووه.

نيمامي نه حمده به سه نه دي سه سن له عه مري كوري عاصه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغه مبهري (ﷺ) ناردى به شوينمدا و فهرمووي جل و بهرگ و چه كه كه ت هه لڳره و دواتر و ره بولام، منيش چوم بولاي، فهرمووي (اني اريد ان ابعتك على جيش فيسلمك الله ويغنمك، وارغب لك من المال رغبته صالحة) وتم: نه ي پيغه مبهري خوا من له پينا و پارو ساماندا موسلمان نه بووم، به لكو چه زي ئيسلام هه بوو، فهرمووي (نه ي عه مري پارهي چاك و پاك باشه) ^١.

ته به راني له معجم الوسيط ومعجم الكبير دا هيٺاويه تي و تيايدا ده لئيت: من به چه زم بؤ ئيسلام موسلمان بووم تا له گهل پيغه مبهري (ﷺ) بم، فهرمووي (نعم، نعمال المال الصالح للمرأة الصالح) ^٢.

حارث له نه بولبوخته ري تائي هه هيٺاويه تي ده لئيت: خه لكان يكي ناو كوفه له گهل نه بولموختار واته باوكي موختاري كوري نه بو عوبه يدا بوون، هه موو كوڙان جگه له

^١ - حسن.

^٢ - له الاصابة ج ٣ ص ٢ دا واهاتووه.

^٣ - له المجمع ج ٩ ص ٣٥٣ دا هيٺاويه تي و ده لئيت: كه سه كاني سه نه دي نه حمده و نه بويه علا صه حيحن.

دوانيان كە بە شمشیر ھەلىانكوتايە سەر دوژمن و پزگارشيان بوو، پاشان سى كەس بوون، ھاتن بۆ مەدينە، عومەر (ﷺ) چوويە دەرى و ئەوانيش دانىشتبوون و باسيان دەکرد، عومەر وتى: چۆن باستان كردن، وتيان: داۋاي ليخوشبوون و نزامان بۆ كردن، وتى: بە خوا دەبىت بلين چيتان لەبارەو وەتون يان تونديم لى بەدى دەكەن، وتيان: پيمان وەن ئەوانە شەھيدن، وتى: سويند بەوھى ھىچ پەرستراويك نىيە جگە لەو و موحەمەدى بە ھەق ناردووە پۆرى دوایى بە مۆلەتى ئەو نەبىت نايەت، ھىچ زىندوويەك نازانیت خوا چى بۆكەسى مردو و داناو جگە لە پىغەمبەرى خوا، چونكە خوا لە پابردو و داھاتووى خوش بوو، ھەمان سويندى خواردەو و وتى: ھەيە لەبەر پوپامايى شەردەكات، ھەيە لەبەر گورپو تىنى ھۆزايەتى و نەتەوھى، ھەيە لەبەر دونيا، ھەيە لەبەر سامان، ئەوانەى لەبەرخوا دەجەنگن تەنھا خويان دەزانن^۱.

تەمامى كورپى ماليكى مۆئەوسى ھەدسان (ﷺ) ھىناويەتى دەليّت: لە نيوان خۆماندا باسى سىرەيەكمان دەکرد لە پینا و خوادا لە سەردەمى عومەردا (ﷺ) بەرکە و تېوون، يەككىمان وتى: ئىشكەرانى خوا لە پینا و خوادا، پاداشتيان لای خوايە، يەككىيان دەيوت: خوا لەسەر بارى مردنيان زىندوويان دەكاتەو، عومەر وتى: بەلى سويند بەو كەسەى گيانمى بەدەستە خوا لەسەر بارى مردنيان زىندوويان دەكاتەو، ھەيە لەبەر پوپامايى و ناوبانگ دەكوژيّت، ھەيە لەبەر نيازى دونيا، ھەيە چارەيەكى دى بەدى ناکات، ھەيە خۆگرانە چاوەرپى پاداشتي خوايە، ئەم جوړەيان شەھيدن، لەگەل ئەوھى نازانم چى بە من و ئیوھش دەكریّت، بەلام دەزانم خاوەنى ئەو گۆرە (پىغەمبەر ﷺ) خاى گەورە لە تاوانى پابردووى خوش بوو.

ئىبن ئەبى شەيبە لە موسروقەو ھىناويەتى دەليّت: باسى شەھيدان لای عومەرى كورپى خەتتاب كرا، عومەر وتى: چوزانن شەھيدن؟ وتيان: ئەى ئەمىرى باوەرداران

۱ - ضعيف.

۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۲ دا واھاتووە، ئىبن ھەجر دەليّت: كەسەكانى سەنەدەكەى جى متماھن، بەلام سەنەدەكە مۆنقەتيعە، تەوا.

له و غه زایانه دا کوژران، ئه وکات وتی: دهی وابی شه هیده کانتان زۆرن، من باسی ئه وه تان بۆ ده کهم دلیری و ترس سروشتی ناو خه لکه و خوا له کویدا بیه ویت دایانده نیشینیت، دلیر شه پرده کات و گوپی لی نیه نه چیته وه لای که سوکاری، ترسنو کیش له ژنه کهشی پرده کات (له هه موو کهس ده ترسیت و بهس مال و منالی خوی ده ویت) به لام شه هید که سیکه چاوه ری پی پاداشت بیت، کوچه ر که سیکه واز له وه بینیت که خوا دووره پهریزی لی کردووه، موسلمان که سیکه له ده موده سستی پارێزراوین.^۱

نه عیمی کوپی چه ماد له ضمامه وه هیناویه تی عه بدوللای کوپی زوبه یر هه والی بۆ دایکی نارد که خه لکی وازیان لی هیناوم و ئه و دوژمنانه شم بانگم ده کهن تا په نام بدهن، دایکی وتی: ئه گهر له پیناو زیندوو کردنه وهی قورئان و سوننه تی پیغه مبه ردا هه ستاویت له سه ر حق بمهره، ئه گه ریش بۆ دنیا خوازی واتکردووه مان و نه مانت خیری تیدانیه.^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۲ دا واهاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۵۷ دا واهاتووه.

(گوږاږايه لى فه رمانى نه مير له جيهادى رڼى خوادا)

ښځين عه ساکير له نه بى مالیکى نه شعريه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له سریه کدا ناردينى و سه عدى کورى نه بى وه قاص (ﷺ) ى کرد به نه مېرمان، چووين تا له شوينیک دابه زين، يه کيک هستا و ولاخه که ى هستانده وه، وتم: بو کوى ده چیت؟ وتى: بو ئالف، وتم: پرسىار له نه مېرمان بکه ښنجا، چووين بو لای نه بو موسای نه شعري و بو مان باسکرد چى بووه، وتى: پى ده چیت بته ویت بگه رڼيته وه ناو ژن و منالت، وتى: نا، وتى: ده ى بايرى لى بکه مه وه، وتى: نا، وتى: ده ى به ورياييه وه برؤ، چوو و ده ميکى پى چوو و دواتر هاته وه، نه بو موسا وتى: پيډه چیت بو لای ژن و منالت چووبیت؟ وتى: نا، وتى: ده ى بايرى لى بکه مه وه، وتى: باش، نه بو موسا وتى: تو به ناو ښاگردا چوویت بو لای که س و کارت و له ناو ښاگردا دانيشتیت و له ناگريشه وه هاتيته وه، ښنجا لايکرده وه.^۱

(دانه پال يه کدى له کاتى جيهادى رڼى خوادا)

نه بوداود و نه سائى له نه بى نه عله به ى خه شه نيه وه (ﷺ) هيناويانه ده لیت: خه لکه که داده به زين به ناو دهشت و دوله کانددا بلاوه يان ده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (ان تفرقم في الشعاب والادوية انما ذلکم من الشيطان) (نهو بلاوه لى کردنه تان به دول و دهشتا له شهيتانه وه) دواى نه وه له هر شوينیک داده به زين دهيدايه پال يه کدى)^۲،^۳ به يهه قيش ج ۹ ص ۱۵۲ له سه هلى کورى مه عازى جوهه نى له

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۹ دا واهاتوه.

^۲ - صحيح.

^۳ - له الترغيب ج ۵ ص ۴۰ دا واهاتوه، به يهه قى ج ۹ ص ۱۵۲ بهو جوړه هيناويه تى، نه وه شى بو زياد دهکات تا دهوترا نه گهر شتيکت فرې بدياه به سه رياندا مه موويانى کوډه کرده وه، ښځين عه ساکيريش واهيناويه تى، له کنز العمال ج ۳ ص ۲۴۱ يشدا واهاتوه،

باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبه (ﷺ) دا له غه زای قلان و فلاندا به شدار بووم، خه لکی باریان سهخت کرد و پیگه که یان بری، هاوارکه ریکی پیغه مبه (ﷺ) هاواری کرد (ان من ضیق منزلا او قطع طریقا فلا جهاد له) (هه رکه س شوینی بهرته نگ بکات یان رییه ک بریت هیچ جیهادی بو نیه) ^۱ ۲.

(پاسه وانی له پیناو خوی گه وره دا)

ئه بوداود له سه هلی کوپی حه نظه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی له پوژی حونه یندا له گهل پیغه مبه (ﷺ) دا چووین و زور چووین تا دهمه و ئیواره، کاتی نویت هات، سواریک هات و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من له گه لتان هاتم تا چومه شاخی ئه وی و ئه وی، هه وه زانم بینی ورد و بچوکیان به ژن و ئافرهت و ئازهل و مه پرو بهرخیانه وه کو بوونه ته وه بو حونه ین، پیغه مبه (ﷺ) پیکه نی و فره مووی (تلك غنیمة المسلمین غذا ان شاء الله) واته (پشت به خوا ئه وه سبه ینی ده بیته ده سته که وتی موسلمانان)، فره مووی (ئه مشه و کی پاسه وانیمان ده کات؟) ئه نه سی کوپی مه رسه دی غه نه وی وتی: من ئه ی پیغه مبه ری خوا، فره مووی ده ی سواریه، ئه ویش سواری ئه سپه که ی بوو و هاته خزمهت پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه (ﷺ) پیی فره موو (استقبل هذا الشعب حتی تكون فی اعلاه ولا نغرز من قبلك اللیلة) بو به یانی پیغه مبه (ﷺ) چوو بو شوینی نویت هه که ی و دوو پکات نویت ری کرد و دواتر فره مووی (هل احستم فارسلکم؟) وتیان: ئه ی پیغه مبه (ﷺ) هیچ هه ستمان پی نه کرد، ئینجا نویت ری کرد، پیغه مبه (ﷺ) هه رکه نویت ری ته واو ده کرد و سه لامی ده دایه وه سه یری دوله که ی ده کرد و ده ی فره موو (ابشروا فقد جاءکم فارسکم) ئیمه ش سه یری ژیر دره ختی کمان ده کرد له دوله که دا سه یرمان کرد سواره که هات و له بهر ده م پیغه مبه (ﷺ) دا راوه ستا و

۱ - صحیح.

۲ - ئه بوداودیش بهو جوړه هیناویه تی، له المشکاة ۳۳۲ یشدا هاتووه.

سه لامى كرد و وتى: من چووم به ناو دۆله كه دا تا چوومه سه رى سه ر، له وى دوو دۆلم بينى و له هيچ كامياندا كه سم نه دى، پيغه مبه ر (ﷺ) پيى فهرموو (هل نزلت الليلة؟) واته (شهو دابه زيت؟) وتى: نا مه گه ر بو نويزيان ده ستى پيويسىتى، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (فقد اوجبت فلا عليك ان لا تعمل بعدها) (به جيتگه ياند دواى ئه مه هيچت پيويست نيه بيكه يت)^١.

ته به رانى له ئيين عه تيه وه (ﷺ) هيناويه تى پيغه مبه ر (ﷺ) دانيشت و باسكرا كه سيك مردووه، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (هل راه احد منكم على عمل من اعمال الخير؟) كه ستان چاكتان لى بينيوه؟ كه سيك وتى: به لى من شه ويك له گه لييدا له پيناو خواوا پاسه وانيم كردووه، پيغه مبه ر (ﷺ) له گه ل هاوه له كانيدا هه ستا و نويزى له سه ر كرد، كاتيك خرايه ناو گوژه كه پيغه مبه ر (ﷺ) به دهسته كانى خوى خو لى كرد به سه رييدا و دواتر فهرمووى (ان اصحابك يظنون انك من اهل النار و انا اشهد انك من اهل الجنة) واته (هاوه لانت واده زانن تو دوزه خيت، منيش شايه تى ده دم تو به هه شتيت) پاشان پيغه مبه ر (ﷺ) به عومهرى كوپرى خه تى تابى (ﷺ) فهرموو: (لا تسال عن اعمال ولكن عن الفطرة) (پرسىار له سه ر كردار مه كه به لكو له سه ر فيتره ت)^٢.

ئيين عه ساكير له ئه بى عه تيه وه (ﷺ) هيناويه تى له سه رده مى پيغه مبه ر (ﷺ) كه سيك مرد، هه ندئى له موسلمانان و تيان ئه ي پيغه مبه رى خوا نويزى له سه ر مه كه، فهرمووى (هل راه؟) ئينجا فهرمووده كه دينيت^٣.

١ - صحيح.

٢ - به يهه قيش به وجژه ج ٩ ص ١٤٩ هيناويه تى و ئه بو نه عيميش له سه هلى كوپرى جه نزه ليه وه به وجژه هيناويه تى، هه روك له المنتخب ج ٥ ص ١٤٣ يشدا هاتوه.

٣ - ضعيف.

٤ - هه يسه مى ج ٥ ص ٢٨٨ ده لئيت: ئيره اميمى كوپرى موحه مبه دى كوپرى عرقى حمصى ماموستاى ته به رانى زه هه بى به لاوازى داده نيئت.

٥ - له كنز العمال ج ٢ ص ٢٩١ يشدا هاتوه.

بەيھەقى لە (شەب الایمان) لە ئەبى عززەوھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەكەل تەرمى كەسىكدا چوو، كاتىك دانرا عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەر! خوا نويزى لەسەر مەكە چونكە كەسىكى خراپ بوو، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى خەلكەكى كرد و فەرمووى (ھل راھ؟) (ئایا بىنى؟) ئىنجا فەرمودەكە دىنىت،^۱ پىشتىش فەرمودەكەى ئەبۇرەيھانە (ﷺ) ھاۋو، تىايدا دەلىت: (من يحرسنا الليلة فادعو له بدعاء يصيب فضله؟) (كى ئەمشەو پاسەوانىمان دەكات تا نزاىەكى بۆكەم كە خىرەكەى ببىنىت؟) يەكىك لە پىشتىوانان ھەستاوتى: ئەى پىغەمبەر! خوا من، فەرمووى: تۆ كىيت؟ وتى: فلان كەس، فەرمووى (نزيك بەرەوھ) نزيك بوۋىوھ، ئەۋىش ھەندى لە جەكەى گرت و نزاى بەسەردا خويند، كاتىك بىستم وتم: منىش، فەرمووى: تۆ كىيت؟ وتم: ئەبۇرەيھانە، نزاىەكى جياشى بۆ من كرد و فەرمووى (حرمت النار على عينين حرس في سبيل الله) واتە (ئاگرى دۆزەخ لەوچاۋە ھەرامە كە لە پىناۋ خوادا پاسەۋانى دەگرىت) ئىمامى ئەحمەد و نەسائى و تەبەرانى و بەيھەقى ھىناۋىانە، فەرمودەكەى جابر (ﷺ) لەسەر نويزى پىناۋ خوامان ھىنا تىايدا ھاۋو پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (من يكلونا ليلنا) واتە (كى ئەمشەو پاسەوانىمان دەكات)، يەكىك لە كۆچەرەن و يەكىك لە پىشتىوانان ھەستان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (فكونا بقم الشعب من الوادي) (لە دەمى دۆلەكەۋە بن)، ئەو دوو كەسەش ەممارى كوپى ياسر و عبادى كوپى بەشیر بوون، ئىنجا بە دوورو درىزى فەرمودەكە دىنىت.^۲

۱ - له المشكاة ص ۳۲۸ دا ھاۋوھ.

۲ - ئىبن نىسحاق و كەسانى دىكەش ئەم فەرمودەيەيان ھىناۋە.

(خوگري له سهر نه خوښی له جیهادی پری خوادا)

ئین عه ساکیر له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) هیناویه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ما من شیئ یصیب المؤمن فی جسده الا کفر الله عنه به من الذنوب) واته (هرچیه ک توووشی جهسته ی باوه ردار ده بیئت خوی گه وره به وه یه وه له تاوانی ده سپرته وه) ئوبه ی کوپی که عب وتی: خوايه داوات لی ده کم تاي سهر جهسته ی ئوبه ی کوپی که عب لانه بهیت تا ده گاته وه پیئت به لام پری لی نه گریت له نویژ و پوژوو و حج و عمره و جیهادی پری تو، تاکه ی له گه لدا بوو، تا مردن لی جیا نه بوویه وه، له کاتی تاکهیدا ناماده ی نویژ و پوژوو و حج و عمره و غزا ده بوو.^۱

هه روه ها ئین عه ساکیر و نیمای نه حمده و نه بو یه علا له فهرمووده که ی نه بو سه عیده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیئت: که سیك وتی نه ی پیغه مبه ری خوا چی ده لیئت سه باره ت به وه نه خوښیا نه ی تووشمان ده بن، پاداشتیان چی یه؟ فهرمووی (کفارات) واته (سپرا نه وه ی تاوان) ئوبه ی پیی وت: نه گهر کهم بیئت، فهرمووی (وان شوکه فما فوقها) واته (نه گهر درکیکیش بیئت تا زیاتر) ئوبه ی نزای له خوی کرد تاي لی نه بیته وه تا مردن به مه رجیک پیگری حج و عمره و جیهادی پری خوا و نویژی جهما عه تی نه بیئت، هه رکه س دهستی لی ده دا ههستی به تاکه ی ده کرد تا نه وکاته ی مرد.^۲

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۳ واهاتوو، له الاصابة ج ۱ ص ۲۰ هاتوو، نیمای نه حمده و نه بو یه علا و ئین نه بو دنیا هیناویانه، ئین حیببان به سه حیجی داناوه، ته به رانی له فهرمووده که ی ئوبه ی کوپی که عبه وه به و اتایه هیناویه تی، سه نه ده که ی سه نه، ته و او. ئین عه ساکیریش هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۲ یشتا هاتوو، نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۲۵ له ئوبه ی کوپی که عبه وه به و اتایه هیناویه تی.

چی دهکهم، له شهړی ئو خوددا موسلمانان پايانکړد وتی: خوايه من پوزش دینمه وه بۆت له وهی ئه وانه کردیان، واته هاوہ له کانی، خوايه به دوورم له وهی ئه وانه کردیان، واته بیباوه پان، پاشان پیشکوت و سه عدی کوړی موعاز بهرو پوړی هات، وتی: ئه ی سه عدی کوړی موعاز سویند به په روه ردگاری نه ضر به در له ئو خود بونی به هه شت به دی دهکهم، سه عدی وتی: ئه ی پیغمبه ری خوا من نه متوانی وهک ئه و بکهم، ئه نه س ده لیت شوینی شمشیر یان تیرو پرممان له هه شتا و ئه وه نده شوینی له شیدا به دیکرد، بینیمان کوژرابوو و بیباوه پانیش جهسته که یان شیواندبوو، که س نه یناسیه وه ته نها خوشکه که ی نه بیټ که سه رپه نجه که ی ناسیه وه، ئه نه س ده لیت: و امان ده بینی یان واگومانمان ده برد ئه م نایه ته له سرر ئه و هاویننه کانی دابه زی (من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فممنهم من قضی نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا).^۱

بوخاری له ئیبن عومره وه (رضی الله عنه) هیناویه تی ده لیت: پیغمبه ر (ﷺ) له شهړی موئته دا زهیدی کوړی حارسه ی کرد به ئه میر، فهرمووی (ئه گهر زهید کوژرا جه عفر، ئه گهر جه عفر کوژرا عه بدوللای کوړی په واحة) عه بدوللای ده لیت: من له و شه پردابووم، که پراین به دواى جه عفری کوړی ئه بوتالیبداو له ناو کوژراوه کانداه دیمان کرد، نزیکه ی نه وه د و ئه وه نده پیکران به جهسته یه وه بوو.^۲

۱- له الترغیب ج ۲ ص ۴۳۶ دا واهاتوه، ئیمامی ئه حمده و ترمزیش له ئه نه سه وه (ﷺ) به و شیویه هیناویانه، ترمزی و نه سائیش فهرموده یه کی هاوواتای ئه مه یان له ئه نه سه وه هیناوه ترمزی ده لیت فهرموده که جه سه نی سه حجه، ئه حمده دیش هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲ یشدا هاتوه، ته یالیسی و ئیبن سه عدی و ئیبن شه یبه و حارس و ئیبن جهریر و ئیبنولموزیر و ئیبن شه ی حاتم و ئیبن مردهویه ش هیناویانه، له کنز العمال ج ۷ ص ۱۵ یشدا هاتوه، ئه بوتنه عیمیش له الحلیه ج ۱۰ ص ۱۲۱ و به یه قی ج ۹ ص ۴۴ یش هیناویانه.

۲- له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوه، ته به رانی له ئیبن عومره وه به و جوړه هیناویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۸ دا واهاتوه، ئه بوتنه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۷ و ئیبن سه عدی ج ۴ ص ۲۶ هیناویانه.

چى دەكەم، لە شەپرى ئوھوددا مۇسلمانان پايانكرد وتى: خوايە من پۇزىش دىنمەوھ بۆت لەوھى ئەوانە كرديان، واتە ھەولەكانى، خوايە بە دوورم لەوھى ئەوانە كرديان، واتە بىباوھەپان، پاشان پىشكەوت و سەعدى كۆپى موعاز بەرھەو پووى ھات، وتى: ئەھى سەعدى كۆپى موعاز سویند بە پەرھەردگارى نەضر بەدەر لە ئوھود بۆنى بەھەشت بەدى دەكەم، سەعد وتى: ئەھى پىغەمبەرى خوا من نەمتوانى وەك ئەو بكەم، ئەنەس دەلەت شوینى شمشیريان تىرو پەمان لە ھەشتا و ئەوھندە شوینى لەشیدە بەدیکرد، بىنیمان كۆژابوو و بىباوھەپانىش جەستەكەيان شیواندبوو، كەس نەیناسیەوھ تەنھا خوشكەكەى نەبیت كە سەرپەنجەكەى ناسیەوھ، ئەنەس دەلەت: وامان دەبینى يان واگومانمان دەبرد ئەم ئایەتە لەسەر ئەو و ھەولەكانى دابەزى (من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا).^۱

بوخارى لە ئىبن عومەرھوھ (ﷺ) ھىناویەتى دەلەت: پىغەمبەر (ﷺ) لە شەپرى موئتەدا زەیدى كۆپى حارسەى كرد بە ئەمىر، فەرمووى (ئەگەر زەید كۆژا جەغفەر، ئەگەر جەغفەر كۆژا عەبدوللای كۆپى رەواھە) عەبدوللای دەلەت: من لەو شەپردابووم، گەپاين بە دواى جەغفەرى كۆپى ئەبوتالىبداو لەناو كۆژاوەكاندا بەدىمان كرد، نزیكەى نەوھد و ئەوھندە پىكران بە جەستەىەوھ بوو.^۲

^۱ - له الترغیب ج ۲ ص ۴۳۶ دا واهاتوو، ئىمامى ئەحمەد و ترمزىش لە ئەنەسەوھ (ﷺ) بەو شىئوھە ھىناویانە، ترمزى و نەسائىش فەرموودەىەكى ھەولەكانى ئەمەیان لە ئەنەسەوھ ھىناوھ ترمزى دەلەت فەرموودەكە ھەسەنى ھەحیحە، ئەحمەدیش ھىناویەتى، لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۲۲ یشدا ھاتوو، تەيالىسى و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەیبە و حارس و ئىبن جەریرو ئىبنوئەلەوزىرو ئىبن ئەبى ھاتەم و ئىبن مەردەوھەش ھىناویانە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۵ یشدا ھاتوو، ئەبونەعیمیش لە الحلیە ج ۱۰ ص ۱۲۱ و بەیھەقى ج ۹ ص ۴۴ یش ھىناویانە.

^۲ - له البدایە والنہایە ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوو، تەبەرانى لە ئىبن عومەرھوھ بەو جۆرە ھىناویەتى، لە الاصابە ج ۱ ص ۲۳۸ دا واهاتوو، ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۱۱۷ و ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲۶ ھىناویانە.

ئین نه بی شه یه له عه مری کوپی شهرحه بیله وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک سه عدی کوپی موعاز (ﷺ) له پوژی خه نده قدا بریندا بوو و خوینی لی ده پویشته، نه بویه کرها ت و ده یوت: وای پشتی شکاوم، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (مه ابابکر) بوهسته نه بویه کرها ت و عومر هات و تی: انا لله وانا الیه راجعون.^۱

ئین عه ساگیر له سه عیدی کوپی عوبه یدی سه قه فیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی تانیفدا نه بوسوفیانی کوپی حهریم (ﷺ) بینی له سه ر دیواری نه بی یه علا دانیشتبوو شتی ده خوارد، منیش تیریکم بو وه شاندا و چاوی پیکرا، هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و تی: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و اچاوم له پیئاو خوادا له ده شتدا، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (نه گهر ده ته ویت له خوا ده پاریمه وه چاوت بو ده گپریته وه، نه گهریش ده ته ویت به هه شته، و تی: ده ی به هه شته که م ده ویت.^۲

به غه وی و نه بویه علا له عاصمی کوپی عومهری مو قه تاده ی کوپی نوعمانه وه (ﷺ) هیئاویه تی له پوژی به دردا چاوی پیکرا، ناوچاوانی هان به سه ر کولمیدا، ویستیان بیپن، ئینجا فهرمووده که دینیت.

به زارو ته به رانی له روفاعه ی کوپی رافعه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی به دردا خه لکی کوپونه وه له سه ر ئومه ییه ی کوپی خه له ف، ئیمه ش چووین بو نه وی، سه یری پارچه یه کی نیو قه لغانه که یم کرد که له ژیر بنبالیه وه بران دیاربوو، به شمشیریک لیماو له پوژی به دردا تیریکم به رکه وت و چاوم له ده ستدا، پیغه مبه (ﷺ) تفی لیذا و نزا ی به سه ردا خویندو هیچ نازاری نه ما.^۳

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۲ دا واهاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا هاتوه، زوبه یری کوپی به کاریش و هیئاویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۱۷۸ یشدا هاتوه.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۲ ده لیت: له سه نه ده که یدا عه بدولعه یزی کوپی عیمران هه یه که لاوازه.

پیشتر فرموده که یه حیای کوپی عه بدولحه میدمان له باپیره وه هیئا که رافیعسی کوپی خوده یح (ع) تیریك به سهر مه مکی كهوت، فرموده که یه نه بوسائیبیش له سهر خوگری برین و نه خووشی كه كه سیك له بهنی عه بدولئه شههل وتی: له نوحوددا من و باوكم به شداریوین و هردووكمان به برینداری گه پراینه وه، تیایدا هاتوه: سویند به خوا و لاخیك نه بوو سواری بین، برینه كه شمان سهخت بوو، له گهل پیغه مبهردا (ع) چوین و برینه که ی من سوکتر بوو، نه گهر نازارم زوربوایه من سوارده بووم و عوقبه به پی دهچوو تا گه یشتینه نه شوینه ی كه موسلمانان تیایدا وهستان.

خه لیفه ئیین خه یات له نه سه وه (ع) هیئاویه تی ده لیت: بهراء له پوژی موسه یله مه دا خو ی دا به سهر خه لکی ناو باخه که داو له گه لیان جهنگا تا ده رگا که ی کرده وه و ههشتا و نه ونده برینی تیرو شمشیری پیوه دیاربوو، برا بو شوینه که ی تا برین پیچ بکریت، خالد (ع) مانگیك لای مایه وه.^۱

ته به رانی له ئیسحاقی کوپی عه بدوللای کوپی نه بی ته لحه وه (ع) هیئاویه تی ده لیت: نه نه سی کوپی مالیک و برا که ی (ع) له قه لایه کی دوژمندابوون - له حه رق له عیراق - نه وانه ئاسنیککی سه رچه ماوه ی له زنجیر ئالاولیان ده به ست به مروقه وه و به رزیان ده کرده وه، نه و یان به نه نه س کرد، بهراء چوو تا له دیواره که وه سه یری ده کرد، پاشان دهستی گه یانده زنجیره که و هه ولیدا تا نه وه ی په ته که ی پچراند، پاشان سه یری دهستی کرد ده بینیت گوشتی دهستی نه ماوه و ئیسقانه کانی ده رکه و توون، به وه خوای گه وره نه نه سی کوپی مالیکی پژگار کرد.^۲

^۱ - به قی کوپی موخه له دیش له موسنه ده که یدا له خه لیفه ی ئیین خه یات وه به سه نه ده که ی بهر جوړه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ یشدا هاتوه.

^۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

له المجمع له ته بهرانيه وه هاتووه، تيايدا ده لیت، نه نه سی کوری مالیک (ﷺ) به سترایه وه به هندی له و سهره ناسنانه وه و له زهوی به رزیان کرده وه، به رانی برای هات و، وتیان: فریای براهت که وه، نه ویش له گهل خه لکه که ده جهنگا، چوو تا سهر دیوار که وت و دهستی گرت به په ته که وه و پایده کیشا و دهسته کانی هاواریان بوو تا په ته که پچراو دواتر سهیری دهستی کرد گوشتی پیوه نه ماوه، ئینجا فهرموده که دینیت.

(هیاو و نرای شه هید بوون)

بوخاری له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو دهیغه رموو (والذي نفسي بيده لو لا ان رجالا من المؤمنين لا تطيب انفسهم ان يتخلفوا عني ولا اجدما احملهم عليه ما تخلفت عن سرية تغزو في سبيل الله والذي نفسي بيده لوددت اني اقتل في سبيل الله ثم احي ثم اقتل ثم احي ثم اقتل ثم احي ثم اقتل) واته (سویند به و که سهی گیانی به دهسته نه گهر له به ره وه نه بییت باوه دارانی که به دواکه وتنیان له من دلایان نارام نه گریت و نه توانم پیویستی هاتنیان دابین بکه له یه که سریه ی غزای پیی خوا دوانه ده وتم، سویند به و که سهی گیانی به دهسته حه زده که له پیئاو خوادا بکوژیم دواپی زیندو و بکوژمه وه، ئینجا بکوژیم ئینجا زیندو و بکوژمه وه، ئینجا بکوژیم، دووباره بکوژیم).

موسلیم ج ۲ ص ۱۳۳ له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (خوای گه وره زامنی هه که سهی کردو وه که له پیئاو خوادا ده ریجیت بو جیهادی پیی من و پروا بوون پیم و داننان به پیغه مبه رانمدا نه و زامنی ده که م که بیخه مه به هه شته وه یان بیگیژمه وه بو نه و شوینه ی که لیی چوو به دهسته نیانی پاداشت یان ده سته و تی، سویند به و که سهی گیانی موحه مه دی به دهسته هه

۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۲۵ ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه.

دلۆپنیک له پینا و خوادا برژیت له پۆژی داویدا وە کاتی پژانە که دیت، رەنگی رەنگی خوین و بۆنی بۆنی میسکه، سویند به و کەسە گیانی موخەمەدی بە دەستە ئەگەر لە سەر موسلمانان سەخت نەبوا یە دانە دەنیشتم و ھەرگیز لە یەك سەریە غەزای پێی خوادا دوانە دەوتم، بەلام شتێك شك نابەم بۆ جەنگ نامادەیان بکەم و خۆیشیان شك نابەن لە سەریشیان سەختە لەگەڵ نە یەن و دوا بکەون، سویند به و کەسە گیانی موخەمەدی بە دەستە ھەژدە کەم له پینا و خوادا بجەنگم و بکوژم، دواتر بجەنگم و بکوژم و دواتر بجەنگم و بکوژم.^۱

بوخاری لە ئەسەلمەدی کوپی عومەر وە (رضی اللہ عنہ) ھیناویەتی: خوا یە شەھیدی پێی خۆتەم پێی بێخەشە و مەرگم بە لە شاری پیغەمبەرە کە تەدا بیست، ئیسماعیلی لە ھەفسە وە (رضی اللہ عنہا) ھیناویەتی دەلیت: لە عومەر (رضی اللہ عنہ) بیست دەیوت: خوا یە کوژانی پێی تۆ و مەرگی ناو شاری پیغەمبەرە کە تە بکە بە بەشم، منیش و تە: دە ی ئەو ھە چۆن دەبیست؟ وتی: ئەگەر خوا بێھەیت دەبیست.^۲

تەبەرانی لە سەعیدی کوپی ئەبی وە قاصە وە ھیناویەتی عەبدوللای کوپی جەحش (رضی اللہ عنہ) لە پۆژی ئوھوددا پێی وت: بۆ لە خوا نا پارێتەو؟ لە شویننیک کە ناریان گرت، سەعد نەزای کرد و وتی: پەر وەردگار ئەگەر گەیشتم بە دۆژمن گەیشتنیکی مەردانە ی دلیرانەم پێی بێخەشە تا لەگەڵی بجەنگم دوا یی سەرکەوتنم پێی بێخەشە تا دەیکوژم، عەبدوللای کوپی جەحش ئامینی کرد و دوا یی وتی: خوا یە کە سێکی سەخت و ئازا بێنەریم لە پینا و تۆدا لەگەڵی بجەنگم دواتر لووت و گویم بپریت تا ئەگەر بە یانی گەیشتمەو ھە خەمتەت بلییت کی وای لی کرد و ویت؟ منیش بلییم لە پینا و تۆو پیغەمبەرە کە تەدا، تۆیش بفرمویت راست دەکەیت، سەعد وتی:

۱ - نیمامی ئەحمەد و نەسائیش ھیناویانە، لە کنز العمال ج ۲ ص ۲۵۵ یشتا ھا تۆو.

۲ - لە فتح الباری ج ۴ ص ۷۱ دا ھا تۆو.

کوپری شیرینم نزاکی عهبدوللای کوپری جه حش له نزاکی من باشتربوو، له دهمه و ئیواره دا بینیم لووت و گوئی به په تیکه وه هه لواسرابوون.^۱

حاکم ج ۲ ص ۲۰۰ له سه عیدی کوپری موسه ییبه وه هیئاویه تی ده لیت: عهبدوللای کوپری جه حش (ﷺ) وتی: خوايه سویندت دهم سبهینی بگم به دوزمن و بمکوژن و دواتر سکم هه لدرن و لووت و گویم بپرن و تویش پرسیارم لی بکهیت بو وایان لی کردیت؟ منیش بلیم له بهر تو، سه عیدی کوپری موسه ییب وتی: له خوا ده پاریمه وه وه چون یه کهم سویندی به دیهینا کوئا سویندیشی به دیبهینیت.^۲

ئه بونه عیم له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (رب ذی طمرین لا یؤبه له، لو اقسام علی الله لابر، منهم البراء بن مالک) له وانه یه که سیکی خاوه ن دوو جله شپه لای ئیوه هیچ نه بیئت به لام نه گهر سویندی خودا بدات خوا سوینده که ی نه شکینی، له وانه ش به رائی کوپری مالیک) له پوژی توستره دا خه لکی په کیان کهوت، وتیان: ئه ی بهراء سویندی په روه ردگارت بده، وتی: سویندی په روه ردگارم دهم ئه ی په روه ردگارم که ملی ئه وانت دایه ده ستمان بمگه یه نه وه به پیغه مبه ره کهت، له و شه ره دا شه هید بوو.^۳

^۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۳۰۲ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی که سانی سه حیح. به غه ویش هیئاویه تی، له الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ یشدا له هاتوو، ئیبن وهب هیئاویه تی، له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۷۴ دا هاتوو، به یهقی ج ۶ ص ۲۰۷ به هه مان شیوه هیئاویه تی، ئه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۲۷۴ دا هیئاویه تی، به لام نزاکی سه عدی نه هیئاوه و ته نه نزاکی عهبدوللای کوپری جه حشی هیئاوه.

^۲ - حاکم ده لیت: ئه م فهرمووده له سه ر مهرجی بوخاری و موسلیم سه حیحه نه گهر ئیرسالی تیدا نه بیئت، زه هه بی ده لیت: مورسه لی سه حیحه ئیبن شاهین و ئیبنو لموباره کیش هیئاویانه، له الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ دا هاتوو، ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۹۰ و ئیبن سه عد ج ۲ ص ۶۳ هیئاویانه.

^۳ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۱ دا واهاتوو، ترمزیش هه روا هیئاویه تی، له الاصابة ج ۱ ص ۱۴۴ دا واهاتوو.

حاکم ج ۲ ص ۲۹۱ له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (کم من ضعیف متضعف ذي طمرین، لو اقسام على الله لابر قسمة! منهم البراء بن مالك) (چه ند لاوازی به لاواز دانراوی جله شپه هه ن نه گهر سویندی خوا بده ن خوا سوینده که یان نه شکینن، له وانه ش به رانی کوپی مالیک) به راء به ره و پروی بیباوه ران بوویه وه و بیباوه ران زیانیان به موسلمانان که یاند، موسلمانان وتیان نه ی به راء پیغه مبه ری خوا فرموویه تی نه گهر سویندی خوا بده یت بو ت دینیت ته دی، ده ی سویندی په روه ردگارت بده، وتی: په روه ردگار سویندت دده م که مل و گهر دنی نه وانت خسته ده ستمان، ئینجا له سه ر پردی سوس پیکه گیشتر و ئازاری موسلمانانیا ن دا، وتیان به راء سویندی په روه ردگارت بده، نه ویش وتی: خواجه سویندت دده م گهر دنیان بده ده ستمان و بمگه یه نه وه به پیغه مبه ره که ت (ﷺ)، که سه ر که وتن به راء شه ید بوو.^۱

نه بوداود و موسوده و حارس و ئین نه بی شه یبه و ئینبولموباره ک له ریگه ی حه میدی کوپی عه بدولپه حمانی حومه یری وه هیناویه تی که سیك له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ده وترا (حممه) له سه رده می عومه ری کوپی خه تبا بدا (ﷺ) غه زای نه سبه هانی کرد، وتی: خواجه حممه ده لیت حه زی لییه بگاته وه به تو، خواجه نه گهر راست ده کات بو به دی بینه، نه گهر یش دروده کات با حه زیش نه کات تووشی که، فرمووده که دینیت، تیایدا هاتوه: شه ید بوو و نه بوموسا وتی: شه ید.^۲ ئیمامی نه حممه دیش هیناویه تی و نه وه ی بو زیاد ده کات: نه گهر یش حه زنا کات با حه زیش نه کات تووشی که، خواجه حممه له م سه فره ی نه گهر یت وه تا مه رگ بیبات

۱ - صحیح.

۲ - حاکم ج ۳ ص ۲۹۲ ده لیت: نه م فرمووده سه نه دی سه حیه، بوخاری و موسلیم نه یان نه یناره، زه ه بی ده لیت: سه حیه، نه بونه یم له الحیه ج ۱ ص ۷ به و جزه هیناویه تی.

۳ - له الاصابه ج ۱ ص ۳۵۵ داها توه.

له گهل خویدا عه فغان ده لیت: له نه سبه هان مرد، نه بوموسا هه ستاو وتی: خه لکینه نه وهی له پیغه مبهرتان بیستو و مانه هینده بزائن ممه شه هیده.^۱

ته بهری ج ۴ ص ۲۴۹ له مه عقه لی کوپی یه ساره وه هیئاویه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) راویژی به هورمزان کردو وتی: چی ده لیت له فارس وه ده ست پی بکه م یان له نازره بایجانه وه یان له نه سبه هانه وه؟ وتی: فارس و نازره بایجان دوو باله کهن و نه سبه هان سهره که یه نه گهر دوو باله که یه کیکیان برآ باله که ی تری ده مینیت، به لام نه گهر سهره که برآ دوو باله که ش ده که ون، بویه له سهره که وه ده ست پی بکه، عومهر (ﷺ) چوو بو مزگه وت و نوعمانی کوپی موقرین نویژی ده کرد له لای دانیشت، که نویژه که ی ته واو بوو وتی: ده مه ویت کاریکت پی بسپیرم، وتی: کو کردنه وهی خه راج بیت نایکم، به لام غه زابیت باشه، وتی: دهی غه زایه، ناردی بو نه سبه هان، ئینجا فرموده که دینیت، تیایدا هاتوو: موغیره به نوعمانی وت: ره که تی خوات لی بیت وا خه لکه که ی ناماده کردوو دهی لینه وه، وتی: به خوا تو پایت به رزه و له گهل پیغه مبهر (ﷺ) به شداری شه پی بوویت، نه گهر بهری به یان شه پی نه کردایه دواي ده خست بو ئاوا بوونی شه و پرده شه با هه لی ده کردو سهره که وتن داده به زی، پاشان وتی: من لیوا که م ده شه کیئمه وه - سی جار - جاری یه که م که سیک دهستی به ئاو گه یاندو ده ست نویژی گرت، دووهم کابرایه ک سهیری چه که که ی خوئی و نه عله کانی کردو ناماده ی کردن، سییه میش لینه ون و کهستان لانه کاته وه، نه گهر نوعمانیش کوژا که س لای به لادانه کاته وه، چونکه من نزایه ک ده که م، ده مه ویت هه رکامتان ئامینی بو بکه ن، خوايه نه مرو به سهره که وتنی موسلمانانه وه شه هیدی ببه حشه به نوعمان، جاری یه که م ئالا که ی شه کانه وه،

۱- هه یسه می ج ۹ ص ۴۰۰ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیجن جگه له داودی کوپی عه بدولای ئودی که نه و متمانه ی پی دوات و ناکو کیشی له سهره، ته واو. نه بونه عیم هیئاویه تی، له المنتخب ج ۵ ص ۱۷۰ دا هاتوو.

جارى دوۋەمىش شىكاندىيەۋە، پاشان جارى سىيەم شىكاندىيەۋە ۋە قەلغانەكەي پۆشى ۋە شەپرى كىرد ۋە يەكەم پىكرى ۋە مەقەل دەلىت: چوۋمەسەرى ۋە بىرى بىرى ۋە نىزاكەم كىردەۋە ۋە نىشانەيەكەم لەسەر دانا ۋە دواتر چوۋم، كاتىك يەككىمان دەكۈژا ھاۋەلانى دىكە لىي بىئاگادەۋون، (زولحاجىيەن) لەسەر ۋە لاختەكەي كەۋت ۋە سىكى ھەلدراۋ خوا شىكاندى، دوايى بە قاپىك ئاۋەۋە ھاۋەلانى نوعمان ۋە دەمۇچاۋىم شۆرد، ۋەتى: تۆكىيت؟ ۋەتى: مەقەلى كۆپى يەسار، ۋەتى: خەلكى چى كىرد؟ ۋەتى: خوا فەتخى بەخشى، ۋەتى: سوپاس بۇ خوا، ھاۋەلانى بنوسن بۇ عومەر، ئىنجا گىيانى سپارد، تەبەرى ج ۴ ص ۲۲۵ لە زىيادى كۆپى جۈبەير لە باۋكىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى ۋە فەرمودەكە لەسەر شەپرى نەھاۋەند دىنىت تىايدا ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) كە شەپرى دەكرد لە سەرەتاي پۆژەۋە نەيدەكرد ۋە تاكاتى نوپۇش ۋە ھەلكرىنى با پەلەي نەدەكرد، خۇي بۇ شەپرى ئامادە دەكرد، تەنھا ئەم رىگەم بو، خوايە مەن داۋات لى دەكەم ئەمۇ بە فەتخىك چاۋم بىكەيتەۋە كە سەركەۋتنى ئىسلامى تىدائىت ۋە زەلىلى كوفرى تىدائىت، خوايە دواي ئەۋە بە شەھىدى بىمبەرەۋە بۇلای خۇت، ئامىن بىكەن پەحمەتى خواتان لى بىت، ئىمەش ئامىنمان كىرد ۋە گىيائىن.^۱

^۱ - تەبەرانى بە دوۋر دىرىژى ۋەك تەبەرى فەرمودەكەي مەقەلى كۆپى يەسارى ھىناۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۱۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەحىحن جگە لە عەلقەمەي كۆپى عەبدوللاي موزەنى كە مەمانەي پى دەۋات، تەۋا. ھاكىمىش لە مەقەلەۋە بە دوۋر دىرىژى ج ۲ ص ۲۹۳ دا ھىناۋىيەتى.

(حه زى هاوه لان (ﷺ) بؤ مه رگ و کوڙراني پي خوا)

حاکم ج ۳ ص ۱۸۹ له سوله يمانى کوڙى بيلاله وه (ﷺ) هيئاويه تى پيغه مبه (ﷺ) که چوو بؤ به در سه عدى کوڙى خه يسه مه و باوکی ويستيان له گه لى بچن، نه مه لای پيغه مبه (ﷺ) باسکرا، پيغه مبه (ﷺ) فهرمووى يه کيکتان بيٽ، قورع يان کرد و خه يسه مه ي کوڙى حارس به سه عدى کوڙى وت: هر ده بيٽ يه کيکمان بمينيٽه وه، ده ي تو له گه ل ڙنه کانتدا بمينه ره وه، سه عدى وتى: نه گهر به هه شت نه بوايه پازى ده بووم، به لام نه مه شه هيديه و هيوا ده خوازم بؤ خوم بيٽ، قورع يان کرد و سه عدى ده رچوو و له گه ل پيغه مبه (ﷺ) چوو بؤ به در و عه مري کوڙى عه بدود کوشتي^۱ ئين عه ساکير له موحه مه دى کوڙى عه لى کوڙى حوسه ينه وه هيئاويه تى ده لىٽ: له پوڙى به دردا (عوقبه نزاى بؤ به زار کرد) عه لى کوڙى نه بوتاليب (ﷺ) چوو به ره ولای وه ليدى کوڙى عوقبه، له يه ک ده چوون و کهنج بوون، خستيه سر زهوى و کوشتي، پاشان شه يبه ي کوڙى ره بيعه هه ستا و حه مزه چوو بووى و وه يه ک بوون، نه ويش شه يبه ي کوشت، پاشان عوتبه ي کوڙى ره بيعه هات و عوبه يده ي کوڙى حارس هه ستا بووى و هه ريه که و دايان لهوى تر، عوبه يده دای له شانى چه پى و عوتبه ش له قاچى عوبه يده نزيک بوويه وه به شمشير لييدا و قاچى بپري، حه مزه و عه لى گه پرانه وه بؤ عوتبه و کوشتيان و عوبه يده يان برده که پره که ي پيغه مبه (ﷺ) و پيغه مبه (ﷺ) رايکشاند و پيى خووى بؤ کرد به پشتى و ته پوتوزى سر ده موچاوى ده سپري، عوبه يده وتى: نه ي پيغه مبه رى خوا سويند به خوا نه گهر نه بوتاليب توى ببينايه ده يزاني من له و شياو ترم به و قسه ي که ده يوت:

نسلمه حتى نصرع حوله و نذهل عن ابنائنا والحلائل

^۱ - ضعيف.

^۲ - نيينو لموباره ک له سوله يمان و موساى کوڙى عوقبه له زهريه وه هيئاويه تى، له الاصابة ج ۲

ص ۲۵ یشدا هاتوه.

مەگەر مەن شەھىد نىم؟ فەرموۋى (با، مەن شىش شايەتت بۆ دەدەم) پاشان مرد، پىغەمبەر (ﷺ) لە ھەفرا بە خاکی سپارد و خۆى دابەزىيە ناو گۆرەكەى ئەو دابەزىبوو.^۱

ھاكىمىش ج ۳ ص ۱۸۸ لە زوبەيرەو ھىناويەتى دەلىت: عوتبە و عوبەيدە ھەركاميان دايان لەوى تريان، ھەمزە و عەلى دايان لە عوتبە و كوشتيان و عوبەيدەيان ھەلگرت و ھىنايانە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و پىيى برابوو و موخى لى دەچوو، كە ھىنايان عوبەيدە وتى: مەگەر مەن شەھىد نىم ئەى پىغەمبەرى خوا؟ فەرموۋى (با)، عوبەيدە وتى: ئەگەر ئەبوتالىب زىندووبووايە دەيزانى مەن لەو شياوترم بە و قسەى كە دەيوت:

و نسله حتى نصرع حوله و نذهل عن ابنائنا و الحلائل^۲

(شەرى ئوھود)

تەبەرانى لە ئىبن عومەرەو ھىناويەتى عومەر (ﷺ) لە پۆژى ئوھوددا بە براكەى وت: براگيان قەلغانەكەم بگرە، براكەى وتى: مەن شىش وەك تۆ شەھىدەم دەويت، ئىتر ھىچكام قەلغانەكەيان نەبرد.^۳

ئەبويە علا و ئىبن ئەبى عاصم و بورەقى و سەعیدى كوپى مەنسور لە عەليەو ھىناويانە دەلىت: كاتىك لە پۆژى ئوھوددا خەلكى لە پىغەمبەر (ﷺ) دوور كەوتنەو ھە چواردەورىيان چۆل كەرد سەيرى كوژراوەكانم كەرد، پىغەمبەرم (ﷺ)

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۲ دا واهاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۹۸ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە كەسانى سەحىحن، تەواو، ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۷۵ و ئەبونەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۳۶۷ دا بە ھەمان شێو ھىناويانە.

نه ڏي، وٽم: سوڀند به خوا پايه ڪردوه، له ڪوڙاوه ڪانئشدا نيه، به لام له سهر نه مه ڏي
ڪردمان خوا ليئمان توڙه ده بئٽ، پيغه مبه ره ڪي ده با ته وه لاي خوي، ده ڏي ئيتر خير
تيانيه نه ڪهر نه جهنگم تا بڪوڙيم، هه لم ڪوتايه سهر دوڙمن و چوومه ناويانه وه،
پيغه مبه (ﷺ) له نيوانياندا بوو و منيش له وي بووم.^۱

ئين ئيسحاق له قاسمي ڪوڙي عه بدولڙه حماني ڪوڙي پافيعي به ني عه ڏي ڪوڙي
نه جاره وه هيئاويه تي ده لئٽ: نه نه سي ڪوڙي نه ضري ڪوڙي ماليڪ گه شت به عومري
ڪوڙي خه تتاب و ته لحه ڪوڙي عوبه يدوللا له گهل ده سته يه ڪي ڪوچهران و
پشتيواناندا ڪه ده ستيان له شهر به ردابوو، وتي: بوچي دانئشتون؟ وتيان:
پيغه مبه (ﷺ) ڪوڙا، وتي: نه ڏي چي ده ڪن به تهمان دوي نه و بڙين؟ هه ستر و
پيغه مبه ره ڪه تان له سهر چي مرد ئيوهش له سهر ي بمرن، چوو به ره و دوڙمن و جهنگا
تا ڪوڙا.^۲

واقيد ڏي له عه بدوللا ڪوڙي عه ماري خه تيمه وه هيئاويه تي ده لئٽ: سابت ڪوڙي
دحدحاحه له پوڙي ئو خوددا هات و موسلمانانئش بلاوه يان لي ڪردبوو و شمشيريان
دانا بوو، نه وئش هاواري ده ڪرد نه ڪوڙي پشتيوانان، سه ڀرم ڪن، سه ڀرم ڪن،
من سابت ڪوڙي دحدحاحه نه ڪهر موحه مه ڪوڙا نه وا خوا زيندووه و نامرئٽ،
ده ڏي له پيناو ئايينه ڪه تاندا بجهنگن خوا سهرتان ده خات، ده سته يه ڪه له پشتيوانان
له گهل ڏي چوون و نه وئش له گهل موسلماناندا هه لمه تي برد و به ره و پوي ڪه تيبه يه ڪي
سهخت بوويه وه ڪه سهر ڪرده ڪاني تئدابوون خاليد ڪوڙي وه ليد و عه مري ڪوڙي

^۱ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۴ دا واهاتووه، هه سسه مي ج ۶ ص ۱۱۲ ده لئٽ: نه بويه علا
گيڙاويه تيه وه و له سه نه ده ڪه دا موحه مه ڏي ڪوڙي مه پواني عقيلي هه يه ڪه نه بوداو و ئين
حيبان به جي متمانه و نه بوزه رعه و چه ندي ڪي دي به لاوازي ده زانن، ڪه سه ڪاني دي ڪه
سه نه ده ڪه ش صه حيحن، ته واو.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴ دا به و جوڙه هاتووه.

عاص و عيڪرمهه ڪوري نه بوجهل و ضراري ڪوري خه تتاب، تيڪچران و خاليد به
رميڪ لييدا و له پشتيه وه دهرچوو و خستي و پشتيوانه ڪانيش له گه ليذا بوون ڪوڙران،
دهلين نه وانه ڪوٽا ڪوڙراوه ڪاني موسلمانان بوون^۱.

به يهه قى له دلائل النبوة له ريگهه ٿه بهى نجيح و له باوڪيه وه (ﷺ) هيٺاويهه تي
دهليت: يه ڪيڪ له ڪوچهران له شهري ٿو خوددا داي به پال ڪابرايه ڪي پشتيواناندا ڪه
خه لتاني خوئين ببو، پيى وت: فلان ڪهس ده زانيت موحه مه د ڪوڙرا؟ پشتيوانه ڪه
وتى: نه گهر موحه مه د ڪوڙرا گرنگ نه وهيه په يامه ڪه ي گه ياند، له سر ٿاينه ڪتان
بجهنگن، نه وڪات نه و ٿاينه ته دابه زى (وما محمد الا رسول)^۲.

حاکم ج ۳ ص ۲۰۱ له زهيدى ڪوري سابت وه (ﷺ) هيٺاويهه تي دهليت: پيغه مبه
(ﷺ) له پوڙي ٿو خوددا ناردمي به شوين سه عدى ڪوري په بيعدا (ﷺ) پيى فرموم
(نه گهر بينيت سه لامى منى لى بکه و پيى بلى پيغه مبه (ﷺ) پيٽ دهليت حالت
چونه؟) منيش به ناو ڪوڙراوه ڪاندا گهرام ده بينم له ڪوٽا ييدايه و حه فتا پيڪراني رم و
شمشيرو تيرى پيوه بوو، پيم وت: نه ي سه عد پيغه مبهري خوا سه لامى لى ڪرديت و
دهليت حالى چونه؟ وتى: سه لام له پيغه مبهري خوا و تويش، پيى بلى نه ي
پيغه مبهري خوا بوڻي به هه شت ده ڪم، به پشتيوانانيش بلى نه گهر موويه ڪ له
پيغه مبه (ﷺ) ڪم بيته وه و ٿو هه ڪه سستان ما بيت لاي خوا هيچ بيانويه ڪتان نيه،
ٿينجا گياني سپارد^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - له الاستيعاب ج ۱ ص ۱۹۵ دا واهاتوه.

۳ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۱ دا واهاتوه.

۴ - صحيح.

۵ - حاکم دهليت: نه فرموده سه نه ده ڪه ي سه حيحه و بوخارى و موسليم نه يانه ناوه و
زهه بيش دهليت: سه حيحه.

حاکم له پیگه ی ئیبن ئیسحاق وه هیناویه تی عه بدوللای کوری عه بدولپرهمانی کوری ئه بی سه عه سه له باوکیه وه هیناویه تی که پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: کی دهروانیت بزانیئت سه عدی کوری ره بیع چی ده کات؟ ئینجا فهرمووده که دینیت ده لیت: سه عد وتی: به پیغه مبه (ﷺ) بلی من له ناو مردووه کاندام و سه لامیشی لیبکه و پیی بلی سه عد ده لیت: خوا پاداشتت بداته وه به رامبه ر چاکه ت له گه ل ئیمه و هه موو ئوممه تدا.^۱

ئیمامی نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی بیباوه پان کاتیک له پوژی ئو خوددا پیغه مبه ریان (ﷺ) له گه ل حه وت کوچه رو قوره یشیه کدا گه مارو دا پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (من یردهم عنا وهو رفیقی فی الجنة؟) کی ئه مانه مان لی دوورده خاته وه له به هه شتدا هاوړیم بیت؟) یه کی که له پشتیوانان هه ستا و جه نگا تا کوژرا، ئینجا پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی فهرموو، به و جوړه هه ر حه وت پشتیوانه که کوژران، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ما انصفنا اصحابنا) (به رامبه ر هاوه لانیمان ئینصافمان به کارنه هینا).^۲

به یهه قی له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی ئو خوددا خه لک ده وری پیغه مبه ریان (ﷺ) چو لکرد و ته نها یانزه پشتیوان و ته لحه ی کوری عوبه یدوللا له گه لی مانه وه و پیغه مبه (ﷺ) سه رشاخه که ده که وت، بیباوه پان کوته شوینیان، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الا احد لهؤلاء؟) واته (ئهری که س نیه له پرویاندا

۱ - ضعیف.

۲ - زهه بی ده لیت: فهرمووده که مورسه له، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۳۹ یشدا گیرانه وه که ی ئیبن ئیسحاق هاتوه، مالیک له الموطا ص ۱۷۵ له یه حیای کوری سه عیده وه بهر واتایه به کورتی هیناویه تی، ئیبن سه عد ج ۳ ص ۷۸۷ له معن له مالیک له یه حیاه به کورتی هیناویه تی.
۳ - موسلیمیش گیراویه تیه وه.

بوہ سیتیت) تہ لہ و تی: من ئہی پیغہ مہری خوا، فہرموی (کما یا طلحہ) ئینجا
یہ کیک لہ پشتیوانان و تی: من ئہی پیغہ مہری خوا، دہجہ نگا و پیغہ مہر (ﷺ) لہ گہل
ئہ وانی دیکہ دا سہر دہکوت، پاشان پشتیوانہ کہ کوژرا و بیباوہ ران چوون بہ دوا
پیغہ مہر دا (ﷺ) فہرموی (الا رجل لہؤلاء؟) تہ لہ و تی: من، پیغہ مہر (ﷺ) ہہ مان
شتی پی فہرمو، یہ کیک لہ پشتیوانان و تی: من، بہ ہہ مان شیوہ ئہ وان سہرکوت و تنو
ئہ میش کوژرا و بیباوہ ران دہ چوون بہ شوینیدا، ئہ مہ بہر دہوام دہ بوویہ وہ تا ہیچ کام
نہ مان جگہ لہ تہ لہ، بیباوہ ران دہ ورہ یان دان، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (من لہؤلاء؟)
تہ لہ و تی: من، وہ ئہ وانی پیشووی جہ نگا و بریندار دہ بوو و دہیوت ناخ، پیغہ مہر
(ﷺ) فہرموی (ئہ گہر بتوتایہ بسم اللہ فریشتہ کان بہر زیان دہ کردیتہ وہ و خہ لکی
سہیریان دہ کردیت تا دہ یان بردیتہ و بہر زایی ئاسمان) پاشان سہرکوت بؤلای
هاوه لانی کہ کو بیوونہ وہ^۱ ۲

حاکم ج ۳ ص ۲۰۲ لہ مو حہ مہدی کوپی لہ بیدہ وہ ہیئاویہ تی دہ لیت: کاتیک
پیغہ مہر (ﷺ) چو بؤ ئو حود یہ مانی کوپی جابرو ئہ بو حوزہ یفہ و سابتی کوپی
دہ قشی کوپی زہ عورا و ژن و منالہ کانی بردہ قہ لاورہ و یہ کیکیان بہوی تری و ت -
ہہر دو وکیان دو وپیری بہ تہ مہن بوون - قور بہ سہر چاوہ پیری چی دہکین؟ سویند بہ
خوا ہیچ کامان ہیئدہی تینویتی کہریک بہ تہ مہ نمانہ وہ نہ ماوہ، ئہ مپرو و سبہینی
مان ماوہ، بؤچی شمشیر ہلنہ گرین و بچین بؤلای پیغہ مہر (ﷺ)؟ چوونہ ناو
موسلمانان و موسلمانانیش پییان نہ دہ زانین، سابتی کوپی دہ قش بہ دہست
بیباوہ ران کوژرا و ئہ بو حوزہ یفہ شمشیری موسلمانانی بہرکوت و نہ یانناسیہ وہ
کوژرا، حوزہ یفہ و تی باو کم باو کم، و تیان بہ خوا نہ مان بینوہ، راستیان دہوت،
حوزہ یفہ و تی: خوا لیتان خوش بیت ئہ وہ میہرہ باترینہ، پیغہ مہر (ﷺ) ویستی

۱ - حسن.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۲۶ دا واما توہ.

خوینباییه که ی بدات، به لآم حوزه یفه کردیه به خششی موسلمانان، به مه زیاتر لای پیغه مبه (ﷺ) خوشه ویست بوو.^۱ له المنتخب ج ۵ ص ۱۶۷ یشدا هاتووه و نه مه شی بو زیاد کردووه وتیان خو مان بگه یه نینه پیغه مبه (ﷺ) به لکو خوا لای پیغه مبه (ﷺ) شهیدیمان پی ببه خشیت، شمشیریان ه لگرت و چوونه ناو خه لک و که س پی نی نه زانین، له کوتاییه که شیدا نه مه ی هیناوه، لای پیغه مبه (ﷺ) خیر و چاکه یان زیاتری کرد.

(شهری (الرجیع))

بوخاری له نه بوهوره یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) سریه یه کی نارد بو هه والگری عاصمی کوپی سابتی (ﷺ) کرد به نه میریان، عاصم باپیری عاصی کوپی عومهری کوپی خه تتاب بوو، چوون تا گه یشتنه نیوان عوسفان و مه که و هه والی ناوچه یه کی هوزه یلیمان بیست که پیان ده و ترا به نولحیان له نزیکي سه د رانه وه شوینیان که وتن و شوین پیان ه لگرتن تا چوونه شوینیک و دابه زین و تیایدا ناوکه خورمای مه دینه یان بینی وتیان نه مه خورمای یه سریبه، شوینیان که وتن تا گه یشتنه وه پیان، کاتیک گه یشتن عاصم و هاوه له کانی په نایان برده بهر بهر زاییه ک، نه وانیش گه مارویان دان و پیان وتن نه گهر دابه زن به لیتان پی ده دین که ستان نه کوژین، عاصم وتی: من ناچمه ژیر باری زیممه ی کوفره وه، خواجه هه والی نیمه بگه یه نه پیغه مبه ره که ت، شهریان له گه ل کردن تا به حوت تیر عاصمیان کوشت، خوبه یب و زهید و که سیکی دیکه مانه وه، په نایان پی دان، نه وانیش دابه زین، هر که دابه زین یه کسه به ستنیا نه وه، نه و که سی سییه مه ی له گه لیان بوو وتی: نه مه یه که م ناپاکی یه بو یه ناماده نه بوو له گه لیان بچیت، نه وانیش زوریان لی کرد تا له گه لیان

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیت: نه م فرموده له سهر مهرجی موسلیم صه حیه و بوخاری و موسلیم هیناویانه، نه بونه عیمیش له محمود وه هیناویه تی،

بچیت به نام له گه لیان نه چوو، بویه کوشتیان و خوبه یب و زهیدیشیان بردن و فروشتنیان به (بیباوه پانی) مه ککه. به نوحارسی کوپی عامری کوپی نه وفه له خوبه یبیا کپی - خوبه یب له شه پی به دردا حارسی کوپی عامری کوشتبوو - به دیلی له لایان مایه وه تا هه موویان بریاریاندا بیکوژن، داوای موسیکی له یه کیك له کچانی حارس کردتا ته راشی پی بکات، نهویش پییدا، نه ژنه ده لیت: بیرم چوو که منالم له لای بوو چوو بولای نهویش له سه رپانی خوئی داینا، که بینیم یه کسه ر ترسام، نهویش زانی من ترسام و موسه که شتی له ده ستدابوو، وتی: ده ترسیت بیکوژم؟ من پشت به خوا شتی وا ناکه م، نهو ژنه ده لیت: هیچ کات دیلی باشت له خوبه یبم نه دیوه، ده مبینی له هی شووه ترییه کی ده خوارد و له مه ککه یشدا شتی وا هه رنه بوو له کاتیکدا به ئاسن کوپ و برینداربوو، نهو ده ش پوژی خوابوو بوئی، بردیانه ده ره وه تا بیکوژن، وتی: پیم بدن تظ دوورکات نویژیکه م، پاشان لای کرد به لایاندا و وتی: نه گه ر له بهر نه وه نه بوایه بلین له مهرگ ده ترسیت زیاتر نویژم ده کرد، به مه نهو یه که م که س بوو دوورکات نویژی پیش کوژرانی کرد، پاشان وتی: خوایه هه موویان پاماله و یه که دهسته بیانکوژه، پاشان وتی:

علی ای شق کان مصرعی

ما ان ابالي حين اقتل مسلما

یبارک علی اوصال شلو ممزق

و ذالك في ذات الاله و ان یشا

پاشان عوقبه ی کوپی حارس هه ستاو کوشتی، قوره یش ناردیان بولای عاصم تا به شیک له له شتی بنیریت تا بیناسنه وه - عاصم له پوژی به دردا یه کیك له گه وره کانی نه وانی کوشتبوو - خوای گه وره سایه و سیبه ریکی (زه رده واله ی) بو نار دو نه یانتوانی وابکه ن.^۱

۱- بهیه قی ج ۹ ص ۱۴۵ له نه بی هورهیره وه (علیه) به و جوړه هیناویه تی، عه بدولره زاقیش له نه بی هورهیره وه (علیه) هیناویه تی، له الاصابه ج ۲ ص ۱۲۲ دا هاتوو و نه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۲ دا به هه مان شیوه هیناویه تی.

ئین ئیسحاق له عاصمی کوپی عومہری کوپی قہ تادہ وہ هیناویہ تی ده لیت: دوی
 ئوحد دهسته یه کی هوزی (عهضه و قاره) هاتن بولای پیغه مبه (ﷺ) و وتیان ئیمه
 هندی موسلمانمان تیدایه، دهی دهسته یه کی هاوہ لانمان له گهل بنیره تا فیری
 ئیسلاممان بکه و قورئانمان پی بلین و فیری شهریه تی ئیسلاممان بکه،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) شہش هاوہ لی له گهل اندا نارد، ناوہ کانی هیناوه، له گهل یان چوون
 تا گه یشتنه بیری ره جیع - بیرکی هوزره یله له حجاز - له وی ناپاکیان له پرودا
 نواندن، هوزهل نه وینه شمشیره کانیان و هاواریان کرد به سه ریاندانه وانیش سهیر
 ده کهن گه مارو دراون، شمشیره کانیان هه لگرت تا بجهنگن، نه وانیش پییان وتن: به
 خوا نامانه ویت بتانکوژین، ته نها ویستمان به بیانوی ئیوه وه شتیک له خه لکی
 مه ککه وهر بگرین، به لینی خواتان پی ددهین نه تانکوژین، مه رسه دو خالیدی کوپی
 به کیرو عاصمی کوپی سابت (ﷺ) وتیان نه به خوا هیچ کات به لین و په نای بیباوه پان
 وهر ناگرین، عاصمی کوپی سابت وتی:

ما علي وانا جلد نابل	والقوس فيها وترعنا بل
تزل عن صفحتها المعابل	الموت حق والحياة باطل
وكل ماحم الاله نازل	بالمرء والمرء اليه ايل

ان لم اقاتلكم فامي هابل

ههروه ها وتی:

ابو سليمان وریش المقعد	و ضالة مثل الجحيم الموقد
اذا النواحي افترشت لم ارعد	ومجنا من جلد ثور اجود
ومؤمن بما عبي محمد	

ههروه ها وتی:

ابو سليمان ومثلي راما	وكان قومي معشرا كراما
-----------------------	-----------------------

پاشان شهپری کرد تا له گهل دوو هاوہ له که ی تریدا کوژرا، که عاصم کوژرا زوهیل
 ویستیان سهری ببهن تا بیفرۆشن به سولافه ی کچی سه عدی سوهیل که ل کاتی

ڪوڙاني ڪوپهه ڪهي له پوڙي ٺوڃوڊا نه زري ڪردبوو ٺهه گهر سهري عاصم دست بڪه ويٽ له ڪهله سهريدا مهى بخوموه، بهلام زهردهواله نه يانهيش، ڪاتيڪ ٺهوهيان بيئي وتيان: وازي لي بيئن تا شهو ديٽ زهردهواله ڪان دهچن و ديئن دهيبهين، خواي گهرهش گهردهلوليڪي ناردو عاصمي برد، عاصم بهليئي به خوا دابوو هيچ ڪات نه دهست له بيٻاوهر بدات و نه بيٻاوهر دهستي لي بدات چونڪه به پيسي دهزانين، عومهرى ڪوپي خهتتاب (ﷺ) ڪه ٺهه مهى بيست وتي: زهردهواله پاراستي خواي گهره بهندهى باوهردار دهپاريٽ، عاصم نه زري ڪردبوو له هه موو ڙيانيدا دهستي بهر بيٻاوهر نه ڪه ويٽ و بيٻاوهر پيش دهستي بهر ٺهه نه ڪه ويٽ، له دواي مردنيسي خواي گهره بوي بهديهنا وهڪ چون له ڪاتي ڙيانيدا بوي بهديهنا.

خوبهيب و زهيدى ڪوپي دسنه و عهبدوللاي ڪوپي تاريقيش (ﷺ) دلان ناسڪ بوويهوه و هيواي ڙيانيان پهيدا ڪردهوه و خويان دابه دهستهوه و ٺهوانيش بهديليان گرتن و بردنيان بو مهڪه تا پنيان بفروشن، ڪه گهيشتنه زهرهه ڪه عهبدوللاي ڪوپي تاريق دهستي له پهته ڪه دهرهيناو شمشيره ڪهي برد، ٺهوانيش دواي ڪه وتن و بهر دبارانيان ڪرد تا ڪوشتيان و له زهرهه ڪه خاك سپيڙدرا.

خوبهيبى ڪوپي عهدي و زهيدى ڪوپي دسنهش بران بو مهڪه و بهرامبهه به دوو ميلي هوزدههيل ڪه مهڪه ديل بوون پنيان فروشن، ڪه جيري ڪوپي ٺهبي تهميمي خوبهيبى ڪپي، زهيدى ڪوپي دسنهش صهفواني ڪوپي ٺومهيبه ڪپي تا له جيانى باوڪي بيڪوڙيتهوه، له گهل مهولايه ڪيدا ڪه ناوي نسطاس بوو ناردى بو تهنعيم و له ههرهه برديه دهرهوه تا بيڪوڙيٽ، دهستهيه ڪي قورهيش ڪوٻونهوه ڪه ٺهوسوفيانى ڪوپي ههرهيش له ناوياندابوو، ٺهوسوفيان ڪاتيڪ زهيدى دي برا تا بڪوڙيٽ به زهيدى وت: سويند ددهم ٺهه زهيد هه زدهه ڪيت ٺيستا لهم شويندها موحه مهده له شويني تو بيت و بدهين له ملي و تو له ناو ڙن و منالي خوتدائيٽ؟ وتي: بهخوا هه زنا ڪه ٺيستا موحه مهده له شويني خويدا درڪيڪ ٺازاري بدات و من له ناو ڙن و

مندا ئالماڭام، ئەبوسوفيان وتى: كەسم نەدىۋە ۋەك ھاۋەلانى موخەمەد خۇشەۋىستىيان بۇ موخەمەد ھەبىت، دەلىت دواتر نىسپاس كوشتى.

بۇ خۇبەيىبى كۆپى عەدىش ئەۋا عبدوللاى كۆپى ئەبى نەجىب پىنى وتم: ماۋىيەى مەۋلاى ھەجىرى كۆپى ئەبى ئىھاب - مۇسلمان بىۋو - وتى: خۇبەيىب لە مالى مندا بەندىكراۋو، پۇژىك چووم بۇلاى ۋ ھىشۋىيەك ترىى پى بۋو ۋەك سەرى كەسىك ۋابوو (ھىندە زۇرو گەۋرەبۋو) لىتى دەخوارد، لەسەر زەۋىدا ترىى وام نەدىۋو بخورىت.

ئىبن ئىسحاق دەلىت: عاصمى كۆپى عومەرى قەتادەۋ عەبدوللاى كۆپى ئەبى نەجىب بۇيان گىرامەۋە كە ئەۋ ژنە (ماۋىيە) وتى: لە كاتى كوزرانىدا خۇبەيىب پىنى وتم: شتىك (پارچە موسىك) بۇ بنىرە تا خۇمى پى پاك پارگرم (تەراش بىكەم) پىش ئەۋەى بىكوزن، منىش بە مندا لىكدا موسىك بۇ ناردو وتم: بىبە بۇ ئەۋ پىاۋە لەۋ مالدە، سوپىند بە خوا ھەر مندا ئەكە چوۋ بۇلاى وتم چىم كرد؟ بە خوا تۆلە دەكاتەۋ ئەۋ مندا ئەكە دەكوزىت، ئەۋكات سەربەسەر دەكات، كاتىك موسەكەى پىدا ۋەرى گرتو پىنى وت: توخوا كاتىك دايكت ئەۋەى بۇ ناردىم ب دەتۇدا لەۋە نەترسا ناپاكى بنوئىنم؟! پاشان چوۋ، ئىبن ھىشام دەلىت: دەۋترىت منالەكە كۆپى ئەۋ ئافرەتە بۋو.

ئىبن ئىسحاق دەلىت: پاشان خۇبەيىبان بردو گەياندىانە تەنعىم تا لە خاچى بدەن، خۇبەيىب پىنى وتن: ئەگەر دەكرىت با دوۋركات نوپژ بىكەم، وتىيان دەى باشە، دوۋركات نوپژى رىكوپىكى كرد، پاشان سەيرى خەلكەكەى كردو وتى: سوپىند بە خوا لەبەر ئەۋە نەبىت بلىن لەترسى مەرگدا نوپژ درىژ دەكاتەۋە نوپژەكەم نەدەپرى، بەۋە خۇبەيىب يەكەم مۇسلمان بۋو ئەۋ دوۋركاتەى پىش كوزرانى ئەنجامدا، پاشان بە داريكەۋە ھەلىانۋاسى، كاتىك بەستىيانەۋە وتى: خوايە ئىمە پەيامى پىغەمبەرەكە تمان گەياند، دەى تۆش ھەۋالى پى بگەيەنە چىيان پىكردىن، پاشان ئەم نزاىەى لى كردن (اللهم احصهم عددا واقتلهم بددا ولا تغادر منهم احدا) پاشان كوشتيان، موغاۋىيەى كۆپى ئەبوسوفيان دەيوت: ئەۋ پۇژ لەگەل ئەبوسوفيان

له وی بووم، ده مبینی زه وی له تاو نزا که ی خوه ییدا پاید کی شام، نه وان ده یانوت: نه گهر نه کابرا وازی لی بهینریت تا به لایدا پاکشیت له بهر چاوت نامینیت.

له (المغازی) موسای کوپی عوقبه دا هاتووه: خوه یب و زهیدی کوپی دسنه له یهک پوژدا کوژران، پیغه مبه (ﷺ) له پوژی کوژرانیا ندا هوالی بیستن و فرمووی (علیک السلام) قوره یش خوه یبیا ن کوشت، ده لیت کاتیک زهیدی کوپی دسنه یان له خاچدا تیربارانیا ن کرد تا واز له نایینه که ی بیهنیت که چی ئیما نی زیادی کرد. عروه و موسای کوپی عوقبه ده لیت: کاتیک خوه یبیا ن هه لواسی ده یانوت توخوا حه زده که ی ت موحه مه د له شوینی تو دابیت؟ نه ویش وتی: نه به خوی گه وره حه زنا که م له جیات ی من درکی کیش بچیت به پییدا، نه وانیش پی پیکیه نین،^۱ هه روه ها ته به رانی فرمووده که ی عروه ی کوپی زوبه یری به دوورو دریشی هی ناوه تیایدا هاتووه: نه و که سانه ی له شه پی به دردا باوکیان کوژرابو و خوه یبیا ن کوشت، کاتیک چه کیان له پرودا هه لگرت و نه ویش له خاچ درابوو سویندیا ن ددا حه زده که ی ت موحه مه د له شوینت دابیت؟ وتی: نه به خوی گه وره حه زنا که م له بری من درکی کیش بچیت به پییدا، نه وانیش پی پیکیه نین، خوه یب کاتیک به رزکرایه وه بو سهر داره که ده یوت:

لقد جمع الاحزاب حولي و البوا	قبائلهم واستجمعوا كل مجمع
وقد جمعوا ابنائهم ونسائهم	وقربت من جذع طويل ممنوع
الى الله اشكو غربتي ثم كربتي	وما اصدر الاحزاب لي عند مصرعي
فذا العرش صبرني على ما يراد بي	فقد بضعوا الحمى وقد بان مطمعي
لعمري ما احفل اذا مت مسلما	على اي حال كان الله مضجعي ^۲

^۱ - ئین ئیسحاق له چیرۆکی زهیدی کوپی دسنه وه بهر جوړه هی ناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۶۳ یشدا هاتووه،

^۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۰۰ ده لیت: ته به رانی گنراویه تیه وه له سهنه ده که شدا ئین له یعه هیه و فرمووده ی حه سه نه و لاوازیه کی تیدا یه، ته و او. ئین ئیسحاقیش دپره کانی هی ناوه،

ھەرۈكە لە البداية والنهاية ج ۱، ص ۶۷ دا ھاۋوھ و دواى دېرى يەكەم ئەمەى بۇ زياد كىردوھ:

وكلهم مبدي العداوة جاهد	علي لاني في وثاقي بمضجع
دواى دېرى پىنچەمىش ئەمەى ھىناۋە:	
وقد خيروني الكفر والموت دونه	وقد هملت عيناى من غير مجزع
وما بي حذار الموت اني لميت	ولكن حذارى حجم نار مافع
فوالله ما ارجوا اذا مت مسلما	عياى اي جنب كان في الله مضجعي
فلست بمبد للعدو تخشعا	ولا جزعا اني الى الله مرجعي

(شەرى بىئىرمە عۈنە)

ئىبن ئىسحاق لە موغىرەى كۆرى عەبدولپەرھەمان و عەبدولپەرھەمانى كۆرى ئەبۇبەكرى كۆرى موھەمدى كۆرى عەمرى كۆرى ھەزىم و زانائانىكى دىكە شەۋە ھىناۋىيەتى دەلىن: ئەبۇبەرە، عامرى كۆرى مالىكى كۆرى جەغفەر ھات بۇ مەدىنە بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و پىغەمبەرىش بانگى كرد بۇ ئىسلام كەچى مۇسلمان نەبوو و دوورەپەرىزىشى نىشان نەداو وتى: ئەى موھەمد بەلكو ھەندى لە ھاۋەلانت بنىرىت بۇ نەجدو بانگيان بكن بۇ پەيامەكەت ھىوام واىە بىن بە دەمتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (انى اخشى عليهم اهل نجد) واتە (دەترسم خەلكى نەجد زىانىيان پى بگەيەنن) ئەبۇبەرە، وتى: من پەنايان دەدەم، پىغەمبەرىش (ﷺ) مونزىرى كۆرى عەرمى بەنى ساعىدەى لەگەل چل لە چاكتىن ھاۋەلانىدا نارد، لەوانە خارسى كۆرى صىممە و ھەرامى كۆرى مەلھان لە بەنى عەددى كۆرى نەجارو عورودى كۆرى ئەسمای كۆرى صەلتى سولمى و ناڧىعى كۆرى بدىلى كۆرى ۋەقارى خوزاعى و عامرى كۆرى فوھەيرەى مەۋلاى ئەبۇبەكر لەگەل ھەندى لە چاكتىن مۇسلماناندا، چوون تا لەبىئىرمە عۈنە - لە نىۋان خاكى بەنى عامرو بەنى سەلىمدە - دابەزىن،

ھەرامى كۆپى مەلھانىيان بە نامەيەكى پىغەمبەر ھە (ﷺ) نارد بۆلای عامرى كۆپى توفەيل، ئەۋىش بەبى سەيركردنى نامەكە ھەلمەتى بۆ ھەرام برد و كوشتى و بەنى عامرى لە دژيان ھاندا، ئەۋانىش وتيان: ئامادەن پەنای ئەبوبەرەاء بىشكىنن، ئىنجا ھۆزەكەى بەنى سەلىمى لە دژيان ھاندا (عوصەييە و رىعل و زەكوران و قارە) ئەۋانىش چوون بە دەمىەو ھەمارۆيان دان، ئەۋانىش شمشىريان ھەلگرت، جەنگان و ھەمويان كۆژران جگە لە كەبى كۆپى زەيدى ئەنسارى لە بەنى دىنارى كۆپى نەجار بەجىيان ھىشت و سوکەگيانىكى بەبەرەو مابوو و لە نىو كۆژراۋەكاندا خۆى رادەكىشا و چوو، ژيا تا لە پۆژى خەندەقدا كۆژرا.

عەمرى كۆپى ئومەييەى ضمرى و يەكك لە پىشتىوانان لە بەنى عەمرى كۆپى عەۋف بەۋەيان نەزانى تا ئەۋەى بالئەدە بەسەر سەربازگەكەدا دەسورپانەو، ئەۋانىش وتيان ئەمە شتىكە، چوون سەيريان كرد بىنييان لەناو خويندا گەوزاون و بارەكەيان بىنى پىشتىوانەكە بە عەمرى وت: دەلئىت چى؟ وتى: پىم باشە بچىن و ھەۋال بەدەين بە پىغەمبەر (ﷺ)، پىشتىۋانىكە وتى بەلام ھەزناكەم لە شوىنك مۇنزىرى كۆپى عەمر كۆژراۋە دەرېچم و ھەۋالى ئەمانە بگەيەنم، لەگەلىان جەنگا ھەتا كۆژرا، عەمرىش بەدىل گىرا، كاتىك پىنى وتن لە موزەرە عامرى كۆپى توفەيل بەرىدا و لەبەر نەزرى بەردانى كۆيلەيەك كە بە بانگەشەى خۆى دەيوت لەسەردايكىەتى ئازادى كرد.^۱

بوخارى لە ئەنەسى كۆپى مالىكەو (ﷺ) ھىناۋىەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەرامى بە ھەفتا سوارەو نارد، سەركردەى بىباۋەرەكان عامرى كۆپى توفەيل بوو پىغەمبەر (ﷺ) لەبەردەم سى پىشنىاردا سەرىشك كرد، وتى: با خەلكى دەشت بۆ تۆو خەلكى لادى بۆ من، يان جىگرت بىم، يان بە دووھەزار كەسى غەتفانەو لەگەلت دەجەنگم، عامر لە مالى ئوم فلان پىكرا، وتى: دەردى وشتر و مەرگى ناومالى ئافرەتى بىنەمالەى فلان، دەى ئەسپەكەم بۆ بىنن، نەفرىنى خۋاى لەسەربى لەسەر ئەسپەكەى مرد.

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۷۲ دا ۋاھاتوۋە، تەبەرانىش لە رىگەى ئىبن ئىسحاقو ھىناۋىەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۲۹ دەلئىت: كەسەكانى سەنەدەكەى ئىبن ئىسحاق جى متمانەن.

ھەرام - پىياۋىكى شەل بوو - لەگەل كەسىكى بەنى قلاندا چوو و وتى: لەم نىزىكە بن تا دەچم بۆلايان ئەگەر پەنای منياندە ئىۋەش نىزىك بن، ئەگەر ئىش منيان كۈشت دەچنەۋە بۆلاي ھاۋەلەكەتقان، وتى: پەنام دەدەن تا پەيامى پىغەمبەرى خوا بگەيەنم؟ قەسەي لەگەل دەكردن، ئەۋانىش ئامار ھىيان دا بە كەسىك و لە پىششەۋە ھات و لىيدا، ھەمام وتى: ۋابزانم وتى: تا رىمىكى كەرد بە پىشتىدا، وتى: اللە اكبر سويند بە پەرۋەردگارى كەعبە بىردەۋە، ھەموۋيان كۈشتن جگە لە شەلەكە كە لەسەر بەرزى شاخىك بوو، خۋاي گەۋرە ئەمەي دابەزاندە سەرمان و دواتر مەنسوخ بوو (ان قد لقينا ربنا فرضي عنا وارضانا) پىغەمبەر (ﷺ) سى بەيانى نىزى دژ بە رىعل و زەكۋان و بەنب لىيان و بەنى عوصوبىيە كەرد كە لە خوا و پىغەمبەر كەي ياخى بىۋون. بوخارى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ھەرامى كۈپى مەلەان كە خالۋى بوو لە پۇژى بىئىرمەۋەنەدا لىيى درا، خۋىنەكەي دا بەدەمۇچاۋ و سەرىداۋ وتى: سويند بە پەرۋەردگارى كەعبە سەر كەۋتم، ۋاقىدى ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋەي كۈشتى جەببارى كۈپى سەلمەي كىلابى بوو كاتىك رىمىكى لىدا وتى: سويند بە پەرۋەردگارى كەعبە سەر كەۋتم، جەببار پىرسىياري كەرد بۇچى ۋاي وت؟ وتيان: واتە بەھەشتى دەستكەۋت، وتى: بەخۋا راست دەكات، دواتر لەبەرئەۋە جەببار مۇسلمان بوو.^{۲۱}

(شەرى مۇئەتە)

ئىبن ئىسحاق لە عورۋەي كۈپى زوبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەجەمادى يەكەمى سالى ھەشتى كۈچىدا دەستەيەكى نارد بۇ مۇئەتە و زەيدى كۈپى خارسەي كەرد بە ئەمىريان و فەرمۇۋى (ان اصيب زيد فجعفر بن ابي طالب على الناس، فان اصيب جعفر فعبد الله بن راحة على الناس) خەلكى خۇيان

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ٤ ص ٧١ دا ۋاھاتوۋە.

ئاماده کرد بۆ چوون و ژماره شیان سى هه زار كهس بوو، كه ئاماده ى چوون بوون خه لكى مائنا و اييان كرد له پيغه مبهه (ﷺ) و سه لاميان لى كرد، كاتيگ عه بدوللاى كوڤرى په واحة مائنا و ىي كرد گريا، وتيان: بۆچى گرياييت ئه ى ئيين ره واحة؟ وتى: به خوا هيچ هه زم له دونيا و مانه وه ى لاي ئيوه نيه، به لام گويم له پيغه مبهه (ﷺ) بوو نايه تيگى قورئانى ده خويند كه تيايدا باسى ئاگرى ده كرد (وان منكم الا واردها كان على ربك حتما مقضيا) نازانم دواى ئه وه چيم به سه رديت، موسلمانان وتيان: خوا هاوده متان بيت و بتان پاريزيت و به سه لامه تى بتانگيريتته وه بۆلامان، عه بدوللاى كوڤرى په واحة (ﷺ) وتى:

ولكنني اسال الرحمن مغفرة
و لكنني اسال الرحمن مغفرة
وطعمة بيدي حران مجهزة
وطعمة بيدي حران مجهزة
حق يقل اذا مروا على جدثي
حضرته ذات فرع قفذف الزبدا
بحربة تنفذ الاشياء والكبد
ارشده الله من غاز وقد رشدا

پاشان كه ئاماده بوون، عه بدوللاى كوڤرى په واحة هات بۆلاى پيغه مبهه (ﷺ) و مائنا و ىي ليكرد و دواتر وتى:

فثبتت الله ما اتاك من حسن
فثبتت الله ما اتاك من حسن
اني تفرست فيك الخير نافلة
اني تفرست فيك الخير نافلة
انت الرسول فمن يحرم نوافله
تثبيتت موسا ونصرا كالذي نصروا
الله يعلم اني ثابت لبصر
والوجه منه فقد ازري به القدر

پاشان چوون و پيغه مبهه ريش (ﷺ) به پرى كردن و مائنا و ىي ليكردن، عه بدوللاى كوڤرى په واحة (ﷺ) وتى:

خلف السلام امدي ٤ ودعته
خلف السلام امدي ٤ ودعته
في النخل خير مشيع و خليل

پاشان چوون تا له (معانا) له خاكى شام دابه زى، خه لكى بيستيان هيره قل له (مهئاب) له خاكى به لقا به سه ده هزار پۆميه وه دابه زيوه و سه ده هزار كه سيش به پي به رى كه سيكى به لى و دواتر ريش يه كيكي راشه كه پيى ده و ترا ماليكى كوڤرى رافعه له هۆزه كانى له خم و جوزام و قهين و به هرا و به لى په يوه سستى بوون، كاتيگ موسلمانان ئه مه يان بيست له (معان) دوو شه و مانه وه تا بزنان چى ده كه ن و وتيان:

نامه دهنوسين بڻ پيڻه مبر (ﷺ) و پيئي ده لڙين ڙمارهي دوڙمنيان چهنده يان
 فهرمانمان پي دهڪات و به شوين فهرمانيدا دهچين، عهبدولائي ڪوري رهواحه
 خه لکه کهي هاندا و تي: خه لکينه سويند به خوا نه وهي رقتانه ليئي جيايه له وهي
 بڻي هاتوون شهيد، نيمه به ڙماره و هيڙي زور له گهل خه لک نا جهنگن، به و نايينه
 له گهل يان ده جهنگن که خوا ريزداری ڪردوين پيئي، ده ي ٻرون يان سرکه و تنه يان
 شهيد، خه لکي وتيان: به خوا نيين رهواحه راست دهڪات.

خه لکي چوون تا گهيشتنه دهوري به لقا و سوپاي هيره قليان له گهل عه ربهدا له
 گونديگي به لقائدا پي گهيشتن که پيئي دهوترا (مشارف) پاشان دوڙمن نزيڪ
 بوويه وه و موسلمانان به ره و گونديگ چوون که پيئي دهوترا (مؤتة) له وي
 پيگهيشتن، موسلمانان خويان بڻ ناماده ڪردن، له لاي راستيه وه که سيڪيان له به ني
 عوزه دانا که پيئي دهوترا قوته يبه ي ڪوري قه تاده، له لاي چه په وه که سيڪ له
 پشتيوانان که پيئي دهوترا عوباده ي ڪوري ماليڪ، دوايي شهر دهستي پيڪرد و زهيد ي
 ڪوري حارسه به نالا کهي پيڻه مبر وه (ﷺ) چوويه ناو دوڙمن تا که و ته به ر ٻمي
 دوڙمن، دواتر جه عفر نالا کهي هه لگرت و جهنگا تا ڪوڙا، جه عفر له ناو
 موسلماناندا يه که م بريندار بوو که له سر ئيسلام بريندار بوو.^۱

ته به راني له عوروه ي ڪوري زوبه يره وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيئاويه تي، تيايدا
 هاتووه دواتر جه عفر (ﷺ) نالا کهي هه لگرت و شهري ڪرد تا زور چوويه ناو شه ر وه
 له نه سپه کهي که و ته خواره وه، له گهل هوزه کهدا جهنگا تا ڪوڙا، جه عفر يه که م کهس
 موسلمان بوو که له ئيسلامدا نه سپه کهي بريندار ڪرا.^۲

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۱ دا واهاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - هه يسه مي ج ۶ ص ۱۵۷ ده لڙيت: ته به راني گيڙاويه تيه وه و که سه کاني سه نه ده کهي عوروه جي
 متمانن، نه بونه عيم له الحلية ج ۱ ص ۱۱۸ له عوروه به ڪورتي هيئاويه تي،

ئین ئیسحاق له زهیدی کوپی نه رقه مه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: من هه تیو بووم
له مالی عه بدوللای کوپی ره واحه دا، له و سه فه رهیدا بر دمی له گه ل خویدا له دواوه
کولیکم هه لگرتبوو، سویند به خوا گویم لئی بوو ئه م دیره شیعرانه ی دهوت:

اذا ادنیتنی وحملت رحلتی مسیره اربع بعد الحساء

فشانک انعم و خلک ذم ولا ارجع الی اهلی ورائی

وجاء المسلمون وغادرونی بارض الشام مستنهی الثواء

وردک کل ذی نسب قریب الی الرحمن منقطع الاخاء

هنالك لا ابالي طلع بعل ولا نخل اسافلها رواء

کاتی که ئه وانهم بیست گریام و نهویش دهستی هینا به سه رمداو وتی: چی ده بییت
خوا شه هیدیم پیبیه خشیت و توش له نیوان دووبه شی ئه م سه فه ره دا بگه رییته وه؟^۱
ئین ئیسحاق له عه بادی کوپی عه بدوللای کوپی زوبهیره وه هیناویه تی ده لیت:
ئه و باوکوم که له شیریه وه گه وره ی کردم و له به نی عه مر ی کوپی عه وف بوو پیی و تم
که کاتی که جه عفه ر (ع) کوژرا عه بدوللای کوپی ره واحه (ع) ئالاکه ی هه لگرت و
له سه ر ئه سپه که ی بوو خیرا چوو و ده یویست دابه زیت و ده هات و ده چوو و ده یوت:

ا قسمت یا نفس لتنزلنه لتنزلن او لتکرهنه

ان اجلب الناس وشد والرنه مالی اراک تکرهین الجنة

قد طال ما قدکنت مطمئنه هل انت الانطفة فی سنة؟

هه روه ها ده یوت:

یا نفس لا تقتلی تموتی هذا حمام الموت قد صلیت

وما تمنیت فقد اعطیت ان تفعلی فعلهما هدیت

۱ - حسن.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۳ دا واهاتووه، نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۱۱۹ و ته به رانی له
ریگه ی ئین ئیسحاق له زهیده وه هیناویانه، له المجمع ج ۶ ص ۱۵۸ یشدا واهاتووه.

مه به سستی زهیدو جه عفر بوو، پاشان دابه‌زی و ناموزایه کی هات بۆلای و ئیسقانیکی نیمچه کراوه‌ی پی داو قه‌پیکی لی گرت، دوا‌یی گویی له هاوارو گاله‌ی خه‌لک بوو، وتی هیشتا تو له دونیادایت، ئیسقانه‌کی فری‌داو شمشیره‌کی مه‌لگرت و چوو و جه‌نگا تا کوژرا.^۱

ئین ئیسحاق له عه‌بادی کوپی عه‌بدولای کوپی زوبه‌یره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت نه‌و باوکهم که له شیره‌خوری‌وه گهره‌ی کردم- له به‌نی عه‌مری کوپی عه‌وف- له غه‌زای موئته‌دا به‌شدار بوو پی و تم سویند به‌ خوا جه‌عفرم بی‌نی کاتی‌ک له نه‌سه‌په‌کی دابه‌زی و دواتر بریندار بوو پاشان شه‌ری کرد تا کوژرا. جه‌عفر ده‌یوت:

یا حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها
والروم روم قد دنا عذابها کافرة بعيدة انسابها
علي إن لاقيتها ضرابها^۲

شه‌ری یه‌مامه

حاکم ج ۳ ص ۲۲۷ له عومهری کوپی عه‌بدورپه‌حمان له ئین زهیدی کوپی خه‌تتاب له باوکی‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: زهیدی کوپی خه‌تتاب له پوژی یه‌مامه‌دا ئالای موسلمانانی مه‌لگرتبوو موسلمانان رایان کرد و هه‌نی‌یه‌کان سه‌رکه‌وتن و زهیدیش هاواری ده‌کرد چوون بی چوون پیاو بی پیاو پاشان هاواری ده‌کرد خوا‌یه

۱- له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوه، نه‌بونه‌عی‌میش له الحلیه ج ۱ ص ۱۲۰ دا هی‌ناویه‌تی، ته‌به‌رانیش هی‌ناویه‌تی و وه‌ک هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۱۶۰ ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌کی جی متمانه‌ن.

۲- له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوه، نه‌بو داوود له‌م پوه‌وه هی‌ناویه‌تی، له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۸ دا هاتوه نه‌بو نه‌عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۸ دا هی‌ناویه‌تی.

من له بهرده متدا پوزش دىنمەۋە كە ھاۋەلانم ۋا پادەكەن ۋ تەبەپرا دەكەم لەۋەى موسەيلەمە ۋ مەككەمى كوپى توفەيل دەيلين ئالاكەى توند گرت ۋ بەرەو ناو دوژمن چوو ۋ جەنگا تا كوژرا تا ئالاكە كەوت سالمى مەۋلاى ئەبو حوزەيفە ئالاكەى ھەلگرت مۇسلمانان وتيان سالم دەترسين لەلای تۆۋە بىن بۇمان سالم وتى ئەگەر لای مەۋە بىن بۇتان ھەلگىرىكى خراپى قورئانم زەيدى كوپى خەتتاب لە سالى ۱۲ كۆچىدا كوژرا ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۷۴ لە ەبدوپرەحمانەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

تەبەرانى لە كچى سابىتى كوپى قەيسى كوپى شەماسەۋە فەرمودەيەكى ھىناۋە تىايدا ھاتوۋە: كاتىك ئەبوۋبەكر مۇسلمانانى بانگكرد بۇ شەپرى ھەلگەپراۋەكان (يەمامە ۋ موسەيلەمەى درۆزن) سابىتى كوپى قەيس لەگەل كۆمەلىكدا چوو، كە گەيشتن بە موسەيلەمە ۋ بەنى حەنەيفە سى جار مۇسلمانان شكان، سابىت ۋ سالمى مەۋلاى حوزەيفە وتيان ئىمە لەگەل پىغەمبەردا ۋا شەپمان نەدەكرد، چاللىكان بۇ خۇيان ھەلگەندو چوۋنە ناۋىيەۋە جەنگان تا كوژران، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۲۲ دەلىت: كچى سابىتى كوپى قەيس ناناسم، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە صەحىحن، ۋاديارە كچى سابىتى كوپى قەيس ھاۋەل بىت، چونكە وتى لە باۋكەم بىست، تەۋاۋ. ئىبن ەبدولبر لە الإستيعاب ج ۱ ص ۱۹۴ بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، بەغەۋىش بەو سەنەدە ھىناۋىيەتى، لە الإصابە ج ۱ ص ۱۹۶ ىشدا ھاتوۋە، عىكرمەى كوپى ئەبوۋ جەھل لە پۆژى فلاندا دابەزى، خالىدى كوپى ۋەلىد پىتى وت ۋامەكە كوژرانت بۇ مۇسلمانان سەختە، وتى خالىد ۋازم لىبىنە تۇ خوت لەگەل پىغەمبەردا پىشېنەيەكت ھەيە ۋ من ۋ باۋكىشم سەرسەختىرەن نەيارى پىغەمبەر بوۋىن، عىكرمە چوو تا كوژرا، لە كنز العمال ج ۷ ص ۷۵ ۋا ھاۋە، بەيھەقىج ج ۹ ص ۴۴ لە سابىتەۋە ھىناۋىيەتى.

سەيفى كوپى عومەر لە ئەبى عوسمانى غەسانىيەۋە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عىكرمەى كوپى ئەبوۋجەھل لە پۆژى يەرموكدا وتى: دژ بە پىغەمبەر (ﷺ) لە

چەند شەپىڭدا بووم، ئەمىرۆ لە دەست ئىوہ پابكەم (ئەى دۆژمىنانى ئىسلام)! پاشان ھاوارى كرد كى بەيەتتى مەرگ دەدات؟ حارسى كۆپى هيشامى مامى و زىارى كۆپى ئەزوەر بە چوارسەد كەسى ديار و سوارچاكي موسلمانانەوہ بەيەتتىان پىدا، لە پىيش چادەكەى خالىدەوہ شەپىيان كرد تا ھەموو برىندار بوون و ژمارەيەكيان كۆژان، لەوانە زىار كۆژا.^۱

(چىرۆكى ھاوہ لان (ﷺ) لەسەر ھەزى كۆژرانى رىي خوا)

تەبەرانى و ئەبويە علا لە ئەبولىبوختەرى و مەيسەرە ھىناويانە ھەمماى كۆپى ياسر (ﷺ) لە پۆژى صفىندا دەجەنگا و نەدەكۆژا، دەھات بۆلاى ھەلى (ﷺ) دەيوت: ئەى ئەمىرى باوەرداران پۆژى فلان و فلان، ئەويش دەيوت: بەدوور بوويت (لە كۆژان) سى جار وتى: پاشان شىرىك ھىناو خواردىەوہ و دواتر وتى: پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى ئەمە كۆتا خواردنەوہيە لە دۇنيادا نۆشى دەكەم، پاشان ھەستا و جەنگا تا كۆژا.^۲

تەبەرانى لە ئەبى سەنانى دۆئليەوہ (ﷺ) كە ھاوہلى پىغەمبەر (ﷺ) بوو ھىناويەتى دەلييت: ھەمماى كۆپى ياسرەم بىنى داواى پرىك خواردنەوہى لە غولامىكى كرد، ئەويش قاپى شىرى بۆ ھىناو نۆشى كرد، پاشان وتى: خواو پىغەمبەرەكەى راستيان ھەرموو، ئەمىرۆ دەگەمەوہ بە ئازىزانم موحەمەدو ھاوہمانى ئىنجا ھەرموودەكە دىنييت.^۳

۱ - له البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱ دا واهاتووه.

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۹۷ دەلييت: تەبەرانى و ئەبويە علا بە چەند سەنەدىك ھىناويانە لە ھەندى سەنەدىدا ھەتاي كۆپى سائىب ھەيە، كەسەكانى دىكە جى متمانەن، سەنەدەكانى دىكە لاوازن، تەواو.

۳ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۹۸ دەلييت سەنەدەكەى ھەسەنە.

ته بهرانی له ئیبراهیمی کۆری عهبدولپه حمانی کۆری عهوفه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: گویم له عه ماری کۆری یاسر بوو له صفین له و پوژی تیایدا مرد هاواری دهکرد: من گهیشتم به خواو له گه ل حوژیه کاندایا هوسه رگیریم کرد و نه مپو ده گهینه وه به نازیزان موحه مه دو هاو هلانی پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرمووم: کوئا پشکی دونیات بریک شیر بیت.^۱

به غه وی به سه نه دی سه حیح له نه سه وه هیناویه تی دهلیت: چووم بو لای بهرائی کۆری مالیک گۆرانی دهوت، وتم: خوا نه وهی بو گوپیویت به چاکتر، وتی: ده ترسیت له سه ر جیگه که م بمرم؟ نه به خوا شتی وام تووش ناکات، به ته نها سه د شه رم کردو وه جگه له وهی لای ئیوه ش به شدار بووم.^۲

ئین سه عد ج ۳ ص ۸۸ له موحه مه دی کۆری سابتی کۆری قه یسی کۆری شه ماسه وه هیناویه تی دهلیت: له پوژی یه مامه دا که موسلمانان شان سالی مه ولای ئه بی حوزه یفه وتی: له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) و شه رمان نه ده کرد، چالیکی هه لکه ندو چوویه ناویه وه و ئالاکه ی کوچه رانیشی پی بوو جهنگا کرد تا کوژا، له سالی دوانزه ی کوچی له شه ری یه مامه له سه رده می خیلافه تی ئه بو به کردا شه هید بوو.

هه روه ها ئین سه عد ج ۳ ص ۴۱ له ئه بی سه عیدی خودریه وه هیناویه تی دهلیت: گویم له عه بادی کۆری بشیر (ﷺ) بوو دهیوت: ئه ی ئه بو سه عید ئه مشه و وام ده بیینی

۱- هه یسه می ج ۹ ص ۲۹۶ دهلیت: ته بهرانی له المعجم الوسیط و نه حمه د به کورتی هیناویانه و که سه کانی سه نه ده کانیان سه حیح، به زاریش به سه نه دی لاواز هیناویه تی، له گیرانه وه یه کی ئیمامی نه حمه ددا ها تووه: کاتیک شیری بو هینرا پیکه نی.

۲- له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ و اهاتووه، ته بهرانی به و واتایه هیناویه تی، هه یسه می ج ۹ ص ۲۲۴ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح حاکم المستدرک ج ۳ ص ۲۹۱ به و واتایه هیناویه تی دهلیت: له سه ر مه رچی بوخاری و موسلیم سه حیح به لام بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، ئه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۳۵۰ به و جوړه هیناویه تی.

ناسمانم لی کرایه وه و دواپی خوئی دا به سهرمدا، پشت به خوا ئه وه شه هیدیه، منیش وتم: خیر ده بیئت، ده لیئت: له پوژئی یه مامه دا سه یرم ده کرد هاواری پشتیوانانی ده کرد کالانی شمشیره کانیاں بشکینن و له خه لکه که جیا بن، ده یوت (اخلصونا، اخلصونا) به وه چوار سه د که سی پشتیوانان که که س تیکه لیان نه بوو به ریبه ری عوباده ی کوپی به شیرو نه بود و جانه و به رائی کوپی مالیک جیا بوونه وه و چوونه به درگای باخچه که و شه ریکی سه ختیان کرد و عبادی کوپی بشیر کوژا، هینده ی لیدر ابوو ده موچاری شیوا بوو و ته نها به هیما یه کی له شیدا ناسیمه وه.

هه روه ها ج ۳ ص ۴۷۴ له جه عفری کوپی عه بدوللای کوپی ئه سه می هه مه دانیه وه هیئاویه تی ده لیئت: له پوژئی یه مامه دا یه که م که س بریندار بوو ئه بو عقیلی ئه نیفی بوو که تیریک بهر نیوان دوشان و سه رسنگی که وت خیرا تیره که ی ده ره ئنا و لای چه پی به ئازار بوو، ئه مه له سه ره تای پوژئه وه، کاتیک شه ره که گهرم بوو و موسلمانان شکان و گه رانه وه ئه بو عقیل به ده ست برینه که یه وه ده ینا لاند، گوئی له میعه ی کوپی عه ددی بوو که هاواری پشتیوانانی ده کرد الله الله بده نه وه به سه ر دوژمندا، میعه ن به ره و پووی دوژمن ده چوو و هاواری پشتیوانانی ده کرد (اخلصونا، اخلصونا) ئه وانیش یه که یه که ده چوون، عه بدوللای کوپی عومه ر ده لیئت: ئه بو عقیل هه ستا تا به ره و ئه وی بجیئت وتم: ئه بو عقیل چی ده که یت تو که شه رت له سه ر نیه؟ وتی: هاوار که ره که ناوی منیشی هیئا، ئیبن عومه ر وتی: ئه و ده لیئت پشتیوانان مه به سستی برینداره کان نیه، ئه بو عقیل وتی: منیش یه کیکم له پشتیوانان و ئه گهر له سه ر ئه ژنوش بیئت ده چم به ده میه وه، حیزامی به ست و شمشیری به ده سستی راستی گرت و هاواری ده کرد: پشتیوانان وه که له پوژئی حونه ین پیشکه وتن، ئه وانیش هه موو پیشکه وتن و موسلمانانیاں به سه ر دوژمندا بردن و شوینه که یان ویران کرد به سه ر دوژمندا، شمشیره کانیاں تیکه ل به یه که بوون، سه یری ئیبن عقیلم کرد ده سته برینداره که ی برابوو، که وته سه ر زه وی و چوارده برینی پیوه بوو و کوشتی موسه یله مه ی دوژمنی خوا ی لیکه وته وه، ئیبن عقیل که وته سه ر زه وی و منیش بانگم

كرد و ئەۋىش بە ئاڧەھەتتەكەۋە وتى: گەيشتە چى؟ وتم: مۆژدە بىت، بە دەنگى بەرز ھاۋارم دەكرد دۆژمنى خوا كوژرا، ئەۋىش پەنجەي بەرز ئاسمان بەرزكردەۋە سوپاسى خۋاي كرد و مرد، دۋاي ئەۋە ھەۋالم دا بە عومەر، سۈيىش وتى: پەھمەتى خۋاي لى بىت، بەردەۋام داۋاي شەھىدى دەكرد.

تەبەرانى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك خەلكى لە يەمامە شكان بە سابىتى كۆپى قەيسم وت: نابىنى مامەگيان؟ ئەۋىش ھەناسەي ھەلدەكىشاۋ وتى: لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) ۋا شەرمان نەدەكرد، بە راستى باش داۋتانەتە دۋاۋە، خۋايە من دوورە پەريزى دەگرم لەۋەي. ئەمانە ھىناۋىيانە دەيگەن، پاشان جەنگا تا كوژرا.^۱ لە فتح البارى ج ۶ ص ۴۰۵ دا ھاتتۇۋە: پۇژى يەمامەدا مۇسلمانان شكان، سابىت وتى: ئۆف بۇ ئەۋەتتە ۋ پەرستەنكەشيان، ئۆف بۇ ئەمانە ۋ ھەۋلىيان، كابرايەكيش لەسەر پەيژدەك بوو، كۈشتى ۋ خۋىشى كوژرا.^۲

(شەرى يەرمووك)

يەعقوبى كۆپى ئەبى سۇفيان ۋ ئىبن عەساكىر لە سابىتى بەنانىيەۋە ھىناۋىيانە بە ھاۋەلەكانى وت: بە راستى خراپ داۋتانەتە دۋاۋە، ھەلىكوتايە سەر دۆژمن ۋ خۋاي گەۋرە فەتخى بە مۇسلمانان بەخشى، لەۋ پۇژدە دابوۋ بەراء شەھىد بوو. ئىبن سەعد ۋ ئەبوعوبەيدە لە عەبدوللاي كۆپى عوتبەۋە ھىناۋىيانە بىستۋىيەتى كە عومەرى كۆپى خەتتاب وتى: كاتىك عوسمانى كۆپى مەظمون بەبى كوژران مرد ئازارىكى زۆر كەۋتە دەرۋونمەۋە، وتم: سەيرى ئەۋ كابرا بگەن كە لە ھەموۋان زىياتر

^۱ - لە الاصابە ج ۱ ص ۱۹۵ دا ھاتتۇۋە، دەلىت: بە كورتى لاي بوخارى ھەيە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۲۳ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي صەحيحن، حاكم ج ۲ ص ۲۳۵ ھىناۋىيەتى ۋ لەسەر مەرجى مۇسلىم بە صەحيحى داناۋە،

^۲ - بەيھەقى ج ۹ ص ۴۴ لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى.

(دلیّری ھاوہ لّان (ﷺ))

(دلیری نہ ہو یہ کر (رضی اللہ عنہ))

بهزار له عهليه وه (ﷺ) هيناويه تي وتي: خه لكينه پيم بلين دليترين كهس كي
يه؟ وتيان: تو ئه ي ئه ميري باوهرداران، وتي: من بهرام بهر ههركهس بوومه ته وه مافي
تهواوي خوّم لي وهرگرتوه، به لام پيم بلين دليترين كهس كييه؟ وتيان نازانين
كييه؟ وتي: ئه بوبه كر بوو، له پوژي به دردا كه پريكممان بو پيغه مبه (ﷺ) دروست
کرد، وتمان كي لاي پيغه مبه (ﷺ) ده بيت هه تا هيچ كام له بيباوه پان نزيكي
نه كه ونه وه؟ سويند به خوا كهس نه چوو جگه له ئه بوبه كر كه شمشيره كه ي له سه ري
پيغه مبه ره وه (ﷺ) بوو ههركهس نزيكي بكه وتايه ته وه ده چوو بوي، ئه و دليترين
كهس بوو، فهرموده كه دينيت.

(دلیری عومہری کوری خہ کتاب (رضی اللہ عنہ))

ئىبن عەساكىر لە عەلى كۆپى ئەبوتالىبە (ﷺ) ھىناوئەتى وتى: ھەمووان بەشاراۋەى كۆچيان كرد جگە لە عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) كاتىك ويسى كۆچ بكات شمشىرەكەى ھەلگرت و داى بەسەر شانیداو چەند تىرىكىشى لە دەستدا بوو، ھاتە كەعبە و خانەدانەكانى قورەيشىش لەوى بوون، ھەوت جار تەوافى كەعبەى كرد، دواىى دوورپكات نوێژى لە مەقامى ئىبراھىمدا كرد، پاشان يەك يەك دەچوۋىە ناو كۆرەكانيان، وتى: ھەموو سەيركەن كى دەيەوئەت دايكى پۆلەپۆى بۆ بكات و

١ - له المنتخب ج ٥ ص ٢٤٠ دا واها تووه.

کوپری هه تیو و ژنی بیوه ژن بکه ویت با له گه لم بیته پشت ئه و دۆله، که سیان نه که وتنه شوینی.^۱

(دلییری عه لی کوپری ئه بی تالیب (ﷺ))

ته به رانی له ئین عه بهاسه وه هیئاویه تی ده لیت: عه لی کوپری ئه بی تالیب (ﷺ) چوو بۆلای فاتیمه له پۆژی شه پری ئو حوددا و وتی: (به بی زه حمه ت ئه و شمشیرم بده ری) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (لئن کنت احسنت القتال لقد احسنه سهل بن حنیف و ابو دجانه سماک بن خرشة)^۲.

ئین جه ریر له ریگه ی ئین ئیسحاق له یه زیدی کوپری پۆمان له عروه و عه بدوللا له که عه لی کوپری مالیکه ی ئه نساریه وه هیئاویه تی ده لین: له پۆژی خه نده قدا عه مر ی کوپری عه بدود به فی رکاریه وه چوو تا پۆلی خو ی بی نی، کاتیک به ئه سپه که یه وه وه ستا عه لی پی ی وت: ئه ی عه مر تو به لینی خوات به قوره یش دابوو هه رکه س بانگت بکات بو دووشت یه کیکیان هه لبریت، وتی: ده ی بانگت ده که م بۆلای خوا و پیغه مبه ره که ی و ئیسلام، وتی: هیچ پیویستی هه کم پی نی، وتی: ده ی بانگت ده که م بو به رهن گاریو نه وه، وتی: بۆچی برازا که م؟ به خوا هه زنا که م بتکوژم، عه لی وتی: به لام من هه زده که م تو بکوژم، ئه و کات عه مر هه لچوو و به ره و عه لی چوو، دابه زین و جه نگان و عه لی (ﷺ) کوشتی.^۳

له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۰۶ له ریگه ی به یه ه قی له ئین ئیسحاق وه هاتوو ده لیت: عه مر ی کوپری عه بدود که خو ی به ئاسن داپۆشیبوو چوو یه ده ری و هاواری

۱ - له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۲۸۷ دا واهاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۲۳ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیجن.

۴ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۸۱ دا واهاتوو.

کرد کي شه پر له گه ل' ده کات، عه لی کوړی نه بوتالیب (ﷺ) هه ستاو وتی: نهی پیغه مبهري خوا من ده چم بو، پیغه مبهريش (ﷺ) فهرمووی (نه وه عه مره دانیشه) پاشان عه مر هاواری کرد کهس نه بوو له گه لم بجهنگي؟ سه رکونه ی ده کردن و دهیوت نه و به هه شته ی ده تانوت هه رکامتان بکوژي ت ده چنه ناوی له کوييه؟ کهستان نيه به ره و پروم بجهنگي؟ عه لی هه ستاو وتی: نهی پیغمبوري خوا با من له گه لی بجهنگم، فهرمووی (دانیشه) عه مر بو جاری سييه م وتيه وه و شعره که ی تری وت، عه ليش هه ستاو وتی: نهی پیغه مبهري خوا من، فهرمووی (ناخو نه وه عه مره) وتی: باعه مريش بي ت، پیغه مبهريش (ﷺ) موله تی پيدا، عه لی چوو بولای تاهات و دهیوت:

مجيب صوتك غير عاجز

والصديق منجى كل فائز

نائحة الجنائز

يبقى ذكرها عند الهزاهز

لا تعجلن فقد اتاك

في نية و بصيرة

اني لارجو ان اقيم عليك

من ضربة نجلاء

عه مر پي وت تو كييت؟ وتی: من عه ليم، وتی: نه وه ی عه بد مه ناف؟ وتی: من عه لی کوړی نه بوتالیبم، وتی: برازا که م له مامه کانتا له تو به ته مه نتر هيه من هه زنا که م خوي نی تو بريژم، عه لی (ﷺ) پي وت: به لام به خوا من رقم له وه نيه خوي نت بريژم، نه ویش تو وره بوو و دابه زی و وه کړی ناگر هه لگير سا و به ره و پروی عه لی چوو، عه ليش به قه لغانه که يه وه چوو، عه مر دای له قه لغانه که ی و له تی کرد و شمشير که ی تي دا مایه وه و سه ری نازاری بهر که وت و عه ليش دای له ره گی پشت ملی و خستی، ته پوتوژ که وته وه و پیغه مبه ر (ﷺ) دهنگی الله اکبری بیست، نه و کات زانيمان عه لی (ﷺ) نه وی کوشتووه، پاشان عه لی دهیوت:

عني و عنهم اخروا اصحابي

ومصمم في الراس ليس بناني

اعلي تقتحم الفوارس هكذا

اليوم يمنعني الفرار حفيظتي

يا نه وه ی وتی:

و عبدت رب محمد بصواب
كالجذع بين دكاك و روابي
كنت المقطر بزني اثوابي
و نبيه يا معشر الاحزاب

عبد الحجارة من سفاهة راية
فصدرت حين تركتة متجد لا
و عففت عن اثوابه ولو انني
لا تحسبن الله خاذل دينه

پاشان عهلی بهرو پووی پیغه مبه (ﷺ) هات و پوخساری وهك مانگ و ابوو،
عومهری کوپ خه تتاب (ﷺ) پیی وت: با قه لغانه کهیت بر دایه چونکه له ناو عه ره بدا
قه لغانی باشی وانه بوو، وتی: لیمد او عه یی به وه داپوشرا بوو، بویه شهرم له
ناموزاکه م کرد تا بیبه م، موسلیم و به یهقی له سه له مهی کوپی نه کو عه وه
فه رمووده یه کی دورودریژیان هی ناوه و تیایدا باسی گه پانه وه له شهر پی به نی
فزاذه یان دهکات، وتی: سی پوژ ماینه وه و دواتر چووین بو خه یبه ر، عامر هات و
دهیوت:

والله لولا انت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا

و نحن من فضلك ما استغينا فانزلن يکینه علینا

و ثبت الاقدام ان لا قینا

پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (کی یه نه وه ده لیّت؟) وتیان: عامر، فه رمووی
(په روه ردگارت لیّت خوش بیّت) ده لیّت: پیغه مبه (ﷺ) تایبه تمه ندی به هه رکه س
بدایه شه هید ده بوو، عومر - له سه ر و شتریك بوو دهیوت خوژگه وهك عامر مان بو
بوايه، وتی: چووین بو خه یبه رو مه رهب هات و شمشیره که ی ده ته کاندو دهیوت:

شاکی السلاح بطل مجرب

قد علمت خیر انی مرحب

اذا الحروب اقبلت تلهب

عامریش له پووی هه ستا و دهیوت:

شاکی السلاح بطل مغامر

قد لمت خیر انی عامر

هه ریه که و شمشیره که ی بو نه وی تر وه شانده، شمشیره که ی مه رهب چه قیه ناو
قه لغانه که ی عامر، ویستی بهرو پووی مه رهبی ببات که به پووی خویدا

گه پرایه وه و ژیر چاوی بری و خری پیکا، سه له مه (ﷺ) ده یوت: منیش چووم ده بینم ده سته یه کی هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) ده یانوت کاره که ی عامر پوچ بوویه وه چونکه خوی کوشته وه، منیش چووم بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و ده گریام، فهرمووی (چیته؟) وتم: وتیان عامر کاره که ی پوچ بوته وه، فهرمووی (کی نه وه ی وت؟) وتم: هندی له هاوه لانت، فهرمووی (نه وانه درو یان وت به لکو دوو جار پاداشتی بۆ هیه) ئینجا پیغه مبه (ﷺ) ناردی به شوین عه لیدا، چاوی عه لیش نازاری هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئه مړو ئالاکه ده ده مه ده ست که سیك که خواو پیغه مبه ی خوی خوش ده ویت) منیش چووم عه لیم هیئا، پیغه مبه (ﷺ) تفی دا له چاوی و چاوی چاک بوویه وه، ئینجا ئالاکه ی پیدایا، مه رحه ب هات و خوی نواند و شعره که ی پیشووی وته وه: عه لیش (ﷺ) خوی بۆ نواند و وتی:

انا الذي سمتني امي حيدره كليث غابات كرية المناظرة

او فيهم بالصاع كيل السندرة

دای له مه رحه ب و سه ری برد به ئاسماندا و کوشتی و فه تح پوویدا، به و جوړه له ده که ده دا هاتوو که عه لی (ﷺ) مه رحه بی جووله که ی (نه فرینی خوی لی بیت) کوشت، ئیمامی ئه حمه د له عه لیه وه (ﷺ) و هیئاویه تی ده لیت: کاتیک مه رحه ب کوشت سه ره که یم هیئا بۆ پیغه مبه (ﷺ) موسای کوپی عوقبه ش له زوهریه وه هیئاویه تی نه وه ی مه رحه بی کوشت موحه مه دی کوپی مه سه له مه (ﷺ) بوو، موحه مه دی کوپی ئیسحاقیش له گه ل و اقیدی له جابه ره وه (ﷺ) و پیشینه ی دیکه شه وه وایان هیئاوه^۱.

ئین ئیسحاق له هندی له که سانیه وه له ئه بی رافیه وه (ﷺ) که مه ولای پیغه مبه (ﷺ) بوو هیئاویه تی ده لیت: له گه ل عه لی (ﷺ) چووین بۆ خه یبه ر،

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۸۷ دا واهاتوو.

پیغمبر (ﷺ) به ئالایه که وه ناردی، که له قه لاکه نزیک بوویه وه خه لکی قه لاکه هاتنه دهره وه بۆی، نه ویش له گه لیان جهنگا، یه کیك له جووله که کان شمشیریکی بۆ وه شانده و قه لغانه که ی له دهستی خسته خواره وه، عه لی (ﷺ) له جیاتی نه وه دهرگای قه لاکه ی هه لگرت و کردی به قه لغان بۆ خووی، به رده وام له دهستیدا بوو و ده جهنگا تا خوای گه وره فه تی بۆ به دی هیئا، ئینجا فرییدا، ئاگام لیبوو جهوت که سی ترم له گه لدا بوو ده مانویست نه و دهرگا سه راوژووربکه ی نه وه نه مانده توانی، به لام پچرانیکی دیار له م گیرانه وه دا هه یه، به لام به یه هقی و حاکم له ریگه ی نه بوجه عفری باقر له جابره وه هیئاویانه که عه لی (ﷺ) له پوژی فه تی خه یبه ردا دهرگای قه لاکه ی هه لگرت تا موسلمانان پیی سه رکه وتن و قه لاکه یان بری، پاشان چل که س پییان هه لئه ده گیرا، لاوازیه که له میشدا هه یه، له گیرانه وه یه کی لاوازیشدا هاتبووه: جابر ده لیت: پاشان هفتا که س کو بوونوه تا دهرگا که بگیری نه وه.^۱

ئین به ی شه یبه له جابری کوپی سه مره وه هیئاویانه که عه لی (ﷺ) له پوژی خه یبه ر دهرگای قه لاکه ی هه لگرت تا موسلمانان سه رکه وتن، دوایی فرییدا و چل که س ئینجا پییان هه لگیرا.^۲

دلیری ته لحه ی کوری عوبه یدوللا (ﷺ)

ئین عه ساکیر له ته لحه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له شه ری ئو حوددا نه م شیعره م ده وت:

نحن حماة غالب والك نذب عن رسولنا المبارك
نضرب عنه القوم في المعارك ضرب صفاح الكوم في المبارك

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۸۹ دا هاتووه.

^۲ - منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۴۴ هیئاویه تی و ده لیت هه سه نه.

هەر که پیغه مبهەر (ﷺ) له شه پری ئو خود گه پرایه وه به چه سانی فهرموو (قل فی طلحة) واته (له باره ی ته لحه وه شیعر بلی) ئه ویش وتی:

و طلحة یوم الشعب اسی محمدا علی ساعة ضاقت علیه و شقت
یقیه بکفیه الرماح واسلمت اشجاعه تحق الیوف فشلت
و کان امام الناس الا محمدا اقام رحی الاسلام حتی استقلت
ئه بوبه کری صدیقیش (ﷺ) وتی:

حمی نبی الهدی والخیل تتبعه حتی اذا مالقوا حامی عن الدین
صبرا علی الطعن اذ ولت حماهم والناس من بین مهدي و مفتون
یا طلحة بن عبیدالله قد وجبت لك الجنان وزوجت لها العین
عومه ریش (ﷺ) دهیوت:

حمی نبی الهدی بالیسف منصلتا لما تولى جمیع الناس وانكشفوا
پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی راستت وت ئه ی عومه^۱.

(دلیری زوبه یری کوری عهوام (ﷺ))

ئین عه ساکیر له سه عیدی کوری موسه ییبه وه هیناویه تی ده لیت: یه که م که س
له پینا و خوادا شمشیری هه لکرد زوبه یری کوری عهوام بوو، پوژیک بوو که گوی له
دهنگیک گرا وتی: پیغه میدبه ری خوا کوژرا، ئه ویش شمشیره که ی هه لکیشاو چوو،
پیغه مبهەر (ﷺ) هیناش هیناش پیی گه یشت، فهرمووی چیته ئه ی زوبه یر؟ وتی:

^۱ - ضعیف.

^۲ - له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۶۸ دا ده لیت: له سه نه ده که دا سوله یمانی کوری ئه ییوی
طاسی هه یه، ئین عه ددی ده لیت: به گشتی فهرمووده کانی جیی به دوا دا چوون نین، ئین
حه بیان له ناو جی متمانه کاندایاسی ده کات، له اللسان ج ۳ ص ۷۷ یشدا هاتوه، پیشتریش
باسی شهرو هه ولی ته لحه مان له شه پری ئو خود دا کرد.

بیستم تو کوژراویت، فەرمووی ئەوی ویستت چی بکهیت؟ وتی: سویند به خوا
ویستم بچم به ره و پووی خه لکی مه ککه بمه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) نزای خیری بو
کرد، له م باره یه وه نه سه دی ده لیت:

لله، سيف الزبير المرتضى انفا

هذاك اول سيف سل في غضب

قد يحسن النجدة المحبس الارفا

حمية سبقت من فضل نجدة

ئین عه ساکیرو نه بونه عیم ج ۱ ص ۸۹ له عروه وه هیناویانه زوبه یری کوپی
عه وام (ﷺ) دهنگیکی شهیتانی بیست (پاش نه وهی موسلمان بو) که موحه مه د
برا، نه و کات زوبه یر ته مه نی دوانزه سال بو، شمشیره که ی هه لکیشاو به کوچه و
کولانه کاند ده چوو تا گه یشته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له سه رووی مه ککه وه،
هیشتا شمشیره که ی له ده ستدابوو، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فەرموو نه وه چیه؟ وتی:
بیستووه تو یان بردووه، فەرمووی ئەوی چیت ده کرد (نه گهر وابوایه)؟ وتی: به م
شمشیره م ده مدا له و که سه ی وایکردبوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) نزای بو خوی و
شمشیره که ی کرد و فەرمووی برۆ، یه که م شمشیری هه لکیشراو له پیناوی خوا
نه وه بو. ۲۱

یونس له ئین ئیسحاق وه هیناویه تی ته له ی کوپی ئەبی ته له ی عه بده ری
هه لگری ئالای بیباوه پان له پوژی ئو خوددا داوای زوران بازی کرد، که س نه چوو یه
پیشه وه، زوبه یری کوپی عه وام چوو یه پیشه وه بو ی و چوو یه سه ر و شتره که ی نه و
خستیه خواره وه و به شمشیره که ی سه ری بری، پیغه مبه ر (ﷺ) ستایشی کرد و
وتی: هر پیغه مبه ری ک چه ند هه واریه کی هه بوون، هه واری منیش زوبه یره، وتی:

۱ - صحیح.

۲ - له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۶۹ دا واهاتوه، زوبه یری کوپی به کار هیناویه تی، له الاصابة
ج ۱ ص ۵۴۵ دا واهاتوه، نه بونه عیم له الدلائل ص ۲۲۶ له سه عیدی کوپی موسه بیه وه به و واتایه
هیناویه تی.

ٺه گهر ٺه و نه چوايه بڙي خوم ده چووم بڙي ڪا تيڪ بينيم خه لڪي خويان به دور ده گرن ليئي.^۱

يونس له ٽيبن ٽيسحاقه وه هيٺاويه تي ده ٽيٽ: نه و فلي ڪوري عه بدولائي ڪوري موهه يره ي مه خزومي له پوڙي خه نده قدا داواي زورانبازي ڪرد (شهري پووبه پوو) زوبه يري ڪوري عه وام چوو بڙي و به شمشير لييدا تا ڪرد ي به دوو له ته وه و ڪه ليڪ ڪه وته شمشيره ڪي، ٽينجا گهرايه وه و ده يوت:

اني امرؤ احمى واحتمى عن النبي المصطفى الامي^۲

ٽيبن جهري ره ٺه سمائي ڪچي ٺه بوبه ڪروه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٽيٽ: يه ڪيڪ له بيٺاوه ڀان به ڇه ڪه وه هات تا چوويه به زاييه ڪ و تي: ڪي شهري دوو ڪه سيم له گه ٿا ده ڪات، پيغه مبهري (ﷺ) به يه ڪيڪ له موسلماناني فهرموو (اتقوم اليه؟) واته (هه ٿه ستيت بجيت بڙي؟) تي: ٺه گهر ده ته ويٽ ٺه ي پيغه مبهري خوا ده چم! زوبه يري زوو زوو خوي ده هيٺاويه بهر چاوي. تا پيغه مبهري (ﷺ) سه يري ڪرد و فهرمووي (ٽيبن صه فيه هه سته) ٺه ويش چوو و بهرامبهري وه ستاو ڪه وتنه يه ڪ دريڙهي ڪيڻا، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ايهما وقع الحضيض اول فهو المقتول) پيغه مبهري (ﷺ) و موسلمانان نزايان ڪرد و بيٺاوه ڀه ڪه وت و زوبه يريش ڪه وت به سهري سنگيدا و ڪوشي.^۳

بوخاري له عوروه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ڪه هاوه لائي پيغه مبهري (ﷺ) له پوڙي يه رمو ڪدا به زوبه يريان وت: بوچي ليٺانه ويٽ تا ٽيمهش له گه ٿي ليٺه وين؟ تي:

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۰ دا واهاتوه.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۰۷ دا واهاتوه.

^۳ - له منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۶۹ دا واهاتوه.

ئەگەر وابكەم ئىۋە پاست ناكەن، وتيان وانىه، ئەۋىش ھەلمەتى برد تا چوۋىه ناو
دوژمن و رىزەكانى بېرىن و كەسى لەگەلدا نەبوو، پاشان دووبارە گەپرايەۋە،
رەشۋەكەيان گرت و لە دوو شوئىنەۋە سەرشانىيان پىكا، لە نىۋان دوو پىكرانەكەدا
پىكرانىكى پۇژى بەدرىش ھەبوو، عروەى كوپى زوبەير دەلىت: من بچوك بووم و لە
يارىكردن پەنجەم دەكرد بە شوئىنە پىكرانەكاندا، عروە دەلىت: عەبدوللاى كوپى
زوبەيرىش (ﷺ) ئەو كات تەمەنى دەسالان بوو و لەگەلدا بوو، خستىه سەر
ئەسپىك و دايە دەست كەسىك، لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱ دا بەر واتايە ھاتوۋە
ئەمەشى بۇ زياد كىردوۋە: جارى دوۋەمىش ھاتنەۋە بۇلاى و ەك جارى يەكەم
پوۋىدايەۋە.

(دلىرى سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاص (ﷺ))

ئىبن عەساكىر لە زوھرىەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) سىرىيەكى نارد
كە سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاصى تىدابوو، چوون بۇ لايەكى حىجاز كە پىنى دەوترا
(راىغ)، بىباۋەران دايان بەسەر موسلماناندا، سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاصىش بە
تىرەكانىەۋە تىيان كەوت، ئەو يەكەم كەس بوو لە پىناۋ خوادا تىرى ۋەشاندا، ***
ئەۋەش يەكەم شەپى ناو ئىسلام بوو، سەعد (ﷺ) وتى:

حميت صحابتي بصدور نبلي

الا هل اتى رسول الله اني

بكل حزنه وبكل سهل

اذود بها اواثلهم ذيدا

يسهم يا رسول الله قبلي

فلا يعتد رام في عدو

ئىبن عەساكىر لە ئىبن شىھابەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: سەعد (ﷺ) لە پۇژى
ئوھوددا بە يەك تىر سى بىباۋەرى كوشت، تىرىكى ۋەشاندا و ئەۋانىش بۇيان
ۋەشانەۋە، سەعد ھەلىگرتەۋە و شاندىەۋە و كەسىكى تىر كوشت، ئەۋانىش

۱ - له المنتخب ج ۵ ص ۷۲ له ئىبن عەساكىرەۋە ھاتوۋە.

وه شانديانه وه، نه ویش هه لیگرتیه وه و وه شاندي و کهسی سییه میشی کوشت، خه لکی له و کارهی سه عد سه ریان سوپما، وتی: پیغه مبهه (ﷺ) نه و تیره ی پیدام، پیغه مبهه (ﷺ) پیی فرموو دایک و باو کم به قوربانت بن، له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۱۷۲ هاتوو.

به زار له ئیین مه سهووده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: سه عد (ﷺ) له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) له پوژی به دردا شه پی سوار و پیاده شی ده کرد.^۱

(دلیری چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ))

ته به رانی له حارسی کوپی ته مییه وه هیئاویه تی ده لیت: چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ) له پوژی به دردا په پوپی وه نه عامه به سه ر سنگیه وه بو، یه کیك له بیباوه ران وتی: نه وه کییه؟ وترا: چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب، وتی: نه وه ی ئاوا و ئاوا ی پی کردین.^۲

به زار له عه بدولمه حمانی کوپی عه وه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئومه ییه ی کوپی خه له ف پیی وتم: نه ی عه بدولئیلا نه و کابرا کییه که به په پی نه عامه له سه ر سنگی له پوژی به دردا خو ی دیاری کردبو؟ وتم: نه وه مامی پیغه مبهه ی خوا چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب بو، وتی: نه وه ی ئاوا و ئاوا ی پی کردین.^۳ حاکم المستدرک ج ۳ ص ۱۹۹

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۲ ده لیت: به زار به دوو سه نه د هیئاویه تی، یه کیکیان موته سیل و سه نه ده که ی تریش مورسه له و که سه کانی هه ردو سه نه ده که ش جی متعانه ن.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۱ ده لیت: سه نه ده که ی پچرانی تیدایه.

^۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۱ ده لیت: به زار له دوو ریگه وه هیئاویه تی، یه کیکیان عه لی کوپی فه زلی که رایبسی ماموستایه تی که ناینا یسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیجن، به لام ریگه که ی تری لاوازه،

له جابری کوپی عهبدوللّوه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) له پوژی ئو خوددا پاش تهواو بوونی شهر بۆ چه مزه دهگهرا، یه کیک وتی: من لای ئه و درهخته بینیم که دهیوت: من شیرێ خواو پیغه مبه ری خواو، خواجه من دوورگیری دهکم له مهی ئه بوسوفیان و هاو هلالی پیی هاتوون، من پوژش دینمه وه که نهوانه وادهکن، پیغه مبه ریش (ﷺ) چوو به ره و نهوی، کاتی بینی گریا، کاتیک سهیری کرد تهرمه که ی شیوینراوه هیلای و باری نانا سایی پیغه مبه ری خوای داگرت، پاشان فرموی (الا کفنا؟) واته (ئهره کفنی نه؟) یه کیک له پشتیانان ههستا و جلیکی هینا، جابر دهلیت پیغه مبه (ﷺ) فرموی (سید الشهداء عند الله تعالى يوم القيامة حمزة) واته (گهره ی شهیدان لای خوا له پوژی دوا ییدا چه مزه یه).^۱

ئین ئیسحاق (له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۸ دا هاتوو) له جه عه ری کوپی عه مرێ کوپی ئومه ییه ی زمیره وه هیناویه تی دهلیت: من و عهبدوللّای کوپی عه ددی کوپی خیار له سه رده می مو عاویه دا (ﷺ) ده رچووین، ئینجا فرموده که دینیت و دهلیت: تا چووینه لای وه حشی دانیشتن، وتمان هاتووین تا باسی ئه وه مان بۆ بکهیت چون چه مزه ت کوشته؟ وتی: چون پیغه مبه (ﷺ) پرسیارێ لی کردم و منیش وه لام دایه وه به و جوړه وه لامی ئیوه ش ده ده مه وه، من کوپله ی جوبه ییری کوپی موته بووم، تو عه ی مه ی کوپی عه ددی مامی له به دردا کوژرابوو، کاتیک قوره ییش چوون بۆ ئو خود جوبه ییر پیی وتم: ئه گهر چه مزه ی مامی موحه مه د له جیاتێ مام بکوژیته وه ئازادت دهکم، منیش له گه ل خه لکه که دا چووم، من که سیکی چه به شی بووم و وه که نه وان تیرو خه نه جهرم فری ده دا و مه گهر چی نه گهر نا هه له م نه ده کرد، کاتیک شه ره که پرویدا چووم تا چه مزه ببینم، له نا و هه ندی خه لکه دا بینیم وه که وشتری بارشیوا و به شمشیره که ی که وتبووه ئه و خه لکه و پیی لینه ده گه را منیش خۆم بۆ ئاماده کرد تا لیی بدهم و له ژیر دره ختیکیان لای

۱- حاکم دهلیت: سه نه ده که ی صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان نهیناوه، زه هه بییش دهلیت صه حیه.

بهردئڪدا خؤم حهشارد ابوو تا ليم نزيڪ بيتهوه، لهو کاته دا سباعي ڪوپري
 عهبدولعوزا پيشي خستم بؤلاي، کاتيڪ نهوي بيني وتي: ئادهي (ابن مقطعة
 البظور)، شمشيريڪي ليداو و ابرانم سهري په پاندي، منيش حهريه ڪهم هيئا و برد
 تاريڪ قهره و لم لي گرت و دام له سهر سنگي، تا نهوهي له نيوان پيڪانيه وه دهرچوو
 ويستي بهره و پووم بيت ڪه چي ڪهوت، منيش به جيم هيشت تا مرد، دوايي
 هاتمه وه و حهريه ڪهم هه لگرت و گه پامه وه بؤ سهر باز گه ڪه و لهوي دانيشتم و نيشم
 به ڪه سي تر نه بوو، نهو يشم له بهر ئازاد بووني خؤم ڪوشت، ڪه چوومه وه مه ڪه
 ئازاد بووم، دوايي مامه وه تا پيغه مبهري (ﷺ) مه ڪه ڪي فته ڪرد رام ڪرد بؤ تائي ف
 لهوي مامه وه، کاتيڪ وه فدي تائي ف چوون بؤلاي پيغه مبهري (ﷺ) تا موسلمان بن
 دونيام لي بوو به ڪونه دهرزيه ڪ، وتم دهچم بؤ شام يان يه مهن يان شوينيڪي لي،
 سويند به خوا نه و نيازهم هه بوو تا ڪه سيڪ پيي وتم: قوربه سهر پيغه مبهري (ﷺ)
 ڪه س ناکورثيت ڪه بجي ته ناو ئايينه ڪه ي و شايه تي حهق بينيت، کاتيڪ نهوهي وت
 چوومه خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) له مه دينه، ڪه سهيري ڪردم له سهر سهري
 پارهو ستابووم و شايه تومانم هيئا، ڪه مني بيني فهرمووي (تو وه حشيت؟) وتم: به لي
 نه ي پيغه مبهري خوا، فهرمووي (دانيشه بؤم باس بڪه چؤن حه مزهت ڪوشت؟)
 منيش چؤن بؤ ئيوهم گي پراهه وه بؤ نهو يشم گي پراهه وه، ڪه له قسه ڪهم بوومه وه
 فهرمووي (قورث به سهر) پروت له بهر چاوم لابه، با نه تبينم) منيش پيغه مبهري (ﷺ)
 له ههر ڪوي ببينيايه ڪه نارو دواوهم ده گرت تا نه مابينيت تا خواي گه وه برديه وه
 بؤلاي خوي، ڪه موسلمانان چوون بؤ شهري موسهيله مه ي درؤزن له يه مامه منيش
 له گه ليان چووم و نهو حهريه ي بؤ ڪوشتني حه مزه به ڪارم هيئا بوو بردم، ڪه شهر
 پرويدا موسهيله مهم بيني وه ستابوو و شمشيري به ده ست بوو - نه مده ناسي - خؤم
 بؤ ئاماده ڪرد، يه ڪيڪ له پشتيوانانيش له لايه ڪي تره وه خوي بؤ ئاماده ڪرد، من
 حهريه ڪهم بؤ ريڪ ڪردو بؤم وه شاندي پشتيوانيه ڪه ش به شمشير تيي ڪهوت،
 پهروه دگار چاڪتر ده زانيت ڪاممان ڪوشتمان، نه گهر من ڪوشت بيتم نهوا چاڪترين

که سیم دواى پیغمبر (ﷺ) له گهڵ خراپترین کهسى سهر زه ویدا کوشتوو،
بوخاریش له جه عفهرى کورى عه مرهوه به و جوړه هیناویه تی، تیایدا هاتوو: که
خه لکی ریزیان به ست بو شه سوباع هات و وتی: کى هیه به ره و پووم بیتوه؟
حه مزه ی کورى عه بدولموته لیب هات و پیى وت: نه ی سوباع نه ی کورى نوم
نه نمارى (مقطعة البظورة).

(د لیترى عه بباسى کورى عه بدولموته لیب (ﷺ))

ئین عه ساگیر له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغمبر (ﷺ) له پوژى تائیفا
حه نه له ی کورى ره بیعی نارد بولاى خه لکی تائیفو دواندى و نه وانیش به زور
به ره و قه لاکه یان برد، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی (کى ده چیت بو نه وانه تاوه ک نه م
جه نگاوه رانه مان پاداشتی هه بیت؟) کهس هه نه سا جگه له عه بباسى کورى
عه بدولموته لیب تا له ناو دهستیاندا ده ری کردو باوه شى پیا کردو پفاندی،
نه وانیش له قه لاکه وه عه باسیان به رباران کرد، پیغمبریش (ﷺ) نزای بو ده کرد
تا هینایه وه خزمه ت پیغمبر (ﷺ).^۱

(د لیترى موغازى کورى عه مری کورى جه موحو موغازى

کورى عه فرا (ره زای خویان لی بیت))

بوخارى و موسلیم له عه بدولره حمانى کورى عه وفه وه هیناویانه ده لیت: من له
پوژى به دردا له ریزدا وه ستابووم، سه یری راست و چه پی خوم ده کرد دوو
هه رزه کارى پشتیوانانم بینى، ترسام ژیر پی بکه ون، یه کیکیان باوه شى پیا کردم و
وتی: مامه گیان نه بوجهل ده ناسیت؟ وتم: به لى ئیشت پیى چیه؟ وتی: بیستوومه

^۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا واهاتوو.

قسه ي به پيڻه مبر (ﷺ) وٽوهه سويند به وهي گيانمي به دهسته نه گهر بيبي نم وازي لي ناهينم تا يه ڪيڪمان نه وي تر نه ڪوڙيت، منيش سهرم سورما، نه وي تريش باوه شي پيا ڪردم و هه مان شتي وٽ: منيش سهيري نه بوجهه لم ڪرد ڪه له ناو خه لڪه ڪه دا ده گهرا، وٽم: نه وهي ده تانه ويٽ نه وهيه، نه وانيش چوون به شمشيره ڪانيان ليياندا و ڪوشتيان، دوايي هاتنه وهه خزمهت پيڻه مبر (ﷺ) هه واليان پيدا، نه ويش فهرموي (ڪامتان ڪوشتي؟) هه ڪاميان ده يوت من ڪوشتم، فهرموي (شمشير هه ڪانتان سرين؟) وٽيان: نا، پيڻه مبر (ﷺ) سهيري هه ردو و شمشيره ڪه ي ڪردن و فهرموي (هه ردو و ڪتان پيڪه وهه ڪوشتو تانه).

بوخاري هيٺاويه تي ڪه عه بدولپر هه مان وٽي: له پوڙي به دردا له پيزدا بووم سهيري راست و چه پي خوم ڪرد دو هه رزه ڪارم بيني، ترسام ڙپر پي ڪه ون، يه ڪيڪيان چياند ي به گوڙما (تا هاوپري ڪه ي نه ي بستيت) وٽي مامه گيان نه بوجهه لم پي نيشان بده، منيش وٽم: برازا گيان بو چيته؟ وٽي: به ليئم به خوا داوه نه گهر بينيم يان بيڪوڙم يان بڪوڙيم، نه وي ترش چياند ي به گوڙما و هه مان شتي پي وٽم، منيش دلخوش بووم له نيوان دووپياوي وادام، نه بوجهه لم پي نيشان دان، نه وانيش وهه دووهه لو هه ليان ڪوتايه سهري و لييان دا، هه ردو و ڪيان ڪوپراني عه فربوون.

ئين نيسحاق له ئين عه بباس و عه بدوللاي ڪوپري نه بوبه ڪروهه هيٺاويه تي ڪه ده ليئن: موعازي ڪوپري عه مري ڪوپري جهه موخ له به ني سهله مه وٽي: نه بوجهه هل دووره ده ست بوو و پئي نه ده گه يشتن، گوڙم له خه لڪه ڪه بوو ده يانوت ڪه س ناگاته نه بولحه ڪه م، منيش ڪه بيستم خوم بو حازر ڪرد و به ره و پووي چووم ڪه گه ي شتمه نه وي هه لم ڪوتايه سهري و شمشير ڪم ليڏا و ابزانم داي له نيوهي راني، سويند به خوا تا توانيم تي تي ڪه وٽم و ليڏا، عه ڪره مه ي ڪوپري داي له سه رشانم و ده ستي

١ حاكم المستدرڪ ج ٢ ص ٤٢٥ و به يهه تي ج ٦ ص ٢٠٥ له عه بدولپر هه مان وهه به جوڙه هيٺاويانه.

فرې دام، منیش خوم ګه یانده خرمیکم که له لام بوو تا له دهستی قوتاری کردم،
هه موو نهو پوژه شهرم دهکردو به دواي خومدا پامده کیشا، که بیزاری کردم
خستمه ژیر پیمو چاک تیي که وتم تا تیرم خواردو فریمدا.^۱

د لیږی نه بودو جانه سه ماکی

کوړی خه رشه ی نه نساری (ﷺ)

نیمای نه حمده له نه نه سه وه هیناو یه تی که پیغه مبر (ﷺ) له پوژي نوحودا
شمشیریکي هه لگرت و فهرمووی (کی نه م شمشیره هه لده گریټ) هه ندی
هه لیانگرت و سه یریان کرد، پیغه مبر (ﷺ) فهرمووی (من یاخذة بحقة) واته (کی هه لی
ده گریټ و مافی دودات) هه موو ګه پرانه وه دوا، نه بو دوجانه وتی من، پیي که وته
گیانی بیباوه پران، موسلیم هیناو یه تی له (البدایة والنهاية ج ۱۵ داتووه، نیین
سه عد ج ۳ ص ۱۰۱ له نه نه سه وه (ﷺ) به هه مان واتا هیناو یه تی.

به زار له زوبیری کوړی عه وامه وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیټ له پوژي نوحودا
پیغه مبر (ﷺ) شمشیریکي خسته پوو بو ھاوہ لان و فهرمووی (من یاخذ هذا السيف
بعقة؟) نه بو دوجانه سه ماکی کوړی خه رشه وتی من نه ی پیغه مبر ی خوا، نه ویش
پیي دا، نه بو دوجانه نه چوو منیش که وتم، دهیدا به لای هه رکه سدا (له بیباوه پران)
لیي دوداو په کی ده خست، تا هاته لای نافر تانیک له لا پالی شاخه که دا که هیندیان
له ګه لدا بوو دهیووت:

نمشی علی النمارق

نحن بنات طارق

ان تقبلوا عنق

والمسك فی المفارق

فراق غیر وامق

او تبدبروا نفارق

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۸۷ داتووه.

منیش بۆی چوم ، له‌و ده‌شته‌دا هاواری کردو که‌س نه‌هات به‌ ده‌میه‌وه، منیش وازم لی هیئا، به‌ نه‌بو دوجانه‌م وت: به‌ هه‌موو کاره‌کانت سه‌رسام بووم جگه‌ له‌وه‌ی نه‌و ژنه‌ت نه‌کوشت، نه‌بو دوجانه‌م وتی چونکه‌ هاواری کرد و که‌س نه‌هات به‌ ده‌میه‌وه، که‌زم نه‌کرد به‌ شمشیری پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ ئافره‌تیکی بی پشت و په‌نا بکوژم.^۱

حاکم المستدرک ج ۳ ص ۲۳۰ له‌ زوبه‌یره‌وه هیئاویه‌تی ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ له‌ شه‌ری ئوحد شمشیریکی هیئاو فه‌رمووی (من یاخذ هذا السیف بحقه‌؟) منیش هه‌ستام و وتم من، (به‌لام پیی نه‌دام، پاشان نه‌وه‌ی فه‌رموویه‌وه، نه‌بو دوجانه‌م وتی من نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا به‌س حه‌قه‌که‌ی چیه‌؟ فه‌رمووی (موسلمانی پیی نه‌کوژی و پیی له‌ ده‌ست بیباوه‌ر رانه‌که‌یت) ئینجا پیی دا، نه‌و پوژ سه‌یرم ده‌کرد بزانه‌م چو‌ن شه‌ر ده‌کات؟ بجوایه‌ بو هه‌ر که‌س له‌ ده‌ستی ده‌ربازی نه‌ده‌بوو، ئینجا به‌و واتایه‌ی پی‌شوو ده‌یه‌ینێت.^۲

ئین هیشام هیئاویه‌تی ده‌لێت له‌ چه‌ند زانایه‌کم بیستوه‌وه که‌ زوبه‌یری کو‌ری عه‌وام (ﷺ) وتی: کاتی‌ک داوای شمشیره‌که‌م له‌ پیغه‌مبه‌ر ﴿﴾ کردو پیی نه‌دام و دای به‌ نه‌بو دوجانه‌ له‌ ده‌روونی خو‌مدا وتم من کو‌ری سه‌فیه‌ی پووری و قوره‌یشی بووم و داوام لی‌کرد که‌چی دای به‌ نه‌بو دوجانه‌، سویند به‌خوا ده‌بی‌ت بزانه‌م چی ده‌کات؟ که‌وتمه‌ شوینی ده‌سته‌ سه‌ریکی سووری ده‌ره‌ینا و به‌ستی به‌سه‌ریه‌وه‌ و پش‌تیوانان وتیان نه‌بو دوجانه‌ په‌رۆی مه‌رگی ده‌ره‌ینا، له‌وکاته‌دا ده‌رچوو و ده‌یوت:

و نحن بالسفح لدى النخيل

انا الذي عاهدني خليلي

۱ - هه‌یه‌سه‌می ج ۶ ص ۱۰۹ ده‌لێت: که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی جی متمانه‌ن، ته‌واو.

۲ - حاکم ده‌لێت سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحه‌و بوخاری و موس‌لیم نه‌یه‌یناوه‌، زه‌ه‌به‌ی ده‌لێت: سه‌حیحه‌.

اضرب بسيف الله والرسول

ان لا اقوم الدهر في الكيول

به هر بېباوه پړيک ده گه یشته ده يکوشته، له ناو بېباوه پړاندا يه کيک هه بوو هر برينداريکي بديبا ده يکوشته، هه رکام له وي تر نزيک بوويه وه، من له خوا ده پارامه وه بهر وپووي يه ک بنه وه، بهر وپووي يه ک بوونه وه و که وتنه ليداني يه کدی، بېباوه پر که دای له نه بود و جانه، به لام به زړيه ک پړی به شمشيره که ی گرت، نینجا نه بود و جانه ليد او کوشتي، دواتر سه یرم کرد شمشيره که ی له سه ر سهری هيندی کچی عوتبه وه ستاندو دواتر گپړايه وه، منيش وتم: خواو پیغه مبه ره که ی چاکتر ده زانن.^۱

(دلیري قه تاده ی کوری نوعمان ﷺ)

ته به رانی له قه تاده ی کوری نوعمان وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که وانیک پیشکه ش به پیغه مبه ر ﷺ کرا پیغه مبه ریش ﷺ له پوژي نوحودا دای به من، منيش له بهر دم پیغه مبه ردا ﷺ تیرم پی نه ما، بهر ده وام له بهر چاوی پیغه مبه ردا ﷺ خوم ده دایه بهر پوخساری تا نه گه ر تیریک هات بهر من که ویت و پیغه مبه ر ﷺ بپاریزم، تیریکیان دای له ناو چاوم و ناو چاوم که وت، منيش خسته ناو دهستم و مردم بولای پیغه مبه ر ﷺ نه ویش که بینی چاوه کانی فرمیسیکیان رشت و فهرمووی (اللهم ان قتاده قد اوجه بوجهه فاجعلها احسن عينيه و احدهما نظرا) (خوايه قه تاده رووی خو ی به خشی ده ی نه و چاوه ی بکه به بینا ترین چاوی) به وه نه و چاوه ی له وی تریان باشتربوو و زیاتر ده یبینی.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - هینسه می ج ۶ ص ۱۱۲ ده لیت: له سه نه ده که دا که سی هیه که ناینا سم.

ھەر ئەو ھېناوئەتلى دەلىت: مەن لە بەردەم پېغەمبەر ﷺ لە پۇژى ئوھود دەم وچاۋى پېغەمبەرى خوام دەپاراست ئەبودوجانەش بە پىشتى خۇى پىشتى پېغەمبەرى ﷺ دەپاراست تا ئەۋەى پىشتى پېر بوو لە تىر، ئەمەش لە پۇژى ئوھوددا بوو، ھەيسەمى دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى وا ھەيە كە نايناسم.

(دەلىلى ئەبى ھەدرەد)

ئەبى ئىسھاق لە ئەبى ھەدرەدەۋە (ﷺ) ھېناوئەتلى دەلىت: مەن ئافرەتلىكى ھۆزەكەى خۇم ھېنا و مارەيەكەى دووسەد درەم بوو، ھاتم بۇلاى پېغەمبەر ﷺ تا يارمەتىم بدات، فەرموۋى (چەندە مارەيەت دانائەۋە؟) وتە: دووسەد درەم، فەرموۋى (سبحان الله والله لو كنتم تاخذونها من واد ما زدتم، والله ما عندي ما اعينك به) چەند پۇژىك مامەۋە، پاشان يەككە لە جوشەمى كوپى موعاۋىە كە پىنى دەوترا پەفاعەى كوپى قەيس - يان قەيسى كوپى پەفاعە - كە لە خىلىكى گەۋرەى جوشەمەۋە ھاتبوو بە ھۆزەكەيەۋە ھات و لە باخدا دابەزى و دەيوسەت قەيس دژ بە پېغەمبەر ﷺ كۆبكاتەۋە، لەناو جوشەمەدا ناوبانگ و باسى ھەبوو، پېغەمبەر ﷺ مەن و دوو مۇسلمانى تىرى بانگ كەرد و فەرموۋى (اخرجوا الى هذا الرجل تاتوا منه نجبر و علم) وشتىكى پى دايىن و يەككىمان سواربوو بە چەك و تىرو شمشىرەۋە چوۋىن تا لەگەل ئاۋابوۋنى خۇردا گەيشتىنە نىزىكى ئەو شوۋىنە، مەن لەلايەكەۋە خۇم ھەشاردا، فەرمانە بە ھاۋەلەكەم كەرد و لەلايەكى ترەۋە ئەۋانىش سەنگەريان كەرت، پىم وتە: ئەگەر بىستەتان الله اكبرم وت و دام بەسەر سەربازگەكەياندا ئىۋەش الله اكبر بىكەن و لەگەل بەدەن بەسەرياندا، سوۋىند بەخا چاۋەپروان بوۋىن شتىك بىيىن، شەو داھات تا كاتى عىشا بوو، يەككە لە شۋانەكانيان لىيان دواكەوت و ئەۋانىش ترسان شتىكى لى بىت، پەفاعەى كوپى قەيس ھەستا و شمشىرەكەى ھەلگەرت و خستىەلاى مى و وتى: سوۋىند بەخا لە بارى ئەو شەۋانەمان دەترسم

خراپە يەككى بېتەپ، ھەندى لەوانەى لەگەلى بوون وتيان سويند بە خوا ناچىت، ئىمە لە جياتى تۇ دەچىن، وتى: نا ھەر خۇم دەچم، وتيان دەى ئىمەش لەگەلت دىين، وتى بە خوا كەستان دوام ناكەويت، دەرچوو تا دای بە پالمدا، كاتىك بۇم گونجا تىرىكم ۋە شاندى دام لەسەر سىنگى، سويند بە خوا نوزەى نەھات و كەوت، چووم و ملم پەراندو دوايى بەرەو سەربازگەكە چووم و الله اكبرم كردو دوو ھاورپكەشم و ايانكرد، سويند بە خوا ھىچيان پى نەكرا جگە لەوھى بە ژن و منالەكانيان و سووكە شتىكى سامانيانە ۋە رايانكرد، ئىمەش وشترو مەپرىكى زۆرمان گرت و ھىنامان بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، من سەرى كابرام ھىنا بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، ئەویش سىانزە وشتى پىدام بۇ مارەيىكە^۱.

(دلىرى خالىدى كورى ۋەلىد (ﷺ))

بوخارى لە خالىدى كورى ۋەلىدە ۋە (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: لە پۇژى موئتەدا نۇ شمشىر بە دەستمە ۋە شكان تەنھا يەككى يەمانى لە دەستىدا مايە ۋە^۲.
حاكم لە المستدرک ج ۳ ص ۲۹۹ لە ئەوسى كورى حارسەى كورى لامە ۋە (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: كەس ھىندەى ھورمز دژى عەرەب نەبوو، كە لە شەپرى موسەيلەمە و يارانى بووينە ۋە بەرەو بەسرە چووين و لە كاظمە بە سوپايەكى زۆرە ۋە بەرەو پووى ھورمز بووينە ۋە، خالىد خۇى بۇ نواندو وای لە ھورمز كرد بەرەو پووى بېتە ۋە، ئەویش رازىبوو، جەنگان و خالىد كوشتى و ھەوالەكەشى نووسى و ناردى بۇ ئەبوبەكر، بە ۋە پىى بە تالانكردنى شەمەكى ھورمزدا. كئاۋەكەى

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲۲ دا واهاتووه، نىمامى ئەحمەدو جگە لەویش ھىناويانە، بەلام لای ئەو ناوى عەبدوللاى كورى ئەبى حەدرەدە، ھەرەك لە الاصابة ج ۲ ص ۲۹۵ یشدا ھاتووه.

۳ - (ئىبن ئەبى شەيبە ھىناويەتى، لە الاستيعاب ج ۱ ص ۴۰۸ دا واهاتووه، حاكم لە المستدرک ج ۳ ص ۴۲ و ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲ ھىناويەتى).

سهد هه زار درههه بوو، نه وهش نه ريتي فارس بوو ڪلوي ڪه سي پله به رزيان نه وهنده بوو.

واقيدى له نه بي زه ناده وه هيناويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ خاليد سهره مهرگي هات گريا، دواتر وتي: له نه وهنده شهردا به شدار يووم و له شم بستيكي بي بريني شمشيرو رمي پيوه نه ما، ڪه چي ليدها له سهر جيگه ڪهه وه ڪ مهرگي وشتر ده رمم، چاوي ترسنوڪان بي خهوييت^۱.

(دليري به رائي ڪوري ماليڪ (ﷺ))

سراج له ميڙوهه ڪهيدا له نه نه سه وه هيناويه تي ڪه خاليدى ڪوري وه ليد له پوڙي يه مامه دا به به رائي وت: هه سته نه ویش سواي نه سپه ڪه ي بوو و سوپاس و ستايشي پهروه دگاري ڪرد، پاشان وتي: نه ي خه لڪي مهدينه، نه مپرو مهدينه بو ئيوه نيه، ته نهها خوايه و به هه شت، پاشان ڪه وه پي و خه لڪيش و ايان ڪرد و خه لڪي يه مامه شڪان و به رانیش ڪه يشت به فه رمان په واي يه مامه و لييدا و ڪوشتي و شمشيره ڪه ي برد و شهري پي ڪرد تا شڪا.

به غه وي له به رائه وه هيناويه تي ده لئيت: له پوڙي شهري موسه يله مه ڪه يشتم به پياويڪ پي ده و ترا (ڪهري يه مامه) ڪه ورو ڪه له ڪهت و سپي بوو شمشيريكي به ده ست بوو، دام له هه ردو و قاچي و له سهر پي ڪهوت، شمشيره ڪه يم هه لگرت و لييدا و لهت و پهت بوو.^۲

ئيبن عه بدولبير له الاستيچاب ج ۱ ص ۱۲۸ له ئيبن ئيسحاق وه هيناويه تي ده لئيت: موسلمانان ڪشان بو سهر بي باوه ران تا تاريان نان بو باخيڪ ڪه موسه يله مه ي دوڙمني خواي تي دا بوو، وتي نه ي ڪومه لي باوه رداران فريم بدهنه نه وديو، چوو تا هه لڙنيه سهر ديواره ڪه و شهري له گهل ڪردن تا ده رگا ڪه ي ڪرده وه بو موسلمانان و موسلمانان يش چون بويان و خوا موسه يله مه ي ڪوشت.

۱ - ضعيف.

۲ - (له البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱۴ دا واهاتوه).

۳ - (له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ دا واهاتوه).

به يهه قی ج ۹ ص ۴۴ له موحه مه دی کوږی سیرینه وه هیناو یه تی موسلمانان گه یشتنه لای دیواریک که ده رگا که داخوابوو و له ژورده وه هندی له بیباوه پان هه بوون، به راڼی کوږی مالیک (ﷺ) له سهر قه لغانیک دانیش و وتی: به ږمه کانتان به رزم بکه نه وه و ږیم بده نه نهودیو، نه وانیش وایان کرد، کاتیک گه یشتنه لای به راء ده بینین ده که سی لی کوشتبون.

نیین سهد له نیین سیرینه وه هیناو یه تی ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب نامه ی نووسی: نایا به راڼی کوږی مالیک ناکه ن به به ږپرس، نه و ده سته یه کی ناله باری له ناو برد، نه وی پیش خست.

(دلیری نه بی میحجه نی سه قه فی (ﷺ))

عبدالرہ زاق له نیین سیرینه وه هیناو یه تی ده لیت: نه بومیحجه نی سه قه فی (ﷺ) به رده وام له سهر مه ی خواردنه وه جه لدی لیده درا، کاتیک زور له سهر نه وه چوون به ندیان کردو به ستیان وه، له ږوژی قادسیه دا سهیری موسلمانان کرد شهر ده کهن، نه ویش بیبی بیباوه پان گورزیان له موسلمانان وه شانند، بویه ناردی به شوین ژنه که ی سهد داو پیی وت: نه بومیحجه ن پیت ده لیت نه گهر به ری بدهیت و نه و نه سپه ی له گهل چه کیکا بدهیته ده ست یه کم که س ده بیت بگه ریته وه بولات مه گهر نه وی بکوژریت، نیجا نه م شیعه ری وت:

کفی حزنا ان تلتقي الخيل بالقنا و اترك مشدودا علي وثاقيا

اذا قمت عناني الحديد و غلقت مصارع دوني قد تصم المناديا

ژنه که چوو و نه وه ی به ژنه که ی سهد وت: نه ویش ده سته ی کرده وه نه سپنکی پیداو چه کیشی دایه ده ست، دواپی به ږا کردنه وه چوو تا گه یشته شهرکه و که و ته کوشتاری بیباوه پان، سهد سهیری کرد پیی سه رسام بوو و وتی: نه و سواریه کییه؟ هینده ی نه برد تا خوا بیباوه پانی شکاندو نه بومیحجه ن گه ږایه وه و چه که که ی دایه وه ده ستیان و ده ست و پیی به ندرایه وه، سهد هات و ژنه که ی پیی وت: شهرکه تان چوون بوو؟ نه ویش بو ی باس کرد و وتی وامن

به سه رهات تا خوی گه وره که سیکی به سواری نه سپیک نارد نه گهر نه بومیحجه نم به دهست و پیی به سترای به جی نه هیشتبایه ده موت نه مه نه بومیحجه نه، نه ویش وتی: دهی به خوا نه وه نه بومیحجه ن بو، باس و مه سه له که ی بو گپرایه وه، نه ویش بانگی کرد و کوټ و به نده که ی لابر دو وتی سویند به خوا له مه و دوا هه رگیز له سهر مه ی خوار دنه وه جه لدت لی نادریت، نه بومیحجه نیش وتی: دهی به خوا منیش تا ماوم مه ی ناخومه وه خه ریکبوو له پیئاو جه لدو لی دانی ئیوه دا ده سته ردار ی بم، دوا ی نه وه مه ی نه خوار ده وه.^۱

نه بو نه حمه دو حا کمیش له موحه مه دی کوپی سه عده وه به دوورو در یژی هیئاویه تی و له فهرمووده که یاندا هاتووه: چوو تا گه یشته لای خه لکه که و له هه ر لایه که وه هه لمه تی بر دایه خوا بیباوه پانی ده شکاند، خه لکی ده یانوت نه مه فریشته یه، سه عدیش سه یری ده کرد و ده یوت خو کو کرد نه وه ی به لقا و خو هه لدانی نه بومیحجه نه که چی نه بومیحجه نیش به ندرکراوه، کاتیک دوژمن شکا نه بومیحجه ن گه پرایه وه و خوی به سته وه، کچی حه فسه به سه عدی وت چی بووه؟ نه ویش وتی نا نه مپو که سیکم نه دی وه که نه و بدات له دوژمن ده ی به ریده ن، نه بومیحجه نیش وتی: من جاران که مه یم ده خوار ده وه به لی دانه که پاک ده بوومه وه، ماده م وای لی هات سویند به خوا ئیتر نا یخومه وه. (ئین نه بی شه یبه ش به و سه نه ده هیئاویه تی و تیایدا هاتووه: وایانزانی فریشته یه.^۲ سه یفیش له (الفتح) دا به دوو و در یژی چیرۆکه که ی هیئاوه و چهند دی ریکی زیاتری شیعه ره که ی هیئاوه، له چیرۆکه که داشدا هاتووه: شه ریکی چاکی کرد و الله اکبری ده کرد و هه لمه تی ده برد، ئیتر که س له به رده میا خوی پی نه ده گیرا، زور به سه ختی که وتبووه گیانی دوژمنان، خه لکی پیی سه رسام بوون و نه شیانده ناسیه وه، (له الاصابه دا واهاتووه).

^۱ - (له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۸۴ دا واهاتووه و سه نه ده که ی سه حیحه، له الاصابه ج ۴ ص ۱۷۴ یشدا

هاتووه).

^۲ - ئین عه بدولبیریش له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۸۷ دا هیئاویه تی.

(دليږى عه ممارى كورى ياسر (ﷺ))

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۳۸۵ و ټيښ سهد ج ۳ ص ۱۸۱ له ټيښ عومره وه هيناويانه دهليټ: له شهري يه مامه دا عه ممارى كورى ياسر له سر بهرديك بينى كه هاوارى دهكرد نهى كومه لى موسلمانان نه وه له بههشت راده كنه؟ من عه ممارى كورى ياسر، ثابا له بههشت راده كنه؟ من عه ممارى كورى ياسر وهن بهر وه پووم، منيش سهيرم دهكرد كويى پرابوو و دهه كايه وه كه چى هر شهري دهكرد. هروها له ج ۳ ص ۲۹۶ له نهى عه بدولپرهمانى سوله يمه وه هيناويه تى دهليټ: له صفيندا له گه ل عه لى (ﷺ) به شدار بووين و دوو كه سمان پاسپارد بوون، كه نه وان بينا گاده بوون هه لمه تى دهبرده سهر يان و كه دهگه پايه وه شمشيره كه ي رهنكى خويى گرتبوو، وتى: بمبوون به خوا له بهر نه وه گه پامه وه نيتر شمشيره كه نه يده پرى دهليټ: عه ممارو هاشمى كورى عوتبه م بينى، هاشم له نيوان دوو پريزدا دهچوو، عه ممار وتى: هاشم سويند به خوا نه وه لادانى بارو فهرمانى و شكاندنى سهر يازيه تى، پاشان نهى هاشم نه مړو دهگه موه به نازيزان موحه مه دو يارانى، هاشميش نالاهى شهكانده وه وتى:

اعور يبغي اهله محلا

قد عالج الحياة حتى ملا

لابو ان يفعل او يفلا

پاشان بهر وه دوليكى صفين چوو، نه بو عه بدولپرهمان وتى: هاوه لاني پيغه مبهرم دى كه وتبوونه شوين عه ممارى وه كه نه وهى نالايه كيان هه بيت.

ټيښ جهريش هيناويه تى و له البداية والنهاية ج ۷ ص ۲۶۹ يشدا هاتووه و له فرموده كهيدا هاتووه: عه ممارم بينى دهچوو به هر دوليكى صفين دا هاوه لاني پيغه مبهرم (ﷺ) له وى بوون دهكه وتنه شوينى، بينيم هات بولاى هاشمى كورى عوتبه ي هه لگري نالاي عه لى و وتى: نهى هاشم پيشكه وه، بههشت له ژير سيپهري شمشير دايه و دهركاكانى بههشتيش كراونه ته وه و حوريه كان رازينراونه ته وه، نه مړو دهگه موه به نازيزان موحه مه دو يارانى، پاشان له گه ل هاشم هه لمه تيان بردو عه لى و هاوه لانيش يه كدهسته هه لمه تيان برده سر خه لكى شام، عه ممارو هاشم وه كه نالا و پيشپهروى نه وان يان لى هاتبوو.^۱

۱- (ته بهرانيش هيناويه تى، نه بو عه علاش به دوو دريژى هيناويه تى، ټيمامى نه حمده به كورتى هيناويه تى، هه يسه مى ج ۷ ص ۲۶۱ دهليټ: كه سهكانى سه نه دى نه حمده و نه بو عه علا جى متمانه ن).

(دەلىرىيى عەمىرى كۆرى مەعدىيە كرىيى زوبەيدى) (ﷺ)

ئىبن عائىز لى (المغازى) لى مالىكى كۆرى عوبەيدوللاى خەسەمىيەۋە (ﷺ) مېناۋىيەتى دەلىت: كەسى چاكتىم لى كەسىك نەدىۋە كە لى يەرموكدا چوۋ بۆ شەپرو كەلەگە تىكىش چوۋ بۆى ۋەۋىش كوشتى، يەككىكى تر چوۋ ۋەۋىشى كوشت، دوايى شكان، ئىنجا گەپرايەۋە دابەزى ۋە نزاى كىرد ۋەۋانەى دەۋرۋەرىشى نزاىان كىرد، ۋەم ئەۋە كىيە؟ ۋتى: عەمىرى كۆرى مەعدىيە كرىب.

ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ئىبن عائىز ۋ ئىبن سىكن ۋ سەيفى كۆرى عەمرو تەبەرانى ۋ جگە لىۋانىش بە سەنەدى سەحىح لى قەيسى كۆرى ئەبى حازمەۋە (ﷺ) مېناۋىيەتى دەلىت: لى قادسىيەدا بەشدار بوۋوم سەعدىش بەرپىرسى خەلگە كەبو، عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىب بە پىزەكاندا تىدەپەرى ۋ دەيوت: ئەى كۆمەلى كۆچەرەن شىرى نەبەردىن، چونكە سوار ئەگەر پەكەى فېرى دا بېھىۋادەبىت، ئىنجا يەكك تىرىكى بۆۋەشاند ۋ داي لى لى كەۋانى، عەمىرىش ھەلىكوتايە سەرى ۋ لىيداۋ خەستى ۋ دابەزى بۆى، (ئىبن عەساكىرىش بە دوۋرو درىژتر لىلەكى دىكەۋە مېناۋىيەتى، تىايدا ھاتوۋە كە كابرە تىرەكەى ۋەشاند ھەلىكوتايە سەرى ۋ چۆن كەنيزەك دەگىر گىرتى ۋ مېنايە ناۋ پىزەكانەۋە سەرى لىكردەۋە ۋتى ناۋابكەن).

ۋاقىدى لى پىگەى عىسەى خەياتەۋە مېناۋىيەتى دەلىت: عەمىرى كۆرى مەعدىيە كىب لى پۆزى قادسىيەدا بە تەنھا ھەلمەتى بىرد، لىيدان ۋ دواتر مۇسلمانان پەيۋەستى بوۋن، بىباۋەپران پىژان بەسەرىدا ۋەۋىش بە شەشىرەكەى تىيان كەۋتبوۋ تا مۇسلمانان دوۋرىان خەستەۋە لى.

تەبەرانى لى مۇحەمەدى كۆرى سەلامى جومەحىيەۋە مېناۋىيەتى دەلىت: عومەر نوۋسى بۆ سەعد: مەن دوۋەزار كەسم بۆ ناردوۋىت عەمىرى كۆرى مەعدىيە كرىب ۋ تولىيەى كۆرى خەۋىلىد (ﷺ).

دؤلابي له ئه بي صالحى ڪوپى وه جيئه وه هيئاويه تي ده لئيت: له سالي بيست و
يه ڪدا شه پى نه هاوند پرويداو نوعمانى ڪوپى موقرين ڪوڙاو موسلمانان شكان،
عه مري ڪوپى مه عديه ڪيب نه و پوڙ شه پى ڪرد تا فته ح هاته دي نه و ڪات برين زورى
بو هيئا و له گوندى (روزه) مرد.^۱

(دليري عه بدوللاي ڪوپى زوبه ير (ﷺ))

ته به راني له عوروى ڪوپى زوبه ير وه هيئاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ موعاويه (ﷺ)
مرد موعاويه ناماده نه بوو گوپرايه لى يه زيدى ڪوپى موعاويه بيت و به ناشڪرا
قسه ي پى دهوت، يه زيديش نه مه ي بيسته وه و سويندى خوارد ده بيت به ده ست
به ستر اوى بيهينن نه گه رنا سوپاي بو ده ني ريت و ترا به نيين زوبه ير ده لئيت چى
ڪوتى زيوت بو دروست بكه ين و جلى به سهر دا بكه يت له بهر نه وه ي سوينده ڪه ي
به يته سهر چونكه پيڪه و تن بو تو جواتتره، نه و يش وتى خوا سويندى بخات،
ئينجا وتى:

ولا الين لغير الحق اساله حتى يلين لضرس الماضع الحجر
پاشان وتى: سويند به خوا ليدانى شمشير به عيزه ته وه له ليدانى قامچيه ڪي
زه ليلي لام خوشه ويستتره. پاشان نزاى بو خوى ڪرد و دڙايه تي يه زيدى ڪوپى
موعاويه ي نواند، يه زيدى ڪوپى موعاويه ش موسليمى ڪوپى عوقبه ي موري به
سوپا يه ڪي خه لڪي شامه وه نارد بو ي و فهرمانى پيڪرد تا له گه ل خه لڪي مه دينه
بجه نگيت، ڪه له وه بيته وه بجيت بو مه ڪكه، موسليم چوويه مه دينه و نه و پوڙ نه و
هاوه لانه ي پيغه مبه ر ﷺ له وى مابوونه وه له وى رايان ڪرد و نه و يش ڪه و ته ويرانى و
ڪوشتار، ئينجا له وى دهر چوو، له ني وه ي پيدا مرد و حوصه ينى ڪوپى نميره ي
ڪندى هاته شوينى و وتى (يا ابن بردعة الحمار) له فيلى قوره يش بترسى و تنه ا به

^۱ - (له الاصابه ج ۳ ص ۱۸ دا واهاتوه).

مٿانه پيءُ دان و دواتر پڙيندو هيان هه لسوڪه وٽيان له گهل بڪه، حوصه ڀينش چو و تا
 گه ڀشته مهڪڪه، له گهل ٽين زوبه ڀر چهند پوڙيڪ شهري ڪرد، ٽينجا فهرموده ڪه
 دينيت، تيايدا هاتووه، حوصه ڀيني ڪوري نومير مهرگي يه زيدي ڪوري موغاويه ي
 بيسٽ بويه ڀاڪرد، ڪه يه زيد مرد مهران بانگه وازي دهسه لاتي بو خوي ڪرد،
 ٽينجا فهرموده ڪه دينيت، تيايدا هاتووه: پاشان مهران مرد و عه بدولمه ليڪ
 بانگه وازي دهسه لاتي بو خوي ڪرد، خه لڪي شاميش چوون به دهه ميه وه، ٺه ويش
 له سهر مينهر و تاري داو و تي: ڪي له ٺيوه ده چيت بو ٽين زوبه ڀر؟ هه جاج و تي:
 ٺه ي ٺه ميري باوه ڀداران من، ٺه ويش بيدهنگي ڪرد، دوو باره ي ڪرده وه و هر ٺه و بوو
 و بيدهنگي ڪرده وه، پاشان سي باره ي ڪرده وه و ٺه و تي: من ٺه ي ٺه ميري
 باوه ڀداران چونڪه له خه و مڊا بينيم عه باڪه ي سهرشانيم لي سهند و خوم پو شيم،
 ٺه ويش سوپا يه ڪي بو پيڪ خست تا چو بو لاي ٽين زوبه ڀرو شه ڀران ڪرد، ٽين
 زوبه ڀر به خه لڪي مهڪڪه ي و ت: ٺه و دوو شاخه ڀاري زن، چونڪه تا ٺه و دوانه تان به
 دهسته وه بن له و پهري شڪو ڌاري دان، هينده ي نه برد هه جاج و هاوه لاني له مزگه و ت
 ده رڪه و تن، بو به ياني ڪه تيايدا ٽين زوبه ڀر ڪوڙا ٽين زوبه ڀر چو بو لاي ٺه سمای
 ڪچي ٺه بوبه ڪري دايڪي ڪه ٺه و پوڙ ته مهن ي سهد سال بوو، هيشتا داني ما بوو و
 چاوي له دهست نه دا بوو، به ڪوپه ڪه ي و ت: عه بدوللا له شه رڪه تدا چيت ڪرد؟ و تي:
 گه ڀشتو نه ته ٺه و و ٺه و، ٽينجا پيڪه ن ي و تي: مهرگ هه سانه وه يه، دايڪي
 و تي: ڪوپم هيواي مهرگ بو من بخوازيست هه زناڪه م بمرم تا بتبينم يان
 سهرده ڪه ویت و به وه سوڪنا ييم بو دينيت، يان بڪوڙييت و چاوه ڀئي پا داشت ي
 شه هيديت بم، پاشان عه بدوللا مالئاوا يي له دايڪي ڪرد، دايڪي پئي و ت: ڪوري
 شيرينم، وريابه له ترسي ڪوڙان ٽاينت زيانم هند نه ڪه ي ت، عه بدوللا چو بو
 مزگه و ت و سهر ي به رده ره شه ڪه گرت نه وه ڪ مهنجه نيق لي بدات، يه ڪيڪ هات
 بو لاي ٽين زوبه ڀرو ٺه ويش لاي به رده ره شه ڪه دانيشتبوو، و تي: ٺهري ده رگاي
 ڪه عبت بو نه ڪه ينه وه تا بجيته ناوي؟ ٺه ويش سهر ي ڪرد و پاشان پئي و ت:

براكهت له هه موو شتيك ده پاريزيت جگه له گيانى واته له مهرگى، مه گهر كه عبه
پريزيكى ههيه كه ئهم شوينهش نهيبيت؟ سويند به خوا ئه گهر به دارو ديوارى
كه عبه وه بتانبينن هه رده تانكوژن، پيى وترا ئه ي بوچى له سهر پيكيكه وتن
ناياندوينيت؟ وتى مه گهر ئيستا كاتى پيكيكوتنه؟ سويند به خوا ئه گهر له ويش
بتانبينن هه مووتان سهرده برن، ئينجا وتى:

ولست بمبتاع الحياة بسبة ولا مرتفق من خشية الموت سلما
انافس سمها انه عنبر بارع ملاقى المنايا اي حرف تيمما

پاشان چوو بولاي خيژانى زوبه يرو ئاموزگارى كردن و وتى: با ههركامتان
شمشيركه ي وهك پوخسارى نه شكى، وهك ئافرهت خوى بپاريزيت و ورياي خوى
بيت، سويند به خوا ته نها له دهسته ي يه كه مدا هه لمهت و كشانم گرتوه ته بهر،
ههركاتيكيش دهردى برينيكم بوويت دهردى دهرمان بووه، له م قسه دابوون كه له
دهرگاي بهنى جومه هوه هه ندى هاتن بويان و ئه سوهديان تيدابوو، وتى: ئه مانه
كيژ؟ وتيان: خه لكى حيمس، له گه ل سوفياندا هه لمهتى بو بردن، يه كه م كه س
به رهنگارى بوويه وه ئه سوهد بوو، به شمشير داي له پيى، ئه سوهد پيى وت: براهى
كوپى ژنه زيناكه ره كه؟ زوبه ير پيى وت: دهمت داخه (يا ابن حام) ئه سما زيناكه ر
بيت، پاشان له مزگه وت دهرى كردن و چوو، سه يري كرد له دهرگاي بهنى سه هه وه
خه لكىكى تره اتن وتى: ئه مانه كيژ؟ وترا خلكىكى ئوردون، ئه ويش هه لى
كو تايه سه ريان و وتى:

لا عهد لي بغارة مثل السيل لا ينجلي غبارها حتى الليل

له مزگه وت دهرى كردن، سه يري كرد له دهرگاي بهنى مه خزومه وه هه نديكى دى
هاتن، هه ليكو تايه سه ر ئه وانيش و وتى:

لكان قرني واحدا كفيته

يارانى له سهر مزگه وته كه وه هه يانبوو به بهردو شتى تر ده ياندا له دوژمن، ئيين
زوبه ير هه ليكو تايه سه ر دوژمن و به رديك كه وت به سه ريدها، ئه ويش وه ستاو وتى:

و لسنا على الاعقاب تدمى كلومنا
ولكن على اقدامن نقطر الدما
پاشان كهوت و دوو مهولای خوځيان دابه سهریدا و دهیانوت:

العبد یحیی ربه ویحتمی

پاشان چوون بوځی و سهریان لی کرده وه، (هه یسه می ج ۷ ص ۲۵۵ دهلیت: ته بهرانی گپراویه ته وه و له سه نه ده کهیدا عه بدولمه لیکي کوږی عه بدولپر حمانی زماږی هه یه که ئین حییبان به جی متمانه و نه بوزه رعه و هی تریش به لاوازی دهزانن، ته واو، ئین عه بدولبیریش له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۰۳ دا به دوورو دریزى هیناویه تی، نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۲۳۱ به کورتی و حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۵۵۰ به شیکي سهره تاکه ی هیناوه).

نه بونه عیم و ته بهرانی ش له ئین ئیسحاق وه هیناویه تی دهلیت: من ناماده ی کوشتنی ئین زوبه یر بووم نه و پوژهی له مه سجدولحه رام کوژرا، سوپا کان له ده رگایه کی مزکه وته وه ده چوونه ژووره وه و نه ویش به ته نها هه لیده کوتایه سهریان و ده ری ده کردن، له م باره دا بوو که له سه ر مزگه وته وه شتیک كهوت به سهریدا و خستی، نه و کات نه م دپره شیعرانه ی دهوت:

اسماء ان قتلت لا تبکینی
لم یبق الا حسبی و دینی
و صارم لانت به یمینی^۱

^۱ - (هه یسه می ج ۷ ص ۲۵۶ دهلیت: ته بهرانی گپراویه ته وه و له سه نه ده کهیدا که سانیک هه ن که نایاناسم).

(نکووئی له وهی له ریی خوا رابکات)

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۲ له نوم سهله مه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی که به ژنی سهله مه ی کوږی هیشامی کوږی موغیره ی وت: بو چی سهله م نابینم له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلماناندا ناماده ی نویژ بیت؟ وتی: به خوا ناتوانیت دهر بچیت، هر که دهر بچیت خه لکی هاواری لیده که ن ئه ی را کردوان له پیی خوا راتان کرد؟ تا ئه وه ی له ماله وه دانیش تو وه و نایه ته دهر وه، له شه ری موئته دا له گه ل خالی دی کوږی وه لید دا بوو.^۱

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۲ له پیڅه ی واقیدی کوږی ئه بی هورهیره وه (ﷺ)
هیناویه تی ده لیت: جوړه قسه یه که له نیوان من و ناموزاکه م دا هه بوو، وتی مه گړ له
پوژي موئته دا رات نه کړد، منیش نه متوانی بهرام بهری هیچ بللم.^۲

(پہ شیمانی و خفہ تباری بہ دہ ست را کرد نہ وہ)

ئىمامى ئەحمەد لە عەبدوللەي كۆپى عومەرەوھ (ﷺ) ھىناويەتى دەلييت: من لە سىرپىيە كەدا لە گەل پىغەمبەردا (ﷺ) بووم، خەلكى كەوتنە داويك و ھاواريان كرد چى بكەين؟ منيش لە ناوياندا بووم، ئىمە پامانكرد، دوايى وتمان ئەگەر بچينەوھ مەدينە دەكوژيڤ، دوايى بچينە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر تەوبەمان بو بوو باشە ئەگەرنا دەچين، پيش نويزى بەيانى چووين بولاي و ئەو پيش فەرمووي (كېن؟)

۱- (حاکم دهلیت فەرمووده که له سه‌ر مه‌رجی موسلیم سه‌حیحه و بوخاری و موسلیم نه‌یانیه‌ناوه، زه‌هه‌بیش کۆکه له‌سه‌ری، ئه‌ین ئه‌سحاقیش هه‌ناویه‌تی، له‌ البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۹ بشدا هاتوه).

وتمان ئیمہ را کردوانین، فہرمووی (بل انتم الماکرون، انا فئتکم وانا فئۃ المسلمین) ئیمہش چوین و دەستمان ماچکرد.^۱

ہر لہ وەوہ ہاتوہ کہ پیغہ مہر (ﷺ) لہ سریہ یە کدا نار دینی، کہ گەیشتین بہ دوزمن یە کسەر شکاين، ہاتینہوہ مە دینہ شەو بوو خویمان شار دەوہ، دواپی وتمان با بچین بو لای پیغہ مہر (ﷺ) و پوزشی لا بہینینہوہ، چوین تا پیی گەیشتین، وتمان ئەی پیغہ مہری خوا (ﷺ) ئیمہ را کردوین، فہرمووی (بل انتم العاکرون وانا فئتکم) (بە لکو ئیوہ دەر بازبوون و منیش لہ دەستەئە ئیوہم) ئە سوہ دە لیت فہرمووی (وانا فئۃ کل مسلم) (من دەستەئە موو موسلمانیکم)^۲.

بە یەقە ج ۹ ص ۷۷ لہ ئیین عومەر وە (ﷺ) بەو واتایە هیئاویەتی و تاییدا ہاتوہ وتمان ئەی پیغہ مہری خوا ئیمہ را کردوانین، فہرمووی (بل انتم العاکرون) وتمان ئەی پیغہ مہری خوا ویستمان نہ یەینہوہ ناو مە دینہ و تاو بدینہ ناو دەر یا، فہرمووی (لا تفعلوا فانی فئۃ کل مسلم) (وامە کەن چونکہ من دەستەئە موو موسلمانیکم).^۳

ئیین جەریر ج ۴ ص ۷۰ لہ عائیشہ وە (رضي الله عنها) هیئاویەتی دە لیت: گویم لہ عومەری کوپی خەتتاب بوو کاتیك عەبدوللای کوپی زەید (ﷺ) ہات ہاواری کرد ہەوال چپہ ئەی عەبدوللای کوپی زەید؟ ئەو کات لہ مزگە و تدا بوو و دای بە پال دەرگای ژوورە کە ی مندا، وتی: ئەی ئەمیری باوہ پرداران ہەوالم بو هیئاویت، کہ گەیشتہ لای ہەوالی خەلکی پیدایا، کہ سم نہ دیوہ ئامادەئە شتیک بوو بیت و هیندەئە ئیین زەید وەک خوئی باسی کرد بیت، کاتیك خەلکە کہ ہاتنہوہ و عومەر نارە حەتی

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - (لە البدایة والنہایة ج ۴ ص ۲۴۸ دا واهاتوہ.

۴ - (نەبوداود و ترمزیش هیئاویانہ و ترمزی بە حەسەنی داناوہ، ئیین ماجەش وەک گێرانہ وە کە ی نیمامی ئەحمەد هیئاویەتی، لہ تەفسیری ئیین کە سیر ج ۲ ص ۲۹۴ دا ہاتوہ و ئیین سەعدیش ج ۴ ص ۱۰۷) (بە ھەمان شیوہ هیئاویەتی).

موسلمانان کي ڪوچرو پشتيواناني به دهست ڀاڳرندنهه بيئي وتي: نهى ڪومهلى
موسلمانان خهفت مهخون من هاودهمتانم نيوه داوتانهته پال من.^۱

نئين جهريرج ۴ ص ۷۰ له موحهدهى ڪوپى عهبدولپرهماني ڪوپى
حوصهينهوه وهى تریشهوه هيئاويهتي موعازى قارى (قورئان خوين) له بهنى
نهجار لهوانهبوو لهو شهردا بوون وهو پوڙ ڀاڳانکرد - واته پوڙى شهري جسرى
نهى عوبهيد - كه نهى نايهتهى خويندهوه (و من يولهم يومئذ دبره الا متحرفا لقتال
او متحيزا الى فئة فقد باءبغضب من الله و ماواه جهنم وبئس المصير) دهگريا،
عومر پيى دهوت: مهگر موعاز، من هاودهتم، تو داوتتهته پال من.^۲

نئين سهعدج ۳ ص ۳۰۰ له عهبدولپرهماني ڪوپى لهيلاوه (ﷺ) هيئاويهتي
دهليت: عومر ڪوپى خهتتاب به سهعدى ڪوپى عوبهيدى هاوهلى پيغهمبري
(ﷺ) وت - له شهري نهبعوبهيددا شكان، پيى دهوترا قارى له ناو هاوهلانداهتهنها
بهو دهوترا قارى (قورئان خوين) - عومر پيى وت: دهچيت بو شام؟ چونكه لهوى
موسلمانان گيريان خواردوهوه دوزمنيشت پييان دهوين، بهلکو نهى نازارهشت
بسريتتهوه، وتي: نا تهنها بو نهى خاڪه دهچم كه ليى ڀامگردوهوه نهى دوزمنانهى
وايان پيگرم، چوو بو قادسيهه تيايدا ڪوڙا.

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

(ناماده سازي و يارمه تي كه سيڪ كه ده چيٽ بؤ جيهادي رتي خوا)

ئيمامي نه حمه دو ته بهراني له جيبلله وه واته ڪوري حارسه (ﷺ) هيٺاويانه كه پيغهمبر (ﷺ) نه گهر خوي غه زاي نه ڪردايه چه كه كه ي خوي ده دايه ده ست عه لي يان ئوسامه.^۱

نه بوداود له نه نه سي ڪوري ماليڪه وه (ﷺ) هيٺاويه تي گهنجيڪ له به ني نه سلهم وتي: پيغهمبري خوا ده مه ويٽ بچم بؤ جيهادو هيچم نيه تا خومي پي ناماده بڪم، فهرموي (برؤ بؤلاي فلان نه نساري، نهو خوي ناماده ڪردو نه خوشڪه وت، بلي پيغهمبري خوا سه لامت لي ده ڪات و پي بلي نه وه ي خوت پي ناماده ڪردوه بيده به من) نه ويش چوو و پي وت، نه ويش به ڙنه كه ي وت نه وه ي خوم پي ناماده ڪردبوو بيده ري و هيچي لي مه هيٺلره وه، سويند به خوا هيچي لي هه لنه گريت بهر كه تداره نه وه ڪ شتي هه لگريت بهر كه تي نه بيت.^۲

موسليم ج ۲ ص ۱۳۷ له نه بي مه سعودي نه نساريه وه هيٺاويه تي ده ليت: كه سيڪ هات بؤلاي پيغهمبر (ﷺ) و وتي: من هيچم پي نه ماوه ده ي شتيڪم بده ري، فهرموي (لام نيه) كه سيڪ وتي نه ي پيغهمبري خوا من كه سيڪي پي ده ليم نه وه ي بؤ بڪات، پيغهمبر (ﷺ) فهرموي (من دل علي خير فله مثل اجر فاعله) (هه ركه س كه سيڪ بؤ چا كه يه ڪ ريٽمون ي بڪات وه ڪ چا داشت ي نه نجامده ركه ي بؤ هه يه).^۳

به يهه قي ج ۹ ص ۱۷۲ و حاڪم له المستدرڪ ج ۲ ص ۹۰ به صه حيحي داناوه له جابري ڪوري عه بدوللاره (ﷺ) له پيغهمبره وه (ﷺ) هيٺاويانه كه ويس تي غه زاي بڪات، فهرموي (يا معشر المهاجرين والانصار ان من اخوتكم قوما ليس لهم مال ولا عشيرة فليضم احدكم اليه الرجلين او الثلاثة فما الاحدنا من ظهر جمل الا عقبه

^۱ - (هه يسه مي ج ۵ ص ۲۸۳ ده ليت كه سه ڪاني سه نه ده كه ي نه حمه جي متمانه ن).

^۲ - (موسليم ج ۲ ص ۱۳۷ و به يهه قي ج ۹ ص ۲۸ له نه نه سه وه به هه مان شيوه هيٺاويانه).

^۳ - (به يهه قيش ج ۹ ص ۲۸ له نه بي مه سعوده وه بهو جوڙه هيٺاويه تي).

كەقبە (احدەم) واتە (ئەي كۆمەلى كۆچەرەن و پىشتىوانان لەناو براكانتانا ھەندى ھەن پارە و ھۆزىيان نىيە، دەي ھەركامتان دوو يان سى كەسيان بگريتەخوى و با ھەركاممان وەك يەككە لەوان كۆل و بارمان ھەيئەت) منيش دوو يان سى كەسم دايە پال خۆم و بارەكەم وەك ھەركام لەوان بوو.

بەيھەقى ج ۹ ص ۲۸ لە واسلەي كورى ئەسقەفەو ھىناويەتى دەلييت: پيغەمبەر (ﷺ) لە شەپرى تەبوكدە ھاۋارى كردو منيش چووم بۆلاي ھۆزەكەم و ھاتەو، يەكەم ھاۋەلى پيغەمبەر (ﷺ) دەرچوو، منيش بەشاردا ھاۋارم دەكرد ئەرى كەس چەك دەداتى و لە جياتيدا پىشكەم ببات؟ پيرىكى پىشتىوانان وتى: ئيمە پىشكى دەبەين تا بارەكەي ھەلگىرىن و خواردنى لەگەلمانداييت، وتم: بەلى، وتى: دەي بە بەرەكەتى خواۋە بگەۋەرە پى، منيش لەگەل چاكتىن ھاۋدەمدا چووم تا خواي گەۋەرە سەرى خستين و چەند وشتىكى كرد بە بەشم، بردنم بۆلاي ئەو ھاۋەلەم، ئەويش دەرچوو لەسەر كۆلىكى وشتەكەي دانىشت و وتى: بيانبەرەو بەرەوداۋە، دوايى وتى بەرەوپيشەو، وتى: ئەمانە لە پىزەو دەبينم، وتم: ئەمە ئەو دەستكەوتەي تۆيە كە مەرجمان كرد، وتى: وشتەكانت ببە برازاگيان، ئيمە ئەم پىشكەي تۆمان نياز نەبوو. بەيھەقى دەلييت: پيغەمبەر مەبەستى ئەو بووييت بلى ئيمە مەبەستمان كرى نەبوو، بەلكو ھاۋەشى پاداشت بوو.

تەبەرانى لە عەبدوللاۋە ھىناويەتى ئەگەر قامچىكە لە پىنى خوادا بخەمە گەر لام خوشەويستەرە لەۋەي حەج لە دواي حەج بكەم.^۱

^۱ - (ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۴ دەلييت: تەبەرانى گىراۋىيەتەو دەلييت: كەسەكانى سەنەدەكەي جى متمانەن).

(جيهاد به پاداشت)

ته به راني له عه و في ڪوڀي ماليڪه وه هيٺاويه تي ده لئيت: پيڻه مبهه (ﷺ) له سريه يه ڪدا ناردمي ويه ڪيڪ و تي: ڪه سيڪ له گهل تودا ده نيرم به رامبهه به وه ي له ده سته ڪه و تدا پشڪم هه بيٽ، پاشان و تي: سويند به خوا نازانم ده سته ڪه و ت ده گرن يان نا؟ به لام پشڪي ڪي ديارم بؤ ذابني، منيش سي دينارم بؤ دانا، غه زامان ڪردو ده سته ڪه و تمان ده سته ڪه و ت، پرسيارم ڪرد له پيڻه مبهه (ﷺ) نه ويش پني فهرموو (ما اجد له في الدنيا والاخرة الا دنائيره هذه الثلاثة التي اخذها) واته (له دنيا و دواڀوڙدا ته نها نه و سي ديناره ي بؤ شڪ ده بهم ڪه وه ريگرتوه).¹

به يهه قى ج ۶ ص ۳۳۱ له عه بدوللاي ڪوڀي ده يله ميه وه هيٺاويه تي: يه علاي ڪوڀي منيه و تي: پيڻه مبهه (ﷺ) مؤله تي غه زاي داو منيش پيري ڪي بي خزمه تگوزار بووم، ڪه سيڪم به ڪري گرت تا پشڪي هه بيٽ، ڪاتيڪ خهريڪ بوو بچن هات بؤ لام و تي: من نازانم پشڪه ڪان چهندين؟ به شي من چهنده؟ ده ي شتيڪم بؤ ديارى بڪه هه نه وه بيٽ، منيش سي دينارم بؤ دانا، ڪاتيڪ ده سته ڪه و ت هاته وه ويستم به شي بؤ بپر مه وه، بيري ديناره ڪانم ڪه و ته وه وه هاتمه خزمه ت پيڻه مبهه (ﷺ) و بؤم باسڪرد، نه ويش فهرمووي (ما اجد له في غزوته هذه في الدنيا - و ابرزانم فهرمووي شي والاخرة - الا دنائيره التي سمى).²

۱ - (هه يسه مي ج ۵ ص ۳۲۳ ده لئيت به قيه له سه نه ده ڪه يدا هه يه).

۲ - ضعيف.

(ئەۋەى بە سامانى كەسى تر غەزا دەكات)

تەبەرانى لە مەيمونە ھىناۋىيەتى وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا پىمان بلى ئەو كەسەى غەزا نەكات و مالى بە كەسى تر بېخىت بۇ غەزا ئايا پاداشتى ھەيە يان پاداشت بۇ كەسى پۇشتوۋە؟ قەرموى (لە اجر ماله و للمطلق اجر ما احتسب من ذالك) واتە (بۇ ئەو پاداشتى پارەكەى و بۇ پۇشتوۋىش ئەۋەى نياز و جى چاۋەپوانى ئەو كارەيەتى).^۱

(لە برى خۇ ناردن)

بەيھەقى و جگە لەۋىش لە ەلى كوپى ئەبى رەببەى ئەسەدىۋە ھىناۋىيە دەلىت: كەسىك ھات بۇلاى ەلى كوپى ئەبوتالىب (ﷺ) و كوپىكى خۇى لە جياتى خۇى ھىناۋو بۇ ناردن، ەلىش (ﷺ) وتى: راي پىرىك لام خۇشەۋىستەرە لە ھەول و جەنگى كەنجىك.^۲

(نكوۋلى لەسەر ئەۋەى بۇ دەرچوون)

(لە پىناۋ خوادا داۋا لە خەلك بكات)

بەيھەقى لە نافعەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەنجىكى بەھىز ھات بۇ مزگەوت و لە دەستىدا..... ھەبو، دەپوت: كى لە پىناۋ خوادا يارمەتىم دەدات؟ عومەر بانكى مردو بردىان بۇلاى، وتى: كى ئەم كابرام بۇ دەخاتە ئىش تا لە زەۋىدا بە كرى كار بكات؟ يەكىك لە پىشتىوانان وتى: من ئەى ئەمىرى باۋەرداران. عومەر ووتى مانكى بە چەند؟ وتى: بە ئەۋندە، وتى: بىگرەو بىبە، چەند مانكىك لە زەۋى كابرا ئىشى كردو دواتر عومەر بە كابراى وت كابراى كرىكارمان چى كرد؟ وتى:

۱ - ضعيف.

۲ - (ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۲۳ دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى وا ھەن نايانناسم).

۳ - (لە الكنز ج ۳ ص ۱۶۴ دا ۋاھاتوۋە).

باشه نهی نه میری باوه پداران، وتی: دهی به خوئی و حقی کریکه یوه بیهینه بولام،
نه ویش به بری دره مه وه هیئای، عومر وتی: نه مه بگره و نه گره حه زده کهیت
نیستا برؤ غه زاکه یان حه زده کهیت دابنیشه.^۱

(قهرز بؤ جهاد)

نه بویه علا له عوبه یدوللای کوپی عه بدوللای کوپی مه سعوده وه هیئاویه تی
ده لیت: کابرایه ک هات و وتی: گویت له پیغه مبه (ﷺ) بووه له سه ره سپ هیچ
بلیت؟ وتی: به لی گویم لی بوو پیغه مبه (ﷺ) ده یفرموو (الخیل معقود فی نواصیها
الخیر الی یوم القیامة، اشترؤا علی الله واستقرضوا علی الله) و ترا نهی پیغه مبه ری
خوا چوئن له ری خوا دا بفروشین و قهرز کهین؟ فه رموی بلین (اقرضنا الی
مقاسمنا، و بعنا الی ان یفتح الله لاتوالون بخیر مادام جهادکم خضرا، و سیکون فی
اخرة الزمان قوم یشکون فی الجهاد فجاهدوا فی زمانهم، ثم اغزوا فان الغزو یومئذ
خضر).^۲

(به ریگردن و مالئاوایی له موجهیدی ری خوا)

حاکم له المستدرک ج ۲ ص ۹۸ له ثین عه عباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت:
پیغه مبه (ﷺ) کاتیک ناردنی بؤ غه زاکا (بقیع الغرقد) به ری گردن پاشان
فه رموی (به ناوی خوا وه به ری کهون، خواجه پشت و په نایان به).^۳

^۱ - (له کنز العمال ج ۲ ص ۲۱۷ دا واهاتوه).

^۲ - ضعیف.

^۳ - (هیس می ج ۵ ص ۲۸۰ ده لیت: له سه نه ده کهیدا به قیه هیه و که سه کانی دیکه جی متمانه ن).

^۴ - صحیح.

^۵ - (حاکم ده لیت له سه ره رجی موسلیم صه حیه).

ھەرۋەھا ھاكىم لە المستدرک ج ۲ ص ۹۷ لە موخەمەدى كۆپى كەبى قورەزىيەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللأى كۆپى يەزىد بانگىرا بۇ خواردىك، كە ھات وتى:
پىغەمبەر (ﷺ) كە مائىناۋىي لە سوپايەك دەكرىد دىفەرموو (استوعىد الله دىنكم
وامانتكم و خواتيم اعمالكم) واتە (ئايىن و سپاردەو كۆتايى كارەكانتەن دەدەمە
دەست خوا).^۱

ئىبن عەساكىر لە پىگەى سەيف لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى و باسى ناردنى
سوپاى ئوسامە دەكات و دواتر دەلىت: پاشان ئەبوبەكرىر چوو تا گەيشتەلايان بە
پىادە دەچوو و بەرپى دەكرىد و ئوسامەش لەسەر ئەسپ بوو، عەبدولرەھمانى
كۆپى عەوفىش و لاخەكەى ئەبوبەكرى پىبوو، ئوسامە پىى وت: ئەى خەلىفەى
پىغەمبەرى خوا سوئىد بە خوا يان سوار دەبىت يان منىش دادەبەزم، وتى: بە خوا
دانا بەزىت و منىش سوارنايم، چى دەبى منىش كەمىك لە پى خوادا پىكانم تۆزۋاى
بن، چونكە غەزاكار ھەر ھەنگاۋىك دەنىت ھەوت سەد چاكەى بۇ دەنوسرى و
ھەوت سەد پلە بەرز دەبىتەۋە ھەوت سەد تاۋانى دەسپىتەۋە كە گەيشتە
شۋىنى مائىناۋىي پىى وت دەكرىت عومەرى كۆپى خەتتابم بۇ بەجى بەلىى؟
ئەۋىش مۆلەتى دا.^۲

مالىك لە يەحىاى كۆپى سەعیدەۋە ھىناۋىيەتى ئەبوبەكرى صدىق چەند
سوپايەكى نارد بۇ شام، لە گەل يەزىدى كۆپى ئەبوسوفياندا (ﷺ) دەچوو كە
ئەمىرى يەكەك لەو سوپايانە بوو، دەلىن يەزىد بە ئەبوبەكرى وت: يان سوار دەبىت
يان منىش دادەبەزم، ئەبوبەكر (ﷺ) وتى: نە تۆ دادەبەزىت و نە منىش سوار دەبم،
دەمەۋىت پاداشتى ئەم ھەنگاۋانەم لەرپى خوادا ۋەربگرم، ئىنجا فەرمودەكە
دىنىت.^۳

۱ - صحيح.

۲ - (ج ۵ ص ۳۱۴ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - (بەبھەقىش لە صالحى كۆپى كىسانەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، لە كىزالعمال ج ۲ ص ۲۹۵ دا ۋاھاتوۋە).

بہیہ قی ج ۹ ص ۱۲۷ لہ جابری بہر عینیہ وہ ھیناویہ تی ٺہوبہ کری صدیق سوپایہ کی بہر ٺیکردو بہ پیٰ لہ گہ لیاندا چو، وتی: سوپاس بؤ ٺہو خواہی پیکانمان لہ پیناودا خوادا توڑاوی بوون، پیٰ وترا خو ٺیمہ بہر ٺیمانکردوون و بہس؟ وتی: ٺیمہ ٺامادہ مان کردن و بہر ٺیمانکردن و نزامان بؤ کردوون، (ٺیین ٺہبی شہیبہش بہو جوړہ ھیناویہ تی) ۱

بہیہ قی ج ۹ ص ۱۷۳ لہ موحامیدہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: چووم بؤ غہزاو عہدوللای کوپی عومہر (ﷺ) بہر پیٰ کردین، کاتیک ویستی بہر جیمان بہیلّی وتی: ھیچ نیہ تا بتاندہ می، بہ لام گویم لہ پیغہ مہر (ﷺ) بوو دہیفہرموو (ان اللہ اذا استودع شیئا حفظہ) من ٺیین و سپاردہو کوٺایی کارہ کانتان دہدہمہ دہست خوا. ۲

(پیشوازی جہنگاوہ ران)

ٺہبوداود لہ سابینی کوپی یہزیدہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: کہ پیغہ مہر (ﷺ) لہ غہزای تہبووکہ وہ ہاتہ وہ مہدینہ خہ لکی چوونہ پیشوازی، منیش لہ گہل مندالہ کاندہ چووم بؤ (ثنية الوداع) بؤ پیشوازی کردنی. ۳

بہیہ قی ج ۹ ص ۱۷۵ لہ سائیہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: کہ پیغہ مہر (ﷺ) لہ تہبووکہ ہاتہ وہ خہ لکی چوون بؤ (ثنية الوداع) بؤ پیشوازی لی کردنی، منیش ھیشتا منال بووم لہ گہل خہ لکہہ چووم بؤ پیشوازی لی کردنی.

۱ - لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا ہاتوہ، ٺیین ٺہبی شہیبہ لہ قہیسہ وہ وک فہرموودہ کی

مالیک بہ کورتی ھیناویہ تی).

۲ - صحیح.

۳ - صحیح.

(دەرچوون له ږی خواډا له مانگی په مه زاندا)

ترمزی له عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له په مه زان له شهری به درداو له فه تی مه که شدا غه زامان کرد، نینجا فهرموده که دینیت، (له فتح الباری ج ۴ ص ۱۳۱ دا واهاتوه).^۱

نبین سه عدو نیمامی نه حمده له عومره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له په مه زاندا دوو غه زامان کرد، به درو فه تی مه که، له هه ردو وکیاندا پوژوومان شکاند.^۲

نیمامی نه حمده له نبین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: خه لکی به در سی سهدو سیانزه کهس بوون، کوچه رانی شهری به در حه فتا و شهش کهس بوون، شکستی خه لکی به در له حه قده ی په مه زان له پوژوی هینیدا بوو.^۳

به زاریش هیناویه تی، به لام نه و ده لیت: سی سهدو سیانزه کهس زیاتر بوون، ده لیت پشتیوانان دوو سهدو شهش کهس بوون، نالای کوچه ران به دست علی کوپی نه بوتالیبه وه (ﷺ) بوو.^۴

نبین نيسحاق له نبین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پاشان پیغه مبهردا (ﷺ) چوو بو سه فهره که ی و نه بوروه هم کلسومی کوپی حوصهینی کوپی عوتبه ی کوپی خه له فی غیفاری له سر مه دینه دانا، له ده ی مانگی په مه زاندا چوو و پوژووی گرت و موسلمانانیش هه روا تا گه یشتنه که دید له نیوان عوسفان و (نهمج) له وی پوژووی شکاندا، پاشان چوو تا له (مر الظهرین) به ده هزار موسلمانوه دابه زی.^۵

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - (فهرموده که حه سه نه و له کنز العمال ج ۴ ص ۳۲۹ یشدا واهاتوه).

۴ - (له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۶۹ دا واهاتوه).

۵ - (هه یسه می ج ۶ ص ۹۲ ده لیت: ته به رانیش گیراویه تیه وه و له سه نه ده که یدا حه جاجی کوپی نه رته هیه که موده لله سه).

۶ - (بوخاریش هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۸۸ یشدا هاتوه، ته به رانیش له فهرموده یه کی دوو دریزدا هه روا هیناویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۱۶۷ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی صحیحین).

عبدالرہزاق و ثین شہابی لہ ثین عہباسہ (ﷺ) ہیناویانہ دلّیت: پیغمبر (ﷺ) لہ سالی فہتدا لہ مانگی رہمہ زاندا دہرچوو بہ پوژوو بوو تا گہیشته کہدید.

ہروہا عبدالرہزاق لہ ثین عہباسہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: پیغمبر (ﷺ) لہ سالی فہتدا لہ مانگی رہمہ زاندا چوو تا دای بہ لای ٹاویکدا لہ پریدا، ٹہویش لہ گہرمای نیوہ پوڑدا، خہ لکی تینووبوون و زوریان بو ہاتبوو و تہاوو تینووی ٹاوہ کہ بوون، پیغمبر (ﷺ) داوای جامی ٹاوی کردو گرتی بہ دہستیہ و تا خہ لکی بینیان پاشان ٹاوی خواردہ و خہ لکہ کہش ٹاویان خواردہ و.

(نووسینی ناوی ٹہوہی بو جیہادی ری خوا دہ جیت)

بوخاری لہ ثین عہباسہ (ﷺ) ہیناویہ تی لہ پیغمبر (ﷺ) بیست فرموی (ہیچ پیایک لہ گہل ٹافرہ تیگدا چولہ وانی نہ بہ ستیت، ہیچ ٹافرہ تیگیش سہ فر نہ کات مہ گہر مہ حرہ مینکی لہ گہلدا بیت) یہ کیک وتی: ٹہی پیغمبر (ﷺ) خوا من لہ غہزای فلاندا ناوم نووسی و ٹافرہ تہ کہشم نیازی حہ جی ہہ بوو، فرموی (دہی پوڑو لہ گہل ژنہ کہتدا حہ ج بکہ).

(نوٹرو خواردن لہ کاتی ہاتنہ وہدا)

بوخاری لہ کہ عہوہ ہیناویہ تی پیغمبر (ﷺ) دہاتہ وہ - لہ چیشته نگادا - دہچوویہ مزگہوت و پیش ٹہوہی دابنیشیت دوورکات نوٹری دہ کرد، لہ جابری کوری عہدولایشہ و ہیناویہ تی کہ دلّیت: لہ سہ فریکدا لہ گہل پیغمبر (ﷺ) بووم، کہ چووینہ مہ دینہ پی فرموم (پرو ناو مزگہوت و دوورکات نوٹری بکہ).

۱- (لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۳۰ داواہاتوہ موسلیمیش لہ گہل ترمزی و نہ سانی و مالیکیش لہ پی ثین عہباسہ و ہیناویہ تی، ہروہک لہ جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۵۹ دا ہاتوہ).

ههروه ها جابره وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) که گه پرایه وه مه دینه مانگایه کی سه ربری، موعاز له شوعبه له موحاریبه وه ئه وهی هیناوه له جابری کوپی عه بدولای بیست که وتی: پیغه مبه (ﷺ) و شتریکی به دوو ئوقیه و درهه میك یان دوو درهه له من کپی، که هاته صرار فه رمانی کرد مانگایه کیان سه ربری و لییان خوارد، که گه پرایه وه مه دینه فه رمانی پی کردم بچمه مزگه وت و دوو رکات نوێژ بکه، ئینجا نرخ و شتره که ی بو پیوام.

(دهر چوونی ئافره تان له جیهادی رپی خوادا) (په وداوی نیفک)

ئین ئیسحاق له عایشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) ئه گه ر نیازی چوونیکی هه بویه له نیوان ژنه کانیدا قورعه ی ده کرد، کامیان دهر چوویه له گه ل خوی ده یبرد، له غه زای به نی موس ته لیقدا له نیوان ژنه کانیدا قورعه ی کرد وه جار ان من تیایدا دهر چووم و پیغه مبه (ﷺ) له گه ل خوی بردمی، ئافره تان ئه و کات شتی که میان ده خوارد نه ده که وتنه گوشت تا قورس بن، من که سواری و شتره که م ده بووم له که ژاوه که مدا داده نیستم، دواتر ئه وانه ی و شتره که یان ده بردم ده هاتن و خواری که ژاوه که یان ده گرت و به رزیان ده کرده وه و له سه ر پشتی و شتره که دایانده نا و به پت ده یان به سه ته وه، پاشان سه ری (په شو ی) و شتره که یان ده گرت و ده یان سه ته ری.

کاتیک پیغه مبه (ﷺ) له سه فه ره که ی بوویه وه که وته ری تا نزیک ی مه دینه بوویه وه و له شوینی دابه زی و هندی شه ی له وی به سه ر برد، پاشان بانگه وازی به ریکه وتن کرا خه لکی که وته ری، منیش بو پیویستی خوم دهر چووم، له ملیش مدا ملوانکه یه که هه بوو که سلیمانی زه فاری تی دا بوو، که لی بوومه وه له ملم که وت و نه مزانی، که گه پرایه وه که وته ری و سه یرم کرد له ملما نه ماوه، خه لکه که ش

که وتبونه پری، منیش گه پرامه وه بو ئەو شوینە ی بۆی چوو بووم و دۆزیمه وه، ئەوانە ی که وشتره که یان دەبرد م به پێدا که ژاوه که یان هه لگرت و وایان زانی من تیا یادام وه ک جاری جارن، هه لیا نگرت و خستیانه سه ر وشتره که و گومانیا ن له وه نه بوو که من تیا یادام، پاشان که وتنه پری، منیش گه پرامه وه بو سه ربازگه که و که سی تیدا نه بوو و هه موو چوو بوون، منیش به جله که م خۆم پێچایه وه و دواتر له شوینی خۆمدا پاکشام و زانیم ئەگه ر ون بم ده گه رینه وه به شویندا، سویند به خوا پاکشابووم که سه فوانی کوپی موعه تته لی سوله می دای به لامدا، ئەویش له بهر هه ندی پێویستی خۆی له سه ربازگه که دوا که وتبوو، که منی بینی هات و لام وه ستا، پێش ئەوه ی په رده له سه رمان واجب بیّت ئەو منی دیبوو (پێش ئایه تی من ورا و الحجاب له سوره تی حوجورات) که منی بینی وتی: انا لله وانا الیه راجعون خیزانی پیغه مبه ری خوا؟ منیش به جله کانم خۆم دا پۆشیبوو، وتی: بۆچی دوا که وتوویت په حمه تی خوات لی بیّت؟ منیش پیم نه وت، پاشان وشتره که ی بۆ نزیک کردمه وه و وتی: سوار به، خۆیشی دوور که وته وه، منیش سوار بووم، ئەویش په شوه ی و لا خه که ی گرت و خیرا به ره و لای خه لکه که چوو، سویند به خوا تا به یانی ئینجا گه یشتینه لای خه لکه که کاتی که دابه زیبوون، کاتی که دلنیا بوون کابرا به وشتره که وه هینامی، ئەوه بوو ئەهلی ئیفک ئەوه یان وت که وتیان، سه ربازگه که شیوا، سویند به خوا ئاگام له هیه نه بوو.

پاشان چووینه مه دینه و هیڤندهی نه برد سکا لایه کی زۆرم له سهه بوو و منیش
ئه ورم نه ده که وته بهه رگوئی، تا قسه که گه یشته لای پیغه مبهه (ﷺ) و باوک و دایکم،
هه رچی له و باره وه بیانوتایه پیم کهم بیته یان زۆر هه ندی سۆزی پیغه مبهه ری خوام
بو خۆم پی پوهانه بوو، جاران ئه گهه سکا لایه کم بوایه سۆزو میهه ری بو ده نواندم،
به لام ئه و جار ئه وهی نه کرد، ئه وهش منی بیزار کرد، کاتی که دههات بۆلام و دایکم

لەلام بوو و دەيدواندەم دەيفەرموو (كىف تىكم؟) واتە (حالى چۇنە؟) ^۱ لەۋە زياتر
 ھىچى نەدەۋت، كاتىك ئەۋ وشكى و پەقىيە پىغەمبەرم (ﷺ) لە پوۋمدا بەدىكر
 بارى دەروونم باش نەبوو و وتم ئەي پىغەمبەرى خوا ئەگەر مۇلەتم دەدەيت با
 بچمەۋە لاي دايكم، فەرموۋى پىۋىست ناكات، منىش پوۋمكرده لاي دايكمەۋە و
 ھىچ ئاگام لە بارەكە نەبوو چى بوۋە دەبى تا ئەۋەي بىست و ئەۋەندە شەۋى
 بەسەردا چوۋ ھىشتا لە بارى سەختىم دەربازم نەبوو، ئىمە لە مالى عەرەبدا وەك
 عەجەمەكان نەبوۋىن لە مالدە بەلكو دەچوۋىنە بىبابانى مەدىنە، ئافرەتانىش بۇ
 پىۋىستىيان شەۋانە دەردەچوۋن، منىش شەۋ چوۋم بۇ پىۋىستى خۇم و ئوم
 مىستەحى كچى ئەبى روھمى كۆرى لىبم لەگەلدابو، سوۋىندا بە خوا لەگەلم دەچوۋ
 كە (عېرت عىي مرگھا، ۹) وتى مىستەح قورپىۋى، وتم سوۋىند بە خوا بەرامبەر
 كەسىكى كۆچەرەن كە بەدرى بىنىۋە خراپت وت، وتى: كچى ئەبۇبەكر ئەرى
 ھەۋالەكەت نەبىستوۋە؟ وتم كام ھەۋال؟ ئەۋىش بۇي گىپرامەۋە چى وتراۋە، وتم
 شتى وا ھەيە؟ وتى بەلى سوۋىند بە خوا ھەيە، سوۋىند بە خوا نەمتوانى
 پىۋىستىيەكەم بەجىبگەيەنم و گەپرامەۋە، سوۋىند بە خوا ھىندە گىرام تا ۋامدەزانى
 جەرگم دەبىرى، بە دايكم وت، خوا لىت خۇش بىت خەلكى ئەۋە دەلەن تۋىش ھىچم
 پى نالىيت؟ وتى: كچى شىرىنم لەسەر خۇتى قورس مەكە، سوۋىند بە خوا كەم بوۋە
 ژنىكى باش لاي پىۋاۋىك بىت و پىۋاۋەكەي خۇشى بوۋىت و ژنەكەش ھەۋى ھەبن
 ھەۋان لىي كۆدەبنەۋە.

پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا و - من ئاگام لى نەبوو - وتارى بۇ خەلك خويندەۋە و
 سوپاس و ستايشى پەرۋەردگارى كرد و دواتر فەرموۋى (ئەي خەلكىنە ئەۋە چىيە
 ھەندى كەس لەسەر كەس و خىزانم ئازارم دەدەن و شتىكىيان لە دژ ئەلەن كە حەق

^۱ - لەگەل ئەۋەي پىرسىار كردەكە جۆرىكى وشكى و پەقى دىمگەيەنەت، بەلام بەلگەي سۆزو
 ھەۋال پىرسىنىشە.

نە، سۆيىند بە خوا تەنھا خېرىم لى بېستون، بەرامبەر پىياويك ئەۋەش دەلىن كە
 سۆيىند بە خوا تەنھا خېرىم لى بېنىۋوۋە چوۋبىتە ھەر مالىكەۋە لەگەل خۇم بوۋە).
 ئەمە لاي عەبدوللاى كۆپى ئوبەى كۆپى سەلۋول بە دەستەيەكى
 خەزرەجىيەكان، لەگەل ئەۋەى مېستە و ھەمنەى كۆپى جەحش ھاۋ واتا بوون
 گەۋرە بوو، چونكە خوشكى ھەمنە زەينەبى كچى جەحش (رضي الله عنها) لاي
 پىغەمبەر (ﷺ) بوو و يەككە لە ژنەكانى بوو، لەسەر پلە و پاىە لاي پىغەمبەر (ﷺ)
 رگەبەرى لەگەل دەكرىم، زەينەب (رضي الله عنها) خۋاى گەۋرە بە ئايىنەكەى
 پاراستى و تەنھا چاكەى وت، بەلام ھەمنە كەۋتە پىروپاگەندە كىردن تا لە پىناۋ
 خوشكەكەيدا ئازار و زىيان بە من بگەيەنىت، بەمە سەركەش بوو، كاتىك پىغەمبەر
 (ﷺ) ئەۋ قەسەى فەرموو ئوسەيلى كۆپى حوزەير وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر
 لە ئەۋس بن خۇمان دەرەقەتيان دىين، ئەگەرىش لە برا خەزرەجىيەكانمان بن
 فەرمانى خۇتمان پى بفرموو، دەى سۆيىند بە خوا ئەۋانە ھى ئەۋەن لە مليان
 بدرىت، سەعدى كۆپى عوبادە كە پىشتىرىش بە كەسىكى صالح ناسرابوو وتى:
 سۆيىند بە خوا درۆت كىرد لە مليان نادىت. سۆيىند بە خوا بۇيە ئەۋ قەسەت كىرد
 تەنھا لەبەر ئەۋەى زانىت لە خەزرەجىيەكانن ئەگەر لە ھۆزەكەى خۆت بوونايە وات
 نەدەۋوت، ئوسەيد وتى: بە خوا درۆت كىرد، تۆ دوۋروۋىت و بۆ دوۋروۋەكان
 مەشت و مېر دەكەيت، خەلكى كەۋتنە يەك و خەرىك بوو لە نىۋان ئەۋس و خەزرەجدا
 شەرىك پروۋىدات، پىغەمبەر (ﷺ) دابەزى و على (ﷺ) ھات، پىغەمبەر (ﷺ) عەلى
 كۆى ئەۋتالېب و ئوسامەى كۆپى زەيدى بانگ كىردن و راۋىژى پى كىردن، ئوسامە
 كەۋتە خېر وتن و قەسەى خۆى كىرد، عەلىش (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا
 ئافرەتان زۆرن و تۆ دەتوانىت كەس راسپىرىت، پىرسىار لە كەنىزەكەكە بگە ئەۋ
 راست ۋەلامت دەداتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بەررەى بانگكرد و پىرسىارى لىكرد،
 عەلى (ﷺ) ھەستا و زللەيەكى توندى لىدا و وتى: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) راست
 بلى، ئەۋىش دەيوت: سۆيىند بە خوا تەنھا خېرىم لى بېنىۋوۋە، ھېچ عەيىبىكەم لە

عائیشه نه‌بینیوه جگه له‌وهی هه‌ویرم ده‌شیلا ده‌موت لای دانیشاییت که چی خه‌وی
 پیاده‌که‌وت، نه‌و کات مه‌ر ده‌هات و ده‌یخوارد، عائیشه (رضی الله عنها) ده‌لێت
 پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هاته ژووره‌وه بۆلام و دایک و باوکم و ئافره‌تیکی نه‌نساریشم
 لابوو، منیش ده‌گریام و ئافره‌ته‌که‌ش ده‌گریا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دانیشت و سوپاس و
 ستایشی په‌روه‌ردگاری کرد و پاشان فه‌رمووی (عائیشه وا قسه‌ی نه‌و خه‌لکه‌ت
 بیستوه‌ته‌وه، ده‌ی له‌ خوا بترسه، نه‌گه‌ر نزیکێ خراپه‌یه‌ک که‌وتوویته‌وه له‌وه‌ی
 خه‌لک ده‌لێت نه‌وا بگه‌رێره‌وه بۆلای خوا چونکه‌ خوا ته‌وبه‌ له‌ به‌نده‌کانی قبول
 ده‌کات) سویند به‌ خوا که ئه‌مه‌ی فه‌رموو فرمیسکم نه‌ما و هیچ هه‌ستم پی نه‌ده‌کرد،
 چاوه‌ڕێم کرد دایک و باوکم له‌ جیاتی من وه‌لامی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بده‌نه‌وه، به‌لام
 هیچیان نه‌وت، هاوارم بۆلای نه‌و خوايه من خۆم زۆر له‌وه به‌ بچوکت داده‌نا خۆای
 گه‌وره نه‌و قسه‌ی خه‌لکه به‌رامبه‌رم به‌ درۆبخاته‌وه تا پاکی من بزانی، به‌لام بۆ
 دابه‌زینی قورئان له‌سه‌رم سویند به‌خوا خۆم زۆر به‌که‌مه‌تر له‌وه ده‌زانی، که‌بینیم
 باوک و دایکم هیچیان نه‌وت پێم وتی: ئایا وه‌لامی پیغه‌مبه‌ری خوا ناده‌نه‌وه؟ وتیان
 سویند به‌ خوا نازانین تا وه‌لامی بده‌ینه‌وه، سویند به‌ خوا هیچ مالیکم نه‌دیوو وه‌ک
 نه‌و پۆژه‌ی مالی نه‌بوه‌که‌ر باریان سه‌خت بی، کاتی که دایک و باوکم هیچیان له‌سه‌ر
 نه‌وت گریام و وتم: سویند به‌ خوا له‌سه‌ر نه‌وه‌ی باست کرد هیچ کات ته‌وبه‌ ناکه‌م،
 سویند به‌ خوا ده‌زانم نه‌گه‌ر دان به‌و قسه‌ی خه‌لکدا بنیم که خواش ده‌زانی. من
 لیی به‌ دوورم نه‌وا شتی که ده‌لیم که وانیه، نه‌گه‌ریش بلیم شتی وا نه‌بووه به‌روام پی
 ناکه‌ن، دوا‌یی ویستم ناوی یه‌عقوب بێم بیرم نه‌ده‌هاته‌وه، بۆیه وتم: به‌لام وه‌ک
 قسه‌ی باوکی یوسف ده‌لیم (فصبر جميل والله المستعان علی ما تصفون) سویند به
 خوا پیغه‌مبه‌ر خوا له‌و دانیشتنه‌ی هه‌لنه‌سا تا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌روشی بۆ دابه‌زی،
 که‌راسه‌که‌ی درا به‌سه‌ریدا و پشتیه‌کی پیسته خرایه ژێر سه‌ری، کاتی که ده‌وه‌م بینی
 نه‌ترسام و گویم لی نه‌بوو و زانیم من لیی به‌ دوورم خواش سته‌مم لی ناکات،
 به‌لام دایک و باوکم ده‌ترسان، سویند به‌و که‌سه‌ی گیانی عائیشه‌ی به‌ده‌سته،

پېغەمبەر (ﷺ) لى ئىبىۋىيە ۋە تا ئىۋە ۋە ۋامزانى دايىك ۋە باۋىك ۋە ترسى ئىۋە ۋە
خۋاى گەۋرە بە راست دانانى قىسەكە ۋە خەلەك دابەزىننىت گىيانىان دەر بېچىت. پاشان
پېغەمبەر (ﷺ) ئىۋە بارە ۋە ما ۋە دانىشت ۋە پوخسارى گەۋەرى لى دەرژا، عارەقى
نىۋچاۋانى دەر سېرى ۋە فەر موۋى (ابشېرى يا عائىشە قەد انزل الله عز وجل براءتك)
ۋاتە (مۆزدەت لى بىت عائىشە خۋا لەسەر پاكى تۆ سىروشى بۆ دابەزاندەم) منىش
ۋە سۈپاس بۆ خۋا، پاشان پېغەمبەر (ﷺ) چۈۋ بۆناۋ خەلەكە ۋە وتارى بۆ
خۋىندە ۋە ۋە ئايەتە ۋە خۋا بەسەردا خۋىندە ۋە كە لە ۋە بارە ۋە دابەزاندە،
پاشان فەرمانى كەرد بە لىدانى (جەلد) لە مىستە ۋە كۈپى ئىساسە ۋە ھەسانى
كۈپى سابت ۋە ھەمە ۋە كۈچى جەھش (رەزى خۋا لە ھەر سىكىيان) چۈنكە لە
ھەموان زىاتىر پىروپاگەندەيان دەر كەرد، ھەدەدەكەيان لىدرا.

ئىمامى ئەھمەد شىخ بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى ۋە لە دەقەكەيدا ھاتوۋە: عائىشە
(رضي الله عنها) وتى: دايىك پىنى ۋەم: ھەستە بچۆ بۆلاى، ۋەم بە خۋا ھەلئاسم ناچم
بۆلاى ۋە تەنھا سۈپاسى ئىۋە خۋايە دەر كەم كە لەسەر پاكى مەن سىروشى دابەزاندە، خۋاى
گەۋرە ئەم دە ئايەتە ۋە دابەزاندە (ان الذين جاؤوا بالافك عصبه منكم) كاتىك خۋاى گەۋرە
ئەمە ۋە لەسەر دابەزاندەم ئىبىۋىيە كە لەبەر خىزمايەتى لەگەل مىستە ۋە ھەزارى مىستە ۋە
دەرستىگىرۋىيە دەر كەرد وتى: بە خۋا دۋاى ئىۋە ۋە بەرامبەر عائىشە ۋە ۋە ھەرگىز
دەرستىگىرۋىيە ناكەم، ئىنجا خۋاى گەۋرە ئەم ئايەتە ۋە دابەزاندە (ولا ياتل اولو الفضل منكم
والسعة ان يؤتوا اولي القربى) تا (الا تحبون ان يغفر الله لكم والله غفور رحيم) ئىبىۋىيە كە
ۋە ۋە با بە خۋا ھەزەدەكەم خۋا لىم خۋش بىت، بۆيە دۋبارە دەرستىگىرۋىيە مىستە ۋە
دەر كەرد ۋە سۈيىند بە خۋا ھەرگىز لىنى ناخۇم.

۱- (ئەم فەر موۋە لە ھەھىچى بوخارى ۋە موسلىم لە زۋەرىيە ۋە ھىنراۋە ۋە ئەم دەقەش كۆمەلەك

سۈۋد ۋە پەندى زۆرى تىدەيە، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۶۰ دا ۋە ھاتوۋە).

۲- (لە تەفسىرى ئىبىن كەسىر ج ۲ ص ۲۷۰ دا ۋە ھاتوۋە ۋە تەبەرائىش بە دوۋرو درىژى

ھىناۋىيەتى، لە المجمع ج ۹ ص ۲۲۲ دا ھاتوۋە).

ئین ئیسحاق له ژنیکی بهنی غیفاره وه هیئاویه تی ده لیت: له گهل هندی نافرته تی بهنی غیفاردا چووم بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ویستمان له گه لت بئین، کاتیك ده یویست به ره و خه یبه ر بچیت، وتمان دین تا برینداره کان برینپیچ بکه یین و یارمه تی موسلمانان بده یین چه نده بتوانین، فهرمووی (له سه ر به ره که تی خوا) ئیمه ش له گه لی چوون، من نافرته تیکی پیگه یشتوو بووم، پیغه مبه (ﷺ) له سه ر کۆله که ی خۆم داینام، سویند به خوا پیغه مبه (ﷺ) تا به یانی دانه به زی و منیش له سه ر کۆله که ی دابه زیم، هندی خوینی منی که وته سه ر، ئه وه ش یه که مجاری هه یزم بو، منیش شه رم دایگرتم و خۆم گرت به وشتره که وه، که پیغه مبه (ﷺ) بیننی حالم چۆنه و خوینی بیننی فهرمووی (لعلک نفست) و تم: به لی، فهرمووی (فاصلحي من نفسک، ثم خذي اناء من ماء فاطرحي فيه ما احا اغسلي ما اصاب الحقیبة من الدم ثم عودي لمركبك) کاتیك خوا خه یبه ری فته کرد له ده سته وتدا به شی داین، ئه و ملوانکه ش ده یبینن پیغه مبه (ﷺ) کردیه ملم، پییدام و به ده سته کانی خۆی کردیه ملم، سویند به خوا هه رگیز لیم جیانا بیته وه، تا مرد هه ر له ملیدا بو، پاشان وه سیه تی کرد له گه لیدا بیخه نه ناو کفنه که ی، نیوه ی له هه یز پاک نه ده بوویه وه مه گه ر ئه وه ی خوی به کارده هیئاو وه سیه تی شی کرد له شۆردنی مردنیشدا وابکه ن^۱.

ئیمامی ئه حمده له چه میدی کوپی هیلاله وه هیئاویه تی ده لیت: کابرایه ک پری به لای ئیمه دا بوو ده هات و خه لکه که ی ده دواند، وتی: به کاروانیکه وه هاتین بۆ مه دینه و شته کانمان فروشت، دوا یی وتم: ئه بی بچم بۆلای ئه و کابرا و هه والی بینم

۱ - ضعیف.

۲ - (ئیمامی ئه حمده به و جوړه گپراویه تی وه، ئه بوداودیش له فهرمووده که ی ئین ئیسحاقه وه و واقدیش به سه ندی خۆی له ئومه ییه ی کچی ئه بی سه لته وه (ﷺ) هیئاویه تی، البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۰۴ دا واهاتوه).

بڻ ٿي وائي دي، چوومه لاي پيڻه مبر (ﷺ) و ٿي وڃي مالئڪي پي ٿي نشان دامو
 فرموي ٿا فره تيڪي ٿيڊا بوو، له گهل سريه يهڪي موسلماناندا چوو و دوانزه
 بزنه مي له گهل ٿاميڙي چننهڪي به جيئيشٽ، دواي بي بزنه ميڪي له گهل
 ٿاميڙهڪيڊا له دهستدا، وتي: پهروه رڊگار تو زامني هرڪهست كردوه له پيئاو
 توڊا دهر بچيٽ بپاريزيت، وامن ٿه مانهم له دهستداوه ده سويندت ددهم بوم
 بگيروه، پيڻه مبر (ﷺ) باسي گهروم و گوڙي پارانهوهي ٿا فره تهڪي دهڪرد،
 فرموي (فاصحت عنزها ومثلها وصيستها ومثلها، وهاتك فاتها فاسالها ان
 شئت) وتم: بروات پي دهڪم^۱.

بوخاري له ٿه نه سهوه (ﷺ) هيئاويه تي ده ٿيٽ: پيڻه مبر (ﷺ) چوو بڻ لاي
 كچي ميلحان و له لاي پالي دايهوه و دواتر پيڪهني، ٿي وڃي وتي بڻ چي پيڊهڪهني
 ٿي پيڻه مبري خوا؟ فرموي (ناس من امتي يركبون البحر الاخضر في سبيل الله،
 مثلهم مثل الملوك على الاسرة) ٿي وڃي وتي ده پيڻه مبري خوا نزام بڻ بڪه
 يهڪي له وانه بم، فرموي (خوا با ٿه ٿا فره ته يهڪي بيت له وانه) پاشان گهرايهوه
 پيڪهني، وتي ٿي پيڻه مبري خوا بڻ چي پيڊهڪهني؟ هه مان شتي پي فرموي، وتي
 ده نزام بڻ بڪه له وانه بم، فرموي (تو له يهڪه مينهڪاني نهوهك له دوايينهڪان)
 ٿه نه س وتي: شووي كرد به عوبادهي گوڙي صامت و له گهل كچي قورزه دا چوويه
 ناو دهر ياكه كه كهوتنه پي سواي وشترهڪي بوو به لام له سهري كهوته خوارهوه و
 گياني سپارد.

^۱ - صحيح.

^۲ - (هيسه مي ج ۵ ص ۲۷۷ ده ٿيٽ ٿيماي نه حمده به سهنه دي صحيح گيڙاويه تيوه).

(خزमे تي نافرده تان له جيهادي رتي خواډا)

ته به راني له نوم سوله يمه وه هيناويه تي ده لیت: پیغه مېر (ﷺ) هندی نافرده تي پشتيواناني له گه لډابوو، نه وانه ناوي نه خوشه کان و برينپيچي برينداره کانيان ده کړد، (هه يسه مي چ ۵ ص ۳۲۴ ده لیت: که سه کاني سه نه ده که ي سه حجن، موسليم و ترمزي به سه حجي له نه سه وه هيناويانه ده لیت: پیغه مېر (ﷺ) نوم سوله يم و هندی نافرده تي پشتيواناني ده برد بو غزاو له وي سر قال ناودان و برينپيچي برينداره کان بوون).

بوخاري له پوبه يعي کچي ميعوه زه وه (رضي الله عنها) هيناويه تي ده لیت: له گه ل پیغه مېر (ﷺ) بووين ناومان پيډه دان و خزمه تمان ده کړدن و بريندارو کوژراوه کانمان ده گيړانه وه بو مه دينه، (هروه ها ئيمامي نه حمه ديش له نه لمونته قي هيناويه تي)، موسليم و ثين ماجه ش له نوم عتيه ي نه ساريه وه هيناويانه ده لیت: له گه ل پیغه مېر (ﷺ) دا حوت غزام کړد و له لاي شته کانيان ده مامه وه و خواردنم بو ناماده ده کړدن و برينپيچي برينداره کانم ده کړد و لاي توو شېواني (زمانه) ده مامه وه.^۱

ته به راني له له يلای غيفاريه وه هيناويه تي ده لیت: له گه ل پیغه مېر (ﷺ) دا دهرده چووم و برينداره کانم برينپيچ ده کړدن.^۲

بوخاري له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: له پوژي نوحودا خه لکي شکان و له پیغه مېر (ﷺ) دورکه و تنه وه، من عائشه ي کچي نه بوبه کړو نوم سوله يم بيني که فرکان فرکانيان بوو، قوليان هه لکړد بوو و ده چوون و کونه يان له

^۱ - (له المنتقي وا هاتوه).

^۲ - ضعيف.

^۳ - (هه يسه مي چ ۵ ص ۳۲۴ ده لیت: له سه نه ده که يدا قاسمي کوپي موحه مدي کوپي نه بي

پشت نابوو، که سانی دیکهش هیئاویانه که کونهی ئاویان له سهر پشت دهر دو دهیان کرد به دم خه لکه وه و دهگه رانه وه و پریان ده کرده وه و دووباره دههاتنه وه و به و جوړه.^۱

بوخاری له شه عله بهی کوپی نه بی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هندی خوری له نیو ئافره تانی مه دینه دا دابهش کرد، یه کیکی باشیان مایه وه، هندی له وانهی له لای بوون وتیان نهی ئه میری باوه پداران نه وه یان بده به کچی پیغه مبه (ﷺ) که له لاته، مه به ستیان ئوم که لسومی کچی علهی (ﷺ) بوو، عومهریش (ﷺ) وتی: ئوم سولهیت شیاوتره، له و پشتیوانانه بوو که به یه تیاندا به پیغه مبه (ﷺ)، عومهر دهیوت: چونکه له پوژی ئو خودا کونهی ئاوی بو ده هیئانین.^۲

ئه بوداود له ریگهی حه شره جی کوپی زیاد له دایه گه وره یه وه هیئاویه تی که له شه ری حونه یی له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا ده رچوین و پیغه مبه (ﷺ) پرسیری لی کردین له و باره وه، ئه وانیش وتیان: هاتوین قره کانمان ده کهینه پرچ و له پیئاو خوا دا یارمه تی بدهین و برینداران برینپیچ بکهین و تیر بدهینه دهست و ئاو بگیڕین. عه بدولپر ه زاق له زوهریه وه هیئاویه تی: ئافره تان له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا ده چوون بو شهرو ئاوی جهنگاوه رانیان ده دا و بریندارانیان برینپیچ ده کردن.^۳

۱ - (موسلیمیش هیئاویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۳۰ له ئه نه سه وه به و جوړه هیئاویه تی).

۲ - (ئه بونه عیم و ئه بو عوبه یدیش هیئاویانه، له الکتر ج ۷ ص ۹۷ یشدا هاتوه).

۳ - ضعیف.

۴ - (له فتح الباری ج ۶ ص ۵۱ دا واهاتوه).

(شهری نافره تان له جيهادی رڼی خواډا)

ثيبن هيشام له سه عيدي کورې ټهبي زهيدی نه نساړيه وه هيټاويه تي نوم سه عدي کچي سه عدي کورې په بيع دهوت: چووم بولای نوم عه ماره و پيم وت: پورې باسي خوتم بؤ بکه، وتی: له بهري به يانه وه چووم تا بزانه خه لکی چي دهکن، قاپکيشم پي بوو ټاوي تيدابوو، چوومه خزمهت پيغه مبر (ﷺ) که له ناو هاوه لانيدابوو و زالبوون و بار بؤ موسلمانان بوو، که موسلمانان شکان چووم بولای پيغه مبر (ﷺ) و شهرم دهکردو به شمشير دهمپاراست و تيرم دهوه شاند تا بريندار بووم، ببرينيکی چالی له سهر شانم بينی که چال ببوو، وتی: کي وای پي کردیت؟ وتم: ثيبن قه ميه (اقامه الهه) کاتيک خه لکی له پيغه مبر (ﷺ) دور که وتنه وه هات و وتی: موحه مدم پي نيشان بدن، نه گهر بهيلن دهرچيت مهرگم بؤ باشه، من و موصعه بي کورې عومير و هندیکی دی له گهل پيغه مبر (ﷺ) ماینه وه بهرو پروی بووینه وه، نهو برينه ی تووش کردم، منيش بهرامبر به وه چند شمشيریکم ليذا، به لام دوژمني خوا دوو قه لغانی پوښييو.

واقيدی به سه نه ديکی تر له عه ماره ی کورې عربيه وه هيټاويه تي که نهو ژنه نهو پوژ سواریکي بيټاوه رانی کوشت، له لايه کی دیکه وه له عومره وه هيټاويه تي وتی: گويم له پيغه مبر (ﷺ) بوو دهيفه رموو (له پوژي ئو خوددا که سه يری راست و چه پم دهکرد دهمبيني شهری دهکرد).^{۱، ۲}

ثيبن سه عد له ريگه ی واقيدی له زمري کورې سه عيده وه هيټاويه تي ده ليت: عومره ی کورې خه تباب (ﷺ) هندی جلی خوری بؤ هيتر، يه کيک زور چاک و

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴ دا هاتووه، واقيدی له ريگه ی ثيبن ټهبي سه عيه وه له نوم سه عيدي کچي سه عدي کورې په بيعه وه هيټاويه تي، له الاصابة ج ۴ ص ۷۹ يشد اهاووه.

^۲ - ضعيف.

^۲ - له الاصابة ج ۴ ص ۷۹ دا واهاتووه.

گەۋرە بو، ھەندىكىيان وتيان: ئەمە نىرخەكەي ئەۋەندەيە، يۇچى ناينىرىت بۇ ژنى
عەبدوللاي كوپرى غومەر صەفەي كچى عوبەيد، وتى: دەينىرم بۇ كەسىك كە لەو
شياوترە ئوم غەممارە موسەيبەي كچى كەعب (رضي الله عنها) گويم لە پىغەمبەر
(ﷺ) بو دەيفەرموو (كە سەيرى راست و چەپم دەكرد دەمىنى شەرى دەكرد).^۱

ئىبن سەعد لە ھىشام لە باوكىيە ھىناۋىيەتى صەفەي لە پۇژى ئوحد ھات و
خەلكى شكابوون، ئەۋىش تىرىكى بە دەستەۋە بو دەيدا بە پروى دوژماندا،
پىغەمبەر (ﷺ) فەرموى (ئەي زوبەير ژنەكە).^۲

ئىبن ئىسحاق لە عوبادە ھىناۋىيەتى دەلىت: صەفەي كچى عەبدولموتەلىب
لە قەلەكەي ھەسسانى كوپرى سابتا بو، ھەسسان لەگەل ئىمەدا بو لەگەل ژن و
مندا لەكاندا، جوولەكەيەك داي بە پالماندا و بە دەۋرى قەلەكەدا دەھات و دەچو،
بەنو نەزىر كەتوبوونە شەر و پەيمانىيان لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا پچرا ندبو، لە
نىۋان ئىمە و ئەۋانىشدا كەسىك نەبو بەرگىرمان لى بكات، پىغەمبەر (ﷺ) ىش
لەگەل موسلماندا لەناۋياندا بوون و نەياندەتوانى وازيان لى بىنن و بگەرىنەۋە بۇ
لامان، يەككە ھات بۇ لامان، وتم: ھەسسان ئەو جوولەكەيە دەبىنىت دىت و
دەچىت بە چواردەۋرى قەلەكەدا، بە خوا من لىي دلتيا نىم دەترسم جوولەكە لە
پشتەۋە لىمان بەن، پىغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلانىش سەرقالى جەنگن، دابەزە بۇي و
بىكوزە، وتى: خوا لىت خوش بىت كچى عەبدولموتەلىب بە خوا خوت دەزانىت من
ھى ئەو كارە نىم، كە ئەمەي پى و وتم و ھىچم لا بەدى نەكرد تا بىبەم و بچم بۇ
جوولەكەكە، دواتر تىلایەكم ھەلگرت و لە قەلەكەۋە دابەزىم بۇي و لىمدا تا كوشتم،
كە لىبوۋمەۋە گەرامبەۋە بۇ قەلەكە و وتم: ھەسسان بىرۇ بىيەنە پىاو بو بۇيە من
نەمەينا، وتى: كچى عەبدولموتەلىب چ پىۋىستىيەكم بەۋە ھەيە.

۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۹۸ دا ھاۋاتوۋە.

۲ - لە الاصابە ج ۴ ص ۴۹ دا ھاۋاتوۋە.

۳ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۰۸ دا ھاۋاتوۋە.

به یهه قی ج ۶ ص ۳۰۸ له ریگهی ئیین ئیسحاق له یه حیای کوپی عوبادی لی
عه بدولای کوپی زوبهیر له باوکیه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی، دواتر له
ریگهی هیشامی کوپی عروه له باوکیه وه له صه فیه وه به وجوره هیئاویه تی و
ئه وه شی بۆ زیاد ده کات وتی: ئه وه یه کهم ئافره ت بوو له بیباوه ران بکوژیت.^۱

ئیین ئه بی شه یبه له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: ئه بوتله له له پوژی حونه یین
هات بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیده که نی، وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ری سهیری
ئوم سوله ییم ناکه یت خه نجه ریکی گرتووه به ده ستیه وه؟ پیغه مبه ر (ﷺ) به ئوم
سوله یمی فهرموو (یا ام سلیم ما اردت الیه؟) واته (ئوم سوله ییم ئه و خه نجه ره ت بۆ
چی؟) وتی: تا ئه گه ر یه کیکیان لیم نزیک بوویه وه لئی بده م.^۲

موسلیم له ئه نه سه وه هیئاویه تی ئوم سوله ییم له پوژی حونه ییندا خه نجه ریکی به
ده سه ته وه بوو وتی بۆ ئه وه ی ئه گه ر هه ر بیباوه ریکی لیم نزیک بوویه وه به مه سه کی
هه لدرم.

ته به رانی له موهاجیده وه هیئاویه تی ئه سمای کچی یه زیدی کوپی سه که ن
ئاموژای موغازی کوپی جه به ل له پوژی یه رمووک به عه موودیکی چادر نۆ پۆمی
کوشت.^۳

^۱ - ئیین ئه بی خه یسه مه ش هیئاویه تی، ئیین منده له گێرانه وه ی ئوم عروه ی کچی جه عفری
کوپی زوبهیر له باوکیه وه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۹ دا هاتووه، ئیین عه ساکیر له
فهرمووده که ی صه فیه و زوبهیره وه به و اتایه هیئاویه تی. له کنز العمال ج ۷ ص ۹۹ دا هاتووه،
ته به رانی و ئه بویه علاش هیئاویانه، به زار له زوبهیره وه هیئاویه تی، له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۱۳۳
دا هاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا هاتووه، ئیین سه عدیش به سه نه دی صه حیح هیئاویه تی، له
الاصابه ج ۴ ص ۴۶۱ یشدا هاتووه.

^۳ - حسن.

^۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۶۰ ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

(نڪوولي له سر چووني ٺاڻه تان بڙ جيهاد)

ته بهراني له نوم كه بشه ٿي ٿيڪي بهني عزروه هيناويه تي دهليٽ: وتي ٺه ٺه پيغه مبهري خوا مؤله تم دهديت له گهل ٺه و سوپايه بچم بڙ جيهاد، فهرمووي (نا) وتي: ٺه ٺه پيغه مبهري خوا مه به ستم شه ڀرڪردن نيه، به لكو تا برينپيچي و ٺاوداني نه خوشه كان ٺه نجام بدهم، فهرمووي (لولا ان تكون سنة ويقال فلانة خرجت لاذنت لك ولكن اجلسي) واته (ٺه گهر نه بوايه به باو و بوتريٽ فلانه ٺاڻه تان چوو بڙ جيهاد مؤله تم پي دهديت، به لام دانيشه)^١

به زار له ٺين عه بهاسه وه هيناويه تي دهليٽ: ٺاڻه تان هات بڙاي پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺه ٺه پيغه مبهري خوا من نويتهري ٺاڻه تانم بڙاي له سر ٺه و جيهادهي خوا بڙ پياواني نووسيوه كه ٺه گهر بچن پاداشت وهرده گرن و ٺه گهريش بكوڙڙين لاي پهروه دگاريان زيندوده بن و پوڙي دهريٽن، ٺه ٺه ٺاڻه تان چي بکه؟ پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ابلي من لقيت من النساء ان اطاعة الزوج واعترافا يعدل ذلك، وقيل منكن من يفعلها) واته (به هر ٺاڻه تان گه شيتيت بلي گويڙايه لي پياو و داننان به مافيدا هاوتاي ٺه وهيه، كه ميش له ٺيوهي ٺاڻه تان ٺه وه ده گهن) به زار به كورتي به وڃوره هيناويه تي، ته بهراني له فهرمووده به كدا هيناويه تي له كوٽاييه كهيه وه دهليٽ: پاشان ٺاڻه تان هات بڙاي پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺه ٺه پيغه مبهري خوا من نيڙدراوي ٺاڻه تانم بڙاي توو چي ٺاڻه تان زانيبيٽيان يان نا هه مان هيواي هاتني منيان بڙاي تو هيه، خوا پهروه دگاريان پياوان و ٺاڻا نيشه، تويش پيغه مبهري پياوان و ٺاڻه تانيشي، خوا جيهادهي له سر پياوان نووسيوه، ٺه گهر بيگهن پاداشت وهرده گرن، ٺه گهريش شه هيد بن لاي پهروه دگاريان پوڙي دهريٽن، ٺه ٺه ٺيمه چ گويڙايه لي و تاعه تيڪ بگرينه بهر تا هاوتاي ٺه وانه بين؟ فهرمووي (طاعة ازواجهن والمعرفة بحقوقهم، وقليل منكن من يفعلها) واته (گويڙايه لي ميڙدگان يان و زانين و به جيگه يان دني مافيان، كه مي ٺيوهش هه ٺه وه بکه)^٢

١ - صحيح.

٢ - هه يسه مي ج ٥ ص ٣٢٣ دهليٽ ته بهراني به سه نه دي صه صحه هيناويه تي.

٣ - ضعيف

٤ - له الترغيب ج ٣ ص ٣٣٦ دا واهاتوه.

(دهر چوونو شهري هه رزه کاران له جيهادي ريي خوادا)

ئين ئه بي شه عبيه هيئاويه تي ٺافره ٽيڪ له پڙي نوحود شمشير يڪي دايه دست
 ڪوره ڪهي ڪه نه يده تواني هه ليبرگريٽ، ٺهويش به ستيه وه به ده ستيه وه، پاشان هيئا به
 خزمت پيغه مبهه (ﷺ) و تي: ئه ي پيغه مبهه ري خوا ٺه ڪوره م له گه ٽ ديت، پيغه مبهه
 (ﷺ) فهرمووي (اي ابني احمل هاهنا، اي ابني حمل هاهنا) توشي برينيڪ بوو و له
 هوش چوو، هيئرا بولاي پيغه مبهه (ﷺ) و ٺهويش فهرمووي (اي ابني لعلك جزعت) و تي:
 نا ئه ي پيغه مبهه ري خوا، ڪنز العمال ج ۵ ص ۲۷۷ دا هاتوه.

ئين عساڪير له سعه دي ڪوري ئه بي وه قاصه وه هيئاويه تي ده لئيت: پيغه مبهه (ﷺ)
 نه يه يشت عومه يري ڪوري ئه بي وه قاص بچيت بو به درو به بچوڪي زاني، عومه يريش
 گريا و پيغه مبهه ري موله تي دا، سعه ده لئيت: منيش شمشير ڪه يم بو ٺاماده ڪردو له
 به دردا به شدار بوو له پوودا هيچ نه بوو جگه له موويه ڪه به ده ستم ده مسپي^۱.

ئين سعه له سعه ده وه هيئاويه تي ده لئيت: عومه يري ڪوري ئه بي وه قاصي برام
 بيني پيش ٺهوي له به دردا پيغه مبهه (ﷺ) بمان بينيت خوي ده گوپي و پهنگي گه وري
 به خوي ده دا، وتم براگيان بو واده ڪه يت؟ و تي: ده ترسم پيغه مبهه (ﷺ) بم بينيت و به
 بچوڪم بزاني و بمگير ٿه وه، من حزه ڪه م بچم به لڪو خوي گه وري شه هيديم پي
 به خشيت، چوويه خزمت پيغه مبهه (ﷺ) به لام پيغه مبهه (ﷺ) گپرايه وه، ٺهويش
 گريا و پيغه مبهه ري موله تي پيدا، سعه ده يوت: له تاو بچوڪيدا من ڪول و باري
 شمشير ڪه يم بو ده به ست، ته مه ني شانزه سال بوو ڪه ڪوڙا.^۲

۱ - ضيف.

۲ - له ڪنز العمال ج ۵ ص ۲۷۰ دا هاتوه، حاڪم المستدرڪ ج ۲ ص ۸۸ دا هاتوه.

۳ - له الاصابه ج ۲ ص ۱۳۵ دا واهاتوه. بهزار هيئاويه تي و ڪه سه ڪاني جي متمانن، له المجمع ج ۶ ص ۶۸ يشدا هاتوه.

بهشی جه و ته م

گرنگیدانی هاوه لان (ﷺ) به یه کده نگی و

یه ک برپاری و دوور که و تنه وه له

ناکوکی و دوو به ره کی نیوانیان له

بانگه وازی ری خوا و پیغه مبه ره که ی و

جیهادی ری خوا دا

(بەشى ھەۋتەم)

گرنگيدانى ھاۋەلەن (ﷺ) بە يەككە نىگى و يەك بريارى و

دوور كەۋتەۋە لە ناكۆكى و دووبەرەكى نىۋانىان لە

بانگەۋازى رىتى خواۋ پىغە مەبرەكەى و جىھادى رىتى خواۋا

بە يەھەقى ج ۸ ص ۴۵ لە ئىبن ئىسحاق ھە لە وتارەكەى ئەبۇ بەكرى صديق (ﷺ)

لە پۇژى كەپرى بەنى ساعىدەدا ھىناۋىيەتى دەلىت: دروست نىە مۇسلمانان
دوۋنە مىريان ھەبىت چۈنكە تا ئەۋە ھەبىت كاروبارو دەسلەت و ھۆكىميان جىاۋاز
دەبىت و يەككە نىگىيان نامىنى و لە نىۋان خۇياندا ناكۆك دەبن، ئەۋكات سۈننەت
پىشتىگۈى دەخىرى و بىدعە دەردەكەۋى و ئاشوب زال دەبى و كەسپىش چارى ناكات و
پىيى چاك ناكىرى.

ھەروەھا لە ج ۸ ص ۱۴۵ دا لە سالمى كوپى عوبەيدەۋە ھىناۋىيەتى و

فەرمودەكەى بە يەتەدان بە ئەبۇ بەكر (ﷺ) دىنىت و تىايدا ھاتوۋە: يەككە لە
پىشتىۋانان وتى: يەككە لە ئىمە و يەككە لە ئىۋە، عومەر وتى: دوو شمشىر لە يەك
كالانەدا نايانكرىت، تەبەرانىش لە عەبدوللاى كوپى مەسعودەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
دەلىت: ئەى خەلكىنە گۈپرايەل و يەككە نىگى بن، چۈنكە ئەۋە ئەۋ بەتەى خوايە كە
پىش ئەۋەى ھەرچى دروست كىر دىت فەرمانى پى كىردوۋە، ئەۋەى لە نىۋ
يەككە نىگىدا پىتان ناخۇشە باشترە لەۋەى لە دووبەرەكىدا پىتان خۇشە، چۈنكە
خۋاى گەۋرە ھەرچىيەكى دروست كىردوۋە كۆتايىيەكىشى بۇ دانائە، ئىسلامىش ھات و
چەسپا و خەرىكە بە كۆتايىيەكەى بگات و دواتر زىياد كەم بگات تا پۇژى
دوايى. نىشانەى ئەۋەش ھەژارى و دەست داخستەنە، بارەكە ھىندە خراپ دەبىت كە
ھەژار كەس ناناسى تا پەناى بۇ بەرىت، دەۋلە مەند پىيى وايە ئەۋەى ھەيەتى بەشى

ناكات تا ئۇەۋى كەس دەبىت داۋا لە براۋ ئامۇزاكەى دەكات كەچى ھىچى پى نادىرى، سۈال كەرىش دەدات بە نىۋ دوو كۆمەلدا كەچى بە دەستى بە تال بە جىيان دەھىلىت، كە ئەمە روویدا دەنگى زەۋى دەنگى دەردەبىرى كە خەلكى ھەر ئاۋچەيەك ۋادەزانن دەنگەكە ھى زەۋىيەكەى ئەۋانە، دواتر چەندە خوا بىيەۋىت ھىۋر دەبىتەۋە، دواتر زەۋى خۇ تىكەدەدا بە جۇرىك چەرگ ۋە ھەناۋى دىننەتەۋە، وترا ئەى عەبدورەحمان جەرگ ۋە ھەناۋى زەۋى چىيە؟ وتى: ستوونە زىپرو زىۋەكان، لەۋ پۇژەۋە تا پۇژى دۋاىى زىپرو زىۋ بىسۈود دەبن^۲.

ئەبۈنە عىمىش لە حلىە ج ۹ ص ۲۴۹ لە پىگەى جگە لە مۇجاھىدەۋە ھىناۋىيەتى ۋ تىايدا ھا تۈۋە خزمایەتى دەپچىرىت ۋ شۆز نامىنى تا ئۇەۋى دەۋلەمەند تەنھا لە ھەژارى دەترسىت، ھەژارى كەسىك بەدى ناكات سۆزى بۇ بنوینى، كەس سكاالى پىۋىستىيەتى ئامۇزاكەشى دەۋلەمەندە، كەچى كەس نىيە يارمەتى بدات. ئۇەۋى دواترى نەھىناۋە. ئەحمەد لە كەسىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: شتىكمان بۇ ئەبۇزەر ھەلگرت ۋ وىستمان بىدەينى، چۈۋىنە پەبزە ۋ پىرسىارمان كىرد ۋ نەماندۇزىيەۋە، وترا: مۇلەتى حەجى ۋەرگرتۈۋە ۋ مۇلەتى پى دراۋە، ئىمەش چۈۋىن بۇ (مىنا) لەلای بوۋىن كە پىى وترا: عوسمان (ﷺ) چۈۋر پكات نوپۇزى كىرد، ئەۋىش ئۇەۋى لەسەر سەخت بوو ۋ قسەيەكى پەقى ۋت ۋت: من لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) نوپۇز كىردۈۋە دوۋر كاتى كىردۈۋە، لەگەل ئەبۇبەكرو عومەرىش ھەروا، پاشان ئەبۇزەر ھەستا ۋ چۈۋر پكاتى كىرد، دۋاىى پىى وترا: تۇرەخنەت لە ئەمىرى باۋەرداران دەگرت لەسەر ئۇەۋە كەچى خۇت دەيكەيت؟ وتى: دوۋبەرەكى خراپترە، پىغەمبەر (ﷺ) ۋتارى بۇ

۱ - ضعیف.

۲ - ھەيسەمى ج ۷ ص ۲۲۸ دەلىت: تەبەرانى بە چەند سەنەدى ھىناۋىيەتى ۋ مۇجالىد لە سەنەدەكەدایە كە جى متمانە ۋ جى قسەى جىا جىايشە، كەسەكانى دىكەى يەككە لە سەنەدەكان جىتمەنەن.

خویندینه وه و دهیغه رموو (انه کائن بعدی سلطان فلا تذلو، فمن اراد ان یذله فقد خلع ربقة الاسلام من عنقه و لیس بمقبول منه توبه حتی یسد ثلثته و لیس بفاعل ثم یعود فیکون فیمن یعزوه) (دوای من دهسه لات ده بیئت دهی پشتی مه شکنین، هه رکهس و ابکات نه و ائیسلامی له گه ردنی داکه ندووه و ته و بهی لی قبول ناکری تا چی کردووه چاکی نه کاته وه نه وهش ناکات، ئینجا بگه ریته وه و له وانه بیئت که پالپشتی ده که نه) (پیغه مبهه (ﷺ) فه رمانی پی کردین له سی شتدا نه وه ستین، فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه و خه لکی فیری سوننه ته کان بکهین^۱).

عه بدولر هزاق له قه تاده وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کرو عومهر و عوسماننیش تا به شیکی خیلافه ته که ی له مه که و مینا دوو رکات نویژیان ده کرد، دوایی عوسمان کردی به چوار رکات، ئیین مه سعود نه مهی بیست و ویستی بگه ریته وه، دواتر هه ستا و چوار رکاتی کرد، پییان وت تو نارازی بوویت که چی چوار رکاته که ده که یت؟ وتی: ناکوکی خراپتره^۲.

بوخاری و نه بوو عوبه ید و نه سبه هانی له عه لیه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیئت: چون که نار تان ده نواند که نار بگرن، چونکه من ناکوکی به خراپ ده زانم بو نه وهی خه لکی یه که ده نگ بن، یان منیش وه یارانم بمرم، ئیین سیرین بر وای وایه که نه وهی ده لیئت هه موان نه وه له عه لیه وه دینن درویه^۳.

عه سکه ری له سه لیمی کوپی قه یسی عامریه وه هیئاویه تی ده لیئت: (ابن الکواء) پرسپاری له عه لی کرد له سه ر سوننه ت و بیدعه و کو مه ل و دوو بهر کی، نه ویش وتی:

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۱۶ ده لیئت: له سه نه ده که دا گنر مه وه یه که هیه که ناوی نه هاتووه، که سه کانی سه نه ده که جی متمانن، ته و او.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۲ دا هاتووه.

۴ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۵۰ دا هاتووه.

ئەي ئىبنولكۋا پىرسىيارەكەت كىرد دەي لە ۋەلامەكەش تى بگە، سۈننەت ھى موحەمەدە (ﷺ)، بىدعە ئەۋەيە بەجىا لە سۈننەت بىت، كۆمەل كۆبۈنەۋەي ئەھلى پىستىيە با كەمىش بىن، دووبەرەكى كۆبۈنەۋەي پۈچخۈزانە (اھل الباطل) با زۆرىش بىن.

(يەككەنگى ھاۋەلان (ﷺ) لەسەر ئەبۇبەكرى ھىدىق (ﷺ))

بەيھەقى لە عورۋەي كۈپى زۈبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر بە سەر ۋا خەكەيەۋە لە (سۈنخ) ۋە ھات تا لە بە رەركاى مەگەوت دابەزى، بە دالەنگى ۋ غەمبارى ھات ۋ مۇلەتى ۋەرگەت تا بچىتە مالى عائىشەي كچى، ئەۋىش مۇلەتى پىدا، ئەبۇبەكر چۈۋىيە ژۈۋرەۋە پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دۋاىي كىردبۈۋ ۋ لەسەر جىگابۈۋ ۋ ئافىرەتەكانىش لە دەۋرى بۈۋ، ئەبۇبەكر لەسەر ئەژنۇ كەوت ۋ ماچى دەكرىد ۋ دىگىرا ۋ دەيۈت سۈيىد بە ۋ كەسەي گىانمى بە دەستە ئەۋەي ئىبىن خەتتاب دەيلىت ۋانىيە پىغەمبەر (ﷺ) مردۈۋە، ئەي پىغەمبەرى خوا پەحمەتى خۋات لى بىت، بە زىندۈۋىي ۋ مردۈبىش چەند بۇنت خۇشە، پاشان سەرى داپۇشى ۋ خىرا چۈۋ بۇ مەگەوت ۋ خەلكى تىدەپەپاند تا چۈۋىيە مەنبەرەكە ۋ عومەرىش كە ئەبۇبەكرى بىنى دىت دانىشت. ئەبۇبەكر لە پال مەنبەرەكە دا ھەستا ۋ خەلكى بانگ كىرد ۋ دانىشتن ۋ بىدەنگ بۈۋ، ئەبۇبەكر شاىەتومانى ۋ تەۋە ۋ تى: خۋاى گەۋرە ھەۋالى مەركى پىغەمبەرەكە دا كە خۋى لە ناۋتاندا زىندۈۋ، ھەۋالى مەركى ئىۋەشى داۋە، ئەۋە مەركە ۋ كەستان نامىنىتەۋە جگە لە خۋاى گەۋرە، خۋاى گەۋرە دەفەرمۈيت (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل) عومەر ۋ تى: ئەم ئايەتە لە قورئاندايە، سۈيىد بە خوا پىش ئەمرو نەمزانىۋە ئەم ئايەتە دابەزىبىت، خۋاى گەۋرە بە موحەمەدى (ﷺ) فەرمۈ (انك ميت و انهم ميتون) ھەروەھا دەفەرمۈيت (كل شىئ ھالك الا وجهه لە الحكم واليە ترجعون)

ھەرۋەھا دەفەرمۇيىت (كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام) ھەرۋەھا (كل نفس ذائقة الموت وانما توفون اجوركم يوم القيامة) وتى: خۇاى گەۋرە تەمەنى دا بە موخەمدە (ﷺ) ۋە ھىشتىيەۋە تا ئايىنى خۇاى گەيانىدۇ چەسپاندى ۋە سەرى خىست ۋە لەپىناۋ خۇادا جىھادى كىرد، پاشان لەسەر ئەۋە مراندى ۋە ئىۋەى لەسەر پىگەكە ھىشتەۋە، ھىچ كەس لەناۋناچىت مەگەر لە دۇاى پوۋنى ۋە شىفا، ھەر كەس خۇا پەرۋەردگارىيەتى ئەۋا خۇا زىندۇۋە ۋە نامىت، ھەر كەس سىش موخەمدە دەپەرست ۋە بە خۇاى دادەنا، ئەۋا موخەمدە مرد، دەى خەلىكىنە لە خۇا بىترىن، دەستبىگىن بە ئايىننەۋە ۋە پىشت بىستىن بە پەرۋەردگارتان، چۈنكە ئايىنى خۇا زالە ۋە پەيامى خۇا تەۋاۋە ۋە خۇاش سەرخەرى خۇى ۋە ئايىنەكەى سەردەخات، كىتەبى خۇا لەناۋتاندەۋە ۋە پوۋناكى ۋە شىفايە ۋە خۇاى گەۋرە بەۋ قورئانە پىنمۇنى موخەمدە (ﷺ) كىرد، تىايدا خەلال ۋە ھەرامى خۇا دىارە، سۇيىند بە خۇا گۇيمان لى نىيە چ دروستكراۋىكى خۇا لىمان كۇبىنەۋە، شىشپىرەكانى خۇا ھەلىكىشراۋن ۋە داماننەناۋن، ھەر كەس پىچەۋانەمان بىت جىھادى لە دژ دەكەين ۋەك چۈن لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) ۋا بوۋىن دەى ھەر كامتان با ورياي خۇى بىت، پاشان كۇچەران لەگەلى چۈن بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) ۱. ۲.

بوخارى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى گۇيىم لە كۇتايى ۋە تارى عومەر بوۋ كاتىك لە پۇژى مەرگى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنەبەر دانىشتىبوۋ ۋە ئەبۇبەكرىش بىدەنگ بوۋ ۋە قسەى نەدەكرد وتى: من ھىوام ۋا بوۋ پىغەمبەر (ﷺ) بىرئىت تا كۇتا كەسمان بىت، ئەگەر موخەمدە مرد ئەۋا خۇاى گەۋرە لە نىۋانتاندا پوناكىيەكى دانائە كە پىنمۇنى پى ۋەرگىن، خۇا پىنمۇنى موخەمدە كىرد ۋە ئەبۇبەكرىش ھاۋەلى ناۋ ئەشكەۋتى پىغەمبەرە، لەناۋ مۇسلماناندا بوۋ كاروبارتان لە ھەموان لە

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲۴۳ دا ۋاھاتوۋە.

پېشتەر، دەى برون و بەيەتتى پى بىدەن، دەستەيەك پېشتەر لە كەپرى بەنى سەئىدە بەيەتتىان پىدا بوو، ئەۋەش بەيەتتى گىشتى سەر مېنبەر بوو، زوھرى لە ئەنەسەۋە دەلىت: گويم لە عومەر بوو ئەو پۇژ بە ئەبوبەكرى دەۋت برون سەر مېنبەر، ئەۋىش چۈيە سەر مېنبەر و خەلكى بەيەتتىان پىدا.

ئىبن ئىسحاق لە زوھرى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتتى دەلىت: كاتىك لە كەپرى بەنى سەئىدە بەيەتتى درا بە ئەبوبەكر بەيەتتى كەى ئەبوبەكر لە سەر مېنبەر دانىشتىبوو و عومەر ھەستائو پىش ئەبوبەكر قەسى كردو سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كردو دواتر وتى: خەلكىنە مەن دويىنى قەسىيەكم بۇ كردن كە لە قورئان و بەلىنى پىغەمبەر ھەۋە نەبوو، بەلكو مەن وام دەبىنى پىغەمبەر (ﷺ) كۇتا كەسمان بىت، خۋاى گەۋرە ئەو كىتەبى خۋى لە ناۋاتاندا ھىشتوتەۋە كە پىنمۈنى پىغەمبەر كەى پىكرد، ئەگەر دەستى پىۋەبگرن خۋا پىنمۈنىتان دەكات بۇ ئەۋەى كە پىغەمبەر كەى بۇ پىنمۈنى كرد، خۋا لە سەر چاكترىنتان يەككەنگى كردوون ئەۋىش ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) و كەسى دوۋەمى ناۋ ئەشكەۋتە (ئەشكەۋتى سەۋر) دەى ھەستەن بەيەتتى پى بىدەن خەلكىش بەيەتتى گىشتىيان دا بە ئەبوبەكر لە دۋاى بەيەتتى كەپرەكە، پاشان ئەبوبەكر قەسى كردو سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كرد دواتر وتى: ئەى خەلكىنە مەن لە سەر ئىۋە دانراۋم و چاكترىنى ئىۋە نىم، ئەگەر چاكەم كرد يارمەتىم بىدەن، ئەگەر رىش خراپەم كرد راستم بىكەنەۋە، راستگوۋى سپار دەۋە و درۋ ناپاكىيە، لاۋاتان لاى مەن بەھىزە تا مافى دەگىر مەۋە، بەھىزتان لاى مەن لاۋازە تا بە ۋىستى خۋا مافى لى دەسەنمەۋە، ھەرگەلىك ۋاز لە جىھادى پىنى خۋا بەھىنى خۋا سەرشۋرپان دەكات، لە ناۋ ھەر كەلىكىشدا داۋىن پىسى بىلاۋىتەۋە خۋاى گەۋرە بەلا دەدات بە سەر ھەموۋاندا، تا كاتىك گوپرايەلى خۋا پىغەمبەر كەى مە گوپرايەلمەن، ئەگەر لە خۋا پىغەمبەر كەى ياخى بووم ھىچ

گوپرايەلىكەتەن لەسەر نىيە بۇ من، ھەستەن بۇ نوپۇزەكەتەن پەخمەتى خواتان لى
بىت^۱.

ئەخمەد لە ئىبن عەبباس ھەيئەتەتە عەبدولپەخمەنى كوپرى عەوف (ﷺ)
گەپرايە ھە، ئىبن عەبباس دەلىت: من چاۋەپىنى عەبدولپەخمەنى كوپرى عەوف بووم و
ئەۋىش مەنى دىتە ھە، ئەمەش لە كۇتا ھەجى عومەرى كوپرى خەتتەب و لە مەنادا
بوو، عەبدولپەخمەنى كوپرى عەوف وتى: كەسىك ھات بۇلاى عومەرى كوپرى
خەتتەب وتى: فلان كەس دەلىت ئەگەر عومەر بىرەت بەيەت دەدەم بە فلان
كەس، عومەرىش وتى: پىشت بەخۇ ئەمەشە لەناو خەلكدا قەسەدەكەم و
ھۇشيارىيان پى دەدەم لە دەستەى دەيانەۋىت كاروبارىيان زەوت بىكەن،
عەبدولپەخمەنى كوپرى عەوف وتى: مەنىش و تەم ئەى ئەمەرى بارەپداران وامەكە،
و ەرزى ھەج گەرە و بچوكى خەلك كۆدەكەتە ھە ئەۋانە بەسەر كۆپتە زالەن ئەگەر
لەناو خەلكدا ھەستەت دەترەسم قەسەيەك بىكەت ئەۋانە جۇرى ەرى بگرن و لىنى
نەگەن و لە شوپىنى خۇيدا دايەنەن، بەلام بابچىتە ھە مەدىنە، چۈنكە پىگەى كۆچ و
سۈنەتەى پىغەمبەرە، زانا و خانەدانانى خەلك بدوینە و چىت دەۋى بىلى ئەۋان
قەسەكەت تىدەگەن و لە شوپىنى خۇيدا دايەنەن، عومەر (ﷺ) وتى: ئەگەر بە ساغى
بگەرپە ھە مەدىنە لە يەكەم شوپىندا بگەمە ھە ئەۋى ئەۋ خەلكە تىدەگەيەنم، لە دۋاى
زىا ھەجە لە پۇژى ھەيىنى گەيشتە مەدىنە كوپرانە پىش كەۋتەم، و تەم بە مالىك،
كوپرانە چىيە؟ وتى: گوپى لى نىيە كەى دەردەچىت، سەرما و گەرما و شتى وا
لىكنا داتە ھە، سەعەدى كوپرى زەيدەم لە پال پاىەى راستى مەنبەرەكەدا بىنى كە
پىشتم كەۋتەبوو، دانىشتەم ئەژنۇمان بەرىكە كەۋتەبوو، ھىندەى نەبرد عومەر
دەركەۋت، كە بىنىم و تەم: ئەمەشە لەسەر ئەم مەنبەرە قەسەيەك دەكات كە كەس پىش

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲۴۸ دا واهاتوو دەلىت سەنەدەكەى صەحیحە.

ئەو نە یوتوو، سەعدیش ئەو هی پێ خوش نەبوو و وتی: چون شتی دەلی که کەس
 پیشتەر نە یوتبی، عومەر لە سەر مینبەرە که دانیشت، که بانگ بیژ بیدەنگ بوو هەستا و
 سوپاس و ستایشی پەرورەدگاری کرد و دواتر وتی: ئەی خەلکینە، من قسە یەک
 دەکەم، قەدەرم وا نووسراوە بیلیم، نازانم پیدەچیت پێش سەرەمەرگم بیت، هەرکەس
 لینی تیگەیشت با گەیشتە هەرکوی بیگە یەنی، هەرکەسیش تینەگەیشت رازیم نیە
 دۆرم بە دەمەو بەکات، خوای گەرە موخەمەدی بە هەق نارد و قورئانیشی دابەزاندە
 سەری، لەوانە ئایەتی رەجمی دابەزاند، لینی تیگەیشتین و پیغەمبەر (ﷺ) رەجمی
 کرد و ئیمەش دواي ئەو کرد و مانە، دەرسم پۆژیک بیتە بەری خەلک که سیك بلیت:
 لە کتیبی خوادا ئایەتی رەجم (بەردباران کردن) بەدی ناکەین، بەمە بەوەلانی
 فەزیک که خوای گەرە دایناوە گومرانب، بۆیە رەجم لە کتیبی خوادا لە سەر هەر
 ژن و میردیک زیناکەرە ئەگەر بەلگەیان لە سەر چەسپا، یان سک پری هەبوو، یان
 کوفری بە دواوە دیت، پیغەمبەر (ﷺ) فەرموی زی دەرویم لە پوودا مەکن وەک
 ئەو هی بە عیسا ی کوپی مەریەم کرا، من بەندە یەکی خوام، دەی بلین موخەمەدی
 بەندە و پیغەمبەری خوا، بیستوو مەتانه دەلیت: ئەگەر عومەر مرد بە یەعت دەدم
 بە فلان کەس، دەی کەس ئەو ناراستیە نەکات بلیت بە یەعتی ئەبوبەکر (رضی اللہ عنہ) بە
 کوتوپری تەواو بوو، ئەو و ابوو بەلام خوای گەرە لە خراپە ی پاراستینی، کەس لە
 ئیو وەک ئەبوبەکر نیە هەموان گەردنی بۆ کەچ بکەن. کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) کۆچی
 دواي کرد هەوالمان پێ درا که عەلی و زوبەیر لەگەل هاو دەمەکانیان لە مالی
 فاتیمە ی کچی پیغەمبەر (ﷺ) دواکە و تەبوون و پشتیوانانیش بە یە کەدەنگی لە کەپری
 بەنی ساعیدە لی دواکە و تەوون و کۆچەرانیش لەلای ئەبوبەکر کۆبوونە تەو وە منیش
 پیم وت: ئەی ئەبوبەکر با بچین بۆلای برا پشتیوانەکانمان، چووین تا گەیشتینەلای
 دوو پیاوچاک، بارەکیان بۆ باس کردین و وتیان ئەی کۆمەلی کۆچەرەن چیتان
 دەوێت؟ وتم: دەچین بۆلای برا پشتیوانەکانمان، وتیان: پیویست ناکات نزیکیان
 بکە و نەو کاری خۆتان پاپەڕینن ئەی کۆچەرەن، وتم سویند بەخوا دەچین بۆلایان،

چووین بۆلایان له که پری بهنی ساعیده لهوی کۆیبوونه وه که سیکی داپۆشراو له نیوانیاندا بوو، وتم: ئه وه کییه؟ وتیان: سه عدی کوپری عوباده، وتم: چیه تی؟ وتیان: نه خۆشه، که دانیشتین وتاریژه که یان ههستا و سوپاس و ستایشی پهروهرداری کردو وتی: پاشان ئیمه پشتیوانانی خوا و که تیبه ی ئیسلامین و ئه ی کۆمه لی کۆچهران ئیوه دارودهسته ی پیغه مبه ره که مانن، یه کیك له ئیوه چوو (ئیوه پیشکه وتن) ده تانه ویئت له ریشه مان بپچرن و کاره که مان له دهست ببهن. که بیدهنگ بوو ویستم قسه بکه م، قسه یه کم پی بوو پیی سه رسامبووم و هه زم ده کرد له بهرده م ئه بویه کردا بیلیم، من هه ندی سنووریم له بهرچاو ده گرت و ئه و له من داناترو له سه ر خۆتر بوو سویند به خوا ده مویت چ ی بلیم هه مووی به جوان بیژی خوی و ت به چاکتریش که من بیدهنگ بووم، وتی: پاشان ئیوه چاکه تان و ت و ئیوه وان و عه ره بیش ئه م باره یان بو ئه م دهسته ی قوره یش ناسیوه که نیوه ندی عه ره بن له پرووی شوین و ره چه له که وه من به یه کیك له و دوو که سه رازیم بۆتان کامیان هه لده بژیرن، دهستی من و ئه بو عوبه یده ی کوپری جه راحی گرت، سویند به خوا هه زم ده کرد بچم و بدات له ملم به ئام ئه وه له تاوان نزیک نه کاته وه ئه وه م پی خۆشتر بوو له وه ی ببه ئه میری کۆمه لیك که ئه بویه کریان له نیودایه، به ئام له سه ره مه رگدا ده رووم بگۆریت، یه کیك له کۆچهران وتی: من کۆله که و راستکه ره وه ی پا که ی ئه وم، ئه ی کۆمه لی قوره یش ئه میریك له ئیوه و یه کیك له ئیوه منیش به مالیکم و ت (انا جزیلها المحکک) یانی چی؟ وتی: وه ک ئه وه ی بلی من لی زانی ئه وم (بوی راست ده که مه وه) ئینجا گالته و ورته زیادی کرد تا ترسی نا کوکیما ن لی نیشت، وتم: ئه ی ئه بویه کر ده ستت بیته با به یعه تت پی بده م، ئه ویش دهستی هی نا و به یعه تم پیداو کۆچه رانیش به یعه تیان پید، ئینجا پشتیوانان به یعه تیان پید، پاشان دابه زین بۆلای سه عدی کوپری عوباده (وه ک دابارین به سه ریدا) یه کیکیان وتی: سه عدا تان کوشت، وتم: (قتل الله سعدا) (خوا سه عد بکوژیت) عومه ر وتی: سویند به خوا خوا له و بارانه ی ئاماده ی بووین هیچی وه ک ئه وه ی به یعه تی ئه بویه کر نه بوو ده ترساین

ئەگەر ئەو خەلکە بە جێمان بھێلن و بە یەتیک نەبێت دواى ئیمە بە یەتیک بدەن، یان بە یەتەتی بێ رەزامەندیان پێ بدەن یان لیان جیا بینەو بەو خراپە یەك بکەوێتەو، جا هەرکەس بەبێ راویژی مۆسلمانان بە یەتە بە ئەمیریك بدات بە یەتە بۆ خووی و بە یەتە پێدەرەکەى نیه لە ترسی ئەوێ شەرنەکەن، زوهری لە عوروەو هیناویەتی ئەو دوو کەسەى پێیان گەشتن عوھیمی کۆری ساعیدەو مיעەنى کۆری عەددى بوون، لە سەعیدی کۆری مۆسەبیشەو کە ئەو کەسەى وتی: من کۆلەکەدەر و راستکەرەوھیم حەبابی کۆری مۆنزیر بوو.

ئێین ئەبى شەیبە لە فەرمودەکەى ئێین عەبباسەو (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی کە پێغەمبەر (ﷺ) کۆچی دواى کرد هەندى ھاتن بۆ لامان و پێمان وترا پشتیوانان لە کەپری بەنى ساعیدە لە گەل سەعدى کۆری عوبادە کۆبوونەتەو و بە یەتە دەدەن، من و ئەبوبەکر و ئەبوعوبەیدەى کۆری جەرأحیش چووین بۆ لایان ئەو کە گۆران لە ئیسلامدا بکەن، گەشتین بە دوو کەسەى راستگۆی پشتیوانان - عومەیری کۆری ساعیدەو مיעەنى کۆری عەددى - وتیان بۆ کۆی دەچن؟ وتمان: بۆلای ئێوہ بیستوو مانە وادەکەن. وتیان: بگەرێنەو چونکە شتیک نایەتە پێتان کە پێی ناپارزی بن، ئیمەش وتمان هەردەبێت بچین، من قسەم ئامادە دەکرد تا بیکەم، کە گەشتینە لایان لەوێ لای سەعدى کۆری عوبادە کۆبوونەو و سەعد نەخۆش بوو و لەسەر جینگەکەى بوو، کە چووینە ئەوێ قسەیان کردو وتیان: ئەى کۆمەلئى قورەیش ئەمیریك لە ئیمەو ئەمیریك لە ئێوہ، حەبابی کۆری مۆنزیر وتی: من کۆلەکەدەر و راستکەرەوھیم ئەگەر بتانەوێت بەش بەشی دەکەین، ئەبوبەکر وتی:

١- مالیک هیناویەتی و لە پێگەى ئەوہو ئەوانى دى ئەم فەرمودەیان هیناوە، لە البدایة والنہایة ج ٥ ص ٢٤٥ دا واما تۆو، بوخاریش هیناویەتی، ئەبوعوبەید لە الغرائب و بەیہقى و ئێین ئەبى شەیبەش بە ھەمان شێوہ بە دوورو درێژی هیناویانە، لە کنز العمال ج ٣ ص ١٣٩ یشدا ھاتووە.

لەسەر خۇيىن، مەنىش چووم تا قەسەبىكەم، ئەبۇبەكر وتى: عومەر بىدەنگ بە، سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كىردو دواتر وتى: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان سويند بە خوا نكوولى گەورەيى و پايتان لە ئىسلام و مافتان لەسەرمان نى، بەلام ئىۋە دەزانن ئەم دەستەي ناو قورەيش لە نىۋەندى عەرەبدان، كەس لە عەرەب بە كەس پارى نابل مەگەر لە يەككى لەمانە، دەي ئىمە ئەمىرو ئىۋە ۋەزىر، دەي لە خوا بىترسن و ئىسلام پەل پەل مەكەن و مەبنە يەكەم گۆرەرانى ئىسلام، من پارىم بۆتان بە يەككى لەم دوانە عومەر و ئەبۇعوبەيدەي كوپى جوراح، كامتان پى باشە بەيەتتى پى بدەن جى متمانەتانه، عومەر وتى: سويند بەخوا ئەو پۆژە ھەزم دەكرد چى بلىم ئەبۇبەكر ھەمووى وت. سويند بە خوا ئەگەر بەبى تاوان بكوژرامايە و دوايى زىندووبكرامايە تەۋە و دواتر بكوژرامايە ۋە ھەمىدى زىندووبكرامايە تەۋە پىم خۇشتىبوو لە ۋەي ئەمىرى كۆمەلىك بىم كە ئەبۇبەكرىان تىدابتىت، پاشان وتم: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان، ئەي كۆمەلى مۇسلمانان يەكەم كەسى شىاو بە كاروبارى پىغەمبەر (ﷺ) دواي خۇي ھاۋدەمى ناو ئەشكەوتىتەي، ئەبۇبەكرى پىشپەرەوى پوونسان، پاشان دەستىم گرت و يەككىش لە پىشتىوانان پىشم كەوت و پىش ئەۋەي بەيەتتى پى بدەم ئەو بەيەتتى پىدا، خەلكى يەك يەك ھاتن و سەعدى كوپى عوبادەيان لە بىركرد.^۱

ئىبن ئەبى شەيبەش لە ئىبن سىرىنەۋە ھىناۋىيەتتى يەككى لە (زىيىق) وتى: لەو پۆژەدا ئەبۇبەكر و عومەر ھاتن بۆلاي پىشتىوانان، ئەبۇبەكر وتى: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان ئىمە نكوولى مافتان ناكەين و كەسى باۋەردارىش نكوولى مافتان ناكات، سويند بەخوا ھەرچاكە يەكمان بوۋىت ئىۋە تىايدا بەشدارمان بوون، بەلام

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۹ دا ھاتوۋە.

عەرەب تەنھا بە كەسكى قورەيشى پازى و چەسپاۋ دەبن، چونكە ئەوان لە ھەموان زمان پاراوترو ديارترو نيوەندە مالى عەرەبن و لەناو عەرەبدا ديارترن (قەلەوترن) دەى بەيەت بە عومەر بدەن، وتیان: نا، عومەر وتى: بۇچى؟ وتیان: لە ئاكامەكەى دەترسین، عومەر وتى: دەى من نەمويست دەى بەيەن بدەن بە ئەبوبەكر، ئەبوبەكر بە عومەرى وت: تۆ لە من بەھیزترى، عومەر وتى: تۆ لە من چاكترى، دووجار وتیەو، لە سىيەم جاردە عومەر پىيى وت: بە ھیزی من لەگەل گەرەبى خوتدا بۆتۆ، دەى بەيەت بدەن بە ئەبوبەكر، لە بەيەتتى ئەبوبەكردا خەلكى ھاتن بۆلای ئەبوعوبەيدەى كوپى جەراح، ئەويش وتى: دین بۆلای من لە كاتىكدا ھاۋەلى ناو ئەوشكەوتى پىغەمبەر (ﷺ) لەناوتاندايە؟^۱ ۲.

۱ - ضعیف.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا واھاتووہ.

(هاوه لان (ﷺ) نه بوبه کریان (ﷺ) له خیلافه تدا پیښخستو به خیلافه تی رازی بوونو و به رپه رچی هه رکه سیان ده دایه وه که بیویستایه لیان جیابیتته وه)

ئین عه ساگیر له موسلیمه وه هیئاویه تی ده لیت: نه بوبه کر که سیکی نارد بۆلای
نه بوعوبه یده (ﷺ) وتی: ئاماده ی با بته که مه خه لیفه چونکه من گویم له پیغه مبه ر
(ﷺ) بوو ده یفه رموو (ان لكل امة امینا وانت امین هذه الامة) (تۆ سپارده کاری ئهم
ئوممه ته یته) نه بوعوبه یده وتی: من پیش که سیکی ناکه وم که پیغه مبه ر (ﷺ)
فه رمانی پیکرد پیشنو یژیما ن بۆ بکات^۱.

نه حمده له نه بولبوخته ریه وه هیئاویه تی ده لیت: عومه ر به نه بوعوبه یده ی وت:
ده ستت بیته با به یعه تت پی بده م، چونکه من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو
ده یفه رموو (انت امین هذه الامة) نه بوعوبه یده وتی: من پیش که سیکی ناکه وم که
پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی پیکرد پیشنو یژیما ن بۆ بکات، تا مه رگی پیغه مبه ر (ﷺ)
پیشنو یژی بۆ ده کردین^۲. هه روه که له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتوه، له
فه رمووده که دا هاتوه: نه بوعوبه یده وتی: له و کاته وه ی موسلمان بویت شتی وام

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۶ دا واهاتوه، حاکم ج ۳ ص ۲۶۷ له موسلیمی به تین له
نه بولبوخته ریه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه و بوخاری و
موسلیم نه یان هیئاوه، زه هه بی ده لیت ئهم فه رمووده مونقه تیعه، ئین عه ساگیر و ئین شاهین و هی
دیکه ش له عه لی کوپی که سیره وه به هه مان شیوه هیئاویانه، له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۶ دا
هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۵ ص ۱۸۳ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیه ن به ئام نه بولبوخته ری له
عومه ری نه بیستبوو. ئین عه ساگیریش به هه مان شیوه هیئاویه تی، له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰
یشدا هاتوه، ئین سه عدو ئین جه ریر له ئیراهیمی ته یمی وه به هه مان شیوه هیئاویه تی،

له تۆنەبىنىۋە بەيىعت بە من دەدەيت؟ لە كاتىڭدا ئەبۇبەكرى صديق و كەسى دووھى ناو ئەشكە و تەتەن لەناودايە، خوسەيمەى تەرابلوسى لە حەمرانە وە ھىناويەتى دەلىت: عوسمانى كوپرى عەففان وتى: ئەبۇبەكرى صديق شىاوترىن كەسە بە خىلافەت، ئەو راستگۆ و كەسى دووھى ھاوئى پىغەمبەرە (ﷺ).

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۶۶ و بهیه قی ج ۸ ص ۱۵۲ له سه عدی کوپی
ئیبراهیمی کوپی عه بدولپرهمانی کوپی عه وفه وه هیئاویانه که عه بدولپرهمانی
کوپی عه وف له گه لّ عومهری کوپی خه تتابدا بوو و موحه مه دی کوپی مه سله مه ش
شمشیره کی زوبهیری شکاند، پاشان ئه بوبه کره ستا و وتاری بۆ خه لّ خوینده وه و
پۆزشی بۆ هیئانه وه و وتی: سویند به خوا هه رگیز هیچ شه و و پۆژیک شهیدا و
تامه زرویی دهسه لات نه بووم و به ناشکرا و نهینیش داوام له خوا نه کردوو دهسه لاتم
بداته دهست، به لام من له ناشوب ترسام، له دهسه لاتداریشدا که حه سانه و هم بۆ نیه،
به لم کاریکی گه وره م گرتوو ته دهست که توانا و دهستی ئه و هم نیه مه گه به پالپشتی
خوای گه وره، حه زم ده کرد به هیژترین کهس بۆ ئه م کاره له شوینی مندا بوايه،
کوچه ران قسه و پۆزشه که یان و هرگرت، عه لی و زوبه یریش و تیان ته نها له بهر ئه وه
توو ره بووین که له پراویژ دوا خراوین، ئه گه رنا ئیمه ئه بوبه کر له دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ)
به شیا وترین کهس ده زانین بۆ ئه م کاره، ئه و ها و ه لّی نا و ئه شکه وتی پیغه مبه ر (ﷺ)
بوو، ئیمه پله و پایه و گه وره یی ئه و ده زانین و پیغه مبه ریش (ﷺ) کاتی ک زیندوو بوو
فه رمانی به و کرد تا به رنو یژی بکات.

ئىبن عەساكىر لە سەئىدىي كۆرى غەفلەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلىلت:
ئەبوسوفيان چو بۆلای ەلى و ەبباس و ەلى: ئەلى ەلى تۆش ئەلى ەبباس ئەو
چىيە ئەو كارە لە دەست بچوكتىن و كەمتىن خىلى ناو قورەيشدايە، سوئند بە خوا
ئەگەر بئەوئ پىرى دەكەم لە ئەسپ و سەرباز، ەلى پىى و ت: ئەبەخوا نامەوئ

١ - له كنز العمال ج ٣ ص ١٤٠ داهاتووه.

وابڪهيت، ٺهگر بمانزانيا ٺه بوبه ڪر شياوي نيه وا به ئاساني وازمان نه دههينا
 ٺه ٺه بوسوفيان، باوه پداران ڪومه ليڪي ٺاموڙڪاري يه ڪترن و سوڙ له نيوانياندايه
 ٺهگر مال و جهسته يان له يه ڪ دوربيٽ، دوپوه ڪانيش ڪومه ليڪي ناپاڪ به يه ڪن،
 ههروهه ٺه بونه حمه دي دهقان به و واتايه هيناويه تي و سه بارهت به دوپوه ڪان
 ٺه مه شي زياد ڪردوه: ٺهگر چي جهسته و ماليان له يه ڪ نزيڪ بيٽ ڪومه ليڪي ناپاڪ
 به يه ڪنن ٺيمه به يعه تمان داوه به ٺه بوبه ڪرو ٺه ويش شياوه به و شوينه يه.^۱

عه بدولر هزاق له ٺيبنولجه برهوه هيناويه تي ده ليٽ: ڪاتيڪ به يعهت درا به
 ٺه بوبه ڪري صديق ٺه بوسوفيان هات بو لاي عه لي و وتي: ڪه مٽرين مالي ناو قورهيش
 ده ستيانگرت به سهر ٺه و ڪاره دا له جياتي ٺيوه؟ سويند به خوا پري ده ڪم له سوارو
 سه ربان، عه لي وتي: هيشتا دوڙمني ئيسلام و موسلمانيت، ٺهوه زياني بو ئيسلام و
 موسلمانان نيه، ٺيمه ٺه بوبه ڪرمان به شياو زاني بو ٺه و ڪاره،^۲ حاڪم له المستدرڪ ج ۳
 ص ۷۸ له مورهي ته يبييه وه هيناويه تي ده ليٽ: ٺه بوسوفيان ڪوري حهرب هات بو لاي
 عه لي ڪوري ٺه بوتاليب و وتي: ٺهوه چيه ڪه مينه ي قورهيش ٺه و ڪاره يان گرتوه ته
 ده ست، له هه مووان ڪم ده سه لاتر واته ٺه بوبه ڪر، سويند به خوا ٺهگر بته ويٽ به
 سوارو سه ربان دايد ده گرم، عه لي وتي: ٺه ٺه بوسوفيان ده ميڪه دڙايه تي ئيسلام و
 موسلمانان ڪردوه، ٺهوه هيچ زياني نيه، ٺيمه ٺه بوبه ڪرمان به شياوي ٺه و ڪاره
 زانيوه. ته بهري ج ۴ ص ۲۸ له سه خري پاسه واني پيغه مبهروه (ﷺ) هيناويه تي
 ده ليٽ: خاليد ي ڪوري سه عيدي ڪوري عاص له سه ردمي پيغه مبهر (ﷺ) و له ڪاتي
 مه رگي پيغه مبهريشدا (ﷺ) هر له يه من بوو، له دواي مردني پيغه مبهر (ﷺ) به
 مانگيڪ به جبه يه ڪي ديباجه وه هاته وه و گه يشت به عومهي ڪوري خه تتاب و عه لي

۱ - له ڪنز العمال ج ۳ ص ۱۴۱ دا واهاتوه.

۲ - له ڪنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا واهاتوه.

۳ - له الاستيعاب ج ۴ ص ۸۷ دا واهاتوه.

کوپری نه بوتالیب، عومهری هاواری کرد بو نهوانه‌ی دوروبهری: نهو جبه‌ی پارچه‌پارچه بکه‌ن ناوریثم ده‌پوشیت؟ له کاتی ناشتیا له ناوماندا کوچ کراو بوو، نهوانیش جبه‌که‌یان دراند، خالید وتی: نه‌ی نه‌بوچه‌سه‌ن نه‌ی به‌نی عه‌بدمه‌ناف نه‌و پایه‌تان له ده‌ستدا؟ عه‌لی وتی: شکان ده‌لییت یان خیلافه‌ت؟ وتی: له ئیوه‌باشتر نه‌بوو بو نه‌و پایه‌نه‌ی به‌نی عه‌بدولمه‌ناف، عومهر به‌خالیدی وت: خوا زمانت به‌به‌ستی سویند به‌خوا به‌رده‌وام دروژنی له‌ناو قسه‌که‌تدا دیت و ده‌چی و زیانیشتی ته‌ن‌ها بو خو‌یه‌تی.^۱

ئین سه‌عد ج ۴ ص ۹۷ له ئوم خالیدی کچی خالیدی کوپری سه‌عیدی کوپری عاصه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: باوکم له دوا‌ی به‌یعه‌تدان به‌نه‌بویه‌کر له یه‌مه‌نه‌وه هاته‌وه بو مه‌دینه، به‌عه‌لی و عوسمانی وت: پازی بوون به‌نی عه‌بدمه‌ناف نه‌و کاره له جیاتی ئیوه‌بگره‌ده‌ست؟ عومهر گواستیه‌وه بۆ‌لای نه‌بویه‌کرو نه‌بویه‌کریش داوا‌ی به‌یعه‌تی لینه‌کردو عومهر وه‌لامی دایه‌وه و خالید سی مانگ به‌بی به‌یعه‌تدان مایه‌وه، دواتر نه‌بویه‌کر دای به‌لایدا له کاتی‌کدا له ماله‌وه‌یدابوو، سه‌لامی لی کرد، خالید پیی وت: چه‌زده‌که‌یت به‌یعه‌تت پیی بده‌م؟ وتی: چه‌زده‌که‌م بی‌یه‌ته‌ناو صولج و ری‌ککه‌وتنی‌که‌وه که موسلمانان چوونه‌ته‌ناوی، وتی: شه‌و به‌یعه‌تت پیی دده‌م، نه‌بویه‌کر هات و له‌سه‌ر مینه‌به‌ربوو خالید به‌یعه‌تی پید‌ا، نه‌بویه‌کر پای باشی به‌رامبه‌ری هه‌بوو و ری‌زی ده‌گرت، که نه‌بویه‌کر سه‌ربازی نارد بو شام ئالای موسلمانانی دایه‌ده‌ست نه‌و و ئالاکه‌ی بو هی‌نایه‌ ماله‌وه، عومهر به‌نه‌بویه‌کری وت: خالید ده‌که‌یته‌گه‌وره‌یان له کاتی‌کدا ئاوا‌ی ده‌وت؟ به‌رده‌وام پیی ده‌وت تا نه‌بویه‌کر نه‌روای ده‌وسی نارد و پیی وت: خه‌لیفه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) پی‌ت ده‌لیت: ئالاکه‌مان بو بگی‌ره‌وه، نه‌ویش دایه‌ده‌ستی و پیی وت: سویند به‌خوا ویلایه‌ت و

^۱ - سه‌یف و ئین عه‌ساکی‌ر به‌کورتی له سه‌خه‌روه هی‌ناویانه، له کنز العمال ج ۸ ص ۵۹ یشدا هاتوه.

دهسه لاتدانتان به ٿيڻه دلخوشي نه ڪردين و لابرديشمان بيڙاري نه ڪردين،
 سه ڪونه ڪراو تو نيت، هيڻدهم بيني نه بوبه ڪر هات بولاي باوڪم و پوزشي بو
 دهينايه وه و سوربوو له سه نه وهى ناوى عومر نه هيڻيت، سوڀند به خوا باوڪم
 تا مردن سوڙي بو عومر هه بوو. ساجي له عائيشه وه (رضي الله عنها) باوڪم
 شمشيري هه لگرتبوو و به سواري و لاخه ڪهى به رهو (ذي القصة) چوو، عهلى ڪوپي
 نه بوتاليب هات و جلوهى و لاخه ڪهى گرت و وتي: بو ڪوي نهى خهليفه پيڻه مبهري
 خوا؟ نه وهى پيڻه مبهري (ﷺ) له پوڙي نوحودا پيى وتيت هه مان شتت پي دهليم
 (شم سيفك ولا تفجعنا بنفسك، فوالله لئن اصبنا بك لا يكون للاسلام بعدك نظام
 ابداء) (شمشير هڪه بخه ره وه ناو ڪه لان و به خوت دلگرانمان مه ڪه چونڪه به خوا
 نه گهر تو له دهست بدهين هه رگيز دواى تو ئيسلام نيزامى نابي) نه ويش گه پايه وه و
 سوپا ڪهى به پيڪرد.^۱

^۱ - له كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۲ دا هاتوه، دارقوتنيش به هه مان شيوه هيناريه تي، له البداية
 والنهاية ج ۶ ص ۳۱۵ يشدا هاتوه.

(گىرانبەھرى خىلافەت بۇ خەلک)

ئەبۇنەئىم لە (فضائل الصحابة) لە ئەبۇبەكرە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
ئەي خەلكىنە ئەگەر واگومان دەبەن من حەزىيان ۋىستى خىلافەتم لە ئىۋە و
موسلمانان بىردوۋە، نا سۆيىند بەخا بە ۋجۇرە نىيە، يەك شەۋيان پۇژ نەبوۋە
سوۋرەم لەسەر خىلافەت و بە ئاشكراۋ نەيىنىش داوام لە خوا نەكردوۋە تا
خىلافەتم پى بېخەشى، كاريكى گەرەم گرتوۋەتە ئەستۇ كە توانايم نىيە مەگەر
بە پىشتەبەستىن بەخا، حەزم دەكرد بۇ ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بىت تا
بىكرايە و ازم بەيىنايە و بىگىرەمەۋە بۇتان و بەيەتتى ئىۋەم لانەبىت، دەي كىتان
پى باشە بىدەنە دەست ئەۋ، چۈنكە مەنىش تەنھا كەسىم لەئىۋە.^۱

تەبەرانى لە عىساي كۆرى عەتىۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ) كە
بەيەتتى پىدرا بەيانى ھەستە و تارى بۇ خەلک خويىندەۋە و تى: ئەي
خەلكىنە من راي ئىۋەم دەۋى بتاندەمەۋە، من چاكتىنى ئىۋە نىم، دەي
بەيەت بەن بە چاكتىنتان، ئەۋانىش ھەستان بۇلاي و وتيان ئەي خەلىفەي
پىغەمبەرى خوا سۆيىند بەخا تۇ چاكتىنمانىت، وتى: ئەي خەلكىنە خەلكى
بە حەزو ناچارىش ھاتنە ناۋ ئىسلام ئەۋانە جى پەناي خان، ئەگەر
دەتانەۋىت خاۋى گەرە ھىچى بە زىمەي خۇي لىتان نەۋىت دەي بىكەن، من
شەيتانىكم ھەيە لام نامادەيە، ئەگەر بىننىتان توۋرەبووم لىم دوۋرىكە ونەۋە تا
بەرامبەرتان ھەلە نەبەم، ئەي خەلكىنە دەستكەۋتەكانى غولامەكانتان لەبەرچاۋ
بگرن، چۈنكە گۆشتى بە حەرام پەيدا بوۋىت بەھەشت ناگىرەتەخۇ، دەي وريا
بن و چاۋتان لەسەرم بىت، ئەگەر راست بووم يارمەتىم بەن، ئەگەرەش لامدا

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۱ دا ۋاھاتوۋە.

راستم بکه نه وه، نه گهر گوږپرایه لی خوا بووم گوږپرایه لم بن، نه گهریش لامدا به گویم مه که ن.^۱

عشاریش له نه بی جوحافه وه هیناویه تی ده لیت: که به یعت درا به نه بوبه کر سی پوژ دهر گای داخست و هر پوژیک ده هات بولای خه لک و ده یوت: نه ی خه لکینه من به یعتی نیوه ده گپر مه وه بوتان، ده ی کیتان پی باشه به یعتی پی بدن، له هه موو نه وانده دا عه لی کوپی نه بوتالیب هه لده ساو ده یوت: به یعتت لی ناسینینه وه و ناشمانه وی، پیغه مبه ر (ﷺ) تو ی پیشخست ئیتر کی دوات ده خات؟ له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۱ دا هاتووه، ئین نه جار له زهیدی کوپی عه لی له بارکیه وه هیناویه تی ده لیت: نه بوبه کر له سهر مینه به ره که ی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو وتی: کی هیه پیی ناخوشه باوازیبیم بو ی؟ سی جار نه وه ی وت: له وکاته دا عه لی کوپی نه بوتالیب هه ستا و وتی: نه به خوا لات نابیهین و نه وه شمان ناویت، کی ده توانیت دوات بخات له کاتیکدا پیغه مبه ری خوا پیشی خستی؟^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا واهاتووه، هه یسه می ج ۵ ص ۱۸۴ ده لیت: له سه نه ده که دا عیسی کوپی سوله یمان هیه که لاوازه، عیسی کوپی عه تیهش هیه که نایناسم، ته واو،
^۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتووه.

(قبول كىردى خىلافەت بۇ بەرژەۋەندىكى ئايىنى)

ئىبن رايھەۋىيە ۋە ئەدەنى ۋە بەغەۋى ۋە ئىبن خوزەيمە لە پافىيى كۆرى ئەبى پافىيەۋە ھىناۋىيە دەلىت: كاتىك خەلىكى ئەبۇبەكرىيان كىرد بە خەلىفە ۋەتم: ھاۋرىكەم كە فەرمانى پىكردم تا نەبمە بەرپىرسى دوۋكەس، مەنىش ۋەتم ئەبۇبەكر ھىچت بىردىت كە چىت پى ۋەتم؟ نەبمە بەرپىرسى دوۋكەس كە چى خۆت بوۋىتە بەرپىرسى ئوممەت. ئەبۇبەكر ۋەتم: پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دۋايى كىردو خەلىكى تازە مۇسلىمان بىۋىن، ترسام ھەلگەپىنەۋە ناكۆكى پوۋىدات، بۇيە بە ناختەزى ۋەرمگرت، بەردەۋام پۇزىشى دەھىنايەۋە تا قبولم كىرد.^۱

(خەفەتخواردن بە قبول كىردى خىلافەت)

ئىبن رايھەۋىيە ۋە خەيسەمە لە (فضائل الصحابة) ۋە جگە لەۋىش لە كەسىكى بىنەمالەى پەبىيەۋە ھىناۋىيەتى كە دەلىت: بىستى ئەبۇبەكر كاتىك بوۋ بە خەلىفە لە مالەۋە بە خەفەتبارى دانىشت ۋە عومەر چوۋ بۇلاى ئەۋىش سەركۈنەى دەكىردو ۋەتم: تۇ ئەم كارەت تۈۋش كىردم، سكالاي بىردەلەى تا دادۋەرى نىۋ خەلك بىكات، عومەر پىۋى ۋەتم: مەگەر نازانىت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈۋى (ان الوالى اذا اجتهد فاصاب الحق فله اجران وان اجتهد فاخطا الحق فله اجر واحد) (بەرپىرس ئەگەر ئىجتىھادى كىردو ھەلەى كىرد ئەۋا پاداشتىكى بۇ ھەيە، ئەگەرپىش ئىجتىھادى كىردو پىكەى ئەۋا دوۋ پاداشتى بۇ ھەيە) ۋەك ئەۋەى بارى سەرشانى ئەبۇبەكر سوۋك بىكات.^۲

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۵ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا ۋاھاتوۋە.

١- له كنز العمال ج ٣ ص ١٣٥ دا هاتوو، هه‌یسه‌می ج ٥ ص ٢٠٣ ده‌لێت: له سه‌نده‌كه‌دا عه‌لوانی كۆپی داودی به‌جەلی هه‌یه كه لاوازه، ئهم ئه‌سه‌ره له‌وانه‌یه ناره‌زایی له‌ ڕوودا هه‌یه.

(لە بىرى خۇدانان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۹ لە ئەبى سەلەمەي كۆپى عەبدولپەرھىمان و جگە لە ۋە ھە
 مۇناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صدىق كاتىك بەرھە كۆتايى ژيان دەچوۋ عەبدولپەرھىمانى
 كۆپى بانگىردو وتى: لە بارەي عومەرى كۆپى خەتتابە ۋە قسەم بۇ بگە، وتى:
 ھەرپرسىيارىكەم لىبەكەيت خۇت شارەزايىت لە من لەسەرى زىاترە، ئەبۇبەكرى وتى:
 ئەگەر ئىش! وتى: سۆيىند بەخۇا ئەو لە پاي تۆ لەسەرى باشترە، پاشان عوسمانى
 كۆپى عەففانى بانگىردو وتى: لە بارەي عومەر ۋە قسەم بۇ بگە، وتى: تۆ لە ئىمە
 باشترى دەناسى، وتى: دەي لەسەر ئەۋەي ئەبۇعوبەيدوللا (باسى بگە بۆم)
 عوسمانى كۆپى عەففان وتى: بەخۇا من ۋادەيناسم پەنا ۋ نادىيارى لە ئاشكراۋ
 دىيارى باشترە، لەناۋ ئىمەدا نمونەي ۋەك ئەۋ نىيە، ئەبۇبەكرى وتى: پەرھەمەتى خوات
 لى بىت سۆيىند بەخۇا ئەگەر دەستەم لەۋ بەردايە تۆم دەگرت، لەگەل ئەۋانەشدا
 پراۋىژى كرد بە سەئىدى كۆپى ئەۋەر ۋ ئوسەيدى كۆپى حوچەيرو كۆچەرەن ۋ
 پىشتىۋانانى دىكە ئەۋە، ئوسەيد وتى: بەخۇا ۋاي دەناسم دۋاي تۆ چاكتىرە، بۇ
 پەرھامەندى پازى ۋ بۇ توورەيى توورەيە، ئەۋەي نەيىنى زىاترە باشترە لەۋەي
 ئاشكراي زىاترە، كەس لەۋ بەھىزتر نىيە تا بتۋانى ئەۋ كارە بگىرتتە ئەستۇ.

ھەندى لە ھاۋەلەن بىستىيان عەبدولپەرھىمان ۋ عوسمان چوون بۇلاي ئەبۇبەكرى
 بە تەنىيا دۋاندۋىيە، ئەۋانىش چوون بۇلاي ئەبۇبەكرى يەككىيان وتى: تۆ چى بە
 پەرھەردگارت دەلىيىت ئەگەر پىرسىيارى لىكردىت لەسەر دانانى عومەر ۋەك
 بەرپىرسمان لە كاتىكدا دەزانىت عومەر توند ۋ توورەيە؟ ئەبۇبەكرى وتى: دامنىشىنن
 ئەرى بەخۇا دەمتىسىنن، ئەۋەي ستەماتن لە پۈۋ بەكارىيىنى قوربەسەرە، دەلىم
 خۋايە چاكتىرەن كەسم لەسەريان دانا، ئەۋەي پىم وتىت بىگەيەنە بەۋانى دىكەش،
 پاشان پاكشاۋ عوسمانى كۆپى عەففانى بانگىردو وتى: بنۋوسە:

(بەناوی خۆی بەخشندەى مېھرەبان)

ئەمە بەلئىنى ئەبوبەكرى كۆپى ئەبوقحافەيە لە كۆتاي ژيانى دونيا و لە كاتى
لەدەرچوونى و لە سەرەتاي پۆژى دوايى و چوونەناويدا كاتى بېباوەر باوەردىنى و
دەرچوو دەگەرپىتەو و درۆزان باوەردەكات من لە دواي خۆم عومەرى كۆپى خەتتاب
دادەنەيم لەسەرتان، دەي گويى لى بگرن و گويپاىەلەن، من خىرم بۆ خوا و
پىغەمبەرەكەي و ئايىنەكەي و خۆم و ئىووش دەوي، ئەگەر دادپەرەوەر بوو ئەو
گومانم پىي وايە و اي دەناسم، ئەگەرئىش وانەبوو ھەركەسە و بەپىي دەستكەوتى
دەبىت، چاكەم وىستوو و غەيب نازانم (وسيعلم الذين الظلموا اي منقلب ينقلبون)
سەلام و پەحمەتى خواتان لى بىت.

پاشان فەرمانى كرد مۆرى نامەكەي كرد و دواتر ھەندىكيان وتیان: كاتىك
ئەبوبەكر بە ھۆش چوو ئەونا مە دەرچوو و ناوي عومەرى تىدا نەھاتبوو، پىش
ئەو دى ناوي كەس ببات برا، عوسمان نووسى من عومەرى كۆپى خەتتاب
لەسەردانان، پاشان ئەبوبەكر بە ھۆش ھاتەو و وتى: ئەو دى نووسىوتە بۆم
بخوینەرەو، كەناوي عومەرى بۆ خویندەو ئەبوبەكر اللە اكبرى كرد و وتى: وا
دەبينم ترسايىت ئەگەر بە ھۆش نەيەمەو، بۆيە ئەو دى نووسى، دەي خوا لەسەر
ئىسلام و مۇسلمانان پاداشتى خىرت بداتەو، سویند بەخوا تۆ شياوى بوويت،
پاشان فەرمانى پىكرد و نامەكەي بە مۆركراوى برد و عومەرى كۆپى خەتتاب و
ئوسەيدى كۆپى سەعیدى قرزى لەگەلیدا بوون، عوسمان بە خەلكەكەي وت: ئايا
بەيەت دەدەن بەو دى لەم نامەدا ھەيە؟ وتیان: بەلى، ھەندى وتیان: پىمان بلى
چيە، ئىبن سەعد دەلەيت: بىژەرەكە وتى عومەرە، ھەموو بەو پازى بوون و بەيەتیان
دا، پاشان ئەبوبەكر عومەرى بە تەنھا بانگكرد و ھەسيەتى بۆكرد، پاشان لەلای چوو،
ئەبوبەكر دەستەكانى بەرزكردەو و وتى: پەرەردگار من بەم كارەم چاكەي
مۇسلمانانم وىست و لە ئاشووبى دژ بە مۇسلمانان ترسام، بۆيە ئەو كەسەم
لەسەردانان كە تۆ چاكتر دەيناسى و پای خۆم بۆ خستەكار و چاكترينيانم كرد بە

بەرپرسىيان، ئەۋەى لە ھەموويان بەھىزترە و سوورتەرە لەسەر پىنموني و چاكيان،
واسەرە مەرگىشسم كە فەرمانى تۆيە ھاتوۋە، دەى لەناويان بەجىم بىللە ئەوانە
بەندەى تۆن و گەردنيان بەدەستتە، باريان چاك بكة و بۆيان چاك بكة، بىكە بە يەكيك
لە خەلىفە راشىدينەكانت كە پىنموني پەحمەت و پياوچاكان لە دواى ئەو
بگريته بەرو خەلكە كەشى بۆ چاك بكة.^۱

ئىبن عەساكىرو سەيف لە ھەسەنەۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: كاتىك بارى
ئەبوبەكر (ﷺ) قورس بوو واى بەباش زانى خەلكى بۆ كۆبەنەۋە، پىي و تن: دەبينن
تووشى چى بووم و وادەزانم مەرگم ھاتوۋە، خواى گەۋرە سويندى بەيەتە منى
لەسەرنە ھىشتوون و بارەكەى گىراۋەتەۋە بۆ خوتان، دەى كىتان پى باشە بىكەن بە
ئەمىرى خوتان ئەگەر لە ژيانمدا كەستان دانا باشتەرە تا ئەۋەى لە دواى خۆم ناكۆك و
دووبەرەك نەبن، ئەوانىش ھەستان و بەجىيان ھىشت تا ئەۋەى لەسەر كەسىك پىك
نەبوون و گەپانەۋە بۆلاى و وتيان: كەسىكمان پى بلى ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ)،
وتى: ئاخۇ پىدەچىت ناكۆك بن، وتيان: نا، وتى: دەى بەلىنى خواتان لەسەرىيت
لەسەر پەزامەندى؟ وتيان: بەلى، وتى: دەى مۆلەتم بەدن تا بېروانمە ئەم
بەرپرسىيارىتيەى لاى خوا و ئايىنەكەى و بەندەكانى، ئەبوبەكر ناردى بە شوين
عوسمانى كوپرى عەففاندا و تى: كەسىكم پى بلى چونكە سويند بە خوا تۆلاى من
شياۋى جى كەسىتى ئەۋەى، ئەبوبەكر وتى بنووسە، ئەۋىش نووسى تا
گەيشتەلاى ناۋەكە ئەبوبەكر لە ھۆش چو، كە بە ھۆش ھاتەۋە وتى: بنووسە
عومەر.

لالەكانى لە عوسمانى كوپرى عوبەيدوللاى كوپرى عەبدوللاى كوپرى عومەرەۋە
ھىناويەتە دەلىت: كاتىك ئەبوبەكر سەرەمەرگى ھات عوسمانى كوپرى عەففانى
(ﷺ) بانگكرد و بەلىنەكى لانووسى، دوايى ئەبوبەكر پىش ئەۋەى ناۋى كەس بلى

بوورایه وه، عوسمانیش نووسی عومهری کورې خه تقاب، نه بوبه کر به هوش هاته وه و به عوسمانی وت: ناوی کیټ نووسی؟ وتی: که باری توم بینی ترسام به جیمان بهیلت بویه نووسیم عومهری کورې خه تقاب، نه ویش وتی: په حمه تی خوات لی بیت، نه گهر خوش بنووسیا به شیاوی بوویت، ئینجا ته لحه ی کورې عوبه یدولل هات بولای و وتی: من نیردرای کومه لیکم بولات ده لین تو تورری عومهر له ژیا نندا ده زانیت، ئینجا چو دای مردنت کاروباری ئیمه ی دده دیته ده ست؟ خوا پرسیا رت لی ده کات له وباره وه، بزانه تو چی ده لیټ، نه ویش وتی: دامنی شین، ئایا به خوا دهمتر سین؟ هه رکه س باری ئیوه به خه ون بزانی قوربه سهره، نه گهر خوا پرسیا ری لی کردم ده لیم: له سهر بنده کانت چاکترینیان بو خویانم داناوه، به وانی دیکه ش نه مه بللی.

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۹۶ له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیټ: که نه بوبه کر سهره مرگی هات عومهری له جی خوی دانا، عه لی و ته لحه (ﷺ) چوون بولای و وتیان: کیټ داناوه؟ وتی: عومهر، وتیان: نه ی چی به په روه ردگارت ده لیټ؟ وتی: دهمخه نه به رده م خوا؟ من چاکتر له ئیوه زانیاریم به خوا و عومهریش هیه، ده لیم چاکترین بنده ی خوتم له سهریان داناوه.

ئین نه بی شهیبه له زیدی کورې حارسه وه هیناویه تی نه بوبه کر که سهره مرگی هات ناردی به شوین عومهر دا تا له جیا تی خوی دایبنی، خه لکی وتیان: عومهری توندو تو په مان له سهر دانه نیټ، ده ی به لکو که بوو به والیمان توندترو توو په تربیت نه وکات که گه یشتیته وه به په روه ردگارت چی ده لیټ؟ نه بوبه کر وتی: نه ری به په روه ردگارم دهمتر سین؟ ده لیم خوا به چاکترین بنده ی خوتم له سهریان داناوه.

۱- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۶ دا واهاتوه، بهیه قی ج ۸ ص ۱۴۹ دا به هه مان شیوه له عائیشه وه هیناویه تی، ئین جهریر ج ۴ ص ۵۴ به وواتایه له نه سما ی کچی عومه یسه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی.

۲- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۶ دا واهاتوه.

(راویژکاری بۆ کاروبار له نیوان چاکخوازانی ئەو کارەدا)

تەبەرانی لە عومەرەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کاتیکی ئەبولوللوه دای لە عومەر دوو خەنجەری لێدا، عومەر وای زانی لەناو خەلکدا تاوانیکی هەیە و نایزانی، بۆیە ئیبن عەبباسی بانگکرد، عومەر زۆر ئیبن عەبباسی خوشدەویست و لە خۆی نزیک دەکردەوه و گوێی لێدەگرت، وتی: حەزەدەکم بچیت لەسەر ئەم بارەم گوێ لە قەسە ی خەلک بگریت بزانیت چۆنە، ئیبن عەبباسیش چوو و بیدایە بە پال هەردەستەیهکی خەلکدا دەیبینی دەگریان، گەڕایەوه بۆلای عومەر و وتی: ئەمیری باوەرداران دەمدا بەلای هەر دەستەیهکدا دەمبینین دەگریان وەک ئەوهی ئەمڕۆ کۆرە هەرزەکارەکانیان لە دەستبدەن، عومەر (ﷺ) وتی: کێ کوشتمی؟ وتی: ئەبولوللوهی مەجووسی کۆیلە ی موغەیرە ی کۆری شوعبە، ئیبن عەبباس وتی: بزه و خەندە ی سەر پوختساریم لێ بەدیکرد و وتی: سوپاس بۆ ئەو خاوەنی کەسیک نەبوو بلیت لا اله الا الله، من دوورە پەریزیم لێدەکردن هیچ بیباوەریکی عەجەم بەینن کەچی ئێوه بە گوێتان نەکردم، پاشان وتی: براکانم بۆ بانگ بکەن، وتیان: کامانە؟ وتی: عوسمان و تەلحە و زوبەیر و عەبدولرەحمانی کۆری عەوف و سەعدی کۆری ئەبی وەقاص (رضي الله عنهم)، ناردی بە شوێنیاندا و دواتر سەری لەسەر پانم دانا، کە هاتن و تم: واها تن، وتی: بەلێ پوانیمە کاروباری موسلمانان یەکیک لەم شەشەتان کە گەورە و سەری خەلک، دەبییت یەکیک لە ئێوه کاروبارە کە بگرنە دەست تا ئێوه راستین خەلکیش راست دەبن، ئەگەریش ناکۆکیە کە هەبییت لە نیو ئێوه دا دەبییت، کە بیستم باسی ناکۆکی و دووبەرەکی کرد هەرچەندە وامدەزانی پوودەدات چونکە هەرچی دەوت دەمبینی دەهاتەدی، پاشان خۆینیکی زۆری لێچوو، چپە چپ کە و تە نیوانیانەوه تا ئەوهی وامزانی بەیعت بە یەکیک لە خۆیان بدەن، و تم ئەمیری باوەرداران زیندوو هیشتا نەمردوو، ئیتر چۆن دەکریت دوو خەلیفە هەبن و یەکدی ببینن، عومەر وتی: هەلمگرن و ئیمەش وامانکرد، وتی: راویژ بەسی کەس بکەن و

باسوھەیبیش نوێژ بۆ خەڵک بکات، وتیان ئەو ئەمیری باوھەرداران پراوێژ بەکی
 بکەین؟ وتی: پراوێژ بەکوچەرەن و پشتیوانان و یەکی لەوانە سەربازانی ئێرە، پاشان
 داواي پرێک شیري کرد و خواردیەو، سپیایی شیرەکە لە شوین برینەکانیەو
 دەرھات، ئەوکات زانی مەرگە، وتی: ئیستا ئەگەر ھەموو دنیا ھی من بێت دەیدەم بە
 سەختی ئەمە و سوپاس بۆ خوا لەمەدا تەنھا خێر بەدیدیەکم، ئیبن عەبباس وتی:
 ئەگەر بتوتایە (خوا پاداشتت بداتەو) مەگەر پیغەمبەر (ﷺ) نزای نەکرد خوای
 گەرە ئیسلام و موسلمانان شکۆدار بکات کاتیک موسلمانان لە مەککە دەرسان،
 کاتیک موسلمان بوویت عیزەت و شکۆھەبوو و بە تو ئیسلام و پیغەمبەر (ﷺ) و
 ھاوھلانی سەرکەوتن، کوچت کرد بۆ مەدینە و کوچەکەت فەتحیک بوو، پاشان لە
 ھەموو مەیدانیکی جەنگی بیباوھەراندا لەو پوژە و ئەو پوژەدا بەشدار بوویت،
 پیغەمبەر (ﷺ) دنیای بەجیھیشت و لیت رازیبوو، دواتر لەسەر بەرنامەي
 پیغەمبەر (ﷺ) وەزیری خەلیفەي دواتری پیغەمبەر (ﷺ) بوویت، بە موسلمانەکان
 کەوتیتە لیدانی ھەلگەپراوھەکان تا خەلکی بە حەزو ناحەزیش بێت ھاتنەو ناو
 ئیسلام، خەلیفە مرد و لیت رازی بوو، پاشان بە چاکترین شیوھ کاروباری خەلکت
 گرتەو دەست، خوا شوینیانی پی ناوھدان کردیت و سامانی پی کوکردیتەو
 دوژمنی پی دوورخستیتەو، بەھوی تووھ خوای گەرە بۆ ھەر مالیک فراوانی
 ئایین و پوژی بەخشی، پاشان دواجار شەھیدی کردە بەشت دەي پیروژت بێت،
 عومەر وتی: بە خوا لەخوبایی ئەوھە ئیوھ لەخوبایی بکەن، پاشان وتی: ئەي
 ئەبوعەبدوللای خوا لە پوژی دوايیدا شایەتیم بۆ دەدەیت؟ وتی: بەلێ، وتی:
 خوايە دەي سوپاس بۆ تو، ئەي عەبدوللای کوپی عومەر کوئم بخەرە سەر زەوی.
 منیش لەسەر پانم خستە سەر قاچم، وتی: بیخەرە سەر زەوی، تا ئەوھي پیش و
 کوئمی کەوتنە سەر زەوی، وتی: ھاوار بۆ خووت و دایکت ئەي عومەر! ئەگەر خوا
 لیت خوشت نەبیت ئەي عومەر! پاشان گیانی سپارد پەحمەتي خوای لی بێت، کە
 گیانی سپارد ناردیان بە شوین عەبدوللای کوپی عومەردا، ئەویش وتی: نایەم

بۆلاتان ئەگەر ئەۋەدى ھەرمەننى پېكىردىن ھەرمەننى كۆچەردىن ھەرمەننى پېشىۋانان ۋە سەربازاندا ئەيگەن، ھەسەن ۋەتى: باسى كارى سەرمەرىكى غومەرو ترسى ھە پەرۋەردىگارى بۇ كىردى ۋەتى: بەۋجۇرە باۋەرداردەبىت چاكە ۋە ترس كۆبكاتەۋە. بەلام دوۋرۋو خراپە ۋە سەركەشى كۆدەكاتەۋە، سۈيىند بەخۇا ھەۋبەندەنى چوون ۋە ئەۋانەش ماون كەسم نەدى چاكەنى زىياد بىكەت مەگەر ئەۋەدى ترس ۋە بىمى زىيادى دەكرد، ھەرىچەكىش ھەۋانەنى بىنىۋىم كە چوون يان ماون ھەرىبەندەيەك خراپەنى زىياد بىكەت سەركەشى ۋە لەخۇبايىبۋون زىياد دەكات.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۴۴ ۋە ئەۋەغوبەيدە ۋە ئىبن ئەبى شەيب ۋە بوخارى ۋە نەسائى ۋە جگە ھەۋانەش ھەرمەنى كۆپى مەيمونەۋە ھىناۋىيەنە - ھەرمۋى چىرۋى شەھىدبۋونى غومەر (ﷺ) دىننىت تىيادا ھاتۋە: بەغەبدوللاى كۆپى غومەرى ۋە: بزانە چەند قەرزىم ھەسەرە ھەسابى بىكە، ئەۋىش ۋەتى: ھەشتا ۋە شەش ھەزار، ۋەتى: ئەگەر سامانى غومەر بەشىكىرد ئەۋا مال ۋە سامانەكەيان بەدەرەۋ، ئەگەر بەشى نەكرد داۋا بىكە ھەۋەنى غەدى كۆپى كەغب ئەگەر بەشى كىرد باشە ئەگەر نا داۋا ھە قورەيش بىكە، ھەۋە زىياتر داۋا ھەكەس مەكە ۋە قەرزەكەم بەدەرەۋ، بىرۋ بۇلاى غائىشەنى داىكى باۋەرداران ۋە سەلامى لى بىكە ۋە بلى غومەرى كۆپى خەتتاب داۋاى مۆلەت لى دەكات نەلىت ئەمىرى باۋەرداران. چۈنكە مەن ئەمىرۋ ئەمىرى باۋەرداران نىم - تا ھە پال ھاۋەلەكەيدا بە خاك بىسپىردىت، داىكىمان ۋەتى: بەخۇا مەن بۇ خۇم دانابوۋ ۋە ئەمىرۋ دان بە ۋىستى خۇمدا دەننم بۇ ئەۋ، كە ھاتەۋە ۋەتى: چى بوۋ؟ ۋەتى: مۆلەتى پىدايت، غومەر ۋەتى: ھىچ ھەۋە لام گرنگىرنىيە، پاشان ۋەتى: ئەگەر مەردم ھەسەر جىگەكەم بىمبەن ۋە دواتر داۋاى مۆلەت بىكە ۋە بلى غومەرى كۆپى خەتتاب داۋاى مۆلەت دەكات، ئەگەر مۆلەتى دا بىمبە ئەگەرنا بىمگىرنەۋە بۇ كۆپستانى مۇسلمانان، كە بىردىيان خەلكى ئەۋ پۇژ ۋە بوۋن كە چەرمەسەرى ۋەيان بە خۇيانەۋە نەدىبىت،

۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۷۶ دەلىت: سەنەدەكەى ھەسەنە.

عەبدوللەي كۆپى عومەر سەلامى كىردى وتى: عومەر وتى: عومەرى كۆپى خەتتەب داۋاي مۆلەتت لى دەكات، ئەۋىش مۆلەتتى پىداۋ لەگەل پىغەمبەرەكەي و ئەبۇبەكرىدا رىزىدارى راگىرت، لەسەرەمەرگدا بە عومەرىيان وت: كەس لە داۋاي خۆت دانانىيت؟ وتى: كەس لەو كەسانە بۇ ئەۋ پۈستە بە شىۋىتر نازانم كە پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك مرد لىيان پازى بوو، كاميان دابىن ئەۋە خەلىفەي داۋاي مەن، ئىنجا ناۋى ئەمانەي ھىنا، عەلى و عوسمان و تەلحە و زوبەير عەبدولرەھمانى كۆپى عەۋف و سەعد (رضي الله عنهم) ئەگەر سەعد بوو باشە، ئەگەرنا ھەركاميان بوون بە خەلىفە با پشت بېستىن بە سەعد، چونكە پىم وانىە بە دورور بىمىنىتەۋە لە بىتوانايى و ناپاكى لە پروۋاندىن، عەبدوللەي دانا تا راۋىژى ھەبى لەگەلىيان بەلام مافى بوون بە خەلىفەي نەبى، كە كۆبۈنەۋە عەبدولرەھمانى كۆپى عەۋف وتى: كارەكەتان بدەنە دەست سى كەس، زوبەير داىيە دەست عەلى، تەلحە داىيە دەست عوسمان، سەعد داىيە دەست عەبدولرەھمان، ئەۋ سىيانە كۆبۈنەۋەۋە كارەكە بۇ ئەۋان بوو، عەبدولرەھمان وتى: كامتان خۆى لەم كارە بە دورور دەگرى و دەيدات بەمن؟ تا بەلىنى خواتان پى بدەم دەست بەردارى گەرەيى و چاكتىرىنيان بۇ موسلمانان نەبىم، وتيان باش، عەلى بىردە كەنارو پىي وت: تۆلەگەل پىغەمبەر (ﷺ) نىزىكترو لە پىشتىرى، بەلىنى خوات لەسەردادەنىم ئەگەر تۆم كىرد بە خەلىفە دادپەرۋەر دەبىت، ئەگەر عوسمان بوو گويۇرايەلى و گويۇرى بىكەيت، وتى: بەلى، عوسمانىشى بىردە ئەۋلا و ھەمان شتى پى وت، عوسمانىش وتى: بەلى، پاشان بە عوسمانى وت: دەي عوسمان دەستت بىنە، ئەۋىش دەستى كىردەۋەۋە عەبدولرەھمان و عەلىش لەگەل خەلكەكەش بەيەتەيان پىدا.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن سەعد لە عەمرەۋە ھىناۋايانە عومەرى كۆپى خەتتەب (ﷺ) كە سەرمەرگى ھات وتى: عەلى و تەلحە و زوبەيرو عوسمان و عەبدولرەھمانى كۆپى عەۋف و سەعد بۇ بانگ بىكەن، كەسىيانى نەۋاندى جگە لە عەلى و عوسمان، بە عەلى وت: ئەي عەلى ئەۋ دەستە نىزىكى تۆلە پىغەمبەر (ﷺ) و

بەخشىشى خىۋايى زانست و شارەزايىت دەناسن، دەى ئەگەر تۆ بوۋىتە خەلىفە لەخوا بترسە، بەنى فلان لەسەر گەردنى خەلەك رامەگرە، بە عوسمانىشى وت: ئەى عوسمان ئەوانە زاۋايى تۆ دەزانن كە زاۋاي پىغەمبەر (ﷺ) یت و تەمەن و پلە و پايە و پىزت ھەيە، ئەگەر تۆ بوۋىتە خەلىفە لە خوا بترسە و بەنى فلان لەسەر گەردنى خەلەك رامەگرە، ئىنجا وتى: صوھەبىم بۆ بانگ بكن، سى پۇژ نوپژ بۆ خەلەك بكن، با ئەمانەش لە مالىكدا كۆپنەۋە، ئەگەر لەسەر كەسىك يەك دەنگ بوون ئەۋكات بىدەن لە مىلى ھەركاميان كە ناكۆك و دووبەرەكە.

ئىبن سەعد لە ئەبى جەغفەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب بە ھاۋەلەنى پراۋىژى وت: لەم كارەتاند پراۋىژىكەن، ئەگەر دوو دوو بوون دووبارە پراۋىژىكەنەۋە، ئەگەر چوارو دوو بوون ئەۋا زۆرىنەكە ۋە رىگرن، ئەسلەمىش لە عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر پاتان سى سى بوو بكنە سەر دەستەكەى عەبدولرەحمان و گوپگرو گوپرايەل بن.

ئەنەس (رضي الله عنه) دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب كەمىك پىش مردنى ناردى بە شوپن ئەبوتەلحەداۋ پىنى وت: ئەى ئەبوتەلحە لەگەل پەنجا كەسى پىشتىواناندا لەگەل ئەۋ دەستەى پراۋىژەدابە، چونكە وابزانم لەيەك مالد كۆدەبنەۋە، لەسەر دەرگاكە بوەستن، نەھىلىت كەس بچىتە ژورەۋە بۆلايان، نەھىلىت پۇژى سىيەم تىپەرپىت تا يەككىيان بىن بە خەلىفە، خاۋايە دواى مەرگى من تۆ لەناۋياندايت.^۱

(كى خىلافەت لە ئەستۈ دەگرىت)

ئىبن عەساكىر لە عاصمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ) نەخۇش بوو كە خەلكى كۆكرەۋە ۋە داۋاي كىر بىبەنە مېنبەرەكە، كۆتا وتارى ئەۋە بوو، سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كىرد و دواتر پىشت وتى: ئەى خەلكىنە ورياي دونيابن و ھەلنەخەلەتەن مەمانەى پى بكن، دۈپۈژ پىش دونيا بخەن و پۈژى دۈايىتان خۇش بويت، ھەركامتان خۇش بويت ئەۋىتر پقاۋى دەبىت، ئەم كارەى كە لە دەستماندايە كۆتايىيەكەى چاك نابىت مەگەر سەرەتاكەى پى چاك بىت، بۆيە با بە تواناترىنتان لە ئەستۈى بگرىت، كامتان زىاتر بەسەرخۇيدا زالبوو، لە كاتى سەختىدا بەھىزتربوو، لە كاتى نەرمىدا نەرمترىن بىت، پاي خاۋەن پاكانتان پى دەلىم سەرقال نەبىت بەۋەى پەيۋەندى پىۋەنىيە، خەفەت نەخوات بەۋەى دادەبەزىتە سەرى، شەرم نەكات لە فېربوون، لە كاتى كىتوپرىدا سەرسام نەمىنى، بەسەر مال و سامانىدا بەھىزىت و بە دژايەتى ھىچ ناپاكىيەكى تىدا نەكات، كەمكارى نەكات و قەرەۋل بگرىتەۋە بۇ ئەۋەى دىت، چەكى با وريايى و بىندارى و گوپرايەلى بىت. (ئەۋەش عومەرى كوپى خەتتابە). پاشان دابەزى.

ئىبن سەعد لە ئىبن عەبباس ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خزمەتلىكى عومەرم كىرد كە ھىچ كەس لە خزم و كەسانى خۇى خزمەتى وايان نەكردبوو، سۆزىكم بۇ نواند كە ھىچ كەس لە كەسانى خۇى سوزى وايان بۇ نەنۋاندىبوو، پۈژىك چووم بۇ مالەۋە بۇلاى تەنھابوو و ئەۋىش دايىنىشاندىم و پىزى گىرتەم و كلىپەيەك دايگىرت وامزانى گىيانى دەرچوو، وىم: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئايا لە ترسو و ئازارەۋەيە؟ وتى: لە ترسو و ئازارەۋەيە، وىم: بۇ چى؟ وتى: نىزىك بەرەۋە، نىزىك بوومەۋە، وتى: كەس بۇ ئەم كارە بەدى ناكەم، منىش وىم: ئەى چى دەلىيت سەبارەت بە فلان و فلان و فلان و فلان، ناۋى شەش كەسى ئەھلى شورام ھىنا ئەۋىش بۇ ھەموويان

به‌لانی کرد، پاشان وتی: ئەم کاره ته‌ن‌ها که‌سیکی به‌هیزی ناتوندوتیژی ده‌وی نهرم بی‌ و لاوازه‌بی، به‌خشنده‌ و نازیاده‌ره‌ و ده‌ستگره‌وه‌ بی‌ت و پیسکه‌ نه‌بی‌ت.

ئەبی عوبەید لە الغریب و خەتیب لە گێڕەرەوه‌یه‌کی مالیکه‌وه‌ هیناویانه‌ ده‌لیت: من له‌گه‌ل عومهری کۆری خه‌تتا‌بدا پۆژیک له‌لای دانیشتبوم هه‌ناسه‌یه‌کی هه‌لکیشا وامزانی ئێسکه‌کانی تیکشکان، وتم: ئەی ئەمیری باوه‌رداران ئەمه‌ ته‌ن‌ها ناخۆشیه‌ وات لی‌ده‌کات، وتی: وا من نازانم دوا‌ی خۆم ئەم کاره‌ بده‌مه‌ ده‌ست کی، پاشان لایکرده‌وه‌ به‌لامدا و تی: به‌لکو هاو‌پێکته‌ به‌وکاره‌ شیاوبزانی، وتم: ئەو که‌سه‌ له‌ فه‌زل و پیشینه‌ی موس‌لمان‌بوونیدا شیاوی نه‌وه‌یه‌، وتی: ده‌ی ئەوه‌ بو‌ ئەو دووانه‌تانه‌ به‌لام تو‌ که‌سیکی جو‌ره‌ گالته‌ بازیه‌کت تێدا‌یه‌، تا ئەوه‌ی وتی: ئەم کاره‌ که‌سیکی به‌هیزی ناتوندوتیژ و نه‌رمی نالاوا‌ز و به‌خشنده‌ی نازیاده‌ره‌ و ده‌ستگره‌وه‌ی ناپیسکه‌ی ده‌وی‌ت، ئین عه‌بباس (علیه‌ السلام) ده‌یوت: ئەم خه‌سه‌له‌تانه‌ ته‌ن‌ها له‌ عومهردا (علیه‌ السلام) کو‌ ده‌بوونه‌وه‌.

ئین عه‌سا‌کیر هیناویه‌تی ده‌لیت: من خزمه‌تی عومهری کۆری خه‌تتا‌بم ده‌کرد و به‌رزو گه‌وره‌ پامده‌گرت، پۆژیک چووم بو‌ ماله‌وه‌ بو‌لای و به‌ ته‌ن‌ها لای دانیشتم، هه‌ناسه‌یه‌کی هه‌لکیشا وامزانی گیانی ده‌رچوو، پاشان سه‌ری بو‌ ئاسمان به‌رزکرده‌وه‌ و هه‌ناسه‌یه‌کی قوولی هه‌لکیشا، وتی: منیش لام سه‌خت بوو و وتم به‌ خوا پرسیا‌ری لی‌ده‌که‌م، وتم: سویند به‌ خوا ئەی ئەمیری باوه‌رداران ئەم هه‌ناسه‌ت له‌ خه‌فته‌ و په‌ژاره‌وه‌یه‌، وتی: سویند به‌ خوا له‌ خه‌م و په‌ژاره‌وه‌یه‌، به‌لام چ غه‌م و په‌ژاره‌یه‌ک، که‌سیک به‌دی نا‌که‌م بو‌ ئەم شوینه‌ (خیلافه‌ت)، پاشان وتی: به‌لکو بلێیت هاو‌پێکته‌ شیاوی ئەو پایه‌ بی‌ت (واته‌ عه‌لی (علیه‌ السلام)) ده‌لیت: وتم: ئەی ئەمیری باوه‌رداران مه‌گه‌ر ئەو له‌ کو‌چی و له‌ کاتی هاو‌له‌لایه‌تی و له‌ نزیکایه‌تیدا هاو‌ده‌می نه‌بوو؟ وتی: وایه‌، به‌لام که‌سیکه‌ جو‌ره‌ سه‌ره‌پۆیه‌کی تێدا‌یه‌، تا ئەوه‌ی وتی: که‌سیکی نه‌رمی نالاوا‌زو به‌هیزی ناتوندوتیژ و به‌خشنده‌ی نازیاده‌ره‌ و ده‌ستگره‌وه‌ی ناپیسکه‌ ئەم کاره‌ی پی‌ ده‌کریت، ده‌لیت عومهر (علیه‌ السلام) وتی: ته‌ن‌ها

(نەرمونیانی و توندوتۆلی خەلیفە)

حاکم و لاله کانی و جگە له وانهش له سه عیدی کوپی موسه ییبه وه هیناویانه ده لیت: که عومهری کوپی خهتتاب بوو به خەلیفە له سه مینه به ره که ی پیغه مبه ر (ﷺ) وتاری بۆ خه لک خوینده وه و سوپاس و ستایشی خوی گه ره ی کرد و پاشان وتی:

ئه ی خه لکینه من ده زانم ئیوه توندی و تیژی به کم لی به دیده که ن، من له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووم و خزمه تکاری بووم، خوی گه وره ش له باره ی پیغه مبه ره وه ده فه رمویت (بالمونین رؤف رحیم) منیش له به رده ستیدا وه ک شمشیری هه لکیشرا و بووم تا له کاریکدا تاوی ده دام یان ریگری لیده کردم منیش دهستم ده گرتوه، ئه گه رنا پیش خه لک ده که وتم و له به رپایه ی نه رمیه که ی، به رده وام له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) دا بووم تا خوی گه وره پیغه مبه ری مراند و ئه ویش لیم پازی بوو، سوپاسی زۆری خواش ده که م له سه ر ئه وه و پیی دلخوشم، پاشان له گه ل ئه بویه کریشدا (ﷺ) که خەلیفە ی دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و بووم، ئیوه ش ده تانناسی به ریزو نه رمونیان بوو، منیش وه ک شمشیری به رده ستی و توندی خوّم تیگه ل به نه رمی ئه و کردبوو ئه گه ر پیشم بکه وتایه له بریاریکدا تا ده ست بگرمه وه ئه گه رنا ده ستپیشخه ریم ده کرد، به رده وام له سه ر ئه وه بووم تا خوی گه وره مراندی و ئه ویش لیم پازی بوو، سوپاسی زۆری خوا ده که م له سه ری و پیی دلخوشم، پاشان ئه مپۆ کارتانه ووتۆته ده ست من و من ده زانم که س ده بیّت ده لیت: عومهر له سه رمان توندبوو، له کاتیکی خوی خەلیفە نه بوو، ئیستا بووه به خەلیفە چی؟ بزانه ئیوه سه باره ت به که سیك پرسیار له من ناکه ن مه گه ر ئه وه ی خو تان چاکتر ده مناسن و ئه زمونتان له گه ل هیه و ئه وه ی من ده یزانم سه باره ت به سوونه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ئیوه ش ده یزان، په شیمان نیم له شتی که حه زم کردیّت له سه ر شتی ک پرسیار له پیغه مبه ر (ﷺ) بکه م پرسیارم لی کردوه، ده ی بزانه ئه و تووره ی یه ی ئیوه ده تانبینی ئه مپۆ زیاتری کردوه به وه ی به رامبه ر سه ته مکارو ده ست درێژ زیاده کردوه، بۆ وه رگرتنه وه ی مافی موسلمانن لاواز له به یزیان، من پاش ئه و تووره ی یه م کو لم ده خمه سه ر زه ی بۆ خه لکی پاک و ده ستان لی ده گرمه وه، ئه گه ر له گه ل یه کیکتان شتی کم بوو

لام ئاساییه و بیباکم له وهی له گه لی بچم بۆلای ههر که سیك که ئیوه پیتان خوش بوو، تا بزانییت نیوانمان چۆنه، دهی بهنده کانی خوا له خوا بترسن بهرام بهر به خۆتان یارمه تیم بدهن، بهرام بهر به فرمان به چاکه و پێگری له خراپه و ئامۆزگاری کردن له سه ره نهو کاره ی ئیوه که خوا داویه تیه دهستم یارمه تیم بدهن. پاشان دابه زی.

ئین سعه د ج ۳ ص ۲۰۶ و ئین عه ساکیر له موحه مه دی کوپی زهیده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: عه لی و عوسمان و زوبه یرو ته لحه و عه بدولپه رحمانی کوپی عه وف و سعه د (رضی الله عنهم) کوپونه وه، نه وه یان بهرام بهر عومه ر دلیرتر بوو عه بدولپه رحمانی کوپی عه وف بوو، وتیان نه ی عه بدولپه رحمانی کوپی عه وف به لکو نه میری باوه ردارانت بدواندایه بۆ نه و خه لکه، چونکه که سیك که پێویسته کی هیه ده چی بۆلای که چی شان و شکۆی نا هیلیت له باره ی پێویسته کی هیه و بیدوینی تا ده گه رپته وه و پێویسته کی به جی ناگه یه نییت، نه ویش چوویه ژووره وه بۆلای و دواندی و وتی: نه ی نه میری باوه رداران له گه ل خه لک نه رم به، چونکه که سی واهیه ده یه دیت بۆلات، که چی شان و شکۆی نا هیلی پێویسته که ت پی بلی و هه روا ده گه رپته وه، نه ویش وتی: نه ی عه بدولپه رحمان بۆ خوا سویندت ده دم ئایا عه لی و عوسمان و ته لحه و زوبه یرو سعه د وتیان نه مه بلیت؟ وتی: نه ری به خوا، وتی: نه ی عه بدولپه رحمان سویند به خوا هینده نه رمیم بۆ خه لک نواندوه تا ترسام خوای گه وره له سه ره نه و نه رمیه لپێچینه وه م بکات، بۆیه توندم نواندو له و بواره شه وه هه مان ترسم لادروست بوو، ده ی چارچه؟ پووبکه مه کو؟ عه بدولپه رحمانیش هه ستا و عه باکه ی به دهستی راده کیشا و ده گریا و ده یوت (به ئاماژه ی ده ستیشی) دوا ی تو هاوار بۆیان.

نه بونه عیم له الحیه له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: عومه ر (ﷺ) وتی: سویند به خوا دلم له بهر خوا هینده نه رم بوو تا نه وه ی له که ره نه رم تر بوو، له بهر خواش هینده دلم په ق بوو تا له بهر ده قتر بوو.

ئین عه ساکیر له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک عومه ری کوپی خه ت تاب (ﷺ) بوو به خه لیفه یه کیك پی و ت: هه ندی له و خه لکه خه ریکه نه م مه سه له له

تۆبە دور بگرن (خىلافتە) عومەر وتى بۇ چى؟ وتى: دەلىن تۆ تورەى، عومەر وتى: سوپاس بۇ خوا دلم پرە لە پەخمەت بۇيان و دلى ئەوانىش پرە لە ترس بۆم.^۱ سەيف و ئىبن عەساكىر لە شەعبىيە ھىناۋىانە كە دەلىت: عومەر نە مردبوو كە قورەيش نارەحتيان كىردبوو لەسەر ئەوەى كە ئەوانى لە مەدىنە ھىشتوۋەتە ھەموو شتى بە رىژەيەكى زۆر خستوۋەتە بەردەستيان، وتى: شتى كە من زۆر بە مەترسى دەزانم بۆ ئوممەت بىلە ھىشتوۋەتە لە شارەكاندا، ئەگەر كەسى بۆ چوون بۆ جىھاد مۇلەتى لا بخواستايە و لەو كۆچەرەنە بوايە كە لە مەدىنە ھىلرايونە ۋە پىنى دەوت لە جەنگەكانت لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) ھىندەت بۆ بوو كە بەشت بىكات، ئەمۇ ئەرەت بۆ باشترە نە تۆ دنيا بىيىنى و نە دنيا تۆ بىيىنىكاتى عوسمان ھەلبىزىردا بىلە ۋەيان كىرد بە شارەكاندا ۋە خەلكى لە دەورىان كۆبونە ۋە، موخەمەد و تەلحە دەلىن ئەو يەكەم لاۋازى بوو كە روۋىكرە ھەموان.^۲

حاكم ج ۳ ص ۱۲۰ لە قەيسى كوپى ئەبوو حازمە ۋە ھىناۋىەتى كە دەلىت: زوبەير ھات بۆ لاى عومەر و داۋاى مۇلەتى لىكرە بۆ جىھاد، عومەر وتى لە مالى خۇتدا دابنىشە چونكە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) جىھاد كىردوۋە، ئەوۋشى بۆ زىياد دەكات دووبارەى كىردە ۋە لە عومەر و ئەۋىش ھەمان شتى وت، بۆ جارى سىيەم وتى لە مالت دابنىشە چونكە سوئند بەخوا بروام وايە ئەگەر تۆ ھاۋەلان ت بچن بۆ دەروە بىنە ھۆى خراپە بۆ ھاۋەلانى موخەمەد.^۳

۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۲۸۲ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە. تەبەرىش ج ۵ ص ۱۳۴ لە رىگەى سەيفە ۋە ھىناۋىەتى.

۳ - زەھەبى دەلىت صەحىحە.

(راویژ کردن به خاوهن راگان)

(راویژی پیغہ مہر (۱۱۱))

ئەحمەد لە ئەنەسەوہ هیناویەتی پیغہ مہر (۱۱۱) کاتیگ هەوآلی ئەبوسوفیانی بیست راویژی کردو ئەبوبەکری دواند ئەویش خۆی لی لادا، پاشان عومەری دواندو بە هەمان شیوہبوو، ئینجا فرمودەکہ دینیت وەک لە باسی (الجهاد) دا هینامان.

ئەحمەد و موسلیم لە فرمودەکہی عومەر وە سەبارەت بە چیرۆکی بەدر هیناویانە کہ تیایدا هاتووہ: پیغہ مہر (۱۱۱) راویژی کرد بە ئەبوبەکرو عەلی و عومەر، ئەبوبەکرو تی ئەی پیغہ مہری خوا ئەوانە ناموزاو خیل و بران و من پیم باشە سەرانیان لی بسینین، ئەوہی لییان وەرەگیرین بەهیزیمان دەبی دژ بە بیباوەران، بەلکو خوای گەورە پینموونیان بکات و ببە پالپشت و یاریدەدەرمان، پیغہ مہر (۱۱۱) فرمووی (ماتری یا ابن الخطاب؟) واتە (تو چی دەلیت ئەی ئیبن خەتتاب؟) وتی: دەلیم: سویند بەخوا راگەیی ئەبوبەکرم نیە و پیم باشە پیم بەدەیت فلان کەسی خزمی نزیکی عومەر بگرم و بەدەم لە ملی و عەلیش بدات لە ملی عقیلی زیکی و حەمزەش بدات لە ملی فلانی برای تا خوای گەورە بزانیت هیچ هەواداری و باکیکمان بو بیباوەران لە دلدانیە، ئەوانە گەورە و سەرکردەکانی بیباوەران، پیغہ مہر (۱۱۱) قسەکہی ئەبوبەکری پی باش بوو و ئەوہی منی وەرەگرتو سەرانی لی وەرگرتن، بو بەیانی عومەر دەلیت: چووم بۆلای پیغہ مہر (۱۱۱) و ئەبوبەکرو هەردووکیان دەگریان، وتم: ئەی پیغہ مہری خوا پیم بلی بو چی دەگریت؟ ئەگەر شتیگە با منیش بگرم، ئەگەرنا با بگرم بو ئەو گریانەیی ئیوہ، فرمووی (لذی علی اصحابک من اخذهم الفداء قد عرض علی عذابکم ادنی من هذه الشجرة) واتە (بو ئەو پیشنیارەیی سەرانی لیوەرگرتن کہ هاوہ لەکانت پییان وتم

سزای ئیوهم بۆ خرایه پوو که میك له خوارووی ئهوه درهخته) لهو نزیکه دا درهختیک هه بوو، خوای گه ورهش ئهه نایه تهی دابه زاند (ماکان لنبی ان یكون له اسری).^۱

ئهحمده له ئه نه سه وه خه پیغه مبهه (ﷺ) له سهه دیله کانی بهدر پراویژی به خهک کردو فهرمووی خوای گه وره دهستی ئیوهی به سهریاندا زاکردوه، عومهری کوپی خهتتاب وتی: ئهی پیغه مبهه خا بده له ملیان. پیغه مبهه (ﷺ) خوی لی لادا، پاشان دووباره فهرمووی ئهی خه لکینه خوای گه وره ئیوهی به سهه ئهواندا زاکردوه و ئهوانه دوینی براتان بوون، عومهر هه مان شتی وته وه و پیغه مبهه (ﷺ) خوی لی لادایه وه، بۆ جاری سییهه ئهوهی فهرموو ئه بوبه کر وتی: ئهی پیغه مبهه خا پیمان باشه لیان خوش بیت و سه رانه یان به رامبهه وه برگیریت، پیغه مبهه (ﷺ) په ژاره ی سهه ر پوخساری نه ما و دواتر وایکرد، خوای گه ورهش ئهه نایه تهی دابه زاند (ولولا کتاب من الله لمسکم فیما اخذتم).^۲

ئهحمده له ئیبن مه سه ووده وه هی ناویه تی ده لیت: له پوژی به دردا پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (سه بارهت بهو دیلانه چی ده لیت؟) ئه بوبه کر وتی: ئهی پیغه مبهه خا که سو هۆزی خۆتن، بیانیه لره وه و مۆله تیان بده به لکو خوای گه وره لیان خوش بیت، عومهریش وتی: ئهی پیغه مبهه خا ئهوان ده ریان کردت و به درۆیان زانیت، بیانیه نه و بده له ملیان، عه بدوللای کوپی په و احهش وتی: ئهی پیغه مبهه خا بزانه چ دۆلیک دارو چیلکه ی زۆره بیان به ره ئهوی و ناگریان تی به رده، پیغه مبهه (ﷺ) چوویه ژووره وه و وه لئامی هیچ کامیانی نه دایه وه، هه ندی ده یانوت قسه که ی ئه بوبه کر وه رده گری، هه ندیک ی تر ده یانوت قسه که ی عومهر وه رده گری، هه ندی ده یانوت قسه که ی عه بدوللای کوپی

۱- ئه بوداودو ترمزی و ئیبن شه بیبه و ئه بوعوانه و ئیبن جه ریرو ئیبن مونزیرو ئیبن شه بی حاته م و ئیبن حیبباز و ئه بوشه یخ و ئیبن مه رده ویه و ئه بونه عیم و به یه قی هی ناویه نه، هه روه که کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۵ یشدا هاتوه.

۲- له نصب الرایه ج ۳ ص ۴۰۳ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۶ ص ۸۷ ده لیت: ئهحمده له عه لی کوپی عاصمی کوپی صوه یی مامۆستایه وه هی ناویه تی که هه لیه ی زۆره، ئه گه ر پاست و دروستی بو تراهه نه ده گه راپه وه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن. ته واه.

په واحة وهرده گړت، پیغه مبهه (ﷺ) هاته دهر وه بولایان و فره مووی (ان الله لیلین قلوب رجال فیہ حتی تكون الین من اللین، وان الله لیشد قلوب رجال فیہ حتی تكون اشد من الحجارة، وان مثلك یا ابا بکر کمثل ابراهیم قال (فمن تبعنی فانه منی ومن عصانی فانک غفور رحیم) وان مثلك یا ابا بکر کمثل عیسی قال) (ان تعذبهم فانه عبادک وان تغفر لهم فانک انت العزیز الحکیم) وان مثلك یا عمر کمثل نوح قال (لا تذرونی الارض من الکافرین دیارا) وان مثلك یا عمر کمثل موسی قال (ربنا اطمس علی اموالهم واشدد علی قلوبهم فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الالیم) انتم فلا یبقین احد الا بغداء او ضربة عنق) (خوا دلئی که سائیک نه رم دهکات تا له نه رمی نه رمتر دهن، دلئی که سانیکیش رهق و توند دهکات تا له بهرد توندو رهقتر دهن، نمونهی توئهی ئه بووبه کر وه ئیبراهیم وایه که دهیوت (هه رکهس شوینم بکه ویت له منه، هه رکه سیش لیم یاخی بوو ئهوا ئهی خواجه تو به خشهری میهره بانی) وه نمونهت ئهی ئه بووبه کر وه عیسا وایه که وتی (ئه گهر سزایان بدهیت بهندهی خوتن، ئه گهریش لییان خوش بیت ئهوا تو به توانی دانایت) ئهی عومهر نمونهی تویش وه نوح وایه که وتی (له سهر زه ویدا شوینه واری بیبا وهران مه هیله) وه ئهی عومهر نمونهت وه موسایه که دهوت (خوایه ده ستمان زال بکه به سهر مالیاندا توندی بکه به بهشی دلایان (توندییان بو بنوینه) تا باوهر نه هیئن تا سزای پر نازار ببینن) عه بدوللا ده لیت: وتم: ئهی پیغه مبهه ری خوا جگه له سوهیلی کوپی به یزا که گویم لی بوو باسی ئیسلامی ده کرد، ئه ویش بیدهنگ بوو، هیچ کات هینده نه ترسام ده موت له ناسمانه وه به ردی ده که ویت به سهرمدا، تا ئه وهی پیغه مبهه (ﷺ) فره مووی (جگه له سوهیلی کوپی به یزا) خوی گه وره ئه م ئایه تهی دابه زاند (ما کان لنبی ان یکون له اسری) تا کو تایی ئایه ته که^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی و حاکم به هه مان شیوه هیئاویانه، حاکم ده لیت سه نه دی صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه هیئاوه، ئیبن مردهویه له ږنگه ی عه بدوللا ی کوپی عومهر و ئه بی هورهیره وه به هه مان شیوه هیئاویانه، له ئه بوئهیوبی نه نساریه وه به هه مان شیوه گیردراوه ته وه، له البدایة والنهاية ج ۲ ص ۲۹۷ یشدا هاتوه.

ئىبن ئىسحاق لە زۆھرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك خەلكى باريان سەخت بوو
 پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇلاى عوبەينەى كوپى حوصەين و خارسى كوپى عوفى مورى كە
 دوو سەركردەى غەتقان بوون، سى يەكى بەرھەمى مەدينەى پىدان بەرامبەر بەۋەى بە
 خۇيان و ھاۋەلەننىيە ھىناۋىيە پاشەكشە بكن، لەگەلەندا رىككەوتنى بەست و نووسىيان، بەلام
 شاھىتەن نەگرت و بىرارى يەكلەيان نەدا كە پىغەمبەر (ﷺ) وىستى ئەۋە بكات ناردى بە
 شۆين ھەردو سەعدداو بۆى باسكردن و راۋىژى پى كردن لەو بارەۋە، ئەۋانىش وتيان:
 ئەى پىغەمبەرلى خوا خەزى خۆتە يان فەرمانى خوايە ھەردەبىت كارى پى بگەين يان
 لەبەر ئىمە دەيكەيت؟ فەرموۋى (بل شىئى اصنعه لكم والله ما اصنع ذالك الا لاني رايت
 العرب زمتكم عن قوس واحدة وكالبوكم من كل جانب فاردت ان اكسر عنكم من شوكتهم
 الى امر ما) واتە(بەلكو شتىكە لەبەر ئىۋە دەيكەم، سوئند بەخوا ئەمە تەنھا لەبەر ئەۋە
 دەكەم چونكە ۋاى دەبىنم عەرەب بە يەكپارچە ھاتوون بۇتان و لە ھەموولايەكەۋە زۇريان
 بۇ ھىناۋن، بۆيە وىستەم تا ئاستى لەشان و شكۇيان بشكىنم بۇتان) سەعدى كوپى موعاز
 پىيى وت: ئەى پىغەمبەرلى خوا ئىمە ۋەۋانىش بىباۋەربوۋىن و بتمان دەپەرست و خوامان
 نەدەپەرست و نەدەناسى و ئەۋانەيش چاۋيان لەۋەنەبوو ھىچ بخۇن مەگەر بە كرىن يان
 بەخشىن، ئىستەكە خوا رىزدارى كردين بە ئىسلام و رىنموۋى كردين و بە تۆش
 سەربەرزى كردين ئىستە سامانى خۇمانىيان پى بدەين؟ ھىچ پىۋىستمان نىيە، سوئند
 بەخوا تەنھا شمشىركانمان لى دەبىنن تا خۋاى گەۋرە نىۋانمان دەكات، پىغەمبەرىش
 (ﷺ) فەرموۋى (انت و ذاك) واتە(دەى باۋابى) سەعدى كوپى موعازىش پەپەكەى
 ۋەرگرت و چى نووسىنى تىدابوۋ سەرىۋە و وتى: دەى چىتان پى دەكرىت لە پوۋمدا با
 بىكەين^۲.

بەزار لە ئەبى ھورەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: خارىس ھات بۇلاى پىغەمبەر
 (ﷺ) و وتى: خورماى مەدينەمان لەگەل بگە بە نىۋ بە نىۋ ئەگەرنا سەربازو سۋارت
 بەسەردا دەبارىنم، ئەۋىش فەرموۋى (حتى استامر السعود سعد بن عباداة و سعد بن

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۶۰۴ دا ۋاھاتوۋە.

معان) واته (تا پراویژ به سه عده کان بکه م سه عدی کوپی عوباده و سه عدی کوپی موعان) نه و دوانهش وتیان نه به خوا ئیمه له کاتی نه فامیدا نه وه مان نه کردوه، ئیستا که خوا ئیسلامی پی به خشیوین چۆن نه وه ده کهین، پیغه مبه ریش (ﷺ) گه پرایه وه بۆلای حارس و هه والی پید، نه ویش وتی: نهی موحه مه د ناپاکیت نواند، ته به رانی له نه بوهورهیره وه هیناویه تی ده لیت: حارسی غه تفانی هات بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: نهی موحه مه د خورمای مه دینه مان له گه ل وا بکه نیو به نیو، فه رموی (حتی استامر السعود) ناردی به شوین سه عدی کوپی موعازو سه عدی کوپی عوباده و سه عدی ره بیع و سه عدی کوپی خه یسه مه و سه عدی کوپی مه سعود دا و فه رموی (انی قد علمت ان العرب قدرتمکم عن قوس واحدة وان الحارس سالکم تشاطروه تمر المدينة، فان اردتم ان يدفعوه عامکم هذا فی امرکم بعد) واته (من ده زانم عه رب یه کده سته هاتوون بۆتان و حارسیش داوای نیوهی خورمای مه دینه ی لی کردوون، نه گه ر ده تانه وی نه مسال نه وهی بده نی نه وه کاری خو تانه) وتیان: نهی پیغه مبه ری خوا نایا سروشی ئاسمانه تا خو مان بده ینه ده ست فه رمانی خوا یان پا و ویستی خو ته تا به جیی بگه یه نین، نه گه ر ده ته ویت بمینینه وه سویند به خوا یه کسانین له گه لیان. یه ک خورمایان لی نه بر دووین به کرین نه بییت پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (هو ذا، تسمعون ما یقولون) واته (نه وه یه ده بیستن چی ده لین)، وتیان موحه مه د ناپاکیت نواند.

١- هه یسه می ج ٦ ص ١٢٢ ده لیت که سه کانی سه نده که به زارو ته به رانی موحه مه دی کوپی عه مریان تیدایه که فه رموی حه سه نه، که سه کانی دیکه ی جی متمانن موسه ده دیش له عومه ره وه به صه حیخی هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) لای نه بو به کر شه و له کاروباری موسلمانان قسه ی ده کردو منیش له گه لی بووم، کنز العمال ج ٤ ص ٤٥ دا و هاتوه.

(راۋىژى ئەبۇبەكر (ﷺ) بە ھاۋەن راكان)

ئىبن سەعد لە قاسمە ۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صدىق ئەگەر كاريكى ھەبۋايە ۋە بىۋىستايە راۋىژ بە ھاۋەن راۋ شارەزاكان بىكەت ھەندى لە كۆچەرەن ۋە پىشتىۋانانى بانگدەرد، عومەر ۋە ھەلى ۋە ەبدولپەرھمانى كوپى ەوف ۋە موعازى كوپى جەبەل ۋە ئوبەى كوپى كەعب ۋە زەيدى كوپى سابىتى بانگ دەرد، ھەموو ئەوانە لە خىلافەتى ئەودا ەتۋايان ھەبو، بەلكو ەتۋاي خەلك لەوانە دەردا، ئەبۇبەكر لەسەر ئەۋە چو، دواتر عومەر ھات ۋە ئەوانەى بانگ دەردو ەتۋاي ماۋەى خىلافەت لاي عوسمان ئوبەى ۋە زەيد بو.

ئىبن ئەبى شەيبە ۋە بوخارى لە مىژۋە كەيدا ۋە ئىبن ەساكىرو بەيھەقى ۋە يەعقوبى كوپى سوفيان لە عوبەيدەۋە ھىناۋايانە دەلىت: عوبەينەى كوپى حوصەين ۋە ەقرەى كوپى حابس ھاتن بۇلاى ئەبۇبەكر، وتيان: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) ئىمە زەۋىيەكى شۆرە كاتمان ھەيە ۋە ئالى تىدانىيە ۋە سوۋدى نىيە، پىت چۈنە بىدەيتە ئىمە تا بىكىلن ۋە بىچىنن، ئەۋىش پى دان ۋە نامەيەكى بۇ نوۋسىن ۋە عومەرى لەسەر بە شايتە گرت لەكاتى خۇيدا لەۋى ئەبو، ئەۋانىش چوون تا شايتەتەكى عومەر ۋە رىگرن، كە عومەر بە نامەكەى زانى لە دەستى سەندن ۋە تفى لىدا ۋە سۋىيەۋە ۋە ئەۋانىش توۋرەبوون ۋە وتيان كاريكى خراپت كرد، ەمەر وتى: پىغەمبەرى خوا ئەۋ كات دلى رادەگرتن، ئەۋكات ئىسلام لاۋزبو، خۋاى گەۋرەش ئىسلامى بەھىزكرد، دەى برۆن ئىتر خۇتان ھەۋلىدەن ۋە ئەگەر خۇتان كارنەكەن خوا ئاگاي لىتان نەبىت، ئەۋانىش چوون بۇلاى ئەبۇبەكر ۋە توۋرەى دايگرتبوون، وتيان: سوئند بەخوا نازانن تو خەلىفەيت يان عومەر؟ وتى: ئەۋ ئەگەرىش بىۋىستايە ۋادەبو، عومەرىش بە توۋرەى ھات ۋە لەبەردەم ئەبۇبەكر ۋە سىتتا ۋە تى: سەبارەت بەۋ پارچە زەۋىيەى بۇت برىۋنەتەۋە پىم بلى،

ئەمە زەۋىي خۆتە يان ھى ھەمۇر مۇسۇلمانانە؟ وتى: ھى ھەمۇر مۇسۇلمانانە، وتى: ئەى بۇچى بەجيا لە مۇسۇلمانان دات بەم دوانە؟ وتى: پراۋىژم كىر بەۋانەى دەۋىرۇم ئەۋانىش وايان وت، وتى: دەى مەگەر پراۋىژى ئەۋانەى دەۋىر زىاتىرە يان پراۋىژۇ رەزامەندى ھەمۇر مۇسۇلمانان؟ ئەبۇبەكر وتى: من پىم وتى تۇ بۇ ئەم كارە لە من بەھىزىتى بەلام ھەر پارى نەبۇۋىت.^۱

سەيف و ئىبن عەساكىر لە صەعبى كوپى عەتىەى كوپى بىلال لە باۋكىەۋە لە سەمى كوپى منجاب ھىناۋىانە دەلىت: ئەقرەۋ زەبرقان چوون بۇلاى ئەبۇبەكرۇ پىيان وت: خەراجى بەحرەينمان پى بدە تا ئىمە زامنت بۇ بكەين كەس لە ھۇزەكەمان ھەلنەگەپىننەۋە، ئەۋىش پارىبۇو و نامەى بۇ نووسىن، ئەۋەى لە نىۋانىاندا بوو تەلحەى كوپى عوبەيدۇللۇ بوو، چەند كەسىكىيان بە شاىەت نووسى، لەۋانە عومەر، كاتىك نامەكە ھىنرا بۇ عومەرۇ سەيرى كىر شاىەتى نەداۋ دواتر وتى: بى پىزىيە، نامەكەى دپاندو سىرپەۋە تەلحە تۈۋرە بوو و ھات بۇلاى ئەبۇبەكرۇ وتى: ئەرى تۇ ئەمىرى يان عومەر؟ وتى: عومەر بەلام كۆپراپەلى بۇ منە، ئەۋىش بىدەنگ بوو.^۲

تەبەرانى لە عەبدۇللۇى كوپى عەمرەۋە ھىناۋىەتى ئەبۇبەكر نامەى بۇ عەمىرى كوپى عاص نووسى پىغەمبەر (ﷺ) لە شەپدا پراۋىژى دەر كىر دەى تۇش ۋابكە.^۳

^۱ - لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۸۹ دا ھاتۇۋە لە الاصابە ج ۳ ص ۵۵ و ج ۱ ص ۵۹ دەىداتەۋە پال بوخارى لە (التارىخ الصغىر) ىدا يەعقوبى كوپى سوفىانىش بە سەندى صەحىح ھىناۋىەتى، لە عەلى كوپى مەدىنىشەۋە ھىناۋىەتى كە فەرمۇدەكە مۇنقەتەيە، چۈنكە عوبەيدە چىرۇكەكەى نەبىنىۋە لە عومەرىشەۋە نەگىرپراۋەتەۋە كە لەۋى بىستىت، دەلىت: لە عومەرەۋە بە سەندى باشتەر لەۋە ھاتۇۋە، عەبدۇلرەزاقىش لە تاۋسەۋە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە كىز العمال ج ۱ ص ۸۰ ىشدا ھاتۇۋە.

^۲ - لە منتخب كىز العمال ج ۴ ص ۳۹۰ دا ۋاھاتۇۋە.

^۳ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۱۹ دەلىت: تەبەرانى گىرپراۋىەتىۋە كەسەكانى جى متمانەن، تەۋاۋ، بەزارىش ھىناۋىەتى، عقىلىش بە سەندى ھەسەن، لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۶۳ ىشدا ھاتۇۋە، پىشتىش باسماكىر كە ئەبۇبەكر لە شەپى پۇمدا پراۋىژى بە خاۋەن پاكان دەر كىر.

(پاویژی عومہری کوری خہتتاب بہ خاوهن ږاکان)

ئىبن سەعد و سەئىدى كۆپى مەنسور لە ئەبى جەعفەر ھوھىناوياھە عومەرى كۆپى خەتتاب داواى ئوم كەلسومى كچى عەلى كرد، عەلى وتى: من كچەكانم داوھ بە كۆپانى جەعفەر، عومەر وتى: عەلى ئەو كچەم لى ماربكە بەخوا لەسەر زەويدا كەس نىھ وەك من نىازى چاكى بەرامبەرى ھەبى؟ عەلى وتى: باشە، عومەر ھاتە كۆپى كۆچەرەن لە نىوان گۆرۈ مەنبەرەدا بوون لەگەل عەلى و عوسمان و زوبەيرو تەلھە و عەبدولرەھمانى كۆپى عەوف دادەنىشتن، كە عومەر لە ئاسۆھە ھات لەو بارەدا راويژى پى كردن، عومەر وتى: ئاھەنگم بۆ بكەن، (پىرۈزبايى ھاوسەرگىرى) ئەوانىش وايان كرد و تيان: لەكى ئەى ئەمىرى باوھرداران؟ وتى: كچەكەى عەلى كۆپى ئەبوتالىب، پاشان ھەوالى پىدان و وتى: پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (كل سبب و نسب منقطع يوم القيامة الا سببي ونسبي) (ھەموو رەچەلەك و پىشتى لە رۆژى دوايىدا دوابراوھ جگە لە رەچەلەك و پىشتى من) منىش ھاودەمى بووم ھەزم دەكرد ئەمەش بىيىت^۱،^۲

ئىبن سەعد لە عەتائى كۆرى يەسارەو ھىناو يەتى عومەرو عوسمان (رضي الله عنهما) ئىبن عەبباسيان (رضي الله عنه) بانگ دەکردو لەگەڵ بەشداربوانى بەدردا پايوژيان پيڤدەکردو لە سەر دەمى عومەرو عوسماندا ھەتواى دەدا تا ئەو پوژەى مرد، لە يەعقوبى كۆرى يەزىد شەو ھەلەيت: عومەرى كۆرى خەتتاب لە كارى كدا كەلای گەنگ بوايە پايوژى دەکرد بە عەبدوللای كۆرى عەبباس و دەيوت: ژىر ئاوى

١ - ضعيف.

٢- ئىبن پاهويه به كورتى هيناويه تى، له كنز العمال ج ٧ ص ٩٧ داو حاكم ج ٣ ص ١٤٢ به كورتى هيناويه تى و ده لئيت: سه نده دى سه حيحه و بوخارى و موسليم نه يانه نناوه، زه هه بى ده لئيت: ئه م فهرموده (سه نده كه ي) مونقه تبعه.

(غواص) ۱ ڏاهدي لڏنهوه، له سه عدي ڪوڙي ٺهبي وه قاصيشه وه ده لڏت: ڪه سم نه ديوه
هيڏه تيگه يشتبني خيراو بيرتيڙو زانا و له سه رخو و نه رمونياني هيڏه ٺيڻ
عه عباس زور بيت، عومري ڪوڙي خه تتابم دهدي بو ڪيشه و باسو خواسه ڪان بانگي
ده ڪردو دواتر دهوت ڪيشه يه ڪت بو هاتوه، پاشان قسه ڪه ي تيڏه ده په راند چونڪه
ٺه و ڪه سه ڪوچري و پشتيوانانه ي به شداري به دريوون له دهوري بوون. به يه قه ي و
ٺيڻ سه معاني له ٺيڻ شهابه وه هيڏاويانه ده لڏت: عومري ڪوڙي خه تتاب ٺه ڪهر
ڪيشه يه ڪي بهاتايه ته به ردهم ڪه نجاني بانگه ڪردو راويڙي پي ده ڪردن و ٺاسي
عه قل و هو شياني ده گرت بهر، به يه قه ي له ٺيڻ سيريڏه وه هيڏاويه تي ده لڏت:
عومري ڪوڙي خه تتاب راويڙي به خه لڪ ده ڪرد، ته نانهت راويڙي به ٺافره تان
ده ڪرد، ٺه ڪهر قسه يه ڪي باشي لي ببيستايه وه ريده ڪرت.^۲

ٺيڻ جه رير ج ۴ ص ۸۲ له ريگه ي سهيف له موچه مه دو ته لحه و زياده وه به
سه نه دي ٺه وان هيڏاويه تي ده لڏن: عومر چوو تا له سه ر ٺاويڪ دابه زي ڪه پي
ده و ترا (صرار) له وي سه نڪري گرت، خه لڪي نه يانده زاني ٺايا ده چيٽ يان
ده مينڏت هه؟ ٺه ڪهر بيانويستايه پرسيا ري لي بڪه ن عوسمان يان عه بدولر ه حماني
ڪوڙي عه و فيان ده نارد بو لاي، عوسمان له ڪاتي خيلافه تي عومر داپي ده و ترا
(رديف) له زماني عه ره بيدا واتاي ڪه سي دواي ڪه سيڪ ديٽ، واته ڪه سي دووه م،
عه ره ب بو ڪه سي دواي سه ڪرده يان ٺه و نازناوه به ڪاردينن، ٺه ڪهر ٺه و دوانه
هيچيان پي نه ڪرايه عه عباسيان ده نارد، عوسمان (ﷺ) به عومري و ت: چيٽ پي
گه يشتوه چيٽ ده ويٽ؟ ٺه و يش هاواري ڪرد ڪو بينه وه بو نوڙ، خه لڪي
ڪو بوونه وه و ٺه و يش هه والي پيدان، پاشان گوڙي گرت بزاني خه لڪه ڪه چي ده لڏن،
هه موان و تيان: به ريگه وه و ٺي مه ش له گه ل خوت ببه، ٺه و يش پاڪه ي ٺه واني

^۱ ٺه و ڪه سي ده چيٽه ڙيڙ ده ريا تا بو ڪه وهرو مرواري بگه ريٽ.

^۲ - له ڪنز العمال ج ۲ ص ۱۶۲ دا واهاتوه.

ۋەرگىرت ۋە ھەزى نەكرد ۋازىيان لى بېئىت تا بە نەرمى لەۋى دەريان بىكات، وتى:
خۇتان ئامادە بىكەن مەن دەكەۋمەپرى مەگەر ئەۋەي پايەكى باشتەر لەۋەي ھەبىت،
پاشان ناردى بە شوين خاۋەن پاكاندەۋ ديارەكانى ھاۋەلەن ۋە گەرەكانى ەەرەب
كۆبۈنەۋە ەومەر وتى: پاي خۇتانم پى بلىن چونكە مەن بەپرى دەكەۋم. ئەۋانىش
ھەموو كۆبۈنەۋە ۋە يەكەدەنگ بوون لەسەر ئەۋەي يەكەك لە ھاۋەلەن بىنيرن ۋە ئەۋ
بمىننەۋە ۋە سەربازى لەگەل بىنيرىت، بەۋە دوژمن ھىلاك ۋە مۇسلمانان پارىزاۋ ۋە
سەركەۋتنى خوا بە بەدىھاتنى بەلىنى خوا دىت، ەومەر خەلەكەكى كۆكردەۋە ۋە
ناردى بە شوين ەلەيداۋ لەسەر مەدىنە داینا، ئەۋىش ھات، ناردىشى بە شوين
تەلەدا كە لە پىشەۋەي سوپاۋە ناردىۋى، ئەۋىش گەرەپاۋە بۆلای ۋە لەراست ۋە
چەپى سوپاكەدا زوبەيرو ەبدولرەھمانى كۆپى ەۋف ھەبوون، ەومەر ھەستاۋ
ئەمەي بە خەلەكە ۋە: خۋاي گەرە خەلەكى لەسەر ئىسلام كۆكردەۋە ۋە دلى يەك
خىستوون ۋە براپەتى خىستەۋە نىۋانتانەۋە، مۇسلمانان لە نىۋخۇياندا ۋەك
جەستەيەك ۋەن ۋە ھەموۋى پىكەۋە ئازارى دەبىت، بۇ مۇسلمانانىش ۋاىە ۋە دەبىت
ۋەبن ۋە كاروبارىشيان بە پراۋىژى نىۋان خاۋەن پاكانيان بىت چونكە خەلەكى
شۋىنكەۋتەي ئەم خاۋەن كارەن تا كاتى لەسەرى يەكەدەنگ بن ۋە پىپى پازى بن
خەلەكى پەيوەست دەبن ۋە شۋىنكەۋتەي ئەۋ خاۋەن پايانەن، ئەۋەش ئەم كارەي بە
دەستە شۋىنكەۋتەي خاۋەن پاكانيانە چى دەلىن ۋە چى پىلان ۋە نەخشەي جەنگيان
پىيە ۋە ئەۋانەش شۋىنكەۋتەي ئەۋ خاۋەن پايانەن، ئەي خەلەكىنە مەن كەسىكم ۋەك
ھەركام لە ئىۋە تا ئەۋەي خاۋەن پاكانتان ۋەيانكرد نەچمە دەرى پىم باش بوو خۇم
بمىنمەۋە ۋە يەكى بىنيرم، بۇ ئەم كارەش كەسانى پىش ۋە پاشم ھىناون).

ەلى (ﷺ) جىگىرى بوو لەسەر مەدىنە ۋە تەلەش لە پىشەۋە، ئىبن جەرىرىش
لە ەومەرى كۆپى ەبدولەزىزەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك كۆژرانى ئەۋەۋەبەيدى
كۆپى مەسعود گەيشتەۋە لاي ەومەر (ﷺ) ۋە كۆبۈنەۋەي خەلەكى فارسى بە
سەركردايەتى يەكى لە كەسەكانى بىنەمالەي كىسرا بىست، لەناۋ كۆچەرەن ۋە

پشتيواناندا بانگه‌وازي كردو چوو تا گه‌يشته (صرار) ئىنجا به كورتى
فەرمودەكەي پيشوو دىنىت.

تەبەرانی موخەمەدى كوپى سەلامى بىكەندىەو دەيهيئيت: عەمرى كوپى
مەعدى يەكريب لەكاتى نەقاميدا چەند شەپرو پوداويكى ھەبوون، ئىسلامى
وەرگرت و ھاتە خزمەت پىڭەمبەر (ﷺ)، دواتر عومەرى كوپى خەتتاب ناردى
بۆلای سەعدى كوپى ئەبى وەقاص بۆ قادسيە و لەوى توانايەكى جوانى نواند،
عومەر نووسى بۆ سەعد: وا دوو ھەزار كەسم لەگەل عەمرى كوپى مەعدى
يەكريب و تولەيخەي كوپى خوەيليدا نارد بۆ يارمەتيت، ئەو ھەش تولەيخەي كوپى
خوەيليدى ئەسەدىە، دەي لە شەپدا پادويژيان پى بکە و بى ئەوان ھىچ ھەنگارى
مەنى.

(دانانى ئەميرەکان)

ئەحمەد لە سەعدى كوپى ئەبى وەقاصەو ھىناويەتى دەلىت: كە پىڭەمبەر (ﷺ)
ھاتە مەدينە جوھەينە ھاتن بۆلای و وتیان: تۆ لە نيواندا دابەزىويت دەي پىڭدەو
بمىنەو تا خۆمان و ھۆزمان بىين بۆلات، ئەويش واىکرد و ئەوانيش موسلمان
بوون، پىڭەمبەر (ﷺ) لە مانگى پەرچەدا ناردىنى - سەد كەس نەبووين - فەرمانى
پىكردين تا ھەلمەت بېھىنە سەر ناوچەيەكى بەنى كىنانە لە پال جوھەينەدا،
ئىمەيش ھەلمەتمان بردنەسەر و ئەوان زۆربوون، بۆيە پەنامان بردەبەر جوھەينە و
ئەوانيش پاش پى لى گرتەمان وتیان بۆچى لە مانگى ھەرامدا شەپدەكەن؟ ئىمەش

١ - ھەيسەمى ج ٥ ص ٣١٩ دەلىت: تەبەرانیش بەوجۆرە ھىناويەتى و سەنەدەكەي مۇنقەتە.

لەناو خۇماندا وتمان چى بلىين؟ ھەندىكىمان وتيان: دەچىن بۇ لاي پىغەمبەرى
خاۋا پىي دەلىين، ھەندىكى دىكە وتيان: نا بەلكو لىرە دەمىينەۋە، منىش لەگەل
ھەندىكى تردا وتم: نا دەچىن بۇ لاي كارۋانى قورەيش و دەپرىن، ئەۋكات (فەيى) وا
بوو ھەركەس شتىكى بگرتايە بۇ خۇي بوو، چووين بۇ لاي كارۋانەكە و
ھاۋەلەكانىشمان چوون بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋيش بە توورەيى و دەموچا و
سووربوونەۋە فەرموۋى (اذھبتم من عندي جميعا و رجعتم متفرين! انما اهلك من
كان قبلكم الفرقة لابعثن عليكم رجلا ليس بخيركم اصبركم على الجوع والعطش)
ۋاتە (لە لاي من كۆدەنگ چوون و بە بەشەشەكى گەپانەۋە! ئەۋانى پىش ئىۋە
دووبەرەكى لەناۋى بردن، كەسىكتان لەسەر دادەنىم لە ھەمووتان باشتىنە و لە
ھەمووتان زياتر لەسەر برسيتى و تىنويىتى خۇي دەگرىت) عەبدوللاي كوپى
جەحشى ئەسەدى ناردە سەرمان، يەكەم ئەمىرى ئىسلام ئەۋ بوو.^۱

۱ - ضعيف.

۲ - ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۶۰ دا ھاۋە، بەغەۋىش ھىناۋىيەتى،
لە الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ دا ھاۋە، بەيھەقى لە الدلائل دا ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۶
ص ۲۴۸ دا ھاۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۶۶ دەلىت: لە سەنەدەكەيدا مۇجالىدى كوپى سەئىد ھەيە
لە لاي زۆرىنە لاۋازە و نەسائى لە گىپرانەۋەيەكدا مەنەنى پى داۋە و كەسەكانى دىكەى
سەنەدەكەى ئەحمەد كەسانى سەھىحن، تەۋاۋ.

(ئەمىرايەتى لەسەر دەكەس)

ئىبن ئەبى شەيبە بە سەئىدى سەھىھ لە شەھابى غەنەرى باۋكى حەبىبە ۋە
ھىناۋىيەتى دەئىت: مەن يەكەم كەس بوۋم كە ئاگرم نايە دەرگەي تۈستەر، ئەشەرى
خۇي فەيداۋ كەۋت ۋە لە ھۇش چۈۋ، كە فەتھىيان كەرد لەسەر دەكەس لە ھۈزەكەم
كەردىمى بە ئەمىر.^۱

(ئەمىرايەتى لە سەفەردا)

بەزارو ئىبن خوزەيمە ۋە دارقۇتنى ۋە حاكىم لە عومەر ۋە ھىناۋىيە دەئىت: ئەگەر
لە سەفەرىكدا سىيان بوۋن با يەككىيان بىكەن بە ئەمىر، ئەمە پىغەمبەر (ﷺ) دايىنا.^۲

(كى ئەمىرايەتى لە ئەستۈ دەگرىت)

ترمىزى بە فەرمۇدەي ھەسەن ۋە ئىبن حىببان ھىناۋىيە (دەقەكەش ھى ترمىزى)
لە ئەبى ھورەيرە ۋە (ﷺ) دەئىت: پىغەمبەر (ﷺ) دەستەيەكى ژمارە بەرچاۋى ناردۇ
داۋاي لىكەردن چى قورئانىيان لەبەرە بۇي بخوئىن، ھەركامىيان چى لەبەرە بۇي
خوئىند، يەككىيان كە تەمەنى لە ھەموۋىيان كە مەتبۇۋ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇي (يا
فلان؟) واتە (فلان كەس تۆ چەندەت لەبەرە؟) وتى: ئەۋە ۋە سۈرەتى (البقرة) م لەبەرە،
فەرمۇي (امەك سورة البقرة؟) واتە (سۈرەتى بەقەرەت لەگەلدەيە (لەبەرە؟) وتى:
بەلى، فەرمۇي (اذهب فانت اميرهم) واتە (دەي بېرۇ تۆ ئەمىريانىت) يەككى لە
خانەدانەكان وتى: سوئىند بەخۇا تەنھا لە ترسى ئەۋە سۈرەتى بەقەرەم لەبەرە كەرد
دەترسام نەتوانم بەجىيى بگەيەنم ۋە كارى پى بىكەم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇي (تەلمۇوا

۱ - لە الاصابة ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۴۴ دا ۋاھاتوۋە.

القرءان واقرووه فان مثل القران لمن تعلمه فقرا، كثل جراب محشو مسكا يفوح ريحه في كل مكان، ومن تعلمه فيرقد و هو في جوفه فمثله كمثل جراب اوكى على مسك(فیری قورئان بنو بیخوینن چونکه نمونهی ئه وهی قورئان فی ر ده بیئت و دهیخویننیت وهك قاچاخیكى(كونه و گۆزه)پرکراو له میسك وایه).^۱

ته به رانی له عوسمانه وه هی ناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر(ﷺ) وه فیدکی نارد بو یه مه ن و یه کیکیانی کرد به ئه میریان که له هه موویان بچو کتر بوو، چه ند پوژیک مایه وه، یه کیك له وانه گه یشته وه به پیغه مبه ر(ﷺ) و پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی(یا فلان مالک اما انطلقت؟) واته(فلان کهس ئه وه چیه مه گهر تو نه که وتیته ری؟) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه میره که مان سکا لای ده ست پییه تی، پیغه مبه ریش(ﷺ) چوو بو لای و فووی به سهر دا کرد و فه رموی(بسم الله و بالله اعوذ و قدرته من ما فیها)(به ناوی خوا و په نا ده گرم به خوا و توانای خوا له وهی که تیایدا یه) حه وت جار وتیه وه، پیا وه که چاک بوویه وه، پیریك پیی وت: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه له هه موومان بچو کتره و ئه و ده که یته ئه میرمان؟ پیغه مبه ریش(ﷺ) باسی ئه وهی کرد که ئه و قورئانی له به ره، پیا وه پیره که وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه گهر له ترسی پالدا نه وه و کار پی نه کردنی نه بوا یه فی ر ده بووم و له به رم ده کرد، پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی(فانما مثل القران كجرب ملاته مسكا موضوعا كذا لك مثل القران اذا قراته وکان في صدرك).^۲(نمونهی قورئان کاتی بیخوینی و له سسنگتدا بیئت وهك کیسه یه که وایه که پرکرایبیت له میسك و بوئی بلاوبیئت)

^۱ - له الترغیب و الترہیب ج ۳ ص ۱۲ دا واما تو وه.

^۲ - هه یسه می ج ۷ ص ۱۶۱ ده لیئت: له سه نه ده که یدا یه حیای کوپی کو هیل هیه که زوړیک به لاوازی ده زانن و ئین حیببان متمانه ی پیده دات و ده لیئت: له فه رمووده کانی کوپه که ی له باوکیه وه چه ند ناباشی و مونکه ریك هه ن، منیش ده لیم: ئه م گیرانه وه له ری کوپه که یه وه نیه وه، ته واور.

ئەبونەعیم لە الحلیة و ئیین عەساگیر لە ئەبی بەکری کوپی موحەمەدی ئەنساریەو هیناویانە کە ئەبوبەکر (ﷺ) پێی وترا: ئەی خەلیفە پێغەمبەری خوا ئایا بەشداربوانی بەدر ناکەیتە بەرپرس؟ وتی: من پلە و پایەیی ئەوانم لەبەرچاو بەلام حەزناکەم بە دنیا پیس و تیکەلیان بکەم.^۱

ئیین سەعد ج ۳ ص ۶۰ لە عمرانێ کوپی عەبدوللاو هیناویەتی دەلیت: ئوبەیی کوپی کەعب بە عومەری کوپی خەتتابی وت: لەسەر کارو ئەرکی دامنانییت؟ وتی: حەزناکەم ئایینە کەت پیس بکات، ئیین سەعد و حاکم و سەعیدی کوپی مەنصور لە حارسێ کوپی موزیبەو هیناویانە دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) بوی نووسین:

(پاشان: من عەمماری کوپی یاسرم وە ئەمیر و عەبدوللای کوپی مەسعودم وە مامۆستا و وزیر نارد بۆ لاتان، ئەمانە لە خانەدانانی هاوه لانی پێغەمبەر (ﷺ) و بەشداربوانی بەدرن، دەی لییانەو فیڕبن و بیانکەنە پیشەنگ، من عەبدوللام بۆ ئیو پێش خۆم خستوو، عوسمانی کوپی حونەیفم ناردوو بۆ خاکی (سواد) پۆزی پۆژانەیان بەرخیکە دەی بەشیکی ناوسکی بدە بە عەمماری کوپی یاسرو بەشی دووهمیشی لە نیوان ئەو سیانە دا دابەشکەن.^۲

حاکم لە (الکني) لە شەعبیەو هیناویەتی دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) وتی: کەسیکم پێی بلێن تا لەسەر کاریکی موسلمانان کە لام گرنگە دایبنیم و تیان: عەبدولرەحمانی کوپی عەوف، وتی: لاوازه، و تیان: فلان کەس، وتی: پێویستم پێی

^۱ - له كنز العمال ج ۱ ص ۱۴۶ دا واهاتوو.

^۲ - له كنز العمال ج ۲ ص ۳۲۴ دا واهاتوو، تەبەرانیشت هەروا هیناویەتی، بەلام ئەمەیی باس نەکردوو: عوسمانی نارد.... تا کۆتایی، هەیسەمی ج ۹ ص ۲۹۱ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکی صەحیح جگە لە حارس، بەیەقی ج ۹ ص ۱۳۶ بە دەقیکی دیکە بە دوورو درێژی هیناویەتی.

نیہ، وتیان: ئەی کێت دەوێت؟ وتی: کەسیک ئەگەر ئەمیریان بوو وەک یەکیک بێت لەوان و ئەگەریش ئەمیریان نەبێت وەک ئەوە وابێت ئەمیریان بێت، وتیان: دەی تەنھا پەیبیعی کوپی زیادی حارسی شک دەبەین وابێت، وتی: راست دەکەن.^۱

(کێ لە ئەمیرایەتی دا پزگاری دەبێت)

تەبەرانی لە ئەبو وائیلەوہ هیناویەتی عومەری کوپی خەتتاب بێشیری کوپی عاصمی لەسەر سەدەقە (هەوہ زان) دانا، بێشەر دواکەوت و عومەر پێی گەیشت، وتی: بۆچی دواکەوتوویت، مەگەر ئێمە گوێگری و گوێرایەلیمان بۆ نیە؟ وتی: بەلام گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (من ولي شيئا من امر المسلمين اتي به يوم القيامة حتى يوقف على جسر جهنم فان كان محسنا نجا و ان كان مسينا انخرق به الجسر فهوى فيه سبعين خريفا) واتە (هەرکەس کاریکی موسلمانان بگرتە دەست لە پوژی دوايیدا دەهینرێت تا لەسەر پردیکی دۆزەخ دەوہستینرێت، ئەگەر چاکەکار بووبێت پزگاری دەبێت، ئەگەر خراپەکار بووبێت پردەکە دەیخاتە خواری تا ئەوہی حەفتا پاییز بە ناخی دۆزەخدا پۆدەچێت) عومەر بە دلگرانی و خەفەتباری چووێ دەری و ئەبوزەر پێی گەیشت و پێی وت: ئەوہ چێہ وا دلگران و خەفەتبار دەتبینم؟ وتی: چۆن وانەبم کە بشیری کوپی عاصم فەرموودەیکە ئاواي پیغەمبەری (ﷺ) بۆ گێرامەوہ، ئینجا فەرموودەیکە وت، ئەبوزەر وتی: مەگەر ئەوەت لە پیغەمبەر (ﷺ) نەبیست؟ وتی: نەبەخوا، وتی: دەی من شایەتی دەدەم لە پیغەمبەر (ﷺ) بیست فەرمووی (من ولي احدا من المسلمين اتي به يوم القامة حتى يوقف على جسر جهنم، فان كان محسنا نجان وان كان مسينا انخرق به الجسر فهوى فيه سبعين خريفا و هي سوداء مظلمة) واتە (هەرکەس بەرپرسی کاری یەکیک لە موسلمانان بێت پوژی دوايی دەهینرێت تا لەسەر

^۱ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۴ دا واهاتووه.

پرديكى دۆزهخ دهو ستيئريت..... دۆزهخيش رهش و تاريخه دهى كام له و دوو
 فهموده نازاي بو دلت زياتره؟ وتى: ههردووكيان بهس كى له وه پزگارى دهبى؟
 ئه و بوزهر وتى: ههركهس لووتى داخاته خوارو كولمى تيكه لاوى زهوى و خول
 بكات (واته سوجهى زور بيت) ئيمه تهنه خيهر ده زانين و كى ده لئيت ئه گهر كه سيكى
 نادا دپهروهى له سهه دابنييت توش له دهست تاوانى پزگارت دهبى.^{۱، ۲}

(نكولى له سهه قبول كردنى نه ميرايه تى)

به زار له ئه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى پيغه مبهه (ﷺ) ميقدادى كوپى
 ئه سوهدى (ﷺ) له سهه (حوره يد) (شاخ) دانا، كه هاته وه فهموى چوون بوو؟ وتى:
 بينيم به رزده بوونه وه و داده هاتنه وه خوارى تا ئه وهى و امده زانى من ئه وه نيم
 پيغه مبهه (ﷺ) فهموى (هو ذاك) (ئه وه وايه) (ئه وه يه)) ميقداد وتى: دهى سويند
 به وهى توى به حقه ناردووه ههركيز له مه وداوا هيچ كاريك ناگرمه ئه ستو، دوايى
 پييان دهوت: پيشكه وه نويزمان بو بكه، كه چى ئه و ئاماده نه بوو بچيت.^{۳، ۴}
 ئه بونه عيميش له الحية ج ۱ ص ۱۷۴ له ئه نه سه وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيناويه تى،

۱ - ضعيف.

۲ - له له الترغيب والترهييب ج ۳ ص ۴۴۱ دا واهاتووه، ههيسه مى ج ۵ ص ۲۰۵ ده لئيت: ته به رانى
 گيپراويه تيه وه و له سه نه ده كهيدا سوهدى كوپى عه بدولعه زين ههيه كه مه تروكه، ته واو،
 عه بدولره زاق و ئه بونه عيم و ئه بوسه عيدى نه قاش و به غه وى و دارقوتنيش له (المنفق) له ريگه
 سوهدووه هيناويانه، ههروهك له الاصابه ج ۱ ص ۱۵۲ دا هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - ههيسه مى ج ۵ ص ۲۰۱ ده لئيت: له سه نه ده كه دا سواري كوپى داود ئه بوحه مزه ههيه كه
 ئه حمه د متمانهى پى دهات، ئين موعينيش جوړه لاوازيه كى تيدايه، كه سه كانى ديكه
 سه نه ده كه سه حيحن،

له گیرانه وهیه کدا دهلیت: که بهر زده کرامه وه و داده نرام و امده زانی فه زلم هیه بهرام بهریان، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرموی (هو ذاك فخذ اودع) واته (وايه دهی یان وهری بگره یان وازبینه) وتی: سویند به و که سهی به حهق توئی ناردوه هه تاماوم نابم به نه میری دوو که سیش، له میقدادیش وه به کورتی هیناویه تی. ته بهرانی له میقدادی کوپی نه سو ده وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ناردمی که گه پامه وه پیی فهرمووم چوئن خوئت ده بینیه وه؟ وتم: هینده جوئی بووم و امده زانی توانایه کم هیه نهی به خوا تاماوم نابمه نه میری دوو که سیش^۱.

ته بهرانی له که سیکه وه هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که سیکی کرد به بهرپرسی سریه یه ک، که چوو و گه پایه وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموو (کیف وجدت الامارة؟) واته (نه میرایه تیت چوئن ده بینی؟) وتی: وهک زوری خه لکه که و ابووم، که ده که و تمه پری نه وانیش وایان ده کرد، که داده به زیم نه وانیش داده به زین، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرموی (ان السلطان علی باب عتب الا من عصم الله عزوجل) سولتان و ده سه لات له بهر ده رگای گرفت و ناره حه تیدایه مه گه نه وهی خوا ده ربازی بکات) پیاه و که ش وتی: دهی سویند به خوا له مه و دوا بو تو و که سی تریش نه میرایه تی و هرنه گرم، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیکه نی تا نه وهی دانه کانی پیشه وهی ده رکه و تن^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۱ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عومهیری کوپی نیسحاق که ئیین حه بیان و جگه له ویش متمانه ی پیی ده دن و ئیین مو عین و جگه له ویش به لاوازی ده زانن.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۱ دهلیت: له سه نه ده که یدا عه تائی کوپی سائیب هیه که شت تی که ل ده کات، که سه کانی سه نه ده که جی متمانه، ته و او.

ئىبن موبارەك لى پافىيى تائىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: لى غەزايە كىدا ھاۋدەمى ئەبۇبەكر بوم وىم: ئەى ئەبۇبەكر ۋە سىيەتم بۇ بىكە (ئامۇزگارىم بىكە) ۋتى: لى كاتى خۇيدا نۇيژە فەرزەكان بىكە ۋ زەكاتى مالت بدە تا دەرونت پاك بىكەيتەۋە، پۇژۋى رەمەزان بىكرە ۋ ھەجى مالى خوا بىكە، بزانە كۇچ لى ئىسلامدا باشە، جىيەدەش لىناۋ كۇچدا باشە، مەشەبە بە ئەمىر، پاشان ۋتى: ئەۋ ئەمىرايەتتە ئەمىر دەپىنىت ساردە خەرىكە بىلاۋىيەتەۋە ۋ ژۇر بىت تا ئەۋەى نەشپاۋ ۋەرى دەگرىت، ھەركەس بىت بە ئەمىر لى ھەموۋان زىاتر لىپىچىنەۋەكەى دەخانەيەنىت ۋ سزى توندترە، ھەركەسش سىتەم بىكات لى باۋەرداران ئەۋا بەلىنى خۋاى شكاندوۋە، چونكە باۋەرداران جى پەناۋەندەى خوان، سۈيىد بەخۋا كەستان دەست بداتە بەرخ يان ۋ شترىكى دراۋسىكەى تا ئىسك ۋ لەشى دەئاۋسى دەلىت: بەرخ يان ۋ شترى دراۋسىكەم، ئەۋا خۋاى گەۋرە لى پىشترە تا بۇ دراۋسىكەى توۋرەبىت^۱.

تەبەرانى لى پافىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ەمەرى كۈرى عاصى بە سوپاى زاتۈسەلاسىلەۋە ناردو لەگەلىدا لەگەل ئەۋ سوپايەدا ئەبۇبەكر ۋ ەمەرو ديارانى ھاۋەلانى ناردو چوون تا لى ھەردوۋ شاخى (طىء) دابەزىن، ەمەر (ﷺ) ۋتى: بزانن كەس ھەيە پىگەكە بزانىت، ۋ تىان مەگەر تەنھا پافىيى كۈرى ەمەر، چونكە ئەۋ (ربىل) بوۋە، منىش پرسىارم لى طارق كرد ربىل چىە؟ ۋتى: ئەۋ دزەى بە تەنھا ھەلمەت دەباتە سەر كۆمەلىك ۋ دزى دەكات، پافىيى ۋتى: غەزاكەمان بەجىگەياندو گەشىتمە ئەۋ شوينەى پىشتر لىى دەرچوۋبوۋىن، ئەبۇبەكر تىى پوانىم ۋ چووم بۇ لى ۋ ۋىم: ئەى ھەلال خۇر من لى نىۋ ھاۋەلانتدا بۇ توۋ پوانىم، دەى شتىكم پى بلى ئەگەر بىپارىزم ۋەك ئىۋەۋ لى ئىۋەم، ۋتى: پىنج پەنجەكانت دەپارىزىت؟ ۋتى: بەلى، ۋتى: شاىەتومان بىنەۋ پىنج نۇيژىكە ۋ زەكات بدە ئەگەر

۱ - ضعيف.

۲ - كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۲.

مال و سامانت هه بوو و حه ج بکه و پوژووی ره مه زان بگره، ده توانیت؟ وتم: به لی، ده لیت نه مه شی وت: نه بیته نه میری دوو کهس وتم مه گر نه میرایه تی بو جگه له ئیوهی به شداربوانی به در هیه؟ وتی: خه ریکه هینده بلاو بیته وه تا بگاته لای توو جگه له تویش، خوای گه وره که پیغه مبه (۱) نارد خه لکی چوونه ناو ئیسلام، هه یانبوو تاهه، ناو و خوا رینمونی کرد، هه بوو له ترسی شمشیر، نه وانه له په نای خوادان، هه رکهس نه میر بوو و سته می له نیو خه لکدا کرد و زیاده ی هه ندیکانی بو نه داریان وهر نه گرت خوا توله ی لیده کاته وه، له ئیوه ده بیته مه ریکی دراوسی که ی ده بات و له تاو توو پره یی دراوسی که یدا ئیسک و له شی ده ناوسی، خوا له پشت دراوسی که یه وه یه تی، رافیع وتی: سالی که مامه وه، دواتر نه بوبه کر بوو به خه لیفه، چووم بو لای و وتم: من رافیع که له فلان شوین له گه لت بووم، وتی: ده زانم، وتم: تو به منت ده وت نه میرایه تی وهر نه گرم که چی له ناو ئوممه تی موحه مه دا گه وره ترینی نه وه ت گرته نه ستو، وتی: به لی هه رکهس به قورئان له گه لیان نه جوو لیته وه نه فرینی خوای لی بیت^۱.

حاکم و نه بونه عیم و ئین عه ساکیر له سه عیدی کوپی عومه ری کوپی سه عیدی کوپی عاصه وه هی ناویانه که مامه کانی (خالید و ئیبان و عومه ری کوپی سه عیدی کوپی عاص) کاتی که هوالی مه رگی پیغه مبه ریان (۲) بیست له کاره کانیان گه رانه وه، نه بوبه کر وتی: کهس له کاربه ده ستانی پیغه مبه ر (۳) شیاوتر نیه به و کارانه، نه وانیش وتیان کاربه ده سستی بو کهس ناکه یین، چوون بو شام و هه موویان کوژران^۲.

ئین سه عد له عه بدولر هه حمانی کوپی سه عیدی کوپی یه ربووعه وه هی ناویه تی ده لیت: عومه ری کوپی خه تتاب به ئیبانی کوپی سه عیدی وت (کاتی که هات بو

۱ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۲ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۲ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۶.

مہ دینہ): مافت نیه بییت و به بی مؤلہ تی پیشه واکت کاره کت به جی بهیلت، پاشان بهم بارو حاله وه؟ به لام تو دلنیا ت کردووه، ئیبان وتی: دهی به خوا من له دوا ی پیغه مبه (ﷺ) کار به ده ستیم بو که س نه کردووه، نه گهریش بمکردایه بو نه بوبه کرم (ﷺ) ده کرد له بهر فزل و گوره یی و پیشینه و دیرینه ی موسلمان بوونی، به لام له دوا ی پیغه مبه (ﷺ) کار به ده ستی بو که س ناکه م، نه بوبه کر (ﷺ) راویژی به هاوہ لانی کرد کی بنیریت بو به حره ین، عوسمانی کوپی عه فغان (ﷺ) پیی وت: که سیك بنیره بو نه وی که پیغه مبه (ﷺ) ناردی، نه وان ده ناسی و نه وانیش ده یناسن، ولاتیان ده زانی واته علائی حه زره می (ﷺ)، به لام عومه ر پیی باش نه بوو و وتی: زور بکه له ئیبانی کوپی سه عدی کوپی عاص چونکه که سیك نه بوو پیچه وانه یان بووه، نه بوبه کر ناماده نه بوو زوری لی بکات و وتی: وانا که م، زورنا که م له که سیك که ده لیت دوا ی پیغه مبه (ﷺ) کار به ده ستی بو که س ناکه م، نه بوبه کر بریاریدا علائی کوپی حه زره می بنیریت بو به حره ین.^۱

نه بونه عیم له الحیة ج ۱ ص ۲۸۰ له نه بوهوره یره وه هیئاویه تی که عومه ری کوپی خه تخاب (ﷺ) بانگی کرد تا کاری پی بسیپریت، به لام نه و ناماده نه بوو، عومه ر وتی: رفته له کاریك که که سی له تو باشتر دوا ی کردووه؟ وتی: کی؟ وتی: یوسفی کوپی یه عقوب (علیه السلام) نه بوهوره یره وتی: یوسف پیغه مبه ری خوا بووه کوپی پیغه مبه ری خوا بووه، به لام من نه بوهوره یره و کوپی نوممه یه م و له سی و دوو ده ترسم، عومه ر وتی: دهی با هیچ نه بوايه بتوتایه پینج؟ وتی: ده ترسم به بی زانست بلیم و به بی حوکم بریاریده م و پشتم بشکی و سامانم برپروا و قسه به پشت و شه رفم بوتری.^۲

۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واهاتووه.

۲ - نه بومو ساش له (الذیل) هیئاویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۱ دا هاتووه: سه نه ده که ی ته واو لاوازه. به لام عه بدولر ه زاق له عومه ر له نه یوبه وه هیئاویه تی به به میزی، ته واو، ئیبن سه عد ج ۴ ص ۵۹ له ئیبن سیرین له نه بی هوره یره وه به و اتایه له گه ل زیاده یه ک له سه ره تاکیه وه هیئاویه تی.

ته به رانی له هه ردوو موعجه مه کهیدا (الوسیط والکبیر) له عه بدوللای کورپی موهبه وه هیئاویه تی عوسمان به ئیین عومهری وت: برۆ له نیۆ خه لکدا دادوهری بکه، وتی: ئهی ئه میری باوه پداران پیم بدهیت نایکه م؟ وتی: نا بریارم له سهر تو داوه، ئه گهر نا خوّم ده چم و دادوهریت پی ده که م، وتی: په له مه که گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (من عاذ بالله فقد عاذ بمعان) واته (ههر کهس په نابهری ته بهر خوا ئه وا په نای بر دوه ته بهر په نادهریک) وتی: به لێن وتی: دهی من په نادهرگرم به خوا له وهی دادوهریم، وتی: بوچی وایت له کاتی کدا باوکت دادوهری ده کرد؟ وتی: من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (من کان قاضیا فقصی بجهل کان من اهل النار، ومن کان قاضیا عالما فقصی بحق - او بعدل - سال القلب کفافا) (ههر کهس دادوهر بیّت و به نه زانی دادوهری بکات له دۆزه خیا نه، ههر که سیش دادوهر بیّت و به حه ق یان دادپهروه ری دادوهری بکات ئه وا به شیوه ی کیفاف داوای گه رانه وه بو لای خوا ده کات) دهی نامه ویت دوا ی ئه وه هیچم بو بیّت^۱. ئه حمده ئه مه شی بو هیئاوه: پرسی پیدای نه ی کات و وتی: کهس ناچار ناکه م، ته به رانی له ئیین عومهر وه هیئاویه تی عوسمان ویستی دادوهری بکات به لām ئه و ئاماده نه بوو و وتی: گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (القضاء ثلاثة: واحد ناجح و اثنان في النار، من قضی بالجور او بالهوی هلك، ومن قضی بالحق نجا) واته (دادوهران سی جوړن، یه کیکیان پزگاری ده بی و دوانیان له دۆزه خدان، ههر کهس به سته م یان به ئاره زوو حوکم بدات قوربه سهر ده بین ههر که سیش به حه ق حوکم بدات پزگاری ده بی)^۲.

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۴ ص ۱۹۳ ده لیت: ته به رانی و به زارو ئه حمده دیش وه ک به زار به کورتی هیئاویانه و که سه کانی ئه حمده جی متمانه ن،

^۳ - هه یسه می ج ۴ ص ۱۹۳ ده لیت: ته به رانی له هه ردوو موعجه مه کهیدا (الوسیط والکبیر) هیئاویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی معجم الکبیر جی متمانه ن، ئه بویه علاش به وشیه وه یه

ته بهرانی له المعجم الكبير له ثنين عومره وه هیناویه تی که له پوژی کوپونه وهی عهلی و موعاویه له دهومه تولجه ندهل دایکی باوه پداران (حه فسه) پیی وتم (به ثنين عومه): جوان نیه له پیککه وتنیک دوابکه ویت که خوا ناشتی نیوان ئوممه تی پیغه مبهری (ﷺ) پی دهکات، تو خزمی پیغه مبهری (ﷺ) و کوپی عومهری کوپی خه تتابیت، نهو پوژ موعاویه و شتریکی گه وره هینابوو، وتی: کی حه زی بهوکارهیه و ئاواته خوازیه تی یان ملی بو دریز دهکات؟ ثنين عومه وتی: پیش نهو پوژ هیچکات دلم بو دنیا لیی نه ده دا بریارم دا بچم و بلیم: که سیک که دای له توو باوکیشت له سهر ئسیلام تا ئیوهی هینایه ناو ئسیلام چاوی لییه، دواپی بیرم کرده وه له بههشت و خوشیه کانی، بویه وازم لی هینا و نه چووم، هه یسه می ج ۲ ص ۲۰۸ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن، وادیاره مه بهستی پیککه و تنی حه سه نی کوپی عهلی (ﷺ) بیت و گیره ره وه لیی تی کچوو بیت، ته واو. هه ره ها له نه بی حوصه ی نه وه هیناویه تی موعاویه وتی: کی له ئیمه شیاوتره بهم کاره؟ عه بدوللای کوپی عومه وتی: ویستم بلیم: له تو شیاوتره وهیه له سهر ئسیلام دای له توو باوکت، پاشان بیرى خوشیه کانی بههشتم کرده وه و ترسام نه وه خراپه ی لی بکه ویته وه، زهریه ده لیت: که له سهر موعاویه یه کده نگ بوون هه ستا و وتی: کی له من شیاوتره بهم کاره؟ ثنين عومه وتی: خوّم ناماده کرد تا هه ستم و بلی: نهو که سه ی له سهر ئسیلام دای له توو باوکت شیاوتره به وه، به لام ترسام گومانی ترم پی بیات.

ئه حمده له عه بدوللای کوپی صامته وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: زیاد ویستی عیمرانی کوپی حوصه ی بنیریت بو خوراسان، به لام نهو ناماده نه بوو، هاو لانی

هیناویه تی، ته واو. سه عدیش ج ۴ ص ۱۰۸ له عه بدوللای کوپی مه وه به وه واتایه و به دوورو دریزی هیناویه تی.

۱ - ثنين سه عد ج ۴ ص ۱۳۴ له ثنين عومه ره به هه مان شیوه هیناویه تی،

پىيان وت خوراسانت بەجىيىشت كە لەسەرى بىت؟ وتى: بەخوا من ھەزناكەم گەرمای بۆ من و سەرماكەى بۆ ئەوان بىت، دەرسم كەچومەناو دوزمەنەۋە نامەى زیادىم بۆ بىت، ئەگەر بچم قوربەسەرىم، ئەگەریش بگەریمەۋە بدرىت لە مەم، دەلىت: ھەكەمى كوپى عەمرى غىفارى وىستى بچىتە سەر خوراسان و ملكەچى فەرمانى بوو، عىمران وتى: كەس نىيە ھەكەم بۆ بانگ بكات؟ يەكك چوو و ھەكەم ھات بۆ لای، عىمران پىي وت: ئايا گویت لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (لا طاعة لاحد في معصية الله تبارك وتعالى؟) واتە (لە گوپرايەلى كردنى خوادا گوپرايەلى بۆ كەس نىيە) ^۱ وتى: بەلى، عىمران وتى: سوپاس بۆ خوا، يان وتى (الله اكبر) لە گىرەنەۋە يەكەش لە ھەسەنەۋە كە زیاد ھەكەمى غىفارى لەسەر سوپايەك دانا، عىمرانى كوپى حوصەين ھات بۆ لای و لەناو خەلكدا پىي گەيشت و پىي وت: دەرانىت بۆ چى ھاتووم بۆ لات؟ وتى: بۆچى؟ وتى: بىرى فەرمايشتى پىغەمبەر (ﷺ) كەوتەۋە كە بەر پياۋەى وت كە ئەمىرەكەى پىي وت: خۆت بخەرە ناو ئاگر ئەۋىش واىكرد بەلام نەيىشت، ئەم ھەۋالە وترا بە پىغەمبەر (ﷺ)، ئەۋىش فەرموۋى (لو وقع فيها ادخلا النار جميعا لا طاعة في معصية الله تبارك وتعالى) واتە (ئەگەر بگەرتايەتە ناۋى ھەردووكيان دەچوونە دوزەخ، لەسەر كەشى خوادا ھىچ گوپرايەلىك نىيە). وتى: بەلى، وتى: تەنھا وىستم ئەۋ فەرمودەت پىر بىخەمەۋە. ^۲

^۱ - صحيح.

^۲ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۶۶ دەلىت: ئەحمەد بە چەند دەقلىك ھىناۋىيەتى تەبەرانى بە كورتى ھىناۋىيەتى، كەسەكانى سەنەدەكەى ئەحمەد سەحىحن. تەۋاۋ.

(پىزگرتنى خەلىفەو ئەمىرەكانو گوپرايەلى فەرمانەكانيان)

ئىبن جەريرو ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسەوھ (رضي الله عنه) ھىناويانە دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كوپى وەلىدى كوپى موغەيرەى مەخزومى بە سىرەيەكەوھ
 ناردو لەگەلدا لەناو سىرەكەدا عەممارى كوپى ياسر ھەبوو، چوون تا نىزىكى ئەو
 خەلكە بوونەوھ ئەوھى دەيانويست بگەنە لايان، لە درەنگىكى شەودا دابەزىن،
 بىداركەرەوھ ھاتەلای خەلكەكو بىدارى كردنەوھ ئەوانىش پايانكرد تا توانىيان
 چوون و يەككىيان كە خۆى و ژن و منالى مۇسلمان بىوون مايەوھ بە مائەوھى وت
 خۆت كۆبكەرەوھ وتى: بوەستن تا دىمەوھلاتان. پاشان ھات بو لای عەممارى
 كوپى ياسرو تى: ئەى ئەبولىقەزەن من بە ژن و منالم مۇسلمان بووين، ئەوھ سوودم
 پى دەگەيەنى ئەگەر لەناو ھۆزەكەدا بىمىنمەوھ كە پايانكردوھ بو ئەو شوئىنەى
 ئىوھ بىستوتانە؟ عەممار پى وت: دەى لەوئى بە تۆ پارىزراويت، كابراش لەگەل
 ژن و منالدا گەپرايەوھ، بو بەيانى خالىد سەيرى كرد ھەموو چوون، ئەو كابراو ژن و
 منالەكەى گرت، عەممار پى وت نابى دەست لەو كەسە بدەيت ئەو مۇسلمان بووھ؟
 وتى: تۆ ھەقت چىە بەسەريەوھ؟ من ئەمىرو كەچى تۆ پەناى دەدەيت لە پوودا؟
 وتى: بەلى وايە، كابرا بپراى ھىناوھ، ئەگەربىويستايە وەك ھاپرىكانى دەچوو،
 بەلام من وتم لەبەر مۇسلمانبوونەكەى بىمىنئەوھ، خالىدو عەممار كەوتنە
 دەمەقالى و گەيشتنە قسەوتن بەيەك، كە ھاتنە مەدىنە ھاتنە خزمەت
 پىغەمبەر (ﷺ)، عەممار باسى بارى كابراى بو كرد، پىغەمبەرىش (ﷺ) مۆلەتەكەى
 بەرەوازانى و ئەوپۆژ دوورەپەرىزى كرد كەس بەرامبەر ئەمىر پەناى كەس بدات، لای
 پىغەمبەر (ﷺ) كەوتنە دەمەقالى، خالىد وتى: ئەى پىغەمبەر (ﷺ) ئەم كابرا
 لەبەردەم تۆدا قسەم پى دەلىت؟ سوئند بەخوا ئەگەر تۆ نەبوويتايە قسەى پى
 نەدەوتم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (كف يا خالد عن عمار فانه من يبغض عمارا
 يبغضه الله عزوجل، ومن يلعن عمارا يلعنه الله عزوجل) واتە (خالىد دەست ھەلگەرە

لە عەممار، چونكە ھەركەس عەممار بئۆرۈننى خوا دەيتۆرۈننى، ھەركەس نەفرىن بىكات لە عەممار خوا نەفرىننى لى دەكات) پاشان عەممار ھەستا و چوو و خالىدى كۆپى ۋەلىدىش كەۋتە شوۋىنى تا كراسەكە گرت و بەردەوام ھەۋلى دەدا پازى بىكات تا ئەۋەى خوا لى پازى بوو، لە گىرەنەۋەيەكى تردا تا لى پازى بوو و ئەم ئايەتە دابەزى (و اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولي الامر منكم) سەر كىردەكانى سىرىەكان (فان تنازعتم في شئ فردوه الى الله و الرسول) تا خۋاى گەۋرە و پىغەمبەر (ﷺ) ھۆكىمى تىدا بدەن (ذالك خير و احسن تاۋىلا) واتە چاكتىن سەرەنجامى دەبىت^۱.

ئەحمەد لە عەۋفى كۆپى مالىكى ئەشجەعەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: لە گەل ئەۋانەى لە گەل زەيدى كۆپى حارسە لە شەپرى مۇتە چوون منىش چووم، يەككى يەمەنى لە گەل بوو كە تەنھا شمشىرەكەى پى بوو يەكك لە مۇسلمانان ئازەلى سەربىرى، كابراى يەمەنى داۋاى پارچەيەكى پىستەكەى لىكرد، ئەۋىش پىيداۋ ئەۋىش ۋەك قەلغان بەكارى ھىنا، چوۋىن و گەيشتىن بە سوپاى پۇم و تايىدا پياۋىك لەسەر ئەسپ بوو پىژكالى زىرىنىكى زىپرو چەككى زىرىنى پىبوو، پۇمىەكە مۇسلمانانى پاۋەدۈدەنا، كابراى يەمەنى لە پشت بەردىكەۋە قەرەۋلى بۇ گرت و پۇمىەكە داي بە پالىداۋ ئەۋىش پىنى ئەسپەكەى بىرى و پۇمىەكەش كەۋتە خۋارەۋە مۇسلمانەكە چوۋىە سەرى و كۈشتى و ئەسپ و چەكەكەى برد، كە خوا

^۱ - صحيح.

^۲ - لە كنز العمال ج ۱ ص ۲۴۲ دا ۋاھاتوۋە، ئەبۇيەعلاۋ ئىبن عەساكىرو نەسائى و تەبەرانى و ھاكم لە فەرمودەكەى خالىدەۋە بەۋ ۋاتايە بە دوورو درىژى و ئىبن شەيبە و ئەحمەد و نەسائى بە كورتى ھىناۋىانە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۷۲ دا ھاتوۋە، ھاكم المستدرىك ج ۳ ص ۳۹۰ دەلىت: سەنەدەكەى صەھىحە و بوخارى و مۇسلىم نەيانھىناۋە، زەھەبى دەلىت صەھىحە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۹۴ دەلىت: تەبەرانى بە دوورو درىژى ھىناۋىەتى، كورتەيەكىشى ھىناۋە كە لە گەل ئەۋەى ئەحمەد يەكە، كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن.

فهتحي دا به موسلمانان خالیدی کوپی وهلید که سیکی نارد تا دهستکه وته کان کو بکه نه وه. چووم بو لای و وتم: نهی خالید دهنایت پیغمبه (ﷺ) دهستکه وتی بو جهنگاور داناوه؟ وتی: به لی به لام من به زوری دهنانم، منیش پیم وت به خوا یان بو ی دهگیرمه وه یان لای پیغمبه (ﷺ) باسی دهکم، نهویش ناماده نه بو بو ی بگیرپته وه، عهوف دهلیت: چووینه خزمهت پیغمبه (ﷺ) و باسه کهم بو گیرپه وه که کابرای یه مهنی چون بووه و خالید چی کردوه، پیغمبه (ﷺ) فهرمووی (یا خالد ما حملك على ما صنعت؟) واته (خالید چی وای لی کردیت و ابکهیت؟) وتی: نهی پیغمبه ری خوا به زورم زانی بو ی، فهرمووی (خالید چیت لی سه ندوه بو ی بگیرپه وه) عهوف وتی: خالید پارهسته نه موت ئوف بو تو؟ پیغمبه ریش (ﷺ) فهرمووی (نه وه چیه؟) منیش بوم باسکرد. پیغمبه ریش (ﷺ) توورپه وو و فهرمووی (یا خالد لا ترد علیه هل انتم تارکو امرائی؟ لکم صفوة امرهم وعلیهم کدره).^۱ نهی خالید بو ی مهگیرپه وه، ئایا ئیوه واز له نه میره کانم دینن؟ چاکه ی کاریان بو ئیوه و خراپه که شی بو خو یان).

ئین سه عد ج ۳ ص ۲۰۶ له راشدی کوپی سه عده وه هیناویه تی عومهری کوپی خه قتاب (ﷺ) پاره و سامانیکی بو هیئرا و نهویش له نیو خه لکه که دا دابه شی ده کرد، نهوانیش قهره بالغیان له دهوور کرد، سه عدی کوپی نه بی وه قاص هات و خه لکه که ی لاده دا تا گه یشته لای و عومهر به رزی پاگرت و وتی: تو هاتیت و له سولتانی خوا له سه ر زه ویدا نه ترسایت، حزم کرد پیٹ بلیم سولتانی خوا هه رگیز ناترسیت.

بهیه قی ج ۹ ص ۴۱ له عه بدوللای کوپی یه زیده وه هیناویه تی دهلیت: پیغمبه (ﷺ) عه مری کوپی عاصی له سربیه که دا نارد که نه بو به کرو عومهری تی دابوو، که گه یشته

^۱ - موسلیم گیرپه ویه ته وه و نه بوداودیش هه روا، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۹ یشدا هاتووه و بهیه قیش ج ۶ ص ۳۱۰ به هه مان شیوه هیناویه تی.

شۈيىنى شەپكە غەمىر قەرمانى پېكىردىن ئاگر نەكەنەۋە، غومەر توۋرەبوو و ويسىتى
 وابىكات، بەلام ئەبۈبەكر پىي لىگرت و پىي وت كە پىغەمبەر (ﷺ) زانىۋىيەتى شارەزاي
 شەپە بۆيە بە بەرپىرسى تۆ دايىناۋە، غومەرىش ھىۋرەبوۋىيەۋە.^۱ حاكم ج ۳ ص ۲۹۰ لە
 جۈبەريرى كۆپى تەفلىلەۋە ھىناۋىيەتى كە عىاضى كۆپى غەنەمى ئەشعەرى ھاۋەلى داراي
 گرت و كاتىك ئەۋى فەتەح كرا، ھىشامى كۆپى ھەكىم ھات بۆلاي و لىي توۋرەبوو و
 ھىشام چەند شەۋىك مایەۋە، ئىنجا ھىشام ھات بۆ پۆزىش ھىناۋەۋە، بە عىاضى وت:
 مەگەر نازانىت پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرمۇيت (ان اشد الناس عذابا يوم القيامة اشد الناس
 عذابا للناس في الدنيا) واتە (زىاترىن و توندترىن سزاي پۆزى دوايى بۆ ئەۋنەيە كە لە
 دونىادا زىاتر خەلىكان سزاداوە). عىاض پىي وت: ئەي ھىشام ئىمە ئەۋەمان بىستوۋە و
 بىنىۋە كە تۆ بىستوۋە و بىنىۋە، ھاۋدەمى ئەۋە بوون كە تۆ ھاۋدەمى بوويت، ئەي
 ھىشام مەگەر تۆ گويت لىنەبوو پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (من كانت عنده نصيحة لذي
 سلطان فلا يكلمه بها علانية، وليأخذ بيده وليخيل به فان قبلها قبلها ولا كان قد ادى
 الذي عليه والذي له) واتە (ھەركەس ئامۇڭگارىيەكى بۆ خاۋەن دەسەلاتى ھەيە با بە
 ئاشكرا پىي نەلىت و دەستى بگرى و بىباتە كەنارو چۆلەۋانىيەك و پىي بلى، ئەگەر قىۋولى
 كرىد و ھەرىگرت باشە، ئەگەرنا ئەۋە لەسەرىيەتى و ئەۋە بۆيەتى بەجىي گەياندوۋە)
 ھىشام تۆ دلىرى و نەترسى كەۋا دەكەيت، بريا دەترسايىت سولتانى خوا بىكۆزىت بەۋە
 دەبىتە كۆزراۋى دەسەلاتى خوا چ دەبى؟^۲

۱ - حاكم المستدرک ج ۳ ص ۴۲ لە غەبدوللاي كۆپى بورەيدە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) غەمىرى كۆپى عاصى لە شەپى زاتولسەلاسلدا ئارد، ئىنجا بە ھەمان شىۋە دەبىنىت و
 دەلىت: ئەم فەرموۋە سەنەدەكى صەحىھە بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە رەمەبىش دەلىت
 صەحىھە.

۲ - صحيح.

۳ - حاكم دەلى: ئەم فەرموۋە سەنەدەكى صەحىھە بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە
 زەھەبىش دەلىت: لە سەنەدەكەيدا ئىبن زورەيق ھەيە، بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۴ بە سەندە ۋەك ئەۋ
 ھىناۋىيەتى، لە مجمع الزوائد ج ۵ ص ۲۲۹ بەبى باسى دەرچوونكى ھىناۋىيەتى و دەلىت:
 كەسەكانى سەنەدەكى جى تەمانەن و سەنەدەكى مۇتەسىلە ئەھمەد لە شۈرەجى كۆپى

بەزار لە زەيدى كۆپى ۋە ھەبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى حوزەيفەدا خەلكى لە شتىكى ئەمرىك بىزارىبون، يەككە لە مزگەوتە ۋە ھات، مزگەوتى گەورە كە خەلكى تىدا بوو، تا گەيشتەلەي حوزەيفە كە لەناو كۆرەكدا دانىشتىبوو، لەسەر سەرى راۋەستا و وتى: ئەي ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) ئايا فەرمان بە چاكە و پىگىرى لە خراپە ناكەيت؟ حوزەيفەش سەرى بەرزكردە ۋە زانى چى دەۋىت و حوزەيفە پىنى وت: فەرمان بە چاكە و پىگىرى لە خراپە چاكە و سوونەت نىيە چەك لە پىوى ئەمىرتدا ھەلەكەيشىت.^۱

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۲ لە زىيادى كۆپى كسىبى عەدۋىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللەي كۆپى عامر و تارى بۆ خەلك دەدا و جلىكى جوانى لەبەرىبوو و قىزى شانەكردىبوو، پۆزىكيان نوپىزى كرد بۆ خەلك و دواتر چوۋىيە ژوور، ئەبۇبەكر لە پال مەنبەرەكەدا دانىشتىبوو، مەرداس ئەو بىلال وتى: سەيرى گەورە ۋە ئەمىر ناكەن جلى جوان دەپۇشى ۋە خۆى دەچوئىنى بە فاسقان؟ ئەبۇبەكر بىستى و بە ئۈسەيلەي كۆپى وت ئەبۇبىلال بۆ بانگ بگە، ئەۋىش بانگى كرد، ئەبۇبەكر وتى: بىستم وات وت بە ئەمىر، مەن گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (مەن اكرم السلطان اللە اكرمە اللە، و مەن اهان سلطان اللە اهان اللە) واتە (ھەركەس پىزى سولتانى خوا بگرى خوا پىزى لى دەگرىت، ھەركەسىش سووكايەتى بە سولتانى خوا بكات خوا سووكايەتى پىدەكات).^۲

عوبەيدە ۋە جگە لەرەشە ۋە ھىناۋىيەتى و دەلىت: عىاض كە فەتھى ئەۋى كرا جەلدى دا لە ھاۋەلى دارا، ھىشامىش لىنى توورەبوو، فەرمودەكە دىنىت، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۲۹ دەلىت: كەسەكانى جى متمانەن بەلام مەن بىستم بۆ سورەيخ لە عىاض و ھىشامە ۋە نەبىستوۋە ھەرچەندە تابەى بوو.

^۱ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۲۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ھەبىبى كۆپى خالىد ھەيە كە ئىبن جىببەن متمانەي پىدەدات و ئەبۇحاتەم دەلىت: بەھىز نىيە، تەۋا.

^۲ - ضعيف.

بوخارى و موسليم له عهلى كورې نه بوتالييه وه (ﷺ) هيناويانه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) يه كيک له پشتيواناني له سهر سريه يه ك دانا و ناردني و فهرماني پيكردن گويگرو گويپرايه لي نه و نه ميرهيان بن، نه وانيش له سهر شتيك توورپه يان كرد و نه ويش وتي دارو چيلكه م بو كوكه نه وه، كويانكرده وه، وتي: ئاگرم بو بكه نه وه، كرديانه وه، وتي: مه گهر پيغه مبهري (ﷺ) فهرماني پينه كردن گويگرو گويپرايه لم بن؟ وتيان: با وتي: دهى بچنه ناوي، نه وانيش سهيري يه كترين كرد و وتيان: ئيمه له دهست ئاگر پامانكردوه بو لاي پيغه مبهري (ﷺ) كه توورپه ييه كه ي نه ما و ئاگر كه كوژايه وه دوايي هاتنه وه لاي پيغه مبهري (ﷺ) باسي نه وه يان بو كرد، نه ويش فهرمووي (لو دخلوها ما خرجوا منها، انما الطاعة في المعروف) (نه گهر بچوونايه ته ناوي نه ده هاتنه دهري، گويپرايه لي ته نها له چاكه و دروستيدايه).^۱

نه بويه علاو ئيين عه ساكير - كه سه كانى سه نه ده كه ي جى متمانه ن - له ئيين عومره وه (ﷺ) هيناويانه كه پيغه مبهري (ﷺ) له گهل دهسته يه كي هاوه لانيدا بو، پروي تيكردن و فهرمووي (الستم تلعمون اني رسول الله اليكم) واته (مه گهر ئيوه نازانن من پيغه مبهري نيذرراوي خوام بو لاي ئيوه؟) وتيان به لي شايه تي دهدين تو پيغه مبهري خوايت، فهرمووي (مه گهر نازانن ههركه س گويپرايه لي من بيت نه وا گويپرايه لي خوايه، له گويپرايه لي خواش نه وه يه گويپرايه لي من بن؟) وتيان به لي شايه تي دهدين ههركه س گويپرايه لت بيت گويپرايه لي خوايه، له گويپرايه لي خواي گه وره ش نه وه يه گويپرايه لي تو بين، فهرمووي (فان من طاعة الله ان تطيعوني ومن طاعتي ان تطيعوا امرائكم، وان صلوا قعودا فصلوا قعودا) واته (دهى له گويپرايه لي

^۱ - نه چيرۆكه له ههردو سه حيحى بوخارى و موسليما له ئيين عه عباسه وه (ﷺ) هاتووه و چه سپاوه، له البداية والنهاية ج ٤ ص ٢٢٦ دا واهاتووه و ئيين جهريش له ئيين عه عباس و ئيين نه بي شهيبه له نه بي سه عيده وه به و واتايه هيناويانه نه بو سه عيد ناوي پياوه نه نساويه كه دينيت كه عه بدوللای كورې حوزافه ي سه همى بووه، له كنز العمال ج ٣ ص ١٧٠ يشدا واهاتووه، بوخاريش له ئيين عه عباسه وه هه مان ناوي هيناوه، له الاصابه ج ٢ ص ٢٩٦ يشدا واهاتووه.

خوا نه وه یه گوږپرایه لی من بن، له گوږپرایه لی منیش نه وه یه گوږپرایه لی سهر کرده کانتان بن نه گهریش به دانیشتنه وه نویژیان کرد ئیو هس به دانیشتنه وه نویژیکه (۱).^۲

ئین جهریر له نه سمائی کچی یه زیده وه هیناویه تی نه بوزه ری غه فاری (ﷺ) خزمه تی پیغه مبه ری ده کرد، که له خزمه تی نه وه ده بویه وه ده چوو بو مزگه وت، نه وی مالی بوو و له وی راده کشا، شه ویک پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مزگه وت و نه بوزه ری بی نی له مزگه وت خه وتوه، پیغه مبه ر (ﷺ) به قاجی لییدا تا له سه ری هه ستا، پیغه مبه ر (ﷺ) پی پی فهرموو (نه وه چیه ده تبینم لی ره خه وتوویت؟) وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا له کوی بخه وم؟ جگه لی ره هیچ مال و حالیکم نیه، پیغه مبه ر (ﷺ) لای دانیش وت فهرمووی (فکیف انت اذا اخرجوك منه؟) واته (نه ی چی ده که یت نه گهر لی ره ده ری انکر دیت؟) وتی: ده ی نه وکات ده چم بو شام، چونکه شام خاکی کوچ و هه شرو پیغه مبه رانه و ده بیه یه کی که له خه لکی نه وی، فهرمووی (نه ی چی ده که یت نه گهر له وییش ده ری انکر دیت؟) وتی: ده ی ده گه پیمه وه بو مزگه وت و لی ره ده بیته وه به شوینم، فهرمووی (نه گهر دو باره لی ره ده ری انکر دیت وه چی ده که یت؟) وتی: شمشیر ده کم هه لده گرم و شه رده کم تا ده کوژیم، پیغه مبه ر (ﷺ) دانی لی جپر کرده وه ده سستی له سهر دانا و فهرمووی (ادلك على ما هو خير من ذالك؟) واته (له وه باشرت پی بلیم؟) وتی: به لی به دایک و باوکه مه وه به قوربان ت بم نه ی پیغه مبه ری خوا، پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) فهرمووی (تنقاد لهم حيث قادوك وتنساق لهم حيث ساقوك حتى تلقاني وانت على ذالك) واته (ملکه چیان بیت به ره و چیان بر دیت و به ره و کویت ده به ن شوینیان که ویت تا ده گه یت وه به من له و باره داییت) (۳).^۴

۱ - حسن.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واهاتوه، نه حمه دیش له نه سمائه وه به وژه هیناویه تی، هه یسه می ج ۵ ص ۲۲۳ ده لیت: له سه نه ده که یدا شه هری کوپی هه وشه ب هه یه که لا وازه متمانه ی پی دراوه، ته و او.

ھەرۋەھا ئىبن جەرىرى تەبەرى لە ئەبوزەر ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و لە ھەرمۇدەكەيدا ھاتوۋە: (فكيف تصنع اذا اخرجت منها؟) واتە (چى دەكەيت ئەگەر لىنى دەر كرايت؟) وتم: شمشيرەكەم ھەلدەگرم و دەكەومە لىدانى ئەۋەى دەرمدەكات، پىغەمبەر (ﷺ) بە دەستى دای بەسەر شانمدا و ھەرمۇى (غفرا يا اباذر تنقاد معهم حيث قادوك و تنساق معهم حيث ساقوك ولو لعبد اسود) كاتىك لە پەرزە دابەزىم نويزكرا و پىياۋىكى پەش پىشكەوت، كە منى بىنى گەپرايەۋە تا من پىش بخات، وتم: پىشكەۋە بەلو ملكەچى ھەرمانى پىغەمبەرى خوام.

عەبدولپەزاقىش لە تاۋسەۋە ھىناۋىيەتى و لە ھەرمۇدەكەيدا ھاتوۋە كە ئەبوزەر چوو بۇ پەرزە لەۋى غولامىكى عوسمانى بىنى كە پەش بوو، بانگدرا و نويزكرا، وتى: ئەبوزەر پىشكەۋە، وتى: نا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمانى پىكردوم تا گويگرو گويپرايەل بىم تەنانت ئەگەر بۇ بەندەيەكى پەش بىت، ئەۋىش پىشكەوت و ئەبوزەرىش لە دوايەۋە نويزى كرد، ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن جەرىرو بەيھەقى و نەعىمى كوپى حمادو جگە لەۋىش لە عومەر ھەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە كە دەلىت: گويگرو گويپرايەل بە ئەگەر سەركردەكەشت كۆيلەيەكى پووتەلى ھەبەشى بوو، ئەگەر زىيانى پى گەياندىت خۇپراگربە ئەگەر پىش ھەرمانىكى پى كردىت بەجىى بگەيەنە، ئەگەر لىنى گرتىتەۋە خۇپراگربە، ئەگەر پىش ستمى لىكردىت خۇپراگربە، ئەگەر ويسىتى لە ئايىنت كەمبكاتەۋە بلى خوينم لە برى ئايىنم و لە كۆمەلى موسلمانان جىامەبەر ھەۋە، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

يەعقوبى كوپى سوفيان بە سەنەدى صەحىح لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى عومەر (ﷺ) لە تارىكى شەۋدا گەشىت بە ەلقەمەى كوپى عولاسە، عومەر لە خالىدى كوپى ەلەيد دەچوو، ەلقەمە پى وت: ئەى خالىد ئەۋ كابرالايىردىت تەنھا پۇزى وايكرد، من و نامۇزايەكەم ھاتوۋىن بۇ لاي داۋاى شتىكى لىبكەين، ئەگەر بۇى كردم ھەرگىز داۋاى

۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا ۋاھاتوۋە،

ھىچى لى ناكەم، عومەر پىيى وت دەي بىللى چىت لايە؟ وتى: ئەوانە خەلكانىكن مافىيان لەسەرمانە دەبى مافىيان بدەينەۋە پاداشتمان لاي خوايە، كە بەيانى بوويەۋە عومەر بە خالىدى وت: ئەمشەر عەلقەمە چى پىيى وتىت؟ وتى: بەخوا ھىچى پىيى نەۋتم، دەلىت ئەۋىش سويندى خوارد. لە پىگەئى ئەبى نەزەشەۋە بە ھەمان شىۋە ھاتوۋە ئەۋەشى بۇ زىياد دەكات: عەلقەمە بە خالىدى دەۋت بەسە خالىد، سەيف لە عەمرەۋە لە لايەكى دىكەۋە لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى لە كۆتايىيەۋە بۇ زىياد دەكات: عومەر وتى: ھەردووكيان راستيان وت، ئىبن عائىزىش ھەروا ھىناۋىيەتى و ئەۋەى بۇ زىياد كىردوۋە، مۇلەتى عەلقەمەى داۋ پىۋىستىيەكەى بەجىگەياند، زوبەيرى كوپرى بەكار لە موحەمەدى كوپرى سەلەمە لە مالىكەۋە بە ھەمان شىۋە زۆر بە كورتى ھىناۋىيەتى و دەلىت: لە ھەرواۋەدەكەدا ھاتوۋە وتى: چىت لايە؟ وتى: تەنھا گويىگىرى و گويىرايەللى ئەۋەش زىياد دەكات عومەر (ﷺ) وتى: ئەگەر لە پىشتمەۋە ھاۋشىۋەى راي تۆى بىت ئەۋەم پىيى خۆشترە لەۋە و ئەۋە،^۱

مالىك لە ئىبن ئەبى مولىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپرى خەتتاب (ﷺ) داي بە پال ئافرەتىكى توۋشبوۋى گوليدا كە تەۋافى كەعبەى دەكرد بە ئافرەتەكەى وت: ئەبى بەندەى خوا ئازارى خەلەك مەدە چاكتر وايە لە مەلەۋە بوويتايە ئەۋىش دانىشت، دواى ئەۋە كەسىك داي بە پاليداۋ وتى: ئەۋ كەسەى پىيى لىدەگىرتىت مرد دەى بىرۇ، ئافرەتەكەش وتى: ناكىرى كە زىندوۋبوۋ گويىرايەللى بىم كە مرد لىيى ياخى بىم، لە كىنز العمال ج ۵ ص ۱۹۲ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبە لە شىمر لە پىۋىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مەن لە سەردەمى عەلىدا (ﷺ) (عەرىف بووم)،^۲ ھەرمانىكى پىيى كىردىن وتى: ئەۋەى پىم وتن كىردتان؟ وتى: نا، وتى: سويند بەخوا يان دىكەن يان جوۋلەكە و مەسىحى سوار پىشتمەلتان دەبن.^۳

^۱ - لە الاصابە ج ۲ ص ۵۰۴ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ عەرىف ئەۋ كەسەيە كاروبارى ھۆز يان كۆمەللىكى خەلەك رادەپەرىنى و ئەمىر لەۋەۋە كاروبار و جالى ئەۋانە دەزانىت.

^۳ - لە كىنز العمال ج ۳ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

گۈنجانى سەرگىردەكان

بەيھەقى لە عروھى كوپى زوبەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) عەمرى كوپى عاصى نارد بۇ زاتولسەلاسىل لە دەوروپەرەكانى شام لە بللى و عەبدوللّا ھاۋدەمانيان لە قوزغاعوھ، بەنوبللى خالوانى عاصى كوپى وانىل بوون، كە گەيشتە ئەۋى لە زۆرى دوژمنى ترسا و ھەۋالى نارد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) و داۋاى ناردنى يارمەتى لىكرد، پىغەمبەرىش (ﷺ) كۆچەرانى يەكەمى پاسپارد، ئەبۇبەكرى عومەرى لە گەل ديارانى كۆچەراندە نارد و ئەبۇعوبەيدە كوپى جەراحى كىردە سەرگىردەكان، كە گەيشتە لای عەمر وتى: من ئەمىرى ئىۋەم و من ھەۋالىم نارد بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) و داۋاى يارمەتىم لىكرد، كۆچەرەن و تىيان بەلكو تۇ ئەمىرى ھاۋەلانى خۇت و ئەبۇعوبەيدە ئەمىرى كۆچەرەن، عەمر وتى: ئىۋە بۇ يارمەتى من نىردەراون، كە ئەبۇعوبەيدە ئەۋى بىنى - كەسىكى ئاكار جوان و نەرمونيان بوو - وتى: عەمر تۇ دەزانىت كۆتاشت كە پىغەمبەر (ﷺ) پىنى پاسپاردم ئەۋەبوو فەرموۋى ئەگەر گەيشتە لای ھاۋەلەكەت پىكەۋە بگۈنجىن، ئەگەر تۇ لە من ياخى بىت بەدلىيايەۋە من ملكەچى تۇ دەبىم، ئەبۇعوبەيدە ئەمىرىيەتى دايە دەست عەمرى كوپى عاص^۱.

ھەروھە زوھرىيەۋە ھىناۋىيەتى كە پىغەمبەر (ﷺ) دوو دەستەى نارد بۇ ھۆزەكانى كەلب و غەسان و ئەۋ بىباۋەرەنەى عەرەب كە لە پۇژھەلانى شام بوون و لەسەرىك لە دەستەكان ئەبۇعوبەيدە كوپى جەراح و لەسەرنەۋى دىكەش عەمرى كوپى عاصى دانا، لە دەستەى ئەبۇعوبەيدە دا عومەرو ئەبۇبەكرى تىدابوو، كە وىستىيان دەرېچن پىغەمبەر (ﷺ) ئەبۇعوبەيدەۋ عەمرى بانگىرد و فەرموۋى (لا

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۳۶۰ دا ۋاھاتوۋە تىايدا لە جىياتى ناۋچە و دەوروپەر پۇژھەلانى شام ھاۋتوۋە.

تەغىيا) ۋاتە (سەرگەش ۋە ياخى مەن) كە لە مەدىنە دەرىچوون ئەبوعوبەيدە بە تەنیا
 ەمەرى دۋاندو پى ۋت: پىغەمبەر (ﷺ) مەن ۋ تۆى پاسپارد تا ياخى نەين، يان تۆ
 ملكە چە بە يان مەن، ۋتى: نا تۆ ملكە چە ۋ گۆپرايەلم بە، ئەبوعوبەيدە پازى بوو، ەمە
 ئەمىرى ەردو دەستەكە بوو، ەمەر (ﷺ) ئەمەى بىنى ۋتى: تۆ گۆپرايەلى (ابن
 النابغة) دەبىت ۋ دەيكەيت بە ئەمىرى خۆت ۋ ئەبەكرو ئىمەش؟ ئەمە كە پراو
 پىرە، ئەبوعوبەيدە بە ەمەرى ۋت: كۆپى دايكەم پىغەمبەر (ﷺ) مەن ۋ ئەوى
 پاسپارد تا ياخى نەين، ترسام ئەگەر مەن گۆپرايەلى نەبەم لە فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)
 لادەم ۋ خەلكى بەكەنە نىۋان مەن ۋ ەمەرەۋ، سۆيىند بەخا تا دەگەر پىمەۋە
 گۆپرايەلى دەبەم، كە گەرەنەۋە ەمەرى كۆپى خەتتاب چوۋ بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ۋ
 سكالانى ئەۋەى لاکرد، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرەمۆى: لەمەۋبەدۋا تەنھا لە ئىۋە -
 ۋاتە كۆچەرەن - ئەمىر دادەنم.^{۱ ۲}

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۳۱۹ دا ۋاھاتوۋە.

(مافى ئەمىر لەسەر ھاۋلاتى و ژىردەستان)

ھەند لە سەلەمەي كوپى شەھابى عەبدىيەۋە ھىناۋىيەتى كە عومەرى كوپى خەتتەبە وتى: ئەي خەلكىنە ئىمە مافىكىمان لەسەرتان ھەيە كە نابى بەئاشكرا ئامۇزگارى و دلسۆزىمان بۇ بخەنەپرو و لەسەر چاكە يارمەتىمان بەدەن، ھىچ شەت لاي خوا خۇشەويستترو سودبەخش ترنيە لە نەرمونيانى پىشەۋا، ھىچىش لاي خوا ناخۇشتر نيە لە نەزانى و تووپرەيى (ئاگرتىبەربوونى) پىشەۋا.^۱

دووبارە ھەند لە عەبدوللەي كوپى عەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتەبە (ﷺ) وتى: ھىچ نەرمونيانىك لاي خوا ھىندەي نەرمونيانى پىشەۋا خۇشەويست نيە، ھىچ نەزانىكەش لاي خوا لە نەزانى و ئاگرتىبەربوونى (تووپرەيى زۆر) پىشەۋا ناخۇش و ناشىرىن نيە، ھەركەس كاريكات بە لىبوردن لە بەرامبەرىدا سەلامەتى و چاكەي دىتەپرى، ھەركەس لە دەروونىدا بەرامبەر بە خەلك بەويژدان بىت لە كاريدا سەركەۋتنى بۇ دەبىت و زەلىلى بۇ گويپرايەلى زۆر نزيكتەرە لە چاكە و چاكەكارى لە چا و عىزەتخۋازى لە سەركەشىدا.^۲

^۱ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە تەبەرى ج ۵ ص ۳۲ لە سەلەمەي كوپى كۈھەيلەۋە بە ۋاھاتىيە ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە.

(دوورەپەريزى لە قىسەوتىن بە سەرگىردەكان)

ئىبن جەريىر لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: گەرە ھادىلەننى پىغەمبەر (ﷺ) دوورەپەريزىيان لىدەكردىن دەيانوت: قىسە بە ئەمىرەكانتقان مەلىن و لەگەلىان ناپاك مەبن و لىيان ياخى مەبن و لە خواپىرسىن و خۇپاگرىن، چۈنكى بارەكە (پىزگارى) نىزىكە.^۱

(زمانپارىزى لاي ئەمىر)

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۵ لە غەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھاتم بۇ لاي غەبدوللاى كوپرى غومەرى كوپرى خەتتاب و پىم وت: ئەى ئەبوعەبدولپەرھمان ئىمە لاي ئەم پىشەۋاينەمان دادەنىشىن و ئەوان قىسەدەكەن و ئىمەش دەزانىن ھەق ئەۋە نىيە بەلام بەلىيان بۇ دەكەين، ئەوان سىتەم دەكەن و ئىمەش پىشتىگىريان دەبين و بە چاكيان دادەنن، ئەمە چۈنە؟ وتى: برازاگيان ئىمە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بووين ئەۋەمان بە دووپوۋى دادەنا، ئىتر نازانم لاي ئىۋە چۈنە؟

ھەرۋەھا بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۴ لە عاصى كوپرى موحەمەد لەباۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى كە كەسىك بە ئىبن غومەرى (ﷺ) وت: ئىمە ئەۋەمان بە دووپوۋى دادەنا بوخارى لە موحەمەدى كوپرى زەيدەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و ئەمەشى بۇ زىاد دەكات: لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) ئەۋەمان بە دووپوۋى دادەنا.^۲

ئىبن عەساكىر لە مۇجەھىدەۋە ھىناۋىيەتى كەسىك ھات بۇ لاي ئىبن غومەرى و وتى: ئىۋە و ئەبو ئونەيس چۈنن؟ وتى: ئەگەر پىيى دەگەيشتن ئەۋەدى دەپويست

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۳۸۲ دا ۋاھاتوۋە.

وامان دہوت، کہ لہ لای دہچووین شتی ترمان دہوت، ئین عومہر وتی دہی ئیمہ لہ سہردہمی پیغہمبہر (ﷺ) دا ئہوہمان بہ دوپرووی دہزانی^۱.

ئہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۴ ص ۳۳۲ لہ شہعبیہوہ هیئاویہ تی دہلیت: بہ ئین عومہرمان وت: کہ دہچینہ لای ئہوانہ بہ دلی ئہوان دہلین، کہچی شتی پیچہوانہی ئہوہ دہلین، وتی: ئیمہ لہ سہردہمی پیغہمبہر (ﷺ) ئہوہمان بہ دوپرووی دادہنا.

بہیہقی ج ۸ ص ۱۶۵ لہ عللقہمہی کوپی قاصمہوہ هیئاویہ تی دہلیت: کہسیک دہچوو بۆ لای سہرکردهکان و دہیخستنه پیکہنین، باپیرم پیی وت: قوړت بہسہر فلان کہس بۆچی دہچیت بۆ لای ئہوانہ و دہیانخہیتہ پیکہنین؟ من لہ بیلالی کوپی حارسى موزہنی هاوہلی پیغہمبہری خوام بیستووہ کہ دہیوت: پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (ان العبد لیتکم بالکلمۃ من رضوان اللہ ما یظن ان تبلغ ما بلغت فیرضی اللہ بها عنہ الی یوم یلقاہ، و ان العبد لیتکلم بالکلمۃ من سخط اللہ ما یظن ان تبلغ فیسخط اللہ بها الی یوم یلقاہ) واتہ (بہندہ ہئیہ قسہیہک لہ پہزامہندی خوادا دہکات و حسابی بۆ ناکات کہچی تا ئہو پوژہی دہگاتہوہ بہ خوای گہورہ پازی دہبیٹ لیی بہوہیہوہ، بہندہش ہئیہ قسہیہک لہ توپہرکردنی خوادا دہکات و گوئی پی نادات کہچی تا پوژیک دہگاتہوہ بہخوا خوای گہورہ لیی توپہریہ بہوہیہوہ) ہہروہما بہیہقی ج ۸ ص ۱۶۵ لہ عللقہمہوہ هیئاویہ تی بیلالی کوپی حارسى موزہنی (ﷺ) پیی وت: من دہبینم دہچیت بۆ لای ئہو سہرکردهانہ و دہیانندی، دہی بزائہ لایان چی دہکیت، من گویم لہ پیغہمبہر (ﷺ) بوو دہیفہرموو (ان الرجل.....) فہرموودہکہ بہوجوړہ دینیت.

ئہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۸ ص ۱۶۷ لہ شہعبیہوہ هیئاویہ تی عہبباس بہ عہدوللای کوپی وت: من دہبینم ئہو کابرا واتہ عومہری کوپی خہتتاب - پریزت دہگریٹ و نزیکی کوړت دہبیٹہوہ و دہتباتہ کوپی وا کہ تو وہک ئہوان نیت، دہی سی شتم لی وہریگرو وریایان بہ، فیڑہ درؤ نہبیٹ، نہینی لہ پوودا بہدیارتہخہیت، لہلای ئہو غہیبہ تی کہس نہکیت.

^۱ - لہ کنزالعمال ج ۱ ص ۹۳ دا واهاتووہ.

قسه‌ی حق لای سهر کرده و بهر په چدانه وهی فهرمانی نه‌گهر پیچه‌وانه‌ی فهرمانی خوابوو

ئین پاهویه له هسه‌نه وه هیناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب خویندنی
نایه‌تیکی له لایه‌ن ئوبه‌ی کوپی که‌عبه وه بهر په‌رچ دایه وه، ئوبه‌ی وتی من له
پیغه‌مبه‌رم (ص) بیستوه نه‌ی عومهر توش له به‌قیع سهرقائی چه‌پله لیدان بوویت،
عه‌مه‌ریش وتی: راست ده‌که‌یت، ته‌نھا ویستم تاقیتان بکه‌مه وه تا بزانه که‌ستان هیه
راست بلیت؟ هیچ خیریک له سهر کرده یه‌کدا نیه که که‌سی حق بیژی لا نه‌بییت. له
کنز العمال ج ۷ ص ۲ دا واهاتوه.

عه‌بدی کوپی چه‌میدو ئین جه‌ریرو ئین عه‌ددی له ئه‌بی میجله‌زه وه هیناویانه
ئوبه‌ی کوپی که‌عب نه‌م نایه‌ته‌ی خوینده وه (من الذین استعق علیهم الاولیان)
عومهر (□) وتی: درؤت کرد، وتی تو درؤ ده‌که‌یت، یه‌کیک وتی: به ئه‌میری باوه‌پداران
ده‌لییت درؤزن؟ وتی: من له تو زیاتر مافی ئه‌میری باوه‌پدارانه له‌به‌ر چاوه، به‌لام
به‌رامبه‌ر به‌راستدانی قورئان و کتیبی خوا به‌ درؤزن ناوم برد، بو به
درؤخستنه وه‌ی کتیبی خوا پالپشتی و به‌راستدانانی ئه‌میری باوه‌پداران
ناگرمه‌به‌ر، عومهر وتی راست ده‌کات.^۱

ئین عه‌ساکی و ئه‌بو زهری هروه‌ی له (الجامع) له نه‌عمانی کوپی به‌شیره وه
هیناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب له کوپیکدا که‌کوچه‌ران و پشتیوانانی له
ده‌وردا بوو وتی: نه‌گهر له هه‌ندی کاردا ده‌ست بکیشمه وه ئایا ئیوه چی
ده‌که‌ن؟ بی‌ده‌نگ بوون، دوو یان سی جار ئه‌وه‌ی وت، به‌شیری کوپی سه‌عد وتی:
نه‌گهر ئه‌وه بکه‌یت وه‌ک کاری به‌رده ئه‌ستی ریکت ده‌که‌ینه وه، عومهر وتی: ئیوه‌وان
ئیوه‌وان.^۲

۱ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۸۵ دا واهاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوه.

ئىبن موبارەك لە موسای كۆرى ئەبى عىساوه ھىناوئەتە دەئەت: عومەرى كۆرى خەتتاب رضي الله عنه ھاتە لاى بەنى حارسە، موخەمەدى كۆرى مەسلەمەى دى، عومەر وتى: موخەمەد چۆن دەبىنەت؟ وتى: سوئند بەخوا وەك ئەرەت دەبىنم كە ھەز دەكەم و ئەوھى ھەز دەكات چاكەى تۆ ببىنەت، بەھىزەت دەبىنم بۆكۆكرەنەوھى سامان كەچى دەستەت تىنى ناپرات و بە دادپەرەوھى دابەشى دەكەيت، ئەگەر یش لادەھىت راستە دەكەينەوھە وەك چۆن تىر لە ئاگرەدا رىك دەكرىتەوھە، عومەر وتى ھا، ئەویش دوبارەى كەردەوھە، عومەر وتى: سوپاس بۆ ئەو خواھەى كە لەناو كۆمەلەكدا دایناوم ئەگەر لادەم راستەم دەكەنەوھە، لە منتخب كنز العمال ج ٤ ص ٢٨١ دا واھاتوھە.

تەبەرەنى و ئەبویەعلا لە ئەبى فونەیل (١) لە موعارىھى كۆرى ئەبو سوفیانەوھىناوئەتە لە پۆژى (القمامە) چوویە سەر مینبەر و لە وتارەكەیدا وتى: سامان سامانى ئىمە و فەئىش ھى ئىمە، كىمان پى باش بىت پى دەدەین و كىشمان پى باش نەبىت نایدەینى، كەس وەلامى نەدایەوھە، لە ھەینى دووھەدا ئەوھى وتەوھە كەس وەلامى نەدایەوھە، لە ھەینى سىيەمەدا ئەوھى وتەوھە یەكەك لە ئامادەبوانى مزگەوت وتى نەخىر سامان ھى ئىمە و فەئىش ھى ئىمە، كى بىھەوئە بە دوورى بگرىت لىمان بە شمشىرەكانمان دەخەینە بەر حوكمى خوا، موعارىھە دابەزى و ناردیان بە شوین كابراداو ھىنايان بۆ لاى، خەلكەكە وتیان: خۆى مالىویران كەرد، پاشان خەلكى چوون و سەیریانكرد كابرە لەسەر فەرشىك لەگەلى دانىشتووەو موعارىھەش بە خەلكەكەى وت: ئەمە خوا بە زىندووى پاگرىت بووژاندەمىوھە، گویم لە پىغەمبەر (بوو دەیفەرموو: (سىكون بەدى امراو یقولون ولا یرد علیهم یتقاحمون قى النار كما تتقاحم القرده) واتە: دواى من دواتر ھەندى سەر كەردە دىن قسە دەكەن و وەلام نادرینەوھە، مەیمون ئاسا كویرانە خویان دەخەنە ناو ئاگرەوھە. من یەكەم ھەینى ئەوھەم وت و كەس وەلامى نەدامەوھە، ترسام یەكەك بەم لەوانەى فەرموودەكە باسى دەكات، لە ھەینى دووھەدا ھەروابوو، لە

ھەينى سىيەمدا كە وتەم ئەم كابرا ھەستاي ۋەلامى دامەۋە خوا زىندوۋى پاكىت
بوۋزاندەمىيە ۱، ۲.

ئىبن ئەبى عاصم ۋە غەۋى لە خالىدى كۆرى ھەكىمى كۆرى ھىزامە ۋە
ھىناۋىيە دەلىت: ئەبو عوبەيدە (لە شام ئەمىر بو، ھەندى لە خەلەكە ھىنا ۋە
شتىكى لىسەندەن، خالىدىش ھەستاي بۆلە ۋە دۈندى، خەلەكە ۋە تىيان لە ئەمىر
تۈۋرە بوۋىت؟ ۋە: مەن نەمۈست لىنى تۈۋرە بىم، بەلام گۈيىم لىيۈۋ پىغەمبەر)
دەيفەر مەۋ: (إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَشَدَّهُمْ عَذَاباً لِلنَّاسِ فِي الدُّنْيَا)
ۋاتە: (ئەو كەسانە ھى لە پۇژى دۈيىدا سزايان زىاتىرە ئەۋانەن كە لە دىيادا زىاتىرە
سزاي خەلەك دەدەن) ئەھمەد ۋە بوخارى لە مېژۋەكەيدە ۋە تەبەرانى ۋە باۋرەش
ھىناۋىيە، باۋردى ئەمەشى بۆ زىاد كىرۋە: ئەو لە سەر سەرەنە خەلەكى
سزادەدات ۲، ۳، تەبەرانى دەلىت: پىي ۋە ترا لە ئەمىر تۈۋرە بوۋىت؟ ئەۋەشى بۆ زىاد
دەكات: بېرۋازيان لىبەيئە. كەسەكانى سەنەدەكە ۋە ھىچن جگە لە خالىدى كۆرى
ھەكىم.

حاكم ج ۳ ص ۴۴۲ ھىناۋىيەتى دەلىت: زىاد ھەكەمى كۆرى عەمرى غىفارى نارد
بۆ سەر خوراسان ۋە لەۋى دەستكە ۋە تىكى زۇريان بەدەستەيئە، زىاد بۆى
نۈۋسى: پاشان ئەمىرى باۋەرداران نۈۋسىيەتى تا سىي ۋە زەرد جىابكەيتە ۋە
زىرۋ زىو لە نىۋە مۇسلماناندا دابەش نەكەيت، ھەكەمىش بۆى نۈۋسى: پاشان تۆ
ئەۋەت نۈۋسىيە باسى نامە ۋە ئەمىرى باۋەرداران دەكەيت، مەن نۈۋسىن ۋە كىيىبى

۱ - صحيح.

۲ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۶ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الكبير و المعجم الوسيط و ئەبو يەعلاش
ھىناۋىيە ۋە كەسەكانى سەنەدەكە ۋە ئەبو يەعلا جىمەتەن، تەۋا.

۳ - صحيح.

۴ - لە الإصابه ج ۱ ص ۴۰۳ ۋە ۴۰۴ ۋە ۴۰۵ ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۴ دەلىت ئەھمەد ۋە تەبەرانى
ھىناۋىيە ۋە

خوام له پیش نامه‌ی ئەمیری باوەرداران دیوهو سویند به خوا دهخۆم ئەگەر زهوی و ئاسمانه‌کان به‌سەر که‌سی‌کدا دابارن به‌لام ئەو که‌سه له خوا بترسی ئەوا خوا له نیویاندا دهربازی ده‌کات، والسلام. هه‌که‌م فه‌رمانی کرد به‌ هاوارکه‌ریک و ئەویش هاواری کرد بچن بۆ به‌شه‌که‌تان و ئیوه‌ش له‌نیویاندا دابه‌شی بکه‌ن، مو‌عاوی‌ه‌ش دوای ئەوه‌ ناردی بۆ گرتنی و به‌ندکردنی، ئەو کات له‌ کۆته‌که‌یدا مرد و واش خرایه ژێرخاک، پیی وت من سکاڵا و شکاتم ده‌بی.

ئێین عه‌بدولبیر له‌ الاستیعاب ج ١ ص ٣١٦ دا هیناویه‌تی و واباسی کردوه، به‌لام له‌ فه‌رمووده‌که‌یدا ده‌لیت: له‌ نیوانیاندا دابه‌شی کردو هه‌که‌م وتی: خوايه ئەگەر لای تو خیرم بۆ هه‌یه‌ بمبه‌ره‌وه‌ بۆ لای خۆت، ئەوه‌بوو له‌ خوراسان له‌ مه‌رو مرد له‌ الاستیعاب ج ١ ص ٣٤٧ دا ده‌لیت: دروست ئەوه‌یه‌ که‌ کاتی‌ک نامه‌که‌ی زیادی بۆ هات که‌ سه‌رکۆنه‌ی ده‌کرد نزی له‌ خۆی کردو مرد، ته‌واو.

حاکم ج ٣ ص ٤٧١ له‌ ئیبراهیمی کوپی عه‌تا له‌ باوکیه‌وه‌ هیناویه‌تی که‌ زیاد یان ئێین زیاد عیمرانی کوپی حوصه‌ینی بۆ کوکردنه‌وه‌ نارد، ئەویش هات و هیچ دره‌می نه‌هیناوه، ئەویش پیی وت: ئەی سامانه‌که‌ کوا؟ وتی: تو بۆ پاره‌ت ناردم؟ له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) چۆن وه‌رمانده‌گرت به‌وجۆره‌ وه‌رمانده‌گرت و له‌و سه‌رده‌مه‌دا چۆن سه‌رفمان ده‌کرد ئیستاش واده‌که‌ین.

(ماڧى خەلك بەسەر ئەمىرەۋە)

بەيھەقى لە ئەسۋەدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) كە ۋەفدىك دەھات بۇ لاي لە بارەى ئەمىرەكەيانەۋە پىرسىارى لىدەكردن ئايا سەردانى نەخۇش دەكات؟ ئايا ۋەلئامى كۆيلە دەداتەۋە؟ لەگەل ئەۋانەى دىنە بەردەرگاي چى دەكات؟ ئەگەر سىفەتى باشيان بوتايە دەيھىشتەۋە ئەگەرنا لايدەبرد. ^۱ ھەناد لە ئىبراھىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) كە كاربەدەستىيىكى دادەنا ۋەفد دەھات بۇ لاي - لە ۋەلئاتەۋە - دەيوت: ئەمىرتان چۆنە؟ سەردانى كۆيلە دەكات؟ دەچىت بە دۋاي تەرمدا؟ بەردەرگاي چۆنە؟ ئايا نەرمونىانە؟ ئەگەر بىل نوتايە بەردەرگاي نەرم سەردانى مەملۈكى ھەيە باشە، ئەگەرنا ھەۋالى لا بردنى بۇ دەنارد. ^۲

بەيھەقى لە عاصى كورپى ئەبى نچود لە عومەرى كورپى خەتتابەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: كاتىك كاربەدەستى خۇى دەنارد مەرجى لەسەريان دادەنا تا سۋارى ئەسپى (بىرزەۋن) نەبن ۋە نانى (نەقى) نەخۇن ۋە جلى زۆر جوان نەپۇشن ۋە دەرگاكانيان لە پۈۋى پىۋىستى خەلكى دا دانەخەن، ئەگەر ئەۋانە بكەن ئەۋا سزا دەدرىن، ئىنجا بەرپى دەكردن، ئەگەر بىۋىستايە بگەرپتەۋە دەيوت: مەن لەسەر خويىنى مۇسلمانان ۋە سەر ۋە شەرف ۋە ئابرو ۋە سامانيان ئىۋەم دانائە، ئىۋەيان بۇ دەنىرم تا بەرنويزىيان بۇ بكەن ۋە لەناۋياندا (فەيى) دابەش بكەن ۋە بە دادپەرۋەرى لەنىۋانيان حوكم بكەن، ئەگەر كىشەيەكتان لا سەخت بوو بەرزى بكەنەۋە بۇ لام، وريابن، نەدەن لە عەرەب ۋە زەبوۋنى بكەن ۋە كۆى نەكەنەۋە تىبىكەۋن، پشتگوۋى نەخەن ۋە بىبەشى بكەن، لەگەل قورئان بن. ^۳

^۱ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتۋەۋە تەبەرى ج ۵ ص ۳۳ بە ۋاتايە لە ئەسۋەدەۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتۋەۋە.

^۳ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا ۋاھاتۋەۋە.

تہ بہرانی ج ۵ ص ۱۹ لہ نہی حوصہ ینہوہ بہ کورتی بہو واتایہ ہیناویہ تی،
 ٺہوہش زیاد دہکات: تاو بدہنہ قورٹان و گیرانہوہ لہ موچہ مہدہوہ (ﷺ) بہرز ڀاگرن و
 منیش هاوبہش و ہاراتانم، گوئی لہ ہہوآلی کاربہ دہستانی دہگرت و ٺہگہر
 سکاآلیہک بکرایہ لہ کاربہ دہستیکی سکاآکارو کاربہ دہستہکہی کوڈہ کردہوہ،
 ٺہگہر وابوایہ کہ دہبوو توآلی لیوہر بگریتہوہ دہیکرد.

ٺیین نہبی شہیبہ و ٺیین عہساگیر لہ نہبی خوزہ یمہی کوڀی سابتہوہ
 ہیناویہ تی دہآیت: عومہر (ﷺ) کہ کہ سیکی دہکرد بہ بہرپرس دہستہیہکی
 پشتیوانان و جگہ لہ وانیشی دہکرد بہ شاہید لہ سہری و دہیوت: من لہ سہر خوینی
 موسلمانان توّم داناوہ، بہو واتایہ دہیہینیت.^۱

ٺیین سہعد و ٺیین عہساگیر لہ عہدولرہ حمانی کوڀی سابتہوہ ہیناویانہ
 دہآیت: عومہری کوڀی خہتتاب (ﷺ) ناردی بوآی سہعیدی کوڀی عامری
 جوہہی و وتی: ٺیمہ توّمان لہ سہر ٺہوانہ داناوہ تا بہرہو خاکی دوژمنیان
 ببہیت و جیہادیان پی بکہیت، وتی: ٺہی عومہر تووشم مہکہ، عومہر وتی: بہخوا
 وارٹان لی ناہیّم، خستتانہ سہر گردنم ٺیستا دہستم لی بہردہدن، من دہتنیرم
 لہ گہل کوّمہ لیّکدا کہ توّ چاکترینیان نیت، ناتنیرم تا تیّیان بکہویت و ٺاڀروویان
 بشکیّنی، بہلکو تا بہرامبہر بہ دوژمنیان جیہادیان پی بکہیت و سامان و
 دہستکہ وتیان لہ نیوانیاندا دابہش بکہیت.^۲

ٺیین عہساگیر و ٺہبونہ عیم لہ الحلیہ لہ ٺہبوموساوہ (ﷺ) ہیناویانہ ٺہمیری باوہ ڀداران
 عومہری کوڀی خہتتاب ناردی تا قورٹان و سوونہ تی پیغہ مہرہ کہ تان فیربکہم و ڀیگہ تان
 ڀاک راگرم.^۳

^۱ - لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واہاتوہ.

^۲ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۹.

^۳ - لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۹ دا واہاتوہ، تہ بہرانیس ہہروا ہیناویہ تی، ہہیسہمی ج ۵ ص ۲۱۳
 دہآیت: کہ سہکانی سہنہ دہکہی کہ سانی صہحیحن، تہواو.

(نکوولی له سهر بهرز راگری نه میرو گوی دانی

به وانه ی پیویتی و کاریان پیی هه یه)

ئین عه بدولحه کیم له ئه بی صالحی غیفاریه وه هیناویه تی ده لیت: عه مری کوپی عاص نامه ی نووسی بو عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) ئیمه له مزگه وتی نویژی هه ینیشدا نه خشه ی مالیکمان بو داناویت، عومهر بو نووسی: چون ده کریت که سیك له حیجاز بیت و له میسر مالی هه بیت؟ فه مالی پیکرد بیکات به بازاریک بو موسلمانان.^۱

ئین عه بدولحه کیم له ئه بی ته میمی جهیشانیه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب نامه ی نووسی بو عه مری کوپی عاص: (پاشان! پیم گه یشتوو تو مینه بریکت داناوه که له گهردنی خه لکه که بهرزتره، یان به حسابی خوت هه ستیه سه ری و موسلمانان له خوارته وه بن، جا بریارم داوه تا بیشکینیت). کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۶.

موسلیم له ئه بی عوسمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) ئه مه ی بو نووسین کاتی که له ئازهر بایجان بووین: ئه ی عوتبه ی کوپی فره قه دا ئه وه له رهنجی شانی خوت و باوکت و دایکت نیه، ده ی تویشوه که ی خوت به چی پره بو موسلمانانیش وابکه وریابن نه که ونه رابواردن و پوشینی بهرگی هاوه لدانه ران و بهرگو پوشاکی ئاوریشم)^۲

ئین عه ساکیر له عروه ی کوپی روهیمه وه هیناویه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) ته وقه ی له گه ل خه لک ده کرد، خه لکی حیمص دای به لایدا، پیی وتن: ئه میره که تان چونه؟ وتیان چاکترین ئه میره به لام بهرزه مالیکی دروست کردوو و له وی ده ژی، ئه ویش نامه یه کی بو نووسی و پوسته چی نارد و فه رمانی پیکرد تا

^۱ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸.

^۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۴۵۸ دا واهاتوو.

بیسوتینیت، که نامه‌کەى بۆ هات دارو چیلکەى کۆکردەووە دەرگاگەى سوتاندو
 ھەوالی ئەو گەیشتەووە ئەویش وتی: وازی لى بیّن ئەو نیردراو، پاشان
 نامه‌کەى دایە دەست، لە دەستی داینە تا سوار بوو تا بچیت بۆ لای عومەر (رضی اللہ عنہ)،
 کە عومەر (رضی اللہ عنہ) بینی وتی: بمرگە یەنە بە (الحرّة) کە تیایدا وشتى بەخشین ھەبوو،
 وتی: جلە کەت لابە، بەرگیکی لە تووکی وشت بۆ فری دا، پاشان وتی: کۆلى ئەو
 وشتەر بکەرەو بەوجۆرە دادەبەزى تائەوہى بیزاربوو، پاشان وتی: لە کە یەو ئەمە
 وایە؟ وتی: کەمیکە ئەى ئەمیری باوەرداران، وتی: دەى بۆیە بەرزە خانووت
 کۆکردۆتەووە بەسەر ھەژارن و بیوژن و ھەتیواندا سەرکەوتوویت. بگەرپرەرەو
 سەر کارەکەت و دووبارەى نەکەیتەوہ.

ئىبن موبارەك و پراھەويە و موسەددەد لە عىتابى كوپرى پەفاعەو و ھىناويەتى دەلىلت: عومەرى كوپرى خەتتاب (ﷺ) پىنى گەيشت سەعد كۆشكىكى دروست كەردو و دەرگاىەكى لە پوو داناو و وتوويەتى: ناوژپان نەما، عومەرىش موخەمەدى كوپرى مەسلەمەى نارد، عومەر ئەگەر حەزى بگردايە كارىك بەپىنى ويستەكەى بىت دەينارد بە شوين كارەكەدا، وتى: بچو بۆ لاى سەعد و دەرگاىەى لەسەر بسوتينە، ئەويش چو بۆ كوفە، كە هاتە لاى دەرگاىەى بەردە ناگرەكەى دەرھىنا و ناگرى كەردو و سووتاندى، ھەوال درا بە سەعد و وەسفى ئەوكەسەى بۆ كرا، ئەويش ناسيەو و چو بۆ لاى، موخەمەد وتى: سەعد ئەمىرى باوەردارن بىستوويەتى وتووتە: ناوژپاندن نەما، سەعد سويندى خوارد واى نەوتوو، موخەمەد وتى: ئەوەى پاسپىردرابووين بىكەين دىكەين و قسەى تۆش دەگەيەنين، بەردەوام داواى لىدەكرد شتىكى زيادەى پى بدات، بەلام ئەو نامادەنبوو، پاشان سواری و لاخەكەى بوو تا هاتەو مەدينە كە عومەر (ﷺ) بىنى وتى: ئەگەر گومانى

١- له كنز العمال ج ٣ ص ١٦٦ دا واها توه.

چاكامان پىت نەبۋايە وامان نەدەزانى پاسپاردەكەت گەياندىت، باسى ئەۋەى كرد
 كە خىرا چوۋە، ۋەيش وتى: بەلى وايە، پۇزشى دەھىنايەۋە سوئندى بەخوا
 خوارد كە چى وتوۋە، عومەر وتى: فەرمانى ھىچى بۇ كردىت؟ وتى: حەزم نەكرد
 چونكە خاكى عىراق خاكىكى بە پىتە وخەلكى مەدىنەش لە برسیتىدا خەرىكە
 دەمرن، ترسام داۋاى ھىچت بۇ بكەم سارد بۇ تۆۋ گەرمىكە بۇ من بىت، مەگەر
 گوئىت نەبوۋ لە پىغەمبەر(ﷺ) دەيفەرموو(لا یشیع المؤمن دون جارە) واتە(باۋەردار
 بەبى دراوسىكەى تىرنابىت)^۱.

تەبەرانى لە ئەبى بەكرو ئەبوھورەيرەۋە(ﷺ) بە كورتى ھىناۋىەتى، بەلام لە
 فەرموۋدەكەيدا ھاتوۋە: عومەر(ﷺ) بىستى پىيان نادات بىبىنن و دەرگيان
 لەسەردادەخات، ئەۋىش عەممارى كۆرى ياسرى نارد و فەرمانى پىكرد ئەگەر چوۋ
 و دەرگاگە داخراۋو ناگرى تىبەردات.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە و لە الاصابە ج ۳ ص ۳۸۴ دا ھەموۋى ھىناۋە، تەنھا
 ئەۋەىە دەلىت: لە عوبادەى كۆرى پەفاعەۋە، ھەروەھا ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۶۷ لە عوبابەۋە بە
 دوورو درىژى دەيھىتت و دواتر دەلىت: ئەحمەد و ئەبۋىە علا ھەندىكى ھىناۋە، كەسەكانى
 سەنەدكەش صەحىحن، بەلام ئەۋە ھەيە عوبابەى كۆرى رفاعە لە عومەرى نەبىستوۋە، تەۋا.

^۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۶۸ دەلىت: لە سەنەدكەدا عەتائى كۆرى سائىب ھەيە كە شت تىكەل
 دەكات.

(بەدۋاد چوۋنى بارودۇخەكان)

خەتیب لە ئەبى صالحى غىفارىيە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) بىر يارى دا شەۋانە بچى بۇ لاي پىرەژنىكى كۆپ لە كەنارى مەدىنە تا ئاۋى پى بىدو كارۋىشى بۇ بىكات، كە دەھات تا بۇى بىكات دەبىنىت كەسىك پىشى كەوتوۋە كارەكەى كىردوۋە، چەند جارىك ھات و فرىاي نەكەوت، جارىكىيان عومەر قەرەۋلى گىرت و سەيرى كىرد ئەبۇبەكرى صدىقى خەلىفەيە دىت، عومەر وتى: بەخا ھەرتۆيت.

ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۴۸ لە ئەوزاعىيە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) لە تارىكى شەۋاد دەچو، تەلخە بىنى، عومەر چوۋ بۇ مالىك و دواتر چوۋىە مالىكى تر، كە بەيانى بوۋىيە ھەلخە چوۋ بۇ لاي ئەو مالى، سەيرى كىرد پىرەژنىكى كۆپ پەككەوتەى ناۋجى تىدايە، وتى: ئەو كابر بۇچى دىت بۇ لاتان؟ وتى: ئەو دەمىكە (لەۋكاتەۋە) بەلىنى داۋە پىم و دىت بۇ لام و كارەكانم بۇ دەكات و سەختىم لە سەر ناھىلى، تەلخە وتى: دايكت پۇلەپۇت بۇ بىكات تەلخە! دەتەۋىت بە دۋاى لادان و ھەلخىسكانى عومەردا بگەپىت!!

۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

(ۋەرگرتنى پوخسارى كارەكان)

عەبدولرەزاق لە عەبدوللای كوپرى عوتبەى كوپرى مەسعودە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: گويم لە عومەرى كوپرى خەتتاب بوو دەيوت: مەندى خەلك لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) سىروشان ۋەردەگرت، سىروش پىچراۋ ئىستا ئىمە پوخسارى كارتان ۋەردەگرين، كامتان چاكەمان بۇ نىشان بدات بىروى پى دەكەين و نىزىكى دەكەينەۋە، بۇ نەينىيەكەى مەقمان پىۋە نىيە (ھىچمان لە دەست نايەت) خوا لەسەر نەينىيەكەى لىپىننەۋەى لەگەل دەكات، ھەركەسىش خراپەمان بۇ نىشان بدات لىي دلىنانين و بىروى پى ناكەين با ناخ و نادىاريسى باش بىت.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۶ و بىيەقى لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى كە يەكەم وتارى عومەر (رضي الله عنه) ئەۋە بوو سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كردو دواتر وتى: (پاشان! من كەۋتمە بەر تاقىكردنەۋەى ئىۋە و ئىۋەش كەۋتنەبەر تاقىكردنەۋەى من، دواى ھاۋەلەكەم بووم بە خەلىفەتان، ھەركەس لەلامان بوو بەشدارو تىكەلى دەبين، كەى لىمان دورر بوو كەسى خاۋەن ھىزو سپاردە كارى لەسەر دادەننن، ھەركەس چاكە بكات چاكەى زىاترى لەگەل دەكەين، ھەركەس خراپە بكات سزاي دەدەين، خوا لە ئىمە و ئىۋەش خوش بىت.^۲

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۷ دا ۋاھاتوۋە، بىيەقى ج ۸ ص ۲۰۱ لە عەبدوللاۋە بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى و دەلىت بوخارى لە صەھىحەكەيدا ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۷ دا ۋاھاتوۋە.

(روانی نه کار)

بهیه قی و ئین عه ساگیر له تاوسه وه هیئاویانه عومەر (ع.ه.ق. ۱۲۰۰) وتی: ئەلین چی ئەگەر چاکترین کهستان بۆ دابنیم که دهیناسم، پاشان فرمانی پی بکه م به دادپهروهی، ئایا ئهرکی خۆم به جیگه یاندوو؟ وتیان: بهلی، وتی: نا تائه وهی سهیری کاری بکه م بزانم به فرمانه که م دهکات یان نا؟^۱

(به دوا داچوونی سوپاکان)

ئه بوداودو بهیه قی له عه بدوللای کوپی که عبی کوپی مالیکی ئەنساریه وه هیئاویانه که سوپایه کی پشتیوانان له خاکی فارس له گه ل ئەمیره که یاندا بوون و عومهریش (ع.ه.ق. ۱۲۰۰) هه موو سالی که به دوا داچوونی بۆ سوپاکان هه بوو، عومهر ئاگای له وان نه ما، کاتی که ماوه که تپه پهبو خه لکی ئه و سه رسنووره که وتنه پری و باریان سه رخست بوو، ئه وانه هاوه لی پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۲۰۰) بوون و وتیان عومهر تو بینا گابوویت له ئیمه و ئه وه ی پیغه مبه ر (ع.ه.ق. ۱۲۰۰) فرمانی پیکرد تا به دوا داچوونی سوپا و غه زاکانت هه بی به رامبه ر به ئیمه نه تکر دو ده ست لى به ردا.^۲

(موسلمانان تووشی چی بن ئەمیر چاودیریان بکات)

ئین عه ساگیر له تاریقی کوپی شه هاب له ئه بی موسا وه هیئاویه تی ئەمیری باوه رداران نامه ی نووسی بۆ ئه بو عوبه یده ی کوپی جه راح کاتی هه والی ئه و نه خوشی (طاعون) هی بیست که تووشی خه لکی شام ببوو، نووسی (من پیویستیم به تو دهر که وت بویه هیچ پیویستیه کم به تو نیه له وین ئەگەر ئەم نامه م شه و گه یشته

۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا واهاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

دەستت جەخخ لى دەكەمەۋە بەيائىت كىردەۋە بەردەۋام بىيىت، ئەگەر پۇژ گەشىتە دەستت شەۋ نەكەيتەۋە تا بەرەۋلام بىيىت، ئەبوعوبەيدە (ﷺ) ۋتى: من گىرنگىيەكەى ئەمىرى باۋەرداران دەزانم كە خىستتەپۋو دەزانم دەيەۋىت ھەۋل بىدات ئەۋەى ماۋە بەرەۋنەمان دەچىت بېھىللىتەۋە، بۆيە بۆى نوۋسى من لەناۋ سەربازانى مۇسلىماناندام ۋاتانم خۇم لەۋان جىياكەمەۋە، من ئەۋ پىۋىستىيەى تۇ دەزانم ۋ نىيازت دەزانم، ئەگەر ئەم نامەى مەنت پى گەشىت بىمبۋرە لەۋ نىيازۋېرىارەت، مۇلەتم پى بىدە تا بىمىنمەۋە، كە عومەر نامەكەى خۇيىندەۋە چاۋەكانى فرمىسكىيان پىشت ۋ گىريا، ئەۋانەى لەلەى بوۋن ۋ تىيان: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەبوعوبەيدە مرد؟ ۋتى: نا بەلام ۋەك ئەۋە ۋايە مردبىت. عومەر نامەى بۇ نوۋسى كە ئەۋ زەۋيە زەۋيەكى دەرداۋيە ئەۋ باسى نەخۇشىيەكەى بۇ نوۋسىبوۋ ۋ جابىيەكەش زەۋيەكى دۋرە دەرد بوۋ بۆيە كۆچەرەنى بەرەۋ ئەۋى ئاراستە كىرد، ئەبوعوبەيدە كە نامەكەى خۇيىندەۋە ۋتى: ئەمەيان فەرمانى ئەمىرى باۋەردارانى تىدايە ۋ گۈيگىرى دەبىن، بۆيە فەرمانى پىكىردم تا سواربىم ۋ خەللكەكە بگەيەنمە شوينى خۇيان، ئەۋىش بەركەۋت ۋ مردو دەردەكە نەما، ئەبۇلمەۋجە دەلىت: دەيانوت ئەبوعوبەيدە سى ۋ شەش ھەزار سەربازى ھەبوۋ ھەموۋ مردن ۋ جگە لە شەش ھەزار كەس.^۱

حاكم ج ۲ ص ۲۶۲ لە پىگەى سوفىيانەۋە ھىناۋىيەتى ۋ لە دەقەكەيدا ھاتوۋە: ئەبوعوبەيدە ۋتى: پەخمەتى خوا لە ئەمىرى باۋەرداران دەيەۋىت كەسانىك بېھىللىتەۋە كە ھى مانەۋەنن، پاشان ئەبوعوبەيدە بۆى نوۋسى: من لە سوپايەكى باۋەرداراناندام ۋ نامەۋىت خۇم لەۋان جىياكەمەۋە،^۲ لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۷۸

^۱ - سوفىيانى كۆپى عوبەينە بە كۆرتىر ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۴ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - حاكم دەلىت: گىرەۋەكانى فەرمودەكە ھەموۋيان جى متمانەن، زەھەبى دەلىت: لەسەر مەرجى بۇخارى ۋ موسلىم صەھىحە، ئىبن ئىسحاق لە پىگەى تارىقەۋە بە دۋرۋ دىرىژى ھىناۋىيەتى،

يىشدا ھاتووہ و لە دەقەكەيدا ھاتووہ: ئەى ئەمىرى باوەرداران من دەزانم تۆ پىيوستىت بە منە، بەلام من لەگەل سەربازانىكى موسلماناندام و ناتوانم لىيان جىابمەوہ تا خواى گەورە قەزاي خۆى لەسەرمەن و ئەوان دەدات، بۆيە ئەى ئەمىرى باوەرداران دەست لەمن ھەلگىرەو لەناو سەربازاندا بەجىم بەيئە.^۱

(سۆزى مەھرى ئەمىر)

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئەبى جەغفەرەو ھىناويەتى ئەبوئوسەيد ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و دىلى بەحرەينى ھىنابوو، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى ئافرەتىكى کرد لەناوياندا دەگريا، فەرمووى (ما شانك؟) واتە (چىتە؟) وتى: كۆپەكەمى فرۆشت، پىغەمبەر (ﷺ) بە ئەبوئوسەيدى فەرموو (كۆپەكەى ئەم ئافرەتەت فرۆشت؟) وتى: بەلى، فەرمووى (فيمن؟) (بە كى؟) وتى: بە بەنى عەبەس، فەرمووى (اركب انت بنفسك فانت بە) (خۆت سوار بە برۆ بىھىنەرەو).^۲

ئىبن مۇنزىرو حاكم و بەيھەقى لە بورەيدەو ھىناويەتى دەلىت: لای عومەر دانيشتبووم كە قىژەيەكى بىست، وتى: ئەى يەرفەء بزانە ئەو دەنگە چىە؟ ئەويش سەيرى كرد و ھاتەو و وتى: كەنيزەكىكى قورەيشە دايكى دەفرۆشيت. عومەر وتى: كۆچەرەن و پشتىوانانم بۆ كۆيكەرەو، ھىندەى نەبرد ئەوى پىرپوو لە خەلك، سوپاس و ستايشى پەرەردگارى كرد و دواتر وتى: (پاشان: دەيزانن؟ يەكئ لەوشتانەى پىغەمبەر (ﷺ) پىي ھات پىچراندن بوو، وتيان: نا وانىە، وتى: دەى خۆ لەناوتاندا بئاو، پاشان ئەم ئايەتەى خویندەو (فهل عسىتم ان توليتم ان تفسدوا في الارض و تقطعوا ارحاكم) پاشان وتى: پىچران لەو زياتر چىە كە دايكى كەسىك

۱ - تەبەرى ج ۴ ص ۲۰۱ بە دوورو دريژى لە تارىقەو ھىناويەتى.

۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۹ دا و ھاھاتووہ.

لەناۋاتاندا بفرۆشريت و خواش مال و سامانى بە ئىۋە بەخشىيىت؟ وتيان دەى چيت پى باشە بىكە، ئەۋىش نووسى دايكى ئازاد نەفرۆشىت، چونكە پچراندنى خزمایەتى و سۆزە و دروست نىە.^۱

بەيەقى ج ۹ ص ۴۱ و ھىناد لە ئەبى عوسمانى ھىندىە ھىناۋىەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب يەكك لە بەنى ئەسەدى لەسەر كاريك دانا، ئەۋىش ھات بەلىنەكەى ۋەرگريت، عومەر كوپىكى ماچى كرد، ئەسەدىكە وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە ماچى دەكەيت؟! سويند بەخوا ھەرگىز كوپم ماچ نەكردۋە، عومەر(ﷺ) وتى: سويند بەخوا لەگەل خەلك سۆزت كەمترە، ئەۋ بەلىنەمان بدەرەۋە ۋە ھەرگىز كارم بۆ مەكە، ئەۋىش بەلىنەكەى گەراندەۋە.^۲

دەينەۋەرى لە موحەمەدى كوپى سەلامەۋە ھىناۋىەتى و لە فەرمودەكەيدا ھاتۋە: عومەر وتى: ئەگەر سۆز لە دلت نەما تاوانم چىە، خوا لەناۋ بەندەكانيدا تەنھا سۆزى بۆ سۆزدارەكان ھەيە، بۆيە لەسەر كارەكەى لايىردو وتى: تۆ سۆزت بۆ كوپى خۆت نىە ئىستا چۆن سۆزت بۆ خەلك ھەيە؟^۳

۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۶ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۰ دا ۋاھاتوۋە.

(دادپه روه ری پیغه مبه ر (ع) و هاو ده لکانی)

(دادپه روه ری پیغه مبه ر (ع))

بوخاری له عروه وه هیئاویه تی ئافره تیك له سهرده می پیغه مبه ر (ع) و له غه زای فه تحدا دزی کرد، هۆزه که ی ترسان و چوونه لای ئوسامه ی کوپی زهید تا لای پیغه مبه ر (ع) سکا لایان بۆ بکات، عروه ده لیت: کاتیك ئوسامه سه بارهت بهو ئافره ته پیغه مبه ر (ع) دواند، پیغه مبه ر (ع) پهنگی پوخساری گۆرشا و فه رمووی: (اتکلمنی فی حدّ من حدود الله تعالی؟) واته (نایا له سنوریک له سنوره کانی خودا ده مدوینی؟) ئوسامه وتی ئه ی پیغه مبه ری خودا (ع) داوای لیخو شبونم بۆ بکه، بۆ شهو پیغه مبه ر (ع) وتاری خوینده وه بۆ خه لکه که و پاش سوپاس و ستایشی جوانی په روه ردگار فه رمووی (اما بعد! فانما هلك الناس و انهم كانوا اذا سرق فيهم الشريف تركوه واذا سرق فيهم الضعيف اقاموا عليه الحد، والذي نفس محمد بيده لو ان فاطمة بنت محمد سرقت لقطعت يدها) واته (پاشان! خه لکان به وه له ناو چوون ئه گه ر یه کینکیان خانه دان بوایه و دزی بکر دایه وازیان لی ده هیئا و ئه گه ریش لاواز و هه ژاریکیان دزی بکر دایه هه د و سنوریان له سه ر جی به جی ده کرد، سویند به وه ی گیانی موحه ممه دی به دهسته ئه گه ر فاتمه ی کچی محمد دهستی ده بزم)، پاشان فه رمانی کرد و دهستی ژنه که یان بری و ژنه که دوای ئه وه ته وه ی کرد و شووی کرد، عائیشه (رضی الله عنها) ده لیت: دوای ئه وه هات و منیش کار و خواسته که یم ده گه یاند به پیغه مبه ر (ع).^۱

^۱ - بوخاری له شوینیکی تر و موسلیم له فه رموده که ی عائیشه وه هیئاویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۱۸ دا هاتوو و جوار فه رموده ناسه کهش له عائیشه وه هیئاویانه و له الغریب و الترهیب ج ۴ ص ۲۶ یشدا هاتوو.

بوخاری له ئه بی قه تاده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه (ﷺ) له سائی شه ری حونه یی ده رچووین که گه شتین به دوژمن موسلمانان سوړیک چوون، یه کیك له بیباوه رانم دی دای به سهر موسلمانیکدا، منیش له پشته وه دام له ره گی ملی و قه لغانه که م بری و نه ویش لایکرد به لامدا و باوه شی پیاکردم و بونی مهرگم لی به دی کرد، پاشان مرد، چووم و گه شیتمه عومهر (ﷺ) و تم باری خه لکی چونه؟ وتی: فرمانی خودا، گه رانه وه و پیغه مبه (ﷺ) دانیشتبوو فهرمووی (من قتل قتिला له علیه بینة فله سلبه) واته (هر که س دوژمنیکی کوشتبئ و به لگی له سهری هه بی ئه و شمه که که ی بؤ ئه وه) منیش هه ستام و وتم کئ شایه تیم بؤ ده دات؟ دواپی دانیشتم و پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی فهرموو، منیش وتم: کئ شایه تیم بؤ ده دات؟ پاشان دانیشتم و پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی فهرموو: وتم کئ شایه تیم بؤ ده دات، پیغه مبه (ﷺ) ئه وه ی فهرموویه وه. منیش وتم کئ شایه تی بؤ ده دات، ئینجا دانیشتم، پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی فهرموو، منیش هه ستام، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ما لك يا اباقتاده) واته (چیته ئه بو قه تاده؟) منیش پیم وت چی بووه، یه کیك وتی راست ده کات، شمه که که ی لای منه بیبه وه لیم، ئه بو به کر وتی: نه به خودا ناکرئ شیریک له شیره کانی خوا و پیغه مبه (ﷺ) شته که ی بدات به تو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (صدق فاعطه) واته (راست ده کات ده بیده ری) نه ویش دای پیم و منیش له ناوبه نی سه له مدا دوشه خورمایه کم پی کپی و ئه وه یه که م سه رمایه ی ناو ئیسلام بوو.^۱

ئیین عه ساکیر له عه بدوللای کورپی ئه بی حه دره دی ئه سه له میه وه (ﷺ) هیناویه تی که جووله که یه ک چوار دره می لای بوو، هه لمه تی برده سهری و داوای دره مه کانی

۱ - ضعیف.

۲ - موسلیم ج ۲ ص ۸۶ و نه بو داود ج ۲ ص ۱۶ و ترمزی ج ۱ ص ۲۰۲ و ئیین ماجه ص ۲۰۹ و به یه قی ج ۹ ص ۵۰ هیناویانه.

کرده وه، وتی ئه ی موحه ممد من چوار دره م لای ئه مه یه ونامداته وه، ئه ویش
 فهرمووی (اعطه حقه) واته (مافه مه ی بده وه) وتی: سویند به وه ی تو ی به حه ق
 ناردوه ناتوانم بی دمه وه، فهرمووی (مافه که ی بده وه) منیش هه مان واتام
 وته وه، پیم وتوه تو دهماننیریت بو خه ی بهر هیوام وایه ده سته که ویکمان ده ست
 بکه ویت ئه وکات ده گهریمه وه و دهیده مه وه، فهرمووی (مافه که ی بده وه)
 پیغه مبه ر (ﷺ) ئه گهر سئ جار شتیکی بوایه ده سته بهرداری نه ده بوو، ئین ئه بی
 حه درده چوو بو بازار و له سه ر سه ری کلاویک بوو و به قوماشیک دایپوشیبوو،
 میزه که ی سه ری لا برد و ئه وی دانا و قوماشه که ی دا مائی و وتی: ئه مه م ئی بکره،
 ئه ویش به چوار دره م کپی، ئافره تیکی پیر به ویدا تیپه ری و وتی: چیته ئه ی
 هاوه لی پیغه مبه ر؟ ئه ویش پیی وت چی بووه، ئافره ته که ش وتی ها ئه وه بو تو،
 ئه وی له سه ری بوو (قوماش) فری دا بوی.

ئین ئه بی شه یبه و ئه بو سه عیدی نه قاش له ئوم سه له مه وه (ﷺ) هیئاویانه
 ده لیت: دوو له پشتیوانان نا کوکیان هه بوو هاتنه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر
 کیشه ی میرات و به لگه یان له سه ری نه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (انکم تختصمن
 الي وانما اقضي برائي فيما لم ينزل علي فيه، فمن قضيت له فيه بعهة يقطع بها
 شيئاً من حقا أخيه فلا يأخذه فانما اقطع له قطعة من النار يأتي يوم القيامة انتظاماً
 في عنقنه) واته (ئیه کیشه تان هیئاوته لای من و منیش پای خوم ده لیم و له سه ری
 سه رشم بو دانه به زیوه، هه ر کامتان به پیی به لگه که ی شتیکم بو بپرنه وه و له مافی
 براکه ی تیابوو با نه یبات بو خوی چونکه ئه وه به شه ئاگریکه بوی ده برمه وه و له
 پوژی دوا پیدا که دیت وه باز نه ی ده وری گهر دنی له ملی ئالینراوه). هه ردوو کابرا
 گریان و هه ر کامیان ده یوت: ئه ی پیغه مبه ری خوا مافه که ی من بو ئه وه

١- له کنز العمال ج ٣ ص ١٨١ دا وا هاتوه و ئه حمه دیش هیئاویه تی و له الاصابه ج ٢ ص ٢٩٥
 یشدا هاتوه.

پیغمبر (ﷺ) فرمودی (اما اِذَا فَعَلْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ فَارْهَبُوا وَ تَوَخَّيَا الْحَقَّ وَاسْتَهْمَا وَ لِيَعْلَلَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ صَاحِبَهُ) واته (دهی نه گهر و اتان کرد برؤن و به دووی حه قدا بگه پرین و هه ریه که و پیشکیک ببهن و هه رکامتان گهر دنی ئه وی ترقان ئازاد بکهن)^۱.
 ئین ماجه له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ده شته کیه هاته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و داوای دانه وهی عه رزیکه ده کرد له سه ری بوو، زوری بو هیئا تا ئه وهی وتی: وازت لی ناهینم تا نه مده یته وه، هاو هالانی لی هیستان و وتیان قورپت به سه ر ده زانیت له گه ل کی قسه ده که یت؟ وتی من داوای مافی خوم ده که م، پیغمبر (ﷺ) فرمودی (هلا مع صاحب الحق کنتم؟) واته (کامتان ده چن له گه ل نه م خاوه ن مافه دا؟) پاشان ناردی بو لای خه وله ی کچی قه یس و پیی فرمودو: (نه گهر خورمات لایه به قهرز بمان ده ری تا خورما مان بو دیت و قهرزه که ت ده دینه وه) وتی: به لی به دایک و باو که وه به قوربانیت بم ئه ی پیخه مبه ری خودا. به قهرز پیی دا و قهرزه که ی برده وه. ئه ویش وتی خوا وه فادارت بکات وه فات هه بوو، پیغمبر (ﷺ) فرمودی (اولئك خيار الناس انه لا قدست امة لا يأخذ الضعيف فيها حقه غير متعت) واته (ئه وانه چاکترینی خه لکن، پیروزی نی یه له ئومه تی کدا که تیایدا لاواز مافی خو ی وهر نه گریته وه تا ماندوو نه کریت)^۲.
 ته به رانیش له خه وله ی کچی قه یسی ژنی حه مزه ی کوری عه بدولمه ته لیبه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) بارئ خورمای که سیکی به نی ساعیده قهرزار

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۸۲ دا هاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - به زار له فرموده که ی عائیشه وه (رضی الله عنها) به کورتی هیئاویه تی و ته به رانیش له فرموده که ی ئین مه سه ووده وه به سه نه دی جه یید هیئاویه یتی له الترغیب و التهیب ج ۳ ص ۲۷۴ یشدا هاتوو.

بوو، کابرا هات بۆ داوای قهرزه که ی، پیغه مبه (ﷺ) فرمانی به یه کئی له پشتیوانان کرد، نه ویش خورمایه کی تری پیداکابراش قه بوولی نه کرد، هاو له که وتی نه وه بهرام به به پیغه مبه (ﷺ) ده گیریتته وه؟ نه ویش وتی به ئی ئیتر له پیغه مبه کی خودا کئی شیاو تره به دادپهروه ری. چاوه کانی پیغه مبه (ﷺ) فرمیسکاوی بوون و فرمووی (صدق ومن احق بالعدل منی! لا قدس الله امه لا یا خرّ جعیفها حقّه من شدیدا و لا یتعتهم) واته (راست ده کات کئی له من شیاو تره به دادپهروه ری، خوا پیروزی نه هیئلی له ئومه تی کدا که لاوازیان به بی ماندوو کردن نه توانی مافی له به هیزیان وه ربگریته وه) پاشان فرمووی (یا خولة عدیّه واقضیه فانه لیس من غریم یخرج من عند غریمه راضیاً الا صلت علیه دواب الارض و نون البعار، و لیس من عبد یلوی غریمه و هو یجد الا کتب الله علیه فی کل یوم و لیلة اثماً) واته (خه وله برۆ بوی بزمیره و بیده ره وه، چونکه هه رکهس خاوهن قهرزه که ی به په زامه ندی لای بچیت نه و ئاژه لی سه ره زه وی و گیان داری ناو ده ری سه له واتی له سه ره دهن، هه به نده یه کیش توانای هه بی و لانه کاته وه به لای خاوهن قهرزه که یدا خوای گه وه هه موو شه و پوژیک تاوانی له سه ره ده نو سیّت^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - نه حمده به هه مان شیوه له عانی شه وه (رضی الله عنها) به سه نه دی به هیز هیناویه تی. له الترغب و الترهیب ج ۳ ص ۲۷۰ یشدا هاتوه.

(دادپەرۋەرى ئەبۇ بەكر (ﷺ))

بەيھەقى لە عەبدوللەي كۆپى عاصمە ۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇ بەكر (ﷺ) پۇژىكى ھەينى ھەستا و وتى: بۇ بەيانى سەدەقەي وشتى بىنن تا دابەش بىكرىت و كەس بە بى مؤلەت نەيەت بۇ لامان، ئافرەتلىك بە پىاۋەكەي وت: ئەم ھەوسارە بگرە بەلكو خوداي گەۋرە وشتىكىمان پى بىخەشى، كابرە ھات و سەيرى كرد ئەبۇ بەكر و عومەر (ﷺ) چۈنەنە ناو وشتىرەكانەۋە، ئەۋىش لەگەلىان چۈو، ئەبۇ بەكر لاىكرەۋە و وتى: بۇچى ھاتىت؟ ھەوسارەكەي لىسەند و لىيدا. كە ئەبۇ بەكر لە دابەشكردنى وشتىرەكان بويەۋە كابراي بانگ كرد و ھەوسارەكەي پىدا و وتى: ئادەي تۆلە بىكرەۋە، عومەر و تى: نە بەخودا ئەمە ئاكەيت بە سوننەت لىت ناداتەۋە، ئەبۇ بەكر و تى: ئەي لە پۇژى دوايى لەبەز دەم خوادا كى فرىام دەكەۋىت؟ عومەر و تى: پازى بىكە، ئەبۇ بەكر بە غولامەكەي وت و لاخىك وشمەكى و لاخەكەو كۇپانەكەشى بۇ بەينى لەگەل پىنچ دىناردا بەۋە پازى كرد.

(دادپەرۋەرى عومەرى فاروق (ﷺ))

ئىبن عەساكىر و سەئىدى كۆپى مەنسور و بەيھەقى لە شەعبىيەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: كىشەيەك لە نىۋان عومەر و ئوبەي كۆپى كەعبدا ھەبۇو، عومەر و تى: با كەسىك بىيئە دادۋەرى نىۋانمان، زەيدى كۆپى سابتىمان دانا، ھاتن بۇ لاي، عومەر و تى: ھاتۋى تا دادۋەرى نىۋانمان بىكەيت و لە مائەۋەيدا كىمەۋە بىرئىت، كە چۈنەنە ژورەۋە بۇ لاي زەيد بەرەكەي ژىرى فراۋان كرد و تى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران لىرەدا دانىشە، عومەر پىيى وت: ئەۋە يەكەم سىتەمە كە لە حوكمدانەكەتدا كردت. بەلكو لاي بەرامبەرەكەم دادەنىشم، ھەردووكيان لەبەردەستىدا دانىشتن. ئوبەي سكالاي كرد و بىزارى خۇي دەربىرى، زەيد و تى:

پېئىدە با سۈيىندى ئەمىرى باۋەرداران نەدەم و بۆ جگە لە كەسى تىرىش داوام نەكردوۋە، عومەر سۈيىندى خوارد، پاشان سۈيىندى خوارد زەيد لە دادوۋەرى نازانىت تا ئەۋەى عومەر و تاكىك لە موسولمانان لای يەكسان نەبن، ئىبن عەساكىر لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەر بەشەدار خورمايەكى ئوبەى كۆپى كەعب و عومەرى كۆپى خەتتاب ناكۆكيەك پۈۋى دا، ئوبەى گىرىا و دواتر وتى: بە دەستەلاتە ۋە دەنازىت ئەى عومەر؟ عومەر وتى: دەى يەكك لە موسولمانان بىكەرە دادوۋەرى نىۋان من و تۆ، ئوبەى وتى زەيد، چوون بۆ لای - ئىنجا فەرمودەكە دىنىت.^۱

عەبدۈرەزاق لە زەيدى كۆپى ئەسلەمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىب لە پال مزگەۋتى مەدىنەدا مالىكى ھەبو پىى وت: پىم بفرۆشە، عومەر وىستى بىخاتە سەر مزگەۋتەكە، بەلام عەبباس ئامادە نەبو پىى بفرۆشىت، عومەر وتى دەى خەلاتى بىكە پىم، ھەر ئامادە نەبو، عومەر وتى: دەى خۆت بىخەرە سەر مزگەۋت، ھەر ئامادە نەبو، عومەر وتى: ھەردەبىت يەككىيان بىكەيت، ئەۋىش ئامادە نەبو، عومەر وتى دەى كەسىك بىكە بە دادوۋەرى نىۋانمان، ئەۋىش ئوبەى كۆپى كەعبى (ﷺ) دانا، چوون بۆ لای ئوبەى بە عومەرى وت: پىم وانىيە بىكرى دەرى بىكەيت تا پازى نەكەيت. عومەر وتى: ئەم بىرپارەت لە قورئان يان سۈننەتى پىغەمبەردا (ﷺ) بەدى كىردوۋە؟ وتى: بەلكو لە سۈننەتى پىغەمبەردا (ﷺ)، عومەر وتى: من گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (ان سلیمان بن داود - عليهما السلام - لما بنى بيت المقدس جعل كلما بنى حائطاً أصبح منهما، فأوحى الله اليه ان تبني فى حق رجل حتى ترضيه) واتە (سولەيماننى كۆپى داود - سەلامى خاۋيان لىبى - كاتىك بەيتولمەقدىسى بىياد نا ھەركات دىۋارىكى بىياد دەنا دەرۋوخوا خاۋى گەرە سىروشى بۆ نارد كە تاكەسىك پازى

^۱ - لە كىزالعمال ج ۲ ص ۱۷۴ و ج ۲ ۱۸۱ يشدا ھاتوۋە.

نهڪهيت له سهر ماف و حال و مائي بنياد مهني. عومهر يش وازی ليھينا و عه بياسيش دواتر فراواني کرد بو سهر مزگه وته كه.

عهد و پره زاقيش له سه عيدي كوري موسه ييه وه هيناويه تي ده ليت: عومهر (ﷺ) ويس تي مائي عه بياسی كوري عهد و لموته لیب (ﷺ) و هريگري و بيداته پال مزگه وت، عه بياس رازی نه بو، عومهر وتي هر ده بي و هريگرم، وتي با داد و هريك له نيوانماندا هه بي ثوبه ي كوري كه عب، وتي باشه، چوون بو لای ثوبه ي و باس و حاليان بو گي پراهه وه، ثوبه ي وتي: خوا سروي دابه زاند بو سوله يمانی كوري داود - عليهما السلام - كه به يتولمه قدیس بنياد بني، نه وي زهوي كابر ياه كه بو، سوله يمان لي كري، كه پاره كه ي پيدا وتي نه وي پيت دام باشر بو له وي ليت بر دم؟ وتي: نه ي نه وي له منت و هريگرت؟ وتي: به لي نه وي له تو و هريگرت، وتي: ده ي من نايدم، دواتر سوله يمان به پاره يه كي زياتر له وه لي كري، كابر دوو يان سي جار نه و شته ي دوباره كرده وه، سوله يمان - عليهما السلام - مه رجي له سهر دانا به و جوړه ي تو ده ته وي تايكرم، نيتر لي م نه پرسى كاميان باشره، نينجا به حوكمي خوي لي كري و نه و يش دوانزه هزار قينتاري زي پري دانا، سوله يمان نه وي له سهر زور بو تا پي بدات، خوي گه و ره سروي بو دابه زاند نه گهر له هي خوت چي پي ده به خشي نه وه خوت باشر ده زانيت، نه گهر له پوزي نيمه وه ده يبه خشيت هينده ي بده ري تا رازی ده بيت، نه و يش وای كرد، ثوبه ي وتي: من وای ده بينم عه بياس شيا و تره به ماله كه ي تا نه وي رازی بكهيت، عه بياس وتي ده ي ماده م له به رزه و هندی من بريارت دا نه واکردم به خير بو موسلمانان.^۱

^۱ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا هاتوه، نين سعد ج ۴ ص ۱۳ و نين عه ساكير له سالم نه بي نه زره به دوو دري هيناويه تي و سه نه ده كه ي صه حيه، به لام سالم عومهر ي نه بينوه، به يه قو ي و يه عقوب كوري سوفيانيش له نين عه بياسه وه به كورتي و به سه نه دي حه سه ن هيناويانه. له كنز العمال ج ۷ ص ۶۶ دا هاتوه، حاكم و نين عه ساكير له ريگه ي نه سلمه له

عەبدۇرەزاق ۋە بەيھەقى لە ئىبن عومەر ھەۋە ھىناۋايانە دەلىت: عەبدۇرەھمانى بىر
لەگەل ئەبو سىرە عوتبەى كۆپى چارسدا - لە مىسر - لە سەردەمى
عومەردا (ﷺ) مەيىان خواردەۋە ۋە سەرخۇش بوون، بۇ بەيىنى چوون بۇ لاي عەمىرى
كۆپى عاصى ئەمىرى مىسر ۋە تىيان پاكمان بىكەرەۋە - چۈنكە سەرخۇش بووين -
عەبدۇللا دەلىت: بىراكم بۇى گىرەمەۋە ئەو سەرخۇش بوو، ۋەتم: بىچۆرە ژورەۋە
پاكت دەكەمەۋە، نەمزانى ئەوان ھاتوون بۇ لاي عومەر، بىراكم پىنى ۋەتم ئەمىر
ئەۋەى گەياندەۋە بە عومەر، ۋەتم ئەمىر لەگەل سەرى خەلگدا سەرت دەتاشم.
ئەۋەكات لەگەل لىدانى ھەددا سەريان دەتاشى، ھەردوۋىيان چوونە مال، عەبدۇللا
دەلىت بە دەستەكانى خۇم سەرىم تاشى، پاشان عەمەر جەلدى لىدان، عومەر ئەۋەى
بىست ۋە نامەى نووسى بۇ عەمەر عەبدۇرەھمان لەسەر پىشتى ۋەلاخى بۇ بىنەرە،
ئەۋەش ۋەيىكرد. كە ھات بۇ لاي عومەر جەلدى لىدا ۋە سەركۈنەى كرد لەبەر پىلە ۋە
پايەى ئەۋ. پاشان ناردىەۋە ۋە مانگىكى تەۋاۋ مایەۋە ۋە دۋاى ئەۋە توۋشى دەرد
بوو ۋە مرد، خەلگى ھەموو ۋە تىيان بە ھۇى جەلدەكانى عومەرەۋە مردوۋە ۋە لەبەر
جەلدەكانى عەمەر نەمردوۋە.^۱

عەبدۇرەزاق ۋە بەيھەقى لە ھەسەنەۋە ھىناۋايانە دەلىت: عومەرى كۆپى
خەتتاب (ﷺ) ناردى بە شوپىن ئافرەتلىكدا كە مىردەكەى نەمابوو ۋە خەلگى دەچوون
بۇ لاي ئەۋەش ئەۋەى پىن خۇش نەبوو، ناردى بە شوپىندا ۋە پىنى ۋەترا: ۋەلامى
عومەر بدەرەۋە، ئەۋەش ۋەتى ئەى ھاۋار، مەن ۋە عومەر، لە پىگەدا ترسا ۋە ھۇش

لايەكى ترەۋە بە دورو درىژى ھىناۋايانە، لە كەز العمال ج ۷ ص ۶۵ دا ھاتوۋە ۋە لە فەرمودەكەدا
لە جىياتى ئوبەى كۆپى كەعب (ﷺ) حوزەيفە (ﷺ) ھاتوۋە.

۱- لە المنتخب كەز العمال ج ۴ ص ۴۲۲ دا ھاتوۋە: سەنەدەكەى صەحىحە، ئىبن سەعد لە ئەسەلم
لە عەمىرى كۆپى عاصمەۋە بە دورو درىژى ھىناۋايەتى، لە المنتخب كەز العمال ج ۴ ص ۴۲۰ دا
ھاتوۋە.

بردىيەۋە (ئازارى منال بوۋە) برديانە مال و لەۋى منالەكەى بوو. مندالەكە دوو قىزەى كرد و دواتر مرد، عومەر پراۋىژى كرد بە ھاۋەلاننى پىغەمبەر (ﷺ) ھەندىكىان وتيان ھىچت لەسەر نى يە تۆ بۆ پىنموونى و تەمىكردن وات كردوۋە، عەلى (ﷺ) بىدەنگ بوو، عومەر پراۋىكردە عەلى و وتى تۆ چى دەلىيت؟ وتى ئەگەر ئەوان وا دەلىن ئەوا پاكەيان دروست نى يە، ئەگەر يىش لەبەر ئارەزوۋى تۆ دەلىن ئەوا ئامۇزگارى كەرت نىن، من پىم وايە دەبىت لە برىەكەى (دىە) بدەيت، چونكە تۆ ترساندوۋتە و ئەۋىش لە ترسى تۆ مندالەكەى لەبار بردوۋە. ئەۋىش فەرمانى بە عەلى كرد تا لە برىەكەى دابەش بكات بەسەر قوپەيشدا، واتە لە برىەكەى لە ھەموو قوپەيش بسەن، چونكە ئەو ھەلەى كردوۋە.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۱۱ لە عەتائەۋە عىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب فەرمانى بە كاربەدەستەكانى دەكرد تا لە كاتى ھەجدا بىن بۆ لاي كە كۆبۈنەۋە وتى:

(خەلكىنە! من كاربەدەستانم نەئاردوۋە بۆتان تا لىتان بسىنن و مال و سامانتان ببەن، بەلكو ئاردوۋمن تا نىۋانتان پىك بخەن و لە نىۋانتاندا دەستكەۋتەكان دابەش بكن، ھەركەس جگە لەۋەى لەگەلدا كراۋە با ھەستىتە سەرپى) كەس ھەلنەسا جگە لە يەك كەس كە وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران فلان كاربەدەستت سەد قامچى لىدام، وتى لەبەرچى؟ ھەستە تۆلەى خۆتى لى بكَرەۋە، عەمىرى كوپى عاص ھەستاۋ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەگەر ئەۋە بكَهت بارت سەخت دەبى و دەبىتە باۋو سۈننەت و لە دۋاى خۆىشت پەپرە دەكرى، وتى: من گويم لى نى يە گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو خۆى واى دەگرتەبەر، وتى: دەى پىمان بدە تا پازى بكَهين، وتى باشە پازى بكَهين، ئەۋىش دووسەد دىنارى پىدا، بۆ ھەر قامچ يەك دوو دىنار.

۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۳۰۰ دا وا ھاتوۋە.

۲ - ئىبن راھەۋىيەش ھىناۋىيەتى. لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۹ يىشدا ھاتوۋە.

ئىبن ئەبولحەكەم لە ئەنەسەوہ (ﷺ) ھىناوئەتەى كەسەىكى خەلىكى مىسرەت بۆ لای عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) وتى: ئەى ئەمىرى باوہرداران سەمەم لىكراوہ و پەنام ھىناوہ تە لات، وتى دەى بىخەمبە پەناكەت دروستە، وتى: لەگەل كۆپەكەى عەمەرى كۆپى عاصدا پىشپركىم كرد و بردمەوہ، ئەوئش بە قامچى لىى دام و دەئوت مەن كۆپى دوو رىزدارەكەم، عومەرىش نامەى بۆ عەمر نووسى و فەرمانى پىكرد بە خۆى و كۆپەكەىوہ بىت، ئەوئش ھات، عومەر وتى: كوا مىسرىەكە؟ قامچى يەكە بگەرە و لىى دە، ئەوئش لىیدەدا و عومەرىش دەئوت بدە لە ۰ ابن (اللامىن)، ئەنەس دەلئت سوئند بەخوا كە لىى دەدا ئىمە حەزمان لە لىدانى دەكرد، كە لىبووہوہ حەزمان دەكرد وازى لى بهئىنى / پاشان بە مىسرى يەكەى وت: بكەوہرە عەمەرىش، وتى: ئەى ئەمىرى باوہرداران تەنھا كۆپەكەى لىیدام و منىش تۆلەى خۆم لىكردەوہ، عومەر بە عەمەرى وت: بىدەنگ، چون خەلىكتان كردوہ بە كۆلە لە كاتىكدا بە ئازادى لە دايك بوون؟ وتى ئەى ئەمىرى باوہرداران نەمزانیوہ و ئەمەش نەھاتوہ بۆ لام.^۱

ئىبن جەریر لە زەئىدى كۆپى ئەبى مەنسورەوہ ھىناوئەتەى دەلئت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) بىستى ئىبن جارود يان ئىبن ئەبى لجاروودى كاربەدەستى لە بەحرەین كەسەىكى بۆ ھىنراوہ بە ناوى ئەدرىاس بەلگەى لەسەر بووہ بەوہى پەيوەندى ھەبووہ لەگەل دوژمنى مۇسلماناندا و وىستوئەتەى پەيوەستيان بىت، بۆيە دای لە ملی و ئەوئش دەئوت: ھاوار بۆ عومەر گيان! ھاوار بۆ عومەر گيان! عومەرىش نووسى بۆ كاربەدەستى ئەوئ كە بىت بۆ لای، ئەوئش ھات و عومەر خەنجەرىكى لە دەستدا بوو دانىشت، ھاتە لای عومەر و عومەر بە خەندەرەكەى دەستى رەئشى بەرز دەكردەوہ و دەئوت: بەلئ: ئەدرىاس / بەلئ ئەدرىاس، جارود دەئوت: ئەى ئەمىر باوہرداران ئەو نەئىنى مۇسلمانانى نووسىبوو بۆ دوژمن و

^۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۲۰ دا وا ھاتوہ.

دەيويىست بگات پېيان، عومەر وتى لەسەر ويىستەكەى كوشتت؟ كاممان وىستى بۇ نىيە، ئەگەر سوننەت نەيۋايە بەمە دەمكوشتت.^۱

بەيھەقى لە زەيدى كۆرى ۋەھبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر ھاتە دەرى و قەنجەكانى لە گویدا وون و دەيوت: بەلى! بەلى! خەلكى وتيان ئەۋە چىيەتى؟ وتى: نامەى ھەندى سەر كەردەى بۇ ھاتوۋە كە پووبارىك ناھىلىت بېرەنەۋە و كەشتىشيان نى يە، ئەمىرەكەيان وتى: بگەرپىن بزانن كەس ھەيە شارەزاي قولايى پووبارەكە بىت؟ پىرىك ھىنرا. وتى: مەن لەسەرما دەترسم، چونكە كاتى سەرما بوو، ئەۋىش زۆرى لى كەرد و بە زۆر ناردى يە ناۋى، بەرگەى سەرماى نەگرت و ھاۋارى دەكرد: ۋەى بۇ عومەر گيان تا ئەۋەى خەنكا، عومەر(ﷺ) نامەى بۇ ئەمىرەكە نووسى و ھىندەى نەبرد تا ھات، چەند پۇژىك گويى پىنەدا و چوۋ بە دەمىەۋە، ئەگەر بەرامبەر بە كەسىكىيان توندى ھەبۋايە ۋاى دەكرد، پاشان وتى ئەۋە كابرەت كە كوشت چى كەردبوو؟ وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران نىازم كوشتنى نەبوو، ھىچ چارىكەمان نەبوو بۇ پەرىنەۋە، ويىستمان قولايى ئاۋەكە بزانين و ئەۋە شوينە و ئەۋە شوينەمان فەتەك كەرد، عومەر وتى: يەك كەسى موسلمان لام زۆر خۇشەويست ترە لە ھەموو ئەۋەى فەتەك كەردوۋە، ئەگەر لەبەر بوون بە سوننەت نەبۋايە دەمدا لە ملت، دەى بۇ خويىن بايىكەى بدە بە كەس و كارەكەى، بۇ نەتبىنم.^۲

بەيھەقى لە جەريرەۋە ھىناۋىيەتى كابرايەك لەگەل ئەبوو موسا بوو دەستكە وتىكىيان بە دەست ھىنا، ئەبو موسا پىشكەكەى پىدا و ھەموۋى پى نەدا، كابراش وتى دەيىت ھەمووم بدەيتى، ئەبو موسا بىست قامچى لىدا و سەرى تاشى، ئەۋىش قۇزەكانى خۇى كۇ كەردەۋە و چوۋ بۇ لاي عومەر(ﷺ) لە گىرفانىدا

^۱ - لە كەززالعما ج ۷ ص ۲۹۸ دا ۋا ھاتوۋە.

^۲ - لە كەززالعمال ج ۷ ص ۲۹۹ دا ۋا ھاتوۋە.

برې له قژه که ی ده هیناو دای له سهر سنگی عومر، عومر وتی: چیته؟ نه ویش باسه که ی بۆ گېږایه وه، عومریش نامه ی نووسی بۆ نه بو موسا (ﷺ):

(سه لامت لی بیت! پاشان! فلانی کوپی فلان هوالی وای پیدام، سویندت ده دم نه گهر له ناو خه لکدا وات کردوه له ناو خه لکدا داده نیشیت و تولهت لیبکاته وه، نه گهریش نه ووت له چوله وانیدا کردوه نه وای له چوله وانیدا دابنیشه تا تولهت لیبکاته وه).

که نامه که ی پیدا دانیشت بۆ توله سهندنه وه، کابرا وتی: له بهر خوا لیی خوش بووم.

ئین عه ساکیر له حه زماویه وه هیناویه تی ده لیت: عومری کوپی خه تتاب (ﷺ) نامه ی نووسی بۆ فه یروزی ده یله می (ﷺ):

(پاشان! پیم گه یشتوه سهر قالبوویت به خواردنی ههنگوینی پوخته وه، نه م نامه گه یشته ده ست پشت به خوا ههسته سه ری و له پیناو خودا بکه وه ره غه زاکردن).

فه یروزیش هات و داوای موله تی له عومر کرد (ﷺ)، نه ویش موله تی دا، گه نجیکی قوپه یش هاته پیی، فه یروز دهستی بهرز کرده وه و دای له لووتی قوپه یشی یه که، قوپه یشی یه که به خوینی لووتیه وه هات بۆ لای عومر (ﷺ) پیی وت کی وای لی کردیت؟ وتی: فه یروز، وای له بهر ده رگایشه، موله تی ده تا فه یروز بیته ژووره وه، نه ویش هاته ژووره وه، وتی فه یروز نه مه چی یه؟ وتی: نه ی نه میری باوه داران نیمه تازه دهسته لایمان وه رگرتوه تۆ نامه ت بۆ من نووسی نه وه بۆ نه و، موله تی منت دا نیمه ژووره وه نه وه، نه ویش ویستی پیش من بیته ژووره وه، منیش وام لیکرد، عومر وتی: توله بکه ره وه، فه یروز وتی چاری تر نی یه؟ وتی نا چاری تر نی یه؟ فه یروز له سهر نه ژنۆ که وت و گه نه که ههستا تا توله ی خو ی بکاته وه، عومر پیی وت: گه نه که په له مه که، تا فه رموده یه کی پیغه مبه رت (ﷺ) بۆ بگېرمه وه، جاریکیان گویم له

پیغه مبهەر (ﷺ) بوو دهیفرموو: (قتل اللیلہ الاسود العنسی الکذاب! قتله العبد الصالح فیروز الدیلمی) واتہ (ئەم شەو ئەسوەدی عەنەسی درۆزن کوژرا! بەندەدی پیاو چاک فەیرۆزی دەیلەمی کوشتی) ئیستا دواى فەرموودەى پیغه مبهەر (ﷺ) هەر تۆلەى لى دەسینیتەوه؟ گەنجه که وتى: پاش بیستنى ئەوه لى خوش بووم، فەیرۆز بە عومەرى وت: پیت وایە دەرباز کردنى من لەو کارەم و لیخوش بوونى ئەو لە من بە ناحەزى نەبوویت؟ وتى: بەلى، فەیرۆز وتى: دەى تۆ بە شایەت دەگرم شمشیرەکەم و ئەسپەکەم و سى هەزار لە مالهەکەم خەلاتى ئەو بیست، ئەویش وتى: ئەى قورەیشى بە چاوه پوانى پاداشتى دواپوژ لى خوش بوویت و سامانىشت وەرگرت.^۱

تەبەرانى لە المعجم الاوسط و ئیبن کەسیر و بیهەقى لە ئیبن عەبباسەوه (ﷺ) هیناویانە دەلیت: کەنیزەکىک مات بۆ لای عومەر و وتى: گەرەکەم تۆمەتبارى کردووم و لەسەر شاگر داینام تا شەرمگەم سووتا، عومەر پىی وت: ئەوهى لا بەدیگردیت (بینى)؟ وتى: نا، وتى: ئایا تۆ هیچت پى وت، وتى: نا، عومەر وتى: دەى خۆم چارى دەکەم، کاتیک عومەر پیاوهکەى بینى وتى: سزای خوا دەگیریتە بەر؟ وتى: ئەى ئەمیری باوەرداران لە دەروونی خۆمدا بە تاوانبارم زانى، عومەر وتى دەى وابوو؟ وتى: نا، عومەر وتى: خۆی دانى بە هیچدا نا، وتى: دەى سویند بەوهى گیانى منى بە دەستە ئەگەر گویم لە پیغه مبهەر (ﷺ) نەبوایه کە دەیفرموو (لا یقاد مملوک من مالک و لا ولد من والده) بە دنیاییه وه ئەو کەنیزەکەم نەدەدایتەوه، پاشان سەد قامچى لیدا، بە کەنیزەکەشى وت برۆ تۆ ئازادى و دوستى خوا و پیغه مبهەرەکەیتى، شایەتى دەدەم کە پیغه مبهەر (ﷺ) م بیست دەیفرموو (من حرق بالنار او مثل به فهو حر و هو مولی الله ورسوله)^۲.

بیهەقى لە مەكعولەوه هیناویەتى عوبادەى کورپی صامت (ﷺ) کەسینکی نەبتى بانگ کرد تا لەلای بەیتولمەقدیس و لاخەکەى بۆ رابگریت، بەلام ئەو نامادە

۱ - له كنز العمال ج ۷ ص ۸۲ دا وا هاتوه.

۲ - ضعيف.

۳ - له كنز العمال ج ۷ ص ۲۹۹ دا وا هاتوه.

نەبوو، ئەۋىش لىيدا پىايا ھەلشاخى، ئەۋىش لە دژى سكالاي بىردە لاي عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ)، عومەر پىيى وت بۇچى وات كرد؟ وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران فەرمانم پىيى كرد ولاخەكەم رابگىرىت كەچى نەيكرد، منىش كەسىكم ئەۋەم پىيى قبول ناكىرى بۇيە لىمدا، وتى: دانىشە بۇ تۆلە سەندنەۋە، زەيد وتى تۆلەى كۆيلەيەكەت لە براكەت دەكەيتەۋە؟ عومەر (ﷺ) دەستبەردار بوو و لە برى قەرەبوو و پارەى دانا.

ئەبوعوبەيدە و بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سۈەيدى كوپى غەفلەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: كە عومەر (ﷺ) ھاتە شام كەسىك لە ئەھلى كىتاب ھات بۇ لاي و وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران يەكىك لە باۋەرداران ئاۋاي پىيى كردووم كە دەيىنىت، دەلىت: كوترا بوو و لىيى درابوو، عومەر (ﷺ) زۆر توۋرە بوو، پاشان بە صوھەيىيى وت بىرۇ بزائە كىيى ۋاي لىيى كردوۋە بېھىنە بۇ لام، صوھەيىيىش چوو سەير دەكات عەۋفى كوپى مالىكى ئەشعەرەۋە (ﷺ) وتى: ئەمىرى باۋەرداران زۆر لە دەستت توۋرەيە، بۇيە موعازى كوپى جەبەل (ﷺ) بېھىنە تا بىدوئىيىت چۈنكە دەترسم خىرا تىت بىكەۋىت، كە عومەر لە نويز بۈۋىيەۋە وتى: صوھەيب كۋا؟ كابرات ھىنا؟ وتى بەلى، عەۋفىش چۈۋىيە لاي موعاز و پىيى وت چى بوۋە و موعازى ھىنا، موعازىش وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە عەۋفى كوپى مالىكە گۈيى لىبگرە و پەلە بىريارى لە سەر مەدە، عومەر پىيى وت: لەگەل ئەم كابرا چىت بوۋە؟ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەم كابرام بىنى ئافرەتىكى مۇسلمانى لە سەر گۈيدىرىژىك بەرپىدەكرد، نەقىزەى گۈيدىرىژەكەى دا تا ئافرەتەكە بىكەۋىت، ئافرەتەكە نەكەۋت، كەچى ئەم پالى پىۋە نا و خستى، ئافرەتەكە بوۋرايەۋە، ئەۋىش وتى ئافرەتەكەم بۇ بېھىنن تا بزائە وايە كە تۈ دەيلىيىت؟ عومەر چوو بۇ لاي ئافرەتەكە، بارك و مىردى ئافرەتەكە وتيان بەۋە ئابرومان دەبەيت، ئافرەتەكە وتى بە خوا لەگەلىدا

دەچم، باوك و مىردى ژنەكە وتيان لە جياتى تۆ ئىمە دەچىن و قسەت دەگەيەن، چوونە لاي عومەر و ھەمان شتيان وت كە عەوف وتى: عومەر فەرمانى كرد جوولەكەكە لە خاچ درا، وتى: لەسەر ئەمە لەگەڵتان پىكەنەكە وتىن، پاشان وتى: خەلكىنە زىممە و پەناي موحەممەد بپارىزن و ورياي بن، ھەركام لە ناموسلەمانانىش ئەمەيان كرد (لادان) ھىچ پەنايەكى بۆنى يە، سوھىد دەلەيت: ھىندەي من دىبىتم ئەو جوولەكەيە يەكەم لە خاچ دراوى ناو ئىسلامە.^۱

ئىبن مندە و ئەبو نەعیم لە عەبدولمەلىكى كۆپى يەعلاي لە ئىيەو ھىناويانە بەكرى كۆپى شەداخى لەيسى (ﷺ) لە خزمەتكارانى ھەرزەكارى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، كە گەيشتە تەمەنى باغى ھات بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى ئەي پىغەمبەر! خودا من جاران دەھاتم بۆ ناو مالى تۆ و ژنەكانت، بەلام ئىستا بالغ بووم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (اللهم صدق قوله و لقه النظر) جا لە سەردەمى عومەردا (ﷺ) جوولەكەيەك بە كوژراوى بىنرا. عومەر ئەمەي لەسەر سەخت بوو و چوويە سەر مېنبەر و وتى: ئايا لەو كارەي خوا پىي سپاردووم كەسان زەفەريان پىي بريت، خواتان لى بەشايەت دەگرم شتىي لەسەر دەزانن پىم بلين، بەكرى كۆپى شەداخ ھەستا و وتى: من، وتى: اللہ اكبر خويىنى دۆزرايەو، دەي بىلى، وتى بەلى، فلان كەس چوو بۆ غەزا و منى سپارد بۆ ئاگا بوون لە مال و مندالى / منيش چووم و ئەم جوولەكەم لە مالەكەيدا بىنى كە دەيوت:

خولت بعرسه ليل التمام

واشعت غره الاسلام منى

على جرد الاحقه الحزام

ابيت على ترا ثبها و يمسى

فنام ينهجون الى فنام

كان مجامع الزيلات منها

^۱ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۲۹۹ دا ۱۱ ھاۋاتوو، تەبەرائى لە عەوفى كۆپى مالىكەرە بە كورتى ھىناويەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۳ دەلەيت: كەسەكانى سەنەدەكەي صەحيحن، تەۋاۋ.

ئومەر (ﷺ) بىرۋاي بە قىسەكەي كىرد و خويۇن بايىكەي بە نزاكەي
پىڭمەھر (ﷺ) لەكار خست.^۱

عەبدۇرەزاق و بەيەھقى لە قاسمى كوپى ئەبى بەزەۋە ھىناۋىانە كەسىكى
موسلمان يەككە لە ئەھلى زمەھى لە شام كوشت، شتەكە بەرز كرايەۋە بۇ لاي ئەبو
عوبەيدەي كوپى جەراخ (ﷺ)، ئەۋىش لەو بارەيەۋە نامەي نووسى بۇ ئومەرى
كوپى خەتتاب (ﷺ)، ئومەر نووسى ئەگەر ھەروا بوۋە بېيەنە و بدە لە مىلى،
ئەگەر شەلچون و نازەزايى بوو يىت چوار ھەزاري خويۇنبايى يىت، لە
كنز العمال ج ۷ ص ۲۹۸ دا وا ھاتوۋە.

مالك لە كەسىكى خەلكى كەنار بووى، وتى بىستوۋمە كەسانىكتان خوازىارى
العلج تا ئەۋەي كە سەختى شاخ ھات و پى گىر بوو كابرادەلىت: مترس
دەلىت: مەترسە، كە پىنى دەگات دەيگوزىت، سويۇند بەۋەي گىيانى مىنى بەدەستە
بىيستم ھەركەس وا دەگات دەدەم لە مىلى، ئىين صاعد و لالەكائى لە ئەبى
سەلەمەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە ئومەر (ﷺ) وتى: سويۇند بەۋەي گىيانى بەدەستە ئەگەر
ھەركامتان بە پەنجە ئامارە بەۋە و ئاسمان بىكات بۇ بىياۋەرىك و دواتر لەسەر ئەۋە
بەسەرىدا دابارىت و دواتر بىكوژىت دەيكوژم.^۲

بەيەھقى ج ۹ ص ۹۶ لە ئەنەسى كوپى مالىكەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: لە
سەردەمى ئومەردا گەمارۋى توستورمان دا، ھورمزان ھاتەبەردەم بىريارى
ئومەر (ﷺ) ئەم شتە خراپەيە بەردەم ئومەر و ھورمزان چوو بۇ لاي، كە گەشىتنە
لاي ئومەر پىنى وت قىسەكە، وتى: قىسەي كەسى زىنوۋىيان مردوۋ؟ وتى: گىرفت نى
يە قىسەكە، وتى: ئىمە و ئىۋەي كۆمەلى عەرەب خا نىۋانى خستبوۋىن، ئىمە

۱- لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳ دا وا ھاتوۋە و ئىين ئەي شەيىبە لە شەيىبەۋە بە ھەمان واتا
ھىناۋىەتى، لە الاصابە ج ۱ ص ۵۲ يشدا وا ھاتوۋە.

۲- لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا وا ھاتوۋە.

ئىۋەمان كىرىپتۇ ۋە كۆيە ۋە دەمانكۇشتىن ۋە دەستمان بەسەردا دەگرتىن، كاتى خۇا لەگەل ئىۋە بوو ئىدى ئىمە ھىچمان نەما، عومەر وتى: دەلىيت چى؟ وتم ئەى ئەمىر باۋەرداران من دوژمنىكى زۆر ۋە بەربەستىكى سەختم بە جى ھىشتوۋە، ئەگەر ئەمە بىكۆزىت خەلگەكەى ھىۋاى ژىانيان نامىنى ۋە زىاتىرگۇر ۋە تىن پەيدا دەكەن، عومەر وتى: شەرم دەكەم لە بىكۆزى بەرائى كۆپى مالىك ۋە مىجىزەئەى كۆپى ئەور، كە ترسام بىكۆزىت وتم: ھىچ پىيەكى كۆزىنى نى يە، تۆ پىت وت: گرفت نىە قسە بكە، عومەر وتى: ۋا بەرتىلت لى ۋەرگرتوۋە؟ وتى: نەبەخۋا شتى ۋا نىيە، وتى: دەى يان شاىەتم بۆ دىنىت يان سەرەتا تۆ پىسا دەدەم، دەلىت: چوۋمە دەرەۋە ۋە بە زوبەىرى كۆپى عەوام گەىشتىم شاىەتى دا. عومەر ۋازى ھىنا ۋە ھورمزانىش موسلمان بوو ۋە ئەۋىش شتىكى بۆ پىيەۋە.^۱

ئىبن عەساكىر ۋە ۋاقىدى لە عەبدوللاى كۆپى جەدردەى ئەسلەمىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل عومەرى كۆپى خەتتاب چوۋىن بۆ پارە كۆكردنەۋە پىرىكى ئەھلى زىممەمان دى كە داۋاى شانى دەكرد، ئەۋىش پىرسىارى لىكرد وتى ئەمە كابرايەكى ئەھلى زىممەپىر ۋە لاۋازبۋە، عومەر (ﷺ) سەرەئەى سەرشانى لاپرد وتى سەرەئەتان لەسەرداناۋە ۋە كە پىر بوۋە ۋەزتان لىھىناۋە تا ئەۋەى داۋاى پاروۋە ئانىك بىكات؟ بۆيە لە بەيتولمال دە دەرەمى بۆ پىيەۋە، ئەورن ۋە منالىشى ھەبوو، ئەبى عوبەيد ۋە ئىبن زەنجەۋىيە ۋە عقىلى لە عومەرەۋە ھىناۋىيە كە داۋىيەتى بەلاى پىرىكى ئەھلى زىممەدا كە لە بەر دەرگەى مزگەۋتەكاندا سۋالى كىردۋە، وتى: ۋىژدانمان لەگەل بەكارھىناىت، تا گەنج بوۋىت سەرەئەمان لىسەندىت، دواتر كە پىر بوۋىت پىشتىمان بەرداىت، پاشان لە بەيتولمال ھىندەى بۆ پىيەۋە كە بەشى بىكات.^۲

۱- شافىئىش بەر ۋاتايە ۋە بە كۆرتى ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا ۋا ھاتوۋە، بەيھەقى ج ۹ ص ۹۶ ھىناۋىيەتى لە پىگەى جوبەىرى كۆپى ھىيەۋە كە بە دەقىكى درىژتر ھاتوۋە، بەيھەقى ج ۷ ص ۸۷ ىشدا بە دورو درىژى ھاتوۋە.

۲- لە كىز العمال ج ۲ ص ۳۰۱-۳۰۲ دا ۋا ھاتوۋە.

ئەبۇ عوبەيدە لە زەيدى كۆپى ئەبى مالىكە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: مۇسلمانان سەرقالى كۆكردنە ۋە بوون و عومەرى كۆپى خەتتايىش لە ناوياندا بوو، كابرايەكى ئەھلى زىممە ھات و تى خەلكى لە تىركەيدايە لەيان كردوون، عومەر چوو تا گەيشت بە يەككى لە ھاۋەلانى كە كۆللى تىرى ھەلگرتبوو، تى تويش؟ تى ئەى ئەمىرى باۋەرداران تووشى برىستى بوو، عومەر وازى لىھىنا و گەرايە ۋە بۆ لاي خاۋەن تىركە و فەرمانى كرد ھىندەى تر پارەى بدەنى.^۱

مالىك لە سەئىدى كۆپى مۇسەييە ۋە ھىناۋىيە تى مۇسلمان و جوولەكەيەك ھاتنە لاي عومەر و عومەر خەقەكەى بۆ جوولەكەكە بىنى و بىرارى بۆ دا، ئەويش تى بە خوا بىرارى راستت دا، عومەرىش بە گۆزانەكە لىيدا و تى: چوزانىت؟ جوولەكەكە تى: ئىمە لە تەوراتدا بىستوومانە ھەر دادوهرىك بە خەق دادوهرى بكات لە راست و چەپيە ۋە فرىشتە ھەن و پىنموونى دەكەن تا كاتىك لەگەل خەق بىت، كە لە خەق لايدا بەجىي دىلن و دەچن.^۲

تەبەرى ج ۵ ص ۳۲ لە ئىياسى كۆپى سەلەمە لە باۋكىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) چوو بە بازاردا و گالوكىكى پىبوو، پالىكى پىۋە نام و پىۋەى و داي لە كراسەكەم، لەسەر پى لادە، بۆ سالى دواتر گەيشتە ۋە پىم تى سەلەمە خەجەت دەۋى؟ وتم بەللى، دەستى گرىم و بردمى بۆ مالى خوى و شەش سەد درەھمى پىدام تى بۆ خەجەكەت بەكارى بىنە و بزانە ئەۋە ھى ئەو لىدانەى پاربوو، وتم ئەى ئەمىرى باۋەرداران من بىرم نەما بوو، ئەويش تى: منىش بىرم نەچوو بوو.

۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۰ دا ۋا ھاتوۋە.

۲ - لە الترغيب والترهيب ج ۳ ص ۴۵۵ دا ھاتوۋە.

(دادپەرۋەرى عوسمانى خاۋەن دوو رەۋىياكى)

سەمان لە (الموافقە) لە ئەبۇلغورائە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمان (ﷺ) كۆپلەپ، پىيى وت: مەن كۆپم كىشايىت دەي تۆلەي خۆت بىكەرەۋە، ئەۋىش كۆيى گەرت، پاشان عوسمان وتى دەي رايكىشە بەلكو تۆلەكە لە دىيادا بىت نەۋەك لە دۈپۇزدا بىت.^۱

ئىمامى شافىئى لە موسنەدەكەيدا (ص ۴۷) لە نافعى كۆپى عەبدولخارثە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) ھاتە مەككە ۋە لە پۇزى ھەينى ھاتە دارونەدۋە ۋە ۋىستى بالندەكانى ئەۋى لەگەل مزگەوت لىكيان نزيك بىكەتەۋە، عەباكەي ھەلدا بە سەر كەسىكى ۋە ستاۋى ناۋ كەعبەدا، كۆتريك كەۋتە سەر سەرى ۋە ئەۋىش فراندى ۋە ماريك ھەلمەتى بۇ برد ۋە كۈشتى. كە نوپۇزى ھەينى كەلەگەل مەن ۋە عوسمانى كۆپى عەففان چوۋىن بۇ لاي ۋەتى: لە سەر ئەۋ كەرى ئەمپۇم ھوكمە لە سەر بەدەن، ئەمپۇ ئەۋەم كەلە (گىرايەۋە) بۇيە پىمۋايە لە شوپىنىكى جى پەناۋە فراندەم بۇ شوپىنى لەناۋ چوۋىنى، مەنىش بە عوسمانى كۆپى عەففانم وت: پىت چۆنە بىزنىكى دۈۋەنى عفرۋ بىكەين بە ھوكمى سەرشانى ئەمىرى باۋەپداران؟ وتى: پىم باشە، بۇيە فەرمانى ئەۋەي پىكەل (عومەر (ﷺ)).

^۱ - لە الرياض النضرة في مناقب العشرة محب الطبري ج ۲ ص ۱۱۱ دا ۋا ھاتوۋە.

(دادپەرۋەرى ئەلى مورتەزا (ﷺ))

بەيھەقى ج ۶ ص ۲۴۸ و ئىبن عەساكىر لە كولىيە ھىناۋىيە دەلىت: لە ئەسبەھانە ۋە پارەيەك ھىنا بۇ ئەلى (ﷺ) ئەۋىش كەردى بە ھەوت بە شەۋە، تىايدا پارچە نانكى بە دىكەرد، كەردى بە ھەوت بە شەۋە و بۇ ھەربە شىكى ئەۋانە بە شىكى دانا، پاشان ھەوت ئەمىرەكەى بانگكرد و قورەى كەرد لە نىۋانىاندا تا بزانىت يەكەم جار بە كاميان بدات.^۱

بەيھەقى ج ۶ ص ۲۴۹ لە عىساي كوپى عەبدوللاى ھاشمى لە باۋكى يەۋە لە باپىرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو ئافرەت ھاتن بۇ لاي ئەلى (ﷺ) يەكىكىان عەرەب و ئەۋى ترىشيان مەۋلاى بوو، عەلىش فەرمانى بېرى خواردن و چل درەمى بۇ ھەركاميان كەرد، ئەۋ مەۋلاى كە لەگەلى بوو شتەكەى ھەلگرتوو چوو، بەلام عەرەبى يەكە وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران من عەرەبم و ئەۋ مەۋلا كەچى ۋەك يەكمان پى دەدەيت؟ ئەلى (ﷺ) پىنى وت: من سەيرى كىتەبى خوام كەردوو و نەمبىنىۋە فەزلى كوپى ئىسماعىل بدات بەسەر كوپى ئىسحاقدا.

ئىبن عەساكىر لە ئەلى كوپى رەببەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: جەعزەى كوپى ھوبەيرە ھات بۇ لاي ئەلى (ﷺ) و وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران دوو كەس دىن بۇ لاي تۆ، تۆ لاي يەكىكىان لە خۇى خۇشەۋىستىت، يان لە كەس و كارو مال و سامانى لاي خۇشەۋىستىت، ئەۋى دىكەش ئەگەر پىنى بىكرىت سەرت دەبىرىت، كەچى تۆ دژ بەم بېرىار بۇ ئەۋ دەدەيت؟ ئەۋىش بە لەپى دەستى داي بەسەر سىنگىدا و وتى: ئەم شتە ئەگەر بۇ خۇم بوایە دەم كەرد، بەلام ئەمە ھى خوايە.^۲

^۱ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋا ھاتوو و ئىبن عەبدوالبر لە الاستعاب ج ۳ ص ۴۹ دا ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋا ھاتوو.

ئەبوعوبەيدە لە (الاموال) لە ئۆصبەغى كۆپى نوباتەو ھىناوئەتە دەلىت: لەگەڵ
 ھەلى كۆپى ئەبو تالىب (ﷺ) چووم بۆ بازار، سەيرى كرد خەلكى بازار لە سنوورى
 شويىنى خويان لايان داو، وتى: ئەمە چى يە؟ وتيان خەلكى بازار لە سنوورى
 لايان داو، وتى: مەگەر ئەو بۆ ئەوان نىە؟ بازارى مۇسلمانان ھەك شويىنى
 نوێژكەران وايە، ھەركەس پىشتەر چوويە پىش بۆ ئەو تا بەجى دىلى.

(دادپەرۋەرى عەبدوللەي كۆپى رەۋاحە (ﷺ))

بەيھەقى لە ئىبن عومەر ھە (ﷺ) ھىناوئەتە و فەرمودەكەى بە دورو درىژى
 لە باسى شەپى خەيبەردا ھىناو و تيايدا ھاتو: عەبدوللەي كۆپى رەۋاحە ھەمو
 سالىك دەھات بۆ لايان، توندوتۆلى و وردەكارىيە لەگەلئاندا بەكار دەھىنا. ئەوانىش
 سكالايان بىردە لاي پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر زۆر سوور بوونى دەيانوسىت بەرتىل
 بىدەنە عەبدوللە، وتى ئەى دۆژمنانى خوا! ھەرامم دەردخوارد دەدەن؟ سوئند بەخوا
 لەلايەن خوشەويتىن كەسەو ھاتووم بۆ لاتان و بەم بارەتەنەو لە مەيموون و بەراز
 لام بى رقتن، رقم بۆ ئىو و خوشەويستىم بۆ ئەو وام لىناكات لەگەلتان دادپەرۋەر
 نەم، وتيان: دەى بەو دادپەرۋەرىە ئاسمانەكان و زەوى پىك و ھەستاون.

۱- لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۷۶ دا ھاتو، پىشتىش چىرۆكى عەلىمان (ﷺ) لەگەل كابراى
 جوولەكەدا ھىنا لە باسى ئاكارى جوانى ھارەلەن لە پىنموني خەلك دا.
 ۲- لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۱۹۹ دا ھاتو.

ئەبۇ نەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۱۷۶ لە حارپی کۆری سۆھیدەو ھیناویەتی دەلیت: میقدادی کۆری ئەسود (ﷺ) نەیبیستوو و لاخەکی برد بۆ لەوەر، ئەویش لییدا، کابرا گەرایەو و دەیوت: ھەرگیز وەك ئەمڕۆم نەھاتووە پڕ، میقداد تیپەر بوو وتی: چیتە؟ ئەویش بۆی گیرایەو، ئەویش شمشیری ھەلکیشا و لەگەڵی چوو تا گەیشتە لای ئەمیر و وتی: ئادەب با تۆلەب خۆی بکاتەو لیت، ئەویش خۆی ئامادە کرد و کابراش لێی خوش بوو، میقدادیش گەرایەو و دەیوت: دەبیئت بمرم و ئیسلام شکۆدارییئت.

ئىبن ئەبى شەيبە و ھنادو بەيھەقى لە زوحاکەو ھىئاوایانە دەلیت: ئەبو بەکرى
 صدیق (ؓ) بالندەھەکی لەسەر درختیک بینى، وتى: خۆزگە ئەى بالندە! سویند
 بەخوا حەزم دەکرد منیش وەك تۆ لەسەر درخت بوومایە و لە بەرھەم بخواردایە،
 دوایى دەفڕیت و لیپپچینەو و سزات لەسەر نیە! سویند بەخوا حەزم دەکرد
 درختیکى کە نار پیگەیک بوومایە و وشتريک بیدایە بە پالەداو بیگرتمایە و
 بیخواردمایە و چاک بیجویمایە و دواتر خیرا. قووتى بدامایە و دواتر بیھینامایە تەو
 بەلام مروتە نەبومایە!

ئىبن فەتحەويە لە كەسەكەو لە زوھاكى كۆپى موزاحىمەو ھىناوئەتە دەلەتتە:
ئەبۇبەكر سەئىرى چۆلەكەيەكى كۆرد و وتى: خۆزگەم پەتت ئەى چۆلەكە! لە بەرھەم
دەخۆيت و دەفەرتەسەر دەرەختان و ھىچ سزاو لىپپەچىنەو ھەكت نەى، سۆئند بەخو
حەزەدەكۆد بەرەنەك بومايە و كەسوكارم قەلەويان بىكردمايە، كە گەورەبوو سەريان
بەريمايە و ھەندەيكى گۆشتەكەمىان بەرزاندايە و ھەندەيكى بە كولان، دواتەر

بىياخواردمايە و دواتر فېرېيان بدامايە تە زېلدانە ۋە، بەلەم بە مەۋقى دروست نەكرامايە.^۱

ھەنادو ئەبۇنەئىم لە الحلىە ج ۱ ص ۵۲ و بەيھەقى لە زوحاكە ۋە ھىناۋايانە دەلىت: عومەر (ﷺ) وتى: خۆزگە بەرانى كەس و كارم بوومايە، چەند ھەزىيان بىكرادايە قەلەۋيان بىكرادمايە، دوايى سەريان بېرمايە و ھەندىكىميان بېرژاندايە و ھەندىكى بەلىنەن، پاشان بىياخواردمايە و بە پىسى فېرېيان بدامايە، بەلەم مەۋقى نەبوومايە.

ئىبن موبارەك و ئىبن سەعدو ئىبە ئەبى شەيبە و موسەددە و ئىبن عەساكىر لە عامرى كۆپى رەببە ۋە ھىناۋايانە دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتەبى بىنى بەردىكى زەۋى ھەلگەرت و وتى: خۆزگە ئەۋ دەنكە بەردە بوومايە! خۆزگە دروست نەكرامايە! خۆزگە ھىچ نەبوومايە، خۆزگە لە دايك نەبوومايە، خۆزگە نام نەبوۋايە و لە بىر بىكرامايە.

ئەبۇنەئىم لە الحلىە ج ۱ ص ۵۲ لە عومەر ۋە ھىناۋايە تى دەلىت: ئەگەر ھاۋار كەرىك لە ئاسمانە ۋە ھاۋار بىكات ئەۋى خەلكىنە: ئىۋە ھەموتان دەچنە بەھەشت جگە لە يەك كەس دەترسم ئەۋ كەسە من بىم، ئەگەر ىش ھاۋار بىكات: ئەۋى خەلكىنە ئىۋە ھەموتان دەچنە دۆزەخە ۋە جگە لە يەك كەس ھىوام وايە ئەۋە من بىم.

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋايە تى كە عومەر گەشت بە ئەبۇموساى ئەشعەرى و پىيى وت: ئەۋى ئەبۇموسا پىت خۆشە ئەۋ كارەت لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بوويت بۆى دانائىت و تۆش بە تەۋاۋى لە كارەكەت دەر بىچىت خىرى بە خراپەى و خراپەى بە خىرى بگۆرپتە ۋە؟ چاك و خراپى ھىچت بۆ

۱- ئەجمەد لە الزەھد لە ئەبۇبەكرە ۋە (ﷺ) ھىناۋايە تى دەلىت: ھەزم دەكرە تالەموۋىەكى بەندەيەكى باۋەردار بوومايە. لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۶۱ دا ۋاھاتوۋە.

نەمىنى؟ ئەي ئەمىرى باۋەرداران، سۆيىند بەخۋا چووم بۆ بەسرەۋ خەلكى ئەۋى شىكىان لى بەدى كرا، فىرى قورئان و سوننەتم كىردن و لە پىرى خوادا غەزام پىرى كىردن، ھىۋاى پاداشت و قەزلىم ھەيە، عومەر ۋتى: بەلام من ھەزەدەكەم خىرو شەپرو خراپى كارەكەم ھەموۋى نەمىنى، نەپاداشت و نەسزاي، تەنھا كارم لەگەل پىغەمبەر دا(ﷺ) بۆ بىمىنىتەۋە!

ئەبۇنەعەيم لە الحلىه ج ۱ ص ۵۲ لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك عومەر(ﷺ) پىكرا چووم بۆ لاي و پىم ۋت: موزدەت لى بىت ئەي ئەمىرى باۋەرداران خۋاى گەۋرە شۋىنانى پىرى پىككىردىت و دوۋروۋىي بە تۆ نەھىشت و بە ھۋى تۆۋە پۆزى بلاۋكردەۋە، ۋتى: ئىبن عەبباس دەست خۇشى لەسەر ئىمارەتم دەكەيت؟ ۋتم: ئەي لە چى؟ ۋتى: سۆيىند بەۋەى گىيانمى بەدەستە ھەزم دەكرد چۈن چوومەناۋى بەۋ جۆرە لى دەرچم، نە پاداشت و نە سزا. ۲ ھەروەھا لە ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۶ لە پىگەيەكى ترەۋە فەرمودەكە دىنىت و تىايدا ھاۋتوۋە: ۋتم: موزدەى بەھەشت لى بىت ھاۋدەمى پىغەمبەر(ﷺ) بوۋىت و ئەۋەش زۆرى خايدن و بوۋىتە ئەمىرى باۋەردارانىش بەھىزبوۋىت و سپاردەۋ ئەركت بەجىگەياند، ۋتى: سەبارەت بە موزدەدانت بۆ بەھەشت سۆيىند بە خۋاى بى ھاۋتا ئەگەر ھەموۋ مولكى دونىام ھەبۋايە دەمبەخشى بەرامبەر سەختى بەر پىم پىش ئەۋەى ھەۋال بزانم، بۆ ئەمىرايەتى مۇسلمانانىش سۆيىند بەخۋا ھەزەدەكەم بە چاك و خراپىيەۋە بۆم نەمىنى، بۆ باسى ھاۋدەمى پىغەمبەر(ﷺ) ئەمەيان بلىى ئەرى.

ھەروەھا ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۷ لە فەرمودەكەى عەبدوللاى كوپى عوبەيدى كوپى عومەيرەۋە بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۆ زىادكردوۋە:

۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۱ دا ۋاھاۋوۋە.

۲ - تەبەرانى لە فەرمودەكەى ئىبن عومەرەۋە بە فەرمودەكەى دوۋرو درىژ ھىناۋىيەتى، ئەبۇيەعلاش لە ئەبى رافىيەۋە ھىناۋىيەتى، لە المجموع ج ۹ ص ۷۶ دا ھاۋتوۋە، ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۴ لە ئىبن عەبباسەۋە(ﷺ) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

ئومەر (ﷺ) وتى: دامنىشىنن، كە دانىشتت بە ئىبن عەبباسى وت: قسەكەتم بۆ دووبارە بىكەرەۋە، كە دووبارە كىردەۋە وتى: كە گەشىشتىۋە بە خۇاى گەۋرە لاي خۇا ئەو شايەتتەم بۆ دەدەيت؟ ئىبن عەبباس وتى: بەلى، ئومەر بەۋە دلخۇش و سەرسام بوو.

ئەبى نەئىم لە الحلىه ج ۱ ص ۵۲ لە ئىبن ئومەر ھىناۋىيەتى دەلىت: ئومەر كە لە نەخۇشى سەرمەركىدا بوو سەرى لەسەر پاننىم بوو، پىيى وتم: سەرم لەسەر زەۋى دابنى، وتم: بۆچى لەسەر زەۋى بىت يان لەسەر پانم؟ وتى: لەسەر زەۋى، منىش دامنا لەسە زەۋى، وتى: ھاۋار بۆ خۇم و دايكەم ئەگەر پەرۋەردگارم پەھم پى ئەكات. مىسۋەر ھىناۋىيەتى دەلىت: كە ئومەر پىكرا وتى: سۈيىند بەخۇا ئەگەر پىرى ھەموو دونيا زىرم ھەبىت دەبىبەخشم لە جىياتى پىزگار بوون لە سزاي خۇا پىش ئەۋەى سزاي پەرۋەردگار بىننم.

(ئايانە ھەمىر لە سەركۈنەى سەركۈنەكاران دەترسىت)

بەبەھەقى لە سلىبى كۆپى يەزىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسىك بە ئومەرى كۆپى خەتتەبى وت: ئەگەر لە پىيى خۇادا لە لۆمەى لۆمەكاران بترسم يان پوو لە خۇم ۋەربگىرم؟ وتى: ھەر كەس ھەر كارىكى موسلمانان بگىرتتە دەست لە پىيى خۇادا ھىچ لە لۆمەى لۆمەكاران ناترسىت، ھەر كەسىش تەنھايە با پوو لە خۇى ۋەربگىرى و ئامۇزگارى كار بەدەستەكەى بكات.^۱

^۱ - لە كنىز العمال ج ۳ ص ۱۶۴ دا ۋاھاتوۋە.

(وهسیه تی خهلیفه کان بو خهلیفه وه میره کان)

(وهسیه تی نه بوبه کر (ﷺ) بو عومه ر (ﷺ))

ته به رانی له نه غه ری کوری مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوبه کر ویستی له دوا ی خوی عومه ر دابنی ناردی به شوینیدا و نه ویش هات، نه بوبه کر پی و ت:

من بانگت ده کم بو کاریک که هه رکه س له نه ستوی بگریت له سه ری سه خته، ده ی عومه ر له خوا بترسه! گوپراهی لی به و لی بترسه، چونکه له خواترسی کاریکی پاریزگاریه، پاشان کاره که خراوه ته پرو که س نایه ت به ده میه وه مه گه ر نه وه ی کاری پی بکات، هه رکه س فه رمان به چاکه بکات و خراپه بکات فه رمان به چاکه بکات و خراپه بنوینی هینده نابا که هیوا ی بیچری و کاره که ی پی پووچه ل بیته وه نه گه ر تو بوویته به رپرسیان نه گه ر توانیت ده ست له خوینیان بگره وه و سکت خالی بکه له مال و سامانیان و زمانت له ئابروویان بیاریزه، هیزیش ته نها بو خوایه)^۱.
ئین عه ساگیر له سالمی کوری عه بدوللای کوری عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت: که نه بوبه کر سه ره مه رگی هات وهسیه تی کرد:

(به ناوی خوا ی به خشنده و میه ره بان)

ئه مه به لینی نه بوبه کری صدیقه له کوتا سالی ژبانیدا که دنیا به جی دیلی و سه ره تای سه رده می پوژی دوا ییه تی وه ده چیته ناویه وه نه و کاته ی بیباوه ر باوه ردینی و ده رچوو و خراپه کار ده ترسی و به دروزان ده که ویت به راست دانان، من له دوا ی خوم عومه ری کوری خه تتاب به خهلیفه داده نیم، نه گه ر دادپه ره ربوو

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه سه می ج ۵ ص ۱۹۸ ده لیت: نه غه ر نه بوبه کری (ﷺ) نه بینوه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متعانه، ته واو. مونزیری له الترغیب ج ۴ ص ۱۵ ده لیت: گپه ره وه کانی جی متعانه به لام جو ره پچرانیکی تیدایه، ته واو.

ئەۋا من ۋا گومانى پى دەبەم، ئەگەر ئىش گۇپراۋ خراب بوو من خىرم ويستوۋە
غەيب ۋا نادىار نازانم (وسيعلم الذين ظلموا اي منقلب ينقلبون).

پاشان ناردى بە شوين عومەردا (ﷺ) ۋ بانگى كردو وتى: ئەى عومەر كەسى
جى پى رقى لىتە ۋ كەسى جى خوشەويست خوشى دەۋىت، ھەيە رقى لە خىرە ۋ
خەزى لە خراپەيە، وتى: ھىچ پىۋىستىم پىي نى، وتى: بە لام ئەۋ پىۋىستى بە
تۋىيە، من پىغەمبەرم (ﷺ) بىنيو ۋ ھاۋدەمى بووم، دەمبىنى ئىمە پىش خۋى
دەخست تائەۋەى ئىمە زىادەى ئەۋەى لىمان ۋەردەگرت دەماندايەۋە بە كەس ۋ
مالى، تۋش منت بىنيو ۋ ھاۋدەم بوويت ۋ بىنىت چۈن شوين پىي پىش خۋم
گرتەبەر، بەخۋا نەخەتوم تا خەوم دىبىت ۋ دىمەنىكم نەدىۋە تا خەيال ھەلىگرتبم،
لەسەر رىيەكە كە لىي لامنەداۋە، ئەى عومەر بزانە خۋا لە شەۋدا مافىكى ھەيە بە
پۇژ قبولى ناكات، لە پۇژىشدا مافىكى ھەيە بەشەۋ قبولى ناكات، تاى تەرازوۋى
كەسى قورسە كە تاى تەرازوۋى لە پۇژى دوايىدا قورس بىت بە شوينكەۋتنى
خەق، پىۋىستە تەرازوۋىك قورس بىت تەنھا خەقى تىدايىت، تاى تەرازوۋى
كەسى سوۋكە كە بە شوينكەۋتنى پوۋچەلى ۋ ھەلە تاى تەرازوۋى لە پۇژى دوايىدا
سوۋك بىت، دەبىت ئەۋەى تاى تەرازوۋەكەى سوۋك بىت تەنھا پوۋچەلى ۋ ھەلەى
تىدايىت، يەكەم شت كە بىدارىت پى دەدەم لەسەرى خۋتى، ھۋشياربە ۋ ناگات لە
خەلك بىت، چۈنكە چاۋيان زىتە ۋ ويستيان فركانىەتى، ئەگەر كەمى ۋ لاۋازىيان
ھەبىت باخىريان بىتەرپى، رىبابە تۋ ۋانەبىت چۈنكە ئەۋان بەردەۋام بۋت دەترسن ۋ
تاكاتىك لە خۋا بترسىت ۋ لەگەل خۋا بىت ئەۋانىش بۋ تۋ ۋان، ئەمە ۋەسىيەتى منەۋ
منىش سەلامت لى دەكەم).

ئىبن موبارەك ۋ ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ھەناد ۋ ئىبن جەرىرو ئەبۇنەعم لە الحلىە لە
عەبدولرەحمانى كوپى سابت ۋ زەيدى كوپى زەيدى كوپى حارس ۋ مۇجاھىدەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىن: كە ئەبۇبەكر سەرەمەرگى ھات عومەرى بانگكردو پىي وت:

(ئومەھر لە خۇابترسە و بزەنە خۇاى گەۋرە بەپۇژ كارىكى دەۋىت كە بەشەۋ
 قىۋىلى ناكات، كارىكى شەۋى دەۋى بەپۇژ قىۋىلى ناكات، تا فەرزەكان بەجى
 نەگەيەنەت سۈننەت قىۋىلى ناكات، تاى تەرازۋى كەسىك قورسە كە بە
 شۈيىنكەۋتنى ھەق لە دۇنيادا و قورسى چاكەيان لە پۇژى دوايىدا تاى تەرازۋىيان
 قورس بىت، دەيىت تاى تەرازۋىيەك كە سەيىنى قورسى تىدايە قورس بىت، تاى
 تەرازۋى كەسىك سووكە كە بە گرتەبەرى خراپە لە دۇنيا و سووكى تەرازۋىيان لە
 پۇژى دوايىدا تاى تەرازۋىيان سووكە، دەيىت تەرازۋىيەك كە سەيىنى پوۋچەلە و
 خراپەي تىدايە سووك بىت، خۇاى گەۋرە باسى خەلكى بەھەشت دەكات و بە
 چاكتىرىنى كارىيان باسىيان دەكات و خراپەكانيان پەردەپۇش دەكات، كە بىرم
 دەكرىنەۋە دەموت دەترسم پىيان نەگەم و پەيۋەستىيان نەبم، كە باسى خەلكى
 دۇزەخىش دەكات بە خراپىتىنى كارىيان باسىيان دەكات و چاكەكانيان دەداتەۋە بە
 پوياندا، كە بىرم دەكرىنەۋە دەموت: دەترسم لەگەل ئەۋانەبم، ئايەتى پەھمەت و
 سۆز ئايەتى سزاي ھىناۋە، بەۋە بەندە ھەم دەترسىت و ھەم ھىۋاى دەبى، ھىۋاى
 ھەق زىاتر ھىچ لە خوا چاۋەپروان ناكىت و لە سۆزى بىيۋابوون نىۋە بە
 دەستەكانى خۇى كەس بەرە و ھىلاكى نابات. ئەگەر ۋەسىيەتەكەم ۋەربگىرىت ھىچ
 شتىكى ئانا مادەنيە ھىندەي مەرگ لات خۇشەۋىست بىت لە كاتىكدا مەرگ بەرە و
 پروت دىت. ئەگەر ۋەسىيەتەكەم پشتگوى بخەيت ھىچ شتىكى ئانا مادەنيە
 ھىندەي مەرگ رقت لى بىت كەچى دەرەقەتەشى نايەيت و لە دەستى دەرەباز نابىت.

(ۋەسىيەتى ئەبۇبەكر بۇ غەمىرى كۆپى عاص و كەسانى دىكەش)

ئىبن سەئىد لى غەبدوللاى كۆپى ئەبۇبەكرى كۆپى موخەممەدى كۆپى غەمىرى كۆپى حەزەمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر بىر يارىدا سوپاكان كۆپكەتە ۋە بۇ شام، يەككەم كارىبە دەستى كە چوۋ غەمىرى كۆپى عاص بو، ئەبۇبەكر فەرمانى پىكىرد تا پىنى (ئوبوللە) بگىتتە بەر ۋە بەر ۋە فەلەستىن بچى، ئەو سەربازانەى غەمىرى كە لى مەدىنە دەرچوون سى ھەزار كەس بوون، خەلىكىكى زۆرى كۆچەرەن ۋە پىشتىوانانىان تىدابو، ئەبۇبەكرى صدىق بە پىيادە دەچوۋ لى پال ۋە لاخەكەى غەمىرى كۆپى عاص ۋە دەچوۋ ۋە ۋەسىيەتى بۇ دەكرىد دەيوت:

ئەى غەمىرى لى نەينى ۋە ئاشكرى بارتدا لى خواتىرسە ۋە شەرمى لى بگە، چۈنكە خوا خوت ۋە كارت دەبىنىت، دەزانىت تۆم پىش خستوۋ بەسەر كەسانىكدا كە لى تۆ پىشىنە ترن ۋە زۆر لى تۆ لى ئىسلامدا گەۋرە ۋە دەۋلە مەندىترن (چاۋيان لى بەر ۋە ۋەندى دۇنيا نى) دەى لى ۋەنەبە كە ئىش بۇ پۆزى دواىى دەكەن ۋە ئەۋەى دەيكەيت لى پىناۋ خوادا بىكە ۋە باوك بە بۇ ئەۋەى لى گەلتدايە ۋە نەينى خەلك ئاشكرا مەكە ۋە تەنھا چاوت لى پوۋى دىارىيان بىت، لى كارتدا گورچ ۋە گول بە ۋە وريابە ۋە كە بەرەنگارى دوزمەن بوۋىتە ۋە راستگۇيانە لىبىنە ۋە مەترسە ۋە بەرە ۋە پوۋى پىچكە شكىنىيان بەرە ۋە سزايان بدە، ئەگەر ئامۇزگارى ھاۋەلەنت كىرد بە پوختى بىلى ۋە خوت چاك بگە ژىردەستەكانت بۆت چاك دەبن).

ئىبن جەرىرى تەبەرى ج ۴ ص ۲۹ لى قاسمى كۆپى موخەممەد ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر نامەى نوۋسى بۇ غومەرو ۋە لىدى كۆپى عوقبە كە لىسەر نىۋەى صەدەقەى قوزاعە بو، ئەبۇبەكر كە دىناردن بۇ صەدەقە كە بەپىنى دەكرىد ۋە ۋەسىيەتىكى بۇ ھەركاميان دەكرىد دەيوت:

۱ - لى كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا ۋاھاتوۋ، ئىبن غەساكىرىش ج ۱ ص ۱۲۹ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

لە نەينى و ئاشكرادا لە خواپترسە، چونكە ھەركەس لە خواپترسىت خوا دەرووى لى دەكاتهو و لەلايەكەو و كە حسابى بۆ ناكات پۆزى دەدات، ھەركەس لە خواپترسىت تاوانەكانى دەسپىتتەو، وە پاداشتى گەورەى دەبى چونكە لە خواترسان باشتىن وەسىيەتى خوايە بۆ بەندەكانى، تۆ لەسەر پىيەكى ناو پىيەكانى خوادايت، نابىت تيايدا زىادەپەر و كەپرەو بىت و بىئاگانەبىت لەوەى سەركەوتنى ئايىنەكەت و گرنگى كارتانى تىدايە، دەى لاواز و لادەر مەبە). ئىبن سەعد لە موتەلىبى كوپى سائىبى كوپى ئەبى وەداعەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: ئەبوبەكرى صديق نامەى نووسى بۆ ەمرى كوپى عاص:

من نامەم نووسى بۆ خالىدى كوپى وەلىد تا بۆ يارمەتى تۆ بىت لات، ئەگەر ھات بۆ لات بە جوانى لەگەلى ھاودەم بەو ساتەساتەى پى مەكەو لەبەرئەوەى تۆم پىش ئەو و كەسانى دىكەش خستوو بەبى ئەو مەنەوەرە كارەكان و راويزيان پى بگەو پىچەوانەيان مەكە).

ئىبن سەعد لە ەبدولحەمىدى كوپى جەغفەر لە باوكىەو ھىناويەتى ئەبوبەكر بە ەمرى كوپى عاصى وت:

(من تۆم كردە كاربەدەستى ئەو شوینانەى پىيدا تىپەردەبى لە بللى و عوزەر و ھەموو قوزاعە و ئەو ەرەبانەى لەوى كەوتون، دەى بەرەو جىھادى پى خويان ببەو ھانىيان بدە بوى، ھەركەسيان شوینت كەوت شەمەك و شتى بدەرى و لە نىوانياندا بگونجىنى و ھەر ھۆزىك لە شوین و لە پىزى خويدا دابنى) (بەپى ئاستيان لەگەلىان بچولتەرەو).

۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واھاتوو.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واھاتوو. ئىبن ەساكىرىش لە ج ۱ ص ۱۲۹ دا ھىناويەتى.

وہ سیه تی نہ بوبہ کری صدیق (ﷺ) بو

شہرحہ بیل کوری حہ سنہ (ﷺ)

ٲئين سہ عد ج ٤ ص ٧٠ لہ مو حہ مہدی کوپی ئیبراہیمی کوپی حارسی تہیمیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: کاتیک نہ بوبہ کر خالیدی کوپی ولیدی لابر د وہ سیه تی بو شہرحہ بیل کوری حہ سنہ کرد بو خالید، شہرحہ بیل یہ کی بو لہ سہر کردہ کان، نہ بوبہ کر وتی:

(چاوت لہ خالیدی کوپی ولید بی و مافی لہ سہر تہ بزانیہ وک چوٲ حہزت دہ کرد نہ گہر نہو لہ جیت بواہ نہو مافی تو ی لہ بہر چا و بواہ، تو پلہ و پایہ ی لہ ئیسلامدا دہ زانیت و پیغہ مہریش (ﷺ) کہ کوچی دواپی کرد نہو والی بو بو ی، منیش بہ والیہ تی ہیشتہ وہ، پاشان بہ باشم زانی لایبہم، پیڈہ چیت نہو ش بو ئایینی با شتر بیت، بیرہی بہ ئیمارہ تی کہ س نابہم، من لہ ناو سہر کردہ کانی سہر بازاندا ہہ لمبژاردو وہ وئویش تو ی ہہ لمبژارد لہ جیاتی تو و ئاموژاکہ ی، نہ گہر کاریکت ہاتہر پی و پیویستیت بہ رای لہ خواترسی ئاموژگاریکہر بو با یہ کہم کہ س کہ دہ چتہ لای نہ بو عوبہ یدہ ی جہراح و دوہ میان مو عازی کوپی جہ بہل و سیئہ میشیان خالیدی کوپی ولید بیت، چونکہ ئاموژگاری و خیریان لا بہدی دہ کہیت، وریابہ راسہ پیٲنی نہ کہیت یان ہندی ہہ والیان لی نہ شاریہ وہ).

(ۋەسىيەتى ئەبۇبەكرى ۋە سەدىق (ﷺ) بۇ يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان)

ئىبن سەعد لى ھارسى كۆرى فۇزەيلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبۇبەكر (ﷺ) ئاللى دايە دەست يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان پىيى وت: (ئەي يەزىد تۇگەنجىت، باسى چاكەيەك دەكرىت كە لى تۇدا بىنراۋە، ئەۋەش لىبەر ئەۋەلى لى دەرونتدا ھەيە، ويستم تاقىت بىكەمەۋە لى كەسوكارت دەرت بىنم، دەى بزائە تۇ چۆنىت؟ ويلايەتت چۆنە؟ تاقىت دەكەمەۋە ئەگەر چاكەت كىرد بۇت زىياد دەكەم، ئەگەر خراپىت كىرد لات دەبەم، مەن كارەكەي خالىدى كۆرى سەئىدەت پىي دەسپىرم)، پاشان ۋەسىيەتى بۇ كىرد تا ئەۋ كارانە لى پىناۋ خوادا بىكات، پاشان وتى (ۋەسىيەتى چاكەكارى بەرامبەر ئەبۇعوبەيدەى كۆرى جەراحت بۇ دەكەم، تۇ پلەۋ پاىيەى ئەۋ لى ئىسلامدا دەزانىت و بىستوتە پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرموئىت (لكل امة امين وامين هذه الامة ابو عبدة بن الجراح) (ھەر ئوممەتى سپاردەكارىكى ھەيە، سپاردەكارى ئەم ئوممەتەش ئەبۇعوبەيدەى كۆرى جەراحتە). دەى پلەۋ پاىيەۋ پىشىنەى بزائە، سەيرى موعازى كۆرى جەبەل بىكە، ئامادەيىيەكانى ئەۋ لىگەل پىغەمبەردا (ﷺ) دەزانىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھىندەى تىروەشاندىنى لى پىش زانايانە) دەى بەبى ئەۋ دوانە ھىچ مەكەۋ ئەۋ دوانە ھەمىشە بەرەۋ چاكەت دەبەن).

يەزىد وتى: ئەي خەلىفەى پىغەمبەرى خوا چۆن ۋەسىيەتت بۇ ئەۋ دوانە كىرد بۇ منىش ۋەسىيەت بىكە لى ئەۋ دوانە، ئەبۇبەكر وتى: بىخەمبە ۋەسىيەتت بۇ دەكەم لايان، يەزىد وتى: رەھمەتى خوات لى بىت و خوا لەسەر ئىسلام پاداشتت بداتەۋە.

ئەھمەد ۋە ھاكىم ۋە مەنسورى كوپرى شوعەبى بەغدادى لە (الاربەين) دا
 ھىناۋيانە ۋە دەلىت: دەقەكەى ھەسەن ۋە سەنەدەكەى لە يەزىدى كوپرى
 ئەبوسوفيانە ۋە غەرىبە ۋە ئەو دەلىت: ئەبوبەكر كە ناردى بۇ شام وتى: ئەى يەزىد
 تۆ خزمائە تىھكت ھەيە ۋە بەلكو خزمان پېش نەخەيت بۇ دەسەلات، ئەمە گەرەترىن
 شتىكە كە دەترسم توشى بىت، چونكە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمويەتى (من ولي من
 امور المسلمين شيئا فامر عليهم احدا محابة له بغير حق فعليه لعنة الله لا يقبل الله
 منه صرفا ولا عدلا حتى يدخله جهنم، و من اعطى احدا من مال اخيه محابة له
 فعليه لعنة الله - او قال - برئت من ذمة الله، ان الله دعا الناس الى ان يؤمنوا بالله
 فيكونوا حمي الله، فمن انتهك في حمي الله شيئا بغير حق فعليه لعنة الله - او قال -
 برئت منه ذمة الله عز وجل) واتە (ھەركەس لە كاروبارى مۇسلمانان شتىك بگرىتە
 دەست ۋە لەبەر خۆشەويستى بۆى بە ناحەق كەسىك بكاتە ئەمىرى خەلك نەفرىنى
 خۋاى لەسەرە ۋە خوا گۇرۋان ۋە لادانى لى ۋە رىناگرى تا دەيخاتە دۆزەخ، ھەركەس لە
 مالى براكەى بىبەخشى ۋەك خۆشەويستى بۆى نەفرىنى خۋاى لەسەرە - يان وتى
 - پەناى خۋاى بۇ نىيە، خوا خەلكى بانگ كىردوۋە بۇ ئەۋەى بېروا بەيئىن بەخۋا ۋە جى
 گوروتىنى پىى خۋابىن، ھەركەس گوروتىنى پىى خوا بەبى حەق بېرى نەفرىنى
 خۋاى لەسەرە - يان وتى - پەناى خۋاى گەرەى بۇ نىيە) ئىيىن كەسىر دەلىت: ئەم
 فەرموۋە لە ھىچكام لە شەش كىيى فەرموۋەدا نىيە، لەۋانەيە لەبەر نەزانى
 مامۇستايەكى كە پىى گەيشتوۋە ۋە زىيان لى ھىنايىت، وتى: ئەۋەى دل دەيلى
 ئەۋەى ئەم فەرموۋە راست بىت، چونكە سىدىق ۋە كىردوۋە، دۋاى ئەۋ چاكتىنى
 مۇسلمانانى دانا.^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا ۋاھاتوۋە ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۲ دەلىت: ئەھمەد ھىناۋىيەتى ۋە
 تىيادا كەسىك ھاتوۋە كە ناۋى ئەھاتوۋە.

(وهسيه تى عومهرى كورى خه تتاب (ﷺ))

بو هاوه لآنى دواى خوئى

ئىبن بهبى شهيبه و ئه بو عوبه يده له (الاموال) و ئه بويه علا و نه سائى و ئىبن حبيب و بهيه قى له عومهر وه (ﷺ) هيناويانه ده لئيت: (وهسيه تى بو ده كم له گه ل ئه و پشتيوانانه چاك بيت كه پيش نه وان ئيمانين هه لبارد و با چاكه كاريان قبول بكات و له خراپه كاريان ببورييت، وهسيه تى بو ده كم بو خه لكى ناوچه كان تا چاك بيت چونكه نه وانه په نا و سه رخه رى ئيسلام و پيده رو كو كه ره وهى سامان و جى توورپه يى دوژمنن، با ته نها له زياده ي خوئيان به په زامه ندى خوئيان وه ربگيرييت، وهسيه تى بو ده كم بو عه ره به كان تا چاك بى له گه لئيان چونكه نه وانه بنه په تى عه ره ب و كه ره سته ي خاوى ئيسلامن تا له ورده ئازله لى سامانيان وه ربگيرييت و بدريسته وه به هه ژارانيان، وهسيه تى بو ده كم سه باره ت به په انى خوا و پيغه مبه ره كه ي تا وه فاي بو نه وانه هه بيت و له پيشيان وه به نگى و ته نها به پيى توانايان نه ركيان بخاته سه رشان)^١.

ئىبن سه عد ج ٤ ص ١٩٧ و ئىبن عه ساكير له قاسمى كورى موحه ممه ده وه هيناويانه ده لئيت: عومهرى كورى خه تتاب وتى:

با ئه وهى دواى من كاروبار ده گريته ده ست بزانييت دوور و نزيك دواتر لييان ده وييت كه من به ده ر له خو م شه پرى خه لكم ده كرد، نه گه ر بزائم يه كي ك له خه لك له من ليى به هي زتره پيشده كه وتم تا بدرى له ملم، نه وه لام خو شه ويستربو و زياتر له وهى نه و كاره بگرمه ده ست.^٢

١ - صحيح.

٢ - له منتخب كنز العمال ج ٤ ص ٣٩ دا واهاتووه.

٣ - له كنز العمال ج ٣ ص ١٤٧ دا واهاتووه.

(ۋەسىيەتى ئوممەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) بۇ

نەبۋىيە ئوممەرى كۆرى جەراھ (ﷺ))

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۵۴ لە صالحى كۆرى كىسانە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم نامەى
ئوممەرى كە ئوممەرى بۇ ئوممەرى كە كاتىك دايان ئوممەرى بۇ ئوممەرى تا لە سەرى
سەربازانى خالىد بىكات بە بەرپەرس ئوممەرى بۇ:

(ۋەسىيەتت بۇ دەكەم لە ۋا خا بترسە كە دەمىنى ۋ جگە لە ۋ لەناۋ دەچىت، ئوممەرى
خاۋىيە لە گومرايىيە ۋە پىنمومنى كىرىن ۋ لە تارىكىيە ۋە بەرە ۋ پووناكى بىرىن، مەن
تۆم كىرىۋە بە بەرپەرسى سەربازانى خالىدى كۆرى ۋەلىد، دەى ئوممەرى كەرى
سەرشانتە بۇيان پاپەرىنە، لە پىناۋ دەستكە ۋەتدا موممەنان بەرە ۋ لەناۋچوون
مەبە ۋ پىش ئوممەرى ۋىستت بۇيان نەبى مەيانبەرە شوپىنى، بزانە چوونت بۇى
چۆنە، سىرىيەك مەنرە مەگەر بە خەلىكىكى زۆرە ۋ، ۋىبابە موممەنان بەرە ۋ
ھىلاكى نەبەيت، خاۋى گەرە تۆى بە مەن ۋ مەنى بەتۋ تاقى كىرىۋەتە ۋ، دەى
چاوت لە دونيا دابخە ۋ دلت لىنى ھەلگەنە، ۋىبابە ۋەك ئوممەرى پىش تۆ بە ھىلاكا
نەچىت تۆ لەناۋچوونى ئوممەرى بىنى).

(ۋەسىيەتى ئوممەرى كۆرى خەتتاب

بۇ سەئىدى كۆرى نەبى ۋە قاص (ﷺ))

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۸۴ لە پىگەى سەيف لە موحەممەد ۋە تەلەش بە
سەنەدى ھەردووكيان ھىناۋىيەتى كە ئوممەرى ھەۋالى نارد بۇ سەعد ۋ ئوممەرى ھات بۇ
لاى، ئوممەرى ھەمانى پىكرى تا شەرى عىراق بكات ۋ ۋەسىيەتى بۇ كىرى ۋ وتى:
(ئەى سەعدى كۆرى سەعدى بەنى ۋەھب بە ۋە ھەلگەلەتتت بوترىت خالۋى
پىغەمبەرى خاۋا ھاۋەلى پىغەمبەرە، چوئەك خاۋى گەرە خراپە بە خراپە
ناسىرئە ۋە بەلكو خراپە بە چاكە دەسپىتە ۋ، خاۋى گەرە لەگەل كەسدا نىۋانى

ره چه له کی نیه به لکو ته نها گوپرایه لی خوا هیه، خه لکی گه وره و بچوکیان له به ردهم خوادا یه کسانن، خوا په روه ردگاریانه و نه وانیش به نده ی خوان، به پیی به خشین فه زلیان به سهر یه کدا هیه و به پیی گوپرایه لی ده گن به وه ی له لای خوایه، ده ی پروانه بو ئه و باره ی که پیغه مبه ر (ﷺ) له سهری بیینی ئه و کاته ی نیردرا تا ئه و کاته ی به جیی هیشتین، په یوه سستی به چونکه ئه وه فرمانه، ئه مه وه سیه تمه بو ت، ئه گه ر وه لات نا و پشتگویت خست کارت پوو چهل ده بیته وه و له قور به سهران و خه سار و مه ندان ده بیت) کاتیک ویستی بینیری بانگی کرد و وتی:

(من شه ری عیراقم پی سپارد و ویت ده ی وه سیه تم بیاریزه، تو ه نگا و بو کاریکی سه خت ده نییت که سی به حق لیی دربار ده بیت، ده ی خو ت و ها و ده مان ت به خیر رابیینه و به وه ده ست پی بکه، بزانه هه رنه ریت و کاریک شمه کی ده ویت، شمه کی چاکه ش خو پارگریه، ده ی خو پارگریه له سهر ئه وه ی توشت ده بیت یان دیته پریت، با له خواترسانت لا کو بیته وه، بزانه ترسی خوا له دوو شتدایه: له گوپرایه لی په روه ردگار و دوور که و تنه وه له لادان له فرمانی، ئه وه ی گوپرایه لیته ی به رقی دنیا و خوشه ویستی پوژی دوا یی گوپرایه له تی، ئه وه ی سه رکه ش و یاخیه لیی به خوشه وستی دنیا و رقی پوژی دوا ییه، دلّه کان چهن د راستیه کیان هه ن که خوا ی گه وره دایانده نی هه یانه نه یینی و هه یانه ئاشکرا، بو ئاشکرا که جی سوپاس و جی سه رکونه یه له سه ر حق به یه کسان ی، بو نه یینی که ش به پوو خساری دانایی دلی له سهر زمانیه و به خوشه ویستی خه لک ده بیت، ده ی له تی که لی و چوونه نا و خه لک خو مه گره وه چونکه پیغه مبه ران داوا ی خوشه ویستیان کردوون، خوا ی گه وره ئه گه ر به نده یه کی خوش بویت خوشه ویستی ده کات، ئه گه ریش به نده یه کی خوش نه ویت بوغرای ده کات، ده ی پله و پایه ت لای خوا به پله و پایه ت لای خه لک به پهن د و هریگره له وه ی له و کاره تدا له گه ل ت ده بی و بریارت له گه ل ده دات).

(ۋەسىيەتى ئوممەرى كۆرى خەتتاپ (ﷺ))

بۇ ۋەتتەبەى كۆرى غەزۋان (ﷺ)

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۱۵۰ لە غەبدولمەلىكى كۆرى ئوممەرى ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 ئوممەر كە ۋەتتەبەى كۆرى غەزۋانى دەنارد بۇ بەسرە پىيى وت:
 (ئەى ۋەتتەبە! مەن تۆم كەردۋە بە كاربەدەستى خاكى ھىند كە خانە ۋە مەيدانى
 دۈژمنە، ھىوام ۋاىە خۋاى گەرە بۇ چۈاردەۋرى يارمەتيدەر ۋەستگروۋت بىت،
 نامەم نوۋسى بۇ غەللى كۆرى خەزەمى تا عورجوفەى كۆرى ھەرئەمەت بۇ بىئىرىت
 بۇ يارمەتتە، ئەۋ كەسىكە لە جىھادى دۈژمەن ۋە فىلى دژى دۈژمندا زۆر بەھىزە،
 ئەگەر ھات بۇ لات پائىزى پىيى بىكە ۋە نىزىكى بىبەرەۋە ۋە بانكى بىكە بۇ لاي خۋا،
 ھەر كەس ھات بەدەمتەۋە لىيى قىبۇل بىكە، ھەر كەس پازى نەبوو سەرئەنى بچۈكى ۋە
 زەبوۋنى لىيى بىسىنە، ئەگەر نا بەبى دۈۋدلى شمشىر بخەرەكار، لەۋ كارەى گرتۋەتە
 دەست لە خۋابترسە، ۋىبابە دەرۋونت بەرە ۋە خۇبەزلانىيەكت نەبات كە پۇژى
 دوايىت لە دەست بىسىنى، تۆ ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) بوۋىت ۋە پاش زەلىلى بەۋ
 ھۋىيەۋە عىزەتمەند بوۋىت، پاش لاۋازى پىيى بەھىز بوۋىت تا ئەۋەى بوۋى بە
 ئەمىرىكى بە دەسلەت ۋە پاشايەكى گۈپرايەلكراۋ، دەلىيت ۋە گۈيت لىدەگىرىت ۋە
 فەرمان دەكەيت ۋە فەرمانت جىي بەجى دەكرىت، دەى بە پاستى بەخششيكە كە
 بەسر پىزو پلەتدا بەرزت دەكاتەۋە ۋە بەسر كەسانى تردا پىشت دەخات، ئەۋ
 بەخششە پىپارىزە چۈن خۋت لە تاۋان دەپارىزىت، ئەمەيان (پاراستنى بەخشش)
 لاي مەن بۇت گىرنگىرە ۋىبابە ھەلت نەخەلەتتىت ۋە دۈابكەۋىت كە بەرە ۋە دۈزەخت
 ببات، پەنات دەدەمە بەرخۋا لەۋ كەۋتنە، خەلكى كاتىك دۈنيايان بۇ بەرزبوۋىيەۋە
 خىرا بەرەۋلاى خۋاچۈۋن، دۈايى دۈنيايان ۋىست، دەى تۆ خۋات بوۋىت دۈنيات
 نەۋىت، لە سەرەنجام ۋە ناۋچۈۋنى ستەمكاران بترسى).

۱ - غەلى كۆرى مۇجەممەدى مەدائىنىش بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە البدایە والنہایە ج ۷

(وەسیەتی عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ))

بۆ ئەوانی کۆری حەزەرە می

ئێین سەعد ج ٤ ص ٧٨ لە شەعبیەو ھیناویەتی دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب نامە نووسی بۆ ئەوانی کۆری حەزەرە می که لە بەحرەین بوو، لە نامەکەدا نووسی: بڕۆ بۆ لای عوتبە ی کۆری غەزوان و من کاری ئەوم پێ سپاردویت، بزانی بۆ لای یەکیەک لەو کۆچەرە یەکەمانە دەچیت که چاکەیان لای خوا لە پێشە لەبەر ئەو لەم نەبردوووە که پاک نەبیئت و توندو بە توانا نەبیئت، من پێم وابوو تۆ لەم پوانگەو لەو زیاتر بۆ موسلمانان باشتريت، دەمی مافی لەبەرچاو بگرە، من پێش تۆ کەسیکم دانا بەلام پێش گەیشتنی مرد، ئەگەر خوا ی گەرە بیهوێت دوا ی ئەو تۆ دییت، یان بیهوێت عوتبە دیت، دروستکراوەکان کاریان بە دەست پەروردگارە، بزانی کاری خوا بەو جوۆری ناردوویەتی پارێزراوە، دەمی بزانی بۆچی دروست کراویت و لێی بنەو و واز لە جگە لەو بەینە، چونکە دنیا کاتی و دواپۆژ ھەمیشەییە، دەمی خراپە ی پۆیشتوویەک لە چاکە ی ماوہ سەر قانت نەکات، لە دەست توو پەیی خوا پابکە بۆ لای خوا چونکە خوا کیی بویت دەستەلات و زانستی پێ دەدات، داوی یارمەتی لە خوا دەکەین بۆ خۆمان و تۆیش لەسەر گوێزایەلی خۆی و پزگاربوون لە دەست سزای خوا.

(وەسیەتی عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ))

بۆ ئەبوموسای ئەشعەری (ﷺ)

دەینەوەری لە زوبەیری کۆری موھصینەو ھیناویەتی دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب نامە نووسی بۆ ئەبوموسای ئەشعەری: (پاشان! خەلکی بێزارییەکیان ھەیە لە سولتانیان، دەمی پەنا ئەگرم بە خوا فریام کەووە و وریابە سنورەکان بەجی بگەینە با یەک ساتیش بیئت. ئەگەر دوو

(وهسیه تی عوسمانی کوپی عه ففان)

فه زائیلی رازی له عه لائی کوپی فه زل له دایکیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک عوسمان (ع) کوژرا گه پان به نیو خه زینه کهیداو تیایدا بوخچه یه کی قوفل کراویان دۆزیه وه، کردیانه وه و تیایدا په په یه کیان دۆزیه وه که تیایدا نووسرابوو: ئه مه وهسیه تی عوسمانه:

به ناوی خوای به خشنده و میهربان

عوسمانی کوپی عه ففان شایه تی ده دات هیچ په رستراویک نیه جگه له خوای ته نه ای بی هاوه ل و موحه مه دیش به نده و نیردرای خوایه و به هشت حه قه و دۆزه خ حه قه و خوای گه وره له پۆژی بی گوماندا ئه وانه ی ناوگوپ زیندووده کاته وه و به لینی خوا لادانی نی یه، له سه ری ده ژین و له سه ری ده مرین و له سه ری زیندوو ده بینه وه ئه گه ر خوا بیه ویت!.

نیزامولمولکیش هیناویه تی و ئه وه شی هیناوه: له پشتیه وه ئه م نووسراوه یان بیینی:

غنی النفس حتی یجلها و ان غضاها حتی یضر بها الفقر

وما عسرة فاصبرها وان لقیتهَا بكائنة الا سیتبعها یسر

ومن لم یقاس الدهر لم یعرف الاسی وفي غیر الايام ما وعد الدهر

ئه بوئه حمه د له شدادی کوپی ئه وه سه وه (ع) هیناویه تی: که گه مارۆی سه ر عوسمان له (یوم الدار) دا توندی کرد، سه یری خه لکی کرد و وتی: ئه ی به نده کانی خوا! ده لیت: عه لی کوپی ئه بوتالیم بیینی میزه ره که ی پیغه مبه ری (ع) له سه ر نابوو له ماله که ی هاته ده ری و شمشیره که ی هه لکی شابوو و حه سه ن و عه بدوللای کوپی عومه ر به ده سته یه کی کوچه ران و پشتیوانانه وه له پشتیه وه بوون که وتنه خه لک و بلاوه یان پی کردن، پاشان چوون بو لای عوسمان، عه لی پی وت: سه لامت لی بیت

١ - له الرياض النضرة ی موحیی ته به ریدا ج ٢ ص ١٢٢ هاتوه.

ئەي ئەمىرى باۋەرداران پېغەمبەر (ﷺ) نەگەيشت بەم كارە تا دای لە ھاتوو و پشت تێكردوو سویند بەخوئا من ئەمانە وا دەبینم ھەر دەتكوژن، دەي پى بدە با بچەنگین، عوسمان وتى: (سویندى ھەركامتان دەدەم كە مافیكى خۆای بینیبیت و دان بەوھدا بنیت مافیكم لەسەریەتى با لە پیناومدا پى پیاڵەيەك خۆین نەپىژیت یان لە پیناومدا خۆینی نەپىژیت). عەلى (ﷺ) لى دووبارە كردهووە و ئەویش ھەمان وەلامى دایەو، وتى: عەلىم بینى لە دەرگاوە دەچوویە دەرەووە دەيوت: خۆایە تۆ دەزانیت ئیمە ھەولێ خۆمان دا. پاشان چوویە مژگەوت و ئامادەي نوێژ بوو، پێیان وت: ئەي ئەبۆلحەسەن بۆ بەرنوێژی بۆ ئەو خەلكە بكە، وتى: من بەرنوێژیتان بۆ ناكەم لە كاتیكدا پێشەوا گەمارۆدراوە، بەلكو بە تەنھا نوێژەكەم دەكەم، بە تەنھا نوێژەكەي كردو گەپایەووە بۆ مألەو، كۆپەكەي پى گەيشت و وتى: بابە گیان سویند بەخوئا مألەكەیان بەسەردا پووخاند، وتى: انا لله وانا اليه راجعون سویند بەخوئا ئەوانە دەيكوژن، وتیان: ئەي ئەبۆلحەسەن ئەو لە كوێيە؟ وتى: سویند بەخوئا لە بەھەشتی بەریندایە، وتیان: ئەي ئەوان لە كوێن ئەي ئەبۆلحەسەن؟ وتى: سویند بەخوئا لە دۆزەخدان، سى جار ئەمەي وت.

ئەبۇئەحمەد لە ئەبى سەلەمەي كۆپى عەبدولرەحمانەو ھیناویەتى دەلیت: ئەبۇقەتادەو كاپرایەكي تر چوون بۆ لای عوسمان (ﷺ) ئەو كاتەي گەمارۆدراوو، داواي مۆلەتى حەجیان كرد، ئەویش مۆلەتى پیدان، پێیان وت: ئەگەر ئەوانە سەرکەوتن ئیمە لەگەل كى بین؟ وتى: لەگەل كۆمەل و یەكدانگیدا بن، وتیان: ئەگەر یەكدەنگی لەوانەدابوو كە سەردەكەون بەسەرتدا لەگەل كیدا بین؟ وتى: لەگەل كۆدەنگیدا بن لەھەركوێ بیّت، ئیمەیش چووين و حەسەنى كۆپى عەلىمان (ﷺ) لەبەردەرگادا دی كە دەچوو بۆ لای عوسمان (ﷺ) لەگەلێ گەپاینەو تا قسەي بیستین، حەسەن سەلامى كرد لە عوسمان و پاشان وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران

پێم بڵێ چیت دەوێت با بۆت بکەم؟ عوسمان وتی: برازا گیان بگەرێرەووە و دابنیشە تا فەرمان و ویستی خوا دێت، حەسەن لەگەڵ ئێمە ھاوھەردەر و ئێین عومەرمان دی کە ھاوھەژوورەووە بۆ لای عوسمان، لەگەڵ ئەویش گەڕاينەووە تا قسەى ببيستين، سەلامى کرد لە عوسمان و وتی: ئەى ئەمیری باوھەرداران، ھاوھەمی پێغەمبەر (ﷺ) بووم و گویم گرت و گوێپرایەل بووم پاشان بۆ ئەبۆبەکریش ھاوھەم بووم و گویم گرت و گوێپرایەلى بووم، بۆ عومەرى کوپى خەتتابیش ھاوھەلى بووم و گویم لیگرت و گوێپرایەلى بووم و مافی باوکایەتى و خیلافەتیشم پێدا، وا ئیستا من لەبەردەستتدام ئەى ئەمیری باوھەرداران چى دەلێی با بیکەم؟ عوسمان پێی وت: خوا پاداشتتان بداتەووە ئەى بنەمالەى عومەر دووجارا! پێویستیم بە خوین پرشتن نیە.^۱

ئەبوعومەر لە ئەبى ھورەیرەو (رضی اللہ عنہ) هیناویەتى دەلێت: من لەگەڵ عوسمان (رضی اللہ عنہ) لە مالەووە گەمارۆدرا بووم، درا لە یەکیك لە ئێمە، وتم: ئەى ئەمیری باوھەرداران ئیستا کاتى لێدانە وا یەکیك لە ئێمەیان کوشت، ئەویش وتی: ئەى ئەبوهورەیرە بریارم داووە دەبیئت ئەو شمشیرەت فری بدەیت، چونکە ئەوان منیان دەوێت، منیش بە خۆم باوھەرداران دەپاریزم، ئەبوهورەیرە دەلێت: شمشیرەکەم فریداو تا ئیستاش نازانم لە کوێیە؟^۲

۱ - له الرياض النضرة ج ۲ ص ۲۶۹ دا واهاتووہ.

۲ - له الرياض النضرة ج ۲ ص ۱۲۹ دا واهاتووہ.

(ۋەسىيەتە كانى عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) بۆ سەر كىردە كانى)

دەينە ۋەرى و ئىبن عەساكىر لە مو عاجىرى عامىريە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) بەلىنىكى بۆ ھەندى لە ھاۋەلانى بەرپىسى شۆينى نووسى و تىايدا ھاتبۇو:

(پاشان! ۋەستانى بەردەرگات لەسەر ھاۋلاتيانىت درىژمەكەرەۋ، چونكە ئەو كارە بەشىكە لە بەرتەسكى و بەۋە گەرە لايان بچووك و بچووك لايان گەرە و جوان لايان ناشىرىن و ناشىرىن لايان جوان دەكات و ھەق دەكات بە پوچەلى و ناھەقى، والى كەسىكە و نازانىت خەلكى چى لى دەشارنەۋ، قسە كردن ھىماي لەسەر نىيە تا راست و درۆ لەيەك جىياكەيتەۋ، بەۋ پىيە لە ھاتنە ژورە ۋەدا بە نەرمى پەردەدارى بەردەرگا مافەكان بپارىزى، چونكە تۆيەكىكىت لەم دوو جۆرە كەسە: يان كەسىك بە زىادە ۋەرى مافى خۆتت لە بىر كىزدوۋە و پەردەدارەكەت پىك پادەگىت بەۋ مافەى دەيدەيتى يان بەۋ ئاكارە جوانەى دەينوئىنى، يان توۋوشى پىگرتن بوويت لەخىر خەلكى دەست دەگىتەۋە لە خۆت و داۋالىكردن ئەگەر بىھىۋابوون، لەگەل ئەۋەى زۆربەى پىۋىستى خەلك لەلات ھىچ ئەركى سەرشانى تىدانى يە، سكالاي ستەمىكە يان داۋاي بە گەپخستنى وىژدانە، دەى ئەمەى ۋەسەم كىرد پىيى سوۋدەندەبە و پشت بە خوا ھەۋلىدە چاۋت لە بەخت و ژىرى و ھۆشيارىت بىت).

دەينە ۋەرى و ئىبن عەساكىر لە مەدائىنە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) نووسى بۆ ھەندى لە كاربەدەستە كانى:

(لەسەر خۆۋ و رىبابە! ۋەك ئەۋەى گەيشتبىتەجى و كارەكانت خرابنە بەرچاۋت لەۋ شۆينەى كەسى ھەلخەلەتاۋ و بەخۇداناز ھاۋارى پەشىمانى و كەسى دەرفەت نەماۋ و ھەتتەنەر ھاۋارى تەۋبە و ستەمكار ھاۋارى گەرەنەۋە و پەشىمانى دەكات). عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) كىردى بە بەرپىسى (عەكبەرا) و بە من و خەلكى ئەۋى ژىردەستى و ت:

(خەلكى ۋلاتى سۈاد خەلكىكى فېلبازن وريابە ھەلت نەخەلەتېن، ۋەفات ھەبىت بۆلەۋەى لەسەريانە ۋەجىيى بگەيەنە) پاشان وتى: بېرۇ، منىش كە چۈمەۋە بۆلەى پىيى وتم: (ئەۋەم پىيوتيت تا پىيان بلىم ۋ گويگرېن، لە پىناۋ درھەمىكدا قامچىك لە يەك كەسيان نەدەيت ۋ رايىنەگرېت، مەرو گايان لى ۋەرەگرە، ئىمە فەرمانمان پىكراۋە لىبوردنيان لى ۋەربگرېن، دەزانىت لىبوردن چىيە؟ تۈانا). لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتۈۋە. بەيھەقى ج ۹ ص ۲۰۵ ھىناۋىيەتى، لە فەرمودەكەيدا ھاتۈۋە: پۇزى ۋ بەرگ ۋ پۇشاكى زىستان ۋ ھاۋىن ۋ ۋلاخى كاريان مەفرۇشە ۋ كەسيك لە پىناۋ درھەمىكدا لەسەرىي مەۋەستىنە، وتم: ئەى ئەمىرى باۋەرداران دەى يانى چۆن لەلات چۈوم ۋا بگەپىمەۋە بۆلات؟ وتى: ئەگەرىش چۆن چۈويت ۋا بگەرىيىتەۋە، ئىمە فەرمانمان پىكراۋە لىبوراۋيان لى ۋەربگرېن ۋاتە زىادەى خۇيان.

(نامۇزگارى ناك ۋ ھاۋەلەتى بۆ پىشەۋاكەى)

ئىبن سەعد ۋ ئىبن عەساكىر لە مەكھۈلەۋە ھىناۋيانە سەئىدى كۆرى حوزەيمى جۈمەھىيەۋە لە ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىيەتى بە عومەرى كۆرى خەتتابى وت: ئەى عومەر دەمەۋىت ۋەسىيەتت بۆ بگەم، وتى: بەلى دەى ۋەسىيەتم بۆ بگە، وتى:

(ۋەسىيەتت بۆ دەكەم بەرامبەر بە خەلك لە خۋابترسىت ۋ بەرامبەر بە خوا لە خەلك ئەترسىت ۋ قسە ۋ كىدارت پىچەۋانە نەبن، چۈنكە راستىن قسەت ئەۋەيە كە كىدارت بە راستى دادەنىت، لە يەك مەسەلەدا دوو بىرىارى جىا مەدە ئەگەرنا باروكت تىكەچىت ۋ ھەقت لەلانىمىنى، كارى پىيۈست بە بەلگە بگەبەر خوا يارمەتت دەدات ۋ ھاۋەلەتياىى بەردەستت چاك دەكات، پوو ۋ دادۋەرىت لەو كارەى خواى گەۋرە داۋىيەتيە دەستت بۆ دوورو نىكى موسلمانان پىك بىت، ئەۋەى بۆ

خۆت و ژن و منالت ھەزىت پىيە بۇ خەلگىش ھەزى پى بىكە، ئەۋەى بۇ خۆت و مال و منالت پىت ناخۆشە بۇ ئەۋانىش پىت ناخۆش بىت، ھەنگاۋ بەرەۋ ھەق بىنى و لە پىناۋ خۋادا لە لۆمەى لۆمەكاران مەترسى).

عومەر وتى: كى ئەۋەى پى دەكرىت؟ سەعید وتى: كەسى ۋەك تۆ، ھەركەس خۋاى گەۋرە كاروبارى ئوممەتى مەھمەدى دایە دەست، پاشان كەس لە نىۋان ئەۋ خۋادا نەما.

ئىبن راھەۋىيە و حارس و موسەددە و ئەبۇيەلا - بە صەھىحى - لە عەبدۇللاى كۆپى بۆرەيدەۋە ھىناۋيانە عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) خەلگى بۇ ھاتنى ۋەفد كۆكرەۋە، بە ئەزەنى كۆپى ئەرەقى مى وت: بزانە ھاۋەلاننى موحەممەد (ﷺ) كۋان مۇلەتپان پىيىدە پىش ھەموان بىن، پاشان ئەۋانەى دۋاى ئەۋان، ئەۋانىش چوون و لەبەردەمىدا پىزىيان بەست، سەيرى كرد پىاۋىكى كەلەگەت لەتە كىلاۋىكى لەسەربوۋ، عومەر ئاماژەى نىزىكبوۋنەۋەى بۇ كرد، ئەۋىش ھات بۇ لاي، عومەر وتى: ئى ئى ئى، پىاۋەكەش سى جار وتى: ئى ئى ئى عومەر وتى: ئۇف! ھەستە ئەۋىش ھەستا، عومەر سەيرىكرد كىابرايەكى ئەشعەرى سىپى لەش لاۋازە، كورت و قورس و ھىۋاشە، ئاماژەى نىزىكبوۋنەۋەى بۇ كرد، چوۋ بۇ لاي، عومەر وتى: ئى ئى ئى، ئەشعەرىيەكە وتى: ئى ئى ئى، عومەر وتى: تى ئى ئى، كىابرا وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران قەسەيكە بىكەرەۋە با لەسەرى بتدوینىن (شتى بلى با ئىمە قەسەيكەين) عومەر وتى: ئۇف، ھەستە، پىاۋ گومان ھەرگىز سوۋد پى ناگەيەنىت، سەيرى كرد كىابرايەكى سىپى لەش لاۋازە، ئاماژەى كرد و لىنى نىزىك بوۋىەۋە، عومەر وتى: ئى ئى، ئەۋىش لىنەۋى و سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كرد و لەبەرخوا كەۋتە ئامۇزىگارى، دۋاىى وتى: (تۆ كاروبارى ئەم ئوممەتەت گىرتوۋەتە دەست دەى لەۋ كارەى ئوممەت و ھاۋلاتىيانى ژىردەستت بە تايبەت لە خۋابىرسە، چۈنكە تۆ

لېيچېنە ۋەت لەگەل دەرگىت و لېپرسراۋىت، تۆ جى سپاردەيت، دەيت سپاردەي سەر شانت بدەيتە ۋە، ئەو كات بەپىي كىرارات پاداشت دەرييتە ۋە. وتى: لەو كاتە ۋەي بووم بە خەلىفە جگە لە تۆ كەس بە راست نەيدواندووم، تۆ كىيت؟ وتى: مەن پەبىيى كوپى زيادەم، وتى: بىرەي موھاجىرى كوپى زيادەم؟ وتى: بەلى، عومەر سوپايەكى ئامادە كىردو ئەشەرىيەكەي لەسەردانا، پاشان وتى: بزانە پەبىيى كوپى زياد ئەگەر لە قىسەيەكدا راست بىكات ئەوا لەسەر ئەو كارە يارمەتى دەيت، بۇيە بەكارى بەيئە، پاشان دە كەس لە ئىۋە نەيت مەگەر ئەۋەي كارەكەي لەسەر دەنوۋسى و لەسەر ژيانى كارەكەيدا دەنوۋسىت بۆم، تا ئەۋەي وابزانىت مەن خىستوۋمەتەكار، پاشان عومەر وتى: پېغەمبەر (ﷺ) پارسپاردىن و فەرموۋى (ان اخوف ما اخشى عليكم بعدي منافق عليم اللسان)^۱.^۲ (ترسناكترين شتى بۆ دۋاى خۆم ترسەم ھەيە توۋشتان بىت دورۋويەكى زمانزانە).

ئەبۇنەئىم لە الحىيە ج ۱ ص ۲۳۸ لە موھەممەدى كوپى سوقۇۋە ھىناۋىيەتى دەيت: چووم بۆ لاي نەئىمى كوپى ھىند، ئەۋىش پەرىيەكى دەرھىنا بۆم، تىايدا نووسرابو:

(لە ئەبۇعوبەيدەي كوپى جەراح و موغازى كوپى جەبەلەۋە بۆ عومەرى كوپى خەتتاب، سەلامت لى بىت، پاشان! ئىمە پامان سپاردىت و بارى خوت بەرامبەريان بۆ خوتە، ۋا ھەموو كاروبارىكى (سور و پەش) ئەم ئوممەتەت گىرتوۋەتە دەست، لەبەردەستتدا گەۋرە و بچووك بەرزو پىسوا دۆست و دوزمەن دادەنىشەن، ھەركاميان پىشكى دادپەرۋەرى خۆي ھەيە. ئەي عومەر بزانە لەو بارەدا چۆنىت! چۈنكە ئىمە ھۆشيارىت پى دەدەين لەسەر پۇژىك كە پوخسارەكان تىايدا دەنالىنن و دلەكان تىايدا ۋىك دەبنەۋە بەلگەكان دەپچىرىن و بۆ بەلگەي (پادشايەك) دەستەلاتدارىك

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۶ دا ۋاھاتوۋە.

كە بە تواناي خۇي دەستەوسانى خستون، دروستكراوان ھەموو بەرە و پروي ئەو (خوای گەرە) ملکہ چن و ھیوایان بە پرەحمەتی ئەو و لە سزای ئەو دەرست، ئیمە وامن دەوت کاروباری ئەم ئوممەتە لە کۆتا سەردەمیدا دەگەریتەو تا ئەو دەبنە برای بەرچا و دوژمنی نھینی. پەنادەگرین بە خوا ئەم نووسینەمان لای تۆ بەدەر لە نیازی دلمان دابەزیت، ئیمە تەنھا وەك ئامۆزگاری بۆمان نووسیویت، (والسلام عليك).

عومەری کوری خەتابیش (ﷺ) بۆی نووسین:

لە عومەری کوری خەتابەو بۆ ئەبوعوبەیدە و موعان، سەلامتان لی بێت، پاشان نامەكەتان گەیشتە دەستم، بێرتان دیت ئیو پاتان سپاردم و کاروباری من بۆیان، و ھەموو کاروباری ئوممەت گرتە دەست، گەرە و بچووک خانەدان و پەسوا، دۆست و دوژمن لەبەردەستمدان و ھەركامیان پشکی خۆی ھەیە، نووسیتان ئەو كات ئەی عومەر بزانە چی دەكەیت؟ لێرەدا عومەر ھیچی پی ناكریت بە یارمەتی خوا نەبیت، نووسیتان ھۆشیاری لەسەر گەلانی پیشوومان وەرگم، دەمیکە جیاوازی ھەو و پوژ بە داھاتنی خەلکی ھەموو دووریک نزیك دەكەنەو و ھەموو نووییەك تووش دەكەن. بە بەلئینك دین تا خەلکی دەچنە بەھەشت یان دۆزەخ، نووسیتان و ھۆشیاریتان پی دام: (ئەم ئوممەتە لە کۆتا زەماندا دەگەریتەو تا ئەو دەبنە برای بەرچا و دوژمنی پەنھان، ئیو ئەوانە نین و ئەم سەردەمەش ئەو سەردەمە نیە، ئەو سەردەمی دەرکەوتنی ترس و موژدەییە، ھەزێ خەلکی بۆ یەكتر بۆ دنیایانە، نووسیتان پەنام دەدەن بەر خوا لەو دەستەو دەستەو بەدوور لە نیازی دلتان بگرم و بە ئامۆزگاری بۆ متان نووسیو، راست دەكەن، دەی لەمەودوا نامەم لی مەبەن چونكە پیوستیم پیتانە، (والسلام عليك).

١ - ئین ئەبە شەیبە و ھینادیش بە ھەمان شیو ھیناویانە، لە كنز العمال ج ٨ ص ٢٠٩ ھاتوو. تەبەرانی ھیناویەتی، لە المجمع (ج ٥ ص ٢١٤) دا ھاتوو و دەلیت: كەسەكانی سەنەدەكە تا ئەو لاپەرەییە جی متمانەن.

(وه سیه تی نه بو عوبه یدهی کوری جه راج (ﷺ))

له سه عیدی کوری موسه ییبه وه ده لیت: کاتیک نه بو عوبه یده (ﷺ) له نوردون پیکرا موسلمانانی نه ویی بانگ کردو وتی: (من وه سیه تیکتان بو نه کم نه گهر قبولی بکه نه بهرده وام له خیر و چاکه دا ده بن، نویژ بکه نه و پوژووی په مه زان بگرن و سه ده قه بده نه و چه ج و عه مره بکه نه و په یوه ست بن و ناموژگاری سه رکرده کانتان بکه نه و له گه لیان ناپاک نه بن، دنیا قوربه سهرتان نه کات، چونکه که سیك نه گهر هه زار جار بژی هه ده بیت به ره و نه م مه رگی من بیت که ده یبینن، خوی گه وره مه رگی له سه نه وه ی نادم نووسیوه و نه وانه ده مرن، ژیرترینتان نه وه یه زیاتر گوپرایه لی په روه ردگاریه تی و زیاتر کارده کات بو پوژی دوا یی، والسلام علیکم ورحمه الله وبرکاته، موعازی کوری جه بهل به رنویژی بکه بو خه لکه که). ئینجا مرد، په حمه تی خوی لی بیت، موعاز (ﷺ) له ناو خه لکه که دا هه ستاو وتی: (خه لکینه له ده ست تاوانه کانتان لای خوا ته وبه بکه نه، هه به نده یه که به داوای ته وبه له گونا هه کانی بگه ریته وه بو لای خوا نه و خوا مافی له سه ره که لیی خوش بیت، هه رکه س قه رزیکی له سه ره با بیداته وه، چونکه به نده به قه رزه که ی گیروده و پاوه ستینراوه، هه رکامتان براکه ی توران دووه با پروات بو لای و ناشتی له گه ل بکات، نابیت موسلمان زیاتر له سی پوژ براکه ی بتورینیت. موسلمانان: که سیکتان له ده ستدا بانگه شه نیه نه گهر بلیم چاکترین دل و دوورترین ته له که و زیاتر خوشه ویستی بو هه موان و ناموژگاریکه رترین بوو، ده ی په حمه تی بو بنیرن و ناماده ی نویژ بن له سه ری).

(ژیان نامه ی خه لیفه وه میره کان)

(ژیانی نه بوبه کری صدیق (ع))

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۲۱ له ئین عومرو عائیشه و موسه یب و جگه له وانیشه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: له نیو خویاندا قسه یان کرد و تیان: نه بوبه کری صدیق له پوژی مه رگی پیغه مبهردا (ع) له پوژی دوو شه ممه دوانزه ی په بیعوله وه لی سالی یانزه ی کوچیدا به یعه تی پیدرا، مالی له لای حه بیبه ی کچی جارجیه ی کوپی زهیدی کوپی نه بی زوهه یر له به نی حارسه ی کوپی خه زره ج له (سونج) بوو، له خوری و موو هوده یه کی دروست کردبوو، تا نه وه ی هاته مالی مه دینه هه ر وابو، له وی پاش شهش مانگی به یعه ت هه ر به پی به مه دینه دا هاتووچوی ده کرد، که سواری و لاخیکی ده بوو و به رگیکی پوشیبوو عه بایه کی په نگ سوورو خول تیکه لای له سه ربوو، ده چوو به مه دینه و نویژی بو خه لک ده کرد، که نویژی عیشای ده کرد ده گه رایه وه بو لای مال و منالی له سونج، که ناماده ده بوو نویژی بو خه لک ده کرد، نه گه ر ناماده نه بویه عومره ی کوپی خه تخاب به رنویژییه که ی ده کرد، له پوژی هه یینی له نیوه ی پوژدا له سونج بوو، سه روپیشی په نگ ده کرد و دواتر ده چوو به ره و نویژی هه یینی کوپی ده کردنه وه، نه و که سیکی بازرگان بوو، پوژانه ده چوو بو بازارو کرین و فروشتنی ده کرد، پانه مه ریکی هه بوو خوی ده یه ینان و ده یبردن، یان دواتر له بری خوی بو ی ده له وه پینرا، مه په کانیا ن شیر ی ناوچه که یان ده دا، که به یعه تی خیلافه تی پیدرا که نیزه کیکی ناوچه که وتی: ئیستا پشکی مالمان ناده ی پیمان، نه بوبه کر بیستی و وتی: به لی به خوا پیتان ده دم و (شیره که) هیوام وایه نه م کاره م هیچ ناکاری جارام بگوپیت و پی له ده سبتدات. شیر ی پیدان، یان وا ده لیت به که نیزه که که ی وت: نه ی که نیزه ک حه زه که یت شیر ی که ره دارو بی که ره شت بده می؟ و ابزانم وتی: به لی بیکه ن (هه ردو وکیان هاتوون) هه رکامیانی وت کردی، به و جوړه شهش مانگ له

ΥΛΣ

سەر مەرگى پىڭغەمبەر (ﷺ) سەر خۇشيان لى دەكردو ئەۋىش دەگىرىا تا بە ھالە ۋە گەيشتە ۋە مال، غەبا كەيپۇشى (لە شىۋەى كاتى تەۋافدا) پاشان چوو و ھەت جار تەۋافى كىردو دوو پىكات نۆيىژى كىرد، پاشان گەپرايە ۋە بۇ مالە ۋە، كە نىۋەرۇ ھات دەرچوو و دووبارە تەۋافى كەعبەى كىرد، پاشان لە نىزىك دارونە ۋە دانىشت و وتى: كەس ھەيە سىكالائى ھىچ سىتەمىكى ھەبىت يان داۋاى مافىك بىكات؟ كەس نە ھات و ھىچى نە بوو، خەلكى لە سەر والىيە كەيان سۇپاسى خاۋيان كىرد، پاشان نۆيىژى عەسرى كىردو دانىشت و خەلكى مالئالوايىان لىكرد، پاشان بەرە ۋە مەدىنە گەپرايە ۋە، لە كاتى ھەجدا لە سالى دوانزە ئەبۇبەكر ھەجى بۇ خەل كىردو بە تەنھا ھەجى كىردو لە سەر مەدىنە عوسمانى كوپى عەففانى دانا، ئىبن كەسىر دەلىت: دەقەكەى ھەسەنە ۋە لە چەند لايەكى دىكە ۋە چەند شاھىدىكى ھەن، دەرۋونىش شىتى ۋا قىبول دەكات و جىي پەزنامە ندىيە.

(چىرۋكى غومەيرى كوپى سەعدى ئەنسارى (ﷺ))

ئەبۇنەعەيم لە الحلىيە ج ۱ ص ۲۴۷ لە غەبدولمەلىكى كوپى ھارونى كوپى غەنتەرە لە باۋكىيە ۋە لە باپىريە ۋە لە غومەيرى كوپى سەعدى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: غومەرى كوپى خەتتاب ۋەك كاربە دەستى حىمىص ناردى، ئەۋىش ماۋەيەك مايە ۋە ۋە ھوالى بۇ نەدە ھات، غومەر بە نووسەرەكەى وت: نامە بنووسە بۇ غومەير، سۆيىند بەخاۋا ۋادەبىنم ناپاكى لە پوودا نواندىن، نامەى نووسى (ئەگەر ئەم نامەم گەيشتە دەستت يەكسەر بە خۇت ۋە ۋە سامانەى لە دەستكە وتى مۇسلمانان كۆتكۈدەتە ۋە ۋەرە كاتىك سەيرى ئەم نامەم دەكەيت). غومەير تويىشۋەكەى ھەلگرت و شەمەكى خۇى تىدا دانا ۋا قاپەكەى ھەلگرت و خەنجەرەكەى ھەلگرت و لە حىمىصە ۋە چوو تا چوۋىيە مەدىنە.

كە گەشىت رەنگى تېكچووبوو و دەموچاۋى تۆزۈى بېو و قىزى درىژبېو،
 چووبۇ لاي عومەرو وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران، سەلام و پەھتە و بەرەكەتى
 خوات لى بىت، عومەر وتى: چىتە؟ وتى: تۆ چى لەبارەمەۋە دەبىنىت؟ مەگەر تۆ
 مەنت بە لەش دروست و خوین پاك نەدەزانى، مەگەر دونيام پىيە تا پايكىشم؟ وتى:
 چىت پىيە؟ عومەر و ايزانى پارەى مېناۋە، وتى: تويىشۋەكەمە كە شمشىرەكەمى
 تىدايە لەگەل تەشتەكەم كە تىايدا جل و سەرم دەشۈم، قاپەكەم كە تىايدا
 دەسنىۋىژدەگرم و ئاۋى پى دەخۇمەۋە، خەنجەرەكەشم كە دەكەم بەسەرىداۋ ئەگەر
 دوژمنم ھاتەرى جىھادى پى دەكەم، سويىند بەخۇا دونيا تەنھا سەختىە بۆ
 خوشىيەكانم! عومەر وتى: كە ھاتىت بەرىدا دەچوۋىت؟ وتى: بەلى، وتى: كەس
 نەبو و لاخىكت پى بدات تا سواری بىت؟ وتى: نەيانكرد و منىش وام نەكرد،
 عومەر وتى: بە پاستى لاي موسلمانانىكى خراپەۋە ھاتوۋىت، عومەر پىيى وت،
 عومەر لە خۇا بترسە، خۇا پى پى نەداۋىت غەيبەت بكەيت، دەيانبىنم نوۋىژى
 بەيانى دەكەن، عومەر وتى: دەي بۆ كوۋىم ناردوۋىت؟ لە گىرپانەۋەى تەبەرانىدا
 دەلىت: دەي ئەۋەى ناردومىت پىيى لە كوۋىيە؟ چىت كردوۋە؟ وتى: ئەي ئەمىرى
 باۋەرداران پرسىارت چىتە؟ عومەر وتى: سبحان الله، عومەر وتى: ئەگەر لەبەر
 ئەۋە نەبوايە لە پوۋتدا راست نەبم پىم نەدەۋىت، ناردەمت تا چوۋمە ئەۋى، خەلكە
 چاكەكەيم كۆكردەۋە و كۆكردەۋەى بەرەمەى زەۋىيانم دايە دەستيان تا كۆيان
 كردەۋە، ئەۋ كات لە شوۋىنى خۇمدا دامنا، ئەگەر تۆ ھىچ پىشكىكت لىيى ھەبوايە
 بۆم دەھىنايت، وتى: ئەي ھىچت بۆ نەھىناۋم؟ وتى: نا، وتى: دەي بەلىنەكە نوۋى
 بكەنەۋە بۆ عومەر، وتى: ئەمە شتىكە بۆ تۆۋ كەسى داۋى تويىش نايكەم، سويىند
 بەخۇا ۋەرمەنگرتوۋە ھىچكات، بە مەسىحىيەكەم وت ئەي خۇا زەبوۋنت بكات، ئەمە
 ئەۋەيە پىشنىارى كردم بۆى ئەي عومەر، خراپەترىن پۆژم ئەۋ پۆژەيە لەگەل تۆ
 دروست كرام ئەي عومەر، بۆيە داۋى مۆلەتى لىكرد، ئەۋىش مۆلەتى داۋ
 عومەرىش گەپايەۋە بۆ مائەۋە. دەلىت: چەند مىلىك لە نىۋان ئەۋى و مەدىنەدا پى

بوو، غومەر لە كاتى چوونى غومەيردا وتى: وا دەبينم ناپاكى لەپوودا نواندين، بۆيە كەسىكى بەناۋى حارسى ناردو سەد دىنارى پىدا، پىنى وت: بېرۇ بۆلەي غومەير تا لاي دادەبەزىت وانىشان بىدە تۆ مىوانىت، ئەگەر كاريگەرى شتىكت دى ۋەرە، ئەگەر بارىكى سەختت دى ئەم سەد دىنارەي پى بىدە. حارس چو سەيرى كرد غومەير دانىشتوۋەو لە پال ھەوشەكەدا كەراسەكەي پاك دەكردەۋە، كابرا سەلامى لىكرد، غومەير پىنى وت: دانىشە پەحمەتى خوات لى بىت، ئەۋىش دابەزى و دواتر پرسىياري لىكرد، وتى: لە كۆيۈ ھاتوۋىت؟ وتى: لە مەدىنەۋە، وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران ت چۆن بىنى؟ وتى: باشە، وتى: ئەي مۇسلمانان؟ وتى: باش و پىاۋچاكن. وتى: ئايا سنوۋرەكان بەجى ناگەيەنىت؟ وتى: بەلى، داي لە كۆپىكى. خۆي كە خراپەيەكى كردبوو لەتاۋ ئەۋەدا دواتر كۆرەكەي مرد، غومەير وتى: خۋايە يارمەتى غومەير بىدە چونكە وايدەبينم زۆر تۆي خۆش دەۋىت، سى پۆژ لاي مايەۋەو تەنھا كۆلپىرەيەكى گەنى مەبوو مەلەۋەيان داياندىنا بۆ ئەو و خۆيان پىچەدەدا تا ماندوۋوبوون، غومەير پىنى وت: تۆ برسيت كردوۋىن، ئەگەر دەتوانىت لەلامان بچىت باشە، ئەۋىش دىنارەكانى دەرھىنا و پى داو وتى: ئەمىرى باۋەرداران ئەمەي بۆ ناردىت ۋەريگەر، ئەۋىش ھاۋارى كردو وتى: ھىچ پىۋىستىم پىنى نىيە، ژنەكەي پىنى وت: دەي ئەگەر پىۋىستىت پىيەتى باشە ئەگەر نا لە شوپىنى خۇيدا بىبەخشە. غومەير وتى: سوپىند بەخۋا ھىچ ناۋىت، ژنەكەي خواروۋى چۆكەكەي دېرى ئەۋىش پارەكەي كىردەناۋى، ئافرەتەكە چو لە نىو كۆراني شەھىدان ۋە ژاراندا دابەشى كرد، نىردراۋەكە واى زانى شتىكى لەۋە پى بدات، غومەير پىنى وت: سەلام بەگەيەنە بە ئەمىرى باۋەرداران. حارس گەپايەۋە بۆ لاي غومەرو وتى: چۆنت بىنى؟ وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران لە بارىكى سەختدا بىنىم، وتى: ئەي چى كرد بە دىنارەكان؟ وتى: نازانم. غومەر بۆي نووسى ئەم نامەم گەشىت پىت دايەنى تا بىيت بۆلام، ئەۋىش ھات، غومەر پىنى وت: چىت كرد بە دىنارەكان؟ وتى ھەرچىم پىكرد پىمكرد تۆ بۆچى پرسىياري لەبارەۋە

دەكەيت؟ وتى: سويىندت دەدەم لەبەر خوا پىم بلى چىت پى کرد؟ وتى: پىشم خستىن بۇ خۇم (بەخشىم) وتى: پەحمەتى خوات لى بىت، فەرمانى کرد تا كوشى خواردن و دووكراسى بدەنى، ئەۋىش وتى: بۇ خواردنەكە پىۋىستىم پىنى نىە چونكە لە مالهە دوومشت گەنم بەكارهیناۋە تا ئەۋە دەخۇم خوا پۇزى دەنىرىت، بۇيە خواردنەكەى وەرنەگرت، بۇيە دووكراسەكەش دايكى فلان كەس بى بەرگە، ھەردووکیانى بردوۋ گەپرايەۋە بۇ مالهەۋە ھىندەى نەبرد مرد (پەحمەتى خۋاى لى بىت) عومەرى ئەمەى بىست، دلى سوتتاۋ گریانى بۇى ھات و لەگەل خەلكىدا چوو بۇ گۇرستانى (بقیع الغرقد) ^۱ بە ھاۋەلەكانى وت: ھەمووتان ئاۋاتى خۇتان بلىن، يەككىيان وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ھەزەدەکرد پارەم ھەبۋايە و لەپىناۋ خۋادا ئەۋە و ئەۋە ئازاد بكەم، يەككىكى تر وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ھەزەدەکرد پارەم ھەبۋايە لە پىناۋخۋادا بىبەخشم، يەككىكى تر وتى: ئەگەر توانام ھەبۋايە لە زەمزەم ئاۋ ھەلگۇزم بۇ حاجیانى مالى خوا، عومەر وتى: ھەزەدەكەم كەسىكى ۋەك عومەىرى كوپى سەعدم ھەبىت تا لە كاروبارى مۇسلماناندا پىشتى پى بېستەم ^۲.

^۱ گۇرستانىكە بۇ خەلكى مەدىنە چونكە درەختى غەرقەدى تىدايە.

^۲ - ضعيف.

^۳ - تەبەرائىش بەو جۇرە لە عومەىرى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۸۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەبدولمەلىكى كوپى ئىراھىمى كوپى عەنتەرە ھەيە كە مەتروكە، ھەيسەمى ھەروا ھىناۋىيەتى، وا ديارە پاستر ئەۋەيە عەبدولمەلىكى كوپى ھارونى عەنتەرە لە كىتەبەكانى ناۋى كەسانى فەرمودەدا ھاتوۋە، ئىبن عەساكېرىش لە پىگەى موحەممەدى كوپى موزاحىمەۋە بە دوروۋ درىژى بەو واتايە ھىناۋىيەتى، كنز العمال ج ۷ ص ۷۹ ھىناۋىيەتى.

(چیرۆکی سه عیدی کوری عامری)

کوری حوزەیمە جومەحی (ﷺ)

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۲۴۵ لە خالیدی کوری مەعدانەوہ هیئاویەتی دەلیت: عومەری کوری خەتتاب سه عیدی کوری عامری جومەحی کردە بەرپرسمان لە حیمص، کە عومەر هات بۆ حیمص، وتی: ئەی خەلکی حیمص بە پرسە کە تان چۆن دەبینن؟ ئەوانیش سکالایان لا کرد - بە خەلکی حیمص دەوترێ کوهیفە ی بچوک لەبەر سکالایان لە سەر کاربە دەستان - وتیان چوار سکالامان لە سەری هەیه: خۆر هەلدیت ئینجا دیت بۆ لامان، وتی: پێی گەرە دەبی، وتی: چیت؟ وتیان: شەو وەلامی کەس ناداتەو، وتی: گەرەییە، وتی: چیت؟ وتیان: لە مانگە کەدا پۆژیک هەیه نایەت بۆ لامان، وتی: گەرەییە، وتی: چیت؟ وتیان: هەندی پۆژ سەرەمەرگ دەگیریت، وتی: عومەر ئەوی لە گەل خەلکە کەدا کوکردەو و وتی: خوایه ئەمڕۆ پام لە سەری راست بیت، سکالان لە سەری چییه؟ وتیان: تاخۆر هەلنەیهت نایەت بۆ لامان، وتی: حەزناکەم باسی بکەم، لە مالدای خزمەتکارم نیە، بۆیه هەویرە کەم دەشێلم، دواتر دەو ستم تا دەترشیت، پاشان دەبیرژینم و دواتر نوێژ دەکەم و دیم بۆ لایان. وتی: سکالای تەرتان چییه؟ وتیان: شەو وەلامی کەس ناداتەو، عومەر وتی: چی دەلییت: سه عید وتی: حەزناکەم باسی بکەم، پۆژم بۆ ئەوان داناو و شەو بۆ خوای گەرە داناو. وتی: سکالای تەرتان چییه؟ وتیان: لە مانگی کەدا پۆژیک هەیه نایەت بۆ لامان. عومەر وتی: چی دەلییت؟ وتی: خزمەتکاریکم نیە تا جلەکانم بۆ بشوات و جلی دیکەشم نیە بیگۆرم. وتی: سکالای تەرتان چییه؟ وتیان: هەندی جار دەگاتە سەرەمەرگ. وتی: چی دەلییت؟ وتی: سەرەمەرگی حەبیبی ئەنسارم لە مەککە بینی کە قورەیش گوشتەکیان پارچە پارچە کرد و لە سەر پەلی خورمایە ک دایاننا، وتیان حەزە کەیت موحەمەد لە شوینتدا بیت؟ وتی: سویند بەخوا حەزناکەم لەناو کەس و کارمدا بم و موحەمەد دێرکیک

بېجىت بە پىيدا. پاشان ھاۋارى كرد ئەى موخەممەد، كە بىرى ئەو پۇژە دەكەمەۋە
 بۇچى لەو بارەدا سەرم نەخست و بېروام بە خۋاى گەۋرە نەبۈۋ وادەزانم خۋاى
 گەۋرە ھەرگىز لەو تاوانەم خۇش نايىت، بۇيە توۋشى ئەۋبارە دەبم، عومەر وتى:
 سوپاس بۇ خوا كە بېھىۋاى نەكردم، ھەزار دىنارى بۇ ناردو وتى: بۇ خۇت بەكارى
 بھىنە، ژنەكەى وتى: سوپاس بۇ ئەو خۋايەى لە خزمەتى تۇ دەۋلەمەندى كردين،
 پىنى وت: ھىچ خىرىك لەۋەدا دەبىنىت؟ دەيدەين بە كەسىك كە لە ئىمە زىاتر
 پىۋىستى پىيەتى، وتى: بەلى، بۇيە يەكىك لە كەسانى خۋى بانگكرد كە جى
 متمانەى بوو، بەش بەشى كردو دواتر وتى: ئەمە ببە بۇ فلان بىۋەژن و ئەمە بۇ فلان
 ھەتىو و ئەۋە بۇ فلان ھەژارو ئەمە بۇ فلان نەخۇش. زىرىكى لىمايەۋە، وتى:
 ئەمەش ببەخشە، پاشان گەپرايەۋە سەر كارەكەى، ژنەكە وتى: ئەى خزمەتكارىكمان
 بۇ ناكىرىت؟ ئەم پارە سوۋدى نىيە بۇمان، وتى: كەس دىت بۇلات كە لە تۇ
 پىۋىستى زىاترى ھەيە.

(چىرۆكى ئەبۇھورەيرە (رضي الله عنه))

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۳۸۵ لە سەعلەبەى كۆرى ئەبۇمالىكى قورەزىيەۋە
 ھىناۋىيەتى ئەبۇھورەيرە دەچۈۋ بۇ بازارو بەرچىنە خورماى ھەلدەگرت، وتى: پى
 بكەرەۋە بۇ ئەمىرى كۆرى ئەبى مالىك، منىش پىم وت: ھىندە بەسە، وتى: پى بۇ
 ئەمىر بكەرەۋەۋە دەرفەتى بدە.

پىشت بە خوا بەرگى يەكەم تەۋاۋ بوو و بە دوايدا بەرگى دوۋەم دىت.

پیرست

- پیشه کی وه رگیر ۴
- دهروازه ۹
- نایه ته قورنایه کان له باره ی گویرایه لی ۹
- دهروازه ۱۰
- نایه ته قورنایه کان له باره ی گویرایه لی په روه ردگارو ۱۰
- پیغه مبه ره که ی موجه مه د (ﷺ) ۱۰
- ((فه رمووده سه باره ت به گویرایه لی پیغه مبه ر (ﷺ) و شوینکه وتنی خوی و جینشینه کانی ره زای خویان لی بیت)) ۱۹
- نایه ته قورنایه کان له باره ی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی وه (ﷺ) ۲۶
- باسی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی (ﷺ) ۳۸
- فه رمووده له سه ر سیفه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ۴۰
- ((ئه نه ره کان له سه ر سیفه تی هاوه لانی به ریز (ﷺ))) ۴۵
- (بانگه واز بو خوا) ۵۳
- (هه زو تامه زرویی بو بانگه وازو شهیدا بوون پییه وه) ۵۴
- بانگه وازی تاک و که سان ۷۰
- پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازی نه بو به کر (ﷺ) ده کات ۷۰
- بانگکردنی عومهری کوری خه تاب (ﷺ) بو ناو ئیسلام ۷۲
- پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازی عوسمانی ۷۳
- پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه وازی عه لی ۷۳
- پیغه مبه ر (ﷺ) عه مری کوری عه به سه (ﷺ) ۷۵

- ۷۷ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۷۹ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی زه‌ماد (ﷺ) ده‌کات
- ۸۲ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۸۴ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی پیاویک ده‌کات
- ۸۵ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۸۷ پیڤه مبهەر (ﷺ) عه‌دی کوری حاته‌م (ﷺ)
- ۹۰ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی
- ۹۱ پیڤه مبهەر (ﷺ) به‌شیری کوری خه‌صاصیه (ﷺ)
- ۹۲ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی که‌سیک ده‌کات
- ۹۵ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی نه‌بوو قوحافه (ﷺ) ده‌کات
- ۹۶ پیڤه مبهەر (ﷺ) نه‌و بی‌باوه‌رانه بو‌ئیسلام
- ۹۸ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی نه‌بوسوفیان و هیندی ده‌کات
- ۱۰۰ پیڤه مبهەر (ﷺ) پیشنیاری موسلمان بوون
- پیڤه مبهەر (ﷺ) له‌ وهرزی هه‌چ و له‌ سه‌ردانی هوزه‌کانی عه‌ره‌بدا
- ۱۰۷ بانگه‌واز ده‌کات
- ۱۲۴ پیڤه مبهەر (ﷺ) له‌ بازاردا بانگه‌واز ده‌کات
- ۱۲۶ پیڤه مبهەر (ﷺ) بانگه‌وازی نزیکه‌کانی خوی ده‌کات
- ۱۲۹ پیڤه مبهەر (ﷺ) له‌ سه‌فه‌ردا بانگه‌واز ده‌کات
- ۱۳۰ پیڤه مبهەر (ﷺ) به‌پێ‌ی رێ‌ ده‌بریت له‌ پیتاو بانگه‌وازا
- ۱۳۶ پیڤه مبهەر (ﷺ) که‌س ده‌نیریت بو‌ بانگه‌وازی
- ۱۴۱ پیڤه مبهەر (ﷺ) سریه‌ ده‌نیریت بو‌ بانگه‌وازی رێ‌ی خودا
- ۱۴۵ ((بانگه‌واز بو‌ فه‌رزه‌کانی ئیسلام))

(پیغه مبهەر (ﷺ) نامه به هاوه لانیدا ده نیریت بو پاشایانی
ناسوکان و شوینانی دیکو بانگیان ده کات بو لای خوی گه وره و

- هاتنه ناو ئیسلام) ۱۴۹
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو نه جاشی پاشای جه به شه) ۱۵۰
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو قه یسه ری پاشای روم) ۱۵۲
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو کیسرای پاشای فارس) ۱۶۰
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو مقوقسی پاشای نه سکه نده ریه) ۱۶۵
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو خه لکی نه جران) ۱۶۷
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو به کری کوری وائیل) ۱۷۲
- (نامه ی پیغه مبهەر (ﷺ) بو به نی جوزامه) ۱۷۲
- (به سه ره اته کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له ناکاره به رزه کانیدا که بوونه
هو ی رینموونی کردنی خه لک) ۱۷۴
- ﴿موسلمان بوونی زهیدی کوری ۱۷۴
- (چیرۆکی ریکه وتنی حوده یبیه) ۱۷۶
- (چیرۆکی موسلمان بوونی عه مری کوری عاص (ﷺ)) ۱۸۵
- (چیرۆکی موسلمان بوونی خالیدی کوری وه لید (ﷺ)) ۱۸۸
- (چیرۆکی نه تخی مه که خوا شه ره فمه ندتری بکات) ۱۹۲
- (چیرۆکی موسلمان بوونی عه کره مه ی کوری نه بووجه هل (ﷺ)) ۲۰۶
- (چیرۆکی موسلمان بوونی سه فوانی کوری ئومه ییه (ﷺ)) ۲۰۹
- (چیرۆکی موسلمان بوونی حوهیتی کوری عه بدولعوززا (ﷺ)) ۲۱۲
- (چیرۆکی موسلمان بوونی حارسی کوری هیشام (ﷺ)) ۲۱۴
- (چیرۆکی موسلمان بوونی ۲۱۵

- ۲۱۶ (چیرۆکی موسلمان بوونی سه قیف خه لکی تائف)
- ۲۱۹ (بانگه وازی هاوه لان بو کهس و تاکه کان)
- ۲۱۹ (بانگه وازی عومه ری کوری خه تاب (ﷺ))
- ۲۲۰ (بانگه وازی موصعه بی کوری عومه یر (ﷺ))
- ۲۲۵ (بانگه وازی توله بیی کوری عومه یر)
- (بانگه وازی عومه یری کوری وه هبی جومه حی (ﷺ) و چیرۆکی موسلمان بوونی)
- ۲۲۶ (بانگه وازی نه بوهوره یره (ﷺ))
- ۲۲۹ (بانگه وازی ئوم سوله یم (ﷺ))
- ۲۳۱ (بانگه وازی هاوه لان له ناو هۆزه کانی عه ره بدا)
- ۲۳۱ (بانگه وازی عه مری کوری موره ی جومه ینی (ﷺ))
- ۲۳۳ (بانگه وازی عوروه ی کوری مه سعود (ﷺ) له ناو سه قیفدا)
- ۲۳۶ (بانگه وازی توفه یلی کوری عه مری دهوسی (ﷺ))
- ۲۳۷ (ناردنی هاوه لان به تاک و کۆمه ل بو بانگه واز)
- ۲۴۱ (هاوه لان نامه ده نیژن بو)
- ۲۴۲ (نامه ی بوجه یری کوری زوجه یری کوری)
- ۲۴۴ (نامه ی خالیدی کوری وه لید بو خه لکی فارس)
- ۲۴۶ (بانگه وازی هاوه لان (ﷺ) له شهردا)
- ۲۴۸ (بانگه وازی هاوه لان بو لای خواو پیغه مبه ره که ی له شه ره کانی سه ره ده می نه بو به کرداو وه سیه تی نه بو به کر بو سه ره کرده کان تا بانگه واز له شهردا بگر نه بهر)
- ۲۵۱

- (بانگەوازی ھاوھەلان بۆ خواو پیغەمبەرەکی لە شەردا لە
سەر دەمی عومەری کوری خەتابدا (ﷺ) و دەسیەتی عومەر بۆ
سەر کردەکان تا لە شەردا بانگەواز بکەن) ۲۵۶
(چیرۆکی ھاوھەلان لە و کارو ئاکارانە) ۲۷۰
(بەشی دووھەم) ۲۷۶
(بەیعتەتدان) ۲۷۶
ھاوھەلان (ﷺ) چۆن و لەسەر چی بەیعتەتیان دەدا بە پیغەمبەر (ﷺ) و
خەلیفەکانی دواى خۆی) ۲۷۶
(بەیعتەتدان لەسەر ئیسلام) ۲۷۷
(بەیعتەتدان لەسەر کارەکانی ئیسلام) ۲۷۹
(بەیعتەتدان لەسەر کۆچکردن) ۲۸۳
(بەیعتەتدان لەسەر سەر خست) ۲۸۵
(بەیعتەتدان لەسەر جیھاد) ۲۹۰
(بەیعتەتدان لەسەر مەرگ) ۲۹۱
(بەیعتەتدان لەسەر گۆیگری و گۆیرایەلی) ۲۹۱
(بەیعتەتی ئافرەتان) ۲۹۳
(بەیعتەتی ھەرزەکاران) ۲۹۹
(بەیعتەتی ھاوھەلان (ﷺ) لەسەر دەستی) ۲۹۹
(بەشی سییەم) ۳۰۳
(خۆگرتن لەسەر سەختیەکان لە پینا و خاوا) ۳۰۳
(بەشی سییەم) ۳۰۴

- ۳۰۴..... (خوگرتن له سهر سه ختیه کان له پیناو خوادا)
- پینغه مبه (ﷺ) و هاوه لانی (ﷺ) چون له سهر سه ختی و نازاره کان و
برسیتی و تینویتی له پیناو دهر خستنی نایینی بهرزو پته و داو له
پیناو خوی گه وره دا بو بهرز راگرتنی په یامی خوا خویان ده گرت
- ۳۰۴.....
- ۳۰۶..... (خوگرتنی پینغه مبه (ﷺ) له سهر سه ختی و نازار)
- ۳۲۱..... (خوږاگری هاوه لان (ﷺ) له سهر)
- ۳۲۱..... سه ختی و نازاره کانی ږتی بانگه وازی خوا)
- ۳۲۱..... خوږاگری نه بوبه کری صدیق (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۲۷..... (خوږاگری عومهری کوری خه تخاب (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ...
- ۳۲۸..... (خوگری عوسمانی کوری عه ففان (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۲۸..... (خوگری نه لحه ی کوری عوبه یدوللا (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ..
- ۳۳۰..... (خوگری زوبه یری کوری عه وام (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۳۱..... (خوگری بیلالی کوری رباحی بانگدهر (ﷺ)
- ۳۳۳..... (خوگری عه ممری کوری یاسرو خیزانیان (ﷺ)
- ۳۳۵..... (خوگری خه ببابی کوری نه رت (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- ۳۳۷..... (خوگری نه بوزه ری غه فاری (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
- (خوگری سه عیدی کوری زه یدو فایمه ی ژنی که خوشکی عومه ر
- ۳۴۰..... بوو له سهر سه ختیه کان)
- ۳۴۳..... (خوگری عوسمانی کوری مه چغون (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ...
- ۳۴۵..... (خوگری موصعه بی کوری عومه یر له سهر سه ختیه کان)
- ۳۴۶..... (خوگری عه بدوللای کوری جوزافه ی سه همی (ﷺ)

- ۳۴۷..... (خوگری گشتی هاوه لانی پیغه مبه‌ر (ص))
- ۳۴۸..... (خوگری له‌سەر برسیتی له پیناو بانگه‌وازی ری خوادا)
- ۳۴۸..... (خوگری پیغه مبه‌ر (ص)) له‌سەر برسیتی
- ۳۵۳..... (برسیتی پیغه مبه‌ر (ص)) و بنه ماله‌که‌ی و
- ۳۵۷..... (برسیتی سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌قاص (ص))
- ۳۵۷..... (برسیتی مقدادی کوری نه‌سوده (ص)) و دوو هاوړیکه‌ی (ص)
- ۳۵۹..... (برسیتی نه‌بوهوره‌یره (ص))
- ۳۶۲..... (برسیتی نه‌سمای کچی نه‌بو به‌کر (ص))
- ۳۶۳..... (برسیتی گشتی هاوه لانی پیغه مبه‌ر (ص))
- ۳۶۹..... (خوگری له‌سەر تینویه‌تی له پیناو بانگه‌وازی ری خوادا)
- ۳۷۰..... (خوگری له‌سەر سه‌ختی سه‌رما له پیناو بانگه‌وازی ری خوادا)
- ۳۷۱..... (خوگری له‌سەر که‌می جل و به‌رگ)
- ۳۷۴..... (خوگری له‌سەر سه‌ختی ترس له پیناو بانگه‌وازی ری خوادا)
- ۳۷۷..... (خوگری له‌سەر نه‌خوشیه‌کان له پیناو بانگه‌وازی ری خوادا)
- ۳۷۹..... (به‌شی چواره‌م)
- ۳۷۹..... (کوچکردن)
- ۳۸۰..... (به‌شی چواره‌م)
- ۳۸۰..... (کوچکردن)
- ۳۸۰..... (کوچکردنی پیغه مبه‌ر (ص)) و نه‌بو به‌کر
- ۳۹۰..... (کوچکردنی عومهری کوری خه‌تاب و هاوه لان (ص))
- ۳۹۲..... (کوچکردنی عوسمانی کوری عه‌فان (ص))
- ۳۹۳..... (کوچکردنی عه‌لی کوری نه‌بو تالیب (ص))

کوچکردنی جه عه‌ری کوری نه بو و تالیب و هاوه لانی (ص) بو

۳۹۳..... جه به شه و دواتریش بو مه‌دینه)

۴۰۵..... (کوچکردنی نه بو سه‌له مه و نوم سه‌له مه (ص) بو مه‌دینه)

۴۰۶..... (کوچکردنی صوه‌یی کوری سنان (ص))

۴۰۹..... (کوچکردنی عه‌بدوللای کوری عومهر (ص))

۴۰۹..... (عه‌بدوللای کوری جوحش (ص))

۴۱۱..... (کوچکردنی چهمره‌ی کوری نه بولعه‌یص)

۴۱۲..... (کوچکردنی واسیلی کوری نه سقه (ص))

۴۱۳..... (کوچکردنی به‌نی نه‌سلم)

۴۱۳..... (کوچکردنی جه‌نادهی کوری نوم‌یه (ص))

نه‌وه‌ی به‌صه‌فوانی کوری نوم‌یه و که‌سانی دی و ترا نه‌بارهی

۴۱۴..... (کوچکردنه‌وه)

۴۱۶..... (کوچکردنی ژنان و منداان)

۴۱۶..... (کوچکردنی خیزانی پیغه‌مهر (ص) و نه‌بویه‌گر (ص))

۴۲۰..... (کوچکردنی دورپه‌ی کچی نه‌بوله‌ه‌ب (رضی الله عنها))

(کوچکردنی عه‌بدوللای کوری عه‌بباس (ص) و منداانی دیکه‌ش)

۴۲۰.....

۴۲۱..... (به‌شی پی‌نجه‌م)

۴۲۱..... (سه‌رخستن)

۴۲۲..... (به‌شی پی‌نجه‌م)

۴۲۲..... (سه‌رخستن)

۴۲۲..... (سه‌ره‌تای باری پشتیوانان (ص))

- ۴۲۶..... (ﷺ) بىرايەتى نيوان كۆچەرەن و پىشتىوانان
- ۴۲۷..... پىشتىوانان بە مال و سامانيان دلى كۆچەرەن دەدەنەۋە
- پىشتىوانان (خوایان لى رازى بىت) چۆن بۆ بە ھىزكردنى پەتى
- ۴۲۹..... ئىسلام پەتى نە فامىيان پچراند
- ۴۳۱..... كوشتنى ئە بورافىغ سەلامى كورى ئە بولھوقەيق
- ۴۳۵..... كوشتنى ئىبن شەيبەى جوولەكە
- شەرەكانى بەنى قەينووقاق و بەنى نەزىرو بەنى قورەيزە و لەو
- ۴۳۶..... بوارەدا پىشكى پىشتىوانان چى بوو
- ۴۳۸..... فەر موودە سە بارەت بە بەنو نە ضير
- ۴۴۰..... فەر موودەكەى بەنى قورەى ظە
- ۴۴۳..... شانازى پىشتىوانان بە عىزەت و شكۆى ئايىنەۋە
- خۆراگرى پىشتىوانان لەسەر خۆشى و شادىە كاتىەكانى دونىاو
- ۴۴۳..... رازىبوون بە خۋاى گەۋرە و پىغەمبەرەكەى (ﷺ)
- ۴۵۰..... سىفەتى پىشتىوانان (رەزاي خوایان لى بىت)
- ۴۵۱..... رىزگرتن و خزمەتەكانى پىشتىوانان (رەزاي خوایان لى بىت)
- ۴۵۷..... نزاو پارانەۋە بۆ پىشتىوانان (ﷺ)
- ۴۵۸..... پىشتىوانان (خوایان لى رازى بىت)
- ۴۶۱..... (بەشى شەشەم)
- ۴۶۱..... (جىھادكردن)
- ۴۶۲..... (بەشى شەشەم)
- ۴۶۲..... (جىھادكردن)

- ھاندان و گەرم و گورى پىدانی پىغە مېر (ﷺ) لە سەر جىھاد و پارە و سامان بە خشىن) ۴۶۲
- گرنگيدانى پىغە مېر (ﷺ) بە ناردنى ئوسامە (ﷺ) لە كاتى
نە خوۋشى سەرە مەرگىدا، زۆر گرنگيدانى نە بوبە كرى صدقيش
(ﷺ) بە ۋە لە سەرە تاى خىلافە تە كە يە ۋە) ۴۷۲
- گرنگيدانى نە بوبە كرى صدق (ﷺ) بە جەنگى ھەلگە راۋە كان و
نە ۋانەى زە كاتيان نە دەدا) ۴۸۱
- گرنگيدانى نە بوبە كر (ﷺ) بە ناردنى سوپا لە پىناو خوادا كوروتىن
پىدان لە پىناو جىھاد و راۋىژ كردنى بە ھاۋەلەن لە سەر جىھادى
رۆم) ۴۸۵
- عومەرى كورى خەتتاب (ﷺ) مۇسلمانان لە سەر جىھادى رىي خوا
ھاندە دات و لە ۋەى دە ھاتە رىي راۋىژى بە ھاۋەلەن دە كرد) ۴۹۱
- ھاندانى عوسمانى كورى عەففان (ﷺ) بۆ جىھادى رىي خوا) ... ۴۹۳
- عەلى كورى نە بوتالىب (خوا روخسارى رىزدار بكت و لىي رازى
بىت) لە سەر جىھاد مۇسلمانان ھاندە دات) ۴۹۴
- سەعدى كورى نەبى ۋە قاص (ﷺ) مۇسلمانان ۴۹۶
- جەزو كوروتىنى ھاۋەلەن (ﷺ) بۆ جىھادى رىي خوا) ۴۹۷
- خەم و پەژارەى ھاۋەلەن (ﷺ) لە سەر نە توانىن بۆ چوون بۆ غەزاو
بە خششى رىي خوا) ۵۰۷
- نكولئى لە سەر نە ۋەى دەر چوونى ۵۰۹
- سەركۆنەى نە ۋە كە سەى لە رىي خوا دۋادە كە ۋىت و كە مەتەرخە مى
تىدا دە نوينىت) ۵۱۱

- هه ره شه له و که سه ی له ناو ژن و ماییدا ده مینیتته وهو ۵۱۷
- هه ره شه و ترساندن بوئه و که سه ی ۵۱۹
- خیراچوون بو جهادی رپی خواو ۵۱۹
- نکوولی له سه ره وهی له پیناو خوادا ۵۲۲
- چل شه و سه نگرگیری ته واو نه کات ۵۲۲
- ده رچوون بو سی چل پوژی له پیناو خوی گه ورده دا ۵۲۲
- هه زی هاو هلاک له تاودانه ته پوتوز له پیناو خوی گه ورده دا ۵۲۳
- خرمه ت له جهادی رپی خوادا ۵۲۵
- پوژوو له پیناو خوادا ۵۲۶
- نویر له پیناو خوادا ۵۲۸
- یاد و زیکر له پیناو خوی گه ورده دا ۵۳۲
- گرنگیدان به نزاکان له کاتی جهادی رپی خوادا ۵۳۴
- نزای کاتی ده رچوون له گوندو شوینی خوت ۵۳۴
- نزای کاتی چوونه لای گوندو شوینیک ۵۳۴
- نزای کاتی ده ستپیکردنی جهاد ۵۳۵
- نزای کاتی جهاد ۵۳۷
- نزای کاتی شهو ۵۳۷
- نزای دوا ی لیبوونه وه ۵۳۸
- گرنگیدان به فیرکاری له کاتی جهادی رپی خوادا ۵۳۹
- به خشین له پیناو جهادی رپی خوادا ۵۴۰
- نیازپاکی له جهادی رپی خوی گه ورده دا ۵۴۲
- گویرایه لی فه رمانی نه میر له جهادی رپی خوادا ۵۴۸

- ۵۴۸..... (دانه پال یه کدی له کاتی جیهادی ریځی خواډا)
- ۵۴۹..... (پاسه وانی له پیناو خواډی که ورده دا)
- ۵۵۲..... (خوځری له سر نه خوځی له جیهادی ریځی خواډا)
- ۵۵۳..... (پیکران و برینداری له جیهادی ریځی خواډا)
- ۵۵۷..... (هیواو نرای شه هید بوون)
- ۵۶۳..... (هزی هاوه لآن (ﷺ) بو مه رگو کوژرانی ریځی خوا)
- ۵۶۴..... (شهری نوحود)
- ۵۶۹..... (شهری (الرجیع))
- ۵۷۵..... (شهری بیئر مه عوونه)
- ۵۷۷..... (شهری مونته)
- ۵۸۱..... (شهری یه مامه)
- ۵۸۳..... (چیروکی هاوه لآن (ﷺ) له سر هزی کوژرانی ریځی خوا)
- ۵۸۷..... (دلیری هاوه لآن (ﷺ))
- ۵۸۷..... (دلیری نه بوبه کر (ﷺ))
- ۵۸۷..... (دلیری عومهری کوری خه کتاب (ﷺ))
- ۵۸۸..... (دلیری علی کوری نه بی تالیب (ﷺ))
- ۵۹۲..... (دلیری ته لحه ی کوری عوبه یدوللا (ﷺ))
- ۵۹۳..... (دلیری زوبه یری کوری عوام (ﷺ))
- ۵۹۶..... (دلیری سه عدی کوری نه بی وه قاص (ﷺ))
- ۵۹۷..... (دلیری هه مزه ی کوری عه بدولوته لیب (ﷺ))
- ۶۰۰..... (دلیری عه بباسی کوری عه بدولوته لیب (ﷺ))

- (دليرى موعازى كورى عه مرى كورى جه موح و موعازى كورى)
 ۶۰۰ عه فرا (رهزاي خويان لى بيت))
 ۶۰۲ دليرى نه بودوجانه سه ماكى
 ۶۰۴ دليرى قه تادهى كورى نועمان (ﷺ)
 ۶۰۵ دليرى نه بى هه درهد)
 ۶۰۶ دليرى خاليدى كورى وه ليد (ﷺ)
 ۶۰۷ دليرى به رانى كورى مالك (ﷺ)
 ۶۰۸ دليرى نه بى ميحجه نى سه قه فى (ﷺ)
 ۶۱۰ دليرى عه ممرى كورى ياسر (ﷺ)
 ۶۱۱ دليرى عه مرى كورى مه عديه كريى زوبه يدى (ﷺ)
 ۶۱۲ دليرى عه بدوللاى كورى زوبه ير (ﷺ)
 ۶۱۶ نكوولى له وهى له رى خوا رابكات)
 ۶۱۶ په شيمانى و خه فه تبارى به ده ست راكردنه وه)
 (ناماده سازى و يارمه تى كه سيك كه ده چيى بؤ جيهادى رى خوا)
 ۶۱۹
 ۶۲۱ (جيهاد به پاداشت)
 ۶۲۲ (نه وهى به سامانى كه سى تر غه زا ده كات)
 ۶۲۲ (له برى خو ناردن)
 ۶۲۲ نكوولى له سهر نه وهى بؤ ده رچوون
 ۶۲۳ (قهرز بؤ جيهاد)
 ۶۲۳ (به ريكردن و مالناوايى له موجهيدى رى خوا)
 ۶۲۵ (پيشوازي جه نگاوه ران)

- ۶۲۶ (دهرچوون له ږی خواډا له مانگی ږه مه زاندا)
- ۶۲۷ (نووسینی ناوی نه وهی بو جیهادی ږی خوا ده چیت)
- ۶۲۷ (نوږزو خواردن له کاتی هاتنه وهدا)
- ۶۲۸ (دهرچوونی نافرته تان له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۲۸ (ږووداوی ئیفک)
- ۶۳۶ (خزمه تی نافرته تان له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۳۸ (شهری نافرته تان له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۴۱ (نکوولی له سر چوونی نافرته تان بو جیهاد)
- ۶۴۲ (دهرچوون و شهری هه رزه کاران له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۴۴ (به شی هه و ته م)

گرنگیدانی هاوه لآن (ﷺ) به یه کده نگی و یه ک بریاری و

دوورکه و تنه وه له ناکوکی و دووبه رهی نیوانیان له بانگه وازی ږی

خواو پیغه مبه رهی و جیهادی ږی خواډا ۶۴۴

(یه کده نگی هاوه لآن (ﷺ) له سر نه بوبه کری صدیق (ﷺ)) ۶۴۷

(هاوه لآن (ﷺ) نه بوبه کریان (ﷺ) له خیلافه تدا پیښخست و به

خیلافه تی رازی بوون و به رپه رچی هه رکه سیان ده دایه وه که

بیویستایه لیان جیابیتته وه ۶۵۶

گیرانه وهی خیلافه ت بو خه لک ۶۶۱

قبولکردنی خیلافه ت بو به رژه و هندیه کی نایینی ۶۶۳

خه فته خواردن به قبولکردنی خیلافه ت ۶۶۳

له بری خودانان ۶۶۵

- ٦٦٩ ڊاويٽڪاري بؤ ڪاروبار له نيوان چاڪفوازاني نه و ڪاره دا)
- ٦٧٤ ڪي خيلافهت له نه ستو ده گريت)
- ٦٧٨ نه رمونياني و توندوتولي خليفه)
- ٦٨١ ڊاويٽڪردن به خاوهن ڀاڪان)
- ٦٨٦ ڊاويٽي نه بوبه ڪر (ﷺ) به خاوهن ڀاڪان)
- ٦٨٨ ڊاويٽي عومهرى ڪوري خه ڪتاب به خاوهن ڀاڪان)
- ٦٩١ داناني نه ميره ڪان)
- ٦٩٣ نه ميرايه تي له سهر ده ڪه س)
- ٦٩٣ نه ميرايه تي له سه فهدا)
- ٦٩٣ ڪي نه ميرايه تي له نه ستو ده گريت)
- ٦٩٦ ڪي له نه ميرايه تي دا رزگاري ده بيت)
- ٦٩٧ نڪولي له سهر قبول ڪردني نه ميرايه تي)
- ٧٠٥ ريزگرتني خليفه و نه ميره ڪان و گوپرايه لي فهرمانه ڪانيان)
- ٧١٤ گونجاني سه رڪرده ڪان)
- ٧١٦ مافي نه مير له سهر هاو لاتي و ڙيرده ستان)
- ٧١٧ دووره پهريزي له قسه وتن به سه رڪرده ڪان)
- ٧١٧ زمان پاريزي لاي نه مير)
- قسه ي حهق لاي سه رڪرده و به رپه رچدانه وه ي فهرمان ي نه گهر
- ٧١٩ پيچه وانه ي فهرمان ي خوابو)

- ۷۲۳ (ماڤي خه لك به سهر نه ميره وه)
- ۷۲۵ (نكوولئ له سهر بهرز راگري نه ميرو گوي داني)
- ۷۲۸ (به دوا داچووني بارودوخه كان)
- ۷۲۹ (وه رگرتني روخساري كاره كان)
- ۷۳۰ (روانينه كار)
- ۷۳۰ (به دوا داچووني سوپاكان)
- ۷۳۰ (موسلمانان تووشي چي بن نه مير چاوديريان بكات)
- ۷۳۲ (سوژو ميهرى نه مير)
- ۷۳۴ (دادپه روهرى پيغه مبهري (عليه السلام) و هاوه له كانى)
- ۷۳۹ (دادپه روهرى نه بو به كر (عليه السلام))
- ۷۳۹ (دادپه روهرى عومهرى فاروق (عليه السلام))
- ۷۵۳ (دادپه روهرى عوسمانى خاوهن دوو رووناكى (عليه السلام))
- ۷۵۴ (دادپه روهرى عالى مورته زار (عليه السلام))
- ۷۵۵ (دادپه روهرى عه بدوللاي كورى رهواجه (عليه السلام))
- ۷۵۶ (دادپه روهرى ميقدادى كورى نه سوهد (عليه السلام))
- ۷۵۶ (ترسى خه ليفه كان)
- ۷۵۹ (نابا نه مير له سهركونهى سهركونه كاران ده ترسيت)
- ۷۶۰ (وه سيه تى خه ليفه كان بو خه ليفه وه ميره كان)
- ۷۶۲ (وه سيه تى نه بوبه كر بو عه مري كورى عاصو كه ساني ديكه ش)
- ۷۶۵ (وه سيه تى نه بوبه كرى صديق (عليه السلام) بو)
- ۷۶۶ (وه سيه تى نه بوبه كرى صديق (عليه السلام) بو)

- ۷۶۸ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتەب
- ۷۶۹ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتەب بۇ ئەبۇ ئوبەيدە ۋى كۆرى
- ۷۶۹ (ﷺ) جەراخ
- ۷۶۹ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۱ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۲ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۴ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۷ (ﷺ) ۋەسىيەتە كانى ئەلى كۆرى ئەبۇ ئالىب (ﷺ) بۇ سەركردە كانى
- ۷۷۸ (ﷺ) ئامۇزگارى تاك ۋ ھاۋەلاتى بۇ پىشەۋاكەى
- ۷۸۱ (ﷺ) ئوممىي كۆرى خەتتەبىش بۇ ئوسىن
- ۷۸۲ (ﷺ) ۋەسىيەتى ئەبۇ ئوبەيدە ۋى كۆرى جەراخ
- ۷۸۳ (ﷺ) ژياننامەى خەلىفە ۋ ئەمىرەكان
- ۷۸۵ (ﷺ) چىرۆكى ئوممىي كۆرى سەدى ئەنسارى
- ۷۸۹ (ﷺ) چىرۆكى سەئىدى كۆرى عامرى
- ۷۹۰ (ﷺ) چىرۆكى ئەبۇ ئوبەيدە